Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/theologiamentise0003vinc

VINCENTII CONTENSON

THEOLOGIA MENTIS ET CORDIS

ARRAS, IMP. PLANQUE ET Cie.

VINCENTII

CONTENSON

ORDINIS PRÆDICATORUM

Provinciæ Tolosanæ, Sacrosanctæ Theologiæ Doctoris

THEOLOGIA MENTIS ET CORDIS

seu

SPECULATIONES UNIVERSÆ DOCTRINÆ SACRÆ,
QUIBUS OMNIA, QUÆ AD PROFUNDISSIMAM THEOLOGIÆ SPECULATIVÆ INTELLIGENTIAM,
FUNDAMENTALEM PRACTICÆ SCIENTIAM, ACUTISSIMAM POLEMICÆ
DISSERTATIONEM, PIISSIMUM AFFECTIVÆ EXERCITIUM, COPIOSAM DENIQUE ORATORIÆ FACUNDIAM
PERTINENT, STYLO FERTILI,
GRATA FACUNDIA, CLARA ET FIRMA SENTENTIA DISSERUNTUR.

EDITIO PRIMA TAURINENSIS.

ACCEDIT NUNC PRIMUM DISSERTATIO, SEU TRACTATUS DE JUSTITIA ET JURE.

TOMUS TERTIUS

Property of
CLgA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

ALMA COLLEGE
2088
LIBRARY
C767
Alma, California

PARISIIS
APUD LUDOVICUM VIVES, EDITOREM
13, VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 13

M DCCCLXXV

8788

THEOLOGIÆ MENTIS ET CORDIS

LIBER IX.

DE DEO-HOMINE

SEU

DE MYSTERIO INCARNATIONIS.

PRÆLOQUIUM

« Sublimior philosophia est scire Jesum, » aiebat D. Bernardus sem. 43. *in Cant.* et ante ipsum Apostolus : *Neque puto aliquid me scire inter vos, nisi solum Jesum.* Si hoc ita sit, æquum est, ut Christiani omnes, sed præcipue theologi in Christo contemplando diutius occupentur. Cum enim, ut docet philosophus, eadem sit docentis et addiscentis scientia, quæ in magistro doctrina dicitur, in auditore disciplina, necessum est, ut in his considerandis incumbamus, quibus Doctor gentium operam dedit.

Excelsum quidem est istud mysterium, et, teste Isaia, *vincens scientiam nostram.* Et sane timendum esset, ne sicut vehemens sensibile lædit sensum, et sol in suæ rotæ majestate præsumentes intuitus opprimit : sic solis justitiæ audax nimis speculatio importabiles radios ferre nequaquam posset, nisi ipse Deus, qui lucem habitat inaccessibilem, humanitate assumpta veluti velo obumbrante Divinitatis suæ splendorem micantissimum temperasset : Unde præclare Greg. lib. 28. *Moral.* c. 2. expendens illud Ezechielis, *De medio ejus quasi species electri,* ait : « Quid electri specie, nisi Christus Jesus mediator Dei et hominum designatur? Electrum quippe ex auro et argento est : in electro dum aurum argentumque miscentur, argentum ad claritatem crescit, aurum vero a suo fulgore pallescit : illud ad claritatem proficit, hoc a claritate temperatur. Quia igitur in unigenito Dei Filio naturæ Divinitatis unita est natura nostra, humanitas in majestatis gloriam excrevit, Divinitas a sui fulgoris potentia in humanis se oculis temperavit. » Qua mirabili splendoris sui temperatura nobis plus placet, quia ut Gilbertus Abbas serm. 21. *in Cant.* ait : « Christus gloriosus plane in illo splendore gloriæ, et paternæ figuræ substantiæ; sed superaddito nostræ quodam velut fuco naturæ et colore inducto, dum sublucet, plus placet. »

Succinit egregie Bernardus serm. 1. *Advent.* ibi : « Velim nosse quid sibi voluerit, quod ad nos venit ille, aut quare non magis ivimus nos ad illum? Nostra enim erat necessitas. Ita est, Fratres, non magis ad eum venire dignum fuit; sed duplex erat impedimentum. Nam et caligabant oculi nostri, ille vero lucem habitat inaccessibilem; et jacentes, paralyticique in grabato divinam illam non poteramus attingere celsitudinem ; propterea benignissimus Salvator, et Medicus animarum descendit ab altitudine sua, et claritatem suam infirmis oculis tempera-

vit. Induit se laterna quadam, illo utique glorioso et ab omni labe purissimo corpore, quod suscepit. »

Nihil est etiam in tota theologia proposito nobis scopo opportunius. Sicut enim Christus Deus homo præclarissimum est mentis nostræ objectum, omnes in se divinas humanasque colligens perfectiones, quas speculari jucundissimum est : ita cordis nostri affectum, tantum beneficium, tot exempla, tot passiones non ciere, non allicere, non rapere, atque ad omnem virtutum praxim non permovere non possunt. Verbum caro factum (ut observat alicubi D. Bonaventura) liber est, quem Joannes vidit Apocalypsi, in quo hæc documenta leguntur : *Deus admirabilis*, *mundus contemptibilis*, *virtus laudabilis*, *peccatum detestabile*, *anima inæstimabilis*, *pœna interminabilis et gloria ineffabilis*. Aperiamus ergo hunc librum.

Œconomia hujus Tractationis.

Ordo totius materiæ de Incarnatione perspicue habetur in D. Thoma, qui eam divi-dit in sex veluti partes. Primo enim considerat ea, quæ pertinent ad rationem mysterii unionis humanitatis cum Verbo. Secundo agit de his, quæ consequuntur talem unionem. Tertio disserit de ingressu Salvatoris in mundum. Quarto de progressu Salvatoris in hoc mundo. Quinto de egressu ejusdem ex hoc mundo. Sexto de exaltatione ejusdem post hunc mundum. Cui ordini plane angelico et divinitus approbato (dum enim scriberet tertiam partem audivit vocem illam, *bene scripsisti de me Thoma*) adhærentes, mysterii Dominicæ Incarnationis convenientiam, necessitatem, essentiam, causas et proprietates in hoc libro contemplabimur, in sequenti de mysteriis vitæ Christi Dei conversantis acturi.

Porro quia omnis scientia supponit existentiam sui objecti, vel eam in vestibulo præmittit, ideo operæ pretium est veri Messiæ existentiam contra Judæos, et Incarnationis possibilitatem contra eosdem, necnon contra Gentiles prælibare, et firmis rationum momentis præmunire. Sit ergo

DISSERTATIO PRÆAMBULA

Commendatio veri Messiæ.

Messias, qualem Fides Christiana ducem agnoscit et veneratur, duo supponit. Primo unionem Divinitatis cum humana natura esse possibilem; secundo unionem illam esse executioni mandatam in persona Christi a Judæis crucifixi. Alterum Gentibus stultitia visum est, alterum Judæis scandalum fuit; utrumque autem credentibus virtus et sapientia apparet, et in sequentibus sigillatim suadendum est.

CAPUT I.

POSSIBILITAS INCARNATIONIS ADVERSUS GENTES ET JUDÆOS DEMONSTRATUR.

Divus Thomas quæstionem de possibilitate, quam in 3. *Sentent.* excitarat, hic omittit, et a convenientia exorditur, et quidem convenienter. Tum quia nulla est ratio positiva demonstrans tanti mysterii possibilitatem, cujus solum possunt afferri congruentiæ. Tum quia convenientia continet possibilitatem, tanquam aliquid superius : licet enim omne possibile non sit conveniens, omne tamen conveniens est possibile : unde ostensa convenientia, persuasa manet possibilitas. Tum quia doctorem catholicum agit mysteria Religionis supponentem, et ea solum declarare satagentem. Ut tamen tantum mysterium adversus infideles defendatur, ex professo possibilitatem et existentiam ejus monstrabimus. Sed adhuc unum præmittendum est, nimirum tam ardui mysterii possibilitatem, vel existentiam non posse rationibus positivis suaderi, sed omnes ingenii vires immensum superare, unde sit

SPECULATIO I.

Tam excelsum et sublime est Incarnationis mysterium, ut illius possibilitatem ratio humana nec demonstrare, nec suspicari possit ante fidem.

Hæc assertio est valde conformis doctrinæ Patrum uno ore dicentium hoc mysterium esse arcanum omnem mentis aciem excedeus et captus nostri angustias superans. Unde Augustinus epist. 3. *ad Volus.* ait : « Si ratio quæritur, non erit mirabile ; si exemplum, non erit singulare : demus ergo aliquid Deum posse, quod nos fateamur investigari non posse ; nam his in rebus tota ratio facti est potentia facientis. » Id etiam indicat Scriptura ; nam Paulus ad Ephes. 3. vocat hoc mysterium, *investigabiles divitias Christi.* Et concors Patrum sententia illud Isaiæ LIII : *Generationem ejus quis enarrabit?* non solum de generatione æterna, sed etiam temporali et humana interpretatur.

Probatur ratione. Quod omnino est extra proportionatam sphæram intellectus creati, non potest ab ipso nedum monstrari, sed nec etiam in suspicionem ejus venire ; alias potentia præfixos naturalis virtutis suæ limites naturaliter transgrederetur. Sed incarnatio Verbi est plane extra sphæram naturalem virtutis intellectus : tum quia est essentialiter supernaturalis et miraculum vincens quodvis prodigium, habens omnes conditiones veri miraculi, quod sit arduum, supra vires naturæ, præter spem, de quibus alias ; tum quia istud mysterium nullam habet connexionem cum aliqua creatura vel effectu creato, ex cujus cognitione escendat intellectus ad ipsum indagandum ; tum quia tot occurrunt humano ingenio contra hujusmodi unionem difficultates, ut nisi præluceret fides, quæ sua mysteria evidenter credibilia reddit, intellectus noster plane succumberet ; tum demum, quia, licet probabiliter solvi possint argumenta gentium, quæ non sunt demonstrationes, quia verum non est vero contrarium, tamen non potest evidenter eorum falsitas demonstrari, et de ea ethnicus convinci. Ergo ante fidem non possumus tale mysterium conjectare, nec post fidem rationibus cogentibus suadere.

Unde pulchre observavit Paulus Aresius episcopus Dertonensis, Angelum non dixisse istud mysterium esse possibile, sed non esse impossibile. « Non erit impossibile, » inquit, « apud Deum : » quæ duo valde differunt. Sicut cum dicitur : « Iste homo est doctus, » aliud significatur quam cum dicitur : « Iste homo non est ignarus ; » nam hæc secunda propositio dat intelligere, illum quidem non esse simpliciter doctum, sed aliqualem semidoctrinæ veluti superficiem quadantenus attingere. Similiter Angelus mysterii difficultatem contemplatus ita sibi visum est vicinum impossibilitatis, ut, quamvis absolute sit possibile, non tamen vocavit illud « possibile, » sed « non impossibile ; » ita ut si potentia Dei foret paulo alia quam sit, absolute impossibile fuisset ; nisi difficultatem superasset virtus infinita, charitas immensa et sapientia, cujus non est numerus.

Dices : Si mysterium Incarnationis non implicet contradictionem, ut ex solvendis repugnantiis patebit, constat evidenter illud esse possibile : nam intellectus creatus efficacia virtutis suæ nativæ cognoscere potest Deum esse omnipotentem, Deus vero eatenus dicitur omnipotens, quatenus id omne potest, quod non implicat contradictionem.

Respondeo quod, licet theologus possit solvere difficultates contra mysterii nostri veritatem militantes, non potest tamen manifeste demonstrare earum falsitatem, propter quam non amittunt verisimilitudinem, cum sæpius accidat falsa esse veris probabiliora. Quare ex solutione argumentorum potest duntaxat concludi mysterium illud non videri impossibile, sed potius esse credibile, seu dignum quod credatur possibile, cum nihil ejus impossibilitatem convincat. Et, quamvis naturaliter sciri queat, divinam virtutem esse omnipotentem, nec esse rerum ordini alligatam, sed posse totius naturæ facultatem transilire, plusque posse quam cogitare valeamus ; demonstrari tamen non potest Sacramentum tot difficultatum nodis implicatum, totque asperis objectionum spinis vestitum ; ob quas tamen veritas deserenda non est. Nam etiam in rerum naturalium indagine sæpe cæcutit, sæpe deficit philosophia. Quis nescit in continuo continuas, in infinito infinitas, in æternitate æternas, et in aliis innumeris innumeras inveniri difficultates ?

Ex his, quæ de possibilitate hujus mysterii dicta sunt, satis superque constat existentiam hujus mysterii non posse viribus naturalibus cognosci ; si enim possibilitas vim rationis transcendit, quanto magis executio,

in qua rerum agendarum difficultas præcipue consistit? Et certe cum existentia Incarnationis non solum sit entitative supernaturalis, sed etiam nullam habeat connexionem cum effectu vel causa creatis, nedum notitiam, sed etiam suspicionem excedit. Imo difficilius est agnoscere existentiam Incarnationis, quam possibilitatem, quia ad illam requireretur cognitio mysterii sanctissimæ Trinitatis, cujus secunda persona incarnata est, quod tamen non requiritur ad possibilitatis notitiam, ad quam sufficit cognoscere Deum ut unum et subsistentem posse terminare naturam alienam.

Dices : Angelus evidenter, et per medium intrinsecum cognoscit humanitatem Christi subsistere, cum videat ejus operationes, quæ necessario a supposito procedunt ; sed non videt subsistere subsistentia propria et naturali, quia eam cognosceret per species suas, quibus omnia naturalia attingit : ergo videt eam subsistere subsistentia divina, cum non sit medium inter creatam et increatam subsistentiam. Unde dæmon Luc IV. dicebat : *Scio quod sis Sanctus Dei.* Et alibi dicitur : *Exibant dæmonia a multis exclamantia : Quia tu es filius Dei.*

Respondeo, bonos Angelos non videntes subsistentiam creatam in Christo, prudenter dubitasse, an sibi subsistentia illa occultaretur ob latentes divini consilii rationes : et, licet propter mirabilia virtutis Christi effecta quamdam habere possent hujus rei conjecturam, ut tradit S. Thomas infra q. 41. art. 1. ad 1, quia tamen cernebant signa humanæ infirmitati impossibilia, suspendebant judicium mirabundi : quoad dæmones vero, quorum meminit Lucas, dicendum quod volebant veritatem, de qua erant anxii, sciscitari; quia inferebant quidem humanitatem subsistere ex hoc quod videbant eam operari, sed modum quo subsisteret ignorabant. Non inficior tamen eorum visionem fuisse intuitivam, quia ad eam satis est ut feratur in id quod subsistit, licet subsistentiam non attingat : sicut oculus videt intuitive colorem, cujus tamen existentiam non attingit.

REFLEXIO.

Vere dicit Apostolus I. ad Cor. II. Dominicæ Incarnationis sacramentum esse *Sapientiam in mysterio absconditam ;* quia nimirum omnis philosophorum sapientia, quæ tale mysterium nec suspicari poterat, confusa facta est, dum completum est divinum illud opus, quod omnis humana ratio impossibile credidisset. Sed o stupendum inexhaustæ bonitatis divinæ profluvium ! Quod humana ratio impossibile credidit, hoc divinus amor et possibile reddidit, et existens fecit ; omnesque, quæ catervatim sese opponebant, repugnantias vicit ; quia nimirum hæc est amoris natura, ut omnem, qui se offert, obicem auferat et debellet, ut pulchre describit Chrysologus : « Quid erit, quid debeat, quid possit, non respicit vis amoris. Amor ignorat judicium, modum nescit : amor non accipit de impossibilitate solatium, nec recipit de difficultate remedium. » Quod si amor divinus non obstantibus tot difficultatibus Deum ad nos perduxit, nobis etiam quamlibet vilibus ad Deum quantumcumque majestate tremendum accedere permittet. Nemo quidem auderet, nisi ipse venisset ; sed, postquam spes nostras et merita excedens venit, verecundiam abstulit accedendi. Unde Bernard. serm. 9. *in Cant.* : « Ne, quæso, causemini præsumptionem, ubi affectio urget. Pudor sane reclamat, sed superat amor. Nec ignoro quod honor Regis judicium diligit, sed præceps amor nec judicium præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frænatur, nec rationi subjicitur. »

SPECULATIO II.

Possibilitas Incarnationis per fidem semel detecta, potest cum adversus Gentes, tum adversus Judæos evidenter defendi.

Primum probatur adversus philosophos et Gentes : Incarnatio non repugnat neque ex parte Dei assumentis, quia, cum subsistentia divina sit infinita, potens est non solum terminare naturam propriam, sed etiam alienam. Non repugnat etiam ex parte humanitatis, quæ cum sit realiter distincta a subsistentia, potest ab ea separari, divina supplente propriam. Nec ex parte unionis id repugnat, quia non consistit hæc unio in hoc quod divina natura identificetur cum humana utriusque confusione substantiæ, sed in hoc, quod salva integritate utriusque naturæ, humana assumatur ad divinam personam, cui communicatio non modo non repugnat, sed potius summe convenit : est enim de ratione summi boni, quod sit sui diffusivum. Atqui quod non repugnat, possibile

est Deo, apud quem non est impossibile omne verbum, ut dicitur Luc. II. Ergo Incarnatio est possibilis.

Objiciunt philosophi primo : Repugnat Deum supplere concursum causæ formalis actuantis naturam, ut ex utraque resultet ens per se, quod non potest consurgere nisi ex entibus incompletis, actu scilicet et potentia. Sed natura divina et humana sunt in suo ordine completissimæ, imo Deus est actus purus, qui in compositionem venire non potest. Ergo repugnat Incarnatio, in qua ex natura divina et humana fit ens per se, qui dicitur Christus.

Respondeo divinam subsistentiam uniri humanitati non per modum actus informantis, sed pure terminantis. Omnis enim forma informans quocumque nomine appelletur, sive physica, sive metaphysica, imperfectionem impræscindibilem involvit (quidquid dicant aliqui moderni) nimirum rationem partis incompletæ ad alteram compartem ordinatæ. Et, quamvis omnis subsistentia creata habeat rationem actus informantis respectu naturæ, cujus est compars; tamen hoc non est de ratione essentiali subsistentiæ, ut patet in divinis subsistentiis relativis naturam divinam absque informationis labe terminantibus. Et, licet ex pluribus entibus completis, quorum unum non trahitur ad esse alterius, non possit fieri ens per se, bene tamen si ad existentiam alterius promoveatur, sicut humanitas sublimatur ad esse divinum, quod quomodo veniat in compositionem, explicabitur infra.

Hic solum diligenter nota, quare repugnet Deo ratio formæ informantis, non vero actus terminantis. Quia nimirum, licet utraque perficiat subjectum, tamen forma informans ordinatur ad aliquid perfectius, sicut anima tendit ad componendum hominem, qui est perfectior anima. At vero actus terminans non ordinatur ad totum magis completum, sed potius totam naturam ad se ordinat, et ad suum esset trahit; unde caret omni imperfectione, sed perfectionem effundit. « Divinitas, » inquit D. Thomas *Opusc.* 2. cap. 211, « non advenit animæ et corpori per modum formæ et partis; hoc enim est contra rationem perfectionis : unde ex Divinitate et anima non constituitur una natura ; sed ipsa natura divina in seipsa integra et pura existens, sibi quodam modo incomprehensibili et ineffabili humanam naturam ex anima et corpore constitutam assumpsit. »

Objiciunt secundo : Implicat produci effectum omnium perfectissimum, alias exhauriretur divina omnipotentia ; sed Incarnatio est omnium possibilium operum Dei perfectissimum, est enim tam perfecta divinæ bonitatis profusio, ut ea nulla sit, nec excogitari possit cumulatior : ergo

Respondeo fatendo divinum illud compositum, qui est Christus, seu Deus homo, esse omnium possibilium præcellentissimum, ratione Divinitatis, quæ non est opus, sed artifex ; humanitas tamen potuit esse physice perfectior : quanto autem dicunt Doctores, non posse dari effectum omnium possibilium perfectissimum, loquuntur de effectibus mere creatis, in quos non ingreditur ipsa Divinitas.

Objiciunt tertio : Implicat Deum intrinsece mutari, cum in eo nec minima sit vicissitudinis obumbratio : sed Deus per Incarnationem necessario mutaretur ; mutari enim nihil aliud est quam aliter se habere ac prius; per Incarnationem vero Deus aliter se habet, cum per illam fiat intrinsece homo. Quomodo autem fieri potest intrinsece homo, nisi humanitas fiat alii intrinseca? et, quomodo potest esse de novo illi intrinseca, nisi illum intrinsece mutet? Ergo impossibilis est Incarnatio.

Respondeo, ideo Deum non mutari per Incarnationem, quia in nostro mysterio nihil perdit, nihil acquirit, sed solum suam perfectionem infinitam diffundit, nec fit homo humanitatem recipiens, sed implens, non sustentans passive, sed portans verbo virtutis et subsistentiæ suæ. Quare tota mutatio se tenet ex parte humanitatis propria subsistentia carentis, et divinam acquirentis.

Dices : Si Angelus incarnaretur, quamvis nihil aliud præstaret nisi terminare naturam, tamen intrinsece mutaretur, hac solum de causa, quia inciperet intrinsece fieri quod antea non erat ; sed Deus similiter fit intrinsece homo, quod antea non erat : ergo.

Respondeo, Angelum in illa suppositione (quam impossibilem esse inferius monstrabitur) mutatum iri, quia novum esse, novamque realem relationem compararet, cum subsistentia Angeli sit modus afficiens naturam, a qua proinde recipit esse in genere causæ materialis ; sicque informans naturam

humanam, novum esse acquireret, et novam relationem realem, cujus Deus est incapax, cum sit actus purus, immotus movens omnia.

Instabis : Ideo secundum nos substantia divina potest terminare naturam creatam, quia est infinita ; sed hæc infinitas potius impedit quominus possit fieri hæc unio cum humanitate finita, quia finiti ad infinitum nulla est proportio, sed potius infinita distantia : ergo.

Respondeo, inter Deum et creaturam esse proportionem, non quidem æqualitatis in esse entis, sed proportionem habitudinis ratione potentiæ obedientialis, qua potest perfici a Deo ; quia per illam etsi non habeat infinitam perfectionem, habet tamen infinitam capacitatem, et veluti indigentiam divinæ plenitudinis susceptivam, ut alias dixi dum de visione Dei. Cæteræ, quas opponunt et obtrudunt, repugnantiæ petitæ ex indecentia, quæ illis apparet, solventur speculatione sequenti.

Probatur secundo contra Judæos ex propriis eorum principiis. Præcipue enim negant Christum esse Messiam, quantumvis in illo Prophetarum vaticinia adimpleta esse videant, quia dicunt impossibile esse Deum immortalem, actum purum, immutabilem, fieri hominem mortalem, corporeum ; asseruntque illud esse paradoxum, quod nec esse, nec concipi potest, et quo admisso omnia Divinitatis monilia depereunt. Ad hoc extremum propugnaculum, dum urgentur, recurrunt semper, unde in eo destruendo totius negotii summa consistit.

Id autem facile confici potest ad hominem, seu ex propriis eorum principiis, ut egregie ostendit illustrissimus Dominus Josephus Cyantes episcopus Marsicensis ex Ordine nostro assumptus, vir eruditione conspicuus, et Hebraicæ linguæ peritia nulli secundus. Hebræi de aliis sermonem habentes idem de Deo docent, quod nos in Incarnationis sacramento profitemur. Rabini etenim, ut explicent loca illa Scripturarum, in quibus Deus dicitur mutari, pœnitere, aliaque id genus efficere , quæ mutationem quamdam præ se ferunt , commentantur fuisse productam a Deo hierarchiam decem spirituum, mutationis capacem, quos Deus ad omnes mundi effectus veluti instrumenta adhibet, ad quorum motum omnem Dei varietatem referunt, sicque illum a mutationis labe eximunt.

Has decem intelligentias *Zephiras* vocant, primam appellant *Cheres*, secundum *Chema*, tertiam *Bina*, quartam *Chesed*, quintam *Gheuvra*, sextam *Tipheret*, septimam *Netzech*, octavam *Hod*, nonam *Iesod*, decimam *Malcut*. Uni ex illis tribuunt justitiæ rigorem, alteri misericordiæ profusionem, alteri bellorum regimen, alii generis humani tutelam, sicque salvare conantur Deum non mutari, quia contrarios illos motus in prædictas Zephiras refundunt : unde Rabi Jeouda Chaiat lib. *Macharechet Haclaut*, in suo commentario fol. 35. ait : « Deus benedictus in Zephiras ut operationes perficiant suas influit ; neque ipse suas immutat. » Qui influxus Dei in Zephiras est eadem divina essentia, quæ illis intime conjungitur. Quas Zephiras viventes esse dicunt, asseruntque esse Angelorum præstantissimos spiritus , qui hominum precationes audiunt, et ad Deum deferunt.

Hunc autem influxum Dei in Zephiras explicant Rabini, præsertim Rabi Cordoverus libro *Pardes Rimonin*, variis exemplis, tum animæ influentis vitalitatem et motum membris externis, quæ ciet ipsa immota, tum exemplo solis decem vitrea specula diversis coloribus picta illustrantis ; cum tamen nulla sit in radiis diversitas, sed in vitris mediis ; tum exemplo flammæ adhærentis prunæ, et ex ea prosilientis, cui nisi flamma alligaretur, nihil ageret ; tum arboris a radicibus non divulsæ, sed ab eis humorem exsugentis. Et, licet in his exemplis sint multæ absurditates dum applicantur Deo in ordine ad Zephiras, has tamen non moror, sed potius ex illis sic contra ipsos insisto.

Non est majus, nec repugnantius inconveniens Deum nasci, pati, mutari, mori ratione humanitatis assumptæ, modo hi defectus nativitatis , mutationis , passionis et mortis non redundent in Divinitatem, quam quod contrarii et diversi motus justitiæ, misericordiæ, iræ, pœnitentiæ, proprie et sine metaphora dicantur de Deo ratione decem Zephirarum, quibus conjunctus est. Sed secundum admittunt Judæi ex doctrina omnium Cabalistarum, seu theologorum suorum. Ergo in primo quod asserunt Christiani, nulla erit pariter repugnantia. Nam, sicut per Hebræos in Zephiras revocatur tota mutatio, ita et secundum nos in solam humanitatem : quare non magis repugnat inzephiratio Judæorum, quam Incarnatio Christianorum.

Præsertim quia, sicut nos in Incarnatione admittimus idiomatum communicationem, ita et ipsi in unione Dei cum Zephiris. Ait enim Rabi Chaiat citatus : « Quidquid dicitur de Zephiris, est idem ac si proprie diceretur de Deo. » Et iterum : « Quia Zephiræ adhærent Ensof (id est Deo) ut flamma ad prunam alligatur, ideo earum operatio est operatio Creatoris proprie, et certo. » Et lib. *Gavodat Acodesc.* part. 1, cap. 12. ait : « Quod ex Deo et Zephiris componitur, est unum simplex. » Quod Rabi Cordoverus dicit quidem esse arcanum ingeniis impervium, verum tamen. Certe si hoc ita sit, non aliter differunt a Rabinis Christiani, nisi quod nos unicam unionem Verbi cum humanitate fatemur, illi decem : Judæi eas admittunt ex necessitate, ut Deus possit agere, et non mutari ; Christiani ex charitate, ut Deus tot beneficiis corda alliciat. Quam suavis divinæ providentiæ spiritus, qui ut Judæos convertat, non solum facit ut sacros libros nobis deferant, quibus convincantur, sed etiam eas sententias afferant, in quibus Incarnatio tam clare aperitur, ut sancti Patres plura ex his, quæ ad suam inzephirationem explicandam exemplis utuntur, ad illustrandam Incarnationem adhibeant ! Sed proh hominum cæcitatem ! Deum nobis lumen præbent, sibi ipsis adimunt, similes candelabro, quod dum aliis lumen affert, seipsum non videt.

Dicunt Rabini, esse differentiam inter suam doctrinam et nostram, quia Zephiræ sunt pulcherrimæ substantiæ, spiritales, perlucidæ, a materia immunes, unde non dedecet eas primo spiritui copulari : at vero humanitas in eo statu, in quo assumptam dicimus a Verbo, est corporea, misera, passibilis, corruptioni obnoxia, quam proinde assumere Deus horrescit.

Sed hæc responsio deploranda est, et sapit homines carnales, quasi vero a Deo infinite perfecto perinde non distet Angelus et caro, Zephira et humanitas, cum inter finitum et infinitum nulla sit proportio : quod spiritualiores inter Hebræos tandem adverterunt. Nam Rabi Gufriel, et Rabi Simeo a Cordovero citati fatentur quod perfectissima Zephirarum, quamquam lux sit, coram tamen causarum causa tenebris involvitur.

Urgent, inintelligibile esse, Deum immensitate sua implentem omnia, coarctari intra Virginis uterum, et corpusculi dimensiones ; et Deum immaterialem fieri corpus.

Sed dum hæc opponunt, suæ doctrinæ obliviscuntur : nam peto ab eis, num in Zephiris utique finitis et limitatis angustetur Deus ? Quod etiam vidit Cordoverus, qui fatetur Deum immensum, quem cœli cœlorum capere non possunt, tamen inter duo arcæ ligna Divinitatem suam coarctasse, quia nimirum eo loci peculiari modo fuit absque præjudicio immensitatis. Similiter peto, num Deus cum Zephiris utique creaturis unitus fiat creatura ?

Radix omnis deceptionis Judæorum est, quia putant Christianos opinari, Deum per Incarnationem fuisse in corpus transformatum, in substantia mortuum, et quidquid de Christo dicimus, ipsi divinæ naturæ cum humana permixtæ convenire ; cum tamen propalam et ubique prædicent Christiani in hoc mysterio salvam manere utriusque naturæ veritatem, superiorem non minuere assumptionem, nec inferiorem glorificatione consumi : denique Verbum et humanitatem uniri non conversione divinitatis in carnem, non confusione substantiæ, sed assumptione humanitatis in unitatem personæ, quæ semper immutabilis, semper Deus permanet.

REFLEXIO.

Si ex propriis principiis convincuntur Hebræi, et veluti Goliat proprio mucrone truncantur, quanto magis ex principiis Evangelii vita tua, lector, accusabitur, judicabitur, condemnabitur ! Recte dixit Apostolus, fidem esse *argumentum*, Hebr. xi. *Substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium.* Quia nimirum ex præmissis fidei tuæ infertur conclusio damnationis tuæ. Peccato mortali supplicia minatur æterna fides tua : peccatis conspurcatur vita tua : ergo ex fide tua certa est perditio tua. Hanc consequentiam deducunt impii, sed sero, dum dicunt : *Ergo erravimus.* Esto illis prudentior, magis provida sit philosophia tua ; e principiis tuis legitimas deriva conclusiones, ne argumento, quod vocant *ad hominem*, captus, eo gravius plectaris, quo inexcusabilius accusaberis. Vere enim dixit Salvianus lib. 4. *de Provid.* : « Vihil nobis prodest quod lex est bona, si vita nostra et conversatio non est bona. Lex enim bona muneris est Christi, vita autem non bona criminis nostri. Imo hoc magis culpabiles sumus, si legem bonam colimus, et mali cultores sumus. Quin potius nec cultores, si mali ; quia cultor dici

non potest malus cultor. Neque enim colit, qui rem sanctam non sancte cŏlit. Ac per hoc accusatrix est lex ipsa, quam colimus. Etsi eadem agant barbari quæ nos agimus, nos tamen majore offensione peccamus. Possunt enim nostra et barbarorum vitia esse paria, sed in his tamen vitiis necesse est peccata nostra esse graviora. Noster ergo hic peculiariter reatus est, qui legem divinam legimus, et legalia semper scripta violamus ; qui Deum nosse nos dicimus, et jussa illius ac præcepta calcamus, ac per hoc cum eum spernamus, quem coli a nobis credimus atque jactamus, id ipsum quod cultus Dei videtur, injuria est. »

SPECULATIO III.

Nihil indecorum in Incarnationis mysterio, sed innumeræ convenientiæ effusissime collucent, et certatim conspirant.

Vere dixit D. Thomas 4. *cont. Gentes* c. 54 : « Pie consideranti mysterium Incarnationis semper magis ac magis mirabiles congruentiæ et rationes sese offerunt. » Quas paulo fusius referemus, ut iis et fidelium caritas inflammetur, et infidelium curetur fastidium, quibus nostrum mysterium stultitia visum est. Tantam autem congruentiarum messem ad tres classes reducemus. Nam mysterium hoc fuit et Deo, et homini, et toti universo convenientissimum.

In primis, quod fuerit conveniens Deo, probatur duplici ratione D. Thomæ. Prima sic proponitur : Deo convenientissimum est ut se summo modo communicet ; nihil enim tam conforme est alicui, quam agere secundum suam naturam : natura autem boni est sese diffundere, et Deus est summum bonum, et ipsa bonitatis essentia. Atqui per opus Incarnationis Deus se summo modo communicavit ; nullus enim major est, vel excogitari potest communicationis modo eo quo natura divina et humana in eodem supposito subsistunt, et quo Creator et creatura una eademque persona evadunt. Nam in ordine quidem naturæ dat Deus dona sua, sed naturalia ; in ordine gratiæ dat quidem supernaturalia, sed creata ; in ordine gloriæ dat quidem seipsum, sed in esse intelligibili : at in unione hypostatica dat seipsum secundum esse proprium, naturale et personale, ita ut sit verum dicere : Deus est homo, homo est Deus. In prima communicatione facit Deus hominem creaturam rationalem, in secunda sanctum, in tertia beatum, in quarta Deum. Ire ulterius divina profusio non potest, nisi aliquid quæramus post omnia, vel aliquid sit majus Deo. Ergo Deo convenientissima fuit Incarnatio.

Altera ratio D. Thomæ sic amplius expenditur : Illud opus est maxime Deo conveniens, in quo singulariter resplendent divinæ perfectiones : sed in opere Incarnationis mirabiliter splendent divina attributa : ergo. Major constat, ad hoc enim totus mundus conditus est, ut gloriam Dei manifestaret ; et ideo dicitur, quod omnia propter semetipsum operatus est Dominus ; et ad hoc creaturæ omnes ordinantur, ut in illis tanquam in libro invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciantur. Minor ergo probatur ; nam ut eleganter ait Augustinus tract. *in Joan.* « cum Deus sit omnipotens, plus dare non potuit ; cum sit sapientissimus, plus dare nescivit ; cum sit ditissimus, plus dare non habuit. » Hoc patebit breviter discurrendo per attributa.

Relucet sapientia in adinventione medii tam opportuni, quo justitia cum misericordia temperetur. Potentia micat, extrema adeo distantia connectens. Justitia rigorosam inveniens peccatorum satisfactionem. Bonitas tam copiose se profundens. Clementia et misericordia homines indignissimos a tot miseriis sublevans, et in Christo continuo manantem salutis fontem adaperiens.

Sed inter cætera præcipuis radiis collucent magnificentia et misericordia. Magnificentia quidem, quæ, ut Sanctus Thomas docet, est virtus factiva magnorum, cujus materia sunt magni sumptus pro gloria Dei. Quid autem majus esse vel concipi potest unione hypostatica, quæ infinitam Verbi personam includit ? Non possunt etiam esse majores sumptus ; nam cum Salvator unico suspirio genus humanum redimere potuisset, nihilominus tot agere, et tanta pati voluti prodigus elegit. In nullo etiam opere magis splenduit gloria Dei, nam per hoc mysterium cognoscenda, amanda, et imitanda apparuit divina perfectio.

De misericordia idem patet, unde et post Incarnationem Deus vocatur pater misericordiarum, quia nimirum misericordia duo importat, affectum scilicet et effectum. Primo carebat Deus ante Incarnationem, quia in sua natura est incapax tristitiæ et teneritudinis, quam importat affectus misericor-

diæ : habebat ergo solum effectum, cum miserias sublevabat humanas. At post Incarnationem non solum thesauros misericordiæ suæ effudit Deus, qui dives est in misericordia ; sed etiam affectum sensit, et expertus est in humanitate assumpta : unde ait Apostolus : *Debuit per omnia Fratribus assimilari, ut misericors fieret.* Patebit locutione objectionum splendor aliarum perfectionum.

Objicies primo : Potius videntur attributa divina hoc mysterio obscurari : tum Majestas Divina, nam valde indecorum est, Deum deprimi et sub Angelis minorari, ut hoc mysterio evenit ; tum justitia, indecens enim videtur, ut innocens obligetur ad satisfaciendum pro reis ; tum immensitas, cum persona divina intra humani corporis angustias coarctetur ; tum æternitas, nam per hoc mysterium Deus habuit initium, progressum, et finem ; tum unitas, quia, ut infra dicemus, per hoc mysterium persona Verbi composita est ; tum veritas ; nam in hoc mysterio dedit occasionem male sentiendi de Divinitate ; quis enim credet unum immunem a materia , si corpori uniatur ; immortalem, si mortem subeat ; æternum, si tempori obnoxius sit ; independentem, si hominibus subdatur ; beatum, si miserias suscipiat. Ergo istud mysterium, non potest dici recte conveniens ad divina attributa manifestanda.

Respondeo quod, sicut opposita juxta se posita magis elucescunt, et pulchra admota fœdis pulchriora redduntur, sic divinæ perfectionis fulgor humanæ infirmitatis adjunctione magis enituit. Nam, quemadmodum ut fiat speculum, exigitur et crystallus pellucida, et corpus opacum, ut emitti possint species objectorum in oculum : sic, ut nobis appareant divinæ perfectiones, necessum fuit ut Verbum, quod est splendor Patris et candor lucis æternæ, assumeret humanitatem, quia indutus micantissimos vibrat perfectionum suarum radios. Unde mellite Bernard. serm. 45. *in Cant.* : « Quam pulcher es Angelis tuis, Domine Jesu, in forma Dei in die æternitatis tuæ, in splendoribus Sanctorum, ante Luciferum genitus, perpetuus, minimeque fucatus candor vitæ æternæ ! Quam mihi decorus es, Domine mi, in ipsa tui positione decoris ! Etenim ubi te exinanivisti, ubi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti, ibi pietas magis emicuit, ibi caritas plus effulsit, ibi amplius gratia radiavit. »

Quare ad singula sigillatim dicendum. In primis salvatur Majestas, quia in Christo Divinitas semper retinet gradum eminentiæ suæ supra Angelos ; humiliatio vero Christi ut hominis, via est ad exaltationem ejus supra Angelos, saltem in donis gratiæ. Unde recte observavit Bernard., quod per hoc amplificata fuit et exaltata divina celsitudo, quod ad nos descenderit. « Christus (inquit serm. 2. *de Ascens.*) cum per naturam Divinitatis non haberet quo cresceret, quia ultra Deum nihil est, per descensum quomodo cresceret invenit veniens incarnari, pati, mori, propter quod Deus exaltavit illum. » Et Plinius Junior in Trajano dicebat : « Cui nihil ad augendum fastigium superest, hoc unum restat, si descendat. » Adde quod in omnibus vitæ Christi humiliationibus semper aliquis splenduit fulgor Divinitatis. Concipitur in carne, sed Spiritu sancto ; nascitur, sed de Virgine ; jacet in præsepio, sed a Regibus adoratur ; fugit in Ægyptum, sed ibi idola subvertit ; vivit pauper, sed miracula patrat ; rapitur a militibus, sed eos prius prosternit, crucifigitur, sed terra concutitur ; moritur, sed sol obscuratur ; sepelitur, sed propria virtute resurgit.

Conservantur etiam jura justitiæ, quæ non læditur dum innocens punitur pro nocente, quando primus est vas et fidejussor secundi. Verbum autem caro factum est, ut se vadem et fidejussorem daret pro peccatoribus, et quidem libenter et spontanee : et quamvis divinum jus reparando multa indigna passus sit, hoc tamen summe decet ejus clementiam, ut recte exprimit Tertull. lib. 2. *contra Marcion.* : « Assumpsisse Deum quædam sibi indigna, nobis autem necessaria, et ideo jam Deo digna, quia nihil tam Deo dignum, quam salus hominum. »

Conservatur etiam immensitas, quia quem cœli capere non poterant, portavit quidem, sed non conclusit uterus virginalis, vel corpus infantis : sicut immensitatem non coangustavit, vel contraxit orbis conditus, quia sic Deus in ipso est, ut possit ad alios in infinitum mundos protendi. Nec est inconveniens quod eadem persona possit prædicari immensa, et simul loco circumscripta, ratione diversorum : sicut de homine dicitur, quod sit incorruptibilis respectu animæ, corruptibilis ratione corporis. Et similiter Christo ratione Divinitatis, et humanitatis diversa conveniunt : ex quo etiam patet, quomodo possit in ipso ratione diversorum salvari æternitas et temporalitas.

Unitas etiam non solum non violatur, sed mirum in modum illustratur. Nam unio hypostatica est maxima unionum, et talis ut vere dicatur homo-Deus, et Deus-homo, tanquam indissolubilis, ut per mortem separata a corpore anima utrique manserit Verbum unitum; nam, ut ait S. Leo serm. 17. *de Passion.* : « In tantam unitatem Dei, et hominis natura convenit, ut nec supplicio potuerit dirimi, nec morte disjungi. » Et Bernard. lib. 5. *de Consider.* ait : « Inter omnes unitates arcem tenet unitas Trinitatis, et post ipsam est unitas dignativa, quæ est in Christo. » Unde fructus præcipuus hujus mysterii est prædicatio unius Dei, et expulsio idololatriæ. Quomodo vero persona Christi sit composita, infra exponemus.

Denique veritas ideo divinæ celsitudinis gloriam veluti quibusdam involucris et quasi velis obtendere voluit, ut magis splenderet; unde ipse Salvator dicebat Joan. XVIII : *In hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati.* Et Joannes Baptista de ipso loquens aiebat Joan. I : *Gratia et veritas per Jesum Christum facta est.* Et ipse Evangelista ibidem ait : *Vidimus gloriam ejus, plenum gratiæ et veritatis.* Itaque Verbum incarnatum occultavit quidem, et veluti velavit gloriam suam, non ut nos deciperet, vel dubium de Divinitate afferret, quam tot miraculis et portentis manifestavit; sed potius ut appareret id quod Deus est; nam si enituit summa sapientia, caritas infinita, conveniens fuit, ut verbis loqueretur humanis Verbum Patris; ut sincerum amoris ardorem exprimeret; locutio enim est mentis expressio.

Objicies secundo : Providentia, quæ est unum ex splendidioribus Dei attributis, a qua et Deus nominatur, videtur etiam fuisse læsa in hoc mysterio. Nam providentiæ est respicere circumstantias rei faciendæ; sed Incarnationis multæ sunt circumstantiæ non convenientes, et præcipue circumstantia temporis : nam optimi medici est subitum afferre morbo remedium, juxta illud : « Principiis obsta, sero medicina paratur ». Ettamen Incarnatio, quæ est remedium peccati, tandiu et tot sæculis dilata est.

Respondeo, omnes circumstantias locutionis hujus mysterii, sive quoad tempus, sive quoad modum esse convenientissimas, ut constabit ex dicendis infra dum de mysteriis vitæ et conversationis Christi. Unde ad id quod objicitur ex parte temporis, dicendum Incarnationem non debuisse præcedere peccatum, cum sit ejus remedium; nec executioni mandari statim post peccatum, tum ob superbi hominis humiliationem diuturno propriæ infirmitatis experimento percipiendam; tum ob Christi gloriam multiplici prophetiarum apparatu prænuntiandam, multisque suspiriis, votis et gemitibus postulandam. Non decuisset tamen usque ad finem mundi differri, tum ne spes tanta dilatione deficeret, tum ne morbi tam dilata remedii orbitate fierent incurabiles.

Dominica Incarnatio fuit etiam maxime conveniens humano generi.

Probatur enumerando emolumenta collata homini per Incarnationem : primo quidem propter doctrinam, quam Unigenitus, qui est in sinu Patris, nobis enarravit; secundo propter liberationem a mancipio dæmonis, qui foras ejectus est; tertio propter virtutum exemplum, quarum viam Salvator in se demonstravit : quarto propter peccatorum remissionem, adeptumque jus ad gratiam et gloriam; quinto propter sublimationem naturæ nostræ, quæ conjunctionem et veluti consanguinitatem cum Deo assecuta est in humanitate Salvatoris nostri ad esse divinum evectæ, unde et ei cultus latriæ exhibetur etiam ab Angelis : unde dixit August. lib. *de Præd. Sanct.* c. 15 : « Tam excelsa, et tam summa est hæc humanæ naturæ subvectio, ut quo attollatur altius, non habeat. » Denique omissis innumeris aliis, per hoc mysterium accessum habemus ad Patrem, quem ante Incarnationem formidandum majestas proponebat; sed ex hoc quod Deus frater noster et caro nostra est, facilius, et veluti familiarius Deum adimus, ut ait D. August. in *Manual.* c. 26 : « Ut familiarius diligeretur ab homine Deus, in similitudinem hominis apparuit Deus. »

Ut autem magis penetres quomodo in hoc mysterio cum gloria Dei jungantur simul utilitates nostræ, considera per peccatum Protoparentis duo mala patrasse hominem, quæ tangit Jeremias cap. II : *Duo mala fecit populus meus : dereliquerunt me fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas.* Per primum fuit injurius Deo : per secundum totam naturam sauciavit. Nam, si diligenter advertas, nulla est in Deo perfectio, quam non offenderit peccatum; nulla facultas in homine, quam non infirmarit. Ad illud

utrumque malum, et Deo intentatum, et homini illatum reparandum, necesse fuit et quod Deus suas perfectiones homini conferret, et quod infirmitates sibi humanas assumeret.

Controversia est inter discipulos Paracelsi et Galeni, num corporis ægritudines curandæ sint contrariis, an similibus? Quidquid sit, utrumque remediorum genus in nostro mysterio invenimus. Nihil magis simile Patri quam Verbum, quod est figura substantiæ suæ ; nihil magis contrarium divinæ perfectioni, quam humana vilitas : igitur si violatæ divinæ Majestatis jura resarcienda sint similibus, habemus hominem-Deum ; si contrariis restauranda, habemus Deum-hominem : similiter si curanda humani generis ægritudo similibus, habemus hominem, quem quærebat Paralyticus, dum diceret, *hominem non habeo ;* si contrariis, Deum possidemus.

Illustratur discursu D. Thom. art. 5. Tunc perfecte reparatur genus humanum, quando convenientissima ipsi proponuntur media, tum ut promoveatur in bonum, tum ut avertatur a malo. Nam sic habet omnem perfectionem sibi connaturalem ; atqui utrumque hoc medium sanandæ nostræ miseriæ per Incarnationem copiosissime propositum est : ergo. Probatur prima pars minoris quinque rationibus. Primo, quia sic magis certificatur fides ; magis enim Deo loquenti creditur. Secundo spes magis erigitur acquirendæ salutis, pro qua nobis asciscenda filius Dei naturæ nostræ dignatus est inire consortium. Tertio maxime caritas excitatur, dum apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, unde ad Rom. v. dicitur : *Commendat caritatem suam Deus in nobis, quod cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Et ad Ephes. II : *Deus qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, convivificavit nos in Christo.* Quarto exemplum omnis bonæ operationis nobis præbetur. Unde dicitur Joan. XIII : *Exemplum dedi vobis, ut sicut ego feci, ita et vos faciatis.* Quod dictum, ut notat D. Thomas ibidem, non est limitandum ad solam pedum lotionem, sed ad omnia opera Christi extendendum. Quinto plene divinitas participatur, in qua vera hominis beatitudo consistit, quia Christus est via et ostium, per quod si quis introierit, pascua inveniet, id est futuram bonorum omnium satietatem.

Secundam partem minoris confirmat idem Angelicus doctor aliis quinque rationibus. Primo, quia instruitur homo, ut diabolum, qui est auctor peccati, detestetur et contemnat, ex eo quod per hoc mysterium sit humiliatus. Secundo innotescit humanæ naturæ dignitas, quam sordibus peccatorum inquinare dedecet. Unde Leo Papa serm. 1. *de Nativit.* ait : « Agnosce, Christiane, dignitatem tuam, et divinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. » Tertio præsumptio hominis tollitur, dum tanta dignitas humanitati Christi nullis præcedentibus meritis datur. Quarto superbia, quæ maximo impedimento est ne inhæreamus Deo, per tantam humilitatem redarguitur ; nam, ut ait Bernar. serm. 1. *de Nativ.*, « intolerabilis impudentia, ut ubi sese exinanivit Majestas, vermiculus infletur et intumescat. » Quinto excutitur servitus diaboli, dum homo-Deus pretii difficillimi solutionem dedit. Quas omnes rationes totidem Augustini testimoniis illustrat, quæ vide.

Dices : Nonne convenientius fuisset si Deus nulla petita satisfactione gratis peccata nostra condonasset, sicut nobis præcipit, ut dimittamus debita nostra debitoribus nostris : ut, sicut ipse gratis Sanctos prædestinavit ad gloriam, ita et gratis eos ad illam perduceret ; hoc enim liberalius et nobilius apparet, proindeque convenientius.

Respondeo quod, cum in omnibus viis Domini sit misericordia et veritas, seu justitia, illud opus perfectissimum censendum est, in quo simul cum misericordia summa splendet justitia. Hoc enim privatam inter et publicam personam interest, quod illam offensam sine satisfactione remittere laudabile est ; ista vero, puta judex, misericordiam justitia acuere debet, ne facilitate veniæ et impunitate laxentur habenæ peccantibus. Cum ergo Deus sit simul et Pater misericordiarum, et Deus ultionum, debuit unum attributum altero temperare, quod in Incarnatione mirabiliter effectum est. Nec prædestinatio gratuita Sanctorum excludit merita Christi, sed ea causavit, ut per ipsa in executione electi gloriam consequerentur. Sed de his alias.

Dices iterum : Illud non est conveniens humanitate, per quod est in continuo statu violento : Sed hoc accidit per Incarnationem, in qua humanitas privatur subsistentia, quam tamen natura continuo appetit ; qui

proinde appetitus frustratur; et tamen est immobilis, cum sit naturalis, in quo differt ab elicito, qui mutatis apprehensionibus variari potest. Ergo Incarnatio non fuit conveniens humanitati.

Respondeo appetitum humanitatis esse perfecte satiatum divina hypostasi eminentissime continente omnem perfectionem subsistentiæ creatæ et creabilis : unde, cum sit ea abunde contentus, non fertur ad propriam subsistentiam, sicut appetitus beatitudinis naturalis adepta beatitudine supernaturali plenius quiescit. Et ratio est, quia potentia non inclinatur ad actum, nisi ut compleatur : si ergo humanitas sit completa per actum eminentiorem inamissibiliter possessum, et totam suam capacitatem explentem, quid amplius desiderabit? Multum enim avarus est, cui Deus non sufficit : et valde inordinatus est ille appetitus, qui fertur in carentiam majoris perfectionis ad assequendum minorem.

Quod Incarnatio fuerit conveniens Universo.

Traditur hæc ultima convenientia, ad Ephes. I. ubi dicitur omnia in Christo instaurata fuisse. Et Joan. III. Incarnatio dicitur facta non solum ex amore hominis, sed etiam totius mundi.

Ratio est : tum quia, cum homo sit compendium universi, aliquid enim omnis creaturæ est homo, qui habet esse cum lapidibus, vegetari cum plantis, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis ; fit inde, ut simul cum homine universum sub Deo totum consecratum sit. Tum quia mundus per hoc mysterium adeptus est omnes gradus, inter quos primatum tenet ordo unionis hypostaticæ, quo antea carebat.

Denique per peccatum Protoparentis tota creaturarum universitas læsa fuerat; nam peccatum regibus et principibus illatum toti multitudini subditorum injurium est ; et ideo graviora sunt peccata in superiores patrata, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 65. artic. 4. dicens : « Quanto aliqua injuria in plures redundat, cæteris paribus, tanto gravius est peccatum ; et inde est quod gravius est peccatum, si quis percutiat principem, quam privatam personam, quia redundat in injuriam totius multitudinis. » Si læso principe tota multitudo offenditur, procul dubio injuria Deo illata in totam creaturarum universitatem redundabit ; unde et dicitur quod Deus creaturam armabit ad ultionem inimicorum, et quod pugnabit orbis terræ contra insensatos. Igitur convenienter in homine assumpta est omnis creatura, ut et Deo, et toti universo fieret satis ; seu, ut loquitur Apostolus, reconciliarentur omnia, et quæ in cœlis, et quæ in terra.

Sed inquies : Illud non est conveniens universo, per quod Deus majorem amoris significationem exhibuit parti quam toti. Sed per Incarnationem Deus plus amavit humanitatem Salvatoris, quam mundum ipsum totum ; plura enim dona contulit Christo, quam universo mundo. Ergo Incarnatio non fuit universo conveniens.

Respondeo quod cum intra creaturarum ambitum includatur humanitas Salvatoris, Deus humanitatem decorando, et ad Divinitatem sublimando, totam universitatem redamare, et illustrare censendus est, sicut cum aliquis ad Pontificatum vel imperium evehitur, tota stirps nobilitari dicitur.

REFLEXIO.

Quid convenientius illo mysterio, cujus ne nomem quidem vacuum est luce laudis ? Ipsum enim Incarnationis vocabulum et Dei pietatem, et hominis instructionem indigitat. A carne potius quam ab anima æqualiter assumpta voluit Divinum Verbum nomen accipere, non solum quia, ut ait Apostolus I. Tim. III, mysterium hoc *manifestatum est in carne;* vel quia nomine carnis integer homo significatur, Gen. II. *Omnis caro* (id est homo) *corruperat viam suam ;* sed etiam ad suam commendandam, nobisque inspirandam humilitatem, qua exinanivit semetipsum, quæ tanto magis in assumptione carnis apparet, quanto distat a carne spiritus immortalis, ut bene expendit Doctor mellifluus serm. 3. *in Vigil. Nativ. :* « Contraxit se Majestas, ut quod melius habebat, videlicet seipsam, limo nostro conjungeret, et in persona una sibi invicem unirentur Deus et limus, Majestas, et infirmitas tanta ; vilitas et sublimitas tanta : et tanta dignatione Deus descendit in limum, tantaque dignitate limus ascendit ad Deum, ut quod in eo Deus fecit, limus fecisse credatur ; quidquid limus pertulit, Deus in eo pertulisse dicatur.» Sed, o pudor ! Deus appellari caro vult, et luteus homo ambitiosos honoris titulos aucupans fere erubescit se esse hominem, et divinitatem æmulatur. Verum cur

superbis, pulvis et cinis? Et dum Verbum carnem factum cernis, ut quid apponis te ultra magnificare super terram?

CAPUT II.

EXISTENTIA ET ADVENTUS MESSIÆ ADVERSUS JUDÆOS DEMONSTRATUR.

Non probamus existentiam Incarnationis contra Gentes, quia non aliter suaderi potest, quam ex illis credibilitatis argumentis, quorum concentum dissertatione quinta libri octavi præmisimus. Solum ergo agendum restat contra Judæos, quorum etiam convictio Gentiles ipsos exarmabit, non enim credibilis esse non potest Christianorum fides de Messia tot Prophetiarum apparatu prænuntiato.

SPECULATIO I.

Existentia Incarnationis jam peractæ potest evidenter suaderi Judæis, ita ut sint inexcusabiles.

Ut hæc veritas probemur, seligenda sunt præcipua veteris Instrumenti testimonia, quibus Hebræorum pertinacia convinci poterit, nisi forte obsit velamen, quod positum est super cor eorum, de quo loquitur Isai. c. VI: *Excæca cor populi, et aures ejus aggrava, et oculos ejus claude.* Totus autem difficultatis cardo in hoc positus est, ut ostendatur Jesum Christum esse verum Messiam. Sic ergo formari potest discursus.

Jam de facto advenit Messias in lege promissus, a Prophetis desideratus, et a Judæis expectatus. Sed ille Messias est Jesus Christus filius Mariæ Virginis, et Christianorum antesignanus. Ergo non est amplius expectandus Messias. Difficultas est in majori et in minori, quarum quælibet sigillatim comprobatur. Major quidem: tum ex illo Gen. XLIX: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium.* Cum ergo regnum Judæ penitus extinctum sit, et sceptrum a Judæis ablatum, planum est Messiam jam advenisse. Tum ex illo Daniel. IX: *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum.* Patet autem septuaginta hebdomades elapsas esse ab illo tempore, sive accipiantur pro spatio septem dierum, sive pro numero septem annorum, juxta consuetudinem Scripturarum, quæ habetur Levitici XXV, nam 70. hebdomadæ efficiunt 490. annos, quos a tempore Danieli designato fluxisse jam pridem evidens est.

Tum denique ex illo Aggæi II: *Adhuc modicum, et ego movebo cælum et terram, et veniet desideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloria.* Et Malachiæ III: *Ecce ego mitto Angelum meum, et statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quæritis.* Si post modicum, si statim venturus erat desideratus ille, et Dominator Messias, profecto jam advenit, cum a tot sæculis prolatæ sint illæ prophetiæ.

Minor vero primi syllogismi, scilicet quod ille Messias sit Jesus Christus, probatur. Tum quia principatus Judaicus tempore Christi penitus cessavit, et regnum Judæ collatum fuit Herodi a Cæsare Augusto ex Senatusconsulto, Judæisque consentientibus, et juramentum præstantibus, ut refert Josephus lib. 17. *Antiquitatum*, cap. 3. Herodes vero Ascalonita invaso regno omnes regii stemmatis proceres occidit; concilium etiam *Sanhedrin*, quod habebat jus vitæ, et necis, exauctoravit et extinxit. Tum quia in Christo adimpletum est quod subjungitur loco citato Danielis addentis, quod Christus occidetur: et populus ejus, qui eum negaturus est, dissipabitur cum civitate, et sanctuario. Quæ omnia post Christi necem completa esse nemo non videt.

Tum quia Christi tempore absolutus est numerus ille hebdomadarum 70. seu annorum 490. Periodus enim illorum annorum debet incipere a tempore, quo exiit sermo de secundo ædificanda civitate Jerusalem; ita enim ait expresse Angelus: *Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem.* Decretum autem de illa iterum ædificanda contigit septimo, vel vigesimo anno Artaxerxis, ut patet I. Esdræ VII. et II. Esdr. I et II. A regno autem Artaxerxis usque ad septuagesimam hebdomadam, in cujus medio mortuus est Christus, præcise, exacte, in rigore, et punctualiter numerantur anni 490. ut patet ex computatione olympiadum, et relatione omnium historicorum.

Ex quibus perspicue intelliges obscura

verba, quæ subduntur in illa prophetia : *Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem hebdomades sexaginta duæ erunt; et rursum ædificabitur platea, et murus in angustia temporum : et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, et Sanctuarium dissipabit populus cum Duce venturo; et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia, et sacrificium. Et in templo erit abominatio desolationis, et usque ad consummationem, et finem perseverabit desolatio.* Quorum verborum planus sensus est : Ab illo tempore quo emanavit decretum de secunda ædificatione Jerusalem usque ad adventum Messiæ, fluent hebdomadæ annorum 7. et 62. ita tamen quod intra septem primas hebdomadas ædificabitur murus, et platea Jerusalem juxta paupertatem, et angustiam illorum temporum, ut legere est II. Esdræ I, II et III. Deinde vero post illas septem primas hebdomadas reædificandæ civitati destinatas supererunt usque ad occisionem Christi sexaginta duæ hebdomadæ subindeque Christus occidetur, peractis septem et sexaginta duabus hebdomadibus annorum, non quidem illis statim finitis, sed hebdomada septuagesima, in qua confirmabit Christus pactum, seu Testamentum novum, conversando, prædicando, miracula stupenda edendo tribus circiter annis, et sic in dimidio hebdomadis septuagesimæ, id est exactis tribus prioribus annis cum medio, promulgata lege Christi, deficiet hostia, et sacrificium omne legale Mosaicum, et in sacrificio Crucis cessabit figura : et sequetur abominatio desolationis, de qua proxima speculatione iterum.

Probatur secundo : In persona Christi Jesu mire concurrunt et adimplentur omnia, quæ de Messia venturo prædicta sunt in Prophetis, ut perjucunda sit consideratio animi Prophetarum oracula cum eventu conferentis. Nam ita consonant omnia, quæ de Messia dicta sunt in conceptione, nativitate, vita, prædicatione, miraculis, morte, resurrectione, vocatione gentium, conversione universi, ut unum ex præcipuis Christianæ Religionis credibilitatis argumentis sit illa Prophetiarum expletio. Nam, cum solus Deus possit futura præscire, si omnia quæ de Christo dicuntur in Evangelio, clare habeantur in veteri Testamento, fit inde manifeste omnia, quæ in Christo gesta sunt, non casu, sed speciali Dei ordinatione advenisse.

Sic autem est, omnia Christi gesta multiplici Prophetiarum apparatu esse prædicta. Conceptio quidem, Isai. VII : *Ecce Virgo concipiet, et pariet Filium.* Locus nativitatis, Michææ V : *Bethleem Ephrata ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel.* Vita et conversatio, Baruch XIII : *In terris visus est, et cum hominibus conversatus est.* Prædicatio, Isai. LXI : *Spiritus Domini super me ad annunciandum mansuetis misit me. ut mederer contritis corde, et prædicarem captivis indulgentiam.* Miracula, Isai. LIII : *Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt.* Ingressus humilis in Jerusalem, Zachariæ IX : *Ecce Rex tuus veniet tibi justus, et Salvator : ipse pauper et ascendens super asinam, et super pullum asinæ.* Judæ Iscariotis proditio et venditio, Zachar. XI : *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos.* Acerbitas passionis cum omnibus circumstantiis crucifixionis inter latrones, irrisionum, subsannationum, divisionis vestimentorum, patientiæ et mansuetudinis Christi inter tam truculentos cruciatus clare habentur Isai. LIII. et toto psal. XXI. ut legenti patebit. Denique resurrectio, ascensio in cœlum, missio Spiritus sancti, conversio gentium habetur in pluribus locis. tum Isaiæ, tum Psalmorum ut merito dici possit illud Act. II : *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent ;* et Christus ipse, Joan. V. dicebat : *Scrutamini Scripturas, quia testimonium perhibent de me.* Lege pro resurrectione Psalmum XV : *Non derelinques animam meam in infermo, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Pro ascensione, et aliis ex ea consecutis vide Psalmum LXVII.

Hæc ita convincunt animum recte dispositum, ut nullus sit subterfugii locus. Miracula quidem Christi calumniabantur Judæi, illaque arti magicæ tribuebant. Sed hæc vaticiniorum consonantia talem calumniam non patitur; nam ut arguit Augustinus serm. 27. *de verbis Apostoli*, c. 4 : « Nondum erat homo Christus quando misit Prophetas : si ergo magicis artibus fecit ut coleretur mortuus, numquid erat magus antequam natus? » Unde Josephus inter Judæos doctrina Scripturarum, eloquentia, et morum gravitate præcipuus, veritate ipsa coactus ait lib. 18. *Antiquitatum*, c. 4 ;

« Fuit] his temporibus Jesus sapiens vir, si tamen virum eum nominare fas est, erat enim mirabilium operum effector, et doctor, omnium eorum, qui libenter audiunt quæ vera sunt : Christus hic erat. » Quid luculentius ?

Refelluntur excusationes Judæorum.

Prima excusatio Judæorum est, quia etiamsi tot expressis Scripturarum testimoniis cogeremur fateri advenisse Messiam, intentum tamen ex illis non haberemus, nimirum Deum esse incarnatum, nam nullibi Prophetarum Dei Incarnatio futura prædicitur.

Sed contra : nam verum Messiam debere esse Deum, significatur Isai. VII : *Vocabitur nomen ejus Emmanuel*, id est, nobiscum Deus. Et c. IX : *Vocabitur nomem ejus admirabilis, Deus fortis.* Ubi loquitur Propheta de Messia, per quem ait Gentes convertendas esse. Et Mich. V : *Egressus ejus a diebus æternitatis.* Ubi indicatur Messiam habere substantiam æternam, ac proinde Divinam. Ponderavimus etiam in libro *de Trinit.* illud Psal. II : *Ego hodie genui te.* Et illud Psal. CIX : *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis.* Vide ibi, et Jeremiæ XXIII. ubi nos habemus : *In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter : et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.* In Hebræo legitur nomen tetragrammaton. Et Baruc III : *Hic Deus noster, non conferetur alius ad illum, adinvenit omnem viam disciplinæ. Et dedit ipsam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terra visus est, et cum hominibus conversatus est.* Quibus verbis nihil clarius.

Secundum suffugium Judæorum est, quia multa prædicuntur in Scripturis de Messia venturo, quæ non verificantur de Jesu Nazareno; nam Isai. II. dicitur, quod *erit in novissimis diebus ;* Jesus autem a multis jam sæculis venit. Item promittitur, quod *fluent ad eum omnes Gentes*, quod *conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces : non levabit Gens contra Gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.* Tanta autem pax nondum apparuit. Item c. XI. dicitur, quod *habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit : vitulus et leo et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos.* Quod non est adhuc impletum. Insuper Messias prædicitur regnaturus super sedem David, et in civitate Jerusalem. Jerem. III : *In tempore illo vocabunt Jerusalem solium Domini, et congregabuntur ad eum omnes Gentes in nomine Domini in Jerusalem ;* et Psal. CXXXI : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam ;* et Amos IX : *In die illa suscitabo tabernaculum David, quod cecidit.* In summa, multa promittuntur in adventu Messiæ Judæis bona, et emolumenta, quæ per Christum non receperunt.

Respondeo ad singula, tempus Messiæ vocari novissimum et ultimum, quia post ipsum non adveniet alia lex, et quia in ipso completæ sunt omnes prophetiæ, nec est alius expectandus Legislator, nec novus status usque ad diem judicii : unde prima promissio impleta est.

Secunda etiam, quia Evangelii lex ad omnes Gentes diffusa est, et Apostolorum sonus in omnem terram exivit. Nec est necesse ad veritatem illius prophetiæ omnes, et singulos Christi fidem suscepisse ; nam trita est Scripturarum forma loquendi, ut hæc dictio, *omnis*, non singulos, sed plurimos significet. Unde etiam Isaias postquam dixit, fluent ad eum omnes Gentes, quasi seipsum explicans subdit, *et ibunt populi multi.* Vel dic, quod per omnes Gentes intelligit aliquas de omnibus : quod impletum videmus.

Tertia etiam promissio effectum suum sortita est : tum quia tempore nativitatis Christi mundus universus impertubata pace sub Augusto fruebatur, qua de causa jussit Imperator describi orbem terrarum sibi plene, et pacifice subjectum : tum quia veri Christi Discipuli ita sunt pacis amatores, præsertim in privatis suis damnis, ut parati sunt pallium auferenti tunicam tradere, et percutienti sinistram, dexteram maxillam offerre.

Quarta etiam verificata est : nam per illas belluas simul conviventes intelliguntur Gentes, quæ ferocium morum immanitate belluas vel æquabant, vel superabant ; et tamen Evangelii prædicatione in agnos mansuetissimos conversæ sunt. Fuit etiam adimpletum illud vaticinium, quando Apostoli missi sunt ad barbaras omnes Gentes, unde et eis dixerat Salvator : *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* Unde Chrysost. serm. 3. *Pentec.* ait : « Peragrarunt universum orbem oves simul cum lupis, et vulneratæ non sunt a bestiis oves, sed magis lupi ad ovium mansuetudinem sunt conversi. »

Denique ultima promissio completa est ;

nam per Jerusalem non intelligitur civitas materialis, quæ potius prædicitur destruenda Dan. IX : *Et civitatem, et Sanctuarium dissipabit cum duce venturo, et usque ad consummationem, et finem perseverabit desolatio.* Quare manifestum est per Jerusalem intelligi Ecclesiam ; et per regnum David non intelligitur illud materiale intra terminos Palæstinæ conclusum ; sed spirituale superædificatum in vera fide, et caritate, quam habuit David : præsertim cum Messias prænuncietur regnaturus super omnes Gentes, Psal. LXXI : *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Addi potest, specialiter regnum Christi appellari sedem David, et per ipsum exaltari Jerusalem, quia lex Evangelii fuit promulgata in monte Sion, ubi erat palatium Davidis, et in civitate Jerusalem jacta sunt prima fundamenta regni spiritualis Christi, ibique missus est Spiritus sanctus, quo regnat Deus in cordibus hominum. Porro in hoc valde decipiuntur carnales Judæi, quod omnia sibi in lege promissa intelligant de bonis terrenis, non de spiritualibus longe pretiosioribus, et quorum Deus majorem curam habet.

Tertia excusatio est, quia tempore Machabæorum fuit ablatum sceptrum, et collatum Machabæis, qui non erant de tribu Juda, sed de tribu Levi. Ob quam causam, teste Philone, inimicitiæ et simultates ortæ sunt, eo quod Machabæi ducatum a domo David subripuissent : ergo antequam venisset Jesus Nazarenus, advenerat Messias, si ad litteram intelligenda sit prophetia illa Jacob : *Non auferetur sceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est.*

Respondeo varias esse auctorem solutiones. Aliqui enim volunt tunc tribum Levi, et tribum Juda fuisse permixtas. Alii asserunt Machabæos per matrem a tribu Juda originem ducere, sicque salvant sceptrum de Juda non esse translatum. Alii censent Machabæis existentibus ducibus fuisse judices quosdam ex tribu Juda, penes quos summa decernendi, atque imperandi potestas resideret, quos Herodes, dum Judaicæ Gentis regnum obtinuit, in odium Davidici regni de medio abstulit, sicque sceptrum de tribu Juda ablatum est. Denique Magister Cano lib. 2. *de Locis*, c. 11. ad 4. ait, populum Judæorum ducatum Machabæis tradidisse, non tanquam proprium et hæreditarium, sed ad legem depositi conservandam, donec surgeret Propheta fidelis, quem de tribu Juda venturum expectabat ; unde sceptrum de tribu Juda non fuit ablatum, sed veluti commodatum. Ultimam excusationem obtendunt ex difficultate Incarnationis Dei, sed eam ad hominem capite superiori contrivimus.

REFLEXIO.

Ex his inferes, pie lector, plus Reipublicæ Christianæ nocere perversos Christianos, quam Judæos. Nam qui Evangelii leges profitentur, nec servant, morum suorum pravitate Christum inhonorant : Judæi vero, dum veteris Testamenti veritatem custodiunt, Christi fidei Prophetarum suorum testimonium sole ipso lucidius præbent : unde August. serm. 31. *de Temp.* et alibi sæpissime docet, propter hoc perfidam illam Gentem regno suo pulsam per terras esse dispersam, ut ejus fidei, cujus sunt inimici, ubique testes fieri cogerentur. In eis quippe demonstratur Gentibus quomodo prophetatus est Christus, ne forte cum vidissent tanta manifestatione impleri prophetias, putarent a Christianis esse confictas. Unde lib. 12. *contra Faustum* cap. 23. appellat Judæos, « Christianorum scriniaros ; » quia tanquam capsularii portant secum libros veteris Testamenti, quibus Christiana mysteria efficaciter suadentur, ut habeamus salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium, qui oderunt nos. Erubescant ergo Christiani perversi, in quibus Christus patitur opprobrium dum Christianismus a Judæis accipit lucem. Væ nobis, quia peccavimus ; si enim christiane viveremus, Judæos omnes, et quosvis infideles exemplo nostro ad fidem converteremus, ut præclare Chrysost. observavit serm. *de Cruce*, his verbis : « Superba Roma et fortes Gentilium animi magis legis nostræ sanctitate, patrumque nostrorum exemplis, quam miraculorum magnitudine ad Christi jugum adducti sunt. Quem vitæ tenorem si servaremus, ad convertendum quidquid de gentibus superest, signis haudquaquam opus esset. Nostra certe mala vita factum est, ut ad Christianæ Religionis amorem cor apponant ; bonus enim Christianus etiam ab inimicis veneratur. »

SPECULATIO II.

Exhibetur tragœdia Judaicæ calamitatis.

Potest etiam Messiæ adventus Judæis sua-

deri ex pœnis, quibus obnoxii sunt ob Christo negatam fidem et mortem illatam. Quod antequam conficiatur, præmittenda est paucis historia calamitatum, in quas Judæi post mortem Christi inciderunt, quam fusissime Josephus lib. 7. *de bello Judaico,* tanquam testis oculatus repræsentat, ex quo compendiose quidquid dixero, exscribam. Neque enim illius testimonium recusare possunt Hebræi, cum ipse et Judæus possessione, et morum gravitate insignis, et suæ gentis amicus fuerit.

Statim post mortem Christi divina vindicta de Judæis ultionem sumere cœpit. Nam sub Præside Albino et Gessio Floro successore publica erant latrocinia, neces, et omnis hostilitatis modus. Successit postea ob Judæorum rebellionem totius Judææ vastatio, civitatum dirutio, domorum conflagratio, et tanta hominum internecio, ut multitudine corporum occisorum impedita fuerint Jordanis fluenta.

Consecuta sunt postea bella intestina inter ipsos Jerosolymitas, tempestatem excitantibus Joanne et Simone tyrannis, prætextu libertatis tuendæ. Unde tanta commotio, tot tumultus in populo, duce Pontifice Anano exorti sunt, ut advocatis Idumæis tota civitas sanguine spumans et inundans videretur : Templum ipsum fuit sanguinis lacuna, latronum spelunca, occisorum sepulcrum, sævitiæ theatrum, et tyrannorum domicilium. Ipsa quoque ara universis Græcis et Barbaris adoranda cruore erat imbuta, ut per atria templi stagnum fecerit diversorum cadaverum sanguis.

Interim tantus erat populo pavor, tantaque omnes formido occupaverat, ut in tanta consternatione ne flere quidem palam quisque auderet, vel amicorum corpora sepelire ; sed lacrymas vel continere, reluctante dolore, vel clam fundere cogebantur, ne parem cum his, qui extincti fuerant, mortem subirent. Assiduas lamentationis causas calamitas addebat, sed ululatus timor occludebat ; urgebat dolor impatiens, sed comprimebat formido mortis ; et cor lacrymarum solatium quærens, dum timore reprimebatur, a seipso divisum lacerabatur. Denique (ait Joseph. lib. 5. c. 1.) « nulla jam erat facinorum mora, neque cunctantia ; sed festinatis consiliis in rebus singulis utebantur, maxime autem in viros fortes atque insignes cædibus sæviebant : » et eo devenit crudelitas Zelotarum (sic semetipsos vocabant quidam patriæ libertatis zelosi) ut eos, qui omnino libere non venissent ad ipsos, pro contemptoribus haberent ; qui vero ultro obsequebantur, pro insidiatoribus : unaque maximorum et mediocrium pœna mors erat, nec evadebat, nisi qui pecuniam dabat ; qui vero non dabat, solus proditor habebatur ; et cædes virorum et mulierum injuriæ pro ludo habebantur.

Sed hæc omnia quantumvis miserabilia, fuere solum initia, et veluti dispositiones ad calamitates obsidionis urbis, in qua erant tres milliones hominum, qui illuc celebrandi festi Paschalis causa accesserant, ut sicut in illis diebus mortem intulerant Salvatori, sic et ipsi perirent. Explorat igitur civitatem Titus, et ut intelligeretur Deum ipsum Christi necem ulturum auctorem esse belli, dum eum missilibus jactis innumeris aggrediuntur, nullum in corpus ipsius delatum est, sed omnia prætervolabant ; cum tamen neque galea, neque thorace munitus esset.

Judæis interim dedere se nolentibus, firmiores concidunt muti, durante vero obsidione cum fame crevit miseria, nulla enim palam erant frumenta, latrones vero irrumpentes scrutabantur domos, et si quid inveniebant, dominos verberabant ; si vero nihil, quasi diligentius celassent, tormentis afficiebant : uxores viris, filii parentibus, et quod miserrimum est, matres cibum infantibus ex ipso ore rapiebant.

Crescebat in dies violentia ob Joannis et Simonis feritatem. Nam, licet in utroque dominandi causa dissensio esset, erat tamen scelerum concordia ; et si quem Simon expilasset, ad Joannem remittebat ; et quem Joannes exspoliasset, eum Simon excipiebat sibi invicem sanguinem populorum propinantes. Interea fame omnes depascebantur, cujus sedandæ causa dum aliqui nocte per Romanorum custodias olera agrestia et herbas colligebant, redeuntes cum se Romanos evasisse credebant, in tortores incidebant, qui rogantibus, supplicantibus, et per nomen Dei obsecrantibus, ut aliquam sibi partem herbarum tanto periculo collectarum concederent, nihil relinquebant, vixque vitam ipsam servabant.

Vidisses domos plenas mulieribus exanimatis ; vias ob cadavera angustas, juvenes velut umbras se moventes, alios ad mortem fame tolerabiliorem ultro properantes, alios supra ipsa quæ sepeliebant cadavera decidentes. Et, cum non sufficeret labor hominis

ad mortuos inhumandos, in valles eos muro præcipitabant.

Innumeri e civitate fugiebant, et aureos, quos habebant, transglutientes, postea exonerato ventre e fimo extrahebant. Sed hæc ars detecta est, et apud castrametantes fama percrebuit Judæos transfugas auro plenos venisse : unde accidit (horresco referens) ut una nocte duorum millium patefacta sint viscera. Qui vero remanserunt potsquam herbas colligere jam non licuit, ad hoc necessitatis compulsi sunt, ut bonum veterem fimum in alimentum haberent, stercusque collectum visui intolerabile cibus esset. Denique nec calceamentis, nec coriis abstinuere, et veteris fœni laceramenta magno pretio vendebantur.

Hanc famis calamitatem facile percipies ex facto post hominum memoriam horribilissimo, apud barbaros incognito, et suasu incredibili. Mulier quædam Maria nomine, Eleazaris filia, post bona sua a tyrannis direpta fame viscera et medullas consumente, extrema necessitate impulsa filium lactentem quem peperebat sic allocuta est : « Miserum te, infans, bello, et fame et servitute, cui te servavero ? Apud Romanos, etiamsi vixeris, serviturus es, fames autem prævenit servitutem; his vero seditiosi sæviores sunt : esto igitur mihi cibus, et seditiosis furia et humanæ vitæ fabula, quæ sola deest calamitatibus Judæorum. » Et hoc dicens, occidit filium, coctumque medium comedit, reliquum servavit, ut seditiosis advenientibus ostenderet, hortata ut et ipsi comederent.

Post tot clades et strages Titus ingreditur civitatem cum militibus, qui interficiendo defatigabantur, servatis solum quibusdam juvenibus formosis ad gloriam triumphi; aliis vinctis in Ægyptum missis labori deputandis; aliis per provincias in spectaculis ferro et bestiis consumendis, aliis venditis. Dum vero sic cernebantur, mortui sunt fame duodecim millia. Denique captivorum numerus fuit nonaginta et septem millium; mortuorum vero per omne tempus obsidionis undecies centum millia.

Postea vero jubente Cæsare (quem tempore Passionis tantopere diligebant, ut dixerint, *Non habemus alium regem nisi Cæsarem*) tota funditus diruitur civitas : et templum, relictis turribus et muro, ut posteris indicaretur qualem civitatem Romani devicissent. Reliquum vero civitatis ambitum ita complanavere, ut qui ad eam accessissent, habitatam esse aliquando vix crederent, ut impleretur quod dictum est per Salvatorem, Luc. XIX.

Quod longe ante Isaias prædixerat c. XXV. *Posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam : domum alienorum, ut non sit civitas, et in sempiternum non ædificetur ;* et Daniel cap. IX : *Occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est : et civitatem et Sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.* Imo et Moyses, Deuter. XVIII : *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi : qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.*

Post destructam et solo æquatam Urbem supervenerunt continuo nova infortunia; nam Judæi in Ægypto, Cireno et Alexandria commorantes tempore Trajani necati sunt, et sub Valente Imperatore, contra quem rebellarant. Tot miserias cumulat exilium Judæorum a mille sexcentis annis perdurans, et abhinc ubique dispersi, republica, civitate propria carentes, odio habentur ab omnibus nationibus, quæ licet moribus, legibus, et religione discrepet, in hoc tamen consentiunt, ut ab Hebræis abhorreant, implenturque omnes prophetiæ, quibus prædictum erat ipsos per mundum divagaturos, transituros de gente in gentem, et de regno in populum alterum, sine duce, sine rege, sine templo, sine Sacerdote.

Reflexio et Apostrophe ad Judæos.

Mirari et vehementer mirari subit, cur Deus, « cujus natura bonitas, cujus voluntas potentia, cujus opus misericordia, » ut loquitur S. Leo, tantis vos opprimat malis, tot exponat ludibriis, vestrique videatur oblitus, qui eratis quondam deliciæ cordis ejus. Ille qui nomine Patrum vestrorum Deus Abraham, Isaac et Jacob appellari voluit, cujus innumera vobis impensa beneficia modum non noverunt, qui non solum ut Dominus vos elegerat in populum peculiarem, sed ut pater, quin et ut mater misericordiam olim portabat in gremio, et quemadmodum parturiens cupit eniti fœtum, sic vobis misericordiæ viscera effundere anhelabat. Ille tam tempestivus auxiliator in tribulationi-

bus, tam patiens, tamque dissimulans injurias non cessat plectere, quos antea donis non cessaverat cumulare. Unde hoc? Plane reluctante ingenio Deus punit, supplicia cunctari solet, cædit in medelam, torquet in melius, urit in refrigerium, perdit in salutem. Intelligite tandem medicum esse Deum, et tribulationem, quam immiscit, medicamentum esse ad salutem, si Salvatorem audire volueritis, qui etiam crucifixus a vobis Patrem pro vobis interpellabat. Sub tribulationum medicamento urimini, secamini : clamatis, et non audit Dominus ad voluntatem, quia vellet audire ad sanitatem. Cernite vulnera, quæ inflixistis : videte Christum, quem hebdomada septuagesima occidistis agnoscite latus, quod pupugistis, quoniam sicut per vos, ita propter vos apertum est. Moriens sitiebat, quia vestram fidem et conversionem quærebat, pro quibus dixerat : *Pater ignosce illis.* Sitis hæc de ardore dilectionis, de fonte amoris, de latitudine caritatis nascebatur : externis luminibus dum videtis vulnera pendentis, sanguinem morientis, cicatrices resurgentis, simul internis oculis intelligite vaticiniorum concentum, Prophetarum oracula in illo adamussim quadrantia. Hæc quæso, cogitate, hæc in statera cordis appendite, et in eo invenietis remedium, si non sponte ruatis in cor durum. Alioquin manum Omnipotentis quam vivi sentitis, nec defuncti effugietis ; scriptum est enim : *Deus nequaquam parcit*, quia nimirum delictum absque ultione non deserit. Quod si vobis interim dat potum in lacrymis in mensura Altissimus, qui patiens redditor est, novi vos beneficii signo dignatur, quia percutit ut sanemini, compellit ut revertamini, misericorditer temporalem adhibet severitatem, ne æternam postea juste inferat ultionem. Dum tanta patientia ad pœnitentiam vos adducit, nolite secundum duritiam cordis vestri thesaurizare vobis iram, ne tanta patientia læsa facta furor eo terribilius excandescat, quo indignius exacerbatur. Redite ergo in integrum, et deposito furore resipiscite : clementia invitat, salus pulsat, ad vitam vos vita revocat.

SPECULATIO III.

Instauratur ratio ex his pœnis.

Nulla pœna accidit in hoc mundo casu vel fortuito, sed ex providentia Dei, qui *facit pacem, et creat mala.* Isai. XLV : *Nec est malum* (scilicet pœnæ) *in civitate, quod non fecerit Dominus.* Et, ut dicitur Job. v, *nihil in terra sine causa fit, et de humo non orietur dolor.* Nam Deus summe justus, imo summa et prima regula totius æquitatis, pœnas culpis mensurare solet. Ergo cum post Christi necem tot pœnis subjaceant Judæi, planum est ipsos incidisse in aliquam culpam : quin etiam cum miseriæ, quibus opprimuntur, excedant omnes alias, quas hactenus pertulerant, signum est ipsos nefandissimi criminis esse reos.

Confirmatur : Dum alias ob peccata præsertim idololatriæ afflictati Judæi ad Deum corde contrito reclamabant, iram suam illico temperabat Deus, et mœstis animo paterne auxiliabatur, ut in omnibus veteris Testamenti paginis legitur : puta dum eos eduxit de Ægypto : dum ingressus est eques Pharao cum curribus et equitibus ejus in mare, et reduxit super eos Dominus aquas maris, filii autem Israel ambulaverunt per siccum in medio ejus : dum misit manna ad manducandum : dum dirupit petram, et fluxerunt aquæ : dum expandit nubem in protectionem eorum, et ignem ut luceret eis per noctem, dum alia innumera contulit auxilia, quæ passim leguntur, ex quibus

Sic urgeo : quo abiit tanta providentia? ubi sunt misericordiæ illæ antiquæ? Quare Deus gentem sibi tam caram, populum prædilectum non exaudit, sed floccifacit? Numquid Deus annorum fluxu mutatur? Absit, cum ipse attestetur : Ego Deus, et non mutor. Quid, Deus promisit populo illi omnem consolationem et protectionem, modo custodiant vias Domini (ut alibi millies, sed luculentissime Deut. XXVIII et Levit. XXVI.), quare ergo Deus non stat promissis, cum tamen sit ipsa veritas, cum sit fidelis in omnibus verbis suis? Profecto ideo est, quia Christum non receperunt, quia verum Messiam non agnoverunt, et legem Dei ab ipso promulgatam non audierunt. Unde in ipsis implentur et consumantur omnes miseriæ, quas Deus comminatur in eisdem capitibus citatis, quæ omnino legere debes ; ibi enim æque aperte describuntur, quas modo patiuntur adversitates, ac si eas oculis corporis intuitus fuisset Propheta.

Confirmatur et premitur amplius. Si Christus verus non fuit Deus, seipsum Deum prædicando abominandissimam omnium blasphemiam protulit, ac proinde Judæi

ipsum propter hoc inter interficientes non solum nullam pœnam meriti sunt, sed potius gratissimum Deo obsequium præstiterunt : multo magis quam Phinees, qui unum hominem legis transgressorem peremerat, quod ita placuit Deo, ut propter hunc Phinees zelum toti populo, qui idolum Phogor coluerat, pepercerit : et tamen videmus Judæos ob Christum in crucem actum non modo non recipere mercedem facinoris, sed potius acerbiora pati, quam cum filios proprios idolis mactarent. Item si veram Dei legem, ut credunt, inter tot angustias custodiunt, quomodo carent promissionibus illis iterum atque iterum inculcatis fidis observatoribus. Certe si, testante sacro eloquio, oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum, si prope est omnibus invocantibus eum, invocantibus eum in veritate ; si multæ tribulationes justorum, et de omnibus his liberet eos Dominus, præsertim dum pro veritate patiuntur, ut toto psalmo *Qui habitat*, mire describitur, signum evidens est Judæos amplius non esse Deo gratos, sed potius ob sceleris ingentis granditatem derelictos.

Hæc si Judæi integris animis expendant, semotis contentione, odio, obstinatione, quibus omne judicium exoculari solet, videbunt Deum ipsos deseruisse, et tot malis, quibus similia nunquam senserant, plecti ob criminum omnium atrocissimum. Videant manum Dei hic esse, et si quæ est in eis cura salutis, agnoscant ultionem Dei, ac flagitii sui immanitatem, et non sint ipso Tito ethnico magis cæci, qui ingressus civitatem, vidensque stupendas munitiones, turrium altitudinem et magnitudinem, lapidum compagem, murorum firmitatem, teste Josepho lib. 7. cap. 16. dixit : « Deo plane adjuvante pugnavimus, et Deus erat qui detraxit ab istis munimentis Judæos. » Quid respondere poterunt justo Judici, qui audientes et legentes tot promissa legis custodibus, tot pœnas prævaricatoribus intentatas, primis carere, secundis subjacere se vident ?

Dicent, justos sæpe sæpius in hoc mundo persecutionem pati, imo et nostros martyres, sanctosque insigniores in mundo pressuram habere, ludibriis, exiliis, tormentis et morti crudelissimæ exponi. Ergo non possumus inferre Judæos esse in malo statu ex calamitatibus, quas perpetiuntur.

Respondeo verum esse justos frequenter affligi, sed brevis tribulatio in eis est radix innumerarum consolationum ; nam, ut dicit Psal.. *secundum multitudinem dolorum consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Quod apparet in laboribus justi Job, Tobiæ, Joseph, Davidis, et aliorum, necnon et ipsius populi Judaici, qui sæpe vexatus postea restituebatur, juxta illud Psal. CVI : *Clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos ;* et repetitur alibi passim. Exemplum vero nostrorum Martyrum non est ad propositum. Tum quia Martyres in medio persecutionum innumeris favoribus et miraculis recreabantur, ut videre est in eorum historiis. Tum quia hæc persecutio non duravit nisi usque ad tempora Constantini. Tum quia hujusmodi passionibus de mundo triumpharunt, idola destruxerunt, veri Dei cultum seminarunt. Tum demum, quia Christus servantibus legem suam non promisit bona hujus mundi, sed cruces et tribulationes, quia non est discipulus supra magistrum : at vero Judæis, supposito quod Messiam recepissent, imperium mundi, et bona sæculi promissa fuerant, ut ipsi putant ; quamvis verius intelligi deberent hæ promissiones de bonis spiritualibus, quibus et ipsi carent.

REFLEXIO.

Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, ait Salvator Matth. XXIV. Intelligat, inquam, Judæus, ut Christum venisse credat. Intelligat Christianus, ut timeat considerans quam merito dixerit Apostolus ad Hebr. X : *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* Si enim miseri Judæi tot patiuntur, quia auctorem vitæ interfecerunt plerique ignorantes ; si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent : quid, quæso, continget Christianis fide illustratis, tot gratiis præventis, de veritate Redemptoris non dubitantibus, et tamen quotidianis peccatis rursum Filium Dei in semetipsis crucifigentibus. Vere magnus Dominus, et magnitudinis ejus non est finis : id est, ut pie ait Pater Granatensis p. 4. *Catech.* c. 17, magnus in omnibus, magnus dum præmiatur, magnus dum punit, magnus dum exiguis officiis mercedem æternam pollicetur, magnus dum peccatum mortale suppliciis æternis ulciscitur ; magnus in bonitate, magnus in justitia : prima ad amorem nos excitet, secunda timorem

incutiat, qui duo motus sunt bini Christianæ vitæ poli. Certe, sicut, teste Tertull., justitia divina est tutela bonitatis illius, et nisi justitia regatur, bonitas non est : « Justitia est plenitudo divinitatis exhibens Deum perfectum, et Patrem, et Dominum; Patrem clementia, Dominum disciplina; Patrem potestate blanda, Dominum severa; Patrem diligendum pie, Dominum timendum necessarie, » ut prosequitur lib. 2. *cont. Marc* cap. 13. Ita misericordiam nunquam sine justitia contemplemur. « Felix, et prudentissima Magdalena (ait Bernard. serm. *de Magd.*) quæ non unum, sed utrumque Domini pedem osculata est. Nam pedes isti sunt misericordia et justitia, quorum alterum sine altero osculari, vel temeraria securitas est, vel desperatio fugienda. »

DISSERTATIO II

De necessitate, et causis Dominicæ Incarnationis.

Suppositis iis quæ de convenientia hujus Mysterii delibavimus, non est dubium quin Incarnatio sit necessaria ad bene vel melius esse, quæ necessitas decentiæ appellari merito potest. Unde eleganter Leo Magnus serm. 14. *de Pass.* : « Omnipotentia Filii Dei, qua per eamdem essentiam æqualis est Patri, potuisset humanum genus a dominatu Diaboli, solo imperio suæ voluntatis, eruere : nisi divinis operibus maxime congruisset, ut nequitiæ hostilis adversitas de eo quod vicerat vinceretur, et per ipsam materiam naturalis reparetur libertas, per quam generalis fuerat illata captivitas. » Restat ergo difficultas de necessitate absoluta, et hypothetica.

CAPUT I.

AN, ET QUOMODO INCARNATIO NECESSARIA FUERIT.

Dupliciter intelligi potest aliquid esse necessarium, absolute scilicet, et ex suppositione. Illud dicitur absolute necessarium, quod excludit omnem libertatem : sic Deus necessario se amat. Illud dicitur necessarium ex suppositione, quod, licet absolute liberum sit, tamen supposita aliqua conditione libere volita necessitatem habet : sic supposita intentione efficaci creandi mundum tali tempore, illum necessario præscripto tempore Deus produxit. Ad propositum, Incarnatio erit absolute necessaria, si in ea definienda Deus liber non fuerit ; ex suppositione vero, si Deus voluerit aliquid, quod sine Incarnatione fieri non potuerit : et de uno est difficultas, scilicet utrum supposito quod Deus voluerit sibi exhiberi condignam satisfactionem pro peccato, tum mortali, tum veniali, ad hoc necessaria fuerit Incarnatio.

SPECULATIO I.

Opus Incarnationis fuit absolute et simpliciter Deo liberum.

Probatur. In Deo est summa libertas respectu omnium operum ad extra, fundata in summa Dei a rebus omnibus creatis independentia, quæ in nullo, nisi in seipso, invenit plenitudinem perfectionis, et omnimodam rationem boni. Sed Incarnatio sumpta pro conjunctione humanitatis cum Verbo, non dicit summam rationem boni ; nam, licet Verbum unitum sit summum bonum, tamen quod humanitas illi uniatur, non est summum bonum, alias ab æterno illam sibi univisset. Ergo opus Incarnationis libere a Deo factum est. Et in hoc summa Dei pietas commendatur, quod nulla necessitate, sed plena libertate, et mera dignatione nobis succurrerit. Unde dicitur ad Ephes. II : *Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo;* et cap. I : *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, ut notum fieret nobis Sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus.*

Dices : Licet Deus nulla necessitate physica producat opera ad extra, potest tamen ad id induci necessitate morali, quæ tunc adest quando aliquid potest absolute non fieri ; tamen ita difficile est, ut nunquam ejus oppositum moraliter contingere queat.

Respondeo, quod perfecta Dei libertas omnem necessitatis modum excludit, et exigit ut quodcumque bonum finitum possit ad libitum, et sine difficultate ponere, vel omittere pro suæ voluntatis arbitrio, alias posset concipi aliqua libertas perfectior divina, scilicet illa quæ omnem necessitatis modum refugeret.

Instabis : Incarnatio est operum Dei ad extra perfectissimum, divinæ gloriæ, cæterarumque perfectionum manifestativum. Ergo ad illud necessitatus fuit saltem moraliter Deus, qui gloriam suam quærere tenetur, et justitiæ suæ satisfacere ; justitiæ enim est jus alienum servare, vel saltem læsum reparare, ac condigna satisfactione resarcire.

Respondeo, quod quantumcumque perfectum sit Incarnationis opus, est tamen bonum limitatum ex parte humanitatis assumptæ, subindeque libere amabile, et cum indifferentia productum, poteratque Deus illud non ponere, sicut ab eo producendo per totam æternitatem abstinuerat ; nec Deo deerant alii modi gloriam suam declarandi. Præterquam quod Deus non tenetur ad extra gloriam suam manifestare ; nam ab æterno hujusmodi externa gloria caruit. Vide quæ diximus tom. 1. dissert. 5. etc.

Ad id quod dicitur de justitia, dicendum quod justitiæ inclinatio postulat, ut per condignam satisfactionem reparetur damnum læsum, si pars offendens sit capax condignæ satisfactionis, cujus omnis creatura est prorsus incapax, ut postea apparebit. Adde quod Deus qui est pars offensa, poterat culpam gratis condonare, juri suo cedere, et in lege contra peccatores lata dispensare : unde ad assumendum Incarnationis medium nequaquam fuit necessitatus, sed pura misericordia motus. Latent etiam in thesauris divinæ sapientiæ, et omnipotentiæ alii sine numero modi reparationis humani generis, quos Deus poterat adhibere, apud quem non est impossibile omne verbum. Præclare etiam observat S. Thomas infra q. 46. art. 2. hanc esse differentiam supremum inter et inferiorem vel subalternum Judicem, quod iste non potest salva justitia culpam sine pœna dimittere, quia ejus est satisfacere personæ læsæ, vel Reipublicæ, quam administrat, vel Principi, cujus jura custodit. At vero Judex supremus, maxime vero Deus, qui nullum agnoscit superiorem, sed est ipse supremum et commune bonum totius universi, si gratis dimittat peccatum in se commissum, nulli facit injuriam, quia nulli tenetur reddere rationem : sicut quicumque homo commissam offensam remittit absque satisfactione, misericorditer, et non injuste agit. Et ideo David misericordiam petens dicebat, *tibi soli peccavi* : quasi dicat, potes mihi sine injustitia dimittere, quia tu solus læsus es.

REFLEXIO.

Deus liber fuit in Incarnationis positione : solus ergo amor dignatione dives, dignitatis nescius, affectu potens, suasu efficax, de Deo triumphavit, ut nimirum tanto beneficio obrutum genus humanum talem amantem redamare compelleretur. Nullum non medium tentavit Deus, ut sibi cor vinciret humanum : ipsum concussit terroribus, minis insequutus est, pœnis multiplicibus affecit, aquis submersit, igne concremavit, promissionibus instigavit, beneficiis delinivit, protectione sua fovit, denique quid potuit facere, et non fecit ? Justitiæ rigor, clementiæ sinus nihil omisit ; et tamen cor hominis saxeum nec pœnis permotum, nec beneficiis allectum est. Quid supererat ? Sapientia divina cogitans cogitationes pacis invenit novum modum quo duritiam quantumvis adamantinam frangat, emolliat, liquefaciat. Et sciens nihil esse quod magis amorem excitet quam amor, unde aiebat Philosophus Moralis : « Noli quærere veneficas, ego tibi amatorium ostendam : vis amari, ama ; » ideo in finem voluit diligere nos, id est usque ad summum dilectionis, omnem difficultatem vincens, omnia ardua superans, omnia difficilia præteriens, omnes dolores patiens, et fere semetipsum excedens, ut quos nec potestas, nec sapientia terruit, alliciat saltem exhibitio caritatis, ut ait Bernar. serm. 2. *Advent.* Quam ergo juste concludit Joannes c. IV I. epist. : *Diligamus ergo Deum, quoniam ipse prior dilexit nos.* Et August. lib. *de Catech. rudib.* c. 4 : « Si amare pigebat, saltem redamare non pigeat. » Et S. Leo serm. 13. *de Passion.* : « Auctorem suum humana natura, sciendo

quantum ab eo sit dilecta, plus diligat. Miserendi enim nostri causam Deus nisi in sua bonitate non habuit. »

SPECULATIO II.

Ad condignam satisfactionem pro peccato mortali fuit simpliciter necessaria Incarnatio, nec pro eo potuit purus homo satisfacere.

Pro intelligentia hujus asserti, nota satisfactionem, quæ est compensatio seu redditio alicujus debiti, aliam esse sufficientem et perfectam, aliam imperfectam et deficientem. Ut sit perfecta, attendenda sunt duo : materia, seu pretium, quo fit compensatio, et forma justitiæ, quæ non considerat solum materiæ valorem, sed etiam conditionem personæ satisfacientis. Itaque tunc satisfactio est perfecta ex parte materiæ, cum res oblata adæquat, et omnino implet debitum ; si secus, erit imperfecta ex parte materiæ, cujus proinde defectus debebit suppleri ex gratia creditoris. Tunc est perfecta ex parte formæ, seu modi justitiæ, cum servantur conditiones strictæ et rigorosæ justitiæ : est vero imperfecta, si aliqua desit ex quinque, quæ communiter afferri solent, scilicet quod sit ad alterum, quod sit ex bonis propriis, nec alio titulo debitis, nec sub dominio creditoris contentis, qui bona illa teneatur acceptare, ut abundantius explicabimus infra. Hoc præmisso,

Assertio nostra docetur communiter a Patribus uno ore contestantibus, Deo nunquam potuisse fieri satis, nisi persona divina pretium nostræ redemptionis exhibuisset : unde August. in *Enchir.* c. 8 : « Neque per ipsum liberaremur unum mediatorem Dei et hominum Christum Jesum, nisi esset Deus. » Et Leo serm. 1. *de Nat.* : « Nisi esset verus Deus, non afferret remedium : nisi esset verus homo, non præberet exemplum. » Idem inculcant alii passim Patres.

Probatur ratione. Et quidem hominem purum non posse Deo condignam offerre satisfactionem ex parte formæ justitiæ servando conditiones ad ejus rigorem requisitas, est evidens, cum manifestum sit, hominem purum (sic dictum, non quod esset in natura pura, per exclusionem omnium donorum gratiæ, sed per exclusionem unionis hypostaticæ, qua esset simul Deus et homo) nihil exhibere posse, sive naturale sit, sive supernaturale, quod non sit a Deo creditore collatum, vel quod teneatur acceptare. Et certe, si tantopere desudandum nobis sit ad salvandas quinque conditiones strictæ justitiæ in satisfactione Christi, ut patebit postea, quanto magis certum est eas non posse inveniri in puri hominis satisfactione? Quod vero non possit a puro homine exhiberi sufficiens et condigna satisfactio ex parte materiæ et prætii adæquate compensantis debitum, atque adeo ad hoc necessariam omnino fuisse satisfactionem Salvatoris,

Probatur ratione, quam indicat D. Thom. hic q. 1. art. 2. ad 2. his verbis : « Peccatum contra Deum commissum quamdam infinitatem habet (id est in genere moris talem, et non in genere entis), ex infinitate divinæ Majestatis ; tanto enim offensa est major, quanto major est ille, in quem delinquitur : unde oportuit ad condignam satisfactionem, ut actus satisfacientis haberet efficaciam infinitam, utpote et Dei, et hominis existens. » Ex quibus sic formatur ratio :

Ut satisfactio sit de condigno et ad æqualitatem pro injuria illata, tantus debet reddi honor personæ offensæ, quanta fuit injuria illi irrogata, alias non esset condigna juris læsi reparatio. Sed implicat ullam puram creaturam posse Deo tantum deferre honoris, quanta est injuria per mortale peccatum Deo intentata : ergo nulla pura creatura, sed duntaxat homo Deus potest de condigno satisfacere pro peccato mortali. Probatur minor. Satisfactio cujusvis puræ creaturæ, seu honor Deo ab illa delatus est dignitatis finitæ ; injuria vero per peccatum illata est simpliciter infinita in genere moris. Sed per satisfactionem finitam non potest condigne compensari infinita injuria : ergo. Minor est evidens : major vero probatur. Tum quia, sicut valor satisfactionis, et restitutio honoris desumitur ex dignitate personæ satisfacientis, ideoque Christi satisfactio est infinita ; ita gravitas injuriæ desumitur ex dignitate personæ offensæ moraliter refundentis totam suam dignitatem in injuriam, qua læditur : unde dicitur quod, sicut honor est in honorante, ita injuria in persona offensa. Ergo injuria Deo per peccatum intentata est simpliciter infinita.

Tum quia, si personæ infimi status inferatur injuria, quæ sit saltem unius gradus, quo altius ascendet dignitas personæ læsæ, eo amplius crescet offensæ gravitas : ergo injuria Deo, qui infinitæ dignitatis est, illata

infinita est. Tum quia per illam injuriam Deus offenditur a creatura quantum offendibilis est quoad effectum; non enim potest Deus magis offendi, quam cum auferre ab eo rationem ultimi finis, ejusque Divinitatem destruere peccator molitur. Unde ait Bernard. serm. 3. *de Resurrect.* : « Utinam vel rebus istis esset contenta voluntas, nec in ipsum (horribile dictu) desæviret auctorem. Nunc autem et ipsum, quantum in ipsa est, Deum perimit voluntas propria; omnino enim vellet Deum peccata sua aut vindicare non posse, aut ea nescire : vult ergo non esse Deum, quæ quantum in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut insipientem. Crudelis plane et omnino execranda malitia, quæ Dei potentiam, justitiam, sapientiam perire desiderat. » Ergo malitia peccati, qua offenditur Deus quantum offendibilis est, est simpliciter infinita; sicut infinita esset dilectio vel visio, qua Deus diligeretur, vel videretur quantum est diligibilis, vel visibilis.

Quod si contendas malitiam peccati non esse simpliciter, sed tantum secundum quid infinitam, idque indicare sanctum Doctorem, dum ait peccatum « quamdam infinitatem habere », non tamen propterea elevatur ratio D. Thomæ, sed magis instauratur in hunc modum : ad satisfactionem de condigno pro injuria mortali valor satisfactionis debet esse tantus, quanta gravitas injuriæ : sed valor satisfactionis puræ creaturæ quantumvis donis supernaturalibus opimæ, non est tantus, quanta gravitas injuriæ divinæ : ergo nulla pura creatura potest de condigno satisfacere pro mortali. Probatur minor. Valor satisfactionis puræ creaturæ est ordinis inferioris ad gravitatem injuriæ; iujuria quippe est ejusdem ordinis cum persona læsa, unde diversi ordinis est injuria illata Regi et plebeio, satisfactio vero est ejusdem ordinis cum persona, quæ eam exhibet, unde longe differunt satisfactio regis et subditi : sed pura creatura quibuslibet gratiis cumulata est ordinis creati Deo infinite inferioris : ergo valor satisfactionis a creatura exhibitæ nunquam pertinget ad gravitatem injuriæ Deo illatæ. Res enim inferioris ordinis, quantumcumque in perfectione crescant, nunquam adæquant perfectionem ordinis superioris. Sic perfectissimus hominum nunquam Angeli excellentiam assequitur, nec gravissimum peccatorum venialium pervenit ad malitiam minimi mortalis. Hanc rationem tangit Salvianus lib. 6. *de Provid.* c. 7, ibi : « Semper per dignitatem injuriam perferentis crescit culpa, quia necesse est quanto major est persona ejus, qui contumeliam patitur, tanto major sit noxa ejus, qui facit : quanto igitur majoris piaculi crimen est, injuriosum quempiam esse Deo? »

Urgetur magis, et simul præoccupatur fundamentum oppositæ sententiæ; per actum charitatis quamtumlibet ferventis puræ creaturæ, nunquam tantum honoris Deo tribuitur, quantum illi peccato ablatum est; gravitas enim injuriæ mortalis non consistit solum in hoc, quod a Deo ratio ultimi finis auferatur, sed insuper quod hæc divinæ Majestatis depressio et contemptus fiat a vili creatura Deum offendere præsumente, ipsumque rursus in semetipsa crucifigente; neque hoc compensatur per actum charitatis, quo homo se et sua subjicit Deo. Tum quia manifestum est, gravius et atrocius esse Deam subjicere creaturæ, quam sit honorificum Deo creaturam ei subjicere; sicut indignius est regem subdito mancipare, quam sit honorabile mancipium subdere regi. Tum quia per hoc quod creatura subjicitur Deo, non cedit juri suo, sed satisfacit officio; nec deprimitur, aut humiliatur, quin potius perficitur et honoratur, dum Deo, cui servire regnare est, supponitur. Tum demum, quia per injuriam persona offensa deprimitur et inhonoratur : ergo ut satisfiat honori læso, non sufficit ut persona offendens tractet cum offensa, et illam iterum amet, sed requiritur aliquid amplius; sicut, si quis amicus regis in crimen læsæ Majestatis labatur, non sufficit ad condignam satisfactionem, ut iterum fiat amicus regis, sed exigitur ut honor principis reparetur, nisi velit condonare. Atqui per actum caritatis homo quidem in amicitiam Dei redit, sed per hoc injuriam non resarcit; quia etiamsi non peccasset, amorem Deo deberet, imo et amando se servum inutilem confiteri : ergo per actum charitatis non exhibetur Deo condigna satisfactio, sed semper injuria manet irreparata, nec redditur Deo aliquid amplius, quod reddi non deberet, etiamsi injuria non præcessisset.

Objicies : Sicut per peccatum mortale auferitur a Deo ratio ultimi finis, ita per actum charitatis restituitur, quæ quidem caritas quamdam pariter infinitatem habet hoc ipso, quod prosequitur objectum infinitum, ut est in se : ergo fit compensatio condigna offensæ.

Respondeo, esse latum discrimen inter injuriam per peccatum Deo illatam, et actum caritatis; quia bonitas Dei ad actum caritatis se habet solum ut objectum terminans, quod nihil tribuit actui nisi juxta conatum voluntatis. At vero persona offensa comparatur ad injuriam ut subjectum morale, quod totam suam dignitatem refundit sibi adjacentibus : qua de causa non solum membris, sed et vestibus, et cruci Christi latriæ cultus exhibetur, quia in ipso recipiuntur. Similiter ergo injuria Deum afficiens, et in ipso moraliter accepta, non solum est infinita extrinsece, sicut actus caritatis ; sed absolute et simpliciter in genere moris, secundum prudentem sapientum æstimationem.

Est aliud etiam discrimen, quia per actum caritatis facit homo quod debet, quodque facere teneretur, etiamsi non peccasset : per peccatum vero Deum inhonorat, quod longe pejus est, ut ante ponderavimus, nec repetimus. Unde, licet peccatum non esset infinitum nisi secundum quid, et caritas etiam possit dici habere similem infinitatem secundum quid, tamen per actum caritatis non compensatur injuria, quia illæ infinitates sunt in diverso genere, et ex diverso fonte procedunt. Nimirum quia peccatum est infinitum eo quod Deum deprimit : caritas vero est infinita, non ex eo quod subjicit, sed ex eo cui subjicit, scilicet Deo infinito. Patet autem esse atrocius humiliare Deum, quam sit bonum hominem humiliare et offerre Deo : unde tantæ Majestatis depressio compensari nequit nisi persona divina humilietur, et inhonoretur, ut factum est per Incarnationem et mortem Redemptoris.

Instabis : Falsum est fundamentum nostræ sententiæ, nempe per quodlibet peccatum mortale lædi honorem Dei. Nam, si hoc esset verum, in quolibet peccato mortali esset duplex malitia, alia injustitiæ contra honorem Dei, altera propria ex parte objecti, v. g., peccatum gulæ haberet malitiam intemperantiæ, et malitiam injustitiæ contra honorem Dei. Consequens autem est falsum, nam superiori non infertur injuria per se et directe dum violatur ejus præceptum, et prævaricator alicujus legis non tenetur præcise ex hoc ad reparationem honoris Legislatoris, nisi forte verbis contumeliosis esset præceptum et auctoritatem superioris aspernatus. Ergo falsum est per peccatum lædi jus divinum, ad quod proinde reparandum necessaria sit persona divina.

Respondeo, omni peccato mortali lædi honorem divinum ; quia, cum Deus sit ultimus finis, habet jus ut omnia ad se referantur, et ut non constituatur ultimus finis in creatura, quod fit per peccatum mortale. Unde Hebr. x. nomine *conculcationis* significatur. *Quanto putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit?* Unde D. Thom. q. 28. *de Ver.* art. 2. ait : « Quicumque rem aliquam digniorem indigniori postponit, injuriam ei facit, et tanto amplius, quanto res est dignior : quicumque autem in re temporali finem sibi constituit, quod facit omnis mortaliter peccans, ex hoc ipso quantum ad effectum suum postponit creaturam Creatori, diligens plus creaturam quam Creatorem, finis enim est qui maxime diligitur. Cum ergo Deus in infinitum creaturam excedat, erit peccatum contra Deum infinita offensa ex parte dignitatis ejus, cui per peccatum quodammodo injuria fit, dum ipse contemnitur, et ejus præceptum. » Hactenus D. Thomas.

Ad argumentum ergo dicendum, in quolibet peccato mortali esse malitiam injustitiæ proprie dictæ, juxta illud Salviani lib. 4. *de Provid.* : « Omnis Christianorum omnium culpa, Divinitatis injuria est. Nam cum illa quæ facere a Deo vetamur admittimus, vetantis jussa calcamus. » Licet enim inter Deum et creaturam non possit dari justitia proprie dicta, quia non possumus reddere Deo æquivalens, tamen potest homo committere injustitiam contra Deum lædendo supremum jus divinum: sicut homo ex paupertate non valens reddere quod furatus est, licet non possit facere satis creditori, tamen vere injuriam commisit in ipsum. Nec mirum quod non possit homo aliquando elicere actum virtutis, tametsi possit producere actum vitii oppositi ; quia bonum ex integra causa, malum vero ex quocumque defectu. Itaque læditur jus divinum per quodlibet peccatum mortale, Deus enim habet summum jus, ut non præferatur creatura ; in quo valde differt a principe creato, qui quidem est legislator, sed non ultimus finis actuum humanorum : unde transgressio legis ejus est contra obedientiam, non autem directe contra debitum honorem : Deus vero est ultimus finis. Unde quolibet peccato mortali violatur jus ipsius. Fateor tamen

duplicem esse inhonorationem, alteram intentam, alteram consecutam. Intenta est cum prætenditur expresse contemptus et contumelia alicujus, ut in peccatis blasphemiæ, et indignæ tractationis divinorum contingit. Consecuta est cum læditur quidem jus, sed hoc non prætenditur, licet reipsa eveniat; et sic læditur jus divinum quolibet mortali.

Dices : Deus potest offendi cum majori malitia per unum peccatum mortale, quam per aliud : ergo per quodlibet mortale non infertur Deo injuria infinita; cum enim infinito non possit dari majus, si cujuslibet mortalis injuria esset infinita, una non esset major alia.

Respondeo, quod, licet injuria cujuslibet peccati sit infinita simpliciter, quia deprimit personam infinitam, non tamen est infinita omnibus modis, quia actio moralis dependet a circumstantiis, ex quarum diversitate oritur distinctio injuriarum; non tamen desinit quælibet esse simpliciter infinita, sicut linea versus orientem in infinitum protensa esset vere et simpliciter infinita, sed non in occidentem, vel meridiem. Adde quod quælibet offensa considerata secundum aversionem a Deo, et destructionem ultimi finis, est in omnibus peccatis mortalibus æqualis et infinita; considerata tamen secundum conversionem ad bonum commutabile, est sæpius inæqualis pro malitia peccatoris.

Urgebis : Nihil vetat Deum constituere hominem caput aliorum, sicut de facto instituerat Protoparentem caput totius generis humani, ad cujus meritum transfunderetur de condigno justitia originalis, sicut ad ejus demeritum in omnes posteros inundavit peccatum; quam creaturam posset Deus innumeris gratiarum donis decorare, et pacisci cum ea, quod si offerret sua opera pro aliis, justificationem eorum mereretur, et infallibiliter obtineret; nulla enim in hoc pacto apparet repugnantia. Sed hoc admisso potest homo satisfacere de condigno; non enim plus exigitur ad satisfaciendum pro aliorum culpis, quam ad merendum illis gratiam, qua remittantur, omnis siquidem gratia justificans est de se remissiva peccati, et si non remittit, per accidens est, quando non invenit remittendum. Ergo potest homo satisfacere de condigno pro peccatis mortalibus.

Respondeo, hominem in illa suppositione posse quidem mereri gratiam, sed non satisfacere pro peccatis; plus enim requiritur ad condignam satisfactionem, quam ad meritum, quia satisfactio in gravibus offensis postulat æqualitatem inter satisfacientem et læsum : meritum vero non solum non exigit illam æqualitatem, sed potius sopponit subjectionem et inferioritatem in persona merente, et petit solum proportionem, et moralem æqualitatem inter opus meritorium et præmium; quæ sane proportio inveniretur inter opera illius hominis, qui caput esset, et gratiam, quam aliis meretur. Sicut dux strenuus actu aliquo heroico gratiam rei læsæ Majestatis promereri potest, sed non satisfacere, vel injuriæ regiæ gravitatem condigna compensatione diluere.

Addunt aliqui, nec improbamus, hominem illum posse constitui caput ad merendum aliis gratiam, et cœlestium donorum ornatum antecedenter ad eorum lapsum; minime tamen peccato patrato, quia post culpam meritum debet esse tanti valoris, quantæ gravitatis est injuria Deo irrogata, quod est impossibile puræ creaturæ. At vero ad merendum gratiam, quæ non supponit peccatum, sufficit opus meritorium secundum moralem æstimationem tanti valoris, quanti est gratia sanctificans. Et, licet omnis gratia sit remissiva peccati, et eadem sit, quæ delet culpam, et quæ non abstergit, dum non invenit; tamen ad secundum obtinendam plus requiritur : sicut justus receptione Sacramenti vivorum obtinet quidem gratiam remissivam peccati, quam tamen minime consequeretur, si esset in peccato mortali.

REFLEXIO.

Hujus speculationis veritatem attendant, quæso, qui bibunt peccatum sicut aquam. Omnes justitiæ hominum, Angelorum, cunctarumque creaturarum possibilium unico mortali condigne expiando non sufficiunt. Vide ergo quale sit monstrum, quod nequit tot sanctorum legionibus interimi; qualis deformitas, quæ nullo totius creatæ sanctitatis nitore mundari potest; quales tenebræ, quæ adeo splendidis Sanctorum omnium radiis illustrari non valent. Quia nimirum peccatum summum malum est, et malorum omnium summa. « Agnosce, homo (ait Bern. serm. *in Nat.*), quam gravia sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari. Si non essent hæc ad

mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur. » Et tamen post tam severam de Christo sumptam vindictam, a peccatis non cessamus. Quæ in nobis rogo spes bonæ frugis est, qui post tam salubrem Christi propinatam omnibus medicinam, non modo non sanamur; sed quod gravius, ac multo luctuosius est, post curam ipsam deteriores sumus? Exceptis enim perpaucis, quid est aliud mundus sub cœlo totus, quam vitiorum colluvies, unus gurges, et pene unum lupanar omnium vita? Quis enim Christianorum non in luto libidinis vivit? Quis non barathro sordidissimarum passionum non se immergit, et in morem pecudum insipientium fervida concupiscentiæ debacchatione grassantium, in quodcumque eos primum ardens æstus traxerit irruunt? A planta pedis usque ad verticem pauca invenitur sanitas, et subditorum incredibilis est corruptela, quia dominorum est summa corruptio. Et, licet in dies facinora majora non sint, quia ad summum jamdudum pervenerunt, attamen plura fiunt: non novitate quidem crescunt, sed pluralitate cumulantur. Sed quod magis dolendum, nec minus verum est, peccatis se dedunt non solum juvenes et locupletes, sed etiam senes et pauperes, quos ab usitata nequitia nec miseriarum egestas, nec vitæ extremitas revocat. Et, sicut in sentinam profundæ navis colluviones omnium sordium: sic in mores hujus sæculi quasi ex omni ævo vitia fluxerunt. Unde hoc? Quia non ponderatur gravitas peccati mortalis, quæ tanta est, ut si contra illam totus justorum possibilium appendatur chorus, inveniemus trutinam unius peccati pondere depressam.

SPECULATIO III.

Non fuit necessaria Incarnatio ad condigne satisfaciendum pro peccato veniali, pro quo potest homo justus satisfacere.

Probatur. Tunc satisfit ad æqualitatem, quando redditur æquivalens debito solvendo. Atqui per ferventem actum caritatis justus reddit Deo non solum æquivalens pro debito culpæ venialis, sed etiam aliquid præponderans. Ergo. Probatur minor. Tum quia homo justus offert actum charitatis, qui est maximi pretii apud Deum; debitum vero venialis culpæ est leve, cum per illam non avertatur homo a Deo. Tum quia illud interest discrimen inter maculam peccati venialis, et mortalis, quod illa non deturpat animæ pulchritudinem, licet ejus nitorem parum conspergat veluti pulvere, quo facies venusta non nihil sordescit: nec est injuria simpliciter dicta, cum non tollat a Deo rationem ultimi finis, quod facit peccatum mortale, quo persona infinitæ dignitatis vilissimæ creaturæ postponitur.

Ex quo discrimine aliud nascitur, quo magis eadem minor suadetur: nam peccatum mortale est ex se irreparabile, simile morti, quæ est principium vitæ corporis; cum peccatum mortale tollat conversionem ad ultimum finem, qui est principium vitæ moralis. At vero peccatum veniale est intrinsece reparabile, quia non removet gratiam, quæ est radix vitæ supernaturalis, nec conversionem ad ultimum finem, qui est principium vitæ humanæ; sed pro illo quod potest reparari, potest etiam satisfieri. Peccatum enim non integre reparatur, donec sit pro eo satisfactum. Ergo cum justus per gratiam habeat principium intrinsecum reparationis peccati venialis, hoc ipso quod non est mortuus per peccatum mortale, habet etiam principium satisfactionis pro eodem.

Confirmatur amplius. Potest homo justus de condigno mereri vitam æternam; nam gratia est semen gloriæ, et per eam homo fit consors divinæ naturæ, et filius adoptivus; si autem filius, etiam et hæres: ergo potest etiam mereri de condigno remissionem venialium; qui enim meretur assecutionem finis, promeretur etiam executionem mediorum ad finem consequendum necessarium, alias jus illud ad gloriam, quod habet justus, esset perpetuo impeditum; quod perinde esset ac si jure illo careret. Quid enim prodest habere jus ad finem, si non habeatur jus ad removenda impedimenta consecutionis illius finis?

Objicies: Eædem rationes, quæ probant justum non posse satisfacere pro mortali, idem convincunt de veniali; nam, si ad valorem satisfactionis condignæ requiritur quod persona satisfaciens sit æqualis personæ offensæ, manifeste relinquitur, purum hominem quantavis sanctitate adornatum non posse satisfacere pro ulla minima culpa.

Respondeo, tunc solum ad satisfactionem requiri æqualitatem inter personam offendentem et offensam, quando injuria est gra-

vis, secus vero si sit levis, quia per levem non tollitur amicitia, qua permanente potest amicus, hoc ipso quod est persona grata, resarcire levem injuriam : amicitia enim quamdam amicorum æqualitatem vel supponit, vel facit, levesque culpas amoris ardore consumit.

Instabis : Per peccatum veniale violatur jus divinum, habet enim Deus jus ut sit finis ultimus actualis cujuslibet actionis humanæ, subindeque privare Deum actuali extensione ad aliquod opus, est auferre jus, et injuriam irrogare. Atqui illud jus non resarcitur per actum charitatis, quo homo subjicitur Deo; quia ut nos arguebamus *specul. præced.* tunc homo facit solum quod debet. Et si actualiter nunquam peccasset, ut de beatissima Virgine credit Ecclesia, tamen deberet referre omnia Deo, et dicere : *Servus inutilis sum, quod debui, feci.* Ergo non potest justus de condigno satisfacere pro peccato veniali.

Respondeo, peccato veniali violari jus divinum non simpliciter, privando Deum dignitate ultimi finis, sed secundum quid, retardando extensionem talis finis ad omnia opera peccantis venialiter, qui operatur quidem contra legem, sed non contra finem legis, quæ, teste Apostolo, caritas est. Unde per peccatum veniale non aufertur simpliciter jus Dei supra creaturam, quæ semper manet ipsi supposita, sed solum non exercetur jus illud in opere venialiter peccaminoso.

Insistes : Quidquid exhibeat justus pro culpa veniali, semper opus est, ut Deus illi remittat offensam illam : unde quotidie in oratione Dominica supplicant justi, *et dimitte nobis debita nostra.* Atqui non potest satisfieri de condigno pro eo, quod indiget remissione ; nam quod remittitur, gratis donatur. Ergo nunquam potest justus de condigno satisfacere pro culpa veniali.

Respondeo , nos petere quotidianarum culparum remissionem duplici de causa. Prima est, quia sunt frequentissimæ, ideo justi quamlibet singularis sanctitatis, non tot præstant in satisfactionem venialium, quin semper egeant divina remissione. Unde ait Bernard. serm. 58. *in Cant.* : « Quis ita ad unguem omnia a se superflua resecavit, ut nihil se habere putet putatione dignum ? Credite mihi, et putata repullulant, et effugata redeunt, et reaccenduntur extincta, et sopita denuo excitantur. Parum est ergo semel putasse, sæpe putandum est ; imo, si fieri possit, semper : quia semper, quod putari oporteat (si non dissimulas) invenis. Quamlibet in hoc corpore manens profeceris, erras, si vitia putas emortua, et non magis suppressa : velis nolis, intra fines tuos habitat Jebusæus : subjugari potest, sed non exterminari. Nobis, fratres, putationis semper est tempus, sicut semper est opus. » Sicut ergo nullus, quantumvis sanctus, invenitur, qui vitia omnia, præsertim venialia possit succidere, cum in ipsis virtutis operibus sæpius latitent, nullus est, qui quotidianis instantiis flagitare non debeat : *Dimitte nobis debita nostra.*

Secunda ratio est, quia Deus dat gratis auxilium, quo erumpimus in fervidos caritatis actus (quibus solis dimittuntur venialia) ; ideo, licet per actum caritatis reddamus æquivalens culpæ veniali, tamen merito petimus ejus remissionem, quia dat nobis Deus pretium ; quo debito æquale possumus solvere. Sicut creditor tunc indulgenter remittit debitum, dum debitori pecuniam tradit, qua possit negotiari, et sibi satisfacere : sic Deus dat nobis gratiam, qua ipsum amamus, et cujus beneficio opera pœnitentiæ nostræ fiunt ipsi accepta. Sed supposita talis gratiæ collatione et pacto inito, damus æquivalens pro culpa veniali, quod tenetur Deus acceptare, non ut supremus Dominus, sed ut justus Judex. In summa indiget homo favore Dei, ut habeat gratiam : sed data gratia non indiget novo favore, ut peccatorum venialium remissionem obtineat, offeratque condignum valorem, supposito Dei pacto, quod Deus semper servat, cum sit fidelis, et seipsum negare non possit. Nec propterea minus illi debemus, quia, ut recte Salvianus lib. 7. *de Provident.* ait, « o pium, o inæstimabilis misericordiæ Dominum, qui ad hoc nobis in præsenti munera tribuit, ut ipsa in nobis postea, quæ nunc dat, munera muneretur. »

REFLEXIO.

Caveat tepidus ne ex hujus assertionis probatione peccata venialia parvipendens, in illa passim nullo scrupulo labatur : licet enim ad ea reparanda necessaria non fuerit Incarnatio, necessarius tamen est caritatis fervor, qui non habetur nisi per Jesum Christum. Unde merito Bernard. serm. *in Cœna Domini*, expendens illud : *Qui lotus est, non*

indiget nisi ut pedes lavet, ait : « Lotus est, qui gravia peccata non habet, cujus caput, id est operatio et conversatio munda est. » Sed pedes, qui sunt animæ affectiones, dum in hoc pulvere gradimur, ex toto mundi esse non possunt, quia aliquando voluptati, aut curiositati plusquam oportet cedat animus, vel ad horam : in multis enim offendimus omnes. Verumtamen nemo contemnat, aut parvipendat. Impossibile est enim cum eis salvari. Impossibile est ea dilui, nisi per Christum Jesum, et a Christo. Nemo, inquam, perniciosa securitate dormitet, declinans in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis, quoniam, ut audivit Petrus ab ipso : *Nisi laverit ea Christus, non habebimus partem cum eo.* Lavantur autem a Christo quatenus dat nobis auxilium, quo ferventi caritate ea diluamus, unde subjungit Doctor mellifluus : « Ad humiliandos nos, ipsam (concupiscentiam) adhuc patitur vivere in nobis, et graviter affligere nos, ut sentiamus quid nobis gratia præstet, et semper ad illius auxilium recurramus : sic et de minoribus istis peccatis pia dispensatione nobiscum agitur, ut non penitus auferantur, sed in illis nos erudiat Deus, ut cum minima cavere non possumus, certi simus quod non nostris viribus majora superamus, semperque timorati, et omnino solliciti simus, quomodo ejus gratiam non amittamus, quam nobis tam multipliciter necessariam esse sentimus. »

CAPUT II.

DE CAUSIS INCARNATIONIS.

Ut magis constet nulla necessitate, sed mera pietatis abundantia Verbum divinum carnem assumpsisse, indagandæ sunt causæ hujus mysterii ; causæ, inquam, extrinsecæ, finalis scilicet, et efficiens : et primo contemplabimur motivum Incarnationis ; hinc enim apparebit in hoc opere misericordiæ eminere dilectionem et electionem, qua thesauros bonitatis suæ liberalissime, et juxta liberrime effudit. Loquimur autem de motivo proximo, non de ultimo ; nemo enim ambigit esse gloriam Dei, propter quam omnia Dominus operatur.

SPECULATIO I.

Unicum Incarnationis motivum fuit redemptio generis humani : unde Adamo non peccante Verbum minime incarnatum esset.

Probatur contra Scotistas : ea quæ ex Dei voluntate pendent, non possunt nobis aliter innotescere, quam revelatione Scripturarum, vel traditione Catholicæ Ecclesiæ : atqui quotiescumque Scriptura et Patres mentionem faciunt de motivo Dominicæ Incarnationis, toties assignant liberationem et redemptionem hominis a peccato. Ergo motivum Dominicæ Incarnationis non est aliud, quam sublevatio humanæ miseriæ, cui voluit tanta misericordia subvenire. Major constat, quia voluntas Dei libera sibi soli nota est, et, ut ait Paulus I. Cor. II, *Quæ sunt Dei, nemo novit, nisi Spiritus Dei.* Et Sapient. IX. dicitur : *Quis hominum poterit scire consilium Dei, aut quis poterit cogitare quid velit Deus ?* Sane non sapit ad sobrietatem, qui consiliorum divinorum latentia arcana per investigationem rationis divinare, vel fallacibus conjecturarum humanarum stateris cupit appendere. Nam *quis consiliarus ejus fuit ?* Nonne potius *cogitationes mortalium timidæ. et incerte providentiæ nostræ ?*

Minor vero suadetur apertissimis Scripturæ et Patrum testimoniis. Nam ipse Redemptor, qui apprime sine dubio noverat motivum adventus sui, ait Luc. XV : *Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Non veni vocare justos, sed peccatores.* Et cap. XIX : *Venit Filius hominis quærere, et salvum facere quod perierat.* Paulus etiam, cui divina consilia revelata sunt, testatur I. Timot. I : *Venit Christus in hunc mundum peccatores salvos facere ;* et ad Galat. IV : *Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.* Quin non alia ratione a sanctis Patribus expectabatur Messias venturus, non alia ratione promittebatur, quam ut mederetur contritis corde, ut consummaretur prævaricatio, ut finem acciperet peccatum, et deleretur iniquitas, ut patet Isai. LXI. et Daniel. IX.

Astipulantur utriusque Ecclesiæ Latinæ et Græcæ Patres, quorum syllabum texunt theologi : sufficiat expressa referre verba duorum, qui supra Patres fere eminent, sicut Patres aliis doctoribus antecellunt, Augustinum intelligo et Chrysostomum. Illo

enim serm. 8. *de Verb. Apost.* ait : « Si homo non peccasset, Filius hominis non venisset. » Et serm. 9 : « Nulla causa fuit veniendi Christo, nisi peccatores salvos facere : tolle morbos, tolle vulnera ; nulla est medicinæ causa. » Iste vero hom. 5. *in Epist. ad Hebr.*, ait : « Propter hoc carnem assumpsit nostram, propter misericordiam solam, ut misereretur nostri. Non est enim alia quæpiam causa dispensationis, quam hæc sola. » Quid planius? quod expressius? Libenter peterem ab adversariis, supposito quod illi duo Patres nostram sententiam veram arbitrati essent, potuissentne clarioribus, et simplicioribus verbis eam efferre?

Favet etiam totius Ecclesiæ sensus, dum publice canit in Symbolo : « Propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de cœlis. » Et iterum in benedictione cerei Paschalis : « Felix culpa, quæ talem meruit habere Redemptorem! O certe necessarium Adæ peccatum, » nimirum ad hoc ut veniret Filius Dei. Imo ut omnibus innotesceret ad hunc solum finem venisse Verbum, voluit Salvator appellari, quia ut dixit Angelus, Matth. 1. *Vocabis nomen ejus JESUM, ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Et certe iste sensus videtur Christianis omnibus implantatus, et fere per se notus, ut præclare docet Bernard. serm. 1. *Advent.* : « Nec sane laborandum est in hac parte, cum manifeste adventus ejus causam et verba ipsius, et opera clament ; at quærendum quippe ovem centesimam, quæ erraverat de montibus, properavit ; et, ut confiteantur manifestius Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum, propter nos venit. Mira quærentis Dei digitatio! Magna dignitas hominis sic quæsiti! Domine quid est homo, quia magnificas eum ; aut quid apponis erga eum cor tuum? »

Ratio vero ex illis testimoniis depromitur, et simul præoccupantur omnes evasiones adversariorum ; si Verbum nullo existente advenisset in carne impassibili propter complementum universi, vel ob excellentiam unionis hypostaticæ, frustra laborarent Patres in extollenda divina miseratione, quam inde solum magnificant, quod venerit propter nostram salutem. Imo absolute falsa esset eorum assertio, qua simpliciter dicunt, Christum non venturum non existente peccato : sicut falsa esset illius enunciatio, qui diceret absolute Regem non venturum Parisios, quia venturus non est cum pompa regali, sed incognito ; quia supposito quod Rex debeat venire aliquo tandem modo, falso dicitur ipsum non esse absolute venturum : ergo similiter falsidica esset loquutio Patrum absolute, sine restrictione, et, tanta asseverantia affirmantium Verbum Adamo non peccante non venturum, si non existente peccato erat in carne passibili venturum ; vel saltem grandis sub eorum dictis lateret æquivocatio, puritate et candore Patrum indigna.

Confirmatur radicitus. Deus nullum aliud habuit decretum veniendi in hunc mundum, nisi in carne passibili : siquidem Deus decernens Incarnationis opus, definivit etiam determinatas illius circumstantias ; alias præcipuum Dei opus negligeretur a Deo, nec accuratæ ejus providentiæ subjaceret. Ergo, dum statuit Incarnationem, non commisit eventui determinationem alicujus circumstantiæ, ut scilicet assumeret corpus passibile, si contingeret peccatum ; impassibile, si perseveraret justitia ; sed omnino simul decrevit circumstantiam carnis passibilis tam bene, quam circumstantiam naturæ humanæ præ angelica. Divina etenim providentia et prudentia versantur circa agibilia, omnesque ejus circumstantias individuales, alias esset timida, incerta, vaga et confusa sicut nostra. Atqui decretum assumendi carnem passibilem supponit peccatum, ut est in confesso apud adversarios : ergo decretum de ipsa Incarnationis substantia supponit etiam peccatum ; quandoquidem non est unquam a Deo definita unio hypostatica, nisi in carne passibili, proindeque liberatio a peccato fuit proximum Incarnationis motivum.

Ad majorem horum omnium lucem, innumeraque sophismata evertenda observandum est, quod per ordinem ad nostrum modum concipiendi sic disponenda sunt decretorum divinæ voluntatis signa, non quod sint in Deo plures actus voluntatis, sicut in nobis, sed quia diversa sunt objecta ab ipso volita. Primo itaque Deus scientia sua se et omnia possibilia in essentia sua cognoscens voluit suæ virtutis et bonitatis effusionem, suorumque attributorum manifestationem. Secundo ad talem gloriam propalandam mundum hunc suis gradibus et naturis compaginatum ex infinitis possibilibus elegit. Tertio creaturam intellectualem, quæ est præcipua mundi hujus portio, ad ordinem

supernaturalem evehere, et gratiarum donis adornare constituit. Quarto inscrutabili judiciorum abysso illius lapsum permittere voluit. Quinto peccato præviso mederi decrevit, qui neminem vult perire. Sexto ad tale remedium procurandum, Filium suum unigenitum carnem assumere constituit. Septimo Christo Redemptori omnia, quæ in signo priori producere decreverat subjecit, et ad ejus gloriam amplificandam in ipso quosdam elegit efficaciter ad salutem, aliis in massa perditionis justo judicio relictis.

Scio quidem aliquos etiam Thomistas aliter hæc signa distinguere, volentes Deum prius intendisse opus Incarnationis, quam decreverit producere mundum, prævideritque peccatum hominum, quod solum in executione supponitur Incarnationi. Verum hoc est a Thomistico rigore recedere. Si enim vera sit illa doctrina, nemo est, qui non videat voluntatem de Christo venturo esse independentem a peccato, cujus proinde destructio non erit præcipuum, et multo minus unicum Incarnationis motivum, ut post Patres omnes testatur Patrum echo S. Thomas. Unde solum vere dici poterit, Deum primitus voluisse Incarnationem ob tam præcellentis operis dignitatem, tametsi illud postea exequi voluerit in remedium peccati. Quod sane non est recedere a sententia Suaris censentis Deum Incarnationem quidem ob ejus dignitatem intendisse, decrevisse tamen in remedium solius peccati illud executioni mandare. Utut sit,

Impugnatur magis illa doctrina. Si Deus ante omnem destruendi peccati voluntatem præintendit Christum ut finem, quem tamen postea elegit tanquam medium redemptioni peccati accommodatum : ergo, etiamsi non fuisset peccatum, Verbum incarnatum esset. Consequens adversatur Angelicæ doctrinæ : ergo et antecedens. Probatur sequela. Quando aliquis finis per diversa media potest obtineri, et non per unicum tantum, intentio efficax illius finis sortiretur suum effectum, etiamsi non adhiberetur unum ex illis mediis, cui intendens non alligaretur, quippe qui posset aliud eligere ; sed remedium peccati non est medium unicum ad exequendum Incarnationis consilium, ut patet, alias Deus non potuisset incarnari, nisi præcessisset peccatum : ergo, si ante prævisionem peccati Deus efficaciter intenderit Incarnationem, ex vi et efficacia illius intentionis Verbum incarnatum fuisset, etsi peccatum non præcessisset.

Urgetur magis. Si Deus præordinavit opus Incarnationis ante prævisionem peccati, ex vi talis volitionis tenebatur Deus permittere peccatum, ut illi Incarnatio applicaretur in remedium ; quod non solum repugnat ordini rationis, juxta quem nemo vult morbum propter medicinam, vel culpam propter pœnam ; sed etiam semper explicandum restat, quare voluntas Dei intendens Christum ut finem, potius elegit hoc medium, quam aliud, si non habuit aliquod motivum, quo finem illum variis mediis assequibilem, illo, et non alio medio obtineret.

Nec placet si dicas, Deum voluisse remedium pro culpa, non quæ esset adhuc, sed si esset : sicut mittitur medicus in exercitum propter morbos nondum quidem grassantes, sed possibiles. Non placet, inquam, sed potius hinc magis argumentum instauro : nam ex voluntate, qua dux mittit medicum sanandis vulneribus destinatum, veniret medicus in cautelam, sive postea in executione sint morbi, sive non. Ergo similiter ex voluntate intendente Christum independenter a peccato, veniret Christus, quamvis nulla peccata præcessissent. Accedit quod perfectæ Dei providentiæ non congruit sic vage decernere Incarnationem pro culpis possibilibus ; quamvis enim laudari posset præcautio, dedeceret tamen, quæ in illa redolet, incertitudo. Argumenta, quibus hi Thomistæ suam fulciunt explicationem, solventur, speculationi sequenti : si quid enim conficerent, peræque sententiam Scoti, quam impugnant, suaderent, licet in illam relabantur.

Denique contra illam doctrinam, et generaliter contra sententiam Scoti sic insurgo : Christus non fuit prædestinatus, nec efficaciter intentus, nisi ut Redemptor generis humani, ut totus Christianismus inculcat. Ergo, sicut officium Redemptoris supponit peccati servitutem, ita decretum de Christo Redemptore supponit voluntatem salvandi peccatores, subindeque peccati prævisionem. Hanc rationem tangit Apost. I. Cor. II : *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, et quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Ubi, ut patet ex litteræ contextu, loquitur de Sapientia incarnata, quam dicit esse prædestinatam in gloriam et salutem nostram,

Quod diligenter advertes, ut opponas fundamento oppositæ sententiæ, quod potissimum ex prædestinatione Christi desumitur.

REFLEXIO

Si peccata Deum ad nos venire impediverunt modo, sed etiam moverunt, sed impulerunt, sed traxerunt, discat vir Apostolicus peccatoribus opitulari, proximi calamitatibus compati, aliorum infirmitatibus infirmari, cum scandalizatis uri. Pretium animæ ipsa divinitate metire, postquam Deus justissimus rerum omnium pensitator in statera filium appendit suum. « In trutina ergo crucis non aurum, vel argentum (inquit Eusebius Emissen. vel Eucherius Lugdun.) sed semet-ipsum » passus est auctor salutis appendi; ut homini, qui ab statu degeneraverat, naturæ suæ dignitatem vel ipsa ostenderet pretii magnitudo. Magnum quidem mihi est Deo, quod esse me sentio opus suum ; sed multo plus est, quod transisse ipsum video in pretium meum ; quando quidem tam copioso munere « ipsa redemptio agitur, ut homo Deum valere videatur. » Nullos ergo viri sancti defugiant labores, nullis sudoribus, nullis algoribus parcant pro lucro animarum, quarum salus tanti apud Deum valet, tanti fit tantamque de ejus pretio æstimationem habet, ut pro ipsa Unigenitum suum immolare non dubitarit. « Magna res est anima (inquit Bern. epist. 54.) quæ Christi sanguine redempta est ! Gravis animæ casus, qui non nisi cruce Christi potuit reparari ! » « Magno pretio nos redemit (subdit Ambr. lib. 7. *in Luc.*) quod non æstimatur ære, sed sanguine. » Sed proh ! dolor ! Non solum animas aliorum salvandas negligimus, sed nostram quoque floccifacimus. Quam perversi æstimatores sumus ! Cur, homo, tibi tam vilis es, qui fuisti Christo tam pretiosus ? Animam tuam nugis nugarum postponis : exiguum aurum, amaram voluptatem animæ tuæ præfers, mercedem tantillam tantæ rei ? Plane in vano recepisti animam tuam, qui solius carnis sequeris appetitum ? An nescis quod non corruptibilibus auro vel argento redemptus es, sed pretioso sanguine Agni immaculati, et incontaminati ? « Quid ergo te, o homo, erubescendis cupiditatibus exhonoras ? Nobilem vult esse vitam tuam, qui tibi commisit imaginem suam : quam pretiosus sis, si factorem forte non credis, interroga Redemptorem, » inquit prælaudatus Eucherius, vel Eusebius.

SPECULATIO II.

Solutis objectis mirificatur Dei misericordia, et expediuntur quædam difficultates appendices.

Certum quidem est, Deum ex aliis motivis potuisse incarnari, ut speculatione sequenti tangemus. Sed quia, ut recte dixit Magnus Leo serm. 3. *de Nativit.* « exinanitio illa, qua se invisibilis visibilem præbuit, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis ; » ideo eo magis placere debet opinio S. Thomæ, quo amplius divinam misericordiam commendat, cujus viscera miseria nostra commovit. Quam divine Salvianus lib. 4. *de Provident.* : « Evidens res est, quod super affectum filiorum nos Deus diligit, qui propter nos filio suo non pepercit. Et quid plus adeo ! Et hoc filio justo, et hoc filio unigenito, et hoc filio Deo ! Et quid dici amplius potest ? Et hoc pro nobis, id est pro malis, pro impiissimis ? Quis æstimare hunc erga nos Dei amorem queat, nisi quod justitia Dei tanta est, ut in eam aliquod injustum cadere non possit ? Nam quantum ad rationem humanam pertinet, injustam rem homo quilibet fecerat, si pro pessimis servis filium bonum occidisset. » Defendamus ergo divinæ misericordiæ opus et occurramus argumentis adversis.

Objicies : Christus prædestinatus est ante omnes alios electos, imo antequam Deus statueret producere orbem terrarum : ideo enim Coloss. 1. dicitur *primogenitus omnis creaturæ*, non quidem prius in executione productus, sed intentione prævolitus. Sed hoc posito voluntas Incarnationis non supponit peccatum ; si enim prius natura voluit Deus producere Christum, quam ullam aliam naturam creatam, procul dubio ipsum voluit producere, antequam voluerit permittere peccatum, quod est defectus naturæ. Ergo motivum voluntatis Incarnationis non est remedium peccati.

Respondeo Christum dici primogenitum omnium creaturarum, et initium viarum Dei primatu dignitatis, non prioritate voluntatis. Cum enim tam perspicue Scriptura et Patres asserant Verbum propter nostram

salutem fuisse incarnatum, consequenter dicendum est, decretum prædestinationis Christi esse ratione posterius voluntate creandi mundum, et salvandi homines, saltem antecedenter.

Instabis : Finis est prius intentus his, quæ sunt ad finem ; sed Christus est finis omnium prædestinatorum, et omnis creaturæ : unde in Trident. sess. 6. c. 7. dicitur gloriam Christi esse finem nostræ prædestinationis. Et I. Cor. III. dicitur : *Omnia vestra sunt, vos autem Christi.* Ergo intentio Christi venturi præcedit voluntatem producendi ullam creaturam.

Respondeo Christum non ut incarnandum esse finem operum Dei (Incarnatio namque est potius medium ordinatum ad hominum redemptionem), sed tantum ut glorificandum ; non quod ex prævia intentione Christi glorificandi voluerit Deus omnia producere, sed quia totum universum, et nostram salutem prius volitam ordinavit Deus in gloriam Christi exaltandi. Unde magis debet dici Christus finis rerum productarum, quam productionis earum ; vel Christus est finis sicut imperator de novo electus, propter quem non instituitur imperium, sed cui imperium constitutum subjicitur.

Dices : Si genus humanum ut redimendum esset finis et motivum, ob quod Deus Christum intendit, sequeretur Christum esse minus dilectum, quam genus humanum ut redimendum ; siquidem finis *cujus gratia* magis diligitur eo, quod propter illum amatur. Consequens est falsum ; nam Deus plus dilexit Christum, quam totum mundum : ergo et antecedens.

Respondeo quod, licet Deus voluerit Christum propter nos homines, et propter nostram salutem ; tamen quia Christo plura bona contulit, quam aliis omnibus simul sumptis, imo et salutem nostram ordinavit in honorem ipsius glorificandi, ideo plus Christum absolute dilexit. Et, quamvis finis necessitatis magis ametur, quam medium illi ex natura sua subordinatum, non tamen finis pietatis (ut sic dicam) et compassionis, cui medium ex abundantia clementiæ subjicitur : sicut cum aliquis ex caritate ministrat infirmo, non propterea magis amat infirmum, quam se, cui non obsequitur nisi ex mera dignatione. Nec in hoc est ulla perversitas ordinis (ut præveniatur tacita replica) dum meliora minoribus subjiciuntur : tum quia amor « dignatione dives, dignitatis nescius, » non subjicitur his regulis, nec habet alium modum, quam esse sine modo. Tum quia ordinatissime possunt superiora inferioribus supponi propter bonum supremum : sic Deus mittit Angelos in custodiam nostram pro gloria Dei ; sic medicus visitat infirmum peste laborantem pro bono reipublicæ ; sic Sacerdos celebrat Missam pro sanitate restauranda ; sic aulicus adhibet intercessionem Reginæ pro solatio plebei ; sic Christus reliquit seipsum in alteri pro consolatione Sanctorum. Sic etiam Pater misit Filium propter nos etiam peccatores indignos, ut splenderet misericordia, quæ est operum Dei « primordialis causa, et causa omnium causalissima, » ut alias ex Bernardo diximus. Tum quia, licet salus et redemptio hominum in se sit imperfectior Christo Salvatore, tamen prout in illa certatim coruscant divina attributa, sic nostra salus, si non est major, est tamen æqualis Incarnationi, ac proinde hæc in illam potuit ordinatissime referri. Tum demum, quia salus nostra non est ita finis Incarnationis, quin etiam sit medium ordinatum ad gloriam Salvatoris. Nam, sicut Filius incarnatus est ad redimendum hominem, ita nihil magis conducit ad gloriam Christi, quam mundi redemptio ; et, sicut morte sua de hostibus nostris triumphavit, ita et victoriam suam coronavit. Quemadmodum si rex captivæ nationis liberationem intendens, hanc provinciam committeret aulico, quem vellet honorare ; sic mira arte et nationis libertatem, et aulici sui gloriam cumularet.

Insistes : Permissio peccati non debuit eligi a Deo ex solo fine providentiæ suavitatis ostendendæ, quæ non permisisset peccatum in omnibus, nisi motivo tanti boni, scilicet Incarnationis præintentæ ex alio motivo : ergo sunt plura motiva Dominicæ Incarnationis, ut vult Suares, quorum altero cessante Verbum incarnatum esset.

Respondeo non posse, nec debere a nobis præscribi rationes cur Deus voluerit permittere peccatum ; judicia enim ejus abyssus multa, præsertim quia Deus ex mera voluntate et caritate misit Filium suum ; imo expresse dicit Scriptura, non quod Deus voluit ex motivo diligendi Christum, permittere peccatum, et ei afferre remedium ; sed potius asserat, quod quia Deus dilexit homines, voluit illis dare Filium suum unigenitum, et in hoc Deum commendare caritatem suam in nobis, et nimiam caritatem suam, qua

dilexit nos. Unde, sicut August. recte arguebat contra Pelagium, gratiam primo, et præcipue, et non ex æquo cum libero arbitrio concurrere ad salutem, quia Paulus dixit : *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei* ; non dixit autem, non est miserentis Dei, sed volentis hominis : quod dicere potuisset, si æqualiter a voluntate atque a gratia penderet bonum opus : ita similiter nos arguere possumus, si Deus voluit propter Christum prius intentum redimere nos, non deberet dicere Scriptura, quod sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret ; sed potius, quod sic Deus dilexit Christum, ut propter illum voluerit permittere nos cadere in miseriam peccati, et ex illa aliquos liberare, quod nullibi Scripturarum vel Patrum invenies.

Persistes : Effectus sequens ex efficacia intentionis Christi incarnandi, non est motivum Incarnationis ; sed redemptio est effectus Incarnationis : ergo redemptio hominum non fuit motivum Incarnationis, ut in simili diximus dum de prædestinatione respectu meritorum.

Respondeo redemptionem generis humani posse dupliciter considerari, et ut volitam per voluntatem antecedentem et providentiam generalem, qua Deus vult omnes salvos facere, et redimere ; secundo ut est volita per voluntatem consequentem. Primo modo est motivum Incarnationis, non effectus : secundo modo est effectus, et non motivum. Nam, ut antea diximus, in illa signorum voluntatis Dei dearticulata distributione, postquam decrevit permittere lapsum, voluit mederi, et ad hoc tanquam medium elegit Incarnationem Christi, in quo postea aliquos efficaciter elegit ad gloriam, aliis relictis.

Obsistes : Gratia justitiæ originalis collata Adamo in statu innocentiæ fuit ex meritis Christi : ergo, sicut illa gratia præcessit peccatum, ita decretum de Christo incarnando prævisionem peccati. Consequentia patet, si penetrentur termini : antecedens vero probatur. Gratia collata Adamo in statu innocentiæ, quamvis fuerit mortificata per peccatum, revixit tamen per pœnitentiam, ac proinde illi correspondet aliquis gradus gloriæ ; sed gratia, cui correspondet gradus gloriæ, est ex meritis Christi, cum sit effectus prædestinationis, qui a Christo prædestinatorum omnium capite derivatur : ergo.

Respondeo gratiam collatam Adamo in statu innocentiæ non fuisse effectum prædestinationis illius ; sed solum ut reparata per pœnitentiam. Et, quamvis non negem illi gratiæ correspondere aliquem gradum gloriæ, tamen quia gratia et meritum status innocentiæ non mansissent in acceptatione divina, nisi Deus statuisset mederi peccato per Incarnationem ; ideo solum ut reparata profuit ad gloriam. Sed de his plura dum de gratia capitali Christi.

Quæres primo, utrum ex vi alterius decreti Verbum incarnatum esset peccato non existente.

Respondeo id non posse a nobis determinari : *Quis enim adjuvit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendet nobis ?* Isai. XL. et Sap. IX : *Difficile æstimamus quæ in terra sunt, et quæ in conspectu sunt invenimus cum labore : quæ in cœlis sunt autem quis investigabit ? Sensum autem tuum quis scit ?* Nec sufficit afferre quasdam congruentias, ut dicamus Deum iis permotum fuisse : divina enim voluntas, utpote liberrima, ab iis convenientiis non pendet. Et nota diligenter, quod, quando theologi afferunt congruentias divinorum operum, non sunt accipiendæ tanquam convenientiæ operis faciendi, sed operis facti ; quia, etiamsi opus illud productum non esset, de ejus negatione invenientur convenientiæ, v. g., quod Deus noluerit assumere Angelos, conveniens esse dicimus ; si tamen Deus eos assumere dignatus esset, non deessent convenientiæ. Prima ergo convenientia alicujus operis est executio divinæ voluntatis, quam impleri summe decet, et cui, si oppositum decrevisset, rationes non defuissent.

Quæres secundo, utrum fuerint alia motiva proxima divinæ Incarnationis præter redemptionem peccati, ita ut cessante primo illo motivo, probabile sit Christum venturum propter alia, v. g., excellentiam unionis hypostaticæ, naturæ humanæ exaltationem, et totius universi consummationem.

Respondeo, quod, licet D. Thomas in hac 3. part. simpliciter asserat quòd peccato non existente Incarnatio non fuisset, nihilominus in 3. dist. 1. q. 1. art. 3, non ita adhæsit huic sententiæ, quin oppositum probabile judicaverit. Placet ejus referre verba : « Dicendum quod hujus quæstionis veritatem solus ille scire potest, qui natus et oblatus est, quia voluit ; ea enim quæ ex sola Dei voluntate pendent, nobis ignota sunt ; nisi in quantum nobis innotescunt per auctoritates Sanctorum. Et, quia in canone Scri-

pturarum, et in dictis Sanctorum hæc sola assignatur causa Incarnationis, redemptio scilicet hominis a servitute peccati ; ideo quidam probabiliter dicunt, quod si homo non peccasset, Filius Dei homo non fuisset. Alii vero dicunt, quod, cum per Incarnationem Filii Dei non solum liberatio a peccato, sed etiam humanæ naturæ exaltatio, et totius universi consummatio facta sit, etiam peccato non existente, propter has causas Incarnatio fuisset. Et hoc etiam probabiliter sustineri potest. » Et in fine articuli postquam solvit argumenta asserentium Christum venturum, Adamo non peccante, solvit etiam rationes et auctoritates alterius sententiæ, dicens : « Ad ea vero, quæ in contrarium objiciuntur, potest responderi secundum aliam opinionem, quod auctoritates illæ loquuntur de adventu in carnem passibilem ad redimendum ; redemptio autem non fuisset, nisi servitus peccati præcessisset : et non de adventu in carne simpliciter. » Vides sanctum Doctorem non omnino respuisse aliam sententiam. Et cum eadem modestia loquens hic non pro indubitato asserit, Incarnationem non futuram cessante peccato, sed quod « assertioni illi magis assentiendum videtur. » Interim innatam tanto Doctori modestiam mirare et imitare, et a quibusdam perfrictæ frontis semidoctis auctoribus omnes et omnia carpentibus cave.

Quæres tertio, an motivum Dominicæ Incarnationis fuerit peccatum originale, vel culpæ actuales.

Respondeo simpliciter loquendo, Christum venisse ad auferenda omnia peccata ; nam ad tollenda illa peccata Christus venit, pro quibus mortuus est : sed mortuus est non solum pro originali, sed etiam pro actualibus. Dicitur enim I. Joan. I : *Sanguis Jesu Christi emundat nos ab omni peccato*, et cap. II : *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris ; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*, et Apoc. I : *Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*. Ergo motivum Incarnationis complectitur tam originale, quam actualia peccata.

Respondeo secundo, cum his tamen stare, Christum principaliter venisse ad delendum peccatum originale. Tum quia peccatum illud totam naturam infecit, cui Deus per opus Incarnationis succurrere voluit. Tum quia peccatum illud est majori venia dignum, utpote contractum sine consensu nostræ voluntatis ; actualia vero voluntatis malitia patrantur. Et ideo Angelis propria culpa delinquentibus non attulit remedium. Tum quia peccatum originale est radix omnium actualium : unde in Scripturis appellatur *peccata*, Psal. L : *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea ;* quia ex ipso tanquam e fonte venenato omnia peccata scaturiunt.

Et hæc doctrina est omnino conformis Scripturæ, et Patribus, ut enim ait Leo epist. *ad Clerum et plebem Constantin.* : « Talis erat omnium a primis inducta genitoribus causa mortalium, ut originali peccato transeunte per posteros nullus pœnam damnationis evaderet, nisi Verbum caro fieret, et habitaret in nobis. Propter quod dicit Apostolus : *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnatione, sic et per unius justitiam in omnes homines ad justificationem vitæ.* Et iterum : *Quia per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum : et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo vivificabuntur.* » Lege totum caput V. epistolæ ad Romanos, et videbis Christum ad abolitionem peccati Adæ venisse.

Quæres demum, utrum futuris solum actualibus, non existente originali, Christus venisset.

Respondeo rem esse omnino occultam, utpote dependentem a mera Dei voluntate, unde nihil certum potest definiri. Legimus quidem interdum in Patribus, Deum unicam animam tanti facere, ut pro illa factus sit homo, imo ipse Apostolus dicit : *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.* Sed ex his colligitur quidem Christum supposito, quod voluerit venire, applicuisse mortem suam non solum pro omnibus in communi, sed etiam pro singulis in particulari : sed inde non infertur, quod existente peccato cujuscumque particularis, Salvator venisset, cum etiamsi venerit, multos in peccato reliquerit. Significant ergo solum incredibilem Christi Domini caritatis fervorem, quo ita erat comparatus, ut vitam pro uno solo peccato expiando libenter impendisset.

REFLEXIO.

Dicant qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici, confiteantur Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum, Ps. CVI. Quis divinæ clementiæ modum, qui est super omnem modum, non su-

spiciat, quæ benefaciendi nobis occasionem ex peccato nacta est, et quos ob peccatum perdere debebat, nisi præcessisset peccatum, tantum bonum non contulisset Deus, qui mala non sinit, nisi ut inde aliquid melius eliciat? Malorum omnium summum peccatum est, et pro ejus remedio tale medium excogitavit, quo, ut ait Bern. serm. 2. *Pent.*, « nihil melius invenire potuit, unde nos redimeret sapientia Dei in omni sapientia sua. » Cujus cordis tam lapidei duritiem non emollient pietas tanta, dignatio tanta? Et, ut verbis ejusdem melliflui Doctoris ibidem utar: « O duri, indurati, et obdurati filii Adam, quos non emolliat tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui vilibus sarcinulis tam pretiosas merces expendit? Non enim corruptibilibus auro, vel argento, sed pretioso sanguine suo. Quid ultra debuit facere, et non fecit? Quid ergo et a te quærit, qui tanta sollicitudine te quæsivit, nisi te sollicitum ambulare cum Deo tuo? »

Quam remotæ sunt cogitationes Dei a cogitationibus hominum! Præviderat Verbum ab æterno peccatum non solum originale, sed etiam innumera actualia super arenam maris multiplicata, et non solum ante incarnationem peractam, sed etiam post ejus executionem atrociora, dum sui eum non receperunt, legem contempserunt, et tandem acerbissimæ morti tradiderunt. Tria sunt, quæ benefactorum largitatem præpediunt: impotentia, inconstantia dantis, et ingratitudo recipientis. Si enim desit facultas, vel mutetur voluntas, vel ingratus sit cui datur, procul dubio nihil tribuitur. Duo priora divinam largitatem immutabilem, et juxta omnipotentem continere non potuere, sed certe ingratitudo occludere debuit: nam, ut ait Bern. serm. *de* 7. *Miserricord.*, « peremptoria res est ingratitudo, hostis gratiæ, inimica salutis. Vias enim obstruit gratiæ, et ubi fuerit illa, jam gratiæ accessum non invenit, locum non habet. » Et tamen his non obstantibus, et jure sese opponentibus Christus ad auferendum non solum originale, sed etiam actualia, nisi per nos steterit, venit. Deficiat spiritus noster, prorsus deficiat in tanti beneficii considerationc, quo sic nos Deus miserationibus suis oneravit, sic prævenit in benedictionibus dulcedinis, sic caritate obruit sua, ut onus aliud sentire non possimus, saltem non debeamus.

SPECULATIO III.

Solus Deus fuit causa efficiens Incarnationis, nec ab ulla creatura causari potuit unio hypostatica, vel principaliter, vel instrumentaliter.

Hanc assertionem non obscure significat Scriptura dum Abacuc III. dicitur: *Domine, opus tuum*, id est, ita tibi proprium, et singulare, ut fieri possit a te solo, cujus est mirabilia magna facere: et, cum B. Virgo, Luc. I. interrogasset: *Quomodo fiet istud?* respondit Angelus: *Spiritus sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Non est impossibile apud Deum omne verbum.* Quasi diceret, opus illud impossibile esset, nisi virtus Altissimi illud efficeret, cujus tota ratio est virtus facientis, ut alias ex Patribus diximus.

Quod autem nulla creatura illud possit principaliter efficere, nullus ambigit, et est evidens. Nam subsistentia divina, quæ est extremum hujus unionis, nullius causæ creatæ influxui subjici potest, ut possit illam unire naturæ, cui voluerit. Nec subsistentiæ creatæ resultantiam potest ulla creaturæ virtus impedire, cum sit necessaria, et naturalis; consumptio vero propriæ subsistentiæ sit effectus supernaturalis, totius superans naturæ facultatem; unde a solo Deo principaliter effici potest, cujus virtus nullis limitibus clauditur, et a qua sola prodire queunt supernaturales effectus.

Altera vero pars, quæ asserit creaturam talem unionem nec attigisse, nec attingere instrumentaliter potuisse, sic probatur: Omnis actio creata, et præcipue instrumentaria, debet habere aliquem terminum, et recipi in aliquo subjecto. Atqui non potest assignari terminus, neque subjectum in unione hypostatica correspondens illi actioni instrumentariæ. Ergo repugnat actio instrumentaria productiva unionis hypostaticæ. Major constat, quia omnis actio est ad aliquem terminum, et omnis actio creata educitur ex aliquo subjecto præexistente, siquidem nulla potest esse creativa. Minor vero probatur. Et primo non posse dari terminum illius actionis, manifestum est, si supponamus, quod infra probabimus, unionem hypostaticam non consistere in aliqua entitate creata causante formaliter unionem, sed in ipsa subsistentia divini Verbi, ut communicata humanitati: unde, sicut Verbum

ipsum attingi nequit a creatura, et evidenter repugnat ipsum supponi actioni causæ secundæ, in cujus virtute nullo modo continetur, nec contineri potest; ita unio hypostatica a nulla creatura effici potest.

Quod etiam non possit dari subjectum hujusmodi actionis transeuntis ad passum, hinc patet, quia unio hypostatica nullum habet præsuppositum subjectum. Non Verbum, quod subjectum esse non potest, cum sit actus purus; non humanitas, quæ non præexistit assumptioni, quia, ut infra dicemus, eadem actione producta fuit humanitas assumpta, quod præsertim in sententia Thomistarum non videtur posse negari asserentium humanitatem non existere per existentiam propriam, sed per existentiam Verbi; ac proinde humanitas non potuit esse subjectum actionis instrumentariæ, nisi præsente Verbo, quo redditur humanitas existens. Ergo illa actio non facit verbum præsens, sed supponit, cum non possit recipi, nisi in subjecto existente; humanitas autem non sit existens nisi per Verbum. Dicere vero cum quodam Thomista, non esse necesse actionem instrumentariam supponere subjectum existens, modo reddat illud existens, non eget multa impugnatione; siquidem hoc dato, posset dari instrumentum creationis, contra D. Thom. qui in hoc fundatur, quod omnis actio instrumentaria supponit subjectum existens, ut lib. 4. operose monstratum est.

Confirmatur ex Bartholomeo Medina. Nulla creatura potest concurrere principaliter, aut instrumentaliter ad missionem, aut dationem personæ divinæ; nam dans personam divinam debet habere illam vel per modum originis, qua ratione Pater æternus mittit Filium; vel per modum dominii, et potestatis, qua ratione rex mittit subditos, alias frustra adhiberetur instrumentum: constat vero creaturam neutro modo habere personam divinam, ut eam adire possit. Atqui per unionem hypostaticam datur persona Verbi; imo in communicatione illius consistit mysterium Incarnationis, et unio hypostatica. Ergo nulla creatura potest efficienter concurrere ad unionem hypostaticam.

Objicies: Patres frequenter vocant beatissimam Virginem instrumentum Incarnationis, asseruntque per ejus concursum humanitatem, et carnem esse junctam Divinitati; sed non per concursum principalem: ergo per instrumentalem. Et certe vix explicari potest quomodo Beata Virgo sit Mater Dei, si ad unionem humanitatis physice non concurrerit.

Respondeo, non inde posse desumi rationem maternitatis beatæ Virginis, quod fuerit instrumentum unionis hypostaticæ; concursus siquidem matris non est instrumentalis, sed principalis suo modo: ideo ergo beata Virgo vere est mater Dei, et cum omni proprietate Deum concepisse dicenda est, quia præparavit materiam, eamque virtute Spiritus sancti ministravit, ut corpus Christi formaretur: nec prius completa est hujusmodi materiæ exhibitio, quam uniretur Verbum divinum humanæ naturæ; sed de his infra. Quod vero aliqui Patrum Deiparam instrumentum Incarnationis appellent, ideo est, quia Beata Virgo fuit causa dispositiva materiæ uniendæ Verbo.

Instabis: Generans unit per modum causæ principalis animam rationalem cum materia, nec tamen produxit nexum medium, qui secundum probabiliorem sententiam non datur. Atqui generans non continet sua virtute animam rationalem, quæ cum sit spiritualis, non potest subdi virtuti generativæ materiali. Ergo falsum est, quod, ut aliqua causa uniat unum extremum alteri, necessarium est terminum unionis contineri in virtute causæ: sicque poterit creatura concurrere instrumentaliter ad unionem Verbi, licet illud in virtute sua non contineat.

Respondeo, quod, si hæc instantia quidquam efficeret, probaret etiam creaturam posse esse causam principalem unionis hypostaticæ, sicut homo est causa principalis unionis materiæ cum anima, quod tamen nullus concedit. Est ergo magna disparitas: ideo enim generans potest dici causa principalis, et semen causa instrumentalis unionis animæ cum materia, quia materiam virtute sua activa ultimate disponunt ad recipiendam animam rationalem, quæ licet a Deo solo creetur et infundatur, ita tamen connaturaliter debetur, ut sine miraculo non possit non infundi. At vero nulla materia potest disponi ab agente creato ad recipiendam unionem hypostaticam, et subsistentiam divini Verbi, quæ non communicatur juxta exigentiam naturalem, sed secundum potentiam obedientialem, quæ soli Deo auctori supernaturali supposita est.

Est etiam alia disparitas ex dictis consequens, quia materia non solum natura, sed

etiam multis diebus præexistit animæ rationali. At vero humanitas unienda Verbo nedum tempore, sed nec etiam natura, saltem in facto esse, præcedit assumptionem, cum assumptione producatur, et ei existentia divina communicetur, ut infra dicetur.

REFLEXIO.

Sæpe sæpius hæc quæstio animum pulsat, cur Deus post collatum tam ingens Incarnationis beneficium a nulla creatura producibile, alia nobis minutiora recuset? Propter nos nondum natos, et in peccato nascituros fecit potentiam in brachio suo : quomodo ergo cum ipso non nobis alia donabit? Ne mireris, lector, quia in primo opere solus Deus agere potest, et ea, quæ ex ipso solo pendent, liberalissime impartitur : cætera vero munera sua non tribuit nisi volentibus, laborantibus, et prævenienti gratiæ cooperantibus. Non ergo mirum si nobis uberiora dona non tribuat, qui ipsum datorem ingrati contemnimus, pauci enim sunt, qui dignas de accepto Incarnationis beneficio gratias referant. Misericorditer ergo nobis nova beneficia negantur, qui sumus antiquorum immemores. Præclare Bern. serm. *contra Ingratitudinem* : « Hoc etiam clementia esse videtur, ingratis negare quod postulant, ne contingat nobis, ut tanto gravius de ingratitudine judicemur, quanto magis accumulatis beneficiis ingrati probabimur ex datis : ergo misericordiæ res est in hac parte subtrahere misericordiam. »

DISSERTATIO III

De essentia Incarnationis.

Jam ipsius Mysterii nostri adyta, et penetralia ingrediamur, ut simul et Verbi demissionem, et humanitatis promotionem contemplemur. Sicut enim aquæ fontium eo altius ascendunt et resiliunt, quo inferius, et profundius descenderunt : ita Filius Dei se exinanivit, atque evacuavit, ut ad supremum honoris fastigium hominem promoveret. Exinanivit, inquam, non amittens quod erat, sed tegens, et seponens majestatem, quam habebat, tanta dignatione, ut scire nequeat quid potissimum mirari debeat theologia, utrum quod se Deus ad nostram deposuerit servitutem, an quod nos ad suæ Divinitatis rapuerit dignitatem? Unde August. *de Prædest. SS.* c. 15 : « Naturæ humanæ tanta, et tam celsa, et summa subvectio est, ut quo attolleretur altius non haberet : sicut pro nobis ipsa Divinitas quousque se deponeret humilius non habuit, quam suscepta natura hominis cum infirmitate carnis, usque ad mortem crucis. » Sane eo descendit Verbum, quo inferius non decuit; eo ascendit humanitas, quo excelsius non potuit : dum plenitudo effusa est, altitudo adæquata est, singularitas associata est.

CAPUT I.

IN QUO CONSISTAT UNIO HYPOSTATICA.

Præmoneo primo, uniri in natura cum aliquo, esse ingredi quidditatem, et consequenter definitionem alicujus, vel tanquam pars metaphysica, vel tanquam pertinens ad constitutionem physicam, aut integritatem rei. V. g., in homine animal et rationale, corpus et anima, caput et brachium uniuntur natura humana, quam constituunt et integrant.

Præmoneo secundo, uniri in persona cum altero, est, salva manente utriusque natura completa, unam subsistere per subsistentiam alterius, ita ut ex extremis unitis non fiat una natura totalis, sed unica persona utramque naturam terminet. Cujus exemplum non habemus in naturalibus, aliquod tamen ejus vestigium postea dabimus.

Præmoneo tertio, veritatem orthodoxam

de Incarnatione esse mediam inter duos extremos errores Nestorii episcopi, et Eutychetis presbyteri et monasterii, quod in urbe regia celeberrimum erat, archimandritæ : quorum ille duas personas in Christo accidentaliter unitas admittens B. Mariam Virginem negavit esse Θεοτοκον, hoc est Deiparam, et solum ei Christiparæ nomen asserebat, cujus errore in concilio Ephesino proscripto, ipse exauctoratus, in exilium missus, et calamitoso exitu, verminante blasphema lingua, mortuus est. Iste vero declinandæ Nestorianæ impietatis prætextu ambas Christi naturas ita confudit, ut in unicam mutua commistione coaluisse diceret, qui primum a Flaviano Constantinopolitano Antistite damnatus, Apostolicam Sedem, cujus clavo astabat Magnus Leo, appellavit, a quo rursum condemnatus per summum nefas ad Theodosii tribunal provocavit : sed in synodo Chalcedonensi anathematizatus est.

Præmoneo quarto sic confutandam esse hæresim Eutichetis : Christus est verus Deus, et verus homo, ut inculcant Patres et concilia; nisi enim esset verus Deus, non afferret remedium; nisi esset verus homo, non præberet exemplum. Et quidem quod fuerit homo, patuit ad sensum ; nam fuit natus, passus, mortuus, aliaque humanitatis signa, excepto peccato, et ignorantia habuit. Quod autem fuerit verus Deus, probatum est dum de Trinitate, et supra contra Judæos : ergo in Christo vere est utraque natura, divina et humana. Nec potuit fieri utriusque confusio, quia natura divina est immutabilis et incorruptibilis, subindeque in aliam substantiam intransmutabilis. Non potuit etiam alienam naturam in suam transformare, sicut ignis convertit lignum in ignem; quia repugnat naturæ divinæ habere rationem formæ efficientis alienam materiam, vel substantiam ; hoc enim apertam involvit imperfectionem.

Unde in Symbolo concilii Chalcedonensis sic habetur : « Confitemur Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nunquam sublata differentia naturarum, propter unionem. » Et sanctus Leo serm. 7. *de Nativ.* : « Talis periculi malum est, si illi aut naturæ nostræ veritas, aut paternæ gloriæ negetur æqualitas. » Et alii Patres docent hoc mysterium fuisse præfiguratum in rubo, quod vidit Moyses ardens simul, et incombustum, quia in Christo nec humanitatem consumpsit Deitas, neque Deitatem humanitas comminuit.

Dices : Verbum caro factum est, et ex utroque factus est Christus, sicut ex carne et anima fit homo ; atqui unum fieri aliud est converti in illud, ex anima enim, et corpore resultat una integra natura hominis : ergo in Incarnatione fit permixtio, et transfusio naturarum.

Respondeo Verbum fuisse factum carnem, non conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum : in hoc vero assimilatur Incarnationis sacramentum unioni corporis, et animæ, quia utrobique est unio realis, et physica; et quia, sicut corpus trahitur ad esse animæ, ita humanitas evehitur ad esse Verbi ; non vero in hoc, quod resultet tertia aliqua natura ex utroque. Et ratio differentiæ est, quia in unione hominis utraque pars est incompleta, ex qua proinde completa resultare potest; at in unione hypostatica utrumque extremum habet naturam integram, et perfectam ; unde non fit tertia natura, sed inferiori communicatur solum subsistentia superioris. Nam, ut ait Leo serm. 1. *Nat.*, « tanto, et tam mirabili fœdere utramque naturam conseruit, ut nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio. »

Præmoneo quinto sic confutari blasphemiam Nestorii : Secundum Scripturam et Traditionem humanitas unita est Verbo Dei, Verbum enim caro factum est; unita, inquam, non secundum affectum, vel conformitatem voluntatis, vel eximiæ gratiæ prærogativas, sed realiter et physice : alias nihil singulare haberet opus Incarnationis, et tam bene posset dici Pater incarnatus, quam Filius ; siquidem per unionem affectus, conformitatis, et gratiæ, præsens erat in humanitate, sicut Filius : imo et totæ tres personæ hoc modo unionis sunt in anima cujuslibet justi, ut satis explicuimus, dum de missionibus divinis : sed illa unio realis non facta fuit permixtione, vel confusione substantiali, quia sic non esset unio, sed destructio utriusque, ut ostendimus contra Eutychetem : ergo restat, ut sit unio in persona, quatenus humanitas, impedita propria subsistentia, vel, ut aiunt Patres, consumpta, ad hypostasim divini Verbi sublimata est.

Objicies : Quod advenit enti in actu completo non advenit illi per se, sed per accidens, cum inveniat rem perfectam, et completam. Sed Verbum advenit humanitati

completæ, cum sit terminus generationis beatissimæ Virginis, generatio vero terminetur ad suppositum et personam. Ergo unio duarum naturarum in Christo est accidentalis, et quælibet habet suam personalitatem propriam.

Respondeo : Illud quod advenit enti completo, advenit accidentaliter, nisi trahat illud, cui advenit ad consortium sui esse : Verbum autem adveniens humanitati facit eam consortem suæ subsistentiæ, unde illi substantialiter unitur. Et, quamvis humanitas in Christo sit completa specifice, id est habeat materiam, et formam perfectam, non tamen personaliter, quia impeditur subsistentia propria, ut ad divinum attollatur : quod sufficit, ut sit terminus generationis maternæ, quæ terminatur ad suppositum, quod natum est resultare, sed quod potest a Deo impediri et suppleri.

Dices : Si humanitas in Christo habet materiam, formam, proprietates, accidentia, quæ admittimus in aliis humanitatibus, certe fictitia est illa subsistentia, qua carere eam dicimus; nec explicari potest quid sit illa unio personalis, cujus nullum exemplum dari potest.

Respondeo, unionem duarum naturarum in unica persona, cum sit supernaturalis, et vincens quodvis prodigium, non posse nisi difficulter explicari. Conantur tamen sancti Patres eam nonnullis exemplis aliqualem cum ipsa similitudinem præ se ferentibus quadantenus declarare. Sic Athanasius utitur exemplo animæ rationalis et carnis, quæ licet diversæ prorsus naturæ sint, ad unam tamen personam substantialiter efficiendam coeunt. D. Thom. in 3. dist. 1. q. 1. exemplo rami inserti arbori alterius speciei, cui tam intime copulatur, ut ab ipsa vitam hauriat, et alimentum sugat, D. Basil. homil. *de humil. Christi genere*, adhibet exemplum ferri candentis igne ita perfusi, et penetrati, ut in ignem conversum videatur. Quibus in exemplis licet sit multa dissimilitudo (nam in duobus primis extrema sunt entia incompleta, ex quibus bene intelligitur fieri totum substantiale; in tertio vero non est unio substantialis) sunt tamen veluti ansæ, quibus hoc mysterium qualitercumque apprehendimus. Quid vero addat subsistentia supra naturam, explicant metaphysici, et dicunt esse modum substantialem, quo natura in se, per se, et non in alio subsistit, fitque omni alteri personæ incommunicabilis. His præmissis, explicanda est hæc unio, tam prout est actio conjungens, quam prout est vinculum humanitatem cum Divinitate connectens.

SPECULATIO I.

Actio unitiva humanitatis cum Verbo fuit simul productiva humanitatis, et creativa animæ : ex vi ejus nullus est productus nexus medius.

Prior pars hujus assertionis nobis probabilior visa est, quia ad penitus eliminandas hæreses circa hoc mysterium magis conducit. Fundabantur siquidem Nestoriani ad multiplicandas personas in Christo in multiplicitate actionum, quæ cum habeant terminos distinctos, inferebant alia actione productam fuisse personam humanam, alia unitam Verbo, et ideo Patres securim radici apponentes, unicam tantum actionem admiserunt. S. Leo epist. 11 : « Natura nostra non sic assumpta est, ut prius creata, postea assumeretur, sed ut ipsa assumptione crearetur. » Idem docet aperte Aug. seu Fulgent. lib. *de fide ad Pet.* c. 18. et lib. *de Incarnat. et grat.* c. 13, ubi asserit, ipsa acceptione carnis fuisse conceptum Christum in utero virginali. Nec possunt explicari Patres quasi velint esse concomitantiam actionum illarum, et nullam temporis prioritatem inter illas intercessisse. Nam quomodo verum esset, humanitatem esse ipsa assumptione creatam, si actio assumptiva non fuerit creativa. Certe non dicitur aerem creatum fuisse illuminatione, licet eodem instanti, quo creatus est, humine perfusus sit.

Probatur ratione. Creari et produci nihil aliud sunt, quam recipere esse, et existentiam : ergo per illam actionem creata est anima rationalis, et producta humanitas, per quam acceperunt esse : atqui non acceperunt esse, nisi per actionem assumptivam : ergo actio assumptiva est omnino eadem cum productiva humanitatis, et creativa animæ rationalis Christi. Major est evidens ex penetratione terminorum ; nam existentia est proprius creationis terminus, et ideo, ut vidimus alias, solus Deus potest creare, quia potest effectum illum universalissimum e nihilo extrahere ; et certe res non potest concipi creata, vel producta donec habeat existentiam, qua ponitur extra causas, et desinit esse mere possibilis. Ex quo prima consequentia est manifesta. Minor vero subsumpta in sententia Thomistarum est con-

stantissima; cum enim humanitas in Christo non habeat aliam existentiam nisi divinam, fit inde, illam non accepisse esse nisi per actionem assumptivam, qua ad personam Verbi sublimata et increata existentia donata fuit.

Confirmatur. Constans est Thomistarum doctrina, quam tradit D. Thom. 1. p. q. 45. art. 4. actionem creativam non terminari nisi ad rem subsistentem, juxta illud Philosophi proloquium, « actiones sunt suppositorum, » tam active, quam passive, id est, sicut procedunt a supposito, ita terminantur ad suppositum : unde eadem actione producitur humanitas, et fit ipse Christus. Sed actio, qua fit Christus, est unitiva humanitatis cum Verbo, sicut per hoc est Christus, quod humanitas subsistit in Verbo. Ergo actio productiva humanitatis, et creativa animæ, est unitiva ipsius cum Verbo.

Dices : Actiones distinguuntur penes terminos : sed creatio animæ, productio humanitatis, et assumptio ejus habent distinctos terminos : nam prima fertur ad animam e nihilo creatam ; secunda ad humanitatem, quæ est aliquid naturale ; tertia ad aliquid supernaturale, nempe ad personam divinam. Ergo tres illæ actiones distinguuntur.

Respondeo, illa omnia esse tantum terminos partiales ejusdem actionis totalis, et, licet actio naturalis non possit producere effectum naturalem, tamen actio supernaturalis potest effectum naturalem producere, quia, quod potest majus, et minus efficere potest. Quare triplex illa actio distinguitur solum ratione, sicut eadem actio est dictio, et contemplatio objecti, et prout est dictio, seipsam præcedit, ut est objecti consideratio : sicut eadem actio est corruptiva frigoris, et generativa caloris, et prout est corruptio, est prior seipsa, ut est generatio : sicut eadem infusione gratiæ prius ratione expellitur macula peccati, quam justificetur anima : ita in proposito eadem actio prius ratione producit humanitatem, quam eam conjungat Verbo, et sic explicabitur quod sæpe ait S. Thom. : « Id quod assumitur præsupponitur assumptioni. »

Rejicitur nexus medius.

Posterior pars satis aperte docetur a S. Th. in 3. dist. 2. art. 2. q. 1 : « Sciendum quod in unione humanæ naturæ ad divinam nihil potest cadere medium formaliter unionem causans, cui per prius humana natura conjungatur, quam divinæ personæ. » Et ubique tradit quod nihil aliud creatum reperitur in hujusmodi unione, nisi relatio humanitatis ad Verbum, quæ non causat formaliter unionem, sed ipsam consequitur. Ita expresse docet hic, q. 2. art. 8 : « Unio importat relationem quamdam, » et in 3. dist. 3. q. 7. art. 1 : « Unitio est quædam actio, vel passio, qua ex multis efficitur unum, et hanc actionem sequitur hæc relatio, quæ est unio. » Unde S. Præceptor pro fundamento talis relationis nullibi admisit modum, sed solam actionem assumptivam, qua humanitas evehitur ad esse Verbi.

Probatur ratione. Per illud Verbum, et humanitas formaliter uniuntur, per quod fiunt unum in persona. Atqui illud per quod fiunt unum in persona, non est aliquis modus creatus, sed sola subsistentia divini Verbi : ergo ex vi actionis assumptivæ non producitur aliquis modus creatus causans formaliter unionem. Major est per se nota. Minor vero probatur. Tum quia Verbum divinum communicatur humanitati per modum subsistentiæ; subsistentia autem per seipsam communicatur naturæ, et non per modum ullum ; sicut per seipsam est subsistentia, et non per modum additum. Ergo Verbum divinum, cum per seipsum sit terminus, et persona humanitatis, per suam subsistentiam, et non per modum terminat ipsam. Tum quia inintelligibile est quomodo nexus creatus possit afficere Verbum divinum, illudque humanitati annectere ; modus enim unionis non communicat suum effectum formalem, qui est unire, nisi subjecto, in quo recipitur ; sicut non confert effectum illum humanitati, nisi in ea recipiatur. Implicat vero modum creatum subjectari, et recipi in Verbo divino, ut patet : ergo implicat modum creatum posse causare formaliter unionem inter humanitatem et Verbum.

Denique : Per illud humanitas est formalitas unita Verbo, per quod eam terminat persona Verbi ; implicat enim Verbum habere rationem termini humanitatis, et humanitatem non uniri in ratione terminabilis : atqui persona Verbi terminat humanitatem immediate per seipsam, non per modum aliquem intermedium : ergo. Probatur minor : nihil creatum potest esse actuale exercitium, et actus secundus virtutis terminativæ Verbi Dei, sicut nec virtutis ejus productivæ, ut diximus lib. 4. Neque enim

Deus minus est actus purus in ratione termini, quam in ratione principii activi : ergo sicut res ad extra producit per suam substantiam sine actione distincta, ita persona divina humanam naturam terminat per seipsam immediate, et non mediante aliquo creato. Et ideo Patres crebro affirmant unionem hypostaticam esse maxime intimam et immediatam.

Dices, hunc modum esse necessarium, non Verbo, sed humanitati, quæ debet disponi, et præparari ; præsertim quia per actionem assumptivam humanitas intrinsece mutata est : ergo aliquid creatum intrinsecum recipit ; ideo namque salvamus Verbum non esse mutatum, quia nihil recepit : ut ergo humanitas mutata sit, aliquid causans unionem recepisse necesse habuit.

Respondeo, modum illum inutilem omnino esse, ut præparet habilitetque naturam ad Verbum divinum ; siquidem omnis natura de se est assumptibilis, non ratione modi adventitii : et, sicut per seipsam terminabilis est a propria subsistentia, sic etiam a divina supplente vicem propriæ. Quorum omnium radix est, quia natura per hypostasin accipit esse simpliciter, et substantiale, nec est capax recipiendi ullum aliud esse, sive modale, sive accidentale, nisi prius habeat esse substantiale : tantum ergo abest, quod natura debeat præparari ad illud esse substantiale, quod potius per illud disponitur, et fit capax omnis alterius esse accidentalis.

Ad id quod dicitur de mutatione humanitatis, respondeo ipsam fuisse sufficienter mutatam per hoc, quod non obstante inclinatione ad propriam subsistentiam, hæc fuerit consumpta, et divina substituta ; ad mutationem quippe realem sat est, ut aliquid proprium auferatur, vel impediatur, et aliquid novum adveniat : humanitas autem et propria subsistentia caret, et divina terminatur ; unde vere mutata est per actionem assumptivam.

Instabis : Humanitas habet intrinsecam indifferentiam ad hoc ut terminetur, vel non terminetur a Verbo : ergo per aliquid intrinsece in se receptum debet determinari, ut uniatur Verbo, nec ad hoc sufficit actio unitiva, quæ est extrinseca humanitati, nisi per eam aliquid reale producatur.

Respondeo humanitatem sufficienter mansisse determinatam, eo ipso, quod impedita fuit propria subsistentia, quæ non potuit suppleri per fictitium illum modum unionis, sed per solam subsistentiam Verbi, quæ intrat loco propriæ, præstatque omnia officia sustentandi, et terminandi naturam.

Insistes : Humanitatem esse unitam Verbo est aliquid reale positum in rerum natura ; nam in concilio Ephesino, in anathematismis Cyrilli dicitur « anathema iis, qui non dixerint unionem illam esse physicam, » id est realem, et veram, ut explicavit Cyrillus : sed illud reale non est sola humanitas, nec sola subsistentia Verbi ; nam in alio homine est humanitas, et est præsens subsistentia Verbi : ergo unio hypostatica est aliquid reale distinctum ab extremis unitis, et causans formaliter unionem.

Respondeo, indubitanter unionem hypostaticam esse realem, cum sit ipsa subsistentia Verbi, ut communicata humanitati : per hoc autem sublatis quibuscumque aliis intelligitur subsistentia Verbi, ut communicata humanitati, per quod privatur propria subsistentia et existentia, assumiturque ad divinam : in alio vero homine est propria subsistentia, unde divina in eo est solum per immensitatem, non per sustentationem.

Persistes : Omnis actio exigit terminum a se de novo productum : sed terminus de novo productus ab actione assumptiva non potest esse alius, quam ille modus unionis ; non enim potest esse Verbum, quod est æternum : non est etiam humanitas, quia potest humanitas existens spoliari propria subsistentia, et assumi a Verbo. Ergo per actionem unitivam productus est modus unionis.

Respondeo, nullatenus esse necessarium, quod terminus formalis sit productus per actionem ; sed satis est, quod per eam sit de novo unitus, ut patet in generatione hominis, quæ animam non producit, sed materiæ unit, et communicat ; et in resurrectione anima existens rursum corpori unietur. Quia nimirum sufficit ut aliquid sit terminus formalis alicujus actionis, quod ex vi illius perficiat subjectum, illique communicetur ad constituendum totum. Quare, licet personalitas Verbi divini non producatur, habet tamen rationem termini formalis actionis assumptivæ, ex cujus vi, et efficacia communicatur humanitati, ex qua communicatione resultat Christus, qui est terminus totalis actionis illius.

Consectaria deducta.

Ex dictis sequitur primo resolutio illius quæstionis, in qua fuse nonnulli occupantur, quinam sit formalis terminus Incarnationis? Patet enim ex dictis, terminum totalem esse Christum ; terminum formalem esse personalitatem Verbi : quamvis dici possit, quod illa actio prout est humanatio, et incarnatio Dei, quem constituit in esse hominis, habeat pro termino humanitatem, qua compositum illud fit Deus homo. Sed quia humanitas id non præstat exercendo rationem actus perfecti, sed perfectibilis ; ideo non habet proprie rationem termini, sed potius persona Verbi, quæ non sustentat humanitatem passive, et per modum subjecti recipientis, sed active per modum termini complentis. Terminus vero « a quo » actionis illius est privatio subsistentiæ divinæ, quia in omni generatione terminus a quo est privatio formæ introducendæ, sive destruatur aliqua forma positiva, sive non. Sic ignis fit formaliter ex non igne ; quod autem fiat ex stupa, vel ligno, per accidens est. Ita similiter personam divinam uniri humanitati, et hominem fieri Deum, fit per se ex non esse Deum : quod vero ad hoc destruatur personalitas propria, si sit præexistens, vel impediatur ne resultet, hoc est per accidens : quia tamen sine hujusmodi tam rigorosa formalitate dici solet, quod ex ligno fit ignis, ita recte dici potest, quod humanitas a propria personalitate, vel destructa (si sit præexistens), vel impedita evehitur ad divinam.

Sequitur secundo hanc unionem esse omnium maximam. Licet enim si considerentur extrema, quæ uniuntur, non possit dici maxima, quia extrema, quæ in illa colligantur, non habent proportionem, et coaptationem naturalem, et ideo humanitas unitur Verbo secundum potentiam obedientialem, sicque major est habitudo inter materiam, et formam, inter essentiam et existentiam, inter naturam et subsistentiam propriam : sed ex hoc non debet pensari quantitas et arctitudo unionis, sed ex nexu et vinculo, quo extrema compulantur, et ex hac parte unio hypostatica est omnium maximum, ut docet D. Bern. lib. 5. *de Consid.* Inter omnes unitates arcem tenet unitas dignativa, « quæ est in Christo »; quia, sicut in Trinitate est unica essentia in tribus personis ; ita in Incarnatione est unica persona in tribus essentiis, Dei, animæ et corporis.

Ratio vero hujus est multiplex. Tum quia subsistentia Verbi, qua connectitur natura divina cum humana, est quid simplicissimum et identificatum cum altero extremo, nempe natura divina ; eo autem unio est major, quo nexus est unus cum extremis, vel aliquo extremorum. Tum quia hæc unio est adeo intima, ut propter illam possit dici quod Deus est homo, et homo Deus, quod non facit unio corporis cum anima ; neque enim corpus est anima. Tum denique, quia est magis indissolubilis et invariabilis : cujus signum est, quia in morte Christi, dissoluto omni vinculo, unio partium humanitatis cum Verbo, morte incidente, nullatenus intercidi potuit. Unde Sanct. Leo serm. 17. *de Pass.* ait : « In tantam unitatem Dei, et hominis natura convenit, ut nec supplicio potuerit dirimi, nec morte disjungi. »

Sequitur tertio, hanc unionem esse maxime immediatam : tum quia nullum importat medium creatum ; tum quia nullum exigit apparatum præcedentium dispositionum, ut contingit in unione formæ cum materia, quæ debet multis modis apparari. Unde audiendi non sunt qui volunt gratiam habitualem habuisse rationem dispositionis ad unionem hypostaticam, nam omnis dispositio, sive physica sit, sive moralis, debet antecedere formam, saltem natura. Gratia autem sanctificans non antecedit, sed subsecuta est unionem hypostaticam per modum proprietatis, ut infra constabit. Unde Joan. 1. dicitur : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis.* Innuens ex unione hypostatica veluti e fonte manasse gratiarum rivos.

Et, quamvis fuerit decens Verbum uniri humanitati gratiarum dotibus adornatæ, quæ propterea describitur ut Regina in vestitu deaurato circumdata varietate ; id est omnium cœlestium charismatum donis instructæ ; non tamen præcessere hæc monilia cœlestia sponsi matrimonium, sed ex adventu ipsius profluxere, juxta illud : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa* (sapientia æterna) *et innumerabilis honestas per manus illius.* Ratio est, quia humanitas non potuit habere gratiam antequam subsisteret. Recole dicta alias dum de visione beata, ubi diximus, quod, licet intellectus debeat disponi ad visionem, prævia gloriosi luminis perfusione, non tamen humanitas, dum Verbo unitur, ulla debet præparatione aptari, quia

in visione elevatur intellectus ad operandum, subindeque debet superadditi luminis incremento vigorari. At vero humanitas advocatur ad consortium esse divini, quod immediate naturæ debet uniri, sicut in bona philosophia prius est esse substantiale, quam accidentale.

Sequitur quarto, quomodo vera sit frequens illa loquutio Patrum et conciliorum asserentium, personam Christi esse compositam. Nam, cum in Christo non sit confusio naturarum, sed divina, et humana sint distinctæ, et unitæ, planum est personam Christi, seu terminum totalem resultantem ex unione duarum naturarum esse vere, et proprie compositum. Præsertim cum unum extremum habeat rationem actus terminantis, et perfectivi ; aliud vero rationem terminabilis, et perfectibilis : siquidem natura divina mediante personalitate Verbi perficit, et terminat humanitatem assumptam. Potest etiam dici, Christum esse compositum ex humanitate et personalitate Verbi, quatenus personalitas divina non mansit in simplici officio terminandi naturam divinam, sed etiam habet munus personandi naturam humanam. Licet enim esse personale in se entitative sit simplex, et non compositum ; tamen, quia ad plura extrema se extendit, quæ participant idem esse, recte dicitur persona illa composita, id est pluribus extremis unitis communicata, et in ratione communicandi composita. Uno verbo persona Christi non est composita in entitate personæ, sed in officio et exercitio personæ, quia facit subsistere duas naturas, sicque habet duplicatum officium et ministerium personæ, utpote communicans esse personale duobus extremis unitis, in quo salvatur vera et propria ratio compositionis.

Dices : Proprie dicta compositio duplicem habet imperfectionem eliminandam a persona Christi. In primis compositum in omni compositione debet esse perfectius partibus componentibus, cum addat aliquid supra utrumque componens : Christus vero totus non est perfectior sola personalitate Verbi. Rursum omnis compositio debet esse ex partibus causantibus esse totius; natura autem divina nequit habere rationem partis componentis ; Deus enim in compositionem venire non potest, ut docet D. Th. 1. p. q. 3, nec humanitas potest causare esse Christi : ergo persona Christi non potest dici composita.

Respondeo, quod, licet plerumque compositio non sit sine aliqua imperfectionis labe, tamen ex sua propria ratione purgari et mundari potest ab omni defectu. Distincta enim uniri, et in consortium unius esse convenire, de se nullam dicit imperfectionem in toto unito, sed solum in parte illa, cui advenit esse, scilicet in humanitate : unde ad primam imperfectionem, quæ videtur incurri, dico compositum tunc solum esse perfectius extremis, quando utrumque est finitum, secus si alterum sit infinitum, qua de causa alias ostendimus totum universum cum Deo non esse quid perfectius Deo solo.

Ad alteram, quæ opponitur, imperfectionem, respondeo non esse de ratione compositi, quod constet ex partibus, sed ex pluribus extremis in unum coeuntibus ad constitutionem totius, sicut ex intellectu Beati et essentia divina fit unum in ordine intelligibili, absque eo, quod essentia divina habeat rationem partis. Quare, quando theologi cum D. Thoma asseverant, Deum non posse in compositionem venire, loquuntur de compositione, in qua extrema habeant rationem partis incompletæ. Quod si contendas te per partem nihil aliud intelligere, quam extremum concurrens ad compositionem alicujus totius, facies quæstionem de nomine, et improprie loqueris ; quia per partem intelligere solemus ens incompletum, in quo cum alia comparte fit totum perfectius : Deus autem, qui est extremum hujus compositionis, habet completissimam et plenissimam perfectionem.

REFLEXIO.

Nullum medium patitur Verbum, quo humanitati connectatur : seipso immediate uniri vult, quia nimirum adeo delicatus est accessus ejus, ut nihil extraneum admittat. Nunquam, lector, te suis visitationibus dignabitur Deus, nunquam in benedictionibus dulcedinis prævenieris, nisi humana despexeris. Quamdiu animus tuus liber non erit a curis ambiendi, acquirendi, volutandi, et scalpendi scabiem libidinum, tamdiu intima cum Verbo unione carebis ; sed ut terrena contempseris, continuo cœlestibus abundabis. Qui humanitatem nudam immediate assumpsit, cor nudum postulat, purum requirit amorem. *Fili* (ait Salomon Proverb. VII.) *serva mandata mea, et legem meam, ut pupillam oculi tui*, quæ quovis minutissimo ictu compungitur, qualibet levi festuca vexatur,

et minimo pulvere obruitur. « Perfecto siquidem (inquit opportune Salvian. lib. 3. *de Provid.*) ac sincerissimæ sanctitatis volens cultores suos facere Salvator, jussit ab iis cautissime etiam minima vitari, scilicet ut quam pura est pupilla oculi, tam pura esset Christiani hominis vita ; et, sicut salva intuitus incolumitate pulveris labem in se oculus non reciperet, sic vita nostra labem in se penitus impudicitiæ non haberet. » Nemo ergo dicat in corde suo, levia peccata non curo corrigere, quia, ut est in Proverbio, *pilus umbram facit*. Et sane nescio quomodo possumus illud leve dicere, quod Dei familiarem convictum noscitur impedire, cui solus ille admittitur, qui non tam considerat quod jussum est, quantum qui jusserit ; nec quantitatem imperii, sed imperantis dignitatem, et hospitis cogitat puritatem. « Quid a te quærit (inquit Bernard. serm. 1. *Pentec.*) qui tanta sollicitudine te quæsivit, nisi sollicitum ambulare cum Deo tuo ? Hanc sollicitudinem non facit nisi Spiritus sanctus, qui nec minimam paleam intra cordis, quod possidet, habitaculum patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit spiritus dulcis et suavis. »

SPECULATIO II.

Humanitas Christi per se primo ad subsistentiam relativam Verbi, secundario vero ad existentiam divinam assumpta est.

Primam partem uno ore docent concilia et Patres, in quibus habetur, humanitatem fuisse assumptam a Filio in eo, quod est illi proprium, et non commune toti Trinitati. Unde vera non est sententia Durandi affirmantis, unionem humanitatis per se, et immediate factam esse ad subsistentiam absolutam Dei, quæ est communis tribus personis, et solum secundario ad proprietatem relativam Filii.

Probatur : Per illud Verbum per se primo terminat humanitatem, per quod distinguitur realiter ab aliis personis ; si enim non terminaret per illud quod est sibi proprium, et quo distinguitur ab aliis, sequeretur plane tres personas terminasse æque primo humanitatem, proindeque fuisse incarnatas, quod est contra fidem. Atqui secunda persona nihil habet proprium, quo distinguatur ab aliis personis, nisi subsistentiam relativam, qua constituitur et distinguitur quælibet persona Trinitatis. Ergo ratio formalis, qua Filius terminavit humanitatem, est subsistentia relativa, non vero aliquid absolutum.

Nec valet effugium Durandi aientis humanitatem fuisse secundario terminatam per aliquid relativum, primario vero per aliquid absolutum. Non valet, inquam, quia quæ conveniunt personæ ratione alicujus absoluti, necessario omnibus personis competunt, sicut et ipsa ratio absoluta est communis toti Trinitati : ergo, si unio primario facta sit ad aliquid absolutum, omnes tres personæ divinæ cum subsistentia absoluta identificatæ poterunt dici secundario unitæ humanitati, sicut et Filius.

Atque ex his confutata manent eorum placita, qui dixere, rationem formalem terminandi naturam in Verbo esse subsistentiam, vel existentiam absolutam modificatam subsistentia relativa Filii. Nam salvare semper debemus, Verbum terminasse humanitatem per aliquid sibi peculiare : sicut enim Incarnatio est propria Filio, ita ratio formalis, qua Verbum caro factum est, debet esse Filio specialis : sed subsistentia et existentia absoluta, quantumvis modificata per subsistentiam Filii, est communis tribus personis ; sola vero subsistentia, quæ modificat, est propria. Ergo ad istam duntaxat per se primo unio facta est.

Dices : Licet ratio formalis, qua Pater generat Filium, sit aliquid absolutum, nempe Deitas, tamen inde non sequitur, quod generare sit commune tribus personis, quia Deitas non est principium generationis, nisi ut modificata per paternitatem. Ergo, licet ratio formalis terminandi sit aliquid absolutum, hoc ipso tamen, quod modificatur per relationem Filii, non sequitur totas tres personas fuisse incarnatas, sed solum Filium.

Respondeo esse duplicem differentiam : prima, quia generatio non supponit tres personas Trinitatis, cum sit productio unius, unde nequit competere tribus personis, sed solum illi, quæ est ingenita ; at vero terminare naturam creatam supponit personas productas, cum sit opus ad extra, sicut et creatio ; unde, si fiat per se primo ratione alicujus absoluti, erit commune tribus personis, non secus ac creatio. Secundum discrimen est, quia generatio est actio, relatio autem non potest esse activa ; unde nequit per se primo competere Patri ratione paternitatis, quæ solum potest esse conditio modificans Deitatem, quæ est principium, quo

Pater generat, et producit sibi simile : at vero terminatio naturæ non est actio, unde per se primo convenire debet subsistentiæ relativæ, quæ de se habet rationem puri termini.

Aliud argumentum pro sententia Durandi petitur ex eo, quod subsistentia creata importet in sua ratione perfectionem, quam supplere proinde sola subsistentia absoluta potest, quia relativa secundum plures theologos perfectionem specialem non afferunt. Verum hoc argumentum non militat contra nos, qui lib. 3. asseruimus perfectionem specialem relationibus divinis. Et certe non video, quomodo se ab hoc argumento expedire queant, qui relativam divinarum personarum perfectionem negant. Quomodo namque supplebit subsistentiæ creatæ perfectionem subsistentia relativa Filii, si hæc perfectionem non importet? Quomodo dabit formaliter, quod in se formaliter non habet? Ergo sola subsistentia absoluta tribuere poterit subsistendi perfectionem, subindeque ad illam per se primo natura creata assumpta est.

Nec ullatenus satisfacis, si dicas subsistentiam absolutam includi transcendentaliter in relativa ; inde ista poterit supplere subsistentiam creatam, ratione subsistentiæ in se inclusæ. Nam hinc potius instauratur argumentum : si enim subsistentia relativa non terminat naturam humanam, nisi ratione subsistentiæ absolutæ, ergo ratio immediata terminandi naturam est subsistentia absoluta, a quo tota perfectio subsistentiæ relativæ derivatur, et sine qua subsistentia relativa ex proprio fundo non potest supplere perfectionem personalitatis creatæ, si in se perfectionem non importet, sed totam supplendæ subsistentiæ creatæ vim e subsistentia absoluta hauriat, et in sua propria ratione non inveniat. Sed de his operosius egimus alibi.

Quæres, an saltem potuerit humanitas assumi ad subsistentiam absolutam et communem tribus personis?

Respondeo affirmative, quia subsistentia absoluta hoc ipso, quod est infinita, habet illimitatam vim terminando, continetque formaliter eminenter omnem perfectionem subsistentiæ creatæ et creabilis. Sed in illo casu omnes tres personæ SS. Trinitatis incarnarentur, et terminarent eamdem naturam, cui secundario unirentur, propter eamdem identitatem, quam omnes æque habent cum subsistentia absoluta.

Ad cujus majorem evidentiam, et objectionum solutionem, sciendum quod, licet natura assumpta ad subsistentiam absolutam, per hoc non esset formaliter persona, nec incommunicabilis, cum adhuc posset communicari tribus personis ; tamen ratione identitatis subsistentiæ absolutæ cum tribus relativis, quibus natura illa secundario uniretur, redderetur etiam incommunicabilis, et persona beneficio triplicis subsistentiæ relativæ, cui mediate, et secundario conjuncta esset.

Sed inquies : Juxta Patres et concilia omnis unio creaturæ cum Deo vel debet esse in natura, vel in persona ; unde inferunt quod, cum unio humanitatis cum Deo non sit in natura, facta est in persona : sed unio cum subsistentia absoluta nec est in natura, nec in persona : ergo est fictitia et impossibilis, alias discursus Patrum esset inefficax.

Respondeo, Patres agere contra Eutychianos et Nestorianos, qui de facto non admittebant unionem, nisi in natura, vel in persona ; unde legitime intulerunt Patres, quod si unio non est in natura, plane est in persona. De ista vero unione ad subsistentiam absolutam, an sit possibilis, necne, mentionem non fecerunt, nec pertinebat ad eorum institutum. Patres siquidem loquuntur supposita fidei Incarnationis solius Verbi, quæ si non est facta in natura, omnino facta est in persona. Recole dicta alias de subsistentia Dei absoluta, dum de Trinitate.

In Christo est unica existentia.

Secunda pars est omnino consona doctrinæ Ecclesiæ, quæ habetur in epistola Sophronii ab omnibus Patribus sextæ synodi generalis, act. 11, approbata, ubi dicitur de humanitate, quod « in Verbo, non in semetipsa habuit existentiam unam » : et iterum, « Christus est unum et duo : unum secundum subsistentiam, duo secundum naturas, ex quibus esse unum sortitur. » Ubi unitatem existentiæ ex unitate subsistentiæ subinfert : quo argumento utitur etiam S. Thom. q. 17. art. 2. dicens, quod impossibile est, « esse pertinens ad naturam vel hypostasin multiplicari in una hypostasi, quia unius rei non est nisi unum esse. » Denique ait idem Sophronius, personam Christi compositam ha-

bere « unum esse, et permanere unum. » εἶναι ἕν, καὶ μαὶ νειν ἕν. Quibus verbis evanescunt omnes solutiones adversariorum, præsertim Suaris, qui arbitratur existentiam non distingui a duratione et permanentia : nam, si est unica duratio et permanentia, est etiam unicum esse existentiæ in Christo.

Hinc desumitur ratio a priori : repugnat dari plures existentias substantiales in unica persona ; sed in Christo est unica persona : ergo et unica existentia substantialis. Probo majorem : existentia est ultima rei perfectio et actualitas : ergo persona habens unam existentiam, non est capax ulterioris existentiæ, alias prior existentia non esset ultimus actus, sed haberet rationem potentiæ respectu secundæ existentiæ. Ex quo fit, quod si humanitas Christi haberet propriam existentiam, non posset elevari ad subsistentiam divini Verbi, quia quod habet ultimum actum, non potest ulterius terminari. Imo sequeretur, quod humanitas uniretur Verbo accidentaliter, non substantialiter; quia existentia, quæ advenit enti in actu completo, advenit semper accidentaliter. Et certe satis per se repugnare videtur, quod suppositum increatum Verbi existentia increata simul et creata existat.

A posteriori vero probari solet ex gravi inconvenienti. Si natura humana prius prioritate naturæ, quam assumeretur a Verbo, esset existens existentia propria, et connaturali, beatissima Virgo Maria non esset Mater Dei, quod catholicus refugit sensus. Probatur sequela. Ut B. Virgo sit vere Dei genitrix, debet terminus concursus illius in generatione Filii esse Deus-homo : sed hoc esse non potuit, si humanitas prius natura, quam assumpta sit, habuerit existentiam propriam; nam concursus B. Matris erit totaliter terminatus antequam humanitati sit insitum Verbum, concursus namque cujusvis causæ tunc censetur completus, quando effectus, quem producit, habet existentiam. Neque enim est expectanda subsistentia ulla post existentiam, quæ cum sit ultimus actus, quo res ponitur extra omnes causas, omnem naturæ capacitatem et expectationem fingit, et ultimo complet.

Dices : Humanitas supponitur producta antequam assumatur, dicente D. Thoma quæst. 4. art. 2. et 3, id quod assumitur, non esse terminum assumptionis, sed ei præintelligi unde similiter anima supponitur creata antequam assumpta. Sed productio est mutatio de non esse ad esse, et terminus creationis est existentia. Ergo humanitas non fuit assumpta, nisi ut existens propria existentia.

Respondeo, satis constare ex speculatione præcedenti, eadem actione productam fuisse humanitatem, creatam animam, et assumptam naturam. Et, quamvis aliquis ordo rationis possit inter illa inveniri, tamen quia in eodem instanti reali hæc omnia facta sunt, non est quærenda existentia creata, ubi divina communicata est ; sicut in opinione Thomistarum materia prima creata fuit, et tamen non habuit aliam existentiam quam totius, cum quo fuit concreata.

Dices iterum : Ex communi doctrina Patrum præcedenti parte stabilita, humanitas non fuit assumpta ad aliquid commune toti Trinitati, sed ad aliquid proprium Filio ; sed existentia est communis toti Trinitati, sola vero subsistentia est propria Filio : ergo ad solam subsistentiam, non ad existentiam elevata est humanitas.

Respondeo in primis hoc argumentum non urgere in sententia Suaris, qui admittit tres existentias relativas proprias personis ; unde facile diceretur humanitatem fuisse assumptam ad existentiam relativam Filii. Sed quia hæc doctrina de triplici existentia relativa est contra D. Thomam, dicendum humanitatem fuisse assumptam primario ab subsistentiam Filii, et secundario ad ejus existentiam ; quia unius personæ non potest esse nisi una existentia ; unde non sequitur, unionem factam esse per se primo ad aliquid commune, sed solum per se secundo.

Ex dictis in hac et præcedenti speculatione sequitur omnium beneficiorum humano generi collatorum maximum esse Dominicam Incarnationem, cum per ipsam subsistentia et existentia divina vere et realiter humanæ speciei communicatæ sint.

Dices : In venerabili Eucharistiæ sacramento major videtur gratia esse collata, cum se nobis Deus in cibum et potum dedit ; nam tunc *in finem dilexit suos*, ut dicitur Joan. XIII, id est, usque ad summum et ultimum dilectionis suæ conatum. Et certe in hoc beneficio ostensa est liberalitas profusissima ; etenim, ut discurrit S. Thom. opusc. 58. c. 5, summa Dei liberalitas ex tribus animadverti potest : ex magnificentia doni, ex nobilitate donantis, et ex suscipientium utilitate : nihil autem majus potuit nobis dare Christus, quam seipsum, qui solus

plus valet, quam mundus totus. Nobilitas dantis etiam apparet in hoc, quod tam benevole, tam sponte omnibus se præbet amicis, inimicis, dignis, et indignis, non semel, sed quotiescumque voluerit homo accedere ; non una die, sed semper usque ad consummationem sæculi. Utilitates vero suscipientium quis enarrare sufficiat ? Nam purgantur peccata, augentur virtutes, mens spiritalibus charismatibus impinguatur, vivis etiam ac mortuis prodest : ergo Eucharistia est majus beneficium Christi Incarnatione.

Respondeo, Eucharistiam esse quidem beneficium inæstimabile, sed quia per ipsum non communicatur nobis esse personale, sed solum esse supernaturale gratiæ, ideo communicatio Incarnationis, qua esse personali datum est humanitati, eo longe excellentior est, quo sublimior bonum est ipse Deus, quam gratuita participatio et consortium Divinitatis. Maxime quia Incarnatio est fundamentum omnium donorum gratiæ, et aliorum beneficiorum supernaturalium, quæ sunt tantum veluti corollaria, appendices et extensiones illius.

REFLEXIO.

Quænam hæ bonitatis divitiæ ? Quid mirum si Christi nomen oleum effusum sit, cum Deus in Incarnatione effundatur, et tota Divinitatis plenitudo, subsistentia quoque, et existentia communicetur, descendens ad ima, ut nos tollat ad superna ; evacuans se, ut nos impleat ; involvens se pannis, ut vestiat nos virtutibus ; locum in diversorio non habens, ut plures habeamus in cœlestibus mansiones ; in terris conversans, ut humi provolutos mortales ad cœlum trahat ; tentatus, ut vincamus ; contemptus, ut gloria afficiamur ; mortuus, ut vivamus. Hic unicus divinæ subsistentiæ et existentiæ communicatæ fructus, ut nimirum ejus paupertate locupletemur, humilitate sublevemur, minoratione magnificemur, Incarnatione incipiamus unus spiritus esse cum eo ; atque per humanitatem omnes naturæ nostræ contumelias transcurrens, eo nos majoris beneficii obnoxios confiteamur, quanto minus hæc Dei conveniunt majestati. Quemadmodum vel ignis ceram, vel terræ vaporem sol, sic proprii esse, proprii velle radices et ramos consumere debet Christus conceptus in cordibus nostris, ut animatos humano spiritu spiritum vivificet in divinum, et totum tollat in Deum, ut quod peccati, quod mortis, quod terræ est, nihil relinquat. Quis tam ingratus esse suum denegabit Filio Dei, qui tam effuse nobis contulit suum ? Quis non libenter suum extingui patietur spiritum pro eo, qui mori in se nesciens mortuus est, ut mortuis æternæ vitæ munus exhalaret, et emittens spiritum suum vivificaret ; sicut antea natus erat secundum carnem, ut nasceremus spiritu ; natus ex muliere, ut desineremus filii esse mulieris. Hæc est germana ratio cur nobis suum esse in Incarnatione donavit ; quia, ut ait scite Tertull. lib. 2. *contr. Marcion.* c. 27, « conversabatur Deus, ut homo divina agere doceretur : ex æquo agebat Deus cum homine, ut homo ex æquo agere cum Deo posset. »

SPECULATIO III.

Tam intima est Verbum inter et humanitatem unio, ut quæ de Deo dicuntur, de homine possint enuntiari, et vice versa, vera idiomatum communicatione.

Hac speculatione coronamus naturæ assumptæ promotionem, de qua sic eleganter fatur Leo serm. 10. *Nat.* : « Nihil est alterius naturæ, quod non sit utriusque ; nihil ibi ab invicem vacat, tota est in majestate humilitas, tota in humilitate majestas ; aliud est passibile, aliud inviolabile ; et tamen ejusdem est contumelia, cujus est gloria ; ipse est in infirmitate, qui est in virtute ; idem mortis capax, et idem victor mortis. »

Probatur. Ea, quæ conveniunt alicui naturæ, possunt affirmari de supposito talis naturæ, v. g., quia humanæ naturæ convenit risibilitas, potest affirmari de homine quod sit risibilis. Atqui unica est hypostasis in Christo, qua subsistit utraque natura, divina et humana. Ergo ea, quæ conveniunt divinæ naturæ, dici possunt de homine Christo, tanquam de hypostasi divinæ naturæ ; et ea quæ conveniunt humanæ naturæ, possunt affirmari de Deo, tanquam de hypostasi humanæ naturæ. Unde in concil. Ephes. can. 4. dicitur : « Si quis ea, quæ de Christo a Sanctis dicuntur, vel ab ipso Christo de semetipso, et aliquas quidem ex his homini applicandas crediderit, aliquas vero soli Verbo deputaverit, anathema sit. »

Cum his tamen stat, quod, licet non distinguantur, nec dividantur voces, ne dividantur supposita, distinguuntur tamen, si

attendatur id ratione cujus attribuuntur. Id est, licet de eadem persona Christi possit dici, quod sit immutabilis, et æterna ; possit etiam dici, quod sit temporalis, mutabilis, passa, crucifixa ; non tamen secundum eamdem naturam, sed attributa divina conveniunt ratione naturæ divinæ, defectus vero ratione naturæ assumptæ : utraque tamen de persona divina affirmari possunt, quia eadem persona in Christo est simul divina et humana, et ea, quæ conveniunt naturæ, de persona talis naturæ absolute dici possunt. Ex his

Sequitur primo, hanc propositionem esse veram, « Deus est homo » ; nam de quolibet supposito alicujus naturæ potest prædicari natura in concreto : v. g., de Petro vere dicitur, quod sit homo : atqui persona divini Verbi, quæ est Deus, est suppositum humanæ naturæ in Christo ; ergo proprie de illa potest enunciari natura humana in concreto, et dici quod est homo : unde statim fit quod ista, « Homo est Deus », est etiam vera. Nam homo potest prædicari de supposito naturæ humanæ : sed Verbum divinum, quod est Deus, in hoc mysterio est suppositum naturæ humanæ : ergo vere, et proprie dicitur, Homo est Deus. Nec propterea adoramus Deum recentem, quem reprobat Psalmista Psal. LXXX, quia, licet humana natura in Christo sit aliquid recens, tamen suppositum humanæ naturæ non est recens, sed æternum. Deus vero non prædicatur de homine ratione humanæ naturæ, sed ratione suppositi ipsius, quod est Deus : unde dicitur in concilio Francofordiensi, in epist. *ad Episc. Hispan.* : « Unam personam esse Deum et hominem, non hominem Deificum, et humanatum Deum ; sed Deum hominem, et hominem Deum. »

Sequitur secundo, ea quæ sunt naturæ divinæ, non posse dici de natura humana in abstracto, nec vice versa, quia nimirum unio hypostatica non est facta in natura, sed in persona : ergo quod est proprium unius naturæ, non potest affirmari de altera : unde hæ propositiones sunt falsæ : « Humanitas est Divinitas ; Divinitas est passa. » Fatetur tamen D. Th. q. 16. ar. 5. ad 2 post Athanas. et Damasc., quod natura divina est incarnata, et quod natura humana est Deificata ; quia hæ propositiones secundum usum, quo accipiuntur, non significant divinam naturam esse conversam in carnem, vel carnem in Deitatem transfusam, sed duntaxat quod intercedit unio inter utrumque.

Sequitur tertio, veram esse hanc propositionem, « Deus factus est homo », ut dicitur in symbolo Nicæno, et Joan. I : *Verbum caro factum est.* Et Gal. IV : *Misit filium suum factum ex muliere, factum sub lege.* Nam unumquodque dicitur factum illud, quod de novo incipit prædicari de se : sed esse hominem de novo prædicatur de Deo per assumptionem temporalem humanitatis : ergo verum est, Deum esse factum hominem. Nec sequitur, quod Deus sit factus, sicut ex eo quod homo fiat doctus, aut musicus, male inferretur, quod sit simpliciter factus. Nec tamen vice versa ista est vera, « homo factus est Deus », ut ait D. Thom. ibid. art. 7, et differentia est, quia esse Deum non verificatur de homine ratione humanæ naturæ, sed ratione suppositi : suppositum autem Christi non est factum Deus, nec incepit esse Deus ; unde si diceretur, « homo factus est Deus », significaretur in Christo esse duo supposita, quæ per Incarnationem sunt conjuncta. Adde ex eodem S. Doct. ibi ad 4, quod in propositione terminus in subjecto positus supponit pro persona et supposito, positus vero in prædicato supponit pro natura, ut patet cum dico : « Petrus est homo » ; nam sensus est, suppositum illud est habens humanitatem. Cum ergo dicitur : « Homo factus est Deus », ly « factus » non attribuitur humanæ naturæ, sed supposito ejus ; quod tamen in Christo non est factum, sed æternum : at vero cum dicitur : « Deus factus est homo », factio intelligitur terminata ad naturam humanam ; est enim sensus, « Deus est homo factus. » Sicut dum Petrus fit albus, vere dicitur, « Petrus factus est albus », id est, ascivit albedinem factam ; falso tamen diceretur : « Hoc album factus est Petrus, » quia Petrus erat ante albedinem. Admittit tamen S. Doctor hanc propositionem posse concedi, si reddat hunc sensum : « Factum est ut homo sit Deus. »

Sequitur quarto, hanc propositionem, « Christus est creatura, » non esse concedendam ; quia, licet creari conveniat naturæ humanæ, tamen propter periculum Arianæ impietatis, quæ eam propositionem usurpabat, non solum ratione naturæ assumptæ, sed etiam ratione suppositi, quod creatum esse blasphemabat, ideo oportet semper addere determinationem, et dicere « Christus est creatura secundum humanam naturam, »

quia cum hæreticis nec nomina debemus habere communia, ne eorum pravitati favere videamur : potest tamen simpliciter dici de Christo, quod fuit passus, mortuus, sepultus, quia nullus in dubium revocare potest hujusmodi attributa competere illi ratione humanæ naturæ. Nota tamen quod S. Doctor lib. 4. *cont. Gent.* c. 48, nulla facta mentione periculi conveniendi cum hæreticis, negat Christum esse creaturam. Et ratio favet, quia nomen quod indifferenter convenire potest naturæ et supposito, non prædicatur de supposito sine aliqua determinatione, si soli naturæ conveniat : sicut, quia esse album potest convenire homini secundum solum corpus, et secundum dentes solum, si solis dentibus conveniat, sicut in Æthiope, non dicitur Æthiops albus simpliciter, sed cum addito secundum dentes. Sed esse creaturam potest convenire supposito et naturæ, et Christo non convenit nisi ratione naturæ assumptæ : ergo non potest dici simpliciter, « Christus est creatura » sed cum addito, « in quantum homo. »

Sequitur quinto, hanc propositionem, « Iste homo (demonstrato Christo) incepit esse, » omnino falsam esse, non solum ob periculum Arianæ perversitatis, modo dicto, sed absolute esse hæreticam, quia ly « iste homo », designat suppositum, quod in Christo est Deus ab æterno existens. Potest tamen dici, « Christus incepit esse homo » ; quia ly « homo » in prædicato accipitur formaliter pro natura, ut ante observatum est. Falsa vero est ista. « Homo Christus incepit esse », quia homo positus in subjecto, supponit pro supposito. Vide quam attente, et circumspecte in hac materia loquendum sit, et quam facile ex verbis inordinate prolatis incurratur hæresis.

Sequitur sexto, hanc propositionem esse veram. « Christus secundum quod est homo, est creatura » ; quia in ea ly « homo », prædicatur de Christo ; cum vero prædicatur, supponit pro natura. Ista tamen est falsa, « homo Christus est creatura » ; quia tunc homo accipitur pro subjecto et supposito : falsa item est hæc, « Christus secundum quod est hic homo, est creatura » ; quia tunc reduplicatur suppositum, quod creatum non est.

Sequitur septimo, istam propositionem, « Christus secundum quod est homo est Deus », posse quidem concedi, si ly « homo » reduplicative accipiatur pro supposito ; tamen debere, si accipiatur pro natura : et quia dum reduplicatur et prædicatur, accipitur formaliter pro natura, ideo magis est neganda, quam affirmanda. Hæc vero, « Christus secundum quod est iste homo est Deus », est simpliciter admittenda, quia pronomen « iste », designat suppositum, quod est Deus. Ista vero, « Christus secundum quod homo, est hypostasis, vel persona », conceditur, si ly « homo » reduplicet supra suppositum ; si vero reduplicet supra naturam, vel facit hunc sensum, Christi naturæ humanæ convenit persona aliqua, et sic etiam admittitur ; si vero hunc sensum reddat, Christi naturæ humanæ convenit propria personalitas causata ex principiis humanitatis, sic rejicitur ut hæretica, cum humanitas Christi non subsistat personalitate propria, sed divina.

Sequitur octavo, quod, ut tradit D. Thomas infra q. 46. art. 12. supposito divino attribui potest et debet passio, juxta illud concilii Ephes. can. 12 : « Si quis non confitebitur Dei Verbum passum in carne, et crucifixum carne, anathema sit. » Attribuitur autem illi passio non ratione divinæ naturæ impassibilis, sed ratione naturæ assumptæ passibilis. Cum quo tamen stat, Judæos esse reos Deicidii, quia manus violentas intulerunt humanitati in natura divina subsistenti. Unde in eodem concilio dicitur : « Non purum hominem crucifixerunt Judæi, sed Deo intulerunt præsumptiones. » Sicque poterat dici de Christo mortuo, quod est Deus vivens, et Deus mortuus ; non tamen poterat dici Deus vivens, et Deus non vivens ; quia ly « non vivens », significat carentiam omnis vitæ ; et sic sensus esset, quod Christus nullam vitam habebat, neque divinam, neque humanam, quod est hæreticum. At ly « mortuus », negat solum vitam humanam pro aliquo tempore.

Refugiunt tamen sancti Patres hanc propositionem, « Deus est mutatus », etiam per communicationem idiomatum, quamvis admittant quod Deus sit de novo genitus, passus et mortuus. Optimam rationem disparitatis tradit S. Thomas q. 29. *de Verit.* art. 1, eo quod quædam prædicata convenire solent supposito ratione naturæ, et alia ratione esse quod est proprium supposiți. Prima absolute possunt enuntiari de Christo, et Deo incarnato, quia vere habet naturam humanam ; secunda vero minime, nisi cum addito : quia, cum Christus non

habeat suppositum humanum, quæ conveniunt ratione suppositi creati nequeunt de illo affirmari. Mutari autem est fieri de non esse, et esse actus suppositi; unde de Deo incarnato dici nequit. Gigni vero et mori conveniunt supposito ratione naturæ, quæ producitur vel corrumpitur per unionem corporis cum anima, vel per ejus dissolutionem. Quando autem apertum est prædicata convenire supposito ratione humanæ naturæ, tunc non est necessarium id determinare et explicare in propositione, quia hoc satis, superque exprimitur in ipso modo significandi terminorum in ipsis rebus fundato.

Sequitur nono, simpliciter dicendum Christum esse unum, tam masculine, quam neutraliter. Quia, cum in Christo sit unica tantum persona, licet sint duæ naturæ, non potest dici, « Christus est duo », quia dualitas caderet supra suppositum : duo enim significat plura entia completa. Vel si propter duas naturas posset dici Christus duo, possent duæ de Christo naturæ enuntiari, quod patet esse falsum; non enim potest dici quod Christus est humanitas : ens enim incompletum non enuntiatur de completo. Ex quo fit etiam in Christo non esse simpliciter aliud et aliud, quia ly « aliud », vel est quid completum, et in hoc sensu non solum accipitur pro natura, sed etiam pro supposito ; si vero significat aliquid incompletum, non potest etiam enuntiari de toto, ut jam dixi. Quod si per ly « duo », intelligas quod Christus est illa duo simul sumpta et unita, potest admitti in Christo esse duo, id est duas naturas unitas in eodem supposito. De multis aliis prædicatis posset inquiri an communicari possint; sed facile discernes, si præ oculis habeas illa non posse prædicari de Deo, vel quæ repugnant subjecto, quæ sunt ambigua, et indifferenter convenire possunt naturæ vel supposito, vel quæ modum loquendi hæreticorum redolent.

REFLEXIO.

In hac mirabili idiomatum communicatione hoc præcipue ponderandum puto, nimirum Verbum sua divina nobis communicasse, et nostra misera et humana sibi assumpsisse. « Venit siquidem universitatis Creator et Dominus (ait Bern. serm. 3. *de Advent.*) Venit ad homines, venit propter homines, venit homo. » Quam amandus negotiator, qui tradit sublimia, ut accipiat infima; suam dejicit majestatem, ut nostram promoveat vilitatem ! Quam utile commercium, quam grata commutatio ! Deus impendit suprema, assumpturus infima; miseriam suscipit, largiturus felicitatem; induit immortalitatem, homines peccato mortuos immortalitate donaturus. Hoc divini amoris fortunatum cambium pulchre extollit Chrysol. serm. 50 : « Christus venit suscipere infirmitates nostras, et suas nobis conferre virtutes; humana quærere, præstare divina ; accipere injurias, reddere dignitates; ferre tædia, referre sanitates. » Quæ omnia unico verbo, sed plane aureo, sed compendioso, sed angelico et divino expressit in quodam opusculo D. Thom. « Christus est homo sibi, et Deus nobis. » Quasi diceret, hic unicus fructus, hæc unica Incarnationis causa est, ut experiretur Deus humana, et nobis conferret divina : et quod mirabile dictu est, miserias non assumpsit nisi pro se; dignitates vero non contulit humanitati assumptæ, nisi pro nobis. Quidquid indignum, humile et probrosum est, sibi servavit ; quidquid excelsum, honorificum, divinum per hanc unionem factum est, totum in nostram gloriam, utilitatemque corrivavit. Tanta est hæc dignationis magnitudo, tam inestimabilis hæc latitudo caritatis, ut testetur Bernardus se non posse intelligere, quod post tantum beneficium, « aliis quibuslibet negotiis homines velint, seu audeant occupari, et non magis omissis omnibus soli ejus cultui vacent, nec in ejus præsentia cujusquam meminerint cæterorum. »

CAPUT II.

DE CAUSIS INTRINSECIS INCARNATIONIS.

Conducet non parum ad penetrandum unionis hypostaticæ naturam, si causas ejus intrinsecas, scilicet extrema unionis illius meditemur, quæ sunt persona assumens, et natura assumpta. Sed prius præmittendæ sunt quædam metaphysicæ difficultates circa personam assumentem, et naturam assumptibilem, quam ut ad extrema ipsa descendamus.

SPECULATIO I.

Prælibantur nonnullæ difficultates de possibili circa unionem hypostaticam.

Manuducitur animus ad rei existentiam indagandam inquisitione possibilitatis ejus, et ideo antequam extrema unionis hypostaticæ specialiter consideremus, quædam circa illa de possibili examinabimus ad sobrietatem sequentibus quæsitis; ea enim præterire omnino non potui, quæ tam diffuse a cæteris theologis ventilantur.

Quæres primo, utrum ita proprium sit divinæ personæ uniri hypostatice alienæ naturæ, ut repugnet omni personalitati creatæ, vel creabili terminare naturam alienam.

Respondeo affirmative. Probatur contra Scotum. Nulla subsistentia creata potest naturaliter terminare virtute propria naturam alienam, cum ex natura sua determinetur ad complendam naturam illam, ex cujus principiis fluit : ergo neque supernaturaliter id potest. Antecedens est apertum : consequentia vero probatur ex communi illa doctrina, quod in causis formalibus non valet distinctio potentiæ ordinariæ et extraordinariæ : cujus ratio est, quia causa formalis nihil præstat nisi communicando suam entitatem; effectus siquidem formalis est ipsa forma communicata. Ergo quantumcumque applicetur forma a causa supernaturali, nihil efficiet forma, nisi dare seipsam, nec potest augeri vis causandi formaliter, si maneat eadem, cum forma substantialis non sit capax recipiendi magis et minus : unde quidquid ei superaddetur, non faciet effectum formalem majorem. In quo differt causa formalis ab efficienti; nam virtus istius potest augeri per aliquid superadditum, quia producit effectum distinctum a se : causa vero formalis non producit diversum esse a se, quia nihil præstat nisi præhendo seipsam; unde, si mutetur, vel augeatur, non erit ipsa, sed alia. Atqui subsistentia creata habet rationem formæ, et actus substantialis naturæ, quam terminat : ergo non potest etiam supernaturaliter terminare plures naturas, si id naturaliter efficere nequeat.

Confirmatur ratione D. Th. q. 3. art. 1. ad 2. Nulla persona potest terminare naturam alienam, nisi sit infinita : sed sola persona divina est infinita, non vero ulla creata, vel creabilis : ergo sola persona divina potest terminare naturam alienam. Minor est certa, cum enim omnis subsistentia creata vel creabilis sit proprietas naturæ finitæ, qualis est omnis essentia creata, non potest subsistentia non esse finita, et essentiæ suæ commensurata. Major vero probatur. Omnis subsistentia finita et creata habet speciem et limitationem a natura, quam terminat; neque enim ipsa dat speciem naturæ, sed supponit naturam in specie sua constitutam. Ergo per hoc distinguitur una subsistentia ab alia, quia una est subsistentia unius naturæ, et altera alterius; v. g., una est subsistentia hominis, et alia subsistentia leonis : ergo non potest loco alterius subsistentiæ subrogari. Probo consequentiam : subsistentia non potest de una specie transire ad aliam, jam enim non esset ipsamet. Ergo cum desumat speciem a natura, quam afficit, non potest ad aliam naturam extendi; bene tamen Divina, quæ ratione suæ infinitatis nullo genere, vel specie limitatur; et sicut natura divina continet omnium naturarum possibilium perfectionem, ita subsistentia divina omnium personalitatum possibilium vim formaliter et eminenter præhabet, et ideo apta est quascumque naturas terminare.

Dices : Sufficit ut producatur aliqua personalitas ordinis superioris, quæ contineat eminenter perfectionem inferiorum, quarum proinde vices supplere poterit, licet infinita non sit : ergo id non est proprium solius personæ divinæ.

Respondeo personalitatem illam quantumcumque eminentiorem, et ordine superiorem, non posse alteri naturæ coextendi, et quia non terminat nisi in genere causæ formalis, et quia habet specificam limitationem a natura, a qua naturaliter effluit, ut satis ponderatum est.

Dices rursum : Ut subsistentia creata terminet alienam naturam, sufficit sola virtus ejus naturalis cum potentia obedientiali; sicut ut causa materialis sustentet formas supernaturales, non exigit additamentum virtutis, vel entitatis, sed sufficit propria capacitas cum potentia obedientæ.

Respondeo esse magnam differentiam inter causam materialem et formalem, vel quasi formalem; nam materia non sustentat accidentia supernaturalia ea perficiciendo, sed potius ab eis perfectionem mendicando, unde non debet augeri virtus ejus receptiva : at vero forma perficit subjectum, et subsistentia naturam; ut ergo plures perficiat,

majorem debet habere perfectionem intrinsecam, cujus augmenti est incapax, ut dictum est, si eadem perseveret.

Sicut sola persona divina potest terminare naturam alienam, sic sola divina bonitas cordis humani capacissimum sinum replere. Quidquid sine Deo possidetur, appetitum concitare potest, satiare non potest. Nam, ut recte Bernard. serm. 1. *de Advent.* : «Ubi bene erit sine illo? aut ubi male esse poterit cum illo? Nam et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, si tamen tu mecum es.» Triangulari figura cor nostrum constat, quæ non nisi tribus adorandæ Trinitatis personis impleri valet. Ab illo oritur quies, a quo procedit motus, unde et natura dicitur a philosophis principium motus et quietis ; solus autem Deus potest movere voluntatem, solus cor hominis tangit, solus illabitur : solus ergo infundere potes quietem et pacem ; et solus implere desiderium in ordine appetendi, qui potest terminare naturam in ordine subsistendi.

Quæres secundo, utrum potuerint tres personæ divinæ eamdem naturam creatam assumere, et sibi hypostatice unire.

Respondeo affirmanter, et probatur contra Scotistas : nulla est repugnantia, quod tres personæ divinæ eamdem naturam creatam terminent, illa siquidem simultanea terminatio neque repugnat ex parte personarum terminantium, quæ invicem non se excludunt a ratione terminandi, ut patet in natura divina, quam tres simul terminant. Non repugnat etiam ex parte naturæ assumptæ, quia hæc terminatio non sit juxta exigentiam naturalem ipsius, sed ratione potentiæ obedientialis, quæ est æque capax trium personarum ac unius, et æqualiter indifferens ad illas. Ergo possibile est tres personas divinas eamdem naturam creatam assumere.

Dices : Quælibet persona divina respectu naturæ creatæ est terminus totalis et adæquatus illius, ejusque appetitum ad propriam subsistentiam plene satiat : ergo semel terminata et completa ab una, non potest terminari ab aliis. Probatur consequentia. Idem effectus non potest procedere a duplici causa totali, quia per se penderet, et non penderet ab utraque : ego si quælibet persona divina sit terminus adæquatus naturæ, non poterit ab alia terminari ; sequeretur enim aperte dictum inconveniens : nam natura penderet per se, et non penderet per se a qualibet persona ; per se quidem penderet, utpote ab ea substantialiter terminata ; non penderet vero per se, quia sublata unione naturæ cum una personaliter, et remanente unione cum altera, natura maneret per se subsistens. Ergo ab illa, quæ definit terminare, per se non pendebat ; illud enim per se non pendet ab aliquo, quod potest subsistere sine illo.

Respondeo eumdem effectum non posse procedere a duplici causa totali, si secunda nihil aliud præstet quam prima, sed omnino idem conferat ; si tamen secunda aliquid amplius tribuat, vel saltem si idem novo modo conferat, tunc potest dari duplex causa totalis ejusdem effectus. Quælibet autem personalitas divina terminat quidem adæquate naturam assumptam, sed non omnibus modis, quia quælibet persona habet suum modum terminandi. Pater ut persona ingenita, Filius ut genita, Spiritus sanctus ut spirata : unde una persona divina relinquit locum alteri.

Secundo dici posset, et forte solidius, tres personas in illo casu respectu naturæ assumptæ non habere rationem triplicis termini totalis et adæquati, sed unius ; quia ab illis solum eatenus penderet natura, quatenus per illas haberet esse per se ; et quia tres illæ subsistentiæ non afferrent tres existentias per se, sed solum unicam, per quam ipsæmet existunt ; ideo non per se penderet ab illis tanquam a triplici causa, sed tanquam ab unica in genere causæ formalis ; sicut quando tres personæ producunt efficienter eumdem effectum, non est triplex causa efficiens, sed unica, quia non nisi per unicam virtutem individue agunt.

Instabis : Illa natura assumpta a tribus personis sisteret in una persona, et non sisteret in illa ; sisteret quidem hoc ipso quod subsisteret ; subsistentia enim est veluti rei in se sistentia, et incommunicabilis existentia : non sisteret vero, quia transiret ad aliud suppositum. Consequens repugnat : ergo et antecedens.

Respondeo naturam illam non stituram in seipsa, cum careret subsistentia propria, sed substituram in alieno supposito : nihil autem vetat, quin natura subsistens non ex propriis, sed in supposito alieno, terminetur a secundo alieno, modo æque eminenter contineat terminationem naturæ sicut primum ;

et talia sunt supposita divina, quæ si possunt terminare eamdem naturam intra se, quidni extra se.

Quæres tertio, an sicut tres personæ possunt terminare eamdem naturam, ita eadem persona plures naturas?

Respondeo affirmanter, quia infinita vis terminandi, quam habet persona divina, a nulla natura finitur vel limitatur; unde nec per illam ita coarctatur, quin possit alias et alias in infinitum naturas terminare.

Sed dices: In illo casu, quo plures personæ assumerent eamdem humanitatem, vel una persona duas humanitates, essetne tunc unus, vel plures homines?

Respondeo in utroque casu futurum tantum unicum hominem. Quia ad multiplicationem nominis concreti substantivi, quale est homo, non sufficit multiplicatio suppositi, sed requiritur etiam multiplicatio formæ; per hoc enim differt a nomine adjectivo, quod istud cum significet formam per modum adhærentis subjecto, magis principaliter significat subjectum, sive suppositum. Unde in casu, quo duo corpora haberent eumdem locum, recte dicerentur duo locata, quia nomen adjectivum significat principaliter subjectum.

At vero nomen concretum substantivum significat formam ad modum per se stantis, seu per modum suppositi; unde non potest accipi pro sola forma; seu natura in abstracto concepta, v. g. pro humanitate, nec pro solo supposito, sed pro constituto ex illis: ideo ad multiplicationem istius nominis requiritur utriusque multiplicatio. Ex qua doctrina explicari solet in materia de Trinitate, quomodo nomen *Deus*, non multiplicetur in Divinis, multiplicatis licet suppositis, quia forma, quam significat, scilicet Deitas, est immultiplicata. Similiter non multiplicatur nomen *Spiratoris*, et *Principii* in Patre et Filio, propter unitatem virtutis, quam significant.

Et ratio horum est, quia nomina substantiva significant juxta modum proprium et connaturalem substantiæ per se stantis et subsistentis: sed modus proprius et connaturalis substantiæ est afferre secum proprium et connaturale suppositum, hoc ipso quod est per se subsistens, et non in alio. Ergo ad multiplicationem nominis substantivi requiritur pluralitas, tum formæ, tum suppositorum: unde idem homo habens plures artes, non dicitur plures artifices; habens plura vestimenta, non dicitur plures vestiri.

In utroque autem ex illis casibus aliquid deest ex requisitis ad multiplicandum hominem; in primo quidem, quia licet multiplicarentur supposita, non tamen natura; in secundo vero multiplicarentur quidem naturæ, sed non supposita; unde in neutro casu essent plures homines. Notat tamen D. Thom. art. 6. ad 1. quod si tres personæ assumerent unam naturam, esset unus homo propter unitatem naturæ, sicut sunt unus Deus propter eamdem rationem, sed tamen non essent unus simpliciter, sed cum addito, *unus homo*, quia etiam de iisdem tribus personis dixerat S. Doctor prima parte, quod «licet tres personæ dicantur unum in genere neutro, non tamen dicuntur unus masculine simpliciter, sed solum cum addito, sicut quod sint unus Deus: et sic simpliciter unus Deus dicuntur, licet non dicantur unus, remoto ly Deus», quia hoc daret intelligere esse tantum unicam personam.

Quæres quarto, utrum persona divina potuerit assumere naturam creatam, retenta propria subsistentia?

Respondeo negative. Probatur ex notione propriæ subsistentiæ, de cujus ratione est reddere naturam subsistentem, non utcumque (id enim convenit subsistentiæ alienæ) sed in se, et non in alio, non solum tamquam in subjecto (id enim habet essentialiter substantia, prout differt ab accidente), sed in alio tamquam supposito: unde subsistere propria subsistentia est sistere in ea, et per eam reddi incommunicabilem alteri ut supposito: ergo subsistentia propria dicit essentialiter negationem subsistendi in alieno supposito; proindeque natura habens propriam subsistentiam, si ea retenta assumeretur ad alienam, subsisteret, et non subsisteret in se: subsisteret quidem in se, quia haberet subsistentiam propriam: non subsisteret vero in se, hoc ipso quod ad aliud suppositum transiret.

At statim occurrit argumentum ex doctrina mox tradita. Nam si eadem natura potest a tribus divinis suppositis assumi, sicut de facto divina natura triplici subsistentia terminatur, quidni similiter poterit natura creata propria subsistentia affecta ad divinam assumi?

Respondeo disparitatem in hoc consistere quia terminari simul propria et aliena sub-

sistentia, est terminari intra se, et extra se : at vero terminari multiplici aliena, est tantum terminari pluribus modis extra se : terminari autem pluribus subsistentiis propriis, est terminari pluribus modis intra se, quod non repugnat ; quia, licet subsistentia propria dicat sistentiam naturæ, et impossibilitatem transitus ad aliud suppositum : non tamen subsistentia aliena dicit negationem transitus ad alteram alienam, quæ sit ejusdem eminentiæ et virtutis in terminando, sicut nec una subsistentia propria dicit negationem alterius subsistentiæ propriæ, ut patet in essentia divina. Quorum omnium ratio est, quia ex pluribus subsistentiis propriis sequitur dumtaxat iste unicus effectus, qui est subsistere in se, licet diversis modis ; sicut etiam ex pluribus subsistentiis alienis sequitur iste solus effectus, qui est subsistere in alio, licet diversis modis. At vero ex subsistentia propria et aliena sequitur iste duplex effectus repugnans, scilicet subsistere in se, et non in se, sed in alio ; hic enim est effectus subsistentiæ propriæ : et subsistere in alio, et non in se ; ille enim est effectus alienæ subsistentiæ. Unde repugnat quidem naturam habentem propriam personalitatem assumi, non tamen assumptum ab una persona aliena assumi ab altera, nisi ipsæ personalitates se excludant ab eadem natura : personæ autem divinæ non se necessario excludunt a consortio terminandi, ut patet, intra Deum.

Urgebis : Licet per subsistentiam propriam impleatur potentia naturalis, non tamen potentia obedientialis, quæ est capax plurium, quam sit potentia naturalis : sed unio naturæ creatæ ad personam divinam non fit secundum potentiam naturalem, sed solum secundum potentiam obedientiæ : ergo potentia naturalis terminata per subsistentiam propriam, poterit altiori modo secundum potentiam obedientialem supernaturaliter terminari.

Respondeo, quod, licet res creatæ per potentiam obedientialem sint capiendorum plurium effectuum supernaturalium magis idoneæ, non tamen si illi effectus supernaturales sint repugnantes potentiæ naturali ; quia gratia, et omne donum supernaturale non destruit, sed perficit naturam. Quia ergo de ratione subsistentiæ propriæ est reddere naturam ultimo terminatam, et incommunicabilem alteri, ut supposito, plane subsistentia divina adveniens destrueret rationem subsistentiæ propriæ, quæ dat ultimam terminationem, et sistentiam naturæ. Maxime (et hoc diligenter adverte ad detegendas, evertendasque innumeras æquivocationes in toto hoc tractatu), quod, licet unio hypostatica sit entitative supernaturalis, tamen supposita illa supernaturali unione, hæc propositio, « Deus est homo », est in materia naturali, et homo prædicatur de illo supposito divino, sicut prædicatur de Petro, et de Paulo ; nam Deus humanatus, et Christus tam vere, et proprie est homo, et Filius Beatæ Virginis, sicut Petrus suæ matris : igitur ex unione naturæ humanæ cum persona divina sit homo naturalis ; si autem natura illa retineret propriam subsistentiam, non fieret homo naturalis ; et substantialis, cum supponatur talis per propriam subsistentiam : subsistentia ergo adveniens potentiæ obedientiali destrueret potentiam naturalem, quia potentia obedientialis naturæ ad subsistentiam divinam, non est, nisi ut fiat homo naturalis. Sed hæc nimis fortè subtilia, et amarulenta tibi videbuntur, pie lector : accipe ergo hoc condimentum pietatis, quo fastiditum animum tuum reficiamus.

Si persona divina nusquam assumpsisset humanitatem, nisi prius propria personalitas esset consumpta, scito quod nunquam regnabit in cordibus nostris amor divinus, quamdiu vivet proprius. Potius subsistentiam creatam cum divina in eodem supposito conciliabis, quam amores illos, qui sicut teste Augustino fecerunt duas civitates, ita et constituerunt duos Reges, et Dominos : Veritas autem contestatur Matth. VI : *Nemo potest duobus Dominis servire, aut enim unum odio habebit, et alterum diliget : aut unum sustinebit, et alterum contemnet.* Hinc intestina animi nostri bella continua, quia regnum cordis nostri divisum desolatur : hinc caro adversus spiritum concupiscit, quia non se totum spiritus Deo subjicit. Nec unquam solida pace fruemur, donec Deus in cordibus nostris unice, pleneque dominetur. Præclare August. *in Psal.* CXXXIII : « Agnosce ordinem, quare pacem, tu Deo, tibi caro, quid justius ? quid pulchrius ? Tu majori, minor tibi servi ; tu ei, qui fecit te, ut tibi serviat quod factum est propter te. Si autem tu contemnis servire Deo, nunquam efficies ut tibi caro, qui non obtemperas domino, torqueris a servo. » Si autem nihil justius, quam Deum regnare

solum, quid iniquius illo, qui divinum detrectans imperium, omnemque pervertens ordinem, inferiores sibi principari creaturas sinit, ipsumque tenebrarum mundi hujus principem pronus adorat? Audiamus Chrysost. hom. 37. *in I. ad Corinth.* : « Neque nos ergo ordinem corrumpamus, neque caput infra statuam, neque pedes supra : hoc autem fit, quando rectam rationem inferne dejecerimus, concupiscentias autem rationi præfecerimus. » Hæc est a Providentia divina immobiliter sancita lex, ut magna largiatur, si parva reliquerimus. Dat cœlum, si terram contemnamus : dedit humanitati subsistentia orbatæ personam Dei; dabitque seipsum nobis, si nosmetipsos deseramus. Quam amandus mercator, quam utilis nummularius, qui nihil nisi emptorum commoda quærit! Quam bonum negotiari cum illo, qui non sibi, sed mutuantibus dat usuras?

Quæres quinto, utrum omnis natura creata completa sit assumptibilis a Verbo?

Respondeo affirmative, sive quæstio intelligatur de natura angelica, sive de irrationali, et facile probatur; quia hujus assumptionis nulla potest afferri verisimilis implicantia, neque enim id repugnat ex parte divinæ personæ, quæ habet infinitam vim terminandi, nec ex parte naturæ creatæ, quæ cum distinguatur a sua subsistentia, potest ea privari dum habetur, vel impediri, antequam habeatur, et a divina persona præveniri. Nec etiam repugnat ex parte ignobilitatis naturæ cujusvis; nam, ut bene dixit D. Greg. Nyssen. *Orat. Cathec.* c. 27. contra nonnullos, qui dicebant indecens esse Deo assumere corpus terrestre, proindeque cœleste debuisse assumi, « ex æquo distat, omnis creatura a Deo. »

Et certe de facto Verbum assumpsit naturam insensibilem, cum in triduo mortis hypostatice unitum mansit cadaveri, suam ei personalitatem communicans, non sub ratione, et veluti sub titulo personalitatis, quæ non attribuitur nisi naturæ rationali, sed sub ratione subsistentiæ constituentis non personam, sed suppositum. Divina enim hypostasis cum communicatur alicui naturæ, præbet illi solum effectus illos, quorum est capax : unde, quia natura irrationalis non est capax denominationis personæ, sicut nec gratiæ, nec visionis, nec fruitionis Dei, hos omnes effectus divina subsistentia non conferret.

Major videtur esse difficultas de natura angelica, propter testimonia D. Thomæ asserentis 1. p. q. 3. art. 3, « quod in his, quæ non sunt composita ex materia, et forma, in eis non differt suppositum et natura. » Et q. 7. *de Potent.* art. 4 : « In Angelis quodlibet suppositum est sua natura. » Et urgentius 4. *cont. Gent.* c. 55 : « Convenientius assumpta est natura humana, quam angelica, quia in homine aliud est natura, aliud persona, cum sit ex materia, et forma compositus : non autem in Angelis, quia immaterialis est. » Sed sola illa natura potest assumi, in qua natura distinguitur a personalitate : ergo natura angelica non est assumptibilis.

Sed respondetur, subsistentiam oriri ex natura, non secundum principia specifica, sed individuantia : cum enim reddat naturam incommunicabilem, debet esse terminus naturæ singularis; et propterea S. Thomas interdum sumit suppositum, et subsistentiam formaliter pro termino complente naturam singularem; aliquando pro ipsis principiis individuantibus, a quibus oritur ille terminus. Quando ergo loquitur de supposito formaliter, docet illud distingui a natura etiam in Angelis, ut patet ex hac q. 4. art. 1. ad. 3. Quando vero loquitur de supposito radicali, docet quod in rebus immaterialibus non distinguitur a natura, bene tamen in rebus corporeis, in quibus principia individuantia addunt aliquid naturæ. Et sane si loco illo *cont. Gent.* sentiret S. Præceptor nullatenus distingui in Angelo subsistentiam a natura, non dixisset fore convenientius assumi naturam humanam, quam angelicam, sed quod angelicam naturam assumi impossibile est. Cum ergo dicat, alterum fuisse convenientius, utrumque possibile judicavit. Itaque major est convenientia ex parte naturæ humanæ, in qua suppositum distinguitur a natura etiam radicaliter, et in suo principio, quod est materia : tanto enim est convenientior ratio assumendi, quanto est major distinctio, quæ est veluti ansa assumptibilitatis.

Quæres sexto, an etiam naturæ incompletæ sint assumptibiles a persona divina, v. g. materia sola?

Respondeo in primis, materiam non posse assumi, nisi habeat aliquam formam, sine qua non est capax ullius existentiæ, cum nequeat habere ultimum actum, nisi habeat primum, qui est forma, ut fusius dicitur in

philosophia Thomistica. Quoad formam vero non est dubium, quin rationalis possit assumi, quia hoc ipso quod est subsistens, est capax propriæ subsistentiæ, ac proinde divinæ supplentis vices propriæ et de facto in triduo mortis remansit unita Verbo. De formis vero corruptibilibus, et materialibus quid dicendum sit, pendet ex variis principiis philosophicis ; qui enim opinantur formas materiales non posse subsistere nisi in materia, nec esse capaces propriæ subsistentiæ, consequenter aiunt eas non posse assumi. Qui vero arbitrantur posse illas existere separatas a materia, multo magis quam accidentia, quæ sine subjecto existunt in venerabili Eucharistiæ sacramento, consequenter docent, quod, sicuti sunt capaces propriæ subsistentiæ, ita et ad divinam assumi queunt.

Quæres septimo, num partes integrales solitarie sumptæ sint capaces assumptionis, puta caput, manus, et aliæ hujusmodi?

Respondeo, partes illas dum uniuntur toti, non posse assumi, nisi assumatur et totum, quia quamdiu manent unitæ toti integrali, existunt per existentiam totius : neque enim Thomistæ admittunt partiales existentias, vel subsistentias. Non potest autem eadem pars subsistere duplici subsistentia, sui, totius, et Dei; et repugnat divinam subsistentiam venire in compositionem cum aliis subsistentiis partialibus (gratis permissis, et non concessis) ut ex illis coalescat subsistentia totalis; quis enim hoc de divina subsistentia non dico asserere, sed cogitare præsumeret?

Quæres octavo, quid dicendum sit de naturis accidentalibus?

Respondeo unum esse certum, alliud dubium. Certum quidem, non posse assumi accidentia ad subsistendum subsistentia divina; ad subsistentiam quippe non assumitur, nisi substantia, cum subsistentia sit substantiæ terminus ultimus, et complementum essentiale. Dubium tamen est, an possit accidens assumi ad existentiam divinam? Quidam negant; sicut enim difficile intellectu est substantiam existere posse per existentiam accidentis, ita et accidens per existentiam substantiæ : quomodo enim ens in alio existere poterit per existentiam per se, cum non petat existere nisi accidentaliter, sicut nec substantia existere quit, nisi per se? Certe existentia divina assumens accidens non intraret, nec subrogaretur loco propriæ.

Alii tamen affirmant id posse fieri, quia accidentia saltem a subjecto separata propriam habent existentiam : ergo ut sic videntur capacia existentiæ divinæ subrogatæ loco propriæ, quam suppleret, non ut est accidens, sed ut est existentia, sublatis imperfectionibus. Non secus ac subsistentia divina unita corpori supplet subsistentiam corpoream, non ut corporea est, sed ut subsistentia est, quam divina supereminenter continet. In hoc dissidio levis momenti elige quod magis arriserit; sunt enim Thomistæ ultro, citroque dissentientes.

REFLEXIO.

Vide, lector, quantum in istis, quæ nunquam contingent, possibilibus inquirendis otii, temporisque consumpserimus, tametsi materies hæc a nobis strictim et compendiose tradita, longe fusius et operosius ab aliis versetur. Hæc nimirum est humani natura ingenii, de his, quæ nunquam fient, divexari, dum agenda relinquit. O quantum est in rebus inane! Cogitat episcopus quid intra septa monasterii ageret, quamve unice divinis contemplationibus vacaret : occupatur otiosus monachus, quantum proficeret si ad præsulatum assumeretur : futura quæ non sunt futura confingit, et præsentia nemo recogitat corde. Recte admonet B. Franciscus Salesius lib. 2. epist. 38. summe cavendam illam animi levitatem, qua unusquisque possibilibus se superstitiose angit, et non considerat quid opus facto. *Hoc age quod agis. Porro unum est necessarium.* Ne quæras quid ageres, sed quomodo quæ præcipit status, quæ hic et nunc exigit Deus, fideliter præstes. « Ridicule (ait idem Sanctus) de palatiis in Hispania fabricandis meditatur, cui habitandum est in Gallia. » Hoc documentum spiritale ante tradiderant S. Bernardus, et D. Thomas. Ille quidem lib. 3. *de Consideral.* c. 3 : « Contra salutem propriam cogites nihil. Minus dixi contra, præter dixisse debueram. Quidquid se considerationi offeret, quod non quoquo modo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendum. » Doctor vero Angelicus opusc. 62. docet, quodcumque opus ita a nobis esse peragendum, ac si nihil aliud unquam, vel melius occurrere deberet. Verba ejus sunt

hæc : « Diligentiam apponere debemus, ut singula opera nostra quantum unquam melius possumus, faciamus ex omni virtute Domini nostri Jesu Christi, et cum omni desiderio triumphantis, et militantis Ecclesiæ, quasi tota salus nostra, et omnis laus Dei, et universitatis utilitas ex uno opere dependeant, quasi nunquam ad id opus reversuri, neque opus aliud postmodum incepturi. Quoties enim aliquod opus facimus, aut ad aliquod opus ferventer properamus, ex solo desiderio alterius operis statim lassatur animus in opere, in quo sumus : v. g., cum sumus in oratione, vel in aliquo opere, et proponimus scribere, vel aliud opus facere, statim orationem minuit noster affectus, et citius absolvimur ab incepto. »

SPECULATIO II.

Sola persona Filii convenienter assumpsit : sola natura humana convenienter assumpta est.

Probatur variis congruentiis conglobatis : Incarnatio peracta est ad uniendam creaturam rationalem cum Deo, ad liberandum hominem a peccato, et ad perducendos prædestinatos ad vitam æternam : sed ad triplicem illum finem opportunissima fuit Incarnatio Filii : ergo. Probatur minor : etenim per Filium convenienter Deo unitur creatura rationalis, quia convenienter uniuntur quæ similia sunt ; creatura autem rationalis est similis Verbo, quod est exemplar omnium creaturarum : unde, sicut per illud omnia creata sunt, sic et per ipsum debent recreari, sicut artifex per formam artis, qua artefactum condidit, collapsum restaurat. Liberatur etiam homo a peccato, qui sicut ex inordinato appetitu scientiæ peccarat, per ipsum, qui nobis sapientia factus est, ad Deum reducitur. Denique per ipsum transmittuntur ad gloriam, et æternam hæreditatem prædestinati, quia illa non debetur, nisi filiis ; congruum autem fuit, ut per Filium naturalem adoptionem filiorum reciperemus. Hanc triplicem congruentiam tradit D. Th. q. 3. art. 3.

Probatur aliter ex eodem S. D. in 3. dist. 2. Verbum æternum potest considerari vel secundum perfectiones proprias, vel secundum appropriatas : atqui illæ omnes convenientem demonstrant Incarnationem Filii : ergo. Probo minorem. Perfectiones secundæ personæ sunt quatuor, est enim Filius, Verbum, Imago, et medium divinarum personarum. Conveniens autem fuit, Filium incarnari, ut Patrem pro nobis oraret, et satisfaceret, utque ille qui natus est in æternitate, in tempore nasceretur. Congruum quoque, ut Verbum nobiscum loqueretur, et secreta cœlestia Unigenitus, qui est in sinu Patris enarraret. Unde ipse aiebat, Joan. XVII : *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus.* Decuit etiam ut per imaginem Patris deleta in nobis, et per peccatum obliterata imago Dei reformaretur. Denique admodum congruebat ut persona illa, quæ medium tenet inter Divinas, fieret mediator inter Deum, et homines in negotio reconciliationis, ut simul Divinitatis læsæ jura servans, lapsui etiam nostro subveniret.

Quod si consideremus attributa personæ Filii appropriata, idem apparebit. Appropriatur autem Filio sapientia, et virtus, secundum Apost., æqualitas secundum Augut., et pulchritudo secundum Hilar., ut vidimus in lib. *de Trinit.* quæ omnia exigunt Filii Incarnationem. Sapientia quidem : tum quia ad ipsum pertinuit astutiam dæmonis detegere, et illudere ; tum quia, ut præclare ait loco cit. D. Thom. in argumento *Sed contra*, « decentissima est conjunctio sapientiæ, et humilitatis », ut patet ex illo Proverb. : *Ubi humilitas, ibi sapientia.* Nam videmus experientia semisciolos esse non parum superbos, quia scientia inflat, sed profunde doctos, et præsertim vero sapientes, qui sciunt, et gustant divina, humiliores esse. Virtus etiam debuit de hostibus nostris triumphare et facere potentiam in brachio suo. Æqualitas quoque debuit omnia componere, et ordinare. Præsertim quia peccatum ex immoderato appetitu divinæ æqualitatis ortum erat, Angelus enim potentiæ, homo vero scientiæ æqualitatem concupivit. Unde ad Filium, cui injuria irrogata est, pertinuit incarnari, ut ostenderet nobis, quomodo in veritate possumus Deo assimilari. Peregregie Bernard. serm. 1. *Advent.* introducit Filium loquentem : « Omnes (scilicet dæmones, et homines) invident mihi. Ecce venio, et talem eis exhibeo memetipsum, ut quisquis invidere voluerit, quisquis gestierit imitari, fiat ei ista æmulatio in bonum ». Denique ad pulchritudinem spectat omnes sordes detergere

et lavare iniquitates nostras in sanguine suo.

Probatur demum : Ex eo, quod Filius Dei sit Dei virtus, et Dei sapientia, congruenter debuit nostris necessitatibus succurrere. Hanc rationem prosequitur eleganter et pie pro more Bernard. serm. 7. *Advent.* his fere verbis : Nemo reperitur in nobis, qui non interim et consilii, et auxilii, et præsidii indigus videatur. Nam et faciles sumus ad seducendum, et debiles ad operandum, et fragiles ad resistendum : si discernere volumus inter bonum et malum, decipimur : si tentamus facere bonum, deficimus : si conamur resistere malo dejicimur et superamur. Necessarius proinde Salvatoris adventus, ut et in nobis per fidem habitans illuminet cæcitatem nostram ; et nobiscum manens adjuvet infirmitatem nostram ; et pro nobis stans fragilitatem nostram protegat et propugnet; si enim ille in nobis, quis jam decipiat nos? Si ille nobiscum, quid de cætero non possumus in eo, qui confortat nos ? Si ille pro nobis, quis contra nos ? Fidelis consiliarius est, qui nec falli omnino, nec fallere queat ; fortis auxiliarius, qui non lassescat ; patronus efficax, qui et ipsum Sathanam sub pedibus nostris velociter conterat, et omnia ejus machinamenta confringat. Nimirum ipse est Dei sapientia, cui semper in promptu sit instruere ignorantes, ipsa Dei virtus, cui facile sit et deficientes reficere, et eripere periclitantes. Igitur convenientissime Filius Dei, qui est Dei sapientia, et virtus, caro factus est, ut nos a triplici illo incommodo, quo miserabiliter laboramus, eriperet.

Objicies : Non est possibile solam personam Filii esse incarnatam ; nam Incarnatio est opus ad extra, opera autem ad extra sunt communia tribus personis : sed quod non est possibile, non est conveniens : ergo.

Respondeo opera Dei ad extra, quæ procedunt ab ipso in genere causæ efficientis, esse communia tribus personis : si vero sit aliquid opus, quod conveniat Deo ratione solius subsistentiæ relativæ veluti in genere causæ formalis, sicut illa subsistentia relativa est propriæ personæ, ita et illud opus. Uno verbo, quamvis in ratione effectus ab omnibus procedat Incarnatio, non tamen in ratione termini naturæ assumptæ, et hoc explicant Patres exemplo hominis vestiti : sint tres homines, qui concurrant ad vestiendum unum ipsorum : tres cooperantur quidem ad induendum, sed unicus indutus remanet. Quam similitudinem desumpsisse videntur ex Paulo dicente : *Habitu inventus ut homo.*

Alio exemplo utitur August. lib. *de Incarn.* contra Judæos : « Cytharam respice, ut musicum melos sonis dulcibus reddat ; tria pariter adesse videntur, ars. manus, et chorda ; et tamen unus sonus auditur : ars dictat, manus tangit, chorda resonat ; cum chorda autem ars pariter et manus operantur. Sic non Pater, non Spiritus sanctus susceperunt carnem et tamen cum Filio pariter operantur. »

Objicies secundo : Tam conveniens fuit Patrem, et Spiritum sanctum assumpsisse carnem, quam Filium : ergo Incarnatio non est propria Filio. Probatur antecedens. Primo de Patre : tum quia per Incarnationem debent produci novæ creaturæ ut dicitur Gal. ult., creatio autem appropriatur Patri : tum quia Incarnatio tendit ad hoc ut homines adoptionem filiorum recipiant, ut dicitur ibid. cap. IV. Nullus autem potest adoptare filios nisi Pater. Idem etiam monstratur de Spiritu sancto : nam cum sit amor personalis et cor sanctissimæ Trinitas, ad ipsum videtur attinere opus tam immensi amoris. Tum etiam quia Incarnatio peracta est in remedium peccati. Quis ergo debuit incarnari nisi ille, de quo scriptum est : *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittentur eis?*

Respondeo convenientias operum Dei non esse motiva divinæ voluntatis, quæ non movetur nisi a propria bonitate, sed esse congruentias operis facti. Nam, si Pater, aut Spiritus sanctus incarnati fuissent, convenientiæ non deessent, quamvis etiam congruum videatur eas non debuisse incarnari, quia persona incarnata fit filius et Dei, qui producit humanitatem, et Matris Virginis : non videtur autem congruum Patrem, cujus præcipua notio est innascibilitas, nasci in tempore, nec nomen Filii debuit esse commune Spiritui sancto, qui in æternitate non procedit ut Filius.

Ad difficultates ergo in contrarium de Patre dicimus, creationem attribui Patri, sed per Filium, unde per ipsum debuit mundum reficere, juxta illud I Cor. V : *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* Accedit quod, ut pulchre observat S. Thom. loco cit. *Sent.* ad 2, potentis non est, ut per potentiam minus potentem vincat, sed per sapientiam : sicut laudabilius est Regem continere subditos in officio dexteritate sapien-

tiæ suæ, quam vi, et impetu armorum : potentia autem attribuitur Patri, et sapientia Filio ; unde Pater per Filium debuit mundum pacificare. Fateor etiam pertinere ad Patrem adoptare filios, sed id convenienter actum est per Filium naturalem, qui est primogenitus in multis fratribus.

Ea vero, quæ dicuntur de Spiritu sancto, facilis solutionis sunt. Dicendum ergo, quod, licet Incarnatio sit divini amoris operæ pretium, non tamen debuit ab ipso amore personali peragi, quia amor movet quidem ad opus, sed sapientia illud mandat executioni. Similiter per Spiritum sanctum remittuntur peccata, sed ipsum debuit nobis promereri Filius, et a Patre impetrare, ut ipse aiebat : *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis.*

Secunda pars postulat, ut afferamus convenientias, ob quas natura humana præ cæteris assumpta est : omnes ad hunc discursum reduco. Congruum erat ut natura assumpta esset similis Deo ; capax cognitionis et amoris, et remedii indiga. Exigebatur quidem similitudo, quia est causa amoris, amor vero ad unionem tendit. Exigebatur etiam natura cognoscens, et amans, tum ut posset tanto benefactori referre gratias, tum quia, ut ait S. Thom. q. 4. art. 1. ad 2, quod deficit a minori, non habet congruitatem ad id, quod est majus ; sicut corpus, quod non est aptum perfici anima sensitiva, multo minus est aptum perfici anima intellectiva : multo autem major, et perfectior est unio ad Deum secundum esse personale, quam quæ est secundum operationem. Denique debet esse susceptiva remedii, quia cum Incarnatio ad salutem peccatorum ordinetur, supponit morbum esse sanabilem.

Atqui natura humana et est Deo similis, cum sit ad imaginem Dei facta, et ipsarum personarum trinitatem in suis facultatibus repræsentet : cognitioni etiam, et amori liberatoris sui vacare potest, qua duplici conditione caret natura irrationalis : est demum reparationis post peccatum originale capax, cujus tamen incapax est natura angelica, cujus peccatum immedicabile est. Igitur convenientissime natura humana assumpta est. Vide congruentias alias allatas tum ex parte universi, tum ex parte ipsius humanitatis, quas satis diffuse prosecuti sumus dissert. præambula : unde Bern. serm. 1. *Advent.* : « Propter hoc ipse creavit homines ab initio, qui supplerent locum illum, et ruinas Hierusalem restaurarent. Sciebat enim nullam Angelis patere redeundi viam : at vero hominis vice nullam postea condidit creaturam, innuens ex hoc ipso redimendum adhuc hominem, quippe quem supplantavit aliena malitia, ideoque prodesse ei potest caritas aliena. Ita, Domine, obsecro, complaceat tibi ut eruas me, quoniam ego infirmus sum, quoniam de terra mea furtim sublatus sum, et hic innocens in lacum missus sum. Non penitus innocens, sed quantum ad eum, qui me seduxit, innocens aliquatenus. »

REFLEXIO.

Ex gemina hujus speculationis parte bina documenta elicio. Si Filium pro nobis incarnari conveniens fuit, congruum pariter erit nos Filio incarnato continuis cogitationis, amorisque motibus adhærere ; si ipse est nostra redemptio, numquid non erit amor, et desiderium ? Anathema sit, o Domine Jesu, qui te non amat, vel saltem amantem non redamat, qui te Verbum non audit, te imaginem non imitatur, te sapientia non dirigitur, tibi capiti non agglutinatur, a te primogenito degenerat, te moriente pro mundo, sibi vivit, et mundo. Audiamus potius consilium Bernardi loco ante cit. dicentis : « Ad hunc ergo tantum eruditorem, fratres mei, in omni deliberatione curramus : hunc tam strenuum adjutorem in omni operatione invocemus : huic tam fido propugnatori in omni colluctatione committamus animas nostras, qui ad hoc ipsum venit in mundum, ut habitans in hominibus, cum hominibus, pro hominibus, tenebras nostras illuminaret, labores levaret, et pericula propulsaret. » Omnis origo gratiæ, omnis sanctitatis radix ; omnis fons dulcedinis, et scaturigo suavitatis Christus est. Nulla ergo dies prætereat, quin immensum Incarnationis Verbi beneficium recogites corde. Plane illi adhærere bonum est, bonum, utile, honestum, perjucundum. Non enim plenus fuit sibi, nisi ut nobis superplenus existeret, atque ex ipso nobis dato, nobis nato fluenta plenissima redundarent. Si Christi intuentis aspectus, occursus transeuntis, fimbria vestimenti distillabant medicinam, quid dabit, vel quid non dabit petentibus, quærentibus, pulsantibus, sine intermissione orantibus, sibique de corde puro, et optimo devinctis ? In hac cum Ver-

bo incarnato unione unica requies, unica spes, unica consolatio nostra. Hanc invenies, lector, et experieris in jugi Christi meditatione ; quia, ut dixit Augustin. lib. 7. *Confess.* c. 17, « Verbum caro factum est, ut infantia nostra lactesceret sapientia Dei. »

Ex secunda vero parte vide quod naturam humanam assumpsit Deus, non brutalem, nec angelicam, quia illa amoris incapax, ista pœnitentiæ impotens est : ergo gemina christianæ vitæ exercitia sunt amor, et pœnitentia : sicut sub duplici polo cœlum gyratur, sic bino illo motu perveniemus ad cœlum. Qui tam amabilem, tamque amantem Salvatorem non redamat, comparatur jumentis insipientibus, et similis factus est illis, qui Christo pro peccatis patienti non compatitur pro propriis, ex patre diabolo est. Si divina sapientia potuit, divinusque amor voluit tam mirabile medium invenire, et exequi, quo innocentem pro reo plecteret, et justus pro iniquis nimia caritate satisfaceret ; nos e contra hunc ordinem invertere decet, et sincera pœnitentia amore concepta punire debemus reum, ut Salvatoris innocentiam, et dilectionem honoremus. Legibus sancitum est (ut videre est lib. 3. titul. 21. *de Fidejussor.*) quod si quid fidejussor pro reo solverit, pecuniæ recuperandæ causa potest agere in debitorem, qui si ad pristinum secundæ florentisque fortunæ statum redierit, solvere tenetur. Ante Incarnationem totum genus humanum pro debitis solvere nequaquam poterat : Christus pro nobis solvit, gratiæque suæ thesauros reliquit Ecclesiæ, ut in primam, imo et ampliorem fortunam restituti vitam haberemus, et abundantius haberemus. Vere ergo dignum, et justum est, ut gratiam pro gratia referamus, ut amor amori respondeat, et pœnitentiis nostris ea, quæ desunt passioni Christi, adimpleamus.

SPECULATIO III.

Verbum divinum assumpsit sibi humanitatis omnes partes, et præcipue sanguinem, nonnullos eliam defectus corporis et animæ.

Probatur prima et secunda pars eodem discursu. Verbum assumpsit quidquid pertinet ad integritatem corporis humani, non enim assumpsit corpus mutilum, sed integrum, et suis numeris absolutum, cum, teste Athan., Christus sit « perfectus Deus, et perfectus homo. » Atqui partes tum naturales physicæ, scilicet materia, et forma ; tum integrales, ut caput, pectus, cor ; tum quatuor humores, scilicet sanguis, atra bilis, flava bilis, et pituita, corpus humanum integrant, quod foret sine illis mancum et diminutum : ergo illa omnia divinum Verbum assumpsit. De partibus naturalibus nullus est ambigendi locus, cum sit ex se perspicuum : de quatuor etiam humoribus facile etiam suadetur, quia nimirum non minus ad perfectionem parvi mundi, qui est homo, requiruntur, quam ad magnum universum elementa ; unde quilibet humorum alicujus elementi exprimit qualitates, sanguis humiditatem, et calorem aeris, pituita frigus, et humiditatem aquæ, melancholia terræ siccitatem, et frigiditatem, bilis calorem, et siccitatem ignis imitantur.

Sed præcipue de sanguine id minime inficiari licet. Tum quia ita pertinet ad integritatem animalis, ut in ipso consistere vita dicatur. Tum quia est organum, et instrumentum universale, quo anima plures functiones in corpore obit, ut patet in motibus iræ, qui accenduntur dum fervescit, timoris, dum contrahitur, gaudii, dum dilatatur. Tum denique, quia id conformius est doctrinæ Ecclesiæ, et Scripturarum attribuentium valorem, et pretium condignum redemptionis nostræ pretioso sanguini Salvatoris. I. Pet. 1 : *Non corruptibilibus auro, et argento redempti estis, sed pretioso sanguine agni immaculati ;* I. Joan. 1 : *Sanguis Jesu Christi filii ejus emundat nos ab omni peccato.* Et Clemens V. in extrav. *Unigenitus*, asserit unam guttam sanguinis Christi habuisse valorem infinitum, propter unionem ad Verbum. Ipsa Ecclesia tota canit : « Te ergo, quæsumus, famulis tuis subveni, quos pretioso sanguine redemisti. » Ergo Verbum divinum assumpsit immediate sanguinem, et idem censendum de spiritibus vitalibus, et animalibus, qui sunt veluti scintillæ, et radii sanguinis defæcatioris, plurimumque ad firmitatem, et agilitatem corporis, omnesque operationes vitales conducunt.

Idem dicendum opinamur de unguibus, et capillis, quia, licet non ita requirantur ad integritatem, sicut partes organicæ, tamen necessarii sunt ad meliorem corporis constitutionem, utilitatem, decorem et ornamentum. Unde alicubi D. Thom. comparat capillos foliis arborum ad cooperimentum fructuum institutis, hacque de causa humo-

res cum unguibus in resurrectione restituendos docet Hieron. in c. x. Matt. et August. in *Enchir.* c. 88. De aliis vero humoribus inutilibus, scilicet lacrymis, sudore, saliva, aliisque superfluitatibus excrementitiis corporis humani, quos non informat anima, nec sunt de integritate animalis, minime concedendum est fuisse assumptos.

Sed dices : Sanguis naturalis non est de integritate corporis, nec pars illius, cum deserviat nutritioni carnium, et aliarum partium ; homo autem ex suis partibus non nutritur. Cujus etiam signum est, quod sanguis non est continuus carni, sed solum contiguus ; nam propter suum fluxum partibus solidis minime continuatur. Ergo non est assumptus a Verbo, quod solas partes corporis sibi copulavit.

Respondeo, sanguinem naturalem esse partem actu, et partem in potentia respectu diversorum. Est quidem pars in potentia, si comparetur cum aliis partibus perfectioribus, quarum nutritioni deservit ; est vero pars actu respectu corporis, de cujus integritate est. Sicut elementa mundi sunt veræ partes universi, licet sint partes in potentia respectu mixtorum, ad quorum generationem concurrunt. Nec est absurdum hominem nutriri suis partibus actu, si ad hoc sint a natura institutæ. Licet autem sanguis non continuetur carni immediate, bene tamen mediantibus fibris, seu crassioribus sanguinis partibus, quæ connectuntur venis, et istæ carni. Sed de his philosophi.

Dices adhuc : Concil. Trident. sess. 13. c. 5. docet sanguinem non reperiri sub speciebus panis nisi per concomitantiam : sed si esset pars integralis corporis Christi, tam formaliter ex vi verborum reperiretur, quam caro, nervi, ossa, quæ non alia ratione ibi inveniuntur, nisi quia sunt partes : ergo sanguis non est de integritate naturali corporis Christi, subindeque non fuit assumptus.

Respondeo ideo sanguinem non reperiri ex vi verborum sub specie panis, quia sub illis ponitur Christus per modum cibi, cui aptæ sunt partes solidæ, non fluidæ. Et certe cum ibidem asserat sacra Synodus, sanguinem adesse sub speciebus panis per concomitantiam, sicut et animam, quia partes Christi Domini inter se copulantur, plane sentit sanguinem esse partem humanitatis.

Instabis : Pluribus in locis servantur aliquæ particulæ sanguinis Christi, et inter cæteras celebris est ampulla vitrea in Ecclesia sanctæ Mariæ Magdalenæ apud S. Maximinum servata, in qua sæpe sæpius sacer cruor bullire visus est in die Parasceves circa horam exitus Salvatoris : ergo sanguinem Verbum nunquam assumpsit. Probatur consequentia : si Verbum sanguinem illum assumpsisset, sanguis ille maneret hypostatice unitus Verbo, quod theologi non admittunt. Ergo illum Verbum non assumpsit ; et idem dicendum de aliis portionibus sanguinis, cum sit par omnium ratio.

Respondeo sanguineum illum liquorem, qui est in syndone Taurinensi, et Bisuntina, in spina Parisiensi, in lancea Romana, in ampulla S. Maximini, non posse esse reliquias sanguinis, qui fluxit ab imagine Crucifixi Beryti a Judæis crucifixa, et cujus sanguinis copia ad varias Ecclesias transmissa est, ut habetur *in Martyrolog. Rom.* 9. Novemb. et docet S. Thom. infra q. 54. art. 2. ad 3, quia nimirum syndon, spina, et lancea cruentæ non sunt, nisi ex immediato contactu corporis Salvatoris ; ampulla vero præfata continet terram sanguine Christi passionis tempore aspersam, et a B. Magdalena excerptam, et in Galliam asportatam.

Quare dicendum, quod sanguis ille, qui superest, non erat naturalis, sed nutrimentalis, qui utique non fuit a Verbo assumptus, cum habeat rationem puri alimenti, et humoris sanguinei nondum decocti, et elaborati, non partis corporis naturalis. Hæc solutio supponit distinctionem sanguinis in naturalem, et nutrimentalem, quam admittimus cum D. Thom. *Quodl.* 5. art. 5, sed quia non admittitur ab omnibus, ut omnibus fiat satis, dici potest reliquias illas habere veri sanguinis naturalis nedum colorem, et similitudinem, sed substantiam, et naturam. Nec est inconveniens particulas illas esse dimissas, quia non debebant corpori Christi reuniri : docet autem S. Thom. in 3. dist. 2. q. 2. art. 1, eas tantum Christi mortui partes unionem hypostaticam retinuisse, quæ erant Christo resurgenti restituendæ. Maxima vero Damasceni : « Quod Deus semel assumpsit, nunquam dimisit, » intelligitur de partibus notabilibus ad integritatem spectantibus, non de particulis a Christo resurgente iterum non assumendis, quales sunt exiguæ partes materiæ, sudore, actione, et reactione caloris naturalis, et in-

sensibili transpiratione deperditæ; quales etiam pili, et dentes in infantia decidentes, vel successu temporis præcisi; qualis item sanguis in circumcisione fusus, necnon et præputium tunc abscissum, quod adhuc in Ecclesia servatur. Concedendum tamen, notabiles sanguinis Christi partes minime fuisse dimissas, utpote a Christo resurgente resumendas.

Quæres, num servatus sit aliquis ordo in assumptione partium humanitatis?

Respondeo compendio doctrinæ D. Thom. q. 6, quod licet eodem temporis instanti humanitas, anima, et corpus assumpta sint, quidam tamen ordo rationis, et prioritas naturæ in illis attendi potest. Et quidem certum est, quod ordine intentionis prius fuit assumpta humanitas, quam partes; intentum quippe Incarnationis fuit, ut Deus fieret homo. Aliter tamen est de ordine executionis; nam sicut subsistentia prius natura competit formæ, et ea mediante corpori, ac toti ex utroque resultanti, ut pluries inculcat D. Th. quia cum forma rationalis sit per se subsistens, ipsi primitus competit subsistentia : sic etiam divina subsistentia, quæ supplet locum propriæ, eumdem servavit ordinem. Unde ait D. Thom. art. 8. q. 6. anima est aliqualiter causa carnis uniendæ Filio Dei; non enim esset assumptibilis (secundum congruentiam), nisi per ordinem, quem habet ad animam rationalem, secundum quem habet quod sit caro humana.

Nec sequitur propterea, quod per mortem, separata anima a corpore, dissoluta fuerit unio corporis cum Verbo, sicut ablata superficie augetur color, qui non inest, nisi mediante superficie : nam, ut ait D. Thom. citatus ad 3. nihil prohibet aliquid esse causam alicujus quantum ad aptitudinem, et congruitatem, quo tamen remoto, illud non tollitur, quia etsi fieri alicujus dependeat ab aliquo, postquam tamen est in facto esse, ab eo non dependet.

Quinam defectus assumpti?

Ultima pars, quæ ait Christum assumpsisse aliquos defectus, probatur. Et quidem Verbum assumpsisse aliquos defectus corporis, puta famem, sitim, mortem, constat ex historia Evangelica. Et hujus convenientia est primo, quia congruebat ut Salvator satisfaceret pœnis debitis peccatis hominum, unde dicitur Isai. LIII : *Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.* Et ad Rom. v. dicitur Filius Dei missus *in similitudinem carnis peccati*, quia hæc est conditio carnis peccati, seu peccato obnoxiæ, subire necessitatem moriendi, aliisque infirmitatibus subjacere.

Secundo id decuit ad Incarnationis fidem astruendam; tunc enim vere apparuit Verbum veram carnem, et non tantum phantasticam assumpsisse cum nostris visa est subesse calamitatibus : unde Beatus Thomas Apostolus per aspectum vulnerum ad fidem revocatus est, ut patet Joan. XX. Imo dum in Magistro suo vulnera palpavit carnis, in nobis sanavit vulnera infidelitatis, ut ait Gregor. hom. 26. *in Evang.*

Tertio ad exhibendum hominibus patientiæ exemplum. Hebr. XII : *Sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut non fatigemini animis vestris deficientes.* Unde tribulati, et desolati fiduciam habent accedendi, et petendi auxilium a Christo. Hebr. II : *In eo, in quo passus ipse est, et tentatus potens est. et eis, qui tentantur auxiliari.* Ergo convenienter Verbum divinum assumpsit corpus obnoxium defectibus ex immensa sua caritate, propter implendum redemptionis opus, impediens, ne ex beatitudine animæ derivaretur ad corpus impassibilitas, et incorruptionis vigor, qui natus erat ex beatitudine animæ redundare. Unde vere dixit Damas. lib. 3. cap. 15 : « Beneplacito divinæ voluntatis permittebatur carni pati, et operari quæ propria. »

Idem convincitur de defectibus animæ. Anima Christi fuit vere passibilis, non solum passione corporali, quæ contingit per læsionem corporis; quo perturbato patitur etiam anima per accidens ex unione ad corpus, cujus est forma; sed etiam passione animali orta ex motibus passionum, quæ sunt affectiones appetitus sensitivi. Nam ea omnia Christus assumpsit, quæ ad naturam hominis pertinent. « Neque enim (inquit August. lib. 14. *de Civit.* c. 9.) in quo verum erat hominis corpus, et verus hominis animus, falsus erat humanus affectu. » Verum quia passiones, prout sunt in nobis, scatent multis defectibus Salvatore indignis, ideo triplex discrimen intercedit inter passiones Christi et nostras. Primum, quia in nobis non secus ac equus indomitus feruntur ad illicita, in Christo ad bonum propendebant. Secundum, in nobis judicium rationis præveniunt, ut pervertant; in Christo rationis

ductum sequebantur. Tertium, in nobis in appetitu non sistunt, sed rationem crebro obnubilant, ejusque functiones impediunt; at Christi ratio eis utebatur, imo adjuvabatur. Unde Hieron. *in cap.* XXVI. *Mat.* « propassiones » appellat, quia inchoabantur in appetitu, sed ulterius non extendebantur. Vel quia, sicut Prorex dicitur, qui fungitur officio Regis ad nutum ipsius Regis, sic passiones in Christo in motus suos non prorumpebant, nisi rationis moderamine, et imperio eis ad libitum utente.

Ex his sequitur, in Christo verum fuisse dolorem, qui ex læsione corporis, et læsionis sensu nascitur. Christus autem habuit sensus perfectos, sicut et omnes potentias naturales : unde vocatur *Vir dolorum*. Fuit etiam tristitia, quatenus inferius apprehendebat aliquod malum sub ratione nocivi, vel sibi, ut cruciatus, et mortem; vel aliis, ut peccata, et pœnas peccatorum. Unde et dicebat : *Tristis est anima mea usque ad mortem*, Matt. XXVI. Idem dicendum de timore, qui apprehendit mala imminentia, quæ licet Christus potuerit vitare secundum virtutem divinitatis, erant tamen inevitabilia secundum infirmitatem carnis, cui subvenire nolebat; unde dicitur Matt. XIV : *Cœpit pavere, et tædere*. Idem quoque censendum de admiratione, quæ causatur et novis, et insolitis : licet enim scientiæ beatæ et infusæ nihil novum occurreret, bene tamen scientiæ acquisitæ, et experimentali. Unde dicitur Mat. VIII, quod audiens verba Centurionis *miratus est*. Denique infertur fuisse quoque iram, quæ est passio nascens ex tristitia cum appetitu vindictæ, et injuriæ propulsandæ, qui est tunc bonus, et laudabilis cum desideratur vindicta secundum ordinem justitiæ; et sic fuit in Christo, de quo Joan. II. dicitur impletum illud Psalmi LXVIII : *Zelus domus tuæ comedit me*. Ita tamen erat lenitate, comitate, et mansuetudine temperata, ut in eo suavitas, et clementia semper eminerent : unde ideo vocatur, *agnus coram tondente se :* et ipsemet dicebat : *Discite a me, quia mitis sum*. Et persecutoribus non non vindictam, sed indulgentiam postulabat, dum e cruce orabat : *Pater, ignosce illis*. Unde Apostolus ait sanguinem Christi melius clamare sanguine Abel, quia iste vindictam, et justitiam, sanguis Christi misericordiam perorabat.

Dices : Passiones secum afferunt impræscindibilem imperfectionem, nempe perturbationem animi, unde et a Tullio vocantur «animæ ægritudines.» Ergo indecens est fuisse in Christo aliquam passionem, et sic procul ab ipso fuit dolor, quem contemplationis delectatio extinguebat; procul tristitia, quia nihil accidebat contra voluntatem ipsius, de justo enim Proverb. XII. dicitur : *Non contristabit justum, quidquid ei acciderit*. Quia nimirum non potest amittere bona sua, scilicet virtutes, quæ non sunt obnoxiæ fortunæ. Procul timor, quia etiam de justu scribitur Proverb. XXVIII : *Justus quasi leo confidens absque terrore erit*. Procul admiratio, quæ non oritur nisi ex ignoratione causæ, viso effectu, et cum apprehenditur aliquid ut magnum, quod pusilli animi argumentum est, nam, ut ait Aristot. 4. *Eth.* c. 3 : « Magnanimus non est admirativus. » Et Seneca : « Magno nihil magnum : parvo nihil parvum. » Procul ira, quæ rationem excæcat, et mansuetudini, quæ est virtus Christi, repugnat.

Respondeo passiones perfecte subditas rationi nihil indecorum habere, sed potius esse instrumenta virtutis. In Christo autem plene rationis imperio subjiciebantur, nec eis nisi ad libitum utebatur, seu ut ait August. lib. 14. *de Civit.* c. 9. « Hos motus cum voluit Christus suscepit, sicus cum voluit, factus est homo. » Sic igitur fuit in ipso dolor, quia Christus retinebat in mente contemplationis ubertatem, nec eam gaudii spiritalis abundantiam in vires sensitivas redundare sinebat : fuit etiam tristitia in appetitu sensitivo, intrepida, et imperturbata manente rationis æqualitate, quia, licet principale bonum justi, quod est honestum, amittere; et principale malum, quod est peccatum, incurrere nequiverit, secundariis tamen bonis carere, et malis, quæ afficiunt corpus, subjacere potuit. Fuit etiam timor non perturbans mentem, sed obtemperans; non prævenions, sed sequens; non inordinatus, sed modulatus. Fuit pariter admiratio, non ex ignorantia, sed ex nova experientia : non magna respectu sui, sed aliorum gesta suscipiens.

Denique fuit ira temperata, et rationabilis; zelo quidem fervens, sed discretione condita. Observat tamen S. Thom. q. 15. art. 9. (et a te pariter observari plurimum velim), quod in solo Christo ira moderata bona erat, et vix in nobis. Verba ejus sunt : « Motus iræ etiamsi sit secundum rationem moderatus, utcumque impedit oculum ani-

mæ. » Quod dicto Greg. l. 5. *Mor.* c. 33. consonat : « Ira per vitium excæcat oculum mentis : ira vero per zelum, ipsa turbat. » Hac de causa S. Francisc. Sales. in introductione p. 3. c. 8. ex Aug. docet melius esse non acceptare iram, etiam justam, quam eam quantumvis exiguam quocumque prætextu recipere ; quia facilius est non irasci, quam ira bene uti. Unde dixit B. Jac. c. 1 : *Ira viri justitiam Dei non operatur.*

Cum his tamen stat, non omnes defectus fuisse a Christo assumptos. Pro quo observat triplicem regulam, quam tradit S. Doctor q. 14. art. 4. Prima est : quidam sunt defectus, qui repugnant perfectioni scientiæ, et gratiæ, sicut ignorantia veri, difficultas recti, et hos defectus Christus non assumpsit, utpote repugnantes fini Incarnationis, quæ exigebat Salvatorem plenum gratiæ et veritatis. Secunda est : quidam sunt defectus, qui non consequuntur totam naturam humanam cum Protoparente lapsam, sed ex particularibus causis ortum habent, puta ex inordinatis passionum motibus, vel ex victus et potus excessu, sicut morbi quamplures ; vel ex virtutis formativæ, seminisque debilitate, ut lepra, curvitas, claudicatio : et hi omnes longe fuerunt a Christo Domino, qui nihil in toto vitæ suæ regimine inordinatum gessit, et cujus caro concepta de Spiritu sancto habuit temperamentum ad pondus.

Tertia demum regula est : Sunt aliqui defectus, qui in omnibus hominibus communiter inveniuntur ex peccato primi parentis, sicut mors, fames, sitis, et alia hujusmodi, et hos Christus subire dignatus est ob rationes prædictas. Unde Verbum non omnes, sed aliquos defectus assumpsit « dispensative », ut apposite ait ibidem D. Thom., id est, eos ut sapiens dispensator elegit, quos noverat satisfactioni pro peccatis nostris opportunos.

REFLEXIO.

Assumpsit Verbum sanguinem, ideoque ad ipsum pretiosi sanguinis Christi nomen tota inclinata Ecclesia prosternitur, dum canit : « Te ergo quæsumus famulis tuis subveni, quos pretioso sanguine redemisti. » Terra ipsa in passione Christi ideirco, teste Tertulliano, tremuit, quia sanguine Christi conspersa, veluti reverentia commota est. Heu nos miseros ! illum tam tremendum cruorem, in quo tota spes gratiæ cœlestis innititur, quoties peccamus, toties despicimus, floccifacimus, pedibus conculcamus. Notant medici præsentissimum phrenesis remedium esse extractionem sanguinis usque ad deliquium. Phreneticum mansit genus humanum post Protoparentis stultitiam, quæ major esse non potuit, quam cum se pomo divinitatem asciturum insulsissime opinatus est. Ad sanandum tam inveteratum morbum, sanguinem usque ad deliquium fudit Christus in horto, et usque ad mortem in ara crucis ; quia, ut apposite ait August. lib. *cont.* 5. *hæres.* : « Effusus est sanguis medici, et factum est medicamentum phrenetici. » Verum enim vero Adami phrenesi major est nostra, quæ sumit ex medicina languorem, et in sanguine Christi materiam invenit sacrilegii, in quo parata fuerat medicina salutis. Cesset, amabo, cesset impietas, desinat captivus pretium suum contemnere, sed potius cum eodem Augustino pedibus obvolutus Crucifixi, fundensque sanguinem cordis, id est lacrymas, dicat : « Postquam me cognovi pretioso sanguine Christi redemptum, nolo me amplius exhibere venalem. »

Iterum non solum sanguinem, sed omnes humanitatis partes, defectus quoque corporis et animæ, dolores potissimum, et tribulationes assumpsit Verbum. Quam amandus ergo labor, dolor, angustia, tribulatio, quæ Verbum Patris usque adeo fecit sua, ut in illis concipi, nasci, vivere, mori voluerit, assumptasque miserias consecrare, inaugurari, et (si ita loqui liceret) divinizare, juxta illud Damasceni lib. 3. *de Fid.* c. 20 : « Omnes (defectus) accepit, ut omnes sanctificet. » Quin etiam calamitates assumptas non modo consecravit, sed incredibili suavitatis condimento temperavit, ut late ostendimus tom. 1, dum de beatitudine viæ. Quam suavis, quam amandus Medicus, qui medicinæ amarorem gustavit, ut infirmis dulcedinem, sanitatemque propinaret. Hinc Sancti gloriantur in tribulationibus, in adversitatibus triumphant gaudio, tormenta sustinent non modo fortiter, sed alacriter, et juxta Moysis prophetiam Deuter. XXXIII : *Inundationes maris* (falsi, et amari) *quasi lac sunt.* Unde hoc ? Quia nimirum amantissimus Salvator doloribus suis nostros condivit, miserias beavit, penuriam ditavit, famem et jejunia pinguedine Spiritus saginavit. « Ut quos vivificabat mors tua, et trepidatio robustos, et mœstitia alacres, et turbatio quietos faceret, et desolatio consolatos », inquit Bern. serm. 1. *de S. Andr.*

DISSERTATIO IV

De prædestinatione et gratia Christi.

Explicatis pro virili existentia, essentia, causisque tam externis, quam internis Dominicæ Incarnationis, occurrunt proprietates ejus examinandæ, quarum prima et causalitate, et dignitate gratia est, quæ illi sine mensura data est. Verum quia gratia rivus est aquæ salientis in vitam æternam, a prædestinationis fonte promanans, ideo prædestinationis Christi considerationem præmittemus.

CAPUT I.

DE EXIMIA CHRISTI PRÆDESTINATIONE.

Ut totam de prædestinatione Christi satis abditam materiam aperte exponamus, explicandum est ad quid Christus prædestinatus est, motiva prædestinationis illius, ubi difficultates de causa meritoria Incarnationis alibi tractari solitas, hucusque dilatas, et præsenti materiei opportunas expediemus, et demum effectus prædestinationis Christi.

SPECULATIO I.

Christus ut homo, seu ratione humanæ naturæ prædestinatus est ad filiationem Dei naturalem.

Hanc assertionem docet Apost. Rom. I : *Qui prædestinatus est filius Dei.* Qui locus licet varias patiatur expositiones, illumque intelligant Chrysostomus, et Theophilactus non de prædestinatione, sed de declaratione, ut sensus sit, Christum factum secundum carnem manifestatum esse, et certissimis argumentis comprobatum *secundum Spiritum sanctificationis*, id est ex potestate sanctificandi homines, qua excellebat *ex resurrectione mortuorum*, id est, quia semetipsum, sicut prædixerat, a morte ad vitam suscitavit, nihilominus locum illum, ut littera sonat, intelligit August. de prædestinatione ad filiationem naturalem, dicens lib. *de Prædest. Sanct.* c. 15. prædestinatus est Jesus, ut qui futurus erat secundum carnem Filius David, esset in virtute filius Dei.

Probatur ratione D. Th. q. 24. art. 1. et 2. Nihil fit in tempore, quod non fuerit a Deo præordinatum in æternitate, scientiæ enim, et voluntati Dei nihil de novo accidit in tempore : sed in tempore factum est per gratiam unionis, ut homo esset Deus et Filius Dei ; humana quippe natura non fuit semper unita Verbo Dei : ergo Christus ratione naturæ humanæ prædestinatus est ad filiationem Dei naturalem.

Confirmatur. Ad id primo, et principaliter Christus ut homo, seu ut in humana natura subsistens prædestinatus est, quod principaliter in tempore ex Dei decreto humanitati communicatum est : sicut justi dicuntur prædestinati ad gloriam, quia ad hanc conferendam præcipue tendit prædestinatio. Atqui primum, et præcipuum donum humanitati Salvatoris collatum fuit filiatio naturalis, seu personalitas filii Dei : primum quia ex illo cætera omnia veluti e fonte scaturiunt : præcipuum vero, quia magis est esse, et fieri Deum, quam frui Deo. Ergo Christus ut homo prædestinatus est ad filiationem Dei naturalem.

Objicies : Subjectum prædestinationis, seu persona quæ prædestinatur, non debet includere terminum ejusdem prædestinationis ; siquidem terminus prædestinationis est id, ad quod pervenit subjectum ; subjectum autem non pervenit ad se ipsum, sed ad aliquid a se distinctum. Hac de causa homo non dicitur prædestinari ad animam rationalem, quam importat, sed ad gloriam, ad quam transmittitur. Atqui Christus ut homo in suo formali conceptu includit suppositum filii Dei naturalis, quod enim subsistit in sacra humanitate est persona Filii, non Patris, nec Spiritus sancti : ergo Christus ut homo non potest dici prædestinatus ad hoc, ut sit Flius Dei naturalis.

Respondeo huic argumento plures adhiberi solutiones, quibus nodus implicatur magis, quam explicetur. Quare cum D. Thomas sæpe sæpius hanc difficultatem sibi proponat, ex tam puro fonte vera responsio haurienda est. Sic ergo ait q. 24. art. 1 ad. 2 : « Prædestinatio attribuitur personæ Christi, non quidem secundum se, vel secundum quod subsistit in divina natura ; unde cum prædixisset Apostolus, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, subjunxit, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute ; ut daret intelligere, quod secundum hoc, quod factus est ex semine David secundum carnem, est prædestinatus Filius Dei in virtute : quamvis enim sit naturale illi personæ secundum se consideratæ, quod sit Filius Dei in virtute, non tamen est ei naturale secundum humanam naturam, secundum quam hoc sibi convenit per gratiam unionis. » Et iterum ad 2 : « Persona illa etsi ab æterno fuerit Filius Dei, hoc tamen non fuit semper, quod subsistens in natura humana fuerit Filius Dei. » Et rursum in 3. dist. 7. q. 3. art 1. ad 1. et 3 : « Prædestinatio non est naturæ, neque personæ secundum se, sed personæ ratione naturæ assumptæ. Et licet homo non præintelligatur ad filium Dei ratione suppositi; præintelligitur tamen ratione naturæ. » Et denique in c. 1. ad Rom. lect. 3 : « Quia persona Christi subsistit in duabus naturis, humana scilicet, et divina, secundum utramque potest aliquod dici de eo : sicut enim de homine potest aliquid dici secundum corpus, ut tangi, et vulnerari ; aliquid autem secundum animam, ut intelligere et velle ; ita et de Christo potest aliquid dici, et secundum divinam naturam, sicut ipse de se dicit Joan. x. *Ego et Pater unum sumus ;* et aliquid secundum humanam naturam, sicut cum dicimus eum crucifixum, et mortuum, et hoc modo dicitur esse prædestinatus secundum humanam naturam : quamvis enim ipsa persona Christi semper fuerit Filius Dei, non tamen semper fuit, ut existens in humana natura esset Filius Dei, sed hoc fuit ineffabilis gratia. »

Vides Angelicæ doctrinæ constantiam, et consonantiam, ex qua semotis ambagibus respondetur in forma, distinguendo majorem : subjectum prædestinationis non debet includere terminum sub illa ratione, secundum quam est subjectum, concedo ; sub alia ratione, secundum quam non est subjectum, nego : et similiter minorem : Christus ut homo importat suppositum Filii Dei naturalis, sub ea ratione, secundum quam est subjectum prædestinationis, nego ; sub alia ratione, secundum quam non est subjectum prædestinationis, concedo : quia nimirum non est subjectum prædestinationis ratione personæ divinæ secundum se, sed secundum naturam humanam, cui non convenit assumi ad filiationem divinam, nisi per gratiam unionis. Unde patet in prædestinatione Christi, terminum esse distinctum a subjecto. Nam subjectum est Christus ratione humanitatis, terminus est filiatio divina, cujus humanitas est susceptiva.

Nec obest exemplum de homine, qui non potest prædestinari ad animam rationalem, quam includit : tum quia effectus naturales non cadunt sub prædestinatione, de qua loquimur, bene tamen unio hypostatica, quæ communicatur humanitati. Tum præcipue, quia in Petro non sunt duæ naturæ, quarum uni conveniat anima rationalis, non alteri ; sed si suppositum, et persona Petri posset terminare duas naturas, humanam v. g. et leoninam (ut de potentia absoluta possibile esse multi credunt extra scholam D. Thomæ), tunc recte dici posset : « Leo prædordinatus est, ut sit homo »; quia, licet suppositum leonis esset etiam homo, non tamen id haberet, prout subsisteret in natura leonina, cui communicaretur unio ad suppositum humanum.

Dices : Illud cadit sub divina prædestinatione, quod factum est in tempore, ut discurrit D. Thom. hic : sed hæc propositio falsa est, « Christus ut homo factus est Deus », vel « Filius Dei », ut supra dum de communicatione idiomatum diximus, et probat ex professo D. Thom. q. 16. art 7. « Quia, inquit, suppositum humanæ naturæ, de quo verificatur esse Deum, est idem, quod hypostasis, seu persona Filii Dei, quæ semper fuit Deus ; unde non potest dici, quod iste homo incepit esse Deus, vel quod fiat Deus, aut quod factus sit Deus ». Ergo Christus ut homo non est prædestinatus, ut sit filius Dei, cum semper persona illa fuerit Filius Dei.

Respondeo hanc etiam replicam occupasse D. Thomam, ait enim q. 24. art. 1. ad 3. esse differentiam, quia « fieri pertinet ad ipsam rem secundum quod est in se ; prædestinari autem pertinet ad aliquem secundum quod est in apprehensione alicujus præordinantis. Id autem quod subest alicui formæ,

vel naturæ secundum rem, potest apprehendi, vel prout est sub forma illa, vel etiam absolute, et quia absolute non convenit personæ Christi, quod inceperit esse Filius Dei, convenit autem ei secundum quod intelligitur, vel apprehenditur ut in natura humana existens, quia scilicet hoc aliquando incepit esse quod in natura humana existens esset Filius Dei ; ideo magis est hæc vera, Christus est prædestinatus Filius Dei, quam ista, Christus est factus Filius Dei. » Itaque unitas personæ impedit quidem Christum esse factum Filium Dei, sed non prædestinatum esse Filium Dei, quia esse factum convenit personæ secundum quod est a parte rei, sic autem persona Christi non est facta Filius Dei, quamvis illud complexum, « Factum est, ut Christus homo sit Filius Dei », non neget D. Th. At vero esse prædestinatum convenit alicui secundum quod est in mente præordinantis, qui potest rem cum præcisione apprehendere, et secundum aliquam rationem attribuere aliquid ; et sic Deus præordinavit, et decrevit Christum ut hominem, seu secundum humanitatem evehi ad filiationem naturalem. Unde D. Thom. art. 2. ad 2 : « Dicitur convenire aliquid alicui ratione humanæ naturæ, cujus humana natura est susceptiva, et sic dicimus, Christum esse prædestinatum ratione humanæ naturæ, quia prædestinatio refertur ad exaltationem humanæ naturæ in ipso. » Vides D. Thomam seipsum interpretari ; et quo sensu velit Christum dici prædestinatum Filium Dei. Certe suspicor in hac materia multum esse dissidii de solo nomine.

Urgebis : Ergo melius diceretur humanitatem esse prædestinatam ad hoc ut uniatur Filio Dei in unitate personæ, quam quod Christus sit prædestinatus Filius Dei.

Respondeo cum D. Th. art. 1. ad 2. non solum id non melius dici, sed non posse dici; alias loquutio Apostoli esset impropria propter duo : primo quidem ratione communi ; non enim dicimus naturam alicujus prædestinari, sed ejus suppositum ; quia prædestinari est dirigi in salutem, quod quidem est suppositi agentis propter beatitudinis finem. Secundo ratione speciali, quia esse Filium Dei non convenit humanæ naturæ ; est enim hæc falsa, « humana natura est Filius Dei ». Quare solum dici potest, Christum ut hominem esse prædestinatum Filium Dei ; imo absolute, et sine addito potest dici prædestinatus Filius Dei.

Pro quo observa, quod, licet quando prædicatum natum est convenire subjecto secundum se totum, si conveniat solum parti, tunc non prædicetur de illo absolute, sed cum restrictione ; sicut quia albedo potest convenire toti corpori, Æthiops, qui est albus secundum dentes tantum, non dicitur albus simpliciter, sed secundum dentes : tamen quando prædicatum non potest convenire, nisi secundum unam partem, tunc potest prædicari de illo absolute ; sic quia crispitudo non potest convenire homini, nisi secundum capillos, nec claudicatio, nisi secundum tibiam, homo absolute dicitur crispus, vel claudus. Similiter in proposito, quia prædestinatio non potest convenire Christo, nisi secundum humanam naturam, ideo Christus dici potest simpliciter prædestinatus Filius Dei, quantumvis esse prædestinatum ei conveniat ratione naturæ humanæ, quæ nullis præcedentibus meritis exaltata est ad esse personale Verbi.

Insistes : Si ideo Christus ut homo prædestinatus est Filius Dei, quia existens in natura humana fuit per hanc unionem Filius Dei, posset etiam dici, Christum esse prædestinatum, ut sit Filius hominis ; nam per unionem illam factum est etiam ut existens in Divinitate sit Filius hominis. Consequens non admittitur : ergo nec antecedens.

Respondeo esse discrimen, quia, ut recte ait D. Th. art. 2. ad 3 : « Gratia non est facta filio Dei, ut esset homo, sed potius humanæ naturæ, ut filio Dei uniretur ; unde magis proprie potest dici, quod Christus secundum quod homo est prædestinatus esse Filius Dei, quam quod Christus secundum quod est filius Dei, sic prædestinatus esse homo ». Cui brevi, sed clarissimæ solutioni nihil addi potest.

REFLEXIO.

Christus prædestinatus est ut sit Filius Dei per naturam ; et tu, lector, ad hoc vocatus es, ut sis filius per gratiam, frater Christi, et hæres Dei. Fit autem justus filius Dei, et frater Christi, non solum quia carnem habet, quæ, ut lepide ait Tertull. lib. *de Resurrect. carn.* c. 9, a tempore Incarnationis « sosor Christi » est ; sed ea potissimum causa, quod Christo per fidem dilectione

operantem intime connectatur. Hic unicus totius Incarnati Verbi œconomiæ scopus, *ut filii Dei nominemur, et simus ;* ut Dominus mutetur in Patrem, qui velit caritate magis, quam potestate regnare. « Si te Cæsar adoptasset (inquit egregie Lipsius), quis supercilium tuum ferret? Nunc cum Filius Dei sis, non te æstimas, et attollis? » Quid est homo ? Quid est Deus ? Homo secundum Abrahamum est terra, et cinis, secundum Isaiam fœnum, secundum Jobum velut umbra, secundum Salomonem vanitas, secundum Davidem universa vanitas, secundum Paulum infelicitas. Deus est, qui est pelagus essendi infinitum, cujus magnitudinis non est finis : et tamen ille pater voluit esse servorum, ut intelligeremus, quod quanta est generantis affectio, tanta ipsius est in nos propensio. Quæ gratiarum actio huic beneficio par inveniri potest ? Quæ vox ? Quæ sententia ? Quis cogitationis motus, quibus immensum beneficium celebretur ? Sed quam ingens hinc spei nostræ robur accenditur ? Nam *si vos* (inquit Veritas Matt. VII.) *cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris ; quanto magis Pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se?* Et Joan. XV : *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.... Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis.* Hanc Patris suavissimam indolem bene noverat Prodigus, qui quamvis filii nomine se indignum plane agnosceret, non dubitavit tamen patris nomenclaturam usurpare, dum intra se dicebat : *Surgam, et ibo ad patrem meum.* Ubi aurec Chrysol. serm. 2 : « Qua spe, qua fiducia, qua confidentia ? Qua spe ? Illa, qua pater est : Ego perdidi quod erat filii ; ille quod patris est non amisit. Apud patrem non intercedit extraneus : intus est in patris pectore, qui intervenit, et exorat affectus. Urgentur patris viscera, iterum filium genitura per veniam, qui redire cupit filium, non perire. »

Cave tamen, lector, ne hac paterna indulgentia abutaris. « Certum est enim (inquit Zeno Veron. serm. I. *de Isai.*) in eum filium postea quam deliquit, graviter vindicari, quem pater plurimo dilexit affectu : et quantam pietatem dilecto filio amatus pater exhibuit, tantam læsus exigit ultionem ; quia, cum vicem non reddidit patri dilectus Filius, dignam sententiam percipit abdicatus. » Quid autem opus sit, ut veri Filii Dei reapse simus, tangemus in ultima hujus capitis reflexione.

SPECULATIO II.

Prædestinatio Christi est ita gratuita, ut Incarnatio non potuerit cadere sub merito Christi, nec Sanctorum : aliter tamen et aliter.

Hanc positionem perspicue tradit Aug. lib. *de Corrept. et grat.* c. 11. dicens : « Ista nativitas profecto gratuita conjunxit in unitate personæ hominem Deo, carnem Verbo : istam nativitatem bona opera sequuta sunt, non bona opera meruerunt. » Et lib. *de prædest. SS.* c. 17. sic : « Est præclarissimum lumen prædestinationis, et gratiæ ipse Salvator Christus Jesus, qui ut hoc esset, quibus tandem suis vel operum, vel fidei præcedentibus meritis natura humana, quæ in illo est comparavit ? Quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret ? » Quasi diceret, nihil.

Probatur : Prædestinatio Christi nulla supponit merita prævisa Christi, si Incarnatio non possit cadere sub merito Christi ; sed Incarnatio non potest cadere sub merito Christi : ergo nulla supponit prævisa merita. Major est evidens ; non enim potest Deus decernere facere aliquid propter merita alicujus, qui illud mereri non potest. Minor vero probatur. Implicat principium effectivum meriti de condigno cadere sub merito, alias meritum esset causa sui, et simul effectus in eodem genere causæ meritoriæ : ex quo principio docent omnes Catholici contra Pelagianos, prædestinationem ad primam gratiam non esse ex prævisis meritis ; quia prima gratia non potest cadere sub merito ; ideo vero non potest cadere sub merito, quia est principium et radix meriti, nec potest esse effectus ante principium, nec fructus ante radicem, nec fluvius ante fontem. Atqui Incarnatio est principium omnis meriti in Christo ; nam omnes operationes Christi ideo intelliguntur meritoriæ, quia procedunt a supposito divino humanitati unito, a quo valorem hauriunt, et dignitatem. Ergo Incarnatio non potest cadere sub merito Christi.

Confirmatur et explicatur. Licet Deus prius præviderit futura Christi merita, quam Incarnatio fuerit exequutioni mandata, tamen Deus hujusmodi merita non prævidit, nisi præhabito decreto de Incarnatione futura, cum tota futurorum meritorum efficacia

ab Incarnatione fluat : ergo prius natura Deus prævidit futuritionem Incarnationis, quam futuritionem meritorum, quia Deus nihil prævidet futurum, nisi in decreto ; et prius decrevit Incarnationem, quam merita, sicut generaliter prius natura decernitur causa, quam effectus. Ergo impossibile est merita Christi intelligi ut futura antecedenter ad decretum de exequutione Incarnationis; sicut impossibile est intelligere effectum fluxurum ab aliqua causa, nisi supposita futuritione causæ talis effectus ; sed causa omnium meritorum Christi est ipsa Incarnatio : ergo Deus non potuit prævidere ulla merita Christi futura, nisi supposito decreto de ponenda Incarnatione ; et consequenter decretum Incarnationis non potest supponere prævisionem meritorum, sed ad illam omnino supponitur.

Confirmatur, et roboratur amplius. Repugnat causam subsequi effectus suos a se productos. Ex qua doctrina in materia de prædestinatione (consentiente ipso Suare, qui hic nobis adversatur) merita prævisa hominum non possunt movere Deum ad prædestinationem gloriæ eorum ; quia merita sunt potius effectus prædestinationis, et sic futuritio meritorum supponit prædestinationem, qua præparatur gratia inferens merita. Atqui Christus futurus est causa valoris meritorum futurorum : ergo decretum de ponendo Christo non fundatur in meritis, sed ea fundat, et consequenter non potuit Deus prius velle merita Christi, quam Incarnationem, ex qua tota eorum efficacia derivatur.

Dices : Merita Christi prævisa præcedunt tota æternitate executionem Incarnationis : ergo merita illa ut prævisa potuerunt movere Deum, si non ad intentionem, saltem ad executionem Incarnationis.

Respondeo merita ut prævisa præcedere executionem Incarnationis ut exercitam et in tempore factam, sed non ut exercendam, et a Deo decretam ; ita ut decretum de Incarnatione ponenda et exequutioni mandanda fuerit posterius prævisione meritorum. Sicut, licet merita prævisa justi cujusvis præcedant tota æternitate collationem primæ gratiæ; quia tamen decretum de impertienda prima gratia non supponit prævisionem ullius meriti, ideo merita ut prævisa non movent Deum ad dandam primam gratiam, quæ est meriti omnis origo, non solum ut intenta, sed etiam ut exequutioni mandata.

Urgebis : In humanis sæpe sæpius præmium meriti datur ante ipsum meritum anticipata solutione in stipendium et mercedem futuri laboris et meriti, ut cum dux tradit militi arma, vel equum in præmium futuræ pugnæ : quidni similiter poterit Deus conferre humanitati unionem hypostaticam, et homini primam gratiam intuitu futurorum meritorum ?

Respondeo, esse manifestam differentiam : tum quia præmia ab hominibus collata non sunt causa meriti, v. g., arma militi concessa non sunt principium meritorum militis, sed industria, et strenuus vigor armis generose utens ; unde nihil mirum si arma prius data laboribus suis promereatur. At vero merita Christi unice pendent ab unione hypostatica ipsis condignitatem diffundente ; et similiter merita Sanctorum a prima gratia veluti a primo fonte derivantur. « Omne bonum opus hominis (inquit S. Thom. 1. 2. q. 114. art. 5.) procedit a prima gratia, sicut a principio, non autem procedit a quocumque humano dono ; ideo non est similis ratio de dono gratiæ, et de dono humano. » Tum etiam, quia in humanis arma, aliaque dona anticipata solutione collata vel dantur simpliciter, et sic non cadunt postea sub merito ; nam, ut ait idem S. Doct. q. 29. *de Verit.* art. 6, « non potest esse quod aliquis mercatur quod jam habet. Quod autem in humanis aliquis pro accepto beneficio domino suo serviat, magis habet rationem gratiarum actionis, quam meriti. » Vel dantur solum apposita conditione, ut si bene egerit faciet illa sua ; et sic exemplum non est ad propositum, quia unio hypostatica simpliciter, et sine ulla conditione humanitati collata est.

Consectaria momentosa.

Ex dictis sequitur primo, Christum non potuisse mereri de congruo suam Incarnationem, quia meritum de congruo non consistit in alio, quam in precibus amici ad amicum, fundaturque in legibus amicitiæ, juxta quas congruum est, ut amicus amicum justa petentem exaudiat : Christus autem non potuit unionem, quam semper habuit, postulare.

Sequitur secundo, Christum non meruisse reunionem suæ humanitatis ad Verbum factam in resurrectione, ut quidam volunt ; nam partes humanitatis remanserunt semper

unitæ Verbo : et cum totum non sit aliqua entitas distincta a partibus simul sumptis, per resurrectionem non est facta de novo unio hypostatica, sed solum unio inter animam et corpus, qua sola posita vera fuit et integra humanitas, et per unionem suarum partium simul sumptarum, a quibus non distinguitur, fuit unita cum Verbo. Unde meruit quidem Christus reunionem corporis cum anima, sed non reunionem hypostaticam, quæ non fuit dissoluta.

Sequitur tertio, Christum non meruisse continuationem suæ unionis non solum active sumptæ pro actione Dei conservantis, quia actio increata non potest cadere sub merito ; sed nec passive acceptæ ex parte humanitatis, quia hæc continuatio est eadem unio ut primo producta ; non enim conservatur ad earum rerum modum, quarum manutenentia indiget nova aliqua additione partium, motus, vel auxilii alicujus ; sed eadem omnino permanet, utpote prorsus immutabilis, et longe permanentior, quam sit substantia Angeli, vel visio beata ; et tamen istæ semel productæ non continuantur propter meritum, sed ex natura sua.

Dices : Christus meruit extensionem unionis cum partibus materiæ quotidie acquisitis subindeque hujus unionis continuationem : nihil enim assignari potest, quod obsit tali merito, cum talis extensio non sit principium meriti, nec repugnet illud idem, quod titulo connaturalitatis debetur, titulo etiam meriti comparari, ut dicemus infra de gloria corporis. Ergo similiter potuit Christus mereri continuationem suæ unionis. Probatur consequentia. Ideo extensio ad novam materiam potest cadere sub merito, quia est posterior merito Christi, quod cœpit in primo instanti. Atqui similiter continuatio unionis est posterior merito Christi : ergo continuationem potuit pariter promereri.

Respondeo antecedens non esse omnino certum, quia extensio unionis ad novas partes materiæ est eadem formaliter unio hypostatica, licet diversa materialiter : sicut partes, quas successive informat anima, faciunt idem formaliter compositum, tametsi materialiter diversum. Sed hoc dato, neganda est paritas, et consequentia ; quia continuatio unionis primo factæ non est formaliter et secundum propriam durationem posterior merito, quia mensuratur æternitate participata, quæ habet durationem omnino immobilem et permanentem : solum ergo virtualiter et per correspondentiam ad tempus nostrum est merito posterior. At vero hæc nova extensio ad novas partes fiebat quotidie, sicut et ipsa nutritio. Ex quibus etiam facile resolves an Christus meruerit circumstantias Incarnationis ; si enim præcedunt, vel comitantur unionem, atque se tenent ex parte principii meriti, utique non potuerunt merito obtineri : quæ tamen subsequutæ sunt, quæque principium meriti supponunt, meritis Christi tributæ sunt.

Sequitur quarto, SS. Patres veteris Testamenti Incarnationem de condigno mereri minime potuisse. Probatur, quia ordo hypostaticus includens intrinsece personam divini Verbi est ita eminens, ut omnium meritorum condignitatem infinito excedat intervallo : ergo nequit illum promereri, nisi meritum infinitum, quali carent Sancti quibuslibet gratiarum donis referti. Quare gratia sanctificans potest duntaxat vel sui augmentum, vel gloriam obtinere, cum sit fons aquæ salientis in vitam æternam ; sed illos terminos transilire nequaquam potest, nec sibi facere debitam hanc unionem, cujus sublimitas longe magis excedit opera gratiæ creatæ, quam totus ordo gratiæ totum naturæ ordinem superexcedat; siquidem distantia inter ordinem gratiæ et naturæ quamlibet magna, finitis tamen terminis circumscribitur. At subsistentia Verbi divini, quam involvit ordo hypostaticus, omni gratia creata et creabili tanto antecellit, quanto Deus creaturam in infinitum inferiorem relinquit. Unde sacræ Litteræ passim inculcant, Deum esse incarnatum *propter suam nimiam caritatem, qua dilexit nos*, ut dicitur Ephes. II. *Et non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam*, ad Tit. III.

Dices : Patres operibus suis bonis meruerunt de condigno apertionem regni cœlestis, alias non meruissent gloriam : sed regnum cœlorum non aperitur nisi per Christum : ergo meruerunt adventum Christi aperientis januam cœlorum clausam.

Respondeo in primis, Patres illam apertionem non meruisse, quia est bonum commune toti generi humano, quod excedit in valore opera a particularibus elicita, solumque correspondere potest meritis Christi, qui est caput Ecclesiæ. Potuerunt quidem removere impedimenta se tenentia ex parte sui, non tamen impedimentum se tenens ex parte naturæ peccato originali infectæ, indignæ introitus regni cœlorum. Unde nemo

ingrederetur in cœlum, nisi ille aperuisset, qui descendit de cœlo, secundum illud : *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo;* id est, nisi sit membrum filii hominis, sub qua ratione cum Filio hominis computatur, ut exponit August. Sed utut sit de hoc, non propterea meruissent de condigno Incarnationem, etsi apertionem mereri potuissent ; quia apertio illa non excedit proportionem meritorum ex gratia, sicut nec ipsa gloria ; unde, si Deus voluisset, illam mereri potuissent. At unio hypostatica meritum omnis creaturæ immensum excedit.

Sequitur quinto, Patres de congruo Incarnationem mereri potuisse. Ratio est, quia Patres suis instantibus precibus et ferventissimis suspiriis petebant beneficium divinæ Incarnationis : congruum autem erat, ut Deus preces amicorum sibi obedientium exaudiret ; unde dicitur Psal. XI : *Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Ponam in salutari ;* et Isai. XIX : *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis Salvatorem, qui liberet eos ;* et Genes. XXII. Abrahamo ob insignem obedientiam dictum est : *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.* Quæ benedictio in Incarnatione effectum sortita est.

Confirmatur ex differentia, quæ est inter merita Christi, et merita sanctorum Patrum. Merita Christi sunt posteriora ipsa Incarnatione ; unde ipsam obtinere minime potuerunt ; merita vero Patrum præcesserunt Incarnationis executionem : ergo illam a Deo postulare et impetrare potuerunt. Et, licet Deus ante prævisa merita Sanctorum disposuerit in suo æterno consilio Incarnationem cum omnibus circumstantiis loci et temporis, tamen in executione voluit illius executionem Sanctorum meritis, lacrymis et precibus concedere. Sicut rex apud se statuens vitam reo morti addicto ex gratia condonare, tamen in honorem amicorum suorum disponit ut gratiam illam a se petant, et ad eorum petitionem quod statuerat, exequitur : sic Deus Incarnationem æterno consilio præfinitam per orationes Sanctorum executioni tradidit.

Dices : Principium meriti non potest cadere sub merito, ut toties diximus, et inde deduximus Christum non potuisse mereri Incarnationem, nec justos primam gratiam : sed Incarnatio fuit principium omnis meriti sanctorum Patrum ; opera enim meritoria illorum erant ex gratia collata ex meritis Christi incarnandi : ergo Incarnationem non potuerunt mereri sancti Patres etiam de congruo.

Respondeo, principium meriti non posse cadere sub merito, sub ea ratione, qua est principium meriti, sed sub alia. Incarnatio autem est principium meriti Patrum, ut prævisa, et sic eam non meruerunt Patres : non est vero principium ut exequuta, quia sic est posterior meritis et precibus Sanctorum, unde sub ea ratione potuerunt Patres eam de congruo mereri, sicut et circumstantias loci, temporis, accelerationis, et sic de aliis. Quid autem dicendum sit de Beatissima Virgine, a fortiori credendum est illam Incarnationem de congruo promeruisse, sed de his forte dissertatione ultima sermo redibit.

REFLEXIO.

Vere multi Doctores orationem vocant « supplicem omnipotentiam, » quid enim est quod non impetret oratio, quæ Dei ipsius Incarnationem consecuta est? Hæc unio tam mirabiliter singularis, tam singulariter mirabilis, quam Scriptura antonomastice vocat opus Dei, Habacuch III : *Domine, opus tuum*, et quæ tot rationibus merita excedebat et vota, ut enim ait Chrys. serm. *de Ascens.* : « Nobis pax miranda donata est, quæ nunquam sperabatur posse concedi. » Denique quæ nulla certa actione attingi potuit, ut alias vidimus lacrymis precibusque effecta est. Quærendo igitur, petendo, pulsando insistamus, et non deficiamus ; nam qui Verbum precibus dedit, quomodo non cum ipso nobis alia donabit ? Sed non mirum, si nihil obtineamus, qui beneficium Incarnationis, ad quod Patres nostri tantopere anhelarunt, adeo frigide recolimus. « Ardorem desiderii Patrum (ait Bern. serm. 11. *in Cant.*) suspirantium Christi in carne præsentiam frequentissime cogitans compungor, et confundor in memetipso, et nunc vix contineo lacrymas : ita pudet teporis, torporisque miserabilium temporum horum, cui namque nostrum tantum ingerat gaudium gratiæ hujus exhibitio, quantum veteribus Sanctis accenderat desiderium promissio ? »

SPECULATIO III.

Prædestinatio Christi usque adeo causa est nostræ prædestinationis, ut merita Christi sint causa nostræ prædestinationis.

Intelligitur hæc assertio de prædestinatione, non prout est actus Dei ; nullus enim est ita insanus, ut loquitur D. Thom. 1 p. q. 23. art. 5, ut dicat actum divinum causari ab alio ; sed intelligitur de prædestinatione ex parte objecti, eo plane modo, quo primo tomo diximus prædestinationem gratuitam non habere pro causa motiva merita nostra : ita in præsenti dicimus Deum non fuisse permotum ad prædestinandos homines, nisi prævisis meritis Christi, propter quem aliquos elegit, aliis justo judicio relictis. Unde, licet motivum ultimum prædestinationis Sanctorum sit gloria Dei manifestanda, misericordia declaranda, aliaque attributa illustranda ; tamen motivum proximum prædestinationis eorum est gloria et merita Christi, sine quibus nullum prorsus ad gloriam prædestinasset, sed omnes in massa perditionis reliquisset.

Sic clare explicata speculatio aperte traditur in Scripturis. Ephes. I : *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* Igitur sine ipso nos non elegisset. Hebr. II : *Decebat eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per mortem consummare.* Ergo per ipsum, et propter ipsum in gloriam multos filios adducere statuit. Et hac de causa Christus sibi Sanctorum electionem tribuit. Joan. XV : *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Et iterum : *Nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* Loqui autem Christum non solum de electione ad Apostolatum, sed etiam ad gloriam, clare significat August. *de Correp. et Grat.* c. 7 : « Cum audimus, nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est, illos debemus intelligere electos per misericordiam, illum per judicium. Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum, illum ad effundendum sanguinem suum. »

Ratio vero inconcussa hujus veritatis corollarie deducitur ex dictis de motivo Incarnationis ; Christus non est prædestinatus, nisi ut Redemptor, ita, ut peccato non existente, Verbum minime incarnatum esset. Atqui, si independenter a meritis Christi prævisis Sancti fuissent ad gloriam prædestinati, Christus non fuisset prædestinatus ut Redemptor, nec ad hoc officium implendum Christus venisset : ergo prædestinatio Sanctorum supponit pro motivo merita Christi prævisa. Major est articulus, si non fidei, saltem doctrinæ Thomisticæ. Minor vero probatur. Si independenter a meritis, et prævia Christi prædestinatione Sancti sunt prædestinati ad gloriam decreto efficaci, quod frustrari non potest : ergo æque bene consequerentur homines gloriam ex vi efficacis prædestinationis effectum suum sortituræ, tametsi Christus non venisset ; ergo ad implendum Salvatoris et Redemptoris officium frustra Christus prædestinatus esset ; ergo gratis Christus mortuus est, si prædestinatio efficaciter decreverat perducere ad gloriam, non in vi sanguinis Christi, sed independenter ab ejus effusione.

Confirmatur. Ea quæ ex mera divina voluntate pendent, non possunt bonis aliter innotescere, quam per revelationem, vel per effectus ; Deo enim, qui fallere, fallive non potest, credendum est ; et dum videmus aliquid effectum, signum est Deum ita voluisse, sine cujus voluntate nihil fit. Atqui non solum Scriptura inculcat Deum nos in Christo elegisse, sed etiam omnes effectus prædestinationis a primo ad ultimum Christo tanquam causæ asserit verbis luce meridiana clarioribus. Rom. V : *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem ; ita et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ ;* Act. IV : *Non est aliud nomen datum sub cœlo, in quo oporteat nos salvos fieri ;* Apocal. V : *Redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione, et fecisti nos Deo nostro regnum ;* et alibi passim. Unde quædam anima pia memoriam abundantiæ passionis Christi eructans dicebat : « Nolo salutem, nisi Christi sanguine tinctam : omnis mihi gratia suspecta est, quæ non fluxerit de fontibus Salvatoris. » Ergo merita Christi prædestinati et prævisi sunt causa nostræ prædestinationis.

Dices : Causa totalis prædestinationis Sanctorum non est voluntas humana Christi, sed sola divina, ad quam Patres totam hujus profundissimi mysterii altitudinem referunt ; imo ipsamet Veritas idipsum Matth. XI. affirmabat : *Abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis : ita Pater, quia sic placitum fuit ante te.* Ergo dum extollere conamur gratiam Christi, evacua-

mus gratuitam prædestinationem, quæ nulla prorsus merita præsupponit, alias gratuita non erit, militabuntque contra nos illæ rationum copiæ, quas in materia de prædestinatione instruximus.

Respondeo gratuitam Sanctorum prædestinationem nullatenus hac nostra doctrina imminui, sed firmari. Tum quia dum Patres et meliores theologi excludunt prævisionem meritorum a prædestinatione hominum, loquuntur de meritis nostris, non de meritis Christi, quos potius nostra prædestinatio, utpote redemptiva, necessario præsupponit. Tum quia, licet Deus meritis et voluntati Christi reliquerit designationem prædestinatorum in speciali, sicque illos solos prædestinarit, pro quibus Christum rogaturum prævidit; tamen voluntas humana Christi dependebat a divina ut movente et regulante: unde quod Christus potius illos, quam alios a Patre postularit, supponit voluntatem divinam dirigentem et moventem ad petendum unum præ alio; subindeque totum prædestinationis negotium primordialiter reducitur in divinæ beneplacitum voluntatis, tanquam in radicem, et, ut loquitur Bern., « causam causalissimam. »

Instabis : Prædestinati dati sunt Christo a Patre, ut ipsemet testatur Joan. XVII : *Tui erant, et mihi eos dedisti.* Ergo antecedenter ad merita voluntatis Christi prævisæ Sancti erant electi.

Respondeo, Patrem tradidisse Christo in tempore per exequutionem, quos ab æterno in ipso elegerat per prædestinationem. Veridice tamen asserebat Christus, *tui erant*, quantum ad voluntatem primordialem, dirigentem et primo motricem voluntatis humanæ Christi, eamque applicantem ad eligendos illos præ aliis. *Et tu mihi eos dedisti*, movendo actu voluntatem meam ad hos præ aliis oblato meritorum meorum infinito pretio postulandos : et, quamvis vellem omnium salutem efficaciter postulare, tamen *non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi;* id est, non peto efficaciter salutem totius mundi (quamvis sufficiens pro omnibus pretium sincerissime offeram) sed eorum solum, ad quos determinas voluntatem meam, ut pro ipsis *sanctificem meipsum*, id est tradam corpus meum in sacrificium, et hostiam sanctam. Quæ quidem oratio explicite gloriam electis postulabat; subdit enim Veritas : *Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi.*

Urgebis : Effectus prædestinationis non est causa prædestinationis ; sed Incarnatio, et merita Christi sunt effectus nostræ prædestinationis, cum potissimum illa sint, quæ nos perducunt ad vitam æternam. Ergo merita Christi prævisa non sunt causa nostræ prædestinationis.

Respondeo, merita Christi conducere ad gloriam, non sicut media ad ipsam præamatam ordinata, sed tanquam causam influentem gratiam et gloriam, cujus intentionem infert, non supponit, cum Apostolus attestetur, quod Deus *benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo;* et quod *prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum*, tanquam finem. Ad rationem autem medii proprie dicti requiritur non solum quod permoveat ad finem (alias Deus, qui est primus motor attingens a fine usque ad finem, esset medium, quod insulsum est). Sed requiritur quod ducat ad finem ex prævio amore finis.

Insistes : Christus venit propter nos homines, et salvare quod perierat, ita ut non venisset nisi prius nos Deus salvare voluisset, ut supra late ostendimus : ergo Deus prius nobis voluit dare gloriam et salutem, quam Christo ; si quidem ex voluntate illius dandæ misit Christum : ergo non propter merita Christi voluit nobis Deus gloriam, sed propter gloriam nobis volitam voluit merita Christi, quæ proinde habent rationem veri medii, non causæ prædestinationis nostræ.

Respondeo, hanc instantiam ex dictis supra dissert. 2. c. 2. manere contritam. Licet enim Deus prius voluntate antecedenti voluerit salutem hominum, quam incarnationem, quam non decrevit nisi ex prævia illa voluntate antecedenti salvandi et redimendi omnes; tamen voluntate consequenti et efficaci prius voluit gloriam Christi Redemptoris, quam determinarit in particulari hunc vel illum esse salvandum, ut videre poteris in illa dearticulata signorum divinæ voluntatis distinctione ibi accurate exposita : et ratio id convincit, quia homines non sunt prædestinati, nisi ut sint conformes imagini Filii Dei, sintque viva Christi capitis membra : prius autem prædestinatur archetypus, quam apographum; prius originale, quam transsumptum ; prius caput, quam membra.

Ex quibus etiam elici potest distinctio, qua te ab omnibus sophismatis expeditissime, et juxta solidissime liberabis, si dicas Christum esse medium et finem salutis humanæ sub diversa ratione ; medium salutis volitæ per voluntatem antecedentem : ex amore enim solius salutis hominum Verbum missum et incarnatum est ; finem vero salutis volitæ et determinatæ per voluntatem consequentem, quia salutem, quam Deus antecedenter omnibus vult, utique non omnibus conferre decrevit, sed illis duntaxat, quibus applicanda Christi merita ordinavit, et pro quibus Christum rogaturum præscivit, cujus gloriæ illustrandæ, ampliandæque omnia Pater subordinavit. Unde Trident. sess. 6. c. 7. definit causam finalem nostræ justificationis esse gloriam Dei et Christi, qui est prædestinationis nostræ causa, et finalis, juxta illud I. Cor. III : *Vos autem Christi ;* et exemplaris, secundum illud August. alias laudati : « Est præclarissimum lumen prædestinationis, et gratiæ Christus Jesus ; » et illud Apost. Rom. VIII. *Quos prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui ;* et efficiens moralis, quia merita Christi divinæ misericordiæ oblata, viscera ejus commoverunt ad certissime liberandum quicumque liberantur. Anathema ergo sit, o Domine Jesu, qui te non amat, qui tibi non agglutinatur ; nam sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, a qua dum præscinditur arescit : sic nos nullum prædestinationis feremus fructum, nisi in te manserimus. Justum est, ut tibi tota nostrorum, si qui sunt, triumphorum referatur gloria, palmasque ante pedes tuos proni mittamus. Tu solus dignus accipere laudem et gloriam, et honorem hominum, qui pro salute nostra, et tam multa fecisti, et tam dura pertulisti. Hoc unice a te rogamus, quod olim a Discipulis postulabas : mane in nobis, et nos in te : tui nobis infunde amorem, qui nobis sanguinem tuum non denegasti : non est tibi difficilius fundere gratiam, quam cruorem. Si tu pro nobis, quis contra nos? Si tu contra nos, actum est de salute nostra. Parce, pie lector, huic digressioni, a qua certe non potui calamum temperare.

Persistes : Prædestinatio Christi est exemplar nostræ prædestinationis : ergo, sicut prædestinatio Christi nulla prorsus supponit merita prævisa, ita nec prædestinatio nostra.

Respondeo, eatenus prædestinationem Christi esse exemplar prædestinationis Sanctorum, quatenus sicut Christus homo destinatus est ad filiationem Dei naturalem sine ulla prorsus prævisione meritorum Christi, quæ non potuerunt intelligi præcedere, sed subsequi Incarnationem : ita prædestinatio Sanctorum ad gloriam nulla eorum personalia merita pro motivo vel conditione supponit, ut omnia privata merita conticescant, sicut loquitur August. Secundo, ideo prædestinatio Christi est exemplar prædestinationis Sanctorum, quia isti debent Christo prædestinatorum capiti, primogenito in multis fratribus conformari, ut statim sequenti reflexione ponderabo ; non vero in hoc, quod sicut Christus prædestinatus est sine alterius meritis, ita et nos : nam hoc ipso, quod nos sumus prædestinati per Christum, ipse non debuit prædestinari per alium, alias daretur processus in infinitum ; in unoquoque enim genere debet dari unum primum, quod sit causa cæterorum.

REFLEXIO.

Erudite observavit alicubi Hispanorum theologorum decus Magister Herrera, quod, sicut Deus est omnium creaturarum principium et finis, initium et centrum, alpha et omega : sic plane dignum et justum est, ut ea, in quibus speciali modo invenitur Deus, sint etiam in suo genere capita, et fines. Hinc quia anima justi est sedes Dei, omnia ipsius pedibus subjiciuntur : quia in visione beata Deus specialiter possidetur, et unitur intelligibiliter ; ideo visio illa est totius ordinis gratiæ meta, et ejus spes totius ethicæ Christianæ principium ; quia Deus specialiter habitavit in utero virginali, Dei genitrix assumpta est omnium cœlestium gratiarum, et omnium expectatio sæculorum, ut recte describit Bernard. serm. 2. *Pentec.*, quia Christus realiter præsens est in sacramento Altaris, ibi fons omnium gratiarum patet, et Eucharistia est cæterorum sacramentorum finis. Denique quia in Christo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, ideo ex ipso, per ipsum, et in ipso sunt omnia : et, sicut de plenitude ejus omnes accipiunt, ita hæc est vita æterna, ut cognoscamus Deum, et Jesum Christum.

Verum sicut Christi eminentia tanta in Dei filiatione naturali innititur : ita unicum bonum nostrum, et certius prædestinationis signum est, si ut filii Dei ambulemus. Audia-

mus ergo Apostolum Philip. II : *Ut sitis simplices filii Dei.* Id est caveamus ne tanto Patre aliquid indignum promamus : intelligamus nobis genus esse de cœlo, ut vivendo sancte, sancto respondeamus Patri : cogitemus quod ad imaginem, et similitudinem Dei facti sumus. Pulchre Ambros. lib. 3. *Hexaem.* c. 7 : « Herba generi respondet suo, tu non respondes tuo generi ? Tritici granum sparsum terræ generis sui granum reddit, et tu degeneras ? Fruges non adulterant sui sinceritatem seminis, tu adulteras puritatem animæ, vigorem mentis, corporis castitatem ? » Simplex Filius Dei uni Dei obsequio vacat, colligit se a dispersione, in qua frustatim discissus in multa evanuerat, deseritque illas nugas, quæ malorum negotia vocantur. Simplicis filii Dei character est benefacere his, qui oderunt nos, orare pro persequentibus et calumniantibus nos, *ut sitis filii Patris vestri*, inquit Veritas Matth. v, parcere enim divinum est, ulcisci ferinum ; fodicant enim, et mordent formicæ et mures, imo magnarum ferarum est latratus minutorum canum secure audire. Simplex Filius Dei omnia credit, omnia sperat, non cogitat mala, bonum ubique amat, excusat intentionem, si opus non potest, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum, puta tentationem. Simplex filius Dei quod sentit loquitur, sibi constans, sibi similis ; ejus manus linguæ, lingua cordi, cor rationi, ratio Deo consonat, et tota ejus vita unius coloris est. Qui talis est, confidat se adoptionem filiorum recepisse, sed prædestinatorum capiti Christo totum acceptum referat.

CAPUT II.

PRIVILEGIA GRATIÆ CHRISTI.

In Christo fuisse omnes cunctarum gratiarum prærogativas ex unione hypostatica dimanantes, per se satis notum esset, etiam si Scriptura et traditio id non expressissime significarent, dum aiunt Christum fuisse plenum gratiæ et veritatis, unctum oleo lætitiæ et exultationis, de plenitudine ejus omnes accepisse, eamque ei ultra omnem mensuram collatam fuisse, idque ab initio conceptionis suæ, dicente D. Thoma q. 25. art. 5 : « Christus in primo instanti suæ conceptionis accepit non solum tantam gratiam, quantam comprehensores habent, sed etiam omnibus comprehensoribus majorem. » Unde Salvator appellatur in Scripturis *germen, flos et fructus ;* quia sine successivo cremento ab initio omni gratiarum abundantia plenus fuit, plenus sibi, superplenus nobis. Ad majorem tamen claritatem triplicem distinguunt in Christo gratiam theologi, et unamquamque incomparabilem : primam vocant substantialem, quæ provenit humanitati ex immediata unione ad Verbum, quod est sanctitas per essentiam : aliam vocant habitualem, similem nostræ, quæ animam sanctificat, estque prima radix operationum supernaturalium : tertiam vocant capitalem, qua influit jugiter in omnes sicut vitis in palmites, et caput in membra. Ad tres illas dotes omnia gratiæ Christi privilegia revocabimus.

SPECULATIO I.

In Christo est gratia et sanctitas substantialis a Divinitate, et a subsistentia divini Verbi formaliter proveniens.

Prior pars est doctrina Patrum non semel asserentium humanitatem Christi esse « Divinitate unctam, et delibutam totius unguenti Divinitatis præsentia, » ut loquuntur Cyrill. lib. 4 *in Joan.* et Nazian. orat. 36. Imo addunt in hoc differre sanctitatem Christi a nostra, quod Christus sit Divinitate Filii sanctus, non vero participatione. Unde Hilar. citatus in *Catena aurea* D. Thom. Joan. x. ait : « Præcedit Christus cæteros per hoc quod sanctificatus in Filium est, beato Paulo dicente : *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis.* » Succinit D. Thom. inf. quæst. 22. art. 2. ad 3. dicens, « humanitatem fuisse gratia unionis sanctificatam. »

Probatur ratione. Humanitas per unionem ad Verbum vere et proprie sanctificabatur, præcisis quibuscumque aliis. Ergo præter sanctitatem accidentalem, quæ provenit a gratia habituali, admittenda est substantialis, sic dicta, quia immediate provenit a Verbo Dei substantialiter unito, et essentiam divinam, quæ est sanctitas per essentiam, includente. Probo antecedens : humanitas ex vi solius unionis ad Verbum erat simpliciter, et sine addito grata et dilecta Deo ; nam si amare Dei sit diffundere bonum, amari profecto est in consortium summi boni vocari ; non potuit vero majus bonum humanitati a Patre conferri. Habebat etiam

humanitas per unionem hypostaticam jus ad vitam æternam, cum per illam evecta sit ad unionem cum Filio naturali, cui connaturaliter debetur hæreditas multo potius, quam filiis adoptivis. Denique per illam immunis erat ab omni peccato, quod est magis incompossibile cum gratia unionis, quam cum gratia habituali, ut dicemus infra. Ergo unio hypostatica formaliter eminenter contulit humanitati quidquid solet a gratia conferri, quæ facit Deo gratum, hæredem vitæ æternæ, et mundum a peccato.

Confirmatur. Sanctitas est intima adhæsio creaturæ ad Deum, quæ duo requirit, alterum ex parte Dei, alterum ex parte creaturæ. Ex parte quidem Dei exigit communicationem supernaturalem ; nam, cum amor Dei sit effectivus, tunc supernaturaliter diligit, cum dona supernaturalia diffundit, quibus creatura sit objectum amoris sui. Ex parte vero creaturæ Deo amanti respondere debet intima conjunctio et applicatio ad divina : atqui per unionem hypostaticam Deus largitur humanitati subsistentiam Filii sui, quæ est bonum omne creatum, vel creabile tanto excedens, quanto superatur a Creatore creatura : humanitas etiam Verbo Dei ita conjungitur, ut per illud subsistat, et ex utroque fiat unica persona, non affective solum, sed physice et substantialiter : ergo per unionem illam humanitas est formaliter sanctificata et grata Deo : « formaliter, » inquam, non quod Verbum habeat rationem formæ ; sed per sanctitatem formalem intelligimus eam, quæ sit vere, proprie, et sine addito talis. Quod advertas ad tollendam quorumdam æquivocationem, qui ideo negarunt humanitatem a Verbo formaliter sanctificari, quia non exercet munus formæ, sed in voce hallucinati sunt.

Secunda pars, quatenus asserit humanitatem a Divinitate formaliter, id est vere et proprie sanctificari, a nemine in dubium vocatur, et patet, quia Divinitas cum sit sanctitas per essentiam, consecrat et sanctum efficit quidquid sibi specialiter unit : et, quamvis non uniatur Deitas nisi mediante subsistentia, hoc tamen non obest ; sicut enim paries fit formaliter albus per albedinem, qui tamen non recipitur nisi mediante quantitate ; ita et humanitas per sanctitatem divinæ naturæ, tametsi media personalitate Verbi communicatam, formaliter sanctificata remansit.

Quatenus vero asserit humanitatem sanctificari formaliter a subsistentia divini Verbi immediate unita, docetur communius a Thomistis, excepto P. Gonet. Et probatur, tum quia per subsistentiam unitur humanitas Deitati, non vero per modum aliquem creatum : Patres autem, præsertim August. multis in locis unionem illam vocant « summam gratiam » : summa autem gratia summe sanctificat, nec est solum via ad sanctitatem. Tum quia per subsistentiam Filii humanitas erat Deo grata et perdilecta, sicut et ipse Filius formaliter ut talis est summe dilectus, juxta illud a Patre geminatum : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Certe cum subsistentia Verbi Dei sit filiatio naturalis, et per eam Christus fiat formaliter Filius Dei naturalis, non potest non esse gradus, et objectum divinæ complacentiæ non potest non habere jus ad gloriam et hæreditatem, quæ debetur filiis, consequenter non potest non esse formaliter sanctus.

Confirmatur : Humanitas unica subsistentiæ divini Verbi habet omnimodam repugnantiam et incompossibilitatem cum peccato, quod ex vi unionis illius expelleretur, si antea præcessisset, nedum indirecte ratione essentiæ divinæ, quam includit, sed etiam directe, et ratione sui ; siquidem personalitas Verbi est filiatio Dei, quæ ex propria, intrinca et characteristica differentia respicit Deum Patrem, a quo procedit Filius, ac proinde essentialiter excludit aversionem a Deo, in qua peccatum consistit. Ergo per illam, præcisis quibuscumque aliis, humanitas est formaliter sancta.

Denique sanctitas formalis, juxta dicta dum de sanctitate Dei, est unio et conjunctio creaturæ rationalis cum Deo in ordine ad recte et sancte operandum : sed per subsistentiam Verbi humanitas formaliter unitur Deo ; nam per ipsum fit concursus duarum naturarum, divinæ et humanæ in eodem supposito, in ordine ad eliciendas actiones theandricas, et Dei viriles. Ergo per subsistentiam divini Verbi formaliter sanctificatur humanitas.

Sed inquies : Subsistentia divini Verbi sicut non affert specialem perfectionem, ita nec propriam sanctitatem, quæ non multiplicatur in divinis, sicut nec perfectio, alias non salvaretur perfecta æqualitas personarum, et possent admitti in Deo tres sancti substantive. Ergo personalitas divini Verbi

ex propriis non sanctificat, sicut ex se non est sanctitas, sed solum ratione sanctitatis essentialis et communis.

Respondeo quod, ut humanitas sanctificetur personalitate divini Verbi, non est necesse quod subsistentia Filii afferat specialem perfectionem superadditam, et virtualiter distinctam ab absoluta (quam tamen in nostra sententia alias explicata affert, sed ab his præscindo) ; sed sufficit quod sit unio cum Deitate, et quod sit radix operationum sanctarum : humanitas autem per personalitatem divini Verbi intime unitur cum Deo, et fit principium actionum theandricarum ; unde illud argumentum, quod quidam putant insolubile : « Personalitas Verbi ut distincta a natura non est sanctitas : ergo non sanctificat formaliter, » distingui potest, non est sanctitas nec unio cum sanctitate per essentiam, nego ; et est unio cum sanctitate per essentiam, concedo : et hoc sufficit ut sanctificet formaliter ; nam humanitatem esse formaliter sanctam, nihil aliud est, quam esse intime Deo unitam. Aliis verbis barbaris quidem, sed in schola tritis uti possemus : personalitas non est sanctitas « ut quod », concedo, quia non sunt in Deo tres sanctitates ; « ut quo », nego, quia est ratio, qua humanitas fit sancta, et unita Deo, eo fere modo, quo anima rationalis licet non sit corporea « ut quod » et entitative, sed tantum « ut quo », tribuit materiæ formaliter gradum corporeitatis.

Urgebis : Personalitas Verbi vel sanctificat humanitatem per aliquid commune aliis personis, vel per aliquid sibi proprium ; si per aliquid proprium et multiplicatum, ergo sanctitas multiplicatur in tribus personis.

Respondeo personalitatem Verbi sanctificare humanitatem per hoc formaliter, quod est medium et vinculum conjungens humanitatem cum Deitate ; nam, sicut conjungi Deo est esse sanctum, ita conjungere Deo est formaliter sanctificare. Unde non est necesse quod multiplicentur sanctitates intra Deum, sed sat est quod multiplicentur personalitates potentes conjungere naturam extraneam cum divina.

REFLEXIO.

Post adoratam Christi Domini humanitatem Divinitate unctam, in cujus sanctitatis conspectu omnis alia justitia decoloratur, ut ait Gregor. magnus expendens illud Cant. I : *Decoloravit me sol*, quia quantumlibet fulgeat puræ creaturæ etiam possibilis sanctitas, in comparatione Christi fulgorem amittit ; post immortales pro tanta gratia redditas gratiarum actiones, unum ad informandos mores monebo.

Inter innumera ineffabilis Incarnationis sacramenti, quibus undique fulget, prodigia unum indicat speculatio tradita, ex quo circumfluens cæterorum miraculorum varietas, et totius pietatis uberrima copia veluti e fonte promanat. Ex eo enim quod Christus sit sanctitate nedum accidentali, sed etiam substantiali præditus, videmus duo supremi Numinis attributa ante discreta et insociabilia hoc opere mire copulari. Prima quippe S. Trinitatis persona duobus fulget encomiis, et nitet characteribus ; Divinitatis scilicet titulo, et paternitatis monili, et Deus, et Pater est. Cæterum duplex illud Patris insigne diversa respicit ; nam, ut erudite docet Cyrillus in *Thesauro*, ut Deus ad servientes creaturas habitudinem habet, ut Pater Filium respicit coæqualem ; unde respectu illius, cujus est Pater naturalis, utique Deus aut Dominus non est : illorum vero, quorum Deus et Dominus est, naturalis Pater esse non potest. Ac proinde (infert idem S. Pater) majoris dignitatis est esse Patrem, quam esse Deum, et prima persona, qua Pater seipsam excedit ut Deum.

Hoc duplex primæ personæ decus respectu ejusdem objecti incompossibile in nostro mysterio per gratiam substantialem sociatum est, juxta illud Apostoli : *Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi.* Nam idem Christus per gratiam substantialem est Filius naturalis, et a Patre respicitur, et gratia accidentali et habituali ornatur, ut a Deo et Domino respiciatur et pendeat Jam ergo, lector, titulus Domini tremendus antea, minime formidandus est, quia Patris pietate temperatur, idque Veritas inculcabat : *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum : Deum meum, et Deum vestrum.* O admirabile commercium Majestatis divinæ cum paterno amore Incarnatione innitum ! Factus est Pater, qui retro tantum Deus et Dominus erat. Væ ergo illis, qui totam Incarnationis œconomiam peccato mortali evertentes, dum Deum nolunt habere Patrem, ipsum experientur et potentem Dominum, et Deum terribilem ; horrendum enim est incidere in manus Dei viventis, sed suave, sed desiderandum incidere in manus Patris amantis.

SPECULATIO II.

Anima Christi fuit insuper gratia habituali decorata.

Probatur non solum ex eo, quod anima Christi proxime accedit Deo, qui est fons omnis gratiæ, a quo proinde abundantius haurit gratiarum fluenta plenissima ; sed etiam quia gratia est principium radicale, et connaturale visionis et amoris beatifici. Sicut ergo in Christo visio et amor reperiuntur, ita et gratia, a qua connaturaliter dimanant. Præsertim cum nullam dicat imperfectionem, sed summam convenientiam, ut humanitas illa sit omnigena gratiarum, habituum, et cœlestium charismatum varietate circumamicta : maximæ siquidem perfectionis argumentum est habere aliquid eminenter et formaliter ; quare, licet gratia unionis eminentissime præcontineat gratiæ habitualis nitorem, tamen non erit imperfectio, sed potius cumulus perfectionis, si anima Christi gratiæ sanctificantis adjectione cohonestetur.

Confirmatur : Licet anima Christi per unionem hypostaticam perfecte sanctificetur, nihilominus gratiæ habitualis additamentum nedum inutile censeri non debet, sed etiam necessarium ; tum ut anima Christi omnibus modis sanctificaretur ; tum ut connaturaliter eliceret operationes ordinis supernaturalis. Quamvis enim humanitas per personalitatem constituatur principium, *quod* potest elicere operationes, indiget tamen adhuc principio, *quo* perficiatur et agat, qualis non est subsistentia, quæ non est virtus agendi, sed terminus constituens principium subsistens : igitur requiritur aliqua virtus supernaturalis infusa, qua humanitas ad sancte operandum perficiatur, sicut intellectus indiget lumine glorioso ad videndum Deum, voluntas caritate ad amandum.

Neque dicas ad hoc sufficere auxilium actuale communicatum, vel saltem virtutes infusas, et in potentiis animæ receptas, absque eo quod opus sit gratia accidentali, dum habetur substantialis. Nam respondetur animam debere permanenter ad divina operanda inclinari, atque adeo per formam habitualiter perdurantem : potuit quidem absolute Christus sancte operari et mereri per auxilium actuale ordinis supernaturalis, supplens vicem principii radicalis vitæ supernaturalis, scilicet gratiæ, sicut in visione Pauli auxilium transiens supplevit habitum luminis gloriæ. Cæterum id connaturaliter, et conformiter ad suavem modum, quem ubique servat divina providentia, non fieret. Non sufficiebant etiam ad hoc virtutes infusæ, quia omnis virtus, quæ est dispositio perfecti ad optimum, supponit connaturaliter naturam sui ordinis, in qua recipiatur : naturæ autem vices in ordine supernaturali gerit gratia, quæ proinde fuit necessaria in Christo.

Objicies : Christus non potest dici Deus per participationem, nec Filius adoptivus ; hoc enim errorem Nestorii, vel impietatem Arii negantis divinitatem Filii redoleret : ergo non habuit gratiam habitualem, quæ illum utrumque effectum præstat, et quidem necessario, quia effectus formalis est ipsa forma communicata, gratia vero hos effectus confert in genere causæ formalis.

Respondeo Christum ratione divinitatis esse Deum per essentiam, ratione vero gratiæ esse Deum per participationem, in quo nulla est repugnantia. Quia tamen unio hypostatica est in ipso principalis, simpliciter debet dici Deus per essentiam, et non per participationem, ad evitandam occasionem erroris. Non tamen potest dici filius adoptivus, quia esse filium convenit alicui ratione suppositi, non ratione naturæ ; sanctitas vero convenit ratione naturæ vel increatæ, vel participatæ per gratiam : unde duplex admitti potest et debet sanctitas in Christo, et non duplex filiatio, sed unica naturalis. Nec est necessarium, quod forma quævis communicet omnes effectus secundarios subjecto omnium minime capaci, sed sat est quod communicet primarium : reddere autem filium adoptivum est effectus duntaxat secundarius gratiæ, cujus primarius est efficere Deo gratum et acceptum.

Objicies secundo : Si daretur in Christo gratia habitualis, vel esset proprietas unionis hypostaticæ, vel non. Neutrum dici potest : si enim sit proprietas, non gratis, sed naturaliter daretur, ac proinde non esset gratia ; si autem non sit proprietas, non exigit unio hypostatica additamentum gratiæ habitualis, quæ proinde frustra dabitur : ergo præter gratiam substantialem non datur gratia accidentalis, et habitualis.

Respondeo fateri omnes, gratiam Christi accidentalem inniti, et deberi gratiæ unionis hypostaticæ, nec propretea desinere esse gratiam, sicut virtutes infusæ gratis dantur,

tametsi innitantur gratiæ sanctificanti, quia ad hoc sat est gratiam sanctificantem gratis dari animæ, et gratiam unionis gratis conferri humanitati. Ratio autem cur gratia habitualis debeatur gratiæ unionis, est quia humanitati evectæ ad esse divinum debetur etiam principium connaturale operationum supernaturalium, quod est gratia : et sane collata persona Filii humanitati, procul dubio venerunt omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius. Et, ut egregie discurrit D. Thomas art. 12, « mensura unicuique formæ præfigitur per comparationem ad suum finem, sicut non est major gravitas, quam gravitas terræ, quia non potest esse inferior locus loco terræ : finis autem gratiæ est unio creaturæ rationalis ad Deum ; non potest autem esse, nec intelligi major unio ad Deum, quam quæ est in persona, et ideo gratia Christi pertingit ad summam mensuram gratiæ. » Vides quomodo in unione personali fundetur excellentia gratiæ Christi. Sed dissidium est an ita fundetur, ut gratia habitualis sit proprietas unionis hypostaticæ ? Et affirmative respondemus cum eodem D. Thoma art. 13. ad 2. dicente : « Gratia habitualis sequitur unionem, sicut proprietas connaturalis. » Et in corpore articuli dixerat, « gratiam causari in humanitate ex Dei præsentia, sicut lumen in aere ex præsentia solis. » Patet autem effluxum lucis oriri ex præsentia Solis per modum passionis naturaliter resultantis. Favet etiam August. in *Enchir.* c. 40, dum ait, quod « gratia est homini Christo naturalis. »

Ratio est : Per gratiam unionis Christus ponitur in ordine supernaturali, imo in vertice totius ordinis supernaturalis, et constituitur principium *quod* potest elicere actiones Theandricas, supernaturales, et meritorias : sed omni principio *quod* potest operari, debetur connaturaliter aliud principium *quo* agat in eodem ordine, et linea, alias principium radicale esset valde mancum, et mutilum. Ergo Christo ex vi unionis hypostaticæ debetur principium, quo immediate, et proxime agat in ordine supernaturali ; nisi velimus ordinem hypostaticum, qui inter omnes primatum tenet, esse imperfectiorem naturali, in quo omni agenti largitur natura facultates et principia, quibus agat. Atqui sola gratia habitualis est principium *quo* agitur in ordine supernaturali, et *quo* eliciuntur proxime actiones sanctæ, supernaturales, et meritoriæ. Ergo gratia habitualis debetur personæ Christi titulo connaturalitatis, tanquam proprietas, non minus, quam animæ rationali debentur vires cognoscitivæ, et appetitivæ, et ipsi gratiæ debetur virtutum infusarum apparatus. Idque indicare videtur Joannes, dum ait : *Verbum caro factum est* (ecce gratiam unionis). *Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre plenum gratiæ, et veritatis :* ubi ex unione Verbi infert decere Christum, subindeque ei deberi totius gratiæ plenitudinem.

Dices : In unione hypostatica nihil est assignabile, quod se habeat per modum principii dimanationis gratiæ ; quod tamen requiritur, sicut calor ignis dimanat a forma ignis, intellectus ab anima, et sic de aliis passionibus ; non enim potest assignari humanitas sola, quia cum sit ordinis naturalis, nequit esse principium gratiæ supernaturalis : non personalitas Verbi, nec natura divina, quæ nequeunt habere rationem formæ, nec a Deo potest procedere aliquis effectus naturaliter per modum proprietatis.

Respondeo, gratiam habitualem ex vi actionis assumptivæ dimanare ab humanitate non nude sumpta, sed ut ad esse divinum sublimata, sicut enim ut conjuncta Verbo est principium radicale operum supernaturalium meriti et valoris infiniti ; ita potest esse principium formale gratiæ, cum sub ea ratione sit ordinis divini, fons, et veluti substantia (unde gratia unionis vocatur gratia, et sanctitas substantialis) a qua fluunt omnes gratiarum rivi, et cui omnes virtutum ornatus debentur ; sicut etiam sub hac ratione convenit illi dignitas Capitis hominum et Angelorum ; *omnia* enim *subjecit sub pedibus ejus*, id est sub humanitate, ut postea videbimus, non in ordine naturali spectata, sed plenitudine divinitatis in se corporaliter inhabitantis aucta, et perfusa. Maxime quia, cum damnatio non sit actio specialis, sed continuatio actionis, nihil vetat per actionem, qua humanitas ad subsistentiam Verbi provecta est, comproductam fuisse gratiam accidentalem unionis tantæ corollarium, quæ quidem gratia habet rationem naturæ respectu virtutum infusarum, sed rationem proprietatis respectu gratiæ unionis.

Instabis : Emanatio propriæ passionis a subjecto, cum sit naturalis, præfigitur determinatis limitibus, quos prætergredi, vel transilire non potest, unde et dicitur, quod

procedit a subjecto secundum ultimum potentiæ. Ergo, si gratia Christi sit proprietas unionis, non posset in Christo intensior gratia produci, quod infra refutabimus.

Respondeo sine dubio gratiam habitualem Christi habere præfixos suæ intensionis terminos, ultra quos non potest augeri de potentia Dei ordinaria, ut diserte docet D. Thomas postea referendus : cum quo stat, de potentia absoluta posse in Christo produci majorem gratiam, sicut intensiorem calorem de potentia extraordinaria in igne efficere Deus potest, nisi teneatur sententia Cajetani et Nazarii credentium formas naturales habere terminos magnitudinis intensivæ. Sed de his iterum redibit sermo.

Urgebis : Licet motus cœli sit debitus cœlo, tamen ab eo non dimanat per resultantiam, sed actione motricis intelligentiæ imprimitur. Ergo, quantumvis gratia sit debita Christo, non recte inferimus in eo ad modum proprietatis emanare, sed sat est quod a Deo communicetur.

Respondeo non esse simile, quia motus non est debitus cœlo propter intrinsecam ipsius perfectionem (interna enim rerum perfectio non continuum motum exigit, sed potius quietem) ; debetur autem solum ob perfectionem universi, quod circuire debet, et suis influxibus fovere : unde motus cœli non est proprietas, quæ omnino ad intrinsecam rei, a qua profluit, perfectionem spectet. At gratia debetur Christo, non solum quia est caput Ecclesiæ (sub qua consideratione habet rationem cœli, et solis justitiæ, in quo Deus posuit tabernaculum suum), sed etiam ob intrinsecam ipsius perfectionem, quæ esset valde diminuta, nisi haberet principium connaturale, et proximum actionum supernaturalium.

Insistes : Gratia educitur ex potentia obedientiali humanitatis Christi, sicut in nobis : ergo non est connaturalis, alias educeretur de aliqua potentia naturali.

Respondeo, gratiam non esse connaturalem humanitati præcise consideratæ, sed per gratiam unionis elevatæ : nec obest, quod educatur de potentia obedientiali humanitatis ; nam lumen gloriæ debetur connaturaliter habenti gratiam, et tamen non educitur, nisi de potentia obedientiali intellectus beati.

Objicies tertio : Si daretur gratia habitualis in Christo, vel esset finita, vel infinita. Finita non videtur satis digna unione hypostatica ; infinita vero repugnat in philosophia thomistica. Ergo non datur gratia accidentalis in Christo.

Respondeo gratiam Christi esse infinitam, et finitam in diverso ordine, infinitam in genere moris, finitam in esse physico.

Ratio primi est, quia gratia habitualis in Christo est principium operum infiniti valoris, et infinitæ vis ad satisfaciendum : hujusmodi siquidem opera ex eo, quod sunt reflexiva supra suppositum divinum, induunt, et ab illo hauriunt infinitam dignitatem moralem, quatenus dum offeruntur Deo, secum etiam exhibent suppositum divinum, quod infinite nobilitat quidquid sibi conjungitur : sed principium operis infinite meritorii, et satisfactorii est moraliter infinitum, ne effectus causæ perfectionem excedat : ergo gratia habitualis Christi est moraliter infinita.

Sed dices : Non ipsa gratia habitualis est principium infiniti valoris operum supra suppositum reflexivorum, sed principium hujusmodi infinitatis est ipsummet suppositum : ergo ex illo capite gratia non potest dici infinita.

Respondeo, quod, licet suppositum sit principium radicale operum Christi, gratia tamen est principium formale, et proximum eorum, et ex conjunctione ad personam Verbi haurit dignitatem infinitam : unde secundum moralem æstimationem eminenter continet omnem cujuscumque gratiæ etiam possibilis perfectionem, quia, licet hæc gratia sit ejusdem speciei in esse physico cum nostra, tamen in esse moris omnem excedit, eo ipso, quod est proprietas unionis hypostaticæ.

Adverte, alia etiam ratione posse dici gratiam Christi infinitam in esse moris, nimirum non ratione solius unionis ad personam Filii Dei, sed ratione plenitudinis ; quia secundum connaturalem modum, et terminum gratiæ præfixum a divina sapientia, gratia Christi augeri non potest, sed implet totam recipientis capacitatem ; ei namque communicata est in summo excellentiæ gradu, qui de potentia ordinaria haberi potest, et in maxima extensione ad omnes effectus gratiæ. Unde ait S. Thom. art. 11 : « Gratia Christi habet quidquid pertinere potest ad rationem gratiæ, et non datur ei secundum aliquam certam mensuram, sed sicut cuidam universali principio gratificationis in natura humana, secundum illud Ephes. 1 : *Gratificavit nos in dilecto filio suo.* »

Ratio secundæ partis responsionis est : Gratia illa non potest dici infinita nec secundum essentiam, nec secundum intensionem. Non secundum essentiam, cum necessario claudatur terminis essentialibus, genere et differentia, sit bonum finitum et limitarum, in quo producendo exhausta non est divina omnipotentia, quæ absque dubio aliam in entitate perfectiorem producere potest. Non est etiam infinita secundum intensionem, alias ei corresponderet lumen, et visio, infinita, quibus videretur Deus infinite, quantum visibilis est, et comprehensive : quod repugnare satis alias ostendimus. Prætermitto argumenta philosophica, quibus demonstratur in physica quodvis infinitum repugnare, et specialiter infinitam intensionem, quia cum omnis essentia creata sit finita secundum omnes, non est capax, nisi finiti accidentis, quod necessario per subjectum limitatur.

Dices : Si omnes gratiæ, quas Christus mereri potest in unum coalescerent, efficerent gratiam infinite intensam ; potuit enim mereri eam infinitis hominibus, si darentur : ergo ipsa gratia Christi debet esse infinite intensa; nam gratia capitis non debet esse minor, quam membrorum, nec gratia causæ, quam effectus.

Respondeo negando consequentiam propter triplicem rationem. Primo, quia humanitas Christi non est causa priucipalis, sed instrumentalis physica gratiæ membrorum : sola autem causa principalis physica debet excedere, vel adæquare effectum : unde non sequitur gratiam Christi debere adæquare gratiam omnium hominum, in quos absolute influere posset. Secundo, quia infinitus valor, infinitum meritum, infinitaque sufficientia operum Christi non ab ipsa gratia physice sumpta derivantur, sed promanant ab ipsa conjuncta supposito divino ipsi infinitam suam dignitatem refundenti. Tertio, quia, licet gratia Christi sit instrumentum de se causativum gratiæ sanctificantis ; tamen quia non est nata causare illam simul, sed successive ; ideo infinitatem physicam non habet, tametsi infinitam sincategorematice gratiam producere possit : sicut lux solis, et calor ignis possent illuminare, vel calefacere infinitos homines successive, si per æternitatem durarent : et tamen et calor et lux finita sunt.

Ex his sequitur, gratiam Christi esse capacem physici augmenti, nam hoc aperte suadet tum ejus finitas : tum quia est participatio divinæ naturæ magis, magisque in infinitum participabilis, tum quia id non repugnat ex parte Dei infinita virtute pollentis, nec ex parte subjecti recipientis gratiam non secundum potentiam naturalem, sed obedientialem, quæ est infinita sincategorematice, quippe quæ nata est perfici ab infinita virtute auctoris supernaturalis. Nam, ut ait S. Th. q. 29. *de Verit.* art. 3. ad 5, potentia obedientiæ secundum quod potest recipere aliquid a Deo, non impletur, quia quidquid Deus de creatura faciat, adhuc remanet in potentia ad recipiendum ab eo. Tum demum, quia, licet dentur aliqua entia, quæ habent terminum suæ perfectionis ex determinata, et specifica ratione suæ naturæ, id tamen de gratia dici non potest, quia est expressio entis infiniti, subindeque infinite participabilis, ac consequenter gratia non postulat sibi præfigi terminum intensionis.

Quod totum aperte tradit S. Doctor, loquens enim 2. 2. q. 24. art. 7. *de Caritate* (et hoc sane de gratia peræque dicendum est) ait : « Ipsa caritas secundum rationem speciei terminum augmenti non habet, est enim participatio quædam infinitæ caritatis : similiter etiam causa agens in caritatem est infinitæ virtutis, scilicet Deus, et similiter etiam ex parte subjecti terminus præfigi non potest, quia semper caritate crescente, supercrescit habilitas ad hujusmodi augmentum. » Quæ verba velim notes, non solum ad probandam veritatem nostri consectarii, sed insuper ut inferas quam dulcis sit sarcina caritatis, qua non impediuntur, vel onerantur Sancti, sed magis habiles redduntur ad caritatis augmentum : et iterum in paucis esse caritatem conjice, cum vera caritas in nobis semper ad sui augmentum disponat. « Caritas (ait Gregor.) magna operatur, si est ; et si non operatur, non est. »

REFLEXIO.

Quantumvis Christus esset unione Verbi substantialiter sanctificatus, voluit insuper Deus ejus animam gratiæ habitualis accessione cumulari, ut nimirum tota ejus capacitas impleretur, nihilque in ipso vacuum remaneret. Sicut in ordine naturæ, ita magis in ordine gratiæ a vacuo abhorret Deus. *Non apparebis* (inquit Deus Moysi Deuter. XXXIII.) *in conspectu meo vacuus.* Vacuus apparet, cujus cor gratia non implet; vacuus

est, qui bonis operibus non abundat, nec dies pleni inveniuntur in eo ; vacuus est, qui peccato inquinatus Deo caret, qui solus implere animam potest. Quam deploranda plerorumque hominum cæcitas, qui delectantur in nihilo, qui sectantur umbras, qui in vacuo complacent sibi ! O hominem insensibili natura duriorem ! Universa creatura nihil non agit, nihil non patitur, nihil non molitur, ut vacuo obsistat : nullum motum, quamlibet violentum, et privativæ propensioni repugnantem refugit, modo communem hostem, vacuum nimirum, impediat. Sponte consurgunt gravia, ultro deorsum feruntur levia, perpetem, et concitatum fluxum retorquent in fontem rivi, liquantur dura, franguntur saxa, scinduntur montes, terra concutitur ; tota demum connititur creatura, ut vacuo se opponat. Et merito, quia eo tantillum permisso, nec cœlum terram influxibus fœcundaret, non succurrerent suprema infimis, et dissoluta orbis colligatione singulæ partes mutuis opitulationibus destitutæ paralyticæ jacerent. Idem facit in corde peccatum, quod in mundo causaret inane ; cœlestibus quippe gratiarum rivis obicem ponit peccator, factusque sicut terra invia et inaquosa, assimilatur montibus Gelboe, super quos nec ros, nec pluvia veniunt, vel ramo præciso non sugenti succum, qui excidetur, et in ignem mittetur. Et tantum malum, tamque horrendum vacuum peccator non reformidat, plane judicio vacuus, mentis inops, rationis expers.

Quod si te gratia, et virtutibus orbatum sentias, lector, confuge ad gratiam Salvatoris. Unum ex utilioribus vitæ spiritualis arcanis, imo præcipuum in negotio sanctitatis emolumentum in hoc positum est, ut opera nostra maculis sordentia, subindeque divinis obtutibus invisa et exosa Christi infinitæ gratiæ uniamus, ut secundum Apostolum Eph. I : *Gratificet nos* (Deus) *in dilecto filio suo*. Idem documentum repetit Apostolus, dum ait : *Induimini Dominum nostrum Jesum Christum*. Id est, quemadmodum Rebecca vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat, induit Jacob, ut dicitur Genes. XXI, sic operum nostrorum sordes Christi infinita gratia contegamus, non errore hæreticorum, qui solam Christi justitiam, et gratiam hominibus interna sanitate carentibus extrinsece imputari mentiuntur, sed catholico sensu et christiana pietate, quæ omnes justitias proprias, veluti pannum menstruatæ veretur, unde eas operibus Christi fide jungit, caritate copulat, ut felici illo nexu, veluti lucis accessione humana purgentur, et clarescant opera. Pulchre dixit Athanas. lib. *de Incarn.* Filium ad nos « mutuato corpore » descendisse. Hoc commodatum, seu mutuum inter, et acquisitum discrimen observandum est, quod istud ad eum duntaxat pertinet, qui emit, vel comparavit ; illud vero ad eum spectat, qui commodavit. Filius ergo corpus commodatum mutuo accepit, non quod illud unione suum non fecerit, sed quia nostris emolumentis devovit, nostris usibus consecravit : fruamur ergo tanto bono, uniamur gratiæ Christi nobis dati, nobis nati, ut *in omnem plenitudinem impleamur*, ut loquitur Apostol. Ephes. III.

SPECULATIO III.

In Christo est gratia capitalis, de cujus plenitudine omnes accipiunt, exceptis infidelibus et damnatis : Angeli quoque gratiam, vel gloriam essentialem ab eo non derivarunt.

Hæc speculatio proponit unam ex nitentioribus Christi Domini prærogativis, dum asserit ipsum esse caput Ecclesiæ, quam in terminis tradit Apost. Eph. I : *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam* ; Col. I : *Ipse est caput corporis Ecclesiæ*. Hanc etiam dignitatem summe, ut par est, commendant Patres, nec possunt explicari de Christo ut Deo, cum expresse dicat Magnus Leo serm. *Ascens.* : « Naturæ nostræ humilitas super omnem cœli militiam, super omnes ordines Angelorum, et ultra omnium altitudinem potestatum ad Dei Patris est provecta concessum. »

Probatur prima pars : In naturalibus membrum illud corporis dicitur caput, quod est primum, et eminens secundum situm, quod est perfectius, utpote in quo velut compendio omnes interni externique sensus vigent, et quod est primum movens cætera per imperium et influxum. Atqui Christus Dominus hac triplici capitis conditione respectu omnium Angelorum et hominum præditus est ; primatum enim tenet, qui altius attolli non potest, perfectissimus est, in quo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter, primum movens est, cum sit Dei virtus, et Dei sapientia, per quam omnia facta sunt, et sine qua factum est nihil ; omnis namque gratia, et veritas per Jesum Chri-

stum facta est. Ergo Christus est vere caput hominum, et Angelorum, et totius Ecclesiæ. Hanc rationem tangit Apostolus Colos. I : *Ipse est caput corporis Ecclesiæ, quæ est principium* (ecce primatum), *quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare* (ecce perfectionem), *et per eum reconciliari omnia* (ecce influxum, et actionem in omnia).

Confirmatur inductione, et simul ostenditur secunda pars. In primis de plenitudine Christi hauriunt omnes fideles, qui christiano nomine censentur, fidem scilicet, et alia dona supernaturalia. Idem dicendum de catechumenis ante susceptionem baptismatis fide, et caritate præditis, quia, licet nondum pertineant ad Ecclesiam secundum externam visibilis regiminis disciplinam, bene tamen secundum internam sanctitatem; et sunt vera membra Christo capiti unita in ordine ad finem totius corporis Ecclesiæ, qui est vita æterna. Id evidentius est de justis baptizatis, qui Deo adhærentes, unus spiritus cum ipso sunt. Et idem a fortiori patet de Beatis, qui fine æternæ gloriæ per merita Christi potiuntur.

Acceperunt quoque de eadem plenitudine Christi Patres, et justi omnes veteris Testamenti : illi etiam, qui sancte vixerunt in lege naturæ ; intuitu enim Christi venturi data est illis fides, et gratia, quibus corpori mystico Ecclesiæ in ordine ad gloriam unirentur. Unde Christus dicitur Apoc. III : *Agnus occisus ab origine mundi :* quia merita mortis ejus communicata sunt omnibus quotquot fuerunt ab origine mundi, et hac de causa vocatur Christus Sol, quia, sicut Sol in medio planetarum collocatus superiores, et inferiores irradiat, nec est qui se abscondat a calore ejus : ita Christus in medio sæculorum natus, tempora anteriora per fidem suæ Incarnationis illustravit, posteriora vero per Evangelium et Sacramenta, et utraque per gratiæ interioris effluxum ex meritis ejus.

Denique accipiunt Angeli, quorum Christum esse caput expresse tradit Apostolus Ephes. V. dicens Christum a mortuis suscitatum (subindeque ut hominem) constitui super omnem principatum, et potestatem, omniaque sub pedibus ejus esse subjecta, id est sub humanitate assumpta, quæ quia infima pars Christi est, recte pedibus designatur, ut observat ibi S. Thomas : et ad Coloss. II, qui est caput omnis *principatus et potestatis.* Et ratio est, quia Christus non solum est altior Angelis, propter majorem ad Deum propinquitatem ; non solum perfectior in donis, sed etiam in eos influit, quia et eos illuminat, utpote beatior, et eos mittit, utpote Dominus ; et eis meruit saltem gratiam, et gloriam accidentalem ex reparatione sedium ipsorum consequutam.

Nec obest, quod Christus, ut homo, sit ordinis inferioris, ad Angelos, et diversæ naturæ substantialis : quod utrumque videtur repugnare rationi capitis, cujus est habere primatum in membra, et conformitatem in natura eorum. Respondetur namque, Christum ut hominem ratione unionis ad esse personale Verbi Angelis præeminere ; et in ordine supernaturali, secundum quem admittimus, rationem capitis in Christo, homo, et Angelus sunt ejusdem speciei moralis, quia eadem est mensura hominis, et Angeli, qui ordinantur ad eumdem finem, efficiuntque, ac integrant idem corpus mysticum, quod est Ecclesia, quæ est multitudo ordinata in eumdem finem, in quem tendunt, et conspirant membra diversis actibus et officiis.

Excipe tamen ab hac multitudine accipientium e fontibus Salvatoris primo infideles, et damnatos (et sic suadetur tertia pars); quia, licet prioribus Christus influat illustrationes, et auxilia sufficientia ad vivendum secundum legem rationis, in posterioribus vero conservet characterem, quem suis meritis largitus est, sicut et largietur eisdem corporum resurrectionem, et immortalitatem ; tamen non quicumque influxus Christi efficit membrum Ecclesiæ, sed ille solus, quo Christo capiti, aliisque commembris unimur : quæ quidem unio non fit per illustrationes, et motiones sufficientes, licet eis disponatur ; initiatur vero fide, caritate perficitur, gloria consummatur.

An vero excipiendi sint etiam fideles in peccato mortali existentes, dissidium est inter Thomistas ortum ex verbis S. Thom. qui q. 8. art. 3. ait quidem : « Christus est caput omnium hominum, sed secundum diversos gradus : primo enim, et principaliter est caput eorum, qui actu uniuntur sibi per gloriam ; secundo eorum, qui actu uniuntur sibi per caritatem; tertio eorum, qui actu uniuntur sibi per fidem. » Tamen responsione ad secundum sic habet de his, qui sunt immortali : « Non sunt membra Christi actualiter, sed potentialiter, nisi forte imperfecte per fidem informem ; quæ unit Christo secun-

dum quid, et non simpliciter, ut scilicet per Christum homo consequatur vitam gratiæ ; *fides enim sine operibus mortua est*, ut dicitur Jacobi II. Percipiunt tamen tales a Christo quemdam actum vitæ, qui est credere, sicut membrum mortificatum movetur aliqualiter ab homine. » Si autem ex D. Thoma non sunt actu, sed potentia membra Christi, profecto Christus non est actu, sed potentia eorum caput.

Militant etiam rationes pro utraque sententia. Pro affirmativa quidem : nam peccatores pertinent ad Ecclesiam, quæ constat tam ex Virginibus fatuis, caritatis oleo carentibus, quam prudentibus, quæ est arca, in qua tritico paleæ permiscentur ; quæ est sagena missa in mare, ex omni genere piscium bonorum et malorum congregans. Ergo Christus est caput eorum, sicut et Ecclesiæ, quæ non definitur collectio justorum, sed fidelium ; alias Episcopi, Sacerdotes, imo et Romanus Antistes, et totius Ecclesiæ Pastor, et Christi Vicarius non essent membrum Christi, nec Ecclesiæ, si peccato mortali inficerentur.

Nihilominus doctissimus Melchior Cano post Cardinalem Turrecremata opinatur, quod, licet fides, et spes, quas habent peccatores fideles, sint ex influxu meritorum Christi, aiunt tamen hoc non sufficere ; quia ille solus influxus constituit membrum, qui unit Christo ; per fidem autem non uniuntur Christo, qui ab eo sunt per peccatum mortale separati, quia fides eorum mortua est. Idque graviter confirmant, quia membrum diaboli, et pars corporis arida, et mortua non potest esse simul membrum Christi, alias essent duplicis capitis membra, quod monstrum foret : sed existentes in mortali sunt membra Sathanæ, qui propterea dicitur princeps hujus mundi, id est caput viventium secundum leges, et maximas mundi ; sunt partes aridæ, et mortuæ, quæ non vivunt vita totius, quæ est gratia, sine qua moritur homo, sicut pars, quam non informat anima ; est enim gratia « anima animæ » : ergo Christus non est proprie eorum caput. Denique addunt, quod, cum juxta doctrinam Patrum Ecclesia sine macula, et sine ruga, illos proprie non agnoscit ut membra, quorum diabolus caput est, volunt tamen eos posse vocari partes Ecclesiæ, non membra, quia participant aliquod donum Ecclesiæ, scilicet fidem, ratione cujus possunt recipere caracteres ordinum sacrorum, et juridictionem, quam confert Ecclesia fidem profitentibus ; nec enim judicat de occultis. Plus autem, inquiunt, requiritur ad rationem membri, quam ad rationem partis, sicut in naturalibus licet ungues, et capilli sint partes hominis, non tamen sunt membra animalis ; quia non vivunt vita illius, quæ est sensitiva : vita autem Ecclesiæ est gratia, non fides, nisi imperfecte. Elige quod verisimilius apparebit, sed time ne sis membrum aridum, quod excidetur, et in ignem mittetur : ne sis ficus sine fructu, cui maledixit Dominus, et ne secundum gravissimorum theologorum sententiam membrum diaboli, non Christi appellandus sis.

Dices : Hæc gratia capitalis Christi vel est gratia unionis, vel gratia sanctificans ; non gratia unionis, quæ operativa non est, nec proinde influit in alios, sed solum constituit humanitatem subsistentem ; non gratia habitualis, quæ est ejusdem speciei cum nostra, nec habet valorem, et efficaciam infinitam, ut possit influere in omnia membra Christi : ergo gratia capitalis fictitia est.

Respondeo, gratiam capitalem Christi non esse formaliter gratiam unionis, quæ non est operativa, sed gratiam habitualem, non secundum se præcise consideratam, sed ut unitam divino supposito ; sic enim est principium infiniti valoris, et condignæ satisfactionis pro peccatis nostris, ut postea dicetur. Et sic vides, quomodo gratia capitalis Christi differat a gratia puræ creaturæ, non quod gratia capitis aliquid gratiæ unionis vel habituali adjiciat, sed quia importat gratiam habitualem in gratia unionis radicatam, et insuper quamdam plenitudinis copiam præ se fert, natam in cætera membra profluere.

Ultima pars est prorsus consentanea principiis D. Thomæ, qui docet Christum non venturum Adamo non peccante : ergo censet Christi plenitudinem non influere in gratiam Angelorum, vel gloriam eorum essentialem, quæ sic vocatur, ut distinguatur a gratiis, et gaudiis accidentalibus, quæ quotidie ex influxu Christi augentur in Beatis. Probatur consequentia. Si nulla alia causa veniendi Christo fuit, nisi peccatores salvos facere, profecto hominibus innocentibus, et Angelis gratiam non meruit, cum nullam gratiam meruerit, quæ non fuerit redemptiva peccati. Neque hæc sententia S. Thomæ gratiæ Salvatoris præcellentiam minuit, vel amplitudinem angustat ; nam cum ipsa ve-

ritas attestetur se non venisse vocare justos, sed peccatores, frustra contra intentionem Christi ejus influxus plenitudini adulamur, asserendo eam peccatoribus sicut justis, nec minus Angelis, quam Hominibus profuisse.

Ratio fundamentalis ex illo principio S. Thomæ instauratur. Omnis gratia ex meritis Christi collata, vel ex vi præsentis decreti conferenda est a Christo peccatorum Redemptore, et per mortem ejus ; dicitur enim ad Hebr. x : *Una oblatione consummavit in æternum sanctificatos.* Idque clare significatur in illa consequentia Apostolica I. Cor. xv : *Pro omnibus mortuus est : ergo omnes mortui sunt ;* subindeque ad solos mortuos se extendit gratia Redemptoris, quæ saltem de via ordinaria supponit lapsum peccati. Atqui sancti Angeli non sunt mortui peccato : ergo influxus Christi non se extendit ad gratiam essentialem Angelis conferendam. Alias pro illis vere mortuus esset Christus, siquidem morte sua saltem prævisa illis vitam æternam obtinuisset ; quod tamen negant Patres. August. in *Ench.* c. 61. ibi : « Non pro Angelis mortuus est Christus : » Bern. serm. *fer.* 4. *Hebd. sanct.* : « Mihi passio Domini data est, quia alteri dari non potuit : numquid Angelo ? sed ille non eguit : numquid diabolo ? sed ille non resurgit. »

Ex his inferes, quid sit dicendum de gratia Adami in statu innocentiæ ; cum enim illa non fuerit redemptiva peccati, non potuit esse ex influxu Redemptoris. Imo in hoc differunt Protoparentes ab Angelis, quod istis saltem gratiæ accidentales dantur ex influxu Christi ; secus vero illis, quia gratias accidentales dat Christus per physicum influxum, vel actiones hierarchicas ; quo pacto nihil potuit protoparentibus largiri, quia ad realem causalitatem existentia principii effectivi efficientis exigitur. Adde aliud discrimen Angelos inter et Protoparentes : Angeli namque licet non sint justificati per Christum, sunt tamen ministri redemptionis ejus ; omnes enim sunt administratorii Spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. At Adamus in statu innocentiæ nec erat redemptus a Christo, nec minister Christi Redemptoris. Ergo ei nec ut redempto gratiæ libertas, nec ut mortuo vita, nec ut ministro præmia accidentalia per Christum tributa sunt.

Objicies auctoritatem tum Scripturæ asserentis Ephes. I. proposuisse Deum in Christo *instaurare omnia quæ in cœlis sunt, et, quæ in terra* Et Apoc. XII dicitur de bonis Angelis : *Vicerunt eum* (Diabolum) *per sanguinem Agni.* Tum S. Hieron. *in c.* 1. *Ephes.* dicentis : « Quod absque peccato nullus sit, et sydera ipsa non sint munda coram Deo, omnisque creatura paveat Creatoris adventum : unde et crux Salvatoris, non solum ea, quæ in terra, sed etiam ea, quæ in cœlis erant, purgasse perhibetur. » Ubi satis aperte innuit per meritum mortis Christi conferri gratiam Angelis eos purgantem.

Respondeo Christum instaurasse omnia, quæ in cœlis sunt, non quod pro Angelis mortuus fuerit, sed quia redimendo homines ruinas Angelorum implevit ; et in hoc sensu dicitur pacificasse per sanguinem crucis suæ, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris sunt, quatenus instauravit tranquillitatem et communicationem inter Angelos et homines in ordine ad constituendum unum corpus Ecclesiæ sub Christo capite. Ad locum Apocal. dico manifestum esse ex contextu ibi non haberi sermonem de sanctis Angelis, sed tantum de hominibus, seu fratribus accusatis, qui non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

Ad auctoritatem S. Hieronymi Gabriel Vasq. disp. 49. c. 5. præfricta fronte, et præfidenti supercilio respondet his verbis : « Testimonium Hieronymi nullius momenti censeri debet, eo quod juxta omnium sententiam manifestum errorem contra fidem contineat, tametsi non satis constet, utrum ex propria, an ex alterius sententia docuerit. » Ecce qua reverentia auctor ille, qui Chrysostomum in materia de visione erroris insimulavit, habeat Hieronymum Doctorem maximum, in exponendis Scripturis divinitus provisum, qui, Aug. teste lib. 2. *cont. Jul.* c. 7, « ab Oriente usque in Occidentem velut lampas fulgentissima resplenduit. » Vel, ut ait Cassiodor. lib. *Divin. lect.* c. 20, « ad instar solis ab oriente ejus nobis lampadavit eloquium. » Nec dissimiliter Cassian. lib. 7. *de Verbi Incarn.* : « Hieronymus Catholicorum Magister, cujus scripta per universum mundum quasi divinæ lampades rutilant. » Et tamen tantus Doctor omni elogio superior, si Vasqui placet, vel « nullius momenti censeri debet, » vel « manifestum errorem contra fidem continet », vel dubium est, « utrum ex propria, an ex alterius sententia docuerit », subindeque dubium semper manet an fuerit hæreticus. Imo dubium esse

non potest, secundum Vasquium, cum ipsemet Hieronym. lib. 1. *Comment. super Jerem.* attestetur : « In commentariis suis in epistolam Pauli ad Ephesios ab indocto calumniatore reprehensis multæ diversorum ponuntur opiniones, vel tacitis, vel expressis Auctorum nominibus, ut lectoris arbitrium sit quid potissimum eligere debeat, decernere. » Ergo quidquid in illis commentariis exaravit Hieronymus, arbitrio lectoris permisit : ergo si verba illa a Vasquesio vellicata continent manifestum errorem, manifeste erravit Hieronymus ea lectoris optioni permittens. Hieronymus, inquam, « Catholicis omnibus pervenerabilis, a solis hæreticis laceratus, » ut ait August. epist. 30. Hæccine ergo est in sanctos Cœlites, et Ecclesiæ Patres, et columnas observantia, quam in libris Syriacorum desiderari ait inimicus homo Petrus a Valle-Clausa? Si quid simile in aliqua Dominicanorum lucubratione invenire potuisset, quibus sodes auxesibus exaggerasset? Quibus aculeis pupugisset? Quibus coloribus carpendorum Patrum libidinem, et intolerabilem pruritum depinxisset, et denigrasset? Non impune sane tulissemus tam truculentam viri incomparabilis lacerationem, sed sertum ingens ex acutioribus sentibus apposuissemus. Sed absit a discipulo S. Thomæ doctorum omnium modestissimi, ut agens cum sacerdote, religioso et theologo, verbis amarulentis, aut ex impetu vibratis feriat adversarium. Non potuimus tamen temperare a vindicando Hieronymo sapientiæ christianæ abysso, tuba Scripturarum, non verba, sed tonitrua fundente.

Præsertim quia virum, qui præ doctrinæ ubertate, judicii emunctione, ac gravitate, et diligentiæ miraculo fuit orbi sub cœlo toti admirationi, et stupori, facillimum erat interpretari, et ad bonum sensum absque vi deducere ; quando enim ait, *Sidera ipsa non esse munda coram Deo*, quid aliud fecit, quam exscribere verba, quæ habentur apud Job, ubi etiam dicitur, quod *in Angelis reperit pravitatem?* Quando vero addidit, « Crucem Christi purgasse Angelos », quid novi effutiit Magnus Hieronymus, quod non ante ipsum pronuntiasset Dionysius, a quo eruditi omnes theologi concordi sententia tres actus hierarchicos « purgandi, illuminandi, perficiendi » admittunt in superioribus Angelis respectu inferiorum? Imo Job. XLI. expresse dicitur : *Timebunt Angeli, et territi purgabuntur.* Fastidiosi ergo, et morosi est nolle eum bonum sensum Hieronymi verbis asserere, qui Scripturæ, et Dionysio commode tribuitur. Purgat ergo Crux Christi et quæ in cœlo sunt, et quæ in terra, sed non eodem modo : terrenos homines purgat a peccatis, cœlestes Angelos a nescientia, aliisque defectibus, qui tolluntur a Christo per exercitium actuum hierarchicorum. Dum autem ait Hieron., « quod absque peccato nullus sit, » vel intelligitur de hominibus, vel si de Angelis id dixit, accepit peccatum non pro culpa, sed pro quovis defectu naturæ intellectualis, a quo etiam Angeli purgari possunt. Sed quis opus est explicare Hieronymum, cum ipsemet sui interpres fuerit : nam super caput II. ejusdem Epistolæ ait eatenus sanguinem Christi purgasse, quæ in cœlis sunt, et quæ in terra, quatenus « cœlestia, et terrena copulavit, » id est infundendo gaudium accidentale Angelis ex ruinarum suarum adimpletione per hominum societatem. Et super caput IV. expresse ait : « Neque scire possumus quomodo et Angelis sanguis Christi profuerit. » Si autem existimasset sanguinem illum purgasse eos a peccato, non dixisset hoc esse difficile scitu ; sed quia explicare actus hierarchicos in Angelos satis difficile est, ideo dixit quod id scire non possumus. Vide quam facili negotio exponi potuerit Hieronymus, ut non debuerit censura adeo mordaci, et verbis tam vilibus, quibus vile quodpiam caput ferire non haberetur moderatum a Vasquesio percuti ob minutias, quas depellere haud magnæ operæ fuisset. Sed disce, lector, profundam Patribus deferre reverentiam, quæ non minor scriptis (quæ sunt reliquiæ cogitationum eorum) quam sacris eorum cineribus debetur, ut alicubi Petrus Cellensis observavit.

Objicies secundo : Primum in unoquoque genere est causa cæterorum ; sed Christus est primus in ordine habentium gratiam : ergo Christus est causa gratiæ cæterorum omnium, sive hominum, sive Angelorum.

Respondeo Christum esse causam omnis gratiæ ; sed non omnibus modis, nimirum finalem, sed non physicam et meritoriam. Neque enim Angeli subjiciuntur Christo ut redimendi, sed tantum ut ministri redemptionis, cui deserviunt in ordine ad gloriam ipsius.

Instabis : Christus est finis gratiæ Angelorum : ergo Christus prævisus præcedit Angelorum prædestinationem, seu voluntа-

tem dandi illis gratiam, et gloriam essentialem, quæ sunt effectus prædestinationis eorum, ac proinde intuitu Christi eam illis Deus largitus est.

Respondeo duplicem esse finem, alium per se, et primario intentum, et talis semper præcedit ea, quæ sunt ad finem; alium intentum solum ex voluntate superveniente, quando res semel volita ordinatur in executione ad finem ulteriorem : sic Incarnatio est finis gratiæ Angelorum, quia eam prius volitam ordinavit Deus in gloriam Christi venturi, sicut qui paravit mensam ad prandium, eam postea amico supervenienti offert. Vide quæ diximus supra de motivo Incarnationis, ubi hanc doctrinam multifariam illustravimus.

Insistes : Angeli habuerunt fidem de Christo, dum essent in via : ergo per Christum, nam fides Christi a Christo est.

Respondeo, Angelos habuisse fidem de Christo, ut objecto revelato, sed tamen illa fides non erat ex influxu Christi : unde fides illa concomitanter se extendebat ad Christum venturum, non quod fides Angelorum sit ex meritis Christi, sed quia in executione dum de facto infusa est fides Angelis, Christus erat venturus, ideo se extendebat fides illa ad Christum non præcedentem in præscientia Dei prædestinationem Angelorum, sed solum executionem justificationis eorum.

Observa autem, quosdam theologos, etiam Thomistas, et inter alios eximium Magistrum nostrum Cipullum, mediam quamdam tenere viam, et docere gratiam, et gloriam essentialem duplici titulo collatam fuisse Angelis : primo quidem ex Dei liberalitate; secundo vero ex meritis Christi, quem Pater cohonestare volens, gratiam priori signo liberaliter datam, in posteriori etiam ex meritis Christi conferre voluit, ita ut si prius dare non statuisset, ex vi secundæ voluntatis efficaciter largiretur. Qui sane modus dicendi probabilitatem ex eo sibi vendicat, quod Christi dignitati plurimum consulit; sic enim magis extollitur gloria Christi, si omnis gratiæ sit fons; magis etiam splendet œconomia corporis mystici, quæ postulat, ut omnia Ecclesiæ membra ab eodem capite gratiam hauriant, ut omnia, quæ sunt unius generis, revocentur ad unam primam causam in tali genere : quo discursu utitur S. Thom. q. 7. art. 9. ibi : « Christus habuit virtutem ad omnes effectus et operationes gratiæ; et hoc ideo, quia conferebatur ei gratia, ut universali principio in genere habentium gratiam : virtus autem primi principii alicujus generis se extendit ad omnes effectus illius generis, sicut sol, qui est universalis causa generationis se extendit ad omnia, quæ sub generatione cadunt. » Et *in cap.* I. *Joan.* lect. 1 : « Plenitudo gratiæ, quæ est in Christo, est causa omnium gratiarum, quæ sunt in omnibus intellectualibus creaturis. » Et iterum : « De plenitudine Christi acceperunt omnes Apostoli, et Patriarchæ, et justi qui fuerunt, sunt, et erunt, et etiam omnes Angeli. » Favent etiam alii Patres, Gregor. *in c.* II. *lib.* I. *Reg.* ibi : « Nullus hominum, neque Angelorum est Sanctus, nisi per Christum. » Et Bern. serm. 22. *in Cant.* : « Qui erexit hominem lapsum, dedit stanti Angelo ne laberetur, sic illum de captivitate eruens, sic hunc a captivitate defendens et hac ratione fuit æque utrique redemptio, solvens illum, et sanans istum. » Et eleganter Fulgent. lib. 2. *ad Transimund.* c. 3. ubi sic : « Non alia stantem Angelum a ruina potuit custodire, nisi qua lapsum hominem post ruinam potuit reparare. Una est in utroque gratia operata : in hoc, ut surgeret; in illo, ne caderet; in illo ne vulneraretur; in isto, ut sanaretur; ab hoc infirmitatem repulit, illum infirmari non sivit; illius esca, istius medicina. »

Hæc sententia tot rationum momentis, necnon D. Thomæ, aliorumque Patrum auctoritate vallata non potest non probabilissima judicari; præsertim cum sine ullo incommodo salventur, et concilientur omnia per distinctionem illam primæ, et secundæ voluntatis. Nec ejus probabilitatem elevat totus ille rationum conatus, quibus hanc distinctionem impetunt M. Joannes a S. Thom. et P. Gonet, qui duplicem illum titulum irrident veluti inutilem, et causantem solum titularem dependentiam, non realem. Nam, ut diximus, ita efficax. uit hæc superveniens secunda voluntas, ut ex vi illius haberent gratiam Angeli; nisi præsupponerentur ex vi prioris habuisse. Et certe duplicem titulum in simili materia admittit P. Gonet dist. 12. art. 1. § 3. pag. 53. dicens : « Licet in primo conceptionis momento Christus gratiam habitualem titulo connaturalitatis receperit; hoc tamen non impedit, quin eam tunc alio titulo, physicæ scilicet dispositionis, obtinere potuerit; non enim vetat aliquid pluribus simul titulis, quasi totalibus accipi. Nam gloria corporis debebatur con

naturaliter Christo, et tamen Christus eam meruit, ut communiter docent theologi. » Quidni igitur merita Christi potuerunt extendi ad gratiam Angelorum, tametsi ex vi prioris voluntatis datam? Quænam disparitas verosimilis afferri potest?

Si urgeas rationem, qua supra usi sumus, nimirum, quod omnis gratia collata ex meritis Christi fuit sanans, medicinalis, redimens, ac fructus passionis Christi, qualis non est gratia collata Angelis, pro quibus Christus mortuus non est, facile respondebunt hujus sententiæ patroni, gratiam ex Christo manantem esse redimentem vel sanando morbos ubi invenit, vel præservando ubi non invenit, erigendo lapsos, vel stantes firmando. Ideo autem Patres negant Christum mortuum pro Angelis, quia pro illis primo non venit, sed pro lapsis; sed non negant Christum morte sua illis meruisse gratiam essentialem, sicut secundum omnes meruit accidentalem, necnon sui nominis exaltationem : nec tamen pro se dicitur mortuus Christus, quia pro illis solum dicitur Christus mortuus, propter quos primo, et principaliter venit.

Quod si persistas, ex hac sententia Angelos non fuisse, vel saltem non debuisse beatitudinem consequi, nisi post mortem Christi; ideo enim SS. Patres veteris Testamenti in sinu Abrahæ expectabant redemptionem Salvatoris, quia ab illo gratiam omnem acceperant, et dedecet prius membra, quam caput, prius milites, quam ducem coronari; facile etiam disparitatem dabunt, quia Angelis dabatur gloria alio titulo, quam per Christum, unde non opus erat secundi tituli adimpletionem expectare. Tum quia Angeli non debebant expectare satisfactionem pro peccato, sicut homines, quæ sola passione consummata est. Tum quia Christus debuit ascendere in cœlum ut triumphator, atque adeo ascendens in altum solam captivam ducere captivitatem, ob quam liberandam unice venerat.

REFLEXIO.

Si Angelis gratiam, nec gloriam meruit Christus Dominus, vere dicit Isai. c. IX : *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis.* « Nobis, inquam (replicat Bernardus hom. 3. *super Missus est*) non sibi, qui utique ante tempora multo nobilius natus ex Patre, nasci temporaliter non indigebat ex matre; non Angelis, qui cum magnum haberent, parvulum non requirebant. » Et, ut addit Guelt Abbas serm. 3. *Nativit.*, « nec Angelus ille, quin in veritate stabat, reparatione indigebat; nec illius qui ceciderat, casus reparabilis erat : nobis est natus, quia nobis necessarius. » O privilegium conditionis humanæ! O inæstimabilis prærogativa seminis Abrahæ! Sed proh dolor! Deo nobis dato, et Angelis denegato, Christiani uti nolumus, dum nec gratiæ ejus obsequimur, nec exempla sectamur; unde salubriter post verba relata monet Bernard. : « Jam de nobis nato, et dato faciamus ad quod datus est, et natus, utamur nostro in nostram utilitatem; de Salvatore salutem operemur. » Agnoscamus cum Leone serm. 1. *Nativit.* dignitatem nostram, et divinæ consortes naturæ nolimus in veterem vilitatem degeneri conversatione redire.

Occasione etiam hujus gratiæ capitalis Christi observa septem posse distingui in Salvatore plenitudines, quas pro hominum amore profudit. Prima est plenitudo divinitatis, quæ in ipso corporaliter inhabitat. Secunda est plenitudo sapientiæ; nam in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei absconditi. Tertia est plenitudo potestatis; nam data est illi omnis potestas in cœlo, et in terra. Quarta est plenitudo veræ sanctitatis; nam vidimus eum plenum gratiæ, et veritatis. Quinta est plenitudo dignitatis, honoris et gloriæ; dignus enim est Agnus accipe gloriam et honorem. Sexta est plenitudo decoris et pulchritudinis, est enim speciosus forma præ filiis hominum. Septima est plenitudo misericordiæ et pietatis; nam misericordia Domini plena est terra, et per omnia debuit fratribus assimilari, ut misericors fieret.

Propter membra omnes illas plenitudines effudit caput nostrum, et veluti evacuavit; exinanivit enim formam Dei, formam servi accipiens. Sapientia ejus stultitia reputata est : Christus enim crucifixus Gentibus stultitia est, et Judæis scandalum. Potestas ejus infirmata est, dicente in persona ejus Psalmista : *Infirmata est in paupertate virtus mea;* nam spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Sanctitas hypocrisis insimulata; nam cum iniquis reputatus est. Dignitas et gloria inhonorata est, erat enim vermis, et non homo; opprobrium hominum et abjectio plebis. Pulchritudo obscurata, et deformata est; nam vidimus eum quasi

leprosum, et non erat ei species, neque decor. Misericordia tandem exhausta, et veluti eviscerata est; quid enim potuit ultra facere, et non fecit? Vide, lector, quid mirere magis, an Christum tam copiose plenum, an tam liberaliter effusum? et illi, qui omnia pro re sua prodigere non dubitavit, cor denegas tuum; illi, inquam, qui non alia illud ratione petiit, nisi ut impleat in bonis desiderium tuum : illi detrectas dare, quod etiamsi non postularet, debueras obtulisse. Quid crudelius? Petens amorem tuum repulsam patitur, post effusum, nec guttula quidem sibi servata, sanguinem suum. Non petit ut sanguinem fundas, qui posset petere et jure petere; sed ut effundas animam tuam, et effundas sicut aquam cor tuum.

DISSERTATIO V

De virtutibus, merito et satisfactione Christi.

Christus, ut antea innuimus, fuit per gratiam plenus sibi, et superplenus nobis; plenus sibi per virtutum omnium instructum, superplenus nobis per meritorum satisfactionem, et quidem quintupliciter, ut ait B. Albertus Magnus nimirum plenitudine sufficientiæ et ubertatis, plenitudine copiæ et transfusionis; plenitudine universalitatis et redundantiæ; plenitudine excellentiæ et excessus; plenitudine denique superfluentiæ et nimietatis. Nam pro omnibus sufficit virtus ejus, omnibus diffunditur auxilium ejus, omnibus exponitur meritum ejus, omnibus præeminet sanctitas ejus, omnibus volentibus amoris sui delicias parat benignitas ejus. De plenitudine virtutum Christi priori capite; de plenitudine meriti et satisfactionis in posteriori agemus.

CAPUT I.

DE CHRISTI VIRTUTUM OMNIUM ET DONORUM COMITATU.

Gratia Christi non minus instruitur virtutibus, quam essentia facultatibus operativis: ideo post declaratam Christi gratiam, de multiplici virtutum donorumque ejus ornatu agendum est.

SPECULATIO I.

Fuerunt in Christo omnes virtutes morales per se infusæ, ipsi non repugnantes, omnes etiam per se acquisibiles ordinis naturalis

Prior pars ex his, quæ docentur de infusione virtutum, manifesta est : cum enim virtutes per se infusæ sint proprietates gratiæ necessario reperiuntur in eo subjecto, in quo est gratia : sed in Christo est plenitudo gratiæ. Ergo et omnigenæ virtutis comitatus ipsi necessarius, nedum ad ornatum, sed etiam ad exercitium, nimirum ut potentiæ Christi connaturaliter operentur in ordine supernaturali, quod utique non possent, nisi essent virtutibus instructæ.

Dixi, « ipsi non repugnantes, » ut exciperem fidem, et spem, quæ statui beatitudinis, qua Christus ab instanti conceptionis potius est, adversantur. Cessante enim formali objecto, et ratione formali specificante implicat permanere habitum, vel actum specificatum : formale autem specificativum fidei est prima veritas non visa, spei vero est summa bonitas consequenda; unde aperta veritate, et possessa bonitate, desinunt fides et spes.

Non nego tamen, fuisse in Christo actum sperandi gloriam corporis, et nominis exaltationem, quamdiu illis caruit, ut tradit S. Th. q. 7. art. 4, qui eliciebatur ab habitu caritatis, qua Christus seipsum diligens proprium bonum desiderabat : unde talis actus non dicitur spei, nisi lato modo acceptæ pro desiderio. Cujus ratio duplex est : prima, quia actus strictæ spei debet ferri in objectum arduum; gloria autem corporis non est difficilis habenti gloriam animæ, sed connaturaliter efflu.it, nisi miraculo suspendatur. Secunda, quia, ut eliciatur actus rigorosæ spei, exigitur, ut subjectum non sit certum de assecutione infallibili boni sperati; sicut

enim tollitur fides quando subjectum desinit esse non videns : ita non subsistit spes quando subjectum incipit esse tenens bonum expectatum quod contingit quando habetur in manu principium inevitabiliter productivum boni illius : Christus autem per gloriam animæ erat certus de assequutione infallibili gloriæ corporis, non ex extrinseca revelatione, sed quia habebat in se principium intrinsecum inevitabiliter causativum gloriæ corporis.

Excipitur etiam ab illa generalitate virtutum Christi pœnitentia et continentia : illa quidem, quia, cum sit detestatio expiativa et satisfactiva proprii peccati, vel supponit peccatum emendandum, vel saltem peccandi possibilitatem, quod utrumque cum impeccabilitate Christi pugnat. Ista vero, quia, cum ejus officium sit passiones insurgentes reprimere, supponit vel earum rebellionem, vel rebellandi pruritum, et pronitatem : quod sane perfecto cumulatæ virtutis gradui repugnat. Nam, ut optime D. Thom. q. 15. art. 2. ad 3, ait « fortitudo spiritus aliqualis ostenditur ex hoc quod resistit concupiscentiæ carnis ; sed major fortitudo spiritus ostenditur, si per ejus virtutem totaliter caro comprimatur, ne contra spiritum concupiscere possit ; et ideo hoc competit Christo, cujus spiritus summum fortitudinis gradum attigerat. »

An vero excipienda sit etiam, et a Christo removenda eutrapelia, dubium est, quia versatur circa jocos et ludos, circa quos Redemptor mundi gravioribus intentus non se exercebat ; dedecet enim magna tractantem ludis distrahi, unde de Salvatore flevisse sæpius, risisse nunquam legimus, ut peccatoribus pœnitentiæ exempla, tametsi innocentissimus ipse, præberet. Admittitur tamen communiter : tum quia non est necesse omnem virtutem prorumpere in actum, quando ob certas circumstantias prudentia vetat ; tum quia virtus, exerceri potest et agendo, et contemnendo. Et, sicut liberalitatis est vel divitias largiri, vel aspernari, sic etiam eutrapelia Salvatoris ludos non exercebat, sed floccifaciebat, ac dedignabatur, imitando sane exemplo ab hujus deplorandi temporis Christianis, qui non sine tanti nominis opprobio, ludis, choreis, aliisque nœniis et quisquiliis ex gentilitate relictis tantopere delectantur, qui de minimo verbo otioso rationem reddituri sunt.

Posterior pars de virtutibus moralibus per se acquisibilibus probatur : Christus Dominus fuit omnino, seu omnibus modis perfectus Deus, et perfectus homo, ut canit ex Athan. Ecclesia, atque adeo omni connaturaliter debita perfectione ornatus ; sed perfectio connaturalis appetitus humani exigit virtutes acquisitas ordinis naturalis, quibus completur ejus potentia, eisque suaviter, prompte, et facile in quacumque materia actus elicit : ergo in Christo fuerunt virtutes illæ naturales, quæ actibus nostris comparari solent, ideoque dicuntur per se acquisibiles.

Nec est ullum inconveniens, Christum illicuisse actus naturales ex objecto, vel ex fine operis, subordinatos tamen fini supernaturali caritatis : appetitus namque ejus, cum sit naturalis, et ejusdem ordinis cum nostro, actus naturales elicere poterat, et postulabat : et Christus cum homo sit « humani a se nihil alienum putat ». Et sane, sicut gratia non destruit naturam, sed perficit, et attollit ; cognitio gratuita scientiam naturalem non eliminat, sed adornat ; ita motiva naturalia honesta excludi non debent per supernaturalia, sed evehi ; non destrui, sed subjici, et ipsa subjectione cumulari : tunc enim inferiora perficiuntur, cum superioribus subsunt, sicut aer ex impressione corporis illuminantis, cui supponitur illustratur.

Dices : Christus non habuit effrenes passionum motus, quibus moderandis inserviunt virtutes acquisitæ : ergo frustra in ipso admitterentur virtutes moderatrices. Unde et a Beatis eas removet S. Thom. in 3. dist. 33. q. 1. art. 4, quia dirigunt homines in vita civili, quæ civilitas non remanebit in patria.

Respondeo, virtutes morales acquisitas ex consequenti duntaxat passionibus refrenandis incumbere, si eas incastigatas reperiant, sed primario, et præcipue ad bene, prompte, et expedite in genere moris operandum inclinare : et sic admittuntur in Christo, sicut fuerunt in Adamo. Magna siquidem, et consummata perfectio est iis gaudere virtutibus, non quæ passiones insurgentes comprimunt, sed ne insurgant, impediunt ; sicut est gloriosior triumphus, qui sine cruore patitur, qui eleganter a Philone « victoria Virgo » nominatur, quia nullo repugnante superat. Et has virtutes pacatas « purgati animi », ex Photino appellat S. Th. 2. 2. q. 61, art. 5, quæ sic etiam perseverant in Beatis ; licet in iis non occupentur, quæ in

hac vita exigit commercium vitæ civilis, v. g., justitia commutationibus, fortitudo hostibus superandis, temperantia delectationibus moderandis non vacat, et hoc solum prætendit S. Thom. loco cit. *Sentent.*

REFLEXIO.

Si Christus ad omne pietatis opus naturaliter comparatus ad perfectionis complementum virtutes morales exigebat, quanto magis nobis necessariæ sunt, quorum omnes *sensus proni sunt ad malum ab adolescentia sua?* Ut autem virtutes nostræ Christianæ sint, et non philosophicæ a Christo Archetypo exemplandæ sunt. Pro quo intelligendo subindeque exercendo adverte post D. Aug. *in Psal.* LXXVII. duplicem esse in nobis pestiferum peccatorum fontem, cupiditatem nimirum, et timorem. Verba tanti Doctoris sunt hæc : « Omnia peccata duæ res faciunt in homine, cupiditas, et timor : cogitate, discutite, interrogate corda vestra, perscrutamini conscientias, videte utrum possint esse peccata, nisi aut cupiendo, aut timendo. Proponitur tibi præmium, ut pecces, id est quod te delectat, facis propter quod cupis : sed forte non induceris donis, terreris minis, facis propter quod times. » Cui subscribit Gregor. lib. 6. *Moral.* c. 13 : « Duobus modis ad culpam unusquisque pertrahitur ; aut enim delectatione perducitur, aut terrore superatur. » Et ideo virtutes morales resident in appetitu sensitivo, concupiscibili quidem delectationum temperatrices, irascibili vero stimulatrices timiditatis : ut ergo illæ virtutes sanctæ et christianæ ad id concupiscendum, vel refugiendum inclinare debent, quæ Christus et fugit, et concupivit. Nam, ut veridice idem August. lib. *de vera Relig.* c. 16. scripsit, « nullum peccatum committi potest, nisi dum appetuntur ea, quæ ille contempsit, aut fugiuntur ea quæ ille sustinuit : sola itaque una vita ejus in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. » Quid autem concupivit Christus, quid refugit, quid sustinuit, quid contempsit? Humilitatem amavit, a mundi gloria abhorruit, crucem jugiter portavit, divitias æque ac delicias aspernatus : cave, lector, nisi eisdem incedant vestigiis virtutes tuæ, non christianæ erunt, sed paganæ.

SPECULATIO II.

Virtutes morales per se acquisibiles fuerunt in Christo propriis actibus in primo instanti comparatæ, non vero per accidens infusæ.

Probatur. Virtutes morales eo modo debent admitti in Christo, quo magis ipsum decet, et cum omni perfectione, quæ statui beatitudinis, aut unioni hypostaticæ non repugnat ; hoc enim principio utuntur, qui putant virtutes illas fuisse Christo per accidens infusas : atqui perfectius et nobilius est habere virtutes per proprios actus, quam per infusionem ; et, sicut est perfectius agere, quam pati, est etiam conformius naturæ hujusmodi virtutum, quæ quia per se sunt acquisibiles, connaturalius acquiruntur, quam infunduntur. Addendo vero Christum virtutes illas in primo instanti comparasse, non successu temporis, removemus ab ipso imperfectionem quam importaret privatio hujusmodi virtutum, si lento gradu Christus eas ascivisset. Ergo in Christo fuerunt virtutes morales acquisitæ propriis actibus partæ.

Sed dices cum Baptista Gonet oppositum sentiente : Non potuit Christus virtutes omnes morales in primo instanti acquirere ; neque enim tunc Christus potuit se exercere in actibus omnium virtutum moralium, quarum materias non habebat præsentes, sicut nec erant in intellectu species acquisitæ earum ; scientia enim acquisita successive comparata fuit ; sicut autem intellectus exigit tempus in acquisitione suorum habituum, ita et voluntas, quæ modo agendi intellectus conformatur. Ergo, si Christus eas virtutes ab exordio habuit, ad infusionem recurrendum est.

Respondeo, quod, licet in nobis requiratur successio, et tempus ad acquirendas virtutes ob debilitatem appetitus infirmati per peccatum, ob difficultatem arduitatemque objecti, quam vincere nisi gradatim, et pedetentim non possumus, et ob ignorationem materierum non simul, sed successive occurrentium : aliter tamen sentiendum est de Christo, cujus appetitus perfecte sanus nullam patiebatur difficultatem in prosecutione boni et intellectus scientiæ infusæ beneficio omnes virtutum materias habebat præsentissimas. Unde magna intercedit differentia inter virtutes et scientiam acquisitam ; quia, cum intellectus non possit connaturaliter operari nisi prævia actione intellectus agen-

tis abstrahentis species a phantasmatibus, supponit operationes sensuum externorum, qui non simul omnia percipiunt, sed prout occasiones se offerunt, ac proinde non nisi successu temporis habitu intellectuales producit. At vero voluntas prælucente scientia infusa potest exercere actus virtutum, non expectando occursum materierum, ut patet in paupere, qui potest liberalitatem sine pecuniis acquirere.

Urgebis : Cognitio scientiæ infusæ est supernaturalis, et ex motivis supernaturalibus pendens : ergo non potest immediate regulare actus virtutum acquisitarum, qui cum naturales sint, postulant regulam ejusdem ordinis, ut servetur proportio inter regulam, et regulatum.

Respondeo, quod, licet regula ordinis naturalis non possit dirigere actum supernaturalem, utpote superexcedentem ; tamen regula ordinis supernaturalis optime potest dirigere actus ordinis naturalis : sicut etiam caritas præcipit potentiis naturalibus, earumque actus regit et imperat : cognitio fidei dirigit actus theologicos, qui secundum plures ex adversariis sunt ordinis mere naturalis : unde ex directione scientiæ infusæ potuit voluntas Christi elicere actus virtutum moralium naturalium.

Inferes primo ex dictis, Christum non acquisivisse virtutes morales successu temporis, ut quidam posuerunt. Nam privatio hujusmodi virtutum per aliquod tempus mala est, sicut possessio earum bonum simpliciter reddit : in Christo vero nullum malum, nullumque defectum ponere debemus. Nec obest, quod Luc. II. dicitur de Christo, quod proficiebat ætate, sapientia et gratia ; nam profectus ille non successivum habituum internorum incrementum significat, sed externam perfectiorum operum manifestationem, seu, ut ait Bernard. hom. 2. *super Missus est* : « Non secundum quod erat, sed secundum quod apparebat, intelligendum est. »

Inferes secundo differentiam, quæ est inter Christum et Adamum in hac parte. Adam enim non habuit virtutes morales propriis actibus, sed per accidens infusas in primo instanti productionis, ut docet D. Thom. 1. p. q. 95. art. 3, nimirum, quia Protoparens debebat illas habere, nec poterat eas acquirere : debebat quidem habere, quia productus est in ætate adulta, in qua decebat ipsum esse omni virtutum, et scientiarum supellectile ornatissimum : cum productus sit tanquam dominus, rector, et gubernator universi : non poterat vero eas acquirere in primo instanti, quia tunc materiæ omnium virtutum non occurrebant sicut Christo, cui erant præsentissimæ, præeunte scientiæ infusæ luce.

REFLEXIO.

Virtutum actus in primo conceptionis exordio elicuit Christus : qua ergo fronte virtutum praxim usque ad mortem differt nomine Christianus, in veritate autem ethnicus et publicanus ? Si tamen homo dici adhuc potest, qui minime vivit ; de otioso enim quantumvis sene ait Seneca : « Non sero mortuus est, sed diu, » vel eo modo vixit, quo arbores dicuntur vivere. Frustra nobis de fide blandimur, cum totum negotium nostrum in executione consistat. Beatus ille, qui nedum credit, sed sincere amat, *cujus* (ut ait Propheta) *in lege Domini voluntas ejus*. Quod expendens Hugo a S. Victor., ait : « Aliud est legem habere in corde, aliud cor in lege. Legem in corde habent qui cognoscunt veritatem : cor in lege habent, qui diligunt veritatem : illi portant legem, non portantur a lege, onerati, non adjuti, quia scientia, uni non est caritas, gravat, non allevat. » Imo addo nedum fidem sine operibus mortuam esse, sed vix esse fidem, ubi desunt opera, et non intelligi legem Dei, nisi ab exercentibus eam. Psal. CX : *Intellectus bonus omnibus facientibus eum ;* Eccles. X : *Post industriam sequetur sapientia ;* Psal. CXLVII : *Super omnes docentes me intellexi, super senes intellexi.* Cujus rationem dat : *Quia mandata tua quæsivi.* Apposite Gregor. lib. 11. *Mor.* c. 9. ait : « Qui studuit operando implere quod didicit, accipit intelligere quod doceret. » Et hom. 23. *in Evang.* sic : « Non auditores legis apud Deum, sed factores justificabuntur : quisquis ergo vult audita intelligere, festinet ea, quæ jam audire potuit, opere implere. » Et lib. 10. *Moral.* c. 11. sic : « Sicut ab animo opus sumitur, ita ab opere animus eruditur. »

SPECULATIO III.

In Christo pariter fuerunt tum omnes gratiæ gratis datæ, tum septem dona Spiritus sancti.

Primam partem evincit dignitas capitis, quam habet Christus, quæ exigit, ut in ipso,

tanquam in fonte, et centro ordinis supernaturalis, dispersæ in omnibus membris gratiæ eminentissime præhabeantur. Unde August. epist. *ad Dardan.* ait, quod, sicut in capite sunt omnes sensus, ita in Christo omnes gratiæ. Id etiam convincitur ex essentia hujuscemodi gratiarum, quæ ad fidei hominibus suadendæ, et confirmandæ manifestationem ordinantur : ergo in Christo omnium Doctorum magistro, et primo Evangeliii præcone excellentissime fuerunt, ut novam gratiæ legem tot, tantisque concutiendam tentationum procellis altis radicibus figeret, atque contra omnes sæculi adversantes potestates, imo et contra portas inferi nunquam prævalituras firmaret.

Inductione veritas hæc apparebit. In primis fuit in Christo sermo sapientiæ et scientiæ ; nam de ipso etiam puero scriptum est, quod mirabantur super prudentia et responsis ejus. Fuit etiam gratia fidei sumpta pro supereminenti quadam certitudine rerum divinarum, cum summa facilitate eas explicandi. Unde dicitur Matth. VII, quod *erat docens, tanquam potestatem habens*, id est, tanquam versatissimus Magister in agnitione suæ doctrinæ certus, in defensione immobilis, in promulgatione intrepidus. Fuit pariter gratia sanitatum, necnon virtutum, seu miraculorum et signorum, ut ex stupendis curationibus, atque portentis in toto Evangelii decursu recensitis apparet. Non defuit etiam discretio spirituum, non solum quia cordis secreta penetrabat, sed etiam veram a falsa, solidam ab adulterina pietatem discernebat, ut patet Luc. IX, dum Jacobo et Joanni quærentibus : *Domine, vis dicamus ut ignis descendat de cœlo, et consumat illos ?* scilicet Samaritanos, qui noluerant ipsum recipere, Salvator conversus increpavit illos dicens : *Nescitis cujus spiritus estis.*

De gratia linguarum, et de interpretatione sermonum idem censendum est. Prima quidem ordinarie non utebatur, quia non erat missus nisi ad oves, quæ perierant ex domo Israel ; interdum tamen eam adhibuit, ut cum erat in Ægypto, vel cum scripsit epistolam ad Abagarum regem Edessenorum. De secunda vero expresse dicitur Luc. XXIV : *Incipiens a Moyse, et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Et rursum : *Nonne cor nostrum ardens erat, cum loqueretur nobis in via, et aperiret nobis scripturas ?* Ubi obiter nota, sic Christum interpretari solitum scripturas, ut simul efficeret corda flammantia, cieretque affectus cordis, qui verus est modus divina tractandi, quem sane non imitantur tot nor tam interpretes, vel præcones, quam causidici, de quibus graviter, et juxta eleganter Salvian. lib. 1. *de Prov.* ait : « Multi elaborarunt, ut sive utiles, sive inutiles materias sibi delegissent, seriem tantum rerum nitore verborum illustrarent, causisque ipsis, quas loqui vellent, lucem accenderent. Quibus sese impenderent materiis, non curarunt, dummodo ea quæcumque dicerent, aut blando sermone proderent, aut luculenta oratione enarrarent. Hi verborum pompa causas tantum egerunt suas, et propriis magis laudibus, quam aliorum utilitatibus consulentes, non id facere adnisi sunt, ut salubres, sed ut diserti haberentur. »

Denique habuit Christus prophetiæ donum. Dicitur enim Luc. VII. : *Propheta magnus surrexit in nobis.* Ille enim est, et dicitur Propheta, qui cognoscit et annuntiat ea, quæ sunt procul a notitia eorum, cum quibus loquitur ; sive sint præterita, sicut Moyses dicitur Propheta annuncians res gestas ab initio mundi ; sive sint præsentia, sicut Joannes Baptista fuit Propheta, dum Agnum Dei tollentem peccata mundi indigitavit ; sive futura sint, ut solent alii communiter Prophetæ prædicere. Sed Christus multa hujusmodi annuntiavit ; præterita quidem, ut cum dixit Luc. X, multi videre voluerunt quæ vos videtis, et non viderunt. Præsentia, Matt. IX : *Quid cogitatis mala in cordibus vestris ?* Futura, Luc. XXI. : *Erunt signa in sole, luna, et stellis, et in terris pressura gentium.* In hoc solum differebat prophetia Christi, et aliorum Prophetarum, quod in istis est obscura, unde II. Pet. I. dicitur *lucerna lucens in caliginoso loco*, quia est conjuncta cum fide ; in Christo vero erat clara, quia nullas tenebras patitur status beatitudinis.

Secunda pars de donis Spiritus sancti perspicue traditur Isai. XI : *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini.* Ubi notandum est verbum *requiescet*, quod permanentiam donorum in Christo significat, quibus semper manebat dispositus ad motiones Spiritus sancti. Et, quamvis hæc dona in nobis multas involvant imperfectiones ratione status

conjunctionis cum fide obscura, ab illis tamen defectibus sibi essentialiter non annexis munda in Christo admittenda sunt.

Quæ sane dona non erant in Christo otiosa, vel ad ornatum solum collata, sed eminentes actus eliciebant. Sapientiæ dono judicabat de rebus æternis per altissimas causas, et rationes divinas. Intellectu intus legebat et penetrabat omnes veritates sibi a Deo propositas. Consilio de rebus agendis judicium ferebat, non dubium, sed firmum, et determinationem eam habens, quam prudentiæ consilia gignere solent. Fortitudine corpus suum contra adversa parabat, et se laborioso Redemptionis operi accingebat. Scientia de rebus per causas inferiores captui sese nostro accommodans judicabat. Pietate I eum Patrem impense colebat, et Virginem matrem filiali affectu prosequebatur. Timore demum immensam divinæ majestatis eminentiam, et supremam potestatem malum infligere potentem profundissime reverebatur, qui timor non servilis erat, sed filialis, et castus; non anxius, sed securus; præcavens mala, « non sollicitudine infirmitatis, sed tranquillitate caritatis, » ut ait Aug. lib. 14. *de Civit.* c. 9. Unde hic timor reverentialis importat quamdam veluti fugam ab eminentia tam excelsæ majestatis, quam respicit non ut malum, sed ut bonum superexcellens, cui creatura accedere non audet, sed sacro pavore concussa in propriam parvitatem, et, ut ita dicam, nihileitatem resilit. Quod observavit D. Thom. 2. 2. q. 19. art. 10. ad 3. dicens : « Separationem importat timor, per hoc quod non præsumit se adæquare Deo, sed ei se subjicit. » Cujus timoris reverentis et pudorati plura exempla Scripturæ suppetunt; ut cum Joannes non audens tangere sanctum Dei verticem, clamabat cum timore : *Sanctifica me, Salvator:* sicut et cum protestatus est se non esse dignum solvere corrigiam calceamentorum ejus ; similiter cum Petrus dixit : *Exi a me, Domine ;* et cum Elisabeth advenienti Virgini stupens ait : *Unde hoc mihi, ut mater Domini mei veniat ad me?*

Dices : Christus non poterat apprehendere ullum malum sibi imminens, nec culpam, quia erat impeccabilis, nec pœnam, quia erat voluntati Patris conformis ; sed timor respicit malum vel pœnæ, si sit servilis, vel culpæ, si sit filialis. Ergo in Christo non erat timor.

Respondeo timorem præcipue respicere causam illam, quæ potest infligere malum, cujus eruditam rationem affert S. Thom. in 3. *ad Annib.* dist. 34. q. 2. art. 1, ex differentia, quæ timorem inter et tristitiam intercedit, quia tristitia respicit malum præsens, ac proinde extra causas positum; timor vero respicit malum ut imminens, ac futurum, subdindeque intra causas adhuc inclusum : unde fit, quod non respicit malum, nisi mediante causa, a qua potest provenire, et cui resisti non potest : sic Christus apprehendebat divinam eminentiam, non quidem ut minitantem sibi, vel intentantem impendens aliquod malum, sed ut potentem privare ipsum bonis omnibus sibi gratis et liberaliter concessis. Nec est necesse quod malum aliquod reformidaverit, sicut videmus quod dum plebeius ad convictum, vel alloquium regis admittitur, regia majestate pene obrutus membris omnibus tremit, et tamen nullum malum timet, sed potius plurima bona sperat, quin et actu regis clementiam experitur; et tamen regiæ potestatis fulgore expavescit, quia, sicut bona largitur, ita et pœnas infligere quit tremenda majestas.

REFLEXIO.

Circa hæc omnia, quæ admittimus in Christo gratiarum ornamenta, id sane ponderandum venit, quod solo spiritu timoris repletus ab Isaia dicatur, non quod aliarum gratiarum veluti dimidium sortitus sit, sed ut doceret Propheta genuinum solidæ sanctitatis characterem, et germanam spiritalis hominis tesseram esse profundam ad Deum, divinaque omnia reverentiam. Ex certe videmus Sanctos omnes, quo majoribus dignantis Dei favoribus cumulantur, eo dimissius ad ipsum accedere. Notat Gregor. Mag. lib. 10. *Moral.* cap. 27, tunc eas humilitatis voces, *Loquar ad Dominum cum sim pulvis et cinis*, protulisse Abrahamum, cum alloquio divino dignatus est. « Nusquam legitur quod Abraham cinerem et pulverem se esse professus est, nisi cum habere meruit Dei collocutionem, » eo nimirum reverentior, quo Deus sibi familiarior. Maria et Martha sororibus nemo facilius cum Christo hospite egit; et tamen Lazaro infirmante, *non sunt ausæ dicere*, ut sanaret eum. Quam castam verecundiam extollens Bernard. lib. *de Grad. hum.* grad. 12. ait : « O sanctæ mulieres Christi familiares : si fratem vestrum

amatis, cur hujus misericordiam non flagitatis, de cujus potentia dubitare, pietate diffidere non potestis? » Cui quæstioni sic respondentes inducit idem Doctor mellifluus : « Sic amplius tanquam non orantes oramus, sic efficacius tanquam diffidentes confidimus : sufficit nobis potentiæ locum pietati dedisse occasionem, malentes expectare quid velit, quam impudenter quærere quod forsitan nolit. Denique quod nostris meritis deest, verecundia fortasse supplebit. » Sed quid homines recenseo? Cum ipsæ tremant potestates, columnæ cœli paveant, et ad Dei nutum contremiscant, ut dicitur Job XXVI. Et quod caput est, ipsa B. Virgo non solum erubuit, et turbata est in sermone Angeli, seque ancillam dixit, dum mater electa est, sed etiam materna auctoritate pollens, nihil nisi verecunde a Filio amantissimo postulabat, ut peregregie laudatus Bernard. annotavit ponderans illa verba : *Vinum non habent.* « Disce ex matre Domini magnam in mirabilibus fidem habere, in magna fide verecundiam retinere. Disce verecundia decorare fidem, reprimere præsumptionem. *Vinum*, inquit, *non habent.* Quam breviter, quam reverenter conceptam precis fiduciam verecunde suppressit! » Radix omnis impietatis, fons tepiditatis, et immodestiæ licentia est, quod Deum divinaque non reveremur : sicut e contra fundamentum, et consummatio ædificii pietatis est hic sacer timor; nam, sicut est initium sapientiæ, ita permanet in sæculum sæculi.

CAPUT II.

DE PROFLUENTIA MERITI ET SATISFACTIONIS CHRISTI.

Pulchre observavit Albertus Magnus, triplicem esse plenitudinem, scilicet « fontis, fluvii, et vasis. » Fons dat, et a nullo recipit, semper plenus; fluvius et recipit, et dat, sibi plenus, alia implens; vas recipit, sed nihil dat, sibi soli plenum. Aliqui Sancti dicuntur gratia pleni, ut Stephanus plenus gratia et fortitudine, et Apostoli Spiritu sancto repleti sunt, sed ut vasa sancta quidem, sed in alios sanctitatem effundere suam non valentia. Sacratissima Deipara gratia plena fuit uti fluvius jugiter inundans, sed a Filio perrenniter recipiens : unde collum Ecclesiæ appellatur a Christo capite recipiens, sed membris inferioribus profundens veluti canale, et vehiculum. At Christus est plenus gratia tanquam fons a nullo recipiens, omnibus diffundens. Nam, ut profunde ratiocinatur sanctus Thomas, primum agens in quolibet genere ita est influens, quod non est recipiens in genere illo, sicut sol illuminat, sed non illuminatur; ignis calefacit, et non calefit : Christus autem est fons substantialis, et vitalis totius ordinis supernaturalis; quia in ipso est Verbum Dei, quod est fons sapientiæ in excelsis, et apud quod est fons vitæ. Hujus fontis exundatio patebit ex infinitate meriti et satisfactionis ejus.

SPECULATIO I.

Christus meruit sibi gloriam corporis, gratiam vero vel gloriam essentialem mereri non potuit; nobis autem omnes prædestinationis effectus.

Antequam suadeatur hæc speculatio, præmoneo primo triplex in Christo distingui actionum genus; aliæ enim dicuntur divinæ, quæ Christo conveniunt, ut Deus est, puta creatio, gubernatio, productio Spiritus sancti; aliæ sunt puræ humanæ, ut ambulatio, locutio, cognitio, et amor naturalis; aliæ mixtæ, a divinitate ut a causa principali, ab humanitate vero tanquam ab instrumento prodeuntes, ut miraculorum omnium perpetratio. Cum his tamen stat, omnes actiones ab humanitate Christi procedentes appellari divino-humanas, vel Deoviriles, et theandricas, quia a supposito divino eas (si dicere fas est, minus quidem latine, sed valde significanter) deificante prodibant.

Præmoneo secundo, certum esse Christum per actiones suas liberas meritum fuisse, dum esset in mundo, imo et ab ipso conceptionis suæ exordio, cum ingrediens mundum se Patri pro nobis obtulit. Ratio est, quia ad meritum sex requiruntur, quæ in Christo cumulatissime reperiebantur. Primo exigitur liberalitas, quia in naturalibus et necessariis nec meremur, nec demeremur : Christus autem perfecta gaudebat libertate, ut infra patebit. Secundo requiritur bonitas operationis; malis etenim actibus non mercedem, sed pœnam promeremur : Christus vero quæ placita sunt Patri, faciebat semper. Tertio desideratur sanctitas personæ; nam arbor mala non potest bonos fructus facere : Christus autem erat Filius di-

lectus, in quo Pater sibi bene complacuit. Quarto necessaria est relatio ad Deum, qui enim non facit propter Deum, nihil meretur apud Deum, sed recipit mercedem suam : Christus vero non gloriam suam quærebat, sed gloriam ejus, qui miserat ipsum. Quinto exigitur status viatoris ; nam adepto fine cessat motus meriti in finem : Christus vero viator erat ; exiverat enim a Patre, et venerat in mundum, ut iterum relinquens mundum vaderet ad Patrem. Sexto necessaria est promissio ex parte Dei, qui nulli obligatur, nisi sua se misericordia astrinxerit, reddens debita nulli debens, sed suæ fidelitati satisfaciens : aderat autem talis promissio Patris ad Christum, qui ei dederat omnia in manus, et qui palam dixit : *Ego te clarificavi, et iterum clarificabo*, promittens claritatem gloriæ operibus humilitatis ejus. His præmissis,

Prima pars probatur tum ex Scriptura. Philipp. II : *Humiliavit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis : propter quod* (vide meritum et meriti causalitatem) *Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.* Hebr. II : *Vidimus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum.* Apocal. V : *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et honorem, et gloriam, et benedictionem*, id est, manifestationem divinitatis et virtutis ob meritum occasionis. Tum ratione S. Thomæ q. 19. art. 3 : Et omnia meritus est Salvator, quæ mereri potuit ; etenim Christo asserenda est omnis perfectio, omnique meliori modo : habere autem aliquid per meritum, nobilius est, quam sine merito, sicut nobilius est agere, quam pati. Atqui Christus gloriam corporis et nominis exaltationem mereri potuit, quia cum eis ab initio caruerit, utique ad ea potuit merendo contendere et pervenire : ergo et gloriam corporis, et nominis exaltationem Christus meritus est.

Dices : Quod debitum est, et ad modum proprietatis naturaliter resultat, non cadit sub merito : sed gloria corporis erat debita Christo, et ex beatitudine animæ naturaliter dimanabat : ergo Christus non meruit gloriam corporis, alias pro se venisset, et pro se mortuus fuisset.

Respondeo tunc proprietatem naturalem non posse cadere sub merito, quando simul cum essentia producitur ; quod si suspendatur ejus emanatio, tunc optime potest titulo meriti concedi : in Christo autem suspensa fuit corporis gloria, ut Redemptori esset patiendi locus. Nec propterea Christus propter se venit, aut propter se mortuus est ; quia propter illud simpliciter venisse dicitur, propter quod primo et per se venit, et illud est redemptio nostra.

Secunda pars, quæ a S. Thoma ibidem docetur, ejus discursu suadetur contra quosdam recentiores, inter quos Gonetus noster, cujus simul prævenientur objectiones. Licet semper non requiratur prioritas temporis inter meritum et præmium, ut patet in augmento caritatis et gratiæ, quod fit in eodem instanti, in quo elicitur actus intensior, necnon et in aliis motibus instantaneis, in quibus simul existunt fieri et factum esse ; requiritur tamen necessario prioritas causalitatis et naturæ inter meritum et præmium, cum meritum sit causa præmii : sed meritum Christi nec præcessit, nec potuit præcedere natura et causalitate gratiam et gloriam, sed potius eas necessario supponebat ; quia gratia et gloria sunt proprietates unionis hypostaticæ, vel naturaliter resultantes, vel ei saltem titulo connaturalitatis debitæ et datæ. Unde, sicut unio hypostatica natura præcedit meritum Christi, ita gratia et gloria ; ea enim, quæ se habent per modum naturæ, præcedunt libera, quale est meritum. Ergo Christus non potuit mereri nec gratiam, nec gloriam.

Hanc rationem tangit S. Doctor loco cit. dicens, quod Christus « nec gratiam, nec gloriam, nec beatitudinem animæ, nec divinitatem meruit. » Ubi hæc omnia parificat, asserens, quod, sicut divinitas et unio hypostatica Christi non potuerunt cadere sub merito ipsius, ita nec gratia, vel gloria eodem instanti per modum naturæ collatæ. Unde infra q. 14. art 3, licet doceat Christum fuisse sanctificatum in primo instanti conceptionis modo adultorum per motum liberi arbitrii, addit tamen art. 4. ad 1, quod illi actus non fuerunt meritorii gratiæ, et gloriæ, sed solius immortalitatis corporis, ad quam passione pervenit Christus.

Confirmatur penetrantius. Meritum gratiæ et gloriæ non convenit nisi actui caritatis, vel saltem a caritate imperato : sed Christus, supposito quod habuerit gratiam et gloriam in exordio conceptionis suæ, non potuit eas mereri actu caritatis. Ergo eas mereri nullatenus potuit. Minor probatur : tum quia meritum semper supponit spem

præmii, saltem quoad actum ; non enim meremur nisi quod obtinere confidimus, et ideo D. Thomas admittit actum sperandi respectu beatitudinis corporis, quam meritus est ; spes vero gloriæ repugnat cum actuali possessione illius, *nam quod videt quis, quid sperat?* Rom. VIII. Tum quia multi ex auctoribus oppositum sentientibus dicunt, Christum mereri gloriam actu caritatis regulato scientia beata ; quia sic dicunt fuisse liberum prout ferebatur ad Deum, quatenus est ratio diligendi creaturas : sed implicat actum regulatum visione beata posse mereri eam, quia sic visio est prior ipso, et habet rationem principii meriti, quod implicat cadere sub merito, quod non potest procedere a præmio habito et possesso, cum potius ad ipsum habendum tendat. Si vero dicatur actum illum regulari scientia infusa, in idem recidit, quia hæc scientia in Christo supponit visionem, cui subordinatur, alias esset obscura et imperfecta, quod non minus repugnat perfectioni Christi.

Ex quibus convulsum manet fundamentum oppositæ sententiæ, quæ soli instantiæ de merito augmenti caritatis innititur. Et summa D. Th. sententiæ est, quod non dicit meritum et præmium repugnare ex ratione actionis meritoriæ, sed ex ratione talis meriti et talis præmii, quæ tunc simul esse non possunt, quando habent principia incompatibilia : meritum autem et augmentum caritatis non habent principia incompossibilia, cum utrumque postulet regulari per fidem et spem : meritum vero et gloria habent principia repugnantia ; nam meritum a fide et spe procedit, visio vera a lumine gloriæ : unde gloriam, quam Christus semper habuit, sicut nec sperare, ita nec mereri potuit.

Tertia pars non indiget novis probationibus, suppositis dictis de prædestinatione et gratia capitali Christi. Cum enim « Christus Jesus (ut loquitur Trid. sess. 16. c. 6.) tanquam caput in membra, et tanquam vitis in palmites in justificatos virtutem influat : » cum sit universale principium in genere habentium gratiam, et virtus principii ad omnia illius generis se extendat, ut ex D. Thoma diximus, fit inde, Christum omnia bona supernaturalia nobis promeruisse, cum nihil influat, quod morte sua non meruerit.

Sed dices : Etiamsi Christus non venisset, contulisset Deus auxilia sufficientia saltem ad observanda præcepta supernaturalia ex vi voluntatis antecedentis salvandi omnes homines, et etiam, ut quidam credunt, ex justitia, supposito quod Deus nobis voluisset talium præceptorum omissionem imputare : ergo illa non conferuntur nobis ex meritis Christi ; nam propter illa merenda Christus non venit, quæ etiamsi Christus non venisset, nobis collata fuissent ; venit enim Christus salvare quod perierat, non vero dare quod remanebat.

Respondeo, quod, sicut probabile diximus supra collatam fuisse gratiam Angelis pluribus titulis, liberalitatis scilicet et meriti, et tanquam certum fatentur omnes de gloria corporis et nominis exaltatione, quæ data fuerunt Christo titulo connaturalitatis et meriti ; et idem certum est de dominio supremo et regia potestate supra universum mundum, quæ habuit Christus et titulo hæreditatis, et titulo meriti et orationis, ut patet ex illo Psal. II : *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ :* ut etiam certum est de gratiis datis omnibus prædestinatis, quæ comparate ad meritum Christi dantur ex justitia, comparate vero ad nos, ex pura misericordia conceduntur : ita posset dici auxilia illa sufficientia conferri et titulo liberalitatis ex vi voluntatis antecedentis, et titulo meriti Christi Salvatoris, quia nimirum, etiamsi Deus ita sit comparatus, ut gratiam sufficientem daret, etiamsi Christus non esset venturus, tamen eam meritis Christi largiretur, tametsi eam largiri antea non statuisset.

Quod vero in argumento insinuatur, Christum dare gratiam sufficientem ex justitia, nobis semper displicuit, cum omnis gratia nobis gratis detur, et ex Augustino D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 5. ad 1. attestetur : « Quod si in potestate hominis esse dicatur aliquid, excluso auxilio gratiæ, sic ad multa tenetur, quæ non potest sine gratia reparante, sicut ad diligendum Deum et proximum, et similiter ad credendum articulos fidei ; sed tamen hoc potest cum auxilio gratiæ, quod quidem auxilium quibuscumque divinitus datur, misericorditer datur ; quibus autem non datur, ex justitia non datur in pœnam præcedentis peccati, saltem originalis. » Ubi S. Doctor loquitur de auxilio sufficienti quod dat posse, et de his, ad quæ tenemur, scilicet credere et diligere ; et tamen auxilium illud « misericorditer » dari confitetur, et tantum abest quod illud velit

ex justitia dari, quod etiam asserat interdum ex justitia denegari.

REFLEXIO.

Duo præsertim imitanda in merito Christi tibi, lector, proponam. Primum, si Christus a primo conceptionis instanti perenniter absque intermissione meritus est, quid ad hoc dicent qui stant tota die otiosi ? Quid respondebit omnium ferme hominum multitudo, cujus « magna pars male agentibus, major nihil agentibus, tota aliud agentibus, » teste Seneca, « constat. » Ne teramus, quæso, tam pretiosa momenta, quibus æternas possumus adipisci coronas. Nulla dies, hora nulla labatur, quin thesaurizemus thesauros in cœlo, ut dies pleni inveniantur in nobis, nec noctem illam expectemus, in qua *nemo*, ut dicitur Joan. IX, *poterit operari*. In via Dei nihil falsa quiete perniciosius. Qui nihil agit, non movetur ; qui non movetur, non vivit, sed mortuus est, subindeque arescit, et in ignem mittetur. Vere Magnus Leo serm. 8. *de Pass.* dixit : « Qui non proficit, deficit ; et qui nihil acquirit, non nihil perdit : quantumlibet enim quisque justificatus sit, habet tamen dum in hac vita est, quo probatior esse possit et melior. »

Alterum, quod ex merito Christi facile inferas, est : si Christus gloriam corporis non suspendit modo, sed etiam tot laboribus, tam diris cruciatibus, immanique voluit morte comparare ; si prius favos, quam mella gustavit, si prius rex Judæorum in cruce proscriptus, quam rex gloriæ in cœlestibus salutatus ; si de torrente miseriarum in via sua pleno poculo prius bibit, quam super omnes cœlos exaltaret caput ; si oportuit ipsum pati, ut intraret in gloriam suam, tametsi connaturaliter debitam ; si demum fuit creditus dignus accipere gloriam et honorem, quia occisus est : qua fronte, aut qua dementia Epicurei hujus sæculi Christiani, qui ab unica carnis mortificatione veluti a summo malo abhorrent, ad cœlestia regna se perventuros confidunt ? Nonne isti in vanum receperunt animam suam effœtam virtutibus, fœtam vitiis, quibus efficitur lutea et brutalis ? « Sic errant aliqui (inquit Bern. serm. 19. *Psal. Qui habitat*) et in tantam oblivionem, et spiritualem phrænesim devenerunt, ut nihil se aliud putare, quam exterius hoc tabernaculum videantur, » in quorum corpore (subdit Chrysost. hom. 1. *in Matt.*) « anima nihil agit, sed in toto illos possidet sanguis. » Felix qui corpus aliquando rerum glorificandum ad tempus circumscribit, et castigat, ne reprobus efficiatur. Felix qui, ut loquitur Ambros. epist. 60, « corpore tantum pro velamine utitur, non pro officio, » sibi mortuus, Deo vivens et in æternum regnaturus.

SPECULATIO II.

Opera Christi non solum ex extrinseca Dei acceptione, sed etiam ex intrinseco pretio infiniti valoris erant, tum ad merendum, tum ad satisfaciendum.

Vere Christus dicitur nobis datus, nobis natus ; siquidem, ut ex D. Thom. specul. præcedenti vidimus, nullam sibi gratiam, nullum gloriæ essentialis gradum sibi promeruit. Nec obest quod idem S. Doctor infra, q. 48. art. 1. in corp. dicat : « Christus per suam passionem non solum sibi, sed etiam omnibus membris suis meruit salutem ; » ly enim « salutem », non cadit supra ly « sibi », sed supra ly « membris suis », ut sensus sit : Christus non solum meruit sibi, sed etiam nobis salutem. Nisi addas, Christum meruisse salutem et sibi, et nobis, sed non eodem modo : sibi quidem salutem corporis, nobis animæ et corporis. Primo ergo et principaliter hominibus deservit meritum operum Christi, cujus sane dignitatem et excellentiam depretiari videntur Scotistæ, qui infinitum operum Christi valorem non internum, aut innatum, sed extrinsecum et ex solo Dei favore derivatum comminiscuntur, contra quos

Probatur speculatio. Meritum respicit bonum ut a Deo obtinendum, satisfactio vero respicit jus alienum resarciendum ; sed actiones Christi Domini habuerunt ad utrumque vim ex proprio et nativo valore infinitam : ergo opera Christi fuerunt ab intrinseco infinite meritoria et satisfactoria. Probatur minor. Christus merebatur et satisfaciebat per actus humilitatis, obedientiæ, aliarumque virtutum ; sed actus illi habebant vim ad utrumque præstandum infinitam ; vis enim merendi, et satisfaciendi per actum humilitatis exhibita tanta est, quanta est dignitas personæ se subjicientis ; eo namque æstimabilius est objectum, quo excellentior est dignitas obsequentis, qui dum

obsequitur, non solum suam operationem supponit, sed seipsum quoque actione illa deprimit : v. g., genuflexio regis ipsam regis personam prosternit : ergo illæ actiones Christi, quibus se Patri subjiciebat, tanti erant valoris, tantæque æstimabilitatis, sive ad merendum, sive ad satisfaciendum, quantæ dignitatis est suppositum Christi humiliatum, quod utique est ab intrinseco infinite æstimabile, subindeque in actiones omnes supra suppositum reflexivas infinitum pretium per se, et ab intrinseco refundebat.

Hanc rationem tetigit Apostolus energicis illis verbis, *Exinanivit semetipsum*, non dixit suam humanitatem, suum corpus, suam animam, sed *semetipsum*, id est, suam personam divinam in humanitate subsistentem. Pondera etiam ly *exinanivit*, id est, sicut nihilum infinite distat ab ente, nec aliud magis dijici potest, quam si redigatur ad nihilum; ita nec esse, nec excogitari potest humilitas major ea, qua Christus se Patri cernuus inclinavit. Quia sic persona divina depressa est, qua abjectione nihil æstimabilius esse potest, nisi posset aliquid Deo majus excogitari, subindeque Deus his Christi humiliationibus fuit quantum honorabilis est, physice et realiter honoratus, sicut peccato fuerat quoad effectum offensus, quantum offendibilis est. Nec hoc habent opera Redemptoris ex extrinseca Dei dignantis acceptione, sed ex propriæ naturæ pretio et fundo inexhausto et inexhauribili, in quo totius Ecclesiæ innititur thesaurus, « de cujus consumptione (inquit Clemens VI. in extravaganti *Unigenitus*) non est aliquatenus formidandum propter infinita merita Christi, » cujus actiones nedum a supposito divino fluebant, sed etiam in ipsum refluebant ; quia Deum elicientem subjiciebant, atque per hunc humiliationis fluxum et refluxum opera valoris intrinsece infiniti Patri offerebantur.

Objicies : Opera Christi meritoria, puta humilitatis, obedientiæ, caritatis, erant finitæ perfectionis moralis ; neque enim excedebant pretium caritatis et gratiæ, a qua procedebant; quas tamen constat esse simpliciter finitas : ergo attento duntaxat interno operum pretio, valor eorum erat simpliciter finitus.

Respondeo mensuram valoris meriti et satisfactionis Christi non esse pensandam solum ex physica operis exhibiti perfectione, nec ex solo principio *quo* hujuscemodi operationes exercebantur, gratia scilicet, caritate, aliisque virtutibus ; sed ex dignitate personæ elicientis, ut patet ex probatione speculationis, cui ad doctrinæ ubertatem adjici potest, quod valor et meritum sunt modi morales, qui physicam actus perfectionem grandi intervallo excedere possunt, ut apparet in genuflexione regis et plebeii, quæ physice quidem spectatæ ejusdem speciei sunt, moralis tamen utriusque æstimatio immane distat. Cujus rei ulterior ratio est, quia, sicut gravitas injuriæ ex dignitate personæ læsæ perpenditur ; ita satisfactionis pretium ex personæ depressæ eminentia crescit eo amplius, quo profundius incurvatur : ergo actio, qua subjicitur Deus, tanti, nec minoris valoris est, quantæ dignitatis est, persona divina.

Sed insurges : Ad meritum necessaria est promissio ex parte Dei, qui nulli nisi ex abundantia misericordiæ suæ obligatur ; sed promissio Dei est mere gratuita, et ex puro favore procedit : ergo infinitas meriti Christi ab extrinseco Dei favore pendebat.

Respondeo quod, quamvis Deus promiserit Christo præmium suorum operum, ut vidimus speculatione præcedenti ; tamen hoc pactum et promissio non necessario ad meritum Christi requirebantur : illud enim inter actiones Christi et puri hominis interest, quod priores non habent ex se rigorosam proportionem cum præmio, unde conventionem de denario præmii conferendi intervenire necesse est. At vero posteriores ex proprio et intrinseco fundo rigorosam habebant cum præmio condignitatem, hoc ipso quod a persona infinita procedebant : unde supposita Christi ordinatione ad præmium, Deus illam respuere non poterat, quia persona offerens Deus erat. Adde, quod promissio, favor, et pactum præsuppositive solum se habens, non impedit infinitam et rigorosam vim satisfaciendi, ut patebit speculatione sequenti.

Instabis : Valor meriti et satisfactionis non crescit semper juxta incrementum personæ merentis et satisfacientis ; actus enim caritatis ejusdem intensionis a viris sanctitate inæqualibus procedens, perfectione tamen æqualis est. Ergo infinita dignitas personæ Christi non propterea infinitatem intrinsecam operibus diffundebat.

Respondeo, actiones æquales non admittere valoris æqualitatem, quando ad earum productionem dignitas personæ concomitan-

ter solum se habet, nec per se in eas influit : in actionibus tamen illis, in quibus personæ dignitudo per se conducit, eo major splendet valor, quo præcellentior est persona : v. g., actus humilitatis, quo S. Ludovicus nixus genibus pauperibus ægris fercula ministrabat, profecto per se æstimabilior erat simili obsequio, quod præstant alii inferiores, quia in tam imitandæ humilitatis exemplo sese regalis majestas propter Deum inclinabat. Similiter preces, quas Beatissima Deipara ad Filium fundit, per se sunt ad impetrandum efficaciores, quia impetratio unius amicitiæ legibus subnititur, juxta quas persona carior acceptiores preces emittit. In actionibus autem humilitatis, obedientiæ, reverentiæ, religionis Christi erga Patrem, ipsa dignitas personæ sese subjicientis concurrebat : unde, sicut hæc humilitatis exhibitio tantum erat profunda, quantum Deus altus est ; ita tam grata Patri, quam Filius amabilis, tantumque juris læsi reparatrix, quantum est pretium personæ divinæ, quæ simul erat offerens, et res oblata.

Urgebis : Valor ille operum a Christo manantium est aliquid reale in actibus physice finitis : sed quod recipitur in actibus finitis finitum est ; quidquid enim recipitur, ad modum recipientis recipitur : ergo ille operum valor finitus est.

Respondeo, valorem illum nihil aliud esse, quam ordinem intrinsecum operum Christi ad suppositum divinum, a quo procedunt, et cui uniuntur, ex qua conjunctione infinitam illam æstimabilitatem hauriunt ; quia actiones a supposito divino procedentes secundum moralem æstimationem non ponunt in numero cum illo, quia ipsum veluti involvunt ; unde plus Deo placent, quam actiones cujusvis puri hominis justi, etiam possibilis. Valor ergo ille actionum physice finitus est, moraliter tamen infinitus. Imo et physice infinitus dici potest, quia personam Verbi infinitam involvit, et saltem in obliquo importat.

Insistes : Incredibile est, Christum plus meruisse, quam Deus potuerit ipsum munerare ; nam juxta communem theologorum doctrinam, Deus infinite liberalis mercedem rependit ultra condignum, sicut punit citra condignum : atqui id sequeretur ex nostra sententia, juxta quam merita Christi sunt infinita, quibus tamen non correspondet nisi gloriæ præmium finitum : ergo, etc.

Respondeo gloriam non esse præmium operum Christi, cum eam non potuisse mereri antea viderimus ; nec tamen præmio suo dejecta sunt : tum quia in plurium sententia meruerunt et obtinuerunt extensionem unionis hypostaticæ ad novas partes materiæ, quas per nutritionem acquirebat ; tum quia meruerunt institutionem Sacramentorum, subindeque venerabilis Eucharistiæ, quæ est infiniti valoris sacrificium ; tum quia meruerunt etiam remissionem peccatorum mortalium, quorum malitia est infinita ; tum demum, quia præmium suum ex rigore justitiæ meruerunt, ut postea dicemus, quod arguit infinitatem in modo præmii, quantumvis aliunde entitative finiti.

Persistes : Si quodlibet Christi opus esset infiniti valoris, meritum suum unica actione Redemptor consummasset, nec ejus passio et mors majoris essent meriti, quam jejunium, vel oratio, cum merito infinito nihil possit addi : consequens autem quis credat ?

Respondeo nullum esse dubium, quin Christus potuerit unica actione mereri et satisfacere pro peccatis totius mundi ; verumtamen quia ad meritum requiritur ordinatio merentis, ideo Christus meritum suum non unica actione, sed morte consummavit, ut tam copiosa et laboriosa redemptione majorem amoris significationem hominibus demonstraret. Porro mors illa, et tanta dolorum tolerantia ex dignitate personæ aliis operibus æqualis, ex objecto, aliisque circumstantiis præcellebat.

REFLEXIO.

Hujus speculationis materia sicut ingentem pavidis consolationis campum aperit, ita perperam ex ea impune peccandi licentiam arripiunt impii. Quando anima in se reversa, et ad Deum sincere conversa recogitans annos suos in amaritudine animæ suæ repentino timore configitur, dum patrata peccata gravitate infinita, multitudine innumera, et coram judice æquissimo in veritate trutinanda ob oculos ponit, turbidis hujus pavoris fluctibus infinita Servatoris merita opponat, si tamen in novitate vitæ ambulet nova creatura, verba Bernardi in extremis laborantis, et a dæmone multipliciter accusati, humili quidem, sed intrepida, imperturbataque mente usurpet : « Fateor indignus sum regno cœlorum, sed duplici jure obtinens illud Dominus meus ; hæredi-

tate Patris et merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donavit, cujus beneficio illud mihi vindicare non erubesco. » Præclara sunt et lacte manantia verba illa Discipuli amoris cap. III. suæ primæ : *Si reprehenderit nos cor nostrum, major est Deus corde nostro.* Quasi dicat, si te peccatorum memoria pungit, si te divinorum judiciorum deterret abyssus, si accusantis conscientiæ stimulis angaris, noli in desperationem adigi, sed confide, quia « major est Deus corde nostro, » non habet Deus angustum cor, sicut hujusmodi angustiati : amplissimi sinus est Salvator, pectus habet ad nos juvandos proclive, latus ad nos recipiendos apertum, cor ad indulgendum paratissimum, et merita peccatorum omnium et numerum, et gravitatem infinito valore supergredientia.

Ergone propterea effrenati de meritorum Christi infinitate confisi sicut aquam peccatum bibent, aut negotio salutis segnes indormient ? Absit, absurdum est, iniquum est. Pœnitentibus quidem fiduciam præbet meritum Christi, sed non præsumentibus et ingratis, non incuriosis, aut inertibus. Vere dixit Apostolus Rom. III : *Quem* (Christum) *proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem justitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum.* Id est sanguine Christi non remittuntur peccata nisi præterita : tunc vero præterita sunt, quando eis præsens voluntas non adhæret, quamdiu enim ad illa afficitur, tamdiu præsens remanet præcedentium macula delictorum. Nemo ergo se decipiat, nec merita Christi sibi prodesse præsumat, nisi voluntatem peccandi dimittat. Satisfactio Christi quamlibet infinita, nostram quoque exigit pœnitentiam. Nam, sicut pertinet ad perfectionem causæ primæ, non quod sola operetur, sed ex abundantia bonitatis causas secundas cooperari efficiat : ita satisfactionis Christi plenitudo postulat, ut cum ipso compatiantur, qui cum ipso voluerint conregnare. Satisfactioni Christi injurius est ; qui cum Paulo non adimplet quæ desunt passioni Christi in carne sua, nec audit Petrum omnibus indicentem : *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* Alias nihil proderit sanguis fusus. « Quis est (inquit Bern. serm. 2. *in Oct. Pasc.*) qui testimonium habet effusi non sine causa sanguinis Christi, nisi qui continet a peccatis ? » Sed de his plura reflexione sequenti.

SPECULATIO III.

Satisfactio Christi Domini fuit actus strictæ et rigorosæ justitiæ.

Id est Christus Dominus satisfaciendo pro peccatis ita exacte jus divinum læsum resarcivit, ut tantum, imo longe amplius solverit pro peccatis nostris, quantum Deo per peccatum ablatum est, servatis legibus strictæ et rigorosæ æquitatis, et summis juris apicibus. Huic autem asserto, quo in immensum attollitur operum Christi præcellentia, favet omnino modus ille loquendi Scripturæ et Patrum uno ore non semel dicentium, Christum esse « nostram justitiam, ad amussim debita nostra coæquantem, » ut loquitur concilium Ephesinum ; apud ipsum esse « copiosam redemptionem, » morte sua solvisse Patri debita nostra, *et delevisse quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis*, ut dicitur Coloss. II. Quem locum componit Ambr. *in Psalm.* CXVIII. cum illo Sap. XIV : *Benedictum lignum, per quod fit justitia*, et ait : « Justitiæ ascribit Scriptura divina veniam peccatorum, secundum illud : *Benedictum lignum, per quod fit justitia ;* justitia autem, quæ est crucis ? Nisi quod ascendens illud patibulum Dominus Jesus Christus peccatorum nostrorum chirographum crucifixit, et totius orbis peccatum suo cruore mundavit. » Et Magnus Leo serm. 10. *de Pass.* ait : « Evacuatum est igitur illud generale venditionis nostræ, et lethale chirographum et pactum captivitatis in jus transiit Redemptoris. Sic suam Christo consummante victoriam, ut cum ipso, et in ipso omnes, qui in eum crederent, triumpharent. » Et serm. 11 : « Intelligamus non solum remissionem peccatorum in Christo completam, sed etiam formam justitiæ esse propositam. »

Suscribit etiam aperte S. Thom. infra q. 48. art. 2. his verbis : « Christus Deo magis aliquid exhibuit, quam exigeret recompensatio totius offensæ humanitati generis, propter dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat, quæ erat vita Dei et hominis ; et ideo passio Christi non solum sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis, secundum illud I. Joan. II : *Ipse est propitiatio pro pec-*

catis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. »

Probatur ratione a priori : Opera satisfactoria Christi fuerunt talia, ut eis justitia divina contenta esse debeat, nec possit aliquid amplius in rigore exigere pro sui juris læsi reparatione : ergo Christus stricte et rigorose satisfecit; nihil enim aliud intelligimus per rigorosam satisfactionem. Probatur antecedens. Valor satisfactionis operum Christi non solum fuit æqualis gravitati injuriæ omnium peccatorum humani generis, sed etiam longe major, idque non ex extrinseca duntaxat acceptatione, sed etiam ex intrinseca operum condignitate : sed justus Deus pro suo jure læso non potest aliquid amplius in rigore exigere, quando ei aliquid æquivalens, imo superexcedens debitum peccati redditur. Ergo satisfactione Christi debuit justitia divina læsa esse contenta, nec aliquid amplius potuit postulare. Minor patet, omni quippe debito fit satis exhibitione æquivalentis et superabundantis; alias creditor esset similis, imo et durior homine illo austero tollenti quod non posuerat, et metenti quod non seminarat. Majorem vero docet unanimis Scripturarum Patrumque concentus. Hebr. XVI : *Impossibile est sanguine hircorum et taurorum auferri peccata, et ideo ingrediens mundum dixit : Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi.* Ubi præfertur valor satisfactionis Christi veteris legis mactationibus, in hoc quod his non poterat auferri peccatum, sed solius Christi corporis hostia : si autem satisfactio Christi ex propriæ, innatæque virtutis efficacia non compensaret injurias illatas, frustra ei Apostolus antiqua libamina postposuisset; nam ex extrinseca acceptatione poterant sacrificia antiqua culpis patratis coæquari : ergo aliquid amplius asserit Apostolus Christi operibus, internam scilicet et congenitam virtutem satisfaciendi ad æqualitatem, et ad rigidam justitiæ trutinam, ut, ubi abundavit delictum, superabundet et gratia; ut validius sit donum libertatis, quam debitum servitutis, ait Magnus Leo; utque impleatur Isaiæ vaticinium : *Suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis.*

Subscribunt omnes Patres affirmantes purum hominem, quantumcumque gratiis cœlestibus opimum, non potuisse pro peccatis satisfacere, sed ad hoc necessarium fuisse Mediatorem Dei et hominum Christum Jesum : igitur plus tribuunt satisfactioni Christi, quam puri hominis : sed satisfactionem puri hominis potuit Deus extrinseco favore acceptare ad remissionem peccatorum : ergo plus habet satisfactio Salvatoris, nimirum propriam et nativam vim et sufficientiam ad omnes injurias per peccatum illatas rigorosissime compensandas. Unde Chrysost. hom. 10. *in epist. ad Rom.* ait : « Multo plus quam debeamus, Christus pro nobis solvit, tantoque plura, quanto guttulam exiguam pelagus excedit immensum. »

Et ratio est, quia longe amplius est personam divinam sese Deo actibus humilitatis subjicere, quam divinum honorem quoad affectum lædere : hoc secundum facit quidem homo dum peccat, sed primum præstitit Christus factus obediens usque ad mortem crucis. Ergo totum, quod peccato ablatum est, abundantius restituit. Hanc rationem acute tangit Chrysolog. serm. 45 expendens illud Psalm. VI : *Et tu, Domine, usquequo ? Convertere, Domine;* et sic ait : « Homo peccat, et Deus convertitur. Ita fratres, quia juxta Prophetam iste peccata nostra portat, et pro nobis dolet. Et beatus Joannes : *Ecce qui tollit peccatum mundi.* Suscepit peccatum ut tolleret, non haberet. *Convertere, Domine,* unde ? ubi ? De Deo in hominem, de Domino in servum. » Ubi ideo docet Christum satisfactione sua tollere peccatum mundi, quia est Deus et homo, et præ summa humilitate servus factus est.

Dices : Plus Deo displicet peccatum, quam placeat satisfactio Christi : tum quia peccatum non minus displicet Deo, quam placeat bonitas propria, quam destruere molitur peccatum; bonitas vero propria plus utique placet, quam satisfactio Christi. Tum quia gravitas injuriæ Deo irrogatæ infinita est, nedum ex infinita dignitate personæ offensæ sed etiam ex infinita vilitate offendentis : sicut atrocior est injuria servi in regem, quam alterius regis in regem. Unde, si per impossibile una persona divina offenderet aliam, illa injuria esset solum infinita ex parte personæ offensæ, illata vero a vili creatura geminat gravitatis infinitatem : satisfactio vero Christi non est infiniti valoris, nisi ex parte satisfacientis ; nam infinita dignitas personæ, cui satisfit, non auget, sed minuit satisfactionem, quæ esset major, si creditor non esset infinitus. Ergo Christus non reddidit Deo æquivalens pro peccatis.

Respondeo plus placuisse Deo satisfactionem Christi, quam displicere possint omnia

peccata, etiam possibilia, quæ affective solum divinitatem destruunt : satisfactio vero Christi nedum quoad affectum divinitatem Deo restituit, sed etiam personam infinitæ dignitatis et amabilitatis Deo supponit, quæ tam necessario a Deo diligitur, quam bonitas propria, cum illa persona Deus sit. Et, quamvis satisfactio Christi sit solum infinita ex parte satisfacientis, præponderat tamen gravitati injuriæ ex majestate læsa, et vilitate lædentis consurgenti, quia per peccatum affective tantum læditur Deus, satisfactione vero Deus realiter exinanitur. Maxime quia in satisfactione Christi fuerunt infinitæ infinitates, nimirum in ratione meriti, religionis humilitatis, aliarumque virtutum ; unde plenissime duplici peccati infinitati æquipolluit, sicut corpus immensum æquivaleret, et infinite excederet superficiem in longum et latum infinitam ; sed non in profundum : satisfactio autem Christi infinitatis dimensiones omnes habet ; unde et in ipso dicitur habitare « plenitudo divinitatis corporaliter ; » quia, sicut corpus trina dimensione occupat locum, ita in operibus Christi omnes virtutum omnium possibiles gradus et dimensiones, potissimum vero longitudo, seu longanimitas patientiæ, latitudo caritatis ad omnes extensæ, sublimitas religionis ad Deum non secus ac incensum ascendentis, profundum humilitatis et obedientiæ se non solum Deo Patri, non solum sacris parentibus, sed etiam hominibus, iisque scelestissimis subdentis, reperiuntur.

Omnes justitiæ conditiones ex rigida ratione juris in satisfactione Christi servatæ.

Probatur secundo a posteriori, enumerando et applicando quinque conditiones ad strictam satisfactionem a Doctoribus apponi solitas, quas omnes adamussim, et ad unguem benignissimus fidejussor noster accuratissime observavit, ut patebit discurrenti.

Prima conditio rigidæ satisfactionis est, quod sit ad alterum, nemo enim potest sibi satisfacere, sicut nemo sibi propriæ injurius est ; quia quidquid sibi faciat homo, volens facit ; volenti autem non fit injuria, ubi autem non est injuria, nec satisfactio esse potest. Atqui hæc conditio recte intellecta salvatur in satisfactione Christi. Sic autem intelligitur, ut sit ad alterum non suppositum stricte acceptum, sed ad alterum individuum ; tota enim ratio, quare justitia stricta exigit in humanis alterum suppositum, est ut salvetur et compensetur ad æqualitatem jus offensi, et satisfiat obligationi : quæ omnia optime salvantur supposita sola distinctione naturarum, et voluntatum, quamvis utriusque sit idem suppositum. Enimvero non minus postulant actus Religionis et obedientiæ esse ad alterum, quam actus justitiæ ; et tamen de fide certum est, Mediatorem nostrum hujusmodi actus exercuisse ; dicitur enim Philipp. II : *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem.* De actu etiam religionis liquet ex illo Joan. VIII : *Honorifico Patrem meum.* Ergo in Christo servata est prima conditio, quatenus hic homo ut habens humanam naturam satisfecit Deo, et sibi ipsi, ut habenti naturam divinam.

Dices : Christus satisfaciendo vel exhibuit divinitatem, et sic nihil distinctum a Patre obtulit ; vel suam personam : et sic non distinguitur a seipso, vel humanitatem, et sic obtulit quidem aliquid distinctum, sed ad jus divinum læsum de rigore resarciendum plane insufficiens.

Respondeo Christum ut subsistentem in natura humana seipsum obtulisse et Patri, et sibi ipsi ut subsistenti in natura divina. Verbum etenim divinum subsistens in duabus naturis fungitur vice duorum suppositorum ; et sicut ut subsistens in natura divina producit Spiritum sanctum, creat, et conservat orbem terrarum ; ita ut subsistens in natura humana, humiliatur, patitur, obedit, ac satisfacit. Unde, ut bene ait B. Albertus Magnus (Beati nomine jam merito post specialem Clementis X. constitutionem insigniendus), « Ipse est exhibens, ipse recipiens. » Et hoc est illud tam grande commercium, quod Ecclesia vocat *admirabile*, quo ipse offensus, et creditor invenit artem sibi ipsi satisfaciendi per assumptionem naturæ alienæ.

Replicabis : Inter filium et patrem, teste Philosopho, non intercedit proprie dicta justitia, quia filius est aliquid patris, et quasi pars ejus : ergo multo minus invenietur inter Filium Dei, et Patrem Æternum, quorum eadem numero natura communis est : multo etiam minus inter Filium et seipsum.

Respondeo inter patrem et filium non posse strictam justitiam reperiri quamdiu filius manet sub cura, et potestate patris, nullumque habet proprium alicujus boni dominium : Christus autem ut Deus non est

sub potestate Patris, sed illi omnino æqualis ; ut homo vero liberum habet suorum operum dominium ; per libertatem enim veluti emacipatur cor humanum : hinc præberi sibi cor hominis tam sæpe petit Deus, quasi rem alienam, tametsi suam ; petit restitui sibi per amorem, quod caritate donavit ; et munus credit recipere, dum amatur. Væ deneganti cor suum tam magnifico largitori. Næ indignus est cor recepisse, qui illud ei non restituit, a quo recipit.

Secunda conditio rigorosæ satisfactionis est, ut non sit fundata in gratia offensi ; gratia enim, et justitia stricta opponuntur, nec potest rigorosa censeri solutio, quæ non nisi ex favore, et indulgentia creditoris admittitur. Atqui hæc conditio servatur etiam in satisfactione Christi, quæ licet in gratia unionis Christo liberaliter collata, atque in auxiliis divinis gratis datis nitatur ; tamen non quælibet gratia a persona offensa, vel creditore facta solutioni, et perfectæ satisfactioni obstat, sed ea solum, quæ ipsam debiti solutionem formaliter ingreditur, ita ut gratia data non solum ad satisfaciendum juvet, sed etiam sit illud ipsum, per quod satisfit ; quia tunc collatio doni est virtualis condonatio debiti : si vero gratia præsuppositive duntaxat se habeat, ita ut, licet fuerit collata in finem satisfactionis, tamen non ex ea solum satisfactio fiat, sed ex aliis labore, et industria comparatis, tunc gratia rigorosam non impedit satisfactionem.

Res exemplo fiet illustris : Si creditor videns debitorem ad solvendum impotem, aliquam ei pecuniam mutuo det, ut lucrando possit et mutuum, et debitum exsolvere, poterit deinde debitor ex his, quæ inter negotiandum lucratus est, debitis suis ex rigore facere satis, quantumvis mutuo gratis dato tota solutio innitatur. Similiter ergo in proposito nostro, licet humanitati Salvatoris gratia unionis, divinorumque auxiliorum adjumenta liberaliter collata sint, tamen non per ea solummodo satisfecit, sed caritatis, obedientiæ, humilitatis, et innumerabilium laborum pretio debita nostra supra modum compensavit.

Accedit primo, hanc doctrinam maxime veram esse in materia honoris. Si enim Petrus læsus det Paulo calumniatori chartam et attramentum, imo juvet ipsum, et manuducat ad litteras exarandas, quibus calumniam sycophanta retractet, tunc hujusmodi revocatione maledicentiam ejurante, et palinodiam canente, præsertim litteris consignata, Paulus Petro honorem læsum restituet, quantumvis Petri adjutorio id præstet ; quia quocumque tandem modo id fiat, honor restauratur. Dominica autem Incarnatio est quidem gratiarum omnium maxima ; sed quia post ejus executionem Christus se profundius inclinavit, quum se peccator superbiendo extulerat, et aliunde persona humiliata ejusdem est dignitatis, ac læsa, fit inde tantum honoris Christum Deo offenso restituisse, quantum ei auferre peccator molitus fuerat.

Dices : Non solum opera Christi satisfactoria gratiam unionis, ut habitualem supponebant, sed etiam auxilium actuale ad singulos actus requirebant : ergo non solum præsuppositive, sed etiam actu, et formaliter solutionem debiti ingreditur gratia creditoris.

Respondeo auxiliorum omnium apparatum collatum fuisse humanitati, non supposito, respectu cujus non habebat rationem gratiæ, sed humiliationis ; humiliatur quippe Deus infinitus, et ditissimus, dum voluntarie fit indignus, actiones autem Christi vim satisfaciendi infinitam non ex humanitate, sed ex supposito hauriebant ; unde ut satisfactoriæ non erant in gratia creditoris innixæ.

Tertia conditio est, ut satisfactio fiat ex propriis bonis ; etenim per frumentum ex horreo creditoris depromptum, vel pecunia ex ejus thesauris desumpta debita sua solvere nullus potest. Hanc autem conditionem servavit Christus, qui licet satisfecerit Deo, per actiones creatas sub generali Dei dominio contentas, tamen quia in illas particulare dominium habuit, omnino per eas satisfacere potuit. Sicut subditus rem furto Reipublicæ, vel regi ablatam potest pecunia privata reparare, quantumvis in rem privatam Respublica, vel rex dominium habeant universale, et vassallus habens dominium utile fundi potest ex fructibus ejus domino suo debita contracta solvere. Christus autem etiam ut homo habebat dominium supra suas actiones liberas, quarum Deus habet universale, quod non impedit dominium particulare, alias nullus homo posset satisfacere alteri, cum ad satisfactionem tam bene requiratur, quod non fiat ex bonis alienis, quam quod non fiat ex bonis creditoris.

Adde, quod in materia honoris per acci-

dens se habet, si illud quod offertur in satisfactionem sit, vel non sit sub dominio offensi, modo tantus tribuatur honor, quantus fuerat ablatus : sicut ut aliquis actus sit offensivus, impertinenter se habet quod sit, vel non sit sub dominio offensi; nam actibus nostris, qui sunt sub dominio Creatoris, ipsum offendimus, imo et concursu Dei abutimur ad peccandum, ideoque ipse conqueritur : *Servire me fecistis iniquitatibus vestris :* ita similiter ut actio sit satisfactoria, perinde est quod sit, vel non sit sub dominio offensi; Christus vero suis humiliationibus æqualem, et majorem Deo honorem reddidit, quam fuerit ei per peccatum ablatus ; unde rigorose satisfecit, tametsi actiones ejus essent sub dominio Dei.

Dices : Satisfactio Christi haurit suum valorem ex persona divini Verbi, quod est offensum, et læsum : ergo fundatur hæc satisfactio in bonis personæ læsæ.

Respondeo personam divini Verbi in tantum communicasse operibus, et satisfactionibus valorem infinitum, in quantum actiones illæ ipsum veluti involvebant, et Deo subjiciebant : subjiciebatur autem persona Verbi, non ut subsistens in natura divina, sed ut in humana ; et sub hac ratione non erat offensus, et læsus, sed vas, fidejussor, et sponsor peccatorum, qui offenderant.

Quarta conditio est, ut id, quod offertur in satisfactionem, non sit debitum aliis titulis ; qui enim debet Petro centum nummos titulo furti, et census annui, et mutui, dando centum duntaxat non satisfacit, sed debet adhuc ducentos : hæc autem conditio salvatur optime in Christo ; nam licet omnes ejus actiones essent debitæ titulo religionis, obedientiæ, gratitudinis, et posset Deus eas exigere ratione supremi dominii ; tamen quia illæ actiones supra suppositum reflexæ ipsum supponebant Deo, ad quod minime tenebatur, fit inde satisfactionem Christi fuisse ex alias indebitis creditori.

Adjice, quod, licet eadem solutione non possit multis titulis satisfieri, quando tituli supervenientes multiplicant debitum, et novam secum afferunt obligationem, et patet exemplo titulorum adductorum de censu, mutuo, furto ; si vero novus titulus novam obligationem non inducit, sed sit solum ejusdem debiti confirmatio, potest eadem solutione illis omnibus satisfieri : v. g.. si debeam centum aureos ratione mutui Petro extreme indigenti, et a quo plures gratias accepti, et cui solvere urget præceptum Judicis ; tunc eadem solutione satisfacio justitiæ, caritati, gratitudini, et obedientiæ : sic licet Christus offerret Deo opera sua ad officia multa implenda ; tamen ex hoc, quod illa ad satisfaciendum ordinabat, ad hoc abunde ob suam infinitatem sufficiebant.

Dices : Christus non potuit reddere æquivalens pro debitis propriis a Deo suæ humanitati collatis ; illi enim contulit subsistentiam divinam, quæ cum sit infinita in genere entis, tantum donum compensare non potuit per opera quæ erant solum infinita in genere moris. Maxime quia, ut ait Philosoph. 8. *Ethicor.* Deo, parentibus, et Magistris par gratia referri nequaquam potest. Et certe omnis gratiarum actio Deo exhibita ab ipso Deo est, et gratiæ ejus beneficium, unde ipsa gratiarum actione crescit Dei beneficium : si autem satisfactio Christi non potuit implere titulum gratitudinis pro debitis propriis, quomodo potuit esse superabundans pro alienis ?

Respondeo, falsum esse, Christum non potuisse æquales gratias agere pro beneficiis : nam cum obtulerit Patri nedum suas actiones, sed etiam seipsum, suamque dignitatem infinitam, procul dubio obtulit æquivalens, et supperabundans : et quamvis ipsa gratiarum actio sit beneficium, tamen quia suppositum indebitum offerebat, ideo pro seipsa eminenter satisfaciebat.

Adde quod, licet Christus non potuisset æquales gratias reddere pro beneficiis a Deo collatis, poterat tamen satisfacere pro peccatis, quia ad hoc satis erat eum Patri honorem impendere, et restituere, quem peccator voluit eripere, quod utique Christus perfecit. At vero compensatio gratitudinis debet plus reddere, quam per beneficium acceptum sit, quia hæc reciprocatio debet esse gratuita, sicut gratuita fuit beneficii collatio : si autem id solum reddatur, quod datum est, non erit gratuita, sed debita compensatio, ut acute notavit D. Thom. 2. 2. q. 106. art. 6. Christus autem non potuit plus reddere, quam accepit : unde, etsi non potuerit gratias condignas Patri referre, potuit tamen rigorose ejus læsum honorem resarcire. Nisi adjicias, ad salvandum, gratitudinem etiam Christi fuisse abundantissimam, humanitatem recepisse Filium Dei Dominum, et æqualem Patri, ipsum vero exhibuisse se servum, quod longe plus est, quodque indicat Apostolus : *Qui cum in for-*

ma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, exinanivit semetipsum, formam servi accipiens.

Quinta conditio est, quod creditor tenetur ex debito justitiæ satisfactionem exhibitam acceptare, et ea contentus remanere, nec aliam exigere jure possit; cum per rigorosam satisfactionem totum, quod ablatum est, reddatur et servetur medium rei. Sed hæc etiam invenitur in satisfactione Christi; licet enim in Deo non sit necesitas ulla absoluta; tamen absque læsione supremæ ipsius libertatis potest in ipso admitti necessitas ex suppositione; v. g., Deus liberrime mundum condere statuit, sed posito hoc decreto necessario illum convenienti modo produxit: Deus libere nobis infundit gratiam; sed supposito quod dederit, non potest personas gratia sua perfusas non amare: similiter Deus libere Incarnationem operatus est, sed supposita ejus executione, actiones Deo viriles sufficiunt ad satisfaciendum non solum ratione promissionis divinæ, sicut actiones justorum; sed ex natura sua, quæ est valoris inappretiabilis.

Dices: In materia honoris nullus tenetur acceptare satisfactionem, quæ exhibetur ab alio, quam ab offendente, et reo: ergo Deus non tenebatur acceptare satisfactionem Christi innocentis.

Respondeo, quod poterat quidem absolute non exhiberi Deo Christi satisfactio; sed ex suppositione, quod voluerit eam sibi offerri, non potuit eam repudiare; neque enim repulsam pati potest filius bene dilectus, in quo tantopere sibi complacet Pater; nec rejici propter reverentiam filius et coæqualis, et consubstantialis, quem a Patre non separat Deitas, non dividit potestas, non discernit majestas; quia non est filius adoptivus, sed proprius; non aliunde creatus, sed ex substantia Patris genitus, nec de alia natura ipsi factus comparabilis, sed de sua substantia sibi natus æqualis, ut S. Leo prosequitur serm. *de Transfigurat.*

Quæres a qua virtute processerit satisfactio Christi; ab aliqua enim procedere debuit; omne quippe opus meritorium ab aliqua virtute elicitur.

Respondeo, omissis variis auctorum placitis, in quibus referendis, confutandisque nec expedit, nec vacat immorari. Dicendum, quod, licet in satisfactione Christi eminenter contineatur plurium virtutum honestas, in ea enim resplendet misericordia in humanæ miseriæ sublevatione; fulget gratitudo pro beneficiis acceptis tantæ referens dignitatis opus; enitet religio Deum summopere honorans, effunditur magnificentiæ largitas, Deo non æquale modum pro offensis, sed et superabundas reddens, et idem patet de obedientia, humilitate, aliarumque virtutum comitatu, quibus veluti totidem gemmis satisfactio Salvatoris relucens ditescebat: licet, inquam, hoc ita sit, tamen quia per se, et primario ad resarciendum jus divinum læsum satisfactionem suam ordinabat Christus tanquam vas, et fidejussor humani generis lapsi, inde fit satisfactionem illam a virtute justitiæ commutativæ immediate processisse, cum ad illam virtutem spectet injurias illatas reparare, et pro illis aliquid æquale offerre. Qua de causa in Scripturis appellatur hæc satisfactio, *pretium, et emptio*, I. Cor. VI. *Empti estis pretio magno.* Et I. Pet. I: *Non corruptibilibus auro, et argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati.* Imo et Psal. LXXXVIII. vocatur commutatio: *Exprobraverunt commutationem Christi tui.*

Dices: Justitia commutativa est tantum inter æquales, ideoque secundum philosophos morales non datur inter patrem, et filium, inter dominum, et servum: sed Christus ut homo, sub qua ratione satisfaciebat, non erat æqualis, sed minor Patre. Joan. XIV: *Pater major me est.* Imo servus non raro nominatur: ergo talis satisfactio non procedebat a justitia commutativa, sed potius a caritate, et benevolentia erga nos; non enim tenebatur hujusmodi satisfactionem exhibere, oblatus quippe est, quia ipse voluit.

Respondeo non esse universaliter verum, justitiam commutativam exerceri solum inter æquales, satis enim est, quod reddat æquale: sic subditus regi, cui inæqualis est, dum pecuniam debito æquivalentem tradit, ex justitia commutativa solvit. Sed utut sit, quis neget Christum ratione suppositi fuisse Patri æqualem, habuisseque plenum jus, et dominium in proprias actiones, quo in humanis caret servus nondum emancipatus? Nec obest, quod Christus non esset absolute obligatus ad satisfaciendum pro nobis, quia ad id tenebatur ex suppositione suæ nimiæ caritatis, qua voluit suscipere, et portare iniquitates nostras.

Urgebis: Quando debitor solvit ex justitia commutativa, creditor tenetur eadem justi-

tia esse tali satisfactione contentus ; quomodo enim satisfacerem alteri ex justitia, nisi alter esset ex justitia satisfactus : sed Deus non tenetur acceptare satisfactionem Christi ex justitia commutativa ; eam enim a Deo, libro 2, removimus ob imperfectionem inducendi obligationem, a qua impræscindibilis est, et quæ Deo repugnat, cum nullam obligationem contrahere possit. Ergo Christus non satisfecit ex virtute justitiæ commutativæ.

Respondeo in Christo fuisse justitiam commutativam, quia servavit medium rei, tantum reddens quantum debebat ; et, licet in Deo non sit justitia commutativa illi correspondens, quia Deus non potest induere obligationem, nec debitor constitui, ne subjectionem inferioris se indignam incurrat : hoc tamen non impedit quominus sit in Christo justitia commutativa, quia sufficit, quod ex parte Dei correspondeat aliquid eminenter æquivalens, nimirum summa æquissimæ suæ voluntatis rectitudo. Sicut enim quando extrema relationis non sunt ejusdem ordinis, non est necesse, quod relatio realis in utroque extremo inveniatur, v. g., relationi creaturæ non respondet relatio creatoris in Deo, quia Deus est extra ordinem creaturarum, et omes creaturæ ad ipsum ordinantur : ita similiter, licet operatio satisfactoria Christi sit actus justitiæ commutativæ observans ad amussim omnes virtutis illius conditiones ; ex parte tamen Dei nulla justitia commutativa correspondet, quia nulla subjectio, nulla subjectionis obumbratio esse potest supremo omnium Domino, cui nullum utilitatis emolumentum advenire potest. In tantum ergo ex justitia eam Deus acceptat, in quantum divinam rectitudinem decet, ut tam superfluentem pretii abundantiam non rejiciat, quamvis eam ut supremus Dominus abolute repellere, et annihilare posset, sed non ut creditor, vel ut læsus.

REFLEXIO.

Rigorosam, superabundantem, circumfertam, et coagitatam satisfactionem, atque conditionibus omnibus instructam persolvit Christus : ergo non otiose, non negligenter, non oscitanter Domino serviamus, cui quantumlibet honoris, aut muneris exhibeamus, nunquam tamen persolvimus quod debemus. Debitum, quo sibi nos Salvator obstrinxit, sanguis est infiniti pretii, quod nulla potest ratione compensari. Verum si non possumus pretium reddere, vel hoc faciamus, ne tanto pretio videamur indigni ; saltem connitamur ne tam immensum sacrificium frustra sit pro nobis exhibitum. Tanto operi cooperatio nostra respondeat. pro sanguine fuso reddamus sanguinem, si non corporis, saltem cordis, lacrymas scilicet amoris et compunctionis. Sicut enim nihil prosunt rorantes nubes, nisi adsit agricolæ labor : ita nihilo magis proderit oblata satisfactio, nisi tot pœnis nostra jungatur pœnitentia. Recte Magnus Leo serm. 2. *Epiph.* c. 3. ait : « De cordibus nostris, quæ Deo sunt digna promamus. Quamvis enim omnium bonorum sit ipse largitor, nostræ tamen fructum quærit industriæ. Non enim dormientibus promittit regnum cœlorum, sed in mandatis Dei laborantibus, atque vigilantibus, ut si dona illius irrita non fecerimus, per ea, quæ dedit, mereamur accipere quod promisit. »

Præ oculis habeto, lector, præclarum Ecclesiastici c. XXIX. monitum : *Gratiam fidejussoris ne obliviscaris ; dedit enim pro te animam suam.* Ille non obliviscitur gratiæ, qui tanti beneficii quotidie memoriam recolit : qui redemptus a servitute diaboli, ejus non se iterum subjicit servituti. Ille non obliviscitur, qui memor est laborum illorum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, tentationum in jejunando, vigiliarum in orando, lacrymarum in compatiendo, et in patiendo dolorum. Ille non obliviscitur, qui omnibus diebus vitæ suæ, si non semper, saltem sæpe, si non sæpe, saltem semel recordatur dolorum ejus, convitiorum, sputorum, clavorum earumque sine numero passionum, quæ per eum, et super eum abundantius transierunt : sed nihil proderit cogitatio, nisi etiam accesserit imitatio. Alioquin etiam exquiretur a nobis sanguis justus, qui effusus est super terram : sanguis ille erit super nos, non ut lavet, sed ut confundat ; accusabunt nos illa vulnera misericordiam perorare parata. Nec immunes erimus ab illo tam singulari scelere Judæorum, quod videlicet tantæ caritatis immemores, tantæ ingrati bonitati, spiritui gratiæ contumeliam fecerimus, sanguinem Testamenti pollutum duxerimus, et Filium Dei conculcaverimus.

Nemo ergo sibi imprudenter aduletur, et de rigorosa Christi justitia præsumens post

tot Salvatoris labores otio flaccescat, post tot dolores delitiis indulgeat, post tam plenam abundantissimæ satisfactionis ubertatem vitam sanctis operibus vacuam transigendam existimet. Certe, si in viridi sic factum est, in arido quid fiet? Si ita exceptus fuit fideiussor quamlibet innocens, quid agetur de reo, et ingrato, et præsumente, et tanto beficio abutenti? Quid indignius, quam ex Redemptoris bonitate deteriorem fieri servum? Quid immoderatius quam ex antidoto venenum elicere, ex remedio infirmitatem, ex vita mortis occasionem nancisci?

Non excludit satisfactio Christi pœnitentiam nostram, sed eam exigit, ut sibi unitam perficiat, et ita exigit, ut qui eam non egerint, omnes citra ullam veniæ spem simul perituros Veritas pronunciarit. Passio Christi « tanquam causa universalis », teste S. Thoma 3. p. q. 49. art. 1. ad 4. salutem operatur : Causa autem universalis, puta Sol, inferiorum agentium motus non extinguit, sed excitat; non impedit, sed confortat; rerumque sublunarium pulchritudinem non inumbrat, sed illustrat et decorat. Sic plane, sic satisfactio Christi in opera pietatis influit, lacrymas nostras suo copulat cruori, laboribus suis nostros conjungit, nec ad aliud prodest satisfactio tanta, nisi ut nos ad pœnitendum suo præmoveat influxu, et quas gratia sua donat, emissis suæ immaculatæ sanctitatis radiis pœnitentias nostras coloret, et justitias, quæ sunt sicut pannus menstruatæ et veluti illitis meritorum suorum pigmentis cohonestet, Patrique acceptas efficiat : sed si eas non invenit, utique non evehit, nec sanctificat. « Poculum quippe immortalitatis (inquit præclare S. Prosper) quod confectum est de infirmitate humana, et virtute divina, habet quidem in se ut omnibus prosit; sed si non bibitur, non medetur. »

DISSERTATIO VI

De dotibus intellectui, et voluntati Christi eximiis.

In Christo esse intellectum nedum divinum, sed etiam humanum, in dubium revocari nequit : cum enim Verbum assumpserit naturam humanam perfectam, consequens est illam omnibus fuisse perfectionibus connaturalibus adornatam, inter quas vel primum, vel saltem a primo proximum dignitatis locum tenet intellectus. Et, quia intellectus, si non prorumperet in actus suos, inutilis foret, et inanis, fit inde intellectionem humanam in Christo extitisse. Nec impediebatur, vel offuscabatur humana cognitio oppressa splendore scientiæ divinæ, sed ea potius perficiebatur et clarescebat. Verbum enim est *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Nec existimandum est, intellectum humanum Christi per increatam intellectionem intelligere potuisse. Cum enim intellectio sit actio vitalis, quæ necessario a principio interno fluit, non potest ab extrinseco advenire. In quo differt a subsistentia divina, quæ cum non sit actio vitalis, sed complementum substantiæ, optime potest naturæ creatæ communicari. Quid enim vetat ens participatum ab ente per essentiam sustineri, et portari verbo virtutis suæ? At vero intellectio est operatio vitæ essentialem importans habitudinem ad principium intrinsecum, a quo immanenter egreditur. Unde intellectionem esse adventitiam tam repugnat, quam non esse vitalem. Sed de his alias dum de beatitudine formali sermonem habuimus, nec iterum de re evidentissima disputabimus, ne ex crambe recocta, seu ex iisdem rebus pluries iteratis fastidium creemus. Quare agendum duntaxat superest de scientia intellectus Christi, acturi deinde de voluntate ipsius.

CAPUT I.

PRIVILEGIA TRIPLICIS SCIENTIÆ CHRISTI.

Inter innumera præclarissimorum nominum ornamenta, quibus Christus insigniri

solet, inferiorem locum non tenet Doctoris titulus, quem sibi aperte asseruit Joan. XIII : *Vocatis me Magister, et Domine, bene dicitis : sum etenim*. Et certe cum ipse sit sapientia Patris, ad ipsum etiam pertinet homines erudire. Tanti Doctoris zelum, et prædicationem libro sequenti contemplabimur : nunc ejus scientiam beatam, infusam, et acquisitam considerabimus.

SPECULATIO I.

Intellectus humanus Christi fuit a primo conceptionis momento scientia beata illustratus, qua omnia præterita, præsentia et futura dignoscebat.

Colligitur prima pars ex illo Joan. I : *Plenum gratiæ, et veritatis.* Plenitudo autem veritatis non invenitur, nisi in scientia beata, quæ est scientia consummata. Ex illo etiam Apostoli Coloss. II : *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, et scientiæ Dei absconditi.* Non essent autem omnes thesauri scientiæ, si pretiosissimum scientiæ beatæ aurum deesset. Et ex illo Joan. III : *Qui de cœlo venit super omnes est : et quod vidit, et audivit, hoc testatur*. Ubi non loquitur Salvator de se ipso ut Deus est, quia cum testaretur in quantum homo, etiam ut homo Deum vidisse debebat, alias vox testimonii non responderet cognitioni ; quomodo enim poterat ut homo loqui, et testari, nisi in quantum homo vidisset ? Denique ex illo Joan. XVII : *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi.* Ubi Christus Patrem exorat, ut discipulos reddat participes beatæ claritatis, quam sibi datam profitetur.

Ratio a priori petitur ex unione hypostatica. Cum enim Christus fuerit ab initio conceptionis Deus et homo, habuit proinde omnes proprietates debitas unioni hypostaticæ : sed unioni hypostaticæ debetur gratia, non qualiscumque, sed consummata per gloriam ; natura quippe ad supremum esse sublimata, debuit etiam posse supremam elicere operationem, quæ est visio beata : ergo a primo conceptionis exordio intellectus Christi fuit scientia beata perfusus.

Idque totum non parum confirmatur ex dignitate Christi exigentis ut in omni instanti vitæ suæ fuerit Ecclesiæ caput influens in omnia membra, subindeque non minus in comprehensores, quam in viatores : ergo a fortiori ipse gloria Beatorum potiebatur ; nam quod est in potentia non reducitur in actum, nisi per id, quod est actu tale. Ergo Christus, per quem alii reducuntur in actum vitæ æternæ, eo semper fruitus est.

Dices : Numquid est perfectius habere gloriam per merita, quam sine meritis, cum gloria dicatur *corona justitiæ, et merces copiosa* ? Ergo Christus gloriam æternam meritis acquisivit, juxta illud Luc. XXIV : *Nonne oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam* ?

Respondeo tunc solum nobilius esse gloriam per meritum obtinere, quando potest meritis comparari ; si nimirum intercedat aliquod instans temporis inter meritum et præmium : si vero nullum momentum designari queat felicitate vacuum, tunc non imperfectio, sed cumulata perfectio est innatam habere beatitatem ; hic enim fortunatissimus modus ad felicitatem Dei accedit, quam in proprio bonitatis fundo, et centro sine ullo motu divinum numen ab æterno invenit. Quomodo autem felicitatem gloriæ Christi compati potuerit tristitia passionis, dicemus libro sequenti, ubi de passione agemus, per quam Christus gloriam corporis meruit, et de hac est sermo loco citato Lucæ.

Secunda pars tradit nitentissimum scientiæ beatæ Christi privilegium, et facile probatur : Christus per scientiam beatam cognoscebat quidquid pertinet ad ipsius statum, ut de omnibus Beatis in materia visionis monstravimus ; sed omnia existentia secundum quamcumque temporis differentiam pertinent ad statum Christi, qui est caput Ecclesiæ, finis universi, Dominus, cui data est omnis potestas in cœlo, et in terra, et Judex vivorum et mortuorum. Pertinet autem ad caput habere notitiam membrorum, quæ debet dirigere ; ad finem intellectualem cognoscere media ad se ordinata ; ad dominum habere notitiam subditorum suorum ; ad judicem dignoscere quæcumque spectant ad suum tribunal, quales sunt omnes, et singulæ cogitationes, et actiones stricto ipsius examini subjiciendæ ; et, licet aliquæ subsequuturæ sint judicium, tamen quia pertinent vel ad præmium in Beatis, vel ad pœnam in damnatis, cognosci debent a Judice, cujus est pœnas, vel præmia dispensare. Ergo Christus per scientiam beatam omnia præterita, præsentia et futura clarissime dignoscebat ; et cum in eis conti-

neantur infinitæ cogitationes, et affectiones per totam æternitatem eliciendæ, fit inde Christum per scientiam beatam infinita attigisse. Plura ad hanc partem illustrandam confirmandamque possent addi, nisi essent libro primo occupata ; ibi namque monstratum est, Beatum quemcumque omnia ad statum suum pertinentia intueri, necnon lumen gloriæ ex dispensatione divina futura contingentia ex libero Dei decreto pendentia detegere. Quamvis enim visio beata ex vi et efficacia sua id solum manifestare nata sit, quod formaliter : et necessario in Deo relucet, quales non sunt cogitationes cordis, aliaque contingentia ; tamen supposita divinæ voluntatis directione, immutato lumine, et invariata visione, decreta divina, et quas connotat, creaturæ innotescunt.

Objicies primo : Si scientia beata Christi posset infinita cognoscere, posset etiam attingere omnia possibilia, quæ ideo duntaxat cognosci non possunt a scientia finita, quia infinita sunt. Consequens est contra torrentem theologorum. Ergo.

Respondeo certum esse, scientiam beatam non posse in essentia divina omnia possibilia intelligere, alias posset omnipotentiam Dei, subindeque ejus essentiam comprehendere ; siquidem ex vi penetrationis illius penetraretur terminus adæquatus divinæ virtutis, nec potest perfectius cognosci causa, quam si in ea intelligatur, seu intus legatur terminus adæquatus potentiæ ejus, nec alia ratione Deus omnipotentiam suam comprehendit. Est ergo magna disparitas inter creaturas futuras et possibiles, quia futuræ non sunt simpliciter, et omnibus modis infinitæ, nec eis visis exhauritur divina cognoscibilitas ; at vero possibiles sunt omnibus omnino modis infinitæ, et terminus adæquatus divinæ potestatis. Unde repugnat scientiam beatam Christi omnes creaturas possibiles in essentiæ et omnipotentiæ divinæ thesauris latitantes introspicere potuisse, quia etiam ad hoc indiguisset lumine infinito, quo veluti divinitatis fundum pervadere potuisset, quod aperte repugnat.

Dices : Ergo saltem extra Verbum potuit Christus cognoscere omnia possibilia ; tunc enim ea non cognosceret ex vi penetrationis causæ, subindeque non egeret lumine infinito.

Respondeo, nullo prorsus modo Christum sive intra, sive extra Verbum omnia possibilia potuisse cognoscere. Tum quia, ut sæpe inculcat D. Th., omnis potentialitas, tam naturalis, quam obedientialis Christi debuit reduci in actum, si nulla sit repugnantia cum dignitate ejus : cognitio autem omnium possibilium, si haberi posset, dignitati Christi utique non repugnaret, sed eam immensum decoraret. Tum quia cognitio omnium possibilium, etiam extra Verbum, arguit infinitatem ; quia nimirum in illa possibilium collectione includuntur species aliæ aliis in infinitum excellentiores, quia nulla creata, vel creabili exhauritur unquam divina virtus : ut ergo scientia Christi illa omnia attingeret, alterutrum necesse esset : vel quod haberet infinitas species, quod implicat ; vel quod haberet aliquas, quæ infinita illa objecta repræsentarent, quod non minus implicat, quia ad repræsentandum infinita objecta, nedum numero, sed etiam specie et perfectione in infinitum crescente diversa, exigitur vis repræsentativa infinita, quæ nulli speciei finitæ, sed soli Verbo increato competere potest.

Instabis : Scientia Christi attingebat infinitas substantias possibiles in Verbo, supposito quod ad omnia præterita, præsentia et futura se extenderet ; et tamen non habebat lumen infinitum : ergo ad attingenda infinita objecta specie diversa non requiritur lumen infinitum. Probatur major. Scientia Christi videns in Verbo præterita, præsentia, et futura, ea utique comprehendebat, alias ea valde imperfecte, et diminute cognovisset : sed ea non potuit comprehendere, nisi in ipsis viderit omnes substantias possibiles, quæ continentur in potentia earum, v. g., comprehendens materiam primam, virtutemque cœlorum, elementorum, et mixtorum collective sumptorum, videt ex earum actione, et reactione infinitas substantias natas esse produci, si eorum motus in æternum duraret. Ergo scientia beata Christi infinitas substantias possibiles in Verbo cognoscit.

Respondeo Christum per scientiam beatam non cognoscere omnes substantias possibiles, nec infinitas ex possibilibus ; cum S. Thomas, aliique theologi uno ore attestentur, Christum per scientiam beatam ea solum cognoscere, quæ Deus scientia visionis attingit ; quæ tamen ad mere possibilia non fertur. Nec obest quod scientia beata creaturas in essentia divina visas comprehendat : non obest, inquam. Tum quia ad comprehensionem requiritur, et sufficit, quod co-

gnoscatur res quantum cognoscibilis est secundum rationes absolutas, non vero quoad rationes respectivas ad quæcumque in particulari, ut in materia de Angelis observavimus. V. g., ut comprehendatur materia, non oportet cognoscere omnes formas possibiles, sed sufficit cognitio capacitatis ejus ad quamcumque formam; sicut ad comprehensionem vasis non requiritur cognitio omnium liquorum, quia per unum sicut abunde impletur, ita et cognosci valet capacitas illius. Tum quia ad cognitionem comprehensivam alicujus sat est cognoscere quidquid in ejus virtute adæquate continetur; si autem inadæquate solum contineatur, quia ab aliis causis dependet, tunc ex vi comprehensionis non penetratur : infinitæ autem substantiæ non continentur adæquate in virtute cœlorum, et elementorum, sed dependent eorum effectus ex causis inferioribus, ad quas ut causæ universales concurrunt. Maxime quia cum sola causa prima determinet ad individuum, nec infinita individua possunt in causis secundis distincte et dearticulate, sed solum indeterminate confuseque cognosci.

Objicies secundo : Si scientia beata Christi attingeret ea quæcumque diximus, sequeretur triplex inconveniens. Primo Christum plura cognoscere ut hominem, quam possit facere ut Deus, repugnat enim produci infinitum actu. Secundo sequeretur Christum habere cognitionem creatam æque perfectam, ac sit scientia visionis Dei, atque adeo scientiam visionis ab altera comprehendi, sicut comprehenditur objectum ejus. Tertio sequeretur, Christum habere lumen creatum infinitum ; si enim ad attingendum objectum unum requiritur lumen ut unum, ad attingenda duo lumen ut duo, profecto ad cognoscenda infinita lumine infinito opus erit.

Respondeo ad primum, multa esse, quæ simul possunt cognosci, tametsi non possint simul produci, ut partes temporis, et motus. Quid ergo mirum, si infinita multitudo, licet non possit simul coexistere, possit tamen simul cognosci ? Sane hoc argumento probaretur etiam intellectum divinum non cognoscere infinita, quæ produci simul non possunt.

Ad secundum dicendum, quod cum scientia visionis sit eadem formalissima entitas, ac scientia simplicis intelligentiæ, habens idem objectum formale, scilicet divinam essentiam, distincta solum penes objectum materiale : fit inde scientiam beatam Christi scientiæ visionis perfectionem nec exæquare, nec comprehendere ; quia, quantumvis objectum materiale illius attingat, primarium tamen minime comprehendit, et tamen ex objecto primario scientiæ perfectio censenda est.

Ad tertium demum respondeo, tunc solum lumen debere esse infinitum, quando infinita objecta, quæ attingit, sese specie, vel ordine excedunt; quia, sicut unum individuum non addit perfectionem essentialem supra aliud, ita nec cognitio plurium individuorum specie perfectiorem cognitionem exigit, sed vel duntaxat majorem confortationem, vel superioris ordinis cognitionem. Maxime quia tunc solum potest requiri lumen infinitum, quando infinita cognoscuntur ex vi penetrationis causæ : scientia autem beata Christi infinita non cognoscebat ex vi penetrationis essentiæ, sed ex libera manifestatione detegente præterita, et futura, quorum essentia est speculum liberum, non necessarium : cujus signum evidens est, quod aliquando minus beatus plura futura, vel existentia cognoscit, ut alias vidimus.

REFLEXIO.

Doctrina de scientia Christi sicut est viris Sanctis plena solatii, ita et impiis plena formidinis. Etenim si Christus omnia novit, si intima quæque, ac recondita nuda sunt, et aperta oculis ejus ; si cordis nostri recessus sinuosiores, et latentiores pervadit, quanta, et quam ampla consolationis seges piis omnibus aperitur, quibus testimonium perhibet conscientia, quod nihil vel in cœlo, vel aliud volunt super terram, nisi Deum cordis sui, ut sit pars ipsorum in æternum? Quid, amabo, suavius jugi illo bonæ conscientiæ convivio, quæ in spiritu, et veritate semel, iterum, et tertio dictitat Salvatori : *Domine, tu scis, quia amo te?* Tu, qui in animis insides, qui in corda illaberis, qui cogitationum motus, et ut sic dicam atomos lustras, qui nec mentis simulatæ virtutis ostentationibus falli, nec falsidicis calumniantium accusationibus circumveniri, nec temerariis suspicionibus moveri potes : *Tu*, inquam, *scis quia amo te*, nec aliam amoris exopto mercedem, nisi quia parum est quod amo, « amem te validius, » ut petebat Augustinus. Qui talis est, nec æmulorum movetur con-

vitiis, nec formidat os loquentium iniqua, sed habet conscientiam bonam, quæ, ut ait Hugo lib. 2. *de Anim.* cap. 9, « Titulus est religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus deliciarum, aureum reclinatorium, gaudium Angelorum, arca fœderis, thesaurus regis, aula Dei, habitaculum Spiritus sancti. Quæ omnibus est dulcis, nulli gravis, utens amico ad gratiam, inimico ad patientiam, cunctis ad benevolentiam, quibus potest ad beneficientiam ; cui Deus nec peccata propria imputat, quia non fecit, nec aliena, quia non approbavit. »

E contra vero, quæ major desolatio esse, aut concipi potest « cauteriata conscientia, » cujus « peccatum contra se est semper », eo quod Christo vidente peccavit, « et malum coram ipso fecit ? » Ejus stimulos si sentit peccator, miser est, et anticipatis inferni doloribus circumdatur ; si non sentit nec rugit gemitu cordis sui, miserior est, quia tenet eum cor durum, quod male habebit in novissimo.

Habeamus ergo præ oculis scientiam Christi, ut illo vidente ea caveamus, ob quæ ipso judicante plectemur. Certe, si, teste Philosopho morali epist. 25, prodest sine dubio custodem sibi imposuisse, et habere, quem respicias, et « sic vivere tanquam sub alicujus boni viri, ac semper præsentis oculis ; » quanto potius id Christiano necessarium esse Patres omnes spiritales contestantur ? Cogitemus ergo Christum in conspectu nostro semper non solum docentem suaviter, verum etiam salubriter terrere non cessantem, fomentis lenibus quandoque solantem, interdum etiam mordacissimum medicamentum tribulationis adjungentem. Quamvis enim ut homo ubique non sit, ubique tamen videt. Fuge de foro in domum tuam, de locis domus tuæ apertis secede in cubiculum, e cubiculo move te in cor tuum : quocumque fugeris ibi videt, nec est quo fugias ab ipso irato, nisi ad ipsum placatum. « Vis fugere ab ipso, fuge ad ipsum, » inquit Augustinus *in Psal.* XXXIII.

SPECULATIO II.

Fuit etiam scientia indita in Christo quatuor prærogativis donata.

Per hanc scientiam non intelligimus solum donum illud scientiæ justis omnibus commune, quod est beneficium Spiritus sancti in justificatione collatum, et cum obscuritate fidei compatibile ; sed habitum quemdam scientificum fidei tenebras minime compatientem, quo perfusus intellectus Salvatoris res creatas extra essentiam divinam attingebat, per quod distinguitur a scientia beata per species infusas, et ab operatione intellectus agentis minime pendentes, per quod distinguitur a scientia acquisita.

Hac autem scientia gaudere intellectum Christi non leviter insinuat Apost. Coloss. II : *In quo sunt omnes thesauri scientiæ Dei abscon diti.* Non essent autem omnes thesauri scientiæ, si tantæ scientiæ monile deesset. Et, quamvis Apostolus de scientia beata præcipuum sermonem habeat, alias tamen scientias non excludit ; cum enim scientia beata non sit multiplex, sed unica, aliquid aliud præter illam intelligere voluit divinus Apostolus, dum dixit, omnes scientiæ thesauros in Christo extitisse : nam ly *omnes thesauri* copiam, et multitudinem scientiarum, diversumque earum habendarum modum significat.

Ratio vero est : Anima rationalis est capax duplicis status, nimirum conjunctionis ad corpus, et separationis ab illo ; et in utroque illo statu specialem habet cognoscendi modum ; siquidem in primo cognoscit per conversionem ad phantasmata e sensibus desumpta : in secundo per species inditas ob carentiam organorum necessariorum ad species depromendas. Atqui intellectus animæ Christi exigit non solum eam perfectionem, quam habet anima in statu conjunctionis ad corpus, sed etiam illam, quam habet in statu separationis ab illo, cum Christus fuerit simul viator, et comprehensor. Ergo Christus habuit impressas sibi rerum omnium species, subindeque scientiam inditam a beata, et acquisita distinctam.

Ex quibus penetrabis rationem S. Thomæ probantis intellectum Christi fuisse reductum in actum per species intelligibiles inditas, ex eo quod natura assumpta imperfecta non fuit, nec in potentia ad aliquam perfectionem naturalem. Qui discursus nonnullis difficilis visus est, quia non videtur pertinere ad complementum potentiæ naturalis intellectus scientia supernaturalis, et indita, quæ est omnino indebita. Sed hujus nodi solutionem fere occupavimus, nam species inditæ, vel sunt ordinis naturalis, quales sunt species Angelicæ, et sic ad naturalem intellectus Christi perfectionem pertinent,

cui non solum modus cognoscendi animæ conjunctæ, sed etiam separatæ debetur : si vero illæ species sunt supernaturales, debitæ etiam sunt intellectui Christi, non secundum sua mera naturalia spectato, sed prout erat proprietas naturæ ad unionem hypostaticam sublimatæ. « Quia (ut ait D. Th. opusc. 2. cap. 216.) Christus secundum humanam naturam non solum fuit reparator naturæ, sed etiam gratiæ propagator, affuit ei cognitio, qua plenissime cognovit quidquid ad mysteria gratiæ potest pertinere. » Nec est inconveniens, formam supernaturalem esse debitam naturæ ad apicem ordinis gratiæ provectæ, sicut gratiæ debentur virtutes infusæ, et bonis operibus regnum cœlorum.

Confirmatur : Scientiam infusam admittere in Christo non solum nos cogit dignitas Verbi incarnati, quæ cum in immensum Angelis antecellat, non minus quam Angeli debuit habere intellectum speciebus inditis decoratum, non solum quia juxta sæpe traditam maximam intellectus Christi debuit omni modo perfici, qui non repugnet fini redemptionis : non repugnat vero, sed magis decet Christi perfectionem, si res omnibus modis perfectionem afferentibus non solum ex parte rei cognitæ ; sed etiam ex modo cognoscendi intelligat. Sed etiam ad illam scientiam admittendam necessario compellimur, si velimus in Christo salvare meritum actuum supernaturalium a caritate procedentium. Nam caritas non potuit esse principium meriti, ut regulatur scientia beata, quæ non datur ad meritum, sed ad præmium, imo ipsa est tota merces : nec potest caritas scientiam beatam consequens esse principium actus liberi, ut infra dicemus; et tamen sine libertate meritum evanescit : non potest etiam caritas Christi esse principium meriti, ut a fide dirigitur, quia fides procul ab ipso fuit. Ergo indispensabiliter necessaria fuit scientia indita, ut præcunte ejus luce caritas flammam liberæ et meritoriæ dilectionis conciperet, ut magis capite sequenti elucidabitur.

Objicies : Si daretur in Christo scientia indita, in usu ipsius, vel intellectus Christi se convertebat ad phantasmata, vel sine conversione ad illa intelligebat. Neutrum dici potest : ergo admittenda non est talis scientia. Probatur minoris utraque pars ; prima quidem : nam Christus a primo instanti suæ conceptionis meruit, ut antea ostendimus, et quidem sub regula et directione scientiæ infusæ, ut jam contendimus ; tunc autem nondum comparaverat intellectus Christi phantasmata, quæ non nisi successiva facultatum sensitivarum actione acquiruntur, ac proinde nequibat Christus in usu scientiæ inditæ se convertere ad phantasmata. Altera vero ejusdem minoris pars etiam ostenditur ; quia scientia infusa conveniebat Christo, ut viatori, cum præcipue ad regulandum meritum (quod viatorum duntaxat est) ordinetur : hæc est autem conditio viatoris hominis, ut nihil possit nisi per conversionem ad phantasmata intelligere, etiam quando utitur habitibus supernaturalibus, quia, ut docet D. Thom. 1. p. q. 89, modus intelligendi sequitur modum essendi ; modus autem essendi animæ in hoc statu est cum conjunctione ad corpus ; unde modus intelligendi ipsius non potest non esse cum dependentia a corpore, et a phantasmatibus.

Respondeo Christo Domino fuisse liberum in usu scientiæ inditæ non se convertere ad phantasmata : poterat quidem non se convertere, seu abstinere a phantasmatum ministerio, quia scientia illa habebat suas species infusas, non acquisitas, vel acquisibiles per sensus : poterat vero se convertere ad illa, quocumque modo hæc conversio explicetur. Nam vel consistit in eo, quod simul cum intellectu phantasia circa idem objectum occupetur; patet autem actum phantasiæ non esse alligatum per actum scientiæ inditæ, et sic potuit una cum illa operari. Vel consistit in eo, quod phantasia habet vim excitandi intellectum Christi ad actum talis scientiæ : quid autem vetat, Christum potuisse permittere hujusmodi excitationem phantasiæ suæ ratione status conjunctionis ad corpus ? Vel consistit in hoc, quod scientia ipsa excitet imaginationem ad formanda phantasmata materialia, in quibus objecta quædam inspicit scientia, et hoc etiam poterat, illustrando nimirum species phantasiæ, easque sibi proportionatas efficiendo.

Unde ad objectionem nego utramque partem minoris. Ad probationem primæ respondetur, ea solum probari, Christum non usum fuisse illa conversione ad phantasmata ab initio conceptionis, cum quo stat in vitæ decursu potuisse illam adhibere. Ad secundæ partis probationem dico, Christum non fuisse mere viatorem, sed simul comprehensorem, et sic potuisse intelligere vel more viatorum,

vel ad instar comprehensorum. Nec est simile de habitibus puris viatoribus infusis, in quorum usu necessaria est conversio ad phantasmata, quia cum illis non simul infunduntur species supernaturales, unde ad species sensibus acquisitas recurrere opus habent. Doctrina vero D. Thomæ 1. p. citati, clare intelligitur de modo intelligendi connaturali, qui debet sequi modum essendi, cum quo stat modum intelligendi gratuitum hac lege non astringi; eo enim ipso, quod supernaturalis est, ordinem intelligendi naturalem sequi minime tenetur, sed est supra ipsum elevatus : unde potest vel ipsum transcendere, si voluerit; vel ipsi aptari, si placuerit. Ex quibus

Inferes, intellectum Christi Domini in usu scientiæ inditæ potuisse discurrere, vel non discurrere ad libitum; quia species inditæ, et omnes habitus supernaturales possunt indifferenter infundi, vel animæ rationali, quæ discurrit, vel Angelo, qui minime discursivus est; quia nimirum perficiunt intellectum creatum non secundum specificam differentiam, sed secundum rationem intellectualitatis, Angelis, et hominibus communem : unde fit, quod sunt ex natura sua indifferentes ad serviendum discursui, vel intelligentiæ simplici, et conformantur intellectui, in quo recipiuntur, sive angelico, sive humano; et humano rursum, sive sit dependens a corpore, sive ab eo immune, ut est intellectus Christi, sicut et animarum seperatarum : ergo Christus poterat uti speciebus illis vel ad discursum, vel ad simplicem notitiam.

Radix horum omnium est, quia species infusæ, utpote universales, et a divinis ideis exemplatæ, natæ sunt repræsentare principia veluti conclusionibus fœta, et causas effectibus plenas. Ergo potest Christus, si voluerit, in speciebus infusis intelligere principia, et conclusiones, vel poterit in sola principiorum notitia sistere, et conclusiones illatione sui rationalis intellectus deducere, ac proinde vel discurrere, vel non discurrere pro arbitrio.

Et hoc sane consonat conditioni scientiæ inditæ, quæ mediat inter beatam et acquisitam. De ratione autem medii est, quod participet de extremis : igitur scientia indita participat conditiones scientiæ, et beatæ acquisitæ : ex beata imitatur modum cognoscendi per simplicem intuitum : ex acquisita, et rationali modum cognoscendi per discursum, ac subinde duplicem illum modum unit : primum quidem ratione suæ eminentiæ, secundum ratione accommodationis, attemperationis, et condescensus ad subjectum, in quo recipitur.

Fateor quidem scientiam illam nunquam processisse de uno habitualiter noto ad aliud habitualiter ignotum, cum omnium species ab initio inditas habuerit. Fateor etiam scientiam illam semper fuisse in aliquo actu; tum ut continuaretur absque interruptione Christi meritum, tum ut non cederet scientiæ angelicæ actualitati scientia infusa capitis hominum, et Angelorum, tum ut tanquam mundi Rex et Judex videret hominum gesta et cogitata. Tamen non semper erat in actuali cognitione omnium, vel si fuit, potuit interdum desistere, quod sufficit nobis ad salvandum discursum, et tibi etiam sufficiet, lector, ad solvendas quæ emergere possunt objectiones.

Secunda pars petit, ut sigillatim exponamus scientiæ inditæ privilegia singularia. Primum est : Scientia indita se extendit ad omnia, quæ ab intellectu creato cognosci possunt secundum rationes communes, et singulares. Probatur : Dignitas Christi exigit, ut quidquid cognoscit, perfectiori modo attingat, quo potest; sed modus cognoscendi, quo res attingitur secundum rationes tam communes, quam singulares, est perfectio, utpote similior divinæ cognitioni, quæ ad omnes individuales differentias se extendit, *pertingens usque ad divisionem animæ, et spiritus, compagum quoque, ac medullarum, et discretor cogitationum, et intentionum cordis, et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda, et aperta oculis ejus*, ut dicitur Hebr. IV. Ergo talis modus cognoscendi non est scientiæ inditæ denegandus.

Confirmatur : Licet cognitio individuorum naturæ præsertim materialis non pertineat ad perfectionem intensivam intellectus speculativi, pertinet tamen ad extensivam; perfectior enim est notitia, quæ ad plura se extendit, et insuper omnino necessaria est ad perfectionem intellectus practici : prudentia enim, quæ in illo residet, exigit memoriam præteritorum, cognitionem præsentium, et providentiam futurorum eventuum singularium, et id maxime verum est de prudentia monarchica, regali et judiciali, quam nulla agibilia debent præterire, ut omnibus possit providere, omnia quoque dijudicare; qualem prudentiam habebat Chri-

stus tanquam Ecclesiæ Caput, Pastor, Judex, et, ut loquitur Scriptura, *Episcopus animarum*, cujus est omnibus minimis, et miserrimis invigilare : ergo omnia singularia scientia indita Christi attingere debuit.

Dices : Debet esse proportio inter objectum, et scientiam, cum scientia specificetur ab objecto : sed entia singularia naturalia non habent proportionem cum scientia infusa ; nam hæc est diversi ordinis, scilicet supernaturalis. Ergo scientia infusa non se extendebat ad objecta singularia, ad quæ se extendit intellectus noster.

Respondeo ex D. Thoma opusc. ante cit. duplicem in Christo fuisse scientiam infusam : « aliam ad cognoscenda omnia illa, ad quæ naturalis cognitio potest se extendere ; aliam, qua plenissime cognovit quidquid ad mysteria gratiæ potest pertinere. » Prima ergo scientia infusa ad naturalia ferebatur, secunda ad supernaturalia. Scio nonnullos velle Christum per scientiam inditam supernaturalem cognovisse objecta naturalia, quia, licet scientia naturalis non possit ad objecta supernaturalia ascendere ; supernaturalis tamen potest ad naturalia descendere, sicut cognitio superior infima, cognitio infinita finitum, et divina creatum objectum considerare quit. Sed, quamvis hæc doctrina sit vera, tamen contra D. Thomam citatum est non admittere in Christo scientiam inditam ordinis naturalis : est etiam contra ordinem, et convenientiam. Quid enim congruentius, quam asserere Christum objecta supernaturalia per scientiam infusam supernaturalem, naturalia vero per naturalem cognovisse ? Sicut scientia indita speciebus infusis, acquisita vero acquisitis utebatur, sicut etiam per supernaturalem scientiam supernaturales actus, per naturalem naturales eliciebat. Quod si id est conveniens, admittendum est in Christo, in quo omnia fuerunt ordinatissima, et cum summa harmonia, et consonantia.

Sed inquies : Quomodo tot individua, quæ fere infinita sunt, poterit scientia illa indita naturalis attingere ? Cum ad hoc infinitis ferme speciebus indigeret, in quibus percurrendis, et inspiciendis hæreret intellectus.

Respondeo scientiam inditam Christi etiam naturalem illa omnia singularia paucis admodum speciebus attingere, quia nimirum speciebus uuiversalibus ab ideis divinis exemplatis, et objecta excedentibus prædita est, eo fere modo, quem alias Angelis asseruimus.

Secunda excellentia : Scientia indita omnes actus liberos hominum et Angelorum dignoscebat. Hæc prærogativa non aliunde probatur, quam ex eadem dignitate Christi, quæ requirit ut cognoscat per scientiam inditam quidquid extra Verbum cognosci potest, et decet : atqui secreta cordium, et futura contingentia possunt cognosci a paucis viatoribus extra Verbum dono Prophetiæ : ergo illa etiam agnovit Christi scientia indita, quam Deus omnium tam naturalium, quam supernaturalium objectorum speciebus adornavit. Id namque exigit status Christi, qui cum sit caput omnium, eique omne judicium datum sit, debet omnia præterita, et futura, aperta et occulta cognoscere, ut omnia regat, trutinet, judicet, puniat, vel coronet.

Confirmatur hoc privilegium, et variæ præoccupantur difficultates. Licet sit proprium, et connaturale Deo scrutari renes et corda, necnon annuntiare futura, tamen non repugnat horum notitiæ homines a Deo participes fieri ; sicut, quamvis Deus sit naturaliter sibi soli intuitive visibilis, tamen ab aliis dono gloriosi luminis videri potest. Si autem prædictorum objectorum agnitio Christo communicari potuit, certe decuit, tum ut Christus haberet plenitudinem veritatis, quam ei asserit Scriptura ; tum quia, sicut in corda nostra influit gratiam, et auxilia salutis, ita in actus liberos nostros dominium, et jurisdictionem habet, defectu cujus dominii Angelos secreta cordium ignorare alias diximus. Tum quia tunc secreta cordium ab Angelis cognoscuntur per species innatas, quando incipiunt ad se pertinere, quod fit cum ad ipsos diriguntur, secreta autem illa pertinent ad Christum etiam independenter a directione, quia independenter ab illa est omnium etiam secretiorum judex, cui proinde debetur rerum judicandarum cognitio.

Objicies : Ex quatuor modis, quibus futurum cognosci quit, non potest assignari modus, quo Christi scientia indita futura cognoverit. Futura enim vel cognoscuntur in causa proxima, et sic non potuit prænoscere futura contingentia, quorum causa proxima cum sit indifferens, et indeterminata, non potest esse medium certum cognitionis eorum ; vel secundo cognoscuntur in testimonio alicujus revelantis, et hoc modo cogno-

scere ad fidem pertinet, vel prophetiam, non ad scientiam, cujus est cognoscere res in seipsis per causas earum ; vel tertio cognosci queunt in decreto Dei causante futuritionem eorum, et hic modus pertinet ad scientiam beatam, quæ videt in essentia divina ea decreta libera, quæ voluerit Deus revelare ; vel denique in seipsis immediate, id est per species illa immediate repræsentantes, et hic etiam modus competere nequit scientiæ inditæ, sed, ut ait D. Th. 1. p. q. 57. art. 3, « sic cognoscere futura solius Dei est, qui videt omnia in sua æternitate, quæ cum sit simplex, toti tempori adest, et illud includit. »

Respondeo Christum cognovisse futura contingentia clare, et evidenter in specie, quæ clare repræsentabat Deum de facto habere decretum de positione talis eventus ; unde hæc scientia non habet obscuritatem, sed est participatio præscientiæ Dei, quæ futura cognoscit in decreto. Nec coincidit hæc scientia cum prophetia : tum quia prophetia est gratis data ad utilitatem aliorum, unde cognoscit solum futura illa, quæ Propheta illis, quibuscum vivit, annuntiare debet : unde, ut observat D. Thom. supra q. 9. art. 8, Deus licet agnoscat futura, et ea annuntiet, non debet dici Propheta ; quia non solum illa, sed omnia alia cognoscit. Sic ergo dici potest, Christum prophetiæ dono cognoscere futura illa, quæ debebant populis manifestari, sed per scientiam infusam cætera omnia. Tum quia per prophetiam cognoscebat quidem Christus nonnulla futura, sed non rationes futurorum ; quas tamen Christus attingebat per scientiam infusam rerum omnium causas, motiva, effectus, circumstantias intelligentem.

Neque enim probare possumus, quod quidam Moderni existimant, scientiam inditam cognoscere futura immediate in seipsis, non solum quia id videtur proprium æternitatis, apud quam successiva stant, et præsentia sunt modo alias exposito ; sed etiam quia futura contingentia in seipsis non habent propriam veritatem objectivam, suntque intrinsece indeterminata ad existendum, vel non existendum, nec ad alterutram partem determinantur, nisi per extrinsecum Dei decretum : ergo plane repugnat Christum cognoscere futura contingentia in seipsis immediate, sed solum in specie, quæ repræsentet dari de facto decretum Dei de tali futuritione ; siquidem quod non habet determinatum esse, non potest repræsentari per speciem immediatam creatam ; quia, cum ejus repræsentatio sit necessaria, non exhibet illud, quod est indifferens ; et ideo species angelicæ non repræsentant futura, quia licet ut subsunt divino decreto sint determinata, hoc tamen innotescere Angelis non potest, nisi per speciem repræsentantem divini decreti constitutionem. Nec propterea scientia indita amittit rationem scientiæ respectu futurorum, quia cognoscit ea in sua causa, scilicet decreto non quidem viso, sed per testimonium noto, non obscure, sed clare, et manifestante Deum sibi illud revelare, in quo fidei obscuritatem longo vincit intervallo. Maxime quia hæc cognitio sententiæ infusæ in Christo est conjuncta, et continuata cum cognitione clara, et intuitiva divini decreti, quam habet scientia beata, ex qua conjunctione scientia infusa scientiæ beatæ subalternata perfectam rationem scientiæ obtinet. Quia, licet non pauci opinentur, scientiam subalternam in absentia subalternantis non habere rationem essentialem scientiæ ; nullus tamen ambigit, quin scientia subalternata subalternanti conjuncta habeat essentiam, statum, et perfectionem veræ scientiæ, ut quando habens musicam habet etiam arithmeticam. Tunc enim musicus certo, et evidenter cognoscit principia, et conclusiones, et has in illa resolvit. Similiter ergo scientia indita cognoscens futura per speciem repræsentantem divinum decretum, potest conditionem resolvere in cognitionem beatam, sicque vera gaudet ratione scientiæ.

Tertia excellentia : Christus per scientiam inditam omnia entia supernaturalia creata comprehensive cognoscit. Probatur ex principio sæpius inculcato. Dignitas Christi exigit, ut scientia indita objecta sua omni perfectione possibili, et decenti cognoscat : sed possibile est scientiam inditam comprehendere omnia objecta supernaturalia, eorum quippe perfectio cum finita sit, et limitata, terminos habet suæ cognoscibilitatis, ad quos perveniri potest ; aliunde vero id maxime decet, quia, sicut Christus omnia alia objecta supernaturalia excedit, ita illi debet correspondere scientia omnium creatorum intelligibilitatem excedens. Ergo objecta omnia supernaturalia creata scientia Christi comprehendit, seu cognoscit quantum cognoscibilia sunt.

Dices : Quomodo poterit scientia indita

lumen gloriæ, et visionem beatam sibi longe superiora comprehensione pervadere ? Nam tanta debet esse vis intellectiva comprehendentis, quanta intelligibilitas objecti comprehensi. Sed non est tanta vis intellectiva in scientia, quanta intelligibilitas in visione ; quia tam intelligibilitas, quam intellectualitas fundantur in perfectione entitativa, quæ longe major est in visione beata, quam in scientia indita, ut patet. Ergo scientia indita beatam non comprehendit, nec subinde omnia objecta supernaturalia.

Respondeo, non esse necessarium ad comprehensionem perfectionem entitativam scientiæ semper adæquari perfectioni entitative objecti, modo principium radicale talis scientiæ adæquet perfectionem entitativam objecti, quia ex principio radicali scientiæ, et scientia ipsa fit causa adæquata intellectionis, non quod ambo concurrant ut causæ partiales, sed quia sunt partes causæ integræ intellectionis : atque adeo, licet objectum excedat perfectionem unius partis principii intellectivi, scilicet potentiam proximam, tamen quia principium adæquatum, quod integratur ex principio radicali, et proximo, adæquat perfectionem objecti, ideo potest scientia optime comprehendere objectum. Sic autem est in proposito : nam licet scientia infusa sit imperfectior scientia beata, tamen quia agnoscit pro principio radicali unionem hypostaticam, cujus est proprietas, quæ quidem unio immensum superat omnia alia objecta supernaturalia, ideo potest illa omnia comprehendere ; quia non est necesse quod objectum correspondeat perfectioni scientiæ, sed scientis ; nec principio proximo, sed radicali. Qua doctrina alias usi sumus in materia de Angelis, ad probandum inferiores posse comprehendere superiores. Vide ibi.

Urgebis : Si scientia infusa comprehendit scientiam beatam, profecto videt etiam terminum habitudinis illius ; quomodo enim posset comprehendi entitas dicens habitudinem ad terminum, inviso termino ? Terminus autem scientiæ beatæ est essentia Dei, quam utique non videt scientia indita : ergo non comprehendit scientiam beatam.

Respondeo minime opus esse ad comprehensionem alicujus entitatis dicentis ordinem ad aliud, requiri cognitionem comprehensivam termini, sed sufficere solam apprehensionem ejus quoad an est, modo cæteroquin attingantur omnia prædicata essentialia, et individualia talis entitatis : alias scientia indita non posset etiam quidditative cognoscere scientiam beatam ; imo nulla creatura posset aliam comprehendere, cum omnes dicant essentialem habitudinem ad primum principium, et ultimum finem Deum naturaliter invisibilem : nullus quoque intellectus creatus, etiam beatus, posset comprehendere potentiam obedientialem, quam habent creaturæ omnes ad effectus supernaturales, quia dicit habitudinem ad omnes effectus a divina omnipotentia in ipsa, et per ipsam producibiles ; et tamen sufficienter comprehenditur per hoc, quod intelligitur natura, vel effectus formæ supernaturalis, cujus est capax.

Quarta præcellentia : Scientia indita mysterium Trinitatis quoad an est cognoscebat. Probatur : tum quia Christus ut viator habebat aliquam notitiam sanctæ Trinitatis ; unde mysterium illud debuit cognoscere per scientiam inditam, quia beata competit comprehensori, nec potuit aliunde esse in illo fides. Tum quia Christus poterat rogare, et sæpius rogabat Patrem, ad quod sane exigitur Patris cognitio. Tum quia merebatur Christus per amorem, pietatem et obedientiam erga Patrem, qui actus non dirigebantur a scientia beata, quæ non est regula, nisi amoris necessarii, sed a scientia indita. Tum quia scientia indita secundum nos comprehensive, et secundum omnes saltem quidditative cognoscit lumen gloriæ, et visionem beatam, quæ respicit Deum ut trinum : non potest autem cognosci habitus, scientia, et actus eorum, nisi cognoscatur quoad an est terminus, ad quem dicunt habitudinem. Quod profundius penetrabis, si consideres entia supernaturalia posse dupliciter accipi, primo in ratione effectus, secundo in ratione specifica, et propria. Licet autem ut effectus non dicant habitudinem ad Deum ut trinum, sed solum ut unum, quem respiciunt tanquam principium, a quo procedunt, vis enim productiva ad extra est indivisa tribus personis ; cæterum in ratione specifica dicunt necessariam habitudinem ad Deum ut trinum, cui credit fides, quem amat caritas, quem intuetur visio.

REFLEXIO.

Tot privilegia scientiæ Christi revereri quidem Christianus debet, sed exprimere, vel imitari nec potest, vel forte si posset,

expediret. Sæpe enim qui addit scientiam, auget dolorem, et sæpius dum inflat, post conceptum dolorem parit iniquitatem. Hinc de Christo, postquam in templo cum Doctoribus summo omnium stupore disputavit, confestim dictum est : *Et erat subditus illis*, ut scientiæ elationem comprimendam esse monstraret. Et deinceps usque ad 30. annum profundum silentium custodivit : quia parum prodest doctrina etiam infusa, nisi plus luceat opere, quam verbo, et inanis est prædicatio, nisi illam virtutum omnium fructus præveniat, comitetur, consequatur. « Magister verus (ait Chrysologus serm. 167.) quod verbo asserit, demonstrat exemplo. Magisterium stat de scientia ; sed Magisterii auctoritas constat ex vita. Docenda faciens obedientem perficit auditorem : docere factis sola est forma doctrinæ : doctrina in dictis scientia est, in factis virtus. Scientia ergo illa vera est, quæ fuerit mixta virtuti. Illa, illa divina est, non humana. Evangelista probat, cum dicit : *Cœpit Jesus facere, et docere.* » Certe validiora sunt exempla, quam verba, et plenius opere docetur, quam voce. Sermo vivus, et efficax exemplum operis est, dum factis monstratur possibile, quod verbis suadetur. « Sic doce me, Domine (orabat August.), ut agam, non ut tantummodo sciam quid agere debeam. Justitiam illi vere dicendus est nosse, qui facit. » Hæc est suavissima virtus harmoniæ, quando doctrina cognoscitur operibus consonare, quæ si discrepabili varietate dissentiant, nequaquam temperatam efficient cantilenam, nec ad cor auditorum veniet, quod se mutua contrarietate confundit.

Scientiæ tamen inditæ Christi dotes quadantenus exprimemus, si orationi jugiter incumbamus. In ea enim illustrata mentis acies omne donum desursum obtinet descendens a Patre luminum. Quid enim non invenit, aut cognoscit oratio, fide fulta, spe freta, caritate succensa. Attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immania, apprehendit novissima, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu quodammodo comprehendit. Pura oratio remotis insanarum opinionum obstaculis omnia nuda inspicit : supra se Deum, infra se mundum, intra se immortalem animum considerat, vel, ut ait Chrysostomus, oratio veri sapientis contemplatur quid ipse sit, quid intra se, quid infra, quid supra, quid contra, quid ante, quid postea sit, ut consideratio quadripartitum pariat fructum : vilitatem sui, contemptum mundi, dilectionem proximi, amorem Dei. Oratio mentem purificat, rationem illuminat, affectum regit, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, reficit infirmitates, postremo divinarum pariter, et humanarum scientiam confert. Oratio delectationes dexteræ Dei prægustat, cœleste experitur manna, quod nemo scit nisi qui accipit, æternis inhiat, cum Angelis conversatur, res mundi mundo projicit et totis viribus adhæret Deo, ut unus spiritus sit cum illo. Vaca, lector, orationi, considerationi incumbe, et scientiæ inditæ Christi privilegia ex parte exscribes, sapies intelliges, ac novissima providebis ; sapies quæ Dei sunt, intelliges quæ mundi sunt, providebis quæ inferni sunt ; proindeque inferna horrebis, superna appetes, præsentia et mundana contemnes.

SPECULATIO III.

In Christo fuit scientia acquisita, quam propriis actibus successive comparavit.

De scientia acquisita explicat D. Thom. hic q. 12 art. 2. ad. 3. illud Lucæ : *Proficiebat ætate et sapientia.* Quæ expositio conformis est Ambrosio lib. *de Incar.* c. 7 :« Ideo ætatem ante præmisit, ut secundum hominem crederes dictum : ergo, si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. »

Probatur. Christus poterat scientiam humanam acquirere ; præditus enim erat intellectu acutissimo, complexione exquisita, sensibus ad recipiendas species aptissimis, intellectu agente ad eas deputandas solertissimo, cum sit perfectus Deus, et perfectus homo, qui assumpsit in natura humana quidquid Deus plantavit in illa, ut ait Damascenus. Ergo scientiam comparavit, si acquisitio illius nullam dicat imperfectionem ; omnia enim humana assumpsit, quæ assumpsisse non dedecet. Atqui sic est, quod acquisitio scientiæ nullam redolet imperfectionem Christo Domino indignam ; scientia quippe acquisibilis non erat magis debita Christo in statu infantili, quam foret tunc ei debita perfecta quantitas, statura completa, loquela distincta, gressus expeditus, quibus omnibus absque imperfectionis labe caruit Christus infans, sicut et scientia experimentali, ut fatetur Suares oppositam assertioni

nostræ sententiam docens. Ergo in Christo fuit scientia acquisita.

Confirmatur : Nedum scientia acquisita nulla imperfectione in puero Jesu inficiebatur, sed etiam ejus acquisitio non parvam dicebat perfectionem. Ergo Christo deneganda non est scientia acquisita. Probatur antecedens : tum quia exercitium actionis est perfectio potentiæ operativæ, et cæteris paribus, nobilius est agere, quam recipere. Tum quia perfectioni intellectus admodum congruit, si non solum omnia objecta cognoscat, sed etiam omni modo ; seu non solum infusione, sed etiam acquisitione. Tum etiam, quia modus habendi scientiam per partum intellectualem plurimum statui viatoris consonat, cum sit omnino connaturalis. Tum demum, quia, licet imperfectionem redoleat acquirere scientiam per disciplinam sub magisterio docentis hominis, vel Angeli illuminantis ; tamen non mediocrem perfectionem sapit sine ullo magistro scientiam a rebus creatis non tam emendicare, quam in illis vel legere, ut in libro, vel colligere, uti flores in horto, vel contemplari, non secus ac radios in speculo. Cujus egregiam differentiam adducit D. Thom. q. 12. art. 3, ad 2. dicens : « Ille, qui addiscit ab homine, non accipit scientiam immediate a speciebus intelligibilibus, quæ sunt in mente ipsius, sed mediantibus vocibus sensibilibus, tanquam signis intelligibilium conceptionum : sicut autem voces ab homine formatæ sunt signa intellectualis scientiæ ipsius ; ita creaturæ a Deo conditæ sunt signa sapientiæ ejus. Unde dicitur Eccles. 1, quod Deus effudit sapientiam super omnia opera sua : sicut igitur dignius est doceri a Deo, quam ab homine, ita dignius est accipere scientiam per sensibiles creaturas, quam per hominis doctrinam. » Ergo in Christo Domino præter modum cognoscendi in essentia divina per scientiam beatam, qui est modus divinus ; præter modum cognoscendi per species inditas, qui est modus Angelicus, admittendus est etiam modus cognoscendi per species a sensibus acceptas, qui est modus humanus.

Dices : Scientia, quæ sensibus acquiritur, est valde imperfecta, non solum quia paulatim et successive gignitur, proindeque de statu imperfecto ad perfectum procedit ; sed etiam quia scientia utens speciebus acquisitis res spirituales ut animam rationalem et Angelos valde diminute, et ad modum rerum corporearum cognoscit : ergo scientia acquisita perfectioni Christi derogat ; unde, si in eo fuit, per accidens infusa esse debuit, sicut in Adamo.

Respondeo successionem in acquisitione scientiæ humanæ non importare quidem perfectionem simpliciter simplicem, bene tamen perfectionem secundum quid, consonam statui creaturæ rationalis, maxime viatoris : sicut nec infanti Jesu repugnabat, sed potius congruebat successiva acquisitio quantitatis, figuræ, et usus membrorum, et, teste ipso Suare, non indecens fuit, Christum ab initio caruisse scientia experimentali, cujus carentia non erat ignorantia privativa, sed negativa.

Nec mirum esse debet, quod per illam scientiam spiritualia modo humano, ac subinde non simpliciter, sed secundum quid perfecto cognoverit, quia, ut ait S. Thom. q. 12. art. 1, ad 3, per scientiam acquisitam ea solum noscebat Christus, « quæ per lumen intellectus agentis sunt cognoscibilia, unde per hanc scientiam non cognovit essentiam substantiarum separatarum, nec etiam singularia præterita, et futura ; quæ tamen cognovit per scientiam inditam. » Quod vero dicitur de Adamo, non est simile, quia Protoparens productus fuit in ætate virili, ut rector et gubernator mundi, quod munus implere minime potuisset, nisi scientiam acquisitam per accidens infusam habuisset : at Christus in mundum modo aliis communi venire dignatus est, unde paulatim sapientia humana proficiebat ; quamvis cæteroquin scientia sua per se infusa et Adamo et cæteris Angelis antecellebat.

Instabis : Scientia acquisita multa ignorat, quorum species non potest sensibus comparare, v. g., nequit attingere occultas virtutes cœlorum, quorum pulchriora latent, unde et dicitur cœlum a celando ; et idem patet de abyssis maris, de visceribus terræ. Scientia vero horum omnium nescia valde debilis est, et Christo parum digna : ergo ab ipso releganda est.

Respondeo intellectum Christi habuisse excellentissimam vim rationis ; unde, licet multa sensibilia non fuerint ipsi objectata, « fuerunt tamen (ait D. Thom. ante citatus) subjecta sensibus ejus aliqua, ex quibus potuit in aliorum notitiam devenire. » Quod si fuerint ita latentia, ut ex his quæ noverat non potuerit surgere ad incognita, quæ non noscebat, tunc non inconvenit dicere Chri-

stum usum fuisse ministerio Angelorum, ut sensibus objecta illa remotissima adducerent, sicut eorum ministerio allati sunt ei panes in deserto, et Protoparenti adducta sunt animalia illis omnibus nomina imposituro.

Urgebis : Christus habuit virtutes morales acquisitas, perfectione naturali cumulatas a primo conceptionis exordio, subindeque prudentiam consummatam, quæ est virtutum moralium auriga, et condimentum : atqui prudentia perfecta supponit perfectam scientiam et cognitionem, tum principiorum, cum conclusionum universalium, a quibus judicium in singulis eventibus hic et nunc decernendum pendet. Ergo intellectus Christi fuit omnibus scientiis acquisitis ab initio instructissimus.

Respondeo adduxisse nos dissertatione superiori, cap. 2. discrimen, quod virtutes morales inter et scientias acquisitas intercedit, quia supposita scientiæ infusæ luce voluntas Christi naturali rectitudine prædita, nullis passionum retinaculis impedita, nullaque infirmitate omnibus filiis Adam implantata languens, statim in actus omnium virtutum prompte expediteque prorupit, quibus habitus virtutum omnium moralium comparavit, subindeque prudentiam, de qua falso dicitur in argumento, quod exigit scientiarum omnium acquisibilium apparatum ; absurdum quippe esset asserere, virum omnem prudentem cunctas mathematicas demonstrationes, dialecticas argutias et præcisiones, metaphysicas abstractiones, astrologicas prædictiones, medicinæ aphorismata callere debere. Quia nimirum prudentia non curat disputare, sed vivere; non argutari, sed secundum rectam rationem consiliari, judicare, eligere, imperare, et operari, et hac prudentia in gradu supereminenti ornatus fuit Christus etiam puer, de quo dictum est, quod sciebat reprobare malum, et eligere bonum.

Insistes : Sanctis ex vi beatitudinis per accidens infunditur omnis scientia naturalis, quam in via non acquisiverunt, quia beatitudo implet omne naturale desiderium, et homo naturaliter scire desiderat, ut dicitur 1. *Metaph.* Sed Christus fuit beatus ab initio conceptionis : ergo scientias acquisitas per accidens infusas habuit ex vi status beatitudinis, in quo erat.

Respondeo non esse mirum scientiam acquisibilem Beatis per accidens infundi, cum eam non possint sibi acquirere, et aliunde eam statim exigant, ne intellectus eorum perfectione connaturali, et cum beatitudine compossibili careat. Quamvis posset dici, capacitatem et desiderium naturale sciendi hominibus omnibus inseminatum eminentissime suppleri scientia beata in Verbo rerum omnium species, proprietates et individua ad perfectionem universi pertinentia intuente. Sed utut sit, magna est differentia inter Christum et Beatos, quia, ut dixi, Beati in patria non student, nec possunt scientias acquirere extra viam ; at Christus erat simul comprehensor et viator, unde erat in statu, quo scientiam sibi poterat asciscere, imo et congrue debebat, ut ostendimus in probatione speculationis. Nec magis scientias acquisibiles exigebat in via ab initio vi status beatitudinis, quam gloriam corporis, qua tamen in via carebat.

REFLEXIO.

Si proficiebat Christus sapientia, profecto legitima est Bernardi epist. 30. illatio : « Quisquis in schola Christi non proficit, ejus indignus est magisterio. » In scala mystica nullum stantem vidit Jacob, sed omnes progredientes, ascendentes, vel descendentes inspexit. Et de ipsis Seraphinis, qui stant ante thronum Dei, dicitur Isaiæ VI, quod *duabus pennis volabant.* Quo progredimini, quo pergitis, quo volatis, o Seraphini in supremo hierarchiæ cœlestis fastigio constituti ? Volent, et incessanter volitent Angeli ad Archangelos, isti ad Principatus, hi ad Cherubinos : vos autem quo, amabo, contenditis ? Cavete ne si altius ascendere conemini, cum eo corruatis, qui dixit : *Ascendam in cœlum.* Volant Seraphim, anhelant, connituntur non motu superbiæ ascendentis semper, sed continuæ et nunquam interruptæ operationis gressu ; quia nimirum nullus est virtutis gradus tam sublimis, in quo stare debeamus.

Nec dicas Christum fuisse otiosum per triginta annos ; tunc enim cum hominibus quidem non agebat, sed cum Deo negotiabatur ; verbis nihil docebat, sed factis prædicabat ; gloriam quasi unigeniti a Patre abscondebat, sed humilitatis, omniumque virtutum exemplis lucebat lux ejus coram hominibus, ut viderent opera ejus bona ; miracula nondum patrabat, sed sanctitatis prodigia edebat, spectaculum Deo, Angelis et hominibus factus ; peccatores palam non

convertebat, sed pro peccatoribus clam lugebat ; discipulos non colligebat, sed magistros recollectionis, et solitudinis interdum frequentandæ secretum docebat ; cum Josue non certabat, sed cum Mose manus in cœlum tollebat ; Scribas et Pharisæos non increpabat, sed dæmones confundebat ; persecutiones Judæorum non tolerabat, sed corpus virgineum pœnitentiæ rigore innocens macerabat, et passionis carnificinæ præparabat ; Ecclesiæ suæ ædificium nondum erigebat, sed alta et inconcussa fundamenta jaciebat ; opus redemptionis non consummabat, sed redimendi modum et ideam cogitatione efformabat ; non pugnabat, sed arma acuebat ; non piscabatur, sed retia texebat ; parabatque spiritalium pharmacorum apothecas cœlestus Medicus nondum sanans, sed sanaturus. Vere unquam minus solus, quam cum solus, nunquam minus otiosus, quam cum otiosus, ut exemplo confirmaret suo maximam illam in vita spiritus fundatissimam, et Sanctorum omnium unanimi calculo probatam : « In via Dei non progredi regredi est »

Specialiter vero scientiam Christi acquisitam imitantur qui sacris studiis operam dant divinorumque verborum et factorum meditationi non perfunctorie, sed sedulo, sed quotidie, sed assidue incumbunt. Audiant, quæso, illi Ecclesiæ ministri et rectores animarum, qui Deo militare nequaquam possunt negotiis sæcularibus implicati, quique a Deo procul dubio repellentur, quia scientiam repulerunt. Quam reprehensibilis, quam Ecclesiæ inutilis, quam sibimet ipsi gravis Clericus vel Religiosus sapientiam non amans, ad quam inclinat natura, hortatur sacra Scriptura, et ipsa mundi universitas invitat ; « quocumque » enim « te verteris, » ut ait August., « veritas vestigiis quibusdam quasi operibus suis impressis loquitur tibi. » Quam vero laudabilis, quam dilectus Deo et hominibus, quam Ecclesiæ, sibique proficuus, qui verba et opera Domini per studium inquirit, per meditationem rimatur, per contemplationem miratur. Heu ! quam multa, quam innumera in Rempublicam Christianam mala ex ignorantia corrivantur, et quotidie scaturiunt. Quando enim non est scientia Dei in terra, maledictum, mendacium, adulterium cæteraque opera tenebrarum inundare incipiunt; anima multorum in ipsis deficit, quia parvulis panem petentibus non est qui frangat eis ; carnales voluptates persequuntur, qui spiritalibus sapientiæ deliciis carent, ad æterna cæcutientes, et ad divina caligantes, terrenis solum inhiant ; neque enim ea quærere possunt aut amare, quæ non considerant.

Proficiamus ergo, more Salvatoris, sapientia et gratia coram Deo et hominibus.« Optabile est mihi et præclarum (inquiebat Gregorius theologus in *Apolog.*) usque ad ultimam discere senectutem quoniam nulla ætas ad perdiscendum sufficere potest. » Ab omnibus libenter disce quod tu nescis, quia humilitas tibi faciet esse commune, quod natura cuique proprium partita est. Sapientior omnibus eris si ab omnibus discere volueris ; qui enim ab omnibus accipiunt, omnibus ditiores evadunt. Tamdiu discendum est, quamdiu nescias, id est quamdiu vivas. Non quantum scias, sed quantum ignoras, considera. « Otium sine litteris mors est et vivi hominis sepultura, » ait Seneca epist. 87. Et divinus Apostolus Timot. IV : *Attende tibi, et doctrinæ, insta in illis ; hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt.*

CAPUT II.

DE VOLUNTATE ET LIBERTATE CHRISTI, LIBERTATISQUE CUM IMPECCABILITATE CONCORDIA.

Ex fide constat, in Christo præter voluntatem divinam fuisse etiam humanam ; ita enim definitum est in VI. Synodo generali, actione 4. et 8, contra Monothelitas unicam in Christo voluntatem agnoscentes. Et ratio est manifesta. Nam Verbum assumpsit humanam naturam perfectam et integram ; ad perfectionem autem naturæ pertinet voluntas, seu appetitus rationalis intellectum necessario consequens ; aliunde vero Verbum divinum per assumptionem humanitatis non amisit propriam et divinam voluntatem, quæ est immutabilis : ergo in Christo sunt duæ voluntates, divina pariter et humana. Quæ sane ratio convincit, fuisse in Christo liberum arbitrium, quod cum sit maxima animæ perfectio ex amplitudine virtutis cognoscitivæ promanans, relinquitur, Verbum divinum assumpsisse humanitatem libertate decoratam.

Scio Vasquesium contendere, Monothelitas non negasse voluntatem humanam in Christo, sed tantum actionem voluntatis hu-

manæ, addens nullum ante se auctorem Monothelitam erroris sensum penetrasse. Sed quid censes, cordate lector, de homine illo extollente se supra omne, quod dicitur doctum? Qui sicut in materia de visione, ut excusaret Anomæos, magnum Chrysostomum erroris incusavit, pluresque alios Patres insimulavit : sic impræsentiarum pro magno inconvenienti habet, quod hæretici non loquantur consequenter, admittentes naturam, et simul facultatem negantes ; et non reputat inconveniens totam theologorum coronam traducere, et Monothelianæ historiæ notitiam sibi soli arrogare ; cum tamen Cajetanus Vasquis expositionem longe ante Vasquem occupasset, dicens quæst. 18. art. 1. Macarium hujus sectæ coryphæum, non negasse potentiam, sed motum proprium humanæ naturæ; quamvis addat hæreticos illos consequenter fuisse convictos negatæ ipsius voluntatis.

Certe cum cujuslibet naturæ et facultatis propria sit operatio, non vindicat ab inconsequentia Monothelitas Vasques, sed potius majoris inconsequentiæ convincit, dum ait ipsos admissa voluntate operationem ejus pernegasse ; si nulla, ut ipse arguit, vel minima specie probabilitatis negare potuerunt voluntatem, admissa natura; quo, quæso, probabilitatis colore admissa humana voluntate operationem et motum voluntatis inficiati sunt.

Veritas ergo est, Monothelitas et operationem voluntatem ipsam rejecisse, ut clare patet ex epistola Agathonis Papæ definientis dari in Christo « duas naturales voluntates, et duas naturales operationes ». Ubi perspicue voluntatem ab operatione discernit, alias foret nugatoria repetitio. Adde quod Papa Agatho ex eo probat dari in Christo duas voluntates, quia voluntas sequitur naturam, unde Monothelitas arguit inconsequentiæ illius, in quam eos non incidisse Vasques prætendit. Verba sapientissimi Pontificis sunt hæc : « Deus perfectus et homo perfectus est Christus Jesus : ergo naturalibus proprietatibus utramque naturam perfectam necesse est esse, et duas in eo operationes et voluntates. Igitur, sicut in tribus personis Trinitatis tres personales voluntates asserere absurdum est quoniam una natura est, quam sequitur voluntas una ; ita in una Christi persona, quæ duas naturas habet, duas voluntates et duas operationes naturales negare impium est. » Vides Agathonem dualitatem facultatum ex duplici natura subinferre; subindeque inconsequentiæ hæreticos arguere.

Adde rursus quod actione 8 interrogatur hæreticus a Patribus : « An Christus habuerit humanam voluntatem et impeccabilem?» Patet autem hanc interrogationem non esse de voluntate ut actus est, actus quippe non est peccabilis, vel impeccabilis, sed peccatum, vel non peccatum ; et tamen hæreticus Macarius simpliciter negative respondit his impiis vocibus : « Non dico duas voluntates aut duas operationes in Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi, sed unam voluntatem, et Dei-virilem operationem; non tamen duas confiteor, etiamsi membratim incidar, et mittar in mare. » Unde eum cum duobus aut tribus discipulis in exilium relegatum pallio episcopali sacrum Concilium denudavit, et in ejus sedem Theophanem spectatæ religionis virum suffecit.

Incepit hæc hæresis anno 639. sub infausto Heraclii imperatoris patrocinio, qui edictum sub *Ectesis* nomine propalavit, quo unicæ Christi voluntatis assertio sub gravium interminatione pœnarum præcipiebatur. Aucta est procella sub Constante imperatore, qui novum de supprimenda duplici Christi voluntate edictum, quod *Typum* appellavit, ad S. Martinum Papam transmisit, ut ei Romanus Antistes subscriberet, qui coacto episcoporum occidentalium concilio, Principis quidem intentionem inquirentem pacem laudavit, sed propositum pacis remedium de tegenda veritate Catholica, simulque *Ectesin* Heraclii, et Constantis *Typum* Apostolico vigore reprobavit. Eapropter furens Imperator sanctissimum Christi Vicarium primum Constantinopolim, deinde in Chersonnesum deportari tyrannice jubet, ubi per innumeras clades martyrii palmam adeptus est.

Martini Sedi et zelo successit Theodorus, qui Pyrrhum e Monothelitarum primoribus unum, relapsum in abjuratam hæresim damnavit, et convocata Synodo ad tumulum B. Petri, ex sacro Calice pretiosum Christi Sanguinem in atramentum instillavit, quo Phyrrhi excommunicati depositionem propria manu scriptis commendavit. Theodoro successit Agatho, qui ad tam violentam sedandam tempestatem, resarciendasque Ecclesiæ Catholicæ per hæreticos illatas ruinas sextam synodum Constantinopoli coegit, ad quam Legatos quatuor, et

epistolam divino Spiritu, et omnigena eruditione refertam transmisit, quæ fuit Orthodoxorum Patrum assensu consecrata, applaudente Constantino cognomento Pogonato, Constantis filio, sed parentis moribus immensum dissimili, quippe fidei columine Romanæ et Catholicæ religionis amantissimo, pœnasque in hæreticos refractarios novo edicto discernente.

His præmissis grandis restat difficultas de impeccabilitate voluntatis Christi cum libertate ejus componenda. Ut autem dilucide in obscura materia pro viril procedamus, prius statuenda est Christi impeccabilitas, ut ejusdem cum libertate concordiam exponamus.

SPECULATIO I.

In Christo Domino non solum non fuit peccatum, sed etiam fuisse, contradictionem implicat.

Prima pars est veritas fidei, quam diserte tradit Scriptura, Joan. VIII : *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Hebr. VII : *Talis decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segretatus a peccatoribus.* Quibus verbis Apostolus discernit Christum ab aliis justis, quorum multi sunt Sancti, sed non innocentes, quia vel mortali, vel veniali peccato obnoxii sunt : aliqui sunt innocentes, ut pueri post Baptisma morientes ; sed non sunt impolluti, quia in iniquitatibus concepti sunt. Eamdem immunitatem ab omni peccato tum actuali, tum originali, tradit Angelus, Luc. I : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi : ideoque quod nescetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.* Quibus verbis Archangelus triplicem immaculati Christi conceptus rationem tangit. Prima, quia *Spiritus sanctus superveniet :* ubi notanda est formalis locutio, quam logici vocant in quarto modo « per se », similis illi, « Pictor pingit ». Ita Spiritus sanctus, ut talis, si agit, non potest non effundere sanctitatem. Secunda, quia « in te », et « ex te », scilicet Virgine ; Virginis namque fœtus non potest non esse immaculatus, et ex lilio virginitatis plane oritur flos candidissimus, et illibatus. Tertia, quia quod nascetur, *vocabitur Filius Dei*, cui magis repugnat peccatum, quam luci tenebræ adversentur, ut statim ostendemus. Hac de causa id quod nascetur *Sanctum* in neutro genere vocat, id est cumulum sanctitatis.

Ratio S. Thom. quæst. 15. art. 1. convincit. Christus suscepit defectus humanos triplici de causa : primo ut pro nobis satisfaceret ; secundo ut veritatem humanæ naturæ comprobaret ; tertio ut nobis virtutis exempla præberet. Sed peccatum ad hunc triplicem finem non conducebat modo, sed potius oberat ; peccatum quippe non juvat, sed impedit satisfactionem. Eccl. XXXIV : *Dona iniquorum non probat Altissimus.* Et deinde, quia si in Christo fuisset peccatum, pœna, quam sustinuit, fuisset sibi debita : quomodo ergo pro peccatis alienis satisfecisset ? Peccatum etiam non fuit necessarium ad demonstrandam veritatem humanæ naturæ, cum peccatum sit contra naturam, rationem, quæ est hominis character, susdeque vertens. Denique non potest peccatum proponi ut exemplum imitandum, cum potius sit fugiendum ab eo *veluti a facie colubri*, ut dicit Scriptura : ergo peccatum longe fuit a Christo.

Nec dicas, quod ut Christus pœnitentiæ exemplum peccatoribus ministraret, debuit habere peccatum, de quo ipse pœniteret. Nam, ut egregie docet D. Thom. citatus ad 5 : « Pœnitens laudabile exemplum dare potest, non ex eo quod peccavit, sed in hoc quod voluntarie pœnam sustinet pro peccato. Unde Christus dedit maximum exemplum pœnitentibus, dum non pro peccato proprio, sed pro peccatis aliorum voluit pœnam subire. » Quæ doctrina a viris Apostolicis observanda est ; quamvis enim vitam alias satis innocentem, et a lethalibus peccatis immunem ducant, nihilominus nisi veræ pœnitentiæ exempla præbeant, frustra pœnitentiam lapsis suadebunt. Unde S. Joannes Baptista, qui Angelus puritate fuit, vitam ad miraculum austeram duxit ; et in S. Dominico Prædicatorum Patre, et exemplari, nescio quid mirer magis, an prædicationis ejus fructus uberes, an pœnitentiæ rigidissimæ labores incredibiles.

Secunda pars est concors doctrina Patrum asserentium in Christo « non esse potestatem peccandi, quia non solum homo, sed etiam Deus erat, » ut ait Ansel. lib. 2. *Cur Deus homo*, cap. 10. Brevitati studens supersedeo a recensendis testimoniis Hilarii et Ruperti, asserentium Christum « esse omnis malitiæ incapacem, » non solum « peccare nolle », sed « nec posse », ipsique non

minus repugnare peccatum, quam repugnet « amittere quod Christus est ». Ubi vides Patres Christo asserere omnimodam impeccabilitatem, peccandique possibilitatem excludere ex ratione unionis hypostaticæ, non vero propter solam visionem beatam, qua semper potitus est, ut opinantur Scotistæ. Vides etiam Patres non solum velle unionem hypostaticam esse cum peccato incompossibilem, sed etiam Christum non posse peccare, et peccando unione privari : manifestum est enim, sacros Doctores aliquid amplius Christo, quam justis ordinariis asserere, qui tamen dicuntur peccabiles, non quod possint conjungere gratiam cum peccato, sed quia peccando possunt amittere gratiam : igitur dum Patres Christum simpliciter impeccabilem affirmant, censent ipsum nullum posse patrare peccatum, quo unio dissolvatur ; alias nihil eximium impeccabilitati Christi, quam tantopere celebrant, attribuerent.

Fundamentum immobilem hujus veritatis jactum est a SS. Patribus, et sic potest proponi : humanitati Christi ex vi et efficacia unionis hypostaticæ, semotis sive per possibile, sive per impossibile quibuscumque aliis, conveniunt quatuor privilegia ex ineffabili illa unione necessario consequuta. Primum est, subsistere in Verbo divino, in quo consistit fides Incarnationis. Secundum est, naturam humanam intime uniri divinæ subsistentiæ ; quippe nexus est, quo ambæ naturæ, divina pariter et humana in eadem hypostasi substantialiter copulantur. Tertium est, Christum esse sanctum sanctitate substantiali, ut antea demonstravimus. Quartum, humanitatem regi, moveri, et gubernari a Verbo in omnibus operibus suis. Nam, ut dicitur in VI. Synodo, act. 8, « quemadmodum corpus nostrum regitur, et ornatur, atque ordinatur ab intellectuali et rationali anima nostra : ita in homine Christo tota hominis ejus conspersio ab ejusdem Verbi divinitate semper et in omnibus mota, Deo mobilis fuit. » Et sane quando duo uniuntur, semper quod inferius est a superiore regitur, alias esset ordo præposterus : sic potentiæ inferiores ab intellectu et voluntate diriguntur ; sic membra capitis subsunt regimini : sic corpora sublunaria universi cœlorum impressioni subjiciuntur ; sic cœli Angelorum impetu cientur ; sic inferiores hierarchiæ a superioribus purgantur, illuminantur, perficiuntur ; et idem cernere est in politicis. Has quatuor Christi prærogativas negare, est totam mysterii Incarnationis œconomiam ab imis fundamentis stirpitus subruere ; sed ex illis necessario sequitur, Christo repugnare omne peccatum : ergo ex vi unionis hypostaticæ, et ex proprio ipsius fundo, sublatis quibuscumque aliis, repugnat Christo omne peccatum.

Probatur minor ex prima excellentia. Si humanitati subsistenti per suppositum divini Verbi posset contingere peccatum, actio peccaminosa refunderetur in ipsum suppositum divinum ; actiones enim sunt suppositorum, nedum denominative, ut quidam dicunt, sed etiam effective, alias a supposito divino nullum valorem haurirent actiones Christi meritoriæ ; nec Verbum aliter concurreret ad actiones humanitatis, quam Pater et Spiritus sanctus, quod quomodo salvet nostri veritatem mysterii, non video. Quamvis enim personalitas non sit operativa, nec principium, quo agens influit, est tamen principium, quod agit. Unde in divinis a Patre exit generatio, non ab essentia. Deinde quis admittat sine piarum aurium offensione, suppositum divinum posse vere denominari peccatorem, criminibus inquinatum, maculis sordescens ?

Id etiam ex secunda dote prædicta conficitur, quia omne peccatum committitur per recessum a Deo, unde de peccatoris dicitur : *Dereliquerunt me fontem aquæ vitæ ;* et iterum : *Qui elongant se a te peribunt.* Ergo humanitati intime Deo unitæ repugnat peccatum ; quo enim aliquis est Deo conjunctior, tanto minus peccati capax est, quia tunc magis adhæret regulæ indefectibili, ideoque Deus est essentialiter impeccabilis, quia est ita conjunctus regulæ omnis sanctitatis, ut sit ipsamet regula. Igitur humanitati immobiliter et indissolubiliter conjunctæ Verbo divino ex vi talis unionis repugnabit peccatum multo magis, quam ex vi visionis beatæ, cum illa unio sit ista potior, fortior et intimior, ut alias monstravimus.

Ex tertio quoque capite eadem minor convincitur ; humanitas enim divinitate uncta, sanctitate substantiali et infinita nitet. Sicut enim sanctitas quævis expellit immunditiam sordesque peccati, ita sanctitas infinita omnem immunditiam peccati possibilis excludit, multo magis, quam gratia habitualis, quæ tamen est cum peccato incompossibilis, cum implicet idem subjectum esse Deo gra-

tum et invisum, amicum et infensum. Quanto ergo minus poterit idem suppositum esse filius dilectus, in quo sibi complacet Pater, et simul esse objectum odii divini, et filius diaboli? Quæ conventio lucis ad tenebras, Christi ad Belial?

Demum ex quarta prærogativa eadem veritas demonstratur. Si humanitas a Verbo regatur non solum tanquam a causa generali (qua ratione omnia gubernat), sed ut a causa speciali movente et dirigente, sicut anima regit corpus, non poterit aliquid ab ea prodire inordinatum, quod non statim refundatur in rectoris vel infirmitatem, vel malitiam; sicut dum exorbitat appetitus in secundis et voluntariis motibus, accusatur ratio non cohibens; dum peccat subditus, culpatur etiam annuens prælatus; nam, ut ait Salvian. lib. 7. *de Provid.* « probat debere fieri, qui sciens patitur perpetrari. » Et hac de causa diximus alias Angelos non posse in primo instanti peccare; quia Deo, a quo tunc specialiter moveri egent, peccatum attribueretur. Ergo similiter humanitatis lapsus suppositi sustentantis, et specialiter regentis, vel saltem regere debentis defectum argueret.

Dices: His rationibus probari quidem peccatum esse simul incompatibile cum unione hypostatica, sed minime suaderi, humanitati non posse accidere peccatum, quo patrato dissolvetur unio: sicut, licet gratia et peccatum sint incompossibilia in anima justi, justus tamen peccare potest, et peccando amittere gratiam.

Respondeo ex ratione facta, et in quatuor præfatis privilegiis fundata quadruplicem nasci differentiam inter gratiam unionis, et gratiam accidentalem, quæ manifeste evincit nullum peccatum posse a Christo committi, quo sua unio dissolvatur. Prima est, quia gratia habitualis non constituit suppositum, sed ei advenit; unde non est opus quod omnia opera justi procedant a gratia, sed procedunt a persona, quæ potest male operari, et gratiam fugare. At vero gratia unionis constituit suppositum, cujus omnis operatio non solum non est peccaminosa, sed etiam est infiniti meriti et valoris. Secunda differentia est, quia gratia accidentalis non unit Deo immobiliter, sed subjicitur flexibilitati liberi arbitrii: gratia vero unionis indissolubiliter humanitatem Deo unit, nimirum mediante subsistentia Verbi immutabilis. Tertium discrimen est, quia gratia habitualis est sanctitas finita, quæ licet peccatum excludat, tamen potentiam expeditam ad peccandum relinquit. At vero gratia unionis est simpliciter infinita, subindeque nedum expellens peccatum, sed etiam removens potentiam expeditam ad illud; ideoque dicitur inhabitare in Christo omnis plenitudo divinitatis corporaliter, quia divinitas omnes ejus potentias replet, etiam sensitivas et corporeas, in quibus proinde non manet capacitas et potentia, nisi ad actiones theandricas eliciendas. Quarta demum disparitas est, quia respectu justorum se habet Deus ut causa generalis, quos regit sua providentia, quæ sæpe permittit mala. Sanctos etiam in propria infirmitate relinquit ob rationes aliquando apertas, aliquando occultas sapientiæ suæ inscrutabilis. At vero respectu humanitatis se habet ut agens particulare eam dirigens, sustinens, et movens, ita ut si per impossibile providentia divina ad actiones causarum secundarum non se extenderet ut causa prima, tamen ratione unionis hypostaticæ regeret, et specialiter moveret humanitatem, utpote ita suam, ut per hujusmodi unionem Deus sit homo, et homo Deus.

Insistes: Subsistentia habet rationem puri termini, nec est principium operandi, alias variata subsistentia varientur operationes, quæ non possunt esse eædem, mutato principio; sed peccatum non refunditur nisi in suum principium: ergo, etiamsi humanitas in aliquod peccatum prolaberetur, non propterea illud Verbo adscriberetur.

Respondeo subsistentiam esse complementum principii, quod agit, nec propterea operationes humanæ Christi sunt diversæ a nostris: quia humanitas, quæ est principium formale proximum operationis, est eadem specie cum nostra, sicut visiones beatæ Angelorum et hominum sunt ejusdem speciei, quia, licet procedant a suppositis specie diversis, oriuntur tamen proxime a lumine gloriæ, quod est ejusdem speciei in utrisque. Cum quibus stat, actionem profluere nedum a principio proximo, sed etiam a radicali, quod est suppositum, et persona, sive actio mala sit, sive bona; et ideo prius respicere solet Deus ad personam, quam ad opera; prius ad Abel, quam ad munera.

Instabis: Duo habet humanitas Christi, ratione quorum competere videtur ei peccabilitas. Primum quia est creatura e nihilo producta; omni autem creaturæ innata est

defectibilitas : cui argumento suffragatur tota structura rationum, quibus in materia de Angelis ostenditur omnem creaturam esse peccabilem. Secundum est libertas arbitrii, quæ potest flecti in bonum, et malum, quam non tollit subsistentia divini Verbi, quæ naturam non destruit, sed perficit; subindeque modum cum indifferentia voluntati intrinsecum non mutat.

Respondeo neutrum obesse : non primum, quia, licet humanitas Christi secundum rationem entis creati considerata sit peccabilis, tamen reduplicative ut unita Verbo divino peccare non potest, quia sic, licet non sit sua regula, est tamen ei indefectibiliter unita. Non etiam secundum, quia potentia peccandi non est pars, neque complementum libertatis, sed defectus et infirmitas illius : imo voluntas Christi eo liberior fuit, quo a peccato fuit immunior, et summæ bonitati conjunctior. Et radix horum est, quia quo magis voluntas adhæret ultimo fini, eo magis est independens a mediis, illisque minus alligata; unde poterit illa assumere, vel relinquere ad libitum, servato ordine finis : et quanto magis crescit adhæsio ad Creatorem, tanto minuitur adhæsio ad creaturas, quæ indifferenter amat, nec illas prosequitur, nisi ut sunt veluti perfusæ bonitate divina. Itaque arbitrium Christi erat quidem determinatum ad bonum, sed non ad hoc, vel illud bonum in particulari : quam præclaram, et felicem libertatem signanter commendare videtur Scriptura, Isai. VII, dum ait in hoc positam esse : *Ut sciat reprobare malum, et eligere bonum*. Quasi diceret in hoc constituendam esse perfectionem libertatis Christi, quod omne malum reprobaret, et solum bonum eligeret. Sed de his uberius cap. seq.

Sequitur primo ex dictis, in Christo non fuisse fomitem peccati, seu inordinatam inclinationem appetitus sensitivi ad bona sensibilia contra regulam rationis, quam Apostolus vocat *concupiscentiam carnis*, et *peccatum;* quia, ut ait Trid. sess. 6. *a peccato est, et ad peccatum inclinat*, Ratio est, quia non solum in Christo nullus fuit unquam inordinatus motus appetitus sensitivi rationi contrarius et rebellis, qui utique fuisset peccatum in Christo, quippe qui ut alias diximus, poterat illos motus præcavere ; sed nec etiam fuit potentia ad illos motus eliciendos, quia nimirum sicut in Christo fuit plenitudo gratiæ, ita et eminens virtutum omnium gradus : proprium autem virtutis est subjicere appetitum rationi, perfectissimæ vero virtutis est carnem totaliter comprimere, ut contra spiritum concupiscere non possit. Præsertim quia appetitus Christi non erat vulneratus in naturalibus, sicut in aliis hominibus, in quibus quamlibet heroicis virtutibus præditis manet fomes *ad agonem*, ut ait Tridentinum.

Dices : Non derogat dignitati Christi, sed potius eam auget motus illos pati, non ut succumbat, sed ut vincat, atque ut illustris victoriæ materiam suppeditet intestinum certamen, cui soli victoria debetur. Nam, ut dicitur II. Timoth. III, *non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. Sic tempore passionis reluctabatur appetitus præcepto mortis imminentis, quia spiritus promptus est, caro autem infirma, ex quo luctamine nata est vehemens illa tristitia sudorem sanguineum extorquens.

Respondeo, majoris perfectionis esse concupiscentiam ita comprimere, ut non possit insurgere, quam ejus æstuantes motus sedare ; quia, etsi motus primo primi rationis advertentiam prævenientes in nobis peccata non sint, fuissent tamen in Christo, qui poterat motus illos præpedire ; nam contra rationem est non impedire motus contra rationem pugnantes, dum adest coercendi facultas. Nec propterea defuit Christo materies victoriæ, quia, licet internam fomitis impugnationem non sustinuerit, externam tamen mundi, dæmonisque tentationem superando victor extitit, et coronatus.

Ad id autem, quod adjicitur de ingenti illa tristitia, qua affectus est Christus pridie quam pateretur, dicendum ex doctrina S. Thom. q. 18. art. 5, et 6, quod, licet appetitus sensitivus Christi, et etiam voluntas considerata ut natura, possent aliud velle quam Deus, non erat tamen in Christo contrarietas voluntatum, nec fomes peccati. Tum quia ad contrarietatem voluntatum requiritur quod diversitas secundum idem intendatur; unde rex, qui vult suspendi latronem propter bonum publicum, et consanguineus, qui nollet suspendi propter amorem privatum, non habent contrarias voluntates, nisi ille consanguineus ita amaret bonum privatum, ut vellet impedire publicum : voluntas autem divina, et etiam voluntas rationis superioris humanitatis Christi desiderabant mortem motivo distincto ab eo, quo refugiebat eam natura et caro, quæ a

morte abhorrebat, prout est malum naturæ, quod non est dissonum, sed conforme rationi; nam miserias mundi tolerare quidem, sed non amare jubemur, imo nemo quod tolerat amat, quamvis tolerare amet, ut acute August. lib. 10. *Conf.* c. 28. Ratio autem mortem imperabat non ut malum naturæ, sed ut medium redemptionis nostræ; unde nullus erat in Christo voluntatis et appetitus conflictus. Tum etiam, quia tunc solum appetitus sensitivus dicitur habere fomitem inclinantem ad malum, et repugnantem rationi, quando in tantum prævalere potest quod possit vel immutare, vel retardare appetitum rationis : voluntas autem rationalis Christi non impediebatur, neque retardabatur appetitus sensitivi impetu, sed omnes ejus motus ad libitum excitabat et temperabat; unde et propassiones dicuntur, ut alias diximus. Unde in Christo non fuit contrarietas carnis ad spiritum, sicut in nobis, in quibus appetitus non solum legem refugit, sed nititur in vetitum, quod eo sæpe ardentius cupit, quo districtius prohibetur.

Sequitur secundo, in Christo nec fuisse, nec esse potuisse unum habitum vitiosum, nec ullum peccatum veniale, nec ullum motum inordinatum, imo nec ullam imperfectionem. Nam infinita sanctitas divini suppositi excludit quamlibet maculam, omnemque peccandi propensionem, quam secum affert habitus vitiosus. Suppositum etiam divinum non potest concurrere ut causa particularis ad ullum venialis peccati, vel minimæ imperfectionis motum. Vide, lector, quam sancti Capitis membrum sis, cujus mundities exiguæ imperfectionis nec atomum, nec umbram pati potuit.

REFLEXIO.

Si Salvatorem, quia peccata mundi mundaturus advenerat, peccatis omnibus immunem esse congruebat, qualis et quantus Christi Ministris puritatis nitor desideratur, quibus purgare delicta, sanctificare animas, et Redemptoris sanguinem dispensare concessum est? Absit ut in illis sordescat peccatum, quorum est auferre peccata. *Ab immundo quis mundabitur?* Nam ad scelus, quod verbo condonat, exemplo trahit. Scio a Ministri sanctitate Sacramentorum efficaciam minime pendere : verumtamen multum juvare fidelis dispensatoris sanctimoniam, tum ad occallentia corda emollienda, tum ad delicta libere, intrepideque corripienda, tum ad arctam salutis viam, quæ sola ducit ad vitam, indigitandam, tum ad salubria inspiranda consilia, nemo eat inficias. Quantum vero noceat Ministri incuria, complacentia, promerendi studium, veterum necessitudinum colendarum cupido, sententiarum laxitas, divinorum inexperientia, retorridorum Probabilistarum in doctrina Patrum hospitum et peregrinorum nimia lectio, nullus Sanctorum Doctorum est, qui non doleat. Hinc inter mille deligendum esse rectorem animarum aiebat Magister Avila, et inter dena millia Confessariorum quærendum unum solide doctum et pium addebat S. Franciscus Salesius.

Si enim sal infatuatum fuerit, in quo salietur? Si illi, per quos condiendi sunt populi, metu vel amore temporalium cœlestia non sapiant, sed quæ super terram; qui erunt homines, per quos ab illis error auferatur? Si lumen tenebræ fiat, quid sperare licet, nisi opera tenebrarum? « Nemo in Ecclesia amplius nocet (inquit Greg. Mag. in *Pastorali*) quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis, vel Sacerdotis habet. Delinquentem hunc redarguere nullus præsumit : et in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. » Quod tradit Bernard. serm. 4. *vigil. Nativit.* de Christo applicare licet Christi Ministro : « Is peccatum melius tollet, in quem peccatum non cadit : iste sine dubio lavare non potest, quem constat inquinatum esse : hæc manus opertum luto detergat oculum meum, quæ sine pulvere est : iste mihi festucam educat de oculo, qui non habet trabem in suo : imo iste trabem educat de meo, qui nec exiguum pulverem habet in suo. » Audiant, quæso, ac timeant curam animarum habentes, nam qui ad satisfaciendum districto Judici de sua tantummodo anima vix sufficiunt, de tot animabus rationem sunt reddituri, quod eorum subjectæ sunt potestati.

SPECULATIO II.

Non obstante Christi impeccabilitate, voluntas Christi libera erat etiam in observatione præceptorum a Patre sibi impositorum.

Traditur hæc veritas ab ipso Christo Joannis XX : *Ego pono animam meam, et iterum sumo eam : nemo tollit eam a me, sed ego po-*

no eam a meipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi a Patre meo. Ubi perspicua et mira arte conjungit Salvator et mandatum mortis, et liberam mortis electionem, dum asserit se in acceptione retinere potentiam ponendi animam suam a seipso : in qua potestate expedita sitam esse libertatem nemo ambigit. Et, teste Philosopho, *liberum est quod sui causa est.* Ponere autem animam a seipso est esse causam sui.

Probatur a priori ex ipsa ratione præcepti, quod non solum non causat necessitatem, sed potius libertatem supponit in eo, cui imperat ; frustra enim præcipitur habenti necessitatem agendi ; igni enim non præcipitur, ut comburat ; cordi, ut moveat ; voluntati, ut beatitudinem amet : ergo eo ipso, quod Christo impositum fuit præceptum moriendi, argumento est ipsum libere mortem subiisse ; non enim alia de causa imponitur lex, nisi ut subditus liber, qui in utramque partem ferri ad libitum potest, contineat se, ne totum faciat quod potest, vel ut in aliquem actum prorumpat, a quo poterat abstinere.

A posteriori vero suadetur : Christus moriendo ex obedientia, cæteraque adimplendo præcepta, meruit apud Patrem ; dicitur enim Philip. II : *Factus obediens usque ad mortem, propter quod Deus exaltavit illum.* Ubi præmium exaltationis retribuitur obedientiæ Christi. Et Rom. V : *Sicut per inobedientiam unius multi constituti sunt peccatores, ita per obedientiam alterius* (nimirum Salvatoris) *multi constituti sunt justi.* Ubi aperte traditur Christum obedientia sua justificationem nostram meritum fuisse. Atqui meritum supponit libertatem. Cui veluti fundamento innititur : ergo Christus obediendo præcepto Patris libertatem integram, et incolumem servavit.

Explicatam præcepti quidditatem si pensiculatius considerassent plures moderni, in tot modos conciliandi libertatem Christi cum præcepto non abiissent, quibuscum vix ac ne vix quidem Christi obedientiam salvant, quæ tamen adeo cara Christo fuit, et pretiosa, ut, teste Bernardo, « ne perderet obedientiam, perdidit vitam. » Mirum in quot placita dividantur recentiores Antithomistæ, quibus obedientiæ Christi illudunt, adjectisque nodis indissolubilibus difficultatem implicant, ac meritum Christi evacuantes, opus redemptionis ad nihilum fere redigunt, dum ejus affectant libertati adulari.

Primo enim aliqui putant, ideo Christum in executione præceptorum fuisse liberum, quia voluntas Christi taliter erat affecta, et comparata, ut mortem etiam non imperatam libenter pro salute humani generis pertulisset, mortemque ipsam ultro esset electura, nisi electionem occupasset imperium, unde juxta tritum et impolitum adagium, « fecit de necessitate virtutem ». Vel secundo, quia mortem sibi a Patre imponi postulavit, subindeque necessitas præcepti est tantum ex prioris suppositione voluntatis, quæ non officit libertati. Tertio alii post Cabreram opinantur, præceptum illud fuisse Christo impositum cum facultate illud ratum habendi, vel respuendi. Quarto Cardinalis de Lugo censet idcirco Christum obediendo fuisse liberum, quia præceptorum dispensationem impetrare, vel saltem commutationem poterat obtinere. Quinto Vasques et Valentia arbitrantur minime fuisse Christo imperatas loci, temporis, et intensionis actus circumstantias, circa quas proinde suam exercere libertatem potuit.

Quam variæ sunt opinandi vices ! quam mira, et stupenda hujus difficultatis vis ! Certe hæc sententiarum varietas et discrepantia illustrandæ veritatis, et Thomisticæ assertionis victoriæ adornandæ prorsus inservit. Hæ namque expositiones difficultatis ponderi plane succumbunt ; in hoc siquidem totum hujus controversiæ momentum situm est, an et quomodo salvetur libertas Christi in actibus obedientiæ : quam difficultatem non extricant, sed fugiunt præfatæ expositiones, quæ argumentorum vi oppressæ, et veluti lassæ diverticula quærunt, et, ut est in Græca parœmia, « postquam diu laborarunt, itidem ut antea sunt. »

Prima enim dunt recurrit ad voluntatis Christi ultro mortem non imperatam acceptaturi præparationem, utique fatetur moriendi voluntatem, prout subest præcepto, non esse liberam, et hoc ipsum est, quod quæritur. Secunda etiam ingenue fatetur, præceptum Patris libertatem Christi oppressurum, nisi illud sibi Christus imponi postulasset. Quæ sane postulatio nullibi Scripturarum vel Patrum invenitur, quin potius ex sacris Litteris habemus, Christum ingredientem mundum dixisse : *Deus meus volui et legem tuam in medio cordis mei.* Ergo in primo instanti fuit intimata lex, non postulata. Sed qui salvabit hæc sententia libertatem Christi cum præ-

ceptis naturalibus, quæ utique inconsulta voluntate imponuntur?

Tertia autem positio omnem obedientiæ rationem evacuat; mira est enim, et plane inaudita præcipiendi forma, quæ non nisi explorata subditi voluntate astringit. Sed quid, amabo, responsura est ad præcepta naturalia, quæ admittere Christus tenebatur. Quarta similiter obedientiam enecat specie conservandæ libertatis; præceptum enim, quod ita inferioris arbitrio permittitur, ut possit ad libitum dispensatio obtineri, idolum præcepti est, chimæra mandati. Difficile etiam captu est, quomodo Christus mortis illius dispensationem potuit petere et impetrare, quam noverat infallibili Dei decreto præfinitam: sicut enim immobilis est divinæ voluntatis constantia, ita constantissima humanæ voluntatis Christi cum divina conformitas: et, sicut illa rescindi nequit, ita ista dispensationem petere nequivit. Redit etiam urgens, et nunquam soluta instantia de præceptis naturalibus, quorum dispensationem petere nec poterat, nec licebat.

Ultimum denique placitum manifestius difficultatis oneri succumbit, dum fatetur Christum non meruisse per mortem imperatam, sed per circumstantias minime præceptas. Ergo concedit præceptum exterminare, et funditus delere libertatem: quod tamen contra essentiam præcepti est, quod imponi nequit, nisi subditis liberis, nec nisi ad exercendam libertatem injungitur. Certe melius et satius foret negare cum Lorca ullum impositum esse Christo præceptum, et cum quibusdam Patribus Græcis verba Pauli non intelligere de obedientia presse sumpta, quæ superioris imperium supponit, sed de pietatis obsequio, ad eum modum, quo nos amicis obedire, et obsecundare dicimur, quam tale communisci præceptum, quod nihil de circumstantiis, nihil de causis, nihil de substantia actus præscribat. Quam abhorrentes a simplici, et cæca obedientia hæ sententiæ! cum Salvator perspicue attestetur: « Sicut præcepit Pater, sic facio. Quæ placita sunt ei, facio semper. Non sicut ego volo, sed sicut tu. » Ergo non solum rem volitam, sed etiam modum operis faciendi a Patre determinari obsequentissimus filius avebat. Sed tanti est apud neotericos Moliniana indifferentia omnis determinationis etiam divinæ impatiens, ut si quid vel minimum eam tantisper arctare videtur, vix ulli rei parcant, nulla non devorent absurda, nulla non confingant effugia, quibus Evangelistarum omnium de cæca Christi obedientia conspiratio eludatur.

Enimvero quis neget in Christo perfectissimam obedientiam, perfectissimæque obedientiæ gradum extitisse, cum ipsemet attestetur, Joan. VI: *Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.* Atqui perfectissima obedientiæ ratio tantum abest, ut petat suam a superiori explorari voluntatem, quin potius præcepto non expectato, Prælati nutum non solum promptissime exequitur, sed etiam ipsum prævenit, atque ad eum se omnimodis componit, atque confingit, ut præclare observavit angelicus Doctor obedientiæ amore, et praxi non minus Angelus, quam doctrina. « Voluntas superioris (inquit 2. 2. q. 104. art. 2.) quomodocumque innotescat, est quoddam tacitum præceptum, et tanto videtur obedientia promptior, quanto expressum præceptum obediendo prævenit, voluntate tamen superioris intellecta. » Quam præclaram maximam non e putidis eorum lacunis hausit, qui subditum opinione probabili munitum expressam, et præcepto intimatam Prælati voluntatem posse floccifacere censuerunt, sed ex purissimis Patrum fontibus derivavit. « Verus obediens (inquit Bernard. lib. *de Præcept. et dispens.*) parat aures auditui, linguam voci, pedes itineri, manus operi, et se totum intus colligit, ut mandatum peragat imperantis. Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur. Hæc est illa, de qua signanter Apostolus Petrus: castificantes, inquit, corda vestra in obedientia caritatis. Pulchre se in hoc sequestrans ab illa inerti, et servili obedientia, nec caritati prompta, sed obnoxia necessitati. Hæc justi illius, cui non est posita, propria lex, non quod ille perfectus vivere debeat sine lege, sed quia non sit sub lege. » Quia nimirum vera obedientia amoris opus; subindeque puræ libertatis fructus, et germana soboles est. Ergo omnes illæ recitatæ sententiæ, quæ Patris præceptum a Christi voluntate pendere, et dispensationi subjacere comminiscuntur, Christi obedientiam de medio tollunt, subindeque obedientiam ejus cum libertate non componunt.

REFLEXIO.

Felix obedientiæ necessitas, quæ libertatem non minuit, sed perficit, sed nobilitat,

sed coronat! « Perfecta obedientia (inquit laudatus Bernard.) largiori voluntate fertur in latitudinem caritatis, et ad omne quod injungitur, spontaneo vigore liberalis in infinitam libertatem extenditur. » Sed terque, quaterque infelix libertas, vel potius libertinitas omni servitute servilior, quæ divini præcepti excutit jugum, ut propriæ serviat voluntati : nulla miserior captivitas, nulla miserabilior ea, qua vincula ipsa amantur, suspirantque peccatores ligati non ferro alieno, sed sua ferrea voluntate ; dum, ut ait Augustinus, velle nostrum tenet inimicus, et inde funes nobis facit, pariens ex voluntate consuetudinem, ex consuetudine, cui non resistitur, necessitatem, quibus quasi quibusdam annulis sibimet annexis tenet dura servitus, et consummata calamitas, in qua turpia non solum tentant, sed placent, et pertrahunt; desinitque esse remedio locus, ubi quæ fuerunt vitia, mores fiunt.

Ergo exemplo Christi obedientiam, tanquam veræ libertatis coronamentum diligamus, non servili metu, sed caritatis affectu, non timore pœnæ, sed amore justitiæ prosequamur eam ; quia, ut August. *in Psalm.* LXVI. tradit : « Non es amicus recti, quando, si fieri posset, mallet id quod rectum est non juberi. » Quid sancta obedientia nobilius, cui se Deus ipse supposuit, nec voluit novæ legis dare præceptum, nisi præmisisset exemplum ? Quid justius? Nihil enim iniquius esse potest, quam velle sibi obtemperari a minoribus, et nolle majoribus, nolle Deo Optimo Maximo obtemperare. Quid Deo gratius, qui tam crebro, tam amanter cor sibi præberi postulat, ut obediat Conditori? Certe « non potuit Deus », inquit Ambrosius *super Psalm.*, « perfectius demonstrare quantum sit bonum obedientiæ, nisi cum prohibuit ab ea re, quæ non erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam, sola ibi inobedientia obtinet pœnam. » Quid suavius, quid dulcius obedientia? Nam, ut pereleganter ait Magnus Leo, « nihil arduum humilibus, nihil asperum mitibus, et facile omnia præcepta veniunt in effectum, quando et gratiæ præcedit auxilium, et obedientia mollit imperium ; nec dura ibi necessitate servitur, ubi diligitur quod jubetur. » Quid fœcundius ea, quæ vel ad omnem virtutem animis implantandam opportunior, vel ad placandum Deum acceptior est hostia? « Obedientia est (ait Magnus Gregor. lib. 35. *Moral.*) quæ menti cæteras virtutes inserit, insertasque custodit. Melior est obedientia, quam victimæ. Obedientia victimis jure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. »

Omnia autem facite sine murmurationibus, et hæsitationibus, inquit Doctor Gentium Philip. II. Non quasi ad arbitrium nostrum quædam ex mandatis Dei eligamus, sed omnia compleamus, aspicientes in omnibus imperantis majestatem. Prælatorum vices Dei gerentium parati, et non turbati custodiamus mandata, superioribus obsequentes, sociis congruentes, subditis utiliter condescendentes, sed *sine murmurationibus*, id est impigri, et alacres excipiamus imperia ; forti, alacri, intrepidoque animo labores pro virtute susceptos subeamus. Quidquid igitur a majoribus fuerit commendatum, tanquam de cœlo, vel sicut de ore Dei prolatum accipe. nihil reprehendas, nihil discutias, sine murmure, mora, aut tristitia, *corde arido, et affectione recalcitranti*, mandatum comple, totum justum, totum utile judica, nisi contra Dei, vel Sanctorum statuta attentaverit imperare. Quin etiam esto semper in procinctu obedientiæ, opta juberi ; et non solum bene meriturum esse te crede, si jussa feceris, sed etiam imperium duc loco beneficii. Pulchre Seneca : « Fertilibus agris non est imperandum. » Pulchrius ex Ambrosio nonnullus : « Extende manum, exere, et accipe cito gladium, ne mora sacrificium decoloret. » Pulcherrime Augustinus : « Credite ex toto corde, credite non claudicantes, non hæsitantes, non contra ipsam fidem suspicionibus humanis argumentantes. » Divine Spiritus sanctus : *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.* Et iterum : *Usquequo claudicatis in duas partes?* Vel, ut habet hebraica lectio : *Usquequo transitis super duas cogitationes?*

SPECULATIO III.

Eadem concordia solutione objectionum firmatur, et illustratur.

Sæpe præcedentibus tomis advertere potuit lector eruditus, omnia, quæ contra angelicam de scientia Dei, voluntate, prædestinatione et gratia divina sententiam intorquentur argumenta, desumi ex violata voluntatis humanæ libertate. Ad refellendas hujusmodi objectiones, et Thomisticam sententiam immobili fundamento stabiliendam

opposuimus alias libertatis divinæ cum immutabilitate concordiam, in qua causæ nostræ præsidia invictissima invenimus. Nunc eisdem opponimus concordiam libertatis cum impeccabilitate Christi, quem *oportuit pati;* et tamen libere passus est. Et certe, si sepositis præjudiciis, privatisque affectibus, quibus mens exoculari solet, quæstionem definiant, veritate coacti fatebuntur omnes, quas ipsi accumulant contra prædeterminationem physicam difficultates, his duabus comparatas arenam esse exiguam et ingentem illam argumentorum molem, quam exstruunt, acervum esse sophismatum, et fallaciarum, quibus plerique delectantur. Tum quia altissima Thomisticæ doctrinæ principia, unde eruuntur, scrutari paucissimis datum est, et intelligere paucioribus. Tum quia semidocti non solida, et profunda sectantur, sed plausibilia, quæ tenuem et perfusoriam habent speciem veritatis. Libertatem ergo Dei, et Christi præ oculis semper habe, veluti instructissimum armamentarium, ex quo arma tum offensiva, cum defensiva eruuntur, mille etiam clypei pendent ex eo, et omnis armatura fortium.

Sed dices : Nisi confugiamus ad aliquem ex refutatis speculatione præcedenti explicandi modis, impossibile erit conciliare libertatem cum impeccabilitate Christi ; si enim Christus libere operatus sit quod ei a Patre injunctum est, utique potuit non operari, sed si potuit non operari, potuit etiam transgredi præceptum, quod est peccare : ergo Christus in executione præceptorum vel fuit peccabilis, vel non fuit liber. In summa, vel potuit Christus ab operibus imperatis abstinere, vel non potuit ; si potuit, peccare potuit; si non potuit, liber non fuit.

Respondeo Christum etiam stante præcepto, et urgente obligatione ejus, habuisse non moriendi libertatem ; præceptum quippe, ut toties dictum est, nec dici satis impræsentiarum potest, libertatem non aufert, sed supponit, eamque stimulat, ut exeat in actum. Et ratio est, quia non est de ratione libertatis posse recusare mortem formaliter ut imperatam, quia hoc esset posse ferri in malum, et peccatum, quæ potentia ad perfectionem libertatis non pertinet, sed infirmitatem arguit, et defectum ; sed satis est, quod mortem secundum se spectatam nolle Christus potuerit. Itaque non mors illa considerari potest in se præcise, nude et negative sumpta ; et sic illam potuit Christus admittere, vel repudiare, etiam instante præcepto. Secundo potest considerari ut mala, et privative ; et sic illam Christus non potuit eligere, quia immaculata Christi libertas gratia confirmata, et unione hypostatica in bono immobilitata malum amare nequibat, quia fortis erat, et robusta, victrix malorum, et invicta rectrix bonorum.

Urgebis : Posse non mori stante præcepto, est posse peccare, cum sit posse non obedire, et transgredi legem ; sed Christus stante præcepto potuit ratione libertatis non mori : ergo potuit etiam peccare.

Respondeo ut plurimum recurri a multis ad tritas distinctiones sensus compositi, et divisi, potentiæ antecedentis, et consequentis, quæ licet sint optimæ, a paucis tamen recte intelliguntur, a nonnullis scholæ nostræ haud bene deditis male applicantur, et eis ubique opportune, importune, veluti loco communi utuntur, quod est juxta tritum adagium, « ephippium pro omni equo instruere. »

Diligenter ergo, et attente considerari velim, celebrem illam distinctionem non posse æque deservire libertati Christi in ordine ad præceptum, sicut deservit ad libertatem creatam cum decreto, et motionibus divinis conciliandam. Primo, quia, licet verum sit dicere, hominem præfinitum, vel præmotum ad amorem posse odisse in sensu diviso, ac potentia antecedente, id est retinere potentiam expeditam ad odium, quia motio Dei, utpote exequutio omnipotentissimæ divinæ voluntatis, ingrediens libertatem, eam per modum liberi determinat ; Deus enim cum sit causa universalissima, profundens totum ens, et differentias ejus, nedum substantiam, sed etiam modum libertatis attingit. Aliunde vero non est inconveniens admittere in homine præmoto potentiam ad malum, cum in illo sit libertas deficiens, boni, malique capax, et post Adami lapsum in peccata proclivior ; ac proinde homo etiam dum bene agit, retinet potentiam expeditam ad malum, non quidem cum bono conjungendum, sed secundum se spectatum, seu respicit malum ut possibile, sed non ut futurum.

At in Christo longe aliter se habet (et mirari subit nonnullos doctos id non satis pensiculate enucleasse). Nam dum Christus obediebat Patri, non poterat paternum præceptum non obediendo aspernari, nedum in sensu composito, conjuncta cum præcepto

transgressione, sed nec etiam in sensu diviso, et potentia antecedente, retinendo scilicet potentiam ad prævaricandum expeditam ; quia hoc ipso, quod erat ab intrinseco impeccabilis, non retinebat potentiam antecedentem, et expeditam ad non obediendum.

Alterum motionem inter et præceptum discrimen intercedit non minoris momenti, quia decretum Dei, et motio ejus executiva libertatem introrsum ingreditur, et pervadit, sicque attemperat se modo illius, imo libertatem secum affert, et causat, quia est origo totius entis, et fons omnis bonitatis ; at vero præceptum forinsecus duntaxat sonat, et extrinsece libertatem creatam dirigit, non interius inclinat voluntatem. Unde dicere præceptum eodem modo salvare libertatem, quo motio divinæ gratiæ, est magna inconsideratio, alias præcepta Dei id efficerent respectu voluntatis, quod præstat concursus Dei, quod nullus hactenus admisit.

Quare cum grano salis, seu cum magna discretione hujusmodi distinctione utendum est, quia nimirum Christus nullam habet ad prævaricandum potentiam, neque consequentem, seu conjunctam cum inobedientia, neque antecedentem, seu potentem non obedire ; quia inobedientia est peccatum, et in Christo nulla est ad peccandum potestas. Aliter ergo hæc distinctio adhibenda est. Unde ad argumentum sic clare respondere potest distinguendo majorem : posse non mori stante præcepto, est posse peccare, si possit non mori potentia, quæ feratur ad non mortem, ut malam et prohibitam, concedo ; potentia, quæ feratur ad non mortem secundum se præcise, et negative sumptam, nego. Et similiter minorem : sed Christus potuit non mori, potentia, quæ respiciat non mortem secundum se, et negative acceptam, concedo ; potentia, quæ respiciat non mortem, seu fugam mortis privative, seu ut malam, et prohibitam, nego minorem, et consequentiam. Quia libertas Christi cum sit indefectibilis, non debet posse non obedire, quia hoc esset posse peccare ; sed sufficit, quod possit ponere, vel omittere actionem aliquam consideratam secundum se ex modo agendi voluntatis supponente indifferentiam judicii, et præcisa ratione mali, quam objectum induere potest. Et ad hunc sensum optime revocari potest distinctio sensus compositi, et divisi, modo applicetur supra posse non mori ; sed nunquam applicanda est supra posse non obedire, quia licet primum possit Christus in sensu diviso, et potentia antecedente, non tamen secundum, ut ex dictis patet.

Insistes : Voluntas, supposita efficaci intentione finis, necessitatur eligere media ad finis assequutionem indispensabiliter requisita. Si vero finis sit acquisitus, ex vi amoris et fruitionis efficacis finis obtenti ad ea media prosequenda voluntas adstringitur, quæ ad ejus conservationem exiguntur : atqui voluntas Christi Deum ultimum finem nedum efficaciter, sed etiam necessario amat ; aliunde vero ad ejusmodi finis conservationem necessaria est adimpletio actuum, qui cadunt sub præcepto : ergo Christus ad actus imperatos non libere, sed necessario ferebatur.

Respondeo hoc argumentum nimis probare, ex eo enim sequeretur omnia sanctorum Angelorum, et hominum beatorum opera, etiam externa ministeria a Deo imperata non esse libera, sed necessaria, quod nemo concedit. Dicendum ergo primo, ex amore efficaci finis intenti, vel possessi sequi necessario electionem medii cum fine essentialiter connexi : si autem non sit intrinseca connexio medii cum fine vel obtinendo, vel conservando, voluntas ad ejus electionem minime necessitatur, sed manet intrinseca voluntatis indifferentia circa illum actum, sicut et indifferentia judicii de bonitate illius medii. Patet autem esse intrinsecam connexionem inter amorem Dei, et fugam peccati, ideoque ad peccandum nullam habere Christum libertatem : non est autem intrinseca connexio inter actus a lege externa præceptos cum fine amato, cui ad tempus, et accidentario solum conjunguntur : unde amor necessarius Dei ad electionem medii ex sola externæ legis impositione inclinat quidem, sed non necessitat ; implicat enim in adjecto, quod sola impositio præcepti de novo advenientis faciat actum de libero necessarium, siquidem constituit actum obedientiæ, qui libertatem essentialiter requirit.

Secundo brevius et forte planius ac facilius ex antea dictis respondetur, voluntatem Christi amentem Deum tanquam finem, necessitari quidem ad amandum medium reduplicative ut tale, et ad fugiendum quod divertit a tali fine, sub ea ratione, qua divertit ; non tamen necessitari ad medium illud specificative consideratum, id est secun-

dum suam absolutam rationem, et ex meritis solius objecti præcisi ab omnibus circumstantiis; quia etiam stante amore finis habet voluntas potentiam physicam ad actum, vel negationem actus, non secundum quod induuntur privatione regulæ rationis, sed secundum quod in se materialiter, et negative spectantur.

Ad præcedentium omnium lucem præclare observat modernus auctor, a quo nihil non præclarissimum prodiit unquam; Vincentius, inquam, Baronius in aureo illo de humana libertate, et gratia divina operæ pretio, tantum abesse inviolabilem ultimi finis amorem voluntati circa media necessitatem inducere, quin potius eo voluntatem esse magis ab electione mediorum indifferentium independentem, quo bono infinito fortius, et intimius adhæret: hoc enim ipso, quod infinito bono contenta est, cætera sibi indifferentia sunt, quia omnia infra se jacent, unde circa illa perfectam retinet indifferentiam, temperatam tamen subordinatione ad finem, quo solo contenta cæteris omnibus dominatur; amor enim sequitur cognitionem. Sicut ergo ratio omnia bona privata decurrit, examinat, expendit, in omnem faciem vertit, et beneficio judicii universalis bona quæcumque creata dum ponderat, et appendit in statera, invenit ea minus habere, et pluribus defectibus scatere advertit, ita voluntas bona illa cum indifferentia sectatur. Et radicem hujus doctrinæ alias ex D. Thoma adduximus: sicut se habet primum principium in speculabilibus, ita ultimus finis in operabilibus; sicut enim ratio discurrit a principiis ad conclusiones, ita voluntas ab amore finis ad media progreditur: unde, sicut intellectus non necessario adhæret conclusioni contingenter et probabiliter tantum deductæ, ita voluntas minime alligatur mediis cum fine ex natura sua minime connexis. Rursus sicut non est perfectio, sed infirmitas intellectus, dum ex veris principiis falsas conclusiones deducit; ita nec essentia, nec pars, nec extensio, nec accessio, sed probrum, vitium, et defectus libertatis est male media eligere ex fine præstituto. Quia creatura rationalis boni infiniti capax, solo bono increato satiari, solo necessitari potest; cæteris omnibus superior est, nisi se infra se per summam ignaviam dejiciat.

Ex quibus libertas Christi in adimpletione præceptorum mirandum in modum elucescit: cum enim mors crucis imperata ex præcisa sua ratione non habeat essentialem, et quasi perpetuam cum Deo dilecto connexionem, sed ad summum accidentariam, ex aliqua extrinseca positione, libere circa illam versatur: cujus argumento non levi est, quod Christus paratus erat illam deserere et odisse, si id exegisset ratio finis summe, et unice dilecti. Unde manet circa mortem illam indifferentia non effrænis et dissoluta, sed temperata ordine finis, cui veluti immoto fulcro innititur, ut deinde circa media libere moveatur.

Scio hanc doctrinam displicuisse jurato ordinis Prædicatorii, et Scholæ Angelicæ hosti Petro a Valle-Clausa. Sed condonandum est homini passionum furore exoculato, cujus immortale odium nec nostra patientia, et modestia, nec annorum fluxu mitigandis, deliniendisque simultatibus per opportuno mansuescere unquam potuit, nec de flagranti exasperati animi odio vir, si superis placet, Christianus, remittere voluit. Sed suam inscitiam furiosus explicavit, dum rem apertam pernegare, et obscurare sategit in suo famoso *de Religione bestiarum*, quibus nos accenset, libello, et in altero contra P. Gibuisum opusculo nihilo meliori, vel modestiori. Quid enim constantius apud omnes humanæ vitæ scientiarum artiumque professores, quam unum certum, et fixum constituendum esse objectum, et finem invariabilem cui tota disciplina inconcusse nitatur, de quo qui dubitaverit, totius professionis, et instituti fundamenta convellit, et stirpitus evertit? v. g., medicina valetudinem curandam pro fine intendit, cujus gratia mollitur quæcumque docet, vel operatur; remedia tamen libere eligit, prout ad sanitatem servandam, aut restaurandam opitulantur. Sic in moralibus, quo amor finis ardentior est, et firmior, eo voluntas expeditior et liberior est ad mediorum delectum. Tunc enim subjicimus nobis omnia, cum nos subjicimus rationi, rationem subjicimus Deo; tunc regnamus, cum Deo servimus; et tunc nobis contingit vera libertas, cum vero et summo bono indivulse mancipamur. Non secus ac janua facilius in utrumque latus, promptius circumagitur, et ingressum permittit, aut prohibet domum accedentibus, si cardo sit immotus.

Ex quibus clare perspicies præclaram illam, et vere luminosam Patris Gibiusi sententiam ab angelico Doctore mutuatam, qua

omnes libertatis creatæ nodos quamlibet intricatos summa cum facilitate, et felicitate dissolvit. Tria itaque ad libertatis notitiam perfecte declarandam præ oculis habeto, radicem scilicet, essentiam et proprietatem. Radix est triplex capacitas, amplitudo, seu plenitudo creaturæ rationalis in essendo, qua est compendium universi, et parvus mundus; in intelligendo, qua potest omnia apprehendere, examinare, judicare; in appetendo, qua potest quæcumque cognita amare, et in ipsum summum bonum ferri, quo solo satiari potest infinita cordis humani latitudo. Essentia vero libertatis est vis electiva mediorum, servato ordine finis. Proprietas tandem est indifferentia voluntatis, qua positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere, vel non agere. Plenitudo enim explicata facit voluntatem præditam esse independentia supra bona finita, quibus proinde tanquam domina ad libitum utitur. Tum quia capax infiniti boni, repellere potest quodcumque illo minus est. Tum quia beneficio intellectus advertentis in omni bono creato defectum, vel nævum, potest quodlibet fastidire et repellere. Quid ea libertate sic exposita nobilius, vel divinæ libertatis, a qua omnis libertas in cœlo, et in terra nominatur, similius et propinquius? « Videre bruta, Theophile imitari (inquit eleganter, et juxta nervose Vincentius Baronius) si dubitarem hanc libertatis notionem habere quicquam cum bestiis commune. Quid, quæso, a bestiarum genio alienum magis natura omnium perfectionum capaci, judicio rerum omnium arbitro appetitu ad bonum infinitum nato, et prono? Quid illa independentia a bonis privatis? Quid indifferentia ad media, seu absolutam velis, seu temperatam ordine finis? Quid horum inest nobis commune cum brutis? An omnia esse, omnia judicare, omnia possunt appetere? An eminent rebus? An utuntur illis cum indifferentia? An eligunt juxta finis exigentiam? Quid ergo nobis brutorum nomen, et consortium objicis? Si hanc obloquendi licentiam tibi arrogas, quid salvum, et tutum erit a tui calami, et tuæ linguæ licentia?»

Objicies secundo : Christo impositum erat præceptum amandi Deum; hoc est enim primum, et magnum mandatum, quod natura ipsa inspirat, Scriptura omnibus forme paginis insonat et cunctis historiis, prophetiis, figuris, mysteriis, promissis, minis, documentis inculcat, ut cordibus hominum penitius infigatur. Sed in observantia talis præcepti Christus non fuit liber; amor enim Dei in Christo erat necessarius, utpote sequens claram Dei visionem manifestantem summum bonum, in quo nulla potest apparere ratio mali : ergo in adimpletione præceptorum Christus non fuit liber.

Respondeo omnino fatendum esse, Christum in actibus caritatis fuisse liberum, alias in Christo nullum fuisset meritum, quo totum ex amore Dei derivatur in cæteros actus, qui nullius pretii sunt apud Deum, nisi eos caritas vel eliciat, vel imperet, et ad Deum referat. Unde in veridica Magni Augustini sententia nulla est vera, et simpliciter talis virtus sine caritate, unde ab eodem virtus definitur « ordo amoris ». Quare amorem Dei in Christo fuisse liberum, nemo jure negare potest; ideo namque opus redemptionis, quo meruit nostram salutem, eximiæ Servatoris caritati tribuunt Patres omnes, juxta illud, quod Veritas ait : *Ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.*

Verum enim vero in hujus amoris libertate explicanda non mediocriter desudant theologi. Quorum plerique, quos novissime sequitur scholæ nostræ scriptor postremus, sed eruditione inter primos annumerandus Baptista Gonet, docent dilectionem Christi ut terminatam ad bonitatem divinam, prout est ratio diligendi Deum, ejusque perfectiones necessarias, non fuisse liberam, et meritoriam : ut autem terminabatur ad eamdem Dei bonitatem, quatenus est ratio diligendi creaturas, et desiderandi Deo bona extrinseca, gloriam scilicet, laudem et honorem, fuisse liberam, subindeque meritoriam. Unde hæc sententia arbitratur actum eumdem caritatis habere rationem liberi, et necessarii respectu diversorum : non secus ac visio beata est intuitiva respectu essentiæ, et abstractiva respectu creaturarum possibilium. Theologia est simul speculativa et practica respectu diversorum ; et idem actus liber Dei est necessarius respectu propriæ bonitatis, et liber respectu creaturarum.

Porro hæc doctrina, quamlibet ingeniose excogitata parum solida, multum difficilis nobis semper vita est, et quod caput est, Angelico nostro, communique Præceptori non satis consentanea. Etenim S. Doctor 1. 2. quæst. 4. art. 4. formaliter ait : « Voluntas videntis Deum per essentiam ex necessitate amat quidquid amat sub ordine ad

Deum.» Ergo actus caritatis beatifica, quæ fertur in creaturas propter Deum, seu « sub ordine ad Deum», non est liber, sed « ex necessitate.» Et ratio suffragatur : tum quia durum dictu, et creditu est, Christum nihil meruisse amando Deum ut est in se, et propter se, sed solum amando creaturas Dei, cum meritum caritatis potissime consistere debeat in præcipuo ejus actu, qui est amor divinæ et amabilissimæ bonitatis in se, et propter se. Tum quia non est verisimile illam divinæ voluntatis eminentiam, quæ in eodem purissimo actu libertatem cum necessitate conjungit, quam hactenus nisi balbutiendo explanare nemo potuit, sed ingeniorum esse torturam nemo non confessus est : hanc, inquam, eminentiam actui puro eximiam attribui posse, et debere amori creato, finito, et humano, quis hoc credat? quis capiat?

Quod si dicas, in his libertatis concordiis unicum asylum esse admirationem, et quæ non intelligimus, credere nos debere ; bene est : sed non sunt propterea omnia sus deque miscenda, vel libertas humana divinæ coæquanda. Unde sic rursus instauro argumentum : in hoc differt libertas divina a creata, quod divina non est per ordinem ad actus, sed ad objecta, ex quo fit actum liberum Dei non esse defectibilem sub ulla ratione intrinseca, sed sufficit, quod ex ejus dominio mutetur objectum, ut primo tomo operose satis exposuimus. At vero libertas creata est per ordinem ad actus, quos voluntas elicit, vel suspendit : atqui entitas amoris beatifici durante visione non potest suspendi, cum sit necessaria necessitate exercitii : ergo actus ille non est liber libertate essentiali creaturæ. Quod si dicas, posse suspendi connotationem ad creaturas, sic urgeo : vel illa connotatio est aliquid reale per modum actus contingens, et defectibile, vel est sola entitas actus necessarii. Primum est, quod intendimus, nimirum amorem liberum Christi non esse solam entitatem actus necessarii. Secundum vero est prærogativa divinæ libertatis ob infinitam actualitatem ei conveniens. Denique optima est ratiocinatio S. Thomæ q. 19. art. 3. Christus meruit per caritatem viatoris, ut talis : atqui scientia beata constituit comprehensorem, licet enim in Christo conjungatur statui viatoris, tamen statum illum non constituebat. Ergo Christus non meruit per caritatem regulatam scientia beata ; caritas quippe ab eo regulata non est caritas viatoris, sed comprehensors.

Nec obsunt exempla allata. Non primum de visione beata, quæ potest esse intuitiva, et abstractiva respectu diversorum, quia hoc quod est esse abstractivum, est denominatio extrinseca petita ab objecto non existenti, quo præsente fit intuitiva ; at vero modus libertatis est intrinsecus actui, imo secundum plures est ipsemet actus ut egrediens a potentia libera, et domina suorum actuum, quos potest elicere, vel suspendere. Illi ergo actui, cui repugnat posse suspendi, repugnat libertas indifferentiæ ad merendum necessaria, uti definivit Innocentius X. Amor autem beatus utique suspendi stante visione non potest : exemplum quoque e theologia desumptum nihilo melius est, quia speculatio, et praxis non causant effectus repugnantes, sed sunt sicut gradus vegetandi, sentiendi, et ratiocinandi, qui in inferioribus formis dispersi, in altiori, scilicet anima rationali uniuntur. At vero libertas et necessitas causant effectus eidem actui repugnantes, nimirum posse suspendi, et non posse suspendi, qui non minus sunt incompossibiles, quam quiescere simul et moveri.

Vera ergo hujus nodi solutio traditur ab aliis gravissimis Thomistis, Capreolo, Ferrariensi, Medina, Soto asserentibus, quod quia amor sequitur cognitionem, ita triplicem Christi scientiam, beatam, infusam, acquisitam triplex amor comitantur, beatificus scilicet comprehensoribus eximius, supernaturalis meritorius viatoribus peculiaris, et naturalis creaturæ intellectuali præsertim integræ, et sanæ proprius. Per primum, aut tertium nequibat Salvator mereri quia ille caret indifferentia ad merendum, vel demerendum necessaria ; iste intra naturæ limites sistens præmio supernaturali dignus non est, quia juxta tritum adagium, « In naturalibus nec meremur, nec demeremur. » Tertius ergo duntaxat meriti capax esse potuit, quia et libertatis indifferentia, et supernaturalitatis condignitate præditus erat.

In hujus sententiæ confirmationem recole, quæ superiori capite de scientia Christo infusa scripta sunt, quibus ad hujus doctrinæ ubertatem, et firmitatem adjice scientiam infusam non solum esse speculativam, sed etiam practicam ; cum enim utramque hanc dotem adunet theologia, et Fides scientiæ infusæ longe excellentiori id denegari nequaquam potest. Ergo scientiæ infusæ est,

actus humanos supernaturales modo practico dirigere, et regulare, ut non sistat in sola objecti contemplatione ; atqui ad actus humanos supernaturales recte regulandos, ac præscribendos necesse est incipere ab intentione finis amati : ergo scientia infusa dirigebat aliquem amorem Dei ut ultimi finis summe dilecti, non amorem mere naturalem ad quem sufficit cognitio naturalis ; non amorem beatificum, scientiæ beatæ corollarium ; sed amorem meritorium supernaturalem, statui viatorum consentaneum.

Sed instat P. Gonet : Duo accidentia solo numero distincta non possunt esse in eodem subjecto : atqui amor supernaturalis viatorum non differt specie ab actu beati amoris, ideo namque dicitur, quod caritas nunquam excidit, perseveratque in patria amor viæ, quia utrobique est eadem bonitas divina, quæ est objectum formale caritatis. Ergo perperam duos amores, viatoris scilicet, et comprehensoris in Christi voluntate comminiscimur.

Respondeo nihil triplici amore actuali Christi triplici scientiæ ejus correspondenti esse congruentius ut sit mensuratum inter et mensuram, cognitionem et dilectionem debita harmonia et consonantia. Porro amores illi non solo numero differunt. Et quidem de naturali manifestius est, quam probatione egeat, actus namque naturalis et specie et ordine a supernaturali distinguitur. Amor autem, cui prælucet scientia infusa, differt specie modali ab amore, quem dirigit visio beata. Quia, sicut modus libertatis differt specie a modo necessitatis, ita actus liber specie modali a necessario distinguitur quatenus diversa est utriusque actio ratio se movendi in ratione voluntarii ; in actu enim libero voluntas agit cum dominio, in actu vero necessario operatur ex pondere naturæ erumpentis impetu rapido in actum. Quæ differentia sufficit, ut possint gemini illi actus eidem inesse voluntati, ut multis exemplis confirmant philosophi Thomistæ, admittentes duas in eodem oculo species intentionales duo ova repræsentantes, duos modos radicationis in eadem qualitate defixos.

Et ratio est, quia accidens habens modum specie diversum sibi intrinsecum, pro eodem habetur, ac si foret specie diversum. Quare, licet actus caritatis viæ et patriæ sint ejusdem speciei completæ, quatenus ab eodem habitu procedunt, et ut idem objectum sub eadem formali ratione tendunt ; specie tamen incompleta distinguuntur, non secus ac partes heterogeneæ ab eadem anima informatæ ; vel, sicut actus adorationis, devotionis, orationis, tametsi ab eodem habitu religionis prodeant, vel etiam quemadmodum amor Dei, et proximi, qui, teste S. Thoma, sunt actus specie discreti, etsi ab eodem caritatis fonte promanent. Et eodem pacto distinguebantur in Christo amor, cui facem præferebat scientia infusa, et amor, quem dirigebat visio beata.

Quod vero dicitur, caritatem nunquam excidere, intelligitur de caritate habituali ; nam cæteroquin actus caritatis viæ non perdurat in patria, ut patet in sanctis Angelis, quorum amor viæ fuit distinctus ab amore patriæ, alias non fuisset in illis, nisi unicum instans pro via, et pro termino, quod communiter rejicitur. Et ratio est, quia mutatio actus liberi in necessarium non est denominatio extrinseca, sed aliquid intrinsecum ab ipsa potentia vitali effluens, et in actu ipso relucens : ergo quando actui advenit modus intrinsecus necessitatis, vel libertatis, debet esse novus voluntatis partus, nova processio, nova a principio vitali derivatio. Patet autem quod si est novum fieri, non continuatur idem actus, sed novus incipit : in patria ergo non excidet caritas in æternum duratura, sed novam concipiet flammam in centro puriorem, qua Deum amabit homo, et amabit totus, amabit dulciter, amabit fortiter, amabit constanter, præceptumque implebit, quo Deum ex toto corde, tota anima, totis viribus amare tenemur. Incipe ergo, lector, hic amare, ut amor tuus ad suum recurrens principium, suæ redditus origini, suo refusus fonti, semper ex eo sumat unde jugiter fluat evadatque sempiternus sicut objectum quod diligit. « O jugum sancti amoris (exclamat Bernard. lib. *de dilig. Deo*) quam dulciter capis, gloriose illaqueas, suaviter premis, delectanter oneras, fortiter stringis, prudenter erudis ! O felix amor, ex quo oritur strenuitas morum, puritas affectionum, subtilitas intellectuum, desideriorum sanctitas, operum claritas, virtutum fœcunditas, meritorum dignitas, præmiorum sublimitas. »

REFLEXIO

« In regno nati sumus, Deo parere libertas est, » aiebat christiane Seneca paganus. Aliena plane ab omnium sapientum mente

loquuntur, qui putant citra libertatis injuriam non posse humanam voluntatem divinæ gratiæ subjici potestati, cum voluntas sit eo sanior, quo liberior, et eo liberior, quo divinæ gratiæ subjectior, ac divinæ legis amantior. « Liber est æstimandus, qui nulli turpitudini servit, » inquit Tullius, quem si ut ethnicum spernas, vel suspectum habeas, lector, audi Augustinum lib. *de vera Relig.* : « Quem delectat vera libertas, ab amore rerum mutabilium liber esse appetat, et quem regnare delectat, uni omnium regnatori Deo subjectus sit. » Audi Ambrosium : « Ille in quavis conditione servitii liber est, qui amore non capitur, avaritiæ vinculis non tenetur, metu criminis non alligatur. » Audi Hieronymum : « Sola apud Deum libertas est non servire peccatis : summa apud Deum nobilitas est clarum esse virtutibus. » Quia nimirum nulla est in obediendo servitus, ubi diligitur quod jubetur. Fingat qui non amat, laborem in præcepto ; verum nihil durum, nihil amarum, nihil grave computat verus amor. Caritas obedientis difficultatis nomen erubescit, quia superare per divinam gratiam confidit, quæ superari per divina mandata jubentur. Nullum accipit de impossibilitate solatium, nullum de difficultate remedium, quia, ut ait S. Leo serm. 6. in *Quadrag.*, « dilectio, quæ simul Deo, hominique debetur, nullis unquam impeditur obstaculis ut non ei semper bene velle sit liberum. » Hoc proprium propria voluntas habet, cum divinæ legi fuerit refractaria, ut quo magis sibi servit, eo amplius crudelioribus vinculis internectatur. Quid enim magis servilius, quam eos sub vitiorum gemere servitute, qui Deo adoptante regii obtinuerunt generis dignitatem ? Quid turpius, quam terrenis sese cupiditatibus dedere eos, qui ad obtinendam cœlestem hæreditatem per Christi gratiam merentur ascribi ?

Numquid Deo subjecta erit anima mea ? Deo, inquam, qui cœlorum incorruptos orbes, siderum inæquales cursus, elementorum alternas vices ; omnes denique res superas, inferasque temperat, gubernat, moderatur. Ne credas lædi libertatem subjectione ad illum, cujus summæ, perfectissimæque naturæ nihil magis convenit, quam ut curam, tutelam, perfectionemque operis sui et velit et possit. Quidni velit Pater misericordiarum optimus ? Quidni possit Omnipotens, supra quem vires nullæ, nullæ nisi ab ipso ? Naturæ, gratiæque communis vox est; quocumque enim oculos, animum, fidemque convertamus, animata, et inanimata, immortalia, et peritura, cœlestia, et terrena, divina pariter et humana : philosophica, et christiana clamant clare, ac loquuntur, subjectione ejus omnia perfici, qui summa perfectio est, ejusque influxu et motione beari, qui omnibus non præest solum, sed interest, imo inest.

Ejus ergo imperiis ultro obsequere, de quibus conqueri jure nemo potest, nisi qui obsurduerit, et obduruerit contra naturæ vocem. Illum sequere, cui frustra recusamus obedire; quia aut sequere, aut trahere ; sequeris volens, traheris rebellis. Ei sponte pare, cujus omnia sæcula obaudiunt supremam legem. Pudeat videre milites audito signo, manibus, pedibus, oculis, animoque intentos currere ad mortem. Cur ergo tu alacris, et pleno, lætoque gradu detrectas sequi imperatorem ad vitam vocantem ? Præclare Justus Lipsius lib. 1. *de Constant.* c. 15. et 20 : « Hac primum plane scutum contra omnia externa, Deo subjici, Deum cogitare, et in omni eventu mentem hanc flectere ad magnam illam mundi mentem providentiam. Prima causa adeo secundas, mediasque non tollit, ut non nisi ordinatim quidem per eas agat. Deus enim ille, qui res creavit, rebus utitur sine corruptione rerum. Sicut supremum illud cœlum inferiores omnes orbes ita secum ducit, ut proprium eorum motum non abrumpat, aut sistat : sic Deus humana omnia trahit, sed peculiarem cujusque vim, aut motionem non tollit. » Acute Augustinus : « Non enim voluntas cogi potest ut velit quod non vult : non enim vellemus, si nollemus. » Utinam semper bene velimus, et liberius cum Christo volemus.

FINIS LIBRI NONI.

THEOLOGIÆ MENTIS ET CORDIS

LIBER X.

DE DEO CONVERSANTE

SEU

DE ÆCONOMIA VITÆ, MORTIS ET GLORIÆ REDEMPTORIS.

PRÆLOQUIUM

Triplici de causa Verbum caro factum est, nimirum ut cognosceretur tanta majestas, ut amaretur bonitas nimia, ut imitanda proponeretur sanctitas, et perfectio cumulata. Sed nec intellectum eruditet sapientia incarnata, nec affectum inflammaret caritas effusa, nec mores reformaret imago Patris demonstrata, nisi in terris visa esset, et nobiscum conversata, ut nobis viam veritatis verbis ostenderet, et factis exemplum daret nobis, ut quemadmodum ille fecit, ita et nos faciamus. Veri enim Magistri munus Dominus adimplevit : « In verbis Doctor, et consummator in factis, docens quid fieret, et faciens quodcumque docuisset, » ut ait Cyprian. serm. *de Lapsis.*

Explicato igitur Dominicæ Incarnationis sacramento, agendum superest de mysteriis vitæ Christi, quibus et multa fecit, et dira pertulit, ut nos ad se perduceret factis, quos verbis non potuerat emollire. Unde aiebat Bernard. serm. 2. *de Ascens.* : « Sequemur te, per te, ad te ; quia tu es via, veritas, et vita : via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio. » Nisi addas quod fuit via in factis, veritas in dictis, vita in benedictionibus dulcedinis, quibus nos prævenit : vel via ut homo, veritas ut Deus, vita ut Homo-Deus. Hæc est enim vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. Hinc eleganter Magnus Deo serm. 2. *de Resur.* : « Mundana sapientia ita in suis gloriatur erroribus, ut quem sibi quisque ducem elegerit, ejus opiniones, et mores, atque omnia instituta sectetur. Quæ nobis erit communio nominis Christi, nisi ut ei inseparabiliter uniamur, qui est, ut ipse insinuat, via, et veritas, et vita. Via scilicet conversationis sanctæ, veritas doctrinæ divinæ, et vita beatitudinis sempiternæ. » Vel, ut ait Augustinus, « Qua vis ire ? *Ego sum via* : Quo vis ire ? *Ego sum veritas.* Ubi vis permanere ? *Ego sum vita.* Ambulare vis ? *Ego sum via* : falli non vis ? *Ego sum veritas* : mori non vis ? *Ego sum vita.* »

In propria natura Deus est quidem perfectissimus, totiusque fons bonitatis inexhaustus : verum lucem habitat inaccessibilem : homo autem visibilis quidem est, sed testante Scriptura non est homo, qui non peccet. Ut igitur nobis speculum sine macula, et exemplar perfectissimum proponeretur, apparuit benignitas Salvatoris nostri, quem divinitas impeccabilem, humanitas visibilem, subindeque imitabilem oculis nostris

objecit. « Homo sequendus non erat, qui, videri poterat (ait August. serm. 52. *de Diversis*), Deus sequendus erat, qui videri non poterat. Ut ergo exhiberetur homini, et qui videretur ab homine, et quem homo sequeretur, Deus factus est homo. »

Hac de causa observat Athanasius eam esse differentiam imperatores Ethnicos inter et Christum Legislatorem nostrum, quod illi legum conditores virtutem suam usque ad verba duntaxat prorogarunt : iste vero non solum leges verbis suis instruxit, sed et se ipsum in exemplar proposuit, in se velut in tabula quadam veram pietatis depingens formam omnibus veluti archetypum imitatione exprimendum. Unde jam vere impletum est quod David Psalm. LXXVII. exoptabat : *Exurge, Domine, in præcepto quod mandasti, et Synagoga populorum circumdabit te.* Id est, ut ibi interpretatur August. Tu prior comple quod præcepisti, et synagoga populorum te imitantium circumdabit te. Quam magna gloria Christianis præ oculis habere Deum, quem possint sequi ! Quam secura via, in qua homo Deus dux est, vestigia premens, salebrosa complanans, sequaces animans, fatigatos portans, et tandem coronans !

Porro ut melius Christi conversantis œconomiam intelligamus, præmittenda est consideratio quorumdam ejus specialium attributorum et officiorum, ad quæ implenda vitam suam, mortemque direxit.

DISSERTATIO I

De specialibus Christi attributis et officiis.

Vere dixit Ambrosius : « Omnia habemus in Christo, et omnia in nobis Christus. Si a vulnere curari desideras, Medicus est : si febribus æstuas, fons est ; si gravaris iniquitate, justitia est ; si indiges auxilio, virtus est ; si mortem times, vita est : si tenebras fugis, lux est ; si cœlum desideras, via est ; si cibum quæris, alimentum est. » Verum quia difficile foret omnia Christi Domini attributa persequi, ideo S. Doctor ad quatuor capita reduxit quæcumque de Christo dici possunt. Quædam enim Christo conveniunt per ordinem ad Patrem, ut esse servum, et filium : nonnulla per ordinem Patris ad ipsum, ut esse prædestinatum : alia per ordinem Christi ad nos, vel nostri ad ipsum, ut esse advocatum, mediatorem, Sacerdotem, supremum Dominum adorandum, et Judicem tremendum. Sed quia plura de his vel superiori libro disseruimus, vel sequentibus disseremus, omnia ad duo capita de more revocabimus, in priori officia Christi ad Patrem, in posteriori ea, quæ Christo debemus obsequia exposituri.

CAPUT I.

VARIA CHRISTI ERGA PATREM OFFICIA DISCUTIUNTUR.

Inter virtutes morales non minimum tenet locum pietas erga parentes, quam sic commendat Ambrosius *super Psalm. Beati Immaculati in via :* « Pietas amica parentibus, grata Dei, Dominum conciliat, necessitudines fovet, Dei cultura, merces parentum, filiorum stipendium. » Unde hæc virtus in eminentissimo gradu Christum filium bene dilectum decoravit. Speculemur pii Filii erga amantissimum Patrem officia.

SPECULATIO I.

Christo, ut homini, convenit esse servum subjectum Patri.

Ita docet perspicue Scriptura Isai. LIV : *Hæc dicit Dominus, ex utero formans me servum sibi ;* Ezech. XXXIV : *Suscitabo super eos*

pastorem unum servum meum; Joan. XIV : *Pater major me est*, scilicet secundum humanitatem, secundum quam proinde inferior et subjectus est I. Cor. XV : *Cum subjecta illi fuerint omnia, tunc et filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia.* Quibus verbis de futuro non excludit subjectionem præsentem, sed significat Christum subjiciendum esse et in se, et in membris suis. Subscribunt Patres asserentes Christum esse servum Dei secundum humanitatem, « bene, proprie, perfecte, evidentissime, » ut loquuntur August. Chrysost. citati ab interpretibus.

Explicatur, et probatur ratione contra Vasquem. Triplex est servitus, prima moralis, et vitiosa, quæ contrahitur per peccatum, juxta illud : *Qui facit peccatum, servus est peccati.* Secunda est humana, seu politica, et legalis, qua unus secundum dispositionem juris sit servus alterius, puta bello, emptione, vel nativitate ex ancilla : unde Justiniamus lib. 1. *Institut.* tit. 5. ait : « Servi aut nascuntur, aut fiunt ; nascuntur ex ancillis nostris ; fiunt aut jure gentium, id est ex captivitate ; aut jure civili, cum liber homo major viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est. » Tertia est naturalis, quæ fundatur in productione, ratione cujus unusquisque ei servire tenetur, a quo naturam accepit. Sic homo est naturaliter servus Dei, a quo creatus est, nec non patris, et matris, a quibus genitus est : nam, ut dicitur eodem libro, titulo 9, « in potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex justis nuptiis procreavimus. »

At licet in Christo non fuerit prima, et secunda servitus, quia nec peccato fuit obnoxius, nec jure belli, emptione, aut redemptione Deo acquisitus ; tertiam tamen servitutem ei convenisse perspicuum est. Nam humanitati Christi sicut omni alteri creaturæ essentialis est dependentia a Deo Creatore, et primo motore, cujus influxu sicut semper indiget, ita ejus mandatis parere semper tenetur. Ergo Christus secundum humanitatem vere fuit servus Dei. In qua servitute fundatur mirabile Incarnationis, Passionis, et satisfactionis Christi commercium ; per hoc enim, quod Verbum in humani natura subsistens Patri se subjecit, factum est Patrem habere adoratorem condignum, qui ipsum quantum adorabilis est veneretur, ipsique læso de rigore justitiæ satisfaciat. Potest etiam Christus appellari servus, quia nascitur ex ancilla ; partus enim sequitur ventrem : Christus autem est filius B. Virginis, quæ erat, et a seipsa dicebatur ancilla Domini. Et hoc indicatur Psalm. CXV : *O Domine, quia ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ.*

Signanter autem dixi Christo convenire servitutem « secundum humanam naturam. » Quia, ut ait S. Thom. q. 20. art. 1. ad 1, « sicut non est simpliciter intelligendum, quod Christus sit creatura, sed solum secundum humanam naturam, sive apponatur ei determinatio, sive non : ita similiter non est simpliciter intelligendum, quod Christus sit subjectus Patri, sed solum secundum humanam naturam, etiamsi hæc determinatio non apponatur, quam tamen conveniens est apponere ad evidandum errorem Arii, qui posuit Filium minorem Patre. » Et horum rationem tradit art. 2. dicens : « Sciendum quod cum nomen Christus sit nomen personæ, sicut et hoc nomen filius, illa per se et absolute possunt dici de Christo, quæ conveniunt et ratione suæ personæ, quæ est æterna, et maxime hujusmodi relationes, quæ magis propriæ videntur ad personam, vel hypostasim pertinere ; sed ea, quæ conveniunt sibi secundum humanam naturam, sunt ei potius attribuenda cum determinatione, ut dicamus Christum esse simpliciter maximum, et Dominum, et præsidentem. Quod autem sit subjectus, vel servus, vel minor, est ei attribuendum cum determinatione, scilicet secundum humanam naturam. »

Dices : Servus non communicat cum domino in bonis, nec honore, nec sede, ut tradit Philosoph. 1. *Polit.* cap. 3. Ergo servitus non competit Christo, in quo, ut ait Scriptura, inhabitat omnis plenitudo Divinitatis, suntque omnes thesauri sapientiæ Dei, quem adorant Angeli ejus, et qui sedet ad dexteram majestatis in excelsis.

Respondeo, quod sicut Beati, tametsi servi Dei, fruuntur tamen summo bono, et tanto honore dignantur, ut eos sedere secum faciat in eadem mensa in regno suo : ita Christus non desinit esse vere, et proprie secundum humanitatem servus, quantumvis et innumerabilia supra omnem modum bona communicata sint. Philosophus autem loquitur de servitute politica, quæ excludit servum a consortio bonorum Domini, non vero de servitute naturali, communi etiam filiis, qui tamen bonorum, honorumque pa-

rentum hæredes sunt, et consortes. Alias objectiones speculatione sequenti diluemus.

REFLEXIO.

Vere in extremis positus S. Antonius exclamabat : « Servire Deo regnare est, » cum ad serviendum Deo Rex cœli et terræ, Filius Patri consubstantialis, qui rapinam non arbitratur se esse æqualem Deo, formam servi acceperit, et naturam. Servus factus est, nec æqualitatem amisit, sed ostendit ; quia ea magnorum indoles est, ut quo superiores sunt, eo submissius, humiliusque se gerant. *Quanto magnus es* (inquit Ecclesiast. cap. III.) *humilia te in omnibus.* Sola illa magnitudo humiliationem reformidat, quæ fictitia et adscititia est ; quia sicut inopinati, et fortuiti honoris culmine attollitur, ac intumescit, ita subjectione deprimi pertimescit. Infinita vero dignitas, et in proprio fundo nata, non timet humilitatem decrescere, sed potius « descensus (inquit Greg. Nicæn. *Orat. Cathec.* cap. 24.) est quædam insignis, et redundans copia potestatis. » Cui sententiæ affinis est illa Ambrosii : « Humilitas nihil habet dispendii : qui se exinanivit, plenus est. » Succinit Bernardus serm. *de Ascensione*, alias relatus. Et ipse ethnicus Plinius in *Trajan.* : « Cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse submittat, securus magnitudinis suæ. » Quod si superiora inferioribus subdi gloriosum est, quanto honorificentius erit subjici Deo ? Ipsi ergo servire gloriemur, qui venit ministrare, non ministrari ; tanto permoti exemplo, tantis onerati beneficiis crescamus ad obsequium, augeamur ad gratiarum actionem, non ad arrogantiam prosiliamus, non ad superbiam turgeamus.

Rursus servire Deo regnare est ; quia qui servit Deo, dominatur in medio inimicorum suorum. Nihil ergo tam regium, quam subditum Deo animum sui corporis esse rectorem. *Qui in Domino vocatus est servus, libertus est Domini : similiter qui liber vocatus est, servus est Christi*, I. Cor. VII. Quia minirum Christus, quos alligat, liberat ; quos astringit, absolvit, captivamque ducit captivitatem, id est servitium servituti adimit, servo libertate donato ; « Christi enim victoria, victoria libertatis est, » inquit Ambros. lib. *de Spirit. sanct.* cap. 4. O nimis amanda captivitas, qua Deo vinculis voluntariis copulamur ! O servitus omni regno pretiosior, qua anima tanto magis libera, quanto Christi solius ancilla ! O terque, quaterque beata subjectio, quæ dominationem generat sempiternam, et quæ penes creaturas servam senserat libertatem, penes Deum credit sibi futuram liberam servitutem.

Regnat igitur qui servit Deo ; quia non ei libido dominatur, nec cupiditatum regnum variis, contrariisque tempestatibus animum, vitamque perturbat, nec premitur hinc timore, inde desiderio ; hinc cruciatu rei, quæ diligitur, amissæ ; inde ardore adipiscendæ ; hinc acceptæ injuriæ doloribus, inde facibus vindicandæ. Regnat quia servitus Dei non onerat, sed honorat, abstergitque servitutis maculam, non inurit : regnat, quia servitutem effugit sui, eamque inevitabilem noctu et interdiu prementem. Premunt enim prospera, dum appetuntur ; premunt adversa, dum formidantur. Quam præclare Magnus Greg. lib. 30. *Moral.* cap. 12 : « Asperum jugum, et duræ servitutis pondus est subesse temporalibus, ambire terrena, retinere labentia, velle stare in non stantibus, appetere quidem transeuntia, sed cum transeuntibus nolle transire. Liber ergo dimittitur, qui calcatis terrenis desideriis ab appetitione rerum temporalium securitate mentis exoneratur. » Hæc cum ita sint, cur ejus obsequium formidamus, cujus mandata gravia non sunt, cujus jugum suave, et onus leve, et, ut modulate pangebat S. Paulin. epistol. 36,

Quid retrahis fera colla jugo ? Mea sarcina levis,
Suave jugum Christi, vox pia, crede Deo.
Hæc bona libertas Christo servire, et in ipso
Omnibus esse super.

SPECULATIO II.

Christus non potest dici Filius Dei adoptivus secundum humanam naturam, sed est simpliciter filius naturalis.

Probatur : Ea solum possunt attribui Christo secundum humanam naturam, quæ vere, et proprie conveniunt naturæ humanæ ; hac enim de causa attribuuntur ei mors, passio, servitus, et dependentia a Deo, quia conveniunt Christo per se ratione humanitatis. Atqui humanitati non convenit proprie filiatio, sed solum convenit supposito ; quia filiatio sequitur generationem passivam, sicut paternitas activam. Unde, sicut paternitas non

convenit naturæ, sed supposito, ita nec filiatio : quocirca in divinis istæ propositiones, « Natura seu Deitas generat vel est genita, » sunt hæreticæ ; istæ vero, « Pater generat, Filius gignitur, » sunt orthodoxæ. Quod autem certum est de filiatione naturali, est etiam proportionaliter verum de adoptiva, quæ definitur : « Gratuita, et liberalis assumptio personæ extraneæ ad hæreditatem. » Ergo Christus non potest dici filius adoptivus, etiam secundum humanam naturam, nisi admittantur in eo duæ personæ, sed solum debet dici simpliciter filius naturalis.

Hanc etiam veritatem definivit concilium Francofordiense contra Elipandum archiepiscopum Toletanum, et Felicem episcopum Urgelitanum : nec alio motivo inducta fuit sacra Synodus, quam a nobis ex D. Thoma jam allato, ait enim : « Unitas personæ, quæ est in Dei Filio, et Filio Virginis, adoptionis tollit injuriam. Nec potest dici Concilium loqui de Christo ratione humanitatis, quia epistola Adriani Papæ actibus illius concilii inserta expresse tanquam perfidiam rejicit « adoptionem Jesu Christi Filii Dei secundum carnem, quia hoc Catholica Ecclesia nunquam credidit, nunquam docuit, nunquam male credentibus assensum præbuit. » Et in libro sacrosyllabo in iisdem actibus contento, dicitur : « Petrus confessus est Christum vere Filium Dei, et tu, hæretice, dicis, Christus adoptivus est? Fingeres forsitan, et diceres, secundum humanitatem eum Filium Dei confessus est. Sed quoniam cum additamento dixerat : Tu es Filius Dei vivi, omnium hæreticorum ora fidei pugno attrivit ; Christi namque nomen ab homine, quem assumpsit, accepit. » Ubi expresse exploditur distinctio de Christo secundum Divinitatem, vel secundum humanitatem, negatque quod secundum istam possit dici Filius adoptivus. Atque ut omnis evasionis umbram præcluderet, subdidit : De Beata Virgine inenarrabiliter sumpsit, non adoptavit carnem. » Et demum clarissime : « Quam adoptionem pravissimo sensu ad Christi voluit transferre humanitatem. »

Dices : Eadem S. Synodus in epist. *ad Episcopos Hispaniæ*, æque excludit a Christo conditionem servi, ac adoptionem filii ; ait namque : « Intelligite duplices diabolicæ fraudis dolos, dum Dominum nostrum Jesum Christum, quem Deum colimus, et adoramus, servum prædicatis, et adoptivum. Considerate quale est hoc scandalum inter paganas gentes, ut dicatur Deum Christianorum esse servum, vel adoptivum. Nos per illum adoptivi sumus, non ille nobiscum adoptivus. Nos per illum a servitute liberati, non ille nobiscum servus. » Ubi concilium pari anathemate ferit assertores servitutis, ac adoptionis Christi. Quod si possit explicari, dum negat servitutem, quidni dum æque negat filiationem adoptivam ? Unde disparitas ?

Respondeo Elipandum et Felicem affirmasse Christum esse servum, et filium adoptivum, quia credebant plures esse personas in Christo. Unde eos increpans concilium ait : « Nonne eadem hæresis vestra in Nestorio ab universali sancta Ecclesia refutata etiam, et damnata est? » Quare sapiens concilium æque relegat, et eliminat servitutem, et adoptionem a Christo in sensu illo perverso hæreticorum supposita in Christo geminantium, et servitutem æque, atque adoptionem ratione suppositi creati de Christo affirmantium. Porro, quia conditio servitutis non solum ratione suppositi, sed etiam ratione naturæ convenire potest, secus vero filiatio, quæ solam personam consequitur ; fit inde, quod in aliquo bono sensu Christus est, et dicitur servus, non vero filius adoptivus. Unde specialiter loquens de adoptione, ait concilium : « Si vero filius, nequaquam adoptivus », indicans nullo sensu, nulloque pacto posse dici filium adoptivum. Hæc est enim energia illius particulæ « nequaquam », quam non adhibuit dum de servitute loquutum est. Erudite etiam observat Joannes a S. Thoma, sacrum concilium excludere potissimum a Christo voluisse servitutem peccati, ut patet ex illis verbis, quæ habentur in epistola concilii, ubi dicitur Christum a Propheta nominatum fuisse servum : « Non ex conditione servili, sed ex humilitatis obedientia, Papa Leone dicente : Assumpta est de matre Domini natura, non culpa creata ex forma servi sine conditione servili. » Et infra : « Unde Adam fuit servus factus, nisi ex peccato, Apostolo Petro attestante : *Qui peccatum facit, servus est peccati?* Christus autem non fecit peccatum, et ideo servus non est peccati, sed magis liberator, et Redemptor eorum, qui servi sunt peccati. » Ad hoc tam lucidum testimonium nihil habet Vasquez quo recurrat, nisi ad suum solitum morem excusandi hæreticos, dicens Elipandum, et Felicem non fuisse tam hebetes, impudentes, atque, blasphemos, ut

dixerint Christum fuisse peccatorum sordibus inquinatum. Papæ ! quam grandis caritas Vasquesii Elipandum, et Felicem, ut possit S. Thomæ de servitute Christi sententiam sugillare : sed audiat, quæso, Adrianum dicentem : « Pudere se eorum sententiam referre, » et quod epistola Elipandi, « est plena blasphemiis, vesania, stultitia, pravitate, omni tergiversatione deteriori.

Instabis : Non magis inter se pugnant supremum dominium, et servitus, quam filiatio naturalis, et adoptiva ; sed Christo propter dualitatem naturarum attribuitur dominium, et servitus ; ergo similiter poterit illi attribui filiatio naturalis, et adoptiva.

Respondeo dominium et servitutem comitari naturam, cum ergo in Christo sit duplex natura, altera dependens, altera dominans, ratione earum potest Christus et servus et dominus affirmari ; at vero filiatio non convenit supposito mediante natura, sed immediate ratione sui ; unde non denominat naturam, quæ non dicitur filia, sed suppositum, quod dicitur Filius : ac proinde cum in Christo sit unicum suppositum, unica etiam est filiatio, scilicet naturalis.

Insistes : Gratia habitualis est forma constituens filium adoptivum : ergo cui communicatur gratia habitualis, communicatur etiam filiatio adoptiva, cum non possit communicari effectus formalis sine forma ; sed Christo communicata est plenitudo gratiæ habitualis : ergo illi etiam filiatio adoptiva collata est.

Respondeo effectum formalem primarium non posse communicata forma non communicari ; effectus autem primarius gratiæ non est efficere filium adoptivum, sed reddere subjectum Deo gratum et sanctum : ex quo secundario oritur subjectum illud Deo acceptum in filium adoptari, quando est persona extranea. Et, quia Christus non est suppositum Deo extraneum, ideo non est capax illius effectus secundarii, communi enim sensui repugnat, ut filius naturalis fiat filius per similitudinem et imitationem, qualis est filius adoptivus.

Urgebis : Christus ut homo est filius Dei ; nam de illo dictum est, *Hic est filius meus dilectus;* sed ut homo non est filius naturalis, non enim habet quod procedat in similitudinem naturæ per hoc, quod in humanitate subsistat, sed ex hoc, quod in Divinitate existat similis Patri. Ergo Christus ut homo est tantum filius adoptivus.

Respondeo Christum ut hominem, seu suppositum illud, quod in humanitate existit, esse formaliter filium Dei, non quidem reduplicative pro ut in humanitate existit, quasi subsistere in humanitate sit esse filium naturalem ; sed specificative suppositum illud, quod in natura divina est filius Dei naturalis, non desinit esse tale per hoc, quod in humanitate subsistit, cum potius unione hypostatica factum sit, quod homo sit Deus, et filius Dei.

Persistes : Ad hoc ut gratia conferat effectum secundarium filiationis adoptivæ, sat est quod natura sit extranea, tametsi persona sit intranea : sed in Christo est natura extranea, scilicet humana : ergo Christo convenit filiatio adoptiva. Probatur major a pari : Natura intranea potest facere quod suppositum extraneum sit filius, v. g., humanitas unita Verbo divino facit Verbum esse filium B. Virginis, quamvis Verbum sit de se suppositum extraneum humanitati. Ergo similiter natura extranea potest facere quod suppositum intraneum, cui unitur, sit extraneum, et si dicere fas est, induat extraneitatem naturæ, ratione cujus sit capax filiationis adoptivæ. Assignetur disparitas quare natura intranea facit suppositum de se extraneum filium naturalem, et natura extranea non potest denominare extraneum suppositum, quod est de se intraneum.

Respondeo grandem esse disparitatem, quia, dum suppositum extraneum sit intraneum, nihil perdit, sed veluti acquirit aliquid, quo fiat quadantenus domesticum assumptione naturæ substantialiter sibi unitæ ; at vero, si suppositum intraneum fieret extraneum, deberet ea prædicata interiora amittere, quibus intraneum constituitur ; quod esset destruere mysterium Incarnationis, in quo Verbum, quod erat permansit, et quod non erat assumpsit. Nulla est ergo incompatibilitas quod idem Filius sit intraneus Patri et Matri ; repugnat vero Filium naturalem Patris desinere esse intraneum Patri ; quod tamen requireretur, ut posset esse filius ejus adoptivus. Sicut, si persona creata posset terminare naturam alienam (ut multi neoterici extra scholam D. Thomæ non reputant impossibile), v. g., si Carolus filius Philippi terminaret naturam Ludovici filii Mariæ Theresiæ et Ludovici XIV, tunc Carolus fieret filius Theresiæ, nec tamen desineret esse filius naturalis Philippi, quamvis natura assumpta esset extranea Philippo.

Radix vero omnium jam insinuata est ; quia in communicatione idiomatum ea sola prædicata simpliciter dicuntur de Verbo, quæ non repugnant personæ Filii ; si vero repugnant, non dicuntur : hac de causa persona Christi non dicitur creatura, quamvis natura sit creata ; personæ autem filii naturalis repugnat esse filium adoptivum Patris naturalis.

Ex his sequitur Christum non esse filium totius Trinitatis ; dicitur enim in concilio Toletano XI. illa verba, *Hic est filius meus dilectus,* intelligenda esse de Patre æterno. Neque enim Jesus etiam Spiritus sancti, vel sui filius dici potest, alias sui simul esset et pater, et filius, quo nihil absurdius. Deinde nec illa filiatio reciperetur in persona, ut ait Suarez, alias persona Christi esset filius Trinitatis ; nec in humanitate, ut docet Vasquez, quia filiatio sequitur personam, ut sæpe diximus. Denique licet omne genitum non sit filius, ut patet in generatione vermium, fructuum, ovorum ; tamen omnis filius est genitus : sed Christus non est genitus a tota Trinitate. Licet enim unio humanitatis cum Verbo sit a tota Trinitate, tamen hæc unio non dicit ordinem geniti, sed facti. Unde D. Thom. q. 33, art. 3. ait : « Nullo modo debet dicit Christus filius Spiritus sancti, neque etiam totius Trinitatis. »

REFLEXIO.

Si tanta dignitas est servi Dei, si nulla major gloria, quam servire Christo, si jugum Christi non atterit, sed demulcet fructu gratiæ, spe remunerationis, purioris conscientiæ suavitate ; quid erit filium Dei nominari et esse? Quæ gratiarum actio huic beneficio par inveniri potest? Quis cordis motus tanto respondere amori, quo Dominus mutatur in Patrem, qui vult caritate magis, quam potestate regnare. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba Pater,* Rom. VIII.

Sed amabo, quid est esse Filium Dei? Attende, Christiane lector, et agnosce dignitatem tuam. Filius Dei est divinæ consors naturæ, signaculum similitudinis, imago Patris, participatio Verbi, expressio Spiritus sancti. « Omnis filius (ait docte Nicetas *in orat. 42. Nazianz.*) patris sui tacita ratio et definitio est. » Ergo, si definitio convertatur cum definito, nihil aliud Christianus erit, quam Deus abbreviatus. Ergo, cum definitio sit explicatio naturæ rei, nihil aliud Christianus esse potest, quam divinarum perfectionum expositio, quæ eas exhibeat cognoscendas. Ergo, si definitio debeat esse clarior definito, abscondita Divinitatis arcana in vita Christiani relucere, et eximio virtutum candore veluti aspectabilia apparere debent, ita ut in eis Deus invisibilis visibilis objiciatur, et veluti de facie notus reddatur. Hinc veri Christiani *lux* et *filii lucis* appellari solent. Ephes. V : *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Quia præclaris vitæ gestis veluti fulgentibus quibusdam lineamentis gloriam prædicant Deitatis. Unde subditur : *Ut filii lucis ambulate ; fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitia, et sanctitate.*

Sed proh dolor! Quam multis vere et jure objicere potest optimus Pater illam Isaiæ I. querimoniam : *Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis.* Quid enim indignius, quid intolerabilius, quid ingratius esse potest, quam Christianos Patre æterno natos, Verbi divini confratres, Spiritus sancti consortes, in filios diaboli morum pravitate converti. Cum enim cacodæmonis mores et malitiam sic exprimant, ut ejus spiritum ebibisse, ejusque personam gerere videantur, merito illis dici potest : *Vos ex patre diabolo estis, desideria patris vestri vultis facere,* Joan. VIII. vel illud Pauli Act. XIII : *O plene omni dolo et fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas.* Erubescant Patrem invocare in cœlis, qui nolunt intelligere sibi genus esse de cœlo ; desinant etiam invocare Patrem, cujus nec famuli nomen promerentur ; Dei quippe filios soli illi se probant, qui vitiis non obscurantur humanis, sed divinis virtutibus clarescunt. Quasi degeneres, et tanto indigni parenti rejicientur, qui intrepido mentis obtutu, et toto cordis affectu cœlestia non intendunt : sicut aquila pullos illos reputat spurios, qui solis perstricti radiis oculos inflectunt, nec possunt tantum splendorem inconniventi pupilla contueri.

SPECULATIO III.

Christus est noster advocatus, mediator, et sacerdos in æternum.

Prima pars expresse traditur I. Joan. I ;

Si quis peccaverit, advocatum habemus ad Patrem Jesum Christum, Hebr. I : *Semper vivens ad interpellandum pro nobis.* In quem locum Ambrosius : « Christus resurgens semper causas nostras agit apud Patrem, cujus postulatio contemni non potest. »

Ratio vero est, quia officium advocati est orare et intercedere pro eo, qui indiget misericordia Judicis et Domini : atqui Christo convenit orare pro nobis ; oratio siquidem nec repugnat unioni hypostaticæ, cum potius per eam Deus factus sit homo, cujus est Deum orare et adorare ; nec statui beatitudinis, cujus perfecta et cumulata caritas nostras miserias non dedignatur, sed ad compatiendum et solandum inclinatur. Nulla est etiam in hoc indecentia, sed potius summa convenientia : tum ut Christus exerceat actum religionis, quo supremum Dei dominium veneretur ; tum ut obtineat multa, quæ scit se non nisi orationis instantia impetraturum ; tum ut omnem propriæ voluntatis affectum divinæ subjiciat voluntati, quam incessabilis orationis fervore, laude, humilitate, gratiarum actione, mentisque humiliatione semper veneratus est. Ergo Christo officium advocati nostri meritissime convenit.

Dices : Ecclesia non solet Christum deprecari, ut oret pro se, sed ut misereatur sui, atque exaudiat supplicantium vota, quod argumento non levi est, Christum non orare, sed ex plenissima potestate, quæ data est illi in cœlo et in terra, orantes exaudire.

Respondeo quod, licet in rigore possit Christus exorari, ut pro nobis preces fundat, prudentissime tamen ab hac orandi forma abstinet Ecclesia, præsertim in publica oratione : tum quia Ecclesiæ oratio dirigitur ad personam Christi, quæ Deus est exaudiens, et conferens dona postulata. Tum ad declinandos errores Arii et Nestorii, qui in Christo personam creatam admittebant. Unde, ut veluti in actu exercito tantam blasphemiam reprobaret Ecclesia divinitus inspirata, Christo eadem reverentia supplicat ac Patri. Tum demum, quia, dum aliquem alloquimur et rogamus, eum semper honorificentiori titulo compellamus : sicut dum Cardinalem, qui simul est abbas, reveremur, non cum abbatis, sed Eminentissimi præfatione salutamus.

Secunda pars facile suadetur. Duo requiruntur ad officium mediatoris : primo, quod sit medius inter personam læsam et reum ; secundo quod conjungat utrumque. Sed hæc duo conveniunt Christo, non quidem ut Deo, quia sic est persona læsa incapax passionis, mortis, et satisfactionis activæ ; sed conveniunt Christo ut homini, quia sic distat a Deo in natura assumpta, et ab homine reo propter dignitatem et innocentiam suam : sic etiam conjungit homines cum Deo, pro eis interpellat, eosque reconciliat. Ergo Christus est Mediator noster secundum quod est homo Deus, juxta illud Apostoli I. Tim. II : *Unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.* Quia nimirum humanitas est principium, *quo* eliciebantur operationes satisfactoriæ, suppositum vero divinum eas dignificabat, eisque valorem infinitum diffundebat. Unde S. Leo serm. 1. *Nativit.* : « Salva utriusque proprietate substantiæ, suscipitur a virtute infirmitas, a Majestate humilitas, ab æternitate mortalitas, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem Dei et hominum mediator, et mori et uno, et resurgere posset ex altero. »

Tertia pars sponte fluit ex præcedenti. Nam, ut docet D. Thom. quæst. 22. art. 1. proprium officium Sacerdotis est esse mediatorem inter Deum et populum, ut cœlestia dona populo a Deo impetret, et preces populi Deo offerat, ac pro ejusdem peccatis divinam clementiam imploret, misericordiam sollicitet, temperet justitiam : ergo cum Christus sit perfectus mediator Dei et hominum, est etiam verus sacerdos, per quem nobis divina traduntur, et peccatores Deo reconciliantur, juxta illud II. Pet. I : *Per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit*, et illud Coloss. I : *In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliari omnia.*

Eminentia sacerdotii Christi.

Porro sacerdotium Christi multiplici fulget dote, qua aliis sacerdotibus immensum præeminet. Primo namque sacerdotium Christi non solum omni humanæ potestati, sed etiam toti Angelorum hierarchiæ infinite antecellit. Nam, ut tradit S. Thomas quæst. 22. art. 1. ad 1, « Angeli fuerunt ministri Sacerdotii ejus, secundum illud Matth. IV : *Accesserunt Angeli, et ministrabant ei.* » Etenim Filii bene dilecti oratio omnium creaturarum precibus immensum acceptior est, tantoque illis gratior, quanto Deus creaturis pretiosior.

Secunda prærogativa Sacerdotii Salvatoris est, quod, licet in veteri lege non esset idem Legislator et Sacerdos (unde Dominus ad Moysen Legislatorem dixit Exod. XXVIII : *Applica Aaron fratrem tuum, ut Sacerdotio fungatur mihi*) ; Christus tamen utrumque habuit, quia in ipsum confluunt cœlestium donorum rivi cæteris per partes dispersi. Unde de eo dicitur Isai. XXXIII : *Dominus Judex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster*.

Tertium sacerdotii Christi privilegium est, quod Salvator fuit simul sacerdos et hostia, juxta illud Ephes. V : *Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis*. Et nota quod in Christo omnium diversitas hostiarum unita refulsit; fuit enim hostia pacifica pro salute offerri solita, Hebr. V : *Christus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ*. Fuit etiam hostia pro peccato remittendo. Rom. IV : *Traditus est propter delicta nostra*. Fuit etiam holocaustum, quod totum incendebatur, indicans Spiritum rationalem omnibus terrenis affectibus extinctis Deo totaliter uniri debere, quæ quidem unio erit in gloria, quam Christus meruit sanguine suo. Hebr. X : *Habemus fiduciam per sanguinem in introitum Sanctorum*. Specialiter etiam Christus fuit holocaustum, quia vi ardentissimi amoris animam suam et pro amicis, et pro inimicis posuit. Ephes. II : *Propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos*.

Quarta præcellentia sacerdotii Christi in hoc sita est, quod sacerdotium veteris legis quamlibet effuso cruore peccata minime mundabat; quia, ut ait Apostolus, non poterat perfectos facere. At sacerdotium Christi expiandorum peccatorum vim efficacissimam habet, confert quippe gratiam, qua peccatorum maculæ, et æternæ pœnæ reatus auferuntur. Hebr. IX : *Si sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi?*

Quinta sacerdotii Christi eminentia est, quod incepit prorumpere in actum ab initio conceptionis suæ, in qua unitus fuit, consecratus, et inauguratus a Patre, ut pro toto genere humano sese hostiam immaculatam immolaret, quando ingrediens mundum dixit : *Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi, holocaustomata et pro peccato tibi non placuerunt, tunc dixi : Ecce venio, ut faciam Deus voluntatem tuam*, ut dicitur Hebr. X.

Sexta sacerdotii Christi proprietas singularis est, quod sacerdotium Christi ab initio inchoatum, jugiter in æternum durat, non solum quoad habitum (sic enim Sacerdotes novæ legis sacerdotio perpetuo ob indelebilitatem characteris gaudent), sed etiam quoad actum et exercitium, quod in morte quidem consummatum est, sed minime finitum; perseverat enim incruenta oblatio in venerabili Sacramento altaris usque ad consummationem sæculi, et in cœlo mortem suam Patri æterno perpetim offert, ac vulneribus hac de causa servatis, veluti totidem facundissimis oribus pro nobis veniam petit, et insuper per totam æternitatem Sanctis gloriam influet, unde merito Psalm. CX : *Sacerdos in æternum* nominatur.

Septima demum sacerdotii Christi excellentia est, quod sit secundum ordinem Melchisedech, idque variis de causis. Primo, quia Melchisedech, latino idiomate idem est ac Rex justitiæ; Christus autem est verus Rex ac Sol justitiæ, cui Pater omne judicium tradidit. Vel est Rex justitiæ, id est omnis virtutis et sanctitatis, quæ unicæ exigitur in sacerdote, qui debet esse exemplar populorum, forma gregis, et speculum totius perfectionis. Secundo, quia Melchisedech fuit sacerdos simul et rex Salem, id est pacis : Christus autem utraque dignitate fulget ; unde dicitur Psal. II : *Postula a me* (ecce munus Sacerdotis orantis) *et dabo tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ. Reges eos*, etc. Ecce orbis regendi imperium collatum : fuit autem Christus Rex pacis, mansuetus, et pax nostra, ut passim ait Scriptura, et rationem dat Apostolus Ephes. II : *Per sanguinem suum pacificavit quæ in cœlis, et quæ in terra sunt*. Tertio, quia non legitur Melchisedech successisse alterius sacerdotio, nec suum successori ulli hæreditate reliquisse; et ideo dicitur Hebr. VII : *Sine Patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens*. Non quod revera non habuerit, sed quia hujus mentionem Scriptura non facit. Sic Christus nulli successit, quia natus est sine patre, nec successorem instituit, cui sacerdotium suum hæreditario jure

obveniret, quia virginitatis illibatum candorem servavit; ideoque non dicitur sacerdos secundum ordinem Aaron, in cujus sacerdotio filius parentis locum et officium occupabat. Quarto Melchisedech panem et vinum obtulit, Aaron vero oves et boves, non vero panem et vinum, nisi forte tanquam partem et condimentum alterius sacrificii, ut legere est Exod. XXIX. et Num. XXVIII, sacrificium autem Melchisedech imitatus est Christus corporis et sanguinis sui salutiferum sacrificium in ultima cœna instituens. Denique Melchisedech erat sacerdos universalis, non vero unius gentis tantum; unde tabernaculo et templo ad sacrificandum non egebat: Aaron vero Hebræorum duntaxat sacerdos erat, Jerosolymitano templo addictus; unde Judæi everso templo victimas immolare desierunt. Similiter Christus sacerdos omnium est constitutus, ideoque non in templo, nec intra septa civitatis, sed extra castra crucifixus est, ut crux Christi non templi esset ara, sed mundi. Sacrificium etiam venerabilis Eucharistiæ nulli regioni, loco, vel templo alligatum est, sed per totum terrarum orbem quotidie celebratur, uti prædixerat Malach. c. I: *A solis ortu usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda.*

REFLEXIO.

« Ordinati a Deo sanctimoniæ sacerdotes » appellantur a Cypriano Christiani; et ante ipsum, *gens sancta*, *genus electum*, *regale sacerdotium*, a Principe Apostolorum vocati sunt. Quia nimirum sacris orationibus sicut incensum ad Deum directis, et sanctis operibus jugiter Deo oblatis supremo Domino immolare et sacrificare sacrificium justitiæ tenentur: « Sacrificium (inquit August. lib. 5. *de Civit.* cap. 1.) est omne opus quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad eum finem bonum, quo beati esse possimus. » Et Chrysost. hom. 11. *in epist. ab Hebr.*: « Quid sunt victimæ? Modestia, temperantia, eleemosyna; tolerantia, lenitas, et patientia? »

Hujus etiam ratio ulterior est, quia Martyres suavissimum Deo sacrificium offerunt; dicitur enim Sap. III: *Tanquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocausti hostiam accepit illos.* Atqui tota vita Christiani hominis, si secundum Evangelium vivat, crux est atque martyrium, eo illustrius, quo longius. « Nemo dicat (inquit August. serm. 250. *de Temp.*) quod temporibus nostris Martyrum certamina esse non possunt; habet enim et pax nostra Martyres suos. Nam iracundiam mitigare, libidinem fugere, justitiam custodire, avaritiam contemnere, superbiam humiliare, magna pars martyrii est. » Sive vivas in sæculo, sive degas in secreto, non effugies persecutores, si vis vitare peccata. Nam, etsi desint externi conflictus, occurrent et intestina bella, quæ vix sustinet Christianus. « Multo graviores (inquit Ambros. lib. 9. *in Luc.*) domestici hostes, quam extranei. Nunc avaritia stimulat, nunc accendit libido, nunc motus terret, nunc iracundia exagitat, nunc ambitio movet, nunc terrere tentant spiritales nequitiæ, quæ sunt in cœlestibus. Itaque quasi quibusdam urgetur præliis, et quibusdam terræ motibus quatitur mobilis animi nutantis affectus. »

An non grande sacrificium, et durum martyrium est, ferro quidem horrore mitius, sed diuturnitate molestius passionum debellare hostes, qui sive gladii terrore, sine sanguinis effusione mentem hominis frequenter elidunt, qui illecebris magis, quam terroribus expugnantes eo periculosius, quo suavius insidiantur. Nullum plane mirabilius sacrificium, nullum martyrium gravius, ut Chrysostomus et Bernardus tradunt, quam inter epulas esurire, inter vestes multas et pretiosas algere, paupertate premi inter divitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat appetitus. Potest qui voluerit, potest utique et sane debet quilibet tale offerre sacrificium. Ne quæras ignem comburentem corpus, non gladium secantem membra, non ungulas profunde artus intrantes et sulcantes, non stridentes flammis laminas, sed igne spiritus extinguatur amor mundi, et gladio spiritus nefaria cupiditas concidatur. Sine ferro et flammis Martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter conservamus, si carnalia desideria spiritali gladio trucidamus, si corpus luxurians et captivans nos in lege peccati mortificantes facti simus sicut oves occisionis.

Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, Rom. XII. Hostiam vocat, quia occidit vitia mundo mortuus Christianus; sed viventem appellat,

quia in virtutum praxi felicissime vivit. Optime Chrysostomus exponens præfata Pauli oracula : « Sed quomodo corpus, inquies, hostia fiet ? Nihil mali respiciat oculus, et factus est hostia : nihil turpis loquatur lingua, et facta est oblatio : nihil iniqui committat manus, et facta est holocaustoma. Imo non sufficiunt ista sed ut bona etiam faciamus, opus est; nimirum ut eleemosynam faciat manus, calumnias inferentibus bene dicat os, auditus divinis continuo sermonibus vacet. » Hæc si facias, jugi cordis sacrificio Deum jugiter adorabis, pœnitentiæ hostiam Deo gratissimam immolabis, quia scriptum est : *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritum, et humiliatum, Deus, non despicies.*

CAPUT II.

DE TRIPLICI, QUOD CHRISTO DEBEMUS, OBSEQUIO.

Vidimus supra, Christi Incarnationem triplici de causa fuisse executioni mandatam : et ut cognosceretur majestas summa, et ut amaretur bonitas nimia, et ut proponeretur regula morum hominibus attemperata. Majestati cognitæ reverentiam, bonitati nimiæ amorem et caritatem, regulæ indefectibili sequelam et imitationem debemus, utinam et reddamus.

SPECULATIO I.

Christo debetur latriæ cultus et adoratio.

Antequam stabiliatur hæc veritas, prænoneo primo, quod reverentia, quam alicui exhibemus, variis solet nominibus declarari ; dicimur enim aliquem revereri, honorare, colere, venerari, laudare, glorificare et adorare. Reverentia est primum motivum honoris; reverentia enim, qua in aliquem movemur, inclinat ad honorandum eum, facitque ut optemus eum ab aliis honorari. Honor est protestatio excellentiæ alicujus, quæ si sit speciali fervore exhibita, vocatur veneratio et cultus. Ex quibus prorumpimus in laudes et præconia, quibus sparsis clarescit bonitas ejus apud plurimos, et hinc coruscat gloria, quæ est clara cum laude notitia.

Præmoneo 2. inter varios honorandi modos eminere adorationis cultum, quo alicujus superiorem præcellentiæ gradum suspicientes, ei tanquam inferiores subjicimur, et incurvamur. Porro nomen adorationis derivatur vel ab *Ador*, quod est species frumenti in sacrificiis adhiberi soliti; vel a præpositione *Ad*, et verbo *Oro*, quia vix ac ne vix quidem ullus adorationis actus invenitur, quem non præcedat oratio, vel comitetur, vel sequatur, ut communi fidelium praxi compertum est. Non enim est adoratio in spiritu et veritate, qualem Pater quærit ; sed mera ludificatio, nisi externa venerationis signa ab interno supplicantis animi cultu proficiscantur. Et frustra prosternitur corpus nisi simul submissus animus tum supremam Dei excellentiam, cum nostram ab eo dependentiam protestetur. Perperam Deum labiis honoramus, si cor longe sit ab eo, nec eructet verbum bonum pietatis et Religionis. Quid enim prodest flexo poplite, manibus expansis, capite nudo, pectore tuso pietatem duplici iniquitate simulare, nisi simul adsit de corde puro et optimo famulatus. « Psalmis et hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore, » ait August. in *Regula*. « Quid prodest strepitus labiorum, ubi cor est mutum ? Sicut enim vox sine modulatione est quasi vox porcorum, sic oratio sine devotione est quasi mugitus boum, » ait S. Isidor. lib. 3. *de Sum. bon.* cap. 3, et D. Thomas 2. 2. q. 84. art. 2. ad 2. et in corp. sic : « Sicut oratio primordialiter quidem in mente, secundario autem verbis exprimitur; ita etiam adoratio principaliter quidem in interiori reverentia consistit, secundario autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis. Et, quia in omnibus actibus id quod est exterius refertur ad id, quod est interius, sicut ad principalius jam ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subjiciendum se Deo. » Est ergo adoratio, « excellentiæ alicujus testificatio signis externis exhibita, ex interna mentis submissione procedens. »

Præmoneo tertio, quod, sicut duplex est excellentia rerum, creata scilicet et increata, ita duplex est adorationis species. Prima dicitur adoratio latriæ, quæ definiri solet : « Cultus religiosus soli Deo propter infinitam excellentiam exhibitus, et supremi in res omnes creatas dominii protestativus. » Secunda dicitur adoratio duliæ, quæ sic definitur : « Cultus religiosus alicui creaturæ

ob ejus excellentiam delatus.» Et quia inter puras creaturas eminet B. Virgo Maria sicut sol inter astra, ideo cultus specialis ei debitus, vocatur cultus hyperduliæ. Jam

Probatur speculatio. Honor et cultus vere et proprie exhibentur toti rei subsistenti; non enim dicimus quod manus, vel pes hominis honoratur, sed quod homo honoretur; causa vero honoris exhibiti est excellentia, qua aliquis eminet. Atqui in Christo est suppositum divinum, cui debetur latriæ cultus; tota etiam in illo inhabitat plenitudo Divinitatis corporaliter, quia nihil excellentius esse, vel concipi potest. Ergo Christo Domino debetur summus latriæ cultus, subindeque eadem adoratione adoratur humanitas et Divinitas in Christo; non quod humanitas, seclusa Divinitate possit esse ratio adorationis latriæ, sed quia illi personæ, quæ simul est Deus et homo, unus et simplex latriæ cultus indivisus debetur et redditur. Unde dicitur in sacro Ephesino concilio : « Unus intelligitur Christus Jesus filius unigenitus, qui una adoratione propria cum carne adoratur.» Et in V. synodo Constantinop. : «Si quis non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiæ traditum est, talis anathema sit.» Et VII. Synodo act. 5 : « Cum adoratur Christus, non separatur humanitas a Divinitate, sed utraque ut unum adoratur latria.» Supersedeo a Patribus recensendis, in quibus expresse habetur, humanitatem in Christo cum Divinitate coadorari, non secus ac purpuram cum Rege. Sufficient hæc verba Augustini *in Psalm.* LXXX : « Caro a Verbo Dei assumpta sine impietate adoratur a nobis; quia nemo carnem ejus manducat, nisi prius adoret. Sed qui adorat, non terram intuetur, sed illum potius, cujus scabellum est, propter quem adorat.» Sane si corpori animæ conjuncto idem exhibetur cultus, qui animæ debetur, quia corpus ab anima informatum ejus fit particeps dignitatis; quidni humanitati Divinitate unctæ, substantiali sanctitate perfusæ, ad esse divinum, unde infinitam haurit dignitatem, evectæ, latriæ cultus per se secundo, tanquam parti totius adorandi deferetur? Cum enim per ineffabile Incarnationis commercium humanitas facta sit natura Verbi, profecto tam bene Verbum fecit eam adorabilem, quam fecit suam.

Cum his tamen stat, humanitatem præcise sumptam, et ab unione personali divini Verbi mentis operatione abstractam, non debere latriæ, sed solius hyperduliæ cultu adorari; quia sic considerata humanitas, tametsi sit donorum et habituum supernaturalium plenitudine instructissima, tamen ut talis intra creaturæ limites circumscribitur, cui supremus cultus soli Deo eximius non debetur : verum, quia simpliciter et absolute adoratio ad suppositum terminatur, ne daretur occasio Nestoriano errori fingenti duas in Christo personas, ideo Patres et concilia unicæ Christi adorationis zelantissimi fuerunt, nec Verbum a carne seponi, aut dividi passi sunt.

Porro extincto errore Nestorii, potest sine periculo Catholicus de mysterio Incarnationis orthodoxe sentiens humanitatem præcise consideratam, ipsumque individuum naturæ humanæ a personalitate abstractum venerari : qui cultus licet imperfectus, et incompletus, nihilominus, ut sapienter Nazarius observavit, pietati, profectuique spirituali nonnunquam poterit esse conveniens, ut ex humanitatis tantopere eminentis cultu ad supremam increati Verbi in ea subsistentis adorationem animus manuducatur. « Sic enim, » inquit, « vir spiritualis, ut cœlestis ovicula tam ingrediendo per contemplationem ad intima Deitatis, et eam adorando suprema adoratione latriæ; quam egrediendo per considerationem ad humanitatem, et eam adorando hyperdulia, pascua semper inveniet, quibus per incrementa virtutum augeatur. »

Dices cum Vasquez infirmante humanitatem Christi seorsum a Verbo consideratam non posse ulla adoratione nisi indecenter adorari : rex pluribus titulis regia dignitate inferioribus cohonestatus, non alio honore colitur, quam eo, quo reges prosequi solemus. Ergo, si humanitati Christi debeatur latriæ cultus, impertinenter ei reddetur duliæ adoratio.

Respondeo quod, sicut Christo nato varia obtulerunt Magi numera, aurum, thus et myrrham : ita nos varios adorationum distinctarum actus ei ad abundantiam pietatis exhibere convenientissimum est, ut perfectiones ejus modo divinas, modo humanas, modo utrasque simul pro gustu saporis spiritalis contemplemur. Quod vero dicitur de rege pluribus honorum titulis insignito, in primis falsum est; distincto enim adorationis modo eum prosequimur in solio insidentem, et in palatio domestico conversantem : alia jura, tributa, et vectigalia, aliasque ho-

honoris significationes exigit ut dux Burgundiæ, v. g., et comes Provinciæ ; alia ut supremus totius regni Monarcha. Denique latum est discrimen, quia homines vident ea, quæ patent ; ideo reges præcipuum sibi debitum honorem exigere possunt ad suæ dignitatis securitatem : at Deus scrutatur renes et corda, intimasque reconditæ mentis cogitationes inspicit, qui est intimo nostro intimior, unde diversos adorationis motus ex diversa consideratione secutos suscipit in odorem suavitatis ; placet enim ei oratio animæ astantis a dextris suis in vestitu deaurato caritatis, circumdatæ varietate multiplicis virtutis.

Instabis : Quandocumque, et quomodocumque honoretur pars, honor ipsi delatus refunditur in totum, quia non exhibetur ei nisi ut est aliquid totius : v. g., qui manum honorat, ipso facto, et in actu exercito totum hominem veneratur ; sicut qui infert injuriam parti, totum offendisse censetur. Ergo adoratio exhibita humanitati, quæ est pars totius Christi, refluit in ipsum totum Christum ; sed toti illli, qui Christus est, nullatenus deferri debet, aut potest cultus duliæ, sed latriæ duntaxat : ergo cultus duliæ nulla de causa, nulla de consideratione humanitati offerri potest.

Respondeo, quod, licet pars omninodis incompleta, qualis est manus et pes, non sit capax ullius venerationis, pars tamen, quæ sub alia consideratione est simul totum, coli potest, si ratione præscindatur a toto : humanitas autem Christi abstracta per mentem a Verbo est quidem pars metaphysica, quia totum metaphysicum est ens constans ex natura totali et subsistentia ; sed tamen est simul totum physicum constans materia et forma unitis ; proindeque hæc humanitas specialiter coli, specialiter amari potest et debet, cum ut sic eximiis donis et excellentiis, tam naturalibus, quam supernaturalibus prædita sit, ob quas sine præjudicio majoris cultus minor deferri potest.

REFLEXIO.

Profundæ, quam Christo debemus, reverentiæ germana scaturigo est cogitatio Salvatoris. « Non tam sæpe respirare, quam Dei meminisse debemus, » inquit Gregorius Theologus orat. 1. « Cogitemus de Salvatore nostro, » dictitabat S. Dominicus. Multis solo nomine Christianis vere illud Joan. Baptistæ objici potest : *Medius vestrum stat, quem vos nescitis.* Quia nemo fere est, qui infinitam Christi dignitatem, investigabiles divitias, thesauros sapientiæ et scientiæ absconditos, plenitudinem divinitatis corporaliter inhabitantem, incomparabilium dotum eminentiam recogitet corde, ut in continua Christi adoratione pro virili permaneat. Si serio perpenderemus omnia nos habere in Christo, profecto cum Apostolo diceremus : *Existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei ; propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.* Id est, ut exponit S. Thomas *super cap.* II *Epist. ad Philipp.* quæcumque mundus eximia et præstantia arbitratur, ita floccifacio, ut mihi pro magno dispendio sint ob eminens, ingensque bonum, quod in Christi cognitione positum est. Quid enim melius esse, quid cogitari dulcius potest Verbo incarnato, cui appropinquare clarescere est ; quem timere, gaudere est ; cui servire, regnare est. Quis tam hebes, vel impius erit, ut in comparatione cogniti Salvatoris omnes orbis divitias, dignitates, voluptates stercora non arbitretur, ut sancto beatoque commercio propter Christum obtinendum fiat de paupertate dives, de patientia fortis, de humilitate sublimis. O plane fascinatas insensatorum hominum mentes, divitias bonitatis Dei in Christo, non intelligentes, cæcisque illis non dissimiles, qui pretiosam margaritam manu tenent, et ignoratione abjiciunt? Si, teste Seneca, nihil fœdius, indignius nihil esse potest, « quam comparare veneranda contemptis, « quid erit illa istis postponere, ista illis anteferre ?

Obversetur ergo semper oculis cordis nostri adoranda Christi dignitas, præponamus illam regnis et sedibus, divitias nihil esse ducamus in comparatione illius, nec comparemus illi lapidem pretiosum ; quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, et tanquam lutum æstimemus argentum in conspectu illius. Pleni erimus cognitione illius, in quo nihil indigetur ; in eo securi, in quo nihil metuitur ; in eo vere, semperque gloriosi, « cujus vera et sempiterna gloria nec aufertur, nec minuitur, nec augetur, » ait S. Fulgentius. Pulchre Seneca : « Non potest in tanta solis claritate scintilla habere momentum. » Latent sidera splendente sole, et omnia terrena quanta-quanta sint, admota cognitionis Christi luce

tenebrescunt, emoriuntur, evanescunt. Si Moyses fide grandis ipsum Christi improperium majores divitias existimavit thesauro Ægyptiorum ; profecto fide parvus, et fere infidelis, quin et infideli deterior erit Christianus, qui infinitas Christi divitias postponit caducis et perituris. Heu Christiane, regni, rerumque oblite tuarum, quam degener nimis animus tuus, quam servilis mens tota tua est, quam brutalis, quæ putido horrore fœtentia perquiris stercora, cui jugiter divinus in Christi contemplatione adjacet et promittitur apparatus ! Numquid est idolorum servitus terrenis inhiare, Christum non appetere, et vix unquam de eo cogitare? « Omnia amamus, omnia colimus (inquit Jeremias Christianus, Salvianum intelligo lib. 6. *de Provident.*) . Solus nobis in comparatione omnium Deus vilis est. »

SPECULATIO II.

Sacris Christi et Sanctorum imaginibus relativus cultus debetur, et religiose exhibetur.

Priusquam hæc assertio Catholica contra hæreticos modernos suadeatur, quædam ex sacra tum veteris, tum novi Testamenti historia sunt prælibanda. Sciendum ergo primo, usum sacrarum imaginum non fuisse omnino prohibitum in veteri lege, sed tantum vetitum esse, ne imagines adoratione latriæ tanquam Dei colerentur. Patet enim Exodi xxv. Deum Moysi præcepisse : *Duos Cherubin aureos, et productiles facies ex utraque parte Oraculi : Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero.* Et Salomon III. Reg. vi. divino afflatu et nutu in Templo non paucas Seraphinorum imagines collocavit. Neque enim existimandum est, usum imaginum esse jure naturæ prohibitum, alias male Deus hominem ad sui imaginem condidisset ; male Pater æternus in Verbo æterno rationem imaginis sui impressisset ; male etiam rerum imagines in aquis, oculis, speculis, aliisque pellucidis corporibus naturaliter pingerentur. Quorum duo priora blasphema sunt, posteriora vero quis non videt absurdissima esse? Quare prohibita duntaxat fuit adoratio absoluta latriæ imaginis, vel relativa imaginis alicujus rei creatæ. Unde signanter Exod. xx. post vetitum sculptitii aut similitudinis usum, subditur : *Non adorabis ea, neque coles : Ego enim sum Dominus Deus tuus fortis et zelotes.* Idem exprimitur Levit. xxvi. Et subtiliter advertit Cajetanus, divinum Legislatorem non dixisse absolute, « non facies sculptile , » sed, *non facies tibi sculptile*, id est ad indulgendum tuæ superstitioni propensæ idolorum cultui. Unde etiam hoc præcepto nullatenus prohibitus fuit duliæ cultus Sanctorum hominum, aut Angelorum imaginibus debitus ; cum etiam Psalm. xcviii. dicatur : *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam Sanctum est:* id est, Arcam, secundum expositores litterales.

Sciendum secundo, primos imaginum immicos, et Iconoclastarum omnium antesignanos fuisse Judæos, qui nec ipsas imperatorum effigies aut statuas pati poterant, nefas arbitrantes imagines, aut vultus, aut cujuslibet animalis cognomine simulacrum haberi. Nec dubitabant pro ea patriæ legis observatione Rabbinorum multorum assensu et veluti traditione firmata vitam profundere, unde execrandarum imaginum conspirationem ab eis Marcionistæ, Manichæi, Iconomachi, ipsi etiam Turcæ derivarunt, quos postea Albigenses, Wiclefistæ, Lutherani, Zwingliani, Calviniani, aliique filii iniquitatis secuti sunt.

Sciendum tertio, vehementiorem contra sacras imagines tempestatem excitatam fuisse ab imperatore Leone Isaurico, qui spirans minarum et cædis, eas ex templis, aliisque locis deturbavit, fidelesque sibi, ut par erat, resistentes, aut non obtemperantes crudelissime infestavit. Sanctissimum Germanum e sede Patriarchali et urbe Regia ejecit, Anastasio Iconomacho ei subrogato ; egregii doctoris Joannis Damasceni piarum imaginum strenui defensoris, dexteram manum a Principe Damasci amputari fecit ; sed præcisam Dei Genitrix ingenti miraculo restituit. Grassantem in dies furentis Leonis rabiem et impietatem cohibere sategit Gregorius secundus tunc Ecclesiæ clavo astans, sed frustra. Verum quem Ecclesiæ fulmina deterrere non potuerunt, ultio divina vindicans vindicavit ; nam allisa ad Adriaticum littus munitissima classe in Vicarium Christi armata, regiæque urbis mœniis non sine horrendis terræ motibus solo adæquatis, infernalem animam diris torminibus actus exhalavit.

Sciendum quarto, Leoni successisse filium nihilo meliorem, cognomento Constantinum Copronymum, sic dictum ab emissorum excrementorum profluvio, quo dum baptiza-

retur sacrum fontem deturpavit, malo omine, ut prædixit S. Germanus præfatus ; significabatur enim ejus impietate, flagitiis, cacodæmonum convictu, et Ecclesiæ Catholicæ persecutionibus orbem Christianum inqui natum iri. Ejus crudebilitatibus exasperati populi exauctorare illum conantur, eique Artabasdum Curopalatem sufficere tentant, sed in cassum ; nam urbem regiam terra marique obsessam ad deditionem compulit Constantinus, quamplurimos cives excarnificatos interemit, cæteros fortunis omnibus expoliavit cum urbis totius consternatione. Senatores namque gravissimos, et juxta nobilissimos, ob servatas, vel occultatas sacras imagines durissimorum nervorum ictibus in medio fori verberari jussit usque ad internecionem. Monasteria militibus suæ sævitiæ ministris distribui, eorum prædiis et facultatibus fisco addictis. Monachos autem et sanctimoniales opprobriis, contumeliis, raptationibus, et ludibriis inhonoravit, et ad extremam paupertatem redegit. Porro Anastasio mortuo, quemdam Constantinum monachum Pseudopatriarcam instituit, qui imperatoris satellitio stipatus omnes ædes scrutabatur, sacrasque tabellas abripiens abradebat, dejiciebat, flammis tradebat. Sed cum secretum imperatoris Christi divinitatem impugnare molientis revelasset, post ignominiosam per urbis compita flagellationem, in sordidissimo loco jussus est jugulari. Ipse vero detestandus tyrannus pedum tumore, corporisque æstu exardens, inexstinguibili flamma se ob violatum Deiparæ cultum aduri ululabat, et misericordiam scelestus postulabat, quam non erat impetraturus.

Sciendum quinto, Copronymo successisse Leonem filium, fictum initio Catholicum, sed stabilito regno apertum hæresis professorem. Sed brevi extinctus est, quia cum coronam carbunculis pretiosissimis decoratam e Basilica majori detractam suo capiti sacrilege imposuisset, profluxerunt et veluti formicarunt ex superbissimo capite pestiferi, venenatique carbunculi, e quorum putredine et tabo ingenerata febris vitam cum morte commutavit. Hujus hæres fuit Constantinus puerulus decennis sub gubernaculis piissimæ imperatricis Irene, cui nihil Religione Catholica antiquius erat. Curavit ergo non obstantibus incredibilibus Iconomachorum tumultibus, ut Civitas multiplici anathemate perculsa ad antiquam communionem reduceretur, eique orthodoxus Patriarcha Tarasius præficeretur, quo agente et urgente, synodus œcumenica ab Antistite Romano indiceretur. Hæc suavissima nova lætissimus audivit Adrianus Papa, qui Nicæam Bithyniæ Metropolim primo concilio generali pridem insignem elegit, ad quam Legatos suo nomine præsidentes futuros de more transmisit. In hoc venerando consessu trecentis quinquaginta episcopis, plurimisque selectissimis monachis et Archimandritis constanti, anno salutis 787, Iconoclastarum impietas proscripta est, sacrarum imaginum religiosa veneratio asserta tanquam Apostolica traditio, a primitiva Ecclesia non interrupta serie derivata, miraculis illustrata, ad piam Servatoris Sanctorumque memoriam et imitationem excitandam idonea. Quibus catholice constitutis, Redemptoris imago in medium prolata est, et procumbentibus Patribus adorata. Conciliabulum Copronymi jussu alias coactum unanimi consensu damnatum, vanæ ejus rationes convulsæ, ac declaratum testimonia Scripturarum, quibus idola gentium redarguuntur, nihil Ecclesiæ ritibus adversari. Ex hac brevi illius hæresis narratione confutata manet Iconomachia ; sed majoris claritatis et ubertatis : ergo

Probatur speculatio. Usus sacrarum imaginum, qualis in Ecclesia Catholica frequentatur, est licitus, honestus, et utilis. Licitus quidem, tum jure naturæ, quæ rationem imaginis in suis operibus delineare non cessat, ut antea ponderavimus. Tum jure positivo veteris Testamenti, in quo Deus duos Cherubinos aureos efformari Moysi imperavit. Tum jure novi Testamenti : Christus enim ejus Legislator propriæ faciei imaginem tribus linteis impressit, quorum primum Abagaro regi Edessæ missum testantur Nicephorus, Evagrius, Damascenus, et secunda synodus Nicæna act. 5. Secundum S. Veronicæ traditum est, et Romæ in Ecclesia S. Petri hebdomada sancta aspectabilis proponitur. Tertium Taurini servatur, in quo totius Christi mortui corpus plagis confixum expressum est, dum in triduo mortis ea sacra syndone fuit involutum. Negabunt hæc forte hæretici, sed existere solem negarent etiam vespertiliones, si loqui possent. Tum jure Apostolico : nam S. Lucas insignis pictor imaginem Christi et Beatissimæ Virginis graphice figuravit, et sublitis egregiis colorum pigmentis illustra-

vit. Celebris est etiam Servatoris imago, cujus meminit septima synodus act. 4, quæ a Nicodemo depicta, Gamalieli, et postea Apostolo Jacobo relicta, imminente Jerosolymorum excidio in Syriam translata est, atque in Civitate Beritana in finibus Tyri et Sidonis sita, a Judæis capta, sputis sordidata, colaphis cæsa, conviciis maledicta, manibus, pedibusque clavis perforata, spongia accto plena potata, capite percussa, e latere lancea transfixo tantam sacri cruoris, et aquæ copiam effudit, ut supposítam hydriam impleverit. Tum denique jure Ecclesiastico, Ecclesia enim sub cœlo tota sacrarum imaginum usum ab Apostolis acceptum quasi per manus traditum, ad nos usque perduxit, et tanquam morem ore tenus a Christo, vel Spiritu sancto dictatum, et continua successione, cujus nullum initium invenitur, in Ecclesia Catholica conservatum pari pietatis affectu, et reverentia suscepit, ac venerata est. Patrum, et aliorum Orthodoxorum hunc ritum probantium numerum brevitatis gratia non refero, quia selectiora veterum Sanctorum testimonia septima synodus commemoravit. Miracula quoque, quibus Deus usum illum illustravit, quæ eadem synodus œcumenica recenset, missa facio, sicut et splendidissima, totique mundo notissima B. Dominici de Soriano imaginis prodigia, ut ad rationem transeamus.

Honestus est etiam usus sacrarum imaginum ; quid enim decentius, quam veterum præsertim Sanctorum reservari insignia ad posterorum memoriam, ut nostri erga eos honoris et amoris significationem qualemcumque præbeamus. Inspirat sane rationis naturalis omnibus implantatum dictamen lumenque illud divini vultus signatum super nos, ut virtutem omnibus quibus possumus modis pro virili certatim decoremus. Et quia absentium, vel mortuorum præclaras res gestas non aliter honorare licet, quam si in debitæ reverentiæ signum erigantur statuæ, pinganturque imagines in æternæ observantiæ monumentum ; ideo non superstitione, sed ratione naturali suadente, Gentes omnes illud illustrium virorum excellentiæ testimonium comprobarunt. Enimvero si egregias animi dotes scribere, et heroum virtutum picturam ducere, scriptisque posteritati commendare licet, quibus totius vitæ imago repræsentatur, quidni spirantis vultus majestatem, formæ speciem, colorum suavitatem, corporis staturam delineare decens erit, et honestum? Debemus profecto, debemus gloriæ Christi, et Sanctorum hujusmodi amoris, et reverentiæ pignus, nec illud possumus citra ingratitudinis notam præterire. Hinc Magnus Gregor. epist. 53 *ad Secundinum*, ait imaginem ad eum mittere Salvatoris, quo in amore ejus exardesceret.

Denique perutilis est sacrarum imaginum usus, Illis enim inerudita plebs compendio mysteria salutis, et sanctorum imitanda gesta docetur; quia ut Gregorius laudatus tradit, quod legentibus Scriptura, hoc præstat idiotis pictura cernentibus : in ipsa ignorantes vident quid sequi debeant : in ipsa legunt qui litteras nesciunt : « Gentibus pro lectione pictura est. » Hinc in memoria præteritorum beneficiorum recordatio excitatur, virtutum consideratio, et admiratio in intellectu concipitur, fervor, imitandique propositum in voluntate accenditur. Ad hos enim internos spiritus motus ciendos sacras picturas Ecclesia poponit, optat enim filios suos esse veros adoratores, Patrem in spiritu et veritate, id est cum fervore spiritus, et rectitudine intentionis adorantes, orantes spiritu, orantes et mente, ac psallentes in cordibus suis. Quia lex nova *lex Spiritus* ab Apostolo nominatur; unaquæque enim res illud merito dicitur, quod in ea potissimum invenitur. « Id autem, quod est potissimum in lege novi Testamenti, et in quo tota virtus ejus consistit, est gratia Spiritus sancti, et ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus sancti, quæ datur Christifidelibus, » inquit S. Thom. Ad pietatem vero modo humano obtinendam sacræ cæremoniæ, piarumque imaginum usus disponit, et manuducit, quatenus ex his, quæ oculus videt, surgit animus ad incognita, quæ non novit; visibilibus imaginibus se ad invisibilia rapit, et per ea, quæ usu didicit, quasi confricatus incalescit, ut per hoc quod scit notum diligere, discat et incognita amare, ut verbis Gregorii utar.

Ex his argumenta hæreticorum præoccupata sunt, et confutata manent ; confutari tamen uberius possunt, si præ oculis semper habeas duplicem esse adorationem, absolutam et relativam. Prima exhibetur propter excellentiam inexistentem ei, qui adoratur, et propter se colitur. Secunda est cultus alicui rei relatus propter excellentiam alteri inexistentem, ad quem specialem importat ordinem, et habitudinem : imagines autem non absoluto, sed respectivo cultu veneratur

Ecclesia propter prototypum, quem repræsentant; et cum quo moralem habent unionem, et conjunctionem. Sicut enim media, qua formalissime media sunt, juxta probabilissimam sententiam, nulla propria et interna bonitate gaudent, sed solius finis ratione, et bonitate amantur, v. g., amputatio membri, sectio venæ, cauterii adustio nihil in se boni habent, quo amentur; tamen propter salutem totius periclitantis amantur, eligitque infirmus, ut corpus redimat, ferrum et ignes pati. Eodem plane modo imagines cultu religioso, aut civili prosequimur propter prototypi præstantiam, aut dignitatem, vel sanctitatem, a qua veluti ab extrinseca forma quandantenus induntur, et afficiuntur, dignæque fiunt quas colamus. Hanc doctrinam si attenderent, vel perciperent impii Magdeburgenses et impurissimi Puritani, impudorate non comminiscerentur, Ecclesiam Romanam imagines adorare tanquam deos, ut eam idololatriæ per summam ignorantiam, et majorem impudentiam insimulent. Certe, si veritati aperte notæ renunciare non profiterentur, utique non aliter nos adorare confingerent quam nos imagines colere intendimus, et protestamur. Audiant ergo filii iniquitatis has concilii Tridentini Ecclesiæ Romanæ sensum limpidissime exprimentis voces sess. 25 : « Imagines porro Christi, Deiparæ Virginis, et aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis Divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit fingenda, veluti olim fiebat a Gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant, ita ut per imagines, quas osculamur, et coram quibus caput aperimus, et procumbimus, Christum adoremus, et Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. »

Per modum objectionum variæ appendices difficultates explanantur.

Objicies 1° : Concilium Francofordiense, et libri Carolini a Carolo magno editi usum imaginum reprobant. Concilium quoque Eliberinum cap. 36. ait : « Placuit in templis picturas esse non debere, ne quando quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur. » Sanctus etiam Epiphanius epist. *ad Joannem episc. Jerosolym.* ait, se imaginem in quadam Ecclesia pendentem scidisse. Ergo usus imaginum etiam in templis appensarum non est tolerandus.

Respondeo synodum Provincialem, aut nationalem Francofordii celebratam, quatenus hæresim Felicis, et Elipandi filiationem Christi naturalem negantium proscripsit, probari; quatenus vero septimam, et œcumenicam Nicænam synodum circa imaginum cultum damnare præsumpsit, omni carere auctoritate. Etenim Patres Francofordienses in multiplices facti errores prolapsi sunt. Testantur enim se rejicere synodum Græcorum, « Constantinopoli in Bythynia celebratam sine consensu Romani Pontificis. » Sed cosmographi minime mali Constantinopolim cum Nicæa confuderunt, Bithyniam cum Thracia; hujus enim, et non illius urbs est Constantinopolis. Falso etiam obtendunt, synodum illam non fuisse a Romano Antistite approbatam; eam enim Adrianus Papa indixit, præsidentibus Legatis celebravit, et confirmavit. Decipiuntur etiam dum narrant, Nicænam synodum constituisse, ut imagines eodem cum Deo cultu colerentur; patet enim ex actione 1. 4. et 7. imagine esse venerandas, modo ne latriæ cultu soli Deo debito adorentur, quod intelligunt de cultu absoluto, qualem idolis deferebant Gentes divinum aliquod numen in illis residere existimantes; nam cæteroquin respectivus cultus pro exemplarium dignitate, vel latriæ, vel duliæ, vel hyperduliæ deferri potest.

Ad libros Carolinos, qui anno 1549. primum in lucem prodierunt, cum essent antea ignoti, dicendum libros illos ab Iconoclasta aliquo fuisse compositos, et a Carolo ad Adrianum missos Apostolico anathemate feriendos : unde exstat Adriani Papæ ad Carolum opus, quo libri illi dicti Carolini sacras imagines oppugnantes nervose, et accurate confutantur. Accedit libros illos absque ulla sive loci, sive typographi nota cusos barbariem ubique insonare ab eleganti Caroli stylo penitus alienam, multisque scatere apertissimis falsitatibus Imperatore illo clarissimo, et Romanæ Ecclesiæ addictissimo prorsus indignis.

Ad canonem 36. concilii Eliberini dicendum, canonem illum perperam ab hæreticis objectari; favet enim canon ille sacris

imaginibus, quas ideo parietibus appingi prohibet, ne gentium ludibrio exponerentur; tunc temporis enim in Christianos desæviebat Paganorum furor, cui ut occurreret sacra synodus, voluit solum imagines in Ecclesiis appendi, aut super altaria mobiles collocari, ut irruente persecutionis procella subduci, et alio transferri commode possent. Qua etiam causa olim Theodosius et Valentianus imperatores signum crucis in silice humi insculpi prohibuerunt, ne incedentium conculcatione victoriæ trophæum conspueretur, aut injuria afficeretur. Suspicatur tamen cardinalis Baronius, canonem illum ab Iconoclastis suppositum, et adjectum fuisse; quia in antiquis canonum compilatoribus illum non inveniri testatur : et nemo veterum Iconomachorum, qui undecumque conquisita contra sacras imagines argumenta tota accurratione collegerant, unquam tamen Eliberini Canonis meminerunt.

Denique ad S. Epiphanium dicendum, merito ipsum imaginem illam pendentem proscidisse, quia erat profani hominis ducta pictura; sicut in simili S. Martinus corpus cujusdam pro criminibus suspensi, et martyris loco a vulgo habiti, deturbari, et ejici de sacro altari curavit. Addunt quamplures, illud Epiphanii epistolæ additamentum fuisse ab Iconoclasta aliquo confictum, et intrusum : tum quia nullam habet narratio illa cum epistola connexionem; tum quia verba illa Epiphanii in suæ hæresis confirmationem Iconomachi in Nicæno concilio minime protulerunt, sicut alia ejusdem Epiphanii verba ex epistola ficta ad Theodosium produxerunt, quæ mendacii revicta sunt; unde tanquam supposititia, et adulterina rejicienda sunt. Tum quia Epiphanius semper in communione Basilii et Gregorii Nysseni vixit, qui contra Iconomachiam acerrime dimicarunt.

Objicies secundo : Ecclesia Romana pingit imagines Dei et Angelorum; sed tales imagines sunt illicitæ : ergo usus imaginum in Ecclesia Romana receptus est reprobandus. Probatur minor. Tum ex Scriptura, Deut. XL : *Memento quod Dominus locutus sit tibi in monte Oreb, vocem verborum ejus audisti, imaginem nullam vidisti : observa ergo teipsum, ne forte deceptus facios tibi ullam similitudinem;* Isaiæ XL : *Cui similem fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei?* Act. XVII : *Genus ergo cum simus Dei, non est æstimandum auro, vel argento, aut lapidi artis, sculpturæ, et cogitationi hominum divinum esse simile.* Tum ex multis Patribus Gentiles non semel irridentibus, quod deos in materia vilissima figuratos, hominum, et animantium vestibus induerent, « quæ si spiritu accepto subito occurrerent, monstra haberentur, » ut ait S. August. lib. 6. *de Civit.* cap. 10. Tum ratione, quia spiritalia, quales sunt Angeli, et maxime Deus purissimus spiritus, corporare et falsum, et absurdum est : omnis autem religiosus cultus veritate et decore constare debet.

Respondeo, Deum unum, et trinum posse triplici de causa depingi : primo, ut ejus natura oculis visibilis exhibeatur, et hoc summæ insipientiæ, summæ esset argumentum impietatis, invisibilis enim Deus nec depingi, nec figurari se permittit. Secundo depingi potest Deus sub illis figurarum speciebus, quibus Deus ipse apparere dignatus est, ut cum Adamo, et Evæ in specie hominis per Paradisum ambulantis locutus est; cum tres viri in convalle Mambre Abrahamo apparuerunt; cum Dominus in flamma ignis de medio rubi Moysi, et populo per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis visus est; cum Spiritus sanctus sicut columba in Christum descendit, vel per modum dispertitarum linguarum tanquam ignis sedit supra singulos Apostolos; et Pater Danieli visus est ad instar antiqui dierum, cujus vestimentum candidum quasi nix, et capilli capitis ejus quasi lana munda. Tertio possunt depingi spiritualia per analogiam ad res creatas nobis notas, quia per modum rerum corporearum ea in hoc mundo cognoscimus; v. g., cum Angelum sub specie elegantissimi juvenis, aligeri, diademate redimiti, armis instructi, et totius pulchritudinis pigmentis decorati repræsentamus; ut hac præclara corporeorum ornamentorum pompa præcellentes eorum dotes, ingenii præstantiam, virtutum apparatum, amabilitatis suavitatem, motus celerrimi pernicitatem, virium fortitudinem invictam, ævi immobilem firmitatem, gratiæ thesauros, et gloriæ radios pene infinitos veluti carbone designamus. Quibus perspectis lineamentis idiotæ in eorum cognitionem et amorem sensim assurgunt; docti vero in metaphoricæ similitudinis amœnissima contemplatione deliciantur.

Et hoc secundo et tertio modo imagines pingi ad populi eruditionem, templorum

decorem, et fidelium devotionem honestum, et utile esse probat Ecclesiæ usus sempiternus, a nullo Sancto reprobatus, a solis hæreticis, et quibusdam morosis rejectus. Certe, si Deus ipse sæpe sæpius sub specie corporea aspectabilem se præbuit; si Angeli assumptis corporibus crebro apparere dignati sunt; si ipse sacræ paginæ Spiritu sancto dictante exaratæ divinas perfectiones sub membrorum corporeorum velaminibus describunt, ut a nobis suaviter intelligantur; si illi attribuunt oculos videntes æquitatem, aures intendentes in vocem orationis nostræ, humeros portantes nos, brachium potens, digitos operantes, viscera misericordiæ, cor eructans verbum bonum, aliaque; quidni Ecclesia penicillo poterit exarare, quæ Scriptores canonici calamo, cartis, et membranis commiserunt, eo cum moderamine, et admonitione, quod corporea illa pictura Dei perfectiones absolutas, vel relativas adumbrans secundum metaphoram duntaxat est intelligenda.

In locis autem adductis prohibetur, ne fiat sculptura, aut similitudo ad adorandum cultu latriæ absoluto, eo modo, quo gentes divinitatem aliquam in simulacris latitare existimatam adorabant, qua de causa talem cultum irridentes Patres, et nos dum de unitate Dei, pluribus irrisimus. Quid enim magis ridiculum esse poterat, quam idola ex metallo conflata, et fusilia pro diis habere, et appellare deos suos, et confidere in illis, eis immolare, ut invenirent cautelam periculis, morbis medelam, spem afflictis, opem miseris, solatium calamitatibus, laboribus levamentum? « Sacrilegii enim vel maximi instar est (inquit Minutius Felix in *Octav.*) humi quærere, quod in sublimi debeas invenire. » Et tamen hujusmodi figmentis corrumpebantur ingenia puerorum in his fabulis ad usque virilis ætatis robur adolescebant pueri, et in iisdem opinionibus miseri consenescebant. Errori tam nefario materiam ministrabat malitia dæmonum, qui ad solatium calamitatis suæ non desinebant perditi jam perdere, et depravati errorem pravitatis infundere, et alienati a Deo inductis pravis religionibus a Deo segregare. Hujusmodi igitur impuri spiritus sub statuis et imaginibus consecrati delitescebant, et verisimilium oraculorum afflatu auctoritatem quasi præsentis numinis consequebantur; quia præstigiis inspirabant vates, immolatorum corporum fibras animabant, avium volatus gubernabant, regebant sortes, verba reddebant falsis, et amphibologiis pluribus involuta; quin etiam irrepentes occulte corporibus morbos fingebant, membra distorquebant, ut ad cultum sui homines cogerent.

Errabant insuper vehementer Gentiles, quia creaturas de humano arbitratu in deos erigentes, nequissimos homines pro diis habebant, quorum simulacra adorabant. « Ægygtii (inquit laudatus Minutius) hominem sibi, quem colant, eligunt, illum unum propitiant, illum de omnibus consulunt, illi victimas cædunt. Et ille, qui cæteris Deus, sibi certe homo est, velit nolit; nec enim conscientiam suam decipit, si fallit alienam. Etiam principibus, et regibus, non ut magnis, et electis viris, sicut fas est, sed ut diis turpiter adulatio falsa blanditur, cum et præclaro viro honor verius, et optimo amor dulcius præbeatur. Sic eorum numen vocant, id imagines supplicant, genium, id est, dæmonem ejus implorant. » Quam miseriam sic paucis deplorat: « Næ ille miserabilis, cujus in homine mortali spes omnis innititur; totum enim ejus auxilium cum extincto homine finitur. » Adorabant autem viros scelestos, eorumque imaginibus procumbebant; quia, ut alias diximus, patronum sceleribus suis desiderabant Deum, ut alacrius peccarent, et dulcius.

Ex quibus sequitur, manifestam esse modernorum hæreticorum calumniam, Ecclesiam Romanam idololatriæ ineptissime insimulantium; idololatria enim est superstitio, qua cultus vero Deo debitus creaturæ exhibetur, quando vel in actu signato per actum explicitum protestatur quis creaturam, quam honorat, esse suæ creationis principium, et beatitudinis finem, vel in actu exercito per actum implicitum talem creaturæ honorem defert, qui soli Deo exhiberi consuevit: idololatria enim Dei honorificentiam usurpat, ut eam vindicet creaturæ, dum vota, preces et sacrificia, quæ uni Deo debentur, idolis impendit. Catholici autem nec divinitatem imaginibus asserunt, nec eis litant, aut vota reddunt, sed solum cultum relativum ad prototypum pertingentem impendunt.

Dices: Rationibus nostris probatur quidem utilem esse, et honestum piarum imaginum usum, sed minime suadetur aliquem eis cultum esse impendendum. Cur enim rebus insensibilibus reverentia solis creaturis intellectualibus debita exhibebitur?

Respondeo honorem relativum, quem sacris imaginibus impertimur, in ipsum prototypum refundi ; sicut enim reus, dum in tabella supplicium ejus effingitur, in morali æstimatione inhonoratur, sic vir illustris in suis imaginibus honoratur. Cum enim imagines per se primo sint ad repræsentandum institutæ, in earum cultu essentialiter colitur exemplar, ad quod necessario referuntur. Certe si arca, et propitiatorium cultu digna erant, quia erant scabellum pedum Domini, si solvere calceamentum de pedibus Moysi præcipiebatur, quia locus, in quo stabat, terra sancta erat; si dies prima erat sancta, atque solemnis, et dies septima eadem festivitate venerabilis, quia divino erant cultui consecratæ ; cur imagines Christo sacras relativa veneratione prosequi vetitum erit ? cum, teste S. Basilio, « quicumque venerantur imagines, ipsum nimirum venerentur exemplar. » Quia nimirum motus adorationis imaginis, usque adeo in exemplar transit, ut nec per ullam quantumlibet subtilem intellectus præcisionem imago ab exemplari separari possit, non solum quia imago non potest nisi propter exemplar adorari, sed etiam quia imaginem colit, in ea, et per eam veneratur exemplar tanquam materiam proximam adorationis : motus quippe, qui est imaginem, quatenus imago est, unus, et idem est cum eo animæ motu, qui est in rem, ut profunde ratiocinatur S. Thomas.

Catholici autem, dum imagines venerantur, non moventur in imaginem, ut res quædam est ex auro, vel ligno conflata, figura, colore, aliisque artis ornamentis decorata, sed ut imago est, quatenus nimirum ducit ad exemplar, veluti ad unum totalem, et formalem terminum, cujus excellentia amatur, colitur, adoratur. Qua de causa non incongrue quidam theologi post Ferrariensem affirmant, soli Christo deberi latriam per se primo, imagini vero propter aliud, id est propter exemplar, quod repræsentat. Quo sensu nonnulli etiam Patres docent imaginem inferiori adoratione coli ea, quæ Christo defertur ; quia nimirum imago non per se, aut propter se primo adoratur, sed duntaxat secundario propter exemplar, cui præcipue reverentia exhibetur. Unde subtiliter, et solide advertit Cajetanus, in adoratione imaginem et exemplar habere rationem ejusdem objecti, quod est unum unitate specifica in ratione terminandi motum adorationis, quatenus eadem persona repræsentata terminat actum adorationis, tam in seipsa, quam in sua imagine ; adeo ut una non solum specie, sed etiam numero adoratione simul adoretur imago, et exemplar, quia imago ut imago est, nec esse, nec concipi potest absque prototypo in ea repræsentato.

Quorum omnium profundissima radix est, quia eadem numero res potest existere et in esse entitativo et naturali intra se ; et in esse repræsentativo, ac intelligibili in aliqua specie, seu imagine, quæ ideo ab exemplari, ut a causa formali, et exemplari pendet. Hinc fit, imaginem, ut imago est, non distingui ab exemplari absolute sumpto, nisi penes diversum essendi modum, eo fere modo, qua in frequenti philosophorum doctrina species intelligibilis est ipsummet objectum in esse intelligibili. Imago quippe reduplicative qua imago, idem est, quod exemplar in esse repræsentativo ; licet imago, ut res est, addat materiam, figuram, et variorum lineamenta colorum. Unde in septima synodo, act. 4, dicitur : « Hoc sane rerum natura docet, quod honor imagini exhibitus ad ipsum fontem primum referatur, quomodo etiam contumelia.... Non enim quis in foro regiam imaginem diligentius intuens, regemque illam dicens, duos reges fatetur, nimirum ipsam imaginem, et eum cujus est imago. Neque si quis in tabula pictum indicaverit, dixeritque, Ecce regem, ob id primum, et verum exemplar, ipsum scilicet regem, appellatione privavit. Profecto videtur magis honorem regis per ejusmodi confessionem stabilivisse.... Divinus Pater Basilius, veluti lampas, et doctor Ecclesiæ, Christi honorem imaginum ad ipsum exemplar primum redire testatus est. Unde et B. Pater indicavit non esse duas adorationes, sed unam ipsius imaginis, et primi exemplaris, cujus est imago. » Vides nostram doctrinam a sacro Concilio limpidissime derivatam.

Instabis : Ex nostra sententia sequeretur, imagines Christi esse adorandas latria, cum sit idem adorationis motus in imaginem, et in rem, cujus est imago : consequens est contra septimæ synodi constitutionem act. 7, decernentem imaginibus exhiberi « salutationem, et honorariam adorationem, non secundum fidem nostram veram latriam, quæ soli naturæ divinæ competit, sed quemadmodum typo venerandæ, et vivificæ

Crucis, et sanctis Evangeliis, et reliquis sacris oblationibus, holocausta suffituum, et luminarium reverenter accendimus. » Ergo.

Respondeo sacrum concilium removere solum adorationem, quæ primo, per se, et propter se exhiberetur, cum nulla imaginibus Divinitas, nulla interna sanctitas, aut virtus insit, quæ adoretur. Cæterum cultum respectivum in prototypum refusum non negat, sed expressissime affirmat sacra synodus. Et, quia latria simpliciter dicta exhibetur primo, et per se, et sine ordine ad aliud, ideo veridice dixit concilium, latriam soli Deo competere. Latria enim perfectissima est summus cultus Deo, ut primo rerum omnium principio, et ultimo fini debitus : implicat vero exhiberi cultum primo principio, et ultimo fini propter aliud ; ultimum enim finem ad alium ordinari repugnat. Imaginibus vero exhibetur reverentia propter aliud, scilicet exemplar. Unde non sequitur, creaturam æque coli, ac Deum, qui solus per se, et propter se adoratur. Maxime quia imago Christi non colitur, nisi prout in se continet Christum, cum quo non ponit in numero. Res enim inanimatæ nullius cultus capaces sunt, nisi quatenus aliquo pacto cum creatura intellectuali conjunctæ sunt.

Objicies tertio : In sacrarum imaginum usu multi permiscuntur abusus, falsi cultus, errorum et idololatriæ occasio, obscœnarum nuditatum repræsentatio. Ergo usus imaginum est de medio tollendus.

Respondeo, nihil esse tam sacrum, quod non possit esse materia sacrilegii. Verum emolumenta ex sacrarum imaginum usu consecuta cum infinito fœnore abusus ex malitia, vel infirmitate hominum ortos compensant. Quia, ut ait Tridentinum, per historias mysteriorum nostræ redemptionis picturis, vel aliis similitudinibus expressas, eruditur, et confirmatur populus in articulis fidei commemorandis, et assidue recolendis : nec solum admonetur beneficiorum, et munerum, quæ a Christo sibi collata sunt, sed etiam quia Sanctorum miracula, et exempla oculis fidelium subjiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam, moresque suos componant, excitenturque ad adorandum et diligendum Deum, et ad pietatem colendam.

Porro eadem S. Synodus probe sciens nonnullos hominum incuria, et antiqui hostis nequitia irrepsisse abusus, eos aboleri vehementer peroptans, sic ait : « Sancta synodus vehementer cupit, ut nullæ falsi dogmatis imagines, et rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur. Quod si aliquando historias et narrationes sacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi, et figurari contigerit, doceatur populus non propterea Divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit. Omnis porro superstitio in Sanctorum invocatione, Reliquiarum veneratione et imaginum sacro usu tollatur, omnis turpis quæstus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec ornentur. Postremo tanta circa hæc diligentia adhibeatur, ut nihil inordinatum, aut præpostere, et tumultuarie accommodatum, nihil profanum, nihil inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo. »

Certe nihil hac sacra Tridentini constitutione sanctius, prudentius et moderatius esse potest. Et plane optandum foret, ut tam salutaria documenta præ oculis haberent, qui tot vana, et sæculi genium, ac mores spirantia sacris picturis admiscent, quæ dum orantium in se retorquent aspectum, impediunt et affectum ; quia solent magis homines mirari pulchra, quam venerari sacra. Id præcipue in monachorum templis ægre ferebat D. Bernardus, et sane nostri sæculi quamplurimis sacris ædibus competit, quod S. Pater quibusdam sui ævi monachis in aurea *ad Guilllemum Abbatem* apologia exprobrabat his verbis : Dicite, pauperes, si tamen pauperes, in Sancto quid facit aurum ? Et quidem alia causa est episcoporum, alia monachorum : scimus namque, quod illis sapientibus, et insipientibus debitores cum sint, carnalis populi devotionem, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos vero, qui jam de populo exivimus, qui mundi quæque pretiosa, ac speciosa pro Christo reliquimus, qui omnia pulchre lucentia, canore mulcentia, suaveolentia, dulce sapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati sumus ut stercora, ut Christum lucrifaciamus, quorum, quæso, in his devotionem excitare intendimus ? Quem, inquam, ex his fructum requirimus stultorum admirationem, ac simplicium oblectationem ? Quid putas in his omnibus quæritur ? Pœnitentium compunctio, ac intuentium admiratio ? O vanitas vanitatum, sed non vanior, quam insanior ! Fulget Ecclesia in parieti-

bus, et in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, et suos filios nudos deserit. De sumptibus egenorum servitur oculis divitum: inveniunt curiosi, quo delectentur ; et non inveniunt miseri, quo sustententur. Ad quid saltem Sanctorum imagines non reveremur, quibus utique ipsum, quod pedibus conculcatur, scatet pavimentum ? Sæpe spuitur in ore Angeli, sæpe alicujus Sanctorum facies calcibus tunditur : et si non sacris his imaginibus, cur vel non parcitur pulchris coloribus ? Cur decoras, quod mox fœdandum est ? Cur depingis quod mox necesse est conculcari ?

Et post pauca : « Assentio, patiamur et hæc fieri in Ecclesia, quia etsi noxia sunt vanis, et avaris, non tamen simplicibus, et devotis. Cæterum in claustris coram lugentibus fratribus, quid facit illa ridicula monstruositas, mira quædam deformis formositas ac formosa deformitas ? Quid ibi immundæ simiæ ? quid feri leones, monstruosi centauri ? Quid semihomines ? Quid maculosæ tygrides ? Quid milites pugnantes ? Quid venatores tubicinantes ? Videas sub uno capite multa corpora, et rursus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis ; ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam, hic cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique, tamque mira diversarum formarum varietas ubique apparet, ut magis legere libeat in marmoribus, quam in codicibus, totumque diem occupare singula ista mirando, quam in lege Dei meditando. Pro Deo, si non pudet ineptiarum, cur vel non piget expensarum ? » Hæc ex Bernardo longiuscule, et, ut opinor, quibusdam ingrate. Sed nihil possumus adversum veritatem, sed pro veritate ; et si scriptor theologus hominibus placeret, servus Christi non esset. Discant etiam inde Novatores, Ecclesiæ Romanæ spiritum in concilis, Patribus, vivisque aliis membris vigentem ab omni superstitionis , et abusus cujusvis umbra semper abhorruisse, semper abhorrere, semper horrori habiturum.

Ex dictis hactenus sequitur primo, in concionibus ad populum, vel in disputationibus cum hæreticis non esse simpliciter et sine limitatione pronuntiandum, imagines Christi adorandas esse latria ; quia nomen latriæ simpliciter prolatum significat supremum cultum per se primo alicui exhibitum, propter inexistentem illi Divinitatem. Unde in septima synodo ad propulsandam Iconoclastarum calumniam, Patres unanimi assensu statuerunt, solum Deum, non imagines adorari latria. Similiter nos ad obturandas Lutheranorum imposturas, semper adhibita determinatione dicere debemus, imaginem nonnisi ratione exemplaris honorari, actumque adorationis in imagine non sistere, sed ad prototypum pertransire.

Sequitur secundo, non esse licitum adorare homines, aut Angelos latria propter similitudinem imaginis , quam habent ad Deum. Ratio est, quia creaturæ rationali debetur reverentia propter seipsam, cum sit naturæ dignitate, et virtutum gloria, et bonorum operum merito spectabilis ; et ideo si creaturæ rationali, quæ est imago Dei, exhiberetur adoratio latriæ, grandis foret erroris occasio, ut scilicet motus adorantis sisteret in homine, in quantum est res quædam, et non ferretur in Deum, cujus est imago. Ex quo non sine fundamento occasionem nanciscerentur hæretici, antiquas Iconomachorum calumnias instaurandi, palamque vociferandi, Catholicos Gentilibus deteriores, aut superstitiosiores esse, cum isti non omnes indiscriminatim, sed heroas duntaxat divinis afficerent honoribus, nos vero omnibus sine discretione exhiberemus. Quod sane erroris, vel calumniæ periculum non imminet venerantibus imagines sculptas, vel pictas in materia sensibili, quia manifestissimum est illas non propter se, sed propter rem, cujus sunt imagines, adorari.

Sequitur tertio, imagines phantasticas, aut sensibus exterioribus etiam oranti objectas, et Christum, vel Sanctos repræsentantes esse per se floccifaciendas, ne illusionibus, ac maligni Spiritus sese in Angelum lucis transformantis deceptionibus locus detur. Certe, cum rationabile sit obsequium nostrum, id est, debeat rationis esse sale conditum, profecto qui non habet gratiam discretionis spirituum , periculo idololatriæ se exponit, si imagines regulariter illusorias, et dæmonum arte sæpissime fabricatas veneretur. Nec dicas cum Vasquesio disp. 18. cap. 5. sufficere directionem intentionis ad excusandum hominem ab idololatria, quia quamvis ibi dæmon adesset, ipsi nullo modo, aut affectus servitutis, aut exterior nota adorationis exhiberetur ; unde arbitratur non esse opus conditionem aliquam expresse apponere, ut recte et legitime adoratio fiat.

Verum si valeret hæc doctrina, frustra Patres, frustra theologi saluberrimas regulas præfinirent quibus veluti lydio lapide veræ a falsis apparitionibus discernerentur, si ad excusandum a peccato, vel ad eximendum a periculo sola dirigentis intentio a modernis Casuistis, veluti generale antidotum adversus omnia vitiorum venena commendatum sufficeret.

Sequitur demum, veram Christi crucem esse adorandam ratione contactus corporis Christi, et sanguinis sacratissimi, quo fuit perfusa ; eodem enim adorationis modo prosequimur Regem, et vestimentum ejus. Postulat namque gloriosissimi Imperatoris nostri Christi triumphus, ut ipsum ignominiæ instrumentum, quo cum inhonorare Judæi moliti sunt, gentium esset omnium veneration, atque a genuflectentibus imperatoribus non propter se, sed propter Redemptoris trophæum adoraretur. Hinc in extremi judicii majestate, quando subjiciet Christus orbem terrarum, sole obscurato, luna non dante lumen suum, fulgebit tunc Crux, et obscurabit luminaria cœli, seu, ut dicitur Matt. XXIV, *Tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo.* Quia reportata de diabolo, mundoque victoria, decet felicissimi certaminis, et victoriæ splendidissime vexillum loci sublimitate, splendoris corusco, et Angelorum ministerio glorificari. Adorari etiam crux potest, quatenus est imago Christi extensi figuram repræsentans ; sed quocumque modo cultus deferatur, in Crucifixum totus refunditur, sicut et totaliter debetur.

Hinc veris Christianis et Catholicis innatus est amor crucis, et implantata ejus veneratio ; sicut insitus est hæreticis et cacodæmonibus ejusdem odium, et horror. Ab initio nascentis Ecclesiæ crucis signo frontem ; pectusque muniunt fideles crucis signo benedictiones impertiuntur, eo omnia consecrant, et decorant. Hoc signo honestantur Christianarum regionum viæ, regum suppellex, palatiorum vertices, ipsa etiam magnatum ornamenta ornantur. Crucem Domini Jesu crucifixi, qui est nostra redemptio, amor, et desiderium semper in mente, sæpe in ore, frequenter in manu habent boni Catholici. Ad omnem progressum, atque motum, ad omnem aditum, et exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubicula, ad sedilia, et quocumque eos ducit, vel exercet conversatio, frontem crucis signo terunt ; quia « crux Domini (inquit S. Martial. epist. *ad Tolosanos*) armatura est invicta contra satanam, galea custodiens caput, lorica protegens pectus, clypeus tela maligni repellens. » Uno verbo crux est signum Christianismi, amor crucis, character boni Christiani. De cultu Sanctis, Sanctorumque imaginibus debito alibi commodius fortassis disseretur, et ex dictis facili negotio conjicere theologus potest.

REFLEXIO.

Furores Iconoclastarum damnas, Christiane lector, et tuam Iconomachiam non deploras. Imago quidem Dei, ad quam formatus es, insita atque ipsi impressa naturæ, dividi, scindique, aut penitus obliterari non valet; in gehenna ipsa uri poterit, non exuri, ardere, sed non deleri, et quocumque pervenit anima, simul et imago erit. Verum anima Dei imagine insignita, decorata similitudine, deputata cum Angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, mundi horizon, superiorum speculum, inferiorum domina, toties denigratur, quoties sceleribus inquinatur.

Tibi ergo attende, homo, et teipsum scito : « Hoc est (inquit Ambros. lib. 5. *Hexaem.* cap. 12), non quales lacertos habeas, non quantam corporis fortitudinem, non quantas possessiones, quantam potentiam, sed qualem animam, ac mentem, unde omnia consilia proficiscuntur, ad quam operum tuorum fructus refertur. Cui dicit Deus, ecce ego Jerusalem pinxi muros tuos. Illa anima a Deo pingitur, quæ habet in se virtutum gratiam, veritatem, splendoremque pietatis. Illa anima bene picta est, in qua elucet divinæ operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloriæ, et paternæ imago substantiæ. Anima igitur nostra ad imaginem Dei est. In hac totus es homo, quia sine hac nihil es, sed es terra, et in terram resolveris. Hæc est ad imaginem Dei, corpus autem ad speciem bestiarum. In hac pium divinæ imitationis insigne, in illo cum feris, ac belluis vile commercium. »

Hæc cum ita sint, appende imaginis pretium ex prototypi dignitate. Pictus es, Christiane, et pictus a Domino Deo tuo. Quam bonum habes Pictorem, quam præclaro duceris ab exemplo. Noli, amabo, noli bonam delere picturam, non fuco, sed veritate ful-

gentem, non cera expressam, sed gratia. Delet picturam corporis mulier, si vultum adventitio candore oblinit, acquisito rubore perfundit, obducit, adulterat, ut picturam meretricis assumat. Delet picturam animæ, qui cogitationem voluptati, memoriam illecebris, cor applicat incentivis luxuriæ, quibus obscurantur imaginis radii, fiuntque abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt. Utrique dicet Deus : Non cognosco colores meos, non video in te imaginem meam, non cerno vultum, quem formavi, nec animam quam creavi. Crudelem plane lituram ! Horrendam iconomachiam ! Qua homo per devia vitiorum, et divortia criminum ab hac nobilissima Conditoris similitudine deneger oberrat, comparaturque jumentis insipientibus, ut similis fiat illis.

Qui major honor creaturæ poterat obvenire, quam ut ad similitudinem factoris sui conderetur, et eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus et Conditor ? Sed quodnam majus homini potest esse dedecus, aut infelicior miseria, quam ut hac sui Conditoris similitudinis gloria vel amissa, vel obscurata ad informem, et irrationalem brutorum jumentorum delabatur similitudinem ? Quocirca « post Deum », inquiebat antiquus philosophus, « reverere teipsum. » Diligenter attende primæ conditionis tuæ excellentiam, et venerandam in teipso sanctæ Trinitatis imaginem intruere, ut honorem similitudinis divinæ, ad quam creatus es, nobilitate morum, exercitio virtutum, dignitate meritorum habere contendas, ut quando apparebit qualis sit prototypus, tunc ei perfectissime similis sis, qui te mirabiliter ad similitudinem suam in primo Adam condidit, mirabilius in secundo reformavit, mirabilissime in patria a claritate in claritatem in eamdem imaginem transformabit.

Ut autem imaginem tuam peccatorum sordibus deformatam reformes, ut in te primitivam repares formam, et antiquo illi honori capessendo, quem per peccatum amisisti, per gratiam præpareris ; more Evangelicæ mulieris accende lucernam, everte domum, drachmam require, quam perdideras, hoc est imaginem Dei tui in te nativo spoliatam decore, sordentem, et latitantem sub pulvere, inventam terge, et tolle de regione dissimilitudinis, pristinamque in speciem reformatam conformem fac imagini Filii Dei. Illam æternam et consubstantialem contuere imaginem, quæ cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ Patris, portans verbo universa, apparuit in similitudinem carnis peccati, ut et reformaret difformem et debilem confortaret. Imago Crucifixi sæpe oculis, semper cordi objiciatur, per vulnera corporis ingredere ad arcanum cordis, et videbis imaginem illam, quam sic describit Ambros. lib. 1. *de Fide*, cap. 4 : « Imago ista veritas est, imago ista justitia est, imago ista Dei virtus est, non muta, quia Verbum est ; non insensibilis, quia sapientia est ; non inanis, quia virtus est ; non vacua, quia vita est ; non mortua, quia resurrectio est. » Inspice, et fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est.

SPECULATIO III.

Christo debemus amorem, debemus et imitationem.

« Ars artium est ars amoris (inquit Bernard. lib. *de Natur. amoris divini*, cap. 1.) cujus magisterium ipsa sibi retinuit natura, et Deus auctor naturæ. » Unde ad probandam istam speculationem, multis nequaquam opus est, quam natura ipsa, et omnium conditor Deus inspirat. « Ipse enim amor, ipse se docet, sed docibiles sui docibiles Dei, » subdit præfatus Bernardus. Verum ad veritatem, quam merito dixeris totius naturæ et gratiæ vocem, stabiliendam non solum infelicitas cordis humani Deum non amantis invitat, sed quorumdam maxime me compellit audacia, qui necessitatem actualis amoris divini de medio tollentes, se theologos vocant, cum nec Christiani nomenclaturam mereantur. Et sane puderet me in hoc perhorrendo commento confutando tempus terere, nisi ea esset hujus deplorandi sæculi indoles, ut nihil tam sit absurdum, quod non probabilium sententiarum loco, et fuco confidentissime venditetur, et quibusdam solemne esset semel ebibitos errores, et admissa flagitia non solum non abjicere, sed incredibili contumacia adversus quoscumque reprehensores tutari. Non credebam, lector, ullius unquam mortalium eo progredi posse impietatem, ut genuinum Dei amorem ad salutem necessarium negaret, nisi propriis oculis legere in cujusdam opusculo licuisset, mortali piaculo præceptum illud non violare, qui nullum unquam divini amoris actum eliceret : et homines teneri solum ad amorem effectus in aliis mandatis

imbibitum, « non affectus, » non « præcepto rigoris », sed tantum « clementiæ ». Nisi etiam in alio nihilo meliori, sed similis, aut etiam majoris iniquitatis libro legere non sine mœrore licuisset, « præceptum de amando Deo non esse speciali tempore implendum, sed generale imbibitum in omnibus præceptis, et consequenter præceptum caritatis indirecte solum, et ratione alterius obligare. »

Probatur 1. pars expressis Scripturæ testimoniis. I. Cor. XVI : *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema.* Quæ verba Pauli non sunt excommunicantis, sed execrantis, et æternum interitum denuntiantis iis, qui Christum Dominum non amant, ut bene Estius in commentario illius loci annotavit. Et decretoriæ Discipulus amoris, cap. III. suæ primæ : *Qui non diligit, manet in morte.* Quibus verbis clarissime falsitatis convincitur illa distinctio præcepti rigoris et clementiæ. Nemo enim anathemate percellitur, nemo ad mortem damnatur, nisi rigorosi præcepti fuerit prævaricator.

Non possunt etiam eludi tam expressa testimonia, explicando illa de amore affectivo, vel habituali. Nam illam dilectionem sub interminatione anathematis Doctor gentium, et sub pœna mortis Joannes intimarunt, quam Christus ad salutem esse necessariam pronuntiavit. Atqui legisperito petenti a Christo Luc. X : *Magister quid faciendo vilam æternam possidebo ?* ubi de rebus necessariis ad salutem, subindeque de rigore præcepti adimplendis interrogat, respondit Salvator : *In lege quid scriptum est, quomodo legis ?* Ubi de obligatione legis, et præcepti Veritas loquitur. *Ille respondens dixit : diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tua.* Dixitque illi, *recte respondisti, hoc fac et vives.* Ubi luculentissime ad vitam æternam obtinendam requiritur amor non solum ex totis viribus, qui est amor effectivus, sed etiam ex toto corde, qui est amor affectivus, estque actus voluntatis Deum super omnia diligentis. Quantumcumque enim nitantur Probabilistæ quantumvis advocent Aristotelis categorias, sophistarum argutias, dialectices sophismata, Caramuelis tricas, Tamburini sonos, Sirmundi defensiones, nunquam efficient, nunquam monstrabunt posse Christianum amare ex toto corde absque ullo voluntatis affectu, sicut nunquam etiam ineptissimis persuadere poterunt posse hominem audire, videre, cogitare, et alicujus audiendi, videndi, cogitandique præceptum adimplere sine actu auditus, visus, intellectus.

Quin etiam opus externum, quodcumque illud sit, et quamlibet heroicum foris appareat, si ab intentione, et interiori affectu cordis Christum amantis non derivetur, perperam amor effectivus nunc upabitur, siquidem ex imperio caritatis amantis non procedet ; non enim imperat caritas sine actu : ergo operatio ex actuali, vel saltem præsupposito dilectionis affectu non profluens, chimæra amoris est, non amor, merum phantasma, non dilectio ; verus ludus et ludibrium, non vera caritas diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum : ergo verbum Dei inanissime ludificantur, præceptumque caritatis ad nihilum redigunt, qui hujusmodi distinctionum fucum adhibent, ut larva pro veritate supposita, rem ipsam, id est amoris divini obligationem abigant, Christianismi characterem deleant, et cor ipsum Religionis invadant. A Patribus recensendis abstineo, quia nihil aliud ingentibus voluminibus, quanta quanta sunt, sategerunt, quam ut amoris divini præceptum hominum animis penitius infigerent. Plura, et quidem luculenta variis in locis hujus operis selegimus, quæ passim tibi occurrent. Vide dicta dum de caritate, et in frequentibus de amore divino reflexionibus. Sufficiat istud Augustini testimonium, quo omnes distinctiunculæ eliduntur : « Rea est humana conscientia, si non amaverit redamantem, aut si amantem non redamaverit. » Ita lib. 4. *Conf.* cap. 9 : Si rea sit conscientia : ergo amare rigoris præceptum est.

Probatur ratione : Tria sunt incentiva amoris, bonitas, beneficia, amor. Bonitas quidem, quia objectum voluntatis est bonum, sicut visus coloratum, et auditus sonorum. Unde cum facultas non possit objecti sui sphæram transilire, nequit voluntas nisi bonum amare, vel verum, vel fucatum : beneficia vero, quia eis ipsa quoque bruta devinciuntur ; unde communiter dicitur : « Compedes invenit, qui beneficia invenit. » Amor denique amatum sibi conciliat ; durus enim nimis est animus, qui amantem non redamat ; et qui, si dilectionem nolebat impendere, nolit rependere. Unde Seneca epist. 6 : « Monstrabo tibi amatorium sine medicamento, sine herba, sine ullius veneficæ carmine : si vis amari, ama. »

Atqui hæc tria in Christo in gradu eminentissimo certatim inveniuntur. In primis incomparabilis fuit bonitas, pulchritudo et amabilitas Christi; siquidem in ipso est plenitudo bonitatis et essentialis pulchritudinis divinæ corporaliter inhabitantis; est plenitudo pulchritudinis omnigenæ gratiæ spiritualis, qua ejus anima sine mensura decorata est; est etiam plenitudo eximiæ pulchritudinis corporalis, de Christo enim intelligitur illud : *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis.* Beneficiis enim indicibilibus nos oneravit, thesauros omnes liberalissimæ pietatis suæ effudit, post dona sua dedit seipsum, dedit ad patiendum et moriendum, dedit indignis, dedit ingratis, et dedit gratis, nullis invitatus meritis, nullis excitatus promissis, sed exasperatus offensis per viscera misericordiæ suæ visitavit nos oriens ex alto, ut monstraret se amore nostri flagrare, et eo modo nos diligere, qui est sine modo, et super omnem modum.

Ergo Christo debemus amorem, vel, ut ait S. Paulinus epist. 4, « ergo illum amemus, quem amare debitum est : illum osculemur, quem osculari castitas est; illi copulemur, cui nupsisse castitas est : illi subjiciamur, sub quo jacere, supra modum erigi est : propter illum dejiciamur, cui cadere resurrectio est : illi commoriamur, in quo vita est. » Diligamus eum, qui prior dilexit nos, amore prælationis omnia infra ipsum, in ipso, propter ipsum eligentes, et, ut ait Cyprian. lib. *de Orat. Domin.*, « discamus Christo nihil omnino præponere, quia nec nobis quicquam ille præposuit; » amore tenerrimæ suavitatis, seu caritatis carum habentis, gustantes et videntes, quoniam suavis est Dominus, et bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde; hinc dulcissimus est labor amantium, similis laboribus venantium, occupantium et piscantium, ut ait Augustinus : quia in eo, quod amatur, non laboratur, aut si laboratur, et labor amatur. Certe indignus est corde, qui si non semper, saltem sæpe actu non diligit illum, qui illusionibus suis nostros honores, desolationibus suis consolationes nostras, servitute sua libertatem nostram, morte sua vitam nostram, et profunda sui humiliatione peccatorum exaltationem comparavit. Estne pectus adeo ferreum, adeo supra adamantem durum, quod non emolliat bonitas tam immensa, quod non demulceat misericordia tam excedens merita et vota, quod non flectant beneficia tam copiosa, denique quod non transfigat, et fere extinguat adeo insperata opprimentis dilectio suavitatis?

Ex his ultro sequitur secunda pars : cum enim amor non sit otiosus, sed operetur magna, si est, si autem non operatur, non est, plane ex amore Christi, vitæ et passionum ejus imitatio consequitur; frustra enim daretur amor affectivus, qui in voluntate et animo remanet, nisi in exteriores actus sese diffunderet. Requiritur quidem ad salutem ardens ille, tener, et plenus suavitatis amor, quo in hac vita veluti quibusdam rivulis aquæ salientis in vitam æternam, pias animas nonnunquam consolatur Deus, earum torrente in patria inebriandas. Sed omnino etiam exigitur, ut interior caritatis affectus, si verus sit, non imaginarius, potentias executivas ad opera moveat. Verus Christi amor quodammodo duplex est, aliquando enim lumine splendet, et abundantia quadam suavitatis circumfluit, dum nimirum infunditur cœlestis affectio, « quæ sale sapientiæ condita pinguescens magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini, » ut ait Bernard. serm. 5. *in Cantic.* Aliquando vero interno gustu et sapore destitutus aride quidem, sed robuste animum ad mandata. manum ad operationem impellit. Unde, sicut inanis est interior affectio, quæ non prorumpit in actum, ita plane ad salutem inutilis et pharisaica est exterior observatio, quæ est Christi amore destituta. Nam, ut ait August. quæst. 54. *super Deuteron.*, « si forinsecus ea, quæ Deus jubet, manibus fiant, et in corde non fiant, nemo est tam insulsus, qui præcepta arbitretur impleri. »

Amor affectus, radix est; amor effectus, fructus est; quia Christiana Religio nec solis operibus contenta est sine amore, nec solo amore sine operibus. Hinc opera sine caritate quamlibet splendentia, veluti aurichalcum, vel cum Apostolo tanquam inanem æris sonantis tinnitum, imo tanquam mihil reputat Religio nostra. Ipsum vero internum affectum, quem non comitatur operatio, uti phantasticum et fallacem reprobat; nec credit pœnitenti affirmanti interiorem amoris vel contritionis sensum sibi adesse, nisi probatione operis fiat exhibitio caritatis; quia hypocrisis amoris, non amor Christianus est, qui nullum ex se novæ vitæ fructum progerminat. Et illi se misere et miserabiliter decipiunt, qui de quodam nescio quo in-

teriori affectu inertissimo sibi blandientes, nullum in operibus dilectionis efficacis produnt vestigium. Verbo et lingua diligunt hujusmodi, vel, ut ita dicam, extremis mentis labiis amorem divinum degustant, sed non diligunt opere et veritate, id est accurata præceptorum observatione, et spiritus vera caritate, quæ germanus est Evangelicæ professionis character. « Nemo attendat linguam, » inquit Augustinus, « sed facta et cor. » Attendantur facta, ut explodatur sterilis amoris larvata simulatio : attendatur cor, ut penitus eliminetur fœtens operum cadaver, quod non vivificat caritas animæ anima; amoveaturque ridiculum illud, et plane mortuum fictitii et illusorii amoris simulacrum. « Non sibi aliquid credat (inquit Magnus Gregorius) quidquid sibi animus sine operis attestatione responderit. De dilectione conditoris mens, et lingua, et vita requiritur. »

REFLEXIO

« Vide jam quid de Deo tuo sentias; vide quibus brachiis vicariæ caritatis redamandus, et amplectendus sit, qui tanti te æstimavit, imo qui tanti te fecit, » inquit Bernard. serm. 2. *Domin. post Epiph.* O si possem excitare te, lector optime, et tecum pariter excitari, ut tales essemus amatores Christi boni permanentis, quales sunt homines amatores mundi fugientis ! O si possemus amore illius mori, qui amore nostri mori dignatus est! Ama, amabo te, lector. « Ama (inquit amantissimus Augustinus lib. 2. *de Catech. rudib.*) amorem illius, qui amore tui amoris descendit in uterum Virginis, et ibi amorem suum amori tuo copulavit, humiliando se, sublimando te, conjungendo lumen suæ æternitatis limo tuæ mortalitatis. » Ama illum, qui nos dilexit dulciter, sapienter, fortiter; dulciter, dum carnem induit; sapienter, dum culpam curavit; fortiter, dum mortem sustinuit. Ama prævenientem amatorem tuum, qui te tantillum prior dilexit tantus, tantum, et talis. Ama Christum, Christiane, quia nihil justius, nihil fructuosius diligi potest. Ama Christum, et fac quod vis. Quid amore illo facilius? quid tam facile bonæ voluntati, quam ipsa sibi? Sed quid magis necessarium? Cum juxta veridicum Augustinum, dilectio sola discernat inter filios Dei et filios diaboli. Signent se omnes signo crucis, respondeant omnes *amen*, cantent omnes *alleluia*, baptizentur omnes, intrent Ecclesias, impleant parietes basilicarum, nondum discernuntur filii Dei a filiis diaboli : sola est caritas, quæ discernit. Ama benefactorem Christum, quia pro omnibus, quæ dedit, quid rependas nihil habes, nisi tantum ut diligas. Neque enim melius, nec gratius, nec decentius, quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est.

Itane Christum amant vecordes Christiani, qui corpus Christo præferunt, qui de Christo nunquam cogitant, nec subinde ipsum diligunt? Necesse est enim, ut quo præcesserit dilectionis thesaurus, illic etiam cogitationis sequatur affectus : thesaurus cordis ex amore cognoscitur, et amor cordis frequentia cogitationis pensatur. Itane Christum amant, qui Christi virtutes imitari erubescunt, et in quorum moribus Christus patitur opprobrium, Christus patitur maledictum? Quia diabolo et mundo renuntiant non moribus, sed solum vocibus; non actu vitæ, sed sono linguæ ; non « operibus pronuntiantibus, sed labiis sonantibus, » ut loquitur August. lib. 4. *de Symbol.* cap. 1.

Et tamen nullus est, vel esse debet, qui se abscondat a calore ejus, id est, ut interpretatur Hugo Cardinalis, nemo est, qui possit se ab amore Christi excusare. Excusent se infirmi a jejunio, ab eleemosyna paupères, a labore debiles, ab externis functionibus legitime impediti ; sed nullam de non amato Christo excusationem afferre poterunt. De virginitate, inquit alicubi Cassiodorus, datur consilium, non præceptum : caritas autem a Deo præcipitur, ipsiusque mandatum fortiter et enixe, sub interminatione pœnali cordibus humanis indicitur. Voluit Dominus mandatum hoc custodiri nimis, et ut ipsum cordibus nostris altius veluti clavum infigeret, crebros ictus sæpius ingeminavit, prius ut diligeremus ex toto corde, postea quod ex tota anima, demum quod ex tota virtute nostra. Sane duritia cordis nostri hanc exigebat inculcationis instantiam, ut præceptum intima mentis viscera pervaderet, sicut duro stipiti clavus crebra percussione infigitur, donec interius adigatur. Quis ergo tam lapidei cordis, tam duræ cervicis erit, ut illi sermoni Dei vivo, efficaci, et penetrabiliori omni gladio ancipiti non obtemperet ?

Iterum te provoco, lector, iterum te compello : ama Christum, ibi est quidquid ama-

re potes, ibi est quidquid desiderare vales. Pro ipso vive, qui pro nobis mortuus est, pro quo mori optandum est, pro quo mori vita et lucrum est. Nec dicas non audere te tam infirmum amorem tuum tanto amatori rependere : Christus enim animum tuum vult, aliud non quærit : solus sufficit amor, si totum impendis. Divine Bernardus serm. 83. *in Cant.* : « Non plane pari ubertate fluunt amans et amor, anima et Verbum, sponsa et Sponsus, Creator et creatura, non magis, quam sitiens et fons. Quid ergo? Peribit propter hoc, et ex toto evacuabitur nupturæ votum, desiderium suspirantis, amantis ardor, præsumentis fiducia, quia non valet ex æquo currere cum gigante, dulcedine cum melle contendere, lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, caritate cum eo, qui caritas est? Non, nam etsi minus diligit creatura, quoniam minor est; tamen si ex toto se diligit, nihil deest ubi totum est. »

DISSERTATIO II

De infantia Salvatoris.

Totam Redemptoris œconomiam reducit S. Doctor ad quadripartitam considerationem : in prima contemplatur ea, quæ pertinent ad ingressum ejus in mundum ; in secunda agit de his, quæ pertinent ad progressum vitæ ipsius in hoc mundo ; in tertia tractat de exitu ipsius ab hoc mundo ; in quarta sermonem habet de his, quæ pertinent ad exaltationem ipsius post hunc mundum, seu post hujus mundi vitam. Huic ordini inhærentes prius explicamus quidquid pertinet ad mysteria infantiæ Christi ; et, quamvis D. Thomas præmittat considerationem Sanctissimæ ejus Matris, eam tamen in ultimam dissertationem rejicimus, quia S. Thomas agit de illa non solum quæst. 27, 28. et 29. sed etiam quæst. 35. Unde, ut præclara quæ in diversis locis sparsit Angelicus Doctor, elogia in unum veluti fasciculum colligamus, ea uno obtutu legenda ultima, et speciali dissertatione objiciemus.

CAPUT I.

DE HIS, QUÆ PERTINENT AD CONCEPTIONEM CHRISTI.

Quando venit temporis plenitudo, et fortunatum illud momentum, in quo Verbum caro fieri voluit, peracta per Gabrielem annunciationis B. Virginis legatione, statim supremus ille Spiritus, cujus virtus in immensum porrecta, nec loco clauditur, nec ætate variatur, nec opinione comprehenditur, nec æstimatione concluditur, intra uteri virginalis viscera claudi voluit, non recedendo unde erat, non veniendo quo non erat, qui totus ubique est, sed assumendo humanitatem. Tria circa hanc ineffabilem conceptionem speculabimur, materiam et stirpem, ex qua formatus est Christus ; principium, a quo formatus ; modum et perfectionem prolis conceptæ.

SPECULATIO I.

Convenientissima fuit materia conceptionis corporis Christi : convenienter etiam genealogia ejus descripta.

Prima pars probatur discurrendo per omnia, quæ in illa materia attendi possunt. Imprimis valde conveniens fuit, ut caro illa esset ex stirpe Adæ. Tum quia Christus humanam naturam assumpsit, ut eam a corruptione purgaret : sola autem caro ab Adamo derivata, infecta erat et vitiata : unde convenienter eam sibi Deus univit, ut eam assumptione curaret. Tum quia conveniens fuit, ut in illa carne exhiberetur Deo satisfactio, per quam fuerat offensus. Tum quia ad majorem hominis dignitatem pertinet, quod ex illo genere victor diaboli natus sit, quod per diabolum fuerat victum. Tum quia in

hoc Dei potentia magis relucet, dum de natura infirma assumpsit id, quod in tantam dignitatem promotum est. Tum quia, licet Christus debuerit esse a peccatoribus segregatus quantum ad culpam quam venerat destruere, non tamen quantum ad naturam, quam venerat salvare, secundum quam debuit per omnia fratribus assimilari. Et in hoc mirabilior est ejus innocentia, quod e massa peccato subjecta purissimam assumpserit naturam; et ideo Christus appellatur I. Cor. XV: *Secundus homo de cœlo cœlestis*, non quantum ad materiam corporis, sed quantum ad puritatem conceptionis, quia licet corpus ejus fuerit in Adam secundum corpulentam substantiam, non tamen secundum seminalem rationem, et ideo non contraxit originale peccatum, nec debitum illius, sicut cæteri, qui ab Adam per viam virilis seminis derivantur. Non est autem sensus hujus doctrinæ, corpus Christi fuisse in Adam tanquam in materiali principio, ita ut aliqua pars corporis Adæ possit designari ad hoc, ut ex illa determinate formatum sit corpus Christi, sed quia in Adamo sicut in principio activo virtualiter continebantur omnes posteri, et per virtutem generativam Adæ, et aliorum ab eo descendentium factum est, ut illa materia præpararetur ad conceptum corporis Christi.

Secundo conveniens fuit ut caro Christi descenderet ex stirpe Abrahæ et Davidis. Tum quia ad illos specialiter de Christo promissio facta est, juxta illud Galat. III: *Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus: non dicit, et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, qui est Christus. Ad David autem dictum est: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Tum quia Christus futurus erat Rex, Propheta et Sacerdos: unde conveniens fuit, ut descenderet ex Abraham, qui fuit sacerdos et propheta, ut patet Genes. XV. et XX. David autem fuit rex et propheta. Tum quia in Abraham incepit circumcisio, in David autem maxime manifestata est Dei electio, juxta illud I. Reg. XV: *Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum.* Et ideo Christus specialissime dicitur filius Abraham et filius David, ut ostendatur esse in salutem circumcisioni Judæorum, et electioni Gentilium.

Tertio convenientissimum fuit, Filium Dei carnem assumere ex fœmina. Tum ut tota natura nobilitaretur, dum masculinus sexus de fœmineo assumptus est. Tum ut firmaretur veritas Incarnationis, et præcluderetur error dicentium, Christum non esse verum hominem. Tum ut compleretur omnis diversitas generationis humanæ. Nam Adam ex limo sine viro et fœmina productus est; Eva ex viro sine fœmina; cæteri homines ex viro et fœmina; Christo vero reservatum est, ut produceretur ex fœmina sine viro. Tum quia decentissimum fuit, ut purus spiritus de Virgine nasceretur; nullum enim est Deo dignius habitaculum, quam cordis, corporisque munditia, juxta illud Bernard. homil. 2. *super Missus est:* « Deum hujusmodi decebat nativitas, qua non nisi de Virgine nasceretur. Talis congruebat et Virgini partus, ut non pareret nisi Deum. » Et ideo corpus Christi de purissimo inviolatæ Virginis sanguine formatum est, non vero ex semine fœmineo, quod cum quadam concupiscentia resolvi solet. In illo autem conceptu virginali concupiscentia locum habere non potuit: igitur B. Virgo virtute generativa sanguinem puriorem et defæcationem ad locum generationis naturalis transmisit. Per quod excluditur error et somnium quorumdam affirmantium, corpus Christi ex tribus guttis sanguinis circa cor Deiparæ existentis fuisse formatum. Nam expresse dixit Angelus: *Ecce concipies in utero.* Et certe, ut B. Virgo sit vere et proprie Mater Dei, opportuit ut in ejus conceptione ea omnia intervenirent, quæ ex parte fœminæ solent concurrere, nimirum sanguis naturalis digestione quadam præparatus, et locus naturalis.

Quarto genealogiam Christi convenientissime et ordinatissime sacri Evangelistæ texuerunt enumerantes Patres, ex quibus Christus processit. Quod ut dilucide explicetur, atque præoccupentur plures difficultates, notandum primo, Evangelistam ut satisfaceret consuetudini Scripturarum, non texuisse genealogiam Christi per viam matris, sed per B. Joseph patrem ejus putativum; cum quo tamen stat, Christum esse ex stirpe David, quia B. Virgo ex semine David per lineam paternam descendit, et non de tribu Levi; alias absolute Christus non esset de tribu Juda, contra expressum Apostoli Hebr. VII. testimonium: *Manifestum est enim, quod ex Juda ortus est Dominus noster.* Illius enim tribus vere ac simpliciter Christus membrum est, ex cujus primo capite per lineam masculinam ortus est. Et ratio est, quia Num. XXX. præcipitur: *Omnes*

viri ducant uxores de tribu, et de cognatione sua, et cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipiant, ut hæreditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, ut a Domino separatæ sunt. Et, quamvis de hac lege, ejusque obligatione magna sit inter auctores dissensio, apud omnes tamen constans est, illam saltem obligasse mulieres, ad quas pertinebat hæreditas, ut patet ex fine legis, quam exprimit sacer textus, dicens : *Ut hæreditas permaneat in familiis.* Atqui B. Virgo erat filia unica Joachim et Annæ, proindeque sola hæres possessionis, et domus eorum : ergo nupsit viro ejusdem tribus et cognationis. Atqui S. Joseph fuit de tribu Juda, et de familia David, ut patet Matth. et Luc. I. Ergo B. Virgo fuit de eadem tribu. Unde sequitur, quod quia eadem erat linea generationis Joseph et Mariæ, convenienter sacri Evangelistæ filum gencalogiæ Christi ab Abrahamo ad Joseph duxerunt, quia sic et consuetudini Hebræorum satisfecerunt, et simul a veritate minime recesserunt.

Notandum secundo, ad conciliandam apparentem dissonantiam Matthæi et Lucæ, quorum ille dicit Jacob genuisse Joseph, iste vero ait Joseph esse filium Heli, plura scribi a Doctoribus : sed solidior explicatio traditur a S. Thoma post Augustinum et Hieronymum, ut nimirum Matthæus carnalem, Lucas vero legalem genealogiam texuerint. Jacob enim et Heli erant fratres uterini : mortuo autem Heli absque liberis, Jacob frater ejus duxit uxorem Heli, ut semen fratris defuncti suscitaret, juxta præceptum legis Deut. XXV. Unde Joseph duos habuit patres, alterum naturalem, scilicet Jacob ; alterum legalem, scilicet Heli. Alio modo satis probabili hanc difficultatem explanat Medina, dicens Lucam texuisse genealogiam Christi per lineam naturalem, describendo seriem generationis per Joachim Patrem B. Mariæ, quem dicit significari aliis duobus nominibus Eliacim et Heli ; quia pater B. Virginis habebat duo nomina, et apud Hebræos nuncupabatur Heli, apud Romanos Joachim, sicut Apostolus apud Judæos Saulus, apud Romanos Paulus dicebatur. Hoc posito sic exponi potest Lucæ narratio, ut dum ait de Joseph, *qui fuit Heli*, sit sensus, Joseph esse filium Heli, non quod sit ab eo genitus, sed quia propter vinculum matrimonii pater filiæ recte dici solet pater mariti ejus. Nisi malis dicere cum M. Cano lib. 1. *de Locis*, cap. 5. illa verba, *qui fuit Heli*, referri ad Jesum ; illa vero verba, *ut putabatur filius Joseph*, legantur per parenthesim, hoc modo : *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta (ut putabatur filius Joseph), qui fuit Heli :* ubi relativum *qui*, refert Jesum, non Joseph proxime nominatum, et significat Jesum esse filium Heli, seu Joachim, non immediate ab eo genitum, sed mediante Beatissima Maria.

REFLEXIO.

Carnem humanam assumpsit purus spiritus, ut homines carnales efficeret spiritales. « Quem terrenum fecerat, fecit esse cœlestem ; animatum humano spiritu, spiritum vivificat in divinum, et sic eum totum tollit in Deum, ut in eo, quod peccati, quod mortis, quod laboris, quod doloris, quod terræ est, nihil relinquat, » ait Chrysol. serm. 148. Hic est finis Incarnationis, hic fructus, ut spiritualiter formetur in nobis Christus, qui ideo voluit concipi de Virgine, non solum quia fas non erat ut per ejus adventum violaretur integritas, qui venerat sanare corrupta, sed præcipue in signum spiritualis regenerationis, qua non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo nascimur. Unde August. : « Oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum corpus nasci de virgine, ut significaret sua membra de virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura. »

Pulchre autem observat D. Thom. opusc. 60. art. 3. tria esse signa, quibus dignoscere possumus num Christus conceptus sit in cordibus nostris. « Beata Virgo (inquit) post conceptionem tria legitur fecisse, per quæ tria designuntur mystice, quibus quælibet anima sancta post conceptum spiritualem Verbi Dei debet insistere. » Primo B. Virgo montana conscendit, quo significatur virtutum perfectio ; anima enim, quæ Deum concepit, statim virtutum cacumina gressu amoris ascendit, ardua aggreditur, vim sibi infert, difficultatibus non succumbit, nec adversitatibus frangitur, nec prosperitate mollitur ; quia regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. Secundo B. Virgo salutavit Elizabeth, per quod significatur fraterna dilectio, cui anima post Deum conceptum operam dare tenetur I. Joan. III. : *Si diligimus invicem, Deus in nobis manet, et caritatis ejus in nobis perfecta est.* Unde

August. : « Beatus est, qui amat te et amicum in te, et inimicum propter te. Ubi vera dilectio est, quid est, quod possit deesse? Ubi vero non est, quid est, quod possit prodesse? » Tertio B. Virgo Dominum magnificavit, et in laudes ejus, quem conceperat, effusissime prorupit. Sic anima, concepto Deo, eructat cantica laudis, et exultationis, Deumque magnificare satagit, dum omnes et interni hominis affectus, et externi conatus divinis mancipat obsequiis, soliusque Dei cogitatione, et amore delectatur.

SPECULATIO II.

Conceptio corporis Christi convenienter Spiritui sancto tribuitur.

Non est quidem dubium, quin tota Trinitas conceptionem corporis Christi fuerit operata; sicut enim indivisa est Trinitatis essentia et virtus, ita indivisa sunt opera Trinitatis ad extra. Non etiam dubium, quin opus conceptionis illius toti Trinitati commune, secundum aliquem modum attribui possit singulis personis; nam Patri attribuitur potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas, quæ in hoc mysterio certatim collucent. Tamen quia Ecclesia specialiter asserit Christum conceptum esse de Spiritu sancto, conformiter ad illud Luc. I : *Spiritus sanctus superveniet in te*, ideo hujus convenientiæ sunt assignandæ.

Prima : Quia Spiritus sanctus est amor Patris et Filii, ac suavissimus voluntatis illorum terminus : ergo illi peculiariter asserendum est opus, in quo amor Deo seipsum superasse videtur : tale autem est opus Incarnationis, ut ex toto decursu hujus tomi patet, et declarat Joannes cap. III : *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Quæ particula, *sic*, ut bene notat Cajetanus, ineffabilem magnitudinem amoris, ineffabilem modum amandi significat. Unde Bernard. : « Scias amoris fuisse, quod plenitudo effusa est, quod altitudo adæquata est, quod singularitas associata est. »

Secunda : Spiritus sanctus est fons totius gratiæ, unde ei attribuuntur septem dona, et Apost. I. Cor. XII. omnes ei ascribit gratiarum divisiones : ergo illi congrue appropriatur opus, quod est gratiarum omnium scaturigo, de cujus plenitudine omnes accipiunt, et in quo pura Dei gratia summe relucet : tale autem est opus Incarnationis, in quo natura humana nullis præcedentibus meritis eo promota est, quo non plus ultra. Unde Bernard. in quadam epistola : « Nemo hominum novit, nec noscere potest ad plenum, quid boni ad gratiam, quid cogruentiæ ad sapientiam, quid decoris ad gloriam, quid commodi ad salutem penes seipsam contineat hujus mysterii, scilicet redemptionis humanæ, inscrutabilis altitudo. »

Tertia : Spiritus sanctus est Pater filiorum adoptionis, et auctor totius sanctitatis; nam in ipso clamamus *Abba Pater*, ut dicitur Gal. IV. et ipse dicitur *Spiritus sanctificationis*, Rom. I. Ergo illi singulariter asserenda est Incarnatio Christi, qui prædestinatus est filius Dei in virtute *Secundum Spiritum sanctificationis*. Et Luc. I. de Christo dicitur : *Spiritus sanctus superveniet in te, ideoque quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Quæ ponderans Bernard. homil. 4. *super Missus est*, ait : « Attende, quæso, quam reverenter dixerit, quod nascetur ex te Sanctum. Ad quid enim ita simpliciter Sanctum, et absque additamento? Credo quia non habuit quid proprie, digneve nominaret illud eximium, illud magnificum, illud reverendum, quod de purissima videlicet Virginis carne cum sua anima Unico Patris erat uniendum. Si diceret Sancta caro, vel Sanctus homo, vel Sanctus infans, quidquid tale poneret, parum sibi dixisse videretur. Posuit ergo indefinite *Sanctum*, quia quidquid illud sit, quod Virgo genuit, Sanctum procul dubio, ac singulariter Sanctum fuit et per Spiritus sanctificationem, et per Verbi assumptionem. »

Quarta, Spiritus sanctus non solum est castitatis amator, sed etiam archetypus Virginum, quia intra Deum nihil producit : ergo illi convenientissime opus illud attribuitur, quod est fructus virginei candoris. O quam pulchra, quam casta illa generatio, in qua mater Virgo est, auctor Spiritus sanctus! Sane talia principia exigebat Verbum Incarnatum; nam, ut præclarissime discurrit S. Doctor 4. *contra Gent.* cap. 45. et 46, conveniens erat ut in generatione humana Verbi Dei aliqua proprietas spiritualis generationis Verbi reluceret : Verbum autem sive interius conceptum, sive exterius prolatum corruptionem dicenti non affert, sed magis perfectionis plenitudinem significat. Conveniens igitur fuit, ut Verbum incarnaretur de Vir-

gine, matrisque integritatem non corrumperet, sed adornaret. Rursum : Sicut Verbum nostrum in mente conceptum, invisibile est, exterius autem voce prolatum sensibile fit : ita Verbum Dei in corde Patris invisibiliter existit, per Incarnationem autem nobis sensibile factum est. Unde Verbi Incarnatio est sicut vocalis Verbi nostri expressio ; formatur autem vox per spiritus attractionem : igitur convenienter Incarnatio Verbi sicut in Virgine, ita per Spiritum sanctum facta est.

Quinta : Sicut potentia Patri, sapientia Filio, ita bonitas appropriatur Spiritui sancto, ut alias diximus ; sed in opere Incarnationis bonitas Dei præcipue refulget, tunc enim potissimum manifestatur bonitas, quando sine indigentia dantis communicat Deus bona maxime indebita, et sibi propria. Constat autem personam divinam nullatenus indigere natura humana, et esse bonum omnino indebitum, et Deo propriissimum. Ergo in unione divinæ personæ cum natura humana bonitas Dei singulariter refulget. Unde Bernard. : « Quid tantopere declaravit ejus misericordiam, quam quod ipsam suscepit miseriam ? Quid tam pietate plenum, quam quod Dei Verbum propter nos factum est fœnum ? »

Sed observa primo cum D. Thoma quæst. 32. art. 2, quod Christus debet dici conceptus de Spiritu sancto, quia præpositio *de* significat et habitudinem causæ efficientis, ut cum dicimus, « Radius procedit de sole », et consubstantialitatem, ut cum dicitur, « Filius procedit de Patre. » In Spiritu sancto autem duplex habitudo consideratur respectu Christi ; nam ad corpus assumptum habitudinem dicit causæ efficientis, ad personam vero assumentem dicit habitudinem consubstantialitatis. Licet autem hoc ita sit, addit tamen S. Doctor ad 1, non posse dici corpus Christi esse conceptum de Spiritu sancto, sed magis ex Spiritu sancto, quia secundum Augustinum particula *de* significat consubstantialitatem ; particula vero *ex*, significat efficientiam : corpus autem Christi formatum quidem fuit a Spiritu sancto, sed illi minime consubstantiale est.

Observa secundo, quod, licet Christus conceptus sit de Spiritu sancto, non tamen propterea Spiritus est pater Filii, nec perfecta filiatione, quæ consequitur perfectam generationem, quæ est origo viventis a vivente in similitudinem naturæ ; patet vero hac ratione Christum non procedere a Spiritu sancto, nec secundum humanam naturam, nec secundum divinam ; nec imperfecta filiatione, quæ sequitur imperfectam similitudinem, qualis invenitur in homine creato ad imaginem, et similitudinem Dei, et recreato secundum similitudinem gratiæ; quia, licet Christus secundum humanam naturam sit creatus et justificatus, tamen est verus filius naturalis : et illud, quod de aliquo dicitur secundum perfectam rationem, non debet dici de eo secundum rationem imperfectam, ut superiori libro ostendimus, monstrantes Christum non posse dici Filium adoptivum.

REFLEXIO.

Multa parimus, majora concipimus, et tamen nihil ex nobis nascitur sanctum, sed post conceptum dolorem parimus iniquitatem, quia non concipimus de Spiritu sancto. Seminamus multum, inferimus parum, imo nihil invenimus in manibus nostris, quia vel ex sanguinibus, vel ex voluntate carnis, non ex Deo nati sumus. Uno verbo, adhuc carnales sumus, nec Spiritu Dei agimur, sed quærimus quæ nostra sunt, non quæ Jesu Christi. Revelationes carnis, et sanguinis semper audimus, semper sequimur. Quid ergo mirum si eliciamus opera carnis, nam *quod natum est ex carne, caro est ; et quod natum est ex Spiritu, spiritus est*, Joan. III.

Pulchre observat Hugo Cardinalis, tribus modis cognosci posse, an spiritales simus, sicut tria sunt signa Spiritus Dei. Primum spiritus signum est, nulla re temporali includi posse, unde spiritus non sunt in loco per suam substantiam, sed per operationem subjicientem sibi locum, et quæque suis ordinantem locis, nusquam contentam locorum : et de Spiritu Domini dicitur, quod ferebatur super aquas, illis nequaquam immersus. Sic vir spiritalis rebus omnibus eminet, fugitque grandem illam humani cordis perversitatem, quæ utendis fruitur, et fruendis utitur. Secundo spiritus nihil familiare habet cum carne. Luc. ultimo : *Spiritus carnem et ossa non habet.* Sic in doctrina Spiritus perfecte eruditi omnem parentum, propriique amorem corporis deponunt, et sponte obsequuntur Veritati dicenti, Matt. x : *Veni hominem separare adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam.* Tertio spiritus spirat, et flat ad comburendum.

Job. XXXVII : *Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro ?* Spiritus flat ad liquefaciendum cor hominis per amorem. Psalm. CXLVII : *Emittet Verbum suum, et liquefaciet ea; flabit spiritus ejus, et fluent aquæ.* Spiritus flat ad maturandum bene olentes virtutum fructus, Cant. IV : *Surge, aquilo, veni, auster, perfla hortum meum et fluent aromata illius.* Spiritus flat ad irrigandam aridam seu terram, Job. XXXVII : *Flante Deo concrescit gelu, et rursum latissimæ funduntur aquæ.* Spiritus flat ad animandum. Genes. II : *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ.* Ille ergo vere spiritalis est, cujus cor concalescit intra se, et in meditatione ejus exardescit ignis, dum amore fervens, et desiderio ad cœlestem patriam anhelans in aquas resolvitur lacrymarum, ut vulneris sui sanguinem prodat. Nec lacrymis mentiri doctis contentum est, sed profert quotidie foris fructus honoris et honestatis, intus vero bibit aquam illam, ex qua omnis, qui bibit, non sitiet iterum, sed fit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam, quia Deo inchoative fruitur, nec fastidit, quo frui magis sitit. Unde animatur ad pugnam, aggreditur interritus hostes, et concupiscentem adversus spiritum carnem debellat, vincit et coronatur. Hic est spiritalis vir e spiritu natus, de Spiritu sancto concipiens, et fructificans in vitam æternam.

Sed quomodo carnalis homo spiritalis efficitur ? Quomodo possunt hæc fieri ? Quomodo potest homo nasci, cum sit senex ? Numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, et renasci ? Facit hoc miraculum oratio, quæ incipientibus spiritum, proficientibus præsidium, pœnitentibus solatium præstat, per quam quidquid fides inchoat, spes cumulat, caritas decorat. Confugiat ergo ad misericordiam Dei, qui vult spiritalis fieri, ut det quod jubet, atque inspiret gratiæ suavitatem per Spiritum sanctum, faciatque plus delectare quod præcipit, quam delectet quod impedit. Facit hoc miraculum caritas, per quam habitat in nobis Spiritus sanctus, postulatque pro nobis gemitibus inenarrabilibus. « Quis est iste Spiritus (ait August. tract. 6. *in epist. Joan.*) qui interpellat pro nobis, nisi ipsa caritas, quæ in te per Spiritum sanctum facta est ? Caritas ipsa gemit, ipsa orat : contra hanc claudere aures non novit qui dedit illam. » Facit hoc miraculum Christus in sacrificio Altaris, et in pectore nostro per sacram synaxim realiter præsens. Tunc enim maxime impletur quod Augustin. dixit *in Psalm.* LXXXV : « Ipse Salvator et orat pro nobis, et orat in nobis, et oratur a nobis. Orat pro nobis, ut Sacerdos noster; orat in nobis, ut caput nostrum; oratur a nobis, ut Deus noster. Agnoscamus ergo et in illo voces nostras, et voces ejus in nobis. » Denique facit hoc miraculum puritas intentionis, veritas operationis, qua quærentes primum regnum Dei, et justitiam ejus, eligimus potiora et viciniora salutis. Nec illos utique carnales Doctores sequimur, qui ratione solius voluptatis posse operari creaturam rationalem scriptis tradere non erubuerunt. Audiant, quæso, et nisi obsurduerint, confundantur ad hanc Senecæ vocem epist. 88 : « Temperantia voluptatibus imperat, alias odit, atque abigit, alias dispensat, et ad sanum modum redigit ; nec unquam ad illas propter ipsas venit. Scit optimum esse modum cupidinum, non quantum velis, sed quantum debeas sumere. » Obsecro hujusmodi laxones verbis Augustini lib. 4. *cont. Jul.* cap. 14. quæ talia sunt : « Non sit honestior philosophia gentium, quam nostra christiana. »

SPECULATIO III.

Multa miracula in alia Verbi incarnati conceptione nitent.

Vere dixit D. Thom. quæst. 33. art. 4. conceptionem Christi esse simpliciter miraculosam, et supernaturalem ; quia, licet id quod est ex parte materiæ, quam mater ministravit, sit aliquid naturale ; si tamen consideretur id, quod est ex parte virtutis activæ, totum est miraculosum, totum supernaturale, et divinum ; cum ad hoc tetenderit actio illa, ut terminus totalis conceptionis sit Deus-homo, et homo-Deus. Et, quia unumquodque magis judicatur secundum formam, quam secundum materiam ; magisque secundum agens, quam secundum patiens, id est magis secundum id quod est actuale, quam secundum id, quod est materiale, et potentiale, inde etiam fit, quod conceptio Christi debet dici simpliciter miraculosa, et supernaturalis. Hoc etiam clarebit discurrendo per miracula, quæ in illa effuse micant.

Primum est : Conceptio Christi facta fuit in instanti, nam, ut ait Gregor. 18. *Moral.* cap. 32, « Angelo nuntiante, et Spiritu sancto adveniente, mox Verbum in utero, mox

intra uterum Verbum caro.» Astipulatur Damasc. lib. 3. cap. 2 : « Simul caro, simul Dei Verbi caro, simul caro animata anima rationali, et intellectuali.» Et hujus signum est, quod Ecclesia celebrat festum Incarnationis eodem die, de quo annunciatio Angelica peracta est, quod ut minimum convincit ad conceptionem illam non fuisse requisita ea temporum intervalla, quæ in solitis conceptionibus fluunt. Idem tradunt illi Patres, qui docent eamdem fuisse actionem, qua humanitas producta, et a Verbo assumpta fuit, quos superiori libro retulimus, quibus adde quod habetur in epist. Sophronii in VI. Synodo generali, act. 11. approbata : « Incarnatur Verbum Deus non præfactæ carni copulatus, præformatove, atque in sese præsubsistenti aliquando corpori collinitus, vel animæ præexistenti conjunctus, sed tunc iis ab subsistendum venientibus.... Sed cum Verbi ipsius naturali conventu subsistentiam habitura concurrerunt, et ne quantum in ictu oculi hanc, quam illam priorem habentia.» Idem docet Anastasius Papa in fragmento epistolæ, quæ habetur in 2. tom. Concil.: « Simul atque Virgo protulit ea verba, *Ecce ancilla Domini*, conceptio carnis, et infusio animæ, et assumptio fuerunt absoluta.» Et ratio est, tum quia tanto aliquod agens, potest citius materiam disponere, quanto majoris virtutis est : igitur agens infinitæ virtutis potest in instanti materiam ad debitam formam præparare ; conceptio autem Christi est opus Spiritus sancti, cujus virtus est illimitata. Tum quia humana natura non fuit assumpta, nisi in sua natura perfecta, cum partes humanitatis non sint assumptibiles, nisi ratione totius, nec congruum erat corpus informe assumi a Verbo: ergo in eodem instanti, quo B. Virgo materiam ministravit, statim formam, et figuram humani corporis accepit, ita ut in eodem instanti sanguis conversus fuerit in carnem, et alia membra organica, creata fuerit anima, et simul facta assumptio corporis animati in unitatem divinæ personæ. Totum vero tempus, quo in utero matris sacrum illud corpus fuit, servivit augmento corporis ejus, quod in aliis deservit conversioni, figurationi, animationi, et augmento, qua in re solitis hominum conceptionibus divina Incarnatio immensum antecellit. Nam in aliis hæc successive contingunt ; ita quod maris conceptio non perficiatur usque ad quadragesimum diem, ut tradit Aristoteles lib. 9. *de Animal.*, fœminæ autem usque ad nonagesimum. Porro in masculi formatione, secundum Augustinum a D. Thom. in 3. dist. 3. quæst. 5. art. 2. relatum, sic procedit natura : semen primis sex diebus lactis habet similitudinem, novem diebus vertitur in sanguinem, deinde duodecim diebus solidatur, postea decem, et octo diebus formatur usque ad perfecta membrorum lineamenta. Unde versus :

> Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine terni :
> Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

Quæ successio in Christo non fuit.

Adverte tamen, quod in conceptione corporis Christi quædam fuerunt præambula, alia vero consequentia, quæ non fuerunt in instanti. Præambulus fuit motus localis sanguinis ad locum generationis ; consequens vero fuit augmentum, quo corpus formatum productum est ad debitam quantitatem. Primum quidem non potuit esse in instanti, quia hoc est contra rationem motus localis, de cujus essentia est, ut partes corporis successive subintrent locum. Augmentum pariter non potuit esse instantaneum ; tum quia non est sine motu locali, tum etiam quia procedit ex virtute animæ operantis in corpore formato, quæ non operatur, nisi in tempore.

Secundum miraculum : In eodem instanti, quo caro fuit formata, fuit etiam unita Verbo Dei, et animata anima rationali. Patet ex dictis, quibus adde, quod si caro fuisset formata antequam unita Verbo, vel haberet corpus personalitatem creatam, qua subsistere potuisset, et sic essent duæ personæ in Christo ; vel debuisset persona Verbi adveniens corrumpere subsistentiam creatam, quod est inconveniens : nam Verbum non venit destruere, sed perficere humanitatem. Adde quod sic tota conceptio Verbo non posset attribui, si ab ipso conceptionis initio non fuisset assumpta humana natura a Verbo ; ac proinde illa generatio non esset uniformis, quia non esset a principio usque ad finem conceptio hominis-Dei, sed in principio puri hominis, et deinde hominis-Dei. Unde nec B. Virgo posset dici mater Dei, siquidem filium suum præexistentem Verbum assumpsisset, ut recte D. Thomas 4. *cont. Gentes*, cap. 4 intulit.

Ex quis sequitur altera pars, scilicet corpus illud in eodem instanti fuisse informatum anima rationali. Tum quia Verbum non as-

sumpsit corpus, nisi mediante anima ; nec corpus humanum est magis assumptibile, quam alia corpora, nisi per ordinem ad animam rationalem, per quam fit corpus humanum. Tum quia posita personalitate hominis generati, necesse est ponere corpus, et animam rationalem ; quia hypostasis et personalitas est ultimum complementum naturæ : ergo, si in ipsa conceptione fuit personalitas Christi hominis, opportuit quod corpus et anima ibi adessent. Tum quia inconveniens fuisset, ut Verbum, quod est fons, et origo omnium perfectionum, et formarum, alicui rei informi, et essentialem perfectionem nondum habenti uniretur : corpus autem sine anima informe est, carens complemento speciei suæ, et naturæ.

Tertium miraculum : In primo instanti conceptionis Christus habuit plenitudinem gratiæ sanctificantis animam et corpus. Abundantia enim gratiæ sanctificantis animam Christi derivatur tanquam proprietas ex ipsa Verbi unione, secundum illud Joan.: *Vidimus gloriam ejus quasi unigeniti a Patre plenum gratiæ et veritatis.* Ergo cum in primo instanti conceptionis corpus animatum fuerit unitum Verbo, planum est in illo eodem instanti illis gratiarum et charismatum donis fuisse animam perfusam, quæ superiori libro descripsimus. Et ideo Luc 1. dicitur : *Quod nascetur ex te sanctum*, quod sic exponit Gregor. lib. 18. *Moral.* cap. 35 : « Ad distinctionem nostræ sanctitatis Jesus sanctus nasciturus asseritur ; nos quippe si sancti efficimur, non tamen nascimur, quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur : ille autem solus veraciter sanctus natus est, quia ex conjunctione carnalis copulæ conceptus non est. «

Quartum miraculum : In eodem primo conceptionis instanti Christus habuit perfectum usum operationis intellectus, et voluntatis, subindeque liberi arbitrii. Quia Christo Domino asserenda est ea perfectio, quæ decet præstantissimam dignitatem Christi ; magis autem confert dignitati Christi, quod intellectus, et voluntas ejus habuerint suam ultimam perfectionem, quæ non consistit in potentia, vel habitu, sed in operatione ; cum, teste Philosopho, unumquodque sit propter suam operationem : ergo Christus habuit illam operationem, quæ potest in instanti haberi, qualis est operatio intellectus, et voluntatis, in qua consistit usus liberi arbitrii. Nec enim est necesse, quod esse sit prius tempore, quam agere, sed sufficit quod sit prius natura ; quia simul atque agens habet esse perfectum, incipit agere, nisi sit aliquid impediens, sicut ignis simul dum generatur, incipit illuminare, quia illuminatio perficitur in instanti : et similiter subito, et in instanti perficitur operatio intellectus et voluntatis, multo magis, quam visio corporalis.

Hoc privilegium Christi conceptionis tradit perspicue Scriptura Hebr. x : *Ideo ingrediens mundum* (scilicet Christus per naturæ humanæ assumptionem) *dicit : Hostiam, et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt : Tunc dixi, esse venio.* Ubi describitur Redemptor in ipso conceptionis exordio seipsum sponte Deo immolans, subindeque liberum habens intellectus, et voluntatis usum. Colligitur etiam eadem veritas ex illo Jerem. xxxi : *Creavit Dominus novum super terram ; fœmina circumdabit virum.* Ubi clare indicatur, Christum in utero Deiparæ gestatum fuisse virum, id est animæ intellectivæ virtutibus, earumque usu perfecte dotatum. Unde Bernard. homil. 2. *super Missus est*, locum illum versans ait : « Quæ est hæc fœmina ? Quis vero iste vir ? Aut si vir, quomodo a fœmina circumdatus ? Aut si fœmina circumdari potest, quomodo vir ? Et, ut apertius dicam, quomodo potest simul et vir esse, et in utero matris ? Hoc est enim virum a fœmina circumdari. Si dixisset, fœmina circumdabit infantem, vel fœmina circumdabit parvulum, nec novum videretur, nec mirum. Nunc autem quia nihil tale posuit, sed dixit virum, quærimus quæ sit hæc novitas, quam Deus fecit in terra, ut fœmina circumdaret virum, et vir intra fœminei unius corpusculi membra sese cohiberet ? Quid est hoc miraculi ? *Numquid potest homo*, ut ait Nicodemus, *in ventrem matris suæ iterato introire, et nasci ?* » Et post multa præclara : « Vir erat Jesus, necdum etiam natus, sed sapientia, non ætate ; animi vigore, non viribus corporis ; maturitate sensuum, non corpulentia membrorum. Neque enim minus habuit sapientiæ Jesus conceptus, quam natus ; parvus, quam magnus. Sive ergo latens in utero, sive vagiens in præsepio, sive jam grandiusculus interrogans Doctores in templo, sive jam perfectæ ætatis docens in populo, æque profecto plenus fuit Spiritu sancto. »

Ex præcecenti miraculo duplex aliud

consequitur. Primo Christum in primo instanti mereri potuisset, et de facto meritum esse. Secundo Christum fuisse simul viatorem, et comprehensorem videndo divinam essentiam. Sed circa utrumque nihil aliud addendum occurrit his, quæ superiori libro de scientia, et merito Christi disseruimus. Hoc solum adverte, quod, licet conceptio Christi tot miraculorum gloria coruscet, cum hoc tamen stat, Christum esse naturalem filium hominis, in quantum habet naturam humanam veram, per quam est filius hominis, sicut cæcus illuminatus videt naturaliter per potentiam visivam, quam miraculose accepit ; sicut etiam Adam et Eva, tametsi divina virtute formati, ille ex limo terræ, hæc ex costa viri ; tamen uterque erat naturalis, et verus homo : et, quamvis non possent dici filii hominis, quia non erant producti per generationem humanam, quam necessario connotat filiatio naturalis, tamen Christus vere erat filius hominis, hoc ipso, quod B. Virgo concepit, et parturivit Deum hominem concursu materno, supernaturaliter tamen adjuto.

REFLEXIO.

Splendentia, et certatim collucentia conceptionis Christi miracula admirationem quidem rapiunt, sed imitationem excedunt. Illum tamen subitum liberæ Christi voluntatis a primo instanti Deum amantis fervorem quadantenus æmulatur, qui omnem sollicitudinem, et operam in uno salutis negotio figens, omnemque virium conatum adhibens, tota diligentia opportunitatem captat, nec procrastinat, nec in extremam mortis horam rejicit illud *unum necessarium*, momentosum scilicet salutis æternæ negotium. In re tam justa nulla est consultatio, sed cum Propheta sincere canendum est : *Dixi : Nunc cœpi ; hæc mutatio dexteræ Excelsi.* Quia spiritus ubi vult spirat, nec potest quando vult, qui quando poterat, noluit operari. Et, ut graviter dixit Nazianz. orat. 40 : « Pari vitio sunt promptitudo ad vitium, et segnities ad virtutem. »

Hinc Veritas ad continuas, et indefessas pro animæ salute excubias crebra inculcatione hortatur, quia nescimus qua hora Dominus noster venturus sit, quia nescimus diem, neque horam ; quia qua hora non putamus, Filius hominis veniet. *Ne cum venerit repente* (inquit Marc. XIII.) *inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Salutis opus in Scripturis sortis nomine sæpe vocatur, quia opportunitatis, sive occasionis rationem habet, quæ tota oculatissimi studii vigilantia prendenda est. Quia semel dilapsa teneri nequit, aut revocari. Sapienter Seneca epist. 22 : « Non tantum præsentis, sed vigilantis est occasionem observare properantem. Itaque hanc circumspice, si videris, prende. » Simus, quæso, semper parati, ne clausa semel janua, inter virgines illas fatuas computemur, quibus novissime venientibus sponsus dixit : *Nescio vos.* Festinantes descendamus in pœnitentiæ piscinam, quia qui prior descenderit, sanus fiet. Nam « qui pœnitenti veniam spopondit, peccanti diem crastinum non promisit. Semper ergo extremum diem debemus metuere, quem nunquam possumus prævidere, » inquit Magnus Gregor. homil. 12. *in Evang.*

Ergo dum tempus habemus operemur bonum, Gal. VI. Cogitemus non in hominis, sed in Dei manibus vitæ, mortisque æternæ sortes esse, proindeque falsam ejus esse securitatem, qui sic de sua salute decernit, ac si foret in propriis duntaxat manibus constituta. Caute ambulemus redimentes tempus, sollicitudine non pigri, spiritu ferventes, Domino servientes, illudque terribile Augustini dictum tritum quidem, sed nunquam satis iteratum attoniti auscultemus ex sermone 56. *de Temp.* exscriptum : « Datur quidem etiam in extremis pœnitentia, quia non potest denegari. Sed auctores tamen esse non possumus, quod qui sic petierit, mereatur absolvi. Et ideo pœnitentia, quæ ab infirmo petitur, timeo ne et ipsa moriatur. » Quam fervide, quam nervose Bernard. serm. *de Triplici custodia !* « Nemo vestrum, fratres, parvi æstimet tempus, quod in verbis consumitur otiosis. Siquidem tempus acceptabile est, et dies salutis. Volat verbum irrevocabile, volat tempus irremeabile, nec advertit insipiens quid amittat. Libet confabulari, aiunt, donec hora prætereat. O donec prætereat hora ? O donec pertranseat tempus ! Donec hora prætereat, quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad gloriam promerendam miseratio Creatoris indulget. Donec transeat tempus, quo divinam tibi repropitiare debueras pietatem, properare ad angelicam societatem, suspirare ad amissam hæreditatem, aspirare ad

promissam felicitatem, excitare remissam voluntatem, flere commissam iniquitatem. » Si Christus vix conceptus pro salute aliena operari cœpit, nec destitit unquam ; cur in salute propria diverticula quæres, nec omni sollicitudine, et strenuitate adhibita salutis opportunitatem non nanciscris, ne e manibus elabatur occasio, quæ ab omni temporis articulo pendet ?

CAPUT II.

DE NATIVITATE CHRISTI.

Quamvis nativitatis nomen dicatur, et de nativitate in utero, quæ est prolis conceptæ expressa formatio ; et de nativitate ex utero, quæ est visibilis egressus prolis a parente ; de hac tamen secunda, ut pote notiori, ordinarie intelligitur, et de ea impræsentiarum sermonem habebimus.

SPECULATIO I.

Christo Domino attribuenda est nativitas temporalis.

Hanc fidei veritatem nullus Catholicus inficiatur ; omnes, quippe Orthodoxi duas Christi nativitates, alteram ex Patre æternam, alteram e Matre temporaneam confitentur. Testatur namque Scriptura Luc. I : *Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.* Et Matth. I : *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Et in II. Concil. Constant : « Si quis non confitetur Dei Verbi duas esse nativitates, alteram æternam, alteram temporalem, anathema sit. » Et publice Ecclesia in Symbolo Athanasii canit : « Deus est ex substantia Patris ante sæcula genitus, et homo est ex substantia matris in sæculo natus. »

Ratio est, quia terminus nativitatis, et omnis generationis est natura, quam generans communicat, ut producat sibi simile : sed in Christo sunt duæ naturæ communicatæ, divina scilicet, et humana ; illa quidem per æternam generationem in splendoribus Sanctorum ex cognitione fœcunda, et infinita ; ista vero per maternum concursum in tenebris mediæ noctis ex virgineo partu : ergo Christo præter nativitatem æternam convenit etiam temporalis, non quidem ex necessitate, ut esset qui ab æterno erat ; sed ex abundantia pietatis, ut repararet quod perierat ; non ut subsisteret persona Filii, sed ut ad suam subsistentiam advocaret humanitatem. Unde recte Christus potest dici bis natus secundum duas nativitates ; sicut enim dicitur bis currere, qui currit duobus temporibus : ita potest dici bis nasci, qui semel nascitur in æternitate, et semel in tempore ; quia æternitas, et tempus multo magis differunt, quam duo tempora, cum utrumque designet mensuram durationis. Sicut, si beatus eamdem rem intelligat visione beatifica, et cognitione naturale dicitur bis intelligere, quantumvis nulla sit intellectionis interruptio, quia diversa est cognitionis mensura.

Dices : ergo in Christo erunt duæ filiationes reales correspondentes duplici nativitati.

Respondeo, quod, sicut in Christo sunt duæ nativitates, ita sunt duæ filiationes, æterna, et temporalis ; sed hæc secunda non est relatio realis, quia subjectum relationis filiationis non potest esse aliud, quam suppositum, quod, cum in Christo sit æternum, est incapax relationis filiationis temporalis. Ac proinde relatio maternitatis B. Virginis ad Christum non est mutua, quia respicit terminum superioris ordinis, qui est incapax relationis realiter advenientis. Nec propterea desinit esse verus, et realis filius B. Virginis ; quia ad hoc sufficit, quod sit relatio realis in matre. Sicut, quamvis relatio Domini non sit realis in Deo, dicitur tamen realiter Domini ex reali subjectione creaturarum ad ipsum.

Ratio autem, quare filiationis realis subjectum non possit esse aliud, quam suppositum, est quia generatio tendit tanquam via ad totum compositum ex natura et supposito, ut ad terminum adæquatum ; nec unquam intelligitur completa generatio substantialis, donec terminus sit subsistens in seipso : filiatio vero sequitur completum terminum generationis ad modum proprietatis, subindeque necessario habet pro subjecto suppositum. Et, cum in Christo non sit nisi unicum suppositum, non potest etiam esse in ipso, nisi unica relatio realis filiationis. Quæ sane doctrina est magis consentanea doctrinæ Ecclesiæ, quæ sicut unicam in Christo confitetur personam, ita unicam in ipso filiationem affirmare convenientius est, ne faveamus errori Nestorii, qui sicut duas personas in Christo, ita et duas filiationes fingebat ; vel Elipandi, qui filiationem ado-

ptivam in Christo admittebat. Vide D. Thomam in 3. dist. 8. quæst. 1. art. 1. ad 5, ubi sic scribit : « Ad filiationem requiritur plus, quam ad nativitatem, vel ortum, scilicet ut quod exiit per generationem a generante, sit completum in specie generantis ; et ideo fructus arborum, ova avium, et capilli, et alia hujusmodi non habent rationem filiationis, quamvis dicantur nasci. »

Instabis cum Suarez oppositum sentiente : Quamvis relatio realis filiationis non possit recipi in persona Christi, potest tamen subjectari in humanitate, quæ respiciebat B. Virginem, ut causam nativitatis et generationis.

Respondeo filiationem non habere naturam pro subjecto, sed personam, ad quam maxime pertinet filiatio ; unde etiam in divinis filiatio est proprietas personalis. Relationi quippe filiationis per se et formaliter convenit, ut referat filium ad Patrem, et insit naturæ per subsistentiam completæ. Quod adeo verum est, ut relatio filiationis divinæ non constituat personam, ut relatio est formaliter exercens munus referendi, sed ut est forma hypostatica, et subsistens, sub qua consideratione præintelligitur muneri referendi, quia relatio exercita semper supponit personam.

Urgebis : Si B. Virgo foret unica hypostatice Deo, et in eo statu genuisset Christum, sicut modo genuit, non minus haberet relationem matris, quam modo habet : ergo similiter licet Christus filius ejus sit persona divina, nihilominus est vere capax realis relationis filiationis.

Respondeo, in illo casu B. Virginem esse quidem vere Matrem Christi maternitate fundamentali, non formali, et relativa. Sicut, si Deus impediret effluxum relationis patris et matris in genitoribus, tunc genitores non essent formaliter pater, et mater, sed fundamentaliter : in casu autem illo impediretur relatio realis maternitatis ob incapacitatem subjecti, quod supponitur esse persona divina.

REFLEXIO.

Magnus Dominus, et laudabilis nimis : parvus Dominus, et amabilis nimis. Mirentur qui voluerint divinæ Majestatis celsitudinem, parvitatem Dei infantis suspicio magis, prosequor vehementius. Magnitudine Dei attoniti suspendantur Angeli, tremant potestates ; infantia Dei nascentis homines alliciantur. Licet enim diversis modis humano generi bonitas divina providerit, effusisque pietatis suæ muneribus multifariam cunctis retro sæculis clementiæ suæ modum qui est ultra omnem modum, ostenderit ; nihilominus dum Deus infans factus est, omnem solitæ benignitatis abundantiam excessit, quando ad peccatores misericordia, ad errantes veritas, ad mortuos vita descendit, Verbumque Dei puerili carne vestitum, quod nunquam fuerat humanis oculis visibile, cœpit etiam manibus esse tractabile et ineffabili inclinatione suavitatis familiare. Quia nunquam nostram judicii corrupti erudivisset infantiam, nisi infantilia membra sumpsisset. « Nutritor pius (ait mellea facundia Chrysol. serm. 62) nisi totus fuerit redactus in parvulum, nunquam parvulum perfectum perducit in virum. Tunc vocem tenuat, verba ponit, agit nutibus; sensus seponit, infirmat viscera, abjicit vires, membra dissolvit, gressum tardat, gestit non ambulare, sed repere, ridere simulat, timere fingit, flere mentitur ; quia in illo mendacium pietas, desipuisse prudentia est, infirmitas virtus. Sed forte aliquis stupeat cum videat nutriculum ista facientem : non irridet, si est parens ; si pater est, non miratur. Hoc stultitiam dicere non potest qui scit amare. » Quod si Deus parvus est factus, certo sciamus, quod nisi efficiamur sicut parvuli, non intrabimus in regnum cœlorum : parvuli inquam, non sensu, sed malitia ; non annis, sed innocentia, sed humilitate, sed mansuetudine. Dominica enim nativitas non solum Sacramento nobis utilis est, sed etiam imitationis exemplo. « Frustra enim appellamur Christiani (ait Magnus Leo serm. 5. *Nat.*) si imitatores non simus Christi, qui ideo se viam dixit esse, ut conversatio Magistri forma esset discipuli, et illam humilitatem eligeret servus, quam sectatus est Dominus. »

SPECULATIO II.

Describuntur Christi nascentis circumstantiæ.

Prima est circumstantia loci, qui est Bethlehem, in quo natus fuerat David ; et ideo ibi nasci voluit Christus, ut ex ipso loco nativitatis daretur intelligi, Christum esse ex semine David, cui facta fuerat specialis promissio de Christo. Secundo significare voluit

se esse panem vivum, qui de cœlo descendit, quia Bethlehem domum panis interpretamur : unde ille ibi per naturam carnis apparuit, qui electorum mentes interna erat satietate refecturus. Tum ut per hoc hominum gloriam confutaret, qui gloriantur de hoc, quod ex civitatibus nobilibus originem ducunt, in quibus etiam præcipue volunt honorari : Christus autem e converso in civitate ignobili nasci voluit, et in civitate nobili pati opprobrium. Tum ut potestatem suæ Divinitatis magis ostenderet ; si enim urbem inclytam, puta Romam orbis dominam, parentesque potentes, et regnantes elegisset, humanæ potestati attribueretur Evangelii promulgatio : ut ergo virtus divina clareret, pauperculam elegit matrem, et pauperiorem patriam, ut postea Roma subjiceretur, et per sacram Petri sedem caput orbis effecta, latius præsideret religione divina, quam dominatione terrena. Unde impletum est illud Isaiæ XXVI : *Civitatem sublimem humiliabit, et conculcabit eam pes pauperis*, scilicet Christi, *gressus egenorum*, id est, Apostolorum Petri et Pauli. Porro illa Bethlehem distabat a Jerusalem 35. stadiis, vel sex miliaribus, ut ait Hieronymus, et erat in sorte tribus Juda, quæ antiquitus dicebatur Ephrata. Quod nota, ut eam distinguas ab altera Bethlehem, quæ erat in sorte tribus Zabulon, de qua meminit Scriptura Josue XIX.

Secunda circumstantia est locus diversorii, seu stabuli, in quo B. Virgo peperit Salvatorem. Qui locus juxta Cajetanum non erat intra urbem, sed in suburbio, ut Sacramentum virginei partus consanguineis maneret occultum. Et per Bethlehem, in quo nasciturum Christum promittunt Prophetæ, non incongrue comprehenduntur suburbanæ domus ; in cujus signum Herodes jussit occidi omnes infantes intra fines Bethlehem inclusos, intelligens per Bethlehem vaticinatum spatium Bethlehemiticæ ditionis. Non etiam expediebat, ut Magi ad adorandum divinum Infantem adventantes viderentur a civibus. Coacta autem fuit sacra Parens pernoctare in stabulo, quia non erat ei locus in diversorio, id est, quia diversorium illud erat ita plenum hospitibus, ut non potuerit inveniri camera pro Beatissimis Joseph, et Maria. Unde coacti sunt Jesum pannis involutum reclinare in præsepio. Hic mirantur, et jure mirantur omnes humilitatem Salvatoris, qui totum mundum vario vestiens ornatu, lilia agri supra Salomonis majestatem decorans, vilibus voluit pannis involvi, et præsepis angustia contineri, cui cœlum sedes est. Pulchre etiam notant Christum esse natum in via, quia per Incarnationem via factus est, qua ad patriam peccato perditam reduceremur : et in diversorio omnibus voluisse exponi, qui erat pro salute omnium moriturus.

Tertia est circumstantia temporis, quam Deus, qui est Rex sæculorum, et moderator temporum, convenienter elegit ; et ideo appellatur Galat. IV : *Temporis plenitudo*, quia tunc natus est, quando implere fuerunt omnes de Christo Prophetiæ, et promissiones. Exposuimus libro superiori quare Christus nec statim post peccatum venerit, nec distulerit adventum ad finem mundi. Quare hic solum notandum superest, Christum natum esse tempore illo, quo totus orbis sub uno Principe vivebat, et, pacatis bellorum discordiis, quiete profunda fruebatur, ut significaretur quod venerat, ut congregaret gentes in unum, essetque unum ovile, et unus pastor, implereturque Isaiæ cap. II. vaticinium : *Non levabit gens contra gentem gladium*. Cur vero elegerit silentium noctis, et asperitatem hyemis ? Dicunt Sancti ideo esse, ut nos ad nocturnæ orationis quietem, et carnis mortificationem permoveret. Non enim sine causa has circumstantias elegit ille, qui quando voluit, et quomodo voluit natus est, et cujus nutu omnia temporum momenta decurrunt.

Quarta circumstantia est manifestatio Christi nativitatis, quæ quidem non debuit esse omnibus nota. Tum ne impediretur humana redemptio per crucem peragenda ; si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Tum ne subtraheretur meritum fidei, quæ est argumentum non apparentium ; et fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum ; et beati qui non viderunt, et crediderunt. Tum ne daretur occasio dubitandi de veritate humanitatis ; si enim nativitas Christi statim omnibus fuisset manifesta, opus fuisset aliquo ingenti, et aspectabili miraculo, quo Christus natus ab omnibus posset agnosci. Miracula autem in humanitate assumpta, absque necessitate patrata confirmarent errorem existimantium Verbum non assumpsisse veram humanitatem, subindeque Deus, « dum omnia mirabiliter faceret quod misericorditer fecit, » ut ait Augustin. epist.

3. Tum demum, ut Christus vitæ humilis et absconditæ præberet exemplum, refugiens gloriam nativitatis, seu claram ejus cum laude notitiam, ut impleretur illud Isai. LV : *Vere tu es, Deus, absconditus, Sanctus Israel Salvator*, et cap. XIII : *Quasi absconditus est vultus ejus, et despectus.*

Quamvis autem hæc ita sint, convenienter tamen nativitas Christi quibusdam manifestata est. Tum quia hæc sacra nativitas nulli fuisset proficua, si omnibus fuisset occulta, juxta illud Eccles. XX : *Sapientia abscondita, et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque?* Tum quia ordo divinæ sapientiæ solet dona et secreta sua gradatim dispensare, non æqualiter omnibus, sed quibusdam *testibus prædordinatis* (sic vocantur Actor. X.) ea immediate diffundit, ut per eos in alios deriventur. Tum quia totaliter removeretur fides, si a nullo cognitum fuisset hoc mysterium, a quo posset audiri, et ad alios devenire ; fides enim est ex auditu, ut dicitur Rom. XIX. Neque enim sufficiebat ut solis Joseph et Mariæ manifestaretur, quia testimonium eorum, utpote domesticum, suspectum habitum esset, nisi fuisset extraneis manifestum.

Porro mire resplendet ordo divinæ sapientiæ in electione personarum, quibus Christi nativitas manifestata est. Sicut enim Christus erat Salvator omnium, ita convenientissime omnibus hominum conditionibus declarata est ejus nativitas, scilicet pastoribus, qui erant Israelitæ et pauperes ; et Magis, qui erant Gentiles, potentes, sapientes, et peccatores ; et viris ac mulieribus, scilicet Simeoni et Annæ, qui erant etiam justi, ut significaretur nullam conditionem a Christi salute excludi, justa illud Coloss. III : *In Christo Jesu non est masculus et fœmina, et Gentilis, et Judæus, servus et liber* : ut nullus magnus superbiat, nullus infirmus desperet. Addit etiam D. Thom. quæst. 36. art. 3, credibile esse in aliis mundi partibus aliqua indicia nativitatis apparuisse, sicut Romæ fluxit oleum, et in Hispania apparuerunt tres soles paulatim in unum coeuntes, ut significaretur non pro una tantum plebe vel regione nasci, qui est Salvator omnium, maxime fidelium.

Relucet etiam regulariter divina sapientia in mediis ad Christum manifestandum ordinandis, seu in signis et instrumentis, quibus Salvator indignitatus est. Omnis enim manifestatio debet fieri per aliquid notius, et per signa, quæ sint familiaria illis, quibus manifestantur. Et, quia viris justis familiare est interiori Spiritus sancti instinctu edoceri absque signorum externorum strepitu ; ideo Simeoni et Annæ justis manifestata fuit nativitas Christi per instinctum Spiritus sancti, juxta illud Luc. II : *Responsum accepit a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum Domini.* Quia vero alii corporalibus rebus diditi per sensibilia solent ad intelligibilia adduci ; ideo pastoribus et Magis, utpote corporalibus addictis, manifestata est Christi nativitas per visibiles apparitiones Angelorum et stellæ. Præsertim quia Judæis (quales erant Pastores) frequenter fiebant apparitiones Angelorum ; Magi vero assueti erant cœlestium corporum contemplationi. Ad hoc autem ut stella illa fuerit certum Christi nascentis signum, præter illam speciem, quæ corporeum incitavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, ut absque errore procederent, et impleretur illud Isai. LX : *Ambulabunt gentes in lumine tuo* (quod est lumen divinitus infusum, intus radians, intus coruscans), *et reges in splendore ortus tui.* Non enim ex sola consideratione novæ stellæ poterant in veritatem nostri pervenire mysterii, cujus sublimitas omnem scientiam humanam, omnem naturæ vim, et universam corporum cœlestium efficacitatem vincit.

Quinta circumstantia est congruum tempus manifestationis Christi. Nam primo in ipso nativitatis die declarata fuit pastoribus qui eadem nocte transierunt usque Bethlehem, et venerunt festinantes, ut narratur Luc. II. Et sane conveniens erat, ut Judæis, utpote populo Dei, et viciniorem nativitatis locum occupantibus primitus nativitas illa foret conspicua : Pastores autem sunt primitiæ Judæorum. Secundo, die decima tertia a nativitate, in quo celebratur festum Epiphaniæ, viderunt Jesum Magi ; si enim non nisi revoluto anno, vel elapsis duobus annis venissent, Divinum infantem minime reperissent ; quia omnibus secundum legem Domini rite peractis, reversi sunt in Galilæam in Civitatem suam Nazareth, ut dicitur Luc. II. Tertio manifestata est Christi Nativitas Justis in templo, scilicet Simeoni et Annæ die a nativitate quadragesimo. Qua in re plane adoranda Dei consilia mirari subit ; Justis namque, utpote per fidem propinquioribus, ad adventum ejus ardentius

præstolantibus, et redemptionem Israel expectantibus videbatur Christi nativitas debuisse prius manifestari. Sed ita se benignus Dominus gessit, tum ut gratuitum Incarnationis beneficium nulli debitum omnia merita et vota excedere demonstraret, tum ut Sanctorum desideria dilatione augeret, ut illa postea abundantius adimpleret, et dulcius ; tum ut discamus expectare, si moram fecerit, ut quærendo, petendo, pulsando viriliter agamus, confortetur cor nostrum, et sustineamus Dominum, qui tunc sæpe proximior est, cum longe abesse videtur, quique præoccupat eos, qui se concupiscunt, ut se priorem illis ostendat.

Quæres quot et quales fuerint illi Magi ?

Respondeo, fuisse numero tres, ut tota Ecclesiæ traditio ferat ; nam in perantiquis Catholicorum templorum totius orbis monimentis et picturis non repræsentantur nisi tres Christum adorantes, et munera offerentes. Dicti autem sunt Magi, vel quia, ut tradit Augustinus serm. *Epiph.*, erant malefici ; vel quia, ut docent plerique Patres, erant sapientissimi astrologi, qui apud Persas et Chaldæos Magi vocantur. Concors etiam Patrum et theologorum (paucissimis exceptis) sententia affirmat, eos fuisse reges, et favet Ecclesiæ sensus, quæ in die Epiphaniæ indicat in eorum adventu et adoratione impleta fuisse illa oracula Psalm. LXXI : *Reges Tharsis et insulæ munera offerent, reges Arabum et Saba dona adducent.* Præsertim quia, teste Cicerone lib. *de Divinat.*, Plinio lib. 30 cap. 1, nomen magi et regis erant fere synonyma, quia nullus nisi magica scientia præcellens ad regiæ dignitatis fastigium evehi poterat. Placet tamen nonnullis eos fuisse regulos : tum quia sine magno apparatu Jerosolymam venerunt : tum quia non multum inter se distabant ; unde statim visa stella facile congregati sunt, et accincti ad iter simul peragendum. Tum quia non regio apparatu excepti sunt ab Herode, quamvis dici posset eos incognito venisse, vel Herodem pro sua innata feritate et superbia eos floccifecisse.

Quæres rursum, unde oriundi erant illi Magi ?

Respondeo sacrum textum affirmare, eos ab Oriente venisse. Quid autem intelligatur per Oriens, varietas est sententiarum, sed illa verisimilior est, quæ ait Evangelistam sumere Oriens respective pro illa regione, ex qua sol incipit apparere iis, qui sunt in civitate Jerusalem, ita ut intra tredecim dierum spatium potuerit iter confici. Alii putant esse Chaldæam, seu Mesopotamiam, in qua magorum scientia florebat. Alii Persidem, in qua magorum scientia pluris fiebat. Alii Arabiam Felicem, propter illud Psalm. LXXI : *Reges Arabum et Saba dona adducent.* Et iterum : *Dabitur ei de auro Arabiæ.* Necnon propter illud Isaiæ VI : *Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian et Epha : omnes de Saba venient aurum et thus deferentes, et laudem Domini annuntiantes.* Quæ verba consuetudo Ecclesiæ, quæ est in omnibus æmulanda, Magis ad Christum cum muneribus adorandum cernuis applicat. Ait autem Hieronymus, quod Madian et Epha sunt regiones trans Arabiam. Et certe Arabia inter omnes Orientales plagas, auri, thuris, myrrhæ, cæterorumque aromatum ferax est. Addit tamen Nazarius, Persiam, Arabiam, Chaldæam, seu Mesopotamiam pro uno solo regno posse computari, ac proinde Patrum sententias vocibus tantum esse differentes, quia potest regio vel a toto, vel a parte sub ea comprehensa designari.

Quæres demum, quid, et qualis fuerit stella Magis apparens ?

Respondeo in primis, non fuisse unam de stellis cœlestibus, sed fuisse de novo productam, quæ secundum divinam voluntatem movebatur, quandoque conspicua, quandoque occulta, interdum progrediens, interdum vero stans. Porro tanto erat lumine circumfusa, ut etiam in meridie radiaret, ut in se intuentium oculos, animosque converteret, utque confestim adverteretur, non esse otiosum quod tam insolitum videbatur, ut ait S. Leo serm. 1. *Epiph.* An autem fuerit producta ex materia cœlesti, non necessario colligitur ex eo, quod simpliciter stella nominetur ; quia secundum consuetudinem Scripturarum res sæpe nominantur prout extrinsecus apparent : corpus autem illud Magos dirigens, figuram, splendoremque cœlestium syderum præ se ferebat.

REFLEXIO.

Singulæ expositæ circumstantiæ totidem sunt morum informandorum documenta ;

sed iis meditationi tuæ relictis, illud vehementer demiror, manifestata Christi nativitate subsecutam fuisse turbationem : dicitur enim Matth. II : *Quod audiens Herodes rex turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo.* Quare illi, qui de tam suavi audito nuntio gaudio perfundi debuerant, turbati animi mœrore præmuntur? Scio quidem secundum Gregorium congruere Christi dignitati, « ut terrena altitudo confundatur, cum celsitudo cœlestis aperitur. » Scio secundum Augustinum, hac turbatione judiciariam Christi potestatem, qua visa homines præ timore arescent, figurari. Nam « quid erit tribunal judicantis, quando superbum Regem cuna terrebat infantis? Pertimeamus necesse est Regem ad dexteram Patris jam sedentem, quem Rex impius timuit adhuc matris ubera lambentem. » Scio cum Magno Leone, hac tumultuosa Herodis perturbatione diaboli regni dejectionem designari; non enim minus princeps mundi hujus Sathan cœlestem Regem formidabat, quam Herodes terrenum regni sui successorem. Sed mire placet expositio Chrysostomi *super Matth.* : « Turbabantur Judæi, qui magis gaudere debebant, quia de adventu justi non poterant gaudere iniqui. »

Ita sane sæpissime contingere cernimus. Nihil acceptius hominibus vere Christianis esse potest, quam nuda et pura Christi Sanctorumque doctrina; et tamen si eam libere prædicaveris, si fucatas modernorum usuras vel simonias damnaveris; si usum orationis mentalis sæcularibus, vel mortificationis praxim inculcaveris; si ludos mundanos, si choreas vituperaveris; si procrastinandam absolutionem procrastinantibus conversionem, vel arcendos ab altaribus, qui non se arcent a criminibus dixeris, et verissime dixeris; si in mulierum colloquiis, monachorum maxime cum monialibus semper lucrum cessans et damnum emergens inveniri pronuntiaveris, et funestis experientiis comprobaveris, illico conturbabuntur qui gaudere debuissent languentes hujus sæculi Christiani : illico turbatæ publicæ pacis reus ageris; et quia pestiferam labem putredinis sub mollium rectorum indulgentia latentem, et liciti prætensa verisimilitudine tectam aperire, et detegendo sanare studuisti, illico *Jansenista* latine, italice *Bacchettone*, Gallice *Petit-colet* audies. Heu quam deploranda infirmorum Christianorum teneritudo! Quam merito retundenda delicata querela hominum, qui se durius habitos dictitant, cum illis Catholicæ veritates explicantur! Ubinam gentium sumus? Numquid trepidabimus Catholicis annuntiare Evangelium, quod intrepide infidelibus promulgatum est? Anne dissimulanda falsa Christianorum pax, qui eum sequuntur ducem, qui non venit pacem mittere, sed gladium? « Si Frater tuus vulnus habet in corpore (inquit S. P. August. in regula nostra), quod velit occultari, dum timet secari, nonne crudeliter a te sileretur, et misericorditer indicaretur? Quanto ergo potius debes manifestare, ne deterius putrescat in corde? » Macte ergo animo, lector theologe, ne illis coacervatis Magistris aggregeris, qui pruriunt auribus, et loquentes placentia cæci sunt, et duces cæcorum. Sed illos infracti animi viros imitare, qui nec Evangelium, nec Sanctorum maximas erubescunt.

SPECULATIO III.

Legales Cæremoniæ convenientissime in puero Jesu observatæ sunt.

Probatur excurrendo per singulas. Et primo quidem convenientissime Christus fuit circumcisus. Tum ut ostenderetur veritas carnis assumptæ, quam Manes phantasticam Apollinaris Divinitati consubstantialem, Valentinus cœlestem blasphemabant. Tum ut approbaret circumcisionem a Deo institutam obediendi virtutem nobis suo commendaret exemplo, et onus legis in se substinens, nos a legis onere liberaret. Tum ut comprobaret se esse de genere Abrahæ, Judæisque excusationem præcluderet, ne eum reciperent, si fuisset incircumcisus. Tum ut humilitatis documenta præberet; et, sicut in similitudinem carnis peccati venerat, ita remedium, quo caro peccati mundari consueverat, non respueret, et in nobis spiritualem circumcisionem efficiens, omnes a peccato liberaret, et in se suscipiendo figuram, in nobis veritatem impleret.

Dices : Omnis Christi actio nostra est instructio; exemplum enim dedit nobis, ut sicut ille fecit, ita et nos faciamus : ergo si Christus sit circumcisus, deberemus et nos circumcidi.

Respondeo propter hoc argumentum Æthiopes Abyssinos viventes sub imperio Petrojani, pueros circumcidere, non ad observanda legalia, sed ad imitandam Christi cir-

cumcisionem. Cajetanus docet illum ritum tali intentione peractum non esse de se malum, sed potius actionem de se indifferentem tali fine honestari. Sed tamen, inquit, ad tollendum scandalum, bonum esset ut Ecclesia Romana definiret, an talis usus sit tolerabilis. Verum talis usus est verus abusus, repugnans Scripturæ, Galat. v : *Si circumcidimini, Christus vobis nihil proderit.* Et Act. xv. surgentibus quibusdam de hæresi Pharisæorum, ut peterent circumcisionem, Petrus de consilio Apostolorum jugum illud imponi prohibuit. Usus etiam ille repugnat traditioni, et consuetudini Romanæ et Catholicæ Ecclesiæ in omnibus æmulandæ. Et rationem dat S. Thomas quæst. 36. art. 1. ad 2, quia actio indifferens non est bona, si suo tempore non fiat, unicuique enim negotio est tempus et opportunitas, ut dicitur Eccles. viii. Jam vero non est tempus circumcisionis, quæ erat signum distinguens Judæos a Gentilibus. Unde (et sic solvitur objectio) debemus conformari Christo in hoc, quod sicut ille circumcisionis subivit legem tempore, quo erat sub præcepto, ita nobis ea religiose observanda sunt, quæ nostre tempore præcipiuntur. Certe si valeret hæc argumentandi ratio, possemus etiam manum clavo perforare, imo et universam legem Mosaicam observare, non ad obediendum Moisi, sed ad imitandum Christum ; sicque Christianismus esset verus Judaismus.

Secunda cæremonia est impositio nominis Jesu, quod quidem nomen Christo maxime congruebat. Tum quia nomina debent proprietatibus rerum respondere, præsertim quando divinitus nomina imponuntur; tunc enim significant semper aliquid gratuitum eis divinitus datum. Quia igitur Christo tanta plenitudo gratiæ collata est, ut per ipsum omnes salvarentur, ideo convenienter vocatum est nomen ejus *Jesus*, id est Salvator. Tum quia si multis illustribus viris impositum est nomen, ut Ismael, Genes. xvi, Abrahamo, Genes. xvii, Joanni Baptistæ, Luc. i, Simoni Petro Matth. xvi, quia, ut ait Ambros. lib. 2. *in Luc.*, « habent hoc merita Sanctorum, ut a Deo nomen accipiant; » quanto magis nomen Redemptoris debuit a Deo per Angelum Deiparæ, et Joseph denunciari? Nomen enim hominis Dei, quod est super omne nomen, non decuit primum ab hominibus appellari. Tum quia ab eo solo potest imponi nomen, qui in personam habet auctoritatem, quam in Christum solus habet Pater. Tum quia in illo nomine compendiose includuntur omnium nominum Christo et Messiæ attributorum significata, quæ ad hoc tandem tendunt, ut aliquid ad nostram salutem spectans declarent, ut docet D. Thom art. 2. ad 1. Et, quamvis nomen illud pluribus aliis, ut Nave, Sirach, et Josedech inveniatur impositum, nulli tamen plane congruebat nisi Christo, qui non unius tantum populi aut nationis, sed omnium hominum Salvator existit, cunctos et a morte spiritali peccati liberans, et a morte corporis per immortalitatem in resurrectione generali conferendam.

Porro in explicando nomine sacratissimo Jesu effundunt cor suum sancti Patres, et sacri Doctores, dum aiunt nomen illud esse admirabile, laudabile, amabile. Admirabile quidem ; per ipsum enim omnia patrantur miracula. « Hoc nomen, » inquit Chrysol. serm. 144, « dedit cæcis visum, auditum surdis, claudis cursum, sermonem mutis, vitam mortuis, totamque diaboli potestatem de obsessis corporibus virtus hujus nominis effugavit. » Laudabile vero, quia, ut ait Rupertus, nomen illud est « orationis universæ vehiculum, » quia per ipsum orationes nostræ gratæ sunt apud Deum ; unde Ecclesia in omnibus orationibus suis obsecrat, per Dominum nostrum Jesum Christum. Amabile tandem, quia, ut ait D. Bern. infra citandus, « aridus est omnis cibus animæ, si non isto oleo infundatur ; insipidus est, si non hoc sale condiatur : si scribas, non sapit mihi nisi legero ibi Jesum ; si disputes, aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Jesus : Jesus mel in ore, in aure melos, in corde jubilus. » Hujus amœnissimi nominis dulcore leniebantur Martyrum omnium sævissimæ passiones ; ibant enim Apostoli gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

Hujus augusti nominis amore præcipue flagrabat Apostolus Paulus, qui propterea dictus est *vas electionis*, *ut portet nomen meum coram regibus*. Unde in suis Epistolis ducentis supra decem et novem vicibus suavissimum illud nomen iteravit, et capite truncato ter nomen illud mirabiliter pronuntiavit. Non potuit autem Doctor gentium nominis Jesu præcellentias altius attollere, quam cum dixit nomen illud esse super omne nomen, et justum humilitatis Christi pretium. Cum enim opus passionis Christi, cæteræque Hominis-Dei actiones sint infiniti

valoris, ad redimendos infinitos mundos sufficientes nedum, sed et superabundantes, profecto evehi altius non potest nomen illud, quam cum a divino Apostolo dictum est, quod propter humiliationem Christi usque ad mortem crucis, *Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum.*

Incredibili opus fuit potentia ad debellandum orbem terrarum, subjiciendas Christi jugo gentes, convincendos philosophos, humiliandos imperatores, exarmandos reges, deturbanda idola, triumphum de Roma reportandum, et ubique plantandam arborem crucis. Ita plane. Sed quibus tandem armis, quo exercitu, quibus copiis, quibus invictis turribus, civitatibus munitis, classibus instructis Dux noster Christus pugnavit, vicit, triumphavit? Solum nomen Jesu adhibuit, et orbem sub cœlo totum ad suam ditionem redegit. Marc. XVI : *In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, super ægros manus imponent, et bene habebunt.*

Nomen ergo illud summo suavitatis affectu amabile semper in corde, crebro in ore versetur. Si mortem timemus, vita est; si febribus concupiscentiæ æstuamus, salus est; si alimento spiritali indigemus, cibus est; si sitimus justitiam, aqua est sapientiæ salutaris; si labore opprimimur, requies est; si in certamine versamur, corona est. Quam mellite Doctor mellifluus serm. 13. *in Cant.* « O nomen benedictum! o oleum usquequaque effusum! Quousque? De cœlo in Judæam, et inde in omnem terram excurrit, et de toto orbe clamat Ecclesia : *Oleum effusum nomen tuum.* Effusum plane, quia non solum cœlos terrasque perfudit, sed aspersit et inferos, adeo ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum.... Et quid mirum si sponsi effusum est nomen, cum ipse quoque effusus sit? *Nam semetipsum exinanivit formam servi accipiens.* Cur vero oleum? Ego autem dico in triplici quadam qualitate olei, quod lucet, pascit, et ungit. Fovet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem. Lux, cibus, medicina. Vide idem nunc et de sponsi nomine. Lucet meditatum, pascit recogitatum, invocatum lenit et ungit.... Tristatur aliquis nostrum? Veniat in cor Jesus, et inde saliat in os, et ecce ad exortum nominis lumen nubilum omne diffugit, redit serenum.... Cui aliquando stetit ante faciem salutatis nominis duritia, ut assolet, cordis ignaviæ torpor, rancor animi, languor acediæ? Cui fons forte siccatus lacrymarum invocato Jesu non continuo erupit uberior, fluxit suavior? Cui in periculis palpitanti et trepidanti invocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit, pepulit metum? Cui, quæso, in dubiis æstuanti et fluctuanti non subito ad invocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in adversis diffidenti, jamjamque deficienti, si nomen adjutorii sonuit, defuit fortitudo?... Nihil ita iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat livoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat avaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Jesum, hominem mihi propono mitem et humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, et omni denique honestate ac sanctitate conspicuum, eumdemque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me et exemplo sanet, et roboret adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Jesus. »

Tertia cæremonia fuit oblatio pueri Jesu in templo, in qua Christus implevit duplex præceptum legis antiquæ de prole nata, quorum altero præcipiebatur Levitici XII, ut expletis diebus purificationis maternæ deferretur agnus anniculus in holocaustum, et pullus columbæ, sive turtur pro peccato. Quod si præ paupertate non posset offerri agnus, præcipiebatur offerri duos turtures, aut duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccato, non quidem originali, quod circumcisione deletum erat, sed pro immunditia et irregularitate legali, quæ dicitur peccatum, ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. 102. art. 5, et quæst. 103. art. 2. Nisi per peccatum intelligas fomitem peccati in circumcisis adhuc perseverantem, quod peccatum dicitur, quia ad peccata inclinat. Potest etiam per peccatum intelligi immunditia matris, et corporalis propter sordes, et spiritalis propter libidinem. Et huic præcepto obtemperavit Christus eligens munusculum pauperum. Tum quia cum dives esset, propter nos egenus factus est, ut illius inopia ditaremur. Tum quia turtur est avis loquax, casta, gemens, et solitaria, significans confessionem laudis, puritatem, pœnitentiam, et contemplationem animæ se Deo dicantis. Columba vero est animal gregale, mansuetum, simplex, et fœcundum; et significat vitam activam, in

qua relucere debet simplicitas, mansuetudo, et bonorum operum copia. Voluit autem Christum redimi quinque siclis, ut significaretur Christum Patri oblatum et datum, quinque siclis veluti redemptum nostris utilitatibus consecrari.

Unde præclare S. Thomas a Villanova exclamat : « Emitur Redemptor quinque siclis a Virgine, qui quinque plagis totum erat mundum redempturus. Venite nunc, o cupidi ; venite ad nundinas, fideles. Venalis hodie Deus in Templo proponitur. Astat super gradus Sacerdos omni volenti emere Christum vendens. Properate, emite, non magnum est pretium, quinque siclis hodie salus et vita comparatur. Non de marsupio, sed de corde hos siclos expetit, ut donentur. Da igitur quinque siclos, et accipe Deum. Da pro peccatis dolorem, pro beneficiis gratitudinem, pro mysteriis laudem, pro seipso timorem, pro seipso amorem. O emptionem singularem ! o mirabilem redemptionem ! o si scires Sacerdos, quis est quem vendis, non illum pro toto mundi auro, et omnibus pretiosis margaritis dares. Ignosce, Virgo piissima ; nam si ego essem ille Sacerdos, non tibi talem venundarem filium. O bone JESU, jam noster es, et duplici jure es, te nobis Pater dedit, te nobis Pater vendidit : noster es, quia datus ; noster es, quia emptus, duplici te jure possidemus. »

Altera lege præcipiebatur Exodi XIII, ut primogeniti tam in hominibus, quam in jumentis Deo specialiter consecrarentur in gratiarum actionem liberationis populi Israel a persecussione, qua primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus perierunt. Nec obest quod loco illo Exodi præcipiatur sanctificari omne primogenitum, quod aperit vulvam, quam utique Christus non aperuit, qui exivit de clauso Virginis utero. Nam ly *aperire*, potest primo accipi juxta significatum materiale, a quo significatio ejus rigorosa accepta est : et in hoc sensu Christus non aperuit vulvam, eam ita dilatando, ut ordine naturæ servato infantulus posset exire. Secundo verbum illud potest accipi formaliter, pro eo, ante quod nihil intravit, vel exivit de vulva, quod abstrahit a corporea dilatatione : et in hoc sensu vere Christus aperuit vulvam, eo modo, quo Matth. III. dicitur apertos fuisse cœlos, et Act. VII. Stephanum vidisse cœlos apertos ; et Marc. VIII. apertas esse aures surdi, et alibi non raro. Quo modo loquendi non significatur illa corporalis dilatatio, vel fractura, sed sublatio impedimenti exitus. In locutionibus vero magis attendendus est usus, qui congruit subjectæ materiæ, quam proprietas. Ita in proposito ; nam intentio legis erat ut primogenitus formaliter, id est primo natus, Deo consecraretur, ad quod materialiter et accidentaliter se habet, quod corporaliter dilatet, vel non dilatet vulvam.

REFLEXIO.

Gemina, quam exposuimus, nati Salvatoris circumstantia, circumcisionis scilicet et oblationis, amplissimum pietati tuæ campum, lector, aperit. Sed brevitatis gratia hunc tuæ meditationi conceptum proponere sufficiat ; ampliores, qui erui possent, tuæ permittimus considerationi.

Verbum caro factum exinaniverat semetipsum formam servi accipiens, et tanta nondum humilitate contentus, inferius descendere voluit ad similitudinem carnis peccati, dum circumciditur, dum offertur uti peccator. Deo subjicitur, dum unitur creaturæ Verbum increatum ; sub Angelis minoratur, dum sit caro ; supponitur hominibus, quia Joseph et Mariæ obsequebatur, et *erat subditus illis ;* submittitur dæmonibus, quorum tentationi expositus fuit et furori ; subjicitur nihilo naturæ, mortem eligens, nihilo morali infamiæ et dedecoris, dum opprobriis saturatur ; nihilo peccati, dum sicut peccator circumciditur, et peccata expiaturus offertur. Deo immediate Angeli subsunt ; sub Angelo collocatur homo ; sub homine dæmon supprimitur ; sub dæmone est nihilum naturæ : melius est enim quodcumque esse, quam non esse ; sub nihilo naturæ est nihilum civile, probrum scilicet, et infamia. Unde viris nobilibus trita est maxima : « Honor vita carior est. Pretiosior et potior honor, quam corporis salus. » Quod recte intelligitur non de honore quatenus ad proprium bonum refertur, hoc enim avere ambitio est, et vanitas de illo gaudere ; sed de honore quatenus aliorum servit utilitati, potius enim exponenda et amittenda est vita, quam aliquid turpe committatur, unde aliqua bono nomini, de quo habere curam præcipit Scriptura, labes aspergatur. Sic Christiani cor nobile potius vitam in discrimen projiciet suam, quam ut alicujus criminis suspicione Christianismum inhonoret. Sic generosus Dux caput et animam prius

ponet, quam ut de gradu motus fugam faciat. Denique sub nihilo naturæ est nihilum peccati. Hæc omnia intervalla transilivit Salvator, et innocens voluit apparere peccator, ut nos confunderet, qui peccata amantes peccatores haberi volumus. « Qui peccatum non fecit, non dedignatus est se peccatorem reputari; nos esse volumus, et nolumus æstimari. » ait Bernard.

DISSERTATIO III

De conversatione Christi.

Vere impleta est Isaiæ cap. VII. Prophetia : *Vocabitur nomen ejus Emmanuel*, id est, nobiscum Deus. Nam beneficio Incarnationis Deus est nobiscum multis modis. Primo per carnis assumptionem, Joan. I : *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis;* secundo per naturæ conformitatem et similitudinem, Philipp. II : *In similitudinem hominum factus;* tertio per aspectabilem conversationem, Baruch III : *In terris visus est, et cum hominibus conversatus est;* quarto per spiritualem et invisibilem, realem tamen corporis præsentiam in Sacramento altaris, Matt. ult. : *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* De tertio modo agimus in præsenti. Et quia conversationem præcessit baptismus Joannis, modus vivendi Christi, et tentatio diaboli, de his prius agemus, quam ut de conversatione ejus, doctrina et miraculis fulgente disseramus.

CAPUT I.

DE BAPTISMO, MODO VIVENDI, ET TENTATIONE CHRISTI.

Præmoneo primo convenienter S. Joannem Baptistam baptizasse, tum ut suo baptismo assuefaceret homines ad baptismum Christi, quem concurrentibus ad suum baptismum turbis annuntiabat, ut sicut nasciturum Dominum nascendo prævenerat, ita et baptizando baptizaturum præveniret. Tum ut homines, quos baptizabat, permoveret ad pœnitentiam, quæ est præcipua ad Christum recipiendum dispositio. Cum enim Joannes esset non solum Propheta, sed plusquam Propheta (fuit enim terminus legis, et initium Evangelii, ac utriusque testamenti confinium et horizon, ac talis, quod inter natos mulierum non surrexit major) ad eum pertinebat homines ad omnem sanctitatem hortari. Nullum tamen erat præceptum de suscipiendo illo baptismate ; nullibi enim legitur Joannem illud per modum legis proposuisse. Unde Domino interrogante, Matth. XXI : *Baptismus Joannis unde erat, e cœlo, an ex hominibus?* responderunt Sacerdotes, *nescimus.* Quod sane non ignorassent, si fuisset aliquod de illo præceptum ; nec de illo, tanquam de re dubia Dominus interrogasset. Unde D. Thomas quæst. 38. art. 2. ad 3. ait : « Baptismus Joannis non fuit commendatus aliquo præcepto, sed familiari quadam revelatione Spiritus sancti. »

Præmoneo secundo, baptismum Joannis non fuisse verum sacramentum, sed quasi quoddam sacramentale ad baptismum Christi. Quia, licet præfigurando significaret baptismum Christi, et gratiam in nova lege conferendam, tamen non erat signum practicum gratiæ, nec cæremonia ad sanctificandum per se, et permanenter instituta ; sed ad hoc erat Joanni divinitus inspiratum, ut per eum populum ad novam legem manuduceret; missus enim erat, ut pararet Domino plebem perfectam.

Quod autem baptismus Joannis de se non conferret gratiam, clare tradit Scriptura. Nam Matth. III, Marc. I, Luc. III, Joan. I. et Act. II. expresse assignatur differentia Joannis et Christi baptismi, quod ille baptizaret in aqua, Christus vero in Spiritu sancto : gratia autem non infunditur sine Spiritu sancto, a quo divisiones gratiarum sunt. Unde baptisma Joannis solum corpus

abluebat ; gratiam vero non conferebat, sed ad eam duntaxat disponebat erudiendo per doctrinam inducentem ad Christi fidem, assuefaciendo homines ad ritum Christi, et pœnitentiæ necessitatem inculcando. Quocirca dicitur quod baptizabat et prædicabat baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Unde in concilio Trident. sess. 7. can. 1. sic pronuntiatur : « Si quis dixerit baptismum Joannis habuisse eamdem vim cum baptismo Christi, anathema sit. » Et August. serm. 37. ait : « Prædicabat in deserto Joannes baptismum pœnitentiæ, non quo crimina commissa deleret, sed quo emendaret errantes. Nam remissio peccatorum Christi gratiæ servabatur. » Et Chrysol. serm. 137. sic : « Per baptisma Joannis purificabatur homo ad pœnitentiam, non promovebatur ad gratiam. At vero Christi baptisma sic regenerat, sic immutat, sic hominem reddit ex vetere novum, ut præterita nesciat, non recordetur antiqua, qui de terreno cœlestis jam cœlestia possidet, et divina. »

Præmoneo tertio, probabile esse, Joannem in administratione sui baptismi usum fuisse aliqua forma verborum, ut cum Magistro docet S. Th. in 4. dist. 2. art. 1. q. 2. et 3. p. q. 38. art. 4. ad 3. Tum quia Actor. XIX. ait Paulus : *Joannes baptizavit populum dicens, ut eum qui venturus esset post ipsum ut crederent.* Tum quia innuit Hieronymus in cap. II. *Joelis*, et in epistola de viro unius uxoris, Joannem baptizasse in nomine Christi venturi. Et Ambros. lib. 1. *de Spirit. Sanct.* cap. 7. ait : « Joannes quidem in advenientis Jesu, non in suo baptizabat nomine. » Et August. lib. *Quæstion. nov. Testam.* quæst. 29. dicit, « baptismum Joannis non fuisse sine Salvatoris mentione. » Tum quia decuit, ut, sicut Joannes erat Christo proximior, quam cæteri Patres, quippe missus ad Redemptorem indigitandum, ita baptismus ejus habuit significantius Christum declarare, quam veteris legis cæremoniæ : clarior autem significatio habetur per verba materiam determinantia, quam quidem significationem Christi venturi non habuisset simplex ablutio ad multa significanda indifferens. Præsertim quia baptismus Joannis conferebatur per modum doctrinæ, et instructionis ad parandam Christo viam, cui fini omnino erant necessaria verba. Credibile tamen et Joannem nullam inter baptizandum Christum formam adhibuisse ; quia forma illa ad Christum manifestandum ordinata superflua fuisset, quia dum Christus baptizabatur, a Patre fuit magnificentissime demonstratus his verbis : *Hic est filius meus dilectus*, quibus eminentissime supplevit verba Joannis.

SPECULATIO I.

Convenientissime Christus baptizatus est baptismo Joannis.

Probatur variis congruentiis a Patribus adductis. Primo ut aquas sua susceptione consecraret, et tactu suæ mundissimæ carnis sanctificaret, non quidem imprimendo eis aliquam qualitatem, sed eas designando in materiam sacramenti a se instituti, in quo aqua assumitur ut instrumentum physicum divinæ virtutis. Unde Ambros. lib. 2. *in Luc.* cap. ultimo, ait : « Baptizatus est Dominus, non mundari volens, sed mundare aquas, ut ablutæ per carnem Christi, qui peccatum non cognovit, baptismatis vim haberent. » Secundo, quia, licet Christus non esset peccator, tamen naturam susceperat in similitudinem carnis peccati ; unde ut succurreret indigentiæ nostræ in sua carne voluit baptizari, ut totum veteranum Adam aquis immersum sepeliret, et novi homines resurgerent, sicut pro nobis mortem subivit innocens, ut reos vivificaret. Tertio, quia voluit ipse prior facere, quod faciendum omnibus imperavit, incipiens facere, et postea docere. Quarto, ut præberet humilitatis exemplum ; nam, sicut voluit apparere infirmus in nativitate, peccator in circumcisione, ita pœnitens visus est in susceptione baptismatis pœnitentiæ. Erubescat ergo peccator nolens fateri se reum, ubi innocens peccatorum actualium in se suscipit confusionem. Nemo refugiat lavacrum confessionis, neminem pudeant lamenta pœnitentiæ, quando Christus lavacrum pœnitentiæ non refugit. Formidemus corpus, animumque polluere, non polluta mundare, dum ipse impollutus et segregatus a peccatoribus, inter pollutos ad Joannem coeuntes conspici, et iisdem ablui aquis non dubitavit, ut totum confessionis et pœnitentiæ amorem ipse gustaret, et prægustando dulcoraret.

Quæres primo, quo ætatis anno Christus baptizatus fuerit ?

Respondeo anno trigesimo inchoante, ut dicitur Luc. III : *Jesu baptizato, et orante....*

Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta. Id est erat incipiens annum trigesimum. Quæ particula *quasi*, quia duplicem patitur expositionem, ideo duplici sententiæ occasionem dedit. Quandoque significat diminutionem, ut cum dicitur, « est generosus quasi Alexander, profundus quasi S. Thomas, elegans quasi Tullius. » Hinc Cajetanus arbitratur, Christum fuisse baptizatum paulo ante trigesimum annum ; sed inde refellitur, quia Christus fuit baptizatus die sexta Januarii, ut fert Ecclesiæ sensus : unde si nondum inceperat trigesimum, sequitur ipsum inchoasse tantum vigesimum nonum, quia compleverat annum die 25. Decembris. Ergo vel vigesimum octavum, vel vigesimum nonum : si vigesimum nonum, fuit baptizatus trigesimo inchoante ; si vigesimum octavum, fuit tantum baptizatus incipiente anno vigesimo nono ; quomodo ergo erat incipiens quasi annorum triginta?

Accipitur etiam ly *quasi*, quandoque pro majori expressione, ut Joan. I : *Vidimus gloriam ejus, quasi unigeniti a Patre*, id est prout decebat unigenitum Dei : sicut videns regem multiplici gloria et pompa incedentem, si interrogetur qualiter regem viderit, volens expedire, uno verbo exprimit dicens, ipsum quasi regem incessisse, id est conformiter ad regiam majestatem. Ideo Baronius citans plures Patres censet Christum fuisse baptizatum anno trigesimo expleto, et trigesimo primo inchoante. Verum non videtur congruere Evangelicæ narrationi, quia, licet ly *quasi*, de se possit plura significare, quam exprimat, tamen quando restringitur per aliquid limitans, tunc non patitur varias expositiones ; in præsenti autem limitatur per ly *incipiens* : unde omnino dicendum, Christum fuisse baptizatum anno trigesimo inchoante, ly vero *quasi*, significare illud initium non esse accipiendum mathematice, sed moraliter, id est circa initium anni trigesimi inchoantis, nempe die sexta januarii, quo die Catholica Ecclesia hujus Christi baptismatis memoriam recolit. Patres vero a Baronio relati aientes Christum expleto et consummato trigesimo fuisse baptizatum, non sunt in rigore mathematico intelligendi, sed eo sensu, quo Marc. VIII. dicitur : *Oportet Filium hominis pati, et post tres dies resurgere*, et Luc. I : *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer*. Et tamen Christus tertio die currente resurrexit, et octavo currente circumcisus fuit ; quia in legalibus et politicis annus inceptus habetur pro completo.

Quæres secundo, quo loco Christus baptizatus fuerit?

Respondeo in Jordane, ut dicitur Marc. I. Cujus rei nulla litteralis ratio afferri potest, nisi divina voluntas : aliquas mysticas affert S. Thomas. Primo, quia per fluvium Jordanis filii Israel in terram promissionis intraverunt ; unde in aquis illius elegit convenienter instituere baptismum, per quem introducimur in veram terram promissionis, scilicet regnum cœlorum. Secundo, quia, sicut Elias igneo curru rapiendus in cœlum divisit aquas Jordanis, ita transeuntibus per aquam baptismatis, igne Spiritu sancti patet aditus in cœlum. Tertio, quia Jordanis interpretatur descensus ; baptizati autem non ascendunt per profectum gratiæ, nisi descendant per humilitatem ; sicut videmus aquas non ascendere, nisi ea proportione, qua descendunt. Quarto, quia, sicut transeuntibus filiis Israel aquæ Jordanis conversæ sunt retrorsum versus fontem : sic baptizati ad suum principium e quo exierunt, reverti, et suæ refundi origini tenentur.

Quæres tertio, quibus modis Christum baptizatum Pater honorificaverit.

Respondeo, quod, sicut Christus subjiciens se baptismo Joannis se profundissime dejiciebat formam et ignominiam peccatoris actualis sponte subeundo : ita omnino congruebat, ut tantam humilitatem variis modis Pater exaltaret. Primo aperiendo cœlum, ut demonstraret quod per Christum patet nobis via ad cœlum, et per ejus doctrinam, nisi per nos steterit, vitam cœlestem etiam in terris conversantes degemus. Porro cœli aperti sunt non per realem divisionem, sed per realem immutationem aeris (qui sæpe sæpius dicitur cœlum in sacris paginis) tanto fulgore coruscantis, ut viderentur cœli aperti ; vel per speciem cœli gloriæ impressam, aut potentiæ visivæ, aut imaginationi.

Secundo descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum, ut dicitur Luc. II, ut significaretur plenitudinem donorum et charismatum esse in Christo vel uti in fonte, unde debent in alios derivari. Quæ quidem columba fuit verum animal, quia, sicut Filius assumpsit verum corpus, et non phantasticum, quia non decebat ut veritas Patris aliqua fictione uteretur : ita Spiritus sanctus, qui est Spiritus veritatis, veram columbam formavit in qua appareret

ut docet August. lib. *de agone Christ.* cap. 22. Quia tamen illam columbam non sibi univit hypostatice Spiritus sanctus, ideo dicitur Spiritum sanctum descendisse corporali specie columbæ, quæ postea peracto mysterio destructa est. Licet enim Deus secundum solitam suæ providentiæ legem non soleat ea destruere, quæ condidit, quando alioquin corruptio ex propriis principiis non sequitur ; non est tamen inconveniens, sed plane consentaneum, ut in iis, quæ præter vel supra naturæ ordinem ad revelanda mysteria, vel exercendam suam justitiam facit, postea destruat, quæ extraordinarie ante crearat, ut contigit in stella duce Magorum, et animalculis ad puniendos Ægyptios, quæ absoluto officio desierunt ; et in flamma, quæ in rubo Moysi apparuit, quæ statim cessavit.

Tertio audita est vox Patris Filium protestantis, et dicentis : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Tum quia baptisma Christi fuit exemplar nostri, quod consecratur invocatione et virtute SS. Trinitatis, et in quo efficimur filii Dei adoptivi. Tum quia, ut Christus prædicatione populos ad se converteret, prius testimonio Patris erat ejus divinitas manifestanda, ut ejus doctrina fieret credibilior, et majori cum æstimatione a fidelibus acceptabilior.

REFLEXIO.

Antequam Christus prædicaret prius baptizari voluit baptismo pœnitentiæ. Audiant cacozelosi, qui e sordibus peccatorum vix emersi, fœtentes adhuc et squallidi Apostolica munia non detrectant, non refugiunt, sed ambiunt, sed assequuntur. Ad sacros ordines per « extra tempora », et « ante tempus » benignitate Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ abutentes, non præ devotionis ardore (ut in memoriali seu libello supplici exponunt), sed præ captandorum pinguium sacerdotiorum pruritu intempestive evehuntur. Variis de causis anno trigesimo Salvator baptizatus est antequam prædicaret, quas egregie recenset Doctor Angelicus quæst. 39. art. 2. Tum ut daretur intelligi quod baptismus parit viros perfectos, secundum illud Ephes. IV : *Donec occurramus omnes in unitatem fidei, in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Tum quia per hoc apparet in eo vera natura humanitatis, quod per temporum incrementa corporaliter profecit ; et ne hujusmodi profectus putaretur esse phantasticus, noluit sapientiam suam vel virtutem manifestare ante perfectam corporis ætatem. Sed illæ potissimæ sunt, quas petit ex eo quod omnis Christi actio sit nostra instructio. « Christus (inquit) baptizatur quasi ex tunc incipiens docere et prædicare ; ad quod requiritur perfecta ætas, qualis est triginta annorum. Unde legitur Genes. XLI. quod triginta annorum erat Joseph, cum regnare cœpisset. Similiter etiam II. Reg. V. legitur de David, quod triginta annorum erat, cum regnare cœpisset. Ezechiel etiam in trigesimo anno cœpit prophetizare, ut habetur Ezech. I. » Et ad 3 : Christus proponebatur hominibus in exemplum omnium ; et ideo oportuit in eo ostendi id, quod competit omnibus secundum legem communem, ut scilicet in ætate perfecta doceret. » Ergo secundum legem communem ad officia Apostolica necessaria est et ætas perfecta, et præcedens baptismus pœnitentiæ. Scio quidem aliquos in benedictionibus dulcedinis præventos, innocentiæ baptismalis custodes præter legem communem ante perfectam ætatem officium vel præsidendi, vel docendi non ambivisse quidem, sed jussos et reluctantes suscepisse. « Sed (inquit S. Thomas post Nazianzenum) non est lex communis quod raro contingit, sicut nec una hirundo ver facit. » Ergo ante perfectam ætatem, ante legitimam vocationem, ante salutarem pœnitentiam nemo præsumptuose prælationis gradum, et docendi officium assumat. Minister Christi imitetur Christum, qui prius voluit facere quod faciendum omnibus imperavit. Et hoc est quod ipse dixit : *Sic decet nos implere omnem justitiam*, quia, ut ait Ambros. lib. 2. *in Luc. cap. ult.* « hæc est justitia, ut quod alterum facere velis, prior ipse incipias, et tuo alios horteris exemplo. »

Si serio sacrorum Ordinum dignitatem, Ministris Christi necessariam puritatem, et Ecclesiasticorum munerum non tam honores, quam onera perpenderemus, nemo sane, nemo prorsus sub tam æquo libratore meritorum Deo, sub tam intimo secretorum inspectore, cui nec verbum prætervolat, nec subterfugit cogitatio, in Sancta Sanctorum præsumeret introire. « Non autem omnes capiunt hoc verbum (inquit Bernard epist. 42). Multi enim non tanta fiducia et alacritate currerent ad honores, si esse sentirent et onera. Gravari profecto metuerent, nec cum tanto labore et periculo quarumlibet

affectarent infulas dignitatum. Nunc vero quia sola attenditur gloria, et non pœna, purum esse Clericum erubescitur in Ecclesia seque viles æstimant et inglorios, qui quocumque eminentiori in loco non fuerint sublimati. Scholares pueri, et impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promoventur ad Ecclesiasticas dignitates, et de sub ferula transferuntur ad principandum Presbyteris, lætiores interim quod virgas evaserint, quam quod meruerint principatum, nec tam illis blanditur adeptum magisterium, quam delectat ablatum sibi improperium. Et hoc quidem in initio, processu vero temporis paulatim insolescentes docti sunt in brevi vendicare altaria, subditorum marsupia vacuare, magistris nimirum in hac disciplina utentes idoneis ambitione et avaritia... Curritur in Clero passim ab omni ætate et ordine, a doctis pariter et indoctis ad Ecclesiasticas curas, tanquam sine curis jam quisque victurus sit, cum ad curas pervenerit. Nec mirum de his, qui necdum in semetipsis experti sunt; videntes quippe illos, qui jam proprios humeros cupitæ sarcinæ submiserunt, non solum non gemere tanquam sub onere, sed insuper appetere plus onerari, non deterrentur periculis, quæ cupiditate cæcati non vident, sed favoribus amplius, quos illis invident, provocantur. O infinita semper ambitio, at insatiabilis avaritia! Cum primos honorum gradus meruerint in Ecclesia; meruerint autem vel vitæ merito, vel pecuniæ, sive etiam carnis et sanguinis, quæ regnum Dei non possidebunt, prærogativa, non ideo corda quiescunt, duplici semper æstuantia desiderio, quo utique magis ac magis et dilatentur in plura, et ad celsiora sublimentur.... Crudelis ambitio, et incredibilis, si fidem oculi non astruerent! Nude nuda loquor, nec retego verenda, sed inverecunda confuto. Utinam privatim et in cameris hæc fierent! Utinam soli viderimus, et auderimus! Utinam nec loquentibus crederetur! Utinam nobis reliquerint moderni Noe, unde a nobis posset aliquatenus operiri! Nunc vero cernente orbe mundi fabulam, soli tacebimus? Caput meum undique conquassatum est, et ego sanguine circumquaque ebulliente putaverim esse tegendum? Quidquid apposuero, cruentabitur, et major erit confusio voluisse celare, cum celari nequiverit.» Hæc apostolice Bernardus, sed huic sorte magis quadrant sæculo, quam suo. Sed harum et aliarum, quæ nos latent, miseriarum germana radix est temerarius ad sacros Ordines sine vocatione ingressus, et ambitiosus ad Prælaturas progressus.

SPECULATIO II.

Modus vivendi et conversandi, quem tenuit, Christus convenientissimus fuit.

Probatur excurrendo per circumstantias vitæ Christi. In primis minime congruebat, ut semper solitariam et absconditam vitam duceret; quia conversatio Christi talis debuit esse, ut conveniret fini Incarnationis: triplex autem est finis Incarnationis, cui maxime necessaria fuit vita socialis. Primus finis est manifestatio veritatis. Joan. XVIII: *In hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati.* Ad hoc autem necesse fuit, ut publice procederet, et propalam prædicaret. Secundus finis est liberatio hominis a peccato. I Timoth. I: *Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere.* Ad quod necessaria fuit conversatio; nam bonus pastor accedit ad ovem perditam, et medicus ad infirmum. Tertius finis est, ut per Christum habeamus accessum ad Patrem, ut dicitur Rom. V, quod utique non præstaret, nisi hominibus sui copiam dedisset, et per familiarem convictum demonstraret nobis per ipsum facilem patere aditum ad Patrem. Certe si difficilem se præbuisset, timorem potius incusssisset, et ideo inter homines apparere voluit, « ut solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret, » ut verbis Augustini epist. *ad Nolus.* utar. Sic enim homines familiari consuetudine et impensis benignitatis officiis devinctos suavius trahebat in vinculis Adam, in vinculis caritatis.

Secundo Christus viam mixtam duxit, modo in contemplatione pernoctando, modo per actionem verba vitæ æternæ effundendo. Tum quia, licet vita contemplativa sit simpliciter melior activa, quæ occupatur circa corporales actus, nihilominus vita activa, qua quis prædicando et docendo contemplata aliis tradit, est sola contemplativa perfectior, quia abundantiam contemplationis eructantis verbum bonum præsupponit. Tum quia Salvator exemplum dare voluit Prædicatoribus, ut non semper publicis functionibus operam darent, sed sese interdum a turbis retraherent, ut collapsa restaurent,

dissipata congregent, et animi evagantis motus ad cor convertentes dispendia resarciant.

Tertio, licet Christus ante prædicationem austeram vitam duxerit, ut patet in jejunio quadraginta dierum et quadraginta noctium, quod prædicationi præmisit, tamen dum vitam socialem ducere cœpit, in cibo et potu se vitæ aliorum, quibuscum tractabat, conformavit; qui enim aliis convivit, ne eis molestus sit, debet se honesto eorum vivendi modo accommodare, et omnibus omnia fieri, ut omnes lucrifaciat. Tum ne homines existimarent cibos, a quibus Christus abstinuisset, illicitos esse, ut ergo ostenderet hominem per id, quod intrat in os, non coinquinari, nec usum rerum, sed libidinem utentium in culpa esse, ideo cibos communes non respuit. Tum quia Christus vocavit discipulos in principio rudes et imperfectos, qui subinde non erant statim jejuniorum et abstinentiarum rigoribus deterrendi. Tum ut confunderet quorumdam superbiam, qui summam perfectionis in austeritate constituentes, alios, qui non sunt ejusmodi, floccifacientes, et imitantes Pharisæum, qui binum hebdomadæ jejunium suum magnificans, se Publicano præferebat, solidarum virtutum caritatis, et humilitatis praxi operam non dant, cum tamen scriptum sit, quod regnum cœlorum non est esca et potus; et quod exercitatio corporalis ad modicum valet, pietas vero ad omnia utilis est; et quod si tradidero corpus meum flammis, caritatem autem non habuero, nihil prodest. Tum demum, quia decuit Christum, qui est Salvator omnium, maxime fidelium, omnium etiam esse exemplar virtutum : unde non debuit semper eamdem vivendi rationem servare, sed aliquando debuit esse solitarius, ut esset archetypus contemplativorum; aliquando jejunans, ut esset exemplar pœnitentium; aliquando vitam communem cum peccatoribus degens, ut sæculares posse salvari ostenderet; aliquando prædicans, corrigens, et pertransiens benefaciendo, ut esset idea virorum Apostolicorum. Unde Christus est verum speculum justitiæ, quia omnes status in eo perfectionis exempla cernere queunt; est centrum omnium, in quo omnes diversarum conditionum lineæ uniri possunt, et debent; nam, sicut in Incarnationis mirabili commercio divina humanis, cœlestia terrenis sociavit : ita in vita sua omnes vivendi modos univit, et dum exercuit, consecravit.

Quarto Christus pauperem vitam in mundo ducebat. Imo S. Thomas opuscul. *contra impugn. Relig.* cap. 7. asserit ipsum mendicasse, quia in ejus persona Psalm. XXXV. dicitur : *Ego autem mendicus sum et pauper.* Ubi secundum glossam dicitur mendicus qui ab alio petit, et pauper qui sibi non sufficit. Et II. Cor. VIII. dicitur : *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est.* Hoc etiam satis insinuat Veritas, Matth. VIII : *Filius hominis non habet ubi caput reclinet.* Soli autem mendici hospitiolum non habent, et tecto utuntur alieno. Idque fuit valde conveniens, tum quia Christus venerat ad prædicandum : Prædicatores autem Verbi Dei omnino a rerum sæcularium cura debent esse absoluti, quibus divites implicari necesse est. Certe, si, testante Veritate, semen, quod est verbum, quod cecidit inter spinas, id est (ut ipsamet exponit) divitias, suffocatur; necesse est Verbi Dei efficacitas impediatur et suffocetur, si a corde divitiarum amore irretito proferatur. Secundo, ut ostenderet divitias, bonaque terrena esse floccifacienda, et per paupertatis semitas homines facilius pervenire ad divitias spirituales; quia difficillimum est divitem intrare in regnum cœlorum. Tum quia contraria contrariis curare voluit, id est corda hominum terrenis plus justo addicta sua paupertate sanare. Sicut enim mors ejus fuit origo vitæ, dolor ejus fons consolationis : ita altissima ejus paupertas thesaurus est opibus omnibus spiritalibus refertissimus. II. Cor. VIII : *Propter vos egenus factus est, ut illius inopia divites essetis.* Tum ut honorificaret ministerium suum, divitiarum abdicatione demonstrans se non lucri causa cœlestia eloquia populis annuntiare, sed unico salutis animarum promovendæ desiderio. Audiant illi (si superis placet) Apostolici Prædicatores, qui nolunt evangelizare, nisi sit pingue stipendium, ideoque humiles cathedras despiciunt, honorificas vero et opulentas et cum anxietate procurant, et sæpe pro solutione eleemosynæ impudorate litigant, sicque Verbi Dei ministerium tam sacrum, tam augustum in quæstum convertunt, sordidant, adulterant. Tum demum ut Divinitatis clareret virtus a divitiarum subsidiis independens, et contemptibilia mundi eligens, ut de divitibus et potentatibus triumpharet.

Itaque Christus fuit pauper in nativitate reclinans in præsepio : pauper in infantia et

adolescentia laborem manuum suarum manducans fabri filius, et ipse faber : pauper mortuo Patre ; verisimillimum enim est, omnia, quæ S. Joseph reliquit (si quæ tamen erant) matri suæ cessisse, tradens illi et dominium, et usum qualiscumque suppellectilis, ut ab omnibus nudatus liberius proficisceretur per loca et castella ad prædicandum. Pauper fuit post baptismum, quia licet aliqua bona in communi cum discipulis haberet, ut patet Joan. IV. et XIII, ubi dicitur discipulos cibos emisse, utique ex pecuniis, quas servabant, quarumque depositarius erat Judas, qui loculos habebat ; et tamen Joan. XII. vocatur fur, quia bona communia in proprios usus convertebat : licet, inquam, ita sit, tamen semper in magna exiguitate res habebat, ut in se, et in sua sacra familia impleret quod ipsemet discipulis injunxit, Matth. X : *Nolite possidere aurum, neque argentum*, et XIX : *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia, quæ habes, et da pauperibus, et sequere me.* Ex quibus facile conciliabis Nicolaum IV. cum Joanne XXII, quorum ille in cap. *Exiit, de verborum significatione* in 6. affirmat Christum et Apostolos neque in communi, neque in particulari aliquid possedisse, nisi interdum et raro, ut infirmorum imperfectionibus condescenderet : iste vero tribus Extravagantibus, scilicet : *Ad conditorem*, et *Cum inter nonnullos*, et *Quia quorumdam*, asserit Christum rerum dominium habuisse, hocque non minuere perfectionem. Verum hæc concordantur dicendo Christum utrumque paupertatis genus exercuisse.

REFLEXIO.

Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno, Heb. VI. Voluit Christus familiariter cum hominibus convivere, incredibili comitate sua ad se accessum facere, esse aditu facilem, congressu opportunum, consuetudine mansuetum, ut omnes indiscriminatim alliceret, qui erat pro omnium salute moriturus. Regum terrenorum alloquiis fruuntur soli et pauci aulici, de quibus recte dicitur, quod *furantur Regem*, sicut alias populus Israel apud Davidem conquerebatur, II. Reg. XIX : *Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda ?* Quia rex est persona publica, quæ omnibus non solum prælata, sed et oblata esse debet. Ergo illum furantur, qui illius aditu omnibus interdicunt, qui gemitus pauperum, orphanorum clamores, viduarum ululatus ad aures regias non sinunt pervenire. Plane furantur, qui alienum subripiunt : at nonne rem alienam injuste tollit, qui communem sibi asserit, qui publicam sibi vendicat ut peculiarem ? At Deum Regem mansuetum nemo furatur, quia qui pro omnibus venit, omnibus dixit : *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.* Omnes expectat, omnibus adest et inest, et, ut præclare ait Minutius Felix in *Octav.*, « Deus auctor omnium, speculator omnium, a quo nullum potest esse secretum, tenebris interest, interest cogitationibus nostris. Non tantum sub illo agimus, sed cum illo, ut propre dixerim, vivimus.... Reges tantum regni sui per officia ministrorum universa novere : Deo indiciis opus non est ; non solum in oculis ejus, sed et in sinu vivimus. » Quam amandus, quam familiaris divinus Rex ? Nulla illi prætoria cohors armatorum militum custodia circumvallat domum ejus, nullus ostiarius excubitor in porta, nullus vigil, aut speculator in fenestra, nullus stativorum custodum cuneus durus et intractabilis. Quia Christo nemo est extraneus et peregrinus, nemo hospes et advena, nemo ignotus aut ingratus, sed omnes sunt cives Sanctorum, et domestici Dei. Quin ipse Rex optat furari corda nostra, juxta egregium illud Isaiæ cap. VIII. vaticinium : *Voca nomen ejus accelera, detrahe, festina prædari.* Quia nimirum gratia præveniente prior occurrit, allicit, invitat, ut cor in creaturas non diffluat, sed unum uni serviat conditori.

SPECULATIO III.

Repræsentantur convenientiæ et circumstantiæ tentationis Christi.

In primis conveniens fuit Christum tentari a diabolo, qui Jesum in deserto voluit explorare, cum intentione et conatu impellendi ipsum ad malum. Id autem congruebat, tum ut tentationes nostras suis tentationibus vinceret, qui erat mortem nostram sua morte superaturus : tum propter nostram cautelam, significans nullum quantumvis perfectum esse immunem a tentatione, cum potius sæpe sanctiores vehementius tentator invidus persequatur ; tum ut vincendarum

tentationum artem doceret dux militiæ nostræ, ut postea dicemus; tum ut fiduciam de sua misericordia tentatis largiretur; sicut enim Christus patiens est omnium laborum et dolorum lenimentum : ita et Christus tentatus est tentationum nostrarum solatium. Hebr. IV : *Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia absque peccato.*

Secundo conveniens fuit ut tentaretur in deserto : tum ut indicaret vitam solitariam alienam a tentationibus mundi patere tentationibus diaboli, qui semper invidet ad meliora tendentibus; tum ut indicaret desertum esse campum certaminis, in quo vincitur diabolus, qui in mundo semper fere vincit, nunquam vincitur; tum ut doceret neminem debere ingredi desertum vitæ solitariæ, nisi ductus specialiter a Spiritu sancto, quia, licet vita cœnobitica sit statio tutissima, tamen vita eremetica et solitaria grandibus periculis obnoxia est, nec nisi viris in vita spiritali consummatis opportuna; scriptum est enim : *Væ soli, quia si cadat non habet sublevantem se.* Et Philosophus 1. *Polit.* cap. 2. docet aut solitarium esse bestiam et infra hominem, si ob atram malæ indolis morositatem, et refractariam pervicaciam se a consortio segreget : aut esse divinum et supra hominem, si id faciat propter contemplandam veritatem. Nemo ergo nisi homine major vitam eremiticam a communitate sejunctam ducat; nam, ut bene alicubi argumentatur Bernard., « si de Virginibus fatuis es, necessaria est tibi congregatio; si de prudentibus, tu congregationi. »

Tertio congrua etiam fuit circumstantia temporis tentationis, quæ post jejunium contigit : tum propter exemplum, docens quod per jejunium veluti scutum oportet nos contra tentationes armari : unde inter arma justitiæ Apostolus jejunia commemorat, II. Cor. VI. Tum ut ostenderet non nostris meritis et laboribus, sed potissimum divinæ gratiæ nos debere inniti, quia etiam jejunantibus grandis restat via, multæque vincendæ difficultates, quibus impar est omne jejuniorum præsidium, nisi divinæ opitulationis adjutorium præsto sit. Tum ut de diabolo eo gloriosus triumpharet, quo ipsum carnis infirmitate tentatori non consentiente superabat. Tum ut innueret, nullum debere assumere prædicationis officium, nisi labore pœnitentiæ fuerit ante purgatus : et ideo Salvator post Baptismum austeram vitam duxit, « ut doceret (verba sunt S. Doctoris notandissima q. 41. art. 3.) post carnem edomitam oportere alios ad prædicationis officium transire, secundum illud Apostoli : *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar.* » Observa vero, signanter addidisse Matthæum Christum jejunasse quadraginta diebus et quadraginta noctibus, ne putaremus jejunium ejus fuisse secundum consuetudinem Judæorum in jejuniis nihil interdiu, sed noctu solum comedentibus.

Ex quibus inferes, rejiciendam esse quorumdam sententiam opinantium, Christum ex tam diuturno jejunii tempore nullam cibi potusque indigentiam fuisse perpessum. Nam, licet fatendum sit, afflictionem corporis Domini a jejunio illatam fuisse divina moderatione temperatam, et appetitum cibi et potus miraculosa dispositione retentum intra terminos tolerabilis pœnitentiæ, et rationabilis obsequii : nihilominus tamen ex illo jejunio mortificatam esse carnem Christi dubium non est, alias jejunium Christi non esset absolutum humanorum exemplar jejuniorum, in quibus corporis afflicti tolerantia potissime æstimatur.

Quarto conveniens fuit ordo et modus tentationis Christi, quia ordo conveniens tentationis est, ut dæmon paulatim virum spiritualem aggrediatur a levioribus ad graviora procedens. Astutus enim tentator volens experimentum sumere, non eodem modo omnibus mala suggerit, sed affectus et propensiones explorat, et ibi nocendi occasiones aucupatur, quo nos magis senserit inclinari. Hunc autem ordinem in tentatione Christi servavit. Nam primo tentavit eum circa id, quod appetunt omnes, quantumvis spirituales viri, proponens corpori jejunio fracto necessariam cibi refectionem. Secundo vana gloria, cui interdum succumbunt viri Sancti, eum titillavit, invitans eum ut ad ostentationem mitteret se deorsum. Tertio divitias et gloriam mundi promisit se adoranti, qua arte carnales ad peccata pertrahit, qui terrenis divitiis, honoribusque inhiantes ædificant civitatem Babylonis usque ad contemptum Dei. Consulto autem insidiosus tentator hoc triplex telum in Christum vibravit, quia in tribus illis omnium invenitur materia delictorum, nimirum carnis oblectatio, spes gloriæ, et aviditas potentiæ.

REFLEXIO.

Omnes tentationes devicit Christus hoc nunciato : *Scriptum est.* Et de omnibus animæ hostibus facile triumphabit, qui ad id, quod scriptum est, vel in cordibus signato vultus Dei lumine, vel in Evangelio dictante Spiritu sancto, vel in Traditione Sanctorum calamo exarata, semper attendit. « Tene te ad legem, » inquit August. lib. *de Catechis. rudibus*, cap. 25, « et non sequaris prævaricatores ejus; non enim secundum illorum sensum, sed secundum illius veritatem judicaberis. » Non est Decalogus regula Lesbya, qua non factum ad rationem, sed ratio ad factum accommodatur ; qua lex moribus servit, non mores legi; ista torquetur ad illas, non illi isti subduntur. Sed est *virga ferrea*, inquit Scriptura Psalm. II, id est inflexibilis justitia, ut exponit August. Est *virga directionis*, Psalm. XLIV, non directa aut dirigenda a ratione humana. Est *virga æquitatis*, inquit Apost. Hebr. I, non favens iniquitati. Quia, ut ait August. concione 1. *in Psalm.* XLVIII, « omnia divina eloquia salubria sunt bene intelligentibus, perniciosa vero his, qui ea volunt ad sui cordis perversitatem detorquere, potius quam suum cor ad eorum rectitudinem corrigere. » Ne assimileris, lector, si decipi non aves, antiquo serpenti, qui Protoparentibus blandiens, eos divini mandati falsa glossa et interpretatione seduxit. Sed indivulse legi adhæresce, et omnibus tentatoribus et palpatoribus cum Nazianzeno, orat. 26. responde : « Quid mea interest, qui rei veritatem magis curo, imo solum curo ? Hæc enim vel me condemnaverit, vel absolverit : hæc miserum vel beatum reddiderit. At quid aliis videatur, nihil ad nos, quemadmodum nec aliorum somnium. »

Sic comparatus nihil timeas, quia, et similitia sit vita hominis super terram, habemus Ducem, qui Deus Dominus exercituum passim sacris in Litteris vocitatur, ut vincat hostes, qui nos feriunt. Laboremus ergo sicut boni milites Christi ; quia nemo coronabitur, nisi vicerit ; neque vincet, nisi certaverit ; neque certabit, nisi hostem habuerit, cui resistat. Quod si adhuc formides, sis armatus, sis sollicitus, vigilans in pace, fortis in bello, intrepidus in periculo. Sed importuna nimis, inquis, est pugna, dum obsident externi, molestant domestici hostes, et in uno corde unus homo cum turba luctatur inimicorum; nam concurrit ira, obstrepit avaritia, accendit libido, ambitio instat; et nullus est locus ab insidiis immunis, nulla ætas a vitiis libera : ergo difficile est, ut non ab aliquo superetur, qui a tot et tantis, et ubique, et semper impugnatur : insurgitque duplici acie hostis antiquus, blandiendo, ut decipiat; minando, ut frangat.

Ita est, fateor, et nisi occurrat Christus, non vincit Christianus. Confuge ergo ad Imperatorem tuum, qui vicit mundum cum suis terroribus, erroribus, amoribus. « Habes quod pugnes, habes quod expugnes (inquit August. *in Psalm.* CXLIII.) sed et habes quem invoces, ut pugnatorem adjuvet te, et vincentem coronet te. » Si vis vincere, noli de te præsumere : da ejus gratiæ omnipotentissimæ totam gloriam, si vis habere victoriam. Id etiam in tentationibus præ oculis habe, et in corde semper : nemo in hoc certamine vincitur, nisi velit. O fortunata pugna, in qua nisi velis, non superabere ! Omnia auferantur corporis et fortunæ bona, omnia auferantur mala, stent a latere tuo mille, et decem millia hostium a dextris tuis, nondum vinceris, si nondum vis. Quam præclare August. lib. *de vera Relig.* c. 46 : « Non vincitur nisi ille, cui eripitur ab adversario id, quod amat. Qui ergo id amat solum, quod amanti eripi non potest, ille invictus est. »

CAPUT II.

DE DOCTRINA ET PRÆDICATIONE CHRISTI.

Postquam Christus omni virtutum praxi operam dedit, effundere sapientiam populis decrevit. Quia, ut docent Sancti, « ante vita, quam doctrina quærenda est. Et doctrina cum omni imperio docetur, quando prius agitur, quam dicatur. » Ipse etiam Philosophus moralis : « Eum, » inquit, « elige Doctorem, quem magis admireris cum videris, quam cum audieris. » Explicata igitur vitæ et conversationis Christi œconomia, de ejus doctrina agendum est.

SPECULATIO I.

Christus sua publica doctrina veris Prædicatoribus typum dedit.

Primo servavit ordinem caritatis, quæ incipit a seipso, et a suis, sibique affinibus,

dum exorsus est prædicationem a Judæis. Debitus quippe ordo exigebat, ut Judæis Deo per fidem propinquioribus, quibusque factæ fuerant promissiones, verba cœlestia proponeret, per quos in alios sacrorum eloquiorum fluenta corrivaret. Sic enim eis calumniandi materiam abstulit, et excusationem Judæorum Christum non recipientium præclusit, dum omne pietatis officium eis impendit. « Creator omnium rerum Deus, » inquit Chrysol. serm. 50, « postquam se propter nos nostra angustavit in carne, cœpit habere humanam patriam, cœpit civitatis judaicæ esse civis, parentes habere cœpit parentum omnium ipse parens, ut invitaret amor, attraheret caritas, vinciret affectio, suaderet humanitas, quos fugarat dominatio, metus disperserat, et fecerat vis potestatis extorres. » Sic verus prædicator zelum suum in viciniores effundit : sic veri Pastores non suas Ecclesias deserunt, ut in alienis interdum remotissimis pulpitis fulgeant. Advertant, quæso, Prælati illi, qui per annos integros Curiam suis sermonibus, et doctrina decorant quidem, sed aquas asportant mari, et interim plebs ipsis commissa est terra deserta, invia, et inaquosa : recordentur Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis, id est prædicatorem Judæorum, quia decuit ipsum honorare gentem suam, et domesticos præferre alienis, quibus tamen superabundantia pietatis providit discipulos. Isti vero curiales e contra suis Ecclesiis per ministros, et discipulos prædicant, alienis vero per seipsos. Formident illud Ezech. XXXIV : *Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos ! Nonne greges a pastoribus pascuntur ? Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat, occidebatis, gregem autem non pascebatis.*

Secundo in prædicatione Christi enituit zelus veritatis, ideoque sæpius erat lapis offensionis, et petra scandali passivi Judæorum, quorum vitia arguebat, et Pharisæos pravis suis moribus vitam populi corrumpentes appellabat cæcos ducesque cæcorum. Audiant prædicatores palpatores, loquentes placentia, vitia publica usurarum sub interesse umbone, Templorum profanationes, membrorum nuditates dissimulantes, ne hominibus displiceant, quibus si placere volunt, servi Dei esse non possunt. « Salus multitudinis (inquit S. Doctor quæst. 42. art. 2.) est præferenda paci quorumcumque singularium hominum; et ideo quando aliqui sua pervesitate multitudinis salutem impediunt, non est timenda eorum offensio a Prædicatore, vel Doctore, ad hoc quod multitudinis saluti provideat. » Aureum plane documentum a Pastoribus summopere retinendum.

Tertio in prædicatione Christi superemínuit dulcedo caritatis omnes ad se vocantis laborantes, et oneratos, se peccatoribus inclinantis plebis simplicitati infinitam suam sapientiam attemperantis. Hoc documentum præclare tradit Magnus Gregor. homil. 35. *in Evangel.*, ubi docet Christum Publicanos, et peccatores murmurantibus Pharisæis admisisse. Verum quidem est, Concionatorem zelo Dei tabescentem, et perfecto odio peccatores prosequentem in varios fervoris, et indignabundi adversus scelera animi motus erumpere. « Sed aliud est quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. Quia vera justitia compassionem habet, falsa justitia dedignationem. Quamvis justi soleant recte peccatoribus dedignari; dedignantur etenim, sed non dedignantes; desperant, sed non desperantes : persecutionem commovent, sed amantes : quia, etsi foris increpationes per disciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per caritatem servant » etc.

Quarto in prædicatione Christi observanda est communitas, qua nihil in occulto locutus, publice omnibus indiscriminatim verba vitæ sine invidia communicabat, et honestatem illius non abscondebat verus Sol justitiæ, et lux mundi, omnibus expandens inexhaustæ bonitatis radios. Advertant illi, qui nonnisi honorificas audientium coronas ambiunt, viles, et rusticanas animas, pro quibus Christus mortuus est, dedignantes. Advertant etiam invidi, qui aliis antecellere, et super omnes eminere volentes, doctrinam suam effundere timent.

Quinto in sacris Christi eloquiis simplicitas elucebat, quæ sub parabolarum, et familiarium similitudinum cortice profundioris sapientiæ arcana recondita exponens, vitia sine fuco, veritatem candide proponebat. Quod sane non imitantur plurimi adulterantes verbum Dei, quod tam futilibus ad vanam ingenii ostentationem sententiis, inanibus frivolæ eloquentiæ lenociniis et calamistratis comptarum figurarum flosculis infringunt, et enervant, prurientes auribus, et ad fabulas conversi. Hos non Dei gloria enarranda, non auditorum salus procuranda, non peccatorum conscientia permovenda, sed popularis favor; inanis auræ gloria, au-

dientium plausus stimulat : non quid sancte, quid utiliter, quid apostolice proferant, solliciti sunt ; sed quid acute, concinne, floride, inanibus rebus, inanioribus conceptibus, inanissimis verbis curiosius sectentur, ut cantilent, non ut prosint ; ut sint in admiratione, non ut doceant ; ut oblectent, non ut compungant, et eloquia Evangelii casta fœdant sermonibus meretriciis. « Non quærit æger medicum eloquentem, sed sanantem, aiebat Seneca epist. 75. Quid aures meas scalpis ? Quid oblectas ? Aliud agitur, urendus, secandus, abstinendus sum. » Et præclare Chrysologus, ipse amœnus quidem, sed pius semper, serm. 18 : « Si quid spiritualis intelligentia lateat, scire volumus, verborum flosculos non quæramus. Qui maturitatis fructus quærit, despicit amœna camporum. Violæ, rosæ, lilia, narcissus grati flores, sed gratior panis. Quod est odor naribus, hoc est auribus sermonis ornatus, quod dat panis vitæ, hoc scientia dat saluti. Seponenda est ergo eloquentiæ voluptas, quando scientiæ deposcitur fortitudo. » Imitentur sermonis Dei præcones, ipsummet sermonem Dei, qui est vivus, et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ, et spiritus, compagum quoque, et medullarum. Nec timeant propterea displicere bonis ingeniis, quia, ut ait August. lib. 4. *de doctrina Christ.* cap. 11 : « Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Non enim vocabulorum opificem (addit lib. 2 *contr. Acad.* cap. 11.), sed rerum inquisitorem decet esse sapientem. »

REFLEXIO.

Audiant, obsecro, prædicatores, qui, ut loquitur Theodoretus « sermonem divinum cauponantur », et exigua sapientiæ, et pietatis supellectile instructi, præ licationi ministeriorum omnium præstantissimo destinantur, vel sese ingerunt, et intrudunt, quia linguæ volubilitatem experiuntur, vel quadam felicitate memoriæ aliorum libros, vel codices retinent, et eructant, alienis pedibus ambulantes, alienis oculis agnoscentes, alienis opibus superbi, non conchæ, sed canales. Eligantur ergo ad id munus homines, esto ætate juvenes, sed cano sensu, et incorrupta morum integritate : nec sint titulo, vel pileo tenus Doctores (quæ larva frequenter decipit), sed sint probatæ doctrinæ, et vitæ experimentis pluribus testatæ, et quos in pectore bene nummosos quoad rem litterariam esse non sit ambiguum.

Apage vero modum illum inolitum quorumdam occupandi primaria pulpita, in quæ per sæcularium, vel muliercularum captatos favores intruduntur, ut postea eructent non verbum bonum, sed quod voluptatem titillet, mores non corrigat ; animos oblectat, non frangat, atque ad Dei legem inflectat, toti se ad inanissimas, et, ut ipsi autumant, subtilissimas cogitationes convertunt, quibus effœminant animas, non medentur. Sciant qui e suggestu loquuntur, debere habere se experimentum ejus, qui in ipsis loquitur Christus, pro quo legatione funguntur, cujus personam gerunt. Non venditent ergo levia, et fucata pro solidis, non splendentia pro salubribus, non jucunda pro utilibus. « Depositum custodi (dixi. alias laudatus Lirinensis) quod tibi creditum est ; hoc penes te maneat, hoc a te tradatur : aurum accepisti, aurum redde : nolo mihi pro aliis alia subjicias : nolo pro auro plumbum, aut æramenta supponas ; nolo auri speciem, sed naturam plane. » Certe auri speciem, vel æramenta merito dixeris hos futilissimos cogitatus aristis leviores, ex quibus nullus auditorum fructus, nulla morum correctio sequitur. Prædicatores sunt sal terræ, cujus hæc natura est, ut per acrimoniæ mordacitatem tumida, et superflua carnium exsiccans restringat. *Quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur ?* Id est, si concionator placentia loquatur, non vera, et severa ; si ludicra, non gravia intorqueat ; si vulnere alte suffusa medullis, igne sananda, et ferro, manu parcente contrectet, et in altis recessibus viscerum virus inclusum dum servat, exaggeret ; quis fructus proveniet post tot studia evanida, et meditatas cogitationes, post tot elaborata verborum lenocinia, sive similiter cadentia, similiter desinentia ; sive paria paribus, vel contrariis opposita : de illis, si superis placet, Apostolicis Concionatoribus dicitur Oseæ VIII : *Ventum seminabunt, et turbinem metent : culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam.* Quia in eorum verbis tam micantibus ad gloriam, tam exquisitis ad plausum nulla medulla, aut vis inest, quæ fructus germinet pœnitentiæ ; nulla ad ciendos animos energia, vel convertendos efficacia apparet.

SPECULATIO II.

Christus doctrinam suam scriptis non commendavit, et quidem convenientissime.

Ratio dubitandi contra hanc positionem est, quia, si tam utilis fuit Christi Domini prædicatio, si verba vitæ profundebat fons sapientiæ in excelsis, cur tam salutaria documenta litteris non mandavit? cur libros non composuit, ut omnibus sæculis tam divina consilia veluti æternum monumentum relinqueret?

Nihilominus conveniens fuisse, Christum doctrinam suam scriptis non commendasse, probatur. Tum propter dignitatem ipsius; Christo enim, qui est excellentissimus omnium Doctorum, competere debet perfectior modus doctrinæ, qui est motio et impressio cordis, ad quem verba forinsecus sonantia, vel scriptis consignata ordinantur : qui modus est Deo proprius, signavit enim super nos lumen vultus sui. Tum secundo propter excellentiam doctrinæ, quæ litteris comprehendi non potuit. Unde dicitur Joan. ult. : *Sunt et alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros*, non spatio locorum sed, capacitate legentium, ut ait August. Si quis enim vellet rerum, vel verborum Christi rationem per singula scribere, nullatenus vel ille, vel mundus ipse totus posset; infinita enim verba hominum unum Dei Verbum attingere nequeunt. Cujus signum est, quod ab Ecclesiæ exordio, quin et ab origine mundi innumera de Christo scripta sunt, et materia nedum exhausta, sed nec ferme delibata est. Si duraret mundus per æternitatem a parte post, semper eruendæ doctrinæ opes superessent. Quam doctrinam advertas velim pro intelligentia illius loci Joannis, qui prima fronte per auxesin, et exaggerationem prolatus videretur.

Tum tertio, ut in Ecclesia excriberetur cœlestis Hierarchia, in qua doctrina per illuminationis œconomiam dispensatur, et supremi spiritus veritates, quas in fonte Deo hauriunt, gradatim inferioribus propinant : sic Ecclesiæ Hierarcha Christus Apostolos, discipulosque immediate erudivit, ut per ipsos prædicantes, et scribentes fluenta doctrinæ totum orbem irrigaret, juxta illud : *Rigans montes de superioribus tuis, et de fructu operum tuorum satiabitur terra.*

Tum quarto, quia lex novi Testamenti, totaque ejus virtus in interiori gratia posita est, juxta illud Rom. III : *Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum.* Et c. VIII : *Lex spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis.* Et ideo doctrina Christi, quæ est lex spiritus vitæ, scribi debuit non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, ut dicitur II. Cor. III, quod prædictum fuerat Jerem. cap. XXXI : *Dabo legem meam in visceribus eorum, et in cordibus eorum scribam eam, et ero eis in Deum.* Ut ergo cognoscat mundus legem novi Testamenti esse gratiam et caritatem, qua diffunditur Spiritus sanctus in cordibus nostris, et ab omnibus scripturis voluit Salvator abstinere, qui non tam verborum flores, vel scriptorum ornatus quærit, quam cordis membranam, in qua Spiritu Dei nomen Jesu scriptum sit indelebili amoris charactere.

REFLEXIO.

Si Christus nihil scribere voluit, profecto non verborum concinnitati, non librorum elegantiæ, non Attico nitori, non Ciceronianis, Horatianis, Terentianis leporibus, sed soli veritati Christiana Religio nitatur necesse est. Plerumque enim (ut Minutius Felix in *Octavio* annotavit) pro disserentium viribus, et eloquentiæ potestate, etiam perpicuæ veritatis conditio mutatur. Idque accidere permotum est facilitate hominum, qui dum verborum lenocinio a rerum intentionibus avocantur, sine delectu assentiuntur dictis amœnis, nec a rectis falsa secernunt, non advertentes inesse et in incredili verum, et in verisimili sæpe mendacium. « Quo imperitior sermo, hoc illustrior ratio est; quoniam non fucatur pompa facundiæ, et gratiæ, sed ut est, recti regula sustinetur. » Ergo lex Christi vera et immaculata est, quæ sine scriptorum strepitu, aut apparatu convertit animas, et sapientiam præstat parvulis.

Enimvero sicut a tempore Evangelii divinus cultus nulli loco alligatur, sed a solis ortu ad occasum Deo offertur oblatio munda, et ubique terrarum veri adoratores adorant Patrem in spiritu et veritate, nec necesse est ei templum extruere, quem totus hic mundus capere non potest : ita non libris, aut scriptis, sed corde amante opus est ad

Christi legem implendam, juxta illud ejusdem Minutii præclarissimum : « Quod simulacrum Deo fingam, cum si recte existimes sit Dei homo ipse simulacrum? Nonne melius in nostra dedicandus est mente? In nostro imo consecrandus est pectore. Hostias et victimas Domino offeram, quas in usum mei protulit, ut rejiciam ei suum munus? Ingratum est, cum sit litabilis hostia bonus animus, et pura mens, et sincera sententia. Igitur qui innocentiam colit, Domino supplicat; qui justitiam, Deo libat; qui fraudibus abstinet, propitiat Deum; qui hominem periculo subripit, optimam victimam cædit. Hæc nostra sacrificia, hæc Dei sacra sunt. Sic apud nos religiosior est ille, qui justior. »

Lex itaque Christi non in tabulis, sed in corde exaratur per Spiritum sanctum: ergo apud me erit oratio Deo vitæ meæ. Orabo spiritu, orabo et mente, psallam spiritu, psallam et mente. Cor meum tradam ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit me. In pervolvendis voluminibus non fatigabor, sed redibo ad cor, ut concalescat cor meum intra me, et in meditatione mea exardescat ignis. Non ascendam in montem ad orandum, ut Deo sim propinquior; quia ille, qui in altis habitat, humilibus, dum convertuntur ad cor, appropinquat : ergo descendam, ut ascendam; vel ascensiones in corde meo disponam, et in valle lacrymarum ibi locum ponam. Audiam Augustinum monentem : « Vis orare in te, ora, sed prius esto templum Dei. » Auscultabo virum sanctum Thomam a Kempis : « Doctrina Christi omnes doctrinas præcellit, et qui Spiritum haberet, absconditum ibi manna inveniret. Si scires totam Bibliam exterius, et omnium Philosophorum dicta, quid totum prodesset sine caritate Dei, et gratia? » Beata anima, quæ Dominum in se loquentem audit, et de ore ejus consolationis verbum accipit : beatæ aures, quæ venas divini susurri suscipiunt, et de mundi hujus susurrationibus nihil advertunt! Beatæ plane aures, quæ non vocem foris sonantem, sed intus auscultant veritatem docentem! Beati oculi, qui exterioribus voluminibus clausi sunt, interioribus autem sunt intenti digito Dei scriptis characteribus.

Unde idem vir Sanctus piissime, et juxta opportunissime lib. 3. c. 2. ait : « Dicebant olim filii Israel ad Moysen : *Loquere tu nobis, et audiemus; non loquatur nobis Dominis, ne forte moriamur.* Non sic, Domine, non sic oro, sed magis cum Samuele Propheta humiliter, ac desideranter obsecro : *Loquere, Domine, quia audit servus tuus :* non loquatur mihi Moyses, aut aliquis ex Prophetis ; sed tu potius loquere, Domine, Deus inspirator, et illuminator omnium Prophetarum. Possunt quidem illi verba sonare, sed Spiritum non conferunt; pulchriter dicunt, sed te tacente cor non accendunt ; litteras tradunt ; sed tu sensum aperis ; mysteria proferunt, sed tu referas intellectum signatorum ; mandata edicunt, sed tu juvas ad perficiendum ; viam ostendunt, sed tu confortas ad ambulandum. Illi foris tantum agunt, sed tu corda instruis, et illuminas. Illi exterius rigant, sed tu fœcunditatem donas, illi clamant verbis, sed tu auditui intelligentiam tribuis. »

SPECULATIO III.

Occasione nullius a Christo exarati libri, Apologia per auctoribus Cyriacis, seu Dominicanis adversus Petrum a Valleclausa adornatur.

Et, si juxta Sanctorum doctrinam nunquam bene de se, nunquam de alio quoquam male loquendum sit; theologum vero præsertim deceat non nisi de seriis, et sanctis scribere, tantaque cura sint ad limam advocanda verba, antequam ad linguam veniant, vel calamo fundantur, ut nullum excidere verbum debeat, quod non summa sit caritate et prudentia conditum : nihilominus tamen hanc sacram regulam quadantenus prætergredi invitum compellit importuna æmulorum quorumdam molestia, qui non solum Ordinem inhonorum fecerunt (quod æquo tolerare animo in promptu esset, et in votis), sed et fidem nostram, tametsi universo mundo Catholico probatam, suspectam esse effutierunt, et Cyriacorum, seu Dominicanorum lucrubrationes tanquam Ecclesiæ perniciosas omnium diris devovendas propalam traduxerunt, ad easque infamandas nullum lapidem non moverunt. Egregiæ (scilicet ?) eorum caritati ut faciam satis, more Apostoli ut insipiens loquar; quia, etsi ad cæteras, quamlibet immanes accusationes silentium, et patientia summæ laudi, et majori merito ducantur, ad istam tamen obmutescere, vel sese cohibere aut æquis auribus, et calamo non excandescenti

objectum sibi hæreseos crimen audire, non solum piaculum, sed ingentis sacrilegii genus esse reor. « Cum enim hæresis (inquit elegans, et nihilominus solidus Vincentius Baronius lib. 1. *Apologetico*, sect. 1) vitæ Christianæ fundamenta convellat, et extinguat semina ; hoc pessimum præ cæteris habet, ut excludat a venia omnium, et a curatione futura in promptu, si fides supersit ; ea vero per hæresin sublata, de salute actum est, nec spes veniæ, aut boni reliqua est. »

Hic ergo occasione nullius scriptionis Christi superiori speculatione laudatæ, examinanda occurrit, et sponte sese objicit a morosis quibusdam, et juxta superciliosis opposita Dominicano Ordini quidvis aliud, quam pugnam cogitanti, maligna, molestaque calumnia, qua scriptiones Dominicanorum criminantur. Hos inter Petrus a Valleclausa. spiritu nescio quo, et affectu inconditо actus est, veritatem illius antiqui adagii probans, « Homo homini lupus : » id est ut tradit Seneca epist. 103 : » Ab homine homini quotidianum periculum. Nullum malum frequentius, nullum pertinacius. » Et enim nullus post hominum memoriam prodiit liber, in quo maledicendi libido, et effrænis calumniandi licentia manifestius eminerent. Non verborum acore contentus fuit tot maledictorum faber et architectus : non fuit satis privatas suas, et voluntarias simultates verbis amarulentis, atque ex impetu vibratis significare, ut antiquæ simultati, suoque jamdudum inveterato livori indulgeret ; sed omni, qua valet eloquentia, per fas et nefas, per infamiam et bonam famam, per arrogatum sibi summum jus, quod summa injuria est, quidquid invidia, furor, et vindictæ rabies erumpere, aut moliri ab omni ratione, aut humanitate alienum potest, id totum in libellum suum famosum, omnium quotquot unquam fuerunt (vel de potentia saltem ordinaria esse possunt) maledicentissimum conjecit. Et, quamvis a scopo continuo aberret, toto tamen opusculo suadere conatur, Scriptores Cyriacos, seu Dominicanos continere doctrinam hæreticam, aut hæresi conterminam, in Sedem Apostolicam esse irreverentes, de Sanctis non agere satis sobrie, et cum convenienti observantia, opiniones habere minus solidas, mendacia, et imposturas obtrudere, in alienam famam injuste grassari, et immodestia, atque acerbitate violare caritatem, ut tandem Dominicanorum fama apud probos omnes profligata, eorum jura convellat, ab omnibusque eos officiis arceat, quibus diuturna, et fere hæreditaria successione funguntur. Passim vero Dominicanos Calvinianæ, ac Jansenianæ fuliginis exsortes non esse, sed cum Novatoribus fœderatos pronuntiat. Denique nullum linquit calumniæ genus, quo Dominicanæ familiæ scriptoribus invidiam creet, atro carbone notatam indignissimis, et juxta falsissimis modis infamet, atque totius impietatis et ignorantiæ extremum tribuat.

Repræsentandum vel excribendum esset universum opus. Ubique enim crepat, et nihil probans objicit hæreses, deliriones, hebetudines, ignorantias, asinitates. Nulla est animalis obscœni, vel stupidi nomenclatura, quam Dominicanis non imponat, quos identidem canes, molossos, cancros, harpyas, ipsam denique bestialitatem urbanissime appellat. Sed quod magis admirationem auget, vel potius commiserationem ciet erga hominem salutem suam projicientem, et certam sibi nefandis, furiosisque calumniis damnationem accersentem, est quod non Dominicanos ignotos, obscuros, et veluti proletarios lacessere molitur, sed in primæ notæ theologos orbi sub cœlo toti clarissimos calamum distringit, genuinum infigit, et tam elato supercilio viros pietate, et eruditione spectabiles, omnibusque piis, et eruditis notos floccifacit, ut præ se uno omnes agrestes, barbaros, stolidos, fatuosque denuntiet, et accitis quibusdam affectatæ eruditionis ostentamentis, quæ passim venditat, ampullisque vocum constrepentium fucat, Capreolum, Cajetanum, Ferrariensem, utrumque Soto, Sixtum Senensem, Dominicum Gravinam conterat et conculcet. Nicolaum vero Richardium, vulgo ob ingenii insolitam præcellentiam *Monstrum* appellatum, de quo R. P. Arnoux insignis Societatis Jesu concionator aiebat : « A Richardio, quem Romæ mirabundus vidi, et audivi, æque distant alii hujus ævi insignes viri, atque a viro pueri discrepant : » Nicolaum, inquam, illum verbis adeo mordacibus, ac vilibus tam propudiose, et petulanter impetit, ut illis caculam, vel bambalionem ferire non haberetur moderatum ab ullo bene morato. Sed præ cæteris Illustrissimum Antistitem Canariensem Melchiorem Canum lacerat, qui tamen non Dominicanis tantum omnibus admirationi fuit præ doctrinæ ubertate facundiæ melle, et judicii emunctione ; sed plerisque

etiam Societatis scriptoribus, nominatim Possevino, et Cardinali Palavicino, qui rei evidentia victi, et veritate coacti luculenta ei viro elogia panxerunt, qui omni fuit laude superior. Illum tamen Catholicæ Ecclesiæ episcopum, quem posuerat Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei, et quem utpote Principem populi maledicere Scriptura prohibet, non uno loco vel obiter, sed ubivis fere verbis villissimis, et mordacissimis impudorate traducit. Et, quamvis commissa pugna omitti soleant nomina dignitatum, solaque fortitudo quæratur, Cani tamen doctrina adeo claret, ut Tulliano ejus eloquio nihil politius, excultius, nitidius a theologo Scholastico adhuc prodierit. Scripta vero ejus terse, eleganterque lucubrata adeo fluunt, ut secum rapiant lectores. Quid ergo mirum si incognitos dire excipiat, qui notissimos vivos et mortuos perpetua acerbitate incessit ?

Cohorrui sane vehementer ad tam furiosam calumniarum contumaciam (neque enim insensibiles decet esse filios, dum mater cruentatur). Et deplorata tantisper nostra sorte, lenitoque parum dolore, quo intrinsece tactus fui, considerans tantæ pravitatis imaginem in opere Petri a Valleclausa delineatam, nunquam melius intellexi qualis sit projectæ conscientiæ et reprobi sensus adversus infestam sibi veritatem furor. Quamvis autem lacessita sit familia nostra criminationibus adeo aculeatis, ut nihil horribilius, adeo asperis, ut nihil atrocius, adeo ab omni veritate, veritatisque specie alienis, ut nihil ad omnigenæ calumniæ prodigalitatem desit : decreveram tamen omnia silentio præterire, et exemplo Christi nihil ad illa reposuissem, nisi publicus liber iterum cusus fuisset.

Consolabatur me, fateor, in tam iniqua Religionis meæ obscuratione identidem menti occurrens dictum Hieronymi : « Apud Christianos non qui patitur, sed qui facit contumeliam miser est. » Videbatur etiam mihi Magnum Gregorium illud cordi mœsto insusurrare, quod lib. 8. epist. 45. scripsit ; « Miror dilectionem tuam verbis hominum contristatam. Inter verba enim laudantium, aut vituperantium, ad mentem semper recurrendum est : et si in ea non invenitur bonum, quod de nobis dicitur, magna tristitia generari debet ; et rursum si in ea non invenitur malum, quod de nobis homines loquuntur, in magnam debemus lætitiam prosilire. Quid enim si homines laudant, et conscientia accuset ? Aut quæ debet esse tristitia, si omnes accusent, et sola conscientia nos liberos demonstret. Habemus Paulum dicentem : *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ.* Job quoque dixit : *Ecce in cœlo testis meus.* Si ergo nobis est testis in cœlo, testis in corde, dimitte stultos foris loqui quod volunt. »

Enimvero aiebam intra me, reus continuo habendus non est quisquis calumniose accusatur ; quia bonis viris tamdiu accusatores deesse non possunt, quamdiu non deerunt calumniatores. Ad silentium etiam allicicbat, et fere adigebat humilis illa, et vera scholæ nostræ confessio, propalam post Augustinum prædicans, quod nullum malum facit homo, quod non faceret alter homo, nisi ille opitularetur, qui pro nobis factus est homo. Calumnias ergo dissimulare avebam, cum certo sciam hominibus et peccatoribus constare familiam nostram, in graviora, quam imponat Petrus a Valleclausa, cito ruituris, nisi omnipotentissima gratuiti, et prædeterminantis adjutorii ad bona inclinantis, et ad singulos actus necessarii potestas nos manuteneret. Nondum nobis ita licuit insanire, nec Deo dante licebit unquam, ut credamus Ordinem nostrum esse turbam phœnicum, vel Angelorum societatem. Homines nos esse scimus, humani a nobis nihil alienum putantes ; et post exantlatos per quadrigentos annos Apostolicæ vitæ labores, post devictos Albigenses, post prædicatum barbaris Evangelium, post promulgatum Christiano orbi Deiparæ Rosarium, post præservatas ab hæresum peste beneficio Inquisitionis Hispanias, et Italiæ regna, post sanguinem fusum, post partos theologiæ Scholasticæ et Mysticæ principes Aquinatem et Granatensem, post decadem Sanctorum solemni apotheosi celebratorum, post tres summos Pontifices pietate non minus quam Ecclesiæ præsulatu Sanctissimos, post varias cardinalium decades, Episcoporum centurias, doctorum myriades ; post illa, inquam, servos nos inutiles dicimus, peccatores nos ultro agnoscimus, ignorantia veri, difficultate recti, heu nimium ! laborantes sincerissime profitemur.

Accedit, quod præscripta lex modestiæ, quam initio spopondi, et neminem carpendi imposita mihi a meipso necessitas videbatur exigere, ut ab homine larvato castigando compescerem, qui cæteris omnibus, etiam

dum impugno, defero, et applaudo; nec cum illo certamen iniret theologia mea, quæ posuit fines suos pacem, quæque in ipsis scholasticis concertationibus nedum veritatem, sed et pietatem dissidii inimicam, rixarumque impatientem ubique pro virili æmulatur. Pietas enim flamma, radius et flos est caritatis; quæ patiens est, benigna est, vetatque etiam cum hæreticis agentes efferari, nec maledicentem ferire sinit, sed imperat benedicere. His causis permota mea indoles cui alioquin semper placuit ratio agendi temperata, silentium inter ingruentia adversarii convitiorum spicula præcipiebat. Quare omnino decreveram ultro invidiæ cedere, negligere injurias, nec tam virulentas obtrectationes morari. Nihil mihi optatius. in votis nihil magis erat, quam homini illi inimico dimittere debita nostra, mollique sermone frangere iram. Et, licet non possem diatribas ejus scatentes spurciloquiis, squallentes maculis, exundantes erratis a continentis calumniæ crimine purgare, aut eximere; tamen juxta Sanctorum mandatum si non intentionem, saltem tentationem excusabam; condonabam iracundiæ calori, delicatæ ejus teneritudini errorum suorum Romanam damnationem ægre ferenti, et consecutis ex ea subitariis irarum stimulis rationem occæcantibus tribuebam quæcumque molitur. Unde ad contumelias penitus ex patientiæ christianæ documentis occaluissem, nisi ad hanc apologiam breviter texendam iterata tam nefandi libri cusio coegisset, duplexque ratio has a me vindicias extorsisset.

Prima, et præcipua est : quia cum horrendus ille liber ad hunc scopum unice collimet, ut probet iniquas esse sensuras, vel librorum confixiones a Sacra Congregatione latas; ego contra, ut toti universo planum, apertumque sit quam immerito impudoratus ille posuerit in cœlum os suum; utque justissimi judicii Romani æquitas rutilet, plane necessarium duxi iniquitatem expostulationum ejus prodere, et in partibus præsertim Lugdunensibus propalare, in quibus virus suum concepit, et iteratis clancularis editionibus etiamnum effundit. Si Dominicanos solos lacessere adversarius statuisset, schola humilitatis in qua vivimus silentium ultro imperasset. Sed cum totam Curiam Romanam, Eminentissimos Cardinales Congregationi indicis præfectos, ipsumque Ecclesiæ Catholicæ Hierarcham tam falso, tam procaciter insectetur, silentium meum non patientis, ac moderati animi testimonium esset, sed desertio publica veritatis, et admissi sceleris confessio accusationum mole oppressa.

Nec credas, lector, hæc per exaggerationem dicta, quin potius contrahendæ sunt hic habenæ, ne si omnia, quæ in Romanam Ecclesiam irreverenter, et petulanter scripsit, persequi vellem, excresceret nimis hujus voluminis moles, creareturque lectoribus horror simul, et fastidium. Carpam ex ampla messe paucas spicas. En sertum horridum, ac putens ex adversarii senticeto absque diligentia collectum. De Joanne XXII. sic scribit diatriba 2 : « Joannis inclinatio animi quanta mala in Ecclesiam per illud tempus induxerit, nemo ignorat. » Contra Clementem VIII. non erubuit scribere, voluisse Paulum V. incolumem servare Suarezii doctrinam, « quod in Clementis dehonestamentum cedit, ut per se liquet. » De censuris autem Romanis, quæ fiunt vel per immediatam, vel certe participatam Summi Pontificis auctoritatem, quarum proinde contumeliæ in ipsum Ecclesiæ Caput refunduntur, quæ Valclusinus effutivit, hæret calamus, horret animus scribere. Nam diatr. 9 : « Censura, » inquit, « librorum est negotium perambulans in tenebris, timentibus sibi sensoribus a justa censura, ac sollicite præcaventibus, ne impegisse damnando deprehendantur. » Diatr. 10. ait theologos illi addictos : « Theologiam vix a limine salutasse, et ferri sententias prout libido tulerit »Quid plura? Horresco referens quod ait, « non duci probro proscriptiones librorum Romanas, nec inde infamiam auctoribus sic damnatis creari. » Quin usum Sacræ Congregationis ore blasphemo appellat « torrens iniquitatis, legem, et praxim iratissimam, juri naturæ, et usui gentium adversantem, et Pilati sceleratissimi judicio postponendam. » « Latebram » rursum, « et tenebrosam caliginem, » infrunite nominat, addens : « Sunt extra Romam quoque, et italiam Doctores, qui discusso accurate libro damnato, de præcipitibus, aut ex affectu incondito latis sententiis ferant sententiam. » Vah scelus! et quæ tantum libri portentum inferna vomuerunt. Quis loquitur? Ubinam tam furiosæ voces funduntur? Lugdunense prælum tam bestiale spurciloquium iterum emiserit? Ab eo malens indiligentiæ notari; qui tam pauca decerpserim ex tanta farra-

gine sannarum, convitiorum, proscissionum, quibus homulus iste bacchatus est in sacram illam Congregationem, quam merito hæreseon antidotum dixeris, luxuriantium ingeniorum frænum, et œcumenicorum conciliorum congregatu difficillimorum supplementum.

Non possum hic dissimulare sensum meum, fodicat mihi pectus, et lancinat animum scribendi ratio, quæ in præfatorum verborum impietate micat. Tam absurda, et crudelia maledicta in Romanam Curiam vibrata, et sine ullo veri vel tenuissimo colore afficta prætermittere non potest Christianus : tam immania mendacia ab hæreticis mutuata, a Catholicis millies obtrita, quæ nova audacia Romanæ Curiæ Petrus occinit, dissimulare Catholicus non debet ; tam irreligiosa dicteria toties refutata, et ab abversario recantata Dominicanus non silentio præterire, sed allatrare tenetur ; quamvis in iis refellendis immorari nec per otium liceat, nec opus sit, cum ea statim audita aversetur christianus pudor, atque animo, sensu, auribus exhorrescat, et apertis execrationibus prosequatur. Ne expecta, Petre, ut totam illam mendaciorum catervam, quam in aciem producis, excutiam. Paucula illa, quæ ex te retuli, repræsentasse, est te, opusque tuum satis, et plus quam satis refutasse. Nam, ut qui insignia aliquot amentiæ, furoris, et rabiei dederunt signa, opinione amentiæ, furoris, et rabiei laborant apud omnes : sic cum tu in tam horrenda incideris conviciorum, furorum, et Romanæ Curiæ proscissionum portenta, in quibus tam manifesta rationis depravatio, et passionum æstus apparent, merito in aliis etiam minus manifestis corrupti judicii, iratique animi odio et livore exoculati suspectus es. Quare non sine speciali Dei providentia, et judicio in insignia illa injuriarum tam antichristianarum flagitia incidisti, ut omnes docti pariter, et indocti hinc admonerentur, quam non esses in aliis audiendus. Quomodo enim tibi credent, postquam ea in Sacram Congregationem evomuisti, ad quæ refellenda sufficit communis sensus, sufficiunt communissimæ pietatis notiones? Longe enim in doctis, longe in populo christiano, longe in ipsis infidelibus reverentior, et modestior est de Ecclesia Romana sensus. Non sponte homines etiam hæretici tam absurdi nascuntur aut maledici ; arte, studio opus est ad tantum furoris excessum sensim elaborandum, ad obscurandas patentes veri, falsique notitias, ad corrumpendam assuetudine conviciandi rationem.

Ubinam gentium sumus, Christiane lector? Quis hæc evomit, aut ubi tam impiæ voces prolatæ? Quis credidisset Congregationem illam a Deo, ejusque Vicario provisam Ecclesiæ, ut fermentum malitiæ et nequitiæ discerneret ab azymis sinceritatis et veritatis, castigareturque luxurians scribendorum reproborum librorum libido, tam petulanter ab homine, qui Catholicus videbatur, tamque procaciter habendam? Scripserunt in Romanam Curiam Wiclefus, Lutherus, Calvinus, Antonius de Dominis, nundinatitius agnitæ veritatis impugnator, aliique sectarii, qui ut muscæ morientes quæsierunt exterminare suavitatem unguenti, vel ut canes Lazari (ut alicubi Augustinus) vulnera lingere voluerunt. Accurrerunt illico pro Romana Ecclesia Turrecremata et Cajetanus cardinales, Canus, Coeffeteus episcopi ex Cyriacis assumpti, Romæus, Gravina, aliique Dominicani theologi. Porro sectarii illi præ Petro a Velleclausa scripserunt temperate. Quanto ergo justius homo Catholicus erga unam ex Ecclesiæ Principibus conflatam Congregationem, quam merito salem terræ dixeris, reverenter se gessisset?

Non sit grave eminentissimis Ecclesiæ Principibus agentis eorum causam audire suggestionem. Advertant, quæso, sua illa summa et rara sapientia quosdam reperiri Scriptores totum orbem Christianum ludificantes, qui ut adversarios suos carpere sine moderatione possint, Sedi Apostolicæ in speciem favere videntur, dum ei infallibilitatem etiam in definiendis factis contingentibus asserunt ; dum vero ipsi a Sede Apostolica condemnantur, ea effutiunt adversus sanctam Sedem, quibus auditis riget capillus, et a quibus ipsi hæretici abhorrerent. Exemplo sit Petrus a Valleclausa. Hic in principio diatribæ 2, ut Dominicanos tanquam Sedi Apostolicæ rebelles traduceret, præmittit, et quidem recte : « Doctrina Sedis Apostolicæ est lapis lydius Catholicismi puri, ac probati terræ, purgati septuplum. » Hinc, ut vellicet Combefizium, infert omnia, quæ sunt in Martyrologio, esse de fide ; quia tabulas illas comprobavit Gregorius præfixo diplomate ad perpetuam rei memoriam. Deinde ut Cani, et ejusdem Combefizii mordendorum ansam assumat, inquit collaudandam eorum sententiam, qui asserunt divina

providentia factum esse, « ut nullus unquam Romanus Pontifex, etiam ut privata persona, in fidem Catholicam peccaret. » Hæc ego sanctæ Sedi addictissimus libens audio, et annuo : sed vix oculis meis credo, dum cerno Petrum a tam speciosa erga Summos Pontifices veneratione desinere in adeo malignam eorum deprecationem, ubi se ab ipsis læsum persensit ; quasi vero tunc solum honorandos esse Summos Pontifices credendum sit, si quid interdum contra Dominicanos agant ; respuendos vero et floccifaciendos, dum virga censoria percutiunt Capniones, Vivezios, Pozas, Raynaudos, aliosque, quorum apologiam instruit diatrib. 8. Quasi vero Pontificibus collata divinitus non sit potestas summa, » quæ soli Deo debet innocentiam, » ut dicit Ennodius in *Apologetico*, qui proinde non tenentur reddere factæ a se damnationis rationem, sicut Deo, cujus Papa Vicarius est, nemo potest dicere : « Quare ita facis ? » Quasi vero prima Sedes non judicet omnia, et ipsa a nemine judicetur, ut ferunt respondisse olim Marcellino pœnitenti Clerum Romanum ; vel sit Christiani a summo Judice rationem exposcere, et non potius sinceram ei obedientiam præstare ? Quasi vero demum ex privatis quorumdam offensionibus Romana auctoritas dimetienda sit ?

Hujus rei simile exemplum non ita pridem anni superiores suppeditarunt, ut alias observavi. Quinque propositiones ab Innocentio X. damnatas nova constitutione proscripsit Alexander VII, et justissima censura perculit et confixit. Utriusque diplomata Galliarum Catholici statim profunda, ut par erat, veneratione receperunt. Quia tamen nonnulli factum a fide discernere voluerunt, propositiones quidem illas in suo naturali sensu ubicumque prostarent damnantes, sed contendentes eas se non potuisse totidem verbis legere in libro damnato, illico in illos conclamarunt quidam *Tolle*, *Tolle*, *Crucifige*, tanquam in apertos hæreticos supra Lutherum et Calvinum, et si quod est aliud ominosum nomen, infamandos. Laudo zelum, sed utinam sibi constantem ! Sub iisdem temporibus idem Alexander gradio Apostolico solemniter rescidit apologiam Casuistarum, veluti hydram, vel gangrænam totius iniquitatis e paludibus fæculentis laxonum Casuistarum in ethices Christianæ cladem infeliciter enatant. Indicibile plane est quantum hujus censuræ Pastoris Ecclesiæ spiritu plane dignæ impatientes fuerint Apologiæ disseminatores. Nam illi iidem, qui opportune importune adversariis suis opponebant, et urgebant Pontificiam auctoritatem damnantem quinque propositiones, ipsimet (quis crederet, nisi vidisset Gallia tota ?) indignis susurris, contumeliosis vocibus Ecclesiæ Capiti ea affingebant, quæ referre catholica verecundia vetat. Sufficiat indicasse Augustissimæ et Sacratissimæ Congregationi ingenium Petri a Valleclausa, aliorumque ei non dissimilium efflantium ex eodem ore calidum, et frigidum, non pro veritate, sed pro domo sua. Vera Catholicorum tessera, qua etiam Dominicani insigniri gestiunt, est Pontificem etiam damnantem revereri, imo et flagellum, quo nos percutit, osculari, et dicere : *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum.*

Secunda justæ hujus defensionis ratio est, quia Familia saluti proximi vocatione sua destinata, qualis est Religio Ordinis Prædicatorum adhortante Scriptura boni nominis curam habere debet : nec a patrandis solum criminibus abstinere, sed ipsam umbram, suspicionemque criminum fugere tenetur. Quia, ut bene dixit Augustin. lib. *de bono Viduit.* cap. 12, « quisquis a criminibus flagitiorum, atque facinorum vitam suam custodit, sibi bene facit ; quisquis etiam famam, in alios misericors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra. » Et Ivo Carnotensis epist. 240 : « Cum omnis castæ Religionis professor visceribus caritatis abundare debeat, ut tam saluti proximorum, quam suæ providere studeat, necesse est ut hæc duo principaliter appetat, puram conscientiam, et bonam famam ; conscientiam propter se, famam propter proximum. Qui enim negligit famam suam crudelis est, occidit enim proximum quantum in ipso est. » Ipse etiam laudatus Gregorius immediate post verba ante relata ait : « Quid aliud detrahentes faciunt, nisi in pulverem sufflant, atque in oculos suos terram excitant, ut unde plus detractationis perflant, inde magis nihil veritatis videant ? Vocandi sunt tamen etiam isti, tranquille admonendi, eisque satisfieri modis omnibus decet, scientes, quod de eis Veritas dicit : *Ne forte scandalizemus eos.* »

Maxime quia licet pleraque, et fere omnia morosorum convicia nihil morari, et juxta S. Ludovici Bertrandi (diebus istis Sanctorum albo a Clemente X. inscripti) consilium « spernere sperni » tutius sit ; tamen, quando

suspectæ fidei, vel proditi boni communis insimulamur, silentium hac in parte damnandum est; patientia tunc non virtus est, sed conscientia trepidans a culpa, ab infamia, a pœna et ipsamet tolerantia muta animi est veritatis mole oppressi testimonium, non patientis et moderati. Ad aliorum criminum depulsionem patientia, et silentium opportuna, et homine Religioso digna defensio est; sed de illa, quam nefarie Ordini Apostolico imponit Valclusinus, culpa « ulterius tacere, diffidentiæ signum esset, non modestiæ, » inquit S. Hilarius.

Idipsum Sanctorum exemplis illustrare promptum est, ac facile. Ita enim in primis nos docuit ex ascetica historia unus ex eremi cœnobitis celeberrimus, et juxta sanctissimus. Illi (ut refert Ordinis nostri decus et ornamentum P. Vincentius Baronius in epistola *ad Serenissimum Principem de Conty* tomo 8. præfixa) cum Deus hanc cogitationem immisisset, ut exploraret quid in ferendis æquo, et læto animo contumeliis posset, ex eremitis unum rogavit, se probaret omni genere convitiorum, nec ab ullo quamlibet aspero abstineret. Non putavit S. Cœnobita recusandam hanc gratiam, vel re, ac voto tantæ sanctitatis fraudandum eremitam. Itaque virum ad virtutum excitationem aggressus, a minoribus convitiis ad majora processit, et exhaustis omnium vitiorum nominibus tandem hæreticum pleno ore vocavit. Exultabat vir sanctus ad reliqua convitia, et Apostolos imitatus triumphabat se dignum habitum, qui pro Christi nomine calumnias pateretur. Sed, ubi hæresis crimen audivit sibi impositum, non potuit se continere, atque ita animi mutationem excusavit : « Cæterorum, » inquit, « peccatorum me reum agnosco, et haberi lætor : at hæresis accusari non feram, non patiar, non sinam. Nam, licet omnium criminum genere gravarer, præsto esset remedium a fide : at si ab illa deficerem, nulla salutis spes superesset. » Eodem modo se gessisse incomparabilem Archiepiscopum Bracarensem, episcoporum gemmam, Bartholomæum a Martyribus (cujus unum nomen pleni elogii, et validæ pro Dominicano, quod professus est, instituto apologigiæ vim et pondus habet), refertur ex aliis in aurea *historia Gallica* lib. 3. cap. 12. Cum enim vir divinus pro officio Pastoris, quo tam digne perfungebatur, quorumdam divitum scandalorum in visitatione certior factus, obfirmate peccantes, obfirmatius arguisset, scelesti illi paternis monitis nihilo meliores facti exarserunt sicut ignis in spinis, et Episcopi domum obsidentes, populo clamoribus, et instrumentis provocato, a nullo quamlibet aspero convitio abstinuerunt, sed quæ in mentem furentem venire potuerunt vitiorum et scelerum propudia, in sanctum episcopum evomuerunt, quæ nedum patienti, sed etiam læto animo pertulit. Verum ad hæretici, et Lutherani criminationem sese cohibere non potuit, ratus quoddam sacrilegii genus esse æquis auribus audire sibi objectum crimen hæreseos.

Ergo ne mihi vitio vertas, lector, si ad hoc propulsandum calumniæ virtus antidotum parem, quantumvis crimen illud, quod tota diatriba 1. objicit, ne umbram quidem præferat probabilitatis, sed cumulum compleat temeritatis, quia in re tam gravi obmutescere non licet, nisi cum aperta horrendi criminis confessione et infamia. Non possum igitur, nec debeo continere sensum meum, nec vulnus fodicati pectoris, lancinatique cordis diuturniori silentio præterire. Semel ergo pro semper comprimenda eorum audacia est, qui tam aperte, tam crebro, tam insolenter hæretici nomen Ordini fidei zelantissimo imposuerunt. Nam, si ab accusatione illa gravissima pro ipsius gravitate graviter retundenda temperarem, in magnam veniret fides nostra suspicionem.

Verum enimvero quid dicam ad sponte cadentem calumniam emolliendam, quam satis per se deprimit pondus veritatis ? Modus ipse vivendi, docendi, prædicandi, scribendi orbi sub cœlo toti aspectabilis, quem hactenus Dominicana Religio duxit, crimen illud depulsu facile, imo jam depulsum idonea exceptione demonstrat, ac satis, superque convincit, Petrum sycophantam esse, non temere, sed consilio mendacem, eumque obice conscientiæ remoto, calumniandi libidini, et licentiæ obsecutum. Certe nisi summus mentis tumor ejus animum occæcasset, nisi omnem pietatis, et judicii sensum abjecisset, vel si veritate, quæ nunquam mutatur, non passionum æstu, quo omne judicium exoculari solet, omnia mensus fuisset; aut si ad illam præjudiciorum vacuitatem, quæ Christianos decet, se redegisset, vidisset profecto tam nefandæ calumniæ artifex, se omnis pudoris metas transilire, omnem imprudentiam prætergredi, et ipsius diaboli mendaciorum patris interpretem esse, dum calumniam adeo male compactam commi-

nisci ausus est : vidisset rectam nostram in Deum fidem, quam obscurare molitur, se invitum illustrare, adeo falsitas secum pugnat et seipsam perimit. Etenim dum diatriba I. intendit probare Dominicanos hæreticis abundare, quis non expectasset chiliades, vel myriades apostatarum a fide deficientium ? Et tamen intra longissima quinque fere sæculorum curricula tres tantum, aut quatuor desertores invenire potuit scrutator studiosissimus, qui fuerint a fide catholica extorres, nimii illi quidem, sed tam longe, lateque diffuso cœtui post tot temporum clades ineptissime objecti a promittente amplam hæreticorum messem. Non enim est selectior Ordo noster Arca Noe, ubi ex octo hominibus reprobus unus inventus est : non sanctior familia Salvatoris, quæ perfidum Judam aluit : non purior cœlo, unde Angeli ceciderunt : non tutior Paradiso terrestri, in quo Protoparens corruit, totamque propaginem maculavit : denique non felicior Ecclesia, e qua Arii, Nestorii, Pelagii, Lutheri, Calvini, et alii filii iniquitatis prodierunt.

Confugit quidem Petrus ad suam solitæ æstutiæ iniquitatem, dum ait : « Alii in hæresim prolapsi, ac hæresi immortui, quorum nomina præstat premere. » Non tibi credimus, Petre, nisi probes. Age ergo ; fictam illam tuam exue modestiam, quam infirmitati, et maledicentiæ tuæ obtendis : hanc tibi veniam ultro largimur. Non queremur nostra hæreseon, si quas nosti, flagitia propalari. Prædica super tecta illa occulta dedecoris : exigimus id omnes a te, non modo permittimus. Quam tu bene notus es nobis ! Quam bene notæ intimæ solertiæ tuæ ! Quia uni mendacio niteris, uni mendacio servis, totus propterea in eo es, ut nihil nominatim explices, ne quid habeamus quod arripiamus aut refellamus. Hinc continuo tota scriptione tua aberras a scopo ; nam cum unicum intentum tuum sit ostendere libros Cyriacorum non esse immunes a censura propter contractas omnes doctrinæ labes ; ut id aliqua verisimilitudine suaderes, deberes signare libros, titulos, capita, sectiones, paginas, ut fieri solet in quæstionibus facti solis oculis determinandis : sed infirmitatis conscius semper ad fabellas te convertis, quibus librum opplevisti ; indicem generalem promittis, homines citas, qui nunquam extitere, vocas ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt ; litteras commemoras ad libitum fictas ut pueri, et imperiti : qui tuam in fingendis calumniis audaciam ignorant, conturbentur, qui te riderent, si apertas calumnias, quæ non ægre depelluntur, produceres. Sed frustra jacitur recte ante oculos pennatorum. Novimus reconditas malignitatis tuæ astutias, quas etiam ut evidenter revincam, et ex te ipso probem fidei nostræ sinceritatem, et singularem ab hæresi immunitatem, propter illum adversus hæreticos zelum, quo a prima institutione Ordo flagravit, formo argumentum omni luce clarius, omni nervo firmius, omni demonstratione efficacius. Hostis juratus Dominicanorum per annos plurimos nullum fecit studendi modum, vel finem, sed omnem curam, et operam tota animi contentione contulit, ut colligeret quidquid potest familiæ Prædicatoriæ turpitudinis notam inurere. Atqui tres tantum, aut quatuor apostatas reperire potuit, et adhuc quosdam dubios in tam multiplici Dominicanorum chiliade ; nullam vero hæresim in tam multis Cyriacorum voluminibus tanta varietate refertis. Ergo Dominicanorum immunitas ab hæresi invictissime probata est a Petro a Valleclausa contra Petrum a Valleclausa. Post hoc argumentum nemo, opinor, Petri imposturas credet, nisi tam iniquo calumniatori nostro iniquitate non impar.

Sed enim, inquit, Dominicani damnatis quinque propositionibus adhærent, illisque favent quantum possunt. Ergo suspecta est eorum fides, et hæresis merito insimulantur. Itane, Petre, tibi, tuique similibus licebit semper christianum orbem ludificare ? Itane gratiæ per se efficacis divinam, et catholicam doctrinam cum quinque damnatis, et nobis detestatis pronuntiatis semper confundes, ut divinæ gratiæ defensoribus Jansenismi terriculamento hæresis notam maligne juxta et ignoranter aspergas ? Omnium judicium, omnium fidem appello, ut videant in quem tandem Ordinem minori veri specie tam indigna potuit unquam conferri suspicio. Si ita esset, ut imbellis æmulus calumniatur, cur Ordo totus Romæ anno 1650. in Capitulo generali coactus, Innocentii constitutioni, ea, qua par est, reverentia, et unanimi consensione subscripsit, et damnatarum propositionum impium quinarium theologis suis operosissime refutandum præcepit his verbis : « Ut obedientiam, et reverentiam erga S. Sedem Apostolicam in omni occasione, uti par est, profiteamur, omnibus nostri Ordinis religiosis, præsertim magistris, regentibus studiorum, lectoribus, et

prædicatoribus in memoriam revocamus, ut constitutionem felicis recordationis Urbani VIII, qua liber Cornelii Jansenii episcopi Iprensis, cui titulus *Augustinus*, proscribitur omnino juxta ejus tenorem observent, eique pareant. Alias contra inobedientes ad pœnas in eadem constitutione contentas procedemus. » Cur in lucubrationibus singulis, quæ exinde prodierunt, auctores nostri ab illis damnatis erroribus abhorruerunt, et horrorem suum fusissimis disputationibus, et quavis data occasione Petrus Labat, Bernardus Guyard, Baptista Gonet, Vincentius Baronius, aliique significaverunt ? Cur Innocentii, Alexandrique successor Clemens IX. fidei zelo, sicut et aliis dotibus inter insigniores Pontifices annumerandus, S. Sabinæ cœnobium nostrum singulis annis plures dies commoraturus abibat, Patrum nostrorum ibi degentium fidei, religionis, strictæ observantiæ, aliarumque virtutum fragrantia plus recreatus, quam Curiæ Romanæ majestate ? Et tamen (si Superis placet) illis iisdem momentis, quibus Ordo totus contra illas propositiones armabatur, quibus nostri theologi lucubrationes ad fidei Catholicæ, seu Romanæ (quæ duo vocabula esse modo synonyma alias notavimus) incrementum, novarum hæreseon exterminium, morum, et fidei informationem, religionis catholicæ qualemcumque gloriam pro virili propagandam meditabantur, adornabantque opera in sanctam Sedem reverentiam profundam spirantia ; iisdem, inquam, momentis catholicam Fidem, pro qua millies mori parati sumus, et non sumus turbati, et sacrosanctam Romanam Ecclesiam, cui tot titulis devincti sumus, cujusve amor nostrum omnium est cordis medullis consignatus, dehonestare voluisse (riget præ horrore capillus meus, et forte tuus, lector), comminiscitur Petrus a Valleclausa. Næ aliud confingere, Petre, debebas, si nos volebas verosimilius infamare. Qua enim veri specie obtendis, nos tunc a Romana fide defectionem meditatos, quando extra Romanæ fidei communionem nulli ad salutem aditum ullum patere, accitis omnibus argumentorum copiis theologi nostri contestantur, quando Romani Pontificis citra condignum quidem, sed certe supra solitum conatum causam agunt, eique in quæstionibus definiendis auctoritatem asserunt eximiam, et quando demum primæ Sedis decora et privilegia impari quidem, sed filiali affectu prosequuntur, implentque quotidie celebrem illam Honorii III. in prima Bulla confirmationis Ordinis prophetiam, quam merito totius Petri tenebrionis spongiam dixeris : « Honorius episcopus servus servorum Dei. Delecto filio Fratri Dominico Priori sancti Romani de Tolosa, et fratribus tuis regularem vitam professis et professuris, salutem, et Apostolicam benedictionem. Nos attendentes, Fratres Ordinis tui futuros pugiles fidei, et vera mundi lumina, confirmamus Ordinem tuum cum omnibus castris, et possessionibus habitis, et habendis. Et ipsum ordinem, et possessiones, ac jura sub nostra protectione et gubernatione suscipimus. Datum Romæ apud S. Sabinam 11. Kal. Jan. indict. 5. anno Incarnat. Domini 1216. Pontificatus primo. » Audin, Petre, uti illos quos tanquam Fidei suspectæ traducis, Christi Vicarius « Fidei pugiles, et vera mundi lumina esse, et futuros » pronuntiavit.

Sed, si ita sit, uti calumniaris, si furtivos errores clam, ut fingis, docemus ; te, aliosque tibi non dissimules ardeliones iterum atque iterum rogamus, ut propaletis, et loquamini aperte, quæ in aures simplicium immurmuratis. Si quam nobis tam acerbe per summam imprudentiam majorem impudentiam, maximam iniquitatem objicis, cum vulgo Jansenistis de retinendis quinque dogmatibus conjurationem, sicut olim cum bestiis objeceras consensionem, veritate constare scis, habes multa tribunalia, apud quæ nos reos postulare quis, habes Ecclesiæ Prælatos, habes Catholicas Universitates, habes sacram Cardinalium de fide quæsitorum Congregationem, habes Ecclesiæ Catholicæ Hierarcham Romanum Pontificem : apud eos nos defer, nos accusa, alias contestabimur semper te in illis fabellis recensendis « impudentissime mentiri », et si nos provocare non audes, « impudentissimum mendacium » tibi objectum ratum volumus. Sic olim R. Pater Valerianus Capucinus in paucis celebris, calumnias æmulorum feliciter retudit, et maledicentium os oppressit. Nec aliud nobis respondendum occurrit, vel occurret unquam ad confutandas illas maledicorum vagas calumnias, quibus operose refellendis operam navare absurdum esset. Taceant ergo calumniatores nostri, aut mentiri convincantur, nisi orbi sub sole toti ea juridice narrent, quæ clam imponunt. Tempus, locum, personas, scripta, litteras, aliaque id genus, si quæ habent, suspectæ nostræ fidei

testimonia publicæ luci exponi non solum per nos licet, sed avemus ardenter, ardentius rogamus, impavide provocamus, ut ante christiani orbis oculos, quas imponunt, labes expandant; si detrectent, impostores habeantur dignissimi, qui nunquam credantur.

Quæstio facti est, non juris, quæ non argumentis confirmanda est, sed sensu, sed oculis, sed manibus indigitanda et definienda. Cedit Dominicana Religio mores suos, cedit verba, cedit libros, cedit paginas, cedit lineas : excutiantur nedum verba, sed etiam apices, et si aliquid in tota regiminis serie, in dictis, factis, aut nutibus reperiatur, quod a Romani Pontificis reverentia dissideat, imo quod singularem filialis cordis observantiam non spiret, nullam detrectat pœnam, nullam a se infamiam deprecatur. Sed quia neminem id præstare posse fidenter prædicamus, plane consequitur, adversarium nostrum omnem sibi abstulisse non solum probitatis et prudentiæ, sed etiam sensus communis opinionem.

Parce, lector, justæ indignationi ad vindicandam fidei nostræ integritatem, coercendamque effrenem quorumdam audaciam in quosque pro arbitratu desævientem, necessariæ. Nisi enim ita me gererem, nisi duriusculæ calumniæ atrocitatem repellerem, si frigide eam, vel molliter confutarem, si permitterem nos ad libitum falsis criminibus onerari, quæ non obruetur innocentia? Non est ergo dissimulandum, dum fanda nefanda in nos congeruntur, dum hæreseos, vel a Romana Sede recessus rei agimur, dum nefaria consilia sine ullo, vel tenuissimo colore affinguntur, dum crudelissima, et juxta absurdissima maledicta quotidie occinuntur, dum in dies imposturæ plena manu sparguntur, et qui spargunt, laudantur, extolluntur, coronantur. Sed nullum expeditius apparet sanando livori remedium, nullus repellendis maledicentiæ telis opportunior clypeus, quam si illos « impudentissime mentiri » dicamus. Non pluribus retundenda sunt tam insulsa mendacia. Enimvero, sicut nullum crimen nobis impudentius opponi poterat : ita nullus a bonorum omnium, qui Ordinem norunt, suspicione longius absens.

Ad alias Petri calumniantis minutias non respondebo. Tum quia laborem sibi hunc præripuerunt fortissimi Apologistæ : tum quia more Sanctorum, et Bartholomæi a Martyribus relato exemplo permotus, solam hæresis suspicionem a Scriptoribus nostris depellere tenemur. Tum quia ad singularia, quæ producit facta, sive vera sint, sive falsa, confutanda sufficiunt illa præjudicia, quæ libro 6, *adversus Amadeum Guimenium* munivimus, ubi diximus Prædicatorium Ordinem pro solo S. Thom. se vadem offerre, nec ea teneritudine laborare, ut velit quidquid emanat a suis, Ordinis ingenium referre. Frustra ergo Petrus quorumdam Dominicanorum lapsus toti Ordini asserit, qui errores quosvis damnat et in suis : unde dissimillimus erit ab eo, quem sperat, eventus. Petrus quorumdam errata colligit, ficte, an sincere, alii discutiant : ego Dominicanum Ordinem a quocumque errore abhorrentem propugno. Petro propositum fuit Chamum imitari, et sanctum Ordinem polluere : ego studeo decorem Ordinis mei etiam suorum labes expurgantis demonstrare. Petrus contendit proscribendos esse omnes auctores Cyriacos, et a muniis, quæ in Ecclesia implent, ex quorumdam culpis arcendos : ego Ordinem Prædicatorium ab Ecclesia fovendum confirmo, quod errores quoscumque in quibuscumque sine personarum acceptione detestatur.

Denique Petri calumniantis artes, et offutias aperiet, et discutiet qui noverit ipsum e numero illorum Probabilistarum extitisse, qui calumniam e catalogo criminium eximunt, nec illi defuisse occasionem ex opere Teophyli Raynaudi, quod inscribitur *Sol veritatis*, advocandi solertiam restrictionum mentalium. Quid ergo mirum, si Petrus tam furiose calumnietur, qui nullo conscientiæ obice a calumnia cohibebatur, quive hostes suos et sine injustitia calumniari, et sine mendacio calumnias posse obtrudere arbitratus est? Quid enim a calumniæ mendaciique patrono aliud sperari potest, quam effrenis calumniandi mentiendique licentia?

REFLEXIO.

Bene patientes erunt, ut annuntient, qui sunt ex suo instituto Prædicatores. Justum est, lector, ut illarum virtutum amorem, quem verbis Ordo Prædicatorius inculcare satagit, ipse reducat ad praxim, ne sit sciens, et non faciens, et plagis vapulet multis. « Doctrina viri, » inquit Magnus Gregorius hom. 35. *in Evang.*, « per patientiam noscitur. Tanto ergo quisque minus ostenditur

doctus, quanto convincitur minus patiens. Nec enim potest veraciter bona docendo impendere, si vivendo æquanimiter nesciat mala tolerare. » Verum quia virtus animi, quæ patientia dicitur, ingens Dei donum est; ora, quæso, ut det nobis, tibique gratam calumniarum tolerantiam, etiam dum eas pro veritate repellimus. Quamvis enim boni communis violatio forti responsione cohibenda sit, quia majoris periculi, aut piaculi, non est hæreticos tolerare, quam veros Catholicos hæresis insimulare : unde Hieron. epist. 75 : « Meam injuriam patienter tuli, impietatem contra Deum ferre non potui. » « In talibus causis (addit S. Cœlestinus Papa epist. *ad Episc. Gall.*) non caret suspicione taciturnitas. » Tamen in ipsa calumniarum tribulatione, et in Domino gaudendum, et ei gratiæ agendæ sunt, scientes, quod alicubi scriptum reliquit laudatus, et omni laude superior Gregorius : « Donis suis flagella Deus permiscet, ut nobis omne, quod in mundo est amarescat, et ad cœlestium desiderium excitet; atque, ut ita dicam, delectabiliter mordax suaviter cruciet, hilariter contristet. » Ergo, lector, si ploremus, pie ploremus, nolimus cum indignatione, nolimus cum typho superbiæ : « unde plangis ? » inquit Aug. *in Ps.* XCIX : « Quod pateris medicina est, non pœna; castigatio, non damnatio. Noli repellere flagellum, si non vis repelli ab hæreditate. Noli attendere qualem pœnam habeas in flagello, sed quem locum in testamento. » Hinc Sancti non solum magis accusari avent, quam accusare ; et injuriam pati, quam facere ; sed assentationem, quæ blandæ persecutionis genus est, magis timent, quam detractionem. « Oportet nos si sapimus, » inquit Isidor. lib. 5. epist. 62, « assentatores magis aversari, quam eos, qui nos lædunt, injuriaque afficiunt. Majus enim affert detrimentum non advertentibus honor ille, quam injuria ; et difficilius illud, quam hoc vitium expugnatur. » Unde Christus calumniantibus, et exprobrantibus suaviter semper respondit, ut patet Luc. XI. et Joan. VIII. At vero accedentibus adulatoribus, et dicentibus, Matth. XXII : *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces ;* confestim regessit : *Quid me tentatis hypocritæ ?* Psalmographum imitatus Psal. LXIX. dicentem : *Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi : Euge, euge.* Et, quia injuriis, probris, maledictis, jubente Evangelio, benedictiones reponere tenemur, parcat Deus adversariis nostris crimen, quod solus Deus pro merito punire potest ; crimen, inquam, ipsis (ni fallor) crudelibus calumniatoribus (si quod sanitatis lucidum intervallum habent) pudendum. Non optamus impleri ignominia facies eorum, qui nos incessunt, sed converti, et quærere nomen tuum, Domine. Illis gratiam exoptamus salutarem, et efficacem, qua illustrati, et præmoti videant unum ad salutem aditum patere eis, si seminatas a se calumnias publice recantent. Imo ad abundantiam caritatis dimittimus illis peccatum, tametsi non restituant ablatum ; sed rogamus, ut in posterum suo temperent livori, suæ consulant saluti.

DISSERTATIO IV

De Passione, et Morte Christi.

O amor, quid te appellem, nescio. Bonum, an malum ? Dulcem, an asperum ? Suavem, an injucundum ? Ita enim utroque plenus es, ut utrumque esse videaris. » Ab hac exclamatione Salviani epist. 1. exordiri placet tractationem Passionis Christi, in qua suavitas, et rigor amoris præcipuis radiis enituere. Immensa enim Christi caritas in nos quidem effusa, sed in semetipsum dura, et ferme crudelis fuit. Quia illud est sinceri ingenium amoris, amicis impendi et superimpendi ; amantem lædere, et occidere ? fortis enim est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Poterat quidem Deus ho-

minem innumeris aliis modis, quam per passionem Christi liberare, cum apud Deum non sit impossibile omne verbum ; illum tamen tam asperum, tam probrosum, tam calamitosum elegit, ut cognosceret homo quantum diligatur a Deo ; ut effusio sanguinis agni immaculati cor quamlibet adamantinum frangeret, et humilitatis, obedientiæ, constantiæ cæterarumque certatim collucentium virtutum exempla præberet, juxta illud Venerab. Drogo card. : « Fecisti, Domine Jesu, de corpore tuo speculum animæ meæ ; » ut homo sibi non esset vilis, qui Christo tam pretiosus fuit ; seque a peccato immunem conservaret, qui se sanguine Christi redemptum cogitaret, juxta illud I. Cor. VI : *Empti estis pretio magno : glorificate, et portate Deum in corpore vestro.* Ut demum confunderetur superbia diaboli, qui non per solam potentiam Deitatis, sed etiam per humilitatem passionis conteri debuit. Ut autem hoc infinitum argumentum sub certis limitibus complectamur, nihilque prætereamus eorum, quæ fuse S. Doctor a q. 46. ad 53. edisserit, hujus cruentæ tragœdiæ historiam repræsentantes, excessus, causas, et circumstantias passionis Christi dearticulate exponemus.

CAPUT I.

EXCESSUS ET CAUSA PASSIONIS ET MORTIS CHRISTI.

Merito Passio Christi vocatur a Luca cap. IX. excessus : *Loquebantur* (inquit de Moyse, et Elia in transfiguratione apparentibus) *cum eo de excessu, quem completurus erat in Jerusalem.* Cætera opera in numero, pondere, et mensura operatus est Deus ; sed in isto immensus divini amoris modus est plane sine modo, unde et a Paulo vocatur *nimia caritas*, quia et nimia gessit, et nimia pertulit, qui nos verbo poterat, sicuti creaverat, recreare.

SPECULATIO I.

Quadruplex excessus in passione Christi, nimirum tristitiæ, abjectionis, doloris et amoris.

Triplici morbo laborat genus humanum : concupiscientia oculorum, id est vana lætitia ; superbia vitæ, vana enim gloria est primum vivens in corde hominis, et ultimum moriens ; et concupiscentia carnis, id est sensibilis delectationis appetitu, quo homo animalis indesinenter flagrat. Porro hujus triplicis ægritudinis radix venenata est amor sui unicuique indivulse invisceratus, qui inaniter delectari, et aliis supereminere, et corporis voluptati indulgere semper urget, semper sollicitat, tam fortiter, ut fere semper vincat ; tam suaviter, et astute, ut sæpius non dignoscatur. Ad hanc triplicem grassantem luem curandam voluit Redemptor tristari, confundi, dolere ; et, ut radicem securi apponeret, amore potius, quam dolore languere voluit, et mori. Et, quamvis hi quatuor excessus in quolibet Passionis Christi articulo appareant, utile tamen erit discernere, ubinam quilibet singulariter eminuerit : quod dilucide clarebit, si sacram Passionis historiam breviter percurramus.

Primus excessus.

Primus ergo excessus fuit ingens tristitia, quam in horto Olivarum expertus est, eaque adeo absorptus fuit, ut dixerit : *Tristis est anima mea usque ad mortem ;* id est tam acutus, tam vehemens, tam opprimens est cordis mœror, ut mortem continuo inferret, nisi miraculo ad majora supplicia conservaret. Sæpe sæpius insolita perpetravit Deus miracula ad Sanctos in angustiarum pressuris solandos : sed Christum miraculo conservat Deus, ut mæstitiæ vim plenius sentiat, vividius experiatur.

Quinque assignari præcipuæ causæ hujus tam stupendi mœroris possunt. Prima, imaginationis Christi vigor futura supplicia ob oculos mentis immobiliter ponens : viva autem imminentis mali apprehensio, est sæpe ipsa damni experientia intolerabilior. Secunda radix e tristitia Matris oriebatur ; eam enim cum unice diligeret, unice etiam ejus angoribus angebatur. Tertia causa erat infidelitas discipulorum, vel fugientium, vel negantium, vel prodentium. Quarta causa fuit sacrilegium, et Deicidium Judæorum in suam divinam personam patratum, et tot cladibus gentis illius olim Deo prædilectæ luendum. Quinta causa fuit prævisa Christianorum Passione Christi abutentium ingratitudo.

His de causis ita se tristitiæ permisit, adeoque mœrori habenas laxavit, ut non solum ei vultus conciderit, sed e toto corpore humi

procumbents aquæ, sanguineisque sudoris rivi effluxerint, « volens non solis oculis, sed membris omnibus flere, » ut ait Bern. serm. 3. *in Ram. Psalm.* coactusque fuerit rogare Patrem, ut transferret calicem a se, vel removendo, aut temperando dolores, quos pars inferior refugebat, vel fructum mortis suæ in alios transfundendo, ne tantus labor esset cassus. Nisi dicas cum Hilario, Christum non orasse, ut calix ille præteriret, sed ut per se in alios pertransiret, unde tunc orabat pro futuris martyribus, ut ab eis tam amarus calix biberetur sine spei diffidentia, sine sensu doloris, sine metu mortis. Non enim mediocri consolatione sublevabatur mœstitia Redemptoris ex prævisis præclarissimis strenuorum martyrum, invictorum senum, heroinarumque puellarum triumphis, pro quibus tunc Salvator orabat : unde ait S. Leo serm. 7. *de Pas.* : « Hæc vox capitis salus est totius corporis ; hæc vox omnes fideles instruxit, omnes confessores accendit, omnes martyres armavit . »

Oratione quidem roboratus, et angelica visitatione confortatus fuit Christus : sed novis mœstitiæ ictibus oppetitum fuit cor ejus in proditione Judæ osculo tradentis, pignore amoris vulnus infligentis, officioso pacto sanguinem fundentis, et post concessum Apostolici Ordinis honorem, post impertitam miraculorum gratiam, post effusam sui corporis communionem, pedum lotionem, diuturnam conversationem, et impensa omnia totius caritatis officia, illum triginta denariis vendentis, qui pro Juda sanguinem obtulit, ut haberet remissionem peccatorum, nisi desperatus obiisset. Nam, ut ait Magnus Leo serm. 1. et 3, « quod remedium nec te, Juda, transiret, si ad eam pœnitentiam confugisses, quæ te revocaret ad Christum, non quæ instigaret ad laqueum, sed cordis tui sequutus es rabiam, ut quia facinus tuum omnem mensuram ultionis excesserat, te haberet impietas tua judicem, te pateretur tua pœna carnificem. »

Majora suscepit amaritudo Christi crementa propter fugam discipulorum, sed ob trinam Petri negationem maxima, dum ille, qui paulo ante sese inani fastu efferebat, animumque interritum tumide ostentans venditabat, ad unius mulierculæ vocem Magistrum abnegavit, Christum ejuravit, et a fidei confessione descivit. « Concorditer Evangelistæ (observatio est Chrisost.) negationem Petri scripserunt, non discipulum accusantes, sed nos erudire volentes, quantum malum sit non Deo totum concedere, sed in semetipso confidere, et quo erga peccantes duriorem sententiam proprii casus intuitus temperaret. » Non leve tamen mœstitiæ Christi solatium attulit subita, et non procrastinata Petri pœnitentia ; nam egressus foras flevit amare, et lacrymarum rivis peccatis sordes abstersit. « Felices lacrymæ tuæ, sancte Apostole (inquit Magnus Leo serm. 9.), quæ ad diluendam culpam negotionis virtutem sacri habuere baptismatis. » Non sufficit Petro peccatum verbis, quæ fallere possunt, expiare ; lacrymas fundit, quibus falsum subesse non potest. Licet enim sint aliquæ lacrymulæ doctæ mentiri, tantus tamen lacrymarum fluvius a Petro fusus non potuit non procedere de corde bono et optimo. Præclare Ambros. serm. 46 : « Utiliores lacrymarum preces sunt, quam sermonum. Sermo forte fallit, lacryma omnino non fallit ; et ideo Petrus jam non utitur sermone, quo fefellerat, ne per id ei non credatur ad confitendum, quo usus fuerat ad negandum. Mavult causam suam flere, quam dicere ; et quod voce negaverat, lacrymis confiteri. »

Secundus excessus.

Secundus excessus Christi patientis fuit summa depressio et abjectio Salvatoris omni dedecore, probro, et infamia affecti, et ludibriis dehonestati : quæ sane pœna eo gravior est, quo honor inter præcipua vitæ socialis bona enumeratur. Irruit ergo in Christum militum caterva, et vinculis arcte adstrictum per plateas raptabant ululante plebe, clamore et sibilis incondite explodente. Hinc ductus ad Annam alapa feritur a servo ; dehinc non minori ignominia traductus ad Caipham, saturatus opprobriis fuit, et augusta facies Angelis ipsis reverenda percussa colaphis, conspurcata sputis, velata fasciis, totusque Jesus vilipensus, exinanitus, et, ut loquitur Tertullianus, nullificatus fuit.

Congeminata sunt convicia, et conduplicatæ calumniæ coram Pilato, quibus nonnisi modestia, gravitate, et silentio respondit. Porro Judex prætensi rei innocentia convictus, responsorum, si quæ dabat, pondere et tranquillitate permotus, et conscientia actus, judicium ferre recusans, eum arbitrio Judæorum permisit. Sed ipsi contestan-

tur, non licere sibi occidere quemquam, et quidem absurdissime ; nam, ut recte ait August., « itane omnem sensum nimia malitia perdidistis, ut ideo vos a sanguine innocentis impollutos esse credatis, quia eum fundendum alteri traditis ? » Et Magnus Leo serm. 6 : « Qua lege, Judæi, quod vobis non licet facere, licet velle ? Qua ratione quod corpora polluit, corda non lædit ? »

Conatur Pilatus variis, sed crudelibus artibus Judæorum furorem mollire, sed frustra. Mittit eum ad Herodem regem ; sed in ejus aula ut stultus traductus est, hacque de causa veste alba indutus. Nondum satis erat Christum blasphemum, factiosum, turbidum, gulosum, magumque audire : decrat tot contumeliis coronis, debuitque amens haberi sapientia Patris, non apud plebem, sed in aula. Tentavit etiam Pilatus Christum ad se ab Herode remissum novo stratagemate, simulque novo probro liberare, arbitransque non ausuros Judæos Jesum Barabæ hominum scelestissimo postponere, utrumque componit, utrumque eorum indignationi proponit, ut alterutri pro more in honorem Paschatis exsoluto condonarent. Et tamen insanus populus per summam injuriam Barrabam prætulit, Jesum crucifigendum iteratis vociferationibus postulavit. Unde inter tot præjudicia, quem omnes volebant perire, non audebat Pilatus absolvere.

Excogitavit novam ad permovendos Judæos æstutiam, sed post hominum memoriam ingnominiosissimam. Ergo illum flagellandum, et laniandum militibus tradit. Et præter flagella, quibus soli latrones, vel mancipia feriuntur, cum auctario tota nocte illuditur, et ut rex theatralis ficta et irrisoria purpura induitur, arundineo sceptro insignitur, corona spinea redimitur. Et continuo plebi spiranti sanguinis ostendit formam vultus deformatam, corpus sanguine madens, et etiamnum stillans cruorem, caput perforatum, extincta oculorum lumina, os pallore suffusum, genas sputis sanguine concretis sordentes : in eo habitu exhibet Jesum ab omnibus derelictum, a militibus calcatum, a Pharisæis accusatum, a rege illusum, et a solo Pilato nondum damnatum. *Ecce homo*, inquit ; si tamen homo dicendus est, non cadaver : *Ecce homo*, vel potius vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis : *Ecce homo*, non aliter eo nomine dignus, nisi quia vir dolorum est. Si ipsius gloriæ tot miraculis demonstratæ invidetis, jam, quæso, parcite, dum tam abjectum videtis ; cesset ignominia, frigescat invidia ; inimicos animos mitigate, et exaturatis invidiæ odiis ne ultra petite persequendum, quem tot modis videtis afflictum.

Post visum tam tragicum spectaculum, nihilo mitiora facta sunt corda ferina Judæorum novo tumultu vociferantium : *Crucifige, crucifige eum.* Ad hanc imaginem credelium pictorum manu elaboratam, dum non cientur Judæi, saltem commoveantur Christiani. *Ecce homo.* Ecce ad quas ultimæ calamitatis angustias peccatis nostris adactus est. Quousque irruimus in hominem, cujus opprobria renovamus, quin et exaggeramus, dum peccata committimus ? Hominem quærebat Paralyticus, a quo officiose projiceretur in piscinam, et invenire non valens, dicebat : *Hominem non habeo.* Et *ecce homo*, qui est expectatio gentium, offerens piscinam sanguinis sui, cujus una stilla salvum facere totum mundum potest ab omni crimine. *Ecce homo*, satisfactionem rigorosam, et superabundantem offerens Patri, ut justitiam infinitam, infinita peccatorum malitia succensam mitiget satisfactio infinita. *Ecce homo* velut arcus in nubibus variis sputorum et cruoris mixtis coloribus interstinctus, signum fœderis antiqui, reconciliationis novæ, ad cujus intuitum exarmetur merito indignata justitia. Cum autem inardesceret ira, fremitusque clamantium, Pilatus addicit iniquo populo justum, a quo abstinendum sibi et intellectu proprio senserat, et somnio uxoris noverat, relinquens judicium proprium, ut in crimen transiret alienum, ait S. Leo.

Tertius excessus.

Fuit dolor corporis, qui fuit omnium hujus vitæ maximus, juxta illud Thren. 1 : *Attendite, et videte, si est dolor sicut dolor meus.* Et hujus quadruplicem rationem tradit D. Thom. quæst. 46. art. 6. Prima petitur ex causa doloris, scilicet ex læsione corporali, quæ est acerbissima in crucifixione, qua configuntur partes nervosæ, et super omnes alias maxime sensibiles. Ipsum etiam corporis pondus solis clavis perforantibus innixum, et diuturnus languor sic morientium incredibiliter auget dolorem. Secunda petitur ex delicato corporis Christi habitu, cujus temperentissima complexio operatione Spi-

ritus sancti formata, sensu tactus plurimum vigebat, ex cujus perceptione acutissimus dolor consequebatur. Tertia ratio accipitur ex doloris puritate, quippe nullo solatio vel refrigerio temperatus fuit, unde ipse dicebat : *Deus, Deus meus, ut quid derelinquisti me?* quia purum dolorem absque ulla consolationis permixtione expertus est, qua in re dolor Christi omnes Martyrum passiones immensum excedit. Eorum namque pressurarum acerbitatem deliniebat infusa suavitas. Quarta ratio desumitur ex proportione ad finem, ad quem assumptus fuit dolor passionis, cui Christus ultro se subjecit propter liberandos homines a peccatis eorum. Ergo eum gravissimi doloris sensum assumpsit, qui esset proportionatus magnitudini fructus inde nasciturі. Sicut ergo fructus ille est incomparabilis, ita et dolor.

Id etiam clarebit brevi tormentorum inductione. In flagellatione sic lacerata et concisa fuit caro, ut facile ossa dinumerari possent. Prohibuerat olim Moyses, ne verberum numerus quadragenarium excederet : sed odio Christi, qui nullam solverat legem, leges omnes solutæ sunt, et quinis millibus ictuum non tam verberatus, quam contusus et excarnificatus fuit. Huic tormento successit cruciamentum omnibus retro sæculis ignoratum, dum caput senticosis spinarum aculeis compunctum et transfixum fuit ; et postea super humeros jejunii inedia, et vigilia languidos, ictibus commolitos, fusi sanguinis copia ferme inanimes apponunt crucis pondus, quod mente quidem alacri, sed incurvo corpore, genibus tremulis, labili gressu, demissis oculis, sudabunda fronte, corde præ deliquio labascente, inter crepitantes collidentium armorum sonitus, confluentis multitudinis tumultuosos clamores, micantium hastarum fulgores perferebat semivivus, semimortuus, sed magis peccatorum sarcina prægravatus, quam onere oblisus, vel itinere fatigatus portavit. Voluit etiam triumphi sui portare trophæum, ut invictæ patientiæ præberet exemplum, et ipsa operis sui imagine omnes imitatores suos confirmaret, quibus antea dixerat : *Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus.*

Tandem opitulante Simone Cyrenæo, quem angariaverant, crucem, quam vix, ac ne vix quidem solus portasset, ad montem moriturus gestavit. Ibi vestes cruentas carni instar visci adhærentes, renovatis vulneribus, vel potius unica totius corporis obducta cicatrice refricata et redintegrata extraxerunt. Nudum deinde in lecto crucis componunt, ibique stratus, ferreo clavo fibulatur dextera. Ad locum vulneris confluit quidquid supererat sanguinis et spirituum, totum se corpus contrahit, replicatique nervi illuc advocantur ; sed ut vix pervenerunt, sinistram revellit alter carnifex tanta extorsione, ut sacrum pectus luxatum, suaque sede depulsum fuerit. Idem proportione servata in confixione pedum crudelissime contigit : sicque clavis suffixum corpus erigitur non sine mediocri cerebri cordisque concussione. Suspensi corporis, solique clavorum fulcimento subnixi cruciatus describere supersedeo, cum nec vix sine terrore imaginatio apprehendat penduli corporis æquilibrium coactum, quo ad neutram partem tantisper se inflectere quibat. Et inter has languoris luctas, inter obruentes agones purus dolor animam a corpore disjunxit, sicut mala voluptas mortem animæ inferens, homines fecerat esse mortales.

Quartus excessus.

Quartus denique excessus est amoris et caritatis animæ. Nam, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos, id est summum dilectionis testimonium circa finem vitæ suæ potissimum in ipsa ara crucis monstravit. In primis præcipuum erga Patrem amorem ostendit ; quamvis enim fateretur se a Patre propter humani generis peccata esse derelictum, nihilominus non solum in horto voluntatem suam divinæ subjecit, sed etiam in ipsa crucis agonia spiritum suum Patri commendavit, et sui curam deponens, se totum arbitrio Patris, nulla interposita conditione, vel exceptione permisit. Vere ille amor filialis est, cordique indivulse infixus, quo quis se parenti etiam verberanti, etiam necanti abdicato totius voluntatis arbitrio tradit.

Quanta vero fuerit vis amoris et pietatis adversum Matrem sacram Dei genitricem Mariam facile æstimaverimus, si consideremus Christum sui oblitum, Matri tamen de filio providisse, et vicarium amoris sui Joannem subrogasse, dum dixit : *Mulier* (mulierem vocat, non matrem, ne ad tam teneram nomenclaturam resolutum cor maternum scinderetur), *ecce filius tuus.* Utque moriens impleret præceptum omnibus impositum de honorandis parentibus, eam Ad-

ministratricem totius Ecclesiæ præfecit, et suæ auctoritati suffecit, dum Joanni præsenti, et in ejus persona toti Ecclesiæ dixit : *Ecce mater tua.* Quasi aperte diceret, sicut nemo potest salvari nisi per meritum crucis et mortis meæ, ita nullus sanguinis illius particeps erit, nisi intercessione matris meæ. Ille solus filius dolorum meorum reputabitur, cui Maria mater erit. Vulnera gratiarum fontes perennes et patentes sunt, sed ad nullos derivabuntur rivi, nisi per Marianum canalem et aquæductum. Frustra me invocabit Patrem, qui Mariam non fuerit veneratus ut matrem. Tu ipsimet, prædilecte discipule Joannes, si me amas, eam ama, tantum enim a me amaberis, quantum eam amaveris. Uno verbo, *Ecce mater tua.* Compendio dixi quid a te illi præstari volo, dum moriens te hæredem meæ filiationis scribo.

Ad quem vero gradum sese provexerit amor Christi morientis in peccatores, clarissime significavit ipsa prima vox in cruce prolata, quæ pro hostibus ipsum actu tam dire crucifigentibus oravit. *Pater, ignosce illis,* illosque excusavit : *Non sciunt quid faciunt.* Et tamen, ut docet S. Th. quæst. 47. art. 5, ignorantia eos non excusabat a crimine, utpote affectata ; videbant enim evidentia signa Divinitatis ipsius ; sed ex odio et invidia Christi ea pervertebant. Unde eis dicit, Joan. XV : *Si non venissem, et locutus eis non fuissem, peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem viderunt, et oderunt et me, et Patrem meum.* Ubi aperte significatur, quod ex odio visis tot mirificis operibus, Christum filium Dei non cognoverunt. Quæ sane ignorantia culpam aggravat ; ostendit enim hominem sic esse vehementer affectum ad peccandum, quod delectatur in ignorantia, ne peccatum vitet, similis illis, de quibus scribitur Job. XXI : *Dixerunt Deo, recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Præsertim quia si Prophetias de Messia Deo inspirante conscriptas, magna spiritus humilitate, et fusis ad Deum precibus lectitassent ; si Christum ipsum in cordis simplicitate interrogassent, sicut Samaritana, et Nicodemus, utique divino lumine illustrati fuissent. Sed illi superbia tumidi, odio et invidia flagrantes, Christum docentem aut aspernabantur, aut maligne audiebant, aut insidiose interrogabant, ut caperent eum in sermone ; ideo peccatum inexcusabile peccaverunt. Et tamen perorat Christus in cruce, quo excusetur impietas : ipse offensus fit offendentium advocatus, et si verba non sufficiunt, offert sanguinem melius clamantem, quam Abel, quia iste justitiam, sanguis Christi misericordiam interpellabat.

Non contentus hac benevolentiæ significatione Christus, amori affectivo addidit effectivum, convertens e peccatoribus unum, latronem scilicet, cui plenariam subito contulit indulgentiam, et introitum in regnum cœlorum. « *Hodie,* » inquit, « *mecum eris in Paradiso.* Quis potentiam tam miræ commutationis enarret? Exiguo temporis puncto longorum scelerum reatus aboletur ; et cui propria impietas intulit pœnam, Christi gratia dat coronam, » ait Magnus Leo serm. 4. Sed dum illum salvat, omnes salvare ardentissime concupiscit : *Sitio,* inquit. Quid causæ est, quod de siti queritur, qui de cruce silet? Flagellatus, contritus, perforatus obmutuit, et siti lamentatur, quia aquæ tribulationum multæ non potuerunt extinguere caritatem, nec flumina sanguinis obruere illam. August. *in Psalm.* LXVIII : « De cruce cum diceret *Sitio,* fidem illorum quærebat, pro quibus dixerat : *Pater, ignosce illis.* » Et S. Thom. *in c.* XIX. *Joan.* lect. 3 : « Per hoc quod dicit *Sito,* ostenditur ardens ejus desiderium de salute generis humani. Vehemens autem desiderium consuevimus exprimere per sitim. »

REFLEXIO.

Post hos excessus vere dixit Christus, *Consummatum est.* Jam impletæ prophetiæ, finiti labores, coronatum redemptionis opus. Quid ultra potuit facere, et non fecit? Quid ultra pati, et non pertulit? Ad summum pervenit summus amoris excessus, nec possumus amplius desiderare, nisi aliquid quæramus post omnia. Unum duntaxat deest, ut nimirum sicut Redemptor nimia caritate dilexit nos, sic in mandatis ejus cupiamus nimis. Christus e cruce prædicat consummatum opus salutis, et Prædicator veritatis Paulus asseverat : *Adimpleo quæ desunt Passioni Christi in carne mea.* Si consummatum est opus, quid illi deest? Vel, si deest aliquid, quomodo consummatum est? Absit ut a veritate dissonet discipulus veritatis ; vel de Passione Christi diminute sentiat, qui Christo confixus erat cruci. Quidquid est ex

parte Christi completum est, copiosa est ejus redemptio, plena, superabundans, infinita ; consummatum est opus salutis, fontes salutis aperti, instituta Sacramenta, mors devicta, princeps mundi hujus superatus. Et tamen totum illud opus quamlibet immenso valore dives, inane prorsus erit, nisi Passioni compatiamur, nisi excessui tristitiæ ejus pœnitentia nostra, excessui abjectionis humilitas nostra, excessui doloris mortificatio nostra, excessui amoris caritas nostra respondeat. Ne te ultro decipias, lector Christiane, ne voluntarie erres. Si in viridi sic factum est, in arido quid fiet? Si peccatorum vadi et fidejussori condonatum non est, quodnam de vero peccatore judicium feretur? Si umbra et similitudo peccati tanta animadversione multata est, vera, et realia peccata, tam crebra, tam quotidiana, tam gravia quomodo plectentur? « Inspice, » amabo, « inspice vulnera pendentis, » quæ quotidie renovant culpæ : « inspice sanguinem morientis » quotidie percalcatum, « pretium redimentis » quotidie floccifactum. Inspice « caput ad osculandum inclinatum, » si resipiscas ; « cor apertum ad diligendum, » si redamare non pigeat; « brachia extensa ad amplexandum, » nisi resistas ; « totum corpus expositum ad redimendum, » si redimi velis, si vincula peccatorum dirumpi sinas, « ut totus figatur in corde, qui totus pro nobis fuit fixus in cruce. » Si Christum e cathedra crucis per vulnera loquentem non audis, perperam ad te hortandum tempus tero, perperam oleum et operam perdo. Totum corpus Christi morientis lingua fuit : tot ora, quot vulnera, sed dum sanguis ejus melius clamat, quam Abel, hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.

SPECULATIO II.

Longitudo, latitudo, sublimitas, et profundum in quatuor causis operis redemptionis nitent.

De Christo Domino intelligunt interpretes verba illa Apostoli, Ephes. III : *Ut comprehendere possitis cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum : scire etiam supereminentem scientiæ caritatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Quæ emphatica verba variis illustrant expositionibus Christo applicatis, cujus caritatis in œconomia redemptionis eminentis dimensiones Paulus describit, ut patet ex illis verbis, *Supereminentem scientiæ caritatem Christi ;* necnon ex antecedentibus.

Et primo possunt accipi hæ dimensiones de Christo, qua Deus est, quia subdit, *Ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Licet enim Deus nullis circumscribatur dimensionibus, qui totus ubique est, et, ut aiebat Empedocles, « circulus est, cujus centrum ubique, circumferentia nusquam : » methaphorice tamen dimensiones illas Deo Scriptura asserit, Job. XI : *Excelsior cœlo est, et quid facies? Profundior inferno est, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior mari.* Per latitudinem intelligunt Doctores extensionem divinæ sapientiæ, quam effudit Deus super omnia opera sua, ut dicitur Eccles. I : *Per longitudinem designatur æternitas.* Psalm. IX : *Domum tuam, Domine, decet sanctitudo in longitudinem dierum.* Per sublimitatem accipiunt nobilitatem divinæ naturæ, quæ omni creata et creabili immensum præstat. Per profunditatem intelligunt judicia divinæ providentiæ, quæ sunt abyssus multa. Quæ Dei perfectiones in opere redemptionis mire collucent. Ibi enim apparet sapientia in adinventione medii tam opportuni ad satisfaciendum Deo, ad mortem morte superandam, et ad eum, qui in ligno vincebat, in ligno quoque vincendum. Splendet æternitas, tum quia in cruce executioni mandatum est æternum Dei decretum ; tum quia cruci contulit virtutem æternam ; ex ea enim promanant omnes gratiæ, et gloriæ profluvia per totam æternitatem duratura; imo, ut multi volunt, ipsa crux materialis Christi, quasi trophæum in cœlis in æternum permanebit. Relucet nobilitas et majestas divinæ naturæ. Nam per mortem crucis exaltatus fuit Christus, datumque illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum. Ipsa etiam crux Christi olim ignominiæ insigne, jam a regibus adoratur : quid autem sublimius illo, qui tam vili, tam probroso instrumento tantam contulit dignitatem. Denique profunditas judiciorum divinorum occurrit, tum in applicatione fructuum crucis uni præ altero, tum in eo, quod per infirmitatem crucis et mortis potentissimos hostes devictos contriverit.

Et in hujus rei signum, ut observat S. Thomas lect. 5, Christus, in cujus potestate

fuit eligere genus mortis, quod vellet, elegit mortem crucis, in qua prædictæ quatuor dimensiones sunt : ibi enim est latitudo in ligno transverso, cui affixæ sunt manus ; ibi est longitudo in ligno erecto a terra sursum usque ad lignum transversum : ibi est sublimitas in ea parte, quæ ligno transverso supereminet, et cui affixa erat tabella causam crucifixionis continens ; ibi denique erat profundum in ea ligni parte, quæ terræ infixa videri non poterat. Quibus omnibus significatur virtutem crucis ad omnem locorum latitudinem ; ad omnium temporum longitudinem pertingere, ut homines provehat ad cœlestis gloriæ sublimitatem per profundam Christi morientis humilitatem.

Alii aliis adhuc modis non improbandis juxta quadruplicem sensum mysterium quatuor dimensionum harum explicant : quibus omissis unico contentus ero, qui eo magis placet, quo ad infinitam materiam methodice, ordinateque pertractandam commodior est. In illis ergo quatuor dimensionibus quadruplex causarum genus invenio, ad quod omnes de Passione fusissimi discursus reduci possunt. Latitudo caritatis est finis operis redemptionis. Longitudo causalitatis Christi morientis in omnia loca et tempora, et personas influentis, explicat causalitatem effectivam operis, seu beneficii illius inæstimabilis. Sublimitas subjecti patientis, qui Deus et homo simul erat, ex parte causæ materialis infinite exaggerat hujus operis granditatem, et ita in sublime attollit, ut tantum Deum honoret, quantum honorabilis est. Profunditas humiliationis, passionis, et mortis Christo illatæ, causa formalis est hujus operis, in quo ille, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus se esse æqualem, exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, et revera moriens. Excurramus parumper quatuor illos totius pietatis uberrimos campos.

Latitudo caritatis.

In primis caritatem fuisse finem passionis Christi, satis superque patet ex dictis de motivo Dominicæ Incarnationis, quod nullum fuisse aliud, quam puram benignitatem, puram misericordissimæ caritatis effusionem, dissert. 2. cap. 2. demonstravimus. Ad doctrinæ tamen ubertatem adverte ex D. Bernardo, quem refert et explicat D. Thomas opusc. 61, decem esse gradus amoris, qui omnes in Passione Christi nitentissime micant. Primo enim amor « facit languere utiliter. » Cant. v : *Nuntiate dilecto, quia amore langueo.* Languens desiderium pro nobis moriendi significavit Christus, Luc. xii : *Baptismo habeo baptizari* (id est baptismo Passionis ; aquæ enim in Scripturis tribulationem significant), *et quomodo coarctor?*

Secundo amor « facit quærere incessanter » ; nam vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis. Christum autem salutem nostram quæsivisse, exprimit Ecclesia, dum canit : « Quærens me sedisti lassus, remedisti crucem passus. » Expansus etiam in cruce, vulneribus veluti totidem linguis salutem nostram quærit, et ait : *Si quis sitit, veniat ad me : venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.*

Tertio amor « facit operari indesinenter », amor enim nunquam otiosus operatur magna, si est ; si autem operari renuit, amor non est. Probatio etiam dilectionis exhibitio est operis. Verus etenim amor operatur multa, et reputat pauca, et dum plura facit, majora cupit, quia nihil fecisse pro amato se credit ; operatur diu, et reputat breve tempus præ amore, sicut Jacob videbantur dies pauci præ amoris magnitudine ; quia magno amori nihil magnum, sicut parvo nihil parvum videtur. Porro quid, quantum, et quam indesinenter operatus sit amor in Passione Christi, nemo non videt, cum actus martyrii sit apex caritatis, et martyrium Christi fuerit omnium maximum.

Quarto amor « facit sustinere infatigabiliter », quia omnia dura amanti dulcia sunt, et in eo, quod amatur non laboratur, aut si laboratur, et labor amatur. Patientiam autem Salvatoris ipse præses, ipsi Judæi mirati sunt : nullo verbo, nullo gestu impatientis animi signum edidit, sed potius inter ultimæ feritatis cruciamenta, inconcusse intrepidi animi firmitatis significationem omnibus aspectabilem ostendit.

Quinto amor « facit appetere impatienter » ; amor enim non accipit de difficultate remedium, neque de impossibilitate solatium. « Hoc habet impatiens amor, » inquit Hieronymus, « ut quod desiderat, semper invenire se credat ; » et ideo cum vehementia appetit, quod se obtinere confidit. Quam ardens, quam vehemens, quam sitibundus fuerit amor Christi patientis, satis indicant supra ponderata verba illa, *Sitio ;* quia, ut ait Laurent. Just. lib. *de Agon.* cap. 19, « sitis hæc de

ardore dilectionis, de amoris fonte, ne latitudine nascitur caritatis. Sitiebat nos, et dare se nobis desiderabat. » Væ nobis si fontem vitæ non sitiamus, qui nos sitivit. « Contentus est te Deus tuus (ait Cyprianus), et tu non erus contentus Deo tuo ? »

Sexto amor « facit currere velociter », juxta illud Bernardi : « Qui amat ardentius, currit velocius, et apprehendit citius. » Christus autem exultavit ut gigas ad currendam viam, a summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus. id est a summo Patris cœlestis sinu egressus, per omnes miseriarum vias transivit, donec perveniret ad summum erectæ cacumen crucis, quam etiam alacriter humeris impositam gestavit.

Septimo amor « facit audere vehementer ». Nam, ut dicitur I. Joan. IV, *Perfecta caritas foras mittit timorem.* Et Bernard. « Præceps amor nec judicium præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec ratione subjicitur. » Quam vehementer auderet amor Christi in Passione, patet ex eo, quod militibus ipsum quæritantibus generose occurrens seipsum ostendit, dicens : *Quem quæritis, ego sum.*

Octavo amor « facit stringere indissolubiliter » ; amor enim est vis unitiva transformans corda amantium. Unde dicebat August. lib. 4. *Conf.* cap. 6 : « Ego sensi animam meam, et animam amici mei unam fuisse in duobus corporibus. » Unio autem Christi cum peccatoribus tanta fuit, ut præ amore eorum peccata induisse videretur. *Super dorsum meum*, inquit in persona ejus David, *fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam.* Et ideo dicit Apostolus Christum factum esse peccatum, quia peccatorum delictis oneratus, alienas culpas amore fecit suas.

Nono amor « facit ardere suaviter », amor enim ignis est, in quo est calor, fervor, et ardor. Unde amorem definivit Plato in *Convivio :* « Amor ardor est animi in proprio corpore mortui, in alieno viventis. » Christus autem ardorem et fervorem amoris significavit vehementissimum. Cum enim posset etiam non moriendo succurrere, voluit tamen hominibus moriendo subvenire ; quia videlicet minus non amare credidisset, nisi damna, quæ auferre venerat, ad tempus ipse sustineret.

Decimo amor « facit similari totaliter ». Scito anima, inquit Hugo citatus a D. Thoma, quia quidquid diligis, vi amoris in ejus similitudinem transformaris. Et juxta trita Hieronymi adagia : « Amicitia parem facit, aut invenit. Ubi inæqualitas, alterius eminentia, et alterius subjectio, ibi non tam amicitia, quam adulatio est. Sit amicus eadem anima. » Christus autem in passione factus est speculum nostris miseriis perfecte simile. Nam homo factus est hominis factor : sugere ubera voluit, qui mundum pascit, esurire panis, sitire fons, obscurari lux, falsitatis accusari veritas, infirmari virtus, fatigari fortitudo, judicari innocens, puniri æquitas, mori vita : denique miserias omnes hominis in se describere, qui hominem ad imaginem et similitudinem suam crearat.

Longitudo causalitatis.

Ut comprehendere possimus longitudinem virtutis, efficientiæ, ac causalitatis Christi patientis et morientis, primum considerandus est modus efficiendi, deinde explicandi sunt varii ejus effectus. Passio etenim Christi secundum quod comparatur ad Divinitatem, cui unitur humanitas, agit per modum efficientiæ : in quantum comparatur ad voluntatem animæ Christi, agit per modum meriti : secundum vero quod consistit in ipsa carne Christi, agit per modum satisfactionis, quatenus per eam liberamur a reatu pœnæ ; per modum vero redemptionis, quatenus per eam liberamur a servitute culpæ ; per modum autem sacrificii, quatenus per eam reconciliamur Deo. Hæc omnia sigillatim expono, effectus deinde Passionis præcipuos discussurus.

In primis Passio Christi operata est nostram salutem per modum causæ efficientis. Nam, ut postea videbimus, humanitas Christi est instrumentum physicum omnium gratiarum hominibus ad salutem collatarum ; quia infirmitas carnis Christi languentis unita Divinitati haurit ex eo virtutem efficacem, juxta illud I. Cor. I : *Verbum crucis his, qui salvi fiunt, est virtus Dei.* Et iterum : *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Unde Aug. lib. 4 *de Trinit.* cap. 3. ait : « Una mors nostri Salvatoris duabus mortibus nostris (animæ et corporis) saluti fuit. » Ad cujus intelligentiam considerato, quod, licet aliqua instrumenta divinæ virtutis, hoc ipso quod assumuntur ut instrumenta simul cum Deo concurrant ad productionem effectus, si nullus interponatur

obex; tamen sunt aliqua instrumenta, quæ in actum secundum non prorumpunt, nisi temporibus a Deo constitutis, in quo imitantur divinæ causalitatis eminentiam, quæ licet sit actus purus, nihil tamen producit nisi secundum prædefinitionem suæ sapientiæ et voluntatis. Et ita Passio Christi est instrumentum generale omnium gratiarum per cuncta sæculorum curricula collatarum secundum modum a divina voluntate præstitutum. Quod diximus de Passione, proportionaliter de morte dicendum est; quia mors in fieri est ipsa Passio violente mortem inducens; mors vero in facto esse est corpus vita privatum, quod virtute Divinitatis, cui semper unitum mansit, fuit salutiferum gratiæ instrumentum, non quidem per modum meriti, cujus principium est anima, quæ supponitur separata, sed per modum efficientiæ; unde ad omne gratiæ auxilium, quod ubique terrarum in triduo mortis Christi conferebatur, corpus Christi ut instrumentum physicum concurrebat virtute Divinitatis unitæ.

Deinde Passio Christi operata est salutem per modum meriti; quicumque enim in gratia constitutus voluntarie patitur propter justitiam, ex hoc ipso meretur: Christus autem maxime propter justitiam et veritatis defensionem passus est, necnon ex ardentissimæ caritatis motivo; unde Passio ejus fuit salutis nostræ meritoria.

Et, quamvis Christus ab initio conceptionis meritoria opera valoris infiniti elicuerit, singulariter tamen sacra eloquia meritum salutis nostræ Passioni eximium passim asserunt; quia, licet quodlibet Christi opus fuerit superabundans ad merendum, et cumulatissime satisfaciendum; tamen ex parte hominis, qui non solum fortiter, sed etiam suaviter redimendus erat, multa erant impedimenta sola Christi Passione congruenter amovenda. Nam per passionem, dum caritatem suam commendavit, nostram accendit; dum totius humilitatis, obedientiæ, patientiæ actus elicuit, nobis reliquit exemplum, ut sequamur vestigia ejus; et dum peccati servitutem sanguinis pretio redemit, læthalis culpæ granditatem et horrorem inculcavit, quæ quia sunt ad salutem penitus necessaria, ideo Passioni Christi specialiter salutis meritum adscribitur. « Christus a principio conceptionis (inquit Doctor sanctus quæst. 48. art. 1.) meruit nobis salutem æternam: sed ex parte nostra erant quædam (scilicet ignorantia divinæ dilectionis, multitudo vitiorum et peccandi pronitas), quibus impediebamur consequi effectum præcedentium meritorum. Unde ad removendum illa impedimenta oportuit Christum pati. »

Idipsum aliter, sed egregie, explicat Doctor Angelicus *Quodlib.* 2. quæst. 1. art. 2. Quia ad emptionem duo requiruntur, scilicet quantitas pretii, et deputatio ejus ad emendum. Si quis enim non dat pretium æquivalens, res non dicitur empta simpliciter, sed partim empta, et partim donata: si vero detur majus pretium, quod tamen non deputetur ad emendum, sed ad gratificandum, vel ad alium finem, non dicitur emptio, sed liberalitas, vel aliquid hujusmodi. Si ergo loquamur de quovis opere Christi quantum ad quantitatem pretii, sic quodlibet etiam seclusa morte suffecisset ad humani generis redemptionem propter infinitam personæ dignitatem: si autem loquamur quantum ad deputationem pretii, dicendum est opera Christi non esse a Deo patre ad humanam redemptionem deputa independenter a morte Redemptoris. Nec ipse Christus quemlibet actum obtulit tanquam plenum meritum, integrum, et totale; unde per solam mortis passionem Redemptionem consummavit, cum vitam suam in nostrum commodum dispendere voluit. Tum ut pretium redemptionis humanæ non solum esset infiniti valoris, sed etiam esset ejusdem generis, ut scilicet nos de morte per mortem redimeret. Tum ut mors Christi non solum esset pretium redemptionis, sed etiam exemplum virtutis, ut videlicet veri Christi discipuli non timerent pro veritate mori. Tum ut mors Christi esset etiam Sacramentum salutis, quatenus virtute mortis Christi nos peccato, concupiscentiis, proprioque affectui moreremur. I. Petr. III: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offeret Deo mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu.*

Præterea Passio Christi causavit nostram salutem per modum satisfactionis. Sed de hoc satis operose supra, dum de merito et satisfactione Christi disputavimus, ubi monstravimus satisfactionem Christi esse tantæ bonitatis, amabilitatis, dignitatis, et excellentiæ, ut malitia cujusvis peccati, vel peccatorum multitudinis immensum præstet, juxta illud S. Thom. quæst. 48. art. 2: «Ille proprie (id est, stricte, rigorose et ad amussim) satisfacit pro offensa, qui exhibet of-

fenso id, quod æque, vel magis diligit, quam oderit offensum. Christus autem ex caritate, et obedientia patiendo, magis Deo aliquid exhibuit, quam exigeret recompensatio totius offensæ humani generis.» Idque consonat Apostolo dicenti Rom. v. : *Ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia.*

Insuper Passio Christi operata est per modum sacrificii. Nam sacrificium proprie dicitur aliquid factum in honorem proprie Deo debitum, ad eum placandum : unde ait August. lib. 10. *de Civit.* cap. 6 : « Verum sacrificium est omne opus, quod agitur, ut caritate inhæramus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter boni esse possimus. » Atqui Christus seipsum obtulit in passione pro nobis ex magna caritate publice et solemniter in holocaustum pro peccatis humani generis : ergo Passio Christi fuit verum sacrificium, et valde conveniens; ut enim ait August. lib. 4. *de Trinit.* cap. 14, « quid tam congruenter ab hominibus sumeretur, quod pro eis offerretur, quam humana caro? Et quid tam actum huic immolationi, quam caro mortalis? Et quid tam mundandis vitiis mortalium, quam sine contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in utero, et ex utero virginali? Et quid tum grate offerri et suscipi posset, quam caro sacrificii nostri corpus effectum Sacerdotis nostri? » Vide superius dicta de sacerdotio Christi.

Denique Passio Christi operata est salutem nostram per modum redemptionis. Nam Passio Christi fuit quoddam pretium, quo liberati sumus a triplici obligatione servitutis, quam contraximus per peccatum. Prima est captivitas peccati ; nam *qui facit peccatum, servus est peccati*, ut dicitur Joan. VIII. Secunda est captivitas diaboli, cui homo consentiens mancipatur, juxta illud II. Petr. II : *A quo quis superatus est, hujus et servus est.* Tertia est captivitas pœnæ, cui homo reus mansit obligatus secundum legem justitiæ divinæ ; ad captivitatem quippe pertinet, quod homo patiatur quod non vult, sicut liberi hominis est vivere prout vult. Atqui ab hac triplici servitute liberavit nos Passio Christi, non quidem opulentos pecuniarum thesauros, sed pretiosum et incontaminatum sanguinem fundendo, quo et peccata lavit, et caput draconis contrivit, et justitiæ Dei punitivæ satisfecit.

Jam ad speculandam longitudinem causalitatis Passionis Christi considerandus est multiplex effectus illius. Primus est liberatio a peccato, quia Passio Christi est instrumentum omnis nostræ justificationis, et ex ea fluxerunt sacramenta destillantia medicinam salutatem pro peccatis. Tum quia per fidem Passionis inflammatur caritas, qua consequimur remissionem peccatorum ; ei enim peccata multa dimissa sunt, quæ dilexit multum, ut dicitur Luc. I.

Secundus effectus est depulsio diabolicæ tyrannidis, quia dum attentavit machinari in Christum innocentem, merito perdidit jus, quod habebat in peccatores. Tum quia per passionem infunditur gratiæ lumen, quo eruimur a potestate tenebrarum, et ministrantur nobis auxilia, quibus adversus colluctantes potestates dimicamus.

Tertius effectus est liberatio a pœna peccati, maxime originalis, directe quidem per exhibitam satisfactionem superabundantem ; indirecte vero per infusionem gratiæ et caritatis, qua tollitur etiam reatus pœnæ; non enim Passio Christi sortitur effectum, nisi in illis, quibus applicatur per fidem, caritatem et sacramenta. Hujus autem effectus signum est, quod baptizatis nulla pœnitentia satisfactoria imponitur, quia sunt totaliter liberati per satisfactionem Christi, cui consepulti sunt per baptismum in mortem, ut dicitur Rom. VI. Peccantibus tamen post baptismum salutaris imponitur pœnitentia, quia *Christus semel tantum pro peccatis nostris mortuus est*, ut dicitur I. Pet. III. Ideo homo non iterum baptizatur, ut configuretur, morti Christi, sed accedere debet ad sacramentum Pœnitentiæ, quo conformatur Christo patienti, aliquid in seipso pœnalitatis sustinens ; quæ tamen multo minor sufficit, quam esset condigna peccato, cooperante satisfactione Christi, cujus erimus cohæredes; si tamen compatimur, ut conglorificemur. Et tunc etiam nos liberabit a pœnalitatibus toti naturæ lapsæ inflictis rebellione carnis, morte corporis juxta illud Rom. VIII : *Et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Aliæ vero pœnæ temporales, quas Sancti in hac lacrymarum valle perpetiuntur, licet non auferantur, sed potius sæpe augeantur ad agonem, et coronam ; Passione tamen Christi ineffabiliter condiuntur, et veluti inunguntur sacro illo cruore omnem amaritudinem temperante.

Quartus effectus est reconciliatio hominum ad Deum. Nam per Passionem sublata

est odii causa, nempe peccatum, quod diviserat inter Deum et nos; oblatione enim sacrificii immaculati, cujus effectus est Deum placare, condonantur injuriæ per obsequii tam accepti exhibitionem.

Quintus effectus est apertio januæ cœlestis; nam *habemus fiduciam in introitum Sanctorum in sanguine Christi.* Cum enim per eum remittatur peccatum originale, quod est impedimentum generale præcludens omnibus aditum regni cœlestis, et ideo ante Passionem Christi nullus intrare poterat; remittantur etiam in virtute ejus peccata actualia, quæ sunt obstacula prohibentia homines ab ingressu regni cœlestis, in quod nihil inquinatum intrat, juxta illud Isaiæ XXXV : *Via illa sancta vocabitur, et non transibit per eam pollutus;* ideo per Passionem Christi aperta est nobis janua regni cœlestis. Ultimus effectus est exaltatio Christi, sed de eo dicemus postea.

REFLEXIO.

Omnes quidem virtutes in Passione Christi nitent, omnibus totius sanctitatis gemmis quator cornua crucis ornantur, a dextris obedientia, a sinistris patientia, in profundo radix virtutum humilitas, sed s uper omnia caritas eminet, qua dilexit nos Christus dulciter, sapienter, fortiter. Dulciter, dum sanguinem fudit; sapienter, dum peccati morbum curavit; fortiter, dum mortem sustinuit. Quid tibi est, o bone Jesu, exclamant Bernardus et Anselmus? Quid fecisti, innocentissime Salvator, ut sic judicareris? Quid commisisti, ut tam viliter tractareris? Quod scelus tuum? Quæ noxa tua? Quæ causa mortis? Quæ occasio damnationis? Mori nos debuimus, et tu solvis? Nos peccavimus, et tu luis? Nos tui sumus causa doloris; nos tuæ culpa occisionis; nos Passionis tuæ livor; nos cruciatus tui labor; nos tui corporis flagellum, tuæ vindictæ flagitium. Quin peccatum tuum amor est, noxa tua caritas est; nimis enim nos diligis, qui nos sic diligis. Ergo diligendo peccas, sed amore peccas. At *quid honestius culpa benignitatis?* Passio tua opus est sine exemplo, gratia sine merito, sed caritas sine modo. Intueor opus, cerno modum, sed allicior causa. In opere patientia, in modo humilitas, sed in causa caritas : patientia singularis, humilitas admirabilis, sed caritas inæstimabilis : inæstimabilis, inquam, sed amabilis nimis. Talis enim amor, et tantus erga tantillos amor amorem omnino nostrum sibi vindicat, devotionem blandius allicit, justius exigit, arctius stringit, afficit vehementius.

Et tamen cum hæc ita sint, talem amatorem redamare piget filios Adam super adamantem duros, et adduratos et obduratos, quos non emollit tanta flamma, tam ingens ardor amoris non liquefacit, nec resolvit Agni immaculati sanguis fusus. Cerne, lector, caput Angelicis tremendum spiritibus densitate spinarum punctum, et compungaris. Cerne faciem præ filiis hominum speciosam Judæorum sputis deturpatam, et peccatorum tuorum majores sordes deplora. Cerne oculos lucidiores sole in morte caligantes, et oculorum tuorum lacrymas funde. Cerne aures Angelicis melodiis natas obstrepentium hostium rugitibus tumultuariis obtusas, et divinæ vocis susurro auditum præbe. Cerne pedes, quorum scabellum adoratur, cruci clavo affixos, manus cœlorum formatrices in ligno extensas, et viam curre mandatorum, ac quæcumque potuerint manus tuæ, instanter operare. Cerne linguam, quæ sola mansit libera, ut pro te oraret, et non ama, si potes, dum vides Christum flagellis cæsum, spinis coronatum, clavis confossum, patibulo affixum, opprobriis saturatum, omnium dolorum oblivisci, non recordari quam fortiter indigna, quam suaviter aspera et dura verba, duriora verbera, durissima supplicia pertulerit; non videre hinc miserias corporis, hinc dolores cordis, hinc guttas et undas sanguinis decurrentis in terram; sed horum omnium immemorem pro te orare, pro te causam dicere : *Ignosce illis.* Cerne tandem, et si præ lacrymis non potes, affer digitum tuum huc : mitte manum tuam in locum clavorum, et noli esse insensibilis, sed amans. Continge, continge viscera Christi, quæ, ut ait Bernard., « misericordia affluunt, nec desunt foramina, per quæ defluant. Patet enim arcanum cordis per foramina corporis, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. »

SPECULATIO III.

Prosecutio ejusdem materiei : Sublimitas, et profundum Passionis Christi exponuntur.

Duæ adhuc explicandæ supersunt dimen-

siones divini operis redemptionis, sublimitas scilicet subjecti patientis, et profunditas generis mortis, quæ est causa formalis hujus mysterii.

Sublimitas autem subjecti patet ex eo, quod cum in Christo sit unica persona, et hypostasis, vere dicitur Filius Dei ratione naturæ humanæ passus, crucifixus, mortuus, ut patet ex dictis supra dissert. 3. cap. 1, ubi de communicatione idiomatum. Quis ad tantam attonitus non obstupescit sublimitatem omni admiratione majorem? Itane Deo parum visum est propriis divinitatis juribus, gloria, et honore sese evacuare, nisi hasce vacuitates opprobriis, doloribus, morte cumularet? « Non simplex, aut modica illa exinanitio fuit (inquit Bernard. serm. 11. *in Cant.*), sed semetipsum exinanivit usque ad carnem, ad mortem, ad crucem. Quis digne penset quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis Dominum majestatis carne instrui, multari morte, turpari cruce?» Hominem mortalem mori durum quidem est, sed humanum; terribile, sed necessarium. At Deum per Incarnationem posse pati, posse crucifigi, posse mori, quis caperet, quis crederet, quis ante fidem suspicaretur? Et tamen hoc fecit divinus amor dignitatis nescius, dignatione dives, triumphans de Deo. « Quæ est prima misericordia? (inquit Augustin. tract. 36. *in Joan.*), Creator hominis homo esse dignatus est. Quid huic misericordiæ addi potest? Et tamen addidit. Parum fuit ei hominem fieri, sed voluit etiam ab hominibus reprobari, et exhonorari. Parum erat exhonorari, et occidi voluit; sed et hoc parum est, morte crucis. »

Sed quod auget admirationem, ipse Christus posuit animam suam, ut dicitur Joan. x. Et, ut ait Paulus Philipp. II : *Humiliavit semetipsum.* Et Gal. II : *Dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.* Licet enim persecutores fuerint causa directa mortis ipsius, inferentes ei manus violentas cum intentione occidendi, et effectu subsecuto; tamen Christus fuit causa Passionis et mortis indirecte, quia poterat Passionem et mortem suam impedire, vel adversarios reprimendo, vel corpus suum ab omni læsione divinitus præservando. Unde ait August. lib. 5. *de Trinit.* cap. 13 : « Spiritus Christi non deseruit carnem invitus, sed quia voluit, quando voluit, et quomodo voluit. » Et Magnus Leo serm. 19 : « Ita Dominus usus est malitia Judæorum, ut de intentione facinoris, voluntas sit impleta miserentis. » Et hujus signum est, quod Christus ut ostenderet quod Passio illa a se invito animam non tollebat, vigorem corporis in sua fortitudine conservavit, ut etiam in extremis positus voce magna clamarit. Quod videns, miransque Centurio aiebat : *Vere hic homo Filius Dei erat,* ut dicitur Marc. xv. Cujus ergo vel saxeum pectus tanta, et talis, a tanto, et tali suscepta mors non emolliat? « Luce clarius patet (inquit Bernard. serm. 11. *in Cant.*) quantum modo pro te, o homo, dispendium fecit, de Domino servus, de divite pauper, caro de Verbo, et de Dei Filio hominis filius fieri non despicit. Memento jam te, etsi de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, et te inter omnia, et per totos triginta annos operatus est salutem tuam in medio terræ. O quantum laboravit sustinens carnis necessitates, hostis tentationes! Nonne sibi crucis flagravit ignominia, quam mortis cumulavit horrore? »

Dices : Ipse Pater tradidit Christum passioni, juxta illud Rom. VIII : *Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis tradidit illum.* Sed aliquis non traditur a seipso, et ab alio : ergo Christus non tradidit semetipsum morti.

Respondeo nullam esse contrarietatem in hoc, quod Pater tradiderit Christum, et Christus tradiderit semetipsum. Quia eatenus Pater tradidit Filium, vel quatenus æterna sua voluntate præordinavit Passionem Christi ad humani generis liberationem, et hoc modo Christus ut Deus tradidit semetipsum eadem voluntate, et actione, qua Pater, cum sit eadem utrique voluntas : vel quatenus Pater inspiravit Christo voluntatem patiendi pro nobis, et huic inspirationi ultro, et libere consensit Salvator : vel quatenus Pater Christum non suscepit adversus quosvis tutandum, sed potius eum persequentium furori permisit, et huic etiam dispositioni libentissime Christus obsecutus est.

Instabis : Iniquum, crudele, et contra jus naturæ est, ut innocens seipsum morti, et quidem truculentissimæ tradat, et ideo execrationi est Judas, vituperantur Judæi, accusatur Pilatus, quod Christum morti tradiderint : ergo Christus nec a se, nec a Patre morti traditus est.

Respondeo iniquum et crudele esse cogere innocentem invitum ad mortem : Pa-

ter autem non coegit Christum, sed ei liberrimam patiendi voluntatem inspiravit, ut pro toto genere humano, cujus Christus erat individuum, satisfaceret, et bono communi, pro quo gloriose, et honorifice sese pars exponit, provideret. Unde passio Christi, licet prout intentata a persecutoribus esset gravissimum peccatum, et omnium possibilium peccatorum atrocissimum : tamen in quantum oblatio sacrificii Christi erat operum omnium acceptissimum. Eadem namque actio diversimode vel bona, vel mala judicanda est, secundum quod ex diversa radice procedit. Pater autem tradidit Christum, et ex zelo justitiæ, quæ peccatum sine pœna non dimittit, et ex abundantia bonitatis in hoc, quod cum homo sufficienter satisfacere non possit, ei vadem, et adæquatum satisfactorem dedit. Christus vero ex mera caritatis dignatione seipsum tradidit. Judas autem tradidit ipsum ex cupiditate, Judæi ex invidia, et Pilatus ex timore mundano displicendi Cæsari, relinquens judicium proprium, ut in crimen transiret alienum.

Insistes : Fundatur nostra doctrina in illis verbis, *Ego pono animam meam*, quæ tamen patiuntur difficultatem. Nam in Christo sunt tria : Verbum, anima, et caro ; sed Christus non posuit animam ut Verbum, alias anima esset a Verbo separata : non posuit etiam ut anima, alias anima separaretur a seipsa : non posuit etiam ut corpus, quod non agit in animam.

Respondeo primo cum August. tract. 74. *in Joan.* carnem animam suam posuisse, et iterum eam sumpsisse non potestate sua, sed Verbi inhabitantis carnem, et permittentis carnem ab anima separari. Secundo Christus posuit animam ratione suæ voluntatis, cui separatio illa subdebatur. Tertio anima posuit seipsam, non ipsam a seipsa separando, sed auferendo animationem sui a corpore. Quarto Christus posuit animam, id est, vitam eo sensu, quo dicit Veritas : *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis.*

Denique profunditas operis Incarnationis apparet ex causa formali passionis et mortis Christi, quæ tanta est, ut profundius descendere non potuerit divina sublimitas ; nam per eam non solum suppositum divinum obcuratum, exinanitum, evacuatum, exhaustum, et omnibus splendoribus Sanctorum, in quibus fuerat in utero ante Luciferum genitum, orbatum, sed etiam omnis motus voluntatis humanæ contritus et extinctus est. Ad duo enim tendit humanus appetitus : ad vitam nimirum, et honorem; Christus autem et mortuus est, et morte turpissima condemnatus.

Porro circa mortem Christi considerandum est primo, conveniens fuisse Christum mori : tum ad satisfaciendum pro genere humano morti condemnato ; est enim conveniens satisfactionis pro alio modus, dum aliquis se subjicit pœnæ, quam alius meruit. Tum ut assumptæ naturæ ostenderet veritatem, morte sua comprobans corpus non esse phantasma. Tum ut discipulos et sectatores in periculis intrepidos redderet, atque a mortis timore liberaret, ut dicitur Hebr. II. Tum ut spiritaliter moriendi, et carnem nostram cum viiiis, et concupiscentiis mortificandi præberet exemplum. Tum ut per mortem resurrectioni locum daret, qua et virtutem suam ostenderet, et spem resurrectionis nostræ confirmaret ; sicque mors ejus fuit fons vitæ, dum sua morte nostrum destruxit, et cunctas Sanctorum animas vivificavit. « Crux tua (inquit Magnus Leo serm. *de Pass.*) omnium fons benedictionum omnium est causa gratiarum : per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte. »

Dices : Si Christus mortuus est, separata est anima a corpore, vel sola Christi voluntate, vel vi vulnerum, et dolorum. Si sola voluntate : ergo sibi ipsi manus intulit Christus, proindeque suicida fuit. Si vi vulnerum : ergo falsum est illud Joan. x : *Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam, et potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Præsertim quia cum quis plagarum impetu et dolorum immanitate exspirat, ille et virium dilinquium, et extremam membrorum debilitatem patitur : Christus autem vigorem corporis magnæ vocis clamore paulo ante, quam exspiraret, significavit. Ergo Christus convenienter mortuus non est.

Respondeo Christum mortuum fuisse et efficacia supplicii, et propria voluntate ; quia, cum posset virtus eius præservare carnem, ne a quocumque læsivo inflicto opprimeretur, ut fortitudine vocis ostendit ; permisit tamen, ut caro illato nocumento succumberet, et sic vulneribus, et propria voluntate vitam finivit : nec propterea suicida fuit, quia ad impediendam mortem minime tenebatur, sed potius ad eam pro sa-

lute humana permittendam et paterna præcepto astringebatur; et immensa caritate sua permovebatur. Unde sequitur, mortem Christi fuisse simul violentam, naturalem, et liberam sub diversa ratione. Fuit violenta, quia principium ejus fuit extrinsecum, passo non conferente vim, sed resistente, nempe cruciamentorum, et torturarum carnificina : fuit vero naturalis, non miraculosa, quia suppositis, et introductis illis nocivis dispositionibus, mors naturaliter subsequuta est, parte superiore permittente inferiori agere, et pati, quæ propria. Fuit demum libera, quia potestatem habebat ponendi, vel conservandi animam suam, non minus quam habitator manendi in domo, vel exeundi ab ea libera gaudet facultate, quæ est comparatio D. Thomæ *Quodlib.* 1. art. 3. conformiter plane ad doctrinam Patrum uno ore dicentium, Christum « sponte spiritum dimisisse, sua potestate expirasse, » ut loquuntur Cyprian. lib. *de idol. Vanit.* et Chrysostom. homil. 89. *in Matthæum,* aliique non pauci.

Considerandum secundo profunditatem humiliationis Christi per mortem ejus apparere ex eo, quod suppositum divinum manserit unitum cadaveri, unde vera erat ista propositio : « Cadaver est Deus. » Inferius non potuit descendere abyssus humilitatis ejus. Ratio vero, cur manserit Verbum unitum carni mortuæ, est quia dona Dei sunt sine pœnitentia, nec unquam revocat Deus absque culpa, quod semel per gratiam largitus est : sed in Christo nullum fuit, nec potuit esse peccatum : ergo, sicut caro Christi ante mortem unita erat hypostasi filii Dei, ita post mortem ei unita remansit, juxta illud tritum Damasceni proloquium : « Verbum quod semel assumpsit, nunquam dimisit. » Nec propterea corpus vivificabatur a Verbo, quia Verbum, tametsi sit fons vitæ, non vivificat formaliter, sed tantum effective ; cum nequeat esse forma corporis, sicut anima, qua informante corpus fit formaliter vivum, ea vero abeunte, remanente etiam Verbo, fit formaliter mortuum. Imo erroneum pronuntiat S. Thomas dicere Christum in triduo mortis mansisse animal, vel hominem ; quia hoc destruit veritatem mortis Christi, quæ est articulus catholicæ fidei. Nota tamen, cadaver non ex primaria intentione, per se, et propter se assumptum fuisse a Verbo, sed consequenter ad assumptionem naturæ mortalis de facto moriturræ, et post triduum resurrecturæ : unde cadaverica natura fuit assumpta veluti in via ad vitam immortalem post expletum Christi agonem, et salutis humanæ sacramentum inchoandum.

Quæres, utrum fuerit idem numero corpus Christi viventis, et mortui?

Respondeo cum Magistro nostro Angelico non fuisse corpus mortuum idem totaliter cum vivo, propter diversitatem formæ substantialis, quæ erat in utroque : etenim corpus vivum informabatur anima rationali, mortuum vero forma cadaverica. Nihilominus erat idem corpus simpliciter, et absolute : tum quia erat idem utriusque suppositum divinum, quod nunquam recessit. Tum quia erat eadem materiæ portio cum relatione ad eamdem animam post triduum restituendam. Tum quia erat eadem quantitas, et figura, si non numero, propter resolutionem usque ad materiam primam, saltem specie. Hinc eam corporis identitatem simpliciter, et sine addito Scripturarum, et Patrum oracula affirmant. Matth. XXVII : *Accessit* (Joseph) *ad Pilatum, et petiit corpus Jesu ;* Athanas. epist. *ad Liber.* asseverat, idem fuisse corpus, eamdemque carnem, quæ passa, quæ patibulo crucis affixa, quæ mortua, quæve gloriosa resurrectione vitæ restituta fuit. Et eleganter Magnus Leo serm. 1. *Ascens.* : « Ad sananda infidelium cordium vulnera, clavorum, et lanceæ erant servata vestigia, ut non dubia fide, sed constantissima scientia teneretur, eam naturam in Dei Patris consessuram throno, quæ jacuerat in sepulcro. » Idem luculenter attestantur Primores Ecclesiæ Patres, a quorum textibus passim obviis referendis supersedeo. Metaphycas quasdam spinas, quibus theologi nonnulli de pluralitate formarum, de forma corporeitatis, de sigillatione materiæ hanc pientissimam materiam implicant, lubens prætereo : consideranti enim spinas Salvatoris, importuni sunt spinosi Theologastrorum aculei ad philosophiam relegandi.

REFLEXIO.

Tot pœnæ mala passus est talis, et tantus ; ergo si remoto opinionum velo res inspiciantur, pœna non mala, sed bona est. Quidni dicemus bonum, quod tantopere utile est? Utile enim ita illabitur, ita se insinuat in animos, ut blanda quadam vi vincat non invitos : irrepat potius, quam irrumpat,

suadeat, non cogat; et tam facile duci nos ab utilitate patiamur, quam a necessitate trahi. At quid pœna utilius, quam salutem nostram cum innumeris fructibus nostris, commodisque conjunctam æterna sapientia mercata est? Quomodo mala pœna? imo potius bona, quæ a bono procedens tot bona contulit, majora collatura. Origo cladium a Deo Patre est, et in Filium Christum profluxit. At, quomodo a summo bono, bonorum omnium auctore, capite, fonte malum profluet, cum ab arbore bona non possit fructus malus prosilire? Non minus repugnat summo bono malum facere, quam esse. Illi tantum salutaris et benefica vis inest. Nulla ei benefaciendi causa, quam natura. Erras, si putas illum nocere velle, vel posse : nec accipere injuriam quit, nec facere. Erras iterum si exasperari eum putas, aut irasci, ut noxia quædam spargat tela in humanum genus. Ira, vindicta, ultio, furor humanorum affectuum in imbecillos tantum cadentium nomenclaturæ sunt, non attributa Deitatis. Alte et vere Seneca : « Primus Dei cultus Deum credere, deinde reddere illi majestatem suam, reddere bonitatem suam, sine qua nulla majestas est. » Ergo bona est pœna, quam æterna immittit benignitas velut medicamentum sensu carni triste, re salubre, et passione Christi suave.

Quomodo non bona, et amanda pœna, cujus bonus semper est exitus, et ad bonum finem directus. Habere quidem pœnam amatores suos, et sordidum admixtum aliquid, non negaverim, quatenus per impurum hominum derivatur canalem : at pura est, et liquida, si e purissimo passionis Christi fonte, si e vulneribus Savatoris hauriatur. Dum ergo premeris (premendum enim te scias, si pie vivere in Christo velis) ne lictoris respicias manum, sed animum respice jubentis Dei, qui proprio filio non pepercit, « qui melius judicavit de malis bona facere (inquit Augustinus) quam mala nulla permittere; » qui e malo bonum eliciet, et quæ moliuntur hostes in perniciem, vertet in salutem; qui medicorum more theriacæ suæ viperam admiscet, ea salubrius profuturam; qui infinitæ caritatis suæ igne malorum omnium virus decoquit, et absumit; qui pœnarum vim, et acorem, dum fel, et acetum bibit, fregit, aut temperavit; qui omnes tandem clades ad bonum perducit exitum, tametsi cæca mens non videat, aut tarda non pertingat. Ut enim alicubi elegans Dipsius annotavit : « Latent nos sæpe veri cladium fines, ad quos tamen, ignaris nobis, pervenient : non aliter, quam fluvii quidam, qui erepti oculis, et sub terram reconditi, feruntur nihilominus ad suum mare? »

Si ipsa innocentia Christus tot pœnarum flagella sustinuit, plane necessaria est peccatoribus pœna, quæ pædagogi vice fungens eos in officio contineat, et peccata vindicet, et effrenem peccandi licentiam intercludat, et de vulnere corporis eliciat animæ sanitatem. Si dolorem corporis appetendum, sufferendumque sibi Salvator putavit, quis sapienter evitat? Si infirmitatibus suis gloriabatur crucis discipulus Paulus, quis rationabiliter carne fortis esse præsumit? Prorsus necessaria est infirmitas præsurarum, et tentationum Crucifixi adoratoribus, ut cognoscant in profectu quid acceperint, in defectu quid sint; et sic subtilissima « interni judicii moderatione (inquit Greg. Magn. lib. 9. *Moral.* cap. 6.) infra summa, et super infima in quodam medio anima liberetur, » ut caro tribulationis sale aspersa a peccatorum putredine liberetur; nisi enim assiduis quodammodo tentationibus saliatur, continuo defluit, resolvitur, relaxatur, ut hostes vincamus in pœnis, a quibus semper vincimur in deliciis. Quia, ut præclare observavit pluribus locis Augustinus, « Adam victus est in Paradiso, Job fuit in stercore victor : ibi victus est a diabolo per mulierem, hic vicit diabolum, et mulierem. Quidquid ergo prosperum venit, Fratres, magis metuendum est. » O mentes Epicureorum hujus sæculi Christianorum amentes! Quis est hic tantus libidinum vestrarum non error, sed furor, ut tribulationem summum malum arbitremini? Voluit vos Dux vester, et Legifer vester Christus tot pressurarum exemplo terrere suo, ne in luxuriam flueretis; vos nec contriti minis, nec illecti promissis, nec permoti exemplis, nec a libidine temperatis, nec voluptatem, cui litatis, inter tot ærumnas invenitis. Heu vos miseros, qui nec calamitatem fugere potestis, et calamitatis utilitatem perditis!

CAPUT II.

CIRCUMSTANTIÆ, ET FRUCTUS PASSIONIS, ET MORTIS REDEMPTORIS.

De dilecto nunquam satis. Objectum dilectionis Christianorum est Christus crucifi-

xus, de eo deberemus semper loqui, et continuo cogitare, juxta illud Apostolicum vel præceptum, vel consilium : *Recogitate eum, qui talem adversus semetipsum sustinuit contradictionem.* Quia in hac materia « non potest deficere quod dicatur, dum nunquam potest satis esse quod dicitur. Quid inter opera Dei, in quibus humanæ admirationis fatigatur intentio, ita contemplationem mentis nostræ et oblectat, et superat, sicut Passio Salvatoris, » ait S. Leo serm. 11. Præcipue vero circumstantias ejus frequenter meditari, et ex eis veluti fasciculum pietatis texere expedit. Sic solebat Bernardus, sicut ipse testatur exponens illud Canticorum : *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi;* ait enim : « Et ego, Fratres, ab ineunte mea conversione pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum ex omnibus amaritudinibus, et anxietatibus Domini mei colligere, et inter ubera mea collocare curavi. » Porro circumstantiæ aliæ sunt concomitantes, aliæ subsequentes, ad quas reducuntur fructus Passionis Salvatoris. De singulis sigillatim sermonem habebimus.

SPECULATIO I.

Septem circumstantiæ concomitantes Passionem Christi ponderantur.

Circumstantiæ sunt quædam accidentia actuum humanorum consideratorum in esse moris, ex quarum concursu non parum augetur, vel minuitur operis dignitudo, et hoc vulgari versu comprehenduntur : « Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. » Singulas Passioni Christi applicemus.

Quis patitur? Homo Deus, ut satis superque speculati sumus, considerantes sublimitatis dimensionem. Patitur sanctitas, et innocentia ipsa, et quod magis mirum, nec minus verum est, patitur Beatus. Sed quomodo Beatus, si patitur? Quomodo passionis dolorem non extinguit beatitudo? Et tamen inaudito miraculo in Christo sicut divinitas, et humanitas; ita felicitas, et miseria obviaverunt sibi, osculatæ sunt, sociatæ sunt. Intellectus enim Christi ab instanti conceptionis Deum clare, et intuitive videbat, eoque viso voluntas amans fruebatur; et quia dona Dei sunt sine pœnitentia, utique visione, et fruitione (in quibus essentia, et complementum beatitudinis consistit) nunquam caruit : ergo inter medios angores et agones Christus beatus erat.

Quomodo autem beatum gaudium cum tristitia, et tanta tristitia, quæ foret usque ad mortem, copulari, et veluti ferruminari potuerint, varii varie explicare conati sunt. In primis doctissimus Melchior Cano lib. 12. *de Locis* cap. 14. prætermissa communi solutione asserente in parte superiori animæ cumulatam viguisse lætitiam, ablegata in partem inferiorem omni tristitia, sicque simul, et semel summum gaudium, summamque tristitiam secundum diversas partes, quod non repugnat, coivisse : novam deinde solutionem sui ingenii (quod erat fœcundissimum, et juxta politissimum) partum exponit, asserens, quod sicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quasi premebat, ne in corpus efflueret; sic in cruce continuit gaudium suapte natura ex clara Dei notitia proditurum. Licet enim gaudium ex Deo viso naturaliter nascatur, non secus atque ex sole lumen, et ex igne calor? tamen, sicut aliquando sol radios retraxit suos, et ne calefaceret præpeditus est ignis; ita nihil mirum si in hominum redemptione Christi doloribus explenda gaudium omne repressum est. Nec obstat, inquit, quod beatitudinem Benedictus XII. definivit in visione et fruitione consistere; Christus autem beatus fuit. Nam præter quam quod Pontifex de beatitudine patriæ loquebatur, præter quod agebat de beatitudine consummata, et dici posset Christum habuisse quidem tunc essentiam beatitudinis, non tamen consummationem, quia potius, teste Apostolo, decebat eum per patientiam consummari, addit fruitionem sine gaudio intelligi posse : fruitur enim arboris suæ fructibus tunc etiam homo, cum per morbum nullam voluptatem capit ex eis; ita Christus Deo viso fruebatur, sed derelictus, et omni penitus solatio destitutus non gaudebat, ut miris omnino modis et caritatem in nos suam commendaret, et exempla præberet. Additque pientissimus theologus, sibi ideo singularem illum dicendi modum arrisisse, quod majores in nobis igniculos excitet, tum pœnitentiæ, tum amoris, tum gratitudinis.

Sic sentit erudite, et pie gravissimus theologus, acumine ingenii, felicitate, et copia argumentorum nulli secundus, elegantia vero, et eloquentiæ lepore Scholasticorum omnium (absit verbo invidia) facile princeps.

Verum quia S. Thomas constanter affirmat gaudium fruitionis perseverasse semper in Christo, non obstante extremo dolore, ideo aliter explicanda est hæc difficultas ex eodem Angelico, qui pluribus locis eam versat, sed eam divine elucidat in 3. dist. 14. quæst. 2. art. 3. quæst. 2. ad 5. et q. 26. *de Verit.* art. 10. ad 9. Cujus doctrinæ succus hic est : certum est gaudium, et tristitiam esse animæ affectiones discrepantes, et contrarias, præsertim in summo gradu ; verum quando contraria non insunt eidem subjecto secundum idem, sed in diversis potentiis, vel in eadem secundum diversas operationes, vel de diversis objectis, tunc nihil prohibet illa in eodem supposito convenire, præsertim si unum conveniat per se, et aliud per accidens : sicut cum aliquis in navi deambulans fertur in contrarium ejus, ad quod navis movetur ; ita in anima Christi erat gaudium per se, quia per actum proprium ; dolor vero per accidens, quia per corporis passionem. Maxime quia tunc dolor sensibilis nullo modo gaudium fruitionis impedit, quando ipsemet ingreditur materiam gaudii : dolor autem Christi erat materia gaudii fruitionis, in quantum gaudium illud se extendebat ad omnia illa, quæ apprehendebat Christus ut Deo placita, sicut accidit in pœnitente, qui dolet, et de dolore gaudet.

Ratio vero a priori horum omnium est, quia omnis tristitia secundum Philosophorum 7. *Ethic.* impedit delectationem per quamdam redundantiam, quatenus nocumentum unius potentiæ in aliam profluit. Talis autem redundantia non fuit in Christo, nisi quando ipse volebat ; unde gaudium superioris partis non derivabatur in inferiorem, ut ab ea dolor, et tristitia tollerentur, nec subinde in corpus diffundebatur ; sed nec e converso superior pars animæ impediebatur dolore inferioris, cujus impetus in superiorem Deo cohibente non irruebat.

Quamvis autem hæc ita explicari possint, fatendum tamen est, illud doloris gaudiique connubium ineffabile prorsus, et continuum in Christo miraculum extitisse, quod in admirationem rapit attentos. « Videas si attendas (inquit S. Bernard. serm. 2. *super Missus est*) tristari lætitiam, pavere fiduciam, salutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. » Triplicem unionem virginitatis cum fœcunditate in Deipara, fidei cum intellectu in Christiano, et Personæ divinæ cum natura humana in Christo miratur, et jure miratur idem Pater mellifluus. « Admirabiles, » inquit « sunt istæ mixturæ, et omni miraculo mirabilius, quomodo tam diversa, tamque divisa ab invicem potuerunt conjungi. » Sed hanc triplicem unionem immensum fere excedit prodigium caritatis Christi, quod contemplamur. Quid enim suspiciendum magis portento illo vincente quodvis miraculum quo gaudia comprehensoris calamitatibus viatoris univit, ut pro nobis pati posset ? Tanti est passione demonstrare amorem in nos suum, ut oportuerit vel suspendere, vel dividere gaudium suum ! hoc stupendum quidem : unum tamen est, quod magis mitari subit, hujus scilicet ævi (si superis placet) Christianos, qui corporearum delectationum fluxibus dediti, et volutabris immersi porcorum, unam crucem veluti summum malum refugiunt, cui secundum graves theologos gaudium felicitatis Salvator postposuit ? Quid portentosum, vel monstruosum magis esse potest, quam membra delicata sub capite spinis redimito vegetari ?

Quid patitur ? Vel potius, quid non patitur Christus ? Omne genus passionum humanarum, ut docet S. Doct. q. 46. art. 5. Quod quidem considerari primum potest ex parte hominum, a quibus passus est ; passus est enim et a gentilibus, et a Judæis, et a masculis, et a fœminis accusantibus Petrum ; et a principibus, et a ministris ; et a judicibus et a tortoribus ; et a regibus, et a populo ; et a pontificibus, et a Pharisæis ; et ab extraneis, et a domesticis, ut Juda et Petro. Unde impletum est illud Psal. II : *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania ? Astiterunt Reges terræ, et Principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversum Christum ejus.*

Rursum passus est in omnibus, in quibus potest homo pati : in amicitia, desertus ab amicis ; in honore, saturatus opprobriis, irrisionibus, contumeliis ; in fama, traductus per blasphemias ; in rebus, vestibus spoliatus ; in anima, confectus tristitia, tædio et timore ; in corpore, flagellis contusus, vulneribus excarnificatus.

Tandem in omnibus corporis membris passus est, in capite spinarum aculeos, in fronte sudorem, in oculis sputa, lacrymas, et intuitum Matris, et discipuli dilecti ; in facie alapas, in auribus strepitus, in naribus fœtorem cadaverum mortuorum Calvariæ ; in ore fel, et acetum, in humeris pondus

crucis, in pectore anhelitus oppressionem, in manibus, et pedibus clavorum fixionem, in toto corpore verbera, flagellationem, suspensionem. Unde, sicut Christus super omnes alios in donis sublimatus est, et omnibus gratiis cumulatus, ita infra omnes alios per ignominiam passionis dejectus est, doloribus omnibus oppletus, unde in persona ejus dicitur Psalm. LXXXVII : *Repleta est malis anima mea.* Imo dolores inferni circumdederunt ipsum, et vita ejus inferno appropinquavit; quia in corde vermis non morituri tristitiam sensit, dum in agonia positus cœpit pavere, tædere, et mœstus esse : in corpore pœnam sensus, dum supra dorsum ejus fabricaverunt, vel, ut alii legunt, araverunt peccatores, expertus est : pœnam denique damni gustavit, dum, ut loquitur Ambrosius sequestrata delectatione divinæ æternitatis, et in partem superiorem relegata pars inferior relinquitur desolata.

Ubi passus est? In civitate Jerosolymitana et quidem propter varias rationes. Tum ut, sicut in illa figuralia mortis Christi sacrificia offerebantur, sic verum etiam passionis, et mortis Redemptoris sacrificium consummaretur, ut veritas figuræ responderet. « Huic enim Sacramento, » ait Magnus Leo serm. 3, « universa præcedentium sæculorum mysteria servierunt : et quidquid hostiarum differentiis in propheticis signis, et legalibus institutis sacra dispensatione variatum est, prænuntiavit dispositum, hoc promisit implendum. » Tum ut designaretur passionis Christi plenitudo, quæ sicut erat per totum mundum diffundenda, ita erat in medio terræ habitabilis subeunda, juxta illud Ps. LXXIII : *Deus autem Rex noster operatus est salutem in medio terræ*, id est Jerusalem, quæ dicitur umbilicus terræ tunc temporis notæ, et habitabilis. Nam, ut ait Hieronymus in illum locum Psalmi, « Jerusalem a parte Orientis cingitur Asia, a partibus Occidentis Europa, a meridie Libia, et Affrica, a Septentrione Scythia, et Armenia, atque Perside, et cunctis Ponti nationibus. In medio igitur gentium posita est. » Unde Beda lib. 3. *de Locis Sanct.* refert hos versus Victorini Pictaviensis :

Est locus ex omni medium quem credimus orbe :
Golgotha Judæi patrio cognomine dicunt.

Tum ut ostenderet a principibus populi Judaici exortam esse iniquitatem occidentium ipsum, et ideo Jerosolymis voluit pati, quia ibi Principes morabantur. Unde dicitur Act. IV : *Convenerunt in ista civitate adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus cum gentibus, et populis Israel.* Et Luc. XXXIII. dicitur: *Non capit Prophetam perire extra Jerusalem.* Tanta enim erat illius civitatis iniquitas, ut scelus occisionis Prophetarum aliis non permitteret, sed ipsa omnes occideret, ut Cajetanus exponit.

Sed potissimum ea in civitate passus est Christus, ut passionis et tolerantiæ cumulo nihil deesset, et, sicut turpissimum indignissimæ mortis genus elegit, ita ad humiliationis consummationem in loco tam celebri, in civitate tam populosa, et tempore illo hospitibus refertissima, ipsa meridie confusionem tantam pati non recusavit. Hanc etiam circumstantiam non parum exaggerat specialis locus supplicii, nempe mons Calvariæ extra portam civitatis existens, cujus plures sunt rationes mysticæ. Tum quia vitulus et hircus solemnissimo sacrificio ad expiationem totius multitudinis oblati, extra castra comburebantur, ut patet Levit. XVI. et Heb. XIII. Tum ut significaretur eos, qui volunt Passionis Christi esse participes, debere a mundana conversatione exire. Tum ne crederetur sacrificium pro illa tantum plebe oblatum, sed « ut scias (ait Chrysostom.) sacrificium esse commune, quod totius terræ est oblatio, quod communis est purificatio. » Cui succinit Magnus Leo serm. 8 : « Foris, extra castra crucifixus est, ut veterum victimarum cessante mysteria, nova hostia novo imponeretur altari, et crux Christi non templi esset ara, sed mundi. » Sed etiam in monte tam aspectabiliter passus est ad totius infamiæ complementum.

Quibus auxiliis, id est, quibus causis, et instrumentis passus est? Supra exposuimus quomodo Christus, et Pater æternus sint causa passionis Christi : jam duo instrumenta supersunt explicanda, activum scilicet, et passivum. Activum sunt occisores, passivum est crux, in qua occisus est. Passionem Christo intulerunt Judæi, et Gentiles, ut ab omnibus persecutionem pateretur, qui pro omnibus moriebatur. Non potuit major ostendi caritatis abundantia. « Tanta est bonitas nostri Redemptoris, ut etiam vos (occisores) possitis consequi veniam, si Christum Dei filium confitendo, illam parricidalem malitiam relinquatis. » Et

serm. 3 : « Sic ad omnium redemptionem utebatur malitia persequentium ut in mortis ejus, resurrectionisque sacramento etiam interfectores sui possent salvi esse, si crederent. »

Passus est autem in cruce, cujus præclaras rationes affert D. Thomas quæst. 46. art. 4. Tum ut Christianus nullum genus mortis timeret, postquam Christus genus illud pertulit mortis, quo nullum erat execrabilius et formidabilius. Tum ut affixus ligno mortem, quæ per lignum venerat mortificatam redderet ipse per lignum, et satisfaceret pro peccato patrato in esu pomi ligni vetiti. Tum ut, sicut terram ambulans, aquas baptizatus, sic aerem contagio diaboli per aera vagantis impurum mundaret suspensus, et consecraret. Tum ut exaltatus a terra ascensum nobis pararet ad cœlum, et omnia traheret ad seipsum. Tum ut sicut crux quatuor angulis omnes mundi respicit partes, sic Passionis virtus in omnes profluere t, et, ut ait Chrysostom., « expansis manibus moritur, ut altera manu veterem populum, altera eos, qui ex gentibus sunt trahat. » Tum ut consummatæ patientiæ exempla præberet, eligens suppliciorum omnium acerbissimum et turpissimum, quo sit pœna productior et contumeliosior, ut tanto dolore, et summa infamia quidquid in mundo floret, ac splendet, nos conculcare doceret expolians principatus et potestates, palam triumphans ipsos in semetipso. Tum ut gloria Christi ex morte omnium turpissima, atque ignominiosissima splendidior consurgeret, et illustrior, convertens in trophæum tam diræ mortis supplicium, eo enim gloriosior fuit resurrectio Christi, quo obscurior erat mors. Præsertim quia in ipsa crucis ignominia divinitatis gloriam ; et triumphum Redemptor testatus est, ut eleganter describit Hilar. lib. 10. *de Trinit.* : « Triumphus plane est stare ad sententiam mortis, sed inde consessurum a dextris virtutis Dei; configi clavis, sed pro persequutoribus orare ; acetum potare, sed sacramentum consummare ; deputari inter iniquos, sed paradisum donare ; elevari in lignum, sed terram tremere ; pendere in cruce, sed solem, ac diem fugere ; exire a corpore, sed revocare animas in corpora; sepelliri mortuum, sed resurgere Deum ; secundum hominem pro nobis infirma omnia pati, sed secundum Deum in his omnibus triumphare. »

REFLEXIO.

Unam ex potissimis causis cur Christus in crucem actus est, expressit ipse Redemptor Joan. XII : *Et ego si exaltatus fuero a terra omnia traham ad me ipsum.* Quibus verbis Passionis suæ vim mirifice declaravit loquens de se tanquam de duce cum diabolo pugnante. Solet namque athleta eo fortior, et adversario superior esse, quo e loco altiori pugnat. Unde Christus significavit se e cruce sua veluti ex arce alta, nec minus munita pugnare, et omnes hostes suos expugnare. Exaltatus ergo omnia ad semetipsum traxit, sicut aquila in sublime volans prædam trahit. Hostes traxit Christus, ut vincat ; sed omnes animas vocavit, ut trahat, et salvet. Væ nobis, si Christo trahere volenti impedimentum ponamus. Trahit autem Christus moriens non invitos, sed voluntarios ; trahit amore, trahit voluptate, trahit post se, ut in odorem unguentorum ejus curramus. Christus moriens trahit auxiliis, trahit exemplis. Durus plane, et obduratus valde, qui se Christo trahenti non permittit. Nam omnia, quæ in Christo moriente relucent, ingentem habent alliciendi efficaciam, et serio meditantes sollicitant in affectum. Quid ad trahendum superborum corda hominum humilitate aptius Crucifixi, qua longe melius quam Orpheus non homines modo, sed ipsa insensibilia ad se allexit, juxta illud Magni Leonis serm. 8. *de Pass.* : « O admirabilis potentia crucis ? Traxisti enim, Domine, omnia ad te cum confitendæ majestatis tuæ sensum totus mundus accepit, cum in execrationem Judaici sceleris unam protulerunt omnia elementa sententiam : cum obscuratis luminaribus cœli, terra quoque motibus quateretur insolitis, universaque creatura impiorum se usui denegaret. »

Sed adverte Christum trahentem varios varie sequi, aliter, et aliter patientem imitari. Aliqui enim coacti crucem ferunt, servorum, aut jumentorum ritu onera pœnitentiæ bajulantes, Simonem Cyrenæum imitati, quem Judæi angariaverunt. Alii sequuntur Christum sponte quidem, sed reptantes. Hi sunt tepidi, qui non gustantes quam suavis sit Dominus, mundi voluptatibus, et negotiis sæcularibus citra mortalem noxam immersi, raro levant se supra se, sed repunt. Alii sequuntur Christum euntes, qui nimirum ambulantes in innocentia cordis sui, per solitas æquitatis semitas constanter incedunt. Alii

sequuntur Christum currentes, ferventes scilicet, qui corde dilatato, et in benedictionibus dulcedinis prævento, alacriter, et expedite eunt de virtute in virtutem. Alii sequuntur volantes, viri nimirum Apostolici, quorum conversatio in cœlis, nec terram incolunt, nisi ut terrenos homines ad cœlum manuducant. Alii sequuntur vecti, divina patientes magis, quam agentes, et ea experientes, quæ non licet homini loqui.

SPECULATIO II.

Prosecutio ejusdem materiei.

Tres supersunt circumstantiæ concomitantes expendendæ, *Cur*, *Quomodo*, *Quando*.

Cur passus est Christus, ex motivo misericordiæ, ut satis dissert. 2. ostendimus : ex motivo caritatis, ut capite præcedenti explicantes latitudinem operis redemptionis monstravimus : nunc expendenda est obedientia, ex cujus motivo mortuum esse Christum affirmat S. Præceptor quæst. 47. art. 2. juxta illud Philip. II : *Factus obediens usque ad mortem.* Id enim congruebat, tum ut, sicut per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedientiam justi constituantur multi. Tum ut perfectissimum crucis sacrificium, obedientia, quæ melior est quam victima, adornaretur. Unde Christus ingrediens mundum dixit : *Deus meus, volui et legem tuam in medio cordis mei ;* ut ostenderet se ab obedientia non secus ac a corde, quod vitæ principium est, vivendi initium haurire, atque ad obedientiam Patri a primo, usque ad ultimum instans exhibendam se totum componere, et quidquid in se fuerit, uni Patris voluntati adimplendæ deputare ; unde subdidit, *Sacrificium, et oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi,* vel, ut ait Paulus : *Corpus autem aptasti mihi,* id est, totum me ad obediendum confixisti. Nam « verus obediens », teste Bernard. lib. de *Præc. et Dispens.* « parat aures auditui, linguam voci, pedes itineri, et se totum colligit, ut mandatum peragat imperantis. » Et, sicut non prius vitam, quam obedientiam accepit, ita libenter ne perdat obedientiam, perdit vitam. Hinc de Christo verius dicere licet, quod de nonnullo sancto Antistite dicebat Ignat. Mart. epist. *ad Philadelph.* : « Composuit se ad mandata Dei, ut chordæ ad citharam, » quia nimirum nihil in Christo remissum, nihil contractum erat, sed omnes erant vires ejus in obedientiam extensæ, et veluti expectantes divinæ voluntatis pulsatum.

Porro quam spontanea voluntate, quanta alacritate, gaudio, et constantia Christus præcepto paterno obediverit patet, tum ex illis verbis Luc. IX : *Et ipse faciem suam firmavit ut iret in Jerusalem* ; tum ex illa vehementi reprehensione, qua Petrum a morte perferenda deterrere volentem objurgavit, Matth. X : *Vade retro, Satana, scandalum tu mihi es.* Tum ex animi celsitudine, qua militibus ad se corripiendum armatis obvius prodiit, quærentibus occurrit, trepidos provocavit, prostratos erexit, turbatos confirmavit, et proditorem osculi dignatione suscepit. Denique Petrum in sui defensionem gladium educentem compressit, dicens Joan. XVIII : *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* Et ideo, teste Magno Leone, fœminarum lacrymantium fletus Salvator prohibuit, quia illi solum impendendæ sunt lacrymæ commiserationis, qui invitus patitur, non illi, qui sponte se ad patiendum conferebat. « Istum planctum, » inquit serm. X. *de Pass.*, « Dominus Jesus dedignabatur impendi, quia non decebat luctus triumphum, nec lamenta victoriam. Ubi est tristitia crucifigendi? Ubi formido morituri? Non terret passuri animum mora supplicii, non est quod dolere in me debeatis. Ego crucem libens patior, et mortem in me, quam sum perempturus, admitto.

Quomodo passus est? Multa ad hanc circumstantiam illustrandam hic occurrerent, quæ partim in superioribus delibata sunt ; nam ad modum Passionis pertinent virtutum omnium exempla, quæ præbuit ; est enim caritatis, humilitatis, et obedientiæ modus super omnem modum. Modus etiam patientiæ, qua, ut loquitur Tertull. lib *de Patient.* cap. 3, « saginari volens despuitur, verberatur, irridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur, » est ipsa admiratione major. Ipsum etiam silentium Præses ipse mirabatur vehementer, quia animi libertatem, et spontaneam patiendi voluntatem significabat, juxta illud Chrysol. serm. 23 : « Tacet qui volens patitur : clamat qui laniatur invitus. » Sed hunc uberrimum patientis Christi virtutum omnium in gradu heroico campum meditationi tuæ percurrendum relinquo.

Unum duntaxat attingam ad modum passionis non impertinens, quod nimirum inter

duos latrones crucifixus sit : qui sane moriendi modus infamiam crucis non mediocriter adauxit. Non enim aliud intendebant Judæi, dum Jesum duos inter latrones crucifixerunt, quam ut eorum suspicionis foret particeps. Sed Christus et humilitatis exempla præbere voluit, dum inter noxios quasi noxius suspensus, et cum sceleratis reputatus est. Voluit etiam in ipsa patibuli specie futuri judicii præsignare discretionem ; sicut enim latronum unus ad dexteram, ad sinistram alter collocatur, sic facturus est de vivis, et mortuis, electos ad dexteram, hœdos, seu reprobos ad sinistram positurus. Voluit etiam hac circumstantia monere parum esse pati, crucifigi, mori, nisi hæc de caritatis radice procedant, quia non facit Martyrem pœna, sed causa. Uterque latro cum Christo æque in crucem actus, non tamen uterque cum Christo peræque salvatus ; quia etiam tolerata mors sine caritate nihil prodest. His tropologice significantur, inquit venerabilis Beda, illi qui sub fide, et confessione Christi, vel agonem martyrii, vel quælibet arctioris disciplinæ instituta subeunt. Sed qui hoc pro æterna gloria ferunt, dextri latronis fide designantur. Qui vero humanæ laudis intuitu, sinistri latronis mentem imitantur, et actus.

Quærunt aliqui, an Christi Domini pedes uno fuerint clavo confixi, vel pluribus?

Respondeo hac in re certum esse de fide, Christi manus et pedes fuisse clavis perforatos, ita enim sentit tota Ecclesiæ traditio, et evidenter colligitur ex dicto Thomæ, Joan. xx : *Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum.* Certum est etiam latrones fuisse clavis cruci affixos, tum quia simpliciter Evangelistæ dicunt duos latrones fuisse cum Christo crucifixos. Tum quia in inventione S. Crucis grandis erat discernendæ veræ crucis difficultas, quæ tamen nulla extitisset, si latrones suis crucibus sine clavis alligati fuissent, nulla etenim foramina in eis apparuissent, sicut in cruce Christi patebant. Unde omnino reprobanda est eorum pictorum licentia, qui latrones non clavis, sed funibus alligant cruci, ut supplicium eorum a tortura Christi falsa pietate distinguant : sed non indiget veritas mendacio, et inanis est pietas, quæ non est subnixa veritati. Sed pictoribus, atque poetis fingendi est data facultas.

Quot autem clavis Christus confixus sit cruci, non est ita certum. Nemo quidem ambigit, quin quælibet manus suo fuerit clavo perforata ; sed de pedibus est majus dubium. Opinatur enim S. Gregorius Turonensis *de gloria Martyr.* cap. 6, pedes disjunctim, tabella supposita, et pedibus substante, fuisse suo speciali clavo confixos. Idem sentit B. Birgitta lib. 4. cap. 7. tabellæ tamen suppositæ non meminit, sed indicat pedes cancellatos, et decussatos distincto clavo perforatos. Illi etiam sententiæ favere videtur modus loquendi Cypriani, et Augustini, quorum ille serm. *de Pass.*, ait : « Clavis sacros pedes terebrantibus. » Iste vero cap. 6. *Medit.* ait : « Immaculata Christi vestigia diris confixa clavis. » Alii tamen Patres et Doctores, quibus suffragari videtur communior Ecclesiæ usus, pedes unico clavo transfixos affirmant. Verum res hæc est valde incerta, et vix definiri potest.

Quando passus est? Utique convenienti tempore. Sicut enim omnia loca sunt in manu Dei, ita et omnia tempora, quæ Pater posuit in sua potestate, et voluntate, qua agendorum omnium circumstantias decernit infinita illa sapientia, quæ omnia non minus fortiter, quam suaviter disponit. Tria in circumstantia temporis observanda sunt. Primo Christum passum esse immediante post Paschalis festivitatis solemnia, nimirum luna 15. manducarat enim pridie quam pateretur Pascha cum discipulis luna 14, ut in materia de Eucharistia plenius contra Græcos ostendetur, ut in tanto populorum concursu ignominiosius traduceretur, atque ut figuræ veritas responderet. « Oportebat enim (ait Magn. Leo serm. 7.) ut manifesto implerentur effectu, quæ diu fuerant figurato promissa mysterio : ut ovem significativam ovis vera removeret, et ut uno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum. Nam omnia illa, quæ de immolatione agni divinitus per Mosem fuerant præstituta, Christum prophetarant, et Christi occisionem proprie nuntiarant. Ut ergo umbræ cederent corpori, et cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua observantia novo tollitur Sacramento, hostia in Hostiam transit, et legalis festivitas dum mutatur, impletur. » Secundo ponderanda est hora Passionis, quæ contigit hora sexta, seu meridie, ut aspectabilius suspensus omnium oculis, omnium ludibrio exponeretur. Tertio consideranda est ætas Christi, qui in ætate juvenili voluit pati,

ut dilectionem commendaret erga nos suam, vitam tum pro nobis tradens, quando statu perfectissimo et florentissimo vigebat.

REFLEXIO.

Circumstantiæ Christi morientis Passionis opus amplificant, patientis amorem exaggerant in immensum : et circumstantiæ earum, quas fers tribulationum, te ad Christo hilariter compatiendum mirum in modum acuere debent, et inflammare. *Quis patitur*, quando pateris ? Peccator, divinæ læsæ majestatis reus, suppliciis dignus, et addictus sempiternis. Utilis sane, et vehementer utilis peccatoribus tribulatio, quæ aut eluit peccata, et deterit, aut ab eisdem deterret, et arcet ; estque loco flagelli, cum peccaverint ; loco fræni ne peccent. Dignum plane, et justum est, ut dormientes pungat Christus, et excitet, plagas infligens aliquot, quibus admoniti ad se redeant, et ad Deum : non secus ac prodigus paternarum deliciarum desertor, damnatusque ad porcos, quibus vivebat, nec convivebat, in se reversus. *Ibo*, inquit, *ad Patrem*. Quidni fortunam eripiet Deus ea usis ad luxum ? Quidni libertatem tollet ea abusis ad licentiam ? Quidni sanitatem auferet eam corrumpentibus ad libidinem ? Quidni poculum mœrorum absynthio, helleboroque concretis plenum tibi cœlestis Medicus propinabit, cum morbus tuus id postulet, et corruptio ? Provide etiam incisa vena sanguis minuitur, frequenter etiam in antecessum medicina adhibetur, non quia æger sit qui curatur, sed ne ægrescat. Sic peramenter Deus, qui internos morbos ab imis radicibus novit, adhibitis cladibus materiam vitiorum præcludit, et fomitem.

Quid pateris, quando pateris, ut tantopere conqueraris ? Momentaneum, et leve tribulationis æternum gloriæ pondus operaturum, si volueris. Nondum usque ad sanguinem restitisti, et licet restitisses, quid tum ? Anne pretiosior sanguis tuus Christi cruore? Numquid pro tua tu salute fundes reus, quod ille pro aliena fudit innocens ?

Ubi pateris, quicumque pateris ? In valle miseriarum, in convalle plorationis, in loco exilii, in campo pugnæ, et certaminis, in palæstra, in qua Deus suos ad robur instituit et virtutem, ac per multa aspera exercet, ut vincant : impellit adversitatum flabris, ut penitius in virtutibus radicentur ; severe diligit ut pater, ne specie dulcium enerventur et corrumpantur liberi. Denique in gymnasio probationis, in quo Gymnastes, et exercitor noster Christus e legionum suarum numeris, ut ignavos expungit, et imbelles, quos non videt nedum ad sudorem, sed et ad cruorem comparatos.

Quibus auxiliis pateris, quæ pateris? Inter exempla, et Sacramenta ; hinc vallatus præsidiis, inde permotus Sanctorum gestis et documentis. Sed Christi præsertim exemplum velut quoddam lumen præit, et e rivis sanguinis illius constantiam bibere possumus, et virtutem. « Quid vero tu trepidas (inquit Bernardus epist. 1.) quem fratrum unanimitas armatorum circummuniet, cui Angeli assistent a latere, quem dux belli Christus præibit, suos animans ad victoriam, et dicens : *Confidite, ego vici mundum*. Securus potes pugnare, ubi securus es de victoria. O vere tuta cum Christo, et pro Christo pugna, in qua nec vulneratus, nec prostratus, nec conculcatus, nec miles (si fieri possit) occisus fraudaberis a victoria : et beatus, si pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis. Væ autem si declinando pugnam perdis et victoriam simul, et coronam. »

Cur pateris ? Attende, quæso, quod, sicut cladium causa amor Dei in nos est, non odium; sic finis non læsio nostra, sed fructus noster est. « Nihil mihi videtur infelicius eo, » inquiebat Demetrius, cui nihil evenit adversi. » Succinit Boetius : « Infelicissimum infortunii genus est semper fuisse felicem, » felicitate nimirum temporali et caduca. Quia nimirum falsæ mundi felicitatis, et miseriæ finis æterna calamitas est; miseriarum vero pro Christo toleratarum exitus, felicitas infinita. In stadio ergo respice coronam, si vis habere victoriam. « Fili, non te frangant labores, » inquit Thomas a Kempis, « quos assumpsisti propter me, nec tribulationes te dejiciant usquequaque, sed mea promissio te roboret, et consoletur. Non diu hic laborabis, nec semper gravaberis laboribus. Veniet una hora, quando cessabit omnis labor, et tumultus. Modicum est breve omne, quod transit cum tempore. Nonne pro vita æterna cuncta laboriosa sunt toleranda ? Leva igitur faciem tuam in cœlum » etc.

Quomodo pateris ? Non sponte, sed ægre ; non alacriter et impavide, sed coacte. Quia nimirum amore mundi plenus, caritate Christi vacuus es. Si enim Crucifixum sincero

prosequereris amore, nihil durum, nihil grave, nihil amarum, nihil lethale computares; quia caritatis impenetrabilis lorica respuit jacula, gladio excutit, periculis insultat, mortem ridet; si amor est, vincit omnia, ut prosequitur Chrysolog. serm. 40. Quin verus Crucifixi amor nedum durum nihil reputat, sed amara quæque dulcia præ dilectionis abundantia arbitratur. Placebat sibi in infirmitatibus amore Christi æstuans Paulus. Tripudiabant, et triumphabant toto licet lacero corpore, et ebulliente cruore martyres, submittente sensus non stupore, sed amore. Stabant Sancti in magna constantia adversus angustiantes se; uri, vulnerari, occidi, alligari non solum juvabat, sed libebat; nihil accidere bonis illis mali poterat : quidquid eveniebat in suum colorem trahebant, nec crucem timebant, sed avebant, ut pressurarum fortissimis argumentis suum erga Christum amorem significarent. At tu, qui Christum vix amas, nulla a te in pœnis lætitia, nulla in laboribus voluptas percipitur; quia nihil tibi minus in votis est, quam Christum de tua erga ipsum caritate certiorem reddere.

Denique *quando pateris?* Tunc nimirum, quando utilis, et meritoria potest esse pœnitentia; quando honorifica, et illustris est voluntaria pro Christo tribulatio. Patiuntur homines in hoc mundo, patiuntur damnati in inferno : utrobique miseria, sed dispar causa, ibi libertas valet ad meritum, hic necessitas inane reddit supplicium. Velis nolis, crucem semper invenies : si volueris plora, ambula ubi vis, quære quodcumque volueris, et non invenies, inquit laudatus Thomas a Kempis, nisi aliquid semper pati debere aut sponte, aut invite; aut enim in corpore dolorem senties, aut in anima spiritus tribulationem sustinebis. Crux semper parata est, et ubique te expectat. Non potes effugere ubicumque cucurreris; quia quocumque veneris, teipsum tecum portas, et semper teipsum invenies. Converte te supra, converte te infra, converte te extra, converte te intra, et in his omnibus invenies crucem. Ergo necessitatem converte in virtutem, dum tempus habes, nec adest nox, in qua non poteris operari : ergo crucem libenter porta, ut portet te : ne invite portes, quod vitare non potes.

SPECULATIO III.

Expenduntur circumstantiæ mortem Christi consequentes.

Hæ circumstantiæ sunt potissimum tres, nimirum prodigia, quæ in morte Christi contigerunt; sepultura corporis, et descensus animæ ad inferos. De singulis quædam selecta notabimus.

Inter prodigia insignia infimum locum non tenet conversio latronis; nam, ut ait Chrysost. hom. 48. *in Joan.*, « latronem in cruce convertere, et in paradisum inducere, non minus fuit, quam concutere petras. » Apparuit enim victricis gratiæ omnipotentissima vis, qua insidiator viarum, publicus homicida usque ad crucem reus, factus est Christi repente confessor : et inter acerrimos corporis, animique cruciatus mira conversione mutatus petiit regnum Christi. « Quæ istam fidem exhortatio persuasit? (ait Magnus Leo serm. 2.) Quæ doctrina imbuit? Quis prædicator accendit? Non viderat prius acta miracula, cessaverat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, vivificatio mortuorum : ea ipsa, quæ mox erant gerenda, non aderant; et tamen Dominum confitetur, et Regem, quem videt supplicii sui esse consortem. » Certe ille solus intus egit, intus movit, qui confitenti paradisum repromisit : quæ sane promissio non tam de ligno crucis, quam de throno editur potestatis. Similem virtutem ostenderat in conversione Petri, cujus paventem animum Christus « mox ut respexit, erexit, et in fletus pœnitudinis incitavit : citoque in soliditatem suam rediit petra, tantam recipiens fortitudinem, ut quod tunc in Christi expaverat Passione, in suo post supplicio non timeret, » ait idem Leo serm. 9.

Huic interiori miraculo accesserunt alia stupenda, et ad confirmationem veritatis doctrinæ Christi adjicitur totius attestatio creaturæ. Moriente enim Christo elementa conquassata tremuerunt : densis tenebris splendor solis obductus meridiem commutavit in noctem; stabilitatem suam concussa terra non tenuit, ac petrarum firmissimarum confracta soliditas; velum Templi scissum est : monumenta patuerunt, ut in Judæos cœlum, et terra sententiam ferrent, suoque auctori testimonium famulatumque præberent.

Multiplicavit etiam Christus ea visibilia,

et ingentia miracula ad reprimendam Judæorum audaciam, qui fixuris clavorum addentes tela linguarum dicebant : *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Si Rex Israel est, descendat de cruce, et credimus ei.* Christus autem noluit descendere, ut passionem consummaret, et voluit miracula edere, ut potuisse se descendere invictissime confirmaret. « Hic vocibus, » inquit pereleganter Magnus Leo serm. 10, « stultis, atque blasphemis reddunt omnia elementa responsum, et unam in vos sententiam ferunt : cœlum, terra, sol, syderaque indignos vos suo ministerio protestantur terribili motu, insolitoque defectu tenebras mundo vestræ cæcitatis ostendunt. Quod si ad arguendum vos nec cœlestia, nec inferna sufficiunt, et crucem Christi magis potuerunt petræ, atque monumenta, quam corda vestra sentire, saltem quod in Templo actum est scienter advertite. Velum, cujus objectu includebantur sancta sanctorum, a summo usque ad ima diruptum est. Repudiatos itaque vos debuistis agnoscere, et omne jus sacerdotii perdidisse. » His ergo miraculis oppilavit iniquitatem, et obstrusit os loquentium mendacia, etiamsi non descenderet de cruce, nec Passionis labores mitigaret, qui omnia Passionum genera percurrere, et constanter tolerare voluit, ut exemplo doceret inter præsentis vitæ pericula non tam optandum esse nobis declinando ista effugere, quam tolerando superare. Nec Judæos convertisset a cruce descensus, quos petrarum non potuit ruptura emollire. Maluit ergo in cruce persistere, ut pœnitentibus et militibus suis perseverantiæ necessitatem inculcaret, et ad labores Christianæ militiæ fideli constantia tolerandos ejus permoveremur exemplo, quem nullæ contumeliæ, nulla convitia, nulla vanæ insultationis opprobria a sui via propositi dimoverunt. Ejus ergo auxilio per patientiam in vigiliis, in laboribus, in jejuniis, in orationibus, in castitate, cæterisque christianæ ethice officiis curramus, et non deficiamus. Callido tentatori, qui nihil vacuum a suis relinquit insidiis, ad mortem usque resistamus, « ut, quamvis impugnare non desinat, neminem tamen, quem expugnet, inveniat », ut ait S. Leo serm. 17. *de Pass.*

Mortem Christi secuta est corporis sepultura, quæ fuit valde conveniens. Tum ad veritatem mortis demonstrandam : nullius enim corpus in sepulcro reponitur, de cujus mortis veritate non constet. Unde et Pilatus corpus Christi sepeliri non concessit, nisi prævia diligenti mortis ejus inquisitione. « Sepulturam patitur (ait Chrysol. serm. 68.) ne mortem non adiisse ut vinceret, sed simulasse ut eluderet, ab impiis jactaretur. » Tum ut gloriosior appareret resurrectio de sepulcro ; nam, ut ait idem Chrysol. serm. 60, « mortem suscepisse, et vicisse ; intrasse inferos, et rediisse ; venisse in jura tartari, et tartari jura solvisse, non est fragilitas, sed potestas. » Humanum quippe est sepeleri, sed sepulcri petram resurgendo penetrare divinum. Hic ergo non offendat tumuli auditus, ubi resurrectionis gloria abscondit, et illustrat tenebras sepulturæ. Et ideo dicitur Christus « inter mortuos liber », quia nec sepulcri inclusione, nec lapidis positione resurrectio potuit impediri. Tum ut spem resurrectionis nostræ futuræ non minueret horror sepulturæ : sicut enim crucifixus est, ut quia per lignum mors venerat, rediret vita per lignum ; mortuus, ut mors morte ejus moreretur : ita « sepultus (ait Chrysol. serm. 59.) ut ex illius semine corporis, omnis humanorum corporum satio vitalem surgeret, et levaretur in messem. » Tum ut exemplo præmonstraret eos, qui per Christi mortem peccatis suis immoriuntur, latentia debere quærere sepulcra, quibus abscondantur a conturbatione hominum, juxta illud Coloss. III : *Mortui estis et vita vestra abscondita est cum Christo.* Mortificatæ enim passiones cito reviviscunt, cito putati repullulant pravorum habituum rami, cito resilit coopertus pœnitentiæ cinere concupiscentiæ ignis, nisi frequenter tradamur sepulturæ, id est a sæculi commercio secedentes, solitudini corporis, et animæ diligenter incumbentes, abscondamur in abscondito faciei Dei, ut quæ conversantes perdidimus, solitarii resarciamus. Et, licet semper putationis tempus sit, sicut semper est opus, seligendæ, tamen sunt et in diebus horæ, et in mensibus dies, et in anno hebdomadæ, ut sacris exercitiis uni necessario unice cum Maria vacemus, postquam reliquo tempore solliciti, et erga plurima sicut Martha turbati fuimus. Denique sepultura immensam caritatem, et humilitatem ostendit Deus-homo, propter nos non dedignans sepulturæ vilitatem. Quia, ut dicitur in concilio Ephesino, « nihil horum, quæ salvant homines, injuriam Deo facit, quia ostendunt eum non passibilem, sed clementem. Nihil putat injurium Deus quod est occasio salutis

hominibus. » Et tamen contra intentionem occidentium Christus fuit honorifice sepultus, a magnatibus cum ingenti aromatum copia tumulatus, nimirum a Joseph ab Arimathia nobili decurione, et a Nicodemo Principe Judæorum; quia humilitatis semper gloria est comes, et qui se humiliat exaltabitur. Et bene observavit Chrysost. tract. *adversus Gent.*, quod in aliis hominibus florent corpora viva, mortua putrescunt, et fœtent. « Sed in Christo est totum contrarium; nam ante crucem omnia sunt mœsta, et infirma. Ut autem crucifixus est, omnia clariora sunt facta, ut noscas non purum hominem crucifixum. » In sepultura ergo humilitas humanitatis, in incorruptione virtus Divinitatis enituit, quæ non dedit sanctum suum videre corruptionem.

Observat autem S. Thomas, Christum sepultum fuisse in horto, ut significaretur, quod per mortem, et sepulturam ipsius liberamur a morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto Paradisi commissum. Addit vero, ideo Salvatorem in aliena positum esse sepultura, quia pro aliorum salute moriebatur; atque etiam ut extremæ paupertatis exempla præberet, ut sicut vivens non habebat domum, moriens non habebat vestem, sic mortuus sepulcrum proprium non haberet. In novo autem ponitur monumento, ne post resurrectionem surrexisse alius fingeretur. Ratio autem cur corpus Christi manserit in sepulcro una die, et duabus noctibus, tradetur postea dum de resurrectione ejus agetur.

Corpore autem in sepulcro remanente, anima ejus descendit ad inferos, ut sicut nos moriens liberavit a morte, sic descendens ad inferos nos ad cœlos traheret; omnis enim Christi humiliatio est nostra provectio; et, ut belle ait Leo serm. 7. et 19. *de Pass.*, « in nostra humilitate contemptus, in nostra mœstitudine contristatus, in nostro est dolore crucifixus. Passionem enim mortalitatis nostræ ob hoc misericordia subiit, ut sanaret; ob hoc virtus recepit, ut vinceret. In his omnibus sunt et humilitas hominis, et celsitudo Deitatis, nec misericordiæ ratio majestatem miserentis obscurat; quia de ineffabili potentia factum est, ut conferretur homini gloria per contumeliam, incorruptio per supplicium, vita per mortem. » Unde dicitur Oseæ XIII : *Ero mors tua, o mors; ero morsus tuus, inferne.*

Decebat etiam triumphum Christi, ut diabolo Passione ejus devicto, vinctos ejus in inferno detentos eriperet, principatusque, ac potestates exspoliaret, et in nomine Jesu omne genu cœlestium, terrestrium, et infernorum flecteretur; unde nihil dignitatis humiliatione illa amisit Christus, sed dum se dejecit ad infima, actum simul auctoritatis exercuit. Sicut rex carceres ex dignatione visitans, ut liberet mancipatos, inclinatur quidem, sed in liberatione potestas regia illustratur. Qui enim in altissimo dignitatis fastigio constituuntur, unicum habent crescendi medium, si descendant. Similiter ergo Christus ad inferna descendere dignatus est, sed statim tenebrarum, et mortis principem colligavit, legiones illius perturbavit, portam inferni, vectes ferreos confregit, captivos in libertatem revocavit pristinam, peccatorum tenebris occæcatos splendida luce perfudit, et omnes justos, qui originali peccato astricti tenebantur, absolvit, ut prosequitur Augustinus serm. 137. *de Temp.*

Ex his confutata manet hæresis Bezæ asserentis inferni nomine intelligi sepulcrum, in quod Christus descendit dum sepultus est : sed ex Symboli contextu clare liquet, Christum et mortuum, et sepultum, et ad inferos descendisse; si autem inferi significarent sepulcrum, bis idem articulus in Symbolo poneretur. Contradicit etiam hæc hæresis toti Ecclesiæ traditioni, quæ infernum esse locum in infima terræ parte situm constanter affirmat. Confutatus etiam manet error Durandi opinantis, animam Christi actenus ad inferos descendisse, quatenus merito suæ Passionis aliquem ibi effectum produxit, nimirum claritatem, qua Patres expectantes illuminati sunt. Sed hunc errorem reprobat Petrus Act. II, ubi loquens de Christo, ait : *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.* In cujus confirmationem allegat illud Psalm. XV : *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Quæ verba non possunt intelligi de descensu solum virtuali penes operationem, non enim computatur inter beneficia quod Christus virtutem suspenderit. Ratio etiam confutat illam Durandi novitatem; nam, si solum secundum virtutem effusam anima Christi descendit ad inferos, posset etiam dici ad cœlos ascendisse, quia paradisum latroni contulit, Angelos gaudiis perfudit, eorumque ruinas ascito tanto tot veterum Patrum numero implevit. Posset etiam eadem facilitate asseri,

Christum totum orbem peragrasse varias in dissitis partibus gratias conferendo : necnon et ad purgatorium venisse, animabus in eo detentis effectum Passionis suæ applicando. Urget etiam hic maxime regula Ticonii ab Augustino lib. 3. *de doct. Christ.* cap. 10. et 16. approbata : Verba Scripturæ semper in propria sunt significatione accipienda, quando nullam habent, vel inferunt absurditatem. Quid autem absurdi est asserere, Christum ad infernum proprie dictum, quod est in corde terræ, descendisse, præsertim cum Matth. XII. expresse dicatur : *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ*, id est, ut exponit Hieron. *in cap.* II. *Jonæ :* « Sicut cor in medio est animalis, ita infernus in medio terræ esse perhibetur. »

Dices : Si ille descensus ad inferos ad litteram intelligatur, poterit etiam explicari de inferno damnatorum, quod tamen repugnat communi sensui Fidelium.

Respondeo animam Christi ad infernum damnatorum minime per suam essentiam descendisse, quia Christus non accedit, nisi ut speciale beneficium infundat, ejus enim specialis præsentia imitatur divinam, quæ uni operationi innititur : nullum autem beneficium erat anima Christi collatura inferno damnatorum, quia ibi nulla est redemptio. Dici tamen potest, animam Christi per effectum ad infernum damnatorum descendisse, effectum suæ potentiæ aliqualiter ad illos extendens, damnatorum incredulitatem, et malitiam confutans. Nec obest, quod Act. II. dicitur Deum Christum suscitasse, *solutis inferni doloribus.* Nam in illa parte inferni, in qua sancti Patres detinebantur, licet non essent sensibilium dolorum cruciatus, erat tamen quidam dolor de dilatione speratæ gloriæ, juxta illud Proverb. XIII : *Spes quæ differtur affligit animam.* Solvit etiam Christus inferni dolores respectu sui, non quod eis subjectus fuerit, sed eos irritos efficiendo, ne teneretur ab eis, sicut solvi possunt laquei venantium ne teneant, non quia tenuerunt.

Dices rursus : Si Christus descendit ad inferos, vel descendit secundum se totum, vel secundum partem : non secundum se totum ; nam corpus ejus mansit in sepulcro : non secundum partem, quia nomen *Christus*, supponit pro persona, quæ non habet partes : ergo Christus non descendit ad inferos.

Respondeo ex Capreolo in 3. dist. 23. nomen hoc *Christus*, quatuor modis sumi posse. Primo pro persona Filii Dei absque alia connotatione, et in hoc sensu ait August. lib. 3. *de Symb.* cap. 7 : « Christum esse semper ubique totum. » Hoc eodem sensu plerique Patres, et concilia dicunt Jesum Christum ex Patre natum descendisse de cœlis, et incarnatum esse ; idque consonat verbis Christi, Joan. III : *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius hominis, qui est in cœlo.* Ubi Filius hominis dicitur descendisse de cœlo, quantumvis solum Verbum de cœlo descenderit, quia propter idiomatum communionem, et personæ Christi unitatem, nihil de Verbo dici quit, quod non de Christo pariter valeat affirmari. Secundo sumi potest nomen *Christus*, pro persona filii connotante naturam humanam sibi hypostatice unitam. Tertio pro persona filii connotante partes humanitatis ab invicem separatas, sed a se nequaquam dimissas. Quarto sumi potest Christus pro composito constante persona Filii, et humanitate integra. Jam facile apparet, in vero sensu dici posse Christum totum fuisse in sepulcro : quia cum per mortem, dissoluta unione corporis et animæ, perseveraverit unio personæ Christi cum utraque parte disjuncta, fit inde totum Christum fuisse in sepulcro, non totalitate naturæ, sed totalitate personæ, pro qua supponit hoc nomen Christus.

Quæres, an Christus moram fecerit in inferno ?

Respondeo, quod, sicut corpus Christi mansit in sepulcro per diem integrum, et duas noctes : ita tantumdem temporis anima mansit in inferno. Conveniens quidem fuit, ut eodem tempore, quo corpus eductum fuit de sepulchro, anima etiam educeretur de inferno, ut ambæ partes sicut passionum, et humiliationum fuerunt earumdem participes, ita essent ejusdem in resurrectione honoris sociæ. Cum his tamen stat Christum statim, atque ad infernum descendit, Sanctos ibi existentes liberasse, non educendo eos de inferno, sed eos luce gloriæ illustrando ; et in hoc sensu dixit Salvator latroni : *Hodie mecum eris in paradiso.* Quia, licet ad cœlum corporeum non assumptus fuerit, divinæ tamen gloriæ visione donatus est ; quæ visio totam paradisi felicitatem cum constituat, merito paradisus appellatur.

Quæres secundo, utrum Christus præter SS. Patres, aliquos ex aliis receptaculis inferorum liberarit ?

Respondeo nullos : In primis enim nullum de inferno damnatorum eripuit, quia illis solis conferri potest Passionis Christi fructus, qui Christo per fidem caritate formatam conjunguntur : damnati autem vel fide omnino carent, ut infideles, vel caritate, et gratia, ut alii : ergo nullus damnatorum ab inferno redemptus fuit. Idem dicendem est de animabus puerorum cum originali peccato decedentium, qui nec per proprium fidei, et caritatis motum, nec per ullum sacramentum Christo conjuncti fuerunt. Et hoc quidem non contingit propter Christi impotentiam, sed propter hujusmodi animarum conditionem, quæ sunt in statu termini, in quo in quamcumque partem ceciderit arbor, ibi erit. Nec obest illud Rom. v : *Si unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.* Quod non videtur verum, si nulli damnati, vel pueri per gratiam Christi liberati sunt. Non obest, inquam, quia, ut ait S. Thom. quæst. 52. art. 7, « ly plures, non est accipiendum comparative, quasi plures numero sint salvati per gratiam Christi, quam damnati per peccatum Adæ ; sed absolute, ac si diceret, quod gratia unius Christi abundavit in multos, sicut et peccatum unius Adæ pervenit ad multos. Sed, sicut peccatum Adæ ad eos tantum pervenit, qui per seminalem rationem carnaliter ab eo descenderunt : ita gratia Christi ad illos tantum pervenit, spirituali regeneratione ejus membra sunt facti, » vel caritate formata illi uniti : quod utique non competit pueris in originali mortuis, nec adultis ob peccatum mortale æternis flammis addictis.

Quantum ad animas Purgatorii docet S. Doctor art. 8, illas, quæ fuerunt tales, quales nunc sunt quæ in Purgatorio detinentur non fuisse liberatas per descensum Christi ; sed illas duntaxat, quæ fuerunt tales, quales sunt illæ, quæ jam a piacularibus illis flammis eximuntur. Quia Passio Christi non habuit tunc majorem efficaciam, quam habeat nunc, cum ejus virtus sit sempiterna. Cum ergo descensus Christi non fuerit liberatorius nisi in virtute Passionis Christi, sequitur, quod tunc nihil amplius contulerit animabus illis, quam quotidie conferatur animabus sufficienter secundum divinæ justitiæ leges purgatis : proinde censet S. Doctor, per descensum Christi nullum speciale beneficium animabus illis esse collatum, sed illas duntaxat fuisse liberatas, quæ præfinitum sibi purgationis tempus impleverunt, vel quæ dum essent in corpore, « meruerunt per singularem fidem, et devotionem ad mortem Christi, ut eo descendente liberarentur a purgatorii pœna. » Quibus ultimis verbis indicat S. Doctor, ob descensum Christi, necnon in gloriam triumphi ejus aliquos fuisse specialiter liberatos, supposita tamen conditione fidei, et devotionis specialis eorum, qua sperarunt, ut eo descendente liberarentur ; subindeque respectu illorum descensus Christi fuit executivus, et applicativus beneficii crediti, et sperati. Credibile tamen est, animam Christi patientes animas fuisse solatam et notitia adventus sui, et expectatione liberationis per sacrificium Missæ a se institutum, aliisque Christianæ Religionis sacris ritibus, et suffragiis notis eas non mediocriter recreasse.

REFLEXIO.

Christus mortuus est : ergo qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est ; quia, si secundum carnem vixerimus, moriemur ; si autem spiritu facta carnis mortificaverimus, vivemus. Sit nobis vivere Christus, et mori lucrum, id est, ut exponit Ambros. lib. *de fid. Resurr.*, « commoriamur cum Christo, ut vivamus cum eo. Sit quidam quotidianus usus in nobis, affectusque moriendi, ut per segregationem a corporis voluptatibus, anima nostra se discat extrahere, et tanquam in sublimi locata, quo terrenæ adire libidines, et eam sibi glutinare non possint, suscipiat mortis imaginem, ne pœnam mortis incurrat. »

Disputant quidam theologi, utrum Adamo non peccante Verbum incarnatum esset ? Verum nullus ambigit, nemo in dubium, aut controversiam vocat, utrum peccato non existente Verbum assumpsisset carnem passibilem. Solum ergo peccatum passibili illud carne induit, passionibus obruit, mortem dirissimam intulit. Ipsum superbia nostra exinanivit, ambitio exhonoravit, gula felle, et aceto potavit, luxus denudavit, luxuria laniavit. Heu quale monstrum, quo auctor vitæ interfectus est ! Ergo malorum omnium summum, et summa, imo malum unicum peccatum est. Et tamen proh dolor ! Peccatum amant, peccato inhiant, peccatum sicut aquam bibunt hujus sæculi Christiani. Rursusque crucifigentes sibimetipsis filium Dei

super dolorem vulnerum ejus addunt, Christum Dei conculcant, sanguinem Testamenti in quo sanctificati sunt, pollutum ducunt, spiritui gratiæ contumeliam faciunt. Divinitatem quantum in ipsis est occidunt, dum Deum, qui est animæ anima, ab anima dividunt, manus ingratitudine ligant, pretium infinitum vili brevis voluptatis, aut commodi commutatione vendunt, supra Judam proditores, super tortores diri, super Judæos puniendi. Quod enim nefarii Passionis Ministri semel jussi, vel sponte perpetrarunt, hoc nostri Christiani, vel potius antichristiani et graviter, et facile, et crebro, et quotidie sacrilega renovant manu, et consuetudine peccandi suave inveniunt, quod ipsi fuit Pilato formidandum. « O homo (inquit Christus moriens apud Bernardum) vide quæ pro te patior ! Nonne satis pro te vulneratus sum ? Cur addis afflictionem afflicto ? Magis aggravant me vulnera peccati tui, quam vulnera corporis mei. Non est dolor sicut is, quo crucior. Vide pœnas, quibus afficior ; vide clavos, quibus confodior, cumque tantus sit dolor exterior, interior est planctus gravior, cum te ingratum intueor. »

Est etiam Christi in cruce morientis intrepida constantia, et invicta perseverantia viris Religiosis spiritalibus summe observanda. Spondebant Judæi se in Christum, si descenderet a cruce, crediturosque ; et tamen Christus tam specioso procurandæ salutis despecto prætextu, in cruce maluit interire, quam inconstantiæ signa præbere. Docere voluit exemplo, quod vero antea prædicarat : *Qui perseverarit usque in finem, hic salvus erit.* Heu quot videmus, et deploramus, qui splendentia propagandæ Dei gloriæ, arcessendæque peccatoribus salutis prætexunt negotia, ut arctarum vitæ communis observantiarum jugum excutiant, et extorto privilegio vulnus inferant legi, quam professi sunt. « Non deerunt concionatores, qui tibi sufficiantur, tametsi non prædices (inquiebat vitæ regularis columna R. P. Gabriel Ranquet Ordinis nostri) ; sed ægre invenientur, qui pro peccatis tuis jejunent. » An nescis, quod in cassum bonum agitur, si ante vitæ terminum deseratur ; et quod, teste Gregorio, frustra velociter currit, qui priusquam ad metas venerit, deficit. Sed agitur, inquis, Ordinis existimationis caput, agitur Christianæ Reipublicæ gloria, salus agitur animarum. Bene est, probo zelum, laudo conatum : sed illum non inflammat, ut par est, caritas, nisi informet scientia, firmetque constantia. Videtur quidem fervidus, sed nec circumspectus est, nec invictus. Nam quomodo invictus, et constans, qui descendit de cruce, et mittens manum suam ad aratrum respicit retro ? Alios salvare cupis, et salutem negligis tuam ? Alios ut stent promissis in baptismate emissis hortaris, et tu non reddis Domino vota tua, quæ distinxerunt labia tua ? Quid prodest tibi universum mundum lucrari, animæ vero tuæ detrimentum pati ? Aut quam commutationem dabis pro anima tua ? Quin et paucos, vel nullos lucraberis, nisi fueris et disciplinæ custos, et observantiæ tenax. Quomodo enim pœnitentiam suadebit desertor pœnitentiæ ? « Delicatus Magister est, » inquit Hieronymus *ad Nepot.*, « qui pleno ventre de jejuniis disputat. Delicata doctrina est pugnanti ictus dictare de muro ; et cum ipse unguentis delibutus sit, cruentum militem accusare libidinis. Accusare avaritiam et latro potest. Sacerdotis Christi os, mens, manusque concordent. »

Porro quam damnanda sit eorum ignavia, qui nulla gravi urgente infirmitate, carnis, et sanguinis solis revelationibus ducti adjiciunt susceptam reformationem, et arctioris vitæ institutum, nemo non videt. Nonne de his vere dicitur : *Effusi sunt gressus eorum*, quorum spes lapsæ, in vanum effusus labor, vota sunt destituta. Vidimus plures per aliquot annos habuisse studium probitatis, castitatis custodiam, vitæ arctioris affectum, piæ propositum servitutis, sedulæ observationis officium, et subito tædio mutatos discessisse de observantia; vale dixisse jejuniis, indulgere deliciis, studere luxuriæ, et ea omnia disciplinæ septa irrumpere, quæ ad Sanctissimi instituti indemnitatem Patres sui apposuerunt. Sed quid faciam, inquis, qui aliter facere non possum : continua abstinentia, diuturna jejunia, noctis vigiliæ corpus debilitant, complexionem evertunt : legumina ventosa sunt, caseus stomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt melancholiam, choleram porri accendunt, pisces de stagno, aut de lutosa aqua meæ protinus complexioni non congruunt. Verum his molliculi animi tui artificiis jamdudum occurrit Bernardus serm. 66. *in Cant.* et serm. 30. et epist. 1. et alibi his fere verbis : Bene scio, quod delicatus es, et quod mollibus assuetus modo duriora non possis. Sed quid si potes facere, ut possis ? Quæris quomodo ? Surge,

præcingere, tolle otium, exere vires, move brachia, complosas explica manus, exercitare in aliquo; et statim senties sola te appetere, quæ famem tollant, non fauces demulceant. Olus, faba, pultes, panisque cibarius cum aqua quiescenti quidem fastidio sunt, sed exercitato magnæ videntur deliciæ. Vigilias times, et jejunia, manuumque laborem? Sed hæc levia sunt meditanti flammas perpetuas. Recordatio deinde tenebrarum exteriorum facit non horrere solitudinem. Si futuram cogitas de verbis otiosis discussionem, non valde displicebit silentium. Fletus æternus, et stridor ille dentium ante cordis oculos reductus, pares tibi reddet mattam, et culcitram. Denique si, sicut de nocte, quod regula præcipit, bene ad Psalmos vigilaveris, nimis durus erit lectus, in quo quiete non dormias, quale est hoc, ut in omnibus fluviis, agris, hortis, cellariis reperiri vix possit quod comedas? Puta te, quæso, Monachum esse, non medicum; nec de complexione judicandum, sed de professione. Audi Bernardum et fluxa corporis constitutione debilem, et pœnitentiæ rigore contritum, et studiis, laboribus, itineribus fractum, de se tamen sic loquentem : « Abstineo a vino, quia in vino luxuria est : aut si infirmus sum, medico utor, juxta consilium Apostoli. Abstineo a carnibus, ne dum nimium nutriunt carnem, simul et carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studeo sumere, ne onerato ventre, stare ad orandum tædeat, et ne improperet etiam mihi Propheta, quod panem meum comederim cum saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio sane ventris, usque ad titillationem pertingat libidinis. » Sed si his nondum argumentis moveare, Crucifixum, ipsumque et carne molliorem, et membris teneriorem, et sentiendi facultate, post hominum memoriam maxime præditum, intuere, et exclama : « Nolo amplius esse sine vulnere, cum jam te video vulneratum. »

DISSERTATIO V

De exaltatione Christi.

Docet S. Thomas quæst 49. art. 6. Christum Passione sua quadruplicem exaltationem promeruisse. Æquum enim est, ut « cum aliquis sibi ex justa voluntate subtrahit quod debebat habere, mereatur ut sibi amplius supperaddatur, quasi merces justæ voluntatis. » Et inde est, quod sicut dicitur Luc. XXIV : *Qui se humiliat exaltabitur ;* Christus autem in sua Passione seipsum infra suam dignitatem quadruplici humiliatione dejecit; nam et amarissimæ morti, et horridæ sepulturæ, et ignominiosissimis probris, et humanæ subditus est potestati. Ergo dignum et justum fuit ut vulneribus, et morte conscissum saccum circumdaret resurrectionis lætitia, ut corpus in sepulchro latitans, et animam in inferiores partes terræ descendentem ascensio super omnes cœlos sublimaret; ut reputatum cum peccatoribus consessus paternæ dexteræ super omnes Angelos eveheret, et in nomine ejus omne genu flecteretur, qui Judæorum fuerat probris, et pedibus per summum dedecus conculcatus; ut demum supremam in omnes haberet indeclinabilis judicii potestatem, qui a peccatoribus fuerat accusatus, et iniquissime condemnatus. De Christi judiciaria potestate alibi disseruimus, de aliis tribus impræsentiarum disputabimus. Et quia ad Christi exaltationem non parum conducit collata Christo eximia potestas, quam habet in cœlo, et in terra in ordine ad quæcumque patranda miracula ; ideo de illa etiam agemus.

CAPUT I.

GLORIA RESURRECTIONIS, ET TRIUMPHUS ASCENSIONIS CHRISTI.

Solemne est Deo amicorum calamitates temperare, quia potum dat in lacrymis, in

mensura, et secundum multitudinem dolorum ipsorum, consolationes ejus lætificant animas sanctas. Unde nec corpus Christi diu in sepulchro jacere, nec Mariam luctu obrui, nec Apostolos mœrore consumi permisit. Sed tristitiæ lætitia, opprobrio gloria, dolori incorruptibilitas, morti nova resurrectionis vita, sepulturæ ascensio super omnes cœlos successit, ut sequentibus speculationibus clarebit.

SPECULATIO I.

Resurrectio Christi fuit necessaria.

Necessaria, inquam, tum ad commendandam divinam justitiam, cui solemne est deponere potentes de sede, exaltare humiles ; tum ad illustrandam firmandamque fidem, quæ uni innititur resurrectioni, sine qua *inanis est prædicatio nostra, inanis et fides nostra*, ut I. Cor. xv. dicitur ; tum ad spem fidelium sublevandam ; reponitur enim hæc spes resurrectionis in sinu membrorum, dum sciunt caput suum resurrexisse, et mortuum revixisse Redemptorem ; tum ad informandos Christianorum mores, nam mori peccato, et in novitate vitæ ambulare tenentur, qui Christum resurgentem adorant; tum ut resurgens Christus ea nobis bona conferret, quæ sua fuerat Passione promeritus ; quæ enim fuisset utilitas in sanguine ejus, si descendisset in corruptionem ? Denique gloriam resurrectionis jure merito corpus illud exigebat, quod erat unione hypostatica decoratum.

Dices : Si resurrectio Christi fuit Christi morientis præmium, cur non statim post mortem Christus resurrexit ? Si resurrectio Christi est futuræ nostræ exemplar, cur non usque ad finem mundi, sicut nostra, dilata est ?

Respondeo Christum inter mortuos liberum, nulla mortis necessitate, nullis sepulcri vinculis detentum, tamdiu resurrectionem distulisse, quamdiu ad nostræ fidei instructionem desiderabatur. Exigebat autem fides Divinitatis ejus, ut subita resurrectione demonstraretur : postulabat vero fides humanitatis aliquam mortem inter et resurrectionem inveniri moram, quia si nulla intercessisset, de veritate mortis, et consequenter resurrectionis dubia suborta fuissent, quæ dilata ad tertium diem resurrectione extincta sunt. Unde non debuit Christi resurrectio statim fieri, nec ad finem usque mundi differri : neque in hoc Christi resurrectio est exemplar nostræ, sed in eo, quod corpus nostræ humilitatis reformabit, et corpori claritatis suæ configurabit in resurrectione nostra definitis a Deo temporibus executioni mandanda.

Dices iterum : Resurrectio non fuit necessaria vel sufficiens ad Christi Divinitatem comprobandam, si contigerit multis aliis : atqui sic est ; nam in veteri Testamento per Eliam, et Elisæum aliqui suscitati leguntur, quorum meminit Apostolus Hebr. xi : *Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.* Narrat etiam Matthæus cap. xxvii. tempore Passionis Christi aperta fuisse monumenta, et multa corpora Sanctorum, qui dormierant, resurrexisse : ergo resurrectio Christi non fuit necessaria.

Respondeo resurrectionem, qualis Christo obtigit, fuisse illi soli eximiam. Licet enim aliqui tam in veteri, quam in novo Testamento a morte fuerint ad vitam reparati, tamen quia surrexerunt iterum morituri, ideo resurrectio eorum imperfecta valde fuit. At Christus non solum a morte, sed a possibilitate moriendi primus liberatus est ; Christus quippe resurgens jam non moritur. Unde et pervenit ad vitam omnimodis immortalem, quæ est vera, et perfecta resurrectio, quia quamdiu aliquis vivit subjectus necessitati moriendi, quodammodo mors ei dominatur, illud enim quod possibile est esse, secundum quid, nimirum potentialiter dicitur esse. Hinc Christus ab Apostolo *primogenitus ex mortuis, primogenitus mortuorum, primitia dormientium*, nominatur, quia prius tempore et dignitate resurrexit.

Porro de illis Sanctis, quorum corpora cum Christo resurrexerunt, gravis est inter ipsos Patres controversia. Plerique enim eos ad vitam immortalem resurrexisse contendunt, tum ut gloriosa resurrectione congrui essent resurrectionis Christi testes, haberetque Christus aliquos resurrectionis socios, sicut ascendens in altum captivam duxit captivitatem, ut triumphi sui participes haberet. Tum quia animæ gloriosæ corpori glorioso uniri connaturale est, nec citra miraculum cohiberi potest quatuor redundantium dotium effluxus. Tum quia si Sancti illi morituri resurrexissent, mors consecuta a principiis intrinsecis non proveniens a Deo fuisset illata : pœnam autem, et talem pœ-

nam, qualis est mors, Deus sine culpa non infligit. Nec propterea, inquiunt, sequitur Christum non esse primogenitum mortuorum. Tum quia potuit resurrectio Christi Sanctorum illorum resurrectionem aliquo instanti reali præcedere. Tum quia ad dictorum Apostoli veritatem sufficit resurrectionem Christi fuisse aliis natura, et causalitate priorem. Tum demum, quia resurrectio est aliis prior prioritate, seu primitate dignitatis, quatenus solus Christus fuit causa resurrectionis suæ, juxta illud Joan. x : *Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam, et iterum sumo eam.* Licet enim corpus, et anima Christi secundum virtutem naturalem considerata sese invicem reunire nequiverint ; tamen per virtutem unitæ sibi Divinitatis, et corpus assumpsit animam, quam deposuerat, et anima corpus, quod dimiserat, iterum vivificavit, juxta illud Corinth. ultimo : *Crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit ex virtute Dei.*

Alii tamen primæ notæ Patres, inter quos Augustinus, arbitrantur Sanctos illos iterum morituros resurrexisse. Tum quia Matth. xxvii. satis aperte significatur Sanctos illos tempore Passionis ante resurrectionem fuisse suscitatos voce Christi morientis, ut ait Chrysost. hom. 8. *in Matth.* Nemo autem ante Christum ad vitam simpliciter immortalem resurrexit. Tum quia si aliquis Sanctorum resurrexisset ad immortalem vitam, maxime David ; durum enim videtur, inquit Augustin., ut in ea resurrectione ille non fuerit, ex cujus semine Christus commendatur. David autem ad vitam simpliciter immortalem non resurrexit. Testatur enim Petrus Act. ii. verba illa : *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, non posse intelligi de David : *Quoniam defunctus est, et sepultus est ; et sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem.* Hæc ratio non videtur adversæ sententiæ cogens, quia ad veritatem dicti S. Petri satis fuit, quod sepulchrum semel ingressum sit corpus David corrumpendum, et quia non est necesse David inter resurgentes annumerare, quia privilegia ex divina voluntate ob rationes sæpe nobis occultas dispensantur. Sed tamen urget Augustinus, quia, si tunc quando Petrus loquebatur, corpus David non erat in monumento, nihil convincebat Petri ratiocinatio. Dicere vero resurrectioni Christi non adfuisse Davidem, qui post Moysem fuit Prophetarum omnium excellentissimus, ut ait S. Thom. 2. 2. quæst. 174. art 2. et 4, creditu durum est, et difficile.

Denique si corpora illa resurrexissent ad immortalem vitam, simul etiam cum Christo aspectabiliter ascendissent in cœlum, et tamen de ascensione corporum illorum nec in Actis Apostolorum Lucas, nec alibi sacri Doctores meminerunt. Et communis Catholicorum sensus est, nullum præter Christum et Deiparam in cœlo animæ corporisque gloria potiri. Et sane, si alicui concedi deberet hoc privilegium, congrueret plane ut sanctissimo Job, vel inter natos mulierum majori Joanni Baptistæ assereretur : illi ob scatentia ulcera, isti ob eximias quidem dotes ; sed nominatim ob illibatum candorem puritatis, cujus etiam victima fuit. Et tamen prior ait cap. xix : *Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissima die de terra surrecturus sum.* Posterioris vero caput Romæ, brachium in Ecclesia Prædicatorum Perpiniani etiamnum religiose servatur, et colitur. Ergo nullus Sanctorum veteris Testamenti ad vitam immortalem resurrexit. Idque indicat Apostol. Hebr. xi : *Et homines testimonio probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius providente, ut non sine nobis consummarentur.* Si autem Sancti illi ad vitam simpliciter immortalem surrexerunt, fuerunt sine nobis contra dictum Apostoli consummati.

Denique alii docti theologi mediam ineunt viam, dicentes Patres illos ad vitam simpliciter mortalem, vel immortalem non surrexisse, sed ad vitam immortali simillimam, quatenus eorum corporibus gloriosas dotes non per modum habitus permanentis, sed per modum dispositionis transeuntis Deus impertitus est. Eo fere modo, quo Christo transfigurato claritas, ambulanti super aquas agilitas, egredienti de clauso Virginis utero subtilitas, instituenti divinam Eucharistiam impassibilitas, ne a comedentibus divideretur, ad modum passionis transeuntis collatæ sunt. Mors autem deinde consecuta est non per alterationem, aut corruptionem naturalem, sed per simplicem animæ a corpore separationem divinitus factam, quæ tamen rationem pœnæ non habet, quia non resurrexerat corpus nisi ad tempus, dissolutaque est unio jubente Domino, consentientibus Sanctis, absque læsione, dolore, vel infirmitate ulla.

REFLEXIO.

Macte animo, lector, surge miles Christi, surge, excutere de pulvere. O *homo* nudus et pauper, miser, et miserabilis, *natus de muliere* cum reatu, *brevi vivens tempore* cum metu, *repletus multis miseriis*, nec sine fletu tandem aliquando resurges, quia Christus resurrexit. Consolare, consolare, Jerusalem, anima sancta, et dum te quaquaversum vertis, nihil a calamitate vacare vides, cui infirmitas corporis fatuitas cordis, sterilitas mentis cumulatur traduce sortis, mortis addictione. Expecta Dominum, viriliter age, dabit Deus his quoque finem. Resurget hæc misera caro, quæ fuit sperma fœtidum, quæ est vas stercorum, quæ erit esca vermium. Hoc resurget corpus distillans fœtores, pruriens concupiscentiis, occupatum infirmitatibus, involuntariis pollutum illusionibus, plenum ignominia et confusione ; cujus materia, terra et cinis ; cujus conceptus, culpa ; cujus nativitas, pœna ; cujus vita, labor ; cujus mors, angustia ; cujus omnis gloria, tanquam flos fœni ; cujus splendor, vapor est ad modicum parens, umbra est cito transiens, et vanitas vanitatum.

Vide quos, sicut per momenta temporum arbusta foliorum viriditatem amittunt, a fructum prolatione cessant ; et ecce subito quasi ex arescente ligno folia erumpunt, fructus grandescunt, et tota arbor redivivo colore vestitur ; sicut ex parvo semine, quod in terram jacitur, immensa pullulat arbor, quantumvis non comprendamus ubi lignum, ubi cortex, ubi viriditas foliorum, ubi uberias fructuum latitabat : sic caro, quæ in putredinem vertitur, quæ in pulverem redigitur, quæ in cineres desinit, rursum carnibus vestietur, et mortalis in sordibus nata immortalis renascetur in gloria. Nam, ut recte prosequitur Minutius Felix in Octavio, « quis tam stultus aut brutus est, ut audeat repugnare, hominem a Deo ut primum potuisse fingi, ita posse denuo reformari ? Porro difficilius est id, quod non sit incipere, quam id, quod fuerit, iterare. Tu perire et Deo credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahitur ? Corpus omne sive arescit in pulverem, sive in humorem solvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, subdicitur nobis, sed Deo elementorum custodia reservatur. Vide adeo quam in solatium nostri resurrectionem futuram omnis natura meditetur. Sol demergit, et nascitur ; Astra labuntur, et redeunt ; flores occidunt, et reviviscunt ; post senium arbusta frondescunt : semina non nisi corrupta revirescunt. Quid festinas, ut cruda adhuc hyeme revivisças, et redeas ? Expectandum nobis etiam corporis ver est. »

Verum ejus non resurget caro cum Christo, cujus spiritus non resurgit a peccato, ut quomodo Christus surrexit a mortuis, ita et ipse in novitate vitæ incipiat ambulare. Non enim ad cœlestem Christi resurget vitam, cujus fides mortua est. Porro fidei vitam nova et bona opera contestantur. Sicut enim corporis hujus vitam ex motu dignoscimus, ita et fidei vitam ex vitæ colligimus sanctitate. Quem ergo videris in bonis operibus strenuum, peccato mortuum, mundo crucifixum, et fervore conversationis hilarem, resurrexisse ipsum non dubites, cujus indubitata vides novæ vitæ argumenta. Quem autem videris aliquot flevisse diebus, compunctioni, orationi, pœnitentiæ diebus aliquot incubuisse, et post confessionem paschalem recidere in peccata, assimilari cani reverso ad vomitum, et sui lotæ in volutabro luti, id est inveniri mundi amantem ut ante, verbosum et detractorem ut ante, cæterisque implicitum vitiis, quæ tam anxie deplorare videbatur mentita iniquitas sibi ; lotos pedes iterum inquinare, exutam vestem iterum induere, redire comessationes, repeti cubilia luxuriæ, relaxari concupiscentiis frœna : illum, inquam, sic relapsum non resurrexisse, nec Pascha celebrasse credendum est ; est enim Pascha resurrectio, transitus, transmigratio : at ille non resurrexit, sed recidit ; non transivit, sed rediit ; non transmigravit, sed remeavit ; pœnituitque verbo et lingua, non spiritu et veritate. Illi, ut prosequitur S. Bernard. serm. 3. *Pasch.* nondum Christus est natus ; quomodo enim operatur ejus humilitas, qui semetipsum exinanivit, in eo, cujus superbia ascendit semper ? Quæ vestigia Christi nascentis in eo, qui divitiis et honoribus inhiat ? Illi nondum passus est Christus, qui labores fugit, et voluptatibus diffluit. Illi nondum resurrexit, quia spiritalem consolationem non recipit homo carnalis, nec æternam recipiet, nisi serio conversus novam ineat viam nova creatura.

SPECULATIO II.

Resurrectionis Christi gloria, manifestatio, efficacitas exponuntur.

In primis resurrectio Christi fuit gloriosa. Primo, quia fuit prompta : resurrexit enim Redemptor tertia die, et juxta ipsiusmet Prophetiam, Matth. XII, mansit tribus diebus, et tribus noctibus in corde terræ, non quidem integris, sed per synecdochem a parte denominatis. Cum enim Christus resurrexit in aurora diei Dominicæ, quæ dicitur dies prima Sabbati, id est prima post Sabbatum, a quo Judæi ducebant hebdomadam ; unde ait Matth. : *Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati*, id est nocte, quæ sequitur diem Sabbati desinente, et crepusculo incipiente : aliunde vero ab hora nona diei Parasceves, seu veneris, usque ad principium diei Dominicæ non possint esse tres integri dies, cum sint tantum quadraginta horæ, necesse est Scripturas affirmantes Christum tertia die resurrexisse, non de completa, sed de inchoata die esse intelligendas. Sicut tres noctes intelliguntur de tribus partibus noctium, nimirum de medietate noctis Parasceves, duplici medietate Sabbati, et mediate noctis Dominicæ. Dies enim integer a media nocte in mediam noctem numeratur.

Secundo, quia hæc resurrectio fuit mysteriis fœta. Per hoc enim, quod Christus tertia die resurrexit, significatur (ait D. Thomas quæst. 53. art. 2.) « quod Christus una morte sua, quæ fuit lux propter justitiam, » duas nostras mortes destruxit, scilicet corporis et animæ, quæ sunt tenebrosæ propter peccatum. Per hoc etiam signiticatur, quod per resurrectionem Christi tertium tempus incipiebat ; nam primum fuit ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Incepit etiam in Christi resurrectione tertius status Sanctorum ; nam primus fuit sub figuris legis, secundus sub veritate fidei, tertius erit in æternitate gloriæ, quam Christus inchoavit resurgendo. Christus autem resurrexit circa diluculum, illucescente jam die (addit S. Doctor ad 3.) significandum, quod per suam resurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat : sicut mortuus est advesperascente jam die, et accedente in tenebras, ad ostendendum quod per suam mortem destrueret tenebras culpæ et pœnæ.

Tertio, quia in resurrectione verum et integrum Christi corpus restitutum est, ut subsistat veritas resurrectionis ; sicut enim gratia non destruit, sed perficit naturam : ita gloria resurrectionis veritatem corporis non abstulit, sed decoravit. « Corpus Christi, » inquit S. Thom. art. 2, « in resurrectione fuit ejusdem naturæ, sed alterius gloriæ. Unde quidquid ad naturam corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Christi resurgentis. » Omnes igitur potentiæ, facultates, organa, humores in Christo resurgente permanserunt in statu perfectissimo, et numeris omnibus absoluto. Unde August. epist. 148 : « Quodlibet quisquis addat (Christo resurgenti) corruptionem addere caveat, ne suæ fidei sanitatem, castitatemque corrumpat. Valet enim divina potentia de ista visibili, atque tractabili natura corporum, quibusdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates, ut absit labes, absit effigies, absit motio, absit fatigatio, absit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas. »

Quarto : Corpus Christi resurgentis fuit lucidissimum, et splendidissimum. Quia ex plenissima animæ beatitudine redundat in corpus plenitudo sanitatis, incorruptionis vigor, et splendor immarcescibilis. Et, quamvis ex divina dispensatione factum sit, ne ab anima Christi in ipso conceptionis momento Deo fruente redundaret effusio beatitatis, ut nostræ posset redemptionis mysterium consummari ; tamen hoc divinissimo peracto negotio, statim anima in corpus per resurrectionem resumptum gloriæ beatissimum effluxum corrivavit. Sane cum causa sit potior causato, et exemplar exemplato, resurrectionem Christi ingens debuit gloria comitari, cum sit exemplar futuræ Sanctorum resurrectionis, in qua fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum, et corpus seminatum in ignobilitate surget in gloria.

Sed dices : Quomodo poterant importabiles gloriosæ resurrectionis radii a mortalium infirmis oculis irretorta acie sustineri ? Quomodo palpari potuit corpus subtilitate donatum ? Quomodo poterat manducare et bibere corpus a mortalis vitæ necessitatibus immune ? et tamen Christus post resurrectionem visus palpatusque fuit, atque cum discipulis non semel comedit.

Respondeo corpus gloriosum esse visibile, quia cum perfecte subdatur animæ, potest ejus splendor ita videntibus attemperari, ut sine læsione sensus cerni possit. Est

etiam corpus gloriosum palpabile, quia non solum habet tangibiles qualitates, quibus natus est immutari sensus tactus : sed etiam soliditatem, qua tangenti resistere potest, si velit anima, cui ad nutum obsequitur. Potest etiam comedere non alimenti indigentia, sed facultate naturali vitali, quæ integra perseverat. Et, licet cibus non convertatur in substantiam comedentis, qui est extra statum generationis, corruptionis, augmentationis, et cujusvis alterationis ; sed resolvatur in præjacentem materiam, non eo modo, quo terra sitiens absorbet aquam, sed quo eam solis radius callens absumit, non sibi uniendo, sed in vapores convertendo ; tamen corpus resurgens talis est naturæ, in quam potest cibus converti, unde vere potest comedere ; habet enim tria ad veræ et formalis comestionis rationem requisita : facultatem convertendi cibum in propriam substantiam, actionem exercitam naturalibus instrumentis, et a principio vitæ, anima scilicet et facultate comedendi prodeuntem.

Dices iterum : Cicatrices gloriæ corporis derogare videntur, sicut aperturæ vulnerum repugnant integritati : atqui Christus resurrexit cum cicatricibus et vulnerum apertura. Joannis. XX : *Infer digitum tuum huc, et noli esse incredulus, sed fidelis.* Ergo corpus Christi non resurrexit gloriosum.

Respondeo cicatrices servatas corporis Christi resurgentis gloriam non minuere, sed augere. Non ex impotentia curandi, inquit Beda, cicatrices Dominus servavit, sed ut in perpetuum victoriæ suæ circumferat triumphum. Sunt enim inclytæ virtutis insignia, et generosæ pugnæ, ac illustris victoriæ tesseræ. Unde etiam S. August. credit in corporibus gloriosis Martyrum vulnerum cicatrices futuras conspicuas. « Non enim (inquit 22. lib. *de Civit.* c. 22.) deformitas in eis, sed dignitas erit, et quædam, quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit. » Congruebat etiam sacra illa infiniti amoris pignora conservari, tum primo ad firmandam resurrectionis fidem, ut non aliud corpus resurrexisse credamus, quam quod cruciatu mortuum fuit. Secundo, ut Patri irato misericordiæ monumenta identidem demonstraret, et veluti totidem amabilissimæ facundiæ oribus clementiam suaderet. Tertio, ut Christianis tam dura morte redemptis, quam misericorditer sint adjuti, quamve Deo pretiosi sint, ostensis immensi pretii indiciis insinuaret, atque ad singularem fiduciam et amorem his incentivis provocaret. Quarto, ut in judicio impios ingratitudinis et injustitiæ convictos, his fere Augustini verbis lib. *de Symb.* cap. 8. increparet : « Ecce hominem, quem crucifixistis ; videtis vulnera, quæ inflixistis ; agnoscitis latus, quod pupugisti ; quoniam per vos, et propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis. » Porro cicatrices Domini esse apertas, et cum foraminibus in æternum daraturas, patet ex eo, quod Dominus Thomæ præcepit, ut in latus manum mitteret. Non potuisset autem Thomas digitos in loca clavorum immittere, nisi cum iisdem aperturis Christus surrexisset, cum quibus corpus de cruce depositum sepulturæ traditum est. Si autem sacra illa foramina Christus resurgens retinuit, profecto semper remanebunt, quia post resurrectionis gloriam nunquam amplius corpus immutatur.

Secunda pars speculationis petit, ut explicemus, an et quando Christi resurrectio fuerit manifestata, non quidem omnibus, sed testibus præordinatis a Deo, ut dicitur Act. x. Quia hæc est solita divinæ providentiæ lex, ut supernaturalia, ea potissimum, quæ ad futuram gloriam spectant, non immediate omnibus revelentur, sed deferantur ad inferiores mediantibus superioribus, quibus secreta cœlestia primitus panduntur, ut paulatim cæteris patescant. Primo igitur se manifestum præbuit Christus suæ Sanctissimæ Matri decebat enim ut eam, quam ante omnes, et præ omnibus doloris gladius pertransiverat, primus etiam Christi aspectus solaretur, et secundum multitudinem dolorum consolationes Dei animam ejus lætificarent. Et certe communis Ecclesiæ sensus per manus majorum ad nos usque traditione delapsus credit, Dei genitricem, quæ cæteris omnibus præcipua in filium dilectione præstabat, prima etiam, et potiora resurgentis filii repensa dilectionis signa sensisse. Constans enim est Sanctorum et piorum omnium sententia, et maxima receptissima, omnes et singulas gratiæ prærogativas aliis Sanctis dispersas, cum auctario divinæ Mariæ fuisse concessas.

Deinde manifestata fuit resurrectio Sanctis mulieribus, sicut patet Marc. XVI, ut mulier, quæ primo nuntium mortis ad hominem detulerat, prima etiam spem vitæ in resurrectione Christi nuntiaret : ut etiam significaretur sexum fœmineum nullum ex

infirmitate sua pati detrimentum in his, quæ ad ordinem gratiæ, et statum gloriæ pertinent. Quia, si caritate hominibus mulieres antecellunt, majori etiam gloria sine acceptione personarum potientur : sicut mulieres, quæ Dominum arctius amaverant, nec a sepulcro Dominico discipulis recedentibus recesserant, primo Dominum in gloria resurgentem videre meruerunt. Et quia Mariam Magdalenam incredibilis vis amoris accenderat, et, teste Gregorio Magno hom. 15 *in Evang.*, exquirebat quem non inveniebat, flebat inquirendo, et amoris sui igne succensa, ejus, quem ablatum credidit, ardebat desiderio : et quamvis monumentum corpore vacuum vidisset, et sublatum Dominum nuntiasset, tamen iterum se inclinabat, iterum videre desiderabat, quia « amanti semel aspexisse non sufficit, et vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis » ; ideo Christus *surgens mane prima Sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia*, ut dicitur Marc. XVI. Ubi ly *primo*, non derogat priori apparitioni B. Virgini Matri conspicuæ, sed significat inter testes illos ad annuntiandam resurrectionem præordinatos Mariam Magdalenam tenere primatum, unde et Apostolorum Apostola nominatur, et singularis Ordinis Prædicatorum Apostolicam vitam ducentium Patrona habetur et colitur.

Postea frequenter discipulis apparuit ad firmandam resurrectionis veritatem. Noluit tamen cum eis continuo conversari, ne videretur resurrexisse ad talem vitam, qualem prius ducebat ; et ut alterna sui demonstratione significaret, plenum in hac valle miseriarum gaudium haberi non posse, sed consummatam consolationem in futura vita expectandam ; unde et discipulis Veritas dixit, Joan. XVI : *Iterum videbo vos, et gaudebit cor vestrum, nemo tollet a vobis.* Cæterum Christus sic manifestationem suam dispensabat et temperabat, ut pro diversa discipulorum dispositione sese diversimode exhiberet. Et, quia divina a recte dispositis secundum veritatem percipiuntur, a male autem dispositis cum quadam dubietatis et erroris confusione ; ideo Christus discipulis ad credendum apparatis in sua effigie se videndum exhibuit : illis autem in alia effigie apparuit, qui videbantur in fide tepescere, et ut ait S. Greg. talem se exhibuit eis in corpore, qualis apud illos erat in mente ; quia enim adhuc in eorum cordibus peregrinus erat a fide, ire se longius finxit, scilicet ac si esset peregrinus. Apparuit autem Christus in alia effigie, non per immutationem corporis, vel lineamentorum vultus, sed quatenus ex conditione gloriosa resurrectionis non solum erat in potestate Christi, ut corpus suum videretur, vel non videretur ; sed etiam ut occultaretur aliquid de naturali corporis habitu, ratione cujus occultationis dicitur in alia specie apparuisse. Unde et ideo dicitur Lucæ ultimo : *Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent*, id est occultabatur illis connaturalis corporis Christi dispositio. Credunt tamen aliqui Patres et graves Theologi, oculos eorum fuisse tentos vel caligine a dæmone inducta, vel nimia tristitia absorbente attentionem, vel vehementi applicatione et anxietate animi, dum loquebantur de his, qua Magistro acciderant. Sed omnis hæc mœstitiæ, confusique animi caligo, cunctaque dignoscendi Christi impedimenta *in fractione panis*, id est participata corporis Christi veritate sublata sunt. Unde et divina Eucharistia a Patribus *Cœna lucis* nominatur, ad quam accedentes illuminantur, et facies eorum non confunduntur. Sed nota, quod non fuissent aperti oculi discipulorum, nec cognovissent Dominum in fractione panis, nisi attulissent corda flammantia, ut ipsimet testati sunt : *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via?*

Ultima pars asserit, resurrectionem Christi fuisse efficacissimam. Tum ad convincendum intellectum ; et ideo dicitur quod Christus discipulis apparuit per quadraginta dies in multis argumentis, in quantum signis evidentibus se resurrexisse demonstravit, ita ut discipuli haberent evidentiam resurrectionis, non seipsa per rationes intrinsecas, quia cum sit supernaturalis, et rationem humanam execedat, sciri in hac vita non potuit, sed credi ; sed evidentiam in attestante Christo, qui eis suam resurrectionem revelavit, et innumeris scripturarum promissionibus, ac operationibus supernaturalibus confirmavit, egressu ad discipulos januis clausis, ascensu ad cœlos, quæ Christum gloriosi corporis dotes obtinuisse evidenter convincebant. Nec tamen resurrectio in seipsa patebat, quia nisi illis nota fuisset vitæ, et conversationis Christi sanctimonia, perspectaque fuissent sacrarum Paginarum oracula, dubitare potuissent, num a phantasmate, vel spiritu in corpore assumpto il-

luderentur. Dici tamen potest, quod, licet singula signa et argumenta resurrectionis non sufficerent ad resurrectionem Christi perfecte manifestandam, quia multis dubitationibus et calumniis poterant esse obnoxia ; omnium tamen signorum simul sumptorum concursus Christi resurrectionem perfecte manifestabat, maxime propter Scripturarum testimonium, Angelorum præsentiam, et Christi ipsius assertionem miraculis confirmatam. Veritatem enim resurrectionis corporis suadebant corpus palpabile, naturalis effigies, et vulnerum cicatrices. Animæ vero reunionem demonstrabant opera vitæ nutritivæ per comestionem, sensitivæ per visum et auditum, intellectivæ per discursum de Scripturis loquutione expressum. Divinitatem vero ostendebant miracula cepturæ piscium. Gloriam autem corporis significabat dum cœnaculum penetravit, et subito evanuit ab oculis eorum.

Deinde resurrectio Christi est efficax, quia est causa resurrectionis corporum futuræ, et resurrectionis animæ per gratiam justificantem. Est quidem causa resurrectionis corporum, tum quia primum in unoquoque genere est causa cæterorum ; resurrectio autem Christi est prima simpliciter in genere resurrectionis gloriosæ, unde I. Cor. xv. dicitur : *Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum.* Tum quia principium humanæ vivificationis est Verbum Dei, de quo dicitur in Psalm.: *Apud te est fons vitæ.* Et Joan. v : *Sicut Pater suscitat mortuos, et vivificat; sic et Filius quos vult vivificat.* Ergo tribuit vitam immortalem corpori sibi naturaliter unito, et per ipsum operabitur resurrectionem in omnibus aliis. Siquidem habet hoc naturalis ordo rerum divinitus institutus, ut quælibet causa operetur in subjectum propinquius, et per illud actionem suam in remotiora diffundat : sicut ignis prius aerem vicinum, quam remota corpora calefacit : et prius Deus Seraphinos, et per eos inferiores Angelorum choros illuminat. Tum quia primordialis causa resurrectionis humanæ est divina justitia, ut scilicet corpora in societatem præmii vel supplicii veniant animarum, quarum meriti, vel peccati consortium habuerunt, sicut ergo Pater omne judicium dedit Filio, in quantum Filius hominis est : ita virtus effectiva resurrectionis Christi se extendit non solum ad bonos, sed etiam ad malos, qui sunt ejus judicio subjecti. Præcipue tamen resurrectio Christi est causa resurrectionis Sanctorum, quia, licet virtus effectiva illius se extendat ad omnium futuram resurrectionem, « exemplaritas tamen ejus (Verba sunt S. Thomæ quæst. 56. art. 2 ad 3.) se extendit proprie solum ad bonos, qui sunt facti conformes filiationi ipsius », ut dicitur Rom. viii. Porro dicitur resurrectionis nostræ causa, et effectiva instrumentalis, modo sequenti capite explicando ; et exemplaris, non quod Deus suscitans a mortuis egeat exemplari extra se, sed ex parte resurgentium, quos oportet resurrectioni ejus conformari, et configurari conpori claritatis ipsius ; si tamen Christo patienti, et morienti in hac vita passibili et mortali conformes fuerint, juxta illud Rom. vi : *Si complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus.* Sed de his plenior habebitur sermo dum de resurrectione omnium, ubi declarabitur quomodo in resurrectione generali resurrectionem Christi quantum ad corporis integritatem, decorem, aliaque id generis ornamenta imitabimur.

Denique resurrectio Christi est causa resurrectionis animarum, tum effectiva, cum humanitas Christi per resurrectionem reparata sit causa instrumentalis omnis nostræ justitiæ, et sanctitatis ; quia ejus est instaurare omnia, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt ; tum exemplaris, quia Christi resurrectioni debet animæ nostræ resurrectio conformari, ut, sicut ille resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus : et quemadmodum ipse resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur ; ita et existimemus nos mortuos esse peccato, ut non iterum vivamus in illo.

REFLEXIO.

Omnia tempus habent, inquit Sapiens. « Vicibus disposita res est, » addit Tertull. lib. *de Spect.* cap. 28. Pactum est immutabili Dei lege sancitum, quod nemo declinare, vel irritum facere potest ; omnis, velit, nolit, subire tenetur ; nimirum ut hyemis injuriis veris lætitia, atque deliciæ, labori quies, maris procellis tranquillitas suavisque portus succedant. Oportebat igitur Christum pati, et ita intrare in gloriam suam. Dura plane et incredibiliter austera, quæ Christus

pertulit. « Sed quid facies ?» inquit Salvian. lib. 4. *ad Eccles.* Non licet rerum mutare naturas. Nisi duris non itur ad regnum. » Hic naturalis est rerum ordo, hæc immutabilis series, ut, sicut ex secundis rebus molestæ veniunt, et tantum impiis datur tormentorum, quantum fuerunt in deliciis : sic ex molestis lætæ et secundæ redeunt. Sane sicut, teste Tertulliano, lux quotidie interfecta resplendet, et tenebræ pari vice decedendo succedunt, sidera defuncta vivescunt, dies moritur in noctem, et usquequaque sepelitur, funestatur mundi honor, omnis substantia denigratur, sordentibus, silentibus, stupentibus cunctis; et tamen rursus cum suo cultu eadem et integra reviviscunt : ita a fortiori in lege gratiæ fructus gloriæ nonnisi præcedentibus tribulationibus ac laboribus maturescunt. « Nonne contra naturam vivunt, qui hyeme concupiscunt rosam, fomentoque aquarum calentium, et cœlorum apta mutatione, bruma lilium florem vernum exprimunt? » Sed nonne contra gratiam agunt, nonne fructus ante tempus comedere festinant, qui volunt ad dexteram, vel sinistram Christi sedere, nec calicem ab ipso gustatum bibere possunt? Siquidem quamdiu in stadio currimus, seminandi, non metendi; flendi, non ridendi; tribulationes perferendi, non deliciis fruendi opportunum est tempus.

Erras, Christiane lector, erras, et vehementer erras, si aliter obtinere credideris resurrectionis gloriam, quam fuerit ille consecutus, quem, teste Apostolo, decebat passionibus consummari, nec Regis nomen aut honorem sibi asseri permisit, donec regium vestimentum in purpureum fulgorem cruor tingeret passionis. Similis factus est Christus grano sinapis, quod in hortum virginei sinus missum, minimum quidem fuit omnibus seminibus, sed crucis in arborem crevit, ac suavissimum dedit fructus sui saporem; sed suam minime explicasset virtutem, nisi fractus contritusque passione fuisset. « Nam, » inquit Chrysol. serm. 98, « sicut in integritate grani sinapis virtus habetur occulta, apparet vero virtus ejus vehementissime si teratur : ita Christus corpore teri voluit, qui suam noluit latere virtutem. » Nonne te puderet retributionem sine merito, exaltationem absque humiliatione, et felicitatem alia tibi ratione comparare, quam Christo obtigerit, de quo ait Paulus Philip. II : *Exinanivit semetipsum, propter quod et Deus exaltavit illum.* Pondera ly *propter quod.* Id est, inquit Chrysostom. homil. 7, « extremam Christus pertulit obedientiam, propterea accepit et supremum honorem. » Id est, inquit Augustin. tract. 104. *in Joan.*, « humilitas claritatis est meritum; claritas humilitatis est præmium. Ut enim resurgeres (addit idem Pater *in Psalm.* CIX.) mortuus es; ut ascenderes, resurrexisti : ut sederes ad dexteram Patris, ascendisti. Ergo ut ad dexteram Patris sederes, mortuus es. De morte enim resurrectio, de resurrectione ascensio, de ascensione ad dexteram sessio. Hoc totum ergo cœpit a morte; excellentia claritatis hujus principium habet humilitatis. » Igitur castigemus corpus nostrum, facta carnis spiritu mortificemus, ut infirmitati virtus, ignobilitati resurrectionis gloria succedat. Non enim resurgent impii in judicio, quia omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. « Resurgent impii incorrupti (ait August. epist. 146.) integritate membrorum, sed corrumpendi dolore pœnarum. »

SPECULATIO III.

Admirabilis Ascensionis Christi necessitas et gloria exponuntur.

In primis necessaria fuit Christi ascensio, tum ut assignaretur proportionatus locus Christo resurgenti, cujus statui incorruptibili mundus iste corruptioni et generationi obnoxius minime congruebat, sed desiderabatur locus corruptioni impervius, nimirum cœlestis. Et, quamvis nil ei accreverit, inquit S. Thomas quæst. 57. art. 1. ad 1, quantum ad ea, quæ sunt de essentia gloriæ sive secundum corpus, sive secundum animam; tamen accrevit ei aliquid quantum ad loci decentiam, quod pertinet ad bene esse gloriæ. Tum quia fuit utile Ecclesiæ, ut præsentiam suam corporalem subtraheret, et ut fides, quæ est de non visis, amplius haberet meritum; et ut spes sublevaretur membrorum, eo pervenire confidentium, quo caput præcessit; et ut in cœlos erigeretur caritas, quæ ibi cor suum figere tenetur, ubi thesaurus invenitur; et quia Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt quærere, quæ sursum sunt sapere invitatur, non quæ super terram : denique ut nostra erga ipsum reverentia augeretur, dum a tempore Ascensionis Christum non sicut ho-

minem terrenum, sed ut Deum cœlestem veneramur.

Dices : Christus ascendit ad cœlos vel motu continuo, vel motu discreto. Neutrum dici potest ; non quidem quod ascenderit motu continuo successivo, quia cum inter cœlum et terram sit distantia ferme infinita, indiguisset Christus perlongo annorum curriculo, ut ad empyreum perveniret ; non motu discreto, quia corpus non potest moveri de extremo in extremum, non pertransito medio.

Respondeo corpus ullum non posse in instanti localiter moveri, et ad extremum distans pervenire, omne etenim corpus hoc ipso, quod quantum est, legibus loci obnoxium est : unde, sicut continetur a loco, ita motum localem corporis loco commensurari necessum est ; subindeque quemadmodum corpus partibus constat, ita loci partes post partes acquirit : sicut e contra alias diximus, Angelum posse transire de extremo in extremum, intacto medio, quia nullis loci conditionibus purus spiritus alligatur. Itaque Christus non solum motu continuo successivo ascendit a monte Oliveti usque ad eam aeris regionem, in qua evanuit ab oculis intuentium ; sed etiam eodem motu pervenit ad cœlum empyreum, brevissimo tamen tempore, et incredibili pernicitate corporibus gloriosis ob dotem agilitatis eximia.

Instabis : Si cœlum est locus debitus et proportionatus Christo resurgenti, debuisset Christus statim post resurrectionem ascendere : atqui Christus non statim ascendit, sed, ut ait Lucas Act. I, Discipulis præbuit seipsum vivum in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis : ergo non fuit necessarium Christum ascendere in cœlum.

Respondeo, quod, licet incorruptibili Christi resurgentis corpori locus incorruptus deberetur, ex divina tamen dispensatione sapientissime dispositum est, ut per aliquot hebdomadas ascensionem suam Salvator distulerit, tum ad resurrectionis veritatem multis argumentis firmandam et inculcandam ; tum ad Apostolorum cæterorumque Discipulorum solamen ; tum ut loqueretur de regno Dei, ut dicitur Act. I, id est, quibus mediis obtinenda est cœlestis futuræ vitæ felicitas, quæ veros Christi discipulos, doctrinæ ipsius sectatores, et vitæ æmulatores in æternum beabit. Vel quia sæpe regnum cœlorum in sacro eloquio præsens Ecclesia intelligitur, ut Gregorius Magnus observat, voluit Salvator per illa quadraginta dierum interstitia de Ecclesiæ sponsæ suæ, quam redemit sanguine suo, momentosis negotiis pertractare, hierarchiam Ecclesiasticam distinguere, sacros ritus discipulos edocere, rempublicam Christianam toto orbe propagandam optimis legibus et institutis exornare et communire, divinarum Scripturarum sensum aperire, recondita salutis arcana, quæ ante Passionem portare non poterant, explanare, aliaque id genus præstare, quæ sponsum amantissimum, et Episcopum animarum decent.

Insistes : Si Christus ascendit in cœlum, vel ascendit secundum humanam naturam, vel secundum personam divinam. Neutrum dici potest ; non quidem quod ascenderit secundum humanam naturam ; nam, ut dicitur Joan. II, *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.* Et Eph. IV : *Qui descendit, ipse est, qui ascendit.* Christus autem non descendit secundum humanam naturam. Non potest etiam dici, quod ascenderit secundum divinam naturam ; nihil enim est Divinitate altius, quo possit ascendere Deus, cujus immensitati repugnat omnis motus localis : ergo Christus non ascendit in cœlum.

Respondeo, quod, si consideremus conditionem ascendentis, id est rationem subjecti recipientis motum ascensionis, in hoc sensu ascensio convenit Christo secundum humanam naturam, quæ loco contenta motui subjicitur ; si vero consideretur causa ascensionis, in hoc sensu dici debet Christum ascendisse in cœlum, non secundum humanam naturam, sed secundum divinam, ex cujus virtute Christus in cœlum ascendit, juxta illud Augustini serm. *de Ascens.* : « De nostro fuit, quod Filius Dei pependit in cruce ; sed de suo, quod ascendit. » Unde qui descendit, ipse est, qui ascendit, quia eadem persona, quæ exinanivit semetipsam, ut formam servi acciperet, ipsamet naturam assumptam supra cœlos evexit.

Gloria autem singularis in ascensione Christi refulsit. Primo, quia Christus propria virtute ascendit, nec curru, vel Angelis sublevatus dicitur ; sed qui fecerat omnia, super omnia sua virtute ferebatur. Tanta enim est obedientia corporis gloriosi ad animam beatam, ut, teste Augustino, ubi vult spiritus, ibi protinus corpus sit. Et, licet ascendere sursum sit contra naturam humani corporis, secundum statum præsentem, in

quo corpus, quod corrumpitur, aggravat animam; id tamen non erit violentum, sed omnino consentaneum corpori glorioso, cujus tota natura est omnino spiritui subjecta. Unde Christus ascendit in cœlum propria virtute, id est, et virtute Divinitatis sibi hypostatice unitæ, et virtute animæ beatæ beneficio dotis agilitatis corpus ad libitum cientis, juxta illud Isaiæ LXIII : *Iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suæ.*

Secundo, quia corpus Christi super omnes cœlos elevatum est. Tum quia corpori nobiliori superior debetur locus ; corpus autem Christi omnibus aliis præstat, ob præclaras, quibus eminet gloriæ dotes. Tum quia debetur Christi humilitati ; nam sicut Christus ita se dejecit ad inferiores partes terræ, ut inferius descendere non posset; ita super cœlos adeo debuit exaltari, ut ascendere altius non posset. Hanc rationem tangit Apostol. Eph. IV : *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terræ?* Et ideo Hebr. IV. dicitur, Christum penetrasse cœlos, et factum cœlis excelsiorem, quia supra convexam cœli superficiem evectus est, et plantis pedum supremi cœli verticem calcat.

Tertio, quia corpus Christi sedem habet superiorem omni loco creaturarum etiam spiritualium ; quia, licet secundum naturæ corporeæ conditiones spectatum sit infra spirituales substantias, attenta tamen unione personalis ad divinum Verbum, omnibus creaturis dignitate immensum antecellit. Unde ei designatus est locus sublimior, qui sit veluti solium Cœlestis Principis, ubi constituitur supra omnem principatum, et potestatem, et supra omne nomen, quod nominatur sive in hoc sæculo, sive in futuro, ut habetur Eph. I. Quomodo autem supra cœlum Empyreum, si sit perfecte sphæricum, vel perfecte planum et quadratum, secundum alios, possit inveniri locus altior, aut minus altus, vix potest definiri, et, ut ait Cajetan. « mittamus hæc supernaturalia futuri sæculi scientiæ futuræ sæculi. » Hoc tamen certum est, quod, licet omnes partes Empyrei in ordine ad centrum mundi essent omnino æquales ; tamen per ordinem ad sedem supremo Principi designatam discerni potest diversitas et inæqualitas mansiouum.

Quarto, quia Christus ad paternæ dexteræ consessum sublimiter evectus est. Patri enim considet, qui eamdem cum Patre regnandi, judicandique potestatem habet. Localem namque dexteram in Patre, qui incircumscriptibilis spiritus, non admittimus, sed dexteram Patris dicimus gloriam et honorem divinitatis. « Sedere ad dexteram Patris, » inquit S. Thomas quæst. 57. art. 2, « nihil aliud est, quam simul cum Patre habere gloriam divinitatis, et beatitudinem, et judiciariam potestatem, et hæc immutabiliter et regaliter. » Quæ nitentissima privilegia conveniunt Christo ut homini, quia, licet humanitas secundum præcisas naturæ suæ conditiones non habeat gloriam, beatitudidinem, et potestatem judicandi Divinitati eximiam ; tamen quia ratione unionis hypostaticæ Christus, secundum quod homo est Filius Dei ob divini suppositi unitatem, ita et sedens ad dexteram Patris dici debet. Unde Augustinus serm. *de Symbol.* ait : « Ipsam dexteram intelligite potestatem, quam accepit ille homo susceptus a Deo, ut veniat judicaturus, qui prius venerat judicandus. » Et ideo non minori prosequimur honore Filium in natura assumpta, quam Patrem veneremur. Quod sane ingens privilegium ita est Christo proprium et singulare, ut dixerit Apostolus Hebr. I : *Ad quem Angelorum dixit aliquando, Sede a dextris meis ?* id est ad nullum. Cum enim dicere Dei in ordine ad creaturas idem sit ac facere, dixit enim et facta sunt ; si Deus nulli Angelorum, et multo minus hominum dixit, ut ad dexteram suam sederet, nullus profecto talis consessus factus est particeps, cum Deus et dicendo facere, et faciendo dicere soleat. Nec etiam ullus Sanctus talem sessionem ambire, vel ascendere præsumeret, alias illi regeneretur quod superbo illi, cujus elevatum est cor in decore ejus, et dixit, ascendam in cœlum, sedebo ad latera aquilonis ; cui confestim repositum est : Tu autem ad infernum detraheris : nec obest quod interdum dicantur in Scripturis Sancti considere cum Christo in cœlestibus, conregnare, sedere super thronos judicantes duodecim tribus Israel; hæc enim, aliaque intelligi semper debent asseri Sanctis in gradu inferiori, et dependente a Christo.

Ultimo, quia Ascensio Christi est causa nostræ salutis, et ex parte nostra, et ex parte Christi. Ex parte quidem nostra expedivit nobis ut abiret, ut sursum corda traheret, et fieret conversatio nostra cœlestis, ex quo ille, qui amor et desiderium nostrum est, cœpit habitare in cœlis. Ex parte ipsius etiam, quia pandens iter ante nos, et para-

turus nobis locum ascendit, ut ubi ipse est, et nos simus, eoque perveniant membra, quo caput præcessit. Tum quia Pontificem nostrum Sanctuarium ingredi congruebat, ut assisteret Deo pro populo, interpellaretque pro nobis amantissimus Advocatus, qui instantia precum, et eloquentissima exhibitione vulnerum causam eorum ageret benignissimus orator, pro quibus humanæ naturæ vilitatem assumpserat. Denique ut excelsior cœlis factus, de rore cœli stillicidia gratiarum effunderet stillantia super terram, pluviamque voluntariam segregaret hæreditati suæ Deus noster, Deus salvos faciendi, id est totus saluti omnium propensus et comparatus.

REFLEXIO.

Sursum corda, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens : quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Qui natus est nobis, nobis etiam ascendit ; vocatur enim nomen ejus admirabilis, Pater futuri sæculi, vel, ut legit Vatablus, « Pater æternitatis, » filios ascensione generans ad gloriam, quos in doloribus conceperat Passionis. Ascendit thesaurus, ut homines cœlo et immortalitati natos, æternitatisque canditatos ad se sublevans, inciperent mortales ad immortalia rapi, et terrenorum inanitate contempta, immensum gloriæ pondus ob oculos ponerent, quo ad virtutis stadium indefesse percurrendum eo acrius stimularentur, quo incomparabilis est cœlestis bravii magnitudo.

Et tamen, proh dolor ! Homines quanti-quanti sunt, terram amant, mundo agglutinantur, ipsas sæculi amaritudines sapiunt, bona fugientia sequuntur, labentibus adhærescunt, et in fugacibus sæculi defluentis bonis conquirendis se invicem protrudunt. Quousque igitur caro misera, insipiens, cæca, et prorsus insana transitorias et caducas quæres consolationes, imo desolationes ? Quousque amplexaberis stercora, quæ omnia hæc ut stercora debueras arbitrari ? Quousque fallacem, præstigiatoremque mundum, aliter res proponentem, quam in earum natura sint, « bracteatam, et personatam felicitatem, » ut loquitur Seneca, id est deludificantem et fucatam illustrium bonorum speciem, ac crustam deauratam pro veris, solidis, et perpetuis objicientem adorabis ? An nescis quod laus impiorum brevis est, et gaudium hypocritæ ad instar puncti ? An nescis quod præterit figura hujus mundi ? « figura, » inquam, cum Theophilacto et Chrysostomo, id est effigies, species, habitus externus, et larva, quæ apparens solo terminatur aspectu, nullo fundamento subsistit. « Nam, etsi divitias objeceris, si gloriam, si delicias, sive aliud quodcumque ex iis, quæ magna esse videntur, figura tantummodo sunt, non ipsius, quæ in rebus est, veritatis demonstratio. » An nescis nihil esse in rebus humanis, ac negotiis præter umbram, auramque levissimam sine mora prætervolantem, et illa ipsa, quæ superbam faciem, turgidum habitum, lucem vibrantem, colorem, fucatum oculos, animosque pellicientem, hominesque dementantem exterius habent, veras esse aranearum telas subtilissimas, stipulas inutilissimas, vacua idola veritatem mentientia, quæ sunt sicut fœnum tectorum, quod priusquam evellatur exaruit ?

Quod si illa non ignoras, si proprio experimento convictus sis, splendentia sæculi bona pueriles esse nugas, quisquilias, ludicra, ludos infantium in arena, in quo quæ capitur oblectatio simul desinit cum studio, quod ponitur in iis, quæ facta sunt, quare ludis infantilibus delectaris ? Quare vir factus loqueris ut parvulus, cogitas ut parvulus, nec quæ sunt parvuli evacuas ? *Usquequo parvuli* (inquit Sapiens Prov. 1) *diligitis infantiam ; et stulti ea, quæ sibi sunt noxia cupient, et imprudentes odibunt scientiam ?* » Usquequo more puerorum parva hianti ore suspiciemus, magna et cœlestia despiciemus ? Magna enim non sunt, quæ videmus, nisi quia parvi sumus : nec illis ex natura sua, sed ex vilitate nostra magnitudo inest. Usquequo tandem, inquit Chrysost. hom. 4. *in epist.* I. *ad Cor.* pueros imitabimur, qui latronibus domum depilantibus arrident, calathulum, sistrum, pupam, vel pomum auferentibus indignantur. Sic nos ad diabolum cœli hæreditatem, et bona auferentem velut amicum ridentes accurremus, si autem possessionem, aut divitias, aut puerile aliquid abstulerit, ira, et furore discerpemur ? O quam angustus est animus, quem terrena delectant ? Plane homo vanitati similis factus est, qui ad similitudinem Dei factus fuerat, dum caduca et fragilia, puerilibusque crepundiis consentanea cœlestium perennitati anteponit, dum cœlestium globorum contemptis præclarissimis intervallis,

punctum terræ insectatur, in puncto materiam gloriæ, honoris sedem quærit. « Punctum est istud, » inquit Seneca lib. 1. *Quæstion. nat.*, « in quo navigatis, in quo bellatis, in quo regna disponitis. » Ergo Christum ascendentem intueamur. Agnoscamus nobis genus esse de cœlo. Oculos erigamus ad sidera, ne oblectamentis et illecebris nos suis terra dejiciat. Sordescat tellus, dum cœlum aspicimus. Ne detineant nos nugæ nugarum. Utamur hoc mundo tanquam non utentes, seu, ut loquitur Augustinus, adhibeamus res utentis modestia, non amantis affectu. Aspernamus mundum, qui mentitur, ut fallat; blanditur, ut noccat; bonum promittit, ut malum inferat; vitam, ut perimat, pollicetur. Enitamur per angustam viam, ut perveniamus in amplam possessionem hæreditatis æternæ. Incipiamus esse quod futuri sumus; habituri in regno sine interventu noctis solum diem, noctu et interdiu in lumine gratiæ vigilemus; et daturi semper et acturi gratias Deo, hic cum Deo quantum possumus conversemur. Etenim inter occurrentes mundi pressuras non modicum animis credentium solatium est, promissa fidelibus bona dulci cogitatione præsumere, et in paradiso jam animis deambulare. Fortiter igitur, animoseque dimicemus : ipsa Veritas, Dei Verbum Deus, resurrectionem carnis in vitam æternam et spopondit docens, et probavit resurgens, et confirmavit ascendens. « Oportet (inquit Magnus Gregor. homil. 29. *in Evang.*) oportet, fratres charissimi, ut illuc sequamur corde, ubi Christum credimus corpore ascendisse; et si adhuc tenemur infirmitate corporis, sequamur tamen eum passibus amoris; quia is, qui placidus ascendit, terribilis redibit. »

CAPUT II.

DE POTENTIA ET MIRACULIS CHRISTI.

Ad exaltationem Christi pertinet supreme collatio potestatis. Unde et post resurrectionem dicebat Veritas, Matth. ultimo : *Data est mihi omnis potestas in cœlo, et in terra.* « Illi, » inquit Hieronymus, « potestas data est, qui paulo ante crucifixus, qui sepultus in tumulo, qui postea resurrexit. » Et quia potestas in miraculorum patratione præcipue relucet, ideo de miraculis Christi sermonem subnectemus.

SPECULATIO I.

Humanitati assumptæ non quidem omnipotentia, sed excellentissima potestas collata est.

Prima pars est certa, quatumcumque enim humanitas fuerit unione ad Verbum supra quod dici potest sublimata; remansit tamen distincta a natura divina, propriamque retinuit impermixtam, et inconfusam. Sed nulli naturæ creatæ vel creabili competere potest omnipotentia, quæ est naturæ divinæ character, et proprietas eximia; quia, sicut Deus solus habet esse incircumscriptum, ita et potentiam activam inexhauribilem. Ergo humanitas Christi non habet omnipotentiam, sed est virtutis finitæ, dependentis et subordinatæ Deo. Cui subinde non convenit virtus creandi, quæ infinitam in creante vim præsupponit, ut alias ostendimus. Potest tamen homo Christus dici omnipotens, sicut dicitur Deus, non quod sit alia potentia hominis et Filii Dei, sed quia una et eadem est persona hominis, et Dei omnipotentis.

Dices : Matth. XI. dicebat Veritas : *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*, et cap. ultimo : *Data est mihi omnis potestas in cœlo, et terra.* Quid autem est omnis potestas, nisi omnipotentia.

Respondeo, hæc testimonia intelligi de potestate excellentiæ, quæ in Christo fuit summa, quam sibi post resurrectionem fuisse collatam, ideo Christus asseruit, quia tunc potissimum virtus ejus enituit; et tunc res dicitur fieri, quando innotescit.

Secunda pars probatur et declaratur. Christus ut homo ratione unionis hypostaticæ poterat ad libitum exercere quæcumque opera supernaturalia, et patrare quælibet miracula, non quidem virtute humanitati innata, sed quia quidquid volebat voluntate humana, a Deo sine mora impetrabat. Si enim Deus voluntatem timentium se facit, et deprecationem eorum exaudit : si oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum, hoc est, ut exponit Salvianus lib. 2. *de Provid.*, « id quod dicit, divinas aures in precibus semper esse justorum, non audientia tantum Dei, sed quædam quasi obedientia designatur. Quomodo enim in precibus justorum divinæ aures sunt? Quomodo, nisi ut semper audiant, nisi ut semper exaudiant, nisi ut prompte audita tribuant, nisi

ut illico exaudita concedant? » At quanto magis verum erat de precibus filii dilecti, in quo sibi tantopere complacet Pater? Unde securus aiebat Joan. II : *Ego autem sciebam, quia semper me audis.*

Tres autem præcipuæ conveniebant potestati Christi dotes, quibus virtutibus aliis Sanctis collatis immensum antecellebat. Prima erat facilitas summa, qua mirabilia quæque extemporanee operabatur, ut ex decursu Evangelii perspicuum est. Solo namque verbo, gestu, tactu, motu, gressu morborum omnium distillabat medicinam, sedabat procellas, cæcos illuminabat, mortuos revocabat. Secunda erat universalitas, quia, ut ait D. Thomas quæst. 13. art. 2, secundum quod humanitas est instrumentum Verbi sibi uniti, habuit virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciendas ordinabiles ad finem Incarnationis, qui est instaurare omnia, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris sunt; unde et in Angelos, et in homines suarum corrivabat fluenta gratiarum. Tertia est fœcunditas. Et nota quod tunc aliqua virtus censetur perfecta, quando potest sibi similem producere, quia tunc fit effusio plenitudinis bonitatis : Christo autem Domino data est virtus miraculorum cum tanta prærogativa, ut non solum ipse miracula ad nutum ederet, et veluti plena manu spargeret : sed etiam Discipulis miraculorum patrandorum virtutem copiosissime transfuderit. Unde dicitur Matth. x. quod convocatis duodecim Discipulis, dedit eis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem.

Atque ex iis varii confutantur errores, vel potius deliramenta eorum, qui Christi miracula vel arti magicæ, vel exquisito temperamento, vel efficaciæ imaginationis Christi asserebant. Nam talia miracula patravit, quæ magorum omnium superant facultatem. Mortui enim quatriduani a morte revocatio, cæci nati illuminatio, sui ipsius suscitatio, et videntibus omnibus in cœlum ascensio, magorum et dæmonum vim omnino excedunt. Præsertim quia nulla est, vel fuit unquam gens, vel secta a magicis superstitionibus, et diabolicis illis præstigiis ac incantamentis Christiana magis abhorrens. Quod nam vero, obsecro, temperamentum esse potest, quantumvis ad pondus et ad justitiam (ut loquuntur philosophi) esse fingatur, quæve illa imaginationis efficacia, quibus præsto sit imperare dæmonibus, excitare sepultos, prædicere futura, cordis arcana detegere, et alia id genus facere, quæ nullus nisi Christus, vel nomine Christi efficere hactenus potuit? Sed quod magis stupendum, nec minus verum est, mira illa operabatur Salvator, non ut propriis serviret commodis, indulgeret deliciis, divitias asciscerct, honores ambiret; sed, ut pœnitentiam, paupertatem, humilitatem verbis suaderet et signis, sicut monstrabat exemplis. Unde elegans Leo Magnus serm. 10 *de Pass.* : « Quid Jesum gravari sinis, o Pilate, de affectata potentia, cujus specialis fuit de humilitate doctrina? Paupertatem elegit, obedientiam suasit, mansuetudinem prædicavit... Discute diligentius, Præses, quid de potestate ejus compertum sit? Cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, mutis donavit eloquium : febres abegit, dolores resolvit, dæmonia ejecit, mortuos vivificavit. Hanc ergo Judæi objiciant potestatem, et hoc proferant ore, quod tenent corde. Quare de terrenis calumniantur, qui cœlestia persequuntur. »

Dices : Quædam Christus voluit, quæ tamen facta non sunt. Nam, ut dicitur Matth. VII, *Ingressus domum neminem voluit scire, et non potuit latere.* Et cap. IX. cæcis illuminatis comminatus est, dicens : *Videte ne quis sciat.* Illi autem exeuntes diffamaverunt illum per totam terram illam. Sed qui non facit quæ vult, non habet excellentiam potestatis : Ergo.

Respondeo ad primum locum, Christum noluisse ingressum suum in illam domum manifestari per seipsum; permississe tamen, ut per alios innotesceret : unde nihil contra voluntatem ejus factum est. Ad secundum testimonium respondeo solutione optima, et juxta moralissima S. Thomæ quæst. 13. art. 4. ab 2 : « Sicut Gregorius dicit, per hoc, quod Dominus præcepit taceri virtutes suas, servis suis se sequentibus exemplum dedit, ut ipsi quidem virtutes suas occultari desiderent; et tamen ut alii eorum exemplo proficiant, prodantur inviti. Sic ergo præceptum illud designabat voluntatem ipsius, qui humanam gloriam refugiebat, secundum illud Joan. VIII : *Ego gloriam meam non quæro.* Volebat tamen absolute, præsertim secundum divinam voluntatem, ut publicaretur miraculum factum propter aliorum utilitatem. » Hæc D. Thomas conformiter ad Augustinum serm. 44. *de verbis Domini*, di-

centem : « Dominus noster Jesus Christus non tantum miracula propter miracula faciebat, sed ut illa, quæ faciebat, mira essent videntibus, vera essent intelligentibus : » id est, utilia ad acquirendam veritatem et virtutem, quæ sunt vera et desiderabiliora miracula. Nam, ut ait Chrysostomus *super Matth.*, « Mirabilius est videre hominem convitia passum, et non motum, quam hominem vulneratum et percussum, et non cadentem. »

REFLEXIO.

Attenta tam præcellenti Christi potentia non desino mirori, tam paucos hujus efficacissimæ virtutis influxus experiri, cum cæteroquin et bonorum suorum summe diffusivus, et humanæ salutis sitibundus Salvator existat. Nonne Christus Deus est, et Deus sol, qui, ut ait Dionisius, non cogitatione aut voluntate, sed eo ipso, quod est, omnia illustrat, « omnibus totius bonitatis radios emittit. » Nonne, » ut ait Cyprian. epist. 2, « ut sponte sol radiat, dies illuminat, fons rigat, imber irrorat : ita se Spiritus cœlestis infundit? » Nonne Christus totus clementia est ad benefaciendum prona, cui nihil vel naturalius, vel antiquius, quam aperta manu omnia implere bonitate? Nonne, teste Chrysostomo orat. *de S. Philog.* : « quemadmodum parturiens cupit initi fœtum, ita ille cupit effundere misericordiam suam, » cujus impetum et prorumpentem copiam nemo prohibere, continere nullus potest? Nonne, ut ait Clemens Alexandrinus, « cum sit bonus, si cessaret unquam benefacere, cessaret et esse? » Nonne, testante Scriptura, respiravit dum hominem condidit, ut ostenderet tam sibi proprium esse benefacere, quam viventi naturalis sit respiratio? Nonne expectat Dominus, ut misereatur nostri Deus noster, Deus salvos faciens, nobis datus, nobis natus, totus ad salvandum comparatus, totus in salute exoptanda, procuranda, adhibenda occupatus.

Ita plane, ita est : hæc Dei natura, hoc ejus ingenium, hæc illi ingenita vis est, et totas in gratiis hominibus impertiendis Deitatis vires exercet. Sed quod in paucos diffluant divini Solis radii, perennis fontis aquæ, ne mirere, inquit P. Granatensis. Agens non agit in distans : requiri approximationem agentis ad passum, Philosophorum proloquium est. Porro ad Deum accedimus non pedibus, sed affectibus ; non motibus corporis, sed cordis suspiriis; non astantium præsentia membrorum, sed humili et jugi oratione. Quid ergo mirum, si mundus fere sub cœlo totus fit terra deserta, invia, et inaquosa, cum nullus e fontibus hauriat Salvatoris, et mortalium pene omnium tepescat caritas, frigescat oratio, et peccatorum tenebris obscurata mens in doctrina Spiritus caliget? Bona sua Christus quamlibet potens et misericors, non nisi quærentibus, petentibus, pulsantibus, sine intermissione orantibus, et minime deficientibus largitur. Non alio dona sua concedit pacto, quam ipse receperit : Christus autem, cui omnis erat ubertim postestas collata, in oratione pernoctans ea postulabat, quæ erat impetraturus, ut S. Thomas art. 4. ad 3. his notandissimis verbis observavit : « Christus orabat, et pro his, quæ virtute divina facienda erant, et pro his etiam, quæ voluntate humana erat facturus; quia virtus et operatio animæ Christi dependebant a Deo, qui operatur in nobis velle et perficere, » ut dicitur Philipp. II. Tunc viliori pretio emes, quod Christo tam carum fuit.

Ne itaque miremur, cur diabolo per Christum debellato, victo, protrito, tanta supersit in homines, ipsosque redemptos potestas ? Dæmon namque, ut S. August. serm. 197. *de Temp.*. tradit, per Christum alligatus est, quemadmodum canis catenis vinctus, a quo nullus morderi potest, nisi qui se illi mortifera securitate conjunxerit. Ejectus foras princeps hujus mundi, in te non potest quidquam, nisi eum asciveris. Omnia potes in eo, qui te confortat ; virtus etiam in infirmitate tua perficietur, et jam cum infirmaberis, Christo opitulante potens eris, nisi cum adversario tuo fatale fœdus iniveris. « Jam videte (verba sunt Augustini) quam stultus est homo ille, quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per voluptates et cupiditates sæculi noli conjungere, et ille ad te non præsumet accedere. Latrare potest, sollicitare potest, mordere nisi volentem omnino non potest ; non enim cogendo, sed suadendo nocet ; nec extorquet consensum, sed petit. »

SPECULATIO II.

Miraculorum Christi gloria expansa virtus ejus thaumaturga declaratur.

Præmoneo primo convenientissimum fuis-

se Christum aliqua edidisse miracula. Tum ad confirmandam veritatem tam sublimis doctrinæ, quam e sinu Patris delatam enarrabat, cui ægre homines adhibuissent fidem, nisi fuisset miraculis veluti sigillis communita, sicut facile despicerentur diplomata, nisi essent apposito Regis sigillo obsignata. Tum ut ostenderetur, Deum speciali modo præsentem esse in Christo; quando enim aliquis facit opera Dei, qualia sunt miracula, haud difficile creditur Deum habitare in ipso. Unde dicebat Nicodemus Joan. III: *Nos scimus, quia a Deo venisti, Magister; nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.* Tum quia nullus prudenter credit, subindeque nec ad credendum tenetur, nisi qui sibi proponuntur articuli, sint evidenter credibiles, vel per interiorem Spiritus sancti cor aperientis manifestationem, vel per externorum signorum apparatum, quorum concentum in dissertatione præambula hujusce Tomi late exposuimus. Atqui nisi Christus miracula patrasset, ejus doctrina rationem humanam immensum excedens non fuisset evidenter credibilis. Unde ipsemet dicebat, Joan. X: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.* Et ratio est, quia ad simplicem Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, aliorumque difficillimorum Mysteriorum propositionem homo non teneretur adhibere fidem, nisi per aliqua signa moveretur et manuduceretur intellectus ad hujusmodi veritatum tam sublimium assensum; alias non esset potior ratio, cur illis crederemus, quam eis oppositis assertionibus; nec esset rationabile obsequium intellectus nostri, nisi videret quod, humanitate Christi succumbente injuriis, Divinitas in ipso inhabitans fulgeret miraculis.

Præmoneo secundo, miracula Christi sufficienter ejus Divinitatem demonstrasse: tum propter operum præcellentiam, quæ omnem creatæ virtutis potestatem transcendebant, ut illuminatio cæci nati, excitatio mortui quatriduani et fœtentis. Tum ex modo operandi, verbo imperans, non orans, ostendens se ea propria virtute patrare. Tum ex ipsa doctrina, quam prædicabat, asserens se esse Deum: quod nisi verum fuisset, tantam blasphemiam miraculis tam insolitis et ingentibus Deus non confirmasset. Unde, licet alii Prophetæ et Apostoli stupenda etiam miracula ediderint, nullus tamen dixit se esse Deum, sed potius ea prodigia in confirmationem Divinitatis Christi perpetrarunt.

Dices: Pseudoprophetæ faciunt etiam portentosa opera, juxta illud Matth. XXIV: *Dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* Et II. Thessalon. II. de Antichristo dicitur: *Cujus est adventus secundum operationem satanæ in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus.* Quare ergo miracula Christi potius attestantur Divinitatem ejus, quam Divinitatem Antichristi? Undenam veluti lydio lapide discernetur Christi miracula esse vera, Antichristi falsa?

Respondeo discretionem verorum miraculorum desumi tum ex substantia operis facti omnes naturæ vires exsuperantis, tum ex perennitate eorum; licet enim arte dæmonis corpus mortuum possit vivum apparere, tamen hæ præstigiæ non diu durant, nec opera vitalia in eo dignoscuntur, sicut in illis, qui a Christo, vel Sanctis ejus suscitantur. Tum ex circumstantiis præcipue finis; falsa enim miracula ad quærendam propriam gloriam perpetrantur, vera ad eam fugiendam; falsa ad morum corruptionem, vera ad vitæ reformationem ordinantur. Christi autem miracula summa cum humilitate conjuncta erant; eligebat quippe contemptum sui, et sanctitatem audientium Joan. VIII: *Si ego glorifico me, gloria mea nihil est. Non veni ministrari, sed ministrare;* et cap. XVIII: *Regnum meum non est de hoc mundo.*

Instabis: Ut constet miracula Christi esse vera, debet innotescere illa non patrari arte dæmonis; sed id non clare innotescebat, unde Pharisæi dicebant: *In Belzebut principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Ergo miracula Christi non erant cogentia Divinitatis ejus argumenta.

Respondeo clarissime apparuisse Christi miracula non fuisse ope dæmonis edita: tum quia ante, vel post Christum non legitur cacodæmonem tam mira prodigia patrasse; tum quia cacodæmon suis portentis ambiebat haberi Deus, Christus vero ad hunc errorem de mundo eliminandum miracula multiplicabat; non potuit ergo illi favere dæmon, qui se per Christum ejici foras cernebat; tum quia miracula sathanæ et falsorum Prophetarum fiunt *in omni seductione iniquitatis*, ut loquitur Apostolus, et patet in Gentilibus, apud quos tam frequens erat morum corruptela, ut diuturna assuetudine vix damnaretur improbitas, depravatisque moribus tam ingens studebat patronorum exercitus, ut palam specioso virtutum titulo

venditata crimina obtruderentur. At vero miracula Christi combibitos pravos mores damnabant, virtutes in animo veluti scalpro imprimebant, et ad omnia pietatis officia permovebant : unde a Christo conversi homines mores ex accuratissima totius sanctitatis amussi dirigebant. Sed de his operose alibi diximus.

Præmoneo 3 : Christum non debuisse miracula facere ante perfectam ætatem, quia miracula Christi ad doctrinæ ipsius confirmationem ordinabantur. Sicut ergo Christus non prædicavit ante perfectam ætatem, ita nec ante illam miracula patrare debuit.Tum quia, si in prima ætate seu pueritia Christus miracula edidisset, existimassent homines phantasma esse Incarnationem, unde initium signorum Jesu fuit in Cana Galilææ, quando aquam in vinum convertit, ut manifestaret gloriam suam. Nam, ut ait Augustin., « ipse fecit vinum in hydriis, qui omni anno hoc facit in vitibus; sed hoc assiduitate amisit admirationem. Itaque servavit sibi Deus inusitata quædam, quæ faceret, ut tanquam dormientes homines ad se colendum mirabiliter excitaret, qui sicut Dominus elementa mutabat. » His præmissis parumper excurramus per singulas miraculorum species, quas Christus edidisse legitur.

In primis convenienter Christus suis miraculis egit in dæmones, ejiciendo eos a corporibus obsessis, ut ostenderet virtute Divinitatis suæ conterendam esse dæmonum potestatem. Observat tamen Evangelista, quod Christus non sinebat dæmones loqui, tum ut ostenderet nos verba dæmonum debere floccifacere. Tum ut monstraret periculosa esse eorum colloquia, quia veritati frequenter mendacia immiscent. Tum quia non decebat Christi gloriam lingua tam fœtida enarrari, non enim est speciosa laus in ore peccatorum. Observat etiam semel Christum dæmones ad eorum preces misisse in porcos, non quasi a dæmonibus persuasum, sed ut ostenderet nocumentum dæmonum hominibus insidiantium, quos ducunt in infernum, sicut animalia illa præcipitaverunt in mare. Tum ut monstraret dæmones nec adversus ipsos porcos aliquid posse, nisi Deo permittente. Tum ut in porcorum hospitio dæmonum turpitudo pateret. « Vide (inquit Chrysol. serm. 17.) ubi Satanas sedem desiderat collocare. Habitacula fœtida, et immunda perquirit, sordibus delectatur et cœno, qui utique semper fœtore criminum, et squallore pascitur vitiorum. » Observat etiam ibidem, porcos tametsi fœtoribus innutritos, dæmonum fœtorem tolerare minime potuisse, ideoque præcipitium tali hospicio prætulisse. Et tu forte, lector, dæmonem per peccatum mortale sustines, et non sentis, et comedis, et dormis.

Secundo congruum fuit, ut Christus miracula faceret circa corpora cœlestia, ut cum tempore Passionis obscuratus est sol, in quantum divina virtute factum est, ut solis radii ad terram non pervenirent per interpositionem lunæ inter nos et solem. Ratio est, quia miracula Christi ad demonstrandam ejus Divinitatem referebantur; quod quidem non ita aperte ostendebatur per corporum inferiorum transmutationes, quæ ab aliis causis effici possunt, sicut significabatur per cœlestium corporum cursus transmutationem, quorum mutatio eo mirabilior est, quo cœlestia corpora sunt a Deo immutabiliter ordinata, Porro in illo prodigio eclipsis solis quinque miracula observat D. Thomas quæst. 44. art. 2 ad 2, quæ apud ipsum vide, ad accuratam enim eorum explicationem multa ex sphæra, vel astrologia advocanda essent.

Tertio, convenientissimum fuit, ut Christus circa homines plura miracula fecerit; siquidem propter eorum salutem venerat, unde ad eam promovendam debuit miraculose operari; et spiritalia, revelando secreta, corda immutando, simplices et ignaros discipulos erudiendo, justificando, sapientiam infundendo, alliciendo, terrendo, stupefaciendo ; et corporalia, vitam mortuis, surdis auditum, cæcis visum, et quidem perfectissime conferendo. Quæ perfectio in duobus posita erat : primo, quia integra corpus incolumitate in instanti donabat, juxta illud Hieronymi in cap. VIII. Matth : *Sanitas, quæ confertur a Domino, tota simul redit.* Secundo, quia corpori optimum valetudinis habitum conferens, animæ etiam languores curabat; quia Dei perfecta sunt opera : non esset autem operatio perfecta, nisi finem consequeretur; finis autem externæ curationis est sanitas animæ.

Quarto decuit Christum miracula circa creaturas irrationales operari, ut ostenderet omnem creaturam Divinitatis suæ virtuti esse subjectam, ut cum jussu Christi mare sedatum est, pisces capti, panes multiplicati, ficulnea siccata, et tempore passionis divi-

sum velum, apertum monumentum, terra mota, petræ scissæ, et alia innumera.

Sed inter splendidiora Christi miracula merito annumeratur Transfiguratio Christi, in qua futura Sanctorum gloria præmonstrata est, ut concepta tanti præmii spe, Discipuli labores alacriter susciperent, dolores intrepide tolerarent. Non enim sentit itineris tædia mercator, dum per mare, per terras currit ad aurum. Ut corpus redimat, ferro et igni supponit membra infirmus : algores et vulnera Ducis temperat et inungit gloria sperata triumphi : pondus diei et æstus sustinet operarius ex condicto denarii diurni. Quanto magis Christiani fide freti, post præostensam Transfigurationis claritatem, momentaneum et leve tribulationis æternum gloriæ pondus operaturum lætabundi perferent? « In Transfiguratione illud quidem principaliter agebatur (ait Deo Magnus hom. *de Transfig.*) ut de cordibus discipulorum crucis scandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas passionis.... Et exemplo Domini in hoc vocaretur credentium fides, ut, licet non oporteret de beatitudinis promissionibus dubitare, intelligeremus tamen ipter tentationes hujus vitæ prius nobis tolerantiam postulandam esse, quam gloriam; quia tempora patiendi non potest felicitas prævenire regnandi. »

Porro in Transfiguratione Christi nonnulla observanda sunt. Primo corpus Christi fuisse transfiguratum, non quod pristinam formam vel faciem perdiderit, vel assumpserit corpus phantasticum, vel aereum; sed quia manente substantia, faces resplenduit sicut sol, et vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix, ut ait sacer textus. Nec sola facies illustrata fuit, sed etiam totum corpus; si enim gloriosus fulgor in vestes ex anima redundavit, a fortiori in membra, quæ informabat. Meminerunt tamen Evangelistæ de sola facie, utpote parte principaliori et aspectabiliori.

Observandum rursus, splendorem illum et ex gloria animæ redundasse, et ex operatione Divinitatis suppositi divini Verbi. Ex anima quidem, quia ex plenitudine visionis et fruitionis Dei nata est anima per modum proprietatis effundere eas supernaturales dotes, quæ ad status gloriosi cumulum desiderantur : sicut cum dat corpori esse substantiale, omnem etiam perfectionem accidentalem appendicem naturali sequela per modum corollarii communicat. Verum quia anima erat tantum principium, *quo* hujus splendentis effluxus, suppositum vero divini Verbi erat principium *quod;* ideo post Patres affirmat D.Thomas, splendorem Transfigurationis et ab humanitate, et a Divinitate Verbi processisse.

Dices : Si hoc ita sit, Transfiguratio corporis Christi non erit miraculosa, sed potius miraculum fuit, quod semper corpus Christi transfiguratum non sit, si connaturaliter debebatur animæ corporis fulgor : sicut non est miraculum, quod ignis comburat, sed grande foret prodigium, si caloris dimanatio naturaliter debita denegaretur igni.

Respondeo primo cum Nazario, animam Christi consideratam secundum operationes supra facultatem corporis elevatas, intellectionem scilicet et amorem, qui per corporis organum non exercentur, fuisse gloriosam et impassibilem ab instanti conceptionis : nihilominus tamen eamdem animam consideratam ut formam corporis sentientis et vegetantis, fuisse passibilem, et ea ratione naturaliter se obicem præbuisse resultantiæ gloriæ corporis, alias ex plenitudine gloriæ redundaturæ : unde in Transfiguratione fulgor ille fuit gloriosus, utpote durante animæ passibilitate consecutus.

Secundo, et forte magis perspicue responderi potest, quod quando aliquis status miraculosus divina ordinatione est perenniter duraturus, si ex aliqua divinæ voluntatis dispensatione per modum transeuntis talis ordo mutetur, tunc hæc momentanea constituti ordinis transpositio merito miraculis accensetur : v. g., procul dubio miraculosum est, accidentia Eucharistica in divinitissimo Sacramento sine subjecto existere et conservari; si tamen hæc accidentia facta consecratione evanescerent (ut evanuisse species pretiosi Sanguinis ad demonstrandam sacrilegi Sacerdotis indignitatem, sacræ referunt historiæ), tunc hæc accidentium vel destructio, vel ocultatio, miraculosa jure merito censeretur. In proposito autem constituerat omnium naturarum auctor Deus, ut gloria animæ Christi non redundaret ad corpus, ut inter labores nostræ expleret redemptionis mysteria. Quod ergo momentaneum gloriæ fluxum in Transfiguratione permiserit per modum Passionis transeuntis, non per modum qualitatis permanentis, miraculum, imo duplex miraculum fuit. Primum, quia impediebatur gloriæ derivatio per modum

dotis permanentis ; alterum, quia contra statutum ordinem splendorem transeunter effluere dispensavit pro consolatione Apostolorum, quorum oculi nequaquam fuerunt tam splendenti lumine hebetati, quia, ut observavit S. Thom. in 3. dist. 16. quæst. 72. art. 1. ad 4, « claritas illa erat similis gloriosi corporis claritati, quæ visum non corrumpit, sed demulcet, et delectat. Unde Apocal. XXI. comparatur claritati jaspidis, quæ visum demulcet, et delectat. Et hoc quidem contingit, quia provenit ex claritate spirituali animæ, quæ quidem non corrumpit proportionem oculi ad vim animæ, sed magis confortat. »

Observandum præterea, convenientissime Christum Transfigurationis suæ testes adhibuisse e novo et veteri Testamento. E novo quidem, ut de illa præmonstrata gloria gentes minime dubitarent, quam Petro, Jacobo et Joanni contestibus scirent esse ostensam: nam in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum. E veteri vero Testamento ideo Moyses et Elias ad hoc testandum electi sunt, quia Moyses mitissimus Legislator, Elias autem gloriæ Domini zelantissimus æmulator fuit : ut igitur contunderetur calumnia Judæorum Christum transgressionis legis et blasphemiæ accusantium, voluit Dominus hæc duo Prophetarum capita adesse, ut ostenderet nihil se legi, nihil Prophetis, nihil veritati docere contrarium. « Quid hoc stabilius (ait Magnus Leo laudatus, sed nulla unquam hominum laude æquandus), quid firmius verbo, cujus prædicatione veteris, et novi Testamenti concinit tuba, et cum Evangelica doctrina antiquarum protestationum instrumenta concurrunt? Astipulantur enim sibi invicem utriusque fœderis paginæ, et quem sub velamine mysteriorum præcedentia signa præmiserant, manifestum, atque perspicuum præsentis gloriæ splendor ostendit. » Porro Elias in proprio corpore ministerio Angeli translatus apparuit e loco, in quem raptus fuerat : Moses vero non apparuit in proprio corpore, quod ante resurrectionem Christi resurgere non decuit, sed ejus anima per aliquod corpus assumptum adfuit. Aliqui tamen Patres a Suare relati temporaneam corpori Moysis resurrectionem asserunt.

Observandum insuper, convenienter Petrum, Joannem, et Jacobum præ aliis ad intuendam transfigurati Christi gloriam fuisse assumptos, quia illi erant in collegio Apostolico potiores. Petrus enim dilectione Christi, et potestate supra totam Ecclesiam pascendam commissa eminebat : Joannes vero privilegio amoris Christi virginitatem ejus diligentis præcipuus fuit; sublimitate etiam doctrinæ cœlestis supervolabat non secus ac aquila. Jacobus vero prærogativa martyrii primus decoratus est. Eorum autem animi adhuc in fide teneri, nec alte in caritate radicati, illa gloria illustrati, illa suavitate inescati, illaque Mosis, et Eliæ præsentia confirmati sunt. Unde Petrus mundana spernens, et terrena fastidiens in Christi gloriam mentis rapiebatur excessu, et gaudio visionis impletus, ibi optabat habitare cum Jesu, ubi aperta ejus gloria coruscabat. Unde conceptum desiderium continere non valens, dixit : *Domine bonum est nos hic esse : si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum.* Quia nimirum præventus in benedictionibus dulcedinis animus, continuo mundana floccifacit ; et qui cœlestis vitæ suavitatem, in quantum humana possibilitas admittit, perfecte cognoverit, ea quæ in terrenis amaverat, libenter cuncta derelinquit ; fortis enim ut mors dilectio, sicut corpus interimit, sic ab amore rerum temporalium æternæ vitæ caritas occidit, et quem perfecte absorbuerit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit, tormenta despicit, temporalia præmia calcat, ut Gregor. Magn. hom. 14. *in Evang.* prosequitur, et unctione magis, quam lectione addiscitur.

Observandum demum, ad coronamentum gloriæ Christi transfigurati convenienter auditam fuisse vocem paternam : *Hic est filius meus dilectus.* Transfiguratio enim ad firmanda discipulorum corda in doctrina Christi, non obstantibus passionis contumeliis ordinabatur. Præcipuus autem, et cardinalis totius doctrinæ Christi articulus, quo omnes alii veluti fulcro innituntur, est Divinitas ejus unde ad eam suadendam congruentissime Pater Christum filium esse suum testatus est : Pater, inquam, qui solus conscius est generationis æternæ. Advertunt tamen Doctores eamdem vocem protulisse quidem Patrem in baptismate Salvatoris, ut supra vidimus ; sed cum hac differentia, quod in baptismo Pater non addidit, *ipsum audite*, sicut in Transfiguratione, cujus differentiæ multiplex est ratio. Tum quia in baptismo nullos habebat Christus discipulos, quibus præciperetur ipsum audire, sicut tempore

Transfigurationis. Tum quia ante baptismum Christus jejunii pœnitentiam non egerat, quo tamen maceratus fuerat tempore Transfigurationis. Ut ergo significaretur illos prædicatores, vel potius declamatores indignos esse, qui audiantur, quos antea jugis multiplicis pœnitentiæ, et orationis labor non exercuit, dum Christus baptizaretur, non dixit Pater, *ipsum audite*, sed solum in ejus Transfiguratione. Tum quia, ut ait D. Thom. quæst. 45. art. 4. ad 3. Christus venerat actualiter gratiam dare per baptismum, gloriam vero verbis suis promittere. Ad ea autem quæ dantur, non tam requiritur auditus, quam gustus, et perceptio experimentalis; ad ea vero, quæ promittuntur, requiritur auditus; quia de illis futuris exigitur magna fides, fides autem ex auditu. Hic videtur esse planior sensus, brevis quidem, sed admodum reconditæ, et subtilis solutionis D. Thomæ, de qua vide alios interpretes si lubet.

REFLEXIO.

Miraculorum perpetrandorum vim in Ecclesia perenniter durare, supra ostendimus; id tamen fatendum est, illa non ea facilitate et copia crebro videri, sicut in primis nascentis Ecclesiæ cunis scintillabant. Hujus penuriæ duplex occurrit causa : prima est languor fidei in dies tepescentis, in dies per peccata morientis : merito autem fidei gratia miraculorum potissime asseritur, Matth. XXI : *Amen dico vobis, si habueritis fidem, et non hæsitaveritis, si monti huic dixeritis : Tolle, et jacta te in mare, fiet.* Alteram assignat Gregor. lib. 27. *Moral.* cap. 11 : « Tunc sancta Ecclesia miraculorum adjutoriis indiguit, cum eam tribulatio persequutionis pressit. Nam postquam superbiam infidelitatis edomuit, non jam virtutum signa, sed sola merita operum requirit, quamvis et ista per multos, cum opportunitas exigit, ostendit. » Et homil. 29. *in Evang.* : « Signa necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt; ut enim ad fidem cresceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda, quia et nos cum arbusta plantamus, tamdiu eis aquam infundimus, quousque ea in terra jam coaluisse videamus, et si semel radicem fixerint irrigatio cessabit. » Itaque jam Prædicatori Apostolico non desiderantur miracula, sed sancta opera; non enim bene docentur verbis, quæ destruuntur exemplis; nec unquam erit efficax instituentis auctoritas, nisi eam effectu operis sui cordi affixerit audientis. Temerarie enarrat justitias Dei, et assumit testamentum Dei per os suum, qui odit disciplinam, et projicit sermones Dei retrorsum. Ille solus apostolice, ille cum imperio docet, qui prius agit quam dicat : nam doctrinæ subtrahit fiduciam, quando conscientia præpedit linguam. Oculis potius, quam auribus fidem facere jus gentium est. Nisi ergo Prædicatoris mens, et manus, verba, et vita concordent, confundent loquentem opera ejus. Ridiculus est medicus, qui se ægrum negligit, aliorum sanandorum sollicitus. Delicatus est magister, qui pleno carnibus ventre de jejuniis, et ciborum delectu disputat. Quo animo avaritiam simoniacus, qua fronte luxuriam obscœnus, superbiam ambitiosus accusabit : egregius concionator Apostolus in veritate ad Philip. IV. pronuncians : *Quæ et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, hæc agite.* Ubi Chrysost. : « Hæc optima docendi ratio est, seipsum in omnibus monitionibus formulam præbere, perinde ac si diceret : Et factis, et verbis vos præivi. »

Hæc sunt desiderabilia miracula, externisque portentis, bonis, malisque communibus præferenda. Hæc sanctitatis signa, juvante Deo, si volumus, facimus. Fulgentia portenta edere et mali possunt, bene autem vivere nisi boni non possunt. Multis quippe in die judicii patrata prodigia venditantibus Veritas regeret : *Non novi vos, discedite a me, qui operamini iniquitatem.* Concludamus ergo cum magno Gregorio loco ultimum laudato: « Nolite ergo, fratres carissimi, amare signa quæ possunt cum reprobis haberi communia : sed caritatis, atque pietatis miracula amate, quæ tanto securiora sunt, quanto et occulta, et de quibus apud Dominum eo major fit retributio, quo apud homines minor est gloria. »

SPECULATIO III.

Humanitas Christi est instrumentum physicum miraculorum, et cujusvis gratiæ.

Hæc positio omnino consonat dignitati Christi, cui perfectio agendi modus est asserendus. Etenim post gratiam unionis humanitati collatam nulla alia rationabiliter denegari potest, nisi repugnet vel absolute in se, vel fini Incarnationis. Sed posse concur-

rere ad effectus supernaturales et miraculosos, non solum moraliter eos impetrando, sed etiam physice in eos influendo, est quid nobilius. Tum quia, sicut agere dicit perfectionem, ita agere non solum moraliter, sed etiam physice, dicit majorem perfectionem. Tum quia concursus physicus est perfectior morali ; iste quippe non tam agit, quam superioris causæ actionem obtinet; ille vero effectum veluti e sinu suo emittit : aliunde vero concursus ille physicus non repugnat; si enim ignis inferni virtute sibi divinitus tradita in spiritales creaturas, quas torquet, agit; quidni poterat sacra humanitas virtute Divinitatis, qua uncta est, physice concurrere ad opera supernaturalia ? Ergo ille concursus physicus non est humanitati Christi denegandus, alias nihil humanitatis illi assereretur eximium, quod non fuerit Sanctis aliis concessum.

Et hoc sane privilegium Christo passim ascribunt Patres, et concilia non obscure affirmantia carnem Christi esse « vivificatricem, vivificam, cooperatricem Divinitati, et quæ Divinitatis sunt operatricem, » ut legere est in concilio Ephesino, Cyrillo, aliisque. Patet autem, quod caro non potest esse instrumentum morale impetrans talium effectuum productionem, sed duntaxat physicum. Quin etiam illud non mediocriter insinuat Scriptura, quæ ait Christum dedisse Spiritum sanctum « insufflando », Lazarum suscitasse « clamando », et præcipiendo : *Lazare, veni foras* : imperium autem virtutem physicam indigitat, et quod *virtus de illo exibat, et sanabat omnes.* Unde S. Thom. doctrinæ patrum rigidus æmulator expresse ait quæst. 8, art. 1. ad 1. Christum causare gratiam « et per meritum, et per efficientiam. » Et rursum quæst. 13. art. 2. ait Christi humanitatem non posse esse instrumentum creationis, bene tamen omnis operationis miraculosæ. Ubi clare indigitat, se loqui de de physico instrumento, cum cæteroquin manifestum sit, posse esse causam moralem creationis per orationem et meritum. Imo non posset stricte humanitas instrumentum Divinitatis appellari, si moraliter duntaxat ad gratiam concurreret ; siquidem Divinitas ad miracula patranda non moraliter per merita et satisfactionem, sed physice per influxum agit. Ergo ut illi instrumentum conformetur, debet etiam physice in effectus supernaturales influere.

Objicies : Quatuor requiruntur ad rationem instrumenti physici. Primo ut existat; nam operari supponit esse, et in terminis implicam causam non existentem dare existentiam effectui. Secundo, ut realiter contingat subjectum, in quod agit; non enim potest agere in distans, v. g., serra non facit cathedram, nisi lignum tangat. Tertio ut habeat actionem propriam, et præviam, alias non esset causa, sed purum vehiculum delativum virtutis causæ principalis. Quarto ut recipiat aliquam virtutem a causa principali, qua de impotente reddatur intrinsece potens.

Atqui humanitati Christi desunt hæ quatuor conditiones in ordine ad productionem gratiæ et effectuum supernaturalium. Prima quidem ; nam humanitas Christi antequam existeret, causavit gratiam in antiquis Patribus; et Passio Christi jam præterita causat vitam nostram supernaturalem ; sicut resurrectio ejus Sanctorum futuram resurrectionem, ut pluries docet S. Thom. Res autem antequam existat, vel postquam præteriit, non potest esse nisi in instrumentum morale, quatenus nimirum merita Christi præterita, vel futura divinæ misericordiæ oculis oblata eam movent ad gratiam erogandam. Secunda etiam ; nam humanitas Christi existens in cœlo, non contingit homines, quos justificat in terra ; nec dum erat in mundo, tangebat physice illos, quos sola voce sanabat etiam absentes, ut servum Centurionis, filium Reguli. Tertia quoque ; nam multa miracula Christus fecit, quæ non nisi creatione patrata sunt, et per suspensionem concursus divini, ut cum columba in ejus baptismo creata est, et cum ambulando super aquas corpori Christi denegatus est concursus ad gravitandum, et aquis ne defluerent sub ipso. Nulla autem creatura potest habere actionem propriam circa subjectum creationis, quod est nihilum, nec in concursum Dei, cujus actio est ipsa substantia Dei. Demum defuit quarta ; nam illa virtus derivata, et perficiens humanitatem Christi, vel erat spiritalis, et sic non poterat recipi in carne Christi, vel corporalis, et sic in anima subjectari nequibat : nam quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur. Ergo humanitas Christi non potuit esse instrumentum physicum operum miraculosorum.

Respondeo, omnes conditiones salvari : primam quidem, quia quando dicimus humanitatem Christi producere gratiam phy-

sice, id intelligimus de ipsa existente ; unde antiquorum Patrum gratiæ non fuit causa nisi moralis : nostræ tamen Passio et Resurrectio Christi est causa physica, quia licet non existant modo in se, cum præterierint, remanent tamen in aliquo effectu physico, scilicet in cicatricibus et dotibus gloriosis corporis Redemptoris. Hoc enim futuram inter et præteritam rem interest, quod prima non existit, nec in se, nec in aliquo effectu suo, cum effectus non existat ante causam : at res præterita etiam dum desinit, potest relinquere virtutem productivam alicujus effectus, sicut pater deciso semine potest mori, et ipso mortuo genorabitur filius. Vide dicta superiori dissertatione de causalitate Passionis Christi.

Non deest etiam secunda conditio ; nam, licet humanitas non contingat contactu suppositi subjecta, in quæ supernaturaliter operatur, contingit tamen contactu virtutis suæ ad illa usque derivatæ ; et hoc sufficit, quia modo virtus causæ perveniat ad subjectum, quid interest quod causa sit absens ? Sicut nihil vetat distantia cœlorum ab abyssis terræ, quin eorum influxus perennis descendat ad ima terræ viscera, in quibus tam pretiosa metalla parturit.

Tertia etiam conditio subsistit, et instantiæ adductæ supponunt falsum : nam columba illa creata non est, sed ex præjacente aeris, vel aquæ materia generata, non ex nihilo creata. Expeditus etiam et intrepidus super aquas incessus, non ex divini concursus subtractione, sed ex dotis agilitatis corporis Christi tunc redundare permissæ effluxu, sicut et Transfiguratio ex dotis claritatis profusione oriebatur. Quod si in aliquibus forte miraculis contigit vel creatio, vel divini concursus suspensio, de illis non intelligitur nostra sententia, sed de omnibus, ad quæ potest se causalitas instrumenti protendere.

Quarta demum salvatur conditio ; nam, ut docetur in materia de Sacramentis, virtus spiritalis potest recipi in subjecto corporeo, si habeat esse transiens, et incompletum : quæ motio non est perfectior gratia sanctificante in esse entis simpliciter, sed secundum quid in ratione virtutis causativæ : sicut semen ab animali decisum est imperfectius entitative animali producto ; est tamen quadantenus perfectius in ratione virtutis causativæ. Crediderim tamen hanc esse differentiam inter humanitatem Salvatoris, et alia divinæ virtutis instrumenta, puta Sacramenta, quod, licet hæc indigeant virtute superraddita viali, et transeunte, vel saltem per modum transeuntis dispositionis communicatæ, qua ad effectum excedentem eleventur ; id tamen humanitati Christi minime est necessarium. Et ita tradit Asturicensis in relect. *de grat. Christi*, quæst. 6.

Ratio hujus opinationis est, quia, sicut in naturalibus, licet instrumenta separata adhibita, et assumpta indigeant aliqua motione et influxu, quo ad effectum altiorem attingendum roborentur ; instrumenta tamen innata, et conjuncta tali motione actuali non egent, ut tradunt philosophi : calor, v. g., animalis novo influxu non eget ad producendas carnes, nec calor ignis ad producendum alium ignem ; quia eo ipso quod est virtus animalis, vel ignis, manet habitus subordinatus, elevatus, et, ut ita dicam, vigoratus ad effectus illos perfectiores. Quid ergo prohibet asserere humanitatem Christi divinitate unctam, illique inseparabiliter unitam, ex vi illius unionis habitualiter coaptari ad quoscumque effectus supernaturales tanquam instrumentum conjunctum eliciendos ?

Confirmat hunc explicandi modum energica phrasis Patrum affirmantium, ideo carnem Christi esse vivificam, et miraculorum operatricem, quia est « Verbo conjuncta, Divinitati unita, » et quia, sicut ferrum candens, eo quod habeat calorem ignis, habet ignis operationes (similitudo est Euthymii *in cap.* VII. *Luc.*) ita sancta Christi caro Divinitati unita, quæ Divinitatis sunt, operatur. Sicut ergo calor ignis non indiget actuali et repetita elevatione, ita nec caro unita Verbo. Favet etiam D. Thomas ; ait enim quæst. 13. art. 2 : « Anima Christi secundum quod est instrumentum Verbi sibi uniti, habuit instrumentalem virtutem ad omnes operationes miraculosas. » Et rursum art. 3 : « Potest considerari anima Christi secundum quod est instrumentum unitum Verbo Dei in persona, et sic subdebatur ejus potestati totaliter omnis dispositio proprii corporis. » Igitur sentit S. Doctor, ex vi illius unionis humanitatem Christi esse instrumentum Divinitatis, et non ex motione aliqua superaddita ; nam per motionem superadditam quæcumque alia res potest esse instrumentum Dei : et tamen Patres, et D. Thomas aliquid speciale volunt tribuere humanitati ratione unionis hypostaticæ. Et

hoc etiam multum conducit ad dignitatem humanitatis Christi, quæ sicut semper erat unita Verbo, ita semper et veluti connaturaliter poterat patrare miracula cum solo concursu generali, supposita illa ineffabili unione. Unde Basilius Seleuc. orat. 33. expendens miraculum multiplicationis quinque panum ait, in manibus Christi « efflоruisse panes inaratos absque rusticano sudore, excluso agro, area, mola, clibano, quia aderat Creator, » et præsto erat ad nutum humanæ Christi voluntatis, regens, et verbo virtutis suæ portans omnia.

Dices : Humanitas etiam supposita unione hypostatica manebat intrinsece in sua essentia invariata : ergo non poterat aliquid amplius operari, quam ante, nisi aliqua virtute physica intrinsece recepta roboraretur; concursus enim generalis simultaneus nihil ponens in causa secunda, vigorem non addit, sed supponit. Qua de causa admitti solet in Sacramentis virtus aliqua gratiæ causativa, transeunter recepta?

Respondeo instrumentum conjunctum esse ex natura sua permanenter habile ad operationes suppositi per illud exercendas, nec adventitia indigere virtute prævia ab ipso realiter distincta, sed ex ingenita et connaturali subordinatione ad potentiam animæ per actum imperii moventem facile reduci de actu primo ad secundum. Sacra autem humanitas est instrumentum Divinitatis in una Verbi personalitate conjunctum, ex qua unione manet habitualiter elevatum et constitutum in actu primo ad opera miraculosa, quotiescumque Christus voluerit, perpetranda. Sicut enim per hanc ineffabilem unionem evehitur humanitas ad consortium esse divini, ita et per eam coaptatur, ut assumatur a supposito Verbi, tanquam instrumentum sibi intime conjunctum ad operationes Divinitati proprias efficiendas. Unde humanitas non indiget virtute supperaddita, ut possit patrare miracula; sed sola applicatione, ut agat. Quocirca aliis miraculorum instrumentis et ministris immensum præstat : tum quia humanitas est instrumentum conjunctum Divinitati, Sancti sunt instrumenta separata; tum quia humanitas operatur miracula virtute proprii suppositi, quo subsistit, Sancti virtute divina transeunter participata; tum quia Christus ut homo miracula ad libitum, quotiescumque volebat, edebat; Sancti vero non pro suæ voluntatis arbitrio, sed ad nutum Domini miracula operantur; tum demum, quia Christus per unum tantum principium, et actum primum miracula edebat, nimirum per unionem hypostaticam et assistentiam divinam supereminenter supplentem omnem perfectionem, et munus actus primi; Sancti autem per multiplicem gratiarum gratis datarum instructum miracula patrabant, quia, ut docet Apostolus, divisiones gratiarum sunt; et alii datur gratia sanitatum, alii operatio virtutum, etc.

Quæri etiam hic solet, an Christus sit causa principalis gratiæ, sed hanc difficultatem satis in materia de gratia versavimus, ostendimusque, solum Deum esse causam principalem physicam gratiæ. Cum quibus tamen stat, Christum esse causam principalem moralem omnium effectuum supernaturalium, quia nullam aliam causam moralem præsupponit, quæ sit causa principalis per modum orationis, meriti, et satisfactionis, per ordinem ad quam sacra humanitas habeat rationem instrumenti moralis; nullam siquidem agnoscit humanitas supra se causam, nisi Deum, cui ut sic repugnat oratio, meritum et satisfactio. De ratione autem instrumenti est præsupponere causam principalem ejusdem ordinis sibi proportionatam, et esse medium inter causam principalem, et effectum productum, ut per illud virtus causæ principalis in effectum derivetur. Ex quibus facile interpretaberis locum alias difficilem S. Thomæ in 3. dist. 16. q. 1. art. 3. asserentis, quod ejus solius est immutare legem, et cursum naturæ impositum, qui naturam instituit, et ordinavit; quod solus Deus facit. « Et ideo nec aliqua virtus corporalis, nec spiritualis, aut animæ, aut Angeli, nec etiam anima Christi potuit ad immutationem leges naturæ impositæ divinitus, nisi per modum orationis, aut intercessionis. » Quibus verbis prima fronte videtur Doctor sanctus humanitati Christi rationem physici instrumenti denegare; sed verus ejus sensus est, nullam posse dari causam physicam principalem immutationis ordinis naturalis præter Deum : posse tamen dari causam principalem moralem, quæ orando, merendo, satisfaciendo opus miraculosum principaliter obtineat.

REFLEXIO.

Solus Deus mirabilia magna facit, sicut solus potest; et tamen mirabilia non solet

Deus operari, nisi ad preces Sanctorum, et per concursum physicum Salvatoris. Unde hac? Numquid alligata, aut abbreviata est manus Domini? Absit, absurdum est, Deo injurium est. Sed significare vult Deus se ad magna propter nos patranda esse proclivem, si totis animi viribus, toto nisu, atque conatu totum, quod in nobis est virtutis impendamus, omnes animi nervos intendamus, sedulamque operam navantes Deo agenti coagamus, moventi nos permittamus, præeuntem sequamur, operanti cooperemur. O quam magna molitur, quam incredibilia meditatur et animo versat suo Deus, quam incredibilia sunt quæ præparat bona, non otiosis, et inertibus, sed fidelibus, et sollicitis, qui diligunt illum! *Quam bonus, Israel, Deus,* id est quam benignus, et liberalis, quam magnificus, et diffusivus, sed *his, qui recto sunt corde!* Nam ad eum fere modum in gratiæ suæ donis, auxiliisque elargiendis nobiscum agit omnipotens, quo cum ipso nos agimus. Quia, sicut in velum laxum, inquit Chrysostomus, ventus incidens nihil operatur, sic etiam Spiritus sanctus in anima remissa, et segni permanere non sustinet.

Verum quidem est, Deum operari in nobis velle et perficere pro bona voluntate; in nullo nobis gloriandum, quando nihil est nostrum, ut totum detur Deo; bonorum operum nostrorum mensuram divini auxilii mensuræ omnino respondere, omnia pietatis officia tanto magis, minusve posse hominem adimplere, quanto magis, minusve adjuvatur gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum; a nobis habere quidquid mali habemus, ab illo esse quidquid boni sumus; et ubi nobis deficit gratia deficere nos, subtracta gratia mox casuros. Verum, inquam, illud et verissimum est, sed non illud minus verum, singulis Deum pro uniuscujusque meritis dona largiri, et strenuis uberiora, et oscitantibus minora rependere. Non temere, vel casu miracula spargit, et profundit Deus: sed « tantum influit, quantum fidei vas sibi oblatum invenerit », inquit S. Isidorus Pelusiota lib. 3. epist. 271. Quamdam contractus speciem init Deus, ut retribuat nobis secundum justitiam nostram, et secundum puritatem manuum nostrarum in conspectu oculorum ejus. Talem se erga nos gerit, quales ipsi fuerimus: cum bono bonus est, cum viro innocente innocens est, et cum electo electus est, et cum perverso pervertitur, non mutatus, sed talis unicuique apparens, qualis ipse fuerit dignus, obdormiens tepidis, laborantibus vigilans, recto rectum, obliquo obliquum sese exhibens, neglectus negligens, in qua mensura mensi fuerimus remetiens nobis, quemadmodum si plurimi radios mundani solis aspiciant, pro captu videntis aut pallidus, aut clarus, et ipsis noctuis molestus videtur et noxius. Graviter Seneca epist. 41: « Sacer intra nos Spiritus sedet, bonorum, malorumque nostrorum observator, et custos: hic prout a nobis tractans est, ita ipse nos tractat. »

Miraculis fœta est gratia divina, eaque iniri vehementer concupiscit; sed qui excipiat, non invenitur, et, ut dicitur Zachar. XI, *contracta est anima mea in eis, siquidem et anima eorum variavit in me.* « Omnes nobis causamur (inquit Bernardus serm. *de triplici Just.* et serm. 1. *in cap. Jejun.*) deesse gratiam. Sed justius forsitan ipsa sibi queratur gratia deesse nonnullos. Gratiarum cessat decursus, ubi recursus non fuerit: nec modo nihil augetur ingrato, sed et quod acceperit, vertitur et in perniciem. » Audiamus Apostolum, non tam monentem, quam inculcantem, ne quis desit gratiæ Dei, ne in vacuum gratiam Dei recipiamus, ne negligamus gratiam Dei, quæ in nobis est, qui de semetipso dicebat: *Gratia Dei in me vacua non fuit*, vel, ut legit Ennodius, *Gratia Dei in me egena non fuit*, quasi diceret Paulus: « Christus in me, quem digne, aut abundanter, munerarctur, invenit; non enim pauper est divina gratia, sed meritorum nostrorum putatur quadam macie, aut exilitate tenuari, quæ tunc non suis æstimatur meatibus fovere, quando de suis cursibus ariditatis nostræ vena nihil recipit. » Igitur non deerit insignium patratio miraculorum, si non deficiat instrumentum: quia habenti dabitur, et abundabit: gratia quippe de gratia nascitur, et profectus profectibus serviunt, lucra lucris, et merita meritis locum faciunt, ut de plenitudine ejus omnes accipiamus, et gratiam pro gratia, si primis gratiæ donis fideles inveniamur. Nam, ut ait S. Prosper lib. 2. *de Vocat. Gent.* cap. 36, « implendæ voluntatis Dei ita est præparatus affectus, ut per laborem operum, per instantiam supplicationis fiant incremata meritorum. » « Nec sufficeret eligentis gratia (addit Eucherius Lugdunensis) nisi invigilaret collaborantibus industria. » « Quia (ratio est egregia Magni Leonis serm. 6. *Quadr.*) rationales lapides sumus, et viva materies, sic nos auctoris

nostri exstruit manus, ut cum opifice suo etiam is, qui reparatur, operetur. Gratiæ igitur Dei obedientia se humana non subtrahat, ne ab illo bono, sine quo bona esse non potest, deficiat. »

DISSERTATIO VI

Marialogia, seu de incomparabilibus Deiparæ Mariæ Virginis dotibus.

Si, teste Philosopho, « relata sunt simul natura, et cognitione, » non decet filium hominis, qui est Christus Dominus, a Mariæ matris ejus tractatione sejungere, quem ab ea non possumus etiam cogitatione separare. Ergo ad tractatus de Christi Incarnatione coronamentum pertinet sermo de Maria, quia utriusque « gloria non tam communis, quam eadem est », inquit Petr. Damian. orat. 2. Itaque auspicatus hunc librum a Christo, finiam in Maria. Sed quid de ea dicam, quæ major est omni laude? Quomodo una dissertatione complectar immensorum librum elogiorum, in quo Pater Æternus Verbum suum increatam Sapientiam exaravit? Sed qui ab ejus quantumcumque omni præconio superioribus virtutibus pro virili enarrandis temperabo, « ad quam, » ut S. Ildephonsus serm. 1. *Assumpt.* scribit, « concurrunt omnia eloquia Prophetarum, omnia ænigmata Scripturarum. » « Nam de hac, et ob hanc, et propter hanc omnis scriptura facta est, » inquit S. Bernardus serm. *in Salve Regina.*

Et certe, quamvis immensa tantæ materiæ dignitas me ab ea tractanda deterreret, adigeretque ad silentium importabilis Mariæ gloria, et inenarrabilis dignitudo; quamvis, inquam, desponderet theologia mea de illa disserere, quæ, ut ait Epiphanius serm. *de laud. Virgin.*, « cœli, terræque mysterium est, » et jure formidaret recondita evolvere arcana Mariani voluminis, quod, ut inquit Gregorius Nicom. orat. *de obl. Deip.*, « signavit sigillis septem ipse, qui scripsit Deus, ut a nemine legi posset, quantumvis sciens sit litterarum. » Nihilominus non possum citra ingratitudinis noxam ab ea pro modulo extollenda continere, quæ non solum mortales omnes benignissima obæravit, non solum erga familiam Prædicatoriam matrem meam viscera maternæ pietatis effudit, sed me etiam servulorum minimum innumeris beneficiis devinctum oppigneravit. Quantum ergo colam, et observem matrem honorificatam, quam erga ejus venerationem afficiar, hac quantulacumque grati animi significatione demonstrare operæ pretium est.

Enimvero solusne ego a Mariæ laudibus abstinebo, in cujus amorem, et cultum uno sensu, atque judicio confluunt universi, ut merito dixerimus de Maria, quod de Providentia scripsit Plinius lib. 2. *Hist. natur.* cap. 7 : « Pariterque et eruditum vulgus, et rude in eam cursu vadit. » Certe hic omnium gentium, Principum, et plebeiorum, virorum, et fœminarum cordibus tam insitus, tam implantatus de colenda Deipara sensus, quid aliud est, quam testimonium quanto verum, tanto simplicius; quanto simplicius, tanto vulgarius; quanto vulgarius, tanto communius; quanto communius, tanto naturalius; quanto naturalius, tanto divinius. « O testimonium animæ naturaliter christianæ! » exclamabat olim Tertullianus omnium de Deo invocando conspirationem meditatus. « O testimonium animæ naturaliter Marianæ! » exclamemus necesse est, dum omnium, et singularum nationum in Maria honoranda consensionem contemplamur. Quod si juxta ipsius vaticinium beatam illam dicunt omnes generationes, quia, ut ait Bernard. *super Salve Regina*, « omnibus est amabilis, omnibus delectabilis, sedes sapientiæ, fluvius clementiæ, radius Deitatis, nec est qui se abscondat a calore ejus; » quidni ad ejus præconia compellat, in cujus

materno gremio multa sunt, quæ me justissime tenent : tenet consensio populorum, atque gentium : tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata, ut in simili loquitur Augustinus.

Porro ut argumentum infinitum certis limitibus præfiniamus, sicut omnia bonorum genera sub quadruplici ordine naturæ gratiæ, gloriæ, et unionis hypostaticæ continentur : ita Mariæ prærogativas ad aliquam ex his quatuor classibus reducemus. Nec verba nostra despiciet benignissima Mater Verbi ; si enim simile simili gaudet, « quid (ait Damasc. orat. 2.) Verbi Matri amplius, quam sermonem offeremus. »

CAPUT I.

PRIVILEGIA NATURÆ, GRATIÆ ET GLORIÆ EXIMIA MARIÆ.

Vere dixit Arnoldus Carnotensis : « Quidquid Creator singulis distributor justus contulit, Matri adornandæ concessit. » Quia quæ in singulis dispersa sunt bonorum omnium ornamenta, in una Maria unita cumulatissime inveniuntur. Unde D. Thom. in 4. dist. 30. quæst. 2. art. 1. quæst. 1. ait : « In Beata Virgine debuit apparere omne illud, quod fuit perfectionis. » Quibus compendiosis verbis S. Doctor nec magis potuit dicere, nec minus debuit. Omnes enim complexus est naturales, et supernaturales thesauros, quos Matri Dei asseruit. Et merito, nam, ut ait S. Laurent. Justinian. lib. *de cast. Conn.* cap. 9, « quidquid honoris, quidquid dignitatis, quidquid meriti, quidquid gratiæ, quidquid est gloriæ, totum fuit in Maria. » Quæ propterea « sinus, centrum, et gremium » bonorum appellatur, quia in eam omnia omnino dona et certatim confluunt, et copiosissime inundant, et suavissime conquiescunt. Hinc a Beato Bernardo serm. 2. *Pent.*, « Medium terræ » appellatur. « Ad illam enim sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, et qui in cœlo habitant, et qui in inferno, et qui nos præcesserunt, et nos qui sumus, et qui sequentur, et nati natorum, et qui nascentur ab illis. Illi, qui sunt in cœlo, ut resarciantur : et qui in inferno, ut eripiantur ; qui præcesserunt, ut Prophetæ fideles inveniantur ; qui sequuntur, ut glorificentur. Et Beatam te dicunt omnes generationes, Genitrix Dei, Domina mundi, Regina cœli. In te enim Angeli lætitiam, justi gratiam, peccatores veniam invenerunt in æternum. » Sed gradatim, et prius naturalia Mariæ ornamenta expendamus, quam ut cœlestia gratiarum charismata demiremur

SPECULATIO I.

Perstringuntur naturales Mariæ perfectiones.

Quia naturalia dona quamlibet præcellentia, minimo loco sunt apud æquum rerum æstimatorem Deum ; ideo paucis documentis omnia complectemur, quæ pertinent ad ætatem, patriam, prosapiam, parentes, corporis, animique dotes, aliaque hujusmodi naturalia Mariæ decora.

Sciendum primo, beatam Virginem quindecim annis ante Christum natam, post exactos tres primos annos in Templo præsentatam, et divino cultui mancipatam, S. Joseph fuisse desponsatam anno ætatis decimo quarto, peperisse vero Salvatorem anno decimo quinto, ut ex Evodio Antiocheno testatur Nicephorus ; mortuam autem fuisse ætatis anno vel sexagesimo tertio, ut vulgi opinio fert, vel septuagesimo secundo, ut docet Epiphanius, quia testatur S. Dionysius se Deiparam vidisse ; Dionysius autem Christianismum non est professus, nisi post annum decimum octavum a morte Christi : ergo B. Virgo, quæ tempore mortis Christi nata erat annis 49. omnino excessit annum sexagesimum sextum.

Sciendum secundo circa locum conceptionis, et partus B. Virginis diversitatem esse sententiarum. Verisimilior opinio fert illam conceptam fuisse in oppido Nazareth, natam vero in civitate Jerosolymitana, undecim annis moratam in templo, quindecim cum sacra familia in oppido Nazareth, postea secutam fuisse Christum prædicantem, astitisse morienti, mortuam esse tandem vi amoris. Circa nobilitatem et genealogiam B. Virginis, videsis dicta superius de genealogia Salvatoris, ex quibus facile colliges, Mariam radicasse in populo honorificato, et filiam esse regum, matrem Regis regum. Quibus tamen non obstantibus Maria pauperrimam vitam ducebat, labore manuum vitam sustentans suam, artem « lanariam » secundum Anselmum exercens, vel « indu-

siariam », ut tradit Epiphanius, vel, ut Hieronymo et Bedæ placet, « textricem » ex lana, lino, serico et bysso. Colligitur etiam ejus paupertas tum ex conditione mariti fabri, tum ex circumstantiis nati, et conversantis filii.

Sciendum tertio, parentes Mariæ fuisse Joachim, et Annam sexagenariis majores, et steriles, « ut infœcundam se natura cognosceret ad Dei Matrem producendam (inquit Damasc.), et ut maximum miraculum via per miraculum sterneretur. » Erant autem parentes illi sanctitate præcipua ornati. Tum quia neminem Deus ad finem aliquem, officiumque obeundum eligit, quin dignum eum efficiat, effusa donorum beatissima copia. Hæc enim de causa ingentia fuisse Præcursis, Apostolorum, et ipsius Matris Dei merita profitemur : atqui SS. Joachim et Anna ad eminentissimum dignitatis gradum, scilicet parentum Mariæ, et avorum Christi evect. sunt, quo nihil sublimius, cum nullum præstantius, vel divinius præmium ad egregias Abrahæ, Davidisque virtutes compensandas habuerit Deus, quam ortum Christi ex semine ipsorum. Quod si esse Patrem Christi post plura sæcula nascituri, sit immensi honoris fastigium, et gloria inæstimabilis, quid erit, vel quid non erit immediate genuisse Dei genitricem ? Tum secundo, quia Mariam fusis ad Deum precibus, et vitæ sanctimonia promeruerunt : ergo sicut filia precum eorum donum est ineffabile, ita sanctitas parentum fuit eximia. Tum tertio, quia quo aliquis est principio perfectionis propinquius eo perfectionem illam abundantius et melius percipit, sic aquæ juxta fontem puriores sunt, sic viciniora solis, aut ignis corpora magis de luce, ac calore participant. Atqui fons supernaturalis ordinis Christus est, gratiarum vero aquæductus Maria : ergo in parentes ejus derivata sunt fluenta gratiarum plenissima. Certe, si in primo Mariæ ad Elisabeth accessu tantus profectus extitit, ut ad salutationem Deiparæ exultaret infans in utero, repleretur Spiritu sancto mater infantis : quantum putamus parentibus accidisse gratiæ partu et visu sanctissimæ infantis. Tum demum, quia parentes Mariæ non solum habuere dominium proprietatis, et naturalem juridictionem in Reginam mundi, ejusque bona, sed potissimum jus habebant, ut a Maria amarentur : neque enim ab hoc de amandis, colendisque parentibus præcepto immunis esse potuit filiarum omnium amabilissima et amantissima. Atqui purus Mariæ amor efficacissimus est ad bona invehenda, et ad omnia mala, præsertim culpæ, avertenda potentissimus : ergo parentibus suis copiosam bonorum cœlestium supellectilem impetravit.

Sciendum quarto, corpus Marianum more solito conceptum, et formatum fuisse, fingere enim ridiculosa, et Patribus incognita miracula quibusdam Novatoribus placentia, non decet : nec enim fictitiis, et phantasticis eget honoribus immensa Mariæ gloria, quæ veris abundat. Sua tamen et quidem egregia non defuit Mariano corpori perfectio, temperamentum optimum, sanitas firma, elegans pulchritudo. Tum primo, quia corpus ejus non sine miraculo productum est ex parentibus sterilibus ; dona autem etiam naturalia, miraculo collata, exquisita sunt, quia Dei perfecta sunt opera. Tum secundo quia decuit corpus illud numeris esse omnibus absolutum, ex cujus substantia formatum est perfectissimum corpus Salvatoris. Tum tertio, quia perfectæ animæ debetur corpus egregie elaboratum, ut habitatio respondeat inquilino, et hospitium hospiti conformetur. Anima autem Marianum corpus informans omnibus est naturæ præclarissimis muneribus insignita, ad cujus præcellentissimas operationes corpus exquisitissimum desiderabatur. Tum quarto, quia naturæ indoles, temperamenti harmonia, passionum consonantia non parum facit ad virtutem animi. Cum ergo virtutum Mariæ gradus fuerit perfectione consummatus, relinquitur corporis, et temperamenti ejus habitum fuisse perfecte constitutum. Tum quinto, quia decet specialem esse matris cum filio similitudinem, unde dicitur communiter, quod filii matrizant ; perfectio autem corporalis Christi fuit insignis, unde a Patribus appellatur sapientiæ domus, ædes regalis, templum augustum, in quo corporaliter habitavit plenitudo Divinitatis, urna aurea reconditam habens Divinitatem, arca Testamenti ex auro, et lignis Sethim facta, indumentum Verbi in quo tota ejus gloria conspicua reddebatur, et aspectabilis, quantum oculis corporeis est visibilis ; quia in ejus labiis diffusa erat gratia, ex ejus oculis emicabant radii pulchritudinis et scintillæ latentis Deitatis ; ex ore fluebant divinæ verba facundiæ. Ergo, sicut Christus speciosus forma fuit præ filiis hominum, nec ullus illo extitit pulchrior, modestior, in membris or-

natior, in gressibus maturior, in sermonibus gratior, in aspectu venustior, artuum integritate, ac partium scita proportione, coloris concinna suavitate amœnior : ita Mariæ pulchritudo fuit incomparabilis, ita ut amore sui omnes intuentes castissime succenderet, omnium mentes impleret sui admiratione, omnes conversantes morum comitate demulceret, penderentque omnes audientes in mellifluis gratiæ verbis, quæ procedebant ex ore ejus.

Sciendum quinto, perfectionem etiam animæ Marianæ fuisse singularem, ut perfectissimas operationes dignitati Matris Dei congruas elicere facile et suaviter posset. Unde fuit in illa ingenium sagax, subtile, perspicax ; judicium acre, solidum et maturum ; memoria expedita et tenax, contemplatio continua sine fatigatione, indefectibilis sine errore, prudentissima absque inconsideratione. Fuit voluntas firma sine levitate, recta absque ulla inordinatione, ad omnem virtutem propensa, et comparata sine resistentia, libera sine peccato. Fuit phantasia pacata semper, et placida, nec passionibus obscurata, nec somno præpedita, nec evagationibus distracta ; nullis demum offuscata erroris, vel deceptionis tenebris. Fuit denique appetitus rationi obsequens, nunquam resistens nunquam prævéniens, nunquam impediens defixam in Deum mentis attentionem, ardentem cordis amorem, suavissimum cœlestium experimentum.

REFLEXIO.

Sed quorsum a bonis externis, quæ Maria floccifecit, Mariam extollo? A sola gratia Mariam Angelos commendavit, nomen ejus, prosapiam, pulchritudinem corporis, ingenii præcellentiam reticuit, quia præclarius ipsi nomen, splendidius genus, ampliores divitiæ, speciosior forma, sublimior cognitio a sola debebant gratia parari; « quia » teste Hieronymo, « quidquid in Maria gestum est, fuit opus gratiæ, — Hinc Damascen. orat. 1. *de Mariæ nat.*, ait Deiparam debuisse ex matre sterili generari, quia non sufficiebat natura, ut eam pareret, quam sibi gratia totam erat vindicatura, et in opus suum formatura eum, in qua elaboranda vires omnes suas exsereret, thesaurosque suos profundens pene exhauriret, nisi auctor gratiæ foret infinitus. Prætermittamus, quæso, bona naturæ, dum efferimus eam, quam « ex omnibus generationibus solam elegit gratia, » inquit Gregor. Neocæs. orat. 1. *de Annuntiat.*

Dicat quantum voluerit, et vere dicat Nazianzenus in tragœdia de Christo patiente, « Virginem formæ nitore cæteris præire. » Exclamet Anselmus pro virili lib. *de Orat.* : « O Virgo pulchra ad videndum ! O admirabilis ad contemplandum ! O Virgo mirabiliter singularis, et singulariter mirabilis ! » Prædicetur ab Andrea Jerosolym., « sculpta a Deo ipso statua ; » ab Hugone a S. Victore, « tota dulcis, tota suavis, unice pulchra, singulariter speciosa : » a Gregor. Nicomediensi, « pulcherrima omnium pulchritudinum pulchritudo, et pulchrorum omnium summum ornamentum. » Malim tamen cum Angelo gratia plenam salutare, quia solam gratiam Maria quærebat, et apud Dominum invenit : sola Mariæ gratia non solum cœlestes spiritus in admirationem rapuit, sed ipsum pene Deum stupefecit, vulneravit, excordavit. Non extollenda a divitiis pauperis mater, sponsa fabri, solas divitias veras reputans, quæ nos divites virtutibus efficiunt. « Veræ enim illæ sunt divitiæ, » inquit Augustinus, « quas cum habuerimus, perdere non possumus; sæculares vero animum Christianum, nec debent, si accedant extollere; nec debent frangere, si recedant. » Non efferenda a generis nobilitate Maria est, quia nescit christiana religio personas, sed animas inspicit, non conditiones. « Ille apud Deum præest potior, non quem nobilitas generis, nec dignitas sæculi, sed quem devotio fidei, et sancta vita commendat, » inquit Hieronym. epist. *ad Celant.* « Ille clarus, ille sublimis (addit Chrysost. *super Matth.*) ille nobilis, ille tunc integram nobilitatem suam putet, si dedignetur servire vitiis, et ab eis non superari. Quid enim prodest ei, quem sordidant mores, generatio clara? Aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Ipse se vacuum ab omnibus bonis ostendit, qui gloriatur in patribus. » Nequaquam celebranda, aut plurimi facienda a corporeo ornatu Maria est. Quia, ut veridice scripsit Augustinus neglecta « mundities, et inculta vestis cultus ipse sine cultu. » « Neglecta decoris cura (addit Ambrosius) plus placet; et hoc ipsum, quod nos non ornamus ornatus est. » Nullam pulchritudinem majorem æstimabat Maria decore Virginis, quæ amatur a Rege, probatur a

judice, dedicat in Domino, consecratur Deo; quæ meruit a sapientia æterna eligi, ut esset Dei templum, in quo corpora iter plenitudo Divinitatis habitaret.

Unum tamen est in Mariani corporis forma, et habitu imitatione exprimendum. nimirum æmulari decet insignem Mariæ modestiam in externis actibus elucentem, verba, incessum, gestus omnes et motus, ita moderatos, ac modulatos, ut internum moderatissimi animi candorem veluti in speculo visendum exhiberet. Mirabantur omnes gravitatem incessus, honestatem vestitus, verecundiam vultus, sermonis gratiam, morum prudentiam. Erat enim in Maria tanquam in imagine descripta pietas, et velut in speculo refulgebat species castitatis, et forma virtutis : et ut prosequitur Ambrosius lib. 2. *de Virginib.* « Erat Maria corde humilis, verbis gravis, animi prudens, loquendi parcior, legendi studiosior, intenta operi, verecunda sermone, arbitrum mentis solita non hominem, sed Deum quærere, nullum lædere, bene velle omnibus, assurgere majoribus.... Nihil torvum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum, non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior ; ut ipsa corporis species simulacrum fuerit mentis, figura probitatis..... Nullo meliore custode sui, quam seipsa, quæ incessu, affatuque venerabilis non tam vestigium pedis tolleret, quàm gradum virtutis attolleret ; quia quidquid egerit, disciplina est. Sic Maria implebat virtutis officia, ut non tam disceret, quam doceret. » Ergo more Mariæ modestia nostra nota sit omnibus hominibus, luceat lux nostra coram hominibus, ut videant opera nostra bona, et glorificent Patrem nostrum, qui in cœlis est. Ut virtus animi nullis retinaculis corporalibus impedita, vel immodestis gestibus obscurata tanquam lucernæ lux intus posita foris luceat, quia, ut laudatus dixit Ambrosius, « bona domus in ipso vestibulo debet agnosci. » Audiamus Petrum epist. 1. cap. 2. monentem : « Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum in die visitationis. » Audiamus Coapostolum ejus Paulum Philipp. II : *Ut sitis sine querela, et simplices filii Dei sine reprehensione, in medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.* Quia nimirum modestia, et compositus corporis et conversationis status facundus est prædicator, iteri i cœlum non concionibus, sed factis demonstrans, in omnium animos et oculos lumen effundens. Sed istiusmodi prædicatores vix ulli inveniuntur, qui tamen soli sufficerent ; nam ut dixit S. Paulinus epist. *ad Aprum*, « sufficit universorum institutioni forma paucorum, ut credentibus exemplo sit, indurantibus testimonio. »

SPECULATIO II.

Duodecim Mariæ gratiarum prærogativæ proponuntur et suadentur.

Primo considerandus est status gratiæ nascentis, seu excellentia gratiæ, quæ illi primo collata est in utero B. Annæ (non disputo utrum in primo, vel secundo instanti, propter reverentiam Apostolicis S. Sedis constitutionibus debitam). Quæ certe prima gratia tanta fuit, ut crediderim Mariæ primam gratiam ibi incepisse, ubi aliorum omnium gratiæ desinunt ; ita ut primitivus Marianæ gratiæ gradus fuerit major, perfectior, et intensior, quam gratia omnium Angelorum et hominum quotquot fuerunt ab origine mundi, et ad finem usque futuri sunt. Unde Maria novem Angelicarum hierarchiarum, et totius prædestinatorum turbæ, quam dinumerare nemo potest, dona gratiæ quasi in arca quadam, sed cum multo prorsus cumulo primo die conceptionis habuit ; et etiam si totus contra Mariam sigillatim justorum appendatur chorus, invenietur trutina gratiarum ponderibus a Mariæ parte depressa. Fundamenta enim Mariæ fuerunt in montibus sanctis, et portæ ejus, id est ingressus in vitam, super omnia tabernacula Jacob, id est omnia Sanctorum merita. Maria est præparatus mons domus Domini in vertice montium, quia gratia, quæ aliis vertex et apex fuit, Mariæ fuit radix et fundamentum. Maria fuit vellus Gedeonis totum ebibens rorem, quo tota area implenda erat. Unde Bernard. serm. *de Aquæductu* : « Cœlesti rore aream rigaturus totum vellus prius infudit : redempturus humanum genus, pretium universum contulit in Mariam. »

Ratio est, quia debet esse proportio inter dispositionem et formam : atqui prima gratia collata Mariæ fuit idonea dispositio ad maternitatem Dei, quæ est forma quamdam dignitatis infinitatem habens, ergo sicut maternitas illa omnium purarum creaturarum dignitatem immensum exsuperat, ita

prima gratia ad maternitatem illam dispositiva omnium Sanctorum gratiis collective sumptis antecellit, quia per eam magis accedit ad principium fontale gratiarum Christum Jesum, ad quem digne generandum gratia illa disponit. Certe si, juxta veridicam S. Thomæ maximam, amor Dei est infundens et creans bonitatem in rebus, quas amat, quia facit objectum dilectionis suæ, non supponit ; profecto immensum gratiarum cumulum in prima effusione largitus est Mariæ, quam gratificavit in ordine ad maternitatem Dei, et ex tunc voluit ei majus bonum, quam omnibus Sanctis unquam voluerit. Nam « illam (inquit S. Laurent. Justin.) adhuc in matris utero decubantem adamavit Verbum, sibique genetricem delegit. » Qua dilectione nulla major esse, aut concipi erga puram creaturam potest : ergo gratia illa fundamentalis, qua ædificabatur domus, non homini, sed Deo, cunctis gratiarum omnium lapidibus pretiosis ornata fuit, ut impleatur illud Isaiæ LIV : *Fundabo te in saphiris.* Et de illa verum est illud, quod Esther quondam dictum est : *Introduxit eam Rex in cubiculum suum, et dilexit eam plusquam omnes.*

Secundo gratiæ Mariæ primum collatus fuit virtutum omnium infusarum ornatus in gradu heroico, essentiæ enim correspondent proprietates consentaneæ : ergo immensam Mariæ gratiam comitata est innumerabilis honestas virtutum, quibus prompte, expedite, et perfectissime posset operari in ordine supernaturali, modo Matri Dei convenienti. Data est etiam ei donorum Spiritus sancti beatissima copia, qua veluti dote divinus Paracletus Mariam sibi subharravit et oppigneravit, utque eam in omnibus animi motibus, et corporis gressibus semper dirigeret, quæ nunquam erat in ullam peccati venialis, vel imperfectionis labem ruitura. Gratiæ etiam gratis datæ si nondum datæ, quia nondum necessariæ, illi tamen paratæ sunt ; quianihil illid eesse potuit, sed totum habuit, quæ paritura erat Deum, secundum quod conveniebat conditioni ipsius.

Tertio gratia Mariana triplicem habuit refusionem, nimirum in animam ad vitandum omne peccatum, et operandum omne bonum : deinde in corpus, ut ex carne sua posset generare Deum : demum in omnes homines, talem enim ei Deus contulit gratiam, qua Maria esset « plena sibi, et superplena nobis, » ut ait S. Bernardus. Hanc veritatem præclare illustrat S. Thomas quæst. 27. art. 5, docens in Maria triplicem fuisse plenitudinem, « dispositionis, formæ, et finis. » Sicut enim in rebus naturalibus est perfectio dispositionis. ut cum lignum habet calorem disponentem ad formam ignis ; est perfectio formæ, ut cum forma ignis in materiam ligni introducitur ; est perfectio finis, ut cum ignis genitus ad locum sursum ascendit. Sic in Mara fuit plenitudo dispositionis, per quam reddebatur idonea ad maternitatem Christi ; fuit plenitudo formæ in instanti conceptionis Verbi ; fuit plenitudo finis in die assumptionis.

Quarto gratia Mariæ quamlibet in ortu plena, crescere tamen potuit. Id enim exigit status viæ, in quo semper Maria vixit. Ergo Maria actibus virtutum, tolerantia passionum, susceptione Sacramentorum innumera ascivit crementa gratiarum, ejusque semita quasi lux splendens processit semper, et crevit usque ad perfectum diem. Quamvis enim gratia Mariæ primum collata fuerit idonea dispositio ad maternitatem Dei juxta exigentiam primæ dispositionis, non tamen habuit totum illum dispositionum apparatum, quem maternitas Dei successive postulabat.

Quinto incrementum Marianæ gratiæ est immensurabile, cum enim B. Virgo toto gratiæ, virtutumque conatu egerit, nulla hominum, vel Angelorum lingua effari quit gratiæ ipsius augmentum, quod continuo per annos 72. crevit, nulla occupatione, imo juxta plures, nec somno interruptum. « Illic (ait Ambrosius lib. 2. *de Virgin.* loquens de S. Maria), nulla intermissa tempora : dormiendi non prius cupiditas, quam necessitas fuit ; ut tamen dum quiesceret corpus, vigilaret animus. » Quia scientia Mariæ infusa independens a phantasmatibus, non minus tempore somni, quam vigiliæ poterat operari, subindeque ejus face accensa voluntas indesinenter amore flagrabat, atque adeo caritas et gratia singulis ferme momentis altero tanto congeminata duplicabantur, secundum totam habitus latitudinem, et gratiæ operantis activitatem. Quin aliquando ex novo amoris impetu et fervore supra præcedentis gratiæ perfectionem operabatur. Quibus omnibus si addas, Mariæ gratiam multipliciter ex opere operato fuisse auctam in conceptione Verbi, in susceptione Eucharistiæ, in præsentia Salvatoris in sinu gestati, inter brachia sugentis mammas, in

cruce morientis, in adventu Spiritus sancti, facile colliges cumulum et abyssum gratiæ, quam Maria in fine vitæ habuit, nulla oratione enarrari, nulla arithmetica numerari, nullo intellectu apprehendi posse, sed a solo Deo, qui eam largitus est, posse æstimari.

Sexto Marianæ gratiæ crementum triplicem effecit plenitudinem, ut ex D. Thoma opusc. 60. colligitur. Prima est « plenitudo sufficientiæ », quam habuit meritum nascens. Secunda est « plenitudo abundantiæ », quam habuit meritum crescens. Tertia est « plenitudo singularis excellentiæ », quam habuit meritum in fine vitæ desinens. Ratione cujus triplicis plenitudinis, donorum abyssus, gratiarum omnium mare, ineffabile gratiæ privilegium a Patribus appellatur. « Maria, inquit Beda *in cap.* 1. *Matth.*, « est sancti Spiritus gurgite plena. » « Spiritus sanctus, » addit Petrus Damian. serm. 22. *de Joan. Baptist.*, « tota majestate Virginem inundavit. Mariam tota Divinitatis plenitudine sine mensuræ discretione perfudit, ut totum caperet, quæ fecit totum. » Et Beatus Amadeus hom. 3 : « Spiritus sanctus superveniet in ubertate, in affluentia, in plenitudine ; cumque repleverit te, erit adhuc super te, » veluti innatans. Imo, inquit sanctus Bonavent. *in spec. B. Virg.* cap. 13, « tanta gratiarum copia abundavit in Maria, ut etiam ipsa gratiosa Virgo, gratia quodammodo dici possit. »

Septimo gratiæ Angelorum et hominum Mariæ gratiæ comparatæ sunt velut arena exigua in conspectu illius. Cum enim prima Mariæ gratia fuerit omnium aliorum donis simul sumptis superior, et aliunde ineffabilia sint gratiæ illius per septuaginta duos annos crementa, plane relinquitur, quod « Virgo (verba sunt Petri Damiani serm. *de Assumpt.*) inter animas Sanctorum et Angelorum choros supereminet, merita singulorum et omnium titulos antecedit, et sic spirituum habebat dignitatem, ut sint quasi non sint. » « Nulla comparatione (addit S. Ephrem orat. *de laud. Virg.*) cœlestibus exercitibus supereminet, præstantissimum orbis terræ miraculum, omnium Sanctorum corona, ob fulgorem inaccessa. » Nec dubitavit asserere S. Bernard. conc. 61, quod « excepto Christo, tanta Virgini data est gratia, quantum uni puræ creaturæ dari esset possibile. » Quod de potentia ordinaria, et juxta præstitutum a Deo gratiæ cursum dictum intelligito. Quo etiam modo intelligendus venit S. Thom., dum opusculo *de Caritate*, post Bernardum ait : « Fecit hanc Deus bonitatis suæ infinitam imaginem. » Et hujus aliqualis infinitatis rationem dat Andreas Cretensis serm. *de dormit. Deip.* : « Si quid quod Deus nos superat divina operata est gratia, nemo miretur, intuens ad novum et ineffabile, quod in ea peractum est mysterium, ab omni infinitate infinities infinite exemptum. »

Octavo plenitudinem Marianæ gratiæ comitatum est in intellectu lumen fidei, *Beata quæ credidisti*, aiebat S. Elisabeth Luc. 1, quæ quia fuit perfecta, firma, et tempore etiam Passionis inconcussa, ideo merito ejus omnium hæresecon victoria asseritur. Fidem adornabat intellectualium donorum in eminentissimo gradu comitatus. Unde jure : « Maria (inquit Bernard.) sole perhibetur amicta, quia profundissimam Dei sapientiæ abyssum, ultra quam credi potest, penetravit : ut quantum sine personali unione creaturæ conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur immersa. » Et rationem dat Dionysius Carthusianus, quia superfluens fons sapientiæ Christus Dominus in nullum potius sapientiæ unctionem transfunderet, quam in propriam Genitricem. Ex quo sequitur omnem prudentiæ, scientiæ, habituumque intellectualium suppellectilem statui viatricis convenientem, et eximiis ejus officiis, ac sanctitati singulari congruentem in illa extitisse. Unde Damasc. orat. 1. *de Nativit.* Mariam vocat « librum novum, cujus auctor sit Deus Pater, cujus doctrina sit Verbum sapientiæ Dei, cujus calamus Spiritus sanctus. » Idipsum etiam significat Mariæ nomen, quod non solum significat Dominam maris, stellam maris, myrrham maris, mare amarum, sed etiam illuminatricem et illuminatam : quæ omnia sonant Mariæ dominium, gratiarum copiam, protectionis benignitatem, et mentis lumen singulare.

Contendit tamen S. Doctor quæst. 27. art. 3. Beatissimam Virginem adhuc in utero matris existentem non habuisse rationis, vel liberi arbitrii usum. Quod nomen « usus » sapientissime a S. Doctore adhibitum est, significat enim perseverantem, stabilem, et habitualem expeditæ rationis et libertatis facultatem, quam merito negat S. Doctor ; quia nullibi Scripturarum, vel Patrum asseritur. Sed non inficiatur propterea S. Præceptor, B. Virginem transeunte rationis et voluntatis motu in momento elicito ad suam

se sanctificationem dispensasse. Quia juxta sæpe inculcatam a Sanctis maximam, quidquid gratiæ, aut privilegii alicui Sanctorum concessum fuisse creditur, totum multo perfectius et uberius Deiparæ credendum est esse donatum. Atqui Joanni exultanti in utero matris instantanea rationis, voluntatisque operatio concessa creditur. « Habebat enim, » inquit Ambrosius, « intelligendi sensum, qui exultandi habebat effectum. » « Et spiritum Prophetiæ intra viscera matris accepit, » ut ait Magnus Leo. Ergo hæc prærogativa non potest rationabiliter B. Virgini denegari.

Nono ex Mariæ gratia consequuta est rectitudo voluntatis ejus, quæ fuit virtutum Sacrarium, Divinitatis templum, totiusque boni sedes. Tanta autem fuit voluntatis illius sanctitas, ut nunquam culpa ulla etiam veniali maculata fuerit, ut unanimis Catholicorum omnium consensus tenet. Et certe peccatum nullum compatitur eximia Matris Dei puritas, et intima cum Christo affinitas, qua fuit Deo plena, Verbo fœta, et ipsa fere uncta Divinitate, quæ suo ingressu peccandi possibilitatem abstulit a Maria. Redundasset etiam in filium Matris ignominia ; gloria enim filiorum patres eorum. Unde non fuit in illa dubietas, quando Angelo respondit, *quomodo fiet istud ?* Sed stupor et admiratio. Non fuit murmuratio, dum dixit Filio duodenni : *Fili, quid fecisti nobis sic?* Sed eximia materni cordis sollicitudo. Non ex vana gloria miraculum conversionis aquæ in vinum postulavit, sed ex misericordia erga convivas. Nec illam Christus responsione objurgare voluit, quam facto honoravit; sed docere voluit in miraculis patrandis se non habere acceptionem personarum, et in Apostolicis muniis exercendis non esse habendam rationem carnis et sanguinis.

Decimo Mariana gratia non solum exclusit omne peccatum, sed etiam peccandi moralem possibilitatem : tum propter extrinsecam Dei invigilantis, peccandique occasiones avertentis providentiam ; tum propter continuam gratiarum efficacium seriem, quibus præventa et facienda noverat, et bona cognita incessanter exequebatur ; tum ob assiduam mentis erga Deum attentionem, voluntatis ardorem, sensuum custodiam, fomitis ligamen vel extinctionem, ratione cujus Deipara nihil omnino habuit cum terrenis affectibus commune, nec eam unquam vel tenuissimus concupiscentiæ fumus attigit, nec vermis voluptatis læsit, nec ullus motus indeliberatus stimulavit. Credit tamen S. Doctor quæst. 27. art. 3. fomitem non esse extinctum in prima sanctificatione Mariæ, sed tantum ligatum per abundantiam gratiæ effusæ, et per providentiam divinam sensualitatem ejus ab omni inordinato motu prohibentem. Postmodum vero, inquit, in ipsa conceptione carnis Christi, in qua primo debuit refulgere peccati immunitas, credendum est, quod ex prole redundavit in matrem, totaliter fomite subtracto. Et rationem horum dat, quia absque virtute Christi nullus fomite liberatur. Quamvis enim secundum spiritalem Christi fidem aliqui ante Incarnationem sint secundum spiritum ab ejus damnatione liberati, tamen quod secundum carnem ab ejus damnatione liberentur, non videtur fieri debuisse nisi post Incarnationem ejus, in quo primo debuit immunitas damnationis apparere : sicut ante immortalitatem carnis Christi nullus fuit carnis incorruptibilitatem adeptus, ut sic verum sit, primum in unoquoque genere esse causam cæterorum ; et principium ac consummationem carnis sibi invicem respondere. Cum quo tamen stat, fomitem, seu concupiscentiam appetitus sensibilis, quæ proclivis est ad malum, et difficultatem facit in bono, ligatum semper fuisse, id est in nullum motum inordinatum, etiam primo primum prorupisse. Ex quibus argumentis Suaris oppositum sentientis facili negotio occurres.

Undecimo ex Mariana gratia fluxerunt virtutes eminentes et heroicæ. Nam « quidquid in Maria gestum est, totum puritas et simplicitas, totum gratia et veritas fuit, totum misericordia et justitia, vere hortus deliciarum, in quo consita sunt omnia florum genera, et adoramenta virtutum », ut ait Sophronius serm. *de Assumpt.* Ratio est, quia actibus virtutum obtinuit illum sanctitatis gradum, qui foret congrua dispositio ad maternitatem Dei : ergo, sicut dignitas Matris Dei est ferme immensa, ita et perfectissimæ sunt virtutes illius meritoriæ. Tum quia virtutes sunt passiones connaturales gratiæ : ergo, sicut Marianæ gratiæ modus est ultra omnem modum, ita et virtutum ejus, quarum ornatus assimilatur vestitui deaurato, circumdato varietate ; virgulæ fumi ascendenti ex aromatibus myrrhæ et thuris, et omnis generis pigmentarii, pigmentorum suffitui, paradiso malorum punicorum cum pomorum fructibus. Hinc Patres

vocant Mariam solam puram et sanctam, in cujus virtutum luce aliorum omnium extinguitur splendor virtutum, quarum conventus venerandum sibi thalamum in Maria consecravit, ita ut Maria sit ipsa imago virtutis, de qua velut speculo refulget species castitatis, et forma virtutis.

Duodecimo quatuor fuerunt Mariæ gratiæ et caritatis ejus dimensiones. Sublimitas per ordinem ad Deum, longitudo et latitudo per ordinem ad proximum, profunditas per ordinem ad seipsam. Ad Deum quidem sublimis ferebatur ob continuam divinæ bonitatis contemplationem, nec somno interrumptam ; ob familiarem cum Christo plurimorum annorum conversationem, ob attentam et mature ponderatam inæstimabilium beneficiorum sibi collatorum effusionem, ob divinæ suavitatis experientiam, qua caritate vulnerata amore languebat. Qui sane amor fuit fortis et invictus, ut patet ex eo, quod beata parens juxta crucem interrita, et infracta stetit ; et dum terra tremuit, et tota natura concussa est, sola Maria intrepida, sola impavida, sola immobilis extitit. Fuit etiam amor ille patiens, quia ut conformaretur filio morienti, non verebatur probra, non refugiebat tormenta, sed avebat, et omnes, quas in corpore passiones Christus pertulit, ipsa in corde toleravit, dum juxta Simeonis prophetiam ipsius animam doloris gladius pertransivit. Fuit ardens ; lampades enim ejus lampades ignis, atque flammarum. Quamvis enim omnes Maria passiones essent moderatæ, id est rationi consonæ, non tamen fuerunt remissæ. Quin potius tanta fuit amoris illius vehementia, tantus impetus, ut corpus Marianum alterarit, spiritus exhauserit, vim nutritivam debilitarit, et demum temperamentum solverit. Neque enim legimus Mariam aliqua passione ab extrinseco illata fuisse extinctam, nec vi morbi consumptam, nec senium exhausisse corpus adeo vegetum et temperatum. Solus ergo amor intensissimus, desideriis æstuans, languore tabescens, fervore exardescens, deliquia patiens, cupiens dissolvi, et esse cum objecto dilectionis filio animam a corpore disjunxit. Maria namque ascendit quasi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris, et universi pulveris pigmentarii, id est, concremata intus in holocaustum ardentissimi amoris incendio, et æstuantis caritatis desiderio.

Ad proximum etiam diffundebatur longitudo et latitudo Marianæ caritatis : tum quia amor Dei dilectionem proximi inspirat, et qua proportione crescit primus, crescit etiam alter ; tum quia debuit amor Mariæ amori filii conformari : Christus autem propter suam nimiam caritatem tradidit semetipsum pro nobis, nec potest amare caput nostrum Christum, quin nos membra ejus amet ; tum quia Maria instituta est Mater fidelium a Christo pendente, qui hoc illi imponens officium, etiam illi maternum affectum effusissime largitus est, solet enim Deus dicere et facere. Unde Sancti asserunt amorem matris amabilis et amantis tam mirabilem, tam intensum, tam profusum, ut non solum vitam suam propter nos prodigere, et suppliciis omnibus dirissimis devovere parata esset, sed etiam filium suum unigenitum delicias cordis sui morti tradere, et si Deus voluisset, crucifigere pro humano genere non dubitasset. Quia nimirum in affectum caritatis omnino transierant Mariæ viscera, ex quo in ejus utero ipsa, quæ Deus est, caritas novem mensibus corporaliter requievit. Et ideo omnibus omnia facta est, copiosissima caritate se debitricem omnibus exhibuit, omnibus misericordiæ sinum aperiens, libenter se propriis meritis exuisset, proprio filio non pepercisset, et anathema esse pro bonis optasset, ut de plenitudine ejus acciperent universi.

Erga seipsam denique profunda fuit Mariæ caritas, propter demississimam humilitatem, qua toto vitæ cursu honorem fugit, gloriam despexit, abjectionem et contemptum peramanter prosequuta est. Nam et ad Angeli laudes turbata cohorruit, et ad Maternitatis Dei augustissimam dignitatem nuntiatam se ancillam professa est, et Deo plena pergit ad Elisabeth, superior ad inferiorem, et humili voce intonat : *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ ;* et fabro nupsit, et Deum in stabulo peperit, et Christo pendenti astitit, opprobriis ejus saturanda ; et Dei majestatem continuo contemplata semetipsam abjiciebat, deponebat, confundebat, annihilabat ; et Filium Dei exinanitum, sibique subditum suspiciens, usque ad abyssos, ad centrum terræ cernua procumbebat, optime sciens primum et ultimum ad solidam pietatem gradum, fundamentum et fastigium sanctitatis, imo gradus omnes absolutissimæ virtutis solam esse humilitatem, qua, ut docent Patres, Deum traxit ad terras ; virginitate enim placuit, sed humilitate

concepit, ut ait Bernardus. Effulsit etiam præcipue Mariana humilitas in visitatione S. Elisabeth, non solum quia laudata, elogia dissimulans in gratiarum suarum surrexit auctorem, et plausui, congratulationi, et benedictioni consobrinæ respondit celeberrimo cantico : *Magnificat anima mea Dominum ;* sed etiam quia tanta sui dejectione inferiorem salutatione prævenit. Quod inimitabile virtutis exemplum recte ponderat Bernardus hom. 1. et 4. *super Missus est*, his verbis : « Quæ est hæc tam sublimis humilitas, quæ cedere non novit honoribus, insolescere gloria nescit ? Non magnum est, esse humilem in abjectione. Magna prorsus et rara virtus humilitas honorata. Pulchra permixtio virginitatis et humilitatis, in qua et humilitas commendat virginitatem, et virginitas exornat humilitatem. Sed quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat fœcunditas, et partus consecrat virginitatem ? Audis Virginem, audis humilem. Potes sine virginitate salvari, sine humilitate non potes. Potest placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam : sine humilitate autem (audeo dicere) nec virginitas Mariæ placuisset. »

REFLEXIO.

« Prudens Virgo non sapientiam, sicut Salomon ; non divitias, non honóres, sed gratiam requirebat. Nimirum sola est gratia, qua salvamur. Quid nos alia concupiscimus, fratres ? Quæramus gratiam, et per Mariam quæramus, quia qui quærit, invenit, et frustrari non potest. » His præclarissimis Melliflui Doctoris verbis admonemur, omnes studiorum nostrorum curas in solius Dei gratiæ advocandæ, conservandæ, adaugendæ amorem converti oportere. Vita nostra, animæ anima est gratia Dei, cui servire, quem amare, quem timere est *omnis homo*, id est, teste Chrysostomo, « hoc est vere homo » ; teste Hieronymo, « ad hoc natus est omnis homo », teste Bernardo, « sine hoc nihil est omnis homo », teste Cajetano, « hoc duntaxat divinum est, fixum, stabileque bonum in omni homine. » Et rationem optimam dat Chrysostom. : « Neque enim a figura, sed ab actione, quod est, unumquodque intelligitur ; cæteroqui communione nominis dicitur id, quod dicitur. Solus ille verus est homo, qui conservata imagine a Deo concessam pulchritudinem minime fœdavit. » Homo ad imaginem Dei est ; sine gratia autem imago diaboli est : ergo sine gratia homo verus non est, ad nihilum redactus, et nesciens. Quia nimirum vera hominis natura, vera potissimum Christiani essentia sola Dei gratia censetur, qua qui carent, « superficie vocabuli infamant veritatem. » Quia dicuntur homines, et non sunt, ut docet Tertull. Ergo in gratia Dei procuranda omnem curam adhibeamus, operam totam navemus ; de perdenda toti anxii, toti solliciti timeamus ; ad amissam restaurandam, vel tepescentem inflamandam nullum laborem defugiamus, nullos pœnitentiæ rigores detrectemus, quia sola est gratia, qua egemus.

Cætera quævis, quæ extra nos, vel circa nos sunt, ut aliena, vel perciniosa respuamus. Ne attendamus carni, neque ea, quæ carnis bona videntur, studio impensiori sectemur. Sanitatem corporis, membrorum decorem, vultus elegantiam, carnis delicias, vestium cultus, sæculi divitias, ambitionis gloriam, turgidam humanæ dominationis potentiam pro nihilo habentes, soli gratiæ attendamus, solam excolamus, soli omnibus curis et studiis consulamus. Quin etiam ingenii dotes affabre excolant politi, sibi habeant litteras suas grammatici, sibi concinnos splendentium figurarum lepores vendicent oratores, sibi sapientiam suam Philosophi, sibi thesauros suos divites, sibi regna sua reges : Christianis gloria, possessio, regnum, sapientia gratia Dei est. Gratia, inquam, quam in tribus consistere cum Bernardo arbitror : in odio præteritorum criminum, in contemptu præsentium bonorum, in amore et desiderio futurorum et æternorum. Gratia, inquam, quæ animæ desideranti festiva occurrit, cœlesti rore circumfundit, unguentis suavissimis delibutam oblinit, fatigatam recreat, esurientem reficit, aridam impinguat, a terrenis, a seipsa sublevat. Gratia, inquam, quæ animam Dei imagine insignit, decorat similitudine, desponsat in fide, dotat in spiritu, consecrat Deo, deputat cum Angelis, capacem beatitudinis, hæredem bonitatis constituit, et Deo dignam. Gratia, inquam, quæ præoccupatum sæcularibus desideriis animum, et negotiis implicatum declinat ; quia vana veris, æterna caducis, spiritualia carnalibus, summa imis ; quæ sursum sunt iis, quæ super terram, misceri nequaquam possunt. Gratia, inquam, qua perfusa anima felix est. Nam quomodo non felix, quæ cœlum est, cujus sol justitia, cujus astra

virtutes, cujus lucerna agnus! Quomodo non felix, quam Dei pietas respicit, humilitas subjicit; quam clementia ducit, pœnitentia reducit, obedientia conducit, devotio introducit, perseverantia perducit, caritas ad summum bonum inducit.

Hæc cum ita sint, unam tantum gratiam Dei ob oculos ponamus, quæ ad eam ducunt plurimi faciamus, quæ ad eam nihil adjumenti afferunt, ut vilia aspernemur. Illud unum necessarium magni æstimemus, ex quo ipsi quam optimi futuri sumus. Veram hominis magnitudinem ex gratia dimetiamur, ponamus patrimonium, ponamus honores, aliaque fortunæ mendacia, corpus ipsum exuamus, ab animi quoque dotibus præscindamus, ex gratia qualis et quantus sit trutinemus, ut bene prosequitur Chrysostom. hom. 7. *de Pœnit.* ponderans illud Psalmi XXXXV : *Ne timueris cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.* « Vidisti,» inquit, « dictionis subtilitatem, et manifestam divisionem. Non enim dixit, cum multiplicata fuerit gloria ejus ; sed gloria domus ejus. Ostendens sane alteram quidem esse hominis gloriam, alteram gloriam domus. Domus quidem gloria porticus, deambulatoria, laquearia pulchra, pavimentum, gemmarum ornatus, prata, hortuli, servorum multitudo, sumptuosaque suppellex, quorum nihil ad hominem. Hominis vero gloria fides recta, zelus in Deum, caritas, humilitas, mansuetudo, assidua oratio, eleemosynæ, et cætera virtutis membra. »

Solam ergo gratiam quæramus, et solum quæramus, et semper. Quæramus inveniendam, quæramus inventam : id est, unum verum optimum, sine quo nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus usus expedit. Quæramus gratiam Dei, dum inveniri potest, et si nolumus frustra quærere, quæramus veraciter, quæramus frequenter, quæramus perseveranter. Non quæramus pro illa aliud, nec cum illa aliud, nec ab illa ad aliud quærendum convertamur; quia sic quærens non inveniet, sic petens non accipiet, sic pulsanti non aperietur. Quæramus thesaurum illum absconditum, quem si non vendideris omnia, non emes; quem si non reliqueris omnia, non invenies; quem cum inveneris, beatus est, et bene tibi erit. Quæramus denique gratiam, sed per Mariam quæramus, quia « sic est voluntas Dei, qui totum nos habere voluit per Mariam, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria : ut proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis, ab ea noverimus redundare, » inquit Bernardus. Quia addit Hieronymus : « Cæteris per partes præstatur gratia, Mariæ vero se totam infundit gratiæ plenitudo. In Christo fuit plenitudo gratiæ sicut in capite influente, in Maria vero sicut in collo transfundente. »

SPECULATIO III.

Immensum Marianæ gloriæ et fecilitatis pondus.

Vere fecit Deus Mariæ magna, qui potens est, quia Marianæ gloriæ justa mensura sola Dei potentia est. Qui igitur exprimam triumphum gloriæ ejus, quæ, ut ait Gregorius Magnus, « meritorum verticem usque ad solium Divinitatis erexit? » Quæ vere magna sunt, sola debent admiratione laudari, solo silentio declarari. Unde notat Scriptura, mundum sub cœlo tantum Alexandri magnitudinem animi stupore, et silentio celebrasse : *Siluit terra in conspectu ejus*, I. Mach. I. Atqui Mariana gloria est miraculorum Dei operæ pretium ; non ergo verbis efferendus foret, sed reverentia prætermittendus Mariæ triumphus, qui cœlestium in se concitabat admirationem spirituum una voce dicentium: *Quæ est ista, quæ ascendit, deliciis affluens, innixa super dilectum?* Et merito. Licet enim semper et ubique Maria miraculum fuerit, et, ut aiunt Patres, officina miraculorum, Divinæ artis specimen soli artifici notum, opus elaboratum, cui extrema omnipotentis manus accessit : fatendum tamen est, quod sicut omnes lineæ a circuitu ad centrum concurrunt, omnes lucis radii per aera dispersi coeunt in corpus solare, omnia flumina intrant in mare : sic omnes gratiarum rivi, omnes sacrorum charismatum splendores per totum Marianæ vitæ curriculum sparsi in ejusdem triumphi diem confluxerunt, ut fluminis impetus civitatem Dei lætificaret, et tam sanctam conversationem infinitæ gloriæ præmium coronaret. Unde Bernard. serm. 1. *Assumpt.* ait : « Christi generationem, et Mariæ assumptionem quis enarrabit? Quod si oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se, quæ præparavit gignenti se, et diligenti præ omnibus, quis loquatur? »

Verum ut materiæ illimitatæ modum aliquem præfigam, sciendum duplicem esse magnitudinem, quæ, ut docet S. Thomas 2. 2 quæst. 124. et quæst. 129, duplici virtuti morali splendissimæ materiam suppeditat. Prima est magnitudo bonorum, altera magnitudo honorum ; illa magnificentiam, ista magnanimitatem specificat. Prima bona effusissime distribuit, et quidem modo splendido et augusto : secunda actiones honorificas et gloria refertas cum animi ampla dispositione cogitat et disponit, quam Aristoteles virtutum omnium ornamentum jure appellat, quia omnium virtutum actibus magnitudo operantis animi dat nitorem. Primo igitur bonorum beatissimam copiam meditabimur, quibus Mariam Deus ditavit ; et deinde honorum cumulum, quibus eam affecit, speculabimur.

Nullum verum est bonum extra gloriam cœlestem, quæ propterea appellatur a theologis summum bonum, et a Boetio, status bonorum omnium aggregatione perfectus. Unde Hieronymus explicans illud Davidis ad habitatores Galaad : *Retribuat vobis Dominus misericordiam et veritatem*, sic exponit : Misericordiam in præsenti, et veritatem in futuro, quia misericordia, qua in præsenti sæculo tribuitur, in comparatione futuræ mendacium est. » Et ideo Lucifer, qui bona illa amisit, *in veritate non stetit*. Maria vero, cui bona illa superabundanter impertita sunt, ait : *In me est omnis gratia viæ et veritatis*. Excurramus tantisper, et enumeremus illa vera bona, quibus donata est.

Primum bonum est visio Dei. Licet enim admodum probabile sit, B. Virginem per modum transeuntis divinam essentiam aliquando vidisse, constans tamen est, illam non continuo, permanenter, et stabiliter Deum intuitam esse, cum ex Scriptura constet, illam habuisse fidem : *Beata*, inquit Elizabeth, *quæ credidisti*. Fides autem est cum visione saltem permanenti incompossibilis : ergo solum post mortem Deum statim vidit. Nihil enim purgandum Virgini immaculatæ remanebat.

Secundo visio illa, subindeque Mariæ gloria erat intensione ferme immensa, et in ea possumus considerare quatuor dimensiones, sublimitatem, profunditatem, longitudinem, latitudinem. Sublimitas visionis respondet humilitati ejus; nam qui se humiliat, exaltabitur ; qui humiliatus fuerit, erit in gloria ; et respexit humilitatem ancillæ suæ : *Ecce enim* (en causam exaltationis) *ex hoc beatam me dicent omnes generationes*. Profunditas est voluptas beatitudinis, quæ dicitur torrens voluptatis, et mare deliciarum correspondens tolerantiæ passionum, sicut profunditas tormentorum ex proportionis legibus illicitarum voluptatum studio et fluxui commensuratur, juxta illud : *Quantum fuit in deliciis, tantum date illi tormentorum*. Longitudo visionis, seu æternitas respondet meritorum perseverantiæ ; nam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit : et tenere præcipimur quod habemus, ne alius accipiat coronam nostram. Denique latitudo respondet caritati, cujus est dilatare cor. Nam, ut peregregie dixit S. Thom. 1. p. quæst. 12. art. 6, « ubi est major caritas, ibi est majus desiderium : et desiderium quodammodo facit desiderantem aptum, et paratum ad susceptionem desiderati. »

Atqui Mariæ humilitas abyssus est plane immensurabilis, ut speculationi præcedenti demonstravimus. Tolerantia passionum fuit omnino incomparabilis ; cor enim Mariæ, ut ait S. Laur. Justinianus, « clarissimum fuit passionis speculum, et perfecta mortis imago. » Quia, ut tradit Guelricus Abbas, semper languebat « timore, dolore, amore. » Imo addit Arnoldus Carnutensis, unum holocaustum Christus et Maria offerebant, « hæc in sanguine cordis, ille in sanguine carnis. » Unde Mariæ cordis martyrium communem in mundi salutem cum passione Christi effectum obtinuit. Constantia etiam Mariæ in operibus meritoriis exercendis fuit incredibilis ; quid enim aliud fuit totius Marianæ vitæ cursus, quam operum sanctorum praxis, et heroicarum virtutum textura? Caritas denique Mariæ fuit immensa, quia, ut ait S. Ildephons. serm. 1. *Assumpt.* « beatam Mariam velut ignis ferrum Spiritus sanctus totum decoxit, incanduit, et ignivit, ut in ea non sentiretur nisi tantum ignis amoris Dei. »

Ergo Mariana gloria est plane indicibilis, et, ut ait S. Bonaventura in *Speculo :* « Cælum est Maria, terra est, abyssus est, quis hujus cœli altitudinem, quis hujus terræ latitudinem, quis hujus abyssi profunditatem, quis, inquam Mariæ, immensitatem dimensus est, nisi ille solus, qui ipsam non solum in gratia et gloria, sed etiam in misericordia tam latam, tam altam, tam profundam operatus est? » Ergo, sicut in mari plures sunt aquæ, quam in omnibus fluminibus, fonti-

bus, stagnis, torrentibus : ita Marianæ gloriæ gradus aliorum Sanctorum omnium beatitudini immensum antecellit. Nam, ut ait idem Bonaventura, vere plena est Maria gratiæ inundatione, tanta nempe exundatio gratiæ, tanta profunditas et magnitudo fuit, « ut ipsa mare plenum dici possit. » Ergo, sicut in sole plus invenitur lucis, quam in omnibus stellis simul, ita in muliere amicta sole major invenitur et cumulatior gloria, quam in omnibus sanctis Angelis simul et hominibus. Ergo de Maria verum est illud Sapientis : *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas.* Verum illud Pet. Damiani serm. *de Nativ.* : « Attende Seraphim, et videbis, quidquid majus est esse minus Virgine, solumque opificem opus istud supergredi. » Et serm. *de Assumpt.* : « Gloria utique gloriosa, quam non novit, nisi qui dedit, et cui donare dignatus est. » Verum illud S. Ildeph. serm. 2. *de Assumpt* : « Sicut est incomparabile quod gessit, et ineffabile quod percepit, ita est incomprehensibile præmium gloriæ, quod accepit. » Verum illud Laur. Justiani orat. *de Laudibus Virg.* : « Nulla comparatione superis omnibus cœlestibus gloriosior, omnium Sanctarum corona ob fulgorem inaccessa. » Verum illud doctissimi Idiotæ : « Sanctorum omnium privilegia, o Virgo, habes omnia in te congesta : nemo æqualis est tibi, nemo major, nisi Deus. » Ergo nova et singulari gloria Deus Mariam donavit, ut sicut novum et inauditum fecerat Dominus super terram, quando fœmina circumdedit virum ; ita novum, et Angelis, ignotum fecit Dominus super cœlum, quando fœminam circumdedit Deus. Nam « quidquid felicitatis (inquit S. Thomas serm. *de Assumpt.*) est in singulis Sanctis, totum abundat in Maria. » De qua propterea dicitur, quod est in plenitudine Sanctorum detentio ejus, quia inde incipit Marianæ gloriæ cumulus, ubi finitur Sanctorum aliorum consummatio. Ita ut, quamvis visio beata Dei Genitricis sit ejusdem speciei cum visionibus aliorum Sanctorum hominum et Angelorum, ob rationes alio loco allegatas ; tamen Mariana beatitudo specialem gradum, ordinem, et veluti hierarchiam sola constituit sola beatitate Christi inferiorem, cæteris omnibus etiam collective sumptis superiorem.

Tertio extensiva perfectio visionis B. Virginis est etiam incomparabilis, quia plures creaturas in Verbo detegit et possibiles et futuras. Possibiles quidem, quia eo plures penetrantur in omnipotentia, quo intensior est visionis gradus, qui in Maria est omnium maximus. Plures etiam futuras inspicit, quia unusquisque beatus ea ex vi visionis cognoscit in essentia divina determinata per decretum, quæ pertinent ad statum suum : atqui ad statum Mariæ nulla fere sunt, quæ non pertineant, quia, cum sit Regina mundi, omnium Domina, præcipuum executionis prædestinationis instrumentum, donorum omnium aquæductus, Ecclesiæ collum, pauca inveniuntur, quæ ad ipsius eminentissimum statum non attineant. Ergo plures creaturas una Mariæ visio detegit, quam tota Beatorum corona.

Quarto ex tam eximia possessione summi boni visione obtenti consecutus est per modum corollarii amor beatificus, quo una Maria plus Deum diligit, quam tota creaturarum collectio. Quia, si in via, quando innixa erat super dilectum, Seraphim ardore superavit, quid erit, aut quid non erit, qualis et quanta erit amoris flamma, postquam in dilectum immersa intravit in gaudium filii sui ? Non enim probo quod quidam dicunt, Deiparam non perfectius amare Deum in cœlo, quam amarit super terram; quia, inquiunt, ex toto impetu gratiæ et caritatis singulis actibus duplicatæ Deum semper amavit. Non probo, inquam, quia amor sequitur cognitionem prælucentem : ergo perfectiorem notitiam perfectior dilectio comitatur : atqui omnium de Deo cognitionum præstantissima est visio beata. Ergo amor Marianus, quo Deum prosequitur in cœlo, longe perfectior eo est, quo flagrabat in terra (quia, licet dum viveret, ex toto caritatis impetu operaretur, diversus tamen et caritatis impetus, diversus conatus pro diversitate luminis dirigentis ; attemperantur enim et accommodantur infusi habitus modo subjecti, quia quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur, et testante Evangelio secundum propriam mensuram talenta dispensantur ; at voluntatis fidem ducem sequentis modus plane distinctus est ab eo, quem sub visione beata habet. Ergo, quantumvis aliquis Deum in hac vita amet, amor tamen ille semper inferior erit, semper decoloratior amore patriæ : sicut lux matutina ad meridianæ lucis perfectionem nunquam accedit, nec ad virilem consummationem pertingit unquam elegantia quantaquanta puerorum. Idque Veritas indicavit, Matth.

XI : *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista : qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo.*

Quinto visionem et amorem comitatur gaudium ineffabile, ut sicut Maria degens in terris fuit mare amaritudinis, ita in cœlis sit immensæ voluptatis immensus oceanus. Felicitatis etiam ejus appendices fuere tres animæ dotes, visio, seu claritas respondens fidei; comprehensio, seu præsentia, quæ est præmium spei ; et delectatio, seu quies in bono amato, quæ est merces caritatis. Decorata est etiam Maria triplici aureola, Virginum scilicet ob insignem puritatem; Doctorum, quia Apostolos et Evangelistas erudivit, et Martyrum, quia in Passione quadantenus Martyr fuit.

Sexto ex his animæ dotibus singularis effluxit gloria in corpus. In primis non dedit Deus sanctum illud corpus videre corruptionem. Quia, ut recte discurrit S. Augustinus tract. *de Assumpt.* tom. 9. potuit Christus Mariam a putredine et pulvere alienam facere, qui ex ea nascens potuit virginem relinquere. Putredo namque et vermis humanæ est opprobrium conditionis. Si ergo hoc potest Jesus, qui omnia potest, quidni voluit filius benignissimus ? Tum quia caro Christi est caro Mariæ, unde illa suscepta est : at quomodo corrumpi patietur Christus carnem illam, ex qua propriam sumpsit substantiam ? Tum quia tam pretiosum Mariani corporis thesaurum dignius est cœlo servari, quam terra. « Istud ergo sacratissimum corpus, de quo Christus carnem assumpsit, et divinam naturam humanæ univit, escam vermibus traditum communi sorte putredinis, et futurum de vermibus pulverem, quia sentire non valeo, dicere pertimesco, » inquit August. Tum quia, si Deus inter crepitantes ignium flammas non solum puerorum corpora servavit illæsa, et ipsa vestimenta inusta, cur abnuet in matre propria, quod elegit in veste aliena ? Si Jonam in ventre ceti præter naturalem usum conservavit incorruptum, cur Mariam incorruptam præter naturam non servabit gratia ? Servatus est Daniel ab intemperatissima fame leonum, et non servanda fuit Maria ab esu vermium ?

Deinde corpus illud incorruptum animæ iterum unitum fuit. De ejus corporis resurgentis elegantia, cultu, splendore, et gloria nihil aveo scribere, quia nulla mens, nulla lingua, nullus calamus in ejus corporis celebrando nitore invenientur idonei, quod Patres vocant « cœlum animatum », quia nec astrorum ignes in serena nocte, nec solis majestas in sua rota magis nitent, quam Mariani corporis scintillantes, micantesque varie radii ; ut sicut fuit meriti animæ socius, sic et in consortium gloriæ veniat. Nam in exiguum illud corpus natura et gratia conclusit et collegit quidquid eximium habet, quod oculis placet, quod demulcet auditum, quod titillat olfactum, quod gustui sapit, quod tactum delectat. Unde plus gloriæ accidentalis ex illius solius corporis intuitu percipient Sancti, quam ex consideratione totius Paradisi. Et certe, lector, si hortus peramœnus apte in areolas suas, pulvillosque dispositus, florum, herbarumque copia, raritate, novitate distinctus et ornatus animum, sensusque non tam capit, quam pascit ; si oculi fascinantur, dum circumspiciunt agmina florum et augmenta ; dum vident illum e calice, hunc e vagina, alium e gemma protuberantem, unum morientem subito, alterum subnascentem ; dum defiguntur in nitores et pigmenta colorum ; dum cernunt figuram et faciem mille modis parem, mille diversam ; dum mirantur hilari et hianti acie hinc nativam purpuram, hinc sanguinem fere fluentem, hic ebur, istic nivem, illic flammam, et ubique aurum et colorum gemmas, quas artifici penicillo æmulari quidem fas est, sed non imitari : denique si odorum fragrantia, suaves halitus, colorum lascivia, rivulorum decurrentium murmur, pellucida aquarum crystallus sit vere fons innocentis gaudii, et liquidæ voluptatis, qua curæ falluntur, et labores, quæ oborietur, quæso, voluptas considerantibus illam, quam Greg. Nicomediensis orat. *in Præsent. Deip.* vocat « pulcherrimam omnium pulchritudinum pulchritudinem, et pulchrorum omnium summum ornamentum ? »

Jam de magnitudine honoris Mariæ delati paucis agendum est. In primis « ascendenti Mariæ Christus, » inquit Sophronius, « totus festivus occurrit, alias quomodo implevisse creditur quod in lege præcepit : *Honora patrem tuum, et matrem tuam.* » Accurerunt Angelorum chori lætantium, et dicentium : *Sic honorabitur quam Rex voluerit honorare.* Deinde omnes supergrediens Angelorum hierarchias, advocata est a Rege gloriæ dicente : *Accede igitur, et tange sceptrum.* Opinantur multi Doctores, Mariam specialem occu-

pare locum, sed quia non est bonum hominem esse solum, ideo cœlestis Salomon sedit super thronum suum, et ex æquo positus est thronus matris Regis, quæ sedit ad dexteram ejus. « Angelicam transiens dignitatem, (ait S. August serm. *Assumpt.*) usque ad summi Regis thronum es sublimata; ubi posuit idem Rex filius tuus, quod ex te suscepit, ibi te posuit Reginam, de qua illud suscepit : neque enim fas est te alibi esse, quam ubi est quod a te genitum est. »

Sed quis enarrare sufficiat magnificum, quo excepta est, apparatum, eloquiorum dulciorum super mel, et favum suavitatem, quibus eam tota Trinitas dignata est, introducentium Angelorum plausum et stuporem, coronam stellarum duodecim capiti superpositam, sed plus ornatam a Maria, quam ornet eam? Sed præcipue cor Mariæ liquefactum est, ut dilectus locutus est, et dixit, ut meditatur Guelricus Abbas : « *Veni, electa mea, et ponam in te thronum meum :* in te mihi sedem regni constituam, per te judicia decernam, per te preces audiam. Tu dedisti mihi, quod homo sum, ego tibi dabo, quod Deus sum; quia concupivi speciem tuam desiderantius, quam tu meam; nec satis glorificatus videbor mihi, donec tu glorificeris. » In terra fuit Maria centrum Christi, qui propterea ut Bernardus tradit, dicitur operatus salutem in medio terræ : quidni ergo thronus, sedes, requies, et centrum suavissimum Christi erit Maria in cœlo ? In terra Maria fuit totus castissimus, in quo homo Rex fecit nuptias, quando Pater Filium humanæ naturæ conjunxit; et in cœlo Maria est pulvinus sedentis judicis, currus triumphantis, tribunal misericordiæ, thronus pietatis omnes transcendentes creaturarum cunctarum sedes. Nam, ut dixit Bernardus serm. 1. *Assumpt.*, « non est in mundo locus dignior utero virginali, in quo Dei filium Maria suscepit; nec in cœlis solio regali, quo Mariam Dei filius sublimavit. »

REFLEXIO.

Si, teste Damasceno serm. 4. *Assumpt.*, « Virgo regalis ad thronum Dei Patris evecta, et in ipsius Trinitatis sede reposita naturam etiam Angelicam sollicitat ad videndum; » æquum plane est, ut « dilectissima sponsa, mater et filia in medio Trinitatis Beatissimæ introducta, » qualem vocat S. Bernardinus, nostram alliciat contemplationem, rapiat attentionem, cor sibi nostrum vendicet totum. Mirantur Angeli supereminentem gloriam Patris æterni filiæ astantis a dextris Dei in vestitu deaurato matrem Filii in consortium prolis vocatam : quocirca Bernardus serm. 1. *Assumpt.* dixit : « Christi generationem, et Mariæ assumptionem quis enarrabit ? » Sponsam Spiritus sancti radiis sponsi coruscantis, supernorum Reginam civium, quos copiosis cumulat gaudiorum augmentis. Quidni ergo nos Matrem nostram honorificatam, ex tota se adhærentem Deo, tota virtute amantem quod videt, summa felicitate habentem quod amat, suspiciamus attoniti, revereamur cernui, diligamus devoti, confisi suspiremus, ut in nobis mittat radices, cujus est in plenitudine Sanctorum detentio posita, quæ æterni Filii recepta consessu est, ejusque gloriæ sociata in throno, qui suæ naturæ copulatus fuit in utero.

Verum si Mariæ gloriam in vita tua diligis, fac ut in morte ab ea non separeris; si Mariam amas (quis autem tam durus non amet matrem pulchræ dilectionis, matrem amabilem, et juxta amantem ?) illo pergere festina, quo ipsa pervenit; si Mariæ assumptæ gratularis, iis, quæso, gressibus incede, quibus ipsa iter fecit ad cœlum, et, ut in simili dixit August. epist. 125, « ita vivas, ut illic, ubi ipsa est, esse merearis.... Nam utique si amares, cum illa esse post mortem desiderares, quod profecto non eris, si qualis es, talis eris. »

Quatuor vectus rotis triumphalis Mariæ currus cœlos penetravit; eam quippe occidit caritas, suscitavit puritas, exaltavit humilitas, perseverantia coronavit : ergo non tepidis provenit regnum cœlorum, nec otio, et desidia torpentibus beatitudo æternitatis repromittitur. Ergo lascivis et mollibus denegabitur torrens voluptatis æternæ, sed quantum fuerunt in deliciis, tantum dabitur tormentorum; est enim, teste S. Hieronymo, luxuria ignis infernalis, cujus materia gula, cujus flamma superbia, cujus scintillæ prava colloquia, cujus fumus infamia, cujus cinis immunditia, cujus finis gehenna. Ergo magna est miseria superbus homo; si enim vix toleratur dives superbus, pauperem superbum quis ferat ? Quomodo superbus ascendet ad cœlum, postquam superbia de Angelo diabolum fecit, et homini mortem intulit, et concessa beatitudine vacuavit, omnium malorum pa-

rens, initium peccati, scelerum fons, vena nequitiæ, pestis virtutum? « Excelsa est patria, » inquit Augustinus, « humilis est via : ergo qui quærit patriam, quid recusat viam? Cogitas magnam constituere fabricam celsitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis. » Ergo non instabilibus, non volentibus, et nolentibus, pigris non surgentibus, et in iterata flagitia recidentibus, non semivolentibus, et seminolentibus, sed firmis, sed infractis, sed intrepidis spondetur incommutabilium perseverantia gaudiorum. Ut enim dixit Bernardus epist. 129 : « Absque perseverantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Virgo virium, virtutum consummatio est. Nutrix est ad meritum, mediatrix ad præmium, soror est sapientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. »

Intueamur igitur Mariæ gloriam. Curramus, et sequamur Mariam in odorem unguentorum ejus. Nullus labor durus, nullum tempus longum videatur, quo gloria æternitatis acquiritur. Turpe sit cedere oneri, et luctari cum christianæ vitæ officiis, quibus astricti sumus. Regnum cœlorum vim patitur et violenti rapiunt illud; grandis enim violentia est generatum in terra cœlum quærere, et naturam gravem corde, id est deorsum tendentem, ad superna contendere. Sed non est Mariæ cliens fortis, ac strenuus, qui laborem fugit; nec satis ejus potentiam novit, cui animus ipsa rerum difficultate non crescit. Maria via est, per quam vita Christus advenit, et per quam Christiani accessum habemus ad vitam. Per ipsam nos suscipiet, qui per ipsam datus est nobis, invocata in laboribus, in necessitatibus, in tribulatione aderit, quæ non vocata præsto est. Ipsam rogitantes non errabimus, ipsam cogitantes non desperabimus, ipsam sequentes non deviabimus; ipsa tenente, vel tenentes eam non corruemus; ipsa protegente, non metuemus; ipsa duce, non fatigabimur; ipsam maris stellam supremo cardini Deo proximam attendentes inter fluctus hujus sæculi, non jactabimur superbiæ ventis, non frangemur scopulis allisi tribulationum, non absorbebimur voragine voluptatum, sed ipsa propitia inoffenso cursu prospere ad portum quietis æternæ perveniemus.

CAPUT II.

MATERNITATIS DEI VERITAS DEFENDITUR, EMINENTIA SUSCIPITUR, VIRGINITAS CELEBRATUR.

Quæ hactenus diximus, præludia sunt, vel accidentia eminentissimæ, quam contemplandam aggredimur, dignitatis. Hactenus in vestibulo versati sumus, nunc in ingrediendum nobis est interiora velaminis, et suspicienda illa ineffanda maternitas, quam Augustinus « formam », seu expressionem « Dei », Chrysologus « tantam, ut quantus sit Deus nusquam melius inspici, quam in ea possit; » Andreas Cretensis, « divini archetypi imaginem »; Andreas Hierosolymitanus, « dioptrum Dei perspectivam, » qua divinarum perfectionum magnitudo, et sublimitas, quantum fas homini est, innotescere potest : Damascenus denique, et S. Thomas, « immensam, et infinitam dignitatem » appellant.

SPECULATIO I.

Hæreticum est negare, Beatam Virginem esse Matrem Dei.

Ita expresse definitum est in concilio Ephesino contra impietatem Nestorii, qui novo, et nefario dogmate Mariam Virginem negavit esse Θεοτοκον id est Deiparam, solumque illi Christiparæ nomen asserebat; quia cum duas in Christo personas affingeret, divinam nimirum, et humanam, Beatam Virginem solam humanam progenuisse effutiebat. Huic pesti grassanti et virus suum longe lateque propaganti se infracto animo Cyrillus Alexandrinus opposuit, et Mariæ dignitati eximiæ in discrimen vocatæ suppetias tulit. Sed cum Hæresiarcha nollet ab ebibito errore resilire, nec a lacessenda Ecclesiæ pace definire, post indultos ei per summam benignitatem decem dies, quibus rediret ad cor, et impietatem publice ejuraret, sedulo ejus libris litterisque examinatis, hæreticus pertinax, præfractus, et obstinatus declaratur, episcopatu abdicatur, de fidelium communi societate resecatur, in pristinum monasterium relegatur, et ne monachos falsa doctrina perverteret, Oasim mittitur, ubi miseram vitam miseriori exitu conclusit, scaturiebus e blasphema lingua, non sine intuentium horrore, vermibus. Sic autem ha-

betur in canone 1. concilii Ephesini : « Si quis non confitetur Deum esse secundum veritatem Emmanuel, et propter hoc Dei Genitricem sanctam Virginem, anathema sit.»

Probatur ratione S. Thomæ quæst. 35. art. 4. Ex hoc dicitur aliqua mulier alicujus mater, quod eum concepit, et genuit : atqui vere dicitur Deum esse conceptum, et natum ex Virgine. Quia concipi, et nasci attribuitur personæ secundum naturam, in qua concipitur et nascitur ; persona autem divina concipitur et nascitur in humana natura ex Virgine, per hoc, quod in principio conceptionis humana natura fuit assumpta a divina persona : ergo B. Virgo vere est mater personæ divinæ. Et quia omne nomen significans in concreto naturam aliquam potest supponere pro qualibet hypostasi illius naturæ, idcirco nomen, « Deus, » quamvis sit commune tribus personis, tamen potest supponere pro qualibet persona in particulari. Cum ergo secunda persona sanctissimæ Trinitatis vere sit filius Mariæ Virginis, relinquitur B. Virginem vere esse, et simpliciter dici debere matrem Dei.

Confirmatur : Non potest negari, B. Virginem esse matrem Dei, nisi dicatur quod vel humanitas fuit prius concepta, vel nata, quam homo ille fuerit Filius Dei ; vel quod humanitas non fuit assumpta in unitatem personæ Verbi Dei, quia in utroque illo casu purus homo esset genitus, et non Homo-Deus. Si autem in eodem instanti fuit concepta humanitas, et a persona divini Verbi assumpta, non potest negari, quin terminus conceptionis Marianæ sit Homo-Deus, siquidem terminus conceptionis et generationis est persona et hypostasis, quæ in Christo genito non est alia, quam Verbi. Atqui hæreticum est asserere cum Photino, humanitatem fuisse prius conceptam, quam homo ille fuerit Filius Dei ; vel dicere cum Nestorio, humanitatem non fuisse assumptam in unitatem personæ : ergo hæreticum est negare B. Virginem esse matrem Dei. « Absit, » inquit Vincentius Lirinensis, « ut quisquam sanctam Mariam divinæ gratiæ privilegiis aut speciali gloria fraudare conetur. Est enim singulari quodam Domini, ac Dei nostri, filii autem sui munere verissime, ac beatissime Θεοτοκος confitenda. Sed non eo modo Θεοτοκος quo impia quædam hæresis suspicatur, quæ asserit eam Dei matrem sola appellatione dicendam, quæ eum scilicet peperit hominem, qui postea factus est Deus. sicut dicimus Presbyteri matrem, aut Episcopi matrem, non jam Presbyterum, aut Episcopum pariendo, sed eum generando hominem, qui postea Presbyter, vel Episcopus factus est. Non ita, inquam S. Maria Θεοτοκος ; sed ideo potius, quoniam in ejus sacro utero Sacrosanctum illud mysterium perpetratum est, quod propter singularem quamdam, atque unicam personæ unitatem, sicut Verbum in carne caro, ita homo in Deo Deus est. »

Dices : Mater dat initium existendi Filio : sed Deus non accepit initium existendi ex Virgine : ergo B. Virgo non est mater Dei.

Respondeo Beatam Virginem esse, et dici matrem Dei, non quod sit mater divinitatis, sed quia personæ habentis divinitatem, et humanitatem, est mater secundum humanitatem. Quod optime explicat divus Thomas post S. Cyrillum exemplo animæ rationalis, quam, licet non producat mater, tamen simpliciter dicitur mater hominis geniti, et ineptissime distingueretur mulierem esse genitricem carnis, et non animæ : quia terminus generationis est homo constans ex anima, et corpore : ita insulse, et tergiversanter diceretur Mariam esse matrem humanitatis solius, quia terminus generationis illius est persona constans ex humanitate, et divinitate. Unde necessarium est confiteri, Verbum Dei natum esse secundum carnem ex muliere, quæ proinde est mater Verbi divini. Unde dicitur Luc. I : *Quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei ;* Galat. IV : *Misit Deus filium suum sanctum ex muliere, sanctum sub lege ;* Isaiæ VII : *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel,* id est nobiscum Deus. Ad quorum omnium veritatem satis est, quod actio a Virgine prodiens terminetur ad humanitatem subsistentem in Verbo. Nec propterea dicitur Deipara causa Dei, sicut mulier non dicitur causa animæ rationalis a Deo creatæ, licet sit mater hominis ex corpore, et anima coalescentis.

Instabis : Ut B. Virgo sit mater Dei, debuit concurrere active vel ad unionem hypostaticam, vel ad generationem prolis conceptæ ; si enim nihil in productione Dei-hominis egerit, non videtur quomodo possit esse mater illius. Atqui nec ad unionem hypostaticam physice concurrere potuit, ut supra dum de causis Incarnationis demonstravimus, nec active egit in productione prolis,

quia, ut docet D. Th. q. 32. art. 4, mulier in generatione prolis nihil agit, sed solam materiam ministrat, virtute autem maris activa cum semine transmissa proles concipitur, ut tradit Aristoteles lib. 1. et 2. *de Generat. et Animal.* Ergo Beata virgo non est mater Dei.

Respondeo, quod, ut Maria sit Mater Dei, sufficit ut in generatione Christi totum faciat quod aliæ matres in conceptione prolis præstant : ergo cum aliæ matres non physice influant in subsistentiam, nec sint instrumenta illius, et in sententia Philosophi solam materiam in generatione prolis ministrent, frustra, et perperam aliquid amplius desideratur in generatione Deiparæ. Veritas tamen est, quod, licet B. Virgo ad actum formalis conceptionis active non egerit, quia B. Virgo non accepit quod esset Pater Christi, sed mater ; « operata tamen est », inquit S. Thom. loco adducto., « ante conceptionem aliquid active, præparando materiam, ut esset apta conceptioni. Quia potentia generativa (addit ad 2.) in femina est imperfecta respectu potentiæ generativæ quæ est in mare. Et ideo sicut in artibus ars inferior disponit materiam, ars autem superior disponit formam : ita etiam virtus generativa fœminæ præparat materiam, virtus autem activa maris format materiam præparatam. » Quam doctrinam illustrat Angelicus doctor in 3. dist. 3. quæst. 2. art. 1. advertens in conceptione prolis triplicem actionem intervenire, nimirum completam, et ultimam, quæ est formatio, et organizatio corporis, et respectu hujus solus pater est agens, mater vero solam materiam ministrat : alia actio dicitur præparatoria, seu præambula : cum enim generatio naturalis sit ex determinata, et convenienti materia, non ex quacumque, assignanda est aliqua virtus agens, qua materia ad conceptum præparetur, et hæc virtus est in mare : tertia dicitur concomitans : nam, sicut locus facit ad bonitatem generationis, ita et bona dispositio matricis operatur ad bonam prolis constitutionem. In prima actione nihil fuit ex parte Virginis, quod esset activum, sed id, quod B. Virgo ministravit, se habuit materialiter tantum ad hanc actionem : virtus autem Spiritus sancti obumbrantis fecit totum, quod in aliis conceptionibus fit a patre per virtutem seminis. In cæteris vero B. Virgo active operata est, sicut aliæ matres. Unde et vere mater fuit, cum quidquid est de necessitate generationis ex parte matris, totum in B. Virgine inveniatur. Qua distinctione triplicis actionis omnia argumenta elides, quibus Scotus probare nititur matrem active in generatione prolis operari.

REFLEXIO.

Illa eadem, quæ mater est Dei, est mater christianorum ; omnibus enim in persona Joannis dictum est : *Ecce mater tua.* Et sane consonum est, ut mater capitis sit membrorum parens, per quam veluti canalem fidelibus omnibus derivat Deus fluenta gratiæ, resarciuntur protomatris damna ; unde a Patribus appellatur « Evæ correctio. » Quod si Maria omnia in nos pietatis officia implet, si nos in gratia filiolos parturit, donec formetur in nobis Christus, si nos adoptat in filios, si nos juxta crucem in dolo ribus peperit, si nos diligit peramanter, si protegit fortiter, si defendit feliciter, si solatur suaviter ; denique si mater est, ubi est honor ejus, ubi amor, ubi obsequium, ubi obedientia filiorum? « Hoc unum de Maria dicere, quod mater Dei est, superat omnia, quæ ab Angelo, vel ab homine dici possunt, » inquit Perus Damian. Et hoc unum de Maria addere, quod mater nostra sit, omnia ab hominibus possibilia rependi pietatis officia exigit, omnem devotionem blande allicit, omnem reverentiam juste repetit, acte stringit, afficit vehementer.

Si Mater est, ubi honor Mariæ debitus ? Mariæ, inquam, quæ, ut ait Arnoldus Carnotensis, « constituta est super omnem creaturam ; et quicumque Jesu curvat genu, Matri quoque pronus supplicat. »

Quidni ergo totis medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, et votis omnibus Mariam hanc venerabimur, quam Trinitas honore præcipuo cohonestavit, quam Pater filiam, Filius matrem, Spiritus sanctus sacrarium elegit, quam Angeli profunde colunt, quam Eclesia sub cœlo tota a suis incunabulis summis laudibus exornavit, quam beatam dicunt omnes generationes ; nulla enim est natio, quam non pervaserit Mariæ observantia, nullus locus, quem non impleverit, nullum sæculum, quo non certatim florucrit. Quia sicut misericordia, et beneficentia ejus plena est terra, ita et nominis illius majestate, quam prænuntiarunt Prophetæ, præmonstraverunt figuræ, et in qua

celebranda pontifices et reges, respublicæ et civitates, sexus omnes et ætates unanimi consensione conspirarunt. Et merito, nam dignitati præcellenti, potentiæ tam eximiæ, gratiæ tam copiosæ, non quidem latriæ cultum (ut olim Collyridiani, vel potius Collyridianæ blasphemabant, quæ, teste Epiphanio hæresi 79, cultum latriæ Deo debitum. Deiparæ deferebant, eique quamdam formam panis, « collyram » dictam, in sacrificium immolabant;) sed specialem hyperduliæ venerationem deferendam esse nemo, nisi hæreticus, eat inficias. Nullus ergo annus, nullus mensis, nulla dies, hora nulla prætereat, quin aliquod observantiæ pensum venerabunde persolvamus. Amplectamur adgeniculati Mariæ vestigia, et devotissima supplicatione beatissimis illius pedibus provolvamur. Nam honor matris redundat in filium, et glorificantes eam glorificat. Vult plane ab omnibus honorari, qui primus honoravit, eamque exaltavit super omnes creaturarum choros, cum eo honore, quo tanta Mater digna fuit, cum ea gloria, quæ tantum decuit Filium, ut post nomen Jesu, in nomine Mariæ omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum.

Si mater est, ubi est amor ejus? In Maria omnia collucent amoris illicia, et super adamantem durus, et obduratus est, qui tam amabilem matrem non amat. Plane amens est eam non amans, et parum christianus, nullatenus vero Catholicus censendus est, qui non est ex corde Marianus. Quomodo enim caritas Dei manet in eo, qui unumquemque proximum sicut seipsum diligere jussus, Sponsam, et Matrem Dei, divinorum attributorum animatum speculum, et sacrarum hypostaseon cælaturam non diligit supra seipsum? Quomodo Jesum toto corde amat, si Mariam non diligit adeo conjunctam Salvatori, teste Esychio orat. 2. « ut si Christus sol, Maria cœlum; si Christus gemma, Maria arca; si Christus flos, Maria planta existat? » Quomodo ipsum bonum amat, si non diligit Mariam, in qua omnia naturæ munera, omnia gratiæ dona, omnia gloriæ bona, bonorumque plenitudo congesta sunt, totiusque pulchritudinis collecta universitas? Vulneravit divini Sponsi cor Mariæ pulchritudo, et homines non excordabit? Profecto excors est, qui tantam amabilitatem nescit amare. Imo non amat seipsum, qui Mariam non amat; omne enim donum, quod desursum est, descendens a Patre luminum, totum fluit per Mariam: si quid spei, si quid gratiæ, si quid consolationis, et salutis est, totum ab ea novimus redundare, quæ diligit dilligentes se, clientesque suos suaviter amat ut mater; constanter protegit, ut regina, fortiter defendit, ut castrorum acies ordinata. Qui ergo non odit animam suam, qui recte vivere cupit, qui pacifice optat mori, et in æternum regnare concupiscit, amet nutricem, mediatricem, protectricem, auxiliatricem, sine qua nihil possumus obtinere. Magna sane imposita est nobis necessitas te amandi, o Maria, quia ut semel, et iterum scripsit Anselmus, « sicut qui ad te conversus est, et a te respectus, impossibile est ut pereat; sic qui aversus est, et a te despectus, necesse est ut pereat. Qui autem in dilectionis erga Mariam suavitatem transit, non diffidendum, quin in retributionis ejus participium transiturus sit. »

SPECULATIO II.

Quindecim prærogativæ Matris Dei.

Prima prærogativa est, quod habeat veram, et realem relationem maternitatis ad Filium Dei unigenitum. Quod ingens privilegium Patres suspendit, et in altam admirationem rapit. « Hic taceat, » inquit Petrus Damian. serm. 1. *Nativ.*, « et contremiscat omnis creatura, et vix audeat aspicere tantæ dignitatis immensitatem. » Quin non solum ingenue fatentur sacri doctores, tantam dignitatem humani vires, captumque ingenii excedere, sed nec ipsam quoque Mariam « explicare posse, quod capere potuit, » ut ait August., solumque Deum, qui fecit eam, dimetiri posse. Unde Anselmus lib. *de excell. Virg.*, cap. 3 : « Intendat mens humana, intendat, et videat, et admiretur. Unicum filium sibi consubstantialem Deus progenuit; hunc sibi tam unicum, et in omnibus omnino æqualem non est passus remanere solummodo suum, sed eumdem ipsum voluit esse B. Mariæ unicum, et dilectissimum, et naturalem filium, ut unus et idem ipse, qui filius Dei est in una persona, filius esset S. Mariæ; et qui filius S. Mariæ, idem filius esset Dei. » Jam paternitas fere desinit esse notio, et corona primæ Trinitatis personæ, ex quo unicus Patris filius Mariæ cœpit esse communis.

Secunda prærogativa est, quod mater

Dei habet dignitatem simpliciter infinitam, ut docet S. Thomas 1. p. quæst. 25. art. 6. ad. 4. his verbis : « Beata Virgo ex hoc, quod est Mater Dei, habet quamdam infinitatem ex bono infinito, quod est Deus; et ex hac parte nihil potest fieri melius, sicut non potest aliquid melius esse Deo. » Ratio est, quia relatio sicut specificationem, ita perfectionem, et perfectionis mensuram desumit a termino : terminus autem maternitatis B. Virginis est Deus homo, utique infinitus : ergo, sicut non potest dari terminus perfectior, ita maternitas illa est dignitas, qua major nec esse, nec cogitari potest. « Majorem mundum potest facere Deus (inquit Bonaventura in *Speculo*, cap. 8.) majorem matrem, quam matrem Dei facere non potest. « Non potest (addit Albertus Magnus) intelligi major gratia participari creaturæ, quam esse matrem Dei. » Hanc rationem breviter, sed compendiose, sed divine tangit Matth. cap. 1. *De qua natus est Jesus*, quia esse matrem Jesu, est omnium possibilium elogiorum epitome. Si vis Virginem cognoscere, qualis, et quanta sit, in ejus filium oculos conjicito, et ex ejus excellentia poteris excellentiam matris intelligere, inquit Magnus Greg. *in lib. I. Reg.* Et Albert. Magn. *Marial.* cap. 230. ibi : « Filius infinitat matris bonitatem, omnis enim arbor ex fructu cognoscitur. » Et Mariæ dignitas pensatur ex Filio totam suam dignitatem in matrem moraliter refundente, et ideo dicitur Deipara sole amicta, quia dignitate filii, veluti induitur, et circumdatur.

Tertia prærogativa : Maria habet affinitatem, cognationem, et si dicere fas est, consanguinitatem cum Deo, ratione cujus divinam nobilitatem participat; quia non solum est filia Patris, et sponsa Spiritus sancti, sed etiam mater Filii, qua cognatione nulla propinquior, nulla intimior esse potest. Ad cujus majorem claritatem considerato, nobilitatem divinam quadruplici ordine participari posse. Primo ordine naturæ, in quo veluti in vestigio divinæ bonitatis effusus splendor relucet. Secundo ordine gratiæ, in quo creatura rationalis divinæ sit consors naturæ. Tertio in ordine gloriæ, in quo cum apparuerit, similes ei erimus, et Deiformes, imo et Dii in esse intelligibili efficiemur. Quarto in ordine hypostatico, in quo natura creata per unionem substantialem ad esse divinum evehitur : ergo sicut ordo hypostaticus est omnium præstantissimus, et nobilissimus, cum ordinem illum persona increata constituat, ita quæ ad ordinem illum pertinent, cæteris omnibus tanto nobilitate præstant, quanto propinquius accedunt : atqui mater Dei non potest non proxime pertinere ad ordinem hypostaticum ; mater quippe non est extra ordinem filii, cum relata sint simul natura, et cognitione. Ergo Mariæ nobilitas omnis puræ creaturæ possibilis nobilitatem immensum antecellit.

Quarta prærogativa : Dei maternitas est perfectissimum omnium Dei similitudinum signaculum, expressissima imago, et splendidissimum speculum. Unde præclare Bernard. serm. *in Signum magnum :* « Quam familiaris ei fieri meruisti! In te manet, et tu in eo; et vestis eum, et vestiris ab eo. Vestis eum substantia carnis, et vestit ille te gloria majestatis : vestis solem nube, et sole ipsa vestiris. » Et ratio est, quia in Maria relucet notio Patris, unde potest Maria vere dicere Verbo æterno incarnato : *Filius meus es tu. Hic est filius meus dilectus.* Tum quia sicut Pater generando filium Virgo, et prima Virgo est; ita Maria pariens Christum Virgo et Virginum exemplar est. Tum quia divina attributa in Maria certatim collucent. Infinitatem enim, immensitatem, et universalitatem Divinitatis æmulatur matris Dei dignitudo : actus puritatem simplicissimam imitatur Mariæ virginitas. In ipsius intellectu sapientiam, in voluntate virtutes omnes depinxit Sapientia divina. Unde merito dixit August. serm. *de Nat.* « Si formam Dei te appellem, digna existis. » Et Andreas Cretens. orat. 2. *Assumpt.* : « Maria divini archetypi imago recte descripta, et divinorum attributorum epitome. »

Quinta prærogativa : Inter Matrem Dei et Deum est unio remota substantialis, et identitas quædantenus invenitur. Quia filii, et matris una, eademque substantia est : unde caro Jesu caro est Mariæ multo specialius, quam Joseph Judæ, cæterorumque fratrum ejus, quibus dicebat : *Caro nostra et frater noster est.* Et certe si vir, et uxor duo sunt in carne una, quanto magis mater et filius? Ad cujus majorem evidentiam considera, totam materiam uniendam animæ Christi, et Verbo Dei, ministratam fuisse a B. Virgine in formatione sacratissimi corporis Christi, deinde novem mensibus intra uterum virgineum sacrum fœtum purissimæ matris sanguine nutritum adolevisse; egressum vero ex utero pluribus mensibus sub-

stantiam matris lacte manantem suxisse. Ex quo fit, substantiam a B. Virgine derivatam, non quidem immediate, sed mediate proxime fuisse Verbo Dei copulatam. Et quia valde probabilis est eorum philosophorum medicorumque sententia affirmantium partes viventium primigenias in utero matris primitus susceptas nunquam vi caloris naturalis ita resolvi, quin earum aliquid ad mortem usque perseveret, fit inde nonnihil Marianæ substantiæ in Christo adhuc remanere, ita ut Beata Parens illis indigitatis partibus dicere possit illud Genes. II : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea* Hinc Patres non raro affirmant, nos in divina Eucharistia Mariana substantia pasci. August. *in Psal.* XCV : « De carne Mariæ carnem accepit, et ipsam Mariæ carnem nobis manducandam ad salutem dedit. » Andreas Cretens. homil. *de dormit. Deip.* : « Quæ ipsam Sapientiam secundum carnem genuit, totam se ipsam, tanquam cœnam mysticam, et cœlestem paravit. » Petrus Blesens. tract. *de Eucharist.* cap. 1 : « Eadem caro de Virgine nata, et Caro nunc Verbo vitæ de pane sacrata.» Ergo inter Mariam, et Christum est quædam species identitatis, qualis nimirum invenitur inter matrem, et filium, quæ adeo arcta est, ut Philosophus 8. *Ethic.* probet non admitti justitiam inter parentes, et filios, quia filius est pars parentum, et idem cum illis. Et 1. *Magn. Moral.* affirmat filium esse « quodammodo membrum parentis. »

Sexta prærogativa : Deipara habet dominium et potestatem in Christum. Quia quod essentialiter, et ex jure naturæ maternam dignitatem comitatur, non potest rationabiliter Matri Dei respectu filii sui denegari; ordo enim gratiæ naturæ ordinem non destruit, sed perficit; nec venit Christus solvere legem, maxime naturalem, sed adimplere. Atqui omnis mater essentialiter, et ex jure naturæ habet potestatem in filium; unde nulla natio tam fera, tam barbara est, quæ primum Deo, deinde parentibus obsequium præstari debere non agnoscat; cum etiam hujus obsequii vestigia conspicua in animantibus, ciconiis potissimum cernamus. Ergo ab illa lege non scripta, sed ingenita, non incisa in tabulis, sed sculpta in cordibus, ad quam non docti, sed nati sunt omnes filii, immunis non fuit filiorum omnium piissimus, qui proinde non minus matri servire, et obsequi tenebatur, quam honore, et amore prosequi. Et hoc immensum privilegium totis viribus, sed citra condignum evehunt Patres. Ildephons. lib. *de Virginit. Deipar.* cap. 8. suspenditur, dum miratur, quod « habuerit ancilla Dominum in subdito, ancillam Dominus in prælato. » Bernard. serm. 2. *super Missus est*, expendens illud Luc. I : *Erat subditus illis*, ait : « Mirare utrumlibet, et elige quid amplius mireris, sive Filii Dei benignissimam dignationem, sive Matris excellentissimam dignitatem. Utrinque stupor, utrinque miraculum. Et quod Deus fœminæ obtemperet, humilitas sine exemplo; et quod Deo fœmina principetur, sublimitas sine socio. » Petrus Damiani : « Accedis ad aureum illud divinæ severitatis tribunal, non rogans, sed imperans; domina, non ancilla : quomodo enim potestati tuæ obviare poterit potestas illa, quæ de tuis visceribus traxit originem. »

Nec hæc naturalis subjectio Salvatoris adversatur dignitati Regis universalis totius entis creati. Non adversatur, inquam, quia jus Regni, quod unio hypostatica tribuit Christo, petit solum ut Christus non teneatur obedire matri in his, quæ possent regiminis universalis bonum, et œconomiam impedire, quia bono communi, quod divinius est, et Rex, et mater Regis obtemperare tenentur. Sicut ergo non tenemur obedire parentibus contra legem Dei, et in causa salutis per calcatum pergere patrem, per calcatam pergere matrem jubemur, quia magnum pietatis opus est hac in re esse erudelem; ita in his, quæ spectant ad bonum monarchiæ, parentibus obedire Rex minime tenetur, sed ab eorum potestate jure regni quodammodo emancipatur. Cæterum in aliis omnibus filium, qui dependenter a parentibus recipit esse, parentibus obsequi teneri nemo, nisi a communi naturæ censu alienus negare potest. Unde refert Valerius Maximus lib. 4, quod cum Decius imperator filium suum imperiali proponeret dignitate insignire, respondit moratissimus filius : « Malo non esse imperator, sed humilis filius, quam imperator, et filius indevotus. Imperet pater meus : meum imperium sit parere humiliter imperanti. » Dico filium, qui « dependenter a parentibus recipit esse », ut excipiam Filium æterni Patris, quia cum in filio illo coæquali, et consubstantiali nulla sit dependentia, sed ejusdem numero naturæ identitas, nulla etiam in filio illo subjectio, vel subjectionis obumbratio esse potest. At

postquam Filius ille exinanivit semetipsum formam servi accipiens, sicut Patri ratione naturæ humanæ, ita et Matri subditus factus est, ut etiam ex dictis supra de servitute Christi liquere amplius potest. Neque hæc subjectio ullam redolet imperfectionem, sed dignationem, et pietatem, ut recte notat Ambrosius *in cap.* II. *Lucæ*, inquiens : « Quid magister virtutis, nisi officium pietatis impleret? Non utique infirmitatis ista subjectio est, sed pietatis. »

Septima prærogativa : Matri Dei cultum, et honorem debebat Christus. Probatur. Parentibus cultum, et honorem debent filii, ut tam crebro inculcatur in sacris Litteris. Exod. XXII : *Honora Patrem tuum, et matrem tuam*, Ephes. VI : *Honora Patrem tuum, et matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione.* Unde Philo lib. *de Decal.* vocat hoc præceptum ambarum tabularum « confinium, » sicut parentes sunt naturæ mortalis et immortalis medium, et horizon ; mortalis quidem propter cognationem cum hominibus ; immortalis vero, quia gignendo referunt Deum. Unde quidam dixerunt, parentes esse Deos conspicuos, et aspectabiles, et Deum esse parentem invisibilem. Et certe hunc cultum natura tota clamat, et inspirat, ut claret in ciconiis, quibus senescentibus, subindeque volandi impotibus, et in nido remanentibus, prognatæ aere, marique volitantes, ruraque omnia peragrantes cibos afferunt. Denique hoc præceptum tam innatum, tam in communi omnium sensu implantatum est, ut nullus sive Judæus, sive Græcus, sive ethnicus, sive Turca attentare illud unquam ausus sit. Et tamen (horresco referens) inveniuntur nonnulli, si Superis placet, Christiani, et theologi, et casuistæ in Catholicæ religionis probrum nati, in quibus Christus patitur opprobrium, in quibus lex Domini immaculata convertens animas patitur maledictum, qui communissimis pietatis notionibus renuntiantes, scribere non erubuerunt, filios posse mortem patris, non ut malum patris, sed spe hæreditatis, spe successionis appetere. Quis crederet tam feram, et crudelem assertionem in mentem, mentisque primam apprehensionem, non Christianorum, sed hominum venire potuisse? Quis non crederet tam portentosæ execrationis architectos esse in mundo sine patre, sine matre, sine genealogia, nullosque habere parentes, quorum sic provocant indignationem? Absit vero, ut mundanæ hæreditatis cupiditate, vel successionis libidine, vel paternæ dignitatis ambitu abstergatur filiorum impietas, et major Casuistarum horum doctrinæ impuritas, quæ adjectis rami sordidarum intentionum fæcibus sordescit magis et gravius olet. Sanctum ex objecto opus deturparet tam sordida intentio, et impium scelus sanctificabit? Formidant Sancti, et jure formidant, ne præstantissima, quæ edunt opera, lucri temporalis, honoris, vel sui nimius amor corrumpat, ideoque conantur non solum prava opera fugere, et mundi hujus inquinamenta devitare, sed et bona, quæ agunt, cum magna cautela tenere, ne per hoc, quod ab eis recte geritur, favor, aut gratia humana requiratur, ne appetitus laudis subrepat, et quod foris ostenditur, intus a mercede vacuetur, ut homil. 12. *in Evang.* prosequitur Magnus Gregorius. Et illis motivis, quibus inficitur sanctitas, mundabitur iniquitas? Scilicet.

Ergo cum Christus fuerit filiorum omnium piissimus, ab hoc officio nequaquam descivit. Salvator quippe, qui, teste Gregorio, ad hoc apparuit in carne, ut humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet, verbo, et exemplo debitum parentibus honorem firmavit; nam non solum quamdiu vixit, erat subditus Matri, sed et moriens eam amantissimo discipulo commendavit. Unde Ambros. epist. 82 : « Si religiosum est, quod latroni datur venia, multo uberioris pietatis est, quod a Filio Mater tanto affectu honoratur. *Ecce*, inquit, *filius tuus : ecce mater tua.* Testabatur de cruce Christus, et inter matrem, atque discipulum dividebat pietatis officia. Condebat Dominus non solum publicum, sed etiam domesticum testamentum : et hoc ejus testamentum signabat Joannes dignus tanto testatore testis. » Et August. tract. 59. *in Joan.* : « Facit Christus, quod faciendum admonet, et exemplo suo suos ministros instruit præceptor bonus, ut a filiis piis impendatur cura parentibus : tanquam lignum illud, in quo fixa erant membra morientis, etiam cathedra fuerit Magistri docentis. » Imo Christus, ut notat Ambrosius, post hanc exhibiti matri honoris significationem emisit spiritum, ut « omne mysterium bono fine pietatis consummaret ». Ut in illius honore exspiraret, et vitam finiret, in cujus utero primum humanæ vitæ spiraculum hauserat.

Octava prærogativa : Mater Dei jure exi-

git a Christo amorem. Tum quia amorem non minus impendere parentibus filii, quam honorem, et obsequium tenentur, cum etiam omne obsequium, omnisque cultus nihil, vel parum placeant, si de amoris radice non procedant. « Qui de amore non venit honor, » inquit Bernardus, « non honor, sed adulatio est. » Ergo Christus non minori amore quam honore Mariam prosequebatur. Tum quia in Maria matre dilectionis concurrebant omnia amabilitatis motiva, et illicia, nimirum bonitas, et perfectio exquisita, pulchritudo elegantissima, indoles suavissima, sanctitas eximia, summa cum filio similitudo, cognatio, proximitas, amor erga Christum singularis, qui amorem Christi ad se rapiebat, denique effusa beneficentia, qua pia mater, provida nutrix, et tutrix filii sibi oppignerarat amicitiam.

Nona prærogativa : Mater Dei est regina et domina omnium creaturarum, quæ in cœlo, et sub cœlo sunt; unde simpliciter, et per antonomasiam vocatur « nostra domina ». Tum quia mater supremi omnium Regis, omnium quoque domina est; si enim parentes sunt domini filii, quanto potius bonorum, quæ sunt sub potestate filii? Hinc Chrysol. serm. 142 : « Mariam nasci, et vocari dominam et reginam, ipsa sui germinis, hoc est Christi filii sui fecit, et impetravit auctoritas. » Aug. serm. 35. *de Sanct.* : « Sufficere debet notitiæ humanæ, hanc vere fateri Reginam cœlorum, pro eo quod Regem peperit Angelorum. » Et Arnoldus Carnot. tract. *de laud. Virgin.* : « Nec a dominatione, vel potentia filii mater potest esse sejuncta. Una est Christi, et Mariæ caro : et filii gloriam cum matre non tam communem judico, quam eamdem. »

Decima prærogativa : Maternitatem Dei nulla pura creatura, nec ipsa etiam B. Virgo de condigno mereri potuit. Quia meritum B. Virginis procedebat a gratia sanctificante, quæ tendit solum vel ad sui augmentum, vel ad gloriam promerendam, nec potest ordinem hypostaticum condigne obtinere. Sed, si B. Virgo meruisset de condigno maternitatem Dei, promeruisset etiam ordinem hypostaticum, et Incarnationem Verbi; qui enim meretur antecedens, meretur etiam consequens cum ipso essentialiter connexum; maternitas autem Dei, et incarnatio personæ divinæ sunt correlativa essentialiter connexa. Ergo maternitas Dei excedit omne omnino meritum cujusvis creaturæ de condigno. Quia, cum in maternitatis merito includatur meritum Incarnationis, consequens omnino est, ut sicut meritum condignum Incarnationis, utpote infinitum, nulli potest creaturæ competere, ita nec meritum maternitatis Dei. Confirmatur : Ut opus bonum condigne promereatur aliquod præmium, requiritur prorsus, ut illud opus sit intra eumdem ordinem, in quo est præmium; hac sola de causa per opera naturalia non possumus præmium supernaturale, nec per opera gratiæ unionem hypostaticam promereri; quia nimirum totus ordo inferior quantumcumque inter proprios limites crescat, nunquam tamen ordinem superiorem adæquabit. Atqui omne opus a gratia adoptionis procedens erat ordinis inferioris, quam esset maternitas Dei, quæ ingreditur ordinem hypostaticum, et ad fines Divinitatis propius accedit : ergo nullum opus, quamlibet sanctum, et a gratia adoptionis intentissima promanans, potuit maternitatem Dei condigne mereri, sed opus illud condignum recipit præmium, dum augetur gratia, vel gloria confertur.

Quin etiam adeo præcellens est hæc dignitas, ut nulla creatura, quamlibet sancta, nec ipsa quoque B. Virgo, quantaquanta sit ejus sanctimonia, potuerit mereri etiam de congruo electionem, et prædestinationem in matrem Dei, ita ut merita prævisa sint causa electionis ad tantam dignitatem; quia, ut alias diximus, principium meriti non potest cadere sub meritum : sed electio B. Virginis fuit principium omnis gratiæ Mariæ collatæ, thesauri enim gratiarum illi collatarum, gloriæ etiam pondus illi præfinitum, supponunt electionem ad maternitatem Dei; ideo quippe electa fuit ad tantam gratiæ, gloriæque mensuram, quia sic gratificari, sic exaltari Dei matrem decebat. Ergo nulla creatura mereri potuit, sive de congruo, sive de condigno electionem Mariæ ad maternitatem Dei. Cum quibus stat B. Virginem ex gratiæ plenitudine sibi collata eum promoruisse sanctitatis, et puritatis gradum, quo congrue ad maternitatem Dei disponebatur. Imo et maternitatem ipsam, sicut et Incarnationis accelerationem, operibus sanctis, sanctis desideriis, instantiis fervidis, et humilibus, multo melius, quam sancti Patres, promeruit. Sicut enim Deus prædestinat Sanctos ad gloriam sine meritis, quam tamen in executione non confert, nisi per merita : ita Deus ex gratuita voluntate elegit

Mariam in Matrem; ad illam tamen dignitatem in executione nonnisi per merita pervenit. Et sic intelligitur illud Luc. 1 : *Invenisti gratiam apud Deum, Ecce concipies, et paries.* Et illud Hieron. epist. 22 : « Tantæ puritatis Maria extitit, ut mereretur effici mater Dei. » Et illud Petri Damiani serm. 2. *Assumpt.* : « Singularis ejus sanctitas hoc promeruit, quod susceptione singulariter digna est judicata. » Denique illud, quod ait Ecclesia, B. Virginem dignum Dei habitaculum effici; Deumque portare meruisse.

Hac distinctione ordinis intentionis et executionis, facile Patrum dicta conciliabis, et ab iis te difficultatibus extricabis, quibus mirum in modum implicantur recentiores. Si enim Maria ex meritis prævisis prædestinata sit ad maternitatem Dei, necessario principium meriti sub meritum cecidit, cum enim merita Mariæ ex meritis Christi proficiscantur, si Maria meruit electionem ad maternitatem Dei, meruit etiam Incarnationem Christi in illa inclusam ex meritis Christi : ergo merita Christi erunt causa meritoria Incarnationis, cum sint causa operum Mariæ merentium Incarnationem. Adde quod principium physicum Incarnationis Christi est principium meriti Christi, quod omnino supponit Incarnationem existentem; atqui Christus meretur matrem, quæ est principium physicum Incarnationis. Ergo Christus meretur principium sui meriti. In summa, esse matrem Dei est concurrere ad unionem hypostaticam : ergo quod meretur maternitatem Dei, meretur etiam unionem hypostaticam; sed Mariæ opera prævisa per te meruerunt maternitatem Dei, et electionem ad illam : ergo Maria meruit Christi unionem hypostaticam. Atqui unio hypostatica est principium omnis meriti Mariæ : ergo Maria meruit principium sui meriti.

Mirum est quot, et quantas subtilitates excogitarint Neoterici, ut se ab illa vulgari difficultate expedirent. Alii cum Hurtado fingunt duas actiones totales et adæquatas, unam a solo Deo, alteram a Deipara dependentem, et posita priori, Christum meruisse produci per posteriorem. Alii duce Cardinali de Lugo comminiscuntur Christum jam adultum tempore passionis, cum nullo modo pendebat a Virgine, illam potuisse matrem mereri. Alii videntes primam solutionem repugnare veræ philosophiæ, quæ duas actiones totales ejusdem effectus, vel ut impossibiles cum Thomistis; vel ut inutiles cum omnibus aliis explodit : secundam vero solutionem per seipsam ruere, cum tempore passionis Christus jam natus, et adultus matre non indigeret, et theologum non deceat res gravissimas ad inanissima figmenta reducere; hoc, inquam, videntes dicunt cum P. Georgio de Rhodes, Deum prius decrevisse Christum esse futurum ab aliqua matre, deinde vero statuisse illum a tali matre futurum. In priori signo, inquiunt, Christus matrem suam meritus est, quia tunc non dependebat a matre; in posteriori mater per opera sua Deum hominem producere meretur. Unde principium meriti non cadit sub meritum, quia Christus in primo signo est principium Mariæ, a qua pro tunc nondum dependet.

Verum illa solutio nihilo melius satisfacit. Tum quia per se videtur absurdum, Deum decreto vago et confuso decernere Christum futurum ab hac vel illa matre, sicut alias diximus dedecere divinæ providentiæ actualitatem, si decrevisset Christum incarnandum abstrahendo a carne passibili, vel impassibili. Tum quia veræ philosophiæ repugnat asserere, Deum posse prævidere hunc Christum futurum, nisi dependenter ab illa determinata matre, et per illam determinatam actionem; quia hic numero determinatus effectus ab hac numero causa, et ab hac numero actione essentialiter pendet: ergo prævidere Christum futurum ab aliqua matre, et non ab hac determinate, est prævidere Christum possibilem non extiturum, quia existentia est positio et veluti sistentia effectus extra omnes causas. Certe sicut non potest Christus actu meritorie operari, nisi ut existens et productus ab una determinata matre, ita non potuit prævideri meriturus antequam ab ulla determinata matre nasciturus.

Denique ex illa doctrina sequeretur, hominem posse primam gratiam mereri, si Deus in uno signo prævideat opus meritorium per aliquod auxilium indeterminatum, et in posteriori homo mereatur hoc auxilium potius, quam aliud. Sequeretur etiam, Christum potuisse mereri suam unionem hypostaticam, si nimirum in primo signo prævideat Deus unionem aliquam vagam et indeterminatam, in secundo vero hanc potius, quam illam Christus mereatur. Et, licet hæc inconvenientia ultro devorent adversarii, tamen quantum a veritate aliena sint, patet ex dictis libro superiori, dum de causis In-

carnationis. Illud etiam ab adversariis avere scirem, quodnam esset illud præmium secundi signi correspondens merito primi instantis rationis : mater enim illa confuse cognita primo instanti, unio illa hypostatica indeterminata, auxilium illud primum confusum, quæ sunt principia meriti, quid amabo obtinent in secundo signo, quod non haberent in primo ? Habet, inquies, Christus hanc matrem, et antea habebat aliquam. Sed in rei veritate quid addit hæc supra aliquam? Ergo in rei veritate fictitium est præmium, fictitium est meritum. Unde omnino retinenda est doctrina illa de merito Incarnationis in intentione, et in executione, qua omnis difficultas evacuatur. Nam Christus intentus est causa meriti Mariæ, et merita Mariæ Christi incarnandi executionem mereri potuerunt, ut de sanctis Patribus alias diximus, nec iterare opus est.

Dices : Prius decerni potest et debet existentia finis, quam existentia mediorum ; qui enim ordinate vult, prius vult finem, quam media : sed existentia Christi est finis, maternitas autem Mariæ, et ejus concursus sunt media ordinata ad Christum, propter quem eliguntur et amantur : ergo prius decrevit Deus existentiam Christi futuri, quam determinaverit matrem, per quam Christus est extiturus.

Respondeo, hoc argumentum manifeste nimis probare ; si enim Christi opera prævisa meruerunt maternitatem Dei, in qua includitur secundario Incarnatio, plane consequitur, Christum meruisse Incarnationem sui, subindeque principium meriti omnino cadere sub meritum, quod repugnat. Dicendum ergo, prius in ordine intentionis decerni existentiam finis, quam existentiam mediorum ; tamen in ordine effectionis seu executionis prius decerni positionem mediorum, quam finis ; quia prior est efficacitas mediorum , quam actualis consecutio finis. Ex quibus argumento facto, et aliis innumeris, in quibus fit semper transitus ab ordine intentionis ad ordinem executionis, perspicue satisfacies. Distingue ergo majorem : Prius decerni debet existentia finis, quam mediorum, decreto intentivo, concedo; decreto executivo, seu executionem prædefiniente, nego. Et concessa minori distingue consequens : Prius decrevit Deus decreto intentivo, seu ordine intentionis statuente existentiam Christi futuri, quam determinaverit matrem, transeat (dico transeat, quia id intelligi volo salvis iis, quæ de motivo Dominicæ Incarnationis superiori libro disseruimus) ; decreto executivo, nego. Ex quibus nihil sequitur in favorem adversarii, quia Deus non prædefinit existentiam et merita Christi cum omnibus individualibus circumstantiis futura, nisi supposito decreto efficaci de exequutione Incarnationis. Deus enim res futuras prædefinit in individuo, et secundum omnes circumstantias ; nihil quippe vere, proprie, et simpliciter in abstracto, sed in individuo futurum est. Incarnatio autem Verbi individuatur secundum hanc numero humanitatem assumptam ex hac Virgine concurrente, et purissimum sanguinem virtute Spiritus sancti ministrante.

Undecima prærogativa : Dignitas Matris Dei est major dignitate filii adoptivi Dei, quæ obtinetur per gratiam sanctificantem. Negat hanc prærogativam Suares contendens, quod, licet maternitas Dei accepta cum omnibus donis et privilegiis, quibus instruitur, sit præstantior dignitate filii adoptivi ; non tamen si solitarie sumatur, et præcisa per rationem ab aliis gratiarum ornamentis, quæ secum advehit. Probatur tamen : Perfectio superioris ordinis præcise et solitarie sumpta antecellit, quamvis perfectionem ordinis inferioris, quia secundum Dionysii doctrinam, supremus infimi ordinis accedit solum ad infimum supremi ; et infimus supremi ordinis excedit supremum infimi ordinis : atqui maternitas Dei est ordinis superioris ad dignitatem filii adoptivi, cum ingrediatur ordinem hypostaticum, et, ut loquitur S. Thomas, fines Divinitatis proxime attingat ; et idcirco vidimus nullum opus ex intensa quantumvis gratia procedens posse mereri etiam de potentia absoluta maternitatem Dei, quia inter opera ordinis gratiæ et præmium pertinens ad unionem hypostaticam, nulla intrinseca æqualitas, nulla proinde condignitas esse potest : ergo maternitas Dei omni dignitate filiorum adoptionis immensum ferme præstat. Cujus etiam signum est, quod Matri Dei debetur cultus hyperduliæ, qui distinguitur specie a cultu duliæ ; maternitas enim Dei, cum sit ordinis superioris, cultum omnem filiis adoptionis debitum antecedit. Maxime quia gratiarum omnium comitatus, et supernaturalium donorum instructus, ipsa quoque Marianæ gloriæ mensura habent rationem proprietatis, appendicis et corollarii maternitatis Dei ; plenitudinem enim gratiæ, et gloriæ ejus

non alia regula metimur, quam maternitate Dei, cui omnes cœlestium donorum thesauri connaturaliter debiti sunt : sed essentia et radix est perfectior proprietatibus : ergo maternitas Dei celsiorem confert dignitatem, quam gratia adoptionis.

Dices : Sæpe Patres asserunt B. Virginem « beatiorem fuisse mente, quam ventre, et felicius Deum gestasse corde, quam carne. » Ergo dignitas filii adoptivi præstat dignitate Matris Dei. Idque Veritas indicasse videtur, dum dixit : *Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.*

Respondeo, quod, sicut caritas moraliter spectata est melior visione Dei, physice tamen considerata longe imperfectior est : ita similiter esse filium adoptivum et amicum Dei in esse moris melius censetur, quam esse Matrem Dei ; et in hoc sensu B. Virginem fuisse beatiorem mente, quam ventre.

Respondeo secundo, maternitatem Dei posse considerari et in esse formæ, et in esse dignitatis. In esse formæ gratia sanctificans est perfectior, quia est ipsa formalis sanctitas creata intrinsece afficiens animam, quod non convenit maternitati. At vero in ratione dignitatis Maternitas Dei est potior, quia Virginem in gradu eminentiori collocat. Idque potest aptissimo exemplo explicari ex Prospero Fagnano deprompto. Cardinalatus, inquit, si conferatur cum Episcopatu in ratione entis, profecto inferior est ; cardinalatus enim præcise sumptus nullum intrinsecum imprimit characterem, sicut imprimit sacer episcopatus Ordo, subindeque in esse entis et spiritalis potestatis inferior est. Si tamen cardinalatus consideretur in ratione dignitatis, quatenus nimirum Patrem purpuratum Ecclesiæ Principem, Vicarii Christi Consiliarium, supremi judicii Senatorem, et veluti membrum ipsius Pontificis constituit, sub hac ratione cardinales supremum sacerdotii gradum occupant, ipsos episcopos judicant, quia episcoporum episcopi Romani Antistitis corpus moraliter ingrediuntur. Sicut etiam archidiaconi, qui dicuntur oculi episcoporum, licet non sint sacerdotes, ratione dignitatis presbyteris præcellunt, presbyteros visitant, presbyteros corrigunt et judicant : ita similiier maternitas Dei in esse formæ intrinsecæ gratiæ sanctificanti cedit, quam in ratione dignitatis longe antecellit.

Respondeo tertio maternitatem Virginis bifariam posse rursum considerari : primo ut est conjunctio cum Christo, quatenus homo est, seu prout est ministratio præcisa carnis et sanguinis ; et in hoc sensu vere dicunt Patres, maternitatem Virginis esse imperfectiorem gratia. Alio modo potest considerari maternitas illa prout est productio Hominis-Dei, affinitas cum Deo-Homine, et quatenus concursu materno fines Divinitatis attingens ingreditur ipsum ordinem hypostaticum ; et in hoc sensu Maternitas Dei est nobilior omni gratia adoptionis, cum ordo hypostaticus sit ordine gratiæ superior. Unde Damascenus orat. *de Dormit. Deip.* ait : « Matris Dei, et servorum Dei infinitum discrimen est. »

Urgebis : Si Maternitas Dei Mariam supra filios adoptionis attolleret, sequeretur maternitatem illam solitarie sumptam conferre vel formaliter, vel eminenter sanctitatem, inducere incompossibilitatem cum peccato, efficere se sola Mariam Deo gratam et amicam, ac æterna vita dignam : consequens autem est falsum, et in Schola theologica peregrinum : ergo et antecedens.

Respondeo, hac in parte divisas esse theologorum divinæ Matris amantium sententias, gravissimis hinc inde rationibus subnixas. In primis aliqui contendunt, maternitatem Dei seorsim, et solitarie sumptam, seu ab omnibus gratiæ ornamentis præcisam, nullatenus Mariam sanctificare posse. Quia sanctitas formalis, ut Tridentinum docet, est forma inhærens et intrinsece recepta in anima, qua homo regeneratus, et renovatus sit formaliter justus et sanctus, nec sufficit quod sit forma moralis, aut denominatio extrinseca, vel mera relatio ad Deum amantem, et adoptantem ; sed est qualitas physica diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, et radix virtutum infusarum.

Atqui maternitas Deiparæ non est forma physica afficiens intrinsece animam Virginis : ergo præcisa ab illis ornamentis, quæ invehit, non sanctificat formaliter Mariam. In quo distinguitur maternitas ab unione hypostatica, qua formaliter humanitatem sanctificari, superiori libro demonstravimus : et ratio differentiæ est, quia persona Verbi physice afficit naturam, immediate ungit, terminat, implet, dum vices propriæ subsistentiæ gerit, quod de maternitate Dei dici nequit.

Alii non ignobiliores theologi, quos sequitur Ripalda tom. 2. *de ente supernat.* disput.

ult. censent maternitatem Dei formaliter eminenter sanctificare Mariam. Quia maternitas Dei Mariam in sublimiori collocat gradu proximitatis cum Deo, quam gratia adoptionis : Sanctitas autem formalis nihil est aliud, quam conjunctio cum Deo. Tum quia effectus formalis gratiæ est reddere personam Deo amabilem et amicam; ex quo fit, arceri ab illa peccatum, quod est objectum odii divini, dignificari opera illius, et constitui filium Dei et hæredem Regni cœlestis : atqui maternitas Dei reddi Mariam Deo amabiliorem et gratiorem, quam quævis gratia adoptionis, cum invehat jus exigens amorem Christi, ut supra vidimus : ergo maternitas Dei formaliter eminenter sanctificat, efficiens Mariam Deo altiori modo acceptam, intimius cum Deo copulatam, magis peccato adversam et repugnantem, utpote excludentem ipsum peccatum veniale cum gratia sociabile, habentem jus in omnia gratiæ et gloriæ dona. Tum quia maternitas Dei est titulus, ratione cujus non solum debetur Mariæ cultus superior omni veneratione Sancto ulli exhibenda, cultus nempe hyperduliæ; sed etiam ratione illius filius Dei Mariam honore, amore, imo et subjectione, et obsequiis prosequi tenetur : atqui nulli debetur cultus, nisi ratione sanctitatis, nec Christus amare, honorare nisi sanctitatem potest : ergo maternitas Dei confert veram sanctitatem. Nec obest quod sit relatio, quia in sententia Thomistarum relatio non est denominatio extrinseca, sed entitas realis et physica ; distincta modaliter a fundamento, subindeque relatio maternitatis intrinsece afficit Mariam, sicque salvatur Tridentini de gratia inhærente doctrina. Quamvis dici posset sacrum Concilium de gratia filiorum adoptionis loqui, nec sermonem habere de gratia maternitatis, quæ cum ad specialem ordinem pertineat, a communi etiam regula excipitur, sicut et a numero eximitur.

Hæc sunt momenta rationum, quibus utrique sententiæ verisimilitudinem vindicant auctores sui. Quæ saltem evincunt maternitatem illam, si non immediate sanctificet et formaliter, radicaliter tamen, et remote, ac si dicere fas est, exigitive Mariam sanctificare, quatenus postulat et connaturaliter infert gratiarum omnium comitatum plenissimum, qui tantam decet matrem. Nec propterea sequitur, gratiam adoptionis esse maternitate perfectiorem, sicut male inferretur radicem esse fructu ignobiliorem.

Duodecima prærogativa : Omnium prædestinatorum, qui sunt puræ creaturæ, prima est Mater Dei. Nam in honorem Christi, qui est prædestinatorum omnium caput, prædefinivit ab æterno Deus condere illi in tempore matrem omnibus illis naturæ, gratiæ, et gloriæ donis instructam, quæ tantæ sunt dignitati consentanea; unde illi efficacissime præparavit omnem gratiæ dispositionem, omnem vitæ puritatem, omnem virtutum heroicarum ornatum, omnem cum Christo morum similitudinem, omnem totius sanctitatis apparatum, omnem denique cœlestium benedictionum cumulum plenissimum, quibus ad immensam illam dignitatem viam sterneret atque muniret. Et ideo illi applicant Catholici Interpretes illud Proverb. VIII : *Dominus possedit me ab initio viarum suarum* (id est, quasi rem suam perdilectam, et in corde amante præsentem, quasi peculium et thesaurum suum, quo veluti in tempore ditesceret, habuit; id enim nomen possessionis significat), *ab æterno ordinata sum.* id est, ad nobilissimam totius creaturæ dignitatem, ad supremum honorum fastigium et culmen destinavit. Vel ut alli legunt : *A sæculo tesselata sum*, id est, tessera Matris Dei insigniter cohonestata. Vel cum aliis : *Ab æterno Regina inaugurata sum*, id est, virtutum omnium gemmis coronata, et in mundi Reginam delecta. Vel juxta alios : *A sæculo conflata sum*, id est, sapientia et amor Dei in me incarnandi Verbi templo elaborando certarunt, ut gratias omnes et gradu intensissimas, et super omnem numerum extensas prodiga manu, et quadam veluti contentione effunderent, et electam ex omnibus eveherent supra omnes.

Hinc Patres Mariæ prædestinationem eximiis commendant elogiis. Hinc a Cypriano, « Vas totius electionis » Maria nominatur ; a Damasceno, « Negotium omnium sæculorum » Maria dicitur, « quam Pater prædestinavit, Spiritus sanctus prærigavit, Filius demum in ea commoratus est. » Ab Andrea Jerosol. : « Profundorem Divinæ incomprehensibilitatis declaratio, et scopus ante sæcula excogitatus. » Ab Augustino, « Æterni consilii opus, » quia « ante quam Filius de ea nasceretur, in prædestinatione noverat matrem ; » a Basilio Seleuco, « sæculis om-

nibus vixisse dicenda quodammodo est, cum nullum tempus ejus imagine vacuum fuerit; » a Chrysologo « ante conceptum mater », nimirum in ideis et decretis divinis. « Quomodo non ante conceptum mater, aut genitrix quando non, quæ sæculorum genuit auctorem? » Ab Ambrosio « initium operum Dei, et ideo non mirum si Dominus redempturus mundum operationem suam inchoavit a Matre, ut per quam salus omnibus parabatur, prima fructum salutis hauriret ex pignore. » Ab Andrea rursum et Damasceno laudatis, « primitiæ communionis et conjunctionis omnium genitoris cum suo figmento ; sanctum Dei fermentum, quo tota generis humani massa conspersa est; massæ nostræ primitiæ, » quia fuit primus redemptionis fructus speciatim præcipuo jure Deo dicatus, alios prædestinatos sanctificans.

Decima tertia prærogativa : Mater Dei est prima creaturarum, non quod voluntas producendi Mariam sit prior decreto condendi mundi (cum enim Maria sit prædestinata mater Redemptoris, cujus adventus supponit peccatum et existentiam Adæ, procul dubio voluntas creandæ Mariæ posterior est natura voluntate creandi Adamum). Sed primitate dignitatis, ratione cujus Maria inter omnes creaturas primatum tenet, et a S. Bernard. « primogenita Redemptoris » nominatur; quia ejus producendæ consilium est prius voluntate mundi non condendi, sed per Christum restaurandi. In quo sensu Anselmus et Andreas Jerosolym. aiunt, Mariam ante omnem creaturam in mente divina præordinatam, utpote proxime accedentem ad Deum opificem universorum. Vide alias dicta de motivo Incarnationis, ubi ostendimus, quod licet ordo gratiæ primum Angelis, Adamoque collatæ sit prior in intentione ordine naturæ, tamen gratia reparata ordinem naturæ præsupponit. Ex quibus

Sequitur, decretum existentiæ Mariæ fuisse prius decreta Incarnationis. Quia in sententia D. Thomæ, et graviorum theologorum, Maria saltem debitum peccati originalis contraxit, unde et ipsa fuit inclusa in pacto, quod fecit Deus cum Adamo de gratia in posteros transfundenda, vel peccato propagando. Atque illi soli includi potuerunt in pacto, quorum existentiam decreverat Deus pactum iniens : ergo Deus Mariæ existentiam decreverat ante prævisum Adæ peccatum ; sed decretum Incarnationis supponit prævisum Adæ peccatum : ergo et supponit decretum existentiæ Mariæ per Christum redimendæ. Cum quo tamen stat, Deum produxisse Mariam propter Christum, quia post decretum Incarnationis ex omnibus mulieribus futuris elegit Deus benedictam illam inter mulieres, et respexit humilitatem ancillæ suæ, quam propterea eximiis naturæ dotibus, exquisita temperie, præclara indole, ingenio ad omne bonum propenso et comparato adornavit, ut idoneum templum, dignum habitaculum, reclinatorium aureum, Sapientiæ incarnatæ sacrarium efficeretur. Et sic intelligendi veniunt Patres, qui Deum Mariam propter Christum fabricatum esse testantur ; loquuntur enim de Maria non ut absolute extitura, sed ut inter omnes mulieres benedicta, et ex omnibus agri floribus tanquam lilium candidissimum seligenda.

Sequitur secundo, Mariam electam esse ad maternitatem Dei prius natura, quam ad sublimem gratiæ, meritorum, et gloriæ cumulum eligeretur. Quia omnis ordinate volens prius vult finem, quam media, ut ex alias dictis de prædestinatione gratuita liquet : atqui eximius donorum omnium Mariæ collatorum instructus decretus est a Deo tanquam medium efficax ad gloriam maternitatis Dei disponens, et conducens ; ideo namque Deus eam bonorum omnium beatissima copia implevit, quia matrem suam ita gratiis cumulari decebat; ideo voluit, ut Maria esset mons in vertice montium, quia erat eam in domum Domini præparaturus; ideo gratiarum ejus modum esse ultra omnem modum, « quia, » ut ait Petrus Cellensis lib. *de Panib.* cap. 21. « quidquid de Maria dixeris, infinite minus est nomine ac dignitate Dei matris. » Et in hoc sensu intelliguntur Patres, qui dicunt, Mariam factam ut esset mater ejus in terris. Ergo prædestinatio Mariæ ad maternitatem Dei prior ratione fuit prævisione meritorum ejus, et prædestinatione ad gratiam et gloriam. Et hoc totum confirmat quod antea discebamus, maternitatem Dei omnia excedere merita et vota; et quod, licet ejus executionem aliqua merita de congruo præcesserint, tamen ejus electionem nulla prorsus merita movere potuerunt : unde fit maternitatem illam esse meritis in intentione priorem, sed in executione posteriorem.

Nec obest, quod maternitas collata habeat rationem præmii meritorum : voluntas au-

tem dandi præmium non potest præcedere voluntatem dandi gratiam et merita, quæ sunt causa præmii, cum decretum absolutum et efficax alicujus effectus præsupponat necessario decretum de existentia principii et causæ talis effectus; cum repugnet effectum esse futurum ante suam causam. Non obest, inquam; quia, licet causa in ordine executionis sit prior effectu, tamen effectus, qui produci intenditur et habet rationem finis, est in ordine intentionis prior, cum moveat agens ad parturiendum effectum, juxta commune proloquium, « primum in intentione est ultimum in executione. » Et, licet Deus omnia unico, simplicissimo, et indivisibili actu velit; tamen secundum nostrum concipiendi modulum idem ordo, eademque distinctio in divinis decretis observatur, qui in objectis relucet. Patet autem, quod finis est ratio amandi media. Sed de his plura, dum de prædestinatione Sanctorum.

Decima quarta prærogativa : Mater Dei est complementum Trinitatis, ut multi Doctores tradunt usurpantes verba Hesychii orat. 2. *de laud. Virgin.* Tum quia per Mariam Trinitas manifestata est, quæ erat ante Incarnationem ignota. Anastasius lib. *Quæst.* q. 4 : « Dei sermo quamvis ante sæcula a Deo et Patre natus est, non tamen manifestatur hominibus, et ex ter castissima Maria manifestus factus est. » Tum secundo, quia generatio temporalis Christi ex Maria est ad generationem æternam via et manuductio, et in hoc sensu consummatio per modum declarationis, et imaginis dici potest. Ambros. *de benedict. Patriarch.* c. 11 : « Sicut illam ex Patre generationem intelligimus : ita etiam ad consummationem fidei generationem Mariæ intelligimus. » Tum tertio quia cætera opera procedunt a Deo ut uno, quia omnipotentia, per quam fiunt, est indivisa personis, et absoluta sunt natura priora relativis. At Mater Dei est opus Trinitatis singulare, quia Maria producta est ut esset matrem Filii Dei, ac proinde debet specialiter a Trinitate procedere, sine qua non esset mater æterni filii. Hinc Hesychius citatus : « Maria universum Trinitatis complementum, quandoquidem Spiritus sanctus adveniebat, atque hospitabatur, et Pater adumbrabat, et Filius in utero gestatus inhabitabat. » Tum quarto, quia opera Trinitatis ad extra completa et consummata sunt per Mariam. Hinc præclare B. Albertus Magnus in *Marial.* cap. 212 : « In beatissima Virgine fuit perfecta operum consummatio quia omnia creata in uno homine uniuntur cum Creatore, et principium fit ultimum, et ultimum primum. Non enim est perfectio motus vel operis, nisi in circulo. » Et ideo dicitur, quod gyrum cœli circuivit sola, quia (inquit Richardus a S. Laurentio) « Christum, qui est gyrus ingyrabilis, circuivit gremio uteri sui. » Vel quia per Incarnationem facta est « creaturarum regyratio, » ut loquitur S. Thomas, quia creaturæ, quæ a Deo per Verbum creatione exierunt, ad Deum per Verbum reversæ sunt, sicque factus est circulus, vel gyrus mirabilis a Deo, in Deum per Deum revolutus. Tum quinto, quia Mariam Trinitatem magnificavit, non solum virtutibus, quibus in sua similitudine crescit Deus ; amplior enim Deitatis species desilit ex grandiore virtutibus animo, in quo Divinitatis imago causa est, non solum etiam, quia Trinitatem, ut mox vidimus, per Incarnationem explicavit exundantem in tres personas divinitatis plenitudinem, quæ in una tantum hypostasi inclusa et veluti complicata credebatur, explaudit; sed potissimum quia concipiendo Deum hominem, protulit adoratorem Dei æqualem Deo, fidejussorem pro peccatis de rigore satisfacientem, qui Deum quantum honorabilis est, honoraret ; amaret quantum amabilis, et infinitum jus læsum ad amussim resarciret. Quod sane ad complementum Trinitatis adorandæ, amandæ satisfaciendæ desiderari videbatur. Hinc ipsa canebat : *Magnificat anima mea Dominum.* Et concilium Ephes. cap. 6: « Salve Virgo, per quam sancta Trinitas in universo orbe glorificatur adoratur. » Tum sexto, quia omnium, quæ in nos a Trinitate dimanant, beneficiorum conferendorum voluntas completur Dei Genitricis precibus. Hinc a Patribus Maria « Vena Trinitatis, Vena salutis » nominatur; quia, sicut sanguis, qui est vita carnis, occulte decurrit et irrepit per venas; sic gratia, quæ est vita animæ, per Mariam dispensatur, et refluit. Totam hujus prærogativæ doctrinam optime complectitur Bernardus serm. 98 : « Maria omnibus omnia facta est; sapientibus, et insipientibus copiosissima caritate debitricem se fecit; omnibus misericordiæ sinum suum aperuit, ut de plenitudine ejus accipient universi, captivus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, justus gratiam, Angelus lætitiam, denique tota Trinitas glo-

riam, Filii persona carnis humanæ substantiam, ut non sit qui se abscondat a calore ejus. » Ergo, sicut plenitudo Mariæ in omnia diffunditur, ita merito complementum Trinitatis appellatur.

REFLEXIO.

Decima quinta prærogativa : Mater Dei plures importat habitudines et relationes ad homines. Hanc ultimam prærogativam loco reflexionis sufficimus, quia tota est ad ciendos affectus proclivis et comparata. « In nomine Verbi importatur relatio ad creaturas, » inquit S. Thomas 1. part. quæst. 34. art. 3. Ergo et in nomine matris Verbi. Per Verbum omnia facta sunt, sine matre Verbi omnia refecta non sunt : Verbo Domini principaliter homines redempti sunt, juxta illud Oseæ XIII : *Ego Dominus Deus tuus, et Salvator non est præter me.* Mater Verbi nobis protulit Redemptorem ; unde et ipsa quadantenus redemptrix dici potest, juxta illud S. Ephrem orat. *ad Virg.* : « Per te reconciliati sumus Christo, Deo meo, filio tuo : tu captivorum redemptio, et omnium salus. » Et illud Bernardi serm. *in Signum magnum* : « Fidelis Maria, quæ salutis antidotum et viris et mulieribus propinavit. Illa, nempe Eva, ministra seductionis ; hæc, nempe Maria, propitiationis ; illa suggessit prævaricationem, hæc injecit redemptionem. » A Verbo Domini sicut unguentum a capite, sicut ros Hermon gratiarum descendunt rivi in montem Ecclesiæ Sion : et per Matrem Verbi pertranseunt, quia, ut ait Bonav. in *Speculo* : « Gratia Mariæ colligit malos, impinguat bonos, liberat universos ; » teste Petro Damiani, serm. *Annuntiat.* : « Mariæ benedictionis novæ fluentum totum abstersit maledictionis contagium ; » teste Idiota, « per Virginem, et cum ipsa, et ab ipsa habet mundus et habiturus est omne bonum ; » teste S. Ignatio, « impossibile est aliquem peccatorem salvari, nisi per tuum, Virgo, præsidium et favorem ; quia quos non salvat Dei justitia, salvat sua intercessione Mariæ misericordia. » Verbum peccatores venit salvos facere, et Mariæ consensum expectat, ut salvet. « Pande sinus roseos Virgo perpetua (ait August.) fides tua mundo aut aperit cœlum, aut claudit. » Et Bernard. homil. 4. *super Missus est* : « Expectat Angelus responsum, expectamus et nos, o Domina, Verbum miserationis, quos miserabiliter premit sententia damnationis. Responde verbum, quod terra, quod inferi, quod expectant et superi. Ipse quoque omnium Rex et Dominus quantum concupivit decorem tuum, tantum desiderat et responsionis assensum, in qua nimirum proposuit salvare mundum. » Verbum Domini mediator est, et Maria orando intercedit, pacta deferendo pacem sancit, quia ei miseriarum nostrarum notitia non deest, nec charitas, nec potestas. Ipsa est, inquit Andreas Cretensis, « commune propitiatorium, vitæ suppeditatrix, vita viventium, et causa vitæ. » Verbum denique amat nos, quia nobis datum, nobis natum est : et Mater Verbi est mater pulchræ dilectionis, tota nostra est, ut misericordes illos suos oculos ad nos convertat, quia non solum misericors et humana, sed, teste Bernardo, « pura est humanitas in Maria, non modo pura ab omni contaminatione, sed et pura singularitate naturæ ; » quia in Christo, tametsi homine, fratre, tentato per omnia absque peccato, ut misericors fieret, majestatem reveremur divinam, quod, licet factus sit homo, manserit tamen Deus : in Maria vero pura et impermixta clementia invenitur.

Igitur si Maria tota ad nos refertur, quia Mater Dei non dedignatur se dicere matrem nostram ; quidni « animas nostras », ait Damascenus, « ad spem tuam, o Maria, quasi ad firmam anchoram alligamus? » Quidni amantem redamabimus, auxiliantem venerabimur, protectricem invocabimus? Justum est plane, ut illius honoris propagandi zelo flagremus, sed ardenti, sed insatiabili, sed constanti : ardeat excogitando magna, aggrediendo ardua, suscipiendo difficilia ; non satietur laboribus, non fatigetur difficultatibus, sed crescat ; non terreatur oppositionibus, non extinguatur persecutionibus, sed accendatur, et vigeat. Justum omnino ut amplectamur vestigia ejus, et devotissima supplicatione pedibus illius provoluti teneamus eam, nec dimittamus, donec benedixerit nobis, quia sub ejus tutela tuti sumus, nec potest devotos repellere, nec a filio sustinere repulsam. Sit ergo ad ipsam ipsam perpetuus in votis, in negotiis, in opportunitatibus, in periculis, in tribulationibus cum omni firmitate recursus.

Justum denique est, et prorsus necessarium, ut eam totis viribus imitemur ; fallax enim in Mariam pietatis species est, et gra-

vis deceptio, cum quis de coercendis cupiditatibus, de deponendis vitiis, de arctis Evangelii, solidæque pietatis semitis capessendis vix ac ne vix quidem cogitans, bene erga Mariam se religiosum arbitratur, paratumque sibi ejus in mortis articulo patrocinium spondet, modo certas precationum formulas balbutiat, modo expedita quædam et observatu facilia externæ pietatis officia usurpet, modo Rosarium brachio circumvolutum gestet, vel collo suspendat, et quasdam panni lacinias circumponat.

Non solum magna, sed levissima quæque in Mariam frequentata pietatis cultusque officia e caritatis radice nata totis viribus extollo ; sed contendo obsequia quævis non facile Mariæ placitura, nisi seria de vita mutanda cogitatio subeat, et voluntas ; falsamque illam esse pacem, et temerariam in Mariæ patrocinio fiduciam, qua fallaci et noxia securitate foventur scelera, nec flagitia sincera animi conversione eluuntur. Quomodo enim deputabit inter veros cultores suos pauperis Christi pauper parens viros divitiarum ? Quomodo in clientum numerum ascribet Virgo perpetua et sanctissima cœno voluptatum assidue immersos, mundo inhiantes, quibus nulla vera, nulla stabilis, nulla firma cordis in Deum conversio ; sed delusoriis et desultoriis mutationibus interrupta? Vera in Mariam pietas vitæ mutationem, arctæ viæ ingressum, caritatem, puritatem, continentiam, pœnitentiam, peccati fugam, operum bonorum praxim, et tandem perseverantiam efficit et impetrat. Solida in Mariam pietas gravis est, severa est, non ingerit periculosam peccatoribus securitatem, non infringit Evangelii disciplinam, non favet tepidorum languori, non æstimat solos exteriores ritus quamlibet conspicuos, per se quidem optimos, per se laudabiles, per se ad pietatem sua sponte moventes, sed sæpe sæpius, imo semper utentium vitio exitiosos, si illis arreptis morum conversio negligatur. Salutaris in Mariam pietas externa officia implet, interna non deserit ; hæc facit, illa non omittit ; Mariam amat non verbo solum et lingua, sed opere et veritate. Nam, sicut Pater, ita Mater Dei tales adoratores quærit, qui adorent ipsam in spiritu et veritate ; illos Maria protegit, ut pugnent ; pugnantes roborat, ut vincant ; vincentes firmat, ut coronentur.

SPECULATIO III.

Illibata Deiparæ Virginitas propugnatur, et illustratur.

Hanc Orthodoxam Ecclesiæ Catholicæ veritatem tam constanter profitentur fideles, ut apud ipsos B. Maria, et B. Virgo synonyma sint, et experientia nostra compertum sit illud Epiphanii hæres. 78. pronuntiatum : « Quis unquam, aut quo sæculo proferre ausus est nomen S. Mariæ, et interrogatus non statim intulit Virginis nomen ? Non altera videtur S. Mariæ vox, et Virgo ; et non mutabitur, impolluta enim permansit. » Patrum testimonia in decursu speculationis adducemus.

Probatur rationibus S. Thomæ. Tum quia virginitatem matris exigebat Patris mittentis dignitas, quæ cum sit character primæ personæ, non debuit creaturæ communicari, ut contingeret si Christus habuisset Patrem super terram, nec conceptus fuisset ex Virgine. Nec obest, quod nobis adest pater super terram, qui etiam Patrem invocamus in cœlis. Nam solus terrenus univoce pater est, transfundens specificæ naturæ similitudinem : Deus vero analogicam duntaxat suarum perfectionum similitudinem nobis largitur. Si autem Christus ex virili semine conceptus fuisset, duplicem patrem univocum respectu geminæ naturæ agnosceret. Tum secundo, quia id requirebat puritas Verbi, quod cum absque corruptione cordis concipiatur, conveniens fuit, ut etiam sine corruptione matris conciperetur. Unde in concilio Ephesino dicitur : « Neque nostrum Verbum, cum paritur, corrumpit mentem ; neque Deus Verbum substantialem partem eligens peremit virginitatem. » Quare, sicut Verbum non solum in corde absque corruptione concipitur, sed etiam ex corde absque corruptione procedit : ita Christus ex Maria. Tum tertio, quia immaculatam Christi humanitatem, quæ peccatum sublatura venerat, non decebat iis esse obnoxiam sordibus, quibus caro ex concubitu nata subjecta est. Tum quarto, quia finis Incarnationis est ut homines renascantur in filios Dei, non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo : ergo convenienter spiritalis generationis exemplar in Christi debuit conceptione prælucere, ut sicut caput nostrum de virgine nascebatur, ita et membra de Virgine Ec-

clesia secundum spiritum nascerentur. Tum quinto, quia effectus Incarnationis est sanctificatio nostra, qua mundamur ab omni corruptione peccati : ergo non fuit conveniens ut Verbum incarnatum virginitatem Matris nascendo corrumperet. « Fas non erat, » inquit Augustinus, « ut per ejus adventum violaretur integritas, qui venerat sanare corrupta. » Nec congruebat, ut matris honorem nascendo minueret, qui parentes præceperat honorari.

Dices : His rationibus probatur quidem B. Mariam concipiendo et pariendo Christum virginitatem integram conservasse ; sed minime convincitur Mariam semper Virginem permansisse, cum potius oppositum Evangelistæ significare videantur, dum dicunt quod Maria inventa est in utero habere de Spiritu sancto, antequam convenirent, quod non potest dici, nisi de conventuris, sicut nemo dicit de non pransuris, antequam pranderent : item cum dicitur, quod *Joseph accepit uxorem suam, et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum*. Ubi *ly donec*, significat determinatum tempus, quo fit illud, quod usque ad id temporis dilatum est. Per *ly* etiam *primogenitum* significatur, Christum habuisse fratres subsequentes, quod etiam indicatur Joan. II, ubi refertur Christum descendisse Capharnaum cum matre, et fratribus suis.

Respondeo, quod, ut optime ait Angelicus Doctor q. 28. art. 3. absque omni dubio detestandus est error Elvidii, qui dicere præsumpsit Matrem Christi post partum a Joseph esse carnaliter cognitam, et alios filios genuisse. Tum quia hoc spurciloquium derogat Christi perfectioni, qui sicut in æternitate est unigenitus Patris adæquans et exhauriens totam principii plenitudinem, ita in tempore decuit ut esset unigenitus matris, tanquam perfectissimum germen illius. Secundo, hic error Spiritui sancto injurius est, dum ejus sacrarium uterum virginalem virilis seminis commixtione polluere non erubuit. Tertio, Matris Dei dignitati, ac eximiæ sanctitati derogat hæc blasphemia ; impia enim et super omnem modum ingrata Virgo videretur, si sancto Filio non contenta virginitatem in conceptione Christi miraculo conservatam prodigere et perdere per carnalem copulam permisisset. Quarto denique hæc impietas | rudentissimum Joseph intolerabilis præsumptionis accusat, si eam, quam de Spiritu sancto concepisse noverat, temerario ausu polluere attentasset. Unde hanc fœdissimam obscœnitatem Catholica semper Ecclesia execrata in solemnioribus ritibus suis Mariam semper Virginem, perpetuam Virginem, Virginem prius et posterius, unanimi et festiva consensione celebrat. Hujus etiam Mariæ monilis propugnandi synodi orthodoxæ, et Patres zelantissimi fuerunt. Unde in V. Synodo generali dicitur : « Mariæ Virginitas ante partum, in partu, et post partum interminabilis. »

Ad ea, quæ in contrarium difficultatem præ se ferunt, dicendum quod particula *antequam*, non semper significat eventum secuturum : sicut, si diceretur, antequam nautæ pranderent in portu navigarunt, non significaretur nautas in portu prandisse, sed solitos prandere abiisse impransos : ita similiter cum Evangelista ait, antequam Maria et Joseph convenirent, non significat quod postea convenerint, sed solum quod dum secundum opinionem hominum videbantur conventuri, conceptionem prævenit Spiritus sanctus, nec tamen postea convenerunt. Particula vero *donec*, interdum quidem in Scripturis significat determinatum tempus, quandoque tamen significat tempus indefinitum, ut dum dicitur : *Oculi nostri semper ad Dominum, donec misereatur nostri:* ex quo non datur intelligi, quod post impetratam misericordiam oculi avertantur a Deo qui ad eum tunc magis converti tenentur. Similiter ergo dum dicitur Josephum non cognovisse Mariam donec peperit filium, sensus est Mariam peperisse filium, tametsi usque ad partum a marito nullatenus cognita fuisset, ut a fortiori inferamus, multo minus Deiparam post partum fuisse cognitam. Porro Christus dictus est primogenitus tametsi unicus, quia secundum consuetudinem Scripturarum primo natus dicitur primogenitus, sive alii sequantur fratres, sive non. Illi vero, qui Christi fratres dicuntur, non uterini, seu natura tales fuerunt, sed cognatione, quia ejus consanguinei ; quamvis de gradu aut modo consanguinitatis, nihil certi ex Scriptura, aut Patribus elici possit.

Igitur simpliciter asserendum est, quod mater Dei sicut virgo concepit, et virgo peperit, ita etiam et virgo post partum in æternum permansit. Unde in quodam rithmo qui habetur in *Biblioth. veter. Patr.* tom. 13 dicitur : « Non corrumpit rosæ florem, imo reddit pulchriorem roris stillicidium : sic

Messiæ genitura salvum fecit a læsura Mariæ triclinium. » Ex pluribus Scripturarum testimoniis, quæ in medium proferri possent unum seligam non minus apertum, quam illustre, quod habetur Isaiæ VII : *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Quod testimonium quoad particulam *Virgo*, omnes versiones quamlibet variæ retinent, omnes Patres et Doctores probant. Mitto innumeras figuras, quæ virginitatem Mariæ præsignarunt, qualis est virga Aaronis, quæ nullo recepto humore floruit, et fructus emisit : et rubus, quem vidit Moses ardentem et incombustum. Unde ad primam figuram alludens August. serm. 1. *in Dominica ante Nativit.* ait : « Virga ecce protulit quod ante non habuit, non radicata plantatione, non defossa surculo, non animata succo, non fœcundata seminario; et tamen cum ibi deessent universa jura naturæ, protulit virgo, quod nec semine suggeri potuit, nec radice. Virga ergo potuit contra naturam nuces edere, Virgo non poterit contra naturæ jura Deum filium generare? » Mitto conciliorum definitiones, symbolorum protestationes, ipsorum Rabbinorum confessionem, sibyllarum limpidissima vaticinia, doctorum conspirationem ut paulisper modum conservatæ in partu virginitatis explicemus.

Et quidem omissis hæreticorum blasphemiis petulantissime affirmantium post Jovinianum, Deiparam pariendo virginitatem amisisse, quibus plures e nostris Calvinistis adhæserunt, quia magnam existimant assumpsisse religionem, si nullam respuant falsitatem, et eam profiteantur sectam, quæ ex omnium hæresum colluvione nata sit : omissis etiam quibusdam luxuriantium theologorum opinationibus a trito Patrum tramite aberrantium, et ponentium, vel cum Durando Christum ex Mariano utero, impertransito medio, prodisse, quod veritati ac proprietati partus repugnat, vel cum erasmo factam fuisse dilatationem uteri virginalis in partu absque corruptione et dolore, ut contigisset in statu innocentiæ, quod dictum dum claustra Mariæ pudoris rumpit, ejus virginitati adversatur : omissis, inquam his erroribus, aliisque deliramentis, quæ recenseantur indignis; dicendum cum S. Thoma, Christum e sacro Virginis utero, uterique parte ad partum a natura destinata exisse, illæsa virginea integritate absque materni uteri dilatatione, absque Christi quantitatis compressione, absque fractura ulla vel apertione, sed miraculosa penetratione, simili illi, qua corpus Christi e sepulcro clauso egressum est, et qua foribus clausis intravit ad discipulos.

Id explicant Patres exemplo fructus maturi ultro ab arbore bajula elabentis, nec vellicari indigentis, quia sponte prodit ex arbore illæsa : sic inquit Cyprianus, Christus nullo dolore, nulla naturæ contumelia, absque ullo obstetricantis obsequio natus est. Exemplum etiam adhibent sideris, quod absque læsione suum emittit radium, et absque corruptione Virgo peperit filium : nec sideri radius, ait Bernardus, suam adimit claritatem, nec Virgini filius suam adimit integritatem. Sicut etiam splendor solis vitrum absque læsione perfundit, et penetrat, ejusque soliditatem insensibili subtilitate pertrajicit, nec cum ingreditur violat, nec cum egreditur dissipat : sic Dei Verbum splendor Patris virgineum habitaculum adiit, et inde clauso utero prodiit, quia Mariæ puritas speculum est illibatum, quod nec lucis repercussu scinditur, nec radiorum cuspide feritur, sed innocuo tramite præbet fulgori commeatum. Rursum sicut radius in vitrum purus ingreditur, incorruptus egreditur; colorem tamen vitri induit, quod irradiat : sic Dei filius purissimum Virginis uterum ingressus, purus egressus est, sed colorem Virginis, id est humanam suscepit naturam, humanæque speciei decorem induit, et præcinxit se. « Quid splendidius ea, » inquit Ambrosius, « quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generavit? » Denique exemplo fontis utuntur; quia sicut homo pellucidum respiciens fontem propriæ ibi imprimit faciei imaginem : sic Dominus respiciens humilitatem ancillæ suæ, statim divinæ puritatis et fœcunditatis imago in Mariam vibrata refulsit. « Maria fons, » inquit Richardus a S. Laurentio, « vicem speculi supplet : facies Patris Filius est; hanc autem faciem nobis reddidit fons iste respiciente Patre humilitatem ancillæ suæ. »

Nec mirum, quia cum hujus conceptionis auctor sit Spiritus sanctus, qui est exemplar virginum, et amator earum; quia in Deo nec gignit, nec generatur, nec ullo prorsus modo operatur intra Deum, non potuit in Maria aliquid nisi sanctum, nisi immaculatum, nisi virgineum nasci, cum omne agens producat sibi simile quantum potest : et ideo *si-*

mul, ut ait Magnus Leo serm. 8. *Nativ.*, « per Spiritum sanctum fœcundata Virginitas sine corruptionis vestigio edidit et sui generis sobolem, et suæ stirpis auctorem. » Supervenit itaque Spiritus sanctus « totam eam rapturus », ait Petrus Damianus, præclarissimum totius Sanctitatis operæ pretium operaturus, et sacrum fœcunditatis cum virginitate commercium initurus. Hinc quidam Pater Mariam vocat « hortum Patris, et pratum totius fragantiæ Spiritus sancti. » Hinc Mariæ venter appellatur « acervus tritici, vallatus liliis. » Quam immaculatus, quem sepiunt lilia! Quam fœcundus, ex quo Christus panis vivus exoritur, frumentum electorum, et vinum germinans virgines! « An non acervus tritici venter ejus, qui grano illo intumuit, quo omnis renatorum seges excrevit? Liliis vallatus dicitur, eo quod uteri materni perennis integritas comprobetur » inquit Amadeus hom. 5. Hinc Deipara *hortus conclusus*, *fons signatus* nominatur. « Conclusus, » ait Sophronius serm. *Assumpt* « ut nesciat violari, nec corrumpi; signatus sigillo totius Trinitatis, ex quo fons vitæ manat. » « Hoc signaculo, » subdit Richardus a S. Laurent. lib. 9. *de laud. Virg.*, « impressus est ei decor divinæ similitudinis expressius, quam alicui creaturæ : » quia nimirum puritatis sigillum illud impressit Spiritus sanctus in Mariam, ut esset « Virginitatis primiceria, sine corruptione fœcunda, sine gravamine gravida, sine dolore puerpera, » « inquit S. Bern.

Dices : Non est cur tantopere Mariam a Virginitatis laude celebremus, quæ in veteri lege, sub qua ipsa degebat, dedecori erat et opprobrio : et idcirco Exodi XXII. prohibetur : *Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua.* Et ipsemet S. Thom. quæst. 28. art. 1. fatetur, quod tempore legis oportebat generationi insistere tam mulieres, quam viros; quia secundum carnis originem cultus Dei propagabatur, antequam ex illo populo Christus nasceretur. Imo ad 1. addit : « Quod videbatur esse lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum semen super terram. » Quin tritum erat apud Judæos adagium, cujus Augustinus, Hieronymus, aliique Patres meminerunt : *Maledictus omnis, qui non suscitat semen in Israel.*

Respondeo sterilitatem ex impotentia naturali fuisse probrosam, non tamen ex virginitate et continentia secutam. Ad cujus evidentiam, et præcepti illius, quod refert S. Thom. intelligentiam, sciendum quod in principio conditi orbis impositum fuit præceptum incumbendi propagationi speciei, et procreationi liberorum, juxta illud Genes. 1: *Crescite, et multiplicamini, et replete terram.* Quia, ut ait Hieronym. lib. *advers. Jovinianum*, necesse erat prius plantari sylvam, et crescere, ut esset quod postea posset excidi, id est prius erat implendus orbis terrarum, quam ut aliqui ab aliis segregati sine communitatis detrimento Angelorum vitam agerent, qui nec nubent, nec nubentur. Urgebat etiam præceptum illud in lege Mosaica, quia, ut ait Augustinus lib. *de bono Conjugali* cap. 9, propter Dei populum propagandum, per quem, et prophetaretur, et nasceretur Princeps, et Salvator omnium populorum, uti debuerunt sancti Patres non propter se expetendo, sed propter aliud necessario bono nuptiarum. Verum propagata sufficienter humana specie, et religione dilatata, non obligabat præceptum nuptiarum, sed poterat, qui præsertim divino spiritu afflabatur, virginitatem custodire, et de illa custodienda voto se astringere. Etenim, ut discurrit S. Thomas 2. 2. quæst. 152. art. 2. ad 1. non solum necessarium est humano generi quod multiplicetur corporaliter, sed etiam spiritualiter proficiat, et ideo sufficienter providetur humanæ multitudini, si quidam carnali generationi operam dent, quidam vero ab hac abstinentes contemplationi divinorum vacent ad totius humani generis pulchritudinem, et salutem. Sicut etiam in exercitu quidam castra custodiunt, quidam signa ferunt, quidam gladiis decertant; quæ tamen omnia debita sunt multitudini, sed per unum impleri non possunt. Unde plures in veteri lege viri sancti reperti sunt virginitatis custodia insignes, ut Elias, Elizæus, Jeremias, Daniel, tres pueri Babylonis, Esseni, qui, teste Josepho lib. 18. *Antiq. Judaic.* cap. 2. in communi vitam ducentes castitatem impense colebant; nec propterea præceptum transgrediebantur, quia, ut optime ratiocinatur S. Doctor in 4. dist. 33. quæst. 1. art. 2. ad 2. medium virtutum accipitur secundum proportionem circumstantiarum ad rationem; et quia tempus est una de circumstantiis, non est inconveniens aliquid esse illicitum uno tempore, quod est licitum, et studiosum, si in alio tempore fiat; et ideo si in tempore, in quo Deus ad multiplicationem generis humani, vel cultus divini insistere homines

volebat operi conjugali, aliquis proprio motu incorruptionem servasset, a crimine non excusaretur. « Sed postea facta multiplicatione generis humani, et locupletato satis cultu divino, certe non peccasset virginitatem servans, vel in lege Moisi, vel in statu naturæ integræ; nec fecisset contra præceptum, quia multiplicatio poterat fieri per alios. »

Instabis : Ut virginitas sit laudabilis, debet esse integritas mentis, et corporis cum proposito servandæ hujusmodi integritatis, et voto propositum firmante, quo integritas carnis creatori animæ, et carnis promittitur, consecratur, servatur. Atqui B. Maria non potuit habere tale propositum, siquidem Mariam inter et Joseph verum initum fuit matrimonium, quod virginitati prorsus repugnat; nam non solum nubere, sed etiam velle nubere virginibus damnabile est : ergo in B. Maria non fuit perfecta virginitas.

Respondeo hac instantia contineri satis gravem difficultatem, ad cujus planam, et eruditam resolutionem quædam sunt ex D. Thomæ inexhausto thesauro doctrinæ gemmæ eruendæ. Sciendum ergo primo, certum esse absolute, Mariam ex voto virginitatem Deo nuncupasse; perfectionis enim opera laudabiliora sunt, et Deo acceptiora, si ex voto celebrentur : unde, quia Virginitas in Maria præstantissima fuit, relinquitur quod Deo fuit speciali voto consecrata. Verum quia B. Maria plene in principio nesciebat, num aliquando rerum vellet Deus se marito alligari ideo affirmat S. Præceptor, Mariam ab initio usus rationis virginitatem habuisse in desiderio, et vovisse virginitatem non simpliciter, sed sub conditione, si Deo placeret. Postquam vero sibi innotuit votum illud absolute emissum Deo acceptum, virginitatem absolute spopondit etiam antequam ab Angelo salutaretur, ut patet ex eo, quod Angelo annuntianti Virgo respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quod utique non dixisset, nisi prius se virginem Deo vovisset, sibique consuetudine viri interdixisset; sed semper sub conditione si Deo placeret, id est, si Deus, qui vovendi desiderium inspiraverat, oppositum sibi magis placere non significaret.

Sciendum secundo, verum fuisse matrimonium inter Mariam et Joseph. Tum quia id expresse affirmat Scriptura, Matth. 1 : *Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph. Joseph fili David noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Quod repetitur Luc. 1. Quibus verbis non significatur quidem copula carnalis, ut fingunt hæretici, sed nec sola futuri matrimonii promissio, sed verum, et perfectum matrimonium verbis de præsenti contractum. Etenim ratione matrimonii illius Maria et Joseph, absque ulla hominum admiratione, aut honoris detrimento vel periculo, convivebant, quod utique fieri minime potuisset, si sola fuisset mutuæ promissionis obligatio. Accedit, quod Joseph Mariæ prægnatione obstupefactus voluit occulte dimittere eam : sola autem uxor sub mariti potestate constituta, non ea, quæ promissione sponsa est, proprie dimitti potest.

Porro hujus matrimonii plures ex Patribus congruentias selegit Doctor Angelicus. 1° Ne ab infidelibus tanquam illegitime natus Christus abjiceretur, 2° ut consueto modo per virum ejus genealogia texeretur, 3° ut partus ejus celaretur diabolo, qui cum non sit semper in actu secundo suarum specierum, potuit non semper considerare, ut inter Mariam, et Joseph copula maritalis intervenerit, necne. Maxime quia ad ordinem divinæ providentiæ supernaturalis pertinet dæmones a multis impedire, quæ virtute naturali, si sinerentur, agerent. « Et hoc modo, » inquit S. Thomas ad 2, « potest dici quod virtute naturæ suæ diabolus cognoscere poterat matrem Dei non fuisse corruptam, sed virginem ; prohibebatur tamen a Deo cognoscere modum partus divini. » Idque convenienter, quia in infantia Salvatoris conveniebat provideri tutelæ ipsius, et cacodæmonis malitiam cohiberi, ne eum acrius persequeretur ea ætate, qua nec Christus pati disposuerat, nec virtutem suum declarare, sed in omnibus aliis pueris se similem exhibere, quantitate parvum, alienæ opis indigentem, fandi impotentem, et nulla ab humanæ infantiæ generalitate discretum. Hoc pacto explicari debet hæc ratio, quam afferunt Patres omnino multi, quam propterea Scotus, et Maldonatus non debebant fastidire. 4° Conveniens fuit illud matrimonium, ut Christus a S. Joseph nutriretur, qui propterea pater nutritius Christi dictus est. 5° Ne virgo lapidaretur, ut adultera, et turpitudinis infamia inureretur ut fornicaria. Nec obest quod inde obumbrata fuit gloria partus virginalis, dum multi credidérunt Christum ex Joseph semine esse natum, quia, ut ait Ambrosius, « Maluit Dominus aliquos de suo ortu, quam de Matris pudore

dubitare ; sciebat enim teneram esse virginis verecundiam, et lubricam famam pudoris, nec putavit ortus sui fidem Matris injuriis astruendam. » 6° Ut Mariæ a Joseph ministerium, auxilium, solatium exhiberetur. 7° Ut fides virginalis partus magis firmaretur in nobis, affirmante Josepho locuplete teste pudoris, quod testimonium certius est, quam si sola pro se Maria loqueretur. 8° Ut in personæ Mariæ et virginitas, et matrimonium honorarentur contra blasphemias hæreticorum alterutri eorum maledicentium. Ergo conveniens fuit illud matrimonium et ex parte Christi, et ex parte Virginis, et ex parte nostra.

Sciendum tertio, ex duobus præcedentibus documentis instaurari propositam in instantia difficultatem ; votum enim sincerum, et matrimonium ratum dicunt voluntates incompossibiles, et plane repugnantes; matrimonium quippe est consensus in copulam carnalem, cum sit contractus, quo datur potestas in corpus proprium; unde mulier secundum Apostolum non habet potestatem in corpus suum, sed vir : votum vero virginitatis non solum non consentit in copulam carnalem, sed ab ea prorsus abhorret : ergo vel Maria non emisit votum virginitatis, vel invalidum fuit, et duntaxat apparens ejus matrimonium ; quia in veritate non potuit Maria dicere Joseph : « Volo esse tua », nisi tradendo potestatem corporis sui in ordine ad usum conjugalem, ita ut teneretur reddere debitum marito petenti : quod quomodo cum voto perpetuæ virginitatis conciliari possit, non mediocriter difficile est. Verum ad hujus nodi solutionem,

Sciendum quarto, consensum in conjugium nullatenus officere virginitati mentali, quia in illo non continetur copula carnalis, nisi implicite, in potentia, et in radice, et semper clausula, et cautione apposita, si Deo jubenti placeret ; tunc enim consensus in copulam conjugalem tendit solum ad obediendum Deo, nec respicit copulam carnalem, nisi per modum materiæ remotæ, et divini beneplatici conditione vallante, et communiente virginitatem : quæ sane conditio hoc ipso, quod consensum in copulam divino subdit præcepto, avertit animum ab amore copulæ, consensumque conjugii transfert, et supponit proposito virginitatis, cujus desiderium firmatur, et obedientiæ adjectione decoratur. Nec votum etiam virginitatis matrimonii veritati obfuit, quia votum erat duntaxat conditionale : nec matrimonium proposito virginitatis offecit, quia dum corpus marito subdidit, ambo copulam carnalem nonnisi Deo jubente exercere consenserunt. Unde integra mansit, formalis, specifica et essentialis ratio matrimonii ; forma enim consistit in quadam indivisibili conjunctione animorum, per quam unus conjugum indivisibiliter alteri fidem servare tenetur. Maxime quia, ut ait S. Thomas in 4. dist. 30. q. 2. art. 1. q. 2. ad 2, « B Virgo antequam contraheret cum Joseph fuit certificata divinitus, quod Joseph in simili proposito erat, et ideo se non commisit periculo nubens. Nec tamen propter hoc aliquid veritati deperit, quia illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum ; talis enim conditio, cum sit contra matrimonii bonum, scilicet prolem procreandam, matrimonium tolleret. » Et ad 3 : « Copula carnalis cecidit implicite in consensu B. Virginis, sicut actus implicite in potentia : potentia autem ad carnalem copulam non contrariatur virginitati, nec diminuit aliquid de puritate ipsius, nisi ratione actus, qui quidem nunquam fuit in proposito B. Virginis, sed erat jam certificata, quod actus nunquam sequi deberet. »

Quæ ultima verba si quidam recentior carpendorum Patrum prurigine laborans legere voluisset, sententiam hæreticorum hujus temporis affirmantium Mariam desponsatam Joseph corpore potius, quam affectu virginem extitisse, et morem nubentium suæ gentis secutam liberorum generationi operam dare proposuisse ; sententiam, inquam, tam fœtentem Angelico Doctori Marianæ Virginitatis, tam acri, tam luculento defensori, quibusdam ejus verbis summa vi, majori præsidentia, et maxima perfrictæ frontis audacia detortis asserere minime ausus esset. Virgineum Mariæ candorem tribus articulis integris, et undecim rationibus præclarissimis illustravit : hæreticorum præsidia convulsis quatuordecim eorum argumentis ab imis fundamentis subruit ; et tamen, si Superis placet, et si illi prurigino so præ modestia non nominanda credamus, sententia S. Thomæ parum distat a sententia hæreticorum? Petrus Martyr, Bucerus, Centuriatores dicunt, Mariam habuisse propositum incumbendi generationi liberorum : et D. Thomas expresse ait art. 4 : « Virginitas in matre Dei præcipue debuit pollere, et ideo conveniens fuit, ut virginitas ejus ex

voto esset Deo consecrata. » Et ad 1. et 3 : « Non simpliciter virginitatem vovit Dei Genitrix, sed sub conditione, si Deo placeret : postquam autem innotuit hoc esse Deo acceptum, absolute vovit antequam ab Angelo annuntiaretur. Sed post desponsationem ex communi voluntate simul cum sponso suo votum virginitatis emisit. » Et ultimo loco *sententiarum* : « Actus (scilicet carnalis copulæ) nunquam fuit in proposito B. Virginis, sed erat jam certificata, quod actus nunquam sequi deberet. » Quid apertius? Quid obscœnitatibus hæreticorum repugnantius?

Ex hac S. Thomæ doctrina claret difficultatis resolutio. Deipara enim non habuit voluntates adversantes, et secum pugnantes, quia una erat alteri subordinata, et Deo qui facit concordiam in sublimibus, omnino supposita. Inviolata ergo fuit virginitas etiam mentalis Mariæ, quia actum copulæ nunquam concupivit : et simul sincerum, ratumque fuit matrimonium, quod essentialiter consistit in traditione voluntaria, et mutua, qua conjuges tradunt sibi invicem dominium, jus et potestatem in sua corpora. Quod dominium potest esse ligatum, et non expeditum, ut cum aliquis habet verum dominium in rem, cujus liberum usum non habet : sicut pupilli paternorum bonorum domini sunt, Religiosi etiam nonnulli, post emissa vota simplicia retinent dominium facultatum, conjugati etiam mutua conspiratione castitatem promittentes non perdunt suam in corpora potestatem, et tamen usus illis omnibus illicitus est; unde vetitis illis utentes contra obedientiam, vel religionem, sed minime contra justitiam peccarent. Ergo jus ab usu præscindi potest; proindeque tradi dominium in corpus, non cogitando de usu. Non potuerunt tamen conjuges conditionem virginitatis opponere, licet usus distinguatur a dominio ; tum quia conditio illa repugnat fini matrimonii, qui est educatio prolis, subindeque matrimonium tolleret. Tum quia Maria certior facta de divina voluntate matrimonium imperante, non poterat citra Dei revelantis injuriam matrimonio apponere conditionem, quia Deo revelanti vel non credidisset, vel non cæca obedientia obtemperasset ; et ideo divinæ revelationi, et Spiritus sancti impulsui innixa habitans in adjutorio altissimi, et in protectione Dei cœli commorata, nulla conditione consensum in matrimonium limitavit, quia alias non matrimonium, sed larva matrimonii extitisset. Nec propterea periclitabatur Mariæ puritas, quia, ut ante docebat S. Thomas, « B. Virgo fuit certificata divinitus, quod Joseph in eodem proposito erat. » Unde nulli se periculo exposuit, quia idem erat utrique commune virginitatis consilium, commune votum. Felix matrimonium, cujus vinculum pudor fuit, et gratia Spiritus sancti utrique supervenientis, utrique obumbrantis, cujus finis, tutela Christi, honor Mariæ ; cujus dos virtutum thesauri, et gratiarum spiritalium suppellex ; cujus nexus, amor castus, similis illi, quo Angeli ardent in cœlis, quo in Deo flagrant personæ ; amor suavis sine rixa, sine contentione, sine ulla suspicione; amor reverens, quo Maria Josephum ut sponsum, tutorem, custodem, et patronum amabat ; Joseph vero Mariam ut Dei Matrem, et Dominam redamabat ; cujus proles, Christus, Deus-Homo, solius quidem Mariæ caro, sed Josephi jucunda possessio ; cujus auctor Trinitas consecrans conjuges ; cujus paranymphi Angeli, tam augustæ familiæ, et Trinitatis creatæ increatam adumbrantis venerabundi ; cujus convivium nuptiale, sacrarum torrens consolationum, dulciorum super mel, et favum ; cujus denique epithalamium castitas vallata liliis, spirans odores honoris, et honestatis, tam sacrum decorans et coronans conjugium non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu. Unde, ut recte notat S. Thomas, matrimonium istud habuit etiam secundariam perfectionem, nempe fortunatissimam prolis educationem, qua maledictum sterilitatis tanta benedictione commutatur, tam copiosa fœcunditate compensatur. Unde Bernard. hom. 3. *super Missus est* : « Aperi, Virgo, sinum, expande gremium, præpara uterum ; quia ecce facturus est tibi magna, qui potens est, in tantum ut pro maledictione Israel beatam te dicant omnes generationes. Nec suspectam habeas fœcunditatem, quia non auferet integritatem : concipies, sed sine peccato ; gravida eris, sed non gravata ; paries, sed non cum tristitia ; nescies virum, et gignes filium. Qualem filium ? Illius eris mater cujus Deus est pater : filius paternæ caritatis erit corona tuæ castitatis ; sapientia paterni cordis erit fructus uteri virginalis ; Deum denique paries, et de Deo concipies. »

REFLEXIO.

Deipara virgo est, cujus nec carnem libi-

do, nec mentem cogitatio maculavit : quin non solum virgo, sed « Virginum prima » a Nazianzeno, « Virginum vexillifera, virginitatis Magistra » ab Ambrosio, « gloria totius virginitatis » a Damasceno, « Virginitatis primiceria » a Bernardo, « virginitatis primipila » a docto Idiota, « virginitatis typus et forma puritatis » a Germano Constantin. « Virginum gloria » a S. Jacobo in Liturgia, « Virginitatis corona » a S. Cyrillo hom. 6. *cont. Nestorium* appellatur. Ergo verus Mariæ servus, genuinus filius, solide pius, puritatis est amans, et castitatis mentis, cordis corporis studiosus. Maria propria sponte mentem suam Deo, corpusque sacravit, ut in carne præter carnem vivens angelicam vitam duceret ; nulla urgente lege, nulla veteris Testamenti pagina vel præcipiente, vel consulente, vel hortante, ante omne consilium, vel exemplum castitatem amavit, puritatem elegit ; quia unctio docebat eam de omnibus, et sermo Dei ante illi factus magister, quam filius, prius instruxerat mentem, quam inducrit carnem. Et tu cliens Mariæ vocari aves, sodalitiis ejus ascribi zelas, ejusque famulatu gloriaris, quem infernalis luxuriæ ignis absumit, quem ventris ingluvies, membrorum libido, mollities vestium, deliciarum fluxus, otii, soporisque resolutio turpissime fœdant, enervant, effœminant.

Solus ille Mariæ filius, et eo augusto nomine dignus est, qui tantæ matris puritatem moresque æmulatur. Quid prodest hanc interpellare vocibus, nisi etiam virtutum ejus exempla teneamus ? Numquid etiam si defuerit nobis mansuetudo pudoris, si humilitas mentis, si munditia cordis, negligentiam nostram donorum Mariæ singularitas excusabit ? Summa devotio imitari, quod colimus ut sicut concepit Maria Christum in matrice carnis, suc deferamus et nos in visceribus mentis ; sicut reficiebat Maria Christum teneris labris lac uberum exprimentem, ita reficiamus et nos variis bonorum operum deliciis. Debemus enim nos mater esse Christi, si veri volumus esse Christiani : debemus Christum concipere fide, Christum formare bona voluntate, Christum eniti desiderio, Christum parere bonis operibus. Tales agnoscit Maria sibi devotos, quos gaudens cernit virtutum suarum imitatores. Nec sit ullus perfugii locus, nemo causetur Mariæ virtutes, sicut admiratione majores, ita et imitatione superiores. Talis enim fuit Maria, inquit Ambrosius, ut ejus vita omnium sit disciplina. Dilectarum dilectissima, addit Rupertus, cæterarum exemplum est animarum. Imitabilis Mariæ fides, quæ cœlum aperuit, cum Angelo nuntiante consensit. Quidni æmulabimur ardorem caritatis, non forte, qua mortua est, sed qua vixit ? Quidni humilitatem, quæ est religionis introitus, fundamentum sanctitatis, qua laudata Deum magnificavit : patientiam, quæ opus perfectum habuit, dum ipsius animam doloris gladius pertransivit : clementiam, a qua adeo nullus patitur repulsam, ut laudes Mariæ silere possit, qui illam fideliter invocatam, senserit unquam suis sibi in necessitatibus defuisse, aliaque virtutum certatim splendentium ornamenta exprimemus ? Quidni ex Maria sumemus exempla vivendi, in qua una virtutum omnium emicant species, in qua velut in speculo omnis omnino refulget forma pietatis, ubi tamquam in exemplari magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid fugere, quid tenere debeamus ostendunt.

Filius est imago Patris : filii matrizant, quia maternum præcipue ingenium ebibunt in utero, sugunt e mammis. Atqui Mariæ indoles et proprietas characteristica puritas est, et usque adeo est, ut probabilissima sit gravissimorum theologorum sententia, asseverans, quod quamvis maternitas Dei sit omnium puræ creaturæ dignitatum apex, et fastigium, data tamen optione virginitatis, et maternitatis, Maria sine dubio potius virginitatis candorem, quam maternitatis decorem elegisset ; quia caritas in gratiam Dei summe dilecti sæpe bona in se præstantiora postponit. V. g., melius est amari a Deo, quam Deum amare ; melius videre, quam amare : et tamen Sancti, et Beati ex inclinatione caritatis magis eligunt amare, quam amari ; magis diligere, quam videre. Quia nimirum caritas in gratiam dilecti magis propendet dare, quam accipere. Per maternitatem autem Maria a Deo ingens donum recipiebat, et innumerabilem honestatem per manus illius : sed per virginitatem aliquid Deo dabat, corpus nempe, et animum suum offerebat hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. Ergo Virginitatem Maternitati prætulisset, nec aliter eligere potuisset Virgo illa, quam teste Anselmo decuit ea puritate nitere, qua major sub Deo nulla potest intelligi. Ergo non Mariæ filius, sed hostis est homo obscœnus, quamlibet sodalitiis ejus ascriptus.

Sed rosarium, inquies, defero; scapulari induor, cingulo Mariano præcingor. Bene est. Anne homo pictus verus homo censendus est, quia hominis simulacrum? Mariæ fateor externas tesseras defers, labiis eam honoras, sed cor tuum longe est ab illa. Tu ne Mariæ similis, qui quotidie impuritatis idolo litas, et adoles? Tu ne cum Maria matrizas, qui molitie, et luxu diffluis, et in obscœna quæque effusus in immunditiis volutaris? Maria virginitatem tanti fecit, ut ei maternitatem omnium bonorum culmen postposuisset, et tu castitati caducam delectationem, momentaneam præfers voluptatem. Maria usque adeo puritatem spirabat, ut, teste Ambrosio, « si quos inviseret, castitatis insigne conferret; » teste S. Ephrem., « Maria erat hominibus fons spiritus æterni, et pudicitiæ, atque incorruptionis præceptum; » teste Gersone serm. *de Nativit.*, « extinguebat libidinem divinus ille aspectus quasi frigidus quidam ros virgineus ex ejus oculis expiraret, vel efflueret ex mente sua sanctissima. » Ergo nec illi, nec illæ Mariæ filii nomenclatura digni sunt, qui fronte, oculis, vultu lasciviam produnt, et stillant, quæ pectoris nuditate castitatem venalem offerunt, quæ faciem adulterinis fucant pigmentis; picturamque Dei delent, dum vultum materiali candore oblinunt, exquisito rubore perfundunt, collum catena constringunt, ut intuentium corda devinciant; quibus cura est, ut vestes bene oleant, ut crines calamistro rotentur, ut digiti annulis radient, ut opus Dei, et facturam ejus, adhibitis colorum pigmentis adulterent, manusque Deo inferentes, quod ille formavit, reformare inanissime contendant.

Ne ergo, lector, te periculose decipias, arbitrans salutem tuam in tuto positam, si alicui Mariæ sodalitati nomen dederis, vel si aliquo externæ pietatis officio fungaris, tametsi de vita serio mutanda non cogites, sed in eisdem flagitiis perseveres. Dic, sodes, rosarium, scapulare, cingulum suntne aliquid Eucharistia sanctius, aut securius? Minime gentium, inquies, et recte dices. Et heu quot et quantis cibus ille vitalis mortem affert! Sed instabis: De confratribus Rosarii dictum est: « Nemo Mariæ cliens æternum perit: » de gestantibus scapulare revelatum est, « in quo quis moriens æternum non patietur incendium. » Sed amabo, nonne de Eucharistia, et quidem Christo contestante, et auctore canonico scribente dictum est: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum?* Et post tam expressum veritatis testimonium quot myriades, quot chiliades christianorum de pane illo edente judicium sibi manducant, et bibunt, gravius pro certo damnandi quod cibum illum immortalitatis sacrilego ore accipere attentarint? Omnia externa pietatis obsequia ad honorem Mariæ ab Ecclesia instituta, vel probata nemo, nisi hæreticus, reprobare potest, qui tantum sibi, tantum Ecclesiæ patrocinium invidens, Mariæ præsidium, et innocentibus salutare, et pœnitentibus opportunam post naufragium tabulam repellit. Beatus plane sit, terque, quaterque beatus S. Dominicus, qui Rosarii salutifero instituto orbem sub cœlo totum Mariæ præconibus diu, et interdiu salutantibus implevit. Beati illi omnes, qui ritus laudabiles adinvenerunt, et passim in Ecclesia celebrarunt sacras cœremonias hominum naturæ corpore simul et anima constanti apprime consentaneas, quibus catholica pietas in sensibiles actus sese diffundit, et externis formulis alligatus interior componitur et exsuscitatur affectus. Nihil nimii habet, imo nec satis habet quidquid divinæ matris amantium in ejus honorem religiosus fervor effudit.

Verum omnis ille sacrarum observantiarum apparatus ad nihilum valet, nisi de caritatis fonte nascatur, habeatque solidas virtutes annexas, quibus verus Deiparæ amor a falso et spurio pietatem ficta imitatione mentiente sejungitur. Parum, vel nihil proderunt externa officia, nisi caritati, bonis operibus, diligenti mandatorum observantiæ, passionum castigandarum studio, jugi pœnitentiæ adjuncta sint. Ad divinam misericordiam advocandam, impetrandamque perseverantiam Mariæ potissimum opem implorare expedit: verum non inertibus duntaxat precibus, sed Marianarum præcipue imitatione virtutum quæcumque petimus efficacius consequemur. Et rationem hujus solidam eleganter tradit quidam recentior: « In precibus enim unus amor divinam misericordiam flectit; unus quod poscit, impetrat. Amor autem nullus penitus otiosus: quantus est, tantum agit, tantum illud quod amat, moribus exprimit. Ergo qui Mariam multum imitatur, multum amat: qui nullo modo imitatur, non amat omnino; adeoque nec precatur; quantumvis totos dies immurmurandis precationibus conterat. » Non minus abutuntur quamplures Mariæ patrocinio, quam

divina misericordia, de qua multi confidentes, et justitiam nihil veriti, inanem ex ea salutis suæ securitatem hauriunt. Unde de Mariæ cultu dicere licet, quod de fiducia in Dei misericordia alicubi scripsit Bernardus. Tria sunt genera eorum, qui non habitant in adjutorio Altissimi, nec in protectione Mariæ, aliud non sperantium. Aliud desperantiun, aliud frustra sperantium. Primi nabitant in meritis suis, secundi in pœnis, tertii in vitiis : primi sibi confisi Mariæ protectionem floccifaciunt, et sunt superbi et præsumentes ; secundi multitudine et gravitate scelerum obstupefacti, de Mariæ potestate diffidunt ; tertii de misericordia ejus sibi blandientes a peccatis non emendantur. Primorum habitatio stulta, et impia ; secundorum anxia, et misera ; ultimorum periculosa, inanis, et immunda.

Et hic sit finis disserendi de illa, quæ, ut ait Damascenus, « omnem encomiorum laudem excedit ; nec si omnes in toto orbe dispersæ linguæ in unum cocant, ejus laudes oratione consequi possent. » Pudet me sane tam præclarum argumentum adeo jejune tractasse ; non parum tamen me solatur, quod olim S. Casimirus in sua quotidiana oratione pangebat : « Quamvis sciam, quod Mariam nemo digne prædicet ; tamen vanus, et insanus est, qui eam reticet. Quamvis muta, et polluta sciam mea labia ; præsumendum, non silendum est de tua gratia. » Hic, inquam, sit disserendi finis, sed non amandi, quia ubi desinit speculatio, inde incipere debet dilectio Christi, et Mariæ, sine qua inanis est omnis fidei consideratio : quia, ut ait Magnus Leo, « Caritas robur est fidei, fides fortitudo est caritatis, et tunc verum nomen est, ac verus est fructus ambarum, cum insolubilis manet utriusque connexio. Ubi enim non simul fuerint, simul desunt, quia invicem sibi et juvamen et lumen sunt, donec desiderium credulitatis impleat remuneratio visionis, et incommutabiliter videatur, et ametur, quod nunc, et sine fide non diligitur, et sine dilectione non creditur, » ut opportet ad salutem.

ELOGIUM CHRISTI SALVATORIS

Compendio doctrinæ S. Thomæ, a quæst. 1. 3. p. ad 26. et a 34. ad 58.

Dum scriberet tertiam partem Aquinas, audivit, *bene scripsisti de me Thoma.*

Consecravit scripturam Thomæ character Patris.

Perfectiones Patris exhausit Verbum unum.

Et elogia omnia exhausit Christus verbo uno.

Verbum bene omnes possibiles laudes complectitur.

Omnia bona promittuntur, dum dicitur justo *Quoniam bene.*

Omnia præconia asseruntur Thomæ, dum dicitur ei, *Scripsisti bene.*

Propositio indefinita æquivalet universali :

Et laus indefinita est infinita.

Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.

Vidit Christus, quæ Thomas scripserat, et erant valde bene.

Post approbationem Dei, creaturas non damnat, nisi Manes :

Post approbationem Christi, doctrinam Thomæ reprobans, est fere Manichæus.

Vera est laus, quam non tacet Deus.

Veritas est, quæ probat : veridicus ergo est, qui probatur.

Thomam laudat Christus in cruce moriens.

Inde extollit Thomam, ubi peperit Ecclesiam.

Crux morientis fuit cathedra docentis et inaugurantis Thomam.

Septem verba protulit Christus in cruce:

Octavum proferre voluit in laudem Thomæ.

Adulari non solent morientes, vel obscure loqui :

Et fallere, vel falli non potest Deus moriens.

Pange ergo, Thoma, investigabiles divitias Christi, qui es vox Verbi.

Christus, inquit, miraculorum vertex, et compendium.
Operum Dei consummatio operis artificis mixtura inconfusa.
In eo longitudo brevis, latitudo angusta, sublimitas demissa, profunditas plana.
In eo colliguntur et bona Dei, et ipse Deus.
Christus est opus amoris, œconomia salutis.
Exhauserunt se attributa Dei, ut in illo operæ pretio certatim colucerent.
Effudit se infinita bonitas modo, qui est ultra omnem modum.
Quam immensus amor, quo idem fit Dominus, et servus!
Quam ingeniosus, quo creditor fit debitor, et læsus satisfaciens!
Quam potens, quo infinitus restringitur, immensus angustatur, æternus innovatur!
Non plus ultra : Deus fit homo, et homo Deus.
Homo sibi, et Deus nobis.
Deus afferens remedium, homo præbens exemplum.
Deus ut diligeret effectu, homo ut amaret affectu.
Homo ut misericors fieret, Deus ut miseriæ subveniret.
Homo-Deus, ut esset multus ad ignoscendum.
Intra Deum non poterat crescere amor : humanando se quomodo cresceret invenit.
Audi aliquid divinius, ac miraculo majus, et non ama si potes.
Dilexit nos, et indignos, et hostes, et ingratos.
Opponebant se ejus amori peccata; et si non fuisset peccatum non venisset.
Venit quærere quod perierat, et non justos salvare, sed peccatores.
Fere se crederet miserum, nisi miseris opem ferret.
Implet omnem mensuram amor ille, et excedit.
Verbum fit caro, ut exprimat divini cordis affectum.
Artifex fit opus, ut obliteratam reformet imaginem.
Splendor gloriæ sub nube latet, ut sublucendo fiat aspectabilis.
Virtus infirmatur, ut debiles confirmet.
Panis Angelorum in lac liquescit, ut hominum cibus fiat.
Ros lucis concrescit in margaritam, ut emi possit.
Nihil est in homine quod non assumat, ut totum hominem deificet.
Solam subsistentiam consumit, ut naturam consummet.
Triplici gratia plenus fuit sibi, superplenus nobis.
Triplici scientia cognovit, ut nobis multipliciter vigilaret.
Voluntatem creatam sociavit divinæ, ut omnibus modis nos amaret.
Liber fuit, et impeccabilis, ut destrueret peccati servitutem.
Nullam discordiam desideriorum gignebat pugna appetitus, et rationis :
Nec tentabatur illecebris, nec cedebat injuriis.
Non habebat passiones, sed propassiones, ut nos sensibiliter amaret.
Concipitur intra uterum Matris, ut in sinu Patris.
Utrobique habet sinum virgineum Verbum incorruptum :
Fit infans, ut possit ulcisci.
Quam magnus in forma Dei! Quam parvus in forma servi!
In illa magnus, et laudabilis nimis;
In ista parvus, et amabilis nimis.
Nec parvitate magnitudo minuta : nec magnitudine parvitas oppressa.
Alligatur fasciis, ut ligetur funiculis caritatis justitia.
Immensus angustatur, ut totum possimus amplecti.
Lacte pascitur ut severitas Dei dulcescat.
Tanto tempore in cœlis tonavit, et non salvavit :
In cunis vagiit, et salvavit.
Nascitur in stabulo, ut sit omnibus obvius.
Advocat Pastores, et Reges, qui vult omnes salvos facere.
Nondum vocatur Jesus, et incipit salvare nationes.
Avidus salvandi vix conceptus sanctificat Joannem.
Avidus redimendi vix natus fundit sanguinem
Particulas offert cruoris, et totum libentius impendisset.
His guttis quasi arrha data totum sanguinem oppignoravit.
Sufficiebant hæ stillæ redemptioni, sed non sufficiebant amori.
Interim vocatur Jesus, vere vir nominis sui.
Post quadragenos dies supplicat Patri, æqualis Patri.

Quin dum se sistit Patri, fit illo minor, et inæqualis, ut sit similis nobis.

Qualis excessus! occultare similitudinem Dei, et assumere similitudinem carnis peccati.

Amor hominum non invenit eum hominibus parem, sed fecit.

Fugit exul in Ægyptum, ut exules filios Adam revocet ad patriam.

Duodennis docet in templo, et reliquit matrem.

Jucundior est illi nostra salus suavissimæ gremio Matris.

Ne quære quid egerit triginta annis.

Amans amabat te, et meditabatur artes magis amandi.

Et opus amoris coronaturus in ligno, tyrocinium ponebat sub fabro.

Latuit triginata annis, nec erat solus.

Quomodo solus, qui cum Maria, et Josepho convivebat?

Quomodo solus, qui erat Deus et homo?

Quomodo solus, qui te, et me habebat in corde?

Plane non minus solus, quam cum solus, nec minus otiosus, quam cum otiosus.

Conversatur deinde cum hominibus, ut effundat verba vitæ Verbum Patris.

Ne mirere, quod sit hominibus familiaris, qui factus est homo.

Simplicitate doctrinæ abscondit sapientiam, ut explicet amorem.

Mavult apparere incruditus, quam minus amans.

Doctrinam firmat miraculis, et maximum miraculum est vita docentis.

Imperat mari, morbis, et morti : et mallet imperare cordi tuo.

Post verba sustinet verbera; quia diligit opere et veritate.

Dederat se vadem pro peccatoribus, et cautioni solvendum fuit.

Expiare voluit culpas nostras, et fieri peccatum innocentia.

Fallor, peccavit Jesus, qui, teste Apostolo, nimis dilexit.

Hoc est unum Jesu peccatum amor hominum.

Sed quid honestius culpa benignitatis?

Non repugnat innocentiæ tale peccatum, sed auget, et decorat.

Animam agit in horto, et miraculo servat vitam, ut patiatur diutius.

Per omnes contumelias volutatur, ut omnes consecret, et nobis suaves reddat.

Gestat crucem, et sub onere cadens succumbit Deus.

Prorsus infinitum est malum, quo opprimitur Deus.

Incarnatione exhauserat se potentia, sed nondum amor.

Fecerat in hoc opere Deus, quod melius poterat?

Sed nondum pertulerat amor, quod pati poterat.

Exaltatur in cruce, ut omnes trahat ad se.

Clavis configitur, ut non possit punire.

Clavis perforatur, ut possit effundere gratiam, et medecinam.

Moritur Christus, et pulla veste induitur lugens natura.

Ipse Deus lugeret, si flere posset.

Moritur vita, sed non moritur amor.

Ex corde enim mortui fluxit aqua, et sanguis :

Illa quæ abluat, iste qui redimat.

Descendit ad viscera terræ Sol justitiæ, producturus non aurum, sed paradisum.

Resurrexit gloriosus, et pars gloriæ fuerunt vulnera, amoris pignora.

Fenestram retinuit, per quam amantis cordis ardor pateret.

Ascendit in cœlum, ut pararet locum, quem nobis meruit.

Sedet ad dexteram Patris, ut interpellet pro nobis.

Conceptus de Spiritu sancto mittit Spiritum sanctum.

Quia Incarnationis initium, et finis amor est.

Anathema sit, qui non amat Jesum tam amabilem, tam amantem.

Anathema, qui non adit cum fiducia gratiæ thronum, et fontem.

Omnia novit, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, et scientiæ.

Omnia potest, cui cuncta dedit Pater in manus.

Omnia vult, omnia dabit, qui semetipsum donavit.

ELOGIUM MARIÆ DEIPARÆ

Compendio doctrinæ S. Thomæ, a q. 27. 3. p. ad 35.

Primus cibus Thomæ infantis fuit nomen Mariæ.
Mariam prius lingua gustavit, quam laudavit.
Mariam scivit antequam studeret :
Prius discipulus Marianus, quam Doctor Angelicus.
Audiamus quæ scripsit de Matre, qui de Filio bene scripsit.
Non bene scripsisset de Filio, si male de Matre.
Relativa sunt simul cognitione, quidni scriptione?
Maria est miraculorum compendium, et summum ipsa miraculum.
Arcanorum Dei judiciorum thesaurus a Deo obsignatus.
Cœlum animatum ejus, qui fecit cœlum, et terram.
Cœlum cœlo altius, ad solium usque divinitatis erectum.
Mons in vertice montium, virtutum domicilium :
Vitæ theca, gratiarum abyssus :
Augusta divinorum cum hominibus contractuum officina :
Divini splendoris intellectuale speculum :
Terra Deo culta, et massæ humanæ in Christo deificatæ delibatio.
Quidquid non est Deus, minus est Virgine.
Solus opifex opus istud supergreditur.
Mensura illius sola est omnipotentia facientis.
Si quæras qualis sit Mater, quære prius qualis sit Filius,
Filius non minus Matris, quam Patris imago est.
Infirmitas Patris esset Filium genuisse minorem :
Et infirmitas Filii esset fecisse Matrem, qua perfectior dari posset.
Paternitas, ait Cyrillus, est mysterium Divinitatis in fastigiis.
Et Maternitas est fastigium creatæ dignitatis.
Nobilius quadantenus est esse Patrem, quam esse Deum.
Et Matrem Dei solus superat Deus.
Ex plenitudine scientiæ eructat Pater Verbum bonum.
Ex plenitudine gratiæ effundit Mater Verbi bonitatem.
Majorem mundum potest facere Deus.
Majorem Matrem facere non potest Deus.
Concipitur ex sterili, ut in ea emineret sola gratia, et tota.
Natura gratiæ cessit, tremula stetit, progredi non sustinuit.
Naturæ vim superabat opus, intra quod omnes colliguntur gratiæ.
Et gratiæ vim superaret, nisi auctor gratiæ esset infinitus.
Non nascitur nuda, quæ fuerat intra uterum virtutibus induta.
Procedit ad Templum animatum Dei Sacrarium.
Triennis ingressa est, quia prius incedere non poterat.
Crescebat interim puella magis gratia, quam substantia.
Totidem momenta, totidem erant gratiarum crementa.
Josepho desponsatur, ut protegeret virginitatem, non violaret.
Juncti sunt conjuges corde, non carne.
Sic unitur prima virgo Trias cogitatione, et affectu.
Sic conjunguntur astra, et planetæ, non corpore, sed lumine.
Sic nubent palmæ, non radice, sed vertice.
Egressa e Templo facta est Templum Verbi.
Mittitur a Deo Angelus, ut exploret consensum.
Ab ejus assensu pendere voluit Deus, a quo omnia pendent.
Quomodo fieret Mater, explicare nescivit Angelus.
Hoc mysterium Spiritui sancto reserandum reliquit.
Debuit eo Doctore sciri, quo Auctore.
Doceri non potuit, nisi a donante, nec addisci nisi a suscipiente.
Respondit Maria verbum, et suscepit Verbum.

Protulit suum, et concepit divinum.
Emisit temporarium, et amplexa est sempiternum.
Dixit verbum, et omnia facta sunt :
Dixit Maria, et Verbum caro factum est.
Dedit auctori substantiam, et fit Patris Mater :
Altoris nutrix, gestatrix Conservatoris.
Tribus digitis Deus appendit orbem :
Et sinu suo Maria appendit portantem orbem.
Quid est, quod non portet, quæ portantem omnia portat?
O uterum cœlis ampliorem, qui immensum conclusit!
O ventrem beatum, qui factus est Dei centrum!
O Matrem infinitam, quæ fines Divinitatis attigit!
Quomodo gignere potuisti Deum, nisi quodammodo facta Deus?
Non es Deus, sed Mater Dei.
Mater est et Virgo, quia concepit de Spiritu sancto.
Non timendus fuit æstus libidinis sub tantæ umbraculo sanctitatis.
Non frangunt pellucidam crystallum solis radii.
Et Maria est Solis justitiæ tabernaculum.
Confestim exsurgit Maria Deo fœta.
Ut fieret Mater gratiæ, postquam facta est Mater Verbi.
Et Deum magnificaret, quem parvum fecerat.
Peperit Deum, et lacte pavit.
Providet Deus universis, providet Maria provisori.
Aperit manum suam Creator, et implet omne animal benedictione :
Aperit ubera sua Mater, et dat Christo escam in tempore opportuno.
Elationes maris, quasi pannis infantiæ obvolvit Deus.
Domitorem maris pannis, et fascia cingit Maria.
Sistit puerum Deo, et auxit dominium Dei.
Subjicit enim Patri æqualem Patri.
Ne mirere si subsit Deo, qui subditur matri.
Obediente Deo voci hominis, Sol stetit.
Obediens Christus voci Mariæ per triginta annos stetit.
Elige quid mirere magis, vel Deum obsequentem, vel mulierem imperantem.
Qualis prudentia, quæ increatam sapientiam regit!
Quam recta voluntas, cui Christus conformis fuit!
Deus est sua regula, Maria regula Christi fuit.
Mysteria Christi omnia vidit, et mysteriorum pars magna fuit.
Astitit morienti, et commori voluit.
Vulnera Christi pendentis erant plagæ Matris dolentis.
In Calvaria Christus carnem, Maria animum immolabant.
Unum holocaustum Christus, et Maria offerebant :
Hæc in sanguine cordis, ille in sanguine carnis :
Christus passione, Maria compassione.
Mortuum revocavit lacrymis, quem incarnandum advocarat suspiriis.
Ascendentem vidit, et dissolvi voluit, sed non debuit.
Ut nascentem Christianismum regeret, quæ Christum gubernarat infantem.
Impatiens tandem cœlum vocavit Reginam suam.
Non satis glorificatus videbatur Filius, quandiu Mater aberat.
Moritur deliquio amoris, cujus vita amor erat.
Fertur in cœlum, et obvius occurrens filius ait :
Accepi a te quæ hominis sunt, dabo tibi quæ Dei.
Vestisti me substantia carnis, vestieris a me gloria majestatis.
Denique tali honore excepta est, quæ tantum decet Filium.
Cum ea gloria, quæ decet eam, quæ excedit Deum.
Erectus est ei thronus, ut misericordiam exerceret.
Qui omnibus patet, etiam dum irascitur Deus.
Et partem gloriæ credit, relevare hominum ærumnas.
Nullus Mariæ cliens æternum perit.
Sed non est cliens, qui religiose non colit :
Nec vere colit, qui eam non amat :
Nec sinere amat qui eam non imitatur.
Caritas cultus est Dei, cultus est et Mariæ.

AD LIBRUM X.

APPENDIX

SEU

BREVIS DE PECCATIS TRACTATIO.

PRÆLOQUIUM

Quia contraria contrariis curantur, splendenti Incarnationis materiei obscuras subnectere peccatorum umbras, operæ pretium ducimus. Porro etsi nulli tractatui minus præfari congruat, quam præsenti, quia nec sine fœtore commoveri sordes, nec sine inquinamento tangi pix, nec sine contagione pestis contrectari possunt, attamen quia initium salutis notitia peccati est, et tam horrendum monstrum nosse sit pene vicisse ; de illo expedit verba facere, de quo non licet ad concupiscendum cogitare. Certe sicut olim prompta adversus serpentis morsum medela viso serpente conferebatur, tamque cita erat salubritas medicandi, quam velox aderat felicitas intuendi : sic dum crimen criminis ducta pictura odium sui ingenerat, et horrorem, peccatum peccati cognitione curatur, ut illud idem, quod male cogitatum impulerat in perditionem, bene in amaritudine animæ recogitatum gradus sit ad salutem. « Tu peccatum tuum ante faciem tuam converte (inquit August. *in Psal.* L.) si vis ut inde Deus faciem suam avertat. Nam, si agnoscis, ille ignoscit. »

Agedum ergo, lector, de peccatis disputemus, ut peccatum nostrum contra nos sit semper : peccatorum recordemur, ut illorum oblivscatur Deus, qui dixit : *In quacumque die ingemuerit peccator, omnium iniquitatum illius non recordabor amplius.* Tanti mali, et puri mali deformitas ob oculos cordis versetur semper, insit memoriæ, mente revolvatur, non ut facultates animæ ingenita turpitudine decoloret, sed ut in interiori animi judicio accusetur, damnetur, puniatur. Sicut enim venenum mala hostium fraude propinatum, rursum veneno artificiose elaborato expellitur, fitque medicina salutis exterminum sanitatis : ita plane peccatum dæmonis humani generis hostis fraude irrepens, a nobisque imprudenter obbibitum, iterum cordis cum dolore cogitatum mundatur, extinguitur, aboletur. « Ipsa est prima hominis justitia (inquit August. *in Psalm.* LXXXIV.) ut sentias te malum, et faciat te Deus bonum : ipsa fit via Deo ut veniat ad te Deus. Confitere vitam, et aperis viam. »

Sed quomodo, inquies, monstrum illud ante oculos expandemus, quod committi quidem potest, describi certe non potest? *Quis revelabit faciem indumenti ejus*, inquit Job, *et in medium oris ejus quis intrabit? Portas vultus ejus quis aperiet?* Qua, quæso, arte, quo calamo, quo penicillo, quibus coloribus repræsentare licet portentum illud atramento atrius, nocte obscurius, inferno horribilius, merum non ens, infame nihilum, et ad nihilum nescientes redigens, qui se amarunt? Fateor equidem : nam in privatione peccati malitiam in alio tomo constituimus.

Verum quia privationes per formas oppositas agnoscimus, et iterum quia peccatum, tametsi vultu careat, faciem tamen ementitur blandam illam quidem, et amœnam, ut incautos alliciat, exponenda est peccati, et arridentis nequitiæ facies quidem læta, sed calamitatis abstrusæ illecebris fallens, quæ, teste Cypriano epist. *ad Donatum*, instar cujusdam veneni, ubi in lethales succos dulcedine aspersa, calliditate fallendi, sapore medicato, poculum videtur esse quod sumitur, ubi epotaveris pernicies hausta grassatur. Hac de causa primum de peccato in genere, deinde de speciebus peccatorum in speciali, tum de causis eorum, denique de effectis putido de fonte manantibus sermonem instituemus. « Peritus medicus, » inquit Chrysost. serm. 44, « qui plenam ægris desiderat conferre medicinam, impuritatis profundos patefacit recessus, opertos peccatorum nudat morbos, impietatis ostentat secretum virus, vitiorum naturas, origines delictorum, radices criminum mirabili ratione depromit. »

DISSERTATIO I

De vitiis et peccatis generatim.

Pro eodem in solito loquendi modo vitium, et peccatum usurpantur, tametsi nomina illa stricte sumpta diversa significent : vitium namque habitum, vel dispositionem permanentem ; peccatum vero actum pravum, vel ab habitu prodeuntem, vel habitum generantem rigorose importat. Sicut enim tria in virtute reperire est, essentiam nimirum, qua aliquis convenienter se habet secundum modum suæ naturæ ; bonitatem ad modum proprietatis consequentem, sive bonitas proprie, et physice, sive late duntaxat, logice, et secundum nostrum concipiendi modum consequatur ; et denique actum, ad quem virtus ordinatur, cum unumquodque sit propter suam operationem : ita servatis servandis de malo discurrimus ; essentiæ quippe virtutis opponitur vitium, quod malam sonat subjecti dispositionem ; bonitati malitia adversatur, dum ea privat ; bono vero operi correspondet peccatum. Quorum omnium radix est, quia habitus cum bonus, tum malus dicunt triplicem habitudinem ad subjectum nimirum quod disponunt ; ad rationem, cui conformantur, vel dissonant ; et ad actus nefandos, quorum sunt principia. Juxta hanc non contemnendam divisionem, primo vitii, seu peccati habitualis contrarietates ; deinde malitiæ, tam peccati commissionis, quam omissionis deformitates, tertio peccati actualis distinctionem generalem in hoc capite speculabimur, in sequenti de specialibus eorum divisionibus acturi.

CAPUT I.

PECCATORUM CONTRARIETAS, DEFORMITAS ET MALITIA EXPONUNTUR.

De existentia peccatorum nullus theologus disputat, nullus unquam philosophus dubitavit. Quamvis enim Stoici virum bonum eo usque perducere affectum velint, ut non tantum peccare non optet, sed etiam non possit ; illum tamen etiam laterna quæsitum invenire non potuerunt viri turgidi, et mentem chimæris pascentes. Quare statim ad peccati essentiam considerandam nos accingimus, quæ ex contrarietate ad virtutem, cui adversatur, magis innotescit. Sit ergo.

SPECULATIO I.

Vitii, seu peccati habitualis horrores, et contrarietates repræsentantur.

Vere dicebat Propheta : *Peccatum meum contra me est semper!* Vere etiam Patres peccatum dicunt esse « nihilum armatum », nihil enim est quod non aggredi moliatur, nihil cui bellum non indicat. Hominem pug-

nis intestinis intersecat, homines impetit, in superos tela vibrat, Acheronta movet. Naturam debilitat, gratiam extinguit, rationem floccifacit, virtutes ab imis subruit fundamentis. Decurramus, quæso, communis hostis insultus, ut victoriam de eo, totque triumphos, Deo donante, reportemus, quod molitur hostilitates : justum namque est, ut, sicut manus ejus contra omnes, ita manus omnium contra ipsum armentur.

Prima vitii hostilitas.

Primo ergo vitium proprie et stricte contrariatur virtuti ; virtus enim, et vitium sub eodem genere habitus maxime distant, et ab eodem subjecto se expellunt, ut constat experientia, qua videmus, accrescente habitu virtutis, decrescere vitium, et istius pariter augmento illam minui. Ergo vitium, et virtus sunt vere contraria, unde et nominibus contrariis explicantur, virtus enim justitia, vitium injustitia ; virtus æquitas, vitium iniquitas appellantur. Quod satis opportune explicant aliqui exemplo Esaü, et Jacob, qui licet fratres essent, simul tamen esse non poterant.

Dices : Idem habitus potest transire de bono in malum, v. g., postquam quis diu ex malo fine jejunavit, si depurata intentione jejunia frequentet, facilitas abstinendi initio mala, fit intentionis mutatione sancta : ergo vitium, et virtus non se mutuo expellunt a subjecto, nec sunt contraria.

Respondeo, abstinendi facilitatem pravis actibus comparatam, nunquam virtutem evadere, nec principium directum operis boni ; indirecte tamen ad virtutem generandam viam parare, quatenus removet impedimenta, quibus ablatis cito generatur habitus temperantiæ uno, aut altero actu ; quia pro majori, vel minori impedimentorum obstaculo accelleratur, vel retardatur virtutum casta generatio.

Instabis : Idem actus sæpe de bono fit malus, quidni similiter idem habitus moralis de perverso in bonum convertetur ? Sicut in habitibus intellectualibus idem de obscuro in clarum transit, ut patet in theologia, quæ in via fidei subordinata obscuritatem sortitur, in patria vero perseverans claritatem participat visionis.

Respondeo, magnum interesse discrimen inter actus et habitus, et iterum inter habitus speculativos, et morales; inter actus quidem, et habitus, quia, licet multi probabiliter doceant, non posse eumdem actum de bono transire in malum, quia variato intellectus judicio, variatur sin necessarie, certe regulariter motus voluntatis : dato tamen actum bonum posse malum evadere, haud recte tamen idem de habitu colligitur, quia, tametsi non sit inconveniens, eumdem actum modo recte, modo perverse tendere in objectum pro diversitate judiciorum practicorum ; attamen habitus est essentialiter determinatus ad producendos actus similes illis, a quibus est genitus, alias produceret quod non haberet, et causa non intenderet sibi assimilare effectum, quod tritæ Philosophorum maximæ adversatur. Habitus ergo ex pravis actibus, pravisque motivis generatus quid potest nisi malos actus parere, cum nec arbor mala bonos fructus facere, nec putrida radix plantas salubres possit emittere ? Unde etiam patet disparitas, quæ habitum moralem inter et speculavum intercedit : etenim habitui virtutis sin essentialis, certe intrinseca est, et inseparabilis, cum virtus sit bona qualitas mentis, qua recte vivitur, quæ bonum facit habentem, et opus ejus bonum reddit. Quod idem dic, proportione servata, de vitio, cum contrariorum eadem sit disciplina. Cæterum claritas, vel obscuritas per accidens ratione diversæ subjecti dispositionis contingunt, ut patet in theologia, quæ ad obscuritatem, vel claritatis evidentiam apta est pro diversitate status viatoris vel comprehensoris, ut ex dictis initio theologiæ satis, superque liquet.

Pro solutione aliarum objectionum nota primo, quod, licet, teste Aristotele, uni non sit nisi unum contrarium, hoc tamen non impedit, quominus uni virtuti plura vitia opponantur, quia extrema illa vitia uni, eidemque virtuti opposita in genere moris, sunt quid unum dissonans rationi, et virtuti contrarium.

Nota rursus, quod, licet sint aliqua vitia, quæ non habent virtutem stricte sumptam sibi oppositam, ut inverecundia, seu impudentia et incontinentia, quia verecundia et continentia non sunt stricte virtutes, secundum Aristotelem et D. Thomam ; illa quidem, quia potest esse cum turpi facto, nec operatur intuitu honestatis, sed dedecoris ; ista vero, quia potest esse cum passionibus immoderatis. Licet, inquam, hæc ita sint, id tamen nequaquam veritati nostræ sententiæ

adversatur : tum quia verecundia et continentia, ut pertinent ad voluntatem, sunt virtutes imperfectæ, quod sufficit ; tum quia non oportet, ut omne illud, cui directe opponitur vitium, sit virtus, quamvis omne vitium opponatur virtuti, saltem originaliter : sicut inverecundia impudorata, in quantum ex nimio turpitudinis amore pariente quasi ex adipe iniquitatem, vel nimio elevationis et superbiæ semper ascendentis ambitu, opponitur temperantiæ vel humilitati.

Secunda vitiorum hostilitas.

Secundo vitia non solum virtutibus acquisitis, sed etiam infusis adversantur. Explicatur et probatur. Virtus naturalis et infusa in hoc conveniunt, quod utraque respicit idem objectum materiale, sub ratione tamen formali diversa : v. g., temperantia acquisita et infusa eumdem moderantur ciborum usum ; sed illa ratione boni naturalis, puta sanitatis honeste conservandæ ; ista ratione subjectionis carnis ad spiritum et legem Dei, ut corpus in servitutem redactum christiana animi exercitia non impediat, a cibis abstinet immoderatis. Sed hoc non impedit, quominus intemperantia naturalis illud tollat, in quo conveniunt temperantia acquisita et infusa, ciborum nimirum moderationem. Ergo necessario, cum acquisitæ, tum infusæ virtuti vitium opponitur, cum eliciat actus oppositos, eamque a subjecto expellat rationem, puta moderationem, sine qua virtus temperantiæ non consistit. Hæc tamen oppositio non est directa et immediata, quia non est inter objecta formalia, nisi forte intemperans eo sine vino et cibis plus justo iudulgeret, ut lege Dei violata divinorum contemplationem præpediret, et christianæ vitæ castimoniam gulæ sordibus infuscaret. Imo quia in actu exercito id vitium efficit, tametsi peccator in actu signato non prætendat, ideo simpliciter dicendum est, vitium virtutibus infusis contrariari.

Quæ doctrina adeo vera est, ut non solum in eximio elevationis statu, in quo conditi sumus, vitia quæque specialiter virtutibus infusis repugnent propter subordinationem finis naturalis ad supernaturalem, ratione cujus nequit homo, a fine naturali desciscere, quin a supernaturali retrocedat : sed etiam in homine in puris naturalibus constituto vitia cum virtutibus infusis oppositionem habuissent ; quia vitia quæque ob ingenitam malignitatem sunt per se destructiva materiæ virtutis infusæ, eamque per se expellunt, si inveniunt : quod autem in aliquo statu inveniantur, vel non inveniantur, per accidens est. Sicut, licet frigus non possit recipi in igne, tamen calor ignis est vere contrarius frigori aquæ, quia absolute se expellerent, si possent eodem in igne subjectari. Sed hæc magis elucidabuntur, quando explicabimus quomodo vitia virtutibus supernaturalibus adversa, naturæ etiam infensa sint ; ex his enim apparebit quomodo etiam illa, quæ contra naturam sunt, ordini etiam supernaturali adversentur.

Sed inquies : In homine recens e luto peccatorum emerso remanent putredines vitiorum, habitus nempe illi perversi, quibus sicut ante justificationem, ita et post conversionem ad antiqua stercora nimium propendet ; et tamen Deus in justificatione pretiosa virtutum infusarum suppellectile animam induit. Ergo vitia virtutibus acquisitis opposita compatiuntur in eodem subjecto virtutes infusas, quas proinde non expellunt, subindeque contraria non sunt.

Respondeo, contraria posse esse simul in gradu remisso, et præcipue si alterum contrariorum sit in via corruptionis : constans autem est, post veram conversionem infusis virtutibus debilitari vitia, suffodi, et tandem evelli. Unde optime observavit D. Thomas q. 1. *de Virt.* art. 10. ad 16, quod, licet per actum unicum non soleat corrumpi habitus vitii ; tamen actus contritionis virtute gratiæ habet, quod corrumpat habitum vitii ; unde in eo, qui habuit vitium intemperantiæ, cum sincere conteritur, id est vere Dei gratia, et Sacramento pœnitentiæ mutatur, « non remanet habitus, intemperantiæ cum virtute infusa in ratione, habitus, sed in via corruptionis. » Quæ solida Angelici Doctoris verba, ut alias monuimus, nec iterare piget, indicant quam suspecta sit innumerorum conversio quam falsa, quam mutilata pœnitentia. Ille enim solus, et non alius vere conteri, vere confiteri, vere pœnitere censendus est, qui mutatur, in quo non remanent veteres habitus, nisi in via corruptionis. Ergone illi vere confessi sunt, qui sæpius in peccata lethalia labuntur, et in quibus habitus pravi sunt quadantenus vegetiores ? Quid, quæso, operatur in illis justificatio, quid contritio, quid attritio, quid confessio ? Invenies Probabilistas illis quidem veniam dantes : sed ego timeo

sacrilegium post Sacramentum. Nam « ubi emendatio nulla, ibi pœnitentia vana. » Et « pœnitentem hominem dico, qui diligit quod ante neglexit, et quod mali fecerat, derelinquit, » inquiunt Patres.

Unde non placet sententia P. Philippi, quem sequitur P. Gonet, existimantis in magnis peccatoribus conversis vitia acquisita cum virtutibus infusis sociari, puta in Maria Ægyptiaca, quæ post conversionem intensissima in intemperantiam inclinatione propendebat. Non placet, inquam, quia hæc doctrina S. Thomæ relato manifestissime adversatur. Tum quia falsum supponit, nimirum in insignibus illis pœnitentibus, quales fuerunt Maria Magdalena et Ægyptiaca, intensas et vehementes permanere in præteritas sordes propensiones ; omnipotentissima enim Dei gratia et simul cor replebat divinorum delectationibus mandatorum, et terrenorum amarorem inspergebat ; ut ibi superabundaret gratia, ubi delictum abundaverat. Cujus signum optimum afferunt Patres petitum ex fervore dilectionis et operationis Mariæ pœnitentis, quo extinctas pravas inclinationes demonstravit. « Consideravit quid fecit, » ait Magnus Gregorius, « et noluit moderari quid faceret. Discite quo dolore ardet, quæ flere et inter epulas non erubescit. Quia semetipsam graviter erubescebat intus, nihil esse credidit, quod verecundaretur foris. Quæ prius frigida peccando remanserat, postmodum amando fortiter ardebat. » « Quot ergo in se habuit objectamenta, » addit venerabilis Beda hom. 23, « tot de se invenit holocausta. Convertit ad virtutum numerum numerum criminum, ut totum serviret Deo in pœnitentia quidquid ex se Deum contempserat in culpa. » Idem dicendum de Maria Ægyptiaca, cujus pravos habitus non intensissimos, ut fingunt adversarii, sed post conversionem in via corruptionis extitisse demonstrat tam dura, tam austera pœnitentia voluntaria. Nec obest quod graves carnis stimulos in eremo senserit ; nam illos virgo Paulus, et virgo Catharina Senensis dæmone instigante experti sunt.

Itaque post veram conversionem, et justificationis beneficium, non remanet ullus habitus pravus, alias voluntas posset dici bona et mala, et in malum non minus, quam in bonum peræque propensa. Fateor tamen ex præcedentium malorum actuum frequentia quamdam in peccata titillationem et internam tentationem permanere ; sed, ut dicebat D. Thomas, « in via corruptionis ; » quia victrix gratiæ delectatio, si vera sit pœnitentia, falsam concupiscentiæ delectationem sin extinguit prorsus, certe domat et sensim absumit.

Tertia vitiorum hostilitas.

Tertio omne vitium est contra naturam. Nam, ut recte discurrit S. Thomas, illud est contra naturam hominis, quod est contra ordinem rationis : natura enim uniuscujusque potissime per formam agnoscitur ; forma autem hominis est anima rationalis. Atqui vitium est contra ordinem rationis, sicut virtus est maxime juxta ordinem rationis ; quid enim magis naturæ rationali consentaneum, quam ducatum rationis sequi ? quid magis dissentaneum, quam ab eo recedere ? Ergo vitium omne est contra naturam, quia cuilibet homini quædam inclinatio insita est, ut secundum rationem agat. Et certe, si homo habet propensiones communes brutis, quia animal est, necessum est ut illi, qua homo et rationalis est, specialis conveniat inclinatio, quæ procul dubio in bonum honestum sponte sua fertur. Unde virtus est quadantenus homini naturalis, non quod sit illi essentialis, sed quia est in natura radicata, et hominem juxta naturæ suæ exigentiam disponit, ad idque inclinat, quod est naturali hominis formæ consentaneum. Unde Seneca epist. 122 : « Omnia vitia contra naturam pugnant : omnia debitum ordinem deserunt. » Alia hujus veritatis ratio traditur ab eodem S. Thoma quæst. 85. art. 4, quia omne cujuslibet naturæ bonum in numero, pondere, et mensura, in modo, specie, et ordine situm est : peccatum autem est privatio modi, speciei, et ordinis, quatenus vel illa minuit, vel penitus tollit : ergo peccatum est contra naturam. Vide ibi S. Doctorem.

Dices homo est naturaliter peccabilis hoc ipso, quod est ex nihilo : ergo peccatum non contra naturam, sed in ipsa natura plantatum est.

Respondeo, quod, licet homini e nihilo producto, et enti potentiali conveniat peccandi possibilitas, ipsum tamen peccatum eidem homini ratione actualitatis ipsius, scilicet formæ, repugnat ; et quia in composito actus, et forma præcipuum locum habent, id quod est contra inclinationem formæ, contra

naturam ipsam esse simpliciter dicendum est. Sicut, licet mors sit juxta inclinationem materiæ compositi dissolutionem semper machinantis, quia tamen repugnat inclinationi formæ, quæ est principium existentiæ, et perfectionis, ideo mors simpliciter inimica naturæ nominatur. Addunt aliqui, quod, licet peccandi potestas sit homini connaturalis, peccatum tamen naturæ infestum est, quia, licet quando potentia perfecta, et bonis actibus fœta est connaturalis actus etiam illius sint naturæ consoni : attamen quando potentia est defectiva, actus illius naturæ adversi sunt ; sicut corruptibilitas est quidem homini naturalis, actualis tamen corruptio non modo non est naturalis, sed naturam destruit, et evertit.

Dices iterum : Omnes ferme homines per viam latam, quæ ducit ad perditionem, incedunt ; sensus etiam, et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua : ergo peccatum est juxta naturæ inclinationem, quæ ex his, quæ in pluribus contingunt, colligitur.

Respondeo fatendo in statu naturæ corruptæ majorem hominum partem post concupiscentias suas ire, et in hoc præsertim sæculo verius probari id, quod de suo lib. 6. *de Provident.* dixit Salvianus : « Omnes admodum in perditionem ruunt : aut certe, ut aliud dicam levius, pene omnes. Ecce in quid recidimus, ecce in quid post illam Christiani populi puritatem, qua omnes quondam immaculati erant, ecce in quid redacti sumus, ut beatam fore Ecclesiam judicemus, si vel tantum in se boni habeat, quantum mali. Nam quomodo beatam non arbitremur, si mediam plebis partem haberet innoxiam, quam pene totam nunc esse plangimus criminosam ? » Non tamen propterea peccatum desinit esse contra naturam rationalem, tametsi sit juxta naturam brutalem, quæ post peccatum in homine dominatur, juxta illud : *Comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.* Ad cujus evidentiam considerandum est, quod cum homo sit in confinio creaturæ spiritualis, et sensitivæ, utriusque propensiones participat ; imo et propter conjunctionem animæ cum corpore, ejusque ab eo dependentiam, non pervenit homo ad operationes rationis, nisi per sensum ; prius enim est quod animale, deinde quod spiritale. Hinc est, quod homo sæpe allicitur, sæpe detinetur ab his, a quibus incipit, non aspirans ad consummationem, finem in mediis quærit, nefanda perversitate utendis fruitur, et delectationibus sensus, quibus magis afficitur, ut plurimum inescatur ; notioribus enim capimur, et sensibilioribus irretimur, præsertim post primigenii peccati labem ; quia infirmata vis rationalis, carnalis vero propensio immensum adaucta est. Addo inclinationem sensitivam non appetere malum ut malum, sed delectabile quærere ut sibi conveniens : ad rationem porro ut ad magistram spectare motus ancillæ moderari, et in officio continere : sicut si esset præceptum moriendi, illud refugeret naturalis inclinatio ad vitam prona, non ad peccatum sub ratione peccati.

Quam doctrinam adeo veram existimo, ut crediderim, ipsa quoque vitia opposita virtutibus infusis esse contra naturam, ut de infidelitate docet D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 1. et de simonia q. 100 art. 2. Quia recta ratio dictat, credendum esse Deo revelanti, dicta non esse vendendas res, quarum non sumus domini, quales sunt sacræ. Qua ratione docetur in materia de Angelis, Angelos apostatas indirecte peccasse contra naturalia, quia recta ratio dictat, obediendum esse superiori legitime præcipienti. Hac etiam ratione docetur in tractatu de pœnitentia, secretum confessionis esse de jure naturæ, quæ omnibus inspirat nostræ fidei commissa servare.

Quorum omnium radix est, quia qui ponit obicem naturæ inferiori, ne perficiatur a superiori, cui subordinatur, censendus est illi naturæ repugnare, eique contrarius esse : sicut qui fluxum et refluxum maris impediret, contra naturam aquæ ageret, non secundum se spectatam, sed prout mobilem a causa superiori, et ab impressionibus lunæ. Quia ergo homo in statu elevationis, in quo jam est, ordinatur ad supernaturalia peccatum contra præcepta supernaturalia patratum, quod perfectionem naturæ consummativam impedit, contra naturam est. Certe, sicut supposita revelatione hujus propositionis, « Christus est homo, » recta ratio dictat, Christum esse risibilem ; supposita veritate Eucharistiæ ratio suadet Christum ibi esse adorandum : ita supposita revelatione fidei, et elevatione hominis ad statum supernaturalem, multa de illis recta ratio disponit. Hinc, teste Augustino, virtutes supernaturales, licet formaliter non sint secundum naturam, sed supra illam, radicaliter tamen, et quadantenus juxta illam

sunt, quia natura illarum capax est. « Posse habere fidem, » inquit libro *de Prædest. SS.* cap. 5, « naturæ est hominum. » Ergo a contrario, peccata contra hujusmodi virtutes sunt contra naturam, quatenus ponunt in natura impedimentum respectu gratiæ, quod non habet natura secundum se. « In natura humana est, » inquit S. Doctor 2. 2. q. 10. art. 2, « ut mens hominis non repugnet interiori instinctui, et exterioris veritatis prædicationi : unde infidelitas secundum hoc est contra naturam. » Sunt tamen aliqua crimina, quæ specialiter peccata contra naturam dici solent, ut sodomia et bestialitas, quia sunt contra ordinem ab auctore naturæ in generatione prolis præscriptam, de quibus impræsentiarum non disserimus.

Ex quibus patet, Thomistas illos, e quorum numero sunt Philippus, et Gonet, qui ex una parte nolunt vitia virtutibus infusis esse contraria, ex alia vero volunt vitia opposita virtutibus infusis esse contra naturam, non esse consequenter locutos. Tum quia, si vitium repugnet ordini naturali, magis etiam se opponit, et adversatur ordini supernaturali, quia perfectior est et purior, ac proinde vitii impatientior. Tum quia, licet virtus infusa non sit debita naturæ hominis, unde ejus per se subjectum est potentia obedientialis : attamen virtutes infusæ sunt perfectiones naturæ rationali consentaneæ, ut ostendimus, nec inficiantur adversarii, quia nimirum inclinant ad actus rationi convenientes. Ergo quod opponitur perfectioni hominis naturali, et rationalem naturam destruit, maxime adversatur perfectioni naturam illam modo congruo perficienti ; perfectivum enim naturæ, et, si dicere fas est, imperfectivum naturæ maxime opponuntur, maxime distant, maxime se a subjecto expellunt. Tum quia, si vitia opposita virtutibus infusis sunt contra naturam, quia recte rationi adversantur, quomodo vitia naturalia, quæ illam moderationem funditus evertunt, quam virtutes infusæ secum invehunt, et subjecto conciliant, ipsis virtutibus non adversabuntur, præsertim si sint intra ejusdem objecti materialis sphæram? Quomodo ebrietas, v. g., temperantiæ infusæ non opponetur, cum illa destrnat quod ista ædificat ?

REFLEXIO.

Si adversus hostem communem omnis homo miles est, unde est, unde, quæso, quod adversus vitiorum hostilitates omnia susque deque miscentes, nullique parcentes non modo arma non sumimus, sed ministramus ? O miseriam lacrymabilem ! o miseriam luctuosam ! o cæcitatem incredibilem, et veram ! Inimicum ultro excipimus, amplectimur, fovemus, dum mala incessabiliter malis addimus, et peccatis peccata cumulamus. Unde est quod partem felicitatis libertatem esse peccandi arbitramur ? Nam, si Deus pacificos nobis dies, proventus uberes, divitem bonis omnibus tranquillitatem, et abundantiam dederit supra vota crescentem : tanta secundarum rerum prosperitate corrumpimur, tanta morum insolentium pravitate vitiamur, ut et Dei penitus obliviscamur et nostri. « Et cum omnem fructum, » inquit Salvianus lib. 6. *de Provid.*, « datæ a Deo pacis in hoc consistere Apostolus dicat, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate ; ad hoc tantum data a Deo quiete utimur, ut in luxuria, ut in flagitiis, ut in rapinis, ut in omni scelere, atque improbitate vivamus. Quasi vero beneficium datæ pacis vacatio sit probrositatis, et ad hoc inducias tranquillitatis Deo donante capiamus, ut licentius, securiusque peccemus. »

Unde rursum est, quod nedum corrumpimur prosperis, sed adversis non corrigimur ? Quare quos intemperantes pax longa fecit, turbatio non efficit moderatos ? Quare viri divitiarum, qui avari in sanitate fuerant, infirmitatibus oppressi pejores fiunt et tenaciores ? Quare tot videmus minus eversos rebus, quam moribus ? Quare tot et tantis depopulatis jam, atque nudatis, aliquid superest de substantia, de Christiana nihil superest disciplina ? Gemit universa dudum Europa sub bellorum et tributorum pondere : anne propterea aliquid de luxu, de libidine, de conviviis, de fastu remissum est ? Lugubre est referre, quæ a testibus oculatis audivi annis præteritis de Metropoli Candiæ, quinque supra viginti annos continuos obfirmata crudelissimi Turcæ obsidione vexata. Ibi visi sunt viri honorati, et ætate provecti, et Christiani, et Catholici, imminente excidio civitatis, vel saltem impendente vitæ proximo periculo, inter æneorum tormentorum impetus et fragores gulæ et lasciviæ servientes. Quid in illis primum accusandum sit, nescio. An quod honorati, an quod provecti, an quod Christiani, an quod pericli-

tantes? Quis enim hoc fieri posse credat, vel in securitate a provectis, vel in discrimine a pueris, vel unquam a Christianis? Vidisses homines, in deliciis et spurcitiis nefandis sepultos, oblitos honoris, oblitos ætatis, oblitos professionis, oblitos periculi, oblitos nominis sui : vidisses, inquam, confectos cibo, vino languidos, luxuria dissolutos, libidinibus præposteris debilitatos. Vidisses illic res lacrymabiles, nihil scilicet pueros inter et viros differre : una quippe erat scurrilitas, una levitas, simul omnia luxuria occupabat. Et miramur post omnia ista, si sanctissimi Clementis IX. preces, et vota repulit Deus? Miramur, si ruinam rerum suarum passi sunt, qui tanto ante mentibus corruerant? Nemo credat Metropolim illam in excidio, tantum suo periisse. Prius perierat, quam periret. Væ nobis, et servis nequissimis nequioribus, et insipientibus parvulis stultioribus, quos nec quasi malos servos tormenta corrigunt, nec quasi infantulos blandimenta convertunt. Væ nobis, qui bona accipimus, ut in Deum arma sumamus. Ille nobis ad hoc bona præstat, ut boni simus ; nos bona recipimus, ut mala nostra cumulemus. Ille nos beneficiis suis vocat ad probitatem, nos ruimus in improbitatem : ille beneficiis suis provocat ad compunctionem, nos ruimus in dissolutionem. Sic compensare Domino Deo nostro beneficia, quæ ab eo accepimus, adnitimur? Sic referimus gratias fœneratori gratiarum, et vicem munerum reddimus muneranti? Sic, præclare scilicet, sacris muneribus respondemus? Sic, præclare scilicet, dona ejus vel accipimus, vel honoramus, qui quantum ab eo beneficiorum accepimus, tantum ei rependimus injuriarum?

SPECULATIO II.

Peccati actualis, tum commissionis, cum omissionis malitia, et deformitates describuntur.

Si partus sequitur ventrem, si flos et fructus radicis sugit, exprimitque naturam, ex fæculento vitiorum fonte quid sperare possumus, nisi peccati actualis fœtores et deformitates? Disputant aliqui an vitium habituale sit pejus peccato, an nefandus parens sit deterior filio iniquitatis? Et concors sententia est, quod si aliqua sit inter hæc duo mala comparatio, peccatum actuale vitio ipso deterius est. Tum quia pro actu vitioso aliquis juste punitur, non autem pro habitu, si non prorumpat in actum ; nam juxta veridicam Augustini lib. *de Prædest. SS.* cap. 10. doctrinam : « Nemo meretur, aut demeretur per id, quod facere potest, sed per id, quod facit. » Tum quia habitus medio modo se habet inter potentiam et actum ; manifestum est autem, quod actus in bono et malo præeminet potentiæ, ut dicitur 9. *Metaph.*, melius est enim bene agere, quam posse bene agere : unde habitus in bonitate et malitia medium gradum obtinet inter potentiam et actum, ut sicut habitus bonus, vel malus superat in bonitate, vel malitia potentiam; ita actus bonitati, vel malitiæ cedat. Tum quia habitus non dicitur bonus vel malus, nisi ex hoc, quod inclinat in actum bonum vel malum : ergo major est bonitas vel malitia in actu, quam in habitu, nam propter quod unumquodque tale, et illud magis. Tum quia habitus est causa actus in genere causæ efficientis : actus autem est causa habitus non solum in genere causæ efficientis (actus enim generant habitum), sed etiam in genere causæ finalis, secundum quam in moralibus consideratur ratio boni et mali : ergo bonitate et malitia actus habitu antecellit. Ex quibus sponte sequitur, quod, si tanta sit vitii turpitudo, qualem præcedenti speculatione repræsentavimus, longe intolerabilior est peccati actualis fœtor, cum sit actualis expressio, succus, et eliquatio putoris vitii, quod est vulnus animæ, et plaga tumens conscientiæ cauteriatæ. Emoveamus, quæso, hos putidæ paludis vapores, ut sacro horrore perciti imposterum peccata vitemus.

Malitia peccati commissionis.

Primo igitur circa malitiam peccati commissionis, in quo consistat, nihil addendum iis super est, quæ in alio tomo de constitutivo malitiæ moralis operose tradidimus, ubi peccati malitiam in privativo sitam esse omni genere argumentorum demonstravimus; ubi etiam ostendimus, esse de essentia mali moralis, ut importet disconvenientiam et difformitatem ad legem : unde, si per impossibile nulla daretur lex, nullum daretur peccatum formaliter, sed tantum fundamentaliter, quia nulla daretur regula, a qua humana actio recederet. Illud solum in hoc loco observare placet, quod alicubi apud P.

Chalvet alias legisse me memini, nimirum in hoc peccati actualis naturam perverse divinam imitari, quod, sicut Deus ratione perfectionis illimitatæ incomprehensibilis est, ita peccati turpitudo et deformitas infinita comprehendi etiam nequaquam potest. Unde de peccato non secus ac de Deo, dispari tamen ratione, pronuntiare possumus, peccatum cum dicitur, dici non potest ; cum æstimatur, non potest æstimari; cum definitur, non potest definiri; ipsa definitione decrescit. Quia, sicut Deus est quod est, ita peccatum est quod non est. Hinc est, quod, sicut triplici via ad Dei notitiam pervenimus : negationis, qua omnes imperfectionum labes removemus ; affirmationis, qua illi omnes perfectionum dotes asserimus ; causalitatis et eminentiæ, qua omnes creaturarum perfectiones simpliciter simplices modo altiori illi attribuimus : ita similiter peccatum cognoscimus negatione, dum ab eo omnem prorsus boni rationem removemus, unde de eo dicitur Job. XL : *In umbra dormit, et umbram ejus protegunt umbræ.* Quia nimirum peccatum umbra est, totque umbris sordet, quot sunt bona, quibus peccantem privat ; Deo enim privat, ratione, lege æterna, naturali, humana, gratia, virtutibus, donis, auxiliis, protectione, aliisque animæ et corporis bonis. « Ecce quid facit cupiditas ad peccandum præceps, » ait Chrysost. serm. 1. « Filium nudavit, non ditavit : filium tulit e gremio patris, ejecit de domo, exemit patria, spoliavit fama, exuit castitate. Quod vitæ, quod morum, quod est pietatis, quod libertatis, quod est gloriæ, nihil reliquit. » Secundo via affirmationis peccatum describimus, si, congregatis in unum omnium malorum monstris, totum peccato asseras, quod est summum malum, et malorum omnium summa. Unde, teste Tertull. lib. *de Pudicit.* cap. 3, peccatum totius mali census est, quia nullum aliud præter peccatum malum censendum est. Denique per viam eminentiæ et causalitatis peccatum habet omnia cæterorum malorum incommoda, et aliquid amplius. Horrenda est mors, horribilior est peccati nex ; crudeles belluæ, sævior peccati immanitas ; obscura nox, obscuriores peccati tenebræ. Uno verbo, et fœtore spurcitius, et horrore confusius, et dolore acrius, et mœstitia tristius, et confusione implicatius, et infirmitate languidius peccatum est. Quia nimirum peccatum est cæterorum malorum omnium causa universalis, unica, et totalis : ergo cæterorum malorum omnium virus eminenter præcontinet.

Malitia peccati omissionis.

Secundo circa malitiam peccati omissionis plura in altero tomo, dum de voluntario, tetigimus. Unde totam istam materiam non tam profunde scrutabimur, quam recolemus, et paucis decurremus. Sciendum ergo primo, per hoc distingui peccatum omissionis a peccato commissionis, quod primum est contra præceptum affirmativum, et consistit in hoc, quod non sit quod jubetur ; secundum vero est contra præceptum negativum, et consistit in hoc, quod fit aliquid lege prohibitum. Unde fit peccatum omissionis in sua essentia non includere aliquem actum, etenim ad non implendum præceptum non requiritur actus, sed carentia, vel cessatio illius. Ad voluntarium quippe indirectum non requiri actum formalem, vel interpretativum, sed sufficere potestatem et debitum non omittendi, alias demonstravimus. Et quidquid contra hoc objici potest, probat solum peccatum omissionis exigere actum, non qui sit de essentia, sed qui sit occasio, vel causa præsens, vel præcedens illius ; quod ibidem ex professo suasimus. Quorum summa est, quia, secluso omni actu, voluntas non potest esse determinata in actu secundo, nec formali, qui est actus expressus, nec virtuali, quia hic supponit alium formalem, ex quo sit relicta inclinatio in voluntate. Maxime quia non potest intelligi exercitium voluntatis sive indirectum sive directum, nisi ex motione alicujus boni et finis, quod est adæquatum voluntatis objectum : motio autem finis est ipse actus voluntatis, ut a fine allectus. Ergo ad omissionem voluntariam necessario requiritur, vel præsupponitur actus, quo exerceatur libertas et vitalitas voluntatis. Tanta enim est voluntatis cum intellectu sympathia et colligatio, tanta actuum, tamque correspondens consonantia, ut posito rationis judicio, voluntas necessario in aliquem actum prorumpat, licet ad ipsam pertineat quem in particulari actum operetur eligere. Ex quibus obiter inferes, theologos illos, e quorum numero est noster Gonetus, qui prima parte, dum de voluntate Dei disputant, docent voluntatem divinam potuisse manere suspensam ; et tamen in tractatu de actibus humanis, vel de peccatis docent, non posse dari

omissionem peccaminosam sine aliquo actu ; inferes, inquam, auctores illos sibi contradicere et pugnantia loqui : ideo namque probant omissionem non esse sine actu peccatum, quia non est voluntaria, utpote non procedens ex inclinatione voluntatis ; voluntas enim sine actu manet in statu actus primi, in quo nullum est exercitium, nulla actualis inclinatio ; vita enim actualis, seu excercitium vitale, est motus ab intrinseco, qui per negationem, vel suspensionem non habetur. Rationem illam diffuse prosequitur Gonet tract. *de Peccatis*, disp. 3. art. 2, § 2, oblitus suæ de suspensione voluntatis Dei doctrinæ. Voluntati enim actus puri magis repugnat suspensio, quam voluntati potentiali creaturæ.

Nec dicas, malitiam peccati omissionis non provenire ex actu, qui est causa, vel occasio omittendi ; cum sæpe talem actum esse bonum, vel indifferentem constet ; unde potius habet esse malum ex omissione peccaminosa : ideo enim quis peccat largiendo eleemosynam tempore, quo debet audire Missam, non quia largitur, sed quia omittit. Non, inquam, id dicas, quia essentialis peccati omissionis malitia non emendicatur ab actu, sed potius pensatur ex ratione specifica actus, quo privat ; actum tamen supponit tanquam causam, vel occasionem, ut sit voluntaria : quamvis etiam ab eo accidentalem possit haurire malitiam ; pejor enim est omissio Missæ ad furandum, quam ad studendum ; finis quippe malitiam electionis auget, vel minuit.

Sciendum secundo, voluntatem dupliciter posse ferri in omissionem, directe scilicet, et indirecte. Fertur directe voluntas in omissionem, non quidem ipsam appetendo propter se, quia negatio rationem boni et appetibilis habere nequit, sed in ordine ad aliquem finem amatum, v. g., fertur voluntas in omissionem Missæ ex inordinato amore studii ; indirecte vero fertur voluntas in illam, quando voluntas illam non in se, sed in alio objecto vult. V. g., in ludo vult omissionem Missæ, licet de Missa non cogitet, qui audire et cogitare tenetur. De utroque actu variæ sunt difficultates. Pro quarum dilucidatione,

Sciendum tertio, actum, qui directe fertur in omissionem peccaminosam, eamdem formaliter habere malitiam, quam habet omissio. Illa enim eamdem specificam malitiam sortiuntur, quæ ad idem objectum ordinantur, ex eodemque motivo procedunt : talia autem sunt omissio et voluntas omittendi. Quorum radix est, quia voluntas peccati per se ad peccatum illud pertinet, quod concupiscit, juxta illud : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum illam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Unde actus, qui est causa omittendi, non distinctum specie, imo nec numero est ab omissione peccatum ; omissio enim actualis se habet ad voluntatem omittendi : sicut actus exterior ad interiorem, cui nullam bonitatem, nullamve malitiam adjicit. Et idem dic de actu, qui est occasio omittendi : si enim voluntas omittendi idem sit cum omissione peccatum, quidni similiter actus, qui est occasio illius ? Nam eodem præcepto et omissio et actus causans illam prohibentur ; præceptum quippe affirmativum Missæ includit virtualiter negativum interdicens omnibus, quibus Missæ auditio impediri solet.

Si dicas : Omissio Missæ est solum peccatum contra Religionem, vel obedientiam ; actus vero, qui est causa illius, v. g., studium, est contra aliam virtutem studii moderatricem, scilicet studiositatem, cujus est præscribere studium quando duntaxat licitum est ; quod in nostro casu non fit : ergo studium distinctam habet ab omissione Missæ deformitatem. Respondebo virtutes morales moderari actus humanos circa propria objecta, non circa objecta aliarum virtutum ; unde studiositatis quidem est disponere tempus studii, quantum ad ipsum spectat, ut nimirum nec nimium sit, nec minus, quam par est. Porro ad illam non spectat videre, utrum tempus, quod aliunde studio opportunum est, debeat officiis religionis impendi, quia hæc circumstantia cum sit extra sphæram objecti sui, illi omnino accidentalis est, et extrinseca ; unde tunc studens non contra studiositatem, sed contra virtutem religionis peccat. Sicut qui tempore Missæ consecrato moderate pranderet, non utique contra temperantiam, sed contra præceptum audiendæ Missæ peccaret.

Sciendum quarto, actum dupliciter se habere ad omissionem : primo quidem per se, ut causa, vel occasio ex natura rei impeditiva adimpletionis præcepti ; secundo concomitanter. Difficultas tamen est non mediocris in discernendo quandonam actus per se, quando vero concomitanter omissionem causat, præsertim si præcesserit directa omittendi voluntas ; si enim non præcessit,

quicumque actus voluntarie ponatur, si præcepti adimpletionem impediat, causa erit omissionis. Aliqui ergo hanc statuunt regulam generalem : quicumque firmiter decrevit omissionem, puta Missæ, concomitanter se habebit actus ad illam, nec erit ullatenus peccatum, si sit de se bonus, vel indifferens. Neque enim homo post tale propositum, tametsi malum, tenetur manere otiosus, et peccatum peccato addere. Quæ regula cum hac limitatione intelligenda est, ut nimirum non eliciatur actus, qui reddat hominem adimplendi præcepti impotentem, si forte facti decretive pœniteret. Sic Clericus in alto mari navigaturus, qui post impium nunquam recitandi officii propositum, Breviarium in mare projiceret, in novum scelus incurreret, quia se legendi Brevarii impotem efficeret, etiam in casu pœnitentiæ. Sic qui post expressam non audiendæ Missæ voluntatem rura dissita peragraret, novum crimen patraret, quia non solum non obedire præcepto audiendi Sacri malum est, sed etiam illius adimplendi potestatem sibi adimere, et impossibilitatem sibi ingenerare peccatum est, et cordis duri argumentum. Sic qui post non servandi castitatis voti propositum nuberet, matrimoniumque consummaret, majori se peccato inquinaret, quia non solum peccatum admitteret, sed in miseram peccandi necessitatem ultro se inferret.

Alii aliam regulam assignant, nihilo forte faciliorem, dum aiunt, omnem primum actum incompossibilem cum observantia præcepti esse novum peccatum, et causam omissionis, tametsi præcesserit expressa omittendi voluntas; actus vero primum consequentes, concomitanter se habere. V. g., si quis post decretum non audiendi Missam statuat manere domi, hoc statutum, illaque mansio peccatum erit, secus vero alia opera, quæ domi acturus est. Indiget tamen hæc regula sicut præcedens limitatione, ita ut intelligatur de electione actus ita incompossibilis cum adimpletione præcepti, ut, etiamsi propositum omissionis corrigeretur, non posset præceptum adimpleri ; si enim primo eligeretur actus, qui adimplendi præcepti impossibilitatem non inveheret, actus ille non esset novum peccatum, quia per se non redderet impotentem in casu pœnitentiæ ; solus autem actus reddens præceptum observatu impossibile, per se influit in omissionem : unde in illo peccat, sive præcesserit expressa omittendi voluntas, sive non ; sicut mortaliter peccat infligens vulnus lethale homini, etiam habenti aliud vulnus lethale. An autem aperiendi sint in confessione hi actus impossibilitatem adimplendi præcepti inferentes, negant aliqui, quia actus illi non sunt distinctum ab omissione peccatum ; crediderim tamen, tutius esse omnia aperire, quia actuum impossibilium et peccandi necessitatem inferentium appositio saltem peccandi granditatem exaggerat, et pravi cordis duritiem, ac malitiæ intensionem patefacit.

Tertia regula in medium proferri potest, meo quidem judicio planior. Si dicamus, post supposita expressam omittendi voluntatem, actus deinde eliciendos tunc se habere per se, et in omissionem moraliter influere, si actus illi ideo ponantur, ut omissio consequatur, apponaturque adimplendo præcepto impedimentum. Quod si actus velit homo, eliciatque ratione ipsorum, non prout conducunt ad omissionem, sitque operans ita comparatus, ut, etiamsi actus illos non eliceret, nihilominus Sacro non interesset; tunc actus illi concomitanter se habent, nec per se sunt causa omissionis, ac proinde non sunt peccatum, quia propter illos non omittit homo facere quod debebat, nec in illis vult omissionem. Sicut e contra, quando actus est per se causa omissionis, quantumcumque alias sit bonus, malus esse incipit, quia prava circumstantia inficitur ; fit enim quando non debet, causatque id, quod prohibitum est ; unde cum sit virtualis malæ omissionis voluntas, peccatum esse convincitur : malum quippe est, quod parit iniquitatem.

Quæres, quandonam incipiat malitia omissionis, quandonam consummetur?

Respondeo, malitiam omissionis incipere cum actu, qui est causa, vel occasio illius, quia tunc incipit, cum exoritur peccandi voluntas : qui autem voluntarie ponit actum impedientem præcepti observantiam, omissionem vult, saltem indirecte ; unde hinc incipit peccatum. Consummatur vero peccatum omissionis per effectivam omissionem ; quando nimirum exspirat tempus obligationis, quidquid in contrarium credat Vasquez existimans, tunc solum peccatum committi, quando causa voluntarie apponitur. Sed nostra sententia, quam sæpe D. Thomas incul-

cat, vera est. Tum quia, sicut peccatum commissionis tunc consummatur, non quando innascitur alieni subripiendi voluntas, sed quando reapse aufertur alienum : ita similiter tunc completur malitia omissionis, quando exspirat tempus obligationis, quia tunc verum est, præceptum esse violatum, quod hactenus poterat observari. Sicut etiam qui peccat ex ignorantia crassa et vincibili, non solum peccat in causa ignorantiæ, sed etiam dum actum malum ex ignorantia admittit : ita similiter non solum peccat, qui vult omittere, causamque omittendi opponit, sed et qui in fine temporis urgentis opus imperatum omittit. Tum deinde, quia non solum voluntas et causa omissionis, sed et ipsa actualis omissio debent in confessione aperiri, non minus, quam actus exterior ex efficaci voluntate consecutus ; maxime quia per expressionem causæ sæpe innotescere nequit numerus omissionum, qui tamen debet Sacerdoti declarare. Nam post expressam breviarii projectionem explicandum superest, quot vicibus post illam projectionem divini officii lectionem prætermisit, vel utrum projectionem nefariam retractaverit. Denique si lata foret excommunicationis sententia contra non audientes Missam, non per solam omittendi Sacri voluntatem, sed per actualem omissionem excommunicationis vinculo quis teneretur. Ergo signum est, quod in actuali omissione completur consummaturque peccatum.

Dices : Ad peccatum requiritur libertas : at homo sæpe sæpius libertate caret, cum consummatur omissio, utpote si dormiat, vel sit ebrius : ergo tunc non peccat, sed solum cum libere causam malæ omissionis apposuit.

Respondeo in primis, sæpe hominem esse sui compotem et libertate præditum, quando exspirat tempus obligationis : unde tunc hoc argumentum, quod apud adversarios palmarium est, abit in fumum. Absolute etiam contendo, semper peccatum omissionis compleri, cum exspirat tempus urgentis præcepti ; quia ad peccatum sufficit voluntarium in sua causa. Sic ebrius peccat contra præceptum de audiendo Sacro, etiam dum in vino sepultus edormit crapulam, et exhalat ; quia libere hoc impedimentum apposuit ; sicut peccat peccato commissionis, dum vino immersus occidit servum, vel ancillam constuprat, si hos excessus e vino secuturos præviderit, vel prævidere debuerit. Maxime quia non major requiritur libertas ad consummandum peccatum, quam ad complendum meritum, vel recipiendum Sacramentum. At, si quis in vigilia habens propositum martyrii, vel baptismatis, nocte vel baptizaretur in somno, vel pro Christo occideretur, vere et baptismatis gratiam, et Martyrum aureolam in illo fortunato somno sibi compararet, tametsi actualis libertatis exercitium ligatum, impeditumque foret. Non tamen in somno posset Sacerdos conficere Sacramenta, tametsi ante somnum intentionem ea conficiendi habuerit ; quia Sacramentorum confectio non ex sola hominum voluntate, sed potissimum pendet ex institutione Christi, qui non dormientes, sed vigiles ministros elegit, ut ex perpetua Ecclesiæ traditione liquet. Nec in his, quæ a Dei voluntate fiunt, valet argumentum a simili, vel disputandi subtilitas quidquam evincit.

Dices : Non imputatur culpa homicidii homini venenum propinanti, quando sequitur mors, sed quando fuit apposita causa mortis : ergo similiter non imputatur omissio, nisi in causa.

Respondeo, quod illi, qui venenum propinavit, si perversam postea retractet voluntatem, certum est, non imputandam iri mortem ; si vero non retractet, tunc completur homicidii peccatum, quando sequitur mors in propinatione inchoata. Accedit, satis magnum interesse discrimen, quia propinatio transiit ; unde tempore mortis nihil facit homicida, quod sit causa mortis, sed fecit ; unde non confertur causa mortis, nisi quando apposuit causam illius. At vero actus, qui est causa, vel occasio omissionis, tamdiu durat, quamdiu urget præceptum ; et quia omissionem vult homo in illo actu, tunc solum completur peccatum omissionis, quando exspirat tempus præcepti, et quando actus, qui est causa, vel occasio, desinit esse impedimentum adimplendi præcepti.

Quæres rursum, an peccatum omissionis et commissionis distinguantur.

Respondeo, peccata illa in esse physico distingui plusquam specie, et plusquam genere, cum peccatum commissionis per actum privatum rectitudine exerceatur, peccatum vero omissionis per cessationem actus et carentiam illius. Quantum autem distinguatur actus, et carentia actus, nemo non videt.

Porro si peccata illa considerentur in esse moris, ejusdem speciei erunt, si ad idem objectum ex eodem motivo procedant. Ita asserit expresse S. Doctor art. 6, quod declarat exemplis. Primo non jejunare, et cibos immoderate ex eodem satisfaciendi gulæ incitamento comedere, sunt peccata ejusdem speciei ; et tamen non jejunare est peccatum omissionis oppositum actui virtutis abstinentiæ, quo transgredimur præceptum affirmativum ; comedere vero cum excessu est peccatum commissionis. Displicet hoc exemplum Vasquesio contendenti, non jejunare non esse peccatum omissionis, quia non est privatio actus, sed potius jejunare est privatio actus comestionis, nec frangitur jejunium nisi per actum. Sed facile respondetur jejunium, de quo loquimur, esse actum virtutis abstinentiæ, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. 147. art. 1. et 2, quo quis ex proposito abstinet a cibis, quod vocat jejunium jejunantis : unde non jejunare est peccatum omissionis, seu carentia illius actus, vel propositi. Deceptus est autem Vasquez, quia confudit jejunium virtutis cum jejunio naturæ, quod utique est pura negatio, vocaturque a D. Thoma jejunium jejunii. Aliud exemplum est : Rapere aliena est peccatum commissionis ; non dare vero pecuniam raptam, est peccatum omissionis, et contra præceptum affirmativum restituendi, præcipiens actum justitiæ commutativæ : et tamen illa duo peccata non distinguuntur specie, si ex eodem motivo avaritiæ, vel injustitiæ admittantur.

Ratio vero fundamentalis hujus responsionis est hæc : Duplex est finis actionum humanarum ; alius dicitur finis operis, alius operantis. Primus est essentialis actui humano ; secundus vero accidentalis et adventitius, ut ex dictis de moralitate manifestum manet. Ergo, quando omissio et commissio ordinabuntur ad eumdem finem operis, erunt ejusdem speciei essentialis in ratione peccati, ut contingit quando omissio, et commissio ad idem specie vitium spectant. Sic eadem homicidii labe sordet, et esurientem in extrema necessitate non pascere, et panem veneno infectum impartiri. Quando vero ordinabuntur ad eumdem finem accidentalem, erunt ejusdem speciei accidentalis, ut si ad mœchiam referatur furtum, et omissio Missæ.

Ad quorum profundiorem intellectum considerandum est, signanter et adverter dixisse S. Thomam, tunc solum commissionem et omissionem esse ejusdem speciei, quando ad idem objectum ordinantur. Per quod explicari potest, quod 2. 2. quæst. 79. art. 2. et 3. ait idem S. Doctor, commissionem et omissionem distingui specie, non solum quando opponuntur diversis virtutibus, sed etiam quando opponuntur illis duabus partibus justitiæ, quæ sunt declinare a malo, et facere bonum. Hoc enim verum est, non solum in genere naturæ et materialiter, ut exponit Cajetanus, sed etiam in esse moris, si ad diversum finem ordinentur : unde omissio et commissio etiam contra eamdem virtutem possunt esse diversæ speciei moralis, si ad diversum finem referantur. Si vero ad eumdem finem, tam operis, quam operantis ordinentur, certum est ad eamdem speciem moralem, quæ a fine desumitur, pertinere : sicut recessus a termino, a quo, et accessus ad terminum, ad quem, ad unam et integram motus speciem spectant ; nam omissione a bono recedimus, commissione in malum turpiter proruimus. Fateor tamen interdum in commissione majorem, quam in omissione apparere gravitatem ; malignius enim est Deum odisse, quam ab eo, urgente præcepto, amando abstinere.

REFLEXIO.

Vidisti quid sit peccatum commissionis, et omissionis : attende quale sit. Parum, vel nihil reputas, dum vel omittis quod præcipitur, vel quod prohibetur admittis. Erras, peccator ; erras, et vehementer erras. O perverse rerum æstimator ! o mendax fili hominis in stateris ! Tunc illud leve putas, quod Deus infinito prosequitur odio, ad cujus iniquitatem mundi Dei oculi, testante sacro eloquio, respicere nequeunt ; ad cujus horrorem tangitur dolore cordis intrinsecus, pœnitetque quod fecerit hominem ; in quod toto furoris æstu excandescens desævit, peccatoribus occurrens quasi leœna, quasi pardus in via Assyriorum, quasi ursa raptis catulis, disrumpens interiora jecoris eorum, et consumens eos quasi leo, quasi bestia agri scindens eos, congregans super eos mala, et sagittas suas complens in illis, ut divina ingeminat Scriptura? Tunc illud floccifacis, et leve suspicaris, qui peccatum sicut aquam bibis, qui semper vel mala agis, vel bona præcepta, ut delinquas, derelin-

quis : illud, inquam, cujus pondus immensum, gravitas infinita, et scientiam Dei non timet, et potentiam vilipendit, et dominium aspernatur, et vitam, si posset, adimeret, divinitatem enecaret, unitatem destrueret, dum rationem ultimi finis in mediis collocans, utendis fruitur, utitur et fruendis? Tunc illud parvipendis, quod naturæ infestum est, quod legem impugnat, virtutes obliterat, gratiam extinguit, adversus Deum levat manum suam, contra Omnipotentem roboratur, religionem conculcat, in publicam, privatamque perniciem conspirat, auctorem ipsum suum corrodit, lacerat, exedit?

Væ nobis cæcis, leve arbitrantibus pondus illud, cui Christus succubuit! Væ nobis, qui omni studio, omnique nisu non solum jussa non facimus, superba omissione, sed contra id facimus, quod jubemur, nefaria commissione. Jubet quippe Deus ut omnes invicem diligamus ; nec tantum amare desinimus, sed mutua nos infestatione laceramus. Jubet Deus, ut egentibus nostra tribuamus, et non solum dare negligimus, sed aliena avidi pervadimus, si valemus. Jubet Deus, ut omnis, qui Christianus est, etiam oculos castos habeat, et non solum oculos continere floccifacimus, sed totos nos luto fornicationis involvimus. « Et quid plura? (inquit Jeremias Christianus, Salvianum appello lib. 3. *de Provid.*). Grave et luctuosum est, quod dicturus sum. Ipsa Dei Ecclesia, quæ in omnibus debet esse placatrix Dei, quid est aliud, quam exacerbatrix Dei? Aut præter paucissimos quosdam, qui mala fugiunt, quid est aliud, pene omnis cœtus Christianorum, quam sentina vitiorum... Et quod diximus, ne nimis forsitan gravis videatur esse censura, plus multo dicam : facilius invenias reos malorum omnium, quam non omnium ; facilius majorum criminum, quam minorum: id est facilius, qui et majora crimina cum minoribus, quam qui minora tantum sine majoribus perpetrarint. »

Si te tantum læderet peccatum, esses quidem deplorandus, sed tamen esses ferendus : hoc vero quis ferre possit, homuncionem Deo, vermem Omnipotenti, nihilum Enti per essentiam, creaturam Creatori bellum inferre? Et tamen ita est : peccatum enim, teste Augustino lib. 22. *contra Faust.* cap. 27, est essentialiter » dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam », a qua omnes aliæ leges, positiva scilicet, et naturalis, tanquam radii a sole, rivuli a fonte, profluunt; quia, ut dicitur Proverb. VIII : *Per me Reges regnant, et legum conditores justa decernunt.* Quod etiam de peccato omissionis verum esse tradit D. Thomas quæs. 71. art. 6. ad 2, quia « affirmatio, et negatio reducuntur ad idem genus; et ideo pro eodem est accipiendum dictum, non dictum; factum, non factum. » Ergo, cum peccatum Dei legem cordibus nostris impressam, et signatam super nos conculcet, profecto peccator supremum legislatorem contemnit, eumque creaturæ nefanda comparatione postponit. Nam, ut ait Tertull. lib. *de Pœnit.* cap 5, « nonne diabolum Domino præponit? Comparationem enim videtur egisse, qui utrumque cognovit, et judicando pronuntiasse esse meliorem, cujus se rursus esse maluerit. »

Subscribit S. Thomas quæst. 28. *de Verit.* art. 2. sic : « Quicumque aliquem digniorem indigniori postponit, injuriam ei facit, et tanto amplius, quanto res est dignior. Quicumque autem in re temporali finem sibi constituit, quod facit omnis mortaliter peccans, ex hoc ipso quantum ad affectum suum præponit creaturam Creatori, diligens plus creaturam, quam Creatorem. » Hæc cum ita sint, perpende cum Augustino, quam magnus puteus sit profunditas iniquitatis humanæ, in quam et committendo et omittendo corruis. Cave ne te tantum profundum absorbeat, vel urgeat super te puteus os suum. Ad tanti monstri fœditatem exhorresce, ne tibi sempiternus horror obveniat.

SPECULATIO III.

Specifica peccatorum distinctio, necnon eorum inæqualitas potissimum ex objecto petenda est, et deinde ex circumstantiis.

Prima pars per se fere patet ; quia, sive peccatum constituatur essentialiter per aliquid positivum, sive per aliquid privativum, sive per utrumque, semper stat, in peccato commissionis dari habitudinem actus ad objectum, sive hæc habitudo sit de essentia, sive sit tantum fundamentum malitiæ. Atqui, stante diversa habitudine ad objecta diversa, non possunt non esse diversa peccata ; sive peccatum sit in illa habitudine, ut patet ; sive peccatum situm sit in privatione, quia ex diversa habitudine diversa con-

sequitur privatio. Ergo peccata distinguuntur specie penes diversa specie objecta formalia, seu habentia diversam difformitatem ad rationem.

Hic etiam pro nostra sententia peccatum in privativo constituente annotare lubet, quod cum S. Doctor q. 72. art. 1. ait distinctionem peccatorum sumi non ex parte inordinationis, sed ex parte objecti, loquitur de distinctione peccatorum, ut sunt actus humani et voluntarii. Unde signanter in corpore, et ad 2. dixit peccata magis distingui specie ex parte actuum et objectorum, quam ex parte inordinationis in peccato existentis. Nec valet instantia M. Serræ dicentis D. Thomam loqui de specie peccatorum, non in esse physico, sed morali, subindeque malitiam moralem in illa habitudine sitam esse. Non, inquam, valet : licet enim Angelicus Doctor non loquatur de actu peccati physico physice sumpto, loquitur tamen de illo ut est fundamentum malitiæ, sub qua ratione genus moris, si non formaliter, saltem fundamentaliter ingreditur. An vero peccato ex præceptis, quæ violant, distinctionem sortiantur, dicemus cap. seq. speculat. 1. circa quartam divisionem.

Secunda pars supponit, omnia peccata non esse æqualia : cujus ratio traditur a S. Thoma q. 73. art. 2. efficax illa quidem, sed explicatione indigens, et fundata in destructione fundamenti Stoicorum oppositum sentientium, nixorumque hoc argumento, vel potius sophismate : Peccatum consistit in privatione; privationes autem omnes sunt æquales, utpote consistentes in indivisibili, subindeque incapaces suscipiendi magis et minus : ergo et peccata omnia sunt æqualia. Hoc autem fundamentum sic convellit profundissimus D. Thomas : privationum aliæ sunt in facto esse, nihil omnino de forma opposita relinquentes, ut mors et tenebræ ; aliæ in fieri, quæ formam oppositam non omnino tollunt, subindeque habent latitudinem tanto majorem vel minorem, quanto plus, vel minus de forma opposita relinquunt. Privatio autem, quam importat peccatum, est secundi generis, non solum juxta opinionem eorum (quibus in altero tomo adstipulati sumus), qui censent in actu peccati posse aliquem bonitatis secundum quid radium inesse, ut si actus sit ex fine bonus, ex sola vero duntaxat circumstantia vitiatus ; sed etiam secundum illos, qui ponunt, per peccatum nihil de rectitudine formali actus relinqui, sed totam extingui. Quia privatio formæ dicentis ordinem ad aliam, tanquam sui radicem, habet magis, et minus; quatenus, licet totaliter tollat formam, quia immediate privat, potest tamen magis, vel minus relinquere de ordine ad formam illam ulteriorem et radicalem, quam non evertit, tametsi in eam veluti cuniculis agat. Exemplo fiet res hæc illustris : ægritudo privatio est removens ab humano corpore sanitatem : attamen quia vitam, in quam molitur, non destruit, radicem sanitatis non evellit, sed magis vel minus ad eam tollendam disponit : ideo ratione formæ viventis, quæ est sanitas radicalis, cuique mediate opponitur, recte dicitur suscipere magis et minus. Idem de peccato dici potest, quia non solum rectitudini virtutis immediate opponitur, sed etiam principiis virtutis, synteresi nimirum, et ingenitæ ad bonum honestum propensioni mediate adversatur. Unde secundum quod magis, vel minus de inclinatione illa radicaliter sibi opposita diminuit, magis, minusve suscipere, et latitudine quadantenus gaudere dicitur.

Quam rationem magis penetrabis, magisque firmabis, si perpendas, vix, ac ne vix quidem ullum esse peccatum omnes funditus destruens circumstantias, quodve non possit cum majori conatu, duratione, plurium perversorum finium adunatorum intensione, et veluti complicatione patrari. Ergo peccatum, licet sit privatio, potest suscipere magis et minus; quia peccatum minus, nec tot, nec tantis bonis privat, quibus spoliat majus. Sicut, licet qualibet a civitate expulsione, ea privemur; gravius tamen, molestiusque exilium est, quo quis in novum orbem relegaretur, quam si milliari duntaxat distans exularet. Neque dicas S. Thomam lib. 3. *cont. Gent.* c. 139. docere, illud interesse discrimen inter ea, quæ sunt intrinsece mala, et illa, quæ non mala sunt, nisi quia prohibita, quod in primis datur inæqualitas malitiæ, quia non totaliter tollunt bonum oppositum : secus vero in secundis, quia, licet recedere a virtute sit malum, subindeqne magis recedere, majus malum ; tamen facere opus prohibitum non est de se malum, sed per accidens, in quantum prohibitum. Non, inquam, id dicas; quia, licet hæc doctrina sit vera attento præcise jure positivo, tamen quia habet semper pro motivo diversas virtutes, hinc

etiam est, in peccatis solo jure positivo vetitis inæqualitatem inveniri. Hoc supposito,

Probatur secunda pars, vel potius ex prima sponte fluit. Si enim peccata multiplicantur, et distinguuntur specie secundum objecta, a quibus specificantur, clarum est inæqualitatem peccatorum ex objectis primo et principaliter desumi, cum inæqualitas essentialis ex distinctione specifica et essentiali petatur : ac proinde peccatum tanto est gravius, quanto objectum est pejus. Unde peccata contra Deum, contra virtutes theologicas, religionem et pœnitentiam, sunt omnium gravissima : deinde peccata contra hominem secundum occupant locum, ut homicidium et calumnia ; postea peccata contra res exteriores sunt tertiæ classis, ut furtum. Porro peccata ejusdem classis eo sunt atrociora, quo majori et præstantiori virtuti opponuntur, quia tunc objectum deterius est, utpote privans objecti melioris bonitate. Peccata vero opposita eidem virtuti tanto graviora censenda sunt, quanto magis illi adversantur : illi autem magis adversari constat, quando magis inclinationi virtutis repugnant, vel quando primariæ et præcipuæ ejus inclinationi se opponunt. Si enim virtus inclinat in medium impellendo, sicut fortitudo et liberalitas, peccatum, quod ab illa inclinatione retrahit, gravius merito reputatur : sic pejor est avaritia prodigalitate, pejor timiditas audacia. Si vero virtus in medium refrenando inclinet, vitium impellens erit atrocius : sic intemperantia insensibilitate, et nimia corporis austeritate deterior est. Sic denique, licet odium Dei repugnans primariæ inclinationi caritatis sit pejus infidelitate ; non tamen schisma repugnans bono proximi, in quod caritas secundario inclinatur, est pejus infidelitate, quæ divinæ veritati adversatur.

Verumtamen has regulas, cæteris paribus, intelligito, et nisi casus circumstantiarum pondere mutetur. Nam peccata venialia contra præstantiorem virtutem commissa, non utique graviora, sed sunt leviora mortalibus contra minus excellentem virtutem patratis. Imo mortale in materia minoris virtutis potest esse gravius alio excellentiorem virtutem offendente, ratione nocumenti insigniter notabilis : sic utique homicidium omissione Missæ gravius est. Unde præfatæ regulæ intelligendæ sunt, quando oppositio est æque immediata et directa. Sic idololatria et odium Dei sunt homicidio pejora. Ex quo etiam fit, timiditatem, quam diximus supra audacia, spectatis duntaxat meritis objecti, graviorem, sæpe et fere semper esse ratione circumstantiarum illa leviorem, quia minus de voluntario, minusve de malitia habere solet, qua etiam ratione D. Thomas 2. 2. quæst. 142. art. 3. dixit intemperantiam esse peccatum timiditate gravius, licet istud opponatur præstantiori virtuti, scilicet fortitudini. Per se tamen, et ex objecto timiditas est deterior ; imo potest esse mortalis, puta si quis metu mortis fidem negaret, vel patriam proderet.

Ex his recte colligit D. Thomas q. 73. art. 5. peccata spiritualia esse carnalibus graviora : quod a viris spiritualibus observari velim et pervelim, ne dum vident alios in peccata carnis incidere, illos sibi postponant contemnant, et in superbiam longe deteriorem ipsi labantur. Ratio autem hujus doctrinæ petitur tum ex parte subjecti nobilioris, quod deformant et inficiunt immediate vitia spiritualia, spiritum enim a Deo avertunt, in quo peccati perversitas potissimum sita est. Peccata autem carnalia in corpore exercentur, et in conversione ad bonum commutabile consummantur : quæ conversio minus mala est, imo nec mala est, nisi quia a Deo avertit. Unde non ita pridem aiebat sapiens Prælatus, dolere se plurimum, quod in communitatibus laxioris disciplinæ advertisset « peccata hominum », in aliis strictiorem foris vitam profitentibus, « peccata dæmonum » ; id est spiritualia, invidiam, superbiam, ambitionem, et alia, quæ Scotus vocat « luxurias spiritales ». Tum ex parte objecti, quia peccata spiritalia contra Deum, proximum, et præstantiores virtutes pugnant ; carnalia vero corpus offendunt et maculant : corpus autem sicut minus est ex caritate diligendum, ita minor habetur culpa in ipsum patrata. Tum ex parte motivi, ad carnalia namque peccata pluribus, vehementioribusque impellimur incentivis, propter legem membrorum legi mentis repugnantem, propter corpus, quod corrumpipitur, aggravatque animam, propter terrenas cogitationes sensum deprimentes, propter concupiscentiam carnis omnibus innatam, et primigenii peccati granditate, et exundatione immensum auctam. Ergo excusabiliora sunt peccata carnalia spiritalibus, seu, ut ait Gregorius Magnus lib. 33. *Moral.* cap. 11, « peccata carnalia sunt minoris culpæ, et majoris infamiæ. » Dicuntur

autem majoris infamiæ, quia, ut Philosophus 3. *Ethic.* cap. 3. observat, peccata intemperantiæ sunt maxime exprobrabilia, quia sunt circa illas delectationes, quæ sunt communes nobis et brutis. Unde sæpe superbos in vitia illa corporea justo Dei judicio prolabi, ut confundantur, notant Patres spiritales.

Tertia pars, affirmans alias peccatorum inæqualitates ex circumstantiis opus pravum comitantibus obvenire, est probatu facilis, nec nisi expositione eget. Primo enim peccatum est intensive majus, quando ex majori voluntatis conatu procedit. Unde fit, peccata ex ignorantia, passione antecedente, infirmitate, vi, metu et tentatione commissa, minus intensa, minusque proinde gravia esse; quia cum minus voluntaria sint, a minori etiam voluntatis conatu procedunt: peccata vero ex deliberatione, finisque intenti amore patrata, esse per se graviora et intensiora, eoque amplius, quo finis magis allicit; quia finis movet voluntatem, et causat conatum ejus.

Secundo: Peccatum erit extensive majus, si fiat vel in personam Deo conjunctiorem, ut occisio Sacerdotis alia hominis communis nece gravior est, unde de illis dicitur Zachar. II: *Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei;* vel si in personam ipsi peccanti conjunctiorem committatur, sic horribilius longe est occidere patrem, cognoscere matrem, quam in alios similia attentare; vel si in personam in dignitate, vel auctoritate constitutam aliquid moliamur, sic deterius est magistros (quibus sicut nec parentibus par nunquam referre possumus) offendere, quam discipulos, vel æquales; sic peccatum, quod fit in personam publicam, puta regem, principem, qui gerit personam totius multitudinis, longe eo gravius est, quod in privatam personam committitur, quia injuria illis illata in nocumentum communitatis redundat. Unde specialiter Exodi XXII. dicitur: *Principi populi tui non maledices.* Peccatum etiam augeri ex conditione personæ peccantis, docet D. Thomas art. 10. cujus doctrinam in reflexione speculationis primæ capitis sequentis expendemus.

Tertio non parum accrescit granditas peccati ex nocumento secuto, vel sequi nato, præsertim si nocumentum sit prævisum et intentum, tunc enim quia directe volitum est, directe etiam novam infert et invehit peccato gravitatem. Si vero nocumentum prævisum duntaxat sit, et non intentum, peccatum indirecte auget, quia tunc nocumentum indirecte, virtualiter, et in sua causa volitum est. Si vero nocumentum non sit intentum, nec prævisum, sed contingat ob prævidendi negligentiam, pro granditate incuriæ crescit gravitas culpæ; si vero omnis diligentia moralis adhibeatur, et nocumentum per accidens, raro, et ut in paucioribus consequatur, non imputatur ad culpam, etiamsi dederit operam rei illicitæ, nisi forte in foro exteriori, in quo, qui dat operam rei illicitæ, præsertim periculosæ, et ob periculum vetitæ, semper præsumitur negligens. Unde Sacerdos non foret irregularis, qui facta omni necessaria diligentia putans occidere feram, interficeret hominem. Excipe, nisi opus illicitum sit per se inductivum mortis: nam Sacerdos irregularis in utroque foro merito censeretur, qui immoderatis flagri ictibus discipulum eo vulnere feriret, unde mors consequeretur, nec excessum suum posset excusatione tegere, vel adumbrare; quia et modum in impengendis fustibus tenere, et periculum mortis prævidere, non vero carnificinam exercere debet. Bonum quippe est, imo necessarium pueros in culpam lapsos, vel labi solitos, a magistris nedum verbis, sed etiam verberibus castigari; cavendum tamen est, ne unquam crudelitati locus sit. Absit a Sacerdote, absit a Religioso, absit a viro Christiano, id est, Agni Christi discipulo, ut specie juvenilium impetuum refrænandorum crudelitati aditum iter patefaciat. Quod libenter hic annotare placuit propter quosdam ludimagistros ætate magis, quam sapientia juniores, qui partem felicitatis invenisse se putant, si miseros juvenes opportune importune verberibus operiant; nec tam volunt eorum culpas punire, quam eos in culpas incidere avent, ut eorum flagellandorum aptatissimam sibi occasionem nanciscantur. Quod nedum sacerdotis et religiosi modestia, sed etiam sapientis gravitate, et moderatione prorsus indignum est. Quod si nocumentum per se sequatur, tametsi nec prævisum, nec præintentum sit, peccatum procul dubio aggravat etiam directe, quia virtualiter velle censemur quidquid ex eo, quod volumus per se fluit. Unde in illis ignorantia non excusat.

Sed inquies: Hæ regulæ in multis deficiunt. Nam mulier prævidens ob ornatum accuratum, vel ingressum in Ecclesiam, se turpiter amandam, non tenetur se jure suo

privare, modo nihil mali intendat. Ergo periculum, nocumentumve prævisum non causat etiam indirecte peccatum. Ergo prima regula certa non est. Nec secunda etiam; nam si ego videam ex actione mea per accidens damnum alteri inferri, et peccandi materiam ministrari, teneor ab illo opere abstinere. V. g., si sciam Confessarium illum ex peccatorum meorum exomologesi lapsurum, vel talem cibum pollutionem voluntariam causaturum, teneor et alium adire Confessarium, et hujusmodi me cibo non necessario privare. Ergo falsum est, nocumentum per accidens secutum non aggravare peccatum. Tertia etiam regula nihilo melior est; nam solicitans mulierem ad peccatum dispositam, non peccat peccato scandali, si solum carnis propriæ delectationem, non spiritale illius damnum intendat. Ergo nocumentum per se secutum non semper aggravat operis iniquitatem.

Respondeo, has regulas firmas tutasque consistere. Ad primum facilis responsio est; mulier enim tale nocumentum nec causat, nec ex ejus ornatu, vel incessu sequi natum est, sed ex sola oritur petulantia juvenis, qui et imaginibus et sacramentis sæpe nimis ad peccandum abutitur. Unde mulier si christianæ modestiæ limites non prætergrediatur, juvenis peccatis minime onerabitur. Sed hic non atramento, sed lacrymis, sed sanguine describenda, deplorandaque foret mulierum hujus sæculi luxuriantium vanitas infrunita, quæ solæ perire nolunt, nisi aliis causa perditionis existant: quæ incredibili amentia dum picturas quærunt, effigiem naturæ mutant, opus Creatoris adulterant, imaginem a Deo fictam delent, quia vultum materiali candore obliniunt, exquisito rubore perfundunt, collum catena constringunt, pedes compedibus arctant, corpus obruunt indumentis. Considerent, quæso, quod juxta patres mulieres illæ antichristianæ, et paganismi spiritu plenissimæ, dum crines calamistro rotant, dum se totas inanibus fucant pigmentis, adulterinisque fallaciis, ut vultus hominum ad se provocent, etsi nullum inde sequatur damnum, judicium tamen patientur æternum, quia venenum attulerunt, si fuisset qui biberet. Attendant quod juxta sacrum, quo uno judicabimur, Evangelium, subtilium, pretiosarumque vestium cultus peccatum habetur, si enim, ut Gregorius Magnus notat, culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives, qui torquebatur apud inferos, bysso et purpura indutus fuisset. Denique cogitent vanum cor magis cultui vestium, quam virtutum insistere, et exteriorem corporis superfluitatem interioris vanitatis indicium esse. Mollia indumenta animi mollitiem indicant, nec tantum curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus. Scio equidem ornatum mulierum, et exquisitum cultum, tametsi a christiana simplicitate et humilitate per se abhorrentem, ideoque ab Apostolo *circumpositiones auri* improbante vetitum, interdum fieri licitum, et rectum, si nimirum maritus, cui subesse jubetur uxor, præcipiat, nec possit exorari. Sed tunc licet quidem cultus, sed non lascivia; debetque mulier vere christiana in superbo cultu cor humile, in splendido vestitu Esther Reginæ animum retinere, quæ cultum suum tanti faciebat, quanti pannum menstruatæ.

Ad secundum respondeo, quod, licet per se non sequatur tale nocumentum, teneor tamen et proximo, et mihi in extremis periculis ex caritate subvenire : et quia peccatum malorum omnium summum est, teneor et alieno et propria, si per me solum stet, peccata impedire. Quomodo enim Deum sincere et super omnia amare ille dici potest, qui perituræ utilitatis, vel fluxæ delectationis jacturam pati detrectat, ut mortem spiritalem proximi, vel suam cum infinita Dei injuria conjunctam devitet?

Certe sicut, licet jure meo utar, dum propria bona expendo, vel servo ex caritate, tamen me tali jure privare, et pauperibus superflua erogare teneor : ita a fortiori ob memoratas in argumento commoditates teneor mortem spiritalem propriam, vel alienam corporali deteriorem declinare.

Ad tertium dicendum, sollicitationem mulieris dispositæ non infici malitia peccati scandali, quia meretrix illa ad peccandum parata est, nec pervertitur voluntas, sed materia datur perversæ voluntati, ubi tota residet malitia peccatorum. Nec est simile de muliere, quæ inducitur, et ad peccandum attrahitur, quia ista non supponitur ad peccatum præparata, sed tentatione corrumpitur voluntas, et malo opere corpus. Non est etiam simile de fornicatione publica, quæ licet solius causa delectationis quæratur, scandalo tamen plena est, quia est virtualis sollicitatio et provocatio omnium sive dispositorum, sive non dispositorum, quatenus

dum inverecunde erigitur vexillum iniquitatis peccandi facilitas deposito pudore aperitur. Unde Patres peccatum scandali Deicidio Judæorum conferre non timent. « Num tibi videtur, » inquit Bernardus, « graviorem ab eo Christum sustinere persequutionem, qui suggestione maligna, exemplo pernicioso, scandali occasione ab eo pervertit animas, quas redemit, quam a Judæo, qui sanguinem suum fudit. »

REFLEXIO.

Quamvis inæqualia sint, distinctaque peccata, nec inter se connexionem habeant, quia bona apparentia, quæ concupiscunt peccatores, sæpius nedum disparata sunt, sed opposita; amor enim sui, ut docet D. Thomas q. 93. art. 1. ad 3. « disgregat affectum hominis in diversa, prout scilicet homo se amat, appetendo sibi bona temporalia, quæ sunt varia, et diversa. » In quo differt ab amore Dei, qui, ut ait idem S. Doctor, « est congregativus in quantum affectum hominis a multis ducit in unum; et ideo virtutes, quæ ex amore Dei causantur, connexionem habent, » quia nimirum ad unum omnes tendunt, quod sine omnibus haberi perfecte nequaquam potest, nimirum rectitudinem, et bene operandi facilitatem juxta regulas prudentiæ, et legis divinæ, ut alias ostendimus; vitia vero ab uno, scilicet medio rationis recedunt: patet autem, quod per tendentiam in unum distincta connectuntur, sicut linex ad unum punctum confluentes uniuntur, a quo dum recedunt, a se etiam divelluntur. Quamvis, inquam, hæc ita sint, formidanda tamen est Apostoli Jacobi vox, quam cap. II. emittit: *Quicumque totam legem servaverit, offendat tamen in uno, factus est omnium reus.* Fit autem omnium reus, qui peccat in uno, non solum quia omnia merita, quamlibet eximia æque mortificat, ac si omnium criminum sordibus inquinaretur; non solum quia omnibus operibus peccatum comitantibus meritum adimit; non solum quia non minus Deo privatur, quam si in omnia fuisset scelera prolapsus, non solum quia quolibet mortali caritatem extinguit, in qua universa lex pendet, et Prophetæ; non solum quia in quolibet peccato superbia, et ingratitudo inveniuntur, in quibus criminum omnium virus, veluti compendio includitur; sed etiam quia qui semel positos a ratione aggeres disruperint, qui præfinitos a lege limites, et lineas transilierint, post resoluta divinæ legis, quibus a peccato prohibebantur vincula, postque perruptum sacrum hunc obicem humanis cupiditatibus oppositum, in omnia facile vitia quadrata porta ruunt. Peccatum enim, juxta tritum Gregorii axioma, quod per pœnitentiam non deletur, suo pondere in aliud trahit.

Hinc est, quod peccator apponit iniquitatem super iniquitatem, et abyssum abyssum invocante, ita eum nefaria inflammat æmulatio, ut sicut boni optant cunctos honestate mentium vincere, et virtutum universarum culmen ascendere, sic ille cupiat cæteros pravitate superare, optetque palmas sibi universorum scelerum vindicare. Ubinam gentium sumus, o Christiane lector? Quo abiit primævi Christianismi sanctimonia? Vellem mihi in hoc loco ad exæquandam rerum dignitatem, parem negotio eloquentiam dari, ut scilicet tantum virtutis esset in querimonia, quantum doloris in causa. Et quæ tandem, rogo, spes emendationis in nobis est, qui nequitiam pro sapientia diligimus, qui tanto prudentiores esse nos credimus, quanto pejores sumus; quive non errore opinionis ad malum ducimur, sed studio malæ voluntatis adnitimur, ut semper pejores esse videamur?

O ubi estis fontes lacrymarum! vel quomodo temperant a fletibus oculi, dum vident præsentis faciem Christianismi! Prætermitto rabiem cupiditatis, vitium totius generis humani. Prætereo avaritiæ inhumanitatem, cui omnes student. Relinquantur ebrietatum et gulæ comessationes nobilibus, ignobilibusque communes. Taceantur superbia et tumor, peculiare olim divitum vitium nunc ubique sparsum. Omittatur omne fraudum, falsitatum et perjuriorum nefas, omnis spurcitiarum libido. Singularia, inquam, vitia silentio prætermittantur, quia nulla improbitas est, quæ apud Christianos non redundet. Et verius apud nos esse probatur, quod olim lugens deplorabat lib. 6. *de Provid.* Salvianus: « Sicut in sentinam profundæ navis colluviones omnium sordium; sic in mores nostros, quasi ex omni mundo vitia fluxerunt. Cæteri homines, etsi nonnullis flagitiorum vitiis obligati sunt, quibusdam tamen non implicantur: multos etsi accusat incontinentia corporum, simplicitas commendat animorum. In nobis nihil horum est, quia totum admodum malum. Exceptis

enim paucissimis, ubi non omnia execratione digna? » Sed, ut de cæteris taceam, quis nescit totum ferme orbem obscænis libidinum tædiis ardere : et sicut Ætna intestinis naturæ ferventis ardoribus, sic totum, quam late patet, mundum abominandis jugiter fornicationum ignibus æstuare? Quis nescit scaturientes vitiis civitates, urbes omnium iniquitatum genere furentes, plenas quidem turbis, sed magis turpitudinibus, vincentes se invicem, et certantes nequitia flagitiorum?

CAPUT II.

DE VARIIS, ET SPECIALIBUS PECCATORUM DIVISIONIBUS.

Licet solius boni sit esse sui diffusivum, subindeque sola virtus multiplex esse debeat : nescio tamen quo fato malum ipso bono fœcundius in ramos fundatur infinitos, et cum unica sit ad quamlibet virtutem via, innumeræ sint semitæ iniquitatis, quibus ab eadem virtute recedimus. Sed absit ut ex fœcunditate oriatur vitiorum multiplicitas, quæ non nisi ex corde arido, et sterilescente procedit. Absit ut ferax terra illa dicatur, quæ spinas, et tribulos germinare duntaxat nata est, et ad nihilum valet ultra, nisi ut conculcetur ab hominibus. Absit ut pestis momento grassata, et provincias depopulata fertilis esse dicatur, quia mortes invehit, funera multiplicat, sepulcra implet. Sic ergo malum, quamlibet diffusum, et ubique sparsum, non fœcundum, sed sterile censendum, cum nos orbet fructu virtutum.

SPECULATIO I.

Peccatorum multiplex divisio sub brevitate transcurritur.

Primo dividuntur peccata in spiritualia, et carnalia : priora in delectatione spirituali, posteriora in carnali consummantur. Hæc divisio, licet sit adæquata, non est tamen essentialis, ut quidam credunt. Cujus ratio est, non solum quia carnale, et spirituale non sunt differentiæ essentiales peccati ut sic ; sed etiam quia delectationes carnales et spiritales non sequuntur operationes specie morali diversas ; ejusdem enim specificæ malitiæ est superbia, interior et exterior : ergo et delectationes utramque consequentes eadem malitiæ moralis labe sordescunt; delectationes quippe non ex se bonæ, vel malæ sunt, sed totam ab actibus, unde fluunt, honestatem, vel turpitudinem mutuantur.

Secundo peccatorum alia sunt contra Deum, alia contra seipsum, alia contra proximum. Licet enim omnia, et singula peccata contra Deum sint, a quo advertunt, contra ipsum etiam peccatorem sint, cum naturæ adversentur; in nonnullis tamen injuria Dei, in aliis nocumentum proprium, in cæteris proximi damnum magis eminent ratione objecti, quod respiciunt, et virtutum, quibus adversantur. Sicut enim virtutum aliæ recte nos circa Deum disponunt, quales sunt theologicæ, religio, et pœnitentia ; aliæ nos ipsos recte informant, ut fortitudo et temperantia ; aliæ in ordine ad proximum nos bene instituunt, ut justitia, misericordia et mansuetudo ; unde sententiose dicebat Apostolus Tit. II : *Sobrie, et juste, et pie vivamus.* Pie erga Deum, juste erga proximum, sobrie erga nosmetipsos. Ita vitiis virtutibus illis adversis specialiter vel Deum, vel nosmetipsos, vel proximum lædimus. Quæ divisio utique essentiatis censenda est, cum ab objecto specialiter dissono, unde dignoscitur habituum character, desumatur.

Tertio dividitur peccatum in peccatum cordis, oris et operis. Quæ divisio tripliciter intelligi potest. Primo ut per peccatum cordis illud accipiatur, quod interius consummatur, ut hæresis ; per peccatum oris illud, quod loquutione perficitur, ut mendacium ; per peccatum operis illud, quod opere completur, ut adulterium, vel homicidium. Secundo sic exponitur hæc divisio, ut illa tria distinguantur solum ex intentione peccantis, et unum ab alio secernentis, ut si quis mœchari vellet, turpia tamen desideria executioni mandare non vult, quia vel aperire nefandam voluntatem erubescit, vel pœnam timet. Tertio sic non incommode intelligitur hæc divisio, ut illa tria distinguantur, sicut inchoatio, progressus, et consummatio ; et tunc non sunt distincta etiam numero peccata, sed varia ejusdem peccati membra, unde sola operis consummatio in confessione aperienda est, quia cum aliquis de adulterio se accusat, et illud voluisse, et verborum lenociniis mulierem prolectasse satis superque intelligitur.

Quarto aliud est peccatum commissionis, aliud omissionis, de qua divisione abunde

satis superioribus speculationibus disputavimus. Ad intellectum tamen doctrinæ D. Thomæ q. 72. art. 6, ubi hanc divisionem exponit, placet observare, quod, licet communiter, et vere asseratur peccatum omissionis a peccato commissionis distingui, quod primum sit contra præceptum affirmativum, secundum vero contra negativum; notat tamen S. Præceptor ibidem ad 2. peccata non distingui, nec diversificari secundum diversa præcepta legis. Quia peccata non habent speciem ex parte aversionis, quia secundum hanc rationem privatio sunt, sed ex parte conversionis ad objectum, unde actus humani, et voluntarii speciem sortiuntur : sicut motus non specificantur, nec distinguuntur ex termino, a quo recedunt, sed ex eo, ad quem tendunt. Esse autem contra legem ad aversionem spectat, non ad conversionem : ergo ex diversitate legum non provenit formaliter diversitas peccatorum. Unde furtum a lege civili, ecclesiastica, naturali et divina prohibitum, ejusdem speciei est, sicut et prohibitio a diversis Prælatis subordinatis indicta, quia non novam obligationem inducit, sed eamdem repetit, et inculcat.

Ad quorum claritatem advertendum est, cum supradictis stare ex legum, seperiorumque præceptum inculcantium multiplicatione non parum aggravari peccatum, quia tunc transgressio obfirmatam cordis duritiem, peccatoris malitiam, mandatorum contemptum, et iniquitatem quasi ex adipe prodeuntem et transeuntem in affectum cordis significat.

Advertendum rursus, ex diversitate legum posse quadantenus peccatorum diversitatem derivari, quando scilicet leges idem quidem præcipiunt vel prohibent, sed ex diverso convenientiæ, vel disconvenientiæ motivo, quia tunc leges diversa præbent objecta formalia, a quibus formalis peccatorum diversitas proficiscitur : unde furtum in Ecclesia diversæ speciei est a furto alibi perpetrato, quia Ecclesia prohibet furtum in templo speciali motivo religionis, sicut etiam dum prohibet Clerici percussionem : mendacium vero in Ecclesia prolatum non inficitur malitia sacrilegii, quia nullo speciali mandato interdicitur. Et in hoc sensu verum est, quod ait D. Thomas q. 2. *de Malo*, art. 6 : « Si aliqua essent peccata solum, quia prohibita, in his rationabile esset, ut secundum differentiam præceptorum specie peccata differrent. » Si nimirum præcepta res distinctas præciperent, vel eamdem duplici motivo specie diverso, modo dicto, prohiberent.

Ex quibus sequitur resolutio multorum casuum. V. g., hinc perspicuum est, quid sit dicendum de illo, qui frangit jejunium in vigilia Apostoli occurrente in Quadragesima, vel in feria quatuor temporum. Si enim bina illa jejunia a S. Matre Ecclesia sub uno eodemque pœnitentiæ, et temperantiæ motivo, ut probabilis opinio fert, præcipiantur, unicum committitur peccatum : si vero jejunium specialiter sit ad cultum Apostolorum, vel in gratiarum actionem beneficiorum a primis illis Christianismi fundatoribus institutorum, dubium non est, quin duplex peccatum admittatur. Idem dic de religioso Ordinis Minorum, qui feriis sextis quadragesimæ ad jejunium et præcepto Ecclesiæ, et regulæ suæ mandato tenetur; si enim diversa sint Ecclesiæ, et regulæ motiva, plura etiam ab eo peccata committi indubitatum est, puta si Ecclesia motivo temperantiæ, regula motivo cultus passionis Christi, vel alio quovis jejunia illa præscriberet : et tunc Franciscanus duplex peccatum patraret, imo et triplex secundum Cajetanum 2. 2. q. 88. art. 5, nimirum contra religionem ratione voti, contra obedientiam ratione præcepti in regula denunciati, et contra temperantiam ab Ecclesia constitutam. Idem contingit in specialis inobedientiæ peccatis, quia inobedientia non solum respicit violationem præcepti ex parte aversionis, et per modum termini a quo, quod aliis peccatis commune est, sed insuper violationem illam per modum termini ad quem prosequitur : unde non mirum si inobedientia ex diversitate præceptorum distinguatur; cum distincta præcepta, quæ conculcat, diversa etiam sint illius objecta, quæ respicit.

Quinto alia dicuntur peccata superabundantiæ, alia peccata defectus : priora recedunt a medio virtutis per excessum, ut prodigalitas; posteriora vero ab eodem medio per defectum discedunt, ut avaritia, inter quam et prodigalitatem media incedit liberalitas. Similiter temperantia media est inter intemperantiam, quæ infrunito delectationum amore capitur, et insensibilitatem, quæ omnem, tametsi honestam, nedum despicit, sed et odit voluptatem. Unde hujusmodi peccata non solum specie differunt, sed etiam e diametro contraria sunt.

Sexto alia sunt peccata ignorantiæ, alia

infirmitatis, alia malitiæ. Peccatum ignorantiæ contingit, quando quis perpetrat opus malum, quod ignorat esse malum; contrahitur autem macula peccati, si ignorantia vincibilis sit et inexcusabilis. Peccatum infirmitatis est illud, quod passione aliciente et impellente patratur; sunt enim passiones animi ægritudines, quibus partis superioris functiones vel impediuntur, vel præoccupantur, vel obscurantur. Unde Philosophus lib. 7. *Ethic.* comparat incontinentem paralytico, cujus partes moventur in contrarium ejus quod ipse disponit. Peccatum denique malitiæ est illud, quod homo ex industria, sciens, eligens, et advertens committit, non quod malum sub ratione mali intendat, sed quia bonum temporale amat, eoque potiri vult, quamvis inde passurum se bonorum spiritualium dispendium sciat, proprium, et apparens bonum ordini rationis, legi divinæ et caritatis præferens. « Malum, » inquit D. Thomas quæst. 78. art. 1. ad 2, « non potest esse secundum se intentum ab aliquo, potest tamen esse intentum ad vitandum aliud malum, vel ad consequendum aliud bonum. Et in tali casu aliquis eligeret consequi bonum per se intentum absque hoc, quod pateretur detrimentum alterius boni : sicut aliquis lascivus vellet frui delectatione absque offensa Dei. Sed duobus propositis magis vult peccando incurrere offensam Dei, quam delectatione privetur. »

Ad hujus divisionis majorem claritatem observandum est, tria esse humanorum actuum principia, e quibus peccatum oriri potest et assolet, quæ sunt ratio, appetitus sensitivus, et voluntas : unde, si defectus se teneat ex parte intellectus speculativi legem ignorantis, vel non advertentis, peccatum erit ex ignorantia; si autem se teneat ex parte appetitus passionum tumultu rationem pertrahentis aut obnubilantis, peccatum erit ex infirmitate; si autem defectus se teneat ex parte voluntatis opus aliquod contra ordinem rationis et legis ex industria, animoque, ut ita dicam, frigido, sedato et tranquillo eligentis, peccatum erit ex malitia voluntatis, non ab extrinseco impulsæ, sed propria iniquitate in malum proclivis.

Septimo peccata alia dicuntur capitalia, alia consequuta. Prima sunt quædam veluti peccatorum radices, e quibus omnia peccata originantur. Posteriora sunt germina iniquitatis e radicibus illis nata et propagata. Ad cujus divisionis illustrationem non erit supervacaneum observare, quod sicut caput membris cæteris motum, vitam vigoremque diffundit; sic quædam vitia in peccatorum nefando agmine ducatum tenent et primatum. Unde Greg. 31. *Moral.* hujusmodi vitia ducibus exercituum comparat, quia vitium capitale non solum est principium aliorum, sed etiam est directivum et ductivum eorum. Sic docente D. Thoma q. 77. art. 4. amor sui dicitur principium omnis peccati et ædificare usque ad contemptum Dei civitatem Babylonis, quia omnis actus pravus ex aliquo inordinato temporalis boni appetitu procedit. « Quod autem aliquis appetat inordinate aliquod temporale bonum, procedit ex hoc, quod inordinate amat seipsum, hoc enim est amare aliquem, velle ei bonum. Unde manifestum est, quod inordinatus amor sui est causa omnis peccati. » Et ad 3 : « Omne peccatum provenit vel ex inordinato appetitu alicujus boni, vel ex inordinata fuga alicujus mali : sed utrumque horum reducitur ad amorem sui ; propter hoc enim homo vel appetit bona, vel fugit mala; quia amat seipsum. » Nec obest, quod aliquando peccet homo ex inordinato amore proximi, quia « amicus est quasi alter ipse, » inquit ad 4, « et ideo quod peccatur propter amorem amici, videtur propter amorem sui peccari. » Sic, teste Apostolo I. Timoth. ult., cupiditas dicitur radix omnium malorum, sive per cupiditatem intelligatur inordinatus temporalium amor, quia omnia peccata transcendit, in eisque imbibitur, cum in omni peccato sit inordinata ad bonum commutabile conversio, sive per cupiditatem accipiamus perversam naturæ corrupte ad bona corruptibilia inordinate appetenda propensionem specialem, et ex vi peccati primigenii inseminatam, quæ merito dicitur radix omnium peccatorum, quia, sicut a radice ministratur toti arbori alimentum, sic ab amore corruptibilium cordibus filiorum Adam implantato corpus peccati cujusvis nutrimentum sugit : sive per cupiditatem intelligamus inordinatum divitiarum appetitum. « Videmus enim, » inquit D. Thomas q. 84. art. 1, « quod per divitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodcumque peccatum, et adhibendi desiderium cujuscumque peccati, eo quod ad habenda quæcumque temporalia bona potest homo per pecuniam juvari, secundum quod dicitur Eccl. x : *Pecuniæ obediunt omnia.* Et secundum hoc patet, quod cupiditas divitiarum est radix om-

nium peccatorum. » Et ad 2. et 3 : « Appetitus pecuniarum dicitur esse radix peccatorum, non quidem quia divitiæ propter se quæruntur tanquam ultimus finis, sed qua multum quæruntur, ut utiles ad omnem temporalem finem. Et quia universale bonum est appetibilius, quam aliquod temporale bonum ; ideo magis movet appetitum, quam quædam bona singularia, quæ simul cum multis aliis per pecuniam haberi possunt.... In moralibus consideratur, quod ut in pluribus est, non autem quod semper est, eo quod voluntas non ex necessitate operatur. Non igitur dicitur avaritia radix omnium malorum, quin interdum aliquod aliud malum sit radix ejus, sed quia ex ipsa frequentius alia mala oriuntur. »

Sic etiam juxta Sapientem Eccl. x, *superbia est initium omnis peccati*. Quia in omnibus bonis temporalibus acquirendis finis peccatoris est, ut per illa quamdam singularem excellentiæ perfectionem consequatur. Vel etiam quia in omni peccato diffunditur virus superbiæ, quatenus per quodvis crimen subtrahit se homo a subjectionee Dei, eique se supponere detrectat, cujus legem conculcat, et voluntatem intolerabili elatione fioccifacit. Unde ibidem dicitur, quod *initium superbiæ hominis est apostatare a Deo :* ad superbiam enim pertinet nulli velle subjici superiori, et præcipue nolle subdi Deo, cui tamen servire, regnare est : cui mancipari gloria est sempiterna. Hinc Bernardus serm. 3. *vigil. Nativit.* observat, peccatorem extollere se supra Deum : « Vult enim Deus fieri voluntatem suam, et superbus vult fieri suam. Deus quidem in his tantum, quæ ratio approbat, vult suam fieri voluntatem ; superbus vero, et cum ratione, et contra rationem.»

Sic denique septem dicuntur esse vitia capitalia, superbia, avaritia, luxuria, gula, acedia, ira et invidia. Quia nimirum fines hujusmodi vitiorum habent quasdam primarias rationes movendi appetitum ; unde ex eis frequentius alia peccata oriuntur. Ad cujus evidentiam considerandum est, quod quia voluntas naturaliter amat bonum et felicitatem, illud majorem habet vim movendæ voluntatis, quod participat aliquid de proprietate felicitatis quam natura concupiscimus ; de ratione autem felicitatis est bonum perfectum, et excellens ; bonum sufficiens, et bonum delectabile : excellentiam ambit superbia, sufficientiam appetit avaritia in divitiis eam promittentibus, delectationem quærunt luxuria et gula. Hinc etiam laborem, quo interturbatur felicitas, refugit acedia ; et bonum alienum, quo propriæ excellentiæ singularitas impeditur, ægre fert invidia, illudque cum impetu, et vindicta extinguere mollitur ira. Et quia ex illis fontibus profluunt omnia vitiorum reliquorum venena, ideo capitalia nominantur. Vide Gregorium Magnum lib. 31. *Moral.* cap. 31.

Octavo peccatum dividitur in mortale et veniale. Per primum corrumpitur vitæ spiritualis primum principium, quia per illud « deordinatur anima », inquit D. Thomas q. 72. art. 5, « usque ad aversionem ab ultimo fine », scilicet Deo, cui unimur per caritatem : principium autem totius ordinis in moralibus est finis ultimus, qui ita se habet in operativis, sicut principium indemonstrabile in speculativis ; et ideo dicitur mortale, quia etiam in naturalibus tunc contingit mors, quando tanta est inordinatio complexionis, ut destruatur principium vitæ. Per peccatum vero veniale fit deordinatio citra aversionem a Deo, quia, tametsi mediis non utatur peccans venialiter prout exigit finis, amorem tamen finis retinet, et principium vitæ spiritualis conservat. Sed de hac divisione, quæ latissime patet inferius speciali speculatione disserendum erit.

Nono, peccatum aliud est originale, aliud actuale. Secundum est illud, quod propria adulti voluntate patratur, dum homo in actus pravos sponte prorumpit. Originale vero est illud, quod a protoparentibus per generationem in posteros transfunditur, de cujus existentia, essentia, et propagatione operosius intra disputabimus.

REFLEXIO

Ultimo alia sunt peccata infidelium, alia peccata Christianorum et Catholicorum. Hæc divisio non tam expositione eget, quam pavore. Ne dubites, lector, graviora esse, et fere immensum grandiora peccata tua, hoc ipso, quod Christianus es. An nescis illud Isidori lib. 2. *de sum. Bon.* c. 19 : « Tanto majus cognoscitur peccatum esse, quanto major qui peccat, habetur ?» Numquid legisti quod ait divus Thomas infra quæst. 89, art. 5 : « Nunquam dignitas personæ diminuit peccatum, sed magis auget : unde nec peccatum est minus in fideli, quam in infideli, sed multo majus. Nam et infidelium

peccata magis merentur veniam propter ignorantiam, secundum illud I. Timot. I : *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea.* Et peccata fidelium aggravantur propter gratiæ Sacramenta, secundum illud Hebr. X : *Quanto magis putavis deteriora mereri supplicia, qui sanguinem Testamenti, in quo sanctificatus est, pollutum duxerit?* »

Sed audiamus Jeremiam Christianum sui sæculi peccata deflentem, et veluti prophetice nostra scelera prævidentem ; Salvianum, inquam, hoc argumentum variis suis *de Providentia* libris persequentem, e quo nonnullas legimus gemmas, vel potius sagittas cor tuum nisi plane duruerit, transfixuras. Quid tibi de recta in Christum fide quid tibi de nomine Christiano adularis? Perdis, perdis plane vim tanti nominis vitio pravitatis. Omnino enim nihil prodest nomen sanctum habere sine moribus, et vita a professione, discordans abrogat illustris tituli honorem per indignorum actuum vilitatem. Quid ergo est, in quo tibi de Christiano nomine blandiaris, cum utique hoc ipso magis per nomen sacratissimum reus sis, si a sacro nomine moribus discrepes? Cur Deum sub religionis titulo lædis, ludis et illudis, qui positus in regione amplius peccas? Ne te, quæso, sponte fallas, qui ab eximia Christiani nominis prærogativa discedis? Quia vix credimus te in Christum credere, qui Christi mandata conculcas ; difficile namque est ut male vivat qui bene credit. « Qui Christiani nominis opus non agit, Christianus non esse videtur : nomen enim sine actu, atque officio suo nihil est. Nam quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto? » ait laudatus Pater.

Hæc cum ita sint, quæ ratio est ut ipsi nos falsa opinione fallamus, existimantes scilicet, quia Christiani esse dicimur, quod opitulari nobis inter mala, quæ agimus, nomen bonum possit? Cum Spiritus sanctus, nec finem quidem dicat hominibus Christianis sine operibus bonis posse prodesse : et utique multo plus est, habere fidem, quam nomen ; quia nomen est vocabulum hominis, fides autem fructus est mentis. Et tamen hunc ipsum fidei fructum infructuosum Apostolus sine operibus bonis esse testatur, dicens : *Fides sine operibus mortua est.* Subjungit etiam ad pudorem, et peccatorum hominum confusionem, non credere solum dæmones Dei nomen, sed etiam timere, et contremiscere. Hoc est dicere, quid tibi blandiris, o homo, quisquis es, credulitate, quæ sine timore, atque obsequio Dei nulla est? Aliquid plus te dæmones habent. Tu enim unam rem habes tantummodo, illi duas. Tu credulitatem habes, timorem non habes ; illi credulitatem habent pariter et timorem.

Quid ergo injustius Christianis malis, aut quid perversius esse potest? Christianis, inquam, qui tales dicuntur, et non sunt ; qui per flagitia, et turpitudines suas nomen religionis infamant ; qui ore fatentur se nosse Deum, factis autem negant, per quos via veritatis blasphematur, et sacrosanctum Domini Dei nomen sacrilegorum hominum maledictione violatur : qui in lege gloriantur, et per prævaricationem legis Deum inhonorant. Nonne hoc ipso deteriores sunt, quod meliores esse deberent? quia impugnant moribus suis professionem suam. « Longe magis damnabilis est malitia, quam titulus bonitatis accusat : et reatus impii est pium nomen. »

O perverse Christiane, utinam calidus esses, aut frigidus ; utinam aut calorem fidei haberes bonorum Christianorum, aut certe frigus et ignorantiam paganorum. Quia aut te fides amore calida sanctum redderet, aut certe legis ignorantia quadantenus excusaret. Nunc autem quia Christum jam agnovisti, et negligis quem agnovisti, qui susceptus es quasi intra os Dei per fidei agnitionem, projicere et evomere ex ore Dei per teporem. Nonne melius fuisset tibi non cognavisse veritatem, quam retrorsum reflecti a tradito tibi mandato? Quia longe culpabilior est qui legem Dei habet, et spernit, illo qui nec habet omnino, nec novit ; « et minoris criminis reatus est legem nescire, quam spernere. »

SPECULATIO II.

Divisio peccati in mortale, et veniale operosius explicatur. Verum utriusque discrimen est, quod mortale repugnat Dei gratiæ et amicitiæ, quam veniale compatitur.

Veritas Catholica est, admittenda esse aliqua peccata mortalia, seu animæ mortem spiritualem per privationem gratiæ et reatum pœnæ æternæ omni morte durioris inferentia ; et alia esse venialia, quæ cum vita animæ, scilicet gratia sociari possunt. Habe-

tur aperte hæc veritas ex illis sacrarum Scripturarum apertissimis testimoniis, in quibus sæpe sæpius ea recensentur peccata, quorum patratoribus a regno cœlorum exilium, et æterni ignis gehennam Deus minitatur, ut Matth. v, XVIII. et XXV. cap. necnon Rom. x. claret. Peccata vero venialia colligit S. Augustinus epist. 108. et lib. 50. *homiliarum*, homil. 19. ex illo Matth. VI : *Dimitte nobis debita nostra*, id est peccata venialia quotidiana, pro quibus etiam quotidiana sacrificia eleemosynarum, jejuniorum, et orationum offerre non cessamus. Colligit etiam ex illo I. Joan. I : *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Quod de viris sanctissimis a gravibus quibusque offensis abstinentibus verum est, qui non possunt terrenorum actuum pulvere non respergi, et, ut ait Magnus Leo serm. 4. *Quadrag.*, « dum per varias actiones vitæ hujus sollicitudo distenditur, necesse est de mundano pulvere etiam religiosa corda sordescere. » Denique serm. 41. *de Sanct.* colligit admittenda esse peccata venialia ex illo I. Cor. III : *Si quis autem superædificat ligna, fœnum, stipulam, salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* D. vero Hieronymus hanc veritatem deducit ex illo Proverb. XXVII : *Septies in die cadet justus, et resurget; impii autem corruent in malum.* Ubi aperte dicitur, justum cadere, nec tamen perdere justitiam, nec corruere in malum, id est peccatum mortale, sicut impium : « Quomodo, » inquit, « justus appellatur, qui cadere id est peccare memoratur, nisi quia de levibus, quotidianisque loquitur peccatis? » Et hæc semper fuit Ecclesiæ Catholicæ fides perpetua traditione et multiplici conciliorum Milevitani et Tridentini definitione firmata. Hoc posito jactoque fundamento,

Probatur speculatio : Essentia peccati mortalis est, quod mortem spiritalem animæ inferat destruendo et veluti eradicando principium vitæ spiritalis ; in quo distinguitur a veniali, quod cum non convellat principium vitæ, conservat etiam principium veniæ, quæ tali potest principio obtineri. Atqui vita animæ est gratia, caritas et amicitia Dei, quam tollit mortale, compatitur vero veniale. Unde ait D. Thomas q. 7. *de Malo*, art. 1. : « Si caritas excludatur, est peccatum mortale : si autem sit talis defectus rectitudinis, qui caritatem non excludat, erit peccatum veniale. » Ergo prima, per se, et essentialis differentia peccati mortalis a veniali, est quod veniale amicitiam Dei compatitur, quam mortale penitus a fundamentis subruit, unde oritur animæ mors ex culpabili Dei privatione proficiscens, juxta illud Augustini serm. 4. *de Verbis Domini* : « Sicut anima est vita corporis, sic animæ vita est Deus : Sicut expirat corpus, dum animam emittit, ita expirat anima, cum Deum amittit. Deus amissus mors animæ ; anima emissa mors corporis. » Deum autem mortaliter amittimus cum ejus amicitiam dissolvimus.

Confirmatur radicitus enumeratione aliorum discriminum, quæ peccatum mortale inter et veniale interponi possunt. Illud discrimen est essentiale, primarium, et per se, ex quo omnia alia discrimina per modum proprietatis et corollarii liquido consequuntur. Atqui ex eo, quod peccatum mortale destruat caritatem, gratiam, et amicitiam Dei, eamque compatiatur veniale, omnia alia discrimina derivantur. Ergo illa differentia a nobis assignata est essentialis, primaria, et per se conveniens. Major patet, illud enim censetur essentiale in aliqua re, et constitutivum, subindeque distinctivum illius, quod primum in ea invenitur, ex eoque cætera veluti consectaria fluunt : ideo enim rationale est differentia essentialis hominis, quia est primum ex prædicatis propriis et characteristicis hominis. Minor vero probatur inductione.

Ex eo enim, quod peccato mortali extinguitur caritas, sequitur primo, per peccatum mortale destrui ordinem ad ultimum finem, in quem caritas hominem convertit; per veniale ordinem illum non violari, quia cum amicitiam Dei non dirimat, ab ultimo fine non avertit, sed circa media duntaxat exspirat venialiter peccans.

Sequitur secundo, per peccatum mortale constituere hominem finem ultimum in creatura, secus per peccatum veniale; quia, cum peccans mortaliter amicitiam Dei floccifaciat, fit inde peccatorem illum plus appretiative creaturam, quam Deum diligere. At vero peccatum veniale, cum Dei amicitiam non dissolvat, ordinem ad ultimum finem, et omnium affectuum saltem habitualem ad Deum relationem non tollit. Quam ingentem perversitatem diffuse satis libro præcedenti, dissert. 2. cap. 1. specul. 2. et 3. in solutionibus argumentorum exposuimus, ostendimusque peccatorem in actu exercito ha-

bere proprium bonum pro Deo suo, et dicere cum Judæis Luc. XIX : *Nolumus hunc* (Christum) *regnare super nos ;* et ob hanc causam de gulosis affirmare Paulum Philipp. III. quod *eorum Deus venter est.* Et Ephes. V. avaritiam esse *idolorum servitutem*, quia, ut ait Chrysologus : *Avari statera iniquissima est ; plus enim in ea ponderat obolus, quam Deus ;* plus nummus, quam anima. In hanc porro perversitatem, seu ordinis inversionem non incurrit qui venialiter peccat, quia caritatem, qua in ultimum finem ordinamur, non lædit. Et ideo tam frequenter docet D. Thomas, peccatum veniale referri habitualiter in Deum, quatenus vel caritatis habitum, compatitur, qui ex natura sua omnia in Deum referre natus est, nisi per accidens opus sit hujuscemodi relationis incapax ; vel quatenus peccans venialiter peccatum in proprium bonum refert, quod habitu caritatis in Deum permanenter relatum est ; vel tandem quia, licet caritas non habeat dominium directum in peccata venialia, quæ non potest in Deum referre, neque enim potest fieri propter Deum quod displicet Deo, habet tamen dominium indirectum, quatenus prohibere potest ne ea fiant, licet non semper impediat : sicut dispositiones pravæ remanentes post justificationem subjiciuntur dominio caritatis, non quod hæc possit eorum actus imperare, sed quia ne prorumpant in actus, prohibere jure potest. Sed de his plura loco citato, ubi objectiones contra has veritates militantes ex dependentia actionum humanarum ab ultimo fine petitas diluimus.

Sequitur tertio, per peccatum mortale induci inordinationem per se irreparabilem, secus per peccatum veniale, quia cum peccatum mortale destruat caritatem et ordinem ad ultimum finem, convellit etiam omne principium intrinsecum vitæ spiritualis, quod cum non tollat peccatum veniale, salvat etiam principium, quo damna ab ipso importata resarciri queant. Unde D. Thomas quæst. 72. art. 5. ait : « Deordinatio mortis, quæ est per remotionem principii vitæ, est irreparabilis secundum naturam ; inordinatio autem ægritudinis reparari potest propter id, quod salvatur principium vitæ. Similiter est in his, quæ pertinent ad animam. Nam in speculativis, qui errat circa principia, impersuasibilis est ; qui autem errat salvatis principiis, per ipsa principia revocari potest. Et similiter in operativis, qui peccando avertitur ab ultimo fine, quantum est ex natura peccati, habet lapsum irreparabilem ; et ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus. Qui vero peccat citra aversionem a Deo, ex ipsa ratione peccati reparabiliter deordinatur, quia salvatur principium ; et ideo dicitur peccare venialiter, quia scilicet non ita peccat, ut mereatur interminabilem pœnam. » Quam doctrinam repetit, et pro more nova luce perfundit S. Præceptor quæst. 88. art. 1. dicens : « Peccatum aliquod mortale dicitur ad similitudinem morbi, qui dicitur mortalis ex eo, quod inducit defectum irreparabilem per destitutionem alicujus principii. Principii autem spiritalis vitæ, quæ est secundum virtutem, est ordo ad ultimum finem ; qui quidem si destitutus fuerit, reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solum per virtutem divinam ; quia inordinationes eorum, quæ sunt ad finem, reparantur ex fine : sicut error, qui accidit circa conclusiones, per veritatem principiorum. Defectus ergo ultimi finis non potest per aliquid aliud reparari, quod sit principalius, sicut nec error, qui est circa principia. Et ideo hujusmodi peccata dicuntur mortalia, quasi irreparabilia. Peccata autem, quæ habent inordinationem circa ea, quæ sunt ad finem, conservato ordine ad ultimum finem reparabilia sunt, et hæc dicuntur venialia. »

Sequitur quarto, peccatum mortale destruere omnes virtutes infusas, secus vero veniale. Quia cum quodlibet mortale funditus evertat caritatem infusam, interire virtutes necesse est, utpote quæ uni caritati, cujus sunt proprietates, innixæ sunt. Fidem tamen, et spem post tantum tot virtutum naufragium remanere, alias ostendimus, sed languidas illas, informes, et, ut ita dicam decoloratas, nec sub ratione virtutis simpliciter. At vero peccatum veniale ordinem ad ultimum finem non destruit, caritati non adversatur, nec divinæ infusioni obicem ponit : ergo compatitur virtutes infusas in caritate radicatas, tametsi non negem, iterata peccata venialia ad eorum disponere corruptionem, sicut et ad interitum caritatis viam parant. Quin et vere affirmari potest, peccatis venialibus virtutes infusas diminui, sin entitative, certe operative, quatenus venialium frequentia impediuntur virtutum actus, vel saltem retardantur ; imo frequentatis venialium culparum actibus

possunt sensim, et paulatim generari habitus, quibus virtutes acquisitæ suffodiuntur, saltem in ratione virtutis perfectæ, quæ exigit ut prompte, suaviter, et expedite in actus suos prorumpat.

Sequitur quinto, peccatum mortale secum invehere reatum pœnæ æternæ, veniale vero temporalem duntaxat pœnam promereri; quia cum peccatum mortale destructione caritatis, et extinctione ordinis ad ultimum finem inordinationem natura sua irreparabilem inducat, consequens est illum, qui in peccatum mortale prolabitur, pœnam mereri interminabilem. Quod de peccante venialiter propter oppositam rationem dici nequaquam potest.

Sequitur sexto, peccatum mortale inferre homini malum, sin simpliciter, certe quadantenus infinitum, secus vero veniale. Quia nimirum mortale privat hominem non solum recto rationis ordine, non solum harmoniam et dependentiam inferiorum potentiarum a superioribus pervertit, non solum gratiam, et omnium infusarum virtutum comitatum a caritate indivulsum abigit, sed etiam hominem Deo ipso privat, quæ est jactura infinita : tantum enim est malum, quantum est bonum, quo privat : Deus autem est summum bonum et infinitum. Et, licet peccatum importet solum privationem Dei ut participatur a nobis gratia, caritate, et visione, quæ participatio finita est, et limitata; hoc tamen non impedit jacturam esse quodammodo infinitam : sicut enim visio beata, teste D. Thoma 1. p. quæst. 25. art. 6. ad 4. quamdam infinitatem habet nec ea potest aliquid excellentius fieri, quamvis per eam non nisi finite, et non comprehensive Deus videatur, et participetur : ita quia peccatum nos privat Deo videndo, infinitum homini detrimentum importat, nec eo potest aliquid deterius cogitari. Peccatum vero veniale e contra Deum a nobis non expellit : unde non nos privat eo bono, cujus possessio est summum bonum, et beatitudo nostra.

Sequitur septimo peccatum mortale esse in ratione offensæ Dei gravitatis et malitiæ simpliciter in genere moris infinitum. Quia per peccatum mortale offenditur Deus quantum offendibilis est; non enim gravius, vel atrocius offendi potest Deus, quam dum ab eo quoad affectum ratio ultimi finis aufertur, ut vilissimæ creaturæ asseratur. Quid enim horrendius esse, vel cogitari eo potest, qui Deum vult non esse, et desiderat ejus potentiam, justitiam, et sapientiam interire, quod peccatum mortale, quantum est de se, molitur? Unde Bernard. epist. 42 vocat peccata « quædam in Deum convitia; » aitque esse veluti vapores « de cœnoso lacu prurientis pectoris ebullientes, inundantes, et impingentes in serenitatem præfulgentis vultus Dei. »

Et, licet in quolibet actu peccati mortalis non inveniatur totus conatus possibilis ad offendendum Deum, hoc tamen nihil vetat; quia non contendimus peccatum mortale in ratione actus esse infinitum, sed in ratione injuriæ : quod autem major possit esse conatus, probat quidem, peccatum in ratione actus humani voluntarii esse finitum, sed non injuriam esse finitam, quia gravitas istius attenditur ex detrimento personæ offensæ illato, vel intentato : sicut, si quis Regem de throno depellere machinaretur, omnium humanarum injuriarum maximam illi inferret; quia, etsi majori voluntatis conatu posset illum regno dejicere, non tamen potest illum majori injuria afficere, magisque inhonorare, quam dum illum a regiæ majestatis dignitate ad vilis mancipii conditionem deprimere attentavit. Plures hujus veritatis rationes dedimus tractatu *de Incarnatione*, dissert. 2. c. 1. spec. 2, ubi ostendimus gravitatem injuriæ crescere ad incrementum dignitatis personæ offensæ, sicut valor et pretium satisfactionis, ad incrementum dignitatis personæ satisfacientis augetur : ostendimus etiam quod, licet persona offensa sit extrinseca injuriæ, ordo tamen ad personam illam est injuriæ intrinsecus; unde dignitas personæ tota quanta est, in injuriam refluit et redundat. Ostendimus etiam, quod, licet peccata inæqualia sint pro diversitate objectorum et circumstantiarum, tamen in ratione injuriæ majestatem Dei floccifacientis omnia conveniunt, omnia infinita sunt : sicut opera Christi inæqualis erant meriti, et valoris, attenta objecti dignitate; omnia tamen ex infinita personæ dignitate infinitam etiam hauriebant, et veluti sugebant dignitatem. Objectiones contra hanc doctrinam militantes loco citato *de Incarnatione* contritas invenies. Porro gravitatem illam infinitam non convenire peccato veniali planum est, cum non sit injuria simpliciter, nec a Deo

rationem ultimi finis auferre moliatur, ut abundantius quoque loco præfato *de Incarnatione*, specul. 3. stabilivimus.

Ex quibus omnibus vis rationis in probationem speculationis allatæ claret; si enim omnes, quæ mortale inter et veniale intersunt, differentiæ ex illa capitali profluunt, quod nimirum mortale divinam amicitiam dissolvit, plane relinquitur, illam essentialem habendam esse.

Dices: Videtur esse alia prior, illa nimirum, quam tradit D. Thomas q. 88. art. 1. ad 1. in hoc consistens, quod peccatum mortale sit contra legem, peccatum vero veniale non sit proprie contra legem, sed præter, vel extra legem. Verba S. Doctoris sunt hæc: « Perfecta ratio peccati, quam Augustinus ponit, convenit peccato mortali. Peccatum autem veniale dicitur peccatum secundum rationem imperfectam, et in ordine ad peccatum mortale; sicut accidens dicitur ens in ordine ad substantiam, secundum imperfectam rationem entis: non enim est contra legem, quia venialiter peccans non facit quod lex prohibet, nec prætermittit id, ad quod lex per præceptum obligat: sed facit præter legem, quia non observat modum rationis, quem lex intendit. » Quod autem illa ratio sit primaria, et essentialis in peccato, patet; tum quia peccatum ut sic, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem: ergo esse contra legem simpliciter, vel secundum quid, est prima, immediata et proximior differentia; sicut substantia et accidens sunt primariæ differentiæ entis. Tum quia omnes aliæ differentiæ a nobis assignatæ ex illa veluti e fonte fluunt; ideo namque peccatum expellit gratiam, eliminat caritatem, quia est contra legem, eamque violat; nisi enim eam violaret, caritatem minime fugaret. Ergo differentia assignata est primitiva, per se, et essentialis.

Respondeo, hæc omnia bene intellecta vera esse, nec a nobis dictis adversari. Etenim cum asseruimus, differentiam essentialem, quæ peccatum mortale inter et veniale intercedit, esse extinctionem et violationem divinæ amicitiæ et caritatis, non intelleximus de amicitia et caritate habituali, talis enim privatio est potius effectus peccati; ideo enim quis his supernaturalibus habitibus orbatur, quia amicitiam Dei per peccatum mortale et transgressionem legis violavit; sed intelleximus de perpetratione alicujus operis amori Dei, et proximi repugnantis, quod reapse idem est, ac si dixissemus, essentiam peccati mortalis esse operari vel omittere contra legem, cum amor Dei et proximi sit legum medulla, finis legis, et, ut Veritas dixit, *Unde universa lex pendet, et Prophetæ*. Imo nostra differentia est veluti formalior et accuratior: ideo namque peccatum aliquod est simpliciter, et non tantum secundum quid contra legem, quia per illud divina amicitia dirimitur, ut cum tollitur subjectio, et reverentia hominis ad Deum, puta blasphemia, idololatria, et hujusmodi; et quia per illud convictus societatis humanæ dirimitur, puta furto, homicidio, aliisque hujuscemodi peccatis: ergo id, quod est primordiale in peccato mortali, est divinæ amicitiæ læsio; tamdiu enim peccatum nondum est mortale, quamdiu per illud divina amicitia non violatur. Ex quibus facile respondere est probationibus in contrarium: fatemur enim, esse contra legem simpliciter esse peccatum mortale, esse contra legem secundum quid esse peccatum veniale; sed illud solum habet esse contra legem simpliciter, quod amicitiæ Dei legum omnium summæ adversatur; illud est præter legem, quod amicitiam Dei non lædit. Secunda vero probatio concludit solum, exclusionem gratiæ habitualis esse effectum consequentem actum contra legem patratum. Unde esse contra legem simpliciter, præcedit quidem privationem habitus gratiæ sed non violationem amicitiæ Dei, sed vel ad illam sequitur, vel indispensabiliter comitatur. Unde D. Thomas quæst. 7. *de Mal.* art. 1. ad 1. ait: « Communiter dicitur, quod peccatum veniale non est contra legem, sed præter legem, quia, si in aliquo recedit ab ordine legis, non tamen ipsum corrumpit, quia non corrumpit dilectionem, quæ est plenitudo legis. »

Ex his confutatæ manent variæ hæreticorum exerrationes, varia etiam Catholicorum placita non ita veritati consentanea. In primis confutatur hæresis Lutheri, Zwinglii, et Novatorum existimantium, peccatum mortale non distingui a veniali, nisi penes personæ peccantis conditionem, ita ut prædestinato, vel fideli omnia sint venialia; in reprobo, et infideli omnia sint mortalia. Confutata manet, inquam, hæc hæresis: tum quia in omnibus, sive prædestinatis, sive reprobis, semper illud, quod amicitiam Dei violat, quodve ordinem ad ultimum fi-

nem invertit, mortale est ob rationes allatas, quibus tota hæreticorum natio nunquam satisfaciet. Tum quia multi Sancti in peccata mortalia interdum lapsi sunt, ut de Davide, Petro, Magdalena sacræ Scripturæ testantur ; et tamen eos fuisse fideles et prædestinatos nemo inficiatur. Tum demum, quia contra apertam rationem est, ut peccatum ex circumstantia personæ dignioris, majoribusque beneficiis cumulatæ minuatur, cum potius gravius inde evadat, ut fuse supra demonstravimus.

Confutatur secundo opinio Gersonis 3. p. tract. *de Vita spirit.* existimantis peccatum veniale non ex natura rei a mortali secerni, sed ex mera Dei duntaxat misericordia, unum et non aliud peccatum ad mortem æternam imputante. Sed ex dictis clarum est, multa esse peccata, quæ Dei amicitiam non solvunt, ordinem ad ultimum finem et media cum illo necessario connexa non destruunt, unde illa ex natura sua lethalia non sunt. Imo ideo potius peccatum hoc, quam aliud Deus morti non addicit æternæ, quia de se veniale est. Hinc est, quod in Scripturis peccata venialia rebus per se minimis comparantur, ut culici Matth. XXIII, festucæ Luc. VI, fœno et stipulæ fundamento superpositis I. Cor. III.

Dices omnis offensa Dei potest a Deo puniri pœna mortis cum temporalis, tum æternæ, tum etiam annihilationis : ergo quod hanc pœnam non infligat, ex misericordia ejus proficiscitur.

Respondeo, quod, licet Deus quamcumque pœnam possit venialiter peccanti infligere, ut est supremus Dominus, non tamen ut justus judex ; peccatum enim veniale, ut antea diximus, et iterum postea dicemus, reatum pœnæ æternæ non inducit.

Dices iterum : Minima culpa venialis est deterior omni pœna, unde potius omnis foret subeunda pœna, quam ulla vel minima culpa admittenda. Ergo quod non infligatur tanta pœna, ex misericordia Dei est, infirmitati sese nostræ attemperante.

Respondeo, malum culpæ, et malum pœnæ esse diversi ordinis ; unde quod minima culpa sit pejor omni pœna, probat solum, culpam esse malum superioris ordinis, sed non quod omni culpæ etiam minimæ debeatur omnis pœna. Sicut, licet minimus actus virtutis sit melior omni bono ordinis pure naturalis, non tamen sequitur, cuilibet actui virtutis deberi in præmium omne omnino bonum ordinis naturalis, sed bonum virtutis esse ordinis superioris.

Insistes : quod est contra legem, est de se et ex natura sua peccatum mortale, ut ex D. Thoma diximus : sed peccatum veniale, puta leve furtum, est contra legem non furandi, mendacium jocosum contra legem non fallendi : ergo illa peccata sunt de se mortalia, tametsi ex liberalitate Dei pœna æterna in temporale commutetur.

Respondeo, peccatum veniale esse in triplici differentia : aliud est veniale ex genere suo, quod semper manet veniale, et intra propriam materiam nunquam fit mortale, ut verbum otiosum : aliud est veniale ex levitate materiæ, ut furtum pomi, aliud ex imperfecta deliberatione, ut turpis cogitatio ; vel motus infidelitatis judicium antevertens.

Nullum autem ex his venialibus est simpliciter contra legem ; non quidem primum, quia actus otiosus est de se indifferens, et caret solum ordine ad bonum finem : non etiam secundum peccatorum venialium genus, nec tertium, quia per hujusmodi actus lex simpliciter non violatur, lex quippe, cum agentibus liberis imponatur, ab iis solum violatur, qui libere et deliberate operantur : et cum bonum commune intendat, non violatur etiam simpliciter illis actibus, qui ob parvitatem materiæ nullum notabile nocumentum inferunt.

Urgebis : Illa peccata non differunt ex natura rei, quæ non differunt specie, id est, quæ eamdem habent specificam malitiam. Atqui peccatum mortale et veniale habent eamdem specificam malitiam ; malitia enim moralis sin formaliter, saltem fundamentaliter petitur ab objecto dissono regulis morum ; idem autem est objectum peccati mortalis et venialis ; puta furti in magna, vel parva quantitate ; magis enim, et minus non diversificat speciem, sed majorem, vel minorem perfectionem intra eamdem speciem importat : unde D. Thomas 1. 2. quæst. 18. art. 11. ait : « Tollere alienum in magna vel parva quantitate, non diversificat speciem peccati. » Ergo peccatum mortale et veniale non ex natura rei, sed ex divina duntaxat misericordia distinguuntur.

Respondeo, ex tam multis differentiis supra assignatis inter peccatum mortale, et veniale intercedentibus, manifeste constare malitiam mortalis, et venialis specie inter se differre. Et, licet idem materiale objectum respiciat utrumque peccatum ; formaliter

tamen, et moraliter objectum specie distinctum est, cum objectum mortalis sit simpliciter regulis morum dissonum, et legi contrarium, secus vero peccati venialis objectum. Quando vero D. Thomas ait : « Tollere alienum in parva, vel magna quantitate non diversificat speciem peccati, » dupliciter intelligi potest : primo ut velit, quod, cum tollitur alienum intra quantitatem ad peccatum mortale sufficientem, tunc major vel minor quantitas non mutat speciem, sicut intra quantitatem, et, ut ita dicam, sphæram venialem, major vel minor non mutat speciem. V. g., si furtum centum assium sit peccatum mortale, non mutat speciem furti, qui ducentos asses furatur : et si furtum assis sit peccatum veniale, furtum semiassis non mutat speciem venialis. Vel vult S. Doctor parvam, vel magnam quantitatem non diversificare speciem, id est non addere novam speciem supra speciem furti, sicut furtum in loco sacro addit speciem sacrilegii, furtum cibi ad victum omnino necessarii addit speciem homicidii. At vero magna quantitas non extrahit furtum a ratione furti, quamvis magna quantitas supra parvam addat majorem, et specie diversam oppositionem cum ratione.

REFLEXIO.

Ad illius monstri concitandum horrorem multis non opus est, cujus ipsum quidem nomen terrorem incutit et indignationem. Si mors, quæ corpus interimit, teste philosopho, terribilium est terribilissimum ; qua, quæso, execratione dignum est peccatum illud, quod mortem animæ infert, dum Deum, qui est vita animæ a corde submovet peccatoris. Quin quomodo detestandum non est portentum illud abominabile, quod nedum animæ, sed Deo ipsi (horribile dictu !) necem inferret si valeret? Peccator enim pro virili Deum molitur destruere, cujus attributa ad nihilum redigere conatur. Nam summum bonum floccifacit, qui apparentem creaturæ bonitatem essentiæ et fonti bonitatis anteponit. Supremum Dominum aspernatur, qui Regi regum obedientiam detrectat. Primum principium contemnit, qui se illi subdicit, seque primam causam peccando erigit, facitque Deum servire iniquitatibus suis. Summum et æquissimum Legislatorem offendit, cujus leges calcat, eoque libentius ea patrat, quæ sint ejus interdicta mandatis. Judicem non agnoscit, cujus nec minis cietur, nec pœnas timet, nec indignationem reveretur. Omniscium ubique præsentem, omnia intuentem petulanter irridet, et veluti subsannat, in cujus oculis inverecunde provocat spectatorem. Benefactorem benevolum et præamantem, ejusque amorem et beneficia despicatui habet, cujus donis injuriis respondet, et quod nefarium est, beneficia convertit in instrumenta injuriæ. Ultimum denique finem ingenti contumelia lædit, non contentus ab eo recedere, nisi finis ultimi et felicitatis rationem in vili creatura turpissime collocet.

Quam mortale est, unde mors intravit in mundum, quod corpus interimit, quod nos in Adamo immortalitate exuit, quod animæ mortem infert sempiternam, quod ipsi Regi sæculorum immortali et invisibili mortem afferre tentat. Et tamen homo natura mortis pavidus peccatum mortale amat, et ita amat, ut illi sit loco Dei, quod summa malorum est, et summum malum. Nam quod de quibusdam Apostolus dixit, de omnibus verum est peccata lethalia patrantibus : *Quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum.* Nam Deum sibi fingit in creatura, qui creaturam diligit supra Deum. Opportune Hieronymus *in Psalm.* LXXX : « Quæcumque vitia habemus, et quæcumque peccata tot recentes habemus Deos. Iratus sum, ira mihi Deus est. Vidi mulierem, et concupivi; libido mihi Deus est. Unusquisque enim quod cupit, et veneratur, hoc illi Deus est. » Porro quæ major mentis cæcitas, quæ durior cordis iniquitas, quam mortem sic diligere, ut illi, per quem omnia vivunt præferatur, et sæpe, et quotidie, et animi gratia, et voluptatis ergo præferatur? Non enim peccant, quia vel ignorant, vel coguntur, sed quia placet, et peccare delectat. Ubinam gentium sumus? Ubi religio? Ubi ratio? Ubi sensus communis?

Mortem peccati pœnam execrantur homines, et peccatum mortis causam amant : et, ut S. Aug. *in Ps.* XXXII *et* XXXVII ait, « Flagella sua dollent homines ; quare flagellantur, non dolent. Perversi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. » Nec pœnam peccando fugient, quæ a peccato indivulsa est ; nam omnis inordinatus animus pœna est sibi ; et quisquis malus est, torqueatur necesse est seipso tormento. « Ipse enim pœna sua, quem torquet conscientia sua, » inquit August. *in Psalm.* XXVII. conc.

2. Et ideo observat idem Pater, omne peccatum esse mendacium, quia promittit vitam et voluptatem, et mortem infert, amaritudinem invehit. « Non frustra dici potest, » inquit lib. 14 *de Civit.* cap. 4, « omne peccatum esse mendacium; non enim fit peccatum, nisi ea voluntate, qua volumus ut bene sit nobis, vel nolumus ut male sit nobis. Ergo mendacium est, quod cum fiat ut bene sit nobis, hinc potius male est nobis : vel cum fiat ut melius sit nobis, hinc potius pejus est nobis. »

Sed dicis : Non mortem, non pœnam, non vitium, non peccatum amo, creaturas duntaxat amo, memetipsum amo, non ut moriar, sed ut dulcius, suaviusque vivam. Audio, sed doleo. Non prohibuit teipsum, aliosque amare Deus, qui caritas est : dilectionis præceptum iteravit, qui ignem amoris venit mittere in terram, volens ut accendatur : sed ordinatum vult amorem, alia amari præcipit ut media, seipsum ut finem. Itane creaturas amare vis, solum Deum amare non vis ? Quam præclare, quam ignite Augustinus *in Psalm.* LXXIX : « Quid amas, ut Deum non ames ? Dic mihi ; ama si potes aliquid, quod ille non fecit. Circumspice universam creaturam, vide utrum alicubi cupiditatis vitio tenearis, et a diligendo Creatore impediaris, nisi ea re, quam creavit ipse, quem negligis. Quare autem amas ista, nisi quia pulchra sunt ? Possunt esse tam pulchra quam ille, a quo facta sunt ? Miraris hæc, quia illum non vides : sed per ea, quæ miraris, ama quem non vides. Interroga creaturam ; si a seipsa est, mane in illa ; si autem ab alio est, non ob aliud perniciosa est amatori, nisi quia præponitur Creatori. »

SPECULATIO III.

Præfiniuntur regulæ, quibus peccatum mortale a veniali discernatur.

Licet periculosum admodum sit, et lubricum in hac materia aliquid definire, unde dixit August. in *Enchirid.* cap. 72 : « Quæ sint levia, et quæ sint gravia peccata, non humano, sed divino pensanda sunt judicio; » casum tamen salebroso in itinere Deo donante cavebimus, si S. Thomæ vestigia premanus, ex quo sequentia documenta elicimus.

Sciendum ergo primo, ad peccatum mortale requiri perfectam deliberationem. Ita D. Thomas quæst. 74. art. 6, ubi docet contingere peccatum esse in ratione dupliciter : « Uno modo quando imperat illicitat passiones, sicut quando homo ex deliberatione provocat sibi motum iræ, vel concupiscentiæ : alio modo quando non reprimit illicitum passionis motum, sicut cum aliquis postquam deliberavit, quod motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, et ipsum non expellit. » Et ad 3 : « Delectatio dicitur morosa, non ex mora temporis, sed ex eo, quod ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamen eam repellit, tenens, et volvens libenter, quæ statim ut attigerunt animum, rejici debuerunt. » Et ratio est, quia motus nostri in tantum sunt culpabiles, in quantum sunt voluntarii ; in tantum autem sunt perfecte voluntarii, in quantum sunt deliberati. Porro ad peccatum mortale, quod est plena et consummota culpa requiritur perfectum voluntarium : ergo ad peccatum mortale requiritur perfecta deliberatio ; subindeque imperfecta deliberatio se habet ad peccatum sicut parvitas materiæ, quæ excusat a mortali.

Ex quo sequitur, requiri etiam ad peccatum mortale advertentiam, sine qua utique non poterit esse deliberatio. Illud tamen diligenter observandum est, non exigi semper ad peccatum mortale deliberationem, vel advertentiam formalem, aut actualem, cum sæpe ex ignorantia peccemus, et multi sint rebelles lumini, scientiam viarum Domini nolentes ; sed sufficere virtualem quæ contingit quando quis potest et tenetur advertere, nec advertit ; tunc enim est voluntarium indirectum, et in causa, ut in dissertatione de probabilitate, tomo superiori fusissime declaravimus. Porro tunc adest deliberatio formalis, vel virtualis ad peccatum sufficiens, quando judicium non est absorptum, ligatum, vel impeditum : quod poterit homo dignoscere, si possit sese supra suos actus reflectere, si impetu passionis non obruatur ut contingere in motibus primo primis assolet, in quibus tamen peccatum sæpe timendum, in viris præsertim parum timoratis, qui raro peccato obsistunt, et in quibus vix motus primo primi a secundo primis discerni queunt.

Sciendum secundo, posita advertentia et deliberatione rationis, prolabi hominem in peccatum mortale, nedum si voluntas consentiat, sed etiam si se habeat negative, nec

conetur ipsum peccati motum reprimere. Ita enim aperte tradit D. Thomas art. 7. citato et quæst. 15. *de Verit.* art. 4. Quia nimirum tunc voluntas præbet consensum interpretativum, cum pravum motum in rationem insurgentem tenetur cohibere obligatione naturali longe arctiori ea, qua tenetur Magistratus tumultuarios populi seditiosi impetus comprimere. Et tunc maxime verum probatur tritum illud adagium : « Qui tacet, consentire videtur. »

Non inficior tamen, justis interdum de causis voluntatem ad resistentiam positivam non teneri, puta si sit periculum consensus; quædam enim diu revolvi mente non possint, quin afficiant vel emolliant, ut patet in tentationibus luxuriæ, et vanæ gloriæ, aliisque illecebrosis, quas propterea Patres spiritales fuga potius, quam impugnatione superandas docent, quia sæpe tentatio augetur, dum illi tentatus conatur obsistere. Quod præsertim a scrupulosis, illis maxime qui constantem non peccandi voluntatem Dei gratia sentiunt, observandum velim. Illis enim suadent viri spiritales, ut animum a tentatione avocent, ne continua voluntatis pugna mentem, cerebrumque lædant, et pacem animi, spiritusque dulcedinem viris piis adeo ad sacra exercitia necessariam bellis intestinis et superstitiosis anxietatibus interrumpant. Similiter non sunt necessario cohibendi hujusmodi involuntarii motus, si propterea cessandum foret ab occupatione honesta, puta prædicatione, doctrina, sacramentorum administratione, a quibus nequaquam abstinendum est, nisi sit periculum consensus : quod a rectoribus animarum observari omnino velim ; quid enim illis proderit mundum, animasque sibi creditas lucrari, animæ vero suæ vel per unius peccati mortalis consensum detrimentum pati ? Aut quam commutationem dabunt pro anima sua ? Quod dixi de occupatione spiritali, de corporali, proportione servata, intelligendum est. Medici enim et chirurgi corpus nudum videre, et tangere citra periculum consensus possunt, aliasque suæ artis operationes edere, quæ forent in speciem indecoræ, et reipsa male sonantes essent, nisi boni communis et reipublicæ utilitate, atque christiana erga infimos sanandos caritate honestarentur.

Quarum exceptionum ratio est, quia, licet præceptum non consentiendi malo sit negativum, subindeque obliget semper et pro semper; præceptum tamen motibus involuntariis resistendi est affirmativum, sicque non obligat, nec urget, cum adest excusatio rationabilis. Monent etiam Doctores videndum esse, an illa actio per se licita, ex qua sequitur motus concupiscentiæ, vel tentatio prava. sit parum, vel multum ad tentationem causandam proclivis ; et si non sit cum illa non nisi remote connexa, sufficere honestam utilitatem, ut operatio illa minime relinquatur. Sic non tenetur Christianus ab equitando, certisque cibis in communi usu apponi solitis, tametsi forte calidioribus abstinere, ne motus sensualitatis citra periculum consensus insurgant, modo tamen motus illos nec quærat antequam sint, nec amet cum adsunt. Viri tamen spiritales, et christianæ perfectionis amantes ab illis debent utilitatibus temporalibus, quantum per vires et prudentiam licet, sibi temperare, qui ad perfectionem castitatis, sicut et aliarum virtutum continuis votis aspirare debent. Unde Salvianus expendens illud Matth. v : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam*, etc. sic egregie fatur : « Perfectæ ac sincerissimæ sanctitatis volens cultores suos facere Salvator, jussit ab iis cautissime etiam minima vitari : scilicet ut quam pura est pupilla oculi, tam pura esset Christiani hominis vita ; et, sicut salva intuitus incolumitate pulveris labem in se oculus non reciperet, sic vita nostra labem in se penitus impudicitiæ non haberet. » Quod confirmat ex illis verbis Marc. ix : *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum*, etc. Quæ vera esse ait, « non quod membris suis quis privare se debeat, sed quia tam necessariæ nobis sunt quædam domesticorum obsequiorum necessitudines, ut his quasi oculis interdum quasi manibus utamur, et recte nobis præsentium ministeriorum officia subtrahamus, ne æterni ignis tormenta patiamur. » Si juxta Sanctos necessariis nos ultro privare debemus, ne peccemus, quanto magis utilia resecanda sunt.

Sciendum tertio, cogitationem voluntariam et deliberatam de objecto illicito, et sub mortali prohibitio, esse peccaium mortale, etiamsi desit operis exequutioni mandandi voluntas. Quæ cogitatio dicitur morosa, non ex mora temporis, sed quia ex libero voluntatis imperio intellectus in illo objecto sordido revolvendo occupatur. Porro de quibusdam cogitationibus morosis res est adeo constans, ut sit pene de fide. Colligitur enim ex illo Matth. v. vers. 29 : *Omnis qui*

viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Ubi Chrysost. hom. 17. id explicat etiam de eo, qui aspicit ut oblectet se ejus aspectu. Et Hilar. c. 3. ait : « Cum fornicationis opere ponitur illecebrosa visus transeuntis affectio. » Colligitur etiam ex illo Job. XXXI. vers. 1 : *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.* Quod de cogitatione cum delectatione morosa intelligit glossa interlinearis. Quam cogitationem morosam esse peccatum mortale satis indicat idem Propheta patiens, dum subdit : *Quam enim partem haberet in me Deus* ? Idipsum probat D. Thom. q. 74. art. 8. ex August. lib. 22. *de Trinit.* cap. 12 ibi : « Totus homo damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animam talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per Mediatoris gratiam remittantur. » Ut autem recte subsumit S. Thomas, « nullus damnatur nisi pro peccato mortali. » Ergo consensus in delectationem morosam est peccatum mortale. Hinc Gregorius, Hieronymus, Bernardus, aliique Patres tam sollicite monent, cogitationes malàs statim extinguere, incentiva cogitationum in mente jugulare, et parvulos Babylonis allidere ad petram : et quia semper caro superflua generat, ideo cogitationes pravas vir sanctus ferro sollicitudinis rescindit, pœnitentiæ ardore consumit, nec cogitationes suas dilatari carnali voluptate permittit ; quia eo semetipsum judicans subtilius ferit, quo districtum judicem præstolatur vicinum.

Ratio etiam D. Thomæ id suadet, quia nullus voluntariæ delectatur, nisi de eo, quod est conforme appetitui, non solum sensitivo, sed etiam rationali, seu voluntati ; alias illa delectatio non foret voluntaria. Ergo quod aliquis morose cogitet, seu delectetur de malo opere cogitato, ex eo provenit, quod erga illud opus afficitur ; nec potest in tali cogitatione delectari, nisi consentiat, quod affectus suus sit in opus illud inclinatum. Atqui habere affectum deliberatum erga peccatum mortale, non potest non esse mortale peccatum : ergo cogitatio et delectatio morosa de objecto illicito, et sub mortali prohibito peccatum mortale est. Quorum omnium profunda radix sæpe ab Aristotele, sæpius a D. Thoma inculcatur ; quia nimirum delectationes eo modo sunt bonæ vel malæ, subindeque licitæ vel prohibitæ, quo operationes, quas consequuntur ; ergo quando operationes sunt illicitæ, delectari vel cogitatione de illis, licitum esse non potest, et corruptum affectum omnino supponit hujusmodi sordidarum cogitationum agitatio, quia libenter cogitare de iis delectamur, quæ amamus, et, ut Veritas ait, *de corde exeunt cogitationes.*

Nec obest si dicas, actum illum esse inefficacem. Non obest, inquam, quia hoc non impedit, quin actus cogitationis morosæ ebibat objecti cogitati malitiam : actus quippe non sumit speciem ab objecto producto, sed movente, et inspecto : quia ergo objectum pravum morose cogitatum affectum allicit, et rationem movet, non potest non refundere malitiam in actum. Alias cogitatio morosa de opere perpetrato, puta fornicatione, vel homicidio, absque intentione illud iterum non perpetrandi, non foret culpa lethalis ; quod omni rectæ rationi repugnat.

Ex his plura consectaria, necnon tacitarum plurium objectionum solutiones derivantur.

Sequitur enim primo, delectationem morosam eadem infici malitia, qua sordet opus, subindeque delectationem morosam de furto in Ecclesia esse sacrilegium ; delectationem morosam cum rapta, nupta, virgine Deo sacra diversam induere fœditatem. Cum enim delectatio morosa speciem sortiatur ab objecto, a specie distincto objecto distinctam quoque haurire turpitudinem necesse est. Nec valet subterfugium quorumdam Neotericorum dicentium hujuscemodi cogitationum inanibus oblectamentis non intendi injuriam loci sacri, conjugii, vel personæ Deo dicatæ, sed solius avaritiæ, vel libidinis expletionem. Non inquam, valet ; hoc enim non impedit, quominus his cogitationum, tametsi sterilium sordibus peccet qui eas versat contra justitiam, et religionem, ut enim virtutes violentur, non exigitur ut per se intendatur earum injuria, sed ut ametur actus, in quo talis injuria invenitur, quia tunc indirecte vult injuriam, qui vult actum injuriosum. Et ita contingit in omni ferme peccato mortali, in quo peccator vellet, si posset citra Dei injuriam, solius cupiditatis satietatem, sed « ex hoc ipso (verba sunt D. Thomæ q. 88. art. 2. ad 1.) quod aliquis eligit id, quod repugnat divinæ caritati, convincitur præferre illud caritati divinæ, et per consequens plus amare ipsum, quam Deum. » Et certe, si morosus ideo non

incurreret in sacrilegii, vel adulterii labem, quia hunc actum inefficaciter solum desiderat, nec etiam decideret in furti, vel simplicis fornicationis malitiam, quam indirecte duntaxat, et inefficaciter concupisceret, quod a veritate prorsus alienum est. Quare, sicut qui in cogitatione sacrilegi furti amaret injuriam loco sacro illatam, directe sacrilegium, sed indirecte furtum committeret : ita qui directe delectatur de furto sacrilegio annexo, directe quidem furatur, sed indirecte sacrilegus est, et utrumque peccatum committit necessario in confessione aperiendum.

Sequitur secundo, quod qui delectatur de esu carnium die prohibito. si talis dies se teneat ex parte objecti, contrahit peccatum mortale; secus si delectatio sit de carnibus solum secundum se spectatis, sub qua ratione non sunt prohibitæ. Unde a veritate aliena est regula illa quorumdam casuistarum existimentiun, quod in his, quæ sunt jure dumtaxat positivo prohibita, possumus cogitatione delectari, quia de se possunt non esse mala, sublata lege, et quia legislator solos actus externos prohibere sollicitus est. Verum falluntur, quia sicut stante prohibitione non licet interius concupiscere opus vetitum ; ita nec in ejus cogitatione morosa delectari. Quia hoc ipso, quod Legislator actum externum, licet de se indifferentem prohibuit, opus externum sit objectum prohibitum et malum, si aliqua formalis, vel virtualis ad legem reflexio fiat : unde nullum terminare potest affectum voluntatis, nisi ipsum inficiat.

Sequitur tertio, quod qui cum delectatione spectat et videt duellum, bellum injustum, ludum impudicum, peccat mortaliter, si delectatio sit de opere illo malo, quia tunc affectus in opus illud inclinatur ; si autem delectatio sit de sola visione, curiositate, pugnantium agilitate, et dexteritate, a mortali fortassis excusabitur. Sed hæc omnia periculis plena sunt, quia vir Christianus ex opere malo quomodocumque, vel a quocumque fiat non gaudium, sed mœrorem elicere debet : et industria mali et in malo horrenda est bonis. Maxime quia homo pronus ad malum ab adolescentia sua non solum ex inclinatione dexteritatis sæpe fertur in amorem vitii, subindeque periculo se exponit; sed etiam internum amorem vitii, et in recessu cordis latitatem tegit specie curiositatis, et amoris proprii tenebris occæcatus intus ardentem cupiditatem non discernit, quia sæpe mentitur iniquitas sibi, et mens sibi ipsi blanditur; et aliud est in superficie mentis, aliud in radice cordis.

Sequitur quarto, delectationem morosam de opere, quod est peccatum veniale, esse etiam peccatum veniale : v. g., delectatio de mendacio, cogitatio de risu superfluo, de scurrilitate, de comestione lauta et oppipara iisdem sordent inquinamentis, quibus opera illa inficiuntur.

Sequitur quinto, quod si delectatio non sit de opere ipso, sed de cogitatione sola, asserendum est cum D. Thoma quæst. 78 art. 9. per se non esse peccatum mortale, sed quandoque veniale, quandoque nullum. Quia « delectatio de cogitatione sequitur inclinationem affectus in cogitationem ipsam : cogitatio autem ipsa secundum se non est peccatum mortale, imo quandoque est veniale tantum, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea ; quandoque autem sine peccato omnino, puta cum aliquis utiliter de ea cogitat, sicut cum vult de ea prædicare, vel disputare. » Porro ad discernendum, an delectatio sit de cogitatione, vel de opere cogitato, licet sæpe difficile sit, et laqueis septum, dignosci tamen potest in motivo delectationis; si enim moveatur ab opere cogitato, delectatio de illo est; si vero a cogitatione rara, nova, acuta, erudita, utili, pia, a cogitatione moveri delectationem, in viris præsertim timoratis, censendum est. Sed in his eximia spiritus prudentia, et magnis precibus opus est.

Sequitur sexto, pro nuptis hanc regulam servandum esse : cogitationes, et delectationes sunt licitæ, quand operatio licita est, sive sit præsens, sive præterita, sive futura ; quia differentia præteriti et futuri non variant speciem moris de bono in malum. Sæpe tamen in illis cogitationibus peccatum veniale contingit, ut cum solius delectationis gratia hæc mente revolvuntur, quia etiam opera licita solo voluptatis amore elicita, culpa non vacant, vel cum hujusmodi rerum memoria justa necessitate, vel pia utilitate caret. Imo potest in his peccatum mortale tunc accidere, si periculum voluntariæ pollutionis, vel mali consensus immineat.

Sequitur septimo, peccatum esse delectari de malo actu, licet non male, et absque culpa patrato. V. g., licuit quidem Jacob, quamdiu per ignorantiam facti arbitrabatur Liam esse uxorem suam, in opus, delectationemque consentire : sed non liquit illi in

eo actu depulsa ignorantia delectari, quia actum per se malum, et per accidens solum excusatum, amare illicitum esse certum est, sicut non licet de homicidio in somnis, vel furore patrato gaudere. Vide plura de his materiis apud auctores : illas aliquando rerum latius Deo dante persequemur, si theologiam moralem, quam adornamus, consummare per vires liceat. Illud tamen, mi theologe, monendus es, ut periculosis molliculorum opinionibus non credas, si sis christianæ puritatis inquisitor.

REFLEXIO.

Cum sæpe non parva sit venialia a mortalibus discernendi difficultas, si salutis tuæ amans es, si Deum, cui unum peccatum displicet, sincere diligis, sicut a facie colubri fuge quodcumque peccatum. Quamvis enim in venialia sæpe sæpius prolabi nos infirmitas humana compellat, divinaque providentia sinat ; quia, ut Greg. Magnus lib. 5. *in lib. Regum*, ait : « Magna prælia electis permittit Deus, quæ vincant, levia excitat, in quibus cadant, ut victoria fortium magna sit, casus innoxius, ut cadentes se facile erigant, et eos fortia, in quibus victores steterant, non extollant. » Sed tamen miseræ peccandi venialiter necessitati liberæ non adjicias voluntatis electionem ; peccata ex subreptione venialia te nimium et frequentius invadunt, quam ut ad deliberata sponte venialia prolabaris. Ne tibi frequentia actuum familiare tibi sit quodcumque peccatum, quia, ut Cyprian. serm. *de unit. Eccles.* monet, « Plus metuendus est et cavendus inimicus, cum latenter obrepit. » « Semper diabolus bono operi imminet, » addit Hieron. lib. 4. comm. *in Jer.*, « ubi que gradientibus ponit laqueos. »

Ne ultro quæras peccata venialia, quibus opera tua etiam justa farta sunt et obscurata. An non sæpe apud Augustinum lib. 10. *Confess.* per multa capita legisti, quod dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transimus in ipso transitu nobis insidiatur laqueus concupiscentiæ ; et quod cum salus sit causa edendi et bibendi, adjungit se tanquam pedissequa perioculosa jucunditas, et plerumque præire conatur, ut ejus causa fiat, quod salutis causa nos facere vel dicimus, vel volumus : nec idem modus utriusque est, nam quod salutis satis est, delectationi parum est. « His tentationibus, » inquit humillimus Augustinus cap. 37, « quotidie conor resistere : certo quotidie adversus concupiscentiam manducandi, et bibendi. Quis est, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum : ego autem non sum, quia peccator homo sum. Delectatio carnis meæ, » addit cap. 33, « sæpe me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur, ut patienter sit posterior; sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere, ac ducere conatur. Ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio. »

Idem in aliis innumeris, singulis horis, et ferme momentis accidit; hinc curiositas, inde loquacitas, illinc vanitas multiplices insidias struunt. Nam, ut idem sanctissimus Pater cap. 35. deplorat, « in quammultis minutissimis, et contemptibilibus rebus curiositas nostra quotidie exoritur, et quam sæpe labamur, quis enumeret? « Quid autem dicemus de peccatis linguæ, quam Jacobus *universitatem iniquitatis*, Augustinus cap. 37, « fornacem quotidianam » appellat? Quamvis enim Tullius effutierit, nullum unquam verbum, quod revocare vellet, se emisisse ; attamen, ut ait Augustinus epist. 7, « hæc laus, quamvis præclarissima videatur, credibilior est de nimium fatuo, quam de sapiente perfecto. » Porro quis vanæ gloriæ, et proprii amoris ubique sua quærentis, et in omnia opera nostra irrepentis circumstantia decipula enumeret? Cum sæpe homo de ipso vanæ gloriæ contemptu vanius glorietur, ideoque non jam de ipso gloriæ contemptu glorietur ; non enim eam contemnit, cum gloriatur intus. Hinc libro laudato cap. 38, ait August. : « Sermo ore procedens, et facta, quæ innotescunt hominibus, habent tentationem periculosissimam ab amore laudis, quæ ad privatam quamdam excellentiam contrahere emendicata suffragia tentat. »

Hæc cum ita sint, peccata venialia ubique occurrentia, et insidiantia timeamus, et caveamus, ne quibusdam ruinæ suæ gradibus desidiosa mens in foveæ lapsus impellatur. Quia, si, teste Gregorio lib. 5. *Moral.* cap. 8, « solus in illicitis non cadit, qui se aliquando et a licitis caute restringit : » quomodo non cadet qui a peccatis venialibus per se illicitis sibi non temperat? Si Deum times, peccata venialia time, quia, etsi veniale, ut docet S. Thomas, nunquam fieri possit mor-

tale, cum essentiale inter utrumque discrimen intersit ; ad mortalia tamen sensim disponitur, qui spernit modica, et contemptui legis assuescit, qui eam tametsi leviter, frequenter tamen transgredi delectatur. « Quid autem interest ad naufragium, » inquit August. epist. 108, « utrum uno grandi fluctu navis operiatur, et obruatur, an paullatim subrepens aqua in sentinam, et per negligentiam derelicta, atque contempta impleat navem, atque submergat? » Ergo, si mortalia times, venialia ne prosequaris. Si pœnam times, peccata venialia time, nec ea contemnenda putes, quibus Deus ignem paravit flammis inferni sola duratione inferiorem. Ergo per quotidianum examen conscientiæ suæ ascendat homo adversum se tribunal mentis suæ, et constituto in corde judicio adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidam sanguis animi confitentis per lacrymas fluat. Nam, ut ait August. lib. 50. *Homiliarum* hom. 50, « nec multa remanebunt peccata, sive parva, sive magna ; quia aut ab homine pœnitente, aut a Deo judicante plectuntur. »

DISSERTATIO II

De causis peccatorum.

In confesso est apud omnes, voluntatem esse causam omnium peccatorum, cum scilicet producit actus inordinatos, et debita ad regulas morum, quæ sunt ratio, et lex commensuratione destitutos. Hanc porro inordinationem causat voluntas, quatenus eum in actum prorumpit, cui difformitas annexa est. Si autem interroges, an voluntas antequam peccet, aliquo defectu laboret, quo peccet? Respondebo, quod non solum in voluntate, prius quam in actum peccati fundatur, inest naturalis ille defectus creaturis omnibus intellectualibus insitus, nimirum peccabilitas, quæ naturæ ex nihilo productæ consectarium est, utique prioritate temporis actualis peccati partum præcedens; sed insuper voluntas peccato gravida, et ad peccatum accincta prius natura, quam actu peccet, laborat defectu voluntario, et actuali in hoc consistente, quod in illo priori, antequam pariat iniquitatem, veluti concipit, seu est libere ad malam operationem determinata, constituitque se primum principium actuale pravæ operationis per voluntarium a ratione, et lege recessum, seu non subjectionem ad superiorem. Causa enim est prius determinata ad effectum, quam ipsum producat ; et principium actuale operationis præcedit natura operationem ; operatio quippe non prosilit, nisi a principio actuali, et a causa ad agendum determinata. Et, quia voluntas in ordine deficiendi, et peccandi prima causa est a nullo dependens, ideo ipsamet libere seipsam principium actuale deficiens constituit, et Deum ad concurrendum ad materiale pertrahit, facitque illum servire iniquitatibus suis.

Nec sequitur voluntatem peccare ante peccatum, quia nullum est peccatum, nisi sit actus, qui nondum intelligitur. Nisi malis dicere, esse peccatum non consummative complete, et in facto esse, sed in procinctu, initiative, et in fieri. Hoc, quod summe notandum est, supposito, interiores, exterioresque causas peccati examinemus.

CAPUT I.

DE INTERNIS PECCATORUM CAUSIS.

Ad interiores causas peccati pertinent et subjectum, in quo recipitur, et defectus interiores, tam ab intellectu, et voluntate, quam ab appetitu sensitivo proficiscentes. De illis ergo omnibus ordine dicendum est.

SPECULATIO I.

Non solum voluntati, sed etiam appetitui sensitivo, imo et rationi inesse peccatum, nedum quoad materiale, sed etiam quoad formale, probabilius est.

Tria supponit hæc speculatio, quorum duo apud omnes recepta sunt. Primum est contra Manichæos, nimirum hominem esse subjectum peccati, et non solum cacodæmonem. Cum enim homo sit liber, et bonitatis et malitiæ capax est. Secundum est contra Pharisæos, solam malitiam in actibus externis constituentes, quos reprehendit Veritas Matth. v.

Sed eorum error patet et ex illo Psalm. LX : *Iniquitatem si aspexi in corde meo;* et ex nono, decimoque præcepto, et evidenti ratione. Quia maxime actui interiori convenit libertas, quæ potest et a bono incommutabili averti, et ad commutabile converti. Tertium, quod supponit, est in actibus membrorum exteriorum formale peccati non inveniri; quod negant illi, qui censent, actum externum addere aliquid malitiæ actui interiori. Sed nostra doctrina tanquam constans supponenda est; quia potentiæ exteriores non sunt formaliter liberæ, ut est evidens : ergo non possunt producere actum formaliter liberum; ergo nec formaliter bonum, vel malum, alias ferrentur extra objectum suum specificativum, et adæquatum; solum ergo materiale peccati possunt producere. Difficultas ergo restat de appetitu sensitivo, et ratione.

Prima pars de appetitu sensitivo.

Probatur prima pars asserens, non solum in actibus voluntatis, sed etiam in motibus appetitus sensitivi, prout est in homine, posse formale peccati venialis inveniri. Probatur, inquam, verbis, et ratione D. Thomæ, qui q. 74. articulo secundo (ubi concludit solam voluntatem non esse subjectum peccati) tertio loco sibi objicit hoc argumentum, quo veluti fulcro innititur opposita sententia recentiorum : « Omne peccatum est actus voluntatis, quia, ut dicit August. in lib. *de lib. Arbit.*, peccatum adeo est voluntarium, quod si non sit voluntarium non est peccatum. Sed actus aliarum virium non sunt voluntarii, nisi in quantum illæ vires moventur a voluntate; hoc autem non sufficit ad hoc ut sint subjectum peccati, quia secundum hoc etiam membra exteriora, quæ moventur a voluntate, essent subjectum peccati. Ergo sola voluntas est subjectum peccati. » Cui argumento sic respondet : « Dicendum, quod membra corporis non sunt principia actuum, sed solum organa. Unde et comparantur ad animam moventem, sicut servus, qui agitur, et non agit. Potentiæ autem appetitivæ interiores comparantur ad rationem quasi liberæ, quia agunt quodammodo, et aguntur, ut patet per id, quod dicitur 1. *Politic.* » Ubi manifestum est, S. Doctorem non loqui de materiali peccati; tum quia membra externa possunt esse subjectum materialis peccati, ut oculus aspectus impudici, manus percussionis nefariæ; tum quia art. 4, docet, quod in appetitu sensitivo non potest esse peccatum mortale, sed tantum veniale : ubi necessario loquitur de formali; cum cæteroquin materiale mortalis possit in appetitu sensitivo inveniri. Nec valet interpretatio Curielis aientis, D. Thomam ideo tribuere peccatum veniale appetitui, non mortale, quia prima radix venialis est indeliberatio plena, et imperfecta libertas, quæ potissimum ex passione appetitus causatur. Nam S. Doctor tota q. 74. de proprio et immediato subjecto peccatorum, non de eorum radicibus, et occasionibus sermonem habet, ut ex lectione textus relinquitur manifestum.

Ratio vero hujus assertionis duplex a D. Thoma tradita est. Prima indigitata est, et consistit in convellendo adversariorum principio in hoc sito, quod appetitus sensitivus non est liber, cum reguletur per cogitativam, quæ nequit proponere objectum cum indifferentia boni, et mali, sed sub sola delectabilis ratione; ex opposito autem principio argumentatur D. Thomas : Appetitus sensitivus, ut subordinatur voluntati, participat libertatem, ut docet Philosophus 3. *Politicorum*, ubi ait, animam dominari corpori despotico principatu, appetitui vero politico, et regali; quia nimirum appetitus regulatur per cogitativam, quæ, teste eodem D. Thom. 1. part. quæst. 78. art. 4, dicitur ratio particularis versans non solum circa bonum delectabile, sed etiam circa honestum in particulari; quia cum ad illam pertineat discurrere circa singularia, ad ipsam etiam ea dirigere spectat. Sed quod est capax libertatis, potest esse subjectum pec-

cati. Ergo in appetitu sensitivo, prout est in homine, peccatum reperiri possibile est.

Confirmat id ipsum D. Thomas art. 2. alia ratione : ejusdem potentiæ est actus, et habitus, præsertim si actus sit immanens, qui in ea potentia recipitur, a qua efficitur; unde cum actus efficiatur a potentia mediante habitu, in ea facultate simpliciter recipi dicetur actus, in qua habitus subjectatur. Atqui in appetitu sensitivo recipiuntur habitus virtutum et vitiorum. Ergo in appetitu illo actus interiores recipiuntur, subindeque eorum bonitas et malitia.

Sed dices : Unde habet appetitus sensitivus, qui convenit homini, ut est animal, quive est nobis brutisque communis, quod sit capax libertatis, quæ naturam intellectualem, ejusque amplitudinem consequitur?

Respondeo, hanc esse a divina providentia constitutam legem, quam a D. Dionysio edocti sumus, supremum infimi attingere infimum supremi, istiusque perfectionem sin exprimere, certe adumbrare, vel imitari : sic perfectissima corpora, scilicet cœlestia, incorruptibilitatem spirituum æmulantur : sic in istis sublunaribus perfectissimum elementorum ignis ad motum, et actionem viventium accedit ; inter plantas ea, quæ dicitur sensitiva, sensum animalium, si non imitatur, certe ementitur : sic inter animalia simia hominis motus, vulpes industriam, elephas religionem exscribunt : sic homo per simplicem, et quietam veritatis intelligentiam, quæ discursus fructus est suavissimus in contemplatione perceptus, ad modum angelicæ cognitionis accedit ; sic Angeli et Beati omnes (quia in cœlo eadem est Angeli, hominisque mensura) visione beata vitam divinam, ejusque æternitatem participant. Quid ergo mirum, si appetitus sensitivus in homine ex conjunctione ad voluntatem aliquem libertatis, et amplitudinis radium consequatur, cum appetitus in homine sit appetituum sensitivorum perfectissimus, sicut homo animalium princeps non solum propter rationem, quam eis dominatur, sed etiam propter exquisitiorem structuram, et majores vitæ animalis dotes, quæ longe adhuc antecellerent, nisi per peccatum mors, aliæque infirmitates obvenissent. « Vires sensitivæ partis, » inquit D. Thomas art. 3. ad 1, « etsi sint communes nobis, et brutis, tamen in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, quod rationi jünguntur, sicut nos præ aliis animalibus habemus in parte sensitiva cogitativam, et reminiscentiam. Et per hunc modum etiam appetitus sensitivus in nobis præ aliis animalibus habet quamdam excellentiam, scilicet quod natus est obedire rationi : et quantum ad hoc potest esse principium actus voluntarii, et per consequens subjectum peccati. »

Dices iterum : Sed quare potius appetitus sensitivus capax est libertatis sufficientis ad veniale, non ad mortale ? Ergo voluntaria est nostra doctrina.

Respondeo, differentiæ veram rationem ex D. Thoma art. 4. colligi. Quia nimirum in actu appetitus sensitivi possunt omnia inveniri necessaria ad veniale, secus ad mortale, ad quod requiritur perfecta libertas, et deordinatio ab ultimo fine. Actus autem appetitus imperfectam duntaxat libertatem participant, nec ab ultimo fine avertere possunt ; inordinatio enim, et recessus a fine non est nisi ejus, cujus est ordinare in finem, quod solius rationis est. Ad veniale vero sufficit imperfecta libertas, et inordinatio circa media, vel fines particulares qui possunt ab appetitu attingi, præsertim ex concursu, influxu et motione, virtuali saltem, indirecta, et interpretativa voluntatis in appetitum radium actualis libertatis derivantis.

Licet autem hæc ita sint, non approbo tamen sententiam Gregorii Martines, existimantis actus appetitus sensitivi posse esse subjectum malitiæ moralis, secluso omni voluntatis tam actuali, quam virtuali, et interpretativo motu, propter intrinsecam libertatem, quam appetitus ex habituali subordinatione ad rationem participat. Cui subscribunt Salmanticenses, et novissime noster Gonet. Non approbo, inquam, tum quia D. Thomas supra q. 24. dixit malum non esse in passionibus, nisi ex imperio rationis. Et hic q. 74. art. 2. ad 1. ait : « Non peccatur, nisi voluntate, sicut primo movente ; aliis autem potentiis peccatur, sicut ab ea motis. » Et in 2. dist. 24. q. 3. art. 2. docet, quod motus præcedentes rationem ex eo sunt peccata, quatenus ratio eos potest impedire, et debet, unde importatur consensus interpretativus. Tum quia non potest esse peccatum in sensualitate, nisi voluntas possit motum illum impedire, ut innumeris locis repetit D. Thomas, et fatentur adversarii : sed voluntas non est potens, et expedita ad reprimendum sensualitatis motum sine

aliquo actu formali, vel interpretativo, quia si voluntas potest impedire, tenetur motum cohibere ; unde si non cohibeat, interpretative consentit, maxime quia non potest motum illum retrahere, et reprimere, nisi adsit aliqua intellectus advertentia; in incognitum enim ferri voluntas non potest : intellectu autem advertente, voluntas non manet suspensa, propter indivulsam utriusque potentiæ colligationem. Ergo nunquam veniale est in appetitu, nisi adsit saltem interpretativus voluntatis consensus.

Et certe, si omnes motus appetitus rationem omnem prævenientes essent peccata venialia independenter omnino a voluntate, per hoc ipsum quod procedunt ab appetitu voluntati habitualiter subordinato, sequeretur quod tunc etiam in peccatum incideremus, cum voluntas actu resistit, cum reprimit, et pro virili motum extinguere conatur ; subindeque tunc simul mereremur per veram voluntatis resistentiam, et demereremur per peccati venialis culpam. Consequens autem repugnat Tridentino sess. 5. et D. Thomæ q. 7. *de Malo* art. 6. asserentibus, concupiscentiam resistentibus, non nocere. Imo videtur esse contra Apostolum Rom. VIII. aientem : « Nihil ergo nunc damnationis est his, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. » Id est, ut exponit Bernardus serm. 1. *Ascens.*, « nulla damnatio, his, qui sunt in Christo Jesu, concupiscentiæ sensus absque consensu. » Et sane secundum Patres spirituales, erumpentes motus imprævisi, si a voluntate comprimantur, non peccati, sed meriti materiem præbent. Unde trita est, et apud omnes recepta distinctio motuum, quorum alii dicuntur primo primi, qui sunt naturaliter excitati, nec sunt in nostra potestate : alii dicuntur secundo primi, qui licet plenam deliberationem antecedant, sunt tamen semiplene deliberati, et possent impediri : tertii perfecte deliberati, qui advertente ratione et consentiente voluntate erumpunt. Tertii sunt peccata mortalia, secundi venialia, primi nulla. « Quando motus illicitus est in sensualitate, » inquit D. Thomas quæst. 7. *de Malo* art. 6. ad 6, « tripliciter se potest ad ipsum habere ratio ; uno modo sicut resistens, et tunc nullum est peccatum ; alio modo sicut imperans, puta cum ex proposito motus concupiscentiæ illicitæ excitat, et tunc si sit illicitum in genere peccati mortalis, erit peccatum mortale : aliquando autem se habet, ut neque prohibens, neque imperans, seu consentiens, et tunc est peccatum veniale. » Ubi vides, quod ut peccatum veniale sit in sensualitate, exigitur, ut voluntas sit neque imperans, neque prohibens, sed negligentia sua veluti permittens, et imperfecte volens.

Nec te moveant quædam Scripturæ, et Patrum testimonia indicantium, omnes istos motus esse peccata Rom. VII. : *Non quod volo bonum hoc facio ; sed quod odi malum, hoc ago.* Ubi loquitur de motu sensualitatis, qui, teste August. lib. 5. *cont. Jul.* cap. 3. peccatum est, « quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis. » Et apertius D. Thomas q. 25. *de Verit.* art. 5. ad 5. ait : « Non dicitur esse peccatum in sensualitate propter interpretativum consensum rationis. Quando enim motus sensualitatis prævenit judicium rationis, non est consensus nec interpretativus, nec expressus : sed ex hoc ipso, quod sensualitas est subjicibilis rationi, actus ejus, quamvis præveniat rationem, habet rationem peccati. » Quibus verbis nihil clarius.

Non, inquam, te moveant ; motus enim concupiscentiæ in tantum dicitur malum ab Apostolo, in quantum ex peccato est, et ad peccatum inclinat, ut dicitur in Trident. sess. 25. D. autem Augustinus loquitur de motibus secundo primis, unde ait ibidem : « Alioquin frustra dictum est, post concupiscentias tuas non eas, si jam quisque reus est, quod sentit eas. » Et lib. *de vera Relig.* cap. 14 : « Aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi. » Quo etiam modo exponendus venit S. Thomas, cum ex aliis S. Doctoris locis liquido constet, tunc solum motus illos esse peccata, cum supponitur vel formalis, vel virtualis voluntatis advertentia ; unde loco de veritate citato de motibus plenam deliberationem antecedentibus, semiplene tamen deliberatis, sermonem habet. Unde verba S. Doctoris claritatis gratia sic possunt distingui : non dicitur peccatum in sensualitate, propter interpretativum consensum rationis plene deliberatæ, concedo ; imperfecte solum deliberantis, nego. Similiter, quando motus sensualitatis prævenit judicium, non est consensus, nec interpretativus, nec expressus, plene liber, et deliberatus, qui supponit expressum judicium, concedo ; imperfecte deliberatus. et a voluntate veluti oscitante proficiscens, nego.

Nec rursum te moveat rationum illarum,

quas supra adduximus, momentum, seu singularis illa participatæ libertatis prærogativa, quam appetitu ut est in homine, asseruimus. Non, inquam, moveat ; quia illud libertatis participium, ille radius, illud vestigium intelligitur de libertate in actu primo, quæ tamen in actum secundum exire nequit absque voluntatis aut moventis, aut non prohibentis, aut negligentis consensu, aut licentia, saltem interpretativa. Cum enim libertas appetitus non sit in homine primas, sed subordinata, et a voluntate participata, nequaquam in actum sine aliquo voluntatis inflexu prorumpere potest. Per quod differt sensualitas a membris externis, quæ intrinsecæ malitiæ capacia non sunt defectu intrinsecæ libertatis in sensualitate participatæ, tametsi nonnisi dependenter ab actuali, vel virtuali rationis, voluntatisque influxu exercendæ : sicut etiam cogitativa non participat vim discurrendi circa singularia, nisi « secundum quamdam refluentiam rationis universalis in illam, » ut loquitur S. Thomas 1. p. quæst. 78. art. 4. ad 5.

Neque valet, si dicas, quod si ratio vigilaret, posset omnes motus appetitus impedire : quod ergo non impediat, quod non vigilet, facit motus illos esse peccata. Non inquam valet. Tum quia perpetua vigilia est in hac vita impossibilis, nec est humanæ facultatis. Tum quia nimia vigilia, seu nimia attentio motus illos excitat, ut videre est in scrupulosis, in quibus tentationis timor tentationes fovet, quia imaginationem circa objectum tentationis occupat. Tum quia, licet daretur continua vigiliæ attentio, et non intermissus labor, frustra tamen motus omnes reprimere niteremur, et quia resistente ratione invalescunt, et quia dum unum motum reprimimus, insurgit alius insperatus. Unde D. Thomas q. 74. art. 3. ait : « Corruptio fomitis non impedit, quin homo rationabili voluntate possit reprimere singulos motus, si præsentiat, puta divertendo cogitationem ad alia. Sed dum homo cogitationem ad aliud divertit, potest etiam circa illud aliquis inordinatus motus insurgere ; sicut cum aliquis transfert cogitationem suam a delectationibus carnis, volens concupiscentiæ motus vitare, ad speculationem scientiæ, insurgit, quandoque motus inanis gloriæ impræmeditatus. Et ideo non potest homo vitare omnes hujusmodi motus, propter corruptionem prædictam. Sed hoc solum sufficit ad rationem peccati voluntarii, quod possit vitare singulos. » Quibus in verbis duo pondero. Primum, hominem tunc posse solum voluntate reprimere singulos motus, « si præsentiat. » Ergo, si non præsentiat motum, sed potius ab eo præveniatur, non potest illum vitare, ac proinde motus tunc non habet rationem voluntarii, subindeque nec peccati. Secundum est, quod ideo motus secundo primi sunt peccata, quia, licet voluntas præsentiens non possit omnes reprimere, singulos tamen cohibere devertendo se ad alia posset : motus autem primo primos, utpote naturales, et omnem rationis advertentiam quis comprimere potest ? Unde Pater Gonet postquam disp. 5. art. 2. omnes nervos suos contendit in probando, peccatum veniale esse in appetitu, et sensualitate, absque ullo etiam interpretativo voluntatis actu, postea art. 3. (qua consecutione doctrinæ, alii viderint) probat motus primo primos non esse peccata venialia, sed tamen secundo primos, qui fiunt cum aliqua advertentia, et semipleno voluntatis consensu, quibus totam illam rationum molem, quam contra Alvarem nostræ sententiæ patronum una manu struxerat, altera destruit.

Dices : Si peccatum veniale sit in appetitu, nec possit esse in eo, nisi dependenter a voluntate, idem peccatum in duplici potentia recipietur, inficietque simul appetitum, et voluntatem : quod non minus repugnare videtur, quam quod idem accidens duobus inhæreat subjectis.

Respondeo, non esse inconveniens, malitiam partim in voluntate, partim in aliis potentiis subjectari. Sicut enim virtus moralis, ejusque bonitas et in voluntate, et in appetitu reperitur, ita et de malitia dicendum est. Unde ait D. Thomas art. 4. ad 4 : « Actus virtutis non perficitur per id, quod est sensualitatis tantum, sed magis per id, quod est rationis, et voluntatis, cujus est eligere ; nam actus virtutis moralis non est sine electione. Unde semper cum actu virtutis moralis, quæ perficit vim appetitivam, est etiam actus prudentiæ, quæ perficit vim rationalem. Et idem est etiam de peccato. » Nec sequitur, idem numero accidens futurum in diversis subjectis, si quælibet pars malitiæ sit in suo ; malitia enim non est una unitate simplicitatis, sed compositionis, ex pluribus partibus resultans, sicut figura domus ex lapidibus, et lignis.

Atera pars de ratione.

Secunda pars affirmans, in ratione posse peccatum, etiam quoad formale, inveniri, tanquam probabilior, et S. Thomæ art. 5. conformior a nobis eligitur, et iisdem rationibus suadetur, quibus præcedens confirmata est. Prima, qua destruitur fundamentum adversariorum, sic procedit : Si qua esset ratio, cur in intellectu non posset esse formale peccati, maxime illa, qua nituntur adversarii, quia nimirum actus intellectus non sunt formaliter liberi, sed solum extrinsece, denominatione ab actu voluntatis petita. Sed hæc ratio non convincit. Tum quia non semper requiritur intrinseca libertas ad infectionem peccati ; docent enim plures, peccatum originale, quod est formaliter in nobis, esse solum voluntarium denominatione extrinseca ab actu voluntatis protoparentis petita. Tum præcipue quia intellectus non se habet ad actus malos sicut membra externa, quæ sunt mera operationum organa, et instrumenta, nullum rationis, nullum libertatis radium, vel stiliam participantia : intellectus vero est unum ex principiis actus humani rationalis facultas, et saltem radicaliter libera. Imo non est a veritate abhorrens illa sententia, quæ ponit actus intellectus, ut antecedunt voluntatem, esse quidem radicaliter duntaxat liberos ; verumtamen ut voluntatem consequuntur, libertatem ejus formalem exprimere, et participata libertate multo magis, quam appetitum gaudere ; sicut voluntatis motus rationis lucem, et directionem exscribere ex mutuo ambarum facultatum fluxu et refluxu credendum est. Unde præclare D. Thomas art. 5. ad 2. ait : « Voluntas quodammodo movet, et præcedit rationem, et ratio quodammodo voluntatem. Unde et motus voluntatis dici potest rationalis ; et actus rationis potest dici voluntarius. Et secundum hoc in ratione invenitur peccatum, vel prout est defectus ejus voluntarius, vel prout actus rationis est principium actus voluntatis. » Nec propterea fertur intellectus extra suum objectum specificativum, ut objiciunt adversarii, tum quia de appetitu idem illi respondere tenentur ; tum quia non participat intellectus hanc libertatem appetendo, sed discernendo,

Secunda ratio sic formatur : In eadem potentia est actus malus formaliter, in qua est habitus vitiosus formaliter ; nam, ut ait D. Thomas. art. 2, « ejusdem potentiæ est actus et habitus. » Sed in intellectu potest esse habitus formaliter vitiosus, puta infidelitas, et imprudentia, sicut et eorum contrarii, fides scilicet, et prudentia ; contrariorum quippe idem est subjectum, cum ab eodem subjecto se expellant. Ergo in intellectu possunt esse actus formaliter mali, infidelitatis scilicet, et imprudentiæ. Cum his tamen omnibus simpliciter, et absolute stat voluntatem esse subjectum peccati, quia, ut ait August. lib. 7. *Retract* : cap. 9, « Voluntas est, qua peccatur, et recte vivitur. » Unde D. Thomas q. 2. *de Malo*, art. 2. ad 2. ait : « Peccatum dicitur esse voluntas, non quod tota essentia peccati sit in actu voluntatis, sed quia totum peccatum consistit in voluntate, sicut in radice. »

REFLEXIO.

Si nullum sive in intellectu, sive in appetitu sensitivo absque voluntatis influxu peccatum est ; si, ut inculcat Augustinus, « non nisi voluntate peccatur, » si, ut D. Thom. in 2. dist. 24. quæst. 3. art. 2. ait, « ibi incipit genus moris, ubi primo dominium voluntatis invenitur. » Ergo solam voluntatem tuam time : ergo tuam formida libertatem. Ne terrearis, si tumultuantes, et ad mala trahere nitentes concupiscentiæ impetus sentias, nisi consentias ; non te dejiciat circumstans te peccatum, si non regnat peccatum in corpore tuo mortali : non regnat autem, nisi per consensum approbetur, dicente Augustino lib. 6. *contra Julian.* cap. 15 : « Pariens est concupiscentia, partus peccatum ; sed concupiscentia non parit, nisi conceperit ; non concipit, nisi illexerit, id est ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum. » O felix, fortunataque pugna, in qua nemo vincitur, nisi velit ! Sed o deploranda magis eorum ignavia, qui hosti cedunt, fatenturque se victos, qui uno poterant dissensu esse victores ! Internam cordis tui turrem cingit, obsidet, circumvallat dæmon, sed perperam aggreditur, perperam oppugnat, perperam collatis omnibus tentationum copiis irrumpit ; nunquam invadet, si dicas et vere dicas, et constanter dicas : Nolo. Quam veridice August. serm. 12. *de verbis Domini*, dicit : « Potes autem perdere et nolens : potes et domum : bonum autem, quo bonus es, nec invitus accipis, nec invitus amittis. »

SPECULATIO II.

Ad peccatum etiam concurrunt ex parte intellectus ignorantia, ex parte appetitus passiones, ex parte voluntatis malitia.

Tota hæc speculatio, suppositis iis, quæ in superioribus diximus, liquet, nec probatione eget, sed recensione : quia tamen iis in locis quædam prætermisimus, quæ tractare non erat opportunum, quædam omissa annotationibus sequentibus supplebimus. Plura etiam addemus infra secundum peccati effectum explicantes.

Notandum igitur primo, quod, licet a sententia de ignorantia juris naturalis nunquam excusante, utpote semper vincibili, non desistam, sed magis, magisque persistam ; fatendum tamen, ignorantiam illam in nonnullis excusare magis, in aliis minori esse venia dignam. Ut enim observat D. Thomas in 4. dist. 27. q. 2. art. 2, triplex est status rationis : primus cum quis nec intelligit per se, nec ab alio intelligere potest, ut ante primum septenarium : secundus, cum quis per se quidem erudiri nequit, ab alio doceri valet ut post primum septenarium ; tertius cum et ab alio, et per seipsum homo addiscere potest, ut in fine secundi septenarii. Nemo autem jure dubitare potest, quin excusabilior sit pueri septennis, vel duodennis, quam viri ignorantia. Imo nonnulli nostræ sententiæ sectatores volunt posse interdum contingere, puerorum rudium nonnullos initio, et veluti in aurora rationis posse circa remotiora juris naturalis consectaria sine culpa cæcutire, quia circa illa in illis exordiis se habent quasi rationis usum non habentes, nec revera tunc rationis usum habent, nec naturaliter, supposita hebetudine, habere possunt. Sed hæc, inquiunt, non obsunt veritati sententiæ nostræ, quæ asserit, ignorantiam juris naturalis semper esse culpabilem, utpote semper vincibilem ; quia de viris pleno rationis usu præditus intelligitur, et casus illi vel nunquam, vel raro contingentes, et fere metaphysici, non cadunt sub scientiam moralem. Utut sit de illa exceptione, de qua multa dicere non vacat.

Notandum secundo, quod, licet loco de probabilitate citato asseruerimus, circa jus humanum ecclesiasticum et civile posse dari ignorantiam invincibilem, quia ejusmodi juris notitia non est rationi nostræ implantata, et difficilius acquiritur, cum ex voluntate hominum pendeat, et lectione interdum bene longa librorum innotescat ; fatendum tamen est, sæpius hujusmodi ignorantiam esse culpabilem, ob eorum ignorantiam, qui jura illa scire possunt et tenentur. Porro ad dignoscendum in particulari, an et quando talis ignorantia sit culpabilis, relinquendum est pio prudentum judicio, qui circumstantias librent, tum personæ, quæ solet, vel non solet negligentia laborare ; tum legis, quæ vel est publica, vel occulta, et alia hujusmodi.

Notandum tertio, quod circa ea, quæ ad statum, vel officium personæ pertinent, vix ac ne vix quidem contingere potest ignorantia invincibilis. Quia unusquisque ea serio, et diligenter tenetur inquirere, quæ ad ipsum spectant. Vel si ob ingenitum mentis crassitiem, vel alia vitæ humanæ impedimenta nequit illa nec per se, nec ab alio edoceri, debet officio se abdicare. Quod a parochis, episcopis, prælatis, confessariis, judicibus et magistratibus notatu dignissimum est, et in hoc sæculo vera totius eversæ disciplinæ imagine necessarium. Eos facile excusarim a mortali, qui scientia habituali sufficienti instructi nonnunquam, sed involuntarie et inadvertenter quædam status officia positiva lege imperata prætermittunt ; quia superat hominum infirmitatem, quod omnium reminiscantur ; nec tenentur homines non intermissa attentione status sui munia semper mente revolvere, cum periculo cerebri, et judicii. In omnibus tamen cum cautela procedere, et in timore et tremore salutem operari dignum et justum est.

Notandum quarto, ignorantiam juris naturalis non excusantem a culpa, posse tamen excusare a pœna ecclesiastica, et civili. V. g., ignorans usuram esse peccatum, et excommunicatione sententiam latam in usurarios, tametsi peccet contra justitiam, non irretitur tamen vinculo excommunicationis : quia Ecclesia non fert excommunicationem, aliasque censuras, nisi in mandata sua non audientes, vel audita respuentes. Ille autem, qui ignorat mandata Ecclesiæ, ea nec audit, nec contemnit, unde in pœnas ecclesiasticas non incurrit. Et ideo in jure, cap. *Si vero de sentent. excomm.* dicitur, quod, si quis in Clericum nutrientem comam manus injecerit violentas, propter hoc non debet excommunicatione notari, dummodo ipsum esse Clericum ignoraverit. Et cap. *Apostolicus*, dicitur, quod qui tempore suspensionis igna-

ri celebrant divina, redduntur excusabiles ob ignorantiam probabilem. Hinc etiam Prælati, ipsique summi Pontifices, ecclesiasticarum legum conditores, solent scientiam verbis expressis, aut æquipollentibus desiderare. « Si quis, » inquiunt, « attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei se noverit incursurum. » Quibus verbis eam scientiam videntur exigere, quæ temeritatem, et præsumptionem arguat, aut contemptum. Ecclesiam vero non contemnit, qui ejus voces non audit.

Non approbo tamen laxam quorumdam extensionem, qui propter adducta testimonia arbitrantur, eos etiam anathemate non feriri, qui censuras Ecclesiæ ignorantia crassa et affectata nesciunt. Non approbo, inquam : tum quia sic facile omnis ecclesiasticæ disciplinæ vigor resolveretur, et enervaretur, omnisque eluderetur pœna et censura. Tum quia ipsa jura hanc laxitatem præviderunt, et evertunt, dum solam « ignorantiam probabilem » excusare voluerunt. Et in cap. *Cum animarum, de const. in Sexto*, dicitur : Ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina. » Quæ ignorantia dicitur supina, quia hominis supini juxta se posita non advertentis socordiæ similis est.

Sed pro majori hujus materiæ moralis, et non parum necessariæ intelligentia, duæ observandæ sunt regulæ generales, et peræque certæ. Prior est : « Semper excusatur a pœna, qui a culpa excusatur. » Quia pœna est correlativa culpæ ; nemo enim jure multatur, nisi reus ; nec reus censendus est, qui est culpæ, labisque purus. Unde qui ex ignorantia invincibili occideret hominem, putans adhibita omni diligentia occidere feram, in irregularitatem nequaquam incideret. Hinc etiam si ignorantia excusaret a peccato mortali, et non a veniali, in pœnam etiam non incurreret, quia gravissimam pœnam non imponi a Matre Ecclesia ob levem culpam, credendum est. Posterior regula est : « Quia ratione probabilis ignorantiæ non incidit in pœnam, ita tamen in foro exteriori se gerere debet, ac si eam contraxisset ; » præsertim si censura annexa sit operi intrinsece malo, quod patravit. Tum quia potest esse dubium, an ignorantia fuerit crassa ; tum propter eximiam morum præbendam probationem, tum ob ecclesiasticarum legum reverentiam. Unde eorum laxitas fugienda est, qui contendunt, hæreticum exteriorem posse a quovis approbato confessario absolvi, si in hæreticos latam excommunicationis sententiam ignoraverit. Fugienda, inquam, est ; tum quia excommunicatio ab Ecclesia in hæreticos lata, est solum excommunicationis a Christo intentatæ declaratio, et expressio, diserte enim Veritas dixit : *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et Publicanus.* Tum quia, licet excommunicationis vinculo in foro interiori minime teneretur, ea tamen irretitur in foro exteriori, cui satisfacere tenetur, ob pervenerabilium Ecclesiæ canonum observantiam. Hinc etiam liquet, non esse audiendos eos, qui asserunt illum, qui scienter ad consanguineam uxoris accessit, ignoravit tamen privationem juris petendi debiti in nefandi criminis detestationem ab Ecclesia imponi ; illum, inquam, talem pœnam non promereri, nec ad petendum debitum dispensatione egere. Nam hæc doctrina omnem Ecclesiæ disciplinam evertere molitur, ejusque consuetudini, ac cordatorum omnium praxi maxime repugnat. Præsertim quia hæc privatio non tam pœna est, quam impedimentum appositum ab Ecclesia, quæ sola proinde illud tollere potest.

Dices pro Adriano existimante illum pœnam ecclesiasticam vere promereri, qui scienter culpam admittit, tametsi pœnam ignoret : Ignorantia, quæ non excusat a culpa, non excusat etiam a pœna a legitimo superiore intentata. Sed sæpe ignorantia pœnæ non excusat a culpa, vere enim homicida et sacrilegus est, qui advertenter occidit sacerdotem, quamvis ignoret tali facinori annecti pœnam excommunicationis. Ergo ignorantia pœnæ non excusat a pœna. Probatur major propositio ex differentia, quæ est inter culpam, et pœnam : illa enim ut imputetur, debet esse cognita, vel cognitu possibilis, et debita, quia debet esse volita : pœna autem non debet esse volita, cum sit potius violenta. Qua de causa peccans mortaliter, licet ignoret pœnas inferni, illis tamen punietur, quia peccato lethali jure debentur. Merito etiam suspenditur homicida, licet agendum se in crucem propter facinus illud fortassis ignorarit. Quidni similiter pœnas ab Ecclesia intentatas promerebitur, eique jure infligentur, qui crimen

illud maligne patrat, quod tali dignum pœna sapiens Ecclesiæ judicium arbitratum est?

Respondeo, hoc argumento erudito et gravi probabilem effici Adriani sententiam; attamen juxta principia tradita facile responsu est distinguendo duplex genus pœnarum, quarum aliæ sunt veluti connaturaliter debitæ, aliæ extraordinariæ, insolitæ, et a legislatore ad incutiendum delicti horrorem superimpositæ. Licet autem non requiratur cognitio prioris pœnæ, ut illi peccans sit obnoxius; bene tamen cognitio posterioris, quæ tunc solum contrahitur, quando est contemptus superioris, ut supra ostendimus. Patet autem, pœnas ecclesiasticas ad secundam classem pertinere. Esse autem quasdam pœnas peccatis mortalibus, et ex natura rei debitas, et pro eorum gravitate diversas, declarat D. Thomas q. 73. art. 8, quia sunt quædam nocumenta, quæ per se sequuntur ad peccatum, licet non sint prævisa, vel intenta; et tunc gravius peccatum inducit gravius nocumentum. « Si nocumentum, » inquit, « per se sequatur ad actum peccati, licet forte non sit prævisum, nec intentum, tunc majus nocumentum non facit gravius peccatum, sed e converso gravius peccatum inducit gravius nocumentum. Sicut aliquis infidelis, qui nihil audivit de pœnis inferni, graviorem pœnam in inferno patietur pro peccato homicidii, quam pro peccato furti: quia enim hoc nec intendit, nec prævidit, non aggravatur ex hoc peccatum. Sicut contingit circa fidelem, qui ex hoc ipso videtur peccare gravius, quod majores pœnas contemnit, ut impleat voluntatem peccati. » Vides quasdam pœnas delictum per se consequi, alias pœnæ inflictæ cognitionem sequi.

Circa secundam etiam partem affirmantem, ad peccatum ex parte appetitus concurrere passiones, nihil fere addendum est iis, quæ supra diximus, dum explicuimus, quomodo concupiscentia causet voluntarium. Legenda est etiam littera divi Thomæ q. 77, ubi articulo primo docet, voluntatem moveri indirecte ab appetitu sensitivo, quatenus et per intensum passionis motum remittitur, aut impeditur motus voluntatis, et per passionem appetitus in imaginatione imprimitur fortis objecti repræsentatio, unde sæpe divertitur, impeditur, vel turbatur judicium rationis, et consequenter motus voluntatis, qui judicium rationis semper sequi natus est.

In secundo articulo concludit, passionis impetum rationem interdum pertrahere, ut judicet in particulari aliquid esse hic et nunc bonum, quod tamen in universali scit esse malum; tum quia vis passionis mentem avocat; tum quia sæpe passio objectum falsa bonitate oblinit, iisque pigmentis, et fucis rationem inclinat ad contrarium hujus, quod scientia universalis habet; tum demum, quia sæpe infrunitus passionis æstus corpus ipsum adeo immutat, et organa depravat, ut inde ligata ratio in actus suos libere prorumpere nequeat. Sed de hac re fusius speculatione sequenti disseremus.

Articulo tertio docet, peccatum ex passione recte dici peccatum ex infirmitate, quia passiones sunt ægritudines animæ; sicut enim corpus dicitur infirmum, quando propter temperamenti perturbati alterationem vel debilitatur, vel in executione propriæ operationis impeditur; ita anima dicitur in via virtutis infirma, quando propter inordinatos irascibilis, vel concupiscibilis motus, nequit in actus virtutis erumpere, sed vel frigide incedit, et tepide, aut quod deterius est, nullos virtutis fructus edere potest; et dum conatur, venit usque ad partum, sed non habet vires pariendi. Unde Philosophus 7. *Ethic.* c. 8. comparat incontinentem paralytico, cujus partes moventur in contrarium ejus, quod ipse disponit. Hanc infirmitatem egregie describit Bernardus lib. 1 *de Consid.* cap. 1. dicens: « Quoties vis, et in cassum? Quoties moves, nec promoves? Quoties conaris, et non datur ultra? Eniteris, et non obtines; parturis, et non paris, tentas, et abriperis; et ubi incipis, ibi deficis; et dum adhuc ordiris, succidunt te. »

Quod articulo quarto docet S. Doctor, nimirum amorem sui esse principium omnis peccati, ut supra exposuimus. Unde infert art. 5. concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ esse triplicem fontem, unde passiones ad peccatum inclinantes dimanant. Ex immoderata concupiscentia carnis, quæ est immoderatus appetitus ciborum et venereorum; et ex concupiscentia oculorum, quæ est nimia curiositas, vel nimia exteriorum cupiditas, qua oculorum, vel cujuscumque apprehensivæ virtutis delectatio quæritur, profluunt omnes

passiones concupiscibilis. Passiones vero irascibilis, quæ respiciunt bonum sub ratione ardui, ex superbia vitæ progerminant; appetitus enim inordinatus boni ardui pertinet ad superbiam vitæ : nam superbia est appetitus inordinatus excellentiæ.

Articulo sexto tradit, passionem antecedentem diminuere peccatum, sicut diminuit voluntarium; passionem vero consequentem non minuere peccatum, sed magis augere, seu potius esse signum magnitudinis ejus, in quantum propensæ voluntatis intensionem, et ad peccandum promptitudinem demonstrat. Affirmat tamen art. 8. passionem nunquam excusare totaliter a peccato, quando « non totaliter intercipit usum rationis » ; quia tunc ratio potest passionem excludere divertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne suum consequatur effectum, quia membra non applicantur operi, nisi per consensum rationis. Unde tunc ex passione peccatum mortale committi potest, ut concludit art. 9. Si autem passio tanta est, ut rationis usum auferat, sicut patet in his, qui propter amorem, vel iram insaniunt, tunc si talis passio a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum, quia est voluntarius in sua causa; si vero causa sit naturalis, actus omnino involuntarius efficitur, et consequenter totaliter a peccato excusatur.

Denique de tertia parte speculationis affirmante malitiam ex parte voluntatis concurrere ad peccatum diximus, dum de distinctione peccatorum. Legenda tamen est quæstio 88. D. Thomæ, ubi art. 1. docet, tunc hominem peccare ex certa malitia, quando eligit pati detrimentum in bono minus amato, ad hoc, quod potiatur bono magis amato, puta cum scienter plus amat voluptatem, vel divitias, quam ordinem rationis, vel legis divinæ, vel caritatem Dei : unde mavult dispendium in aliquo bonorum spiritualium pati, quam aliquo temporali bono privari. Unde infert art. 2. quod qui utitur habitu vitioso, ex malitia peccat, quia ex electione in malum prorumpit : « Uti enim habitu, » inquit D. Thomas, « non est necessarium, sed subjacet voluntati habentis. Unde et habitus definitur esse, quo quis utitur cum voluerit. » Ex quo tamen non sequitur, illum qui peccat ex certa malitia peccare semper ex habitu, ut tradit art. 3. Quamvis semper supponatur prava aliqua dispositio corrupta inclinans ad malum, ratione cujus malum apparet peccatori bonum, et quasi conveniens, et aufertur omne frænum, et omnia illa repagula perrumpuntur, quibus voluntas a peccato retinebatur. Quæ prava dispositio, si non est habitus, vel est tepiditas, vel personæ temperamentum ad vitia nimis proclive, vel carentia virtutum; unde sequitur ariditas animæ, et insensibilitas divinorum, nimia præsumptio, vel superbia, ob quam sæpe destituimur ope gratiæ, et relinquimur in infirmitate naturæ. Nam, ut alicubi ait Magnus Gregor., « pia conditoris dispensatione agitur, ut de se confidens anima dispensatoria tentatione pulsetur, quatenus infirmata, quid sit, inveniat, et præsumptionis propriæ fastum deponat. » Potest etiam hæc dispositio esse inverecundia, vera malitiæ radix; unde consequitur sacri depulsio timoris, et nec mala divinitus intentata veremur, nec spiritalia æstimamus, nec divina reveremur. Hinc etiam exoritur falsa facile recuperandæ amissæ gratiæ fiducia; nam custodiri negligentius solet quidquid facile creditur posse reparari. Unde Patres tam crebro, tam serio falsam securitatem condemnant in hac vita, quæ tota tentatio nominatur, quia sæpe mens dum virtutis suæ securitate resolvitur, insidiante adversario inopinatæ culpæ telo perforatur; et quem tentationis certamen superare non valuit, sua deterius securitas stravit. « Væ nobis miseris, » inquit Gregorius, « qui de electione nostra nullam adhuc Dei vocem cognovimus, et jam in otio quasi de securitate torpemus. Debet profecto in spe esse securitas, sed etiam timor in conversatione, ut et illa certantes foveat, et ista torpentes pungat. »

Si autem quæras, unde proficiscatur malitiæ inæqualitas ? Respondebo cum S. Thoma 3. *cont. Gent.* cap. 139. ex majori voluntatis a debita mensuratione recessu. Libet præclara ejus verba referre : « In omnibus, quorum perfectio, et bonum in quadam commensuratione consistit, quanto magis a debita mensuratione receditur, tanto majus erit malum. Sicut sanitas consistit in debita commensuratione humorum, et pulchritudo in debita proportione membrorum, veritas autem in commensuratione intellectus, vel sermonis ad rem. Patet autem, quod quanto est major inæqualitas in humoribus, tanto est major infirmitas ; et quanto est major inordinatio in membris, tanto est major turpitudo ; et quanto magis a veritate recedi-

tur, tanto est major falsitas; non enim est tam magna falsitas æstimantis tria esse quinque, sicut ejus, qui æstimat tria esse centum. Bonum autem virtutis in quadam commensuratione consistit; est enim medium secundum debitam limitationem circumstantiarum inter contraria vitia constitutum : quanto igitur magis ab hac harmonia receditur, tanto est major malitia. »

REFLEXIO.

Ex ignorantia peccare fere necessarium, ex infirmitate humanum, ex malitia diabolicum est. Nam, ut ait August. lib. 2. *contra Donatist.*, « in nullo aliter sapere, quam res se habeat, angelica perfectio est. Quamdiu ergo non habemus perfectionem Angeli, non habeamus præsumptionem diaboli. » Heu quot inter homines, et Christianos invenire diabolos est, qui ex proposito, et industria malis cognitis prono animo consentiunt; quos nec innocentia sistit, nec patientia retardat, nec timor frenat, nec pudor inhibet. Quis non obstupescat Christianos infinitos, nec correctione proficere, nec Sacramentis molliri, sed durescere, et occallere, atque ad illam consummatam infelicitatem pervenire, ubi turpia non solum delectant, sed etiam placent, et desinit esse remedio locus, ubi quæ fuerant vitia, mores fiunt. B. Magdalenæ a Pazzi Christianum posse peccatum mortale ultro patrare, mysterium erat, et ænigma intricatissimum. Quid ergo de illis dixisset, quibus, ut ait Augustinus, peccatum consuetudine vilescit, fitque illis quasi nullum sit; quive obduruere jam, imo mortui sunt, quia non dolent. Nam « quando aliquid pungitur, et dolet, aut sanum est, aut est in illo spes aliqua sanitatis. Quando autem tangitur, pungitur, calcatur, nec dolet, pro mortuo habendum, ac de corpore præcidendum est. »

Considerent, quæso, qui hujusmodi sunt, propriæ iniquitatis horrorem, et quam crescat immensus culpæ cumulus malitiæ electione. Attendant, quod, ut ait D. Thomas artic. 4, « cum ex certa malitia peccatur, motus peccati est magis proprius voluntati, quæ ex seipsa in malum movetur, quam quando ex passione peccatur, quasi ex quodam extrinseco impulsa ad peccandum. » Ex seipso, proprio motu, sponte, et frigide moveri contra Deum, in illum bellare, ipsum floccifacere, iniquitatis summa est, et ire ulterius perversitas non potest, nisi quæramus aliquid post omnia. Qui talis est, et diu peccat, et sæpe peccat, et fere semper, et quasi connaturaliter. Nam, ut ait S. Doctor ibidem, « passio, quæ inclinat ad peccandum, cito transit, et sic homo cito redit ad bonum propositum pœnitens de peccato. Sed habitus, quo homo ex malitia peccat (sive sit habitus stricte, sive aliqua alia prava dispositio, ut antea ex D. Thoma explicabamus) est qualitas permanens, et ideo qui ex malitia peccat, diuturnius peccat. Unde Philosophus in 7. *Ethic.* comparat intemperatum, qui peccat ex malitia, infirmo, qui continuo laborat; incontinentem autem, qui peccat ex passione, ei, qui laborat interpolate. » Quid eo animæ statu deplorandum magis, in quo dura consuetudinis vi, qua premitur anima, nec resurgere potest, nec respirare permittitur? quia, ut ait Gregorius hom. 31. *in Evang.*, « usitata culpa obligat mentem, ut nequaquam surgere possit ad rectitudinem; conatur, quia ubi diu sponte perstitit, et ibi cum noluerit, coacta cadit. » Et, ut alibi ait, « anima malorum actuum pondere oppressa, in malæ consuetudinis carcere inclusa, a semetipsa exire non potest. » Quis autem hujus status pericula enarrare facile posset? Quis Prædicator hunc peccatorem ad meliorem frugem reducere? Quis Sanctus hunc mortuum suscitare, qui vitam moralem a fine petitam et extinxit, et irreparabilem sciens, et volens ipse fecit? Nam, ut profunde idem Angelicus Doctor, « qui peccat ex certa malitia, est male dispositus quantum ad ipsum finem, qui est principium in operabilibus; et sic ejus defectus est periculosior, quam ejus, qui ex passione peccat, cujus propositum tendit in bonum finem, licet hoc propositum interrumpatur ad horam, propter passionem. Semper autem defectus principii est pessimus. Unde manifestum est, quod gravius est peccatum, quod est ex malitia. »

Ergo si, quod absit, talis es, lector, abscinde, abscinde ferro acutæ compunctionis ulcus inveteratæ malitiæ; et si acerbus est dolor, leni unguento devotionis. Emolli sanguine cordis, id est lacrymis, duritiem supra adamantem rigidam, quam formasti; alias non diabolo te duntaxat, sicut antea, similem dicam, sed pejorem. Nam, ut præclare lib. *de Cas. diaboli*, Anselmus observavit, « Diabolus nulla præcedentis peccati vindicta superbiens peccavit; tu visa ejus

pœna non continens, ad peccatum properasti : ille in innocentia constitutus ; tu vero restitutus : ille perstitit in malitia Deo reprobante ; tu vero Deo revocante : ille obduratur ad punientem ; tu vero ad blandientem, et sic uterque contra Deum : ille contra non requirentem se ; tu vero contra morientem pro te. Ecce cujus imaginem horrebas, sed horrorem aspicio in te horribiliorem. »

SPECULATIO III.

Nullum unquam contingit in voluntate peccatum absque prævio intellectus defectu.

Hanc assertionem, quam Scriptura, et Patres in reflexione referendi non obscure docent, tradit aperte D. Thomas in præsenti, quæst. 77. art. 2, ubi, licet reprobet opinionem Socratis aientis, nunquam scientiam posse superari a passione, subdit tamen S. Doctor, aliqualiter philosophum illum sapuisse, quia, cum voluntas sit veri, vel apparentis boni, nunquam in malum moveretur, nisi id, quod non est bonum, aliqualiter rationi bonum appareret ; et propter hoc voluntas nunquam in malum tenderet, nisi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis.

Ratio fundamentalis ex illa S. Thomæ doctrina eruitur et formatur in hunc modum : Non potest voluntas, quæ est inclinatio in bonum rationis, eligere malum morale, seu rationi dissonum, formaliter ut malum est, cum nemo intendens malum operetur, et malum qua malum, non possit esse objectum voluntatis : ergo nequit voluntas malum appetere, nisi sit aliqua boni veri, vel apparentis ratione illitum. Sed error est, imo error errorum, id, quod est malum, practice apprehendere et eligere ut bonum. Ergo quodcumque peccatum præcedit semper aliquis rationis defectus.

Quam rationem clarius intelliges, profundiusque penetrabis, si consideres, quod ut voluntas eligat actum malum, v. g., fornicationem, non sufficit ut intellectus judicet, hanc actionem esse bonum delectabile, sed etiam requiritur, ut intellectus hic, et nunc judicet, et in actu exercito pronuntiet, fornicationem esse eligendam ; voluntas enim cum non possit ferri nisi in id, quod proponitur ab intellectu, non potest etiam eligere, nisi quod ab intellectu ut eligendum proponitur : in tantum autem intellectus proponit aliquid voluntati ut eligendum, in quantum practice affirmat objectum illud dignum esse, quod eligatur : quod utique judicium falsum est practice erroneum, et a veritate alienum, cum per illud enuntietur res aliter, ac sit in se, nimirum opus prohibitum esse dignum, quod eligatur. Præsertim quia quotiescumque voluntas eligit aliquid, non solum vult illud, sed etiam vult se velle, potius quam non velle per virtualem in suum actum reflexionem, et ratione dominii, quod habet in actus suos. Ergo debet dictari ab intellectu, objectum illud esse potius volendum, quam non volendum (liceat his verbis uti expressionis majoris ergo) ne voluntas feratur in incognitum, et in non propositum ab intellectu. Ergo quantumcumque peccator speculative cognoscat, opus illud esse malum, quantumcumque de industria peccet, lætans cum male fecerit, et exultans in rebus pessimis, quantumcumque sit servus ille nequam, sciens, et non faciens ; tamen hic et nunc errat, et, ut D. Thomas 2. 2. q. 20. art. 2. ait, « qui fornicatur eligendo sibi fornicationem, ut nunc habet corruptam æstimationem in particulari, cum tamen retineat universalem æstimationem secundum fidem, scilicet quod fornicatio sit mortale peccatum. »

Sed dices : Quomodo fieri potest, quod stante judicio universali affirmante bonum rationis esse præeligendum, possit intellectus formale practicum dictamen illi veritati oppositum, et dicere : non est bonum rationis hic et nunc eligendum.

Respondeo, falsum illud judicium practicum speculativo universali contrarium nasci, vel ex aliqua dispositione ipsius intellectus non satis bonum rationis ponderantis, vel ex infirmitate voluntatis pronæ ad malum ab adolescentia sua, cui proclivitati ob naturalem utriusque potentiæ sympathiam blanditur et adulatur intellectus ; vel ex corruptione appetitus allicientis, et ad turpia pertrahentis. Ut enim sæpe diximus, nec iterare piget, licet vitio originis humana voluntas, appetitusque sensitivus evaserint intellectu corruptiores ; attamen ex offusis per concupiscentiam nebulis mens non solum ad veritatis speculativæ intelligentiam sæpe obtorpet, sed veritates præsertim practicas, quibus a concupiscentiis suis jubetur temperare, refugit et aversatur. Quia nimirum bona sensibilia sensus externos cient, his imaginatio excitatur, imaginatione boni

ensibilis allicitur appetitus, et inescatur; ex appetitu ascendunt primum in phantasiam, deinde in rationem concupiscentiæ vapores, quibus mentis, quæ in parvo mundo cœlum est, serenitas infuscatur, cæcatam vero, vel obscuratam rationem sequens voluntas in foveam cadit, et quasi quibusdam terræ motibus nedum quatitur, sed et corruit mobilis animi nutantis affectus.

Instabis : Sæpe sæpius affirmant Patres prælucentem rationis scientiam non nisi tardum sequi voluntatis affectum. Et certe experientia compertum est, multos esse rebelles lumini, et iniquitate quasi ex adipe prodeunte veritatem notam aspernari; alios vero non ita obduratos, non nisi cum conscientiæ remorsu, subindeque notitia criminis operari malum : ergo nullas intervenit tunc intellectus error; non enim dicit intellectus, opus pravum esse honestum, in quo utique graviter erraret; sed ait, opus illud esse utile, vel delectabile, et reapse ita est.

Respondeo, omnia Patrum testimonia, quæ hac in re justi voluminis cuilibet non indocto materiam suppeditabunt, si eam, quam poterit, copiam velit sectari; testimonia illa, inquam, si non intelliguntur de scientia habituali, et fide, quam floccifacit peccator dum male agit, explicari tamen sine negotio possunt de scientia actuali universali, vel etiam particulari mere speculativa. Quo sensu dixit Philosophus 2. *Ethic.* cap. 4 : « Scire parum, vel nihil prodesse ad virtutes. » Ubi loquitur de scientia a prudentia disjuncta, quæ magis inflat, quam ædificat. Ex quibus patet responsio ad omnia illa exempla ab experientia deprompta; licet enim et rebelles lumini, et conscientia acti judicium speculativum verum forment, practicum tamen erroneum eliciunt, peccantque non contra fidem, sed contra prudentiam; quia non solum dicit intellectus peccantis opus pravum esse delectabile, sed esse hic et nunc dignum, quod eligatur, et bono honesto præferatur, et lege reclamante exerceatur. Qui est error practicus, et, ut quidam belle dicebat, hæresis operis, et infidelitas Catholicorum.

REFLEXIO.

Errant omnes, qui operantur iniquitatem, inquit Spiritus sanctus Proverb. XII. « Omnis peccator stultus fuit in culpa, » ait Magnus Gregorius lib. 15. *Moral.* cap. 23. Hac de causa in sacris Litteris peccatum vocatur insipientia, et error : *Non est sanitas in carne mea a facie insipientiæ meæ. Erravi sicut ovis, quæ periit,* aiebat post peccatum David Psalm. XXXVII. et CXVIII. Hinc peccatores *filii tenebrarum* a Veritate dicti sunt, quia oculati ad humana, cæcutiunt ad divina. Ob eamdem rationem non solum pueris auro vitrum, margaritis quisquilias præferentibus, sed etiam bestiis ratione carentibus peccator comparatur. *Homo*, inquit Psalmographus, *cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.* Unde Chrysolog. ponderans illud de prodigo Luc. XV. dictum, *in se reversus*, ait : « In se redit, qui a se ante recesserat. A se enim migrat peccator, et totus transit in bestiam. » Quin et « ipsis bestiis bestialior » dicitur a Bernardo peccator, utpote « ratione vigens, ratione non utens. » Nec hæc veritas Philosophum latuit; ait enim 1. *Ethic.* cap. 3 : « Omnis pravus est ignarus. »

Errant profecto qui operantur malum, qui peccati granditatem non attendunt, oculos a divina regula avertunt : ergo si non vis errare, nec errando peccare, audi Augustinum *in Psal.* CXXII, monentem : « Peccatum tuum sit ante te, ut non sit ante Deum. Si non advertis faciem tuam a peccatis tuis, tu agnoscis, et ille ignoscit. » Errant sane, quia dum felicitatem in peccato invenire se credunt, veram in eo miseriam experiuntur. « Multi miseri sunt magis habendo quod amant, quam carendo. Amando res noxias, miseri sumus; habendo, miseriores. » Errant, dum virtutis imaginem tetricam sibi fingunt, et asperam, labore et dolore duntaxat stipatam comminiscuntur. Nam, etsi alumnos suos asperam, ac pœnitentem colere vitam, per arctam viam incedere, crucem jugiter ferre velit Christianismus, quia, ut monet Augustinus *in Psalm.* XCVI « nemo sibi promittat, quod Evangelium non promittit. » Attamen cruces ungit consolatio, mirisque ac veris modis cor hominis Deus infusa cœlesti suavitate carnis delectationem superante ad se allicit. « Ergo fratres mei, » inquit August. serm. 11. *de verb. Apost.*, « habet delicias suas iniquitas, et justitia non habet? Delectat malum, et non delectat bonum? Delectat omnino, sed Dominus dabit suavitatem, et terra nostra dabit fructum suum. »

CAPUT II.

DE EXTERNIS PECCATORUM CAUSIS.

De tribus potest esse difficultas. Primo de Deo, quia cum concurrat ad actum peccati, videtur etiam, quod sit causa peccati; deinde quæri potest de diabolo, et tertio de homine. Et de his certum est, diabolum, et etiam hominem malum posse alios ad peccandum inducere, vel offerendo aliquid appetibile sensui, vel persuadendo rationi, objectum malum esse bonum, vestiendo ipsum mentitis coloribus bonitatis. Unde August. lib 4. *de Trinit.* cap. 12. ait : « Diabolus suæ societati malignos affectus inspirat. » Et Beda *in cap.* v. *Actor.* sic : « Diabolus animam in affectum malitiæ trahit. » Et Isidor. lib. *de Sum. bon.* cap. 5. sic : « Diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet. » Id autem præcipue efficit diabolus commovendo phantasiam et appetitum sensitivum, quia ciere potest spiritus et humores, unde variæ formantur in imaginatione repræsentationes, variique insurgunt in corde motus, unde passiones concitantur. Contingit autem non raro, ut illud bonum æstimet esse peccator, quod imaginationi arridet, et appetitum demulcet : unde expugnato, captoque imaginationis, appetitusque suburbio, facile rationis arcem aggreditur hostis communis, irrumpit et invadit; non quidem interius inclinando voluntatem, quæ soli Deo patet, sed suggerendo, vel aliqua appetibilia proponendo, quibus in affectum peccati permovetur, non tamen necessitatur; quia nequit cacodæmon libertatem tollere quamdiu usum rationis non impedit : si autem impediat, ita ut ratio sit totaliter ligata, ut in arreptitiis, et energumenis contingit, nullum tunc homini peccatum imputatur. Unde dæmon arte solum et dolo homines aggreditur, et, ut ait Magnus Gregorius, prius complexionem uniuscujusque perspicit, et tunc tentationis laqueos opponit. « Alius namque lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quo ergo adversarius occultus facile cupiat, vicinas complexionibus deceptiones parat. Quia lætitiæ voluptas proxima, lætis motibus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram facile labitur, tristibus peccatum discordiæ porrigit. Quia timidi supplicia formidant, paventibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus conspicit, eos ad quæcumque voluerit, blandis favoribus trahit. Singulis igitur omnibus vitiis conniventibus insidiatur. » Ideo de adversario illo dicit Scriptura : *Circuit quærens quem devoret;* quia blanditur, ut fallat; arridet, ut noceat; allicit, ut occidat; laqueos tendit, lapsus parat, foveas fodit, aptat ruinas, stimulat corpora, pungit animas, cogitationes suggerit, immittit iras, dat virtutes odio, vitia addit amori, errores serit, discordias nutrit, pacem turbat, affectus dissipat, humana violat, divina tendat: sed præcipue bona primordia pulsat, captat rudimenta virtutum, sancta proposita in ipso ortu conatur extinguere, sciens quod ea subvertere fundata non possit. Hinc merito mali omnis auctor, homicida ab initio occidens animas, nequitiæ origo, rerum omnium hostis, corruptor sæculi, hominis capitalis inimicus appellatur. Sed, si dæmonum est mala suggerere, nostrum est non consentire; quia, etsi latrare possit, mordere tamen, nisi velimus, non potest, si ad Deum præsertim confugiamus, qui visitat, ut pugnemus; adjuvat, ut vincamus; consolidat, ne deficiamus; coronat, ut cum ipso regnemus.

His præmissis, circa causas externas peccati duo supersunt explicanda. Primo quomodo Deus non sit causa peccati, tametsi totum actum peccati quoad entitatem, et materiale producat, atque ad ipsum in sententia Thomistarum prædeterminet. Secundo, quomodo homo possit esse causa peccati alterius, non solum exterius suggerendo, vel materiam peccandi administrando, sed etiam speciali modo peccatum per originem propagando, in quo consistit veritas catholica de peccato originali. Verum de priori commodius, latiusque in libro *de Deo motore* disseruimus, omnia, quæ ad divinum concursum spectant, uno in loco opportunius complexi. Quare de posteriori causa peccati, nimirum de originali labe, operose tractandum superest.

SPECULATIO I.

Nullus Catholicus peccatum originale negare potest, quod in omnes et singulos intrinsece transfunditur.

Primam partem negabant mordicus Pelagiani, ut ex epistolis conciliorum Milevitani et Carthaginiensis ad Innocentium, atque ex omnibus ferme Augustini libris

constat. Ex quo errore in alios hæretici impingebant; ut enim vitiatam non esse nostram naturam superbissime sustinerent, asserebant concupiscentiam non esse malam, nec per ipsam peccatum posse trajici; ignorantiam quoque veri, difficultatem recti, mortem corporis, aliasque, quas experimur, animi, corporisque miserias, non pœnam peccati, sed primordia naturæ esse dicebant. Unde inferebant, hominem in hoc statu, in quo vivimus, naturam perfectam, ac integras liberi arbitrii vires habere, nec ulla esse prava inclinatione corruptum, nulla sui parte sauciatum. Ad effugiendam etiam vim insolubilis argumenti ex necessitate baptismatis petiti, comminiscebantur, pueros sine baptismo decedentes, non quidem regnum cœlorum, sed quamdam vitam æternam, inter regnum cœlorum, et æternam damnationem mediam obtenturos. Quamvis vi argumenti ferme oppressi in hac parte dubii forent, et ancipites. Unde Pelagius apud August. 1. lib. *de Pecc. orig.* cap. 21. aiebat : « Sine baptismo parvuli morientes quo non eant scio, quo eant nescio. »

Sententia autem Catholica in concilio Milevit. can. 2, in Afric. can. 77. et in Trid. s. 5. c. 4. expressa, perpetua, et constanti Patrum traditione edocta, et non interrupto Ecclesiæ sensu praxi firmata variis potest Scripturarum, iisque clarissimis testimoniis comprobari. Rom. III : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, in quo omnes peccaverunt;* II. Cor. V : *Si unus pro omnibus mortuus est : ergo omnes mortui sunt;* Ephes. II : *Eramus natura filii iræ, sicut et cæteri.* Et in veteri Testamento Psal. L : *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea;* id est in peccato originali, quod dicitur peccata, et iniquitates, quia omnium est culparum seminarium. Et Job. XIV : *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Quem locum paraphrasis Chaldaica de immunditia peccati exponit; et Septuaginta Interpretes : « Nemo mundus a sorde, ne infans quidem, cujus est unius diei vita super terram. » Nec valent effugia Pelagianorum aientium his locis probari, peccatum originale ab Adamo ad posteros, non transfusione, sed exemplo duntaxat et imitatione transire. Non valet, inquam : tum quia pueri in conceptione antequam Adamum imitari possint, in iniquitatibus sordere dicuntur. Tum quia, ut recte arguit August. lib. 2. *Operis imperfecti*, sic potius in diabolo nos peccasse diceremur; prius quippe ipse peccavit, et peccandi exemplum præbuit.

Non desunt etiam rationes theologicæ. Prima petitur ex redemptione Salvatoris, qua omnibus meruit gratiam a peccato liberatricem; neque enim Christus venit salvare justos, sed peccatores; nec est opus bene valentibus medico. Secunda ex necessitate circumcisionis in veteri lege, et baptismatis in nova desumitur. Cum enim eorum effectus sit gratiam Dei restituere, signum est, eam esse per aliquod peccatum amissam. Tertia ex effectibus peccati efficitur, quos quotidie experimur, et ipsi infantes vix nati patiuntur. Cum enim miseriæ, et pœnæ non possint a Deo summe bono, et peræque justo, nisi propter peccatum infligi, saltem de potentia ordinaria, ut alibi dicemus, vel certe nunquam infligantur, necesse est, in parvulis aliquod inesse peccatum, in quibus tot miseriarum cernimus varietates. « Ostende justum esse, » inquit Augustinus lib. 1. *Operis imperfecti*, alloquens Julianum, « ut cum in tam manifesta miseria, vel ad tam manifestam miseriam nascatur, a quo peccatum originale non trahitur. »

Secunda pars affirmans, peccatum originale intrinsece in omnibus, et singulis inveniri, est contra Catharinum et Albertum Pighium, existimantes peccatum originale non esse posteris Adami intrinsecum, sed extrinsecam duntaxat importare denominationem petitam ab actu Adami, in quo interpretative alii peccasse dicuntur. Unde secundum illos nihil intrinsecum, nisi sola pœna traducitur. Cui sententiæ nimis affinis est opinio Durandi, qui licet fateatur, traduci aliquem defectum, illum tamen esse proprie peccatum inficiatur, quia proprie voluntarium dici non potest. Sed non video has sententias posse modo post Tridentinum sustineri, postquam sacrum concilium sess. citata, cap. 3. definivit, peccatum originale « esse unicuique proprium, ex propagatione, non imitatione. » Et can. 4. per Baptismum tolli id, quod « habet veram, et propriam rationem peccati. »

Ratio vero est, quia in omnibus Adæ posteris invenitur privatio justitiæ originalis, ad quam removendam ordinatur Baptismus; quæ quidem privatio est malum hominis, utpote tanti boni, quod est gratia, carentiam importans : malum, inquam, morale et voluntarium, ex actu peccati nobis voluntario

relictum eo modo, quo transacto peccato macula remanet, ob quam dicimur non peccantes, sed peccatores ; non malo agentes, sed mali. At macula ex actu voluntario peccati remanens, inest intrinsece : ergo peccatum originale inest unicuique proprium, et intrinsecum. Minor, et consequentia patent. Major vero non solum difficilis, sed inintelligibilis videtur adversariis ; quis enim capiat, inquiunt, illud, quod est necessarium, quod est inevitabile, quod non est a principio intrinseco cum cognitione, quod non est in potestate nostra, esse, vel dici posse nobis voluntarium, quamvis vices nostras alteri non commiserimus, nec factum ratum habeamus, nec illud impedire potuerimus ? Non potest autem ullum esse peccatum, ubi non invenitur voluntarium, teste Augustino lib. 3. *de liber. Arb.* cap. 17. et 18. dicente : « Peccatum adeo est voluntarium, quod si non sit voluntarium, non est peccatum. » In hoc tota sita est difficultatis summa, et summitas : et sane difficultas summa est, nec parum Ecclesiæ Patrum ingenia, quamlibet ampla, et præclara fatigavit et torsit.

Probatur tamen major et explicatur. Licet ex vi juris naturalis, vel humani Adamus non ita fuerit caput morale posterorum, ut pro eis justitiam, et sanctitatem pro arbitrio conservaret, vel amitteret, alias omnia parentum peccata in filios transfunderentur ; id tamen Protoparenti convenire potuit ex institutione, pacto, decretoque divino, quo omnium filiorum voluntates in ipsa primi parentis voluntate conclusit. Quod quidem pactum colligit August. lib. 16. *de Civit.* cap. 29. ex illo Gen. XVII : *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit anima ejus de populo Dei, quia pactum meum irritum fecit;* non in se quidem, sed in Adamo, qui pactum illud violavit. Illud etiam colligit D. Hieron. ex illo Oseæ VI : *Ipsi autem, sicut Adam, transgressi sunt pactum.* Igitur si ex pacto Dei voluntates nostræ fuerunt in voluntate Adami, transgressio Adamo voluntaria, nobis quoque voluntaria merito dici potest. Cum enim Deus magis habeat in potestate sua voluntates hominum, quam ipsi suas, si nos possumus propriam in alienam transferre voluntatem, quidni Deus supremus Dominus id poterit? Nec nobis injuriam fecit, quod proprium non expectavit consensum : tum quia justitiæ originalis sanctimonia, et felicissimi status prærogativarum beatissima copia in nos transfusæ fuissent, si Adamus voluisset : tum quia Adamum gratiis ornavit ; auxiliis munivit, et contra tentationes vallavit : tum quia propter tale peccatum gratuitis nos duntaxat spoliavit, naturalibus saltem materialiter, et physice manentibus. »

Quare, licet pueri non sint capaces actus formaliter ratione propriæ voluntatis, bene tamen interpretative ratione voluntatis Adami, quæ omnium erat posterorum voluptatibus fœta. Unde August. lib. 1. *Retract.* cap. 23. ait : « Id quod in parvulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utantur arbitrio voluntatis, non absurde vocatur etiam voluntarium, quia ex firma hominis voluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium. » Et lib. 2. *de Nupt. et Concup.* cap. 28. Pelagiano petenti, quomodo cum nec peccet qui nascitur, nec qui genuit, nec qui condidit, peccatum subrepat, et per quas rimas inter tot præsidia innocentiæ culpa subintret ; respondet sanctus Pater : « Quid quæris latentem rimam, cum habeas apertissimam januam ? *Per unum hominem,* ait Apostolus, *per unius delictum,* ait Apostolus, *per inobedientiam unius hominis,* ait Apostolus. Quid quæris amplius ? Quid quæris apertius ? Quid quæris inculcatius ? » Quare tota, quam adversarii patiuntur, difficultas ex eo provenit, quod non satis advertunt, vel advertere nolunt discrimen, quod peccatum personale inter et originale intercedit. Licet enim peccatum personæ actum a persona elicitum supponere debeat, non tamen peccatum originale, seu naturæ, quod relinquitur ex actu capitis totius naturæ, supposito Dei pacto, voluntatibus omnium gravidi, et pleni.

Facilius se ab hac difficultate expediunt alii theologi, etiam Thomistæ, existimantes, peccatum originale esse unicuique intrinsecum, quamvis non sit nisi extrinsece voluntarium, denominatione petita ab actu voluntatis Adami. Sicque intelligendum putant D. Thomam, dum ait peccatum originale non esse voluntarium voluntate propria, sed voluntate Adami, sicut actus membri corporalis, puta manus, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animæ : unde homicidium non imputatur manui ad peccatum, si consideretur manus secundum se ut divisa a corpore ; sed imputatur ei, in quantum movetur a primo principio motivo hominis. Patet autem peccatum esse manui

voluntarium extrinseca duntaxat denominatione. Nec sequitur peccatum originale esse duntaxat extrinseca denominatione peccatum, quia non eadem semper ratione, eodemque modo aliquid peccatum est, quibus est voluntarium. Probabile namque est, actus imprudentiæ et infidelitatis esse vere, et intrinsece peccata, licet non sint intrinsece voluntaria, et libera. Inculcat quidem Augustinus, voluntarium requiri ad peccatum; sed non propterea eodem modo aliquid debet esse peccatum, quo est voluntarium. Et certe, si non a veritate aliena eorum sententia est, qui volunt, peccatum habituale personæ non nisi extrinseca denominatione a præterito peccati actu petita esse voluntarium, tametsi internum sit peccatori, quia transacto actu nihil remanet, nisi privatio gratiæ, et virtutum, ac mors animæ : sicut homo transacto motu locali dicitur quidem vere, et intrinsece distans a loco unde profectus est, non dicitur tamen motus, nisi denominatione extrinseca a motu fluxo petita : ita actus voluntarius peccati est motus recedendi a Deo ; peccatum vero habituale est veluti spiritalis distantia, quæ intrinsece manet, licet non maneat voluntarium : unde magnum illud chaos inter Deum et peccatorem firmatum est. Si hæc, inquam, vera sunt de quolibet peccato habituali, quanto magis peccato originis accommodari poterunt et debebunt ?

Sed dices : Nondum quiescit animus, sed magis, magisque difficultate pulsatur, et premitur; quid enim mirum, quod post actum peccati mortalis, quo gratia extinguitur, peccator dicatur intrinsece gratia privatus, et peccati macula sordidus, qui gratia antea et intrinsece afficiebatur, et ea se libere spoliavit ? At quod puer in primo conceptionis momento dicatur habere peccatum propter actum voluntatis alienæ ; et quod peccatum illud ipsum intrinsece afficiat æque, ac si ipse antea peccasset, ut contingit in peccato habituali connotante peccatum actuale ; et quod illud peccatum generatione propagetur, et intrinsece inficiat animam de manu Creatoris e nihilo eductam; hæc, inquam, mysteria sunt inexplicabilia, et toto cœlo ab exemplis a nobis adductis discrepantia.

Respondeo, quod si nulla foret in explicando peccato originali difficultas, frustra tot annis in confundenda Pelagianæ hæresis superbia fatigatus fuisset fortissimus Patrum Augustinus, quem propterea continua ad mortem usque fluctuatione circa peccati originalis transfusionem fuisse ancipitem, et in concilianda divina justitia cum puerorum nullius adhuc actualis peccati reorum innocentia non parum laborasse, non semel significavit. Sed propterea rationis humanæ argumentis, vel potius sophismatis, et tenebris, a Catholicæ veritatis luce ne latum quidem unguem discedere licet, sed ea potius in obsequium fidei captivanda, et fidei servire cogenda est. Ut autem salebrosa difficultas complanetur, et explicetur quomodo virtute seminis peccatum originale generatione propagetur, traducaturque in omnes, et singulos culpa illa primigenia, considerandum est, peccatum Adæ, quod est origo nefandæ propaginis, non posse dici causam physicam illius transfusionis. Quia nimirum peccatum Adæ per veram, longamque pœnitentiam deletum, nec existit in Adamo justo, nec in ulla virtute ab Adamo decisa, puta in semine ; quia cum corpus non possit agere in spiritum nisi virtute Dei ; in Deum refunderetur peccatum, si corpus peccatum in animam derivaret. Et sane eodem modo ratiocinandum est de traductione peccati originalis, supposito Adami lapsu, quo loquendum foret de transfusione justitiæ originalis, si Adamus non peccasset. Hæc autem non diffunderetur causalitate seminis physice influente : ergo nec illud hoc modo traduci credendum est. Relinquitur ergo, ut peccatum Adami sit causa duntaxat moralis ; et sicut Adam est causa peccati, non prout est caput naturale, sed prout est caput morale (ideo enim proximi parentes licet sint caput naturale filiorum, non transfundunt tamen sua peccata in liberos, quia non sunt caput morale eorum) : ita etiam Adam non poterat dici nisi causa moralis, influxus enim capitis moralis non nisi moralis esse potest.

Explicatur amplius et forte profundius. Dissidium quidem est inter theologos, an peccatum Adami sit causa moralis demeritoria, necne ? Et partem affirmativam tenent nonnulli, quia hoc meretur peccatum capitis, ut in suis membris puniatur : et sicut Adamus conservans justitiam , illius transfusionem, sin ex justitiæ rigore, certe ex Dei paciscentis fidelitate promeritus fuisset ; ita peccato suo Adamus maculari omnes posteros promeruit. Alii vero id negant, quia, inquiunt, alias sequeretur peccatum

originale in parvulis non peccati, sed pœnæ rationem habere, quomodo infamia a patre in posteros derivatur ? Sed utut sit de illa utraque sententia, certum est, peccatum Adæ esse causam moralem peccati originalis per quamdam naturalem resultantiam, sicut, si homo in peccato mortali existens ad nihilum redigeretur, et postea e nihilo extraheretur, resultaret in eo peccatum habituale, non ex actione Dei, sed ex peccato actuali præcedente, tanquam ex causa moraliter influente. Sicut etiam infamia, et nominis obscuritas, quam a patre nefando contrahit liberorum progenies, non effective producitur vi generationis, quæ se ut conditio duntaxat habet, qua posita ex delicto paterno, tanquam ex causa morali infamia propagatur : ita generatio non causa, sed conditio est, sine qua non contraheretur originale peccatum, quo non inuritur homo, nisi quia est membrum Adæ, quod utique per generationem sortitur. Sicut denique, si in loco tenebroso produceretur corpus diaphanum, quod non reciperet lucem propter obicem opaci corporis, affulgentis solis ingressum impedientis, hujusmodi corporis productio non esset causa tenebrarum, quæ in solum ponentem obstaculum refunderetur : ita causa peccati originalis non est generatio, sed peccatum præcedens, quod ingens divinæ gratiæ influxui ponit obstaculum ; generatio vero, sine qua non esset homo, est etiam conditio, sine qua non esset peccatum. Ex quo etiam intelliges, quomodo actus legitimi matrimonii non sint illiciti ; quia culpa illa generalis ex illis non per se, sed per accidens ; non ex actu generantis, sed ex peccato Protoparentis derivatur.

Instabis : Scrupulus nondum bene evulsus est ; nam, si Adam antequam accederet ad Evam erat mundatus a primo peccato, quomodo ratione illius infici potest proles, et propago ?

Respondeo, semel deletum Adami peccatum non formaliter quidem, sed virtualiter in generante mansisse, et in omni generatione etiamnum manere, sicut in tritico paleis mundato producendarum palearum virtus perseverat. In semine ergo est virtualiter venenum primigenium, non quod semen attingat productionem peccati, sed quia peccatum comitatur naturam, cujus semen est virtualiter productivum. In quo sensu dixit D. Thomas quæst. 81. art. 1. ad. 2 et 3 : « Per virtutem seminis traducitur natura humana a parente in prolem, et simul cum natura naturæ infectio. Ex hoc enim fit iste, qui nascitur, consors culpæ primi parentis, quod naturam ab eo sortitur per quamdam generativam motionem. Etsi enim culpa non sit actus in semine, est tamen ibi virtute humanæ naturæ, quam concomitatur talis culpa. » Et q. 83. art. 1 : « Peccatum originale omnium hominum fuit quidem in ipso Adam, sicut in prima causa principali, secundum illud Rom. v. : *In quo omnes peccaverunt*. In semine autem corporali, est peccatum originale sicut in causa instrumentali, eo quod per virtutem activam seminis traducitur peccatum originale in prolem simul cum natura humana. » Nec obest, quod Adam esset mundatus ab illo peccato antequam ad Evam accederet, sicut de facto ejus culpæ puri sunt post Baptismum Christiani cognoscentes uxores suas. Non obest, inquam, quia, ut bene ait S. Doctor quæst. 81. art. 3. ad. 2, « peccatum originale per baptismum (et in Adamo per pœnitentiam) aufertur reatu, in quantum anima recuperat gratiam quantum ad mentem : remanet tamen peccatum originale actu, quantum ad fontem, qui est inordinatio partium inferiorum animæ, et ipsius corporis, secundum quod homo generat, et non secundum mentem. Et ideo baptizati traducunt peccatum originale. Non enim parentes generant, in quantum sunt renovati per baptismum, sed in quantum retinent aliquid de vetustate peccati. » Quam doctrinam ex Magistro suo Augustino deprompserat Aquinas. « Miraris, » inquit August. serm. 14. *de verb. Apost.*, « quare peccator nascatur de semine justi ; non te delectat mirari, quare oleaster nascatur de semine olivæ. Accipe aliam similitudinem : non attendis, quia de grano purgato frumentum cum palea nascitur, sine qua seminatur. Ideo de baptizato non justus nascitur, quia non eum generat unde regeneratus est, sed unde generatus est.

REFLEXIO.

« Exaggeravimus morbum, » inquit August. *in Psalm.* CI, « laudemus et medicum : » amemus liberatorem totis medullis cordium, totis præcordiorum affectibus diligamus Redemptorem, qui solus unus est, qui sine peccato natus est in similitudinem peccati ; sine peccato vixit inter aliena peccata ; sine peccato mortuus est propter aliena pec

cata : et, licet particeps factus sit nostræ infirmitatis, non tamen iniquitatis, ut ex quo nobiscum communicavit infirmitatem, solveret nostram iniquitatem.

Quid retribues Christo Domino, anima mea pro his, quæ retribuit tibi? quæ cum teneréris ante captiva sub diabolo, redempta es a captivitate, et tam copiose, ut si non abnuas, fieri possis socia mensæ, socia regni, socia thalami. Vide quibus caritatis brachiis amplectendus, redamandusque sit ille Salvator, qui tanti te æstimavit, tanti te fecit tantillam et talem. Ergo plane dignum, et vere justum est, ut sicut ille redemptio tua est, ita amor tuus, desiderium tuum Jesus sit. O beneficium immensum, et omnem æstimationem superans ! « Nullum majus donum præstare Deus posset hominibus, » ait August. *in Psal.* LXXXV, « quam ut Verbum suum, per quod condidit omnia, faceret illis caput, et illos ei tanquam membra coaptaret : ut esset Filius Dei, et filius hominis ; et unus Deus cum Patre, unus homo cum hominibus : qui et oret pro nobis, et oret in nobis, et oretur a nobis. Orat pro nobis, ut Sacerdos noster ; orat in nobis, ut caput nostrum : oratur a nobis ut Deus noster. » Porro ut a tanta, quam peccatum originale insevit, infirmitate saneris, opus est ut sanari velis. Sanat ille omnino quemlibet languidum, sed non sanat invitum. « Quid autem in te beatius, » inquit August. *in Psalm.* CI, « quam ut tanquam in manu tua vitam, sic habeas in voluntate sanitatem tuam? »

SPECULATIO II.

Septem corollaria ex præjactis fundamentis derivantur.

Supposita existentia et transfusione peccati originalis, plura occurrunt dubia ex dictis facile resolvenda. Unde sequitur primo, alia a primo Adami peccata in posteros non transfundi. Quia, ut vidimus, in tantum traducitur peccatum originis, in quantum Adam est caput morale hominum : unde fit, ut ait D. Thomas, omnes homines ex Adamo nascituros considerari ut unum hominem cunctorum voluntatibus plenum, sicut diversa corporis membra pro uno homine reputantur. Porro tamdiu mansit homo caput morale totius generis humani, quamdiu status innocentiæ duravit ; non enim constat de pacto inito pro tempore lapsum consequente : ergo subsequentia Adami peccata in posteros minime transfunduntur. Et hoc est, quod vult D. Thomas dum ait, ideo solum primum peccatum, non posteriora traduci, quia primum erat « peccatum naturæ » alia vero peccata erant « pure personalia » : id est in primo peccato vices totius naturæ gerebat Adamus, eratque veluti totius humani generis procurator ; in aliis vero peccatis vices suas duntaxat agebat, et privatarum rerum satagebat.

Sequitur secundo, a fortiori patere, peccata aliorum parentum in posteros non traduci, cum omnium vitia personalia sint. Nec obest illud Exod. XX : *Ego sum Deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, et quartam generationem.* Quem rigorem imitatur etiam justitia humana in criminibus læsæ Majestatis puniendis, ob quæ plectuntur et nati natorum, et qui nascuntur ab illis. Non obest, inquam, quia hæc justi Dei comminatio non de culpis, sed de pœnis intelligitur. Quod si statim replices, inique infligi illi pœnam ob peccatum alienum, qui nullam culpam sive per originem, sive per perversi actus imitationem contrahit ; respondeo pœnas corporales juste posse infligi filiis sine culpa filiorum in vindictam paterni peccati, quia filii pertinent ad patrem, et sunt in numero bonorum ejus : pater autem peccans juste in iis puniri potest, quæ ad ipsum pertinent, et inter bona ejus annumerantur. Et hic est, ni fallor, subtilis D. Thomæ intellectus, dum art. 2. quæst. 81. ait : « Pœna spirituali nunquam puniuntur filii pro parentibus, nisi communicent in culpa. Sed pœna corporali interdum judicio divino, vel humano puniuntur, filii pro parentibus, in quantum filius est aliquid patris secundum corpus. » Quia nimirum pater est dominus corporis, ac proinde in corpore filii ad se pertinente justo Dei judicio puniri potest, nisi pœnitentia, et pietate filiorum Deus misericors comminatoriam revocet sententiam. Qua de causa dicitur : *Filius non portabit iniquitatem patris.*

Sequitur tertio, quod si quis ex humana carne miraculose producta formaretur, non contraheret peccatum originale, quod solum generatione, et seminis humani decisione propagari potest, quia per solam rationem seminalem posteri moventur ab Adamo per generationem, sicut membra moventur ab anima ad peccatum actuale. Si quis autem miraculose ex semine formaretur, peccato

originali inficeretur, si tale semen ad formationem hominis active concurreret; ut si semen sterile divinitus prolificum efficeretur, vel si decisum e viro matrici mulieris absentis divinitus infunderetur : si vero semen materialiter duntaxat concurreret, idem dicendum foret, ac de formatione miraculosa ex humana carne.

Sequitur quarto, quod si Adam non peccasset, Eva tamen peccante, posteri peccatum originale non contraherent, ut colligitur ex illo Rom. v : *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit.* Ubi ly *unum* tam in Græco, quam in Latino est generis masculini. Ratio est, quia Eva non est constituta caput generis humani, sicut Adam. Unde, quod dicitur Eccles. xxv, *a muliere initium factum est peccati*, non intelligitur de initio, seu principio transfusionis, sed occasionis; quia scilicet Eva prius peccavit, quam Adam, et consequenter prius amisit justitiam originalem, quæ si non distinguebatur a gratia, certe inseparabilis erat ab illa.

Sequitur quinto, quod si Adam genuisset filios ante peccatum, et postea peccasset, filii illi in innocentia prægeniti peccatum originale non contraherent; quia vel illi filii essent adulteri, et sic possent motu caritatis parentis rebellioni obsistere : si vero essent parvuli, idem dicendum foret, quia originale non traducitur per se primo, sed secundario transfusione naturæ : natura autem supponeretur beatis illis parvulis communicata. Unde non privaret eos gratia Deus, cujus dona sunt sine pœnitentia. Nec est simile de nobilitatis gradu a quo dejicitur filius patre exauctorato, et in ærarium relegato. Non est, inquam, simile; quia jure humano filius nondum emancipatus reputatur ut aliquid patris; et gradus nobilitatis est aliquid morale et politicum, nihil reale nobili imprimens, sed a patre in filios secundum idealem hominum æstimationem transiens. At nobilitas gratiæ sit per internam pretiosorum charismatum diffusionem, quibus divinæ naturæ, in qua vera, et immobilis nobilitas fulget, consortes efficimur. Et, licet filii illi primogeniti justitiam originalem non nisi dependenter ab Adamo habuissent, dependenter tamen ab illo minime conservassent; quia prima productio ab illo quidem, tanquam a conditione, pendebat, sed non conservatio, vel amissio.

Difficilius est quid dicendum esset de nepotibus illorum, qui non contraxissent peccatum originale, an ipsi etiam in peccati originalis labem incurrerent post patratum Adæ peccatum? Qua in re probabiliter dici potest, nepotes illos macula originali nequaquam infectum iri, utpote ex semine immaculato nascituros, extiturosque filios Adæ justi, et nondum rei. Oppositum etiam verisimilitudine non caret; quia proximi nepotum illorum parentes non essent caput morale suæ prolis, quæ statim atque conciperetur, fieret membrum Adæ jam rei, et peccatoris : unde semen esset infectum, cum non sit tale per transfusionem alicujus physici positivi a patre in filios generatione traducti, sed per relationem ad primum principium humanæ prolis; unde primo principio remanente bono, semen esset immaculatum; facto vero peccatore, infectum evaderet : relatorum enim alterum extremum mutari potest sola mutatione in alio extremo facta.

Sequitur sexto, peccatum Adami, quod in posteros transfunditur, fuisse transgressionem illius præcepti Genes. II : *De ligno scientiæ boni et mali non comedes;* quia peccatum illud fuit primum, quo violavit mandatum divinum, cujus transgressioni mortem, et justitiæ originalis privationem in omnes posteros diffundendam comminatus est : non quod alia interiora non præcesserint, superbia nimirum et inobedientia; sed quia hæc comestio fuit primum peccatum exterius, quod cum interioribus pro eodem reputatur ut in materia de actibus moralibus monstratum est. An vero si Adam præceptum illud minime violasset, in aliud tamen peccatum lapsus fuisset; an, inquam, illud peccatum fuisset in posteros diffundendum, difficultas est, et opinionum verisimilium varietas. Ex una quidem parte : cum de his, quæ ex mera Dei voluntate pendent, nihil determinare possimus, nisi secundum id, quod in Scripturis accipere possumus; ex Scripturis autem constet, soli illius præcepti transgressioni Deum mortem fuisse comminatum, Genes. II : *In quacumque die comederis ex eo, morte morieris;* relinquitur aliud quodvis peccatum non fuisse transfundendum. Ex alia vero parte : cum ex D. Thoma per illud peccatum transfundat Adamus culpam primigeniam, per quod amisit justitiam originalem toti humano generi in Protoparente collatam, quam utique per quodvis peccatum mortale amisisset; consequitur,

per aliud quodvis peccatum traductum iri peccatum originis. Nec, inquiunt auctores hujus sententiæ, comminatus est Deus mortem fructus vetiti esui, quasi soli illi peccato eam alligaret, sed ut ostenderet comestionem illam alias licitam, evasuram sua interdictione lethalem: unde ei comminatus est mortem, in quam etiam fuisset per quodlibet mortale incursurus, ut intelligeret peccatum illud esse mortale. Et huic sententiæ subscribendum est, quia eam apertissime D. Thomas in 2. dist. 33, et alibi sæpe docet.

Sequitur ultimo, peccatum originale non naturaliter, seu ex ipsa natura rei, ac naturali quadam sequela a parentibus in posteros non trajici. Deducitur aperte ex dictis ; si enim, ut ostendimus, peccatum Adami in posteros non transfundatur, nisi ex Dei lege posterorum omnium voluntates in voluntate parentis includente, adeo ut quidquid circa justitiæ originalis conservationem, vel excidium voluisset caput, et veluti tutor ac curator naturæ, ipsi etiam posteri voluisse moraliter censeantur, omnino consequens est, non naturali sequela, sed morali causalitate peccatum illud transfundi, ut etiam supra in responsione ad primam instantiam ex professo ostendimus. Tum quia, si peccatum originale ideo ex natura rei in filios trajicitur quia de vitiata radice nascuntur, omnia parentum, et majorum peccata in filios peræque transibunt ; quod in Ecclesia inauditum est, et intolerabile credidit Augustinus *Enchir.* cap. 47, quia alias, inquit, « nimia sarcina in ipsa sua æterna damnatione premerentur, si cogerentur ab initio generis humani omnium præcedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere. »

Nec satisfacis si dicas, cæterorum peccata parentum non ita vitiare naturam, sicut primi peccati granditate vitiata est. Non, inquam, satisfacis; esto enim peccata actualia originale consequentia non ita corrumpant, corrumpunt tamen, et aliquando immensam fere corruptionem adjiciunt ; cum videamus plures satis bonæ indolis juvenes colloquiis pravis, perversorum consuetudinibus, actuum iteratorum frequentia ita vitiari, ut tandem sentiant voluntatem initio in malum minus proclivem, consuetudine in necessitatem conversa, in quodvis peccatum omni data et accepta occasione veluti data porta ruere. Supponit quidem peccatum actuale corruptionem primigeniam, sed eam non raro ultra modum auget : quidni ergo transfundetur in liberos illa major genitoris corruptio, si peccatum naturali sequela propagetur ?

Scio quidem, et D. Augustinum et S. Thomam docere, peccatum originis virtute seminis, quæ utique naturalis est, propagari ; radicem corruptam coinquinare fructus ; peccatum concupiscentia trajici, sicut morbus de morbo, malum de malo contagione trahitur ; omnes de uno fonte manare : et quia ille unus in amaritudinem versus est, omnes ex oliva oleastrum factos esse : bona quidem semina, sed vitiato semel semine, propagatis filiis propagari et vitia : denique vitium illud habere semen a concupiscentia in ipsis hominis membris medullitus infixa, totum hominem afficiente, vel potius inficiente.

Hæc, inquam, scio, et lubens audio : verumtamen superius adhibito interpretamento, commodo et Patribus illis consentanee hæc omnia explicantur dicendo, in semine virtualiter latere venenum primitivum ejusque actione trajici, et veluti posteris propinari : non quod semen attingat productionem peccati, sed quia peccatum concomitatur naturam, cujus semen est productivum. Quare autem peccatum naturam humani seminis decisione generatam semper comitetur, ideo est, quia omnes gratia privati nascuntur, quam omnibus in persona primi parentis Deus promiserat; stetissetque promissis fidelis Deus, si homo in veritate stetisset.

Hac de causa veridice a Sanctis dicitur, Adamum omnes homines in sua voluntate occidisse, prius fuisse peremptorem, quam patrem, et, ut D. August. lib. *de peccat. Merit. et Remiss.* cap. 19. ait, « occulta tabe concupiscentiæ suæ tabificasse in se omnes de sua stirpe venientes. » Adde quod cum secundum nostram sententiam speculatione sequenti stabiliendam, concupiscentia importetur de materiali in peccato originali, ideoque peccatum dicitur, quia a peccato est, et in peccatum inclinat; cum, inquam, hæc ita sint, merito peccatum originis naturali consecutione traduci quadantenus dici potest cum concupiscentia omnibus, et singulis hominibus post peccatum insita, sit jam facta naturalis, id est naturæ corruptæ coæva, et innata. Unde absque negotio explicatur Augustinus.

REFLEXIO.

Etsi solum peccatum originale, non personale, transfusione in posteros trajiciatur, totumque inficiat genus humanum sola illa culpa, in quam corruit totius naturæ tutor, et vices gerens; nihilominus privata personarum scelera in alios imitatione diffundi, pravis exemplis longe, lateque propagari, perversorumque morum segetem ad fidelium perniciem nimiam fruticare, constantissimum est. Scio quidem ex D. Dionysio solum bonum esse sui diffusivum, quia quod plenum est, exuberat : sic sol fons luminis plenus, ubique effundit radios, sic a mari exeunt flumina ; sic a Deo immenso totius esse pelago dimanant intus Filius et Spiritus sanctus in æternitate, fluunt foris in tempore creaturæ; amor namque divinus non relinquit Deum esse sine germine. Verum nescio quo fato hanc boni fœcunditatem, et effusionem, nedum imitari, sed longe superare malum videtur, cum modicum fermenti totam massam corrumpat, et morbida facta pecus totum corrumpat ovile : ideoque moneant Sancti, haud magni laboris esse exorientem improbitatem retundere, sed progredientem, serpentem, grassantemque reprimere, hoc opus, hunc laborem esse. Hinc non solum nascentibus corporis, sed maxime animi morbis occurrendum esse inculcatur, ne sero medicina paretur, neve e scintilla incendium concitetur.

Ita sane peccatum hydra est septem capitibus portentosa, simul et fœcunda, quia uno avulso non deficit alterum, sed turpi generatione pullulat, et erumpit; sed verbo, consilio, et exemplo veluti obstetricibus emittitur nefanda peccati proles. An nescimus, quod juxta Philosophum moralem Senecam epis. 105 : « Homo hominis lupus est? » Ab homine homini quotidianum periculum, quo nullum frequentius, nullum pertinacius, nullum blandius. Parum est instigatores illos, et ad peccatum impulsores belluas appellasse, quia, etsi hominum effigies habeant, animos tamen nedum ferarum, sed et dæmonum possident; cum nedum corporibus noceant, nedum bona externa expilent, boni nominis famam dilacerent, sed etiam animarum saluti insidientur. Nonne in malum concitator crudelior est dæmone, qui, accepta a Deo in totum sæviendi licentia, corpus quidem ulcere pessimo percussit, filios interemit, domos solo adæquavit, armenta combussit, bona externa dilapidavit ; verumtamen animam ejus servavit. Plane dæmone deterior est, qui dæmonis voluntarium organum est; nam, sicut sine armis non nocet hostis, ita sine adjuvante homine inermis foret cacodæmon, et impotens. Tales, lector Christiane, morum corruptores, obscænos animarum lenones, dæmonum ministros, vitiorum prodromos, malitiæ magistros, iniquitatis filios et patres, dissolutionis præcones, humanæ salutis hostes, Antichristi præcursores, illa vasa nequitiæ, instrumenta mortis, genimina viperarum execrare, fuge, detestare : ab illis magis, quam a peste longe citoque discede; quia, sicut lues halitu, et contactu virus fundit suum, sic illi nequitiæ propagatores, modo verbo et consilio, modo factis et exemplo incautos alliciunt, pertrahunt, et occidunt.

SPECULATIO III.

Peccatum originis de formali privationem justitiæ ; de materiali vero concupiscentiam importat.

Primam partem tradit aperte D. Thomas quæst. 83. art. 2, ubi ex professo probat, privationem justitiæ originalis, per quam voluntas subordinatur Deo, esse formale in peccato originali. Et ratio est, quia primum, quod in aliquo concipitur ut radix cæterorum essentialem constituit rationem, alia vero non nisi proprietates, appendices, accidentia vel corollaria dicuntur. Atqui prima difformitas, prima inordinatio, quam in peccato originali concipere est, non est alia, quam privatio justitiæ originalis, unde veluti e lethifero fonte fluunt fomes concupiscentiæ, reatus pœnæ, aliæque humanæ vitæ miseriæ quibus indesinenter affligimur, reatus enim pœnæ culpam supponit, et passionum tumultus, corporisque repugnantis rebellio rationis Deo se subjicere detrectantis superbiam justissime consequuntur : quomodo enim, ut Augustinus, et alii Patres tradunt, caro erit subjecta animæ, si animus non est subditus Creatori? Qua justitia vis, ut serviat caro tua animæ tuæ, si Deo non serviat anima tua? Debes regi, ut possis regere. Et certe non est mirum, quod sublato repagulo, et destructo aggere undas continente irrumpant aquæ : justitia autem originali veluti mole, et fræno vires inferiores tenebantur. Ergo in privatione justitiæ sita est

essentia peccati originalis. Cujus etiam signum est, quod post baptisma (quod ad delendum peccatum originale institutum est) remanent fomes, concupiscentia, aliæque calamitates, et privatio subjectionis mentis ad Deum tollitur. Et, licet non permaneat æternæ pœnæ reatus, hoc solum consequenter contingit, quia deleta culpa removetur et pœna.

Dices primo cum Curiele existimante privationem rectitudinis moralis peccatum originale constituere : in peccato originali invenitur privatio conformitatis ad legem, seu rectitudinis moralis ; Adamus quippe justitiam originalem divinitus sibi datam custodire tenebatur, non aliquo peculiari præcepto, sed omnibus legibus, quibus malum quodvis vetabatur. Prius ergo violavit legem et honestatem, quam se justitia originali privarit. Ergo privatio rectitudinis est omnium prima, subindeque, peccati illius constitutiva.

Respondeo in privatione præfatæ conformitatis essentiam peccati originis nequaquam posse consistere, quia vel est privatio habitus debiti parvulis, et hoc non, quia cum non possit assignari alius habitus parvulis debitus, quam justitia originalis, haberemus intentum : vel est privatio conformitatis, quæ relinquitur in subjecto post actum malum, quæve dicitur habitualis, non quod sit semper habitus, sed quia distinguitur ab actu et tamdiu permanet, quamdiu per pœnitentiam non retractatur ; et hoc etiam dici nequit, quia hæc privatio in eo duntaxat invenitur, in quo fuit, vel esse debuit.

Ad fundamentum Curielis dicendum, quod, sicut, licet modo non teneamur conservare gratiam vi alicujus præcepti peculiaris, attamen peccatum mortale consistit in privatione gratiæ non absolute, sed in ordine ad suam causam, quæ est peccatum actuale : qua de causa privatio gratiæ pertinet reductive ad eamdem speciem, ad quam spectat peccatum actuale, unde profluxit. Ita similiter privatio justitiæ originalis ut connotat inobedientiam et prævaricationem Adami, essentiam peccati originalis constituit.

Dices secundo cum Martines : Præter inordinationes recensitas est alia etiam positiva, scilicet conversio habitualis ad creaturam ut ultimum finem, in quem peccator conversus est : tum quia peccatum originale in nobis nihil est aliud, quam peccatum habituale, quod habuit Adam post actum suum malum, Adam autem post peccatum suum habitualiter erat in creaturam conversus; unde nos etiam per peccatum originale in creaturam convertimur : tum quia non est potior ratio, cur transfundatur aversio a Deo, et non conversio in finem pravum, cum implicet esse recessum a termino, a quo, nisit sit accessus ad terminum, ad quem.

Respondeo, non posse essentiam peccati originalis in illa conversione sitam esse : tum quia D. Thomas q. 5. *de Mal.* art. 5. formaliter ait : « In peccato originali non est conversio, sed sola aversio, vel aliquid aversioni respondens, scilicet destitutio animæ a justitia originali ; et ideo peccato originali non debetur pœna sensus, sed solum pœna damni, scilicet carentia visionis divinæ. » Et in q. 24. *de Verit.* art. 12. ad 2. per hoc peccatum originale a personali distinguit, quod istud præter aversionem, quam solam originale importat, includit etiam conversionem ad finem. Tum quia, si peccatum originale conversionem ad finem pravum essentialiter includeret, deberet hæc conversio retractari, et pueri nascerentur conversi ad pomum vetitum, sicque nascerentur potissimum intemperati et gulosi. Quod si per conversionem ad finem pravum intelligat Martines concupiscentiam, quæ prærupto justitiæ aggere fortius insurgit, et frequentius, verum dicit; sed illa concupiscentia peccatum originale non constituit essentialiter, sed in ejus essentia de materiali importatur. Et ideo a Sancti sæpe vocatur originale peccatum, et quia ab illo est, et quia in illa, ut subest aversioni, consistit peccatum originale ; et quia in ipsa maxime relucet peccati originalis venenum, dum rebellione fomitis tota concutitur interioris reipublicæ concordia et harmonia. Si autem per conversionem habitualem intelligat Martines habitum aliquem positivum ad bonum commutabile inclinantem, magis adhuc a veritate recedit ; nulla enim potest causa illius assignari. Non Deus, ne illi, ut auctori speciali transfusio peccati asseratur. Non peccatum Adami : tum quia ex quolibet actu non producitur habitus conversionis ; tum quia peccatum Adami est moralis duntaxat causa transfusionis ; tum quia peccatum Adami non existit, nec subinde physice operari quit. Non denique semen, quia in illo deberet esse qualitas morbida, quam antiqui theologi, Gregorius,

Richardus, Henricus somnariunt ex silibo serpentis derivatam : quæ sententia jam obsolevit.

Instabis : Quod habet rationem pœnæ, non est essentia peccati, sed effectus ejus : atqui privatio justitiæ originalis habet rationem pœnæ, ut ait D. Thomas quæst. 85. art. 5. et patet, quia ea in pœnam peccati originalis privamur, Deo lumen gratiæ suæ subtrahente.

Respondeo, quod, licet privatio physica justitiæ sit pœna, sitque a Deo; tamen privatio moralis justitiæ, quæ præter carentiam ejus importat debitum eam habendi, vel eam non amittendi, et connotat voluntariam gratiæ repulsam. et liberum ejus contemptum, non est pœna solum, sed culpa, sicque non est a Deo, qui in pœnam peccati dona revocat. Sed hæc privatio physica, quæ est pœna, moralem natura priorem præsupponit, quia non deserit Deus nisi sui desertores, nec aufert Deus justitiam originalem, nisi quia ea privari homines in Adamo voluerunt.

Secunda speculationis pars, concupiscentiam de materiali importari in essentia peccati originalis affirmans, ad minus docetur a D. Thoma in omnibus illis locis, ubi tam sæpe repetit, peccatum originale esse quadantenus habitum, et inordinatam dispositionem similem ægritudini, quæ habet aliquid positivi. « Alio modo, inquit quæst. 82. art. 1, dicitur habitus dispositio alicujus naturæ ex multis compositæ secundum quam bene se habet, vel male ad aliquid, et præcipue cum talis dispositio fuerit quasi in naturam versa, ut patet de ægritudine, et sanitate, et hoc modo peccatum originale est habitus; est enim quædam inordinata dispositio proveniens ex dissolutione illius harmoniæ, in qua consistebat ratio originalis justitiæ : sicut etiam ægritudo corporalis est quædam inordinata dispositio corporis, secundum quam solvitur æqualitas, in qua consistit ratio sanitatis : unde peccatum originale languor naturæ dicitur. » Et art. 3. sic luculenter concludit : « Peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter vero est defectus originalis justitiæ.»

Id ipsum etiam evincunt clara illa Augustini testimonia, quibus asserit, concupiscentiam esse malum illud nuptiarum in posteros propagatione trajectum ; quam tamen negat Doctor sanctus esse peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentiunt, atque ut ea perpetrent, a regina mente membra non dantur : sed quodam loquendi modo peccatum vocari, quod peccato facta est, et peccatum, si vicerit, facit : sicut vocatur lingua loquutio, quam facit lingua, et manus vocatur scriptura, quam facit manus.

Sed petes, quid sit illa concupiscentia fatalis omnibus hominibus inseminata, quam importari in peccato originali veluti quoddam materiale cum Ecclesiæ luminibus asseruimus?

Respondeo, omissis variis opinionibus vel per se falsis, vel antiquatis, vel minus verisimilibus, concupiscentiam non solum esse pronitatem appetitus sensitivi præter, et contra imperium rationis in bonum sensibile propensi, sed etiam omnium potentiarum, in quibus potest esse peccatum, et ipsius quodammodo animæ, prout est hujusmodi potentiarum radix. Quamvis enim fatear in appetitu sensitivo magis esse conspicuam hujusmodi propensionem ; et ideo, inquit D. Thomas q. 82. art. 3. ad 2, « concupiscentiæ attribuitur tanquam principaliori, et in qua quodammodo omnes aliæ passiones includuntur. » Attamen quia concupiscentia, de qua loquimur, quæve de materiali in peccato originali importatur, teste eodem D. Thoma, est quædam inordinata dispositio proveniens ex dissolutione illius harmoniæ, in qua consistebat ratio originalis justitiæ, relinquitur quod, sicut hæc harmonia omnes potentias afficiebat, ita concupiscentia omnes inficit. « Ex aversione voluntatis a Deo (inquit idem S. Doctor q. citata, art. 2.) consequuta est inordinatio in omnibus aliis animæ viribus. Sic ergo privatio originalis justitiæ, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali. Omnis autem alia inordinatio virium animæ se habet in peccato originali sicut quondam materiale : inordinatio autem aliarum virium animæ præcipue in hoc attenditur, quod inordinate convertuntur ad bonum commutabile, quæ quidem inordinatio communi nomine dici potest concupiscentia. » Ergo per concupiscentiam ex peccato originali relictam intelligenda est generalis illa corruptio omnes animæ vires, facultatesque inficiens.

Quod ut clarius et penetrantius intelligatur, considerandum est, in ipsa etiam voluntate hominis esse duplicem inclinationem naturalem ; alteram ad bonum rationis,

quæ est ipsi propria hoc ipso, quod est appetitus rationalis; alteram ad bonum conveniens subjecto, in quo est, subordinatam tamen rationis regulæ. Sicut enim in appetitu sensitivo duplex est inclinatio, naturalis altera ad bonum sensibile sibi proprium, altera in bonum honestum, quam secundam habet ex conjunctione cum voluntate et ratione, quibus naturaliter subjecta est : ita in voluntate ob conjunctionem cum anima sensitiva in anima radicata, recte admitti potest inclinatio moderata in bonum sensibile, subordinata inclinationi in bonum honestum; quia nimirum voluntas est inclinatio totius suppositi : suppositum autem humanum est simul sensibile, et rationale.

Quid ergo facit peccatum originale, quid concupiscentiæ strages? Facit ut inclinatio in bonum sensibile nullo rationis limite, nullo retinaculo contineatur; facit ut amor terrenorum veluti quoddam pondus mentem aggravet,rationem deorsum trahat,animumque ad sensibilia inflectat, et detorqueat æternis natum, æternorum candidatum. Unde, sicut liquor in vitiato vase corrumpitur, sic anima facta est carnis permixtione carnalis; non natura, sed affectu, quo corpori subditur spiritus immortalis. Et ideo concupiscentia illa in sacris Litteris appellatur vetus homo, homo carnalis, et animalis, corpus peccati, cor lapideum, membra injustitiæ, quia hominis naturam pravis, carnalibusque propensionibus infecit. Neque enim credendum est, importunam illam, et impuram pronitatem nos totos ad sensibilia rapientem esse naturæ puræ proprietatem; nam, ut veridice Angelicus Doctor attestatur q. 82. art. 3. ad 1, « in tantum concupiscere est homini naturale, in quantum est secundum rationis ordinem. Concupiscentia autem, quæ transcendit limites rationis, inest homini contra naturam; et talis est concupiscentia originalis peccati. »

Ex his facile intelliges totam quæstionem 82. D. Thomæ, ubi de subjecto peccati originalis disputat, ubi docet peccatum originale non habere pro subjecto carnem, quæ culpæ capax non est, sed animam, cujus essentiam prius inficit, sicut voluntatem primo inclinat, quamvis in viribus inferioribus magis appareat, in illis potissimum, quæ ad generationem humanam concurrunt, scilicet facultas generativa, vis concupiscibilis, et sensus tactus; quæ partes dicuntur specialiter corruptæ et infectæ, quia corruptio originalis peccati eorum actione propagatur.

Difficultas duntaxat est in eo, quod artic. 2. asserit Doctor S. subjectum proximum, et immediatum peccati originalis esse substantiam animæ, ut a potentiis distinctam, propter Scotum, et Durandum existimantes, peccatum originale prius inficere voluntatem; tum quia peccatum originale consistit in aversione a Deo ut ultimo fine. Ergo, sicut subjectio et conversio ad Deum fit per voluntatem; ita hæc aversio primitus in voluntate sita est. Tum quia primum peccatum Adæ non fuit in essentia animæ, sed in voluntate : eadem autem est ratio de nobis, ac de Protoparente.

Sed nihilominus vera est propositio D. Thomæ, et solida ejus ratio, quia peccatum originis in posteros generatione transfunditur : ergo prius peccatum illud inficit, quod primitus generatio attingit; generatio autem prius animam, quam potentias attingit, cum animam corpori immediate uniat, potentias vero non nisi mediante anima uniat. Porro dicitur generatio attingere animam, non quod ejus entitatem efficiat, vel e materiæ sinu educat, cum anima immortalis, et entitative spiritalis, sola creatione e nihilo producatur; sed quia ex vi actionis generativæ anima a Deo creata corpori unitur ut forma substantialis : uniri autem corpori ut formam substantialem, convenit animæ secundum essentiam, non secundum potentias : ac proinde generatione substantiali prius attingitur, priusque subinde maculatur essentia animæ, quam in potentias diffundatur.

Nec oppositæ rationes urgentes sunt. Non quidem prior, cum inde potius nostram sententiam confirmemus; si enim idem est subjectum privationis formæ, quod est immediatum, et proximum ipsius formæ subjectum, sicut justitia originalis immediate recipiebatur in anima, cum vel non distingueretur a gratia sanctificante, vel erat quidam vigor ab anima in vires continuo fluens : ita privatio ejusdem justitiæ prius in essentia animæ reperitur. Verum quidem est, conversionem actualem a voluntate elici, seu ipsummet bonæ voluntatis actum. At justitia originalis non erat conversio actualis, sed habitualis in gratia sanctificante, et aliorum cœlestium bonorum beatissima copia consistens : unde peccatum originale non est privatio conversionis per actum elicitæ, sed sanctitatis in anima diffusæ; unde prius ani-

mam quam voluntatem tenebris suis obscurat.

Secunda etiam objectio nihilo fortior est; est enim grandis disparitas inter peccatum Adami voluntate patratum, et in nos generatione diffusum: quia ille in sanctitate conditus, voluntate propria nequam factus est; nos vero natura filii iræ sumus, et generatione prius animam attingente venenum illud propinatur. Non ergo mirum, si peccatum Adæ prius infecerit voluntatem, cum ut bene alicubi D. Thomas observavit, in Adamo persona corruperit naturam, in posteris vero natura vitiata corrumpat personam : unde in Adamo peccatum ex voluntate in animam cæterasque animi et corporis vires inundavit; in posteris vero corruptio ab anima in vires serpit et grassatur.

REFLEXIO.

Vidisti, lector, quid, et qualis per peccatum originale factus sis, inimicus scilicet Dei, gratia nudatus, justitia orbatus, oneratus sordibus, irretibus vitiis, captus illecebris, affixus membris, confixus curis, distentus negotiis, contractus timoribus, afflictus doloribus, erroribus vagus, suspicionibus inquietus, totus carnalis et animalis, ut tuis doctus experimentis veridice illud Apostolicum, et Propheticum usurpare possis : *Infelix homo! Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Non quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, hoc facio. Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. A planta pedis usque ad verticem non est in me sanitas, sed vulnus, et livor et plaga tumens.*

Sed ne propterea despondeas animum: non sine alto divinæ sapientiæ consilio factum est, ut materiale peccati originalis in ipsis regeneratis adhuc regnet, ardeatque in viris sanctis nefariæ illius flammæ scintilla, quam etiam Apostolus post mentis excessum, post raptum ad tertium cœlum expertus est. Ne mœrore conficiare, ne repleatur anima tua amaritudinibus, lector amabilis, si membrorum legem repugnantem legi mentis tuæ persentias; quia Deo dante et aurum tuum in fornace probabitur, et virtus in infirmitate perficietur. Quia, ut ait August. *de Doctr. Christ.* cap. 10, « quanto magis regnum cupiditatis destruitur, tanto magis regnum caritatis augetur. » Manet ergo cupiditas ad agonem, ut in te caritas et pugnet fortiter, et vincat semper, et gloriose triumphet. An nescis, quod *nemo*, teste Apostolo I Timoth. II, *coronabitur, nisi qui legitime certaverit;* quia, ut ait Ambrosius lib. 1. *de Officiis* cap. 15, « non est gloriosa victoria, nisi ubi fuerint laboriosa certamina. » Nihil frequentius, nihil inculcatius, quam quod vita nostra militia est super terram, et quod in hac peregrinatione nemo sine tentatione vivit, et quod profectus noster per tentationem fit; et sicut nemo potest coronari, nisi qui vicerit, ita vincere nequit nisi qui certaverit; nec certare, nisi inimicum, et tentationes habuerit. Apposite August. *in Psal.* LVII : « De traduce natus es cum eo, quod vincas : noli tibi hostes addere; vince cum quo natus es. Ad stadium vitæ hujus cum illo venisti; congredere cum eo, qui tecum processit. Sed certamen tantum non sufficit (addit serm. *de Psalmo* CXXVIII.) ad coronam legitime certandum est, id est omnia passionum bella peragenda sunt. Non sufficit semel, neque unius certaminis bello militasse. »

DISSERTATIO III

Peccati effectus recensentur.

Hæc dissertatio brevior cæteris futura est, quia, si singula prosequi more solito vellem, justi voluminis metas excedam. Damnant plerique solemnem illam a novis Galliarum concionatoribus frequentatam methodum, qua sermones in tres partes, et harum subinde singulas in alias totidem perpetua divisionum, et subdivisionum serie secant; quia, inquiunt, nulla dicendi methodus ea vitiosior est, cui tametsi præstantissimæ, Orator quasi ad saxum Polypus semper adhærescit. Observare potuisti, lector, me in toto theologiæ decursu perpetuam, et sollicitam dissertationum nostrarum in duo capita, capitum in tres speculationes partitionem adhibere solitum, ut tuæ consulerem

memoriæ, quæ ordinis et distinctionis uniformitate non parum juvatur. Novi enim, et a doctioribus traditum legi, hoc distare oratorem a philosopho et theologo, quod oratori imitanda natura est, quæ corpora præsertim animata, multiplici organorum, et facultatum suppellectile instruit, partium tamen distinctionem, artuumque colligationem inducta carne veluti velo tegit et obvolvit; ita ut, etsi distinctio singulorum exstet, lateat tamen singulorum. At vero philosophia, ejusque imitatrix scholastica theologia, anatomicam, seu incidendi artem æmulatur, ut singulis in sua genera, species, et varia prædicamenta distributis, accuratius, et juxta nitidius discutiantur rerum essentiæ, partes, proprietates et accidentia; vel methodo synthetica, seu compositiva, ab effectibus ad causas, a mediis ad finem progrediente; vel analytica, seu resolutiva totum in partes, causam in effectus, finem in media solvente, et ab universalioribus ad particularia, a principiis ad conclusiones procedente.

Ut tamen clareat, theologiam meam non esse anxio perpetuæ ejusdem methodi tenori alligatam, quia revera nihil affectatum probari potest, et, teste Horatio, « ridetur chorda, quæ semper oberrat eadem; » hac de causa novam disputandi rationem inibo : tum ut fusa, quæ paraveram, in compendium redacta volumen hoc complectatur; tum ut illi non pateam Senecæ sugillationi : « Nonne etiam qui accurate loquitur, idem et putide loquitur? » Maxime quia omnes peccatorum effectus ad certum numerum revocando, non est opus inculcata capitum et speculationum distinctione.

Primus peccati effectus : Diminutio inclinationis naturalis ad bonum.

Certum est primo, per peccatum, sive originale, sive personale, non corrumpi intrinsece naturam, nec facultates naturales entitative minui; cum nec a natura, nec a potentiis quidquam physicum auferatur : unde docet Dionysius, « naturalia in dæmonibus integra permansisse. »

Certum est secundo, per nullum etiam peccatum extingui penitus inclinationem ad bonum honestum, nec evelli omnia virtutum semina; quia homini rationali implantata et insita est inclinatio ad bonum rationis. Sicut ergo nullo peccato destruitur rationalitas, ita nec deletur inclinatio ad bonum honestum, nec in homine destruatur imago Dei; quæ tamen, teste Bernardo, est tunica inconsutilis, quæ non scinditur, sed quocumque pervenerit anima, ibi erit; quippe quæ in gehenna ipsa uri poterit, non exuri, ardere, sed non deleri. Unde August. lib. *de Spiritu et Lit.* cap. 27 : « Non adeo » inquit, « imago Dei peccatis est addicta, quin etiam in impietate vitæ possint homines in hac vita facere aliqua legis opera, de quibus forte dicere possumus quod habent opus legis scriptum in cordibus eorum, id est, non omnino deletum. »

Verum cum his stat, per peccatum sive originale, sive actuale mortale, inclinationem illam in bonum honestum imminui, nec mediocriter debilitari. Ratio est, quia per peccatum actuale producitur, sin habitus, certe dispositio inclinans ad similem actum peccaminosum; originale vero auferendo justitiam, avertit ab ultimo fine : sed utroque illo impedimento maxime infirmatur inclinatio præfata in bonum rationis propensa. Priori quidem, quia malus habitus, aut dispositio prava ad actus rationis regulis oppositos inclinant. Posteriori etiam, quia, sicut qui caret assensu principii parum est ad derivandas conclusiones idoneus, ita aversus ab ultimo fine, qui se habet in operabilibus sicut primum principium in speculabilibus, ægre est ad bene moraliter operandum paratus, imo totus est ad male agendum ab adolescentia sua proclivis; quia perrupto justitiæ originalis obice, quo pars inferior tenebatur contra rationem concupiscentia insurgit. Idcirco Patres hominem lapsum sauciato comparant et infirmo. « Hoc est peccatum naturæ, » inquit Chrysol. serm. 111, « quod est fumus oculis, quod febris corpori, quod dulcissimis fontibus amara salsedo. Utique purissimus, et lucidissimus est oculus per naturam, sed per fumi conturbatur, et obscuratur injuriam. At corpus membrorum partibus, et sensibus suis per hoc, quod est a Deo conditum, viget; sed, ubi vis febrium cœperit dominari, totum efficitur imbecillum tunc oris amaritudo, tunc oculorum caligo tunc gressuum nutabunda vestigia, tunc inimica aura. Et fontes quam grati sunt per suam dulcedinem et naturam, tantum efficiuntur ingrati, cum aliquod vitium susceperint. Non dispari ratione concupiscentiæ potestas videtur in opere (inquit), sentitur in pœna, impugnat animam, vulnerat mentem,

ipsam violat, confunditque naturam.» Sed de his fortassis plura, dum de gratia.

Secundus peccati effectus : ignorantia mentis.

Docet D. Thomas q. 82. art. 8. quatuor homini infigi vulnera per peccatum ; nam et ignorantia intellectum obscurat, et malitia voluntatem pervertit, et infirmitas partem irascibilem enervat, et cupiditas partem concupiscibilem sensibilium delectatione inficit, et veluti putrefacit. Sicut enim in corporalibus vulnus dicitur separatio partium unitarum, ita in spiritualibus vulnus est separatio, et divisio potentiarum, quæ erant invicem per justitiam unitæ et colligatæ, dum pars inferior superiori, et superior Deo consentiebat. Per peccatum autem dissoluta est præclara illa harmonia, et quælibet pars in suum mansit inclinata bonum, nulla habita ad superiorem potentiam subordinatione. Hinc appetitus nullo repagulo cohibitus in delectabilia toto impetu cietur, et voluntatem, cui parere debuerat, in suas partes trahit. In tanta porro facultatum confusione, et intestino tumultu, inter tot passionum æstus concitantur, addensanturque peccatorum nubes, quibus ratio obscurata dicit malum bonum, et bonum malum ; tenebras lucem et lucem tenebras.

Nunc de ignorantia primum agimus. Et, ut magis constet, ignorantiam esse effectum peccati, sciendum est, ignorantiam legis saltem naturalis, quæ per rationem cognosci potest, esse grande malum, cum enim verum putamus, quod falsum est ; vel falsum, quod verum est : vel certum, quod incertum est ; vel incertum, quod certum est, veritate privamur, quæ ingens bonum est, cujus proinde privatio malum est. Unde Augustinus in *Enchir.* cap. 19 : « Ipse, » inquit, « per seipsum error, aut magnus in re magna, aut parvus in re parva, semper est malum. » At Deus non creavit, nec de potentia saltem ordinaria creare potest creaturam innocentem, tanto malo laborantem, cui titulo connaturalitatis debetur scientia, et notitia legis naturalis, ut possit bene velle, et agere, quod sine veri cognitione non potest. Ubi ergo reperitur ignorantia legis naturalis, ibi manifestum est esse effectum peccati. Ergo ignorantia veri est pœna peccati. Hinc videmus, tantas etiam in dubiis morum sententias ex offusis humanæ menti tenebris ortas. Hinc quæ revera falsa sunt, et divinæ legi adversa, vera, vel probabilia multis apparent. Hinc quæ probabilia uni, alteri certa et explorata videntur ; quia, sicut magna est inæqualitas tenebrarum, unde probabilium opinionum supra modum luxuriantium varietas fluit ; ita est magna ingeniorum, magna doctrinæ, magna virtutis et pietatis, magna unctionis docentis omnia, magna cœlitus illapsi luminis diversitas.

Porro, quamvis illa ignorantia, prout habet rationem nescientiæ, et carentiæ luminis veritatis, pœna sit ; prout tamen habet aliquid voluntarii, peccatum est. Hac de causa sæpe diximus omnem juris naturalis ignorantiam esse culpabilem, quia ex criminosis a voluntate offusis proficiscitur. Quia Deus humani generis sator, et salutis omnium amator, ubique præsens, omnibus suos veritatum necessariarum affundit radios, cum velit omnes salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire : affundit, inquam, nisi ostium cordis invenerit actualibus criminibus clausum. Unde legis naturalis inscitia in sola hominum negligentia, socordia et culpa voluntatis consistit. Qua de causa dixit S. Justinus quæst. 111. *ad Orthod.* : « Voluptate ignorare illos, qui res ad cognitionem ducentes habent, nec de scientia laborant. » Et sane si ille, qui clausis oculis viam ingreditur periculis, præcipitiisque refertam, mali, in quod deinde incidit, auctor est, nec alteri assignare illud, quam sibi debet : ita plane, qui in via morum tot difficultatibus, tot periculis, tot luxuriantium opinionum præcipitiis circumvallata, vel curam et studium necessarium abjicit, vel eorum, qui sibi saluti esse possent, consilium spernit, vel Patrem luminum non satis consulit, vel a notis, perspectisque peccatis divino sese lumini objicientibus non abstinet, sed in quamcumque sententiam aliquo tantum fuco coloratam præceps fertur, procul dubio in Dei inimicitiam, subindeque in peccatum mortale incidit, talisque ignorantia neminem excusat, ut æterno igne non ardeat, sed fortassis ut minus ardeat, quod ex Augustino olim retulimus.

Id a fortiori verum est de ignorantia crassa, supina, et affectata, quæ culpam non modo non extenuat, sed eam non parum auget ; quia, ut bene ait Richardus in 4. dist. 15, consilium ex ignorantia crassa fraudulentum est, et negligentia crassa est

proprie dolus, quia, cum posset necessariam veritatem cognoscere, in comparanda sibi scientia non quam debet, operam ponit. Et ideo ignorantia illa crassa nominatur, quia oritur ex studendi laborandique pigritia, crassis et pinguibus hominibus familiari. Supina etiam dicitur, quia, sicut jacere supinum, indicium hominis est languidi, remissi, et soluti : sic etiam ea ignorantia laborans, quia mentem habet totam ad terrena inclinatam, nec vult ad æterna, et salutaria se erigere, mavult effœminatam, otioque et socordia diffluentem ducere vitam, quam in rerum utilium et necessariarum notitia capessenda nonnihil laboris experiri. Unde Scotus in 4. dist. 6. quæst. 8. hanc ignorantiam phrasi quidem nitore carente, sed sale sparsa vocat *Truffaticam*, quia homines inertia liquescentes, divinam legem et Legislatorem irrident : apud Aquitanos enim et (ni fallor) Italos, *Truffe* et irrisio idem sunt.

Tertius peccati effectus : malitia voluntatis.

De malitia satis supra locuti sumus. Illud addere libet, peccatum malitiæ quodvis, cum cognitam æquitatem spernat esse quadantenus peccatum in Spiritum sanctum. Quod usque adeo verum est, ut concors Patrum, solidorumque theologorum sententia confirmet, periculosissimo eos in statu degere, qui in peccata venialia ex deliberatione, atque adeo cognita, etsi levis malitiæ turpitudine, scientes et volentes passim, et crebro labuntur, quia censent contemnenda esse illa peccata, nec magnum quid in illis permanere. Unde Bernardus serm. 1. *de Convers. Pauli*, ait : « Nemo dicat in corde suo : Levia sunt ista, non est magnum, si in his maneam venialibus, minimisque peccatis. Hæc est enim, dilectissimi, impœnitentia : hæc blasphemia in Spiritum sanctum, blasphemia irremissibilis. Quia nimirum oppugnare veritatem cognitam, peccatum est in Spiritum sanctum. At veritas cognita Catholicis est, quod *qui spernit modica, paulatim decidit,* ut dicitur Ecclesiastis cap. IX. Et quod « nullum est peccatum adeo parvum, quod non crescat negligentia, » ut August. lib. *de vera et falsa Pœnit.* 8. testatur. Et quod aliquatenus grave censendum est, quod « non permittit animam ad sublimia levari », ut Gregor. hom. 2. *in Ezechielem* monet. Et quod, « qui in unoquoque peccato dicere edoctus est. Non in hoc positum est salutis momentum, is pedetentim omnia pessundabit, » ut ait Chrysost. hom. 12. *in cap.* VII. *Epist. ad Rom.* Ergo qui negligendas, nec magnificiendas culpas veniales dicit, veritatem catholicam lædit, cum affirmet, injurias Deo factas non esse curandas, nec magnum esse in illis permanere. Præclare Augustinus tract. 1. *in* I. *epist. Joan.* ait : « Ista levia, quæ dicimus, noli contemnere. Si contemnis, quando appendis faci, expavesce, quando numeras. » Illudne leve censendum putas, quod animi ægritudines, angores, cruciatus conscientiæ, ictus tabifici, mentis terrores, et quasi carnificina comitari solent? Illudne ponderis exigui arbitraris, cui æquus Dominus, et bonus Pater Deus Purgatorii flammas paravit, quibus nulla in hoc mundo par reperitur? Illudne floccifaciendum dicis, quod omne pœnæ malum infinito fere intervallo vincit, adeo ut deserenda potius, non dico propria, non dico unius, sed cunctorum hominum vita sit, totiusque mundi extinctio ferenda, quam vel minima culpa patranda?

Quartus peccati effectus : Libido et amor sensibilis voluptatis in parte concupiscibili.

Hæc est altissima plaga, quæ cordis intima, et abditos quosque animi recessus pervasit, ratione cujus pars concupiscibilis ordinem a natura, seu a Deo naturæ auctore pervertit; et cum inferiora superioribus subdi debeant, ipsa facit, ut et superiora inferioribus turpiter serviant, et inferiora superioribus contumaciter reluctentur. Hanc autem concupiscentiæ vehementem propensionem, et rebellionem esse pœnam peccati, docetur a Tridentino sess. 5. declarante, ideo concupiscentiam ab Apostolo peccatum appellari, quia *ex peccato est, et ad peccatum inclinat.*

Quod usque adeo verum esse existimo, ut si homo in natura pura conditus fuisset (possibilene hoc sit, vel impossibile, alibi disputatur); in eo tamen statu concupiscentiæ rebellionem minime persensisset. Ita enim expresse tradit Angelicus noster Doctor 1. 2. q. 82. art. 3. ad 2. his verbis : « Quia in homine concupiscibilis naturaliter regitur ratione, in tantum concupiscere est homini naturale, in quantum est secundum rationem : concupiscentia autem, quæ transcendit limites rationis, inest homini contra na-

turam. » Id ipsum docuerat S. Præceptor in 2. dist. 30. quæst. 1. art. 1. in corp. his verbis : « Quod vis concupiscibilis in suum objectum tendat irrefrænate, hoc non est naturale sibi, in quantum est humana, sed contra naturam ejus, in quantum hujusmodi. » Et ad 4 : « Vis concupiscibilis hoc habet naturale, ut tendat in delectabile secundum sensum ; sed secundum quod est vis concupiscibilis humana habet ut tendat in suum objectum secundum regimen rationis. » Et ideo idem S. Doctor sæpe docet, assimilari motus nostros motibus cœlorum : in motu autem cœlesti sphæra superior trahit inferiorem, quæ motum primi mobilis absque renitentia sequitur : et ita similiter appetitus sensitivus, nisi præcessisset culpa, motum partis superioris sponte sua sequeretur. Et, sicut in mixtis, tametsi ex contrariis elementis, sin formaliter, certe virtualiter remanentibus constent, unum tamen aliis prædominatur, ut justa sanitatis temperatura servetur : ita in homine distinctis licet appetitibus composito, una tamen ratio omnibus in natura pura fuisset principata.

Hanc veritatem didiscerat a magistro suo Augustino S. Thomas. Etenim nostram doctrinam non solum apertissime docet, sed etiam invictissime probat Doctor gratiæ, ut patebit ex rationibus ab eo depromendis, quarum prima est : quæ a Deo sunt, ordinata sunt, nec quidquam Deus producit, nisi in numero, pondere et mensura, quia Dei perfecta sunt opera, et valde bona ; ordinis autem perversitas, et confusio, utique nec perfecta, nec per se valde bona est. Atqui ordo naturalis exigit, ut anima dominetur corpori, et appetitus rationalis sensitivo principetur : tum quia, quo forma est perfectior, eo amplius subjicit sibi materiam, ut patet in forma cœlorum, quorum materia formæ destructionem nunquam machinatur, anima autem est omnium formarum naturalium perfectissima. Tum quia pars superior inferiorem regit, nec ab inferiori regi debere, per se notum est, nec minus notum in homine rationem esse appetitus sensitivi reginam a natura præpositam. Ergo in statu naturæ puræ homo nec inordinatos carnis motus, nec appetitus concupiscentis rebellionem expertus fuisset. Unde August. lib. 2. *cont. Jul.* cap. 8. hanc Ambrosii sententiam laudat : « Princeps et anima carnis naturaliter anima est. » Et lib. 3. *de libero Arbitr.* cap. 9. sic ait : « Si peccatis detractis miseria perseverat, aut etiam peccata præcedit, recte deformari dicitur ordo, atque administratio universi. » Quod et lib. 2. *Operis imperfecti* prosequitur.

Ad hæc, concupiscentia, ut ex Tridentino et flebili experientia liquet, ad malum inclinat : inclinatio autem in peccatum non potest esse homini naturalis : tum quia peccatum est contra naturam ; tum quia in Deum auctorem naturæ refunderetur. Unde acriter Augustinus lib. 6. *contra Jul.* cap. 3 : « Quis ita sit imprudens, atque impudens ; ita procax, pertinax, pervicax ; ita postremo insanus, et demens, qui cum peccata mala esse fateatur, neget esse malum concupiscentiam peccatorum, etiamsi adversus eam concupiscente spiritu, peccata concipere, et parere non sinatur ? » Quod argumentum confirmat Augustinus, quia concupiscentiam expugnare jubet Deus, ipsique continenter expugnandæ Sancti diligenter insudant, et incumbunt : non præciperet autem Deus illud destruere, quod esset bona naturæ puræ proprietas. « Si malum est concupiscentia, » inquit August. lib. 3. *cont. Jul.* cap. 23, « cur laudas ? Si bonum est, cur expugnas ? Si autem nec bonum, nec malum est, ut quid laudas, ut quid expugnas ? Quandiu igitur expugnator libidinis eris, tandiu pro me contra te ipsum judex eris. » Et lib. 5. cap. 7. ait : « Ab his angustiis liberaberis, si credideris non linguæ tuæ, sed pugnæ tuæ. »

Deinde de concupiscentiæ, ejusque motibus natura erubescit, de illisque omnis pudens, et impudens confunditur ; quia nimirum, ut sæpe docet Augustinus, infirmitas illa, propter quam ratio jam non amplius perfecte imperat parti inferiori, quæ ipsi ante peccatum plene subjecta erat, indicium est peccati, quo adversus Deum rebellavit. « Hinccine non erubesceret humani libertas arbitrii, » inquit lib. 1 *de Nupt. et Concup.* cap. 5, « quæ contemnendo imperantem Deum, etiam in membra propria proprium perdidisset imperium ? » Cum igitur de concupiscentia erubescamus, manifestum est, ipsam esse non naturæ puræ corollarium, sed peccati consectarium. « Itaque, » ait idem Pater lib. 1. *ad Bonif.* cap. 16, « sua culpa sibi accidens malum natura humana permittatur agnoscere, ne cogatur aut, quod est impudentissimum, de his suis motibus non erubescere ; aut, quod est ingratissimum de sui Creatoris operibus erubescere. »

« Hujus nos pudet, et merito pudet, » addit lib. 2. *de Nupt. et Concup.* cap. 9. « Nam si hoc non esset, quid nobis esset ingratius, quid irreligiosius, si in membris nostris non de vitio, vel de pœna nostra, sed de Dei confunderemur operibus? Plura circa hæc in altero tractatu diximus, ubi etiam P. Gonet, et aliorum oppositum sentientium argumenta diluimus.

Sed dices : Homo non solum est rationalis, sed etiam animalis ; sed non minus naturale est homini, qua animali, sensibilia concupiscere, quam ei, qua rationali, intelligibilia, honesta et spiritalia optare. Ergo quos experimur appetitus sensitivi motus, non pœna peccati sunt, sed hominis qua animalis effectus. Cujus signum est, quod hujusmodi motus in brutis reperiuntur, in quibus utique mali non sunt, sed mere naturales, et a Deo naturæ auctore procedunt.

Respondeo, quod, licet homo animalis simul sit, et rationalis, ratio tamen in ipso sibi naturaliter principatum vindicat. Unde, licet appetitus sensitivus conveniens homini, qua animali, bona sensibilia naturaliter concupiscat; ipsi tamen ut appetitui rationali subjecto non est naturale sensibilia contra ordinem rationis concupiscere, ut antea expressissime nos docuit S. Th., idque naturalis ordo necessario exigit, ut inferiora superioribus subdita sint. Quod egregie explicat August. lib. 2. *de Genesi cont. Manich.* cap. 11. exemplo mulieris, quæ viro natura subjecta est : « Ad hujus rei exemplum, » inquit, « fœmina facta est, quam rerum ordo subjugat viro ; ut quod in duobus hominibus evidens apparet, id est in masculo et fœmina, etiam in uno homine considerari possit: ut appetitum animæ, per quem de membris corporis operamur, habeat mens interior, tanquam virilis ratio subjugatum, et justa lege, modum imponat adjutorio suo, sicut vir debet fœminam regere, nec eam permittere dominari in virum. Quod ubi contingit, perversa, et misera est domus. »

Ex quo manifestum oritur discrimen inter appetitum sensitivum hominis et bruti ; quia in bruto sola est sensitiva pars, nulla rationalis ; unde, cum in sensibilia toto impetu fertur, nulli superiori adversatur. At in homine duplex est appetitus, sensitivus, et rationalis; et ille isti obtemperare naturaliter debet, ut in interiori republica sit pax, quæ est tranquillitas ordinis; ibi autem non ordo, sed horror inhabitat, ubi pars inferior superiori principatur. « Hæc libido, » inquit Augustinus omnia adversariorum argumenta præoccupans, lib. 4. *cont. Jul.* cap. 5, « ideo malum non est in belluis, quoniam non repugnat rationi, qua carent. » Ex quo discrimine humanæ naturæ præcellentiam deducit incomparabilis Doctor lib. 1 *de pec. Orig.* cap. 40. his aureis verbis : « Pecori comparatur homo per vitium, non per naturam ; non pecoris vitio, sed naturæ. Tantæ namque excellentiæ est in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis natura sit pecoris. »

Quintus peccati effectus: Difficultas recti, et torpor appetitus irascibilis.

Sequitur hic effectus ex præcedenti ; cum enim appetitus toto impetu sensibilia concupiscat, non potest nisi ægre in spiritalia, et divina contendere ; difficile namque arduа conscendit, et sursum vehitur, qui ad inferiora multiplici pondere inclinatur. Unde Augustinus lib. 3. *de lib. Arbit.*, et serm. 105. *de Tempore*, ait : « Non est in carendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas. Noli ergo amare impedimentum, si non vis invenire tormentum. Quod amas in terra, impedimentum est, viscus est pennarum spiritualium, hoc est virtutum, quibus volatur ad Deum. » Capi non vis, et viscum amas? Numquid non caperis, quia dulciter caperis? Quanto magis te delectat, tanto magis strangulat.

Difficultas ergo recti ex concupiscentia oritur, sed peccatorum actualium frequentia immensum augetur, quia, ut recte docet idem Pater, ex peccatis suis sibi unusquisque restem texit ; vinculis namque peccatorum quique constringitur, quibus se olim constrictum lugebat Augustinus, suspirans ligatus non ferro alieno, sed ferrea voluntate. Sicut autem ferro et catenis onustus ægre admodum incedit, sic propriis peccatorum vinculis illigatus jacet paralyticus, nec bonum vult, vel si vult, non bene vult, ibi deficiens ubi inceperat.

Hinc etiam voluntatem languor tantus invadit, ut voluntas natura domina, suam sibi auferat libertatem, et famulabus suis dura, et simul voluntaria necessitate ancilletur. Nam, dum servitur libidini, fit consuetudo ; et, dum consuetudini non resistitur, fit necessitas. Hanc voluntatis infirmitatem sibimet compedes injicientem, et motum in divina præpedientem, sic præclare explicat Ber-

nardus lib. *de Grat. et lib. Arbit.* : « Peccato factum est, ut corpus, quod corrumpitur, aggravet animam, non mole, sed amore : non quod anima per se jam surgere non potest, quæ per se cadere potuit, voluntas in causa est, quæ corrupti corporis vitiato, ac vitioso amore languescens, et jacens amorem justitiæ non admittit. Ita nescio quo pravo, et miro modo, ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata necessitatem facit, ut necessitas cum voluntaria sit, excusare voluntatem non valeat, nec voluntas, cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc voluntaria, favorabilis vis quædam, premendo blandiens, et blandiendo premens ; unde sese rea voluntas, ubi semel peccato consenserit, nec excutere jam per se, nec excusare ulla ratione queat. » Qualis autem, et quanta est illa infirmitas, quæ non alio premitur impedimento, quam voluntariæ cujusdam servitutis ; pro servitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis ?

Sextus peccati effectus : Mors, et aliæ vitæ hujus ærumnæ.

Ita docet Apostolus Rom. v : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors ;* et cap. vi : *Stipendia peccati mors ;* et cap. viii : *Corpus mortuum est propter peccatum.* Eamdem veritatem vetus quoque Testamentum aperte significat Sapient. ii : *Deus creavit hominem inexterminabilem ; sed invidia diaboli mors intravit in mundum ;* et Eccles. xxv : *A muliere factum est initium peccati, et per illam omnes morimur.*

Porro hanc Catholicam assertionem variis in locis contra Pelagianos probat Augustinus, quia creatura intellectualis innocens, sub justo, et omnipotente Deo misera esse non potest. Unde serm. 137 *de Temp.* : « Malorum, » inquit, « omnium nostrorum causa peccatum est, non enim sine causa mala ista homines patiuntur : justus est Deus omnipotens, non ista pateremur, si non mereremur. » Et lib. 3. *de lib. Arb.* cap. 18 : « Omnis pœna, si justa est, peccati pœna est, et supplicium nominatur : si autem injusta est, quoniam pœnam esse nemo ambigit, injusto aliquo donante imposita est. » Hinc variis in locis idem Doctor sanctus peccatum originale parvulis nascentibus inesse demonstrat. Legendus est serm. 14. *de verbis Apostoli*, ubi sic fatur : « Hic defende justitiam Dei, quare vel parva pœna infligitur innocenti, in quo nullum invenitur omnino peccatum ? Responde si potest, sed rationem affer. » « Sub justo Deo, » addit generatim lib. 1. *Operis imperfecti*, « miser esse quisquam, nisi mereatur, non potest. » Et lib. 2. *de Civit.* c. 21 : « Quoad primam originem pertinet, omnium mortalium progeniem fuisse damnatam, hæc ipsa vita, si vita dicenda est, tot et tantis malis plena testatur. » Et cap. 14 : « Deo cuncta, quæ fecit, administrante, et summam potestatem, summamque habente justitiam, nunquam profecto in has miserias decidisset, nisi nimis grande peccatum in homine primo, de quo exorti sunt ceteri, præcessisset. » Quam doctrinam non solum ratione, quæ innocentem miserum esse vetat, confirmat, sed etiam præclaris Scripturæ testimoniis illustrat, potissimum vero ex illo Sap. x : *Cum ergo sis justus, juste omnia disponis : ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare, exterum æstimas a tua virtute ; virtus enim tua justitiæ initium est : Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate judicas, et cum magna reverentia disponis nos.* Ubi Spiritus sanctus eam esse indolem Dei asserit, quæ nunquam miseriam sine culpa inferat, et hominem ad imaginem, et similitudinem suam formatum cum reverentia disponat : non esset autem cum reverentia de homine disponere, ipsum immeritis onerare miseriis.

Hanc etiam Christianam doctrinam confirmat, illustratque D. Augustinus ipsorum infidelium omni fidei luce destitutorum testimoniis, qui ipsa veritate coacti, persuasique, nullam juste infligi posse absque peccato pœnam, et aliunde nihil de peccato originali sive scientes, sive credentes, dicere maluerunt animas nostras ob quædam in superiori vita, antequam corpori unirentur, patrata scelera, in corpora fuisse immissas, quam tot mala in Deum bonum et justum refundere. Sed operæ pretium est audire Augustinum lib. 4. *cont. Jul.* cap. ult. : « Hujus evidentia miseriæ Gentium philosophos nihil de peccato primi hominis sive scientes, sive credentes compulit dicere, ob aliqua scelera suscepta in vita superiore, pœnarum luendarum causa nos esse natos, et animos nostros corruptibilibus corporibus eo supplicio, quo Etrusci prædones captos affligere consueverunt, tanquam vivos cum mortuis esse conjunctos. »

Id ipsum illustrat Doctor sanctissimus libro eodem, cap. 12, dicto Tullii, qui lib. 3. *de Republica*, ut a miseriis, quas patimur, Deum vendicet, illas naturæ, quam idcirco novercam vocat, ascribit; quia non poterat sibi suadere Deum bonum peræque ac justum, hominem condere voluisse corpore nudo, fragili, et infirmo, animo vero anxio ad molestias, humili ad timorem, moli ad labores, prono ad libidines. « Rem vidit, » ait Augustinus, « causam nescivit : latebat eum cur esset grave jugum super filios Adam, quia sacris Litteris non eruditus, ignorabat originale peccatum. » Quam Ciceronis, cæterorumque philosophorum doctrinam conferens cum Juliani sententia, quæ tot miseriis hominem sine peccato subjiciebat, sic ait : « Nonne qui ista senserunt, multo quam tu melius, grave jugum super filios Adam, et Dei potentiam, justitiamque viderunt ; etiamsi gratiam quæ per Mediatorem liberandis hominibus concessa est, non viderant? »

Hac etiam evidenti veritatis luce compulsi alii hæretici in varias sententias, vel potius sententiarum monstra abierunt, quam ut Deum pœnarum sine culpa inflictorem assererent. Hinc hæretici illi, quos Tertullianus materiarios appellat, tot mala in materiam refuderunt. Hinc Manichæi, cum bonum Deum ab omni prorsus injustitia vendicare vellent, aliud primum principium per se malum omnis mali architectum confixerunt, quem errorem æquiorem esse Pelagianismo, ex eoque sequi docet Augustinus lib. 6. *Operis imperfecti* : « Negando enim mala, inquit, quæ de origine vitiata homines nascentes trahunt, non id agis ut nulla credamus esse mala naturalia, quoniam nimium manifesta sunt ; sed potius agis, ut de aliena mala natura putentur esse ista, quam nobis esse commixtam Manichæorum fabulatur insania. » Hinc ipsi Pelagiani tanto lumini obsistere non valentes, ne Deum pœnas sine culpa infligere dicere cogerentur, maluerunt, quantumvis absurde, asserere illas, quas in infantibus deprehendimus miserias, mala pœnæ non esse, contra quos lib. 2. *Operis imperfecti*, exclamat August. : « O dementiam singularem? Hoc disputare est, an insanire? Cum miseria se natos esse parvuli stendo testantur, et felices eos dices? »

Has omnes Augustini rationes compendiose complectitur concilium Arausicanum II, can. 2. his verbis ; « Si quis mortem tantum corporis, non autem et peccatum per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, injustitiam Deo dabit. » Complexus est etiam S. Thomas lib. 4. *cont. Gent.* cap. 52, ubi existentiam peccati originalis contra infideles probat ex morte, aliisque miseræ vitæ ærumnis, quibus obnoxii sumus : quibus argumentis nihil conficeret, si mors, aliique defectus non essent pœnales, id est propter solum peccatum nobis impositi. Vide ibidem S. Doctorem.

Dices : Mors, morbi, et aliæ vitæ hujus calamitates sunt defectus naturales, naturaliter hominis conditionem comitantes ; cum enim homo ex materia sublunari alias formas appetente, necnon ex primis quatuor elementorum qualitatibus inter se pugnantibus constet, consequens est, hujusmodi corporales miserias non esse peccati effectus. Unde homo in natura pura conditus, et moriendi necessitati, et morbis, et laboribus, et doloribus, aliisque hujus vitæ incommodis obnoxius extitisset.

Respondeo, quod, licet homini relicto, et a Deo propter peccatum derelicto, vel præcise juxta materiæ sublunaris conditionem considerato, miseriæ et mors naturaliter conveniant, ad suavem tamen Dei boni et justi providentiam pertinet animam rationalem innocentem his miseriis non subjicere. Et hac de causa dicimus alibi, statum naturæ puræ, tametsi absolute, et metaphysice, seu de potentia Dei extraordinaria possibilem, de potentia tamen ordinaria, vel ut loquitur D. Thomas ordinata, non esse possibilem. Unde simpliciter, et sine addito mors, aliæque ærumnæ, non conditiones naturæ, sed pœna peccati dicendæ sunt, quia juxta solitum divinæ providentiæ cursum, Deus illas non infligit, nec infligere de potentia ordinaria potest, nisi peccatum aliquod præcesserit.

Observa tamen longe magis repugnare hominem condi cum concupiscentia rationi rebelli, quam cum his miseriis corporalibus; quia hæ vitæ corporalis ærumnæ non sunt defectus morales, sicut est concupiscentia rebellis ad peccatum inclinans, et inordinatis motibus semper sollicitans. Quam notandissimam differentiam satis Augustinus insinuat lib. 9. *cont. Jul.* cap 7 : « Continentia, » inquit, « est a patre, quia non expugnaretur concupiscentia, nisi non esset a Patre. Hæc ergo ipsa, contra quam si continenter vivis, acriter pugnas, non est a Patre ; non enim

contra eam pugnares, nisi repugnaret : nec vero repugnaret tibi agenti quod donatur, et amatur a Patre, si esset a Patre. Sed aliæ sunt rerum corporalium qualitates, quæ secum a contrariis temperantur, ut bene valeamus ; et cum sint in diverso genere bonæ, tamen cum discordant, malam valetudinem faciunt : et aliæ sunt animæ cupiditates, quæ propterea carnis dicuntur, quia secundum carnem anima concupiscit, cum sic concupiscit, ut ei spiritus, id est pars ejus melior, et superior debeat repugnare.» Unde patet, quod, licet conflictus qualitatum morbum, et mortem inferens, sit naturalis ; non tamen pugna concupiscentiæ, quæ semper est contra naturam, ut supra ex SS. Augustino et Thoma demonstravimus : docent enim aperte, concupiscentiam, quæ est naturalis in brutis, esse contra naturam in hominibus, quibus propterea dicitur Psal. XXXI : *Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.* Quippe Jerem. V. redarguuntur, eo quod *equi amatores, et emissarii facti sunt ; unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.*

Septimus peccati effectus : Macula et turpido animæ peccantis.

Constat hæc veritas ex Scripturis, in quibus peccatum appellatur *inquinamentum*, Jerem. II. et Ezech. XXXVI. *Sordes*, Apoc. XXII. et Thren. I ; *Macula* Psalm. XIV, Eccles. XLVII. et Ephes. V. Dicitur autem peccatum causare maculam, ad similitudinem maculæ, quæ corporibus nitidis ex contractu alterius accidit, sicut enim vestis, vel facies splendida, commixtione luti sordescit ; sic animus dum creaturis amore permiscetur, nitorem illum amittit, quem a divinæ sapientiæ, et gratiæ lumine mutuabatur. Unaquæque enim res sicut unione ad nobiliora perficitur ; ita permixtione cum inferioribus deturpatur, et vilescit : non enim dicimus argentum esse impurum ex permixtione auri, quo melius et pretiosius evadit, sed ex permixtione plumbi, vel stanni, quo inficitur, et vitiatur. Unde D. Thoma vere post Augustinum docet opusc. 61 : « Animam mediam inter Deum et creaturas, conversione ad Deum illuminari, meliorari, et perfici ; et conversione ad creaturas obtenebrari, deteriorari, et corrumpi.»

Porro, quid sit macula peccati originalis, satis, superque supra expositum est ; quid sit vero macula ex peccato actuali consequuta, quæ et peccatum habituale dicitur, non quod semper supponat habitum vitii productum, sed quia permanenter, et tamdiu durat, quamdiu non est per veram pœnitentiam retractatum ; quid, inquam, sit hujusmodi macula, vario opinati sunt antiqui theologi et moderni. Sed sententia D. Thomæ, quam statuit quæst. 86. art. 2. et 4. est omnibus præferenda, quæ docet, maculam peccati ut sic, seu abstrahentis a mortali et veniali, esse privationem rectitudinis, honestatis et conformitatis ad legem connotantem actum peccati unde causata est ; maculam vero peccati mortalis esse privationem gratiæ, et amicitiæ Dei, supponentem actum peccati lethalis, quo homo a Dei amore recessit ; maculam autem peccati venialis esse privationem fervoris caritatis, ratione cujus habitus caritatis propter peccata venialia quadantenus ligatus minus prompte in actus funditur, minusque expedite edit præclaros illos flores, qui sunt simul fructus honoris et honestatis.

Ratio una, et eadem est, qua triplex assertionis illius pars stabilitur. Per maculam nihil intelligere possumus, quam privationem nitoris animæ. Ergo in illius privatione macula consistit, ex quo nitor animæ proficiscitur ; siquidem per absentiam illius anima nitore caret, et sordescit. Atqui nitor animæ ex triplici causa proficiscitur, primo ex refulgentia luminis naturalis rationem dirigentis ; ad quod dum homo actiones suas exigit, bonus et honestus dicitur. Secundo ex refulgentia divini luminis, fidei scilicet, et gratiæ, quo homo ad sancte vivendum perficitur, et juvatur ; quæ refulgentia, ut loquitur D. Thomas, seu fulgor, est effectus formalis divini luminis gratia sua animam illustrantis, et perfundentis ; et cum effectus formalis sit ipsa forma communicata, nitor gratiæ, et ipsa gratia idem sunt. Tertio oritur nitor, et decor animæ, imo et ipsius gratiæ, et caritatis ex actibus elicitis, quibus interior decor exterius apparens magis splendescit. Ergo ex peccato ut sic oritur privatio rectitudinis et conformitatis ad rationem et legem æternam, et opus pravum, dictum, factum, vel concupitum contra legem : consequitur post actum peccati macula et turpitudo, ratione cujus homo dicitur habitualiter malus et peccator : ex peccato mortali, quo læditur et contemnitur amicitia Dei, consequitur privatio nitoris gratiæ, subin-

deque macula et fœditas, quæ est essentialiter macula, ratione cujus homo dicitur Dei inimicus. Ex peccato vero veniali oritur privatio pulchritudinis in actibus caritatis prompte elicitis relucentis, ac proinde macula venialis, ratione cujus justus dicitur torpens et languidus.

Quod autem omnes illæ privationes ut sint maculæ, debeant importare ordinem ad suam causam, id est connotare peccatum, manifestum est. Quia ut macula illa habeat rationem culpæ, debet esse moralis, et voluntaria. Ergo necessarium importat ordinem ad actum voluntatis, a quo fuit causata. Et hinc oritur diversitas macularum, quibus propter peccatorum varietatem homo sordescit ; diversa enim peccata diversus maculas inducunt, et veluti incurrunt. « Et est simile, » inquit D. Thomas q. 86. art. 1. ad 3, « de umbra, quæ est privatio luminis ex objecto alicujus corporis, et secundum diversitatem corporum objectorum distinguuntur umbræ. » Unde etiam fit, omnes maculas non esse æquales, quia inæqualia peccata supponunt, quæ majus, vel minus obstaculum ponunt. Ex quibus solutum manet præcipuum aliter opinantium fundamentum, inde petitum, quod cum privatio gratiæ sit indivisibilis, sit ejusdem speciei, sit unica in quolibet ; sequeretur omnes a peccato illatas maculas esse ejusdem speciei, esse æquales, et in uno peccatore, etiam post multa scelera esse unicam. Sed hæc omnia, aliaque similia contrita manent, quia macula peccati non utcumque privationem gratiæ connotat, sed in ordine ad causam talis privationis, quæ est peccatum.

Denique totam istam nostram sententiam quoad triplicem ejus partem placet verbis S. Doctoris illustrare, quæ habet in art. 3. hujus quæst. et in 4. distinct. 16. quæst. 2. art. 2. quæst. 1. ad 1. « Anima hominis duplicem habet nitorem, unum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam dirigitur in suis actibus ; alium vero ex refulgentia divini luminis, scilicet sapientiæ, et gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene, et decenter agendum. Macula autem (addit loco memorato *Sententiarum*), potest esse dupliciter : uno modo per privationem pulchritudinis, et sic ex veniali non manet aliqua macula, quia non tollit gratiam, quæ est animæ decor : alio modo per hoc, quod pulchritudo, quæ est gratiæ, impeditur ne exterius appareat, sicut per pulverem pulchritudo faciei fœdatur; et talis macula est in veniali, quia impeditur decor gratiæ, ne actibus exterius ostendatur. »

Dices : Si quis in puris naturalibus, seu in statu naturæ positus graviter peccaret, incideret utique in peccatum mortale, unde, et contraheret maculam ab illo peccato indivulsam : sed non haberet privationem gratiæ, privatio namque est carentia formæ debitæ, et gratia non est debita naturæ puræ : ergo macula peccati mortalis non est in privatione gratiæ sita.

Respondeo, gratiam in nullo statu esse simpliciter homini debitam, cum gratia sit semper collata gratis, subindeque omni debito opposita. Sed homo in omni statu, etiam naturæ puræ, est capax gratiæ, habetque ad illam a Deo recipiendam aptitudinem ; per peccatum vero grave habituale non retractatum capacitati illi, et aptitudini ponit objectaculum, quia seipsum positive incapacem, positive ineptum efficit divinæ gratiæ suscipiendæ, quamdiu peccati non pœnitet. Unde etiam in illo statu homo, tametsi gratia nudus, per peccatum in privationem gratiæ incideret, cujus antea negativam duntaxat carentiam haberet ; quia ostium clauderet gratiæ, quod erat ante apertum ; id est non privaret se gratia, quam non habebat ; sed privaret se capacitate non impedita recipiendi gratiam, hoc ipso, quod Dei inimicus peccando evaderet. Addunt alii, quod, licet tunc peccatum hominem gratia non privaret, hoc tamen esset per accidens, quia illam in sujecto non inveniret, a quo illam per se submovere natum est : sicut macula, quæ peccatori per nova peccata advenit, non privat quidem ipsum gratia, qua spoliatus est, sed ipsum ea privare nata est, si haberet. Hæc autem suppositis supponendis de possibilitate naturæ puræ dicta sunt.

Dices iterum : Nonne facilius esset, et expeditius dicere, peccatum mortale in statu naturæ puræ futurum alterius rationis, quam sit modo, et constitutum iri per privationem subjectionis, seu conversionis habitualis in Deum ut ultimum finem naturalem. Ergo in privatione gratiæ, quæ in statu naturæ puræ non daretur, macula non consistit. Ita philosophantur quidam recentiores Thomistæ, quibus favet noster Gonet disput. 8. *de Peccatis* artic. 3. in priore ad quartam objectionem responsione.

Respondeo, nequaquam id posse dici ;

tum quia, ut antea diximus, essentia peccati mortalis, qua mortalis, est læsio divinæ gratiæ, amicitiæ et caritatis. Ergo macula ex illo peccato consurgens, est privatio illius gratiæ, amicitiæ, et caritatis, quam licet in statu naturæ puræ non haberet homo, esset tamen illius capax, et per peccatum mortale capacitatem illam obstrueret, et obseraret. Tum quia per peccatum mortale homo eam maculam contraheret, quæ in sola posset justificatione abstergi, cum justificatio sit remissio peccatorum : non posset vero tunc justificari, nisi per gratiæ infusionem, quia non est alia assignabilis justificationis forma. Ergo macula injustitiæ habitualis in privatione gratiæ, quæ in justificatione infunditur, sita est.

Dices tertio cum Scoto et Durando : Verisimilius est, maculam peccati nihil esse aliud, quam reatum pœnæ æternæ, seu relationem ordinationis ad pœnam ex actu peccati consecutam. Nam in humanis, qui in alium peccat, nihil aliud per offensam suam contrahit, quam reatum, deputationem et obligationem ad pœnam.

Respondeo, nequaquam in hujusmodi ordinatione ad pœnam consistere posse essentiam maculæ peccati; tum quia ordinatio ad pœnam, sive active sumpta ex parte Dei pro sua justitia pœnam decernentis, sive passive sumpta pro subjectione ad pœnam, est conformis ordini divinæ sapientiæ, et æquitatis, subindeque bona est, Deo placet, et a Deo est; justum enim est, ut peccatis addicatur, eisque subjaceat, qui peccatorum deliciis indulsit : macula autem ex peccato relicta, nec a Deo est, nec illi placere potest. Tum quia, etiamsi Deus statuisset nullam peccantibus inferre pœnam, adhuc tamen patrato peccato homo esset maculatus et peccator : nam damnati quotidianis peccatis, licet in novas pœnas non incidant, novas tamen contrahunt sordes : et etiam in justificatione, deleta per gratiam macula, remanet reatus pœnæ, quæ licet mutetur in temporalem, hoc tamen non ex natura rei, sed ex misericordia oritur Dei, qui reum cujusvis peccati mortalis etiam justificatum æternis posset addicere pœnis, ut injuriam infinitam resarciret.

Si dicas, reatum, seu ordinem ad pœnam, esse condignitatem, seu meritum pœnæ actum peccati consecutum, quæ condignitas non est a Deo, Deus enim non facit hominem pœna dignum; unde, etiamsi Deus nullam infligere peccatori pœnam constituisset, peccator tamen ob patratum scelus pœna dignus esset, sicut justus ob bona opera dignus est, cui merces rependatur. Si, inquam, hæc dicas, adhuc non satisfacis; etenim non ideo aliquis est peccato sordidus et maculatus, quia dignus est pœna; sed idcirco pœna dignus est, quia peccati macula inficitur. Et idem fere accidit in humanis; qui enim offendit regem, primo amicitiam ejus dissolvit, quæ si esset intrinseca homini, sicut est amicitia Dei per gratiam diffusa, peccatum in regem causaret maculam intrinsecam, eo modo, quo privatio potest esse intrinseca : sed quia amicitia regis in favore duntaxat extrinseco consistit, peccatum in regem maculam moralem, et civilem solummodo causat, ratione cujus homo ille dicitur inimicus regis, eique exosus; et quia talis est, dignus est etiam qui puniatur. Ex quibus responsum manet exemplo in objectione ab humanis petito. Ex illis etiam confutata manet Vasquesii sententia, existimantis peccatum habituale, seu maculam, esse duntaxat denominationem extrinsecam a præterito peccati actu moraliter, donec per pœnitentiam retractetur, perseverante petitam; confutata, inquam, manet, quia macula est aliquid intrinsecum et permanens, sicut nitor gratiæ, quo privat : unde, sicut nitor gratiæ non est denominatio petita ab actu amoris Dei; ita macula non est sola denominatio petita ab actu peccati, sed est privatio intrinsece suo modo afficiens animam, sicut tenebræ afficiunt aerem, et mors corpus.

Dices ultimo cum Lorca et Martines : Macula peccati importat aliquid positivum, nempe conversionem habitualem ad bonum commutabile, cui tanquam ultimo fini adhæret, et habitualiter mancipatur, quæ sane grandis est animi turpitudo : illa autem conversio importat aliquid positivum, sicut aversio aliquid privativum, ut ex ipsis terminis videtur esse per se notum : ergo peccatum habituale non per solam gratiæ privationem, sed etiam per aliquid positivum conversionem nimirum habitualem ad bonum commutabile constituitur.

Respondeo, hanc sententiam non videri S. Thomæ menti consentaneam; expresse enim q. 86. art. 1. ad 3. affirmat S. Doctor, « maculam non esse aliquid positive in anima, sed significare privationem quamdam nitoris animæ in ordine ad suam causam,

quæ est peccatum. » Et ratio est, quia, licet post peccatum mortale voluntas maneat in bonum commutabile habitualiter conversa, tamen hæc habitualis conversio in finem ultimum pravum non ab habitu ex actu peccati relicto proficiscitur, sed est ipsamet perversæ voluntatis inclinatio, quæ bono proprio tanquam ultimo fini permanenter adhæret : voluntas autem in proprium bonum absque illius habitus adventitii accessione satis inclinatur; cum enim voluntas sit essentialiter inclinatio, vel in nullum, vel in proprium bonum propendet, præsertim cum bonum proprium nihil habeat voluntatis facultatem excedens. Postquam ergo voluntas per peccatum mortale nefario proprium bonum in ultimum finem elegit, ipsi manet habitualiter mancipata, ipsi servit, ipsi omnes affectus subjicit. Quare illa conversio positiva est inclinatio voluntatis privatæ caritate, et perverse in proprio bono, tanquam ultimo fine sistentis.

Ad majorem horum claritatem, et variorum S. Thomæ locorum in speciem pugnantium, et revera concordium intellectum, obervandum est, quod cum habitus producuntur per actus, per actum peccati mortalis, etiam primi producitur, vel saltem inchoatur habitus, qui nondum habet statum, et conditionem habitus, sed dispositionis : nam, ut ait D. Thomas in 4. dist. 18. q. 1. art. 2, « ex peccato non remanet positive aliquid in anima, nisi dispositio, vel habitus, quæ consequuntur peccatum ex parte actus, ex quo aliquid ponit. » Si non remanet positive aliquid, illud certe manet, imprimiturque a positiva tendentia, quam peccatum actuale, vel de materiali, vel de formali importat. Si ergo Martines nihil aliud velit, quam ex peccato actuali relinqui, vel inchoari pravum aliquem habitum, sicut ex actu virtutis producitur, vel inchoatur habitus virtutis, a vero non aberrat, nec D. Thomæ dissentit, qui non solum passim docet, actus sive bonos, sive pravos habitum ingenerare, sed specialiter q. 28. *de Verit.* art. 6. ait : « Culpa aliquid ponit, et non solam absentiam gratiæ. » Sed in hoc a veritate recedit, quod in illo positivo essentiam maculæ constituat; licet enim ex pravis habitibus non parum sordescat homo interior, in illis tamen turpitudo, et essentialis macula non consistit : tum quia macula peccati est in essentia animæ Dei inimicæ, Deo exosæ, Deo propter fœditatem invisæ, et ingratæ : habitus autem pravi potentias inficiunt et deturpant. Tum quia pravi habitus per contrarios actus expelluntur, et a fortiori dispositiones, quæ sunt facile mobiles; et tamen etiam destructis pravis dispositionibus tamdiu remanet macula, quamdiu non infunditur gratia : « non » enim « potest intelligi remissio culpæ, si non adest infusio gratiæ, » ut S. Thomas quæst. 113. art. 2. docet. Tum demum, quia in justificatione peccati labes eluitur et obliteratur; et tamen non expunguntur pravæ dispositiones, tametsi sint in via corruptionis. Ergo in privatione nitoris gratiæ macula animæ in privatione splendoris virtutum infusarum macula facultatum primo, et essentialiter consistit.

Instabis in favorem Vasquez : per id homo maculatur, per quod voluntas unitur, et veluti permiscetur creaturis; sicut sordidatur tunc argentum cum stano conjungitur. Atqui homo non permiscetur creaturis, nisi per amorem, quo veluti amplexatur stercora. Ergo in actu peccati essentialis macula consistit, et eo transacto in denominatione ab alio actu non retractato petita.

Respondeo certum esse, actum peccati multis obsolescere et squallere sordibus, cum sit actualis a Deo recessus, et vilissimarum creaturarum amplexus. Unde præclare observat S. Doctor q. 86. art. 1. ad 2. illud inter actus intellectus et voluntatis interesse discrimen, quod intellectus etiam dum speculatur vitia, et sordida, non vilescit, nec sordidatur, quia trahit res ad se, et dat illis esse intelligibile et elevatum. At vero voluntas amore fertur et trahitur ad res, in ipsasque transformatur; unde et earum sordibus inficitur, sicut earum nobilitate perficitur, juxta illud ex Augustino decantatum : « Si terram amas, terra es; si Deum amas, audeo dicere, Deus es. » Si audiamus Angelicum Præceptorem : « Actio intellectus perficitur secundum quod res intelligibiles sunt in intellectu per modum ipsius intellectus; et ideo intellectus ex eis non inficitur, sed magis perficitur. Sed actus voluntatis consistit in motu ad ipsas res, ita quod amor rei amatæ animam conglutinat; et ex hoc anima maculatur, quando inordinate inhæret, secundum illud Oseæ IX : *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.* » Sed male inde infertur, peccatum habituale, et maculam ex peccato consecutam, esse duntaxat denominationem extrinsecam ab actu perverso petitam; sicut male inferretur, nito-

rem, et pulchritudinem animæ esse duntaxat denominationem desumptam ab actu conversionis in Deum, in quo utique eximius decor invenitur : quare, sicut præter decorem bonorum operum inest animæ splendor gratiæ et virtutum ; ita præter fœditatem actuum permanet habitualis animæ turpitudo in privatione gratiæ sita.

Octavus peccati effectus : Infamia.

Peccatum, et peccatores comitari dedecus, et infamiam, ipsa natura docet, quæ propterea, ut docet Tertullianus in *Apologet.* omne malum pudore et timore perfudit, ita ut nec ipsi perversi malum, quod patrant, defendere pro bono audeant; unde et qui male agunt, lucem fugiunt, latere gestiunt, trepidant deprehensi, negant accusati, et convicti non sibi attribuunt, sed naturæ, vel fato, vel astris. Et ratio est, quia, sicut gloria est clara alicujus cum laude notitia, ita infamia est alicujus cum vituperio notitia. Porro quemadmodum honor, et gloria virtutem sicut umbra corpus indivulse comitatur, ita vitium contemptus. Nam ea facile contemnimus, quæ vilipendimus ; peccatorem autem non solum minimi habent Deus et justi, sed etiam odio habent et execrantur ; nam, etsi nihil eorum odit Deus, quæ fecit, odio tamen illi est impius, et impietas ejus, atque abominabile Domino cor pravum. Et merito vilescit homo, fitque despicabilis, dum a creaturæ rationalis dignitate desciscens in brutalem transit ignobilitatem ; homo autem cum in honore esset, non intellexit, sed peccando comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Vilis est conditio servi ; at qui facit peccatum, servus est peccati, dum carni animus servit, fitque rerum corruptibilium mancipium, quibus debuerat ingenitæ dignitatis privilegio principari. Quare, sicut boni hominis justi mores suavissimum afflant odorem, juxta illud : *Christi bonus odor sumus ;* et illud iterum : *Odoratus est Dominus odorem suavitatis ;* ita graveolentem, intolerandumque fœtorem fundunt peccatores, juxta illud præclarum, et celebre Anselmi pronuntiatum lib. *de Similit.* cap. 190 : « Si hinc peccati putorem, et illinc cernerem inferni horrorem, et necessario uni illorum deberem immergi, prius me in infernum mergerem, quam peccatum in me immitterem ; mallemque purus a peccato in gehennam intrare, quam peccati sorde pollutus cœlorum regna tenere. »

Hinc intelliges quo sensu verum sit illud axioma, quo tantopere nonnulli abutuntur : « Honor vita potior, et carior est. » Si enim intelligatur de honore mundano, vel si honor consideretur quatenus est bonum ejus, qui dicitur honorari, nec ad Dei gloriam, Ecclesiæ, proximique utilitatem refertur, falsa prorsus est illa sententia : minimum est enim, et fere nullum bonum, quod in alienis fallacium hominum judiciis, non in ipso, cujus bonum dicitur, positum est : unde et illud bonum primo quærere, et propter se desiderare, mera ambitio, putida vanitas est ; et de illo gaudere, levitas cordis. Si vero bonum illud intelligitur de honore a virtute indivulso, qui ad Dei gloriam propagandam, proximique utilitatem procreandam totus refertur, juxta illud : *Sic luceant opera vestra bona, ut glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est ;* tunc verum habet prædicta maxima sensum, ita ut amittenda sit potius vita, quam aliquid committatur, unde aliqua nostro honori labes aspergatur. Sic generose Seneca : « Major sum, et ad majora natus, quam ut sim mancipium corporis mei. » Sic heroice de sacris Martyribus una : « Malo mori, quam fædari. » Sic intrepide Christiani athletæ mori potius, et dira quævis tormenta pati, quam in negatæ Christi fidei, vel alicujus criminis suspicionem venire elegerunt ; quia gloriosa mors ignavæ, turpique vitæ longe est anteponenda. Hinc Sancti non solum malum, sed etiam speciem mali fugiunt, bonique nominis curam habent ; nec aperta solum mala fugiunt, sed etiam quæ probabiliter fingi possunt, mala devitant, ut fraternæ utilitati consulentes, ea non faciant in oculis infirmorum, quibus mali vellent suam perversitatem, vel justorum infuscent serenam simplicitatem.

Nonus peccati effectus : Nova peccata.

Ratio est, quia qui non habet cor in Deo firmatum, sed ab eo potius aversum, et ad creaturas conversum, illud procul dubio frequenter data occasione eliget, quod est suo fini accommodatum, suæque propensioni consentaneum : inclinatio autem voluntatis per peccatum corruptæ ad peccatum propendet : unde, si non semper, saltem sæpe malos fructus proferet arbor mala. Hinc Gregorius docet, peccatum pœnitentia non

deletum, suo pondere in aliud trahere. Hinc Chrysostomus peccatorem comparat navi, malo, velis, et clavo destitutæ, quæ non quo vult nauta, sed quo turbinum, et tempestatis impetus propellit, fertur. Maxime quia voluntas ab æterno, et incommutabili bono aversa, et ad commutabilia et caduca conversa, præter ingenitam creatæ libertati inconstantiam, longe majorem acquirit instabilitatem ; amor enim transformans amantem in amatum, refundit etiam objecti conditiones, et proprietates in eum, qui amat : unde ex objecti variabilitate non nisi mutationem haurit voluntas ; et quia objectum, quod amat, vicissitudini obnoxium est, ideo pro illius mutatione voluntas mutatur, et in tot peccata ruit, in quot ipsam trahit creaturæ nutantis affectus. Unde et Propheta Thren. I. recte intulit, *peccatum peccavit Jerusalem, ideo instabilis facta est.*

Hæc deploranda peccatorum ex se invicem pullulantium consecutio præcipuum est divini in peccatores odii signum ; unde propter infanda peccata nonnullos tradidisse Deum in desideria cordis eorum, et in passiones ignominiæ, et in reprobum sensum, Apostolus Rom. I. attestatur. Peccatoribus etiam induratis iniquitatem super iniquitatem imprecatur David : *Appone*, inquit Psalm. LXVIII, *iniquitatem super iniquitatem eorum.* Quare gravissima peccati pœna est permissio ulterioris peccati, eorumque subtractio auxiliorum, a quibus homo desertus traditur voluntati suæ, sibi ipsi permittitur, ut sine fræno omnibus sese dedat iniquitatis obscœnitatibus.

Notat tamen D. Thomas quæst. 87. art. 1. ex ea doctrina non sequi, peccatum habere rationem pœnæ, non quia pœna repugnat voluntati, culpa autem est semper voluntaria; imo si non sit voluntaria, desinit esse culpa. Tum quia Deus pœnæ auctor est, ut per eam injurias sibi illatas ulciscatur, et de hostibus suis justam vindictam sumat. At Deus non est causa peccati, nec malitiæ illius : ergo peccatum in se spectatum rationem pœnæ habere nequit. Dico « peccatum in se spectatum », id est sub ratione malitiæ, et inordinationis : nam cæteroquin prout habet adjunctum mœrorem, remorsum conscientiæ, afflictionem spiritus, aliaque admixta dispendia, tunc utique rationem pœnæ habere potest, quin et indivulsam secum pœnam fert, juxta tritum illud Augustini : « Jussisti, Domine, et ita est, ut omnis inordinatus animus pœna sit sibi. » Et illud Senecæ : « Scelus in scelere supplicium est. »

Dices hanc rationem e D. Thoma depromptam, non esse efficacem, quia multa sunt, quæ possunt habere rationem pœnæ, tametsi sint voluntaria ; nam carnis maceratio sponte assumpta pœna est, per eamque Deo satisfacimus ; et tamen est voluntaria, utpote libere electa. Peccatum etiam habituale personale, seu macula peccati, est voluntaria, utpote a libero voluntatis actu proficiscens ; et tamen habet rationem pœnæ, cum nos privet bono gratiæ sanctificantis : ergo non obstante, quod peccatum actuale sit voluntarium, poterit nihilominus habere rationem pœnæ, cum privet actum rectitudine, et honestate morali illi inesse nata.

Respondeo sapienter advertisse D. Thomam in 2. distinct. 36. quæst. 1. artic. 3 : « Contingere idem esse culpam, et pœnam ; non tamen secundum eamdem rationem, quia omnis pœna, in quantum pœna est, voluntati contraria invenitur. » Quod et repetit S. Doctor quæst. 1. *de Malo*, artic. 4. ad 1. dicens : « Idem secundum diversa potest esse culpa, et pœna ; non tamen secundum idem. » Igitur, licet culpa secundum rationem culpæ voluntariæ non sit pœna ; tamen secundum aliam rationem potest juxta D. Thomam habere rationem pœnæ. Unde venanda est, et investiganda illa ratio, sub qua peccatum potest habere rationem pœnæ : et duplex, ni fallor, potest afferri. Prima est ratio lapsus, ut provenientis ex subtractione divini auxilii ; et sub hac consideratione habet rationem pœnæ, potestque a Deo infligi in pœnam voluntatis deficientis prius in genere causæ materialis volentis deficere, quam Deus subtrahat auxilium : illa ergo prolapsio, qua a Deo, et a seipsa cadit creatura rationalis, et in brutalem labit vilitatem, pœna est. Altera ratio pœnæ, quæ in actu peccati invenitur, est privatio physica rectitudinis debitæ, et consonantiæ ad regulas morum ; nam, sicut grande hominis malum est carere gratia subjiciente hominem Deo, et participium divinæ naturæ conferente ; ita homo gravem jacturam patitur, dum morali actuum honestate, et rectitudine caret ; cum illa rectitudo sit actibus intrinseca, et homo non mediocrem hauriat ab actibus suis perfectionem. Itaque privatio rectitudinis, in qua secundum nos essentialiter consistit peccatum, potest con-

siderari et ut est voluntaria, seu prout suo modo a voluntate deficiente procedit : et ut actui voluntario annexa est, et hoc modo non est pœna, sed culpa : potest etiam considerari ut est remotio, et expulsio gratiæ, et rectitudinis sibi debitæ ; et tunc est pœna : cujus signum est, quod illam sequi ex actu nollet peccator appetens soli satisfacere libidini, quam vellet, si posset salva Dei amicitia et honestate morali implere. Remotio ergo bonitatis actualis pœna est, non a Deo, sed ab ipso peccatore volente nolente sibi inflicta, ut in seipso inveniat flagellum suum rebellis adversus Deum, sitque sibi bellum sibi tortor, sibi tormentum, qui pacem noluit habere cum Deo.

Decimus peccati effectus : Reatus pœnæ.

« Irrutiles, o homo, licet, aut splendore nobilitatis, aut fastigio potestatis ; semper tibi spina proxima est, si tibi culpa non sit aliena, » inquit Ambros. lib. 3. *Hexaem.* cap. 21. Et certe nunquam a pœna vacat culpa, quia pœna peccato debetur ; exigit namque ordo divinæ justitiæ unicuique, quod suum est tribuentis, ut sicut bonis operibus præmium statuitur, ita et pro criminibus plectendis pœnæ decernantur. Tum quia justum est, ut qui perversa voluntate amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit, tantamque detur peccatori tormentorum et luctus, quantum se glorificavit. Tum quia, ut præclarissime discurrit S. Thomas 1. 2. quæst. 91. art. 1. naturaliter videmus id, quod contra aliquid insurgit, ab eo detrimentum pati, cui voluit bellum, vel detrimentum inferre. Hinc videmus unum contrarium ab alio obsessum vehementius agere, et adversarii impetum efficacius repellere, ut in antiperistasi manifestum est. Porro homo peccans contra triplicem ordinem insurgit ; nam et rationi, cui voluntas subditur, adversatur ; et leges humanas, quibus subjectus est, contemnit ; et divino regimini, a quo omnia gubernantur, se subtrahit. Ergo æquissimum est, ut a Principe illius ordinis, contra quem rebellat, cujusque imperium detrectat perduellis deprimatur, conteratur, conculcetur, triplicemque pœnam subeat, a ratione remorsum conscientiam corrodentem ; a Principe temporali temporalem multam ; a Deo sempiternam et aliquando temporalem. Hinc autem divinæ providentiæ ordinem fugere nequeunt peccatores, quia, ut ait August. epist. 120, « non efficit anima perverse utens creaturis, ut ordinationem effugiat Creatoris ; quoniam si illa male utitur bonis, ille bene utitur etiam malis : ac per hoc illa perverse bonis utendo fit mala, ille ordinate etiam malis utendo permanet bonus : qui enim injuste se ordinat in peccatis, juste ordinatur in pœnis. » Hic tractandum esset de reatu pœnæ æternæ, quem peccatum mortale per se inducit ; sed de illo, aliisque affinibus, uti commodius, ita et opportunius agemus in fine theologiæ, ubi omnia ad futuram vitam spectantia simul complectemur. In hoc etiam tractatu disputari solet, tum an Adamus potuerit primo peccare venialiter, tum an veniale possit esse cum solo originali ? Cujus resolutio ex ea quæstione pendet, an homo in primo instanti usus rationis teneatur se ad Deum convertere. Sed primum dubium ubi agimus de statu justitiæ originalis deciditur, de posteriori vero dum de præcepto caritatis sermonem habemus.

REFLEXIO.

Vide, Christiane, quales per peccatum evadamus. Ita plane denigratur super carbones facies peccantis, dum per peccatum impressam animæ ejus divinæ faciei imaginem delet, comparatusque jumentis ferinam faciem induit, bestiis bestialior, ratione vigens, ratione non utens. Ergo tales cum simus, tamque miseri evaserimus, quid superest, nisi ut humiliati sub potenti manu Dei, et ad nihilum misere redacti, mentis, cordisque profunda demissione ante eum procidamus, qui ex nihilo magna facere, suscitare a terra inopes, erigere de stercore pauperes potest, et amat. « Descendite, ut ascendatis, » ait Augustinus lib. 4. *Confess.* capite 12, « et ascendatis in Deum ; cecidistis enim ascendendo contra Deum. » Itaque post enumeratos, perfectosque peccati effectus, tot calamitatum radicem unam pro virili evellamus. Peccatum, inquam, execremur malorum fontem, malorum summum et summam. Illud solum time, sine quo nihil obest, quocum nihil prodest. Peccatum pestis est corrumpens animum, venenum est omnes inficiens virtutes, incendium est omnia devastans, mors est spiritalem extinguens vitam, infamia est omnem decolorans gloriam, jactura est bona cuncta exterminans ; et tamen monstrum illud ama-

tores invenit, et adoratores. Monstrum, inquam, sua sævitia omnia devastans, suo felle castis mentis deliciis amaritudinem concilians, suis discordiis honestas dissolvens amicitias, prudentiam infatuans, lumen rationis obscurans, cor obdurans, libertatem captivans, quandoque, ut Chrysostomus ait, verus est infernus, quem peccator in corde circumfert, passionibus, veluti dæmonibus torquentibus vexatus, concupiscentiis tanquam incendiis adustus, inveteratis consuetudinibus veluti vinculis alligatus, conscientiæ remorsu quasi verme non morituro corrosus, Dei oblivione veluti magno firmato chaos a Deo sejunctus, divinorum ignorantia veluti offusis tenebris coopertus et resurgendi sine speciali gratia impossibilitate misere æternitati similis.

Hæc cum ita sint, lector Christiane, *cave ne aliquando peccato consentias*, Tob. IV. Malum illud detestare, cujus infinitam malitiam solus Deus comprehendit, maculam illam defle infinitis creaturatum lacrymis minime abstergendam, sed solo Hominis Dei cruore eluendam. Offensam illam formida, qua deus contemnitur, perfectiones immensæ floccifiunt, Filius ipse Dei, teste Apostolo, conculcatur. Ergo qui diligitis Dominum odite malum, quo contristatur Spiritus sanctus. Ephes. IV. quo molesti estis Deo meo, et affligitur Spiritus sanctus ejus : Isai. VII et LXIII. quo et ipse, quantum in peccatore est, Deus perimitur. *Quomodo possum hoc facere?* aiebat castissimus Joseph impurissimæ dominæ suæ. At quomodo possumus nos hoc facere, quo supremi Domini et Patris potentia arctatur; sapientia Filii, et ab eo statutus ordo pervertitur : bonitas Spiritus sancti ingratitudine compensatur? Quomodo possumus hoc facere, quo operibus creationis abutimur; quo, quantum possumus, œconomiam redemptionis evertimus; quo Spiritui gratiæ contumeliam facimus, quove quæ tota pro nobis Trinitas perfecit, destruere molimur. Quomodo possumus hoc facere, quo nedum gratias Christi expugnamus, opes ejus despicimus, sacramenta polluimus, Salvatorem persequimur, et ipsum rursus in nobismetipsis crucifigimus Filium Dei? Quomodo possumus hoc facere, propter quod a Deo deserimur, spernimur, odio habemur, a sanctis Angelis derelinquimur, et dæmonum servituti mancipamur? Quomodo possumus hoc facere, quod ut Chrysostomus occinere non desistebat, « una est res pertimescenda peccatum », quo nimirum et bonis animi spoliamur, acquisita perdimus, acquirenda impedimus, promissa obtinere nequimus; quo interius exedimur, positique contrarii nobis, simus nobismetipsis graves? « Nam cuiquam cum malo bene esse non potest; quisquis autem malus est, male secum est, » quo et in tempore plectimur, et æternis suppliciis reservamur.

Væ ergo genti peccatrici, populo gravi iniquitate ; væ nobis, quia peccavimus; væ deterius, si peccemus. Quia malum est et amarum reliquisse nos Dominum, et non esse timorem Dei apud nos. Verum quia in hac valle plorationis a peccatis abstinere omnino non possumus, ex jacturis infirmitatis lucrum reportemus humilitatis, ut omnia nobis in bonum cooperentur : et quia in multis offendimus omnes, inde simus mansuetiores ad correptionem, patientiores ad laborem, ardentiores ad amorem, sagaciores ad cautelam, humiliores pro conscientia, acceptiores pro verecundia, ad obediendum paratiores, ad gratiarum actionem devotiores ac sollicitiores; et sanctos imitemur, qui, ut ait Magnus Gregorius, « unde iniquitatis stimulos passi sunt, inde pietatis lucra mercantur. » Verum quia id infirmæ naturæ superat vires, ad gratiam divinam tomo superiori expositam confugiamus; ut, sicut nos de medicamento vulnus non raro facimus, dum virtutum dona in vitiorum usum retorquemus, sic faciat Deus de vulnere medicamentum, vitiorum mala assumens in artem virtutum.

FINIS LIBRI DECIMI.

APPENDIX ALTERA.

DISSERTATIO

SEU

TRACTATUS

DE JUSTITIA ET JURE.

Tractatum de peccatis necesse est excipiat *Tractatus de Justitia, et Jure.* Si etenim, ut novimus ex D. Paulo (1), *apparuit gratia Dei Salvatoris omnibus hominibus, erudiens nos* non solum *ut pie, et sobrie vivamus ;* quod peccata in nos, et in Deum vitantes præstamus ; sed etiam *ut juste vivamus in hoc sæculo,* quod suum cuique tribuendo peragitur ; virum theologum omnino decet agnoscere quid in hisce tam pro se, quam pro aliis sibi sit peragendum. At vero monitum in antecessum volumus quantum theologicus de hisce rebus Tractatus omnibus aliis alio modo exaratis tractationibus præstet, etsi in idem argumentum contendant. Quidquid pulchre et egregie peragant aliæ disciplinæ, dum juri constabiliendo student, humanis potissimum initiis ducuntur, quibus unam vitæ communis tranquillitatem præcipue spectant ; hominesque pœnarum hujus vitæ metu, ac ejusdem modi præmiorum exhortatione bonos efficere curant : hinc multis in rebus contentæ sunt explicare magis quid impune, quam quid honeste geri queat : totæque in eo sistunt, ut leges interpretentur, justitiæ præcepta evolvant, describant actionum cujuslibet generis formulas, quæ adstrictam teneant æquabilitatem communis juris, certisque velut cancellis circumscribant. Altiora insectatur theologus juris, justitiæque magister. Humanæ justitiæ formam ad sanctitatis, voluntatisque divinæ regulam divinitus patefactam exigere is sibi propositum habet ; humanas leges divina firmat auctoritate ; hominesque ipsos mutuis officiis colendis ex pacatissimo vitæ præsentis statu, et ordinata concordia ad supremam perpetuæ vitæ felicitatem instituit. Quid laudis hæc præ cæteris mereantur, jam per se liquet, quin opus sit longius persequi. Sed quæ inde utilitas ? Quum nulla fere sit vitæ ratio alia, quæ tot, tamque varias, ac implicatas quæstiones pariat, de quibus etiam et frequentius, et molestius consulantur theologi, tamque adeo promptam et expeditam respondendi facultatem desiderent, ex eo quod nulla pars vitæ justitia vacare queat, cujus vis ad omnem statum, et singulas fere actiones sive privatas, sive publicas pertinet ; in omnibus æqua lance pensandis, ne quid contra jus, et æquum statuatur, mirum in modum sistit theologus justitiæ, et juris cognitionem perfectam adeptus : perfectam, inquam ; accidere enim non raro solet, ut qui vel tantillum hanc salutaverint disciplinam, vel doctissimi in aliis censeantur, non autem in istis, perperam quærentibus respondeant, æquitatem fallant, consiliisque ad tranquillandam conscientiam ineptis indiscriminatim omnia, ut videtur, conficiant. Quod inde in humanam societatem, in animam, in æter-

(1) Tit. II, 11.

næ vitæ adeptionem detrimenta ! Hæc ut caveantur, nil e proprio educemus penu, agentes hic nos de justitia, et jure ; sed auctoritatis, rationisque rite institutæ pedissequi, certiora semper, ac vera, vel veritati viciniora, ut Christianum theologum decet, favente Deo, perquiremus.

CAPUT I.

JUSTITIÆ, AC JURIS, DEFINITIO, EORUMQUE DIVISIONES.

Justitia, prout hic accipitur, ex cardinalibus una, recte cum Ulpiano (1) definiri solet « Perpetua, et constans voluntas jus suum cuique tribuendi. » « Perpetua » quidem, non jam ad significandam perpetuitatem actus, sed objecti, prout semper justitiæ propositum est jus suum cuique tribuere. « Constans » autem, quippe virtutem ille habere intelligitur, qui firmo, constantique animo, non autem languido, infirmoque in id fertur, quod virtutis objectum est. « Voluntas » etiam denominatur non in genere, sed in specie pro eo habitu, quo inclinatur animus ad eos actus volendos, quibus datur cuique jus suum. « Jus tribuere cuique » dicitur tandem, ut appareat quid proprium sit hujusce virtutis, quidque ab aliis differat : hocque jus accipitur pro eo, quod strictum parit obligationem , ac secundum æqualitatem rei ad rem debitum est ; quodque, si corporale sit, vel externum, etiam ab invito, secundum leges, exigi potest (2) : « debitor intelligitur is, a quo invito pecunia exigi potest. » Ac per hoc justitia differt a religione, pietate etc. quia harum debitum non est debitum stricte accipiendum, et ad æqualitatem reddendum juxta illud : « Diis, parentibus , et magistris non possumus condigne retribuere. »

Jus porro (ut res hæc apprime necessaria teneatur) significat hic nobis facultatem legitimam ad aliquid habendum, fungendum, vel obtinendum. Hinc necesse est jus suapte hac natura inducere in aliis obligationem ei facultati respondentem : debentque hæc esse correlata, ita ut positio talis juris in uno inferat vi correlatorum obligationem in altero : ac tale jus talem etiam pariat obligationem. Unde jam datur intelligi tum fieri jus æquum alteri, quum obligatio ejus juri respondens, sive quod alteri debetur pro jure suo, eidem præstatur ad æqualitatem : brevius autem, jus unius mensura est obligationis alterius. Quod sane clarum est quantum in ipsa lege naturali, aut, si mavis, in jure gentium, ut in regula justi et æqui, innitatur. Jus tandem istud duplex : in re : in rem : Jus in re est, quo res ipsa habetur jam sibi devincta. Jus ad rem est quo facultas sibi competit eam faciendi suam ob titulum legitimum inducentem strictum debitum, ut sua sit : quod jus habetur per promissionem, donationem, emptionem ante traditionem rei etc.

En quid proprium sit justitiæ hujus, qua de agimus ; quid ab aliis differat virtutibus etiam moralibus. Proprium ei est 1° ut sit ad alterum ; 2° ut in debito explendo versetur ; 3° ut illud expleat ad æqualitatem. Differt vero ab aliis, quod eæ in moderandis animi affectionibus occupatæ suam mediocritatem in actionibus constituant, eamque petant ex habitudine, statu, conditione ipsiusmet agentis : ideoque quod mediocre, seu moderatum est uni, illud idem sit nimium, aut parum alteri, ut assolet in quantitate cibi, etc. At contra medium justitiæ in re ipsa positum est, quatenus præstandum sit ad æqualitatem quod alteri debetur ; quæ æqualitas non ex statu etc. petenda debentis ; sed ex jure illius, cui debetur. Sic qui mutuo accepit 50. aureos, reddere tantum debet, ut res ad pristinam æqualitatem redeat, quisquis ille sit, nobilis, plebeius etc. quia æqualitas a justitia intenta rei æqualitas est. Nec plura. Videsis S. Thomam 2. 2. q. 80. a. 1.

Divisio justitiæ famosa ex Aristotele et S. Thoma est in publicam, seu legalem, et privatam. Quum etenim duplex in homine officii ratio distingui in hisce queat : alia, qua quis erga totam societatem, ejusdemque bonum commune : alia, qua quis erga privatum, ejusque bonum adstringitur ; hinc publica illa, privata ista dicitur justitia. Privata iterum dividitur in commutativam, et distributivam. Illa in bonorum commutatione inter privatos versatur : ista in distributione bonorum communium inter ipsos privatos constituitur. Quod ad justitiam vindicativam, ut vocant, pertinet, sufficiat animadvertere eam, utpote quæ consistit in pœnis malefactoribus secundum legem intligendis pro cujusque merito, actum esse eli-

(1) L. justitia dig. *de Just.*
(2) L. 188. dig. *de verb. sign.*

citum justitiæ commutativæ ; imperatum tamen a legali, quatenus vindicatio illa per se primo respicit bonum commune, pacem scilicet, et quietem reipublicæ.

CAPUT II.

QUÆ JUSTITIA PARIAT RESTITUENDI OBLIGATIONEM, ET QUANDO.

Duplex hominum ordo in societate est attendendus. Alter, quo privatus confertur cum privato, veluti pars cum parte : alter, quo ipsa communitas, vel qui præest communitati, refertur ad singulos, veluti totum ad partem. Jam patet ex duplici hoc ordine duplex justitiæ genus consurgere : illa nempe commutativa, hæc distributiva. At vero patet insuper proprium illius esse, ut ait D. Thomas (1), servare æqualitatem rei ad rem, ita ut, hac sublata, per restitutionem iterum inducatur : hujus autem esse servare æqualitatem meritorum, ita ut hac neglecta, non semper, imo communiter locus absit restitutioni. Quod ut clarius innotescat, fac sex nummos distribuendos inter duos, quorum unus merito duplo præstet alteri : velut si ille sex vicibus pro patria pugnaverit : iste tribus tantummodo. Justitiæ distributivæ id erit agendum, ut sic dividantur nummi, ut quatuor tribuantur ei, qui sex vicibus pugnavit : duo vero ei, qui ter decertavit : et ecce æqualitatem. Fac etiam duos esse, qui a principio habeant quinque ; at alterum accipere unum ab altero, ita ut quatuor uni, sex sint postea alteri. Hæc inæqualitas non aliter auferetur, quam si restituatur unum alteri ; et sic per medium rei denuo habeant ambo quinque : quo redit æqualitas. Intelligitur inde in distributrice justitia locum habere proportionem, quam dicunt geometricam, quia in ea servatur æqualitas rationis : in commutatrice autem habere locum proportionem eam, quam arithmeticam nuncupant, ut pote qua servatur æqualitas excessus. Quod erat demonstrandum.

Erat, inquam, hoc demonstrandum, ut quæ justitia obligationem inducat restituendi, clarescat. Ea nempe obligat ad restitutionem, in qua per restitutionem instaurari æqualitas potest. Atqui per commutatricem hoc communiter fit. Ergo. Intime rem inspiciamus. Quod per violationem distributricis justitiæ læditur, est meritum personæ, cujus dignitas ad talem partem consequendam ex bonis communibus attendi debet ; vel in infligendis pœnis præ oculis habenda delicti qualitas. Jamvero in hæc bona communia persona ea jus strictum non habet, ut censeantur jam propria, et sua : quum hoc sit jus solum in rem, non in re, ut vidimus supra. Igitur ille, cui per injustam distributionem violatum est jus, non est privatus re aliqua, ut sua : sed quum restitutio pro restauranda æqualitate tunc solum locum habeat, quum reddi alteri potest, et debet quod suum est ; hinc ex violatione justitiæ distributivæ nulla restitutio. Bene vero in violatione justitiæ commutativæ : tunc enim aufertur quod alterius erat : id, in quod aderat jus in re, jus strictum, jus proprium. Igitur ut restauretur æqualitas, tantum reddendum est, quantum ablatum, quisquis ille fuerit, qui etiam abstulerit : quivis fuerit ille, cui ablatum . Ergo ex violatione justitiæ commutativæ oritur onus restitutionis.

Aliud nimirum est auferre alteri quod suum est : aliud negare alteri, quod suum esset. Inspicienda sunt cum Cardinali De-Lugo discrimina (1). Motivum porro, quod obligationem restituendi inducit in violatione justitiæ commutatricis, semper perseverat : quod non semper perseverat, si distributiva violetur justitia. Justitia commutativa tanquam in objectum proprium directo spectat in bonum æqualitatis, ut scilicet quisque habeat quod suum est, nec re sua privatus maneat. Hoc bonum eodem modo obligat antea, ac post violatam justitiam : primo enim obligat ne inæqualitatem per furtum inducas, auferendo alteri rem suam : secundo obligat post patratum furtum, ne inæqualitas inducta perseveret, ut alter re sua privatus minime maneat : quumque non aliter, quam per restitutionem, tolli inæqualitas queat ; hinc justitia hæc vi sui objecti, quod est bonum æqualitatis, semper ad restituendum obligat : obligabat pro hoc bono antea, ne auferretur alteri res sua : obligat postea pro servando hoc ipso bono, ut reddatur alteri res ei ablata. Non sic evenit in aliis virtutibus, et in justitia distributrice : quia nempe motivum hujus non perseverat : seu motivum, quod obligabat antea, ut aliquid daretur alicui, non amplius manet, posteaquam id ipsi datum non est. Et, ut alia-

(1) 2. 2. q. 61. a. 2. etc.

(1) Disp. 1. *de Just.* sect. 3. §. 52.

rum virtutum exemplum pro re nostra proponamus, teneris exempli gratia ex caritate succurrere proximo gravem patienti necessitatem : si non succurris, gravissime peccas : at teneris ne ad restitutionem ? Minime : nam vel necessitas eadem perseverat, tuncque succurrere quidem debes, non tamen per modum restitutionis, sed sicut, si tunc solum necessitas inciperet, vel non perseverat, tuncque ad nil amplius teneris, quia non perseverat motivum, vi cujus ex caritate subvenire debebas : siquidem cessante necessitate gravi, non amplius caritas obligat ad succurrendum tali homini potius, quam aliis communi laborantibus necessitate. Idipsum dic de aliis virtutibus : at dic etiam de justitia distributrice. Verum est, quod tenebaris ea bona pro merito personæ distribuere : verum est, quod non distribuendo male egisti : injuriam intulisti : induxisti aliquam inæqualitatem. Sed dispar hic est ratio. Inducta inæqualitas, quidquid agas, semper inæqualitas est : non amplius adduci ad æqualitatem potest : proindeque non amplius perseverat motivum, quod antea obligabat. Injustus namque distributor quid agat, ut restituatur æqualitas? Quid, ut compensetur injuria per damnum illatum etiam ipsa illata? Num resarciendo de bonis propriis ? Num auferendo ab eo, cui datum est, id, quod debebatur alteri ? Sed, etsi hoc fieret, inæqualitas non auferretur. Primo quidem resarciendo de bonis propriis non sit quod justitia distributrix intendit, quum ipsa non intendat, ut bona propria, sed ut bona communia distribuantur : at hic distribuerentur bona propria. Secundo, num restituendo de bonis propriis fieret, ut inæqualiter bona communia non remanerent adhuc distributa ? Non compensant ergo bona propria illatam injuriam in bona communia, non auferunt inæqualitatem. Tertio demum nec restauratur æqualitas, auferendo ab eo, cui datum est : hic enim per factam distributionem revera factus est dominus rei acceptæ, nisi esset error in substantia : igitur ab eo auferri id non potest sine altera injuria, quam justitia distributrix consulere pro priori auferenda injuria nequit. Ergo etc.

Verum contingere aliquando (at per accidens) potest, ut justitia distributrix obliget ad pestitutionem; tunc scilicet, quum, ea violata, simul violata est commutatrix : hacque de causa cavimus supra apponere clausulam illam communiter non obligare justitiam distributricem ad restitutionem. Paucis jam hoc conficiamus. Justitiæ distributivæ sæpe annexa est commutativa. Summa, v. g. centum aureorum testamento relicta est pauperibus certæ communitatis distribuenda juxta cujusque indigentiam. Hisce distribuenda est ex justitia commutativa, quæ ex officio suo efficere debet ut quisque habeat rem suam, nec impediatur eam facere suam. Jus hoc, etiam læsa justitia, perseverat, quia perseverat in altero obligatio æqualitatem restaurandi : sed non ex justitia distributativa per se, quia ex dictis medium non habet restaurandi. At vero ex justitia commutativa, quia quod peccatum est in eam, restaurari potest, dando cuique quod suum erat, quodque si alteri nimium datum est, huic in ea nimia quantitate auferendum in hoc casu est, ut detur alteri, cui sua pars non contigerat, in quam jus strictum habebat. Sed hoc perficitur non a distributiva, sed a commutativa justitia, quæ simul hic locum habet ex qualitate donationis, propter quam non ex bonis communibus, uti proprie fit a justitia distributiva; sed ex certis bonis, certisque destinatis personis facienda est distributio; ad quam, ne immisceatur ulla inæqualitas, accedit justitia commutativa.

Nec prætermittenda alia persimilis exceptio. Ille, cui respublica munus fecit justitiæ distributivæ, si in hanc peccet, quamvis restituere non teneatur ei, in quem peccavit ob ineptam distributionem, restituere aliquando tenetur eidem reipublicæ, non præcise propter violationem distributricis, sed propter violationem commutatricis justitiæ. Contractus enim aliquis supponendus est inter eum, et rempublicam, quo distributiones recte fierent : hoc violato contractu violata est justitia commutatrix. Ergo etc. Idem propter eamdem rationem dic de eo, qui violavit justitiam vindicativam : tenetur enim ex hoc ipso principio ad restitutionem damnorum illatorum, ut per se patet, sive communitati, quæ gravia hinc damna persensit, sive privatis, qui plerumque quod amisere, recuperare non valent.

CAP. III.

CUI JUSTITIÆ OPPONATUR ACCEPTIO PERSONARUM ET QUALE PECCATUM SIT.

Justitiam distributricem acceptione per-

sonarum lædi clarum est ex D. Thoma (1), ex cujus sententia discimus simul quid illa sit, « respectus » nempe, ut ait ille, « ad personas, quo in his, quæ sunt ex justitia distributrice impertienda, non habetur ratio meriti, ac dignitatis personarum ad rem propositam obtinendam, sed respicitur ad ipsam personam, seu potius ad qualitates alias, et conditiones nil ad eam rem pertinentes. » Hinc tria monemur inquirere : quale sit peccatum : utrum locum habeat in bonorum, ac munerum spiritualium distributione : an, et quomodo obliget ad restitutionem. Ad 1. respondetur, acceptionem personarum genere suo peccatum esse lethale. Probatur autem ex eo quod ipsa juri naturali, ac positivo valde adversetur. Ex naturali jure munus est justitiæ distributricis, ut quæ sunt communitatis sic distribuantur inter privatos, ut proportio servetur inter bona distributa, et eorum meritum, quod sane meritum mensura sit distributionis. At vero per acceptionem personarum proportio hæc tollitur ; quum per eam non meriti ratio habeatur, sed aliarum quarumcumque rerum ad negotium hoc non pertinentium : istud autem est vera, et propria injustitia, quam juri naturali adversari nemo negaverit. Ergo. Quod pertinet nunc ad jus positivum, non minus perspicua res est, per acceptionem eam personarum perverti ordinem societatis humanæ ; quippe per eam efficitur ut publicis præficiantur muneribus ii, quorum meritum hujusmodi non est, ut communibus consulatur utilitatibus, quibus aptius alii consulerent ; ideoque efficitur etiam, ut ipsa reipublicæ salus sæpe in discrimen veniat. Addas hisce rationibus, quod, dominante eo vitio, ab optimis studiis, institutisque avocantur homines ; cernentes enim respectum non haberi ad meritum, ut bona publica dignis distribuantur, sed potius ad gratiam, favorem, aliaque similia ad rem non attinentia, alteram etiam ipsi ineunt viam ; ipsorum ad utiles cognitiones acquirendas sollicitudo defervescit ; ac gratiæ potius, et favori captando etiam ipsi student ; quo quid publicæ utilitati exitiosum magis, atque nocentius ? Jure idcirco id ipsum damnant sæpe, ac ut grave malum divina oracula notant, atque vitandum jubent. *Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis ;* aiebat Deus Hebræis (1) ; hocque inter res iniquas computatur : *Non facies quod iniquum est.* Abstinere autem ab acceptione personarum inter res justas recensetur : *Quod justum est judicate : nulla erit distantia personarum ; ita parvum audietis ut magnum ; nec accipietis cujusquam personam ; quia Dei judicium est* (2). Itaque res erit injusta tum naturali, tum positivo, divinoque jure prohibita acceptio personarum, ac genere suo lethale peccatum ; quod ideo dicimus, ut constet adhuc ex parvitate materiæ, ut in aliis assolet rebus, veniale fieri posse. Sed, ut hæc omnia amoveantur, Deus ipse in exemplum proponitur, de quo D. Paulus asseruit *redditurum ipsum esse unicuique secundum opera ejus* (3) ; et D. Petrus ait : *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus ; sed in omni gente qui timet eum, et operatur justitiam acceptus est illi* (4).

Ad 2. procedimus sic. Acceptio personarum locum habet quoque, et certe gravius ea est peccatum in spiritualium bonorum distributione, quo temporalibus spiritualia præstant. Nec conficimus istud aliis rationibus, quam iis, quibus auctoritas ipsa suum addit pondus. Et primo quidem « acceptio personarum, » inquit S. Thomas (5), « hoc nomine peccatum est, quod justitiæ adversatur. Quanto porro quisque in graviore causa justitiam lædit, tanto gravius peccat. Atqui spiritualia sunt potiora temporalibus. Igitur gravius peccat qui ex injusto personarum respectu spiritualia, quam qui temporalia dispensat. » Verum est, ex eodem, meritum, seu dignitatem personæ duplici ex capite esse attendendam : uno modo simpliciter, et per se ; et hoc pacto dignior est, qui spiritualium gratiæ donorum est abundantior : alio modo ex comparatione ad bonum commune : atque hoc pacto contingit aliquando, ut qui minore est sanctitate, vel scientia instructus, plus tamen queat proficere ad bonum commune, propter potentiam, vel industriam, vel aliam ejusmodi dotem : verum, inquam, hoc est : at hisce nil attendere, et in distributione spiritualium bonorum, præcipue autem si iis cura animarum adnexa sit, favore alicu-

(1) 2. 2. q. 63.

(1) Lev. XIX.
(2) Deut. I.
(3) Rom. II.
(4) Act. X.
(5) 2. 2. q. 63. a. 2.

jus, et gratia duci tantummodo, istud est, quod injustum, quod grave peccatum Traditio ipsa Ecclesiæ semper asseruit. « Nec sane quantum arbitror, » aiebat D. Augustinus ad Hieronymum (1), « putandum est leve esse peccatum in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi, si illam distantiam sedendi, ac standi ad honores ecclesiasticos referamus. Quis enim ferat eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore, atque sanctiore? » Nonne Innocentius P. III. reprehendebat in Archiepiscopo quodam carnalitatem animi, inquiens, « quia non ex affectu carnali, sed discreto judicio debuisti ecclesiasticum officium, et beneficium in persona magis idonea dispensare (2)? Nonne ex Hieronymo, seu potius etiam ex Origene, memorato vetere instituto de ordinando Sacerdote in præsentia populi, hæc affertur causa (3), « ut sciant omnes, et certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo; qui doctior; qui sanctior; qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium? » Hisce intendens Tridentinum concilium, dum omnes et singulos alloquebatur, qui quacumque ratione jus habent, vel operam suam dant ad promotionem præficiendorum Ecclesiis, aiebat (4) : « In primis meminerint nihil se ad Dei gloriam, et populorum salutem utilius posse facere, quam si bonos Pastores, et Ecclesiæ gubernandæ idoneos promoveri studeant, eosque alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præficiendi diligenter curaverint. » Hæc habet summopere animadvertenda Tridentinum concilium, ex cujus verbis propositio nostra lucem mutuat, et evincit quale revera peccatum sit in spiritualibus lædere justitiam distributricem. Nec reticenda propterea damnata illa ab Innocentio P. XI. propositio num. 47 : « Quum dixit concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium vel primo videtur per hoc *digniores* non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando sit concursus. »

Quando autem locum hæc habeant, nostrum non est longius hic inquirere : uti nec inquiremus quid agendum tunc sit, quum ex genere quodam certo personarum, aut familiæ quis est assumendus. Qui de hujusmodi institutionibus ecclesiasticis agunt, ac de modis electionis, præsentationis, collationis, institutionis, confirmationis, resignationis, fundationis beneficii, etc., in hisce jam satis immorantur. Generalem statuentibus nobis assertionem incumbit quidem etiam concedere quod ait D. Thomas (1) : « Dicendum quod quantum ad hoc, quod electio impugnari non possit a foro judiciali, sufficit eligere bonum; nec oportet eligere meliorem, quia sic omnis electio posset habere calumniam; » sed, quod nostri instituti magis est, et præsentis quæstionis, urgemus interim cum eodem sancto Præceptore, qui prosequitur sic : « Sed quantum ad conscientiam elegentis necesse est eligere meliorem vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune. Quia si potest haberi aliquis magis idoneus erga aliquam dignitatem, et alius præferatur, oportet quod hoc sit propter aliquam causam. Quæ quidem si pertineat ad negotium, quantum ad hoc erit ille, qui eligitur, magis idoneus : si vero non pertineat ad negotium id, quod consideratur in causa, erit manifeste acceptio personarum. » Quædam hic fieri solitæ exceptiones jam ex præjactis exsufflantur, uti videre est apud singulares hujusce rei tractatores.

Ad 3. tandem respondemus. Et primo quidem hæc duo constant, eum peccare contra justitiam commutatricem, qui non præstat in alterius utilitatem quod præstare tenetur : teneri proinde ad restitutionem, si quod ex officio neglecto, vel violato detrimentum alteri illatum fuerit. Si de rebus ecclesiasticis (idem ferme in civilibus accidit) hic inquiratur, quum eæ ad Ecclesiæ præsertim utilitatem sint institutæ, perspicuum est eum, qui minus dignum per personarum acceptionem eligit, officio non solum suo deesse, quo tenebatur eligere dig-

(1) Ep. 167. al. 29.
(2) Cap. *Ut nostrum de Eccl. benef.*
(3) Can. *licet* caus. 8. q. 1.
(4) Sess. 24. c. 1.

(1) Hac q. 63. a. 2. ad. 3.

niorem ; sed etiam reum sic fieri violatæ justitiæ, ut ad restitutionem teneatur. Non loquimur profecto de minus digno eo tantum modo, ut in comparatione dignioris distet ab hoc solum, quod pro majori præstantia posset hic eadem munera obire. In hoc casu qui prætermittit digniorem, licet gravissime peccet, non tamen videtur detrimentum tale Ecclesiæ inferre, ut reparandum sit ; quia ille, quem elegit, dignus supponitur adhuc, et potens muneribus omnibus satisfacere, quæ utilitas Ecclesias postulat. Loquimur vero potissimum de electione minus digni, ac simul ad omnia rite peragenda inepti : in hocque casu ex justitiæ commutatricis violatione damnum reparandum dicimus : cui autem reparandum ? Ex superioribus liquet reparandum Ecclesiæ, non vero digniori. Nam qui peccavit, peccavit in justitiam eam, qua adstringebatur Ecclesiæ ; et hæc est commutatrix : in eam, qua adstringebatur erga privatum, quæ est distributrix, peccavit quidem etiam, sed, ut supra vidimus, hæc per se non obligat ad restitutionem. Addas beneficia (munera quævis alia) deberi dignioribus non tanquam res suas; non tanquam remunerationem proprie dictam ; sed propter utilitatem Ecclesiæ. Propter istam dispensator est veluti prudens œconomus, cui ex officio incumbit idoneos operarios justa mercede conducere. Si iste, rejectis idoneis, minus aptos conducat, an iis tenebitur facere aliquam restitutionem ? Sed annon domino suo, qui inde sentiat detrimentum, restituere tenebitur ? Clara hæc sunt. De modo hujusce restitutionis non inquiremus, longius, et ad rem suam magis inquirentibus aliis. Sufficit nobis comprobasse acceptionem personarum genere suo grave peccatum esse : habere locum, et obligare ad restitutionem etiam in rebus ecclesiasticis. Auctoritas, et ratio hoc suadet. Nil interim succensemus hoc loco theologis illis, qui aiunt, quod attinet ad beneficia ecclesiastica, vel officia nullam animarum curam adnexam habentia, nec spiritualem gubernationem, non esse mortale peccatum ad ea, prætermisso digniore, dignum promovere : non tamen id omni culpa vacare, quandoquidem in eo se prodit acceptio personarum distributrici justitiæ repugnans. Lethalem autem eam culpam negant, quia nulla per eam gravis injuria infertur nec Ecclesiæ, cui per dignum sat providetur ; nec digniori, cui talia beneficia non sunt stricto jure debita.

CAPUT IV.

JURIS AD COMMUTATRICEM JUSTITIAM PRÆCIPUÆ SPECIES, AC DIVISIONES.

Jus illud, quod quisque habet quoad res suas, vere fundamentum justitiæ dicitur, quum ex eo, ut ex mensura, justum illud, quod servandum est in rerum commutationibus, sumi debeat. Jus, inquam, illud, cujus proinde undequaque completam notionem habemus, si definiatur legitima facultas disponendi de re tanquam sua in omnem usum lege non prohibitum : quod, dum hujusmodi est, efficit etiam ut nemo alter, domino rei rationabiliter invito, de eadem disponere queat. Sed ad hoc necesse est, ut jus istud omne titulo nitatur aliquo. Est porro titulus basis ipsa juris, seu radix, ex qua pullulat. Sic titulus agri possidendi, utendi domo, etc. est donatio, hæreditas, præscriptio, emptio etc., quum inde oriatur in eas res jus illud. Titulus multiplex : alius verus, prodiens nimirum ex vera, et legitima donatione, emptione etc., alius præsumptus, seu coloratus, qui licet reapse non adsit, omnibus tamen inspectis putatur adesse, ac ideo viri tituli speciem, seu colorem habet. Sic si bona fide rem quis emat ab eo, quem credit esse dominum ejus, etsi non sit, perseverante ea bona fide, possidetur legitime res, titulo præsumpto emptionis. Per se ex hisce jam fluit quævis alia juris species, seu potius juris ipsius divisiones. Jus enim, quod est facultas disponendi de re aliqua, ut sua, vel reducitur ad dominium, vel ad usum, usumfructum, possessionem, habitationem etc., de quibus singillatim agendum : at brevius de istis : longius autem de dominio in altero capite.

Usus definitur jus alienis rebus utendi, salva earum substantia. Dicitur jus, quo excluditur simplex usus facti, quo quis aliena re utitur sine ullo jure ad ea utendum. Dicitur jus utendi, quo usus distinguitur ab eo jure, quod habet creditor in pignus, et depositarius in depositum, quibus uti non possunt. Dicitur jus utendi alienis rebus, ut secernatur ab eo jure, quod quisque habet in res suas. Additur autem, salva earum substantia, quo potior usus hujus rutio inno-

tescat, quæ in eo sistit, ut jus tantum tribuat in res, quæ ipso usu non consumuntur ; nam quæ usu consumuntur jus non dant absque aliquo dominio ; seu, dum datur earum usus, dari censetur et dominium, ut esculenta sunt, et poculenta, etc. Porro non metaphysice de jure usus disserimus, sed prout in jure civili accipitur. At jurisperiti de usu disserunt, prout versatur circa res, quæ usu non consumuntur.

Usufructus definitur jus alienis rebus utendifruendi, salva earum substantia. Ex quo patet in eo solum distingui usumfructum ab usu, quod præter usum ipsum fruitionem etiam suppeditet. Frui autem differt ab eo, quod est uti, quod usus necessitate circumscribitur, fruitio vero ad aliam quamcumque utilitatem pertineat. Simplex usuarius superfluos fructus vendere ; jus, quod habet, alii locare, vendere aut gratis cedere non potest : usufructuarius autem potest hæc omnia facere (1) : at salva semper rei substantia : ideoque si gregis usumfructum quis habeat, in locum capitum demortuorum, alia capita e fœtu, quem recipit, submittere debet (2). Aliter dicendum si singulorum capitum divisim habuerit is usumfructum. Qui autem vineæ, aut silvæ usumfructum habet, in locum demortuarum arborum, aut vitium alias plantare tenetur ; et tunc priores, quæ mortuæ sunt, ad fructuarium pertinent (3) ; « arbores vero vi tempestatis, non culpa fructuarii eversas, ab eo substitui non placet, » ait lex 59. eod. Verum arbores istæ cedere debent proprietario fundi, qui eas impensis suis tollere tenetur. Si tamen eversæ arbores ad villæ refectionem necessariæ sint, iis uti poterit fructuarius. Sic etiam qui domus usumfructum habet, tenetur quidem ad modicas reparationes ; non tamen ad majores etc. Hæc sint pro exemplis. Addendum adhuc usumfructum acquiri 1° dispositione legis, diciturque legalis : talis est, quem pater habet in bona adventitia filii sub suâ potestate constituti ; 2° voluntate hominum, puta testamento, conventione, etc., diciturque conventionalis ; 3° per judicem, dum in judiciis divisoriis alteri proprietas, alteri ususfructus adjudicatur ; 4° per usucapionem, etc. Finitur autem usufructus 1° per mortem usufructuarii vel naturalem, vel civilem ; 2° si res, in qua constitutus est, pereat ; 3° si usufructuarius ex non usu usufructus sinat directum dominum in illum præscribere ; 4° si cedatur ab usufructuario ; 5° si ad certum tempus sit constitutus, eo finito, et ipse finitur, etc. Demum obligatio est usufructuarii rem sibi concessam diligenter colere, nec deteriorem facere : tenetur etiam impendia reddere, quæ ad annuam fructuum perceptionem spectant, sicut et collectas, tributa, onera, quæ pro re fructifera debentur. Unde a principio satisdare seu cavere debet per pignora, aut fidejussores fruiturum se ut diligens paterfamilias in re propria. Plura videsis apud jureconsultos.

Habitatio vel est merus usus ædium, quum alicui ad nutum concedentis permittuntur : vel est usufructus earum, quum testamento vel alia ratione secundum leges alicui tribuuntur. Primo in casu non competit habitatori jus eas locandi : bene vero in secundo. In hisce standum est conventionibus.

Possessio generatim est cujuslibet rei detentio : prout vero ad speciem juris revocatur, definitur corporalis rei detentio, corporis, animi, jurisque adminiculo. Hinc rerum incorporearum, velut jurium, non possessio, sed quasi possessio habetur : hinc res debet esse sub possidentis facultatem : hinc quod magis interest, oportet, ut qui possidet, rem detineat animo eam habendi ut suam ; ideoque accedere debet juris adminiculum, quo excluditur simplex possessio facti, ex qua nullum jus exurgit. Patet inde quid discriminis sit possessionem inter naturalem, seu imperfectam, et minus propriam, ac inter civilem, perfectamque possessionem. Ea est alia bonæ fidei, qua nempe quis rem ut suam possidet, aut saltem titulo apparente inductus omnino putat esse suam : alia malæ fidei, qua rem quis detinet sciens non esse suam : hæcque inter species juris, utpote injusta, non computatur. Adde possessionem dubiæ fidei, qua rem detinet aliquis cum dubio num sua sit, necne. Effecta possessionis bonæ fidei multa. 1° Præbet jus retinendæ rei possessæ, tametsi alienæ, imo et ejus defendendæ modo licito, et honesto ; non autem eo, de quo damnatæ propositiones loquuntur. Ab Innocentio P. XI. duæ istæ propositiones damnatæ sunt. « 1° Non solum licitum est defendere defensione occisiva quæ actu possidemus, sed etiam ad

(1) Leg. 12. Dig. *de Usu. Insti.* lib. 2. tit. 4. et 5.

(2) Inst. *de rer. div.* §. 38.

(3) Leg. 18, Dig. *de Usuf.*

quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus. 2° Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injuste impedientem, ut vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere : sicuti et jus habenti ad cathedram, vel præbendam contra earum possessionem injuste impedientem. » 2° Post certum tempus transfert etiam dominium in possidentem. 3° Absumpta re, aut ejus fructibus, etiam apparente vero domino, nil restituere possessor bonæ fidei debet; ut videbimus magis suo loco. 4° Iste jus habet administrationis, ita ut, si adsit juspatronatus, aut simile, præsentatio, electio, etc. valida sit, et si postea appareat vere tale jus non habuisse. 5° Exoriente dubio, res retineri potest, quousque certo constet rem alterius esse, dum interim inspiciatur natura dubii, hocque perseveret. 6° Qui repetit tenetur probare rem ad se pertinere. 7° Si petitor non affert certam probationem, sed causa dubia maneat, in pari causa pronunciandum est pro possidente. Sed excipitur possessor benificii, qui tenetur legitimum titulum suæ possessionis exhibere, quod qui non agit intrusus censetur. Possessio amittitur alienatione rei, derelictione, et si res in alterius dominium veniat, etc.

Emphyteusis est contractus, quo res immobilis possidenda et fruenda alicui traditur ea lege, ut pensio annua inde domino directo præstetur. Hæc pensio dicitur canon, estque varia, pro varietate onerum, ad quæ tenetur, ut pro melioratione, etc.

Feudum est contractus, quo rei immobilis dominium utile alicui sub fidei, et obsequii conditione traditur a domino rei ejusdem proprietatem retinente. Qui tradit, dicitur infeudator; qui accipit feudatarius, seu vassallus. Jura præstanda domino alia honorifica, alia utilia etc. pro consuetudine.

Superficies est jus, quo quis alieni soli superficiem possidet, et in eo ædificare potest. Qui hoc jus habet, habet quidem etiam dominium utile domus superficiariæ ; at hujus proprietas, seu dominium directum est penes dominum soli, in quo ædificium est.

Servitus activa est jus, quod quis habet in re alterius, ut sibi, aut rei suæ serviat. Servitus passiva est ipsa rei subjectio in commodum alterius. Dividitur in realem, qua res rei servit, ut domus domui : et in personalem, qua res personæ obligatur, vel persona rei : res quidem, ut si jus habeam non propter agrum, sed aliunde huc transeundi : parsona vero rei, ut si alius agrum meum excolere debeat. Hinc usus, usufructus, habitatio sunt proprie servitutes personales. Insuper realis servitus dividitur in urbanam, quæ urbano prædio debetur : et rusticam, quæ rustico. Urbani prædii nomine venit quidquid vel in urbe, vel in villa ad habitandum inservit, ut et horti amœnitatis causa annexi : rustici nomine venit prædium omne distinctum ab humano habitaculo, ut stabula, horrea, etc.

Iter est jus, quo quis pedes, aut eques per alterius fundum transire, aut ambulare potest. Qui solum itineris jus habet, etsi jumento vehi potest, jumentum tamen agere non potest ante se. Actus autem est jus agendi jumentum, aut vehiculum. Via porro utrumque complectitur, iter, et actum, eorumque jus. Aquæ ductus est jus aquam ducendi per alienum fundum, sive canalibus, sive rivo. En servitutes, quæ dicuntur rusticorum prædiorum (1). Videsis jureconsultos, apud quos et invenies urbanorum prædiorum servitutes (2). Nobis enim sufficit brevi hæc calamo tetigisse pro re nostra. Cæterum quæ positivo jure, determinantur, locorum consuetudinibus etiam circumscribuntur, si legitimæ sint ; quæ et in conscientia obligant, et servandæ sunt ; et discendæ idcirco ab iis, qui in hisce diutius pro re sua immorantur.

CAPUT V.

DOMINII NATURA, SUBJECTUM ET FUNDAMENTUM : UBI DE DOMINIO VITÆ, FAMÆ, ALTERIUS HOMINIS.

Dominii definitionem generalem, dum de jure in genere loquebamur, jam ferme dedimus. Facultas est autem disponendi de re sibi subjecta in omnem usum lege non prohibitum. Duplex dominium : jurisdictionis, quod est legitima regendorum hominum potestas, de qua hic non agimus : proprietatis, quod jus est disponendi in proprium commodum de re tanquam sua in omnem usum lege non prohibitum : quæ proprie definitio est dominii, de quo hic nobis agendum. Hujusce dominii indoles hujusmodi est, ut etsi quoad certos usus limitetur, sicut in pupillis, non tamen auferatur ; quum

(1) L. 1. Dig. *de Ser præd. rust.*
(2) Inst. lib. 2. tit. 3.

remaneat adhuc facultas ea disponendi in usus, qui lege non prohibentur. Dividitur dominium in plenum, seu perfectum, et in non plenum, seu imperfectum. Prius est de re, et emolumentis : alterum vel de re tantum, estque directum ; vel de emolumentis solum, estque dominium utile.

Subjectum dominii primo quidem Deus, cujus est terra et plenitudo ejus, tum quoad jurisdictionem, tum quoad proprietatem : nec de hoc ulla quæstio. Secundum dominii subjectum homo. At 1° debet esse rationis particeps. Nam jus omne, ideoque dominium legitima facultas est rationi, ac legi consentanea : et ille jure agere dicitur, qui consilio, et legis approbatione agit. At vero rationis expertes hoc agere nequeunt. Hinc brutis nullum jus dominii concedimus, cujus incapaces, ac proinde expertes sunt. Non concedimus etiam, quoad usum, et actum (quum usus tantum, et actus rationis sublatus sit, non ejus facultas) etsi quoad essentiam concedamus, infantibus, amentibus, furiosis. Spectare autem homini ratione utenti tum sacræ litteræ docent, tum naturalis ratio. Quid enim aliud significat id, quod ab initio de homine dictum est a Deo : *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram, et præsit piscibus maris, et volatilibus cœli, et bestiis, universæque terræ, omnique reptili, quod movetur in terra* (1) ? Clarius autem Psalmographus (2) : *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves, et boves universas, insuper et pecora campi.* Ex primo testimonio constat dominii fundamentum in ipsa rationali natura constitui, prout est ad imaginem Dei. Ergo rite damnati Wicleffus, et Hus, qui dominatus titulum in gratia et caritate reponebant. In secundo cernimus traditionem dominii rationali tantum creaturæ a rerum omnium conditore tributam. Itaque patet homines, ut rerum inferiorum dominos, disponere de iis posse, easque licite possidere. Nec plura : nam ratio ipsa de hoc nos suadet. Imperfectiora ex D Thoma semper sunt propter perfectiora. Perfectior omnibus homo. Ipse de iis, non animantes, disponere unice potest per eas facultates, per quas consilium, et arbitrium exercemur, ac ad proprios usus res accommodantur : ipse unice, ex philosophis, a beneficentissimo Deo iis donatus est ad humanæ vitæ necessitates, ac commoda, quo fine, non autem casu fortuito nascuntur omnia, omnia terra gignit. Hæc absque dominio stare nequeunt. Ergo.

Verum satis hæc non sunt. Quum etenim omnibus terra pateat hominibus, omnesque homines utpote natura æquales æquale, quoque jus ex naturali lege in omnia habeant ; sequebatur dominium in id exerceri in eo statu tantum potuisse ad ea, quæ actu capessere, et in suos usus conferre potuissent : unde agri, flumina, et quævis alia a natura nemini in specie tradita, sed omnibus exposita, privata, et unius fieri non poterant, nisi novo jure accedente, quo dominia ipsa constituerentur, ac possessionum divisio pro bono pacis. Et ecce a jure gentium, quod revera sancitum est, alterum fundamentum dominii, quod secundo loco versamus, asserentes dominiorum, ac possessionum divisionem legitime inductam per jus gentium, cui parendum omnino, ut speciale aliquod habeatur dominium. Evincit hoc ipsa hominum post peccatum cupiditas, qua quum omnia perturbata fuissent, accommodatissima humani generis bono constituenda erat jure gentium divisio. « Primo quidem, » ait S. Thomas (1), « quia magis sollicitus est unusquisque ad procurandum aliquid quod sibi soli competit, quam id, quod est commune omnium, vel multorum, quia unusquisque laborem fugiens alteri relinquit id, quod pertinet ad commune sicut accidit in multitudine ministrorum. Alio modo quia ordinatius res humanæ tractantur, si singulis immineat propria cura alicujus rei procurandæ. Tertio, quia per hoc magis pacificus status hominum conservatur, dum unusquisque re sua contentus est, unde videmus, quod inter eos, qui communiter, ex indiviso aliquid possident, frequentius jurgia oriuntur. » Hinc secundarium ferme jus naturæ hoc appellaveris ; quum enim recta ratio suadeat esse ea amplectenda, quæ ad totius societatis bonum conducunt, ipsa recta ratione dominiorum distinctio suaderi debuit : quod vocamus quidem jus gentium ; nam ex gentium conventione opportunum, et conducibile ad publicam tranquillitatem, etsi non penitus necessarium, putatum est : at vero super naturale ipso jure ædificatum, proindeque naturali juri penitus conforme dignoscimus. Quod quum hisce de causis

(1) Gen. I.
(2) Ps. VIII.

(1) 2. 2. q. 66, a. 2.

peractum sit, rite peragi, et æquitate duce, omnino potuit, quin injuste invectam rerum divisionem, ut aiunt aliqui consequatur, et ut videtur educi ex canone quodam (1), ubi hæc divisio per iniquitatem facta dicitur. Hisce omnibus, similibusque aperta est responsio, ut dicatur per iniquitatem opinari factam divisionem, quia iniquitas, quæ originis peccatum consecuta est, in causa fuit, cur ea utilis, et consentanea bono communi comperiretur, atque adeo induceretur. Hoc semper præ oculis habendum est, ut meminerimus in statu peccati communionem dominii indivisis omnibus, sine perturbatione aliqua esse non potuisse : unde etsi jure naturæ communia omnia, jure gentium dividi justa de causa potuerunt (2).

Consectaria hinc eruuntur nonnulla. 1° Ex jure gentium, prout in unaquaque republica viget, vim habere titulos, quibus privati et acquirere dominia, et transferre in alios possunt. Præclare hac de re Augustinus (3) : « Unde quisquam possidet quod possidet ? Nonne jure humano ? Nam jure divino Domini est terra, et plenitudo ejus. Pauperes, et divites Deus de uno limo fecit ; pauperes, et divites una terra supportat. Jure tamen humano dicitur : hæc villa mea est ; hæc domus mea ; hic cervus meus est. Jura autem humana jura imperatorum sunt. Quare ? Quia ipsa jura humana per imperatores, et reges sæculi Deus distribuit generi humano.» Et inferius : « Tolle jura imperatorum, et quis audet dicere : mea est illa villa ?» etc. 2° Dominia privatorum in republica subjacent potestati reipublicæ, ejusque legibus, aut legislatoribus : nam per eam quæ communia erant privata effecta sunt. 3° Dominium privatorum in res suas quod ad alios privatos absolutum, tale non est, quod ad rempublicam, cujus dominium altioris est ordinis : multo minus si referatur ad Deum, a quo cuncta dependent.

Consectarium speciale aliud est ex jure gentium divisiones ortas statuum, proindeque et dominiorum. Ratione ætatis alii majores dicuntur, alii minores, puberes alii, alii impuberes. Pubertas in masculis anno 14, in fœminis anno 12. finitur. Impubes, qui desiit esse sub patria potestate, dicitur pupillus. Non solum per mortem patris, sed et per emancipationem patet exitus a patria potestate. Qui caret per mortem utroque parente dicitur orphanus. Quod ad negotia civilia, et gravia delicta anno 20. completo minor ætas finitur regiis constitutionibus. Ratione autem mentis aliis sunt mentis compotes, alii mente capti : ad hosque revocantur non solum furiosi ; sed et ii, qui furiosis assimilantur, ut prodigi ; quorum tamen gesta rata sunt (proindeque et translationes, aut acquisitiones dominii) quoadusque publica interdictio facta sit : furiosi gesta nullius semper momenti sunt. Ratione vero familiæ est distinctio viri et uxoris : patrisfamilias et filiifamilias : consanguinitatis, et affinitatis. De uxoribus constitutum est, ut si quid una cum marito lucrantur, dominium acquiratur marito. Bonorum dotalium illæ dominium retinent, iste usumfructum : bonorum tamen, quæ parapherna vocantur, uxore prohibente, nullam communionem habet maritus. Filiifamilias sub patria potestate degentes, et pro rebus hujusce potestatis, carent dominio. Si habent profectitia bona, quæ nempe vel a patris re proficiscuntur, vel ejus occasione et intuitu filio obveniunt, hæc patris sunt. Si adventitia habent, quæ scilicet ex alia causa, ut donatione, vel successione, non intuitu patris, filio adveniunt, dominum est penes ipsos ; usufructus est patris. Si castrensia habent, quæ nimirum occasione militiæ sagatæ acquiruntur, ut militare stipendium, tam quoad dominium, quam quoad usumfructum filiorum sunt. Idem de bonis quasi castrentibus, quæ nempe occasione militiæ togatæ lucrantur, ut ex liberalium artium usu etc. Excluduntur autem a dominio patris proventus ecclesiastici tanquam bona quasi castrensia agnita in jure civili. Tandem ratione libertatis, aut civitatis dividitur status in statum liberorum et servorum : in statum magistratuum, et subditorum : nobilium, ac plebeiorum : divitum, et pauperum. Servis in alterius dominio positis omne dominium in bona fortunæ ademptum est. Pœna capitali damnatus privatur omni jure in bona sua. Religiosi voto paupertatis adstricti nullum retinent in bona fortunæ dominium.

Quæruntur hoc loco tria : 1° utrum sit homo vitæ suæ, ac membrorum dominus ; 2° utrum sit dominus suæ famæ ; 3° utrum aliorum hominum dominus esse queat. Breviter ad omnia est responsio. Ad 1° homo in vitam suam, et membra non dominium habet

(1) Cap. *Dilectissimis* caus. 12. q. 1.
(2) Vid. S. Th. 2. 2. q. 66. a. 2. ad 1.
(3) Relatus in can. dist. 8. cap. *Quo jure*.

sed usum ex legum præscripto dirigendum. Deus ex D. Thoma jus sibi fecit vitæ, et necis : vita est donum Dei, potestati etiam Dei subjectum. Insuper quælibet pars id, quod est, totius est : homo pars est communitatis : si ergo se occideret, injuriam faceret communitati, quam et faceret se mutilando ; nam pars utilis toti amplius non esset. Ergo. Usus autem vitæ homini datus ex eo constat, quia ratione, consilioque pollet, quo se suasque rationes ad consentaneum finem dirigat, componat, etc. Quo spectat obligatio per remedia conservandæ vitæ, ne pars toti nocumentum afferat sua inutilitate. Nec valet objicere : habet respublica jus vitæ, et necis : ergo et quilibet homo. Jus, quod habet respublica in vitam civium, non dominium inducit proprietatis, sed juridictionis, cujus est per vindicativam justitiam delinquentes coercere, et etiam vita mulctare ad publicam tranquillitatem. Sed non potest pro libito respublica de vita aliorum disponere, quod vere esset dominium proprietatis, quod solius Dei est. Si dicas posse hominem vitam discrimini objicere pro amico, etc., respondetur non ex dominio, sed ex legitimo usu hoc fieri : nam Deus vitam dedit impendendam in colendis virtutum officiis : quod si quis impediat, tenetur de damni restitutione, non ob dominium, quod abest, sed ob impeditum legitimum vitæ usum, qui cuique adest.

Ad 2um respondetur famam esse in dominio hominis, si sibi solum utilis sit : non esse, si utilis debeat esse aliis. Prima pars inde constat, quod quum propria virtute fama adquiratur, ita ut non nisi per injuriam queat denegari, consequens est dominum esse rei suæ qui eam sibi comparavit ; sibi, inquam, ut pro bono suo in ea conquiesceret. Deinde potest in judicio peti, ut res sua, detracta fama ; potest et condonari : unde ait D. Thomas (1), « in arbitrio uniuscujusque esse pati detrimentum suæ famæ, nisi id vergat in alterius nocumentum. » Et ecce alteram partem responsionis. Nam quum ex bona omnium membrorum reipublicæ fama publica etiam pendeat tranquillitas, ea jus habet, ne quis famam amittat pro libito suam : pars servire debet toti. Ergo, etc. Hinc peccat qui se infamat : nec semper bona res est de privato crimine se publice infamare, quum scandalum inde, et aliorum detrimentum oriri queat : quo sublato, ob exercitium humilitatis aliquando licet, ut licuit Sanctis. Hinc etiam debet quisque illatam infamiam propulsare.

Ad 3um respondetur posse unum hominem habere alterius dominium in iis, quibus alteri alter potest præstare operam suam. Nam Lev. xxv : *Servus, et ancilla sint nobis de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, et de advenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos, et hæreditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum.* Et Ex. xxi : *Si emeris servum hebræum, sex annis serviet tibi.* Apostolus autem Ephes. vi. præcipit, ut et alibi, quomodo servi erga dominos, domini erga servos se gerere debeant, nec istud vetat. Quamvis porro in Institutionibus dicatur servitus, qua quis alterius dominio subjicitur, esse contra naturam : intelligendum est hoc cum S. Thoma ex eo quod distinctio possessionum, et servitutis non est inducta a natura : et quia est veluti contra primam naturæ institutionem eo spectantem ut omnes sint boni et liberi. At pravitate per peccatum inducta jam multi adsunt tituli, unde servitus jure gentium merito constitui potuerit, sicque palam fiat non esse revera contra naturam. Quatuor præsertim ii numerantur tituli, quibus alterius hominis alter dominium potest acquirere, ubi per alias leges derogatum non est. 1° Servi fiunt qui justo bello capiuntur. 2° Qui justæ condemnationi addicuntur : plus enim est vitam, quam libertatem amittere in pœnam delictorum. 3° Qui emptione, vel venditione adquiruntur, ad quod multæ conditiones requiruntur, de quibus alii. 4° Qui nativitatis jure possidentur ; ut ancillarum filii, quod a republica suis limitibus adstringi consuevit. Hisce positis, retinendum adhuc est nunquam homini in hominem tale competere dominium posse, ut homini in pecudem : hinc de membris, vita, fama servi disponere pro libito non potest dominus ; sed tantum de operis, pro quibus demum nec nimium verberari servus, nec nimio onerari labore potest a domino, nec necessario victu fraudari, ac vestitu, etc. En egregiam Christianis dominis a Cicerone exhibitam admonitionem (1) : « Meminerimus et adversus infimos justitiam esse servandam. Est autem infima conditio, et fortuna servorum, qui-

(1) 2. 2. q. 73. a. 4. ad 1.

(1) *De off.* c. 13.

bus non male præcipiunt qui ita jubent uti, ut mercenariis ; opera exigenda : justa præbenda», etc.

CAP. VI.

DOMINUM BONORUM ECCLESIASTICORUM : ET QUÆ BONA ECCLESIASTICA.

Bona Ecclesiastica alia patrimonialia, pro nomine censentur omnia, quæ Clericis hæreditate, arte, donatione, etc. obveniunt: nec de horum dominio hic agitur quæstio. Alia vere Ecclesiastica, quæ scilicet intuitu Ecclesiæ, aut ecclesiastici muneris percipiuntur : ad quod referuntur et ea, quæ dantur Clericis in sustentationis stipendium, velut ob concionem, celebrationem mysteriorum etc., et ea, quæ ut reditus, et proventus ecclesiastici ex beneficiis ecclesiasticis eruuntur, ad quæ accedunt quoque emolumenta ipsis beneficiis adnexa : deque istiusmodi bonis ecclesiasticis hic agitur quæstio : pravissima ea quidem, et summi momenti : videndum est enim utrum Clerici eorum vero jure domini sint, an tantum dispensatores : et hoc vel ex justitia, vel ex caritate. Necessariam disputationem gravioribus momentis breviori, qua fieri poterit, methodo conficiemus. Ut vero luculentius res pateat, supponimus notum ex ecclesiastica historia, primo tempore non alios habitos ab Ecclesia proventus, quam oblationes fidelium Diaconorum opera distribuendas ; easque duplicis generis : aliæ enim ad altare efferebantur : aliæ deferebantur in domum Episcopi, cujus numeris erat penes Clericos etiam partiri (1). Succedente tempore cœpit Ecclesia fundos habere, quorum et apud Episcopos erat administratio (2), vel jam ab ætate Constantini Magni et Alexandri Severi. Hinc facta est celeberrima illa quadripartita divisio, quarum una Episcopo ad statum sustentandum : altera Clericis : tertia pauperibus : quarta sacris templis addicta est : de hacque intelligendus Gelasius I., qui quinto labente sæculo aiebat sic (3): « Quatuor autem tam de reditu, quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet Ecclesiæ facultas admittit, sicut dudum est rationabiliter decretum, convenit fieri portiones, quarum sit una Pontificis, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda. » En loqui Pontificem de divisione jamdudum decreta, proindeque ad initium quinti seculi, cum multis, referenda. At vero nec dudum hæc perseveravit : nam postea presbyteris et clericis ecclesiastico munere fungentibus, et bene de Ecclesia meritis Episcopi fundos concedere cœperunt, e quibus fructus necessarios caperent. Et ecce originem Beneficiorum primo quidem jure personali, tum jure tituli tributorum : jus enim tituli dicitur illud, quod certis Ecclesiis annexum est, quibus dum præsunt præsbyteri, vel clerici ministrant, percipiunt fructus titulo annexos; ut etiam fuere oblationes in Ecclesia propria factæ, quæque etsi antea ad episcopum dividendæ deferrentur, sibi ipsi arrogare eas cœpere, qui titulos possidebant. Hæc disciplina tandem obtinuit : unde in beneficio duo spectanda : officium , seu titulus , et jus percipiendi fructus titulo adnexos : quo factum est ut canonistæ in id jus unice intenti beneficium definiant jus perpetuum fructuum percipiendorum ex bonis ecclesiasticis propter officium spirituale auctoritate Ecclesiæ constitutum : theologi vero ipsius officii magis rationem habentes definiant « jus perpetuum in Ecclesia ministrandi legitima auctoritate constitutum, habens jus percipiendi fructus annexos ». Hisce necessario præhabitis, animadvertendum est insuper in ea successione, tametsi ordo disciplinæ aliquantum sit inflexus, ipsam tamen semper constitisse firmam disciplinæ mentem, et sententiam, prout Thomassinus evincit (1). Nam ante distinctam assignationem bonorum Ecclesiæ in quatuor partes eo spectabat disciplinæ ratio ut de ipsis bonis, quæ patrimonia pauperum dicebantur, quidquid superesset decenti sustentationi cleri, ac templorum cultui in pauperes erogaretur. Hæc eadem disciplinæ ratio, inductis portionibus, perduravit : siquidem ea lege factæ sunt partes, et propria pars ministris tributa, ut eamdem naturam servarent omnia, ac ipsum totum, e quo decerpta erant: adeoque ministri nunquam soluti sunt obligatione in pios usus expendendi quidquid

(1) Vides. Act. Ap. cap. XI, I. Cor. XVI. etc. Justin. mart. *Ap.* 2.

(2) Collat. Paris. *de usur. et rest.* 1. 4. Concil Antioch. can. 24 et 25.

(3) Ep. 9. Gel. 1. cap. 29. relat. a Grat. c. 12. q. 2. cap. 27.

1) Part. 3, lib. 2. c. 13.

decenti eorum sustentationi superesset. Facta itaque divisione, vel non facta, uti pluribus in locis facta non est, pauperibus pars sua semper est tribuenda; nam quadripartita divisio minime immutavit naturam bonorum ecclesiasticorum, nec mentem ipsam disciplinæ : atque adeo etiam post divisionem, et eo magis ubi non est facta divisio, quod superest, id pauperum est. Ergo bonorum ecclesiasticorum dominium sibi arrogare non debent ministri Ecclesiæ; sed debent se gerere tanquam dispensatores, peccantque non jam solum adversus caritatem, sed etiam contra justitiam commutativam, tenenturque ad restitutionem qui in profanos usus expendunt. « Certum est, » ait egregie Benedictus XIV (1), « ante factam divisionem bonorum ecclesiasticorum debuisse Episcopum, ad quem pertinebat eorumdem administratio, partem singulis assignatam fideliter elargiri, nec potuisse absque violatione justitiæ commutativæ pauperes fraudare ea quarta parte proventuum, quæ juxta ejus ævi disciplinam erat pauperum indigentiis sublevandis destinata. Quod quidem onus ex eadem profluens justitiæ virtute iis in locis, in quibus nondum facta est prædicta divisio, etiam num incumbit Episcopis, Abbatibus, aliisve Beneficiariis, quorum ecclesiasticis reditibus sunt illi admixti, pauperibus, ac Ecclesiæ fabricæ, juxta priscam institutionem, attributi : ex quibus propterea si aliquid sibi usurpent, sunt injusti rei alienæ detentores, et tenentur ad restitutionem. »

Hisce jam inhærentes sapientissimi hujus Pontificis verbis tuto sequentem possumus, uti probabiliorem, amplecti sententiam, de qua, ut supra, sit propositio. Quadripartita divisio minime immutavit naturam bonorum ecclesiasticorum ; nec mentem ipsam disciplinæ circa eorumdem usum, atque adeo etiam post divisionem, eoque magis ubi divisio facta non est, vel facta ignoratur, beneficiarii non sunt nisi meri ecclesiasticorum bonorum dispensatores, peccantque contra justitiam commutantem, ac tenentur ad restitutionem qui profanos in usus eos expendunt. Probatur. SS. Patres, Concilia, Pontifices eamdem post divisionem bonorum ecclesiasticorum loquendi rationem tenuerunt de eorum natura, et usu, quam constanter in Ecclesia tenuerant omnes ante divisionem. Atqui certum est Clericos ante divisionem non dominos fuisse bonorum ecclesiasticorum, sed tantum dispensatores. Ergo. Clarius hæc innotescent comparatione facta inter dicta, vel decreta ante, ac post divisionem. En iccirco quomodo procedimus. Dicta SS. Patrum, decretaque conciliorum, vel summorum Pontificum tum ante, tum post divisionem bona ecclesiastica nuncupant vota fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum. S. Augustinus ante divisionem ait (1) : « Si privatim quæ nobis sufficiant, possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis damnabili usurpatione vindicamus. » Concilium Antiochenum mediante quarto sæculo celebratum inquit can. 25 : « Episcopus ecclesiasticarum rerum habet potestatem ad dispensandum erga omnes, qui indigent, cum summa reverentia, et timore. Participet autem et ipse quibus indiget, si tamen indiget, tam in suis, quam in fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profuturis, ita ut in nulla qualibet occasione fraudentur juxta S. Apostolum sic dicentem : *habentes victum, et tegumentum, his contenti simus.* Quod si contentus istis minime fuerit, convertat autem res Ecclesiæ in suos usus domesticos.... Synodo Provinciæ pœnas persolvet. » Hæc clara sunt. Sed et concilium Carthaginiense IV. statuit ut « Episcopus rebus Ecclesiæ tanquam commendatis, non tanquam propriis utatur. » In canone Apostolico 38. habetur : « Omnium rerum ecclesiasticarum Episcopus curam gerat, et eas administret tanquam Deo intuente. Ne liceat autem ex eis aliquid sibi vindicare, » etc. Et can. 37. legitur : « Manifeste sunto privatæ res Episcopi, si modo et privatas habet. Manifeste item sunto dominicæ : ut privatas quidem res Episcopus, quum moritur, quibus vult, et quomodo vult relinquendi potestatem habeat. » Et canone sequenti præcipitur ut res dominicæ subsint dispensationi Episcopi, « ut cum timore Dei, summaque sollicitudine erogentur in pauperes », quæ sane distinctio conficit omnino quod hic contendimus. Extat etiam in decreto (2) canon *Res Ecclesiæ*, inscriptus Urbani I. nomine, et ad annum 222. relatus, ubi habe-

(1) Lib. 7. *de Syn. Diœc.* cap. 2. n. 3.

(1) Ep. 50.
(2) Caus. 12. q. 1.

tur sic : « Res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed ut communes, et Domino oblatæ cum summo timore non in alios, quam præfatos usus sunt fideliter dispensandæ. » Accedamus jam ad id, quod majus est ; nempe ad dicta, decretaque post divisionem. Inter opera S. Prosperi opus elegans Juliani Pomerii, qui sexto sæculo floruit, habet (1) : « Non enim propriæ sunt, sed communes Ecclesiæ facultates ; » tum, propositis exemplis SS. Paulini, et Hilarii, qui rebus suis dimissis in pauperes ad Episcopatum accesserunt, additur : « Unde datur intelligi, quod tanti, ac tales viri, qui volentes fieri Christi discipuli, renuntiaverunt omnibus, quæ haberent, non ut possessores, sed ut procuratores facultates Ecclesiæ possidebant. Et idcirco scientes nihil aliud esse res Ecclesiæ, nisi vota fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum, non eas vindicarunt in usus suos, ut proprias, sed ut commendatas pauperibus diviserunt. » Perspicua hæc sufficerunt plane pro omnibus. At et S. Gregorius (2) de facultatibus Ecclesiæ loquens ait : « Res pauperum sunt ; » et S. Bernardus super hæc verba : *Ecce nos reliquimus omnia*, hæc habet : « Sunt patrimonia pauperum facultates Ecclesiæ. Sacrilega eis crudelitate surripitur quidquid sibi ministri, et dispensatores, non utique domini, vel possessores ultra victum accipiunt, et vestitum. » Quid clarius ? S. Raymundus in summa (3) eos, qui bona Ecclesiæ in usus illicitos consumunt, inter raptores annumerat, et declarat (4) eos esse restituendi obligatione adstrictos. S. Antoninus (5) inquit : « Quidquid Clerici habent, pauperum est ; unde ad restitutionem tenentur omnium pauperibus, vel in utilitatem Ecclesiæ. » Accedamus ad concilia. Aquisgranense concilium anni 803. relatum a Gratiano (6) inquit : « Quia juxta SS. Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum » etc. Concilium Valentinum anni 855. can. 21. ad hanc appellationem respiciens concludit : « Si eas fideliter, et integre ecclesiasticis usibus non expendimus, et in eos, qui obtulerunt, et in Deum, cui oblatæ sunt, gravissimo nos reatu implicamus. » Concilium Thuronense III. seculo 9. aiebat : « Illisque ita utantur, non ut propriis, sed ut sibi ad dispensandum commissis. » Et Cabilonense II : « Quia res Ecclesiæ, quibus Episcopi non ut propriis, sed ut commendatis, uti debent, pretia sunt peccatorum, patrimonia pauperum, » etc. Præ cæteris tandem Tridentinum, etsi quæstionem non definierit, verbis tamen usum est, ex quibus argumento theologico licet conclusionem derivare menti ejus, ac sententiæ apprime accommodatam. « Omnino vero, » ait Ecclesiasticis viris (1), « eis interdicit ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant, quum et Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant. » En a Tridentino concilio res ecclesiasticas eo plane sensu declarari Dei esse, quo Apostolici canones. Atqui, ut supra vidimus; canones Apostolici sic distinguunt rem familiarem Episcopi a rebus Ecclesiæ, ut rerum patrimonialium plenum dominium dent illi, solam autem dispensationem de ecclesiasticis. Ergo, etc. Recte propterea statuta est nostra propositio, cui, ut etiam omnis tergiversandi locus tollatur, nec superius dicta generali aliquo, etsi contorto sensu, accipiantur, clara concinunt verba Alexandri III. seculo 12. ad Episcopum Parisiensem scribentem sic : « Quum Episcopus, et quilibet Prælatus ecclesiasticarum rerum sit procurator, et non dominus, » etc. Hac de causa sublata Clericis fuerat testandi facultas, quo nil constantius in tota Ecclesiæ antiquitate. Sufficiat pro exemplo quod S. Pontifex Gregorius Magnus, admonitus de testamento, quo episcopus quidam magna parte suæ substantiæ nurum hæredem constituerat, præcipit Antonio subdiacono, ut sollicite hoc discutiat; additque : « Quidquid ipsum habuisse patuerit, a qualibet persona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum, quod eum ante episcopatus ordinem habuisse constiterit : quidquid vero Ecclesiæ ante ipsius consecrationem esse cognoveris, vel in episcopatus ordine ipsum episcopum adquisivisse, in ejusdem Ecclesiæ dominio conservetur. » Ex quo patet quidquid de bonis ecclesiasticis testamento lega-

(1) S. Prosp. lib. 2. cap. 9.
(2) Lib. 5. ep. 15.
(3) Lib. 2. tit. *de Rapt.* §. 6.
(4) Ib. §. 8.
(5) Part. 3. tit. 15. c. 1. §. 19.
(6) Caus. 16. q. 1. can. 59.

(1) Sess. 25. *de Ref.* c. 1.

tum fuisset, quamvis etiam reliquum quid fuerit de proventibus ipsis, non solum illicitum, sed et irritum fuisse. Atqui ex solo defectu dominii accidere hoc poterat. Ergo. Sed etiam notandum D. Gregorium, dum præcipit in Ecclesiæ dominio conservari quidquid Episcopus acquisierit in Episcopatus ordine, satis ostendere, vivente adhuc Episcopo, hoc ipsum in dominio fuisse non Episcopi, sed Ecclesiæ. Quod sane seculo adhuc 12. obtinuisse constat ex Concilio Lateranensi anni 1179, ut ex cap. 7. *de Testam.*, et ex decreto Alexandri III. anni 1180. cap. *Quia nos*, ubi sic : « Licet Clerici de his, quæ paternæ successionis, vel donationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum, non habito respectu ad Ecclesiam, pervenerunt ad ipsos, libere disponere valeant, de his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possum facere testamentum. » Atque hoc de mobilibus quoque esse intelligendum expresse confirmatur cap. *Relatum est* eod. tit. Igitur multis etiam seculis post divisionem Ecclesia nullum in Clericis dominium agnovit circa proventus ecclesiasticos, siquidem de illis libere disponendi per testamentum nec licite, nec valide facultatem illam habuerunt. Quod si vel ipsis Alexandri III. temporibus invalescere consuetudo cœperat testandi, et circa seculum decimum quintum corroborata est, minime tamen putandum hac facultate mutatam bonorum ecclesiasticorum naturam, aut mentem disciplinæ circa eorum dispensationem, et usum. Quum etenim plurimum difficultatis haberet discussio facienda, ut bona clericorum privata, seu patrimonialia secernerentur ab aliis ; eaque discussio ingentes produceret lites ; maluit Ecclesia ad ejusmodi vitanda mala permittere testantium conscientiæ delectum hujusmodi ; admonens interim res Ecclesiæ non nisi in pios usus esse conferendas. En quid sentiendum de facultate testandi, quomodo adhiberi ea debeat, quid immutaverit. Immutavit solum modum disponendi de bonis ecclesiasticis in pios usus : hæc obligatio relicta est, ut erat : erat porro, ut clare probatum est, obligatio justitiæ. Ergo.

Accedat auctoritas S. Thomæ, quem quia adversæ sententiæ patroni suum esse autumant fusiori calamo nostrum omnino esse contendimus. En clariora ejus verba, ad quæ obscura quævis alia sunt applicanda, ut intelligantur. « Circa bona temporalia, » ait (1), « distinguendum est : aut enim sunt nostra, aut sunt nobis ad conservandum pro aliis commissa, sicut bona Ecclesiæ committuntur Prælatis. » Et de ipso Summo Pontifice : « Quamvis, » inquit (2), « res ecclesiasticæ sint ejus, ut principalis dispensatoris, non tamen sunt ejus, ut domini, et possessoris. » Et occurrens objectioni quod male fecerint Principes, et alii dando divitias Prælatis, subdit (3) : Dicendum, quod non dederunt Prælatis propter se, sed propter pauperes : et ideo non dederunt eis, sed pauperibus. Prælatis autem dantur tanquam pauperum dispensatoribus. » Et iterum (4) : « Aliter est dicendum de propriis bonis, quæ Episcopi possidere possunt ; et de bonis ecclesiasticis : nam propriorum bonorum dominium habent... sed ecclesiasticorum bonorum sunt dispensatores, vel procuratores. » Quis post hæc putaverit adesse qui contendant oppositum ex S. Thomas probare, innixi iis locis, ubi videtur S. Thomas asserere eamdem esse rationem de bonis, quæ speciatim in usum episcopi cesserunt, ac de bonis propriis? Penitius enim in verba S. Præceptoris intendenti evidens fit ipsum docere tantummodo non teneri quidem episcopum quæ sibi supersunt ex justitia erogare nominatim in pauperes, ita ut si aliquando desit obligationi sublevandorum pauperum, teneatur ad restitutionem erga ipsos : et in hoc eadem est ratio ac de bonis propriis. Id solum docere vult Angelicus ; minime vero solvere Prælatos obligatione justitiæ in pios generatim usus (quod bene advertendum) expendendi quidquid sibi superest de bonis suo usui speciatim destinatis. Præter adducta argumenta, habemus de hoc aliud invictum ex ipsomet scopo auctoris, et inscriptione illis (5) articuli : ibi enim quærit « utrum Episcopi mortaliter peccent, si bona ecclesiastica, quæ procurant, pauperibus non largiantur ; » quo patet intendere ipsum declarare obligationem, episcopi erga pauperes : quam obligationem, ut distincte declaret, tribus utitur propositionibus. 1° Ait si ex bonis Episcopi curæ commissis aliqua sunt speciatim eroganda in pauperes, ipsum

(1) 2. 2. q. 43. a. 8.
(2) Q. 10. a. 1. ad. 7.
(3) Lect. 5. in cap. XII. II. Cor.
(4) 2. 2. q. 185. a. 7.
(5) 2. 2. q. 185. a. 7.

peccare contra justitiam, si partem eam in alium distrahat usum, tenerique ad restitutionem pauperibus faciendam. 2° Ait Episcopum, si pauperibus non eroget partem suo usui specialiter destinatam, et superabundantem, peccare quidem contra caritatem, non sublevando pauperes ex superfluis; verum non teneri ad restitutionem erga ipsos nominatim, atque hic eadem est ratio, ac de bonis propriis. 3° Denique ait, si sunt indistincta bona applicanda in usum Episcopi, in Clericos, in pauperes, in cultum templorum, eum offendere leges æquitatis plus largiendo pauperibus, quam par est, vel vice versa : tum si parum in ea distributione excedit, aut deficit, posse hoc absque bonæ fidei detrimento esse : secus, si notabiliter excedit, vel deficit ; quod sine mortali peccato non est. Nulla tamen hic injicitur mentio restitutionis, quia agitur non de Episcopo, qui in profanos usus expendat res Ecclesiæ, in quo violaretur justitia commutativa erga Ecclesiam ; sed de Episcopo non recte distribuente in diversos usus ecclesiasticos, quibus providere debet ; atque adeo peccante solum contra justitiam distributivam. Hæc attente sunt perpendenda, ut recte conficiatur quod inquiritur : non autem disjuncta verba assumenda; quo argumentandi genere fit ut videatur dictum ab aliquo, quod nunquam in ejus mentem venit. Porro S. Thomas minime negat beneficiarium, qui res Ecclesiæ in profanos usus dilapidet, ad restitutionem teneri erga Ecclesiam : de quo quum alibi ageret, clare loquebatur : in hoc autem articulo de hoc expresse non loquitur quia neque de hoc in ipso agit. Neque insuper officit quod ibi S. Doctor loquatur non de Episcopo, qui æquitatem non servet in dispensando in varios usus quod redundat de parte sibi speciatim credita ; sed de Episcopo, qui de hac parte immoderata sibi retinet ; quem tamen non obligat ad restitutionem. Non, inquam, hoc officit : nam et nos in nostra sententia hoc damus. Quamdiu porro Episcopus reditus ecclesiasticos sibi retinet, illi adhuc manent sub dominio Ecclesiæ : quum autem illi speciatim jam non sint deputati aut pauperibus, aut etc., sed usui Episcopi, nullam committit injustitiam neque erga pauperes, neque etc., quibus non tollit quod suum esset ; neque etiam adversus Ecclesiam, sub cujus dominio manet quidquid penes Episcopum manet. Hæc ratio est, quare non loquatur hic S. Thomas de restitutione. Sed longe est diversa ratio, si in profanos usus ea bona expendantur, quia tunc ea bona eripiuntur Ecclesiæ. Qui hæc animadvertat nec commovebitur ex eo, quod adversarii objiciunt celebre illud testimonium (1), quo videtur S. Thomas bonis patrimonialibus æquiparare bona, quæ sunt principaliter attributa usibus ministrorum, quæque si male distribuantur, agenda tantum sit pœnitentia, non vero facienda restitutio. Hic S. Doctor quæstionem etiam tantummodo instituit, « utrum, et quomodo Clerici teneantur superflua in pauperes elargiri. » Primum autem statuit generalem propositionem eam, quam nos cum ipso etiam statuimus : « Bonorum ecclesiasticorum Clerici non sunt vere domini, sed dispensatores ; » tum declarat quemadmodum in eorum dispensatione peccetur erga pauperes. Demonstrat autem quod et hic supra demonstrabat : nempe si abusus sit in mala distributione eorum, quæ speciatim non debentur alicui, ait esse peccatum pœnitentia diluendum : non enim hic peccatum est nisi contra distributivam justitiam, quæ ad restitutionem per se non obligat. Si vero ageretur de abusu bonorum ecclesiasticorum in profanos usus, quod est contra justitiam commutativam, teneretur dispensator ad restitutionem, non equidem pauperibus, sed Ecclesiæ faciendam, ut manifeste apparet ex allato D. Thomæ generali principio : « Bonorum ecclesiasticorum Clerici non sunt vere domini, sed dispensatores. » Itaque tantum abest ut Angelicus Doctor adversæ sententiæ faveat, quin imo ejus principiis ipsa convellitur, nostraque plane confirmatur.

Objiciunt tamen, id, quod clericus sua sibi servat parsimonia, peculii nomine possidere, ac ideo esse, ut est peculii proprii, dominum. 2° Quidquid lucratur ille labore suo in ecclesiasticis muneribus obeundis, deberi tanquam stipendium. Porro stipendii dominus est qui stipendium lucratur. 3° Conciliorum Tridentinum ait canonicos etc., facere fructos suos ; et de distributionibus innuit eos dominium acquirere etc. Ergo. 4° Quævis donationes, quilibet a Clericis facti contractus extra pios usus non rescinduntur. Supponitur ergo eos dominos esse. 5° Nec movet auctoritas SS. Patrum utpote qui exagerando loquebantur, ut moris erat etiam circa eleemosynam a divitibus non elargitam

(1) *Quodl.* 6. a. 12. ad 3.

pauperibus. 6° Quod ad sublatam testandi facultatem, inquiunt non ex defectu dominii id prohibitum, sed ut Clerici promptiores fierent ad eleemosynas in vita largiendas. 7° Nec ante divisionem fideles bona dederunt Ecclesiæ cum intentione ut ex justitia in pios usus expendi deberent; sed fidentes rectæ administrationi, libere ea offerebant. 8° Demum, si quod aiunt SS. Patres bona Ecclesiæ esse patrimonia pauperum, presse adeo accipiatur, ut concludatur Clericos non habere dominium fructuum, illud et sequeretur (quod absurdum) eos, qui bonis patrimonialibus abundant, non posse ex bonis ecclesiasticis vivere. Ergo etc. Respondeamus jam ad singula, exque responsionibus nostris firmius statuta maneat propositio. Ad 1. Peculium Romanis legibus dictum fuit quod servus domini permissu separatum a rationibus dominicis habet (1). Sic et filiifamilias peculium quod filius permissu patris separatum a rationibus patrisfamilias habet. Etsi autem servi peculium pusilli patrimonii nomine donetur, quin etiam dicatur proprium patrimonium; certum tamen est jure Romano non habuisse proprium dominium (2), ita ut quidquid peculio servus adquirebat, domini esset, quodque moriente servo peculii reperiebatur, ad ipsum dominum reverteretur seu potius sub ejus dominio maneret. Idem constitutum de peculio filiifamilias. An faveant hæc adversariis ipsi viderint. Nam si rebus Ecclesiæ, quæ Clericis ad usum conceduntur, peculii nomen, ex imitatione servorum peculii, inditum est, quid inde sequitur? Nonne consequitur nec peculii ecclesiastici ipsos dominos esse? Utique titulus in jure Canonico de peculio Clericorum inscriptus satis ostendit non aliam ejus peculii quoad dominium, rationem esse, atque servorum peculii jure Romano: quippe decernitur etiam, quidquid quæsitum, aut emptum fuerit prælatum ex emolumentis Ecclesiæ adquiri, eidemque relinquendum esse. Ad 2. respondet cum S. Thoma Cajetanus: « Sciendum est quod inter stipendium sustentationis, et stipendium locatarum operarum hæc est differentia, quod stipendium locatarum operarum habet rationem mercedis: stipendium autem sustentationis non habet rationem mercedis sed subventionis necessariæ, vel commoda ministris. Et ex hoc sequitur quod qui dat aliquod temporale, puta pecuniam ministris Ecclesiæ pro sustentatione eorum, non dat pecuniam pro pretio operarum, aut laboris eorum, sed solum dat, ut se sustentent in victu, et vestitu, ut sic habentes alimentum, et quibus tegantur, vacent ecclesiasticis officiis gratis. » En quod faciendum semper discrimen est inter sacrum, et profanum stipendium. Ad 3. dicuntur Clerici facere fructus suos non alio sensu, nisi quatenus adquirunt jus dispensationis. « Clericus, » inquit Panormitanus, « recipiendo fructus sui beneficii, dicitur illos facere suos, quoad hoc, ut sibi provideat primo, deinde superfluos impendat in usus pios: non autem ut de ipsis possit testari (ex ejus temporis disciplina) vel pro libito voluntatis facere. » En iterum jus dispensationis, seu dicas improprii dominii, non autem jus stricti dominii, et proprii. Eo latiori sensu ab ipsis Augustini temporibus accipiebatur jus illud; etsi constaret jus idem proprie dictum jus dominii non esse. « Vix enim, » ait ille (1), « vigesima particula res mea paterna existimari potest in comparatione prædiorum Ecclesiæ, quæ nunc ut dominus existimor possidere... Nos rebus Ecclesiæ dominari existimamur. » Hoc sensu accipienda et sunt verba Tridentini, quod sic intelligi velle insinuavit, dum statuit, ut beneficiarii non adimplentes competens sibi servitium distributiones amittant, nec earum « quoquo modo » dominium adquirant: qua voce omnis generis dominium excluditur. Ad 4° de contractibus, fructus ecclesiastici extra pios usus expenduntur, idem sentiendum ac de testamentis. Nimirum invaluit consuetudo hæc ineundi tales contractus, non repugnante Ecclesia ob vitandas lites, et molestissimas discussiones in secernendis fructibus, iis a bonis propriis. Ideo validi sunt ii contractus in foro externo: ceterum constat teneri adhuc Clericos non alienare fructus ecclesiasticos extra pios usus. Eorum conscientiæ discretio relinquitur; ita ut si perperam hæc agatur, sequatur semper in foro interno teneri eos ad restitutionem; de quo et supra. Ad 5° mirum est quod dicantur SS. Patres in tot iis diversis loquendi modis semper exegeratione usos fuisse. Si liceat ita eos interpretari, actum est de magno illo Traditionis ecclesiasticæ argumento. At eo

(1) Leg. 5. dig. *de Peccul.*
(2) Leg. 4. ibid.

(1) Ep. 127.

minus licet hoc in ista, qua de agimus, quæstione : constat enim semper quacumque loquendi formula uterentur, locutos eos fuisse de vera obligatione justitiæ. Si videtur exagerare S. Bernardus, dum inquit : « Sacrilega eis crudelitate surripitur quidquid sibi ministri et dispensatores, non utique domini, vel possessores, ultra victum accipiunt et vestitum ; » tota exageratio esset in eo vocabulo « sacrilega crudelitate »; at sensus aliorum verborum obvius est. Circa hujusmodi exagerationes duo ergo sunt distinguenda unum, quod spectat ad substantiam et fundamentum obligationis : aliud, quod pertinet ad modum illius describendæ. Cavendum itaque valde ne quod oratoria exageratione dictum aliquando fuit quoad modum tantummodo, adhibeatur ad convellendam substantiam obligationis claris utique, et expressis verbis constitutam. Ad 6° qua ratione clericis sublata esset testandi facultas non jam divinandum reliquerunt nobis Pontifices, et concilia, sed palam tradiderunt, ut patet ex dictis, ac præsertim ex allato D. Gregorii testimonio, quo subdiacono præcipitur ne detineri patiatur quidquam eorum, quæ vel in Episcopatus ordine, vel ante Ecclesiæ fuisse cognoverit etc. Hoc factum ut in Ecclesiæ dominio conservarentur quæ in hujusmodi dominio jam erant. Ergo testandi prohibitio vere orta ex defectu dominii. Nec allata ratio quidquam roboris habet, imo contrarium probat. Nam si clerici valide testari non poterant in favorem consanguineorum, dum valide tamen donare in vita possent, profecto qui eo fuissent animo, ut de bonis adquisitis testarentur pro consanguineis, ablata facultate testandi promptiores facti fuissent non quidem ad eleemosynas sed ad eis largius donandum in vita. Ad 7. improbo sane modo intentio fidelium offerentium Ecclesiæ res suas explicatur. Quid enim aliud constat eos semper intendisse, et intendere per largitiones suas quam ut religionis, ac pietatis officium exerceant? At quæ pietas esset, si facultatem clericis facerent eas in profanos usus expendendi? Implicite ergo, etsi non id dicant explicite, intendunt, et volunt ut non aliter expendantur, quam in usus pios. Quin imo tot, quæ sæpe exaudiuntur hodieque de hoc querelæ, explicite etiam innuunt non intendere ipsos, ut per res dicatas Deo, vel oblatas pro remissione peccatorum, aliove simili sacro fine, solatiis, ludis, etc. tempus consecrent Clerici, et bona in sacratiores usus consecranda. Quod si quis forte contrariam gereret voluntatem, ipsius intentionem emendat Ecclesia, quæ non alia intentione, ut ex dictis evidens est, acceptat oblationes fidelium, quam ut ex pietate, et religione expendantur. Ad 8. summi momenti per eam objectionem solvenda proponitur quæstio : an scilicet qui sufficiens habet patrimonium tum accipere beneficium, tum ex eo vivere possit. Cui accedit alia an celebrantes Missam eleemosynæ oblatæ, et concionatores honorarii, ceterique similes hujusmodi rerum sint vere domini. Quoad primum varii varia opinantur. Nonnulli cum Prospero Fagnano contendunt Clericum, cui satis sunt patrimonii bona, posse suam ex Ecclesiæ reditibus sustentationem accipere : alii vero cum Thomassino, aliisque permultis negant licere Clerico, cui ad honestam sustentationem satis est patrimonii, licite vesci ex reditibus Ecclesiæ. Ut candide loquamur, hæc secunda opinio etsi in stuporem aliquos rapiat, quibusdam tamen valde consona videtur canonibus Ecclesiæ, Patribus, et primi nominis theologis. Canon 45. Apostolicus ait : « Jubemus.... si tamen indiget, in necessarium suum usum accipere, » etc. Antiochenus 25. citatus supra : « Sit particeps quibus indiget, si tamen indiget, ad suas necessarias expensas. » Sic et Hieronymus clare docet : « Clericos autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum, et propinquorum nulla suffragantur bona... qui autem bonis parentum sustentari possunt, si, quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium profecto committunt. » Idem habet Julianus Pomerius, aliique. Idem perspicue docet in commentario in lib. 4. Sent. ante suum Pontificatum edito Adrianus VI, ubi sic naturam definit ecclesiasticorum bonorum : « Ex natura bonorum ecclesiasticorum deducitur Clericum ex patrimonio divitem non posse ex reditibus ecclesiasticis vivere. » Et ante plura secula Alexander Alensis : « Clericus habens stipendium sufficiens, vel reditum unde possit aliter, quam decimis, sustentari sufficienter secundum statum personæ, potest recipere decimas, ut procurator, in necessitates pauperum, vel utilitates Ecclesiæ expendendas : non autem in usus proprios convertendas » etc. Idem habent plures alii, qui testimonium illud D. Pauli *qui altari deserviunt cum altari participant* etc. ita exponunt, ut naturæ bonorum

ecclesiasticorum a Traditione, quæ legitima est Scripturam interpres, explanate conforme sit. Atqui in Traditione ut patet ex allatis auctoritatibus. Clericus non potest ad usus suos bona ecclesiastica convertere. Ergo etc. Non itaque adeo essent successendi qui hac in opinione versantur tantis nixi argumentis. Sua quoque habet altera opinio fundamenta, cujus patroni inquiunt ipsum Julianum Pomerium, tametsi contra sentiat, satis nihilominus ostendere plures refragatos esse suæ sententiæ ; Augustinum vero non damnasse aliarum Ecclesiarum morem, etsi in sua mos esset, divites quidquam percipere ex proventibus ecclesiasticis propter majoris perfectionis studium. « Quiquid sit, » dicemus et nos cum sapientissimo Benedicto XIV (1), « an juxta priorum Ecclesiæ seculorum disciplinam ecclesiasticis beneficiis gaudere possent, quibus opulentum suppetebat matrimonium, quod negare videntur Hieronymus ep. ad Nepotianum, Julianus Pomerius *de Vit. cont.* lib. 2. c. 9. aliique Patres congesti a Thomassino *de Vetere, et nova Ecclesiæ disciplina* p. 3. lib. 3. c. 4., certum est hac nostra tempestate etiam Clericis divitiis affluentibus ecclesiastica beneficia conferri » etc. Transeamus hinc ad aliam quæstionis particulam, qua inquirebatur quid dicendum de eleemosynis Missarum, honorario prædicationis, etc. Non esse dominos qui hæc accipiunt, ita ut superflua in pios usus distribuere teneantur, probant magni nominis Theologi iisdem rationibus, quibus generatim bonorum ecclesiasticorum inter quæ et hæc recensentur, dominium Clericis denegatur. Hæc enim, inquiunt, alterius non sunt naturæ a reliquis Ecclesiæ bonis : hæc proveniunt etiam ex opere spirituali : hæc non exceperunt Patres, et Canones, quum Clericis non competere dominium in quævis bona ecclesiastica ostenderunt : hæcque pariter complectitur Alexander III. cum omnibus aliis, dum ait (2): « De his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum. » Hic autem valere volunt rationem supra allatam ex D. Thoma, quod stipendia hæc « non accipiuntur tanquam pretium mercedis, sed tanquam stipendium necessitatis ; » quibus verbis omnes oppositæ exsufflantur rationes. Demum iisdem probant hoc momento, quibus generalem nos usque modo firmabamus thesim nostram. Hæc ita exposuisse sufficiat, ut quisque sibi consulat : ac interim ad octavam objectionem superius positam, aliasque similes hæc dicta sint satis.

(1) Lib. 7. *de Syn. Diœc.*
(2) Cap. *Quia nos* de Test.

CAP. VII.

MODI ADQUIRENDI DOMINII : UBI DE DOMINIO IN RES INVENTAS, ETC.

Modi adquirendi dominii dividuntur in originarios, quibus nempe ab initio proprietas in rem nullius introducitur ; et derivativos, quibus scilicet proprietas unius jam constituta transfertur in alium. Originarii sunt occupatio et accessio : illa est apprehensio rerum corporalium nullius cum animo sibi habendi ; ista est jus adquirendi quod per incrementum rei propriæ adjungitur. Quæ iterum alia est naturalis, beneficio naturæ inducta, ut alluvio ; alia industrialis, industria comparata ; alia mixta, constans partim natura, partim arte. De hisce latius Jureconsulti. Sed animadvertendum res nullius hic dici eas, quæ vel a natura nemini concredita ; vel ab aliquo pro derelictis habita in dominio esse desierunt, eo scilicet animo abjecta a domino, ut eas in numero rerum suarum amplius esse nolit. Hinc 1° dominium rerum, quæ nemini a republica sunt destinatæ, jure naturali, cedit primo occupanti, 2° Sed occupatio fieri debet corpore simul, et animo. 3° Ea, quæ custodia coerceri nequeunt, nec possunt occupari. Ad occupationem reducuntur præsertim venatio, ad quam aucupium, et piscatio referuntur, et inventio, quæ est apprehensio rerum, quæ aut dominum non habent, aut quarum dominus ignoratur.

De dominio in hasce res inventas alii alia dicunt. Inquirendum jam quinam meliori parti adhæreant, ac magis appropinquent veritati. At expediendum primo quod spectat ad inventas res, quæ derelictæ dicuntur, quæ nimirum pro longinquitate temporis, quo possideri desierunt, jam domino carent, vel ab ipso domino abjiciuntur, aut pro objectis habentur. Hæc itaque jure communi fiunt ipsius invenientis. Sed quomodo sciendum eas esse derelictas ? Hæc habenda præ oculis regula generalis : illa tantum censenda sunt derelicta, quæ judicio moraliter certo existimare possumus dominos vel volunta-

tem, vel potestatem omnem recuperandi deposuisse. Hinc generatim merces, quæ in naufragio suis dominis exciderunt, atque vel fluctibus ad littus propelluntur, vel ex mari eruuntur, non sunt habendæ pro derelictis, quousque prudenti judicio constet eas a dominis pro derelictis haberi, velut si longius ii discesserunt, atque post diuturnum tempus nulla sit probabilitas eos reversuros ad merces suas exquirendas. Aliter quæ reperiuntur, suis sunt dominis restituenda, idque faciendum, etsi domini nunquam ea fuissent recuperaturi, detractis impensis. Idem de iis, quæ incendio eripiuntur. Sed variæ observandæ locorum leges.

Res inventæ aliæ, quæ dominum adhuc habent, sed is tantum ignoratur, dicunturque bona incerta. De istis hæc probabilius retinenda in praxi : 1° inventor tenetur omnem diligentiam adhibere ut dominus inveniatur ; 2° invento domino, res statim reddenda, tum ex lege Deuteronomii cap. XXII, tum ex lege 43. §. 4. Dig. *de Furt.* ; 3° nil exigi potest a domino, nam fit quod quisque facere debet : nisi ex liberalitate aliquid offeratur ; 4° etsi dominus id promiserit, non potest inventor exigere : fieri enim solent promissiones ut injusti detentores facilius moveantur ad præstandum quod jam præstare tenentur ; 5° propter laborem, et industriam adhibitam ad rem inveniendam, ac pro quavis expensa in ejus conservatione compensatio exigi potest. Hoc præstituto, respondemus quæstioni : an, non apparente post diligens examen domino, retineri inventa res queat ; respondemusque negative, adfirmantes eam imo in pios usus esse insumendam, ac præcipue conferendam pauperibus. Ita cum aliis S. Thomas (1). « Dicendum quod si ille, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secundum quod potest, scilicet dando in eleemosynas pro salute ipsius (sive sit mortuus, sive sit vivus), præmissa tamen diligenti inquisitione de persona ejus, » etc. Ratio est, quod qui amisit præsumitur velle ut plurimum amissa sua bona ad talem usum destinari. Unde inventor agens hoc, quod velle præsumitur ille, qui rei deperditæ dominus adhuc est, restituit rem quoad potest ei, quem si nosset, revera ei restituere deberet. Quod si inventor vere sit pauper, eam sibi ipsi poterit applicare : quod tamen sine prudentis viri consilio peragendum non est. Censent alii quod si quid de hisce bonis jure positivo statutum est, fiat : si nihil, ea bona remaneant sub potestate reipublicæ, cujus sunt ob inductam jure gentium divisionem dominiorum, si alicujus privati esse amplius non constiterit. At esse ea inventoris nemo est, qui probabiliora insectetur, hoc edocens. Quid, si res in pauperes, aut alios pios usus distributa fuerit, et dominus appareat ? Respondetur, quoties post diligens examen, et circumspectionem adhibitam, præter spem et probabilitatem deprehenditur dominus, nihil huic reddendum, nisi res ipsa adhuc extet : qua tamen adhuc extante, et tempore præscriptionis elapso, nil pariter restituendum est. Quod spectat nunc ad ea bona, quæ vacantia dicuntur, quorum nempe notus dominus sine testamento decessit, nullo, vel incognito relicto hærede, qui secundum leges ab intestato succedat, ad fiscum ea devolvi leges statuunt, et in hoc locorum consuetudines sunt observandæ.

Thesaurus, qui definitur vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat, ad res inventas reducitur : de hocque nonnulla attingimus. 1° Cavendum ne thesauri nomine habeatur quævis pretiosa res, ut gemmæ, et etiam pecuniæ quæ in abditis locis recluduntur, ut vi hostium, insidiisque latronum subducantur, sed quarum non adeo vetus est depositio, ut ignoretur dominus. Ad bona incerta hæc referuntur, et quoad ea valent regulæ superius allatæ. 2° Nec habenda pro thesauro lapidicinia, venæ metallicæ etc., quæ in fundo aliquo nascuntur, ac varias habent pro eorum adquirendo dominio, locorum leges, et jura. 3° Verum est jure gentium thesaurum esse ipsius inventoris : nam ex ejus definitione est res nullius : resque nullius fiunt primi occupantis. 4° At jure communi Cæsareo ipsius inventoris totus non est, nisi quum in proprio fundo invenitur ab aliquo. Si in alieno loco inveniatur fortuito, media pars est inventoris, media domini loci, quicumque ille sit. Si vero data opera in alieno fundo quæratur, et inveniatur, iterum est domini fundi, cui tamen illum tradere non tenetur inventor ante sententiam judicis : quod et dicendum, si inventor sit scelestus quispiam legibus damnatus, cujus pars ad ipsum spectans etiam per sententiam judicis devolvitur fisco, quoties nempe fortuito invenitur. Statuta hæc sunt. At vero quæritur

(1) 2. 2. q. 62, art. 5, ad. 3.

adhuc, quod statutum in jure non est, quid si dominus alteri concessit agri sui scrutandi facultatem ? Respondent theologi pactis standum, si inita sunt. Si nullum initum pactum fuerit, videri thesaurum esse totum inventoris : quia dans facultatem scrutandi dominus absque ullo pacto videtur cedere juri suo ; dummodo tamen fraus nulla accesserit. Quid etiam, si plures habent in eumdem fundum diversam rationem dominii ? Communis sententia est conductorem, pignoratorem, usufructuarium nil sibi posse de thesauro vindicare : non enim sunt domini fundi : ita ex legibus. Si vero alter dominium habeat directum, alter utile, docent esse dividendum, ita ut tres partes inventori, si inventor sit ille, qui habet dominium utile; quarta pars cedat directo domino. Quid tandem dicendum de illo, qui sciens thesaurum latere in fundo alieno, hunc emit communi pretio a domino id ignorante ? An totum sibi thesaurum emptor retinere potest ? Respondemus ex communioni sententia, et probabiliori ab eo minime justitiam violari, qui eo modo fundum illum emit. Thesaurus enim ut ex definitione patet, res est nullius : ergo jure naturæ fit primi occupantis : nec dominus fundi in eam jus ullum habet : aliter esset res nullius, et res alicujus, quod absurdum. Qui pretium dat commune agri, in quo est thesaurus, dat domino quod ipsi debetur nec ullam ei facit injuriam. Verum est, invento thesauro in alieno fundo, ex jure Romano partem deberi domino fundi : at simplex cognitio emptoris non facit ut thesaurus alicujus esse incipiat; quod fit tunc solum, quum animo, et corpore res occupatur : vendito fundo, nil amplius rei est cum eo pristino domino. Sicut autem, si emptor ignorans latere ibi thesaurum emat fundum, ad nihilum tenetur erga priorem dominum ; ita in altero casu. Nec valet dicere quod teneatur emptor manifestare venditori id, quo scit fundum pretiosiorem fieri, sicut tenetur vendens manifestare rei venditæ defectus : disparitas est enim quod thesaurus non sit pars fundi essentialis : quod semper retinendum est, ut discrimen omne innotescat. Quod si addant emptorem hunc fundi facere alteri quod sibi fieri nollet ; verum est : at nec hoc obligat ad restitutionem, quum peccetur solum contra caritatem. Nec plura : nam si quid de hisce statuerit jus positivum, ipsi obediendum omnino est, utpote quod in conscientia obligat; obligatur etiam in conscientia quisquis scit ex sententia judicis se cogendum ad aliquid reddendum, ut id etiam ante sententiam reddat ; quoties nempe agitur, non de simplici lege pœnali, sed de lege determinante ad quem cujusque rei dominium spectet.

Quæruntur hic quædam de dominio in animantia. Triplex primo dicimus animalium genus. 1° Alia natura sua sunt feræ, ut leones etc. 2° Alia sunt quidem naturaliter feræ, sed industria mansuefactæ, seu cicures effectæ, ut columbæ. 3° Alia sunt natura sua cicures, ut gallinæ. Itaque tenendum cicures bestias natura sua, etsi avolaverint, aut abierint, semper proprii domini esse, qui proinde servat jus eas recuperandi ; et ipsi ab inventore restitui debent. Ita Justinianus. Cicures autem effectæ tandiu solum sunt domini, quandiu sub ejus custodia permanere, nec ad pristinam libertatem redire censentur. Ita et Justinianus. Demum bestiæ semper feræ, et volucres quoque, et pisces fiunt primi occupantis, et in dominium veniunt illius, a quo primo capiuntur. Ita Justinianus. Hinc respondetur ad casus, qui proponi solent. Quæritur 1° an columbaria sint licita? Respondeo affirmative : quia ubique ferme sine querela permittuntur : parum nocent agris, quia nec spicas erectas, nec semina terra obruta, sed solum quæ in propatulo aliunde perirent, auferunt : sed et segetibus prosunt, dum mala semina, et noxias auferunt herbas. Quæritur 2° an liceat pellicere alienas columbas in suum columbarium ? Resp. negative, si fiat data opera, et per fraudem ; estque locus restitutioni. Si fraus omnis absit, et in alienum columbarium avolent columbæ, quia largius ibi pascuntur, nulli fit injuria. Quæritur 3°, an alienas columbas in proprio agro capere liceat? Resp. negative, si ad suum columbarium redire soleant : si redire desuescant, censentur primam recuperasse libertatem, et fieri primi occupantis, eoque magis si in loco inveniantur procul dissito a columbario. Sed videndum hic quid ferant locorum jura, et consuetudines. Quod ad feras vagantes libere, et sylvestres iisdem standum est principiis. Quæritur iccirco 4°, an venatio, et piscatio sit licita ? Resp. affirmative, eas generatim inspiciendo : nam tunc capitur quod est nullius. Sed ut plurimum eæ vetantur legibus tum ratione temporis : tum ratione instrumentorum, loci, personæ : iisque in casibus respondetur negative. Hanc

facultatem principi nemo denegaverit : vetandi nempe, ex. gr., venationem in aliquibus locis, etiam ad animi levamen : in quibusdam feudis peragere idem domini feudi queunt : ideoque parendum. Parendum etiam, dum publici boni gratia sancitur ne quibusdam diebus, instrumentis, etc. venatio, aut piscatio fiat : secus enim in brevi deficerent a saltubus feræ, ab alveis pisces. Quæritur 5°, an qui venando in loco reservato capit feram, restituere illam teneatur cui jus est venationis. Resp., si locus sit circumscriptus, ita ut inde evadere feræ nequeant, teneri eum ad restitutionem : nam feræ tunc sunt in dominio ejus, qui custodia eas servat. Si autem locus est apertus, ita ut ibi custodiri non posse feræ censeantur, non tenebitur ille ante sententiam judicis ad restitutionem, quia, licet capta sit illicite ratione loci, tamen ea erat extra dominium. Excipe, si copiosiore venatu ipsum venationis fructum præripuisset ei, qui jus habet venandi ; quo casu damnum compensare tenetur; aut si lex eum, qui venatur in loco reservato, inhabilem redderet ad feræ captæ dominium. Quæritur 6°, an possit quis in proprio agro prohibere a venando eos, quibus leges non adimunt venationem. Resp. ut supra, si ager est patens, non posse, dummodo nullum agro damnum afferatur : secus si ager est clausus, sicuti potest quivis alium ab ingressu domus suæ prohibere. Nemo autem, invito domino, id peragere potest. Si tamen venator feras volucres in agro clauso ceperit, non tenebitur restituere, quia quum libere avolare queant, ad agri dominum non pertinent. Quæritur 7°, quis fiat dominus feræ illius, quæ ab uno vulnerata, ab alio capta est. Resp. si ob vulnus fera a venatore aufugere nequeat, dum eam insequitur, ejus erit : nam tali vulnere libertas a venatore ei ablata est. Secus est capientis, quia, ut ait Justinianus, multa accidere solent, ut eam percutiens non capiat. Quæritur 8°, quum fera, quam venator insequitur, mox eam capturus, in laqueum alterius incidit, cujus illa sit. Resp. naturali jure solo spectato ejus esse, qui laqueum posuit : nam in laqueo fera suam libertatem amisit. Quæritur demum quid de venatione prohibita ratione personæ? Resp. Ecclesiasticis præsertim interdictam, maxime si fiat armis, tumultu, clamore canum, ut aperte colligitur ex cap. *Quorumdam* dist. 34. ex cap. *Episcopum* de Cler. venat. et ex Tridentino sess. 24. c. 12. Dedecent hæc statum clericalem. Ergo nulla alia ad id ratio inquirenda. Si sæpius hoc fiat, culpæ lethalis non excusant Clericum gravissimi Doctores : si semel duntaxat, aut iterum, venialis culpæ accusant : sed si grave scandalum laicis præbeatur, vel semel, erit culpa lethalis. Venationem vero moderatam, modestam, sine tumultu, exercitationis gratia, modico tempore, sine scandalo peractam, docent multi culpæ omnis expertem, quod colligunt ex Tridentino. Sed de hac opinione proferendum judicium sapientissimi P. Benedicti XIV. (1) : « Licet hæc opinio (quæ solam clamorosam venationem dicit illicitam, non aliam) communior sit, magisque inter Doctores recepta ; opposita tamen certe videtur juri conformior : siquidem allegati Canones a venatione Clericos arcent, quæ non armis, sed solis avibus venatoriis, puta falcone, aut accipitre, ac propterea sine ullo tumultu, et strepitu exercetur. »

Modus alius adquirendi dominii est per accessionem, quam supra definivimus, et duplicem esse asseruimus : naturalem aliam per alluvionem : aliam industrialem : aliam mixtam. De alluvione pauca hæc habeas a jureconsulto Caio (2) : « Quod per alluvionem agro nostro flumen adjicit, jure gentium nobis adquiritur. Per alluvionem autem id videtur adjici, quod ita paulatim adjicitur, ut intelligere non possimus quantum quoquo momento temporis adjiciatur. Si vero vis fluminis partem aliquam de tuo prædio detraxerit, et meo prædio attulerit, palam est eam tuam permanere. Si tamen ea pars fundo coaluerit, et arbores in fundum radices egerint, totum jure Romano adjudicatur domino fundi, si alter vindicare neglexerit. » Quod ad accessionem industrialem, recensentur ejus modi per specificationem, quæ est modus adquirendi, quo quis ex aliena materia suo nomine novam speciem faciens, ejus speciei dominium consequitur : de quo multa Jureconsulti : per confusionem, et commixtionem quæ in eo conveniunt, quod fiat substantiarum mixtio ; differunt in eo, quod in commixtione corpora in sua substantia permaneant, in confusione vero in unam quamdam substantiam coeant, velut quum liquida miscentur : per inædificationem, qua nempe vel propria

(1) *De Syn. Diœc.* lib. 11. c. 10. n. 8.
(2) Leg. *Habeo* dig. 7. §. 1, *de adq. rer. dom.*

materia in alieno fundo, vel aliena materia in proprio fundo ædificatur : per plantationem, et sationem, de quibus idem judicium : per scriptionem, pictionem, etc. Sed species quasdam afferamus de omnibus. Constitutum est quod ad specificationem, quod si res reduci potest in pristinum statum, velut si sciphus ex alieno auro confectus est, res confecta domino materiæ adjudicari debeat : secus erit ejus, qui rem formavit; velut si quis ex aliena lana vestem confecit : ad quod requiritur bona fides, qua res putetur esse sua; et solvatur pretium materiæ. Si mala fides accesserit, res erit prioris domini, nullo habito ad specificationem respectu, etc. Quod ad commixtionem, et confusionem, si res ad diversos dominos spectantes misceantur, vel confundantur mutuo consensu, massa communis fiet. Si ab uno tantum, altero reluctante, peragatur res, vel separari massa potest, tumque domino competit actio in rem suam : vel non, et tunc tribuendum tantum est alteri quantum fert valor rei permixtæ. Quod ad reliquas similes accessiones valet adagium quod accessorium sequitur suum principale. Hinc ædificium cedit solo, purpura alienæ vesti intexta cedit vesti etc. Compensandum tamen domino quod vi accessionis in alterius dominium transit : qua de re variæ dantur actiones pro bona, vel mala fide etc. Proinde qui aliena materia in proprio fundo ædificavit, dominus quidem fit ædificii, sed alteri satisfacere tenetur pro materia sua. Si in alieno fundo propria materia ædificavit, distinguendum est : nam ædificium cedit quidem domino fundi; sed vel sciens, vel nesciens alter ædificavit. Si primum, amittit dominium ædificii, et licet ædificium diruatur, in foro externo lapides, ligna, nec alia repetere potest : excipe, nisi alio absente, negotium ejus utiliter iste gessisset. Si secundum, ipsa bona fides non patitur ut dominus soli cum alterius damno locupletetur : quamobrem hic sumptus ædificanti persolvere tenebitur. Sic de plantatione et satione, quidquid solo implantatur, ipso solo cedit, sed deducendæ expensæ, præsertim si bona fide id factum fuerit. Hinc etiam tabula cedit picturæ etc. Sed si pingatur in materia pretiosiori, aliter judicandum; ut et judicandum aliter, si pictura ornatus causa rei adjiciatur. Chartæ cedunt scripturæ; nam hæc pluris æstimatur. Demum hisce in rebus hoc est generale, quidquid alteri detractum fuerit, esse resarciendum, vel ex integro, si mala fide, vel aliqua ex parte, si bona fide, ut alibi. Summatim hæc attigisse sufficiat.

CAPUT VIII.

MODUS PRÆCIPUUS ADQUIRENDI DOMINII PER PRÆSCRIPTIONEM.

Præscriptio, quæ jam a doctoribus cum usucapione confunditur, est adquisitio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti. Inquiritur illico, utrum vel in conscientia legitimum tribuat dominium præscriptio in rem ipsam præscriptam : et respondemus adfirmative. Nam quum dominiorum divisio ab ipso jure gentium profecta, et a principibus per suas leges confirmata, verum jus tribuat, atque legitimum, ita ut in conscientia eo quisque uti recte possit : quumque inde etiam præscriptio nata tam in jure civili, quam in canonico verum jus in conscientia dicatur tribuere, hinc verum est per eam dominium transferri in rem præscriptam. Præscripta autem re aliqua primus desinit esse ejus dominus : et ne incerta vagentur rerum dominia, juste respublica in alterum transfert dominium, « Constitutionem promulgavimus, » ait Justinianus (1), « qua cautum est, ut res quidem mobiles per triennium; immobiles vero per longi temporis possessionem, id est inter præsentes decennio, inter absentes viginti annis usucapiantur. Et his modis in omni terra, quæ imperio nostro gubernatur, dominia rerum, justa possessione præcedente, acquirantur. » Nec valet dicere valere hoc solum pro foro externo. Nam 1° nullus ex Patribus, quibus notæ fuerunt illæ leges, sic distinxit. 2° Sed imo sua auctoritate, et quidem generatim, ac sine distinctione Ecclesia ipsa eas confirmavit. Sic Gelasius Papa (2) : « Illud annecti placuit, ut si facultates Ecclesiæ, nec non et diœceses, quæ ab aliquibus possidentur episcopis, jure sibi vendicent, quod triennalis lex conclusit, quia et filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare, quum legem tempus exclusit. » Innocentius autem III. in concilio Latera-

(1) Lib. 1. *de Prescr.*
(2) Ep. 10. *ad Sic. Episc.*

nensi IV : « Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, Synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica, quam civilis ; quum generaliter sit omni constitutioni, atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest observari. » Hinc patet non omnem valere præscriptionem, sed eam dumtaxat, quæ suas habeat conditiones. Prima conditio : res debet esse præscriptibilis : defectu cujus conditionis laici pro causarum ecclesiasticarum, seu spiritualium cognitione præscriptionem episcopis objicere non possunt. Secunda conditio continuata possessio : nam « sine possessione præscriptio non procedit (1). » Tertia conditio bona fides, quæ est, ut ait De-Lugo, quando existimatio mentis correspondet animo, ut sicut habes animum possidendi ut tuum, sic judicas illud esse tuum : unde ex eodem mala fides est, quando discordat judicium mentis ab animo. Quarta conditio præsumptus titulus : nam non potest quis rem civiliter, et animo, ac corpore possidere, ut requiritur, tanquam suam, nisi aliquo titulo reputet esse suam ; velut pro empta, pro legata etc., ideoque fur, usurarius, aliique non præscribunt. Præsumptus autem titulus, seu coloratus sufficit : si enim certus esset, independenter a præscriptione transferret dominium : longissimi etiam temporis possessio titulum hujusmodi constituit : ac 30. aut 40. annorum possessio talis est. Quinta conditio tempus lege definitum, quod varium est pro diversitate rerum, ut adducto testimonio apparet, et ex aliis colligitur legibus. Inquiritur hic iterum, an dubium officiat præscriptioni : et respondemus probabilius esse dubium exortum vertente ipsa possessione legitimæ præscriptioni officere, eamque impedire Nam dubium impedit bonam fidem : injicit malam fidem in animum possidentis. Est enim mala fides sive judicas rem non esse tuam, sive non judicas esse tuam : qui autem dubitat num res sua sit, jam non potest judicare esse suam, secus non dubitaret. Ergo. Insuper Innocentius laud. cap. *Quoniam* ait : « Unde oportet, ut qui præscribit in nulla temporis parte habeat rei alienæ conscientiam ; » quo excludi videtur non solum conscientia certa, sed et dubia. Hanc enim rei alienæ conscientiam opponit bonæ fidei : sed hæc bona fides, ut supra est definita, tollitur non solum per cognitionem, vel opinionem firmam de opposito, sed et per dubium, quo fit, ut non possit quis existimare de facto rem esse suam. Neque hic officit illud ex D. Augustino : « In jure prædiorum tandiu unusquisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quandiu possidere se ignorat alienum : quum vero sciverit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibebitur, tum juste injustus vocatur (1). » Nam hoc loco, dum bonæ fidei possessor dicitur ille, qui ignorat se possidere alienum, vel est hoc intelligendum de ignorantia, ut opponitur scientiæ : vel de ignorantia, ut opponitur cuicumque notitiæ, seu suspicioni rei alienæ. Si primum, sequeretur absurdum, dubium nempe vel ab initio possessionis cum bona fide consistere posse, nec officere præscriptioni ; quod nec concedunt qui hic adversarios se præbent. Ergo alterum tenendum est, quod communi intellectui hominum est accommodatius : et ecce quod contendebamus. Hac ratione plures aliæ solvuntur objectiones ; et ostenditur bonam fidem necessariam esse pro toto præscriptionis tempore. At inquiritur denuo utrum, quemadmodum mala fides, sic quoque ignorantia officiat præscriptioni. Respondetur autem distinguendo in primis duplicem ignorantiam, aliam juris, aliam facti : jus aliud certum, aliud ambiguum : item ignorantiam aliam inculpatam, culpabilem aliam : hancque iterum vel ex gravi negligentia, vel ex levi. Hisce positis propius respondetur ignorantiam juris certi, licet inculpatam et invincibilem, irritam facere præscriptionem : inculpatam vero ignorantiam facti minime officere præscriptioni. Constat ex leg. 31. dig. *de Usucap.*, « nunquam in usucapionibus juris error possessoribus prodest. » Et leg. 4. Cod. *de Jur. et fact. ignor.* : « juris ignorantia in usucapionibus negatur prodesse ; facti vero ignorantiam prodesse constat. » Et leg. 2. *de Emptor.* : « Si a pupillo emero sine tutoris auctoritate, quem puberem esse putem, dicimus usucapionem sequi, etc. quod si scias pupillum esse, putes tamen pupillis licere res suas sine tutoris auctoritate administrare, non capies usum, quia juris error nulli prodest. » Clara hæc sunt : hæcque non solum in foro externo, sed etiam in interno valent,

(1) Reg. jur. 3. in 6.

(1) Cap. *Si virgo* caus. 34. q. 1.

ut supra. De ignorantia vero inculpata juris obscuri, et dubii, dimicant inter se Doctores, quorum tamen magna cohors ait, si jus vere dubium sit, tunc cum tali ignorantia inculpata currere adhuc præscriptionem : nituntur autem eo principio, quia lex dubia non est vere lex, quam claram esse oportet ex cap. 2. dist. 4. Quoad ignorantiam facti graviter culpabilem, perspicuum est eam officere præscriptioni. Nam in conscientia hic non habetur bona fides, ubi ignoratur non solum quod sciri potest, sed etiam quod sciendum est. De ignorantia vero leviter culpabili controversia est inter Doctores. Arridet nobis sententia eorum, qui aiunt eam minime obesse præscriptioni : cui favere videtur cap. *Quoniam* supra allatum. Ibi enim, postquam definitum est nullam valere sine bona fide præscriptionem, hoc additur pro ratione, quod nimirum omni constitutioni, et consuetudini sit derogandum, quæ absque mortali peccato non potest observari. Quibus verbis ea solum mala fides ad præscribendum inepta judicatur, quæ sit cum mortali peccato conjuncta. Præterea quum difficillimum sit omnem vitare venialem negligentiam, si hæc officeret legitimæ præscriptioni, jus ipsum præscriptionis in numerabilibus, et scrupulis obnoxium esset, unde aberraret ab eo fine, ob quem inductum est præscriptionis beneficium. Demum inquiritur a quo incipere debeat præscriptio. Respondetur ex communi sententia 1°, quicumque alteri bona fide possidenti succedit, necesse non habet, ut iterum incipiat præscriptionem, sed potest uti ad eam complendam accessione illius temporis, quo alter bona fide possedit. 2° Mala fides prioris secundi possessioni non officit ; hicque incipit possessionem statim ac bona fide possidere incipit. At vero excipiendus est hæres, cui voluerunt leges malam fidem testatoris obesse, quia hæres ita repræsentat personam defuncti, ut succedat in omnes ejus obligationes, et onera : quum autem defunctus ob malam fidem teneretur ad restitutionem, idem onus transire in hæredem censetur. Quæ doctrina etiam ad hæredem hæredis extenditur juxta meliorem sententiam ob paritatem rationis. Nec omittendum est hic præscriptionem aliquando dormire, aliquando interrumpi. Dormit quando jam inchoata currere desinit, ita tamen, ut finita causa, propter quam dormiebat, incipiat de novo currere ut antea, adeo ut posteriores anni cum prioribus jungantur, licet non numerentur ii, quibus dormivit. Interrumpitur, quando, postquam inchoata est, ita cessat, ut, si rursus reviviscat, posteriores anni cum prioribus continuari non debeant. Dormit præscriptio : 1. tempore belli, vel pestis, quando jus non dicitur, vel homines alio aufugiunt ; 2. quum Ecclesia rectore caret, tunc enim cessat contra Ecclesiam ; 3° quum is, contra quem præscribitur, non potest agere, qualis est pupillus durante pupillari ætate, absens ob publica negotia, captivus, etc. Interrumpitur vel naturaliter, ut si possessor a rei possessione etiam per vim ejectus, intra annum non postulet restitui ; vel civiliter, hoc est per actum juridicum, puta per litis contestationem. Si tamen actor rem non prosequatur, non interrumpitur, quia qui litem sponte deserit, censetur ejus injustitiam agnovisse. Datur autem aliquando adversus præscriptionem remedium illud, quod dicitur restitutio in integrum, qua tribuitur alicui potestas rem sibi suam vindicandi. Et conceditur minoribus, iis nempe, qui nondum annum 25. expleverunt, ubi præscriptio contra eos curreret : Ecclesiis, quia Ecclesia est instar pupilli, et minoris : majoribus etiam pro præscriptione tantum, quæ sit 10. aut 20. annorum : modo probent præscriptionem aut omnino sine sua negligentia, aut cum probabili sua ignorantia fuisse peractam. Inde consequitur præscribentem non posse retinere rem, quam aliter, etiam invito domino, retinere potuisset ; et aliquando etiam teneri ad ejus restitutionem post sententiam judicis : ita disponentibus legibus, a quibus qui plura cupiat de præscriptione, ea haurire poterit. De obligatione restituendi ob possessionem bonæ, vel malæ fidei agimus denuo ubi de restitutione.

CAPUT IX.

MODUS USITATIOR ADQUIRENDI DOMINII PER CONTRACTUM : QUID CONTRACTUS IN GENERE ; QUÆ EJUS DIVISIONES, CONDITIONES, ETC.

Contractus generatim definitur duorum, pluriumve in idem placitum consensus. Sed pro re nostra melius definitur legitimus, ac manifestatus duorum, vel plurium consensus vel ad dominium transferendum, vel ad aliquam inducendam obligationem. Duo in hac definitione præcipue notanda : consen-

sus, et obligatio : in primo maxime continetur contractus : secundum est principalis ejus effectus, Legitimus debet esse consensus, id est talis, qui lege non irritetur ; nam irrito consensu nec fit contractus. Debet esse manifesiatus : nemo enim sensum suum ad alterius sensum conjungere valet, nisi ejus sensum notum habeat. Sed hic vel est expressus, qui nimirum signis ordinariis, verbis, litteris etc. designatur ; vel est tacitus, qui nempe ex factis colligitur ; vel est præsumptus, qui scilicet a legislatore fingitur intercessisse, eo quod æquitate postulante intercedere debuerit. Quod ad obligationem spectat, ea etiam definitur juris vinculum, quo necessitate adstringimur rei faciendæ, vel præstandæ : de quo et supra. Ex hac obligatione est actio respondens. Actio dupliciter sumitur : pro jure petendi, ac persequendi quod debetur : et pro ipsa petitione. Obligatio dividitur in moralem, quæ ex honestate virtutis ducitur potius, quam ex jure alterius : in obligationem justitiæ, qua quisque tenetur alteri tribuere jus suum : in naturalem tantum, quæ ex æquitate oritur, et conscientiam adstringit, licet eam jura externa non foveant : in civilem tantum quam jure fovent ex titulo colorato, propter quem actionem tribuunt : in naturalem simul, et civilem, quam et æquitas parit, et jura fovent actionem tribuendo. Iterum obligatio alia est ex contractu, alia ex quasi contractu ; quæ ultima est ea, quæ oritur ex aliquo pacto, sine ulla prævia conventione, obligante alterum ad alterum. Alia ex culpa oritur, velut obligatio restituendi ex furto etc. Accedamus ad pactiones, seu conventiones. Aliæ pariunt actionem, aliæ non, sed tantum exceptionem. Hinc pactio dividitur in nudam, et vestitam : ea est mera conventio nullo juris adminiculo fulta : hæc fulcitur juris adminiculo præbente actionem, Pactio nuda, nisi jure irritetur, deliberato animo facta parit naturalem obligationem : et quamvis actionem non præbeat, præbet tamen exceptionem. Conventiones, quæ actionem pariunt, sunt eæ, quibus vel causa subest legibus probata, vel quibus jura nomen proprium dedere : seu quæ a legibus vel probantur, vel nominantur. Hinc eæ magis proprie contractus appellantur : reliqua simpliciter dicuntur pacta. Ad contractus nominatos, qui nempe causam, et nomen habent, reducitur mutuum, emptio, locatio, etc. Ad contractus innominatos, qui proprio nomine carent, et sistunt in generali nomine contractus, seu permutationis, quatuor species reducuntur : do ut des, velut si do tibi triticum, ut des mihi pannum : nam si daretur pecunia pro tritico, esset emptio ; do, ut facias : velut si do tibi triticum, ut tu meum colas agrum, nam, si daretur pecunia, esset conductio ; facio, ut des : velut si colo tuum agrum, ut tu mihi des vestem, nam, si darem operam pro pecunia, esset locatio ; facio, ut facias : velut si colo tuum agrum, ut tu ædifices meam domum. Ad quos contractus revocantur negativi, ut : do ut non facias, etc. Alia est nunc divisio in contractum bonæ fidei, et stricti juris. Hic autem bona fides diversa est ab ea, de qua supra. Nam sumitur pro æquo, et bono ; pro eo nempe, quod ex arbitrio judicis benignam patitur interpretationem. Sic et strictum jus non sumitur prout opponitur legitimæ verborum acceptioni, non ex ipsa littera ; sed ex perspecta mente, et sententia contrahentium. In priori potest judex arbitrari : in posteriori non potest. Alius est contractus consensu solo perfectus, ut emptio etc. Alius verbis, ut stipulatio, quæ interrogatione, et responsione constat ; alius scripto sive ex contrahentium voluntate adhibito pro majori firmitate ; sive necessario ex juris præscripto ; alius denique traditione perficitur, ut mutuum, depositum, etc. Est autem discrimen inter eos, qui solo consensu, et eos, qui traditione rei perficiuntur ; quod emptor, ex. gr., qui consensit solum se pretium daturum pro marce, civilem statim obligationem contrahit, nec ei pœnitendi, aut recedendi locus datur, quia nempe contractus ex eorum genere est, qui consensu perfici, atque adeo inducere obligationem censentur : qui vero promisit se daturum mutuo, civili jure non obligatur, et recedere potest, si eum pœnitet, etsi non possit jure naturali, et in foro conscientiæ ; quia nimirum talis contractus civili jure nonnisi rei traditione perficitur, et inducit obligationem. Tandem contractus alius gratuitus, qui ex una tantum parte inducit obligationem ; aut in unam tantum partem jus aliquod confert, ut promissio, etc. ; alius onerosus, qui ultro citroque parit obligationem, estque proprie contractus. Alius est absolutus, cujus obligatio nulla conditione adjecta retardatur : alius pendens ab aliqua conditione, de quibus pauca.

Conditiones contractui adjectæ, ita ut ab

eis valor contractus pendeat multiplices sunt : 1° ratione temporis vel de præterito, vel de præsenti, vel de futuro ; 2° ratione materiæ aliæ necessariæ, aliæ impossibiles, aliæ contingentes; 3° ratione objecti aliæ honestæ, vel licitæ, aliæ turpes; 4° ratione ipsius contractus aliæ sunt contra ejus naturam, seu substantiam, aliæ inutiles, etc. Hisce positis, nonnulla sunt attente observanda. Conditiones, quæ ad præsens, vel præteritum tempus referuntur, aut statim infirmant obligationem, aut omnino non differunt : ut spondeo dare decem aureos, si navis venit ex Asia, aut si jam est in portu : nam si res ita non est, nil valet stipulatio ; si autem ita se habet, statim valet. Idem dic de conditionibus necessariis de futuro : nisi ea conditio necessario accipiatur ut determinatio temporis, tunc enim obligatio differtur quoad effectum usque ad id tempus. Quod etiam accidit, si conditio, etsi necessario futura, non sciretur a contrahentibus esse necessaria : tunc enim contrahens rationem habet sufficientem differendi. Conditiones autem de futuro aut impossibili, aut turpi irritant ordinarie contractum ex leg. Inst. etc. Dico ordinarie, eo quod conditio hujusmodi pro non adjecta habeatur in contractu matrimonii, et in ultimis dispositionibus : ita ex leg. Excipe tamen conditiones contra substantiam matrimonii, ut esset prolis evitandæ, etc., tunc enim « matrimonialis contractus caret effectu » ex Greg. IX. Estque contra substantiam matrimonii quidquid tribus ejus bonis adversatur, proli, fidei, Sacramento. De test. vide leg. 3. Dig. *de Cond. et demonstr.* leg. 14. Dig. *de Cond. instit.* Et jure quidem sic statuitur pro hisce contractibus. Nam in reliquis, qui sine contrahentium consensu non intelliguntur, et in quibus agitur sola res contrahentium, qui adjicit conditionem impossibilem jocari videtur, nullum vero consensum præbere. At longe secus in matrimonio et testamentis. Testamentum vi sua fit sine consensu hæredis : non ergo huic nocere debet conditio, in quam non consensit. Sic in matrimonio contrahentes non tantum spectare debent quod eorum interest, sed etiam quod postulat dignitas Sacramenti : quare si alibi adjiciens conditionem impossibilem, jocari videtur, dum suum tantum agitur negotium ; hic non præsumitur velle jocari, et per fictum matrimonium illudere Sacramento, Ecclesiæ etc. Unde censetur in matrimonium vere contrahere. Sed aiunt : num in conscientia valebit tale matrimonium, si revera consensus abfuit? Si lex canonica nititur præsumptione veri consensus, etiam adjecta ea impossibili conditione, nonne in conscientia fieri posset quod verus consensus per eam conditionem coerceatur? Hac de re adeo inter se dissentiunt auctores, ut septem diversas sententias Juenin recenseat. Valde nobis videtur esse consonum, ut dijudicetur hæc quæstio per ea, quæ adhibentur ad dijudicandam celebrem illam quæstionem de intentione ministri in conficiendis Sacramentis. Censent scilicet docti gravissimique theologi, dum minister ille ferio exterius agit, et jungens formam materiæ facit Ecclesia, etsi interius reluctetur, vere conficere Sacramentum ; ita ut duplex ejus distinguenda sit voluntas : una efficax quæ nempe cum effectu exteriori jungitur ; inefficax alia interior, quæ velleitas potius dicitur, nulliusque in casu hoc momenti esse convincitur, utpote quæ est potius protestatio contra factum, nec tollit vim alterius voluntatis, quæ revera agit. Sic a pari qui consentit in matrimonium, etsi impossibilem adjiciat conditionem, duplex ejus voluntas, efficax prima, inefficax altera, quæ est velleitas, non impedit contractum, qui dijudicandus ex efficaci voluntate exterius manifestata ; non ex inefficaci, quæ refertur ad conditionem impossibilem, quæque priorem tollere omnino non potest. Clara videntur hæc esse. Hinc transimus ad alia. Nempe conditio altera, quæ dicitur de futuro contingenti honesto, et licito, tenet suspensam obligationem usque ad eventum ipsius conditionis, cum obligatione altera expectandi eventus; et ea posita conditione obligatio fit absoluta. Multæ esse possunt, ut patet, hæ conditiones, quin opus sit longius eas investigare. Opus potius est inquirere an adimpleta conditione contractus sine novo consensu perfectus sit. Multi multa hic dicunt. Probabilior videtur sententia eorum, qui statuunt contractum de conditionato transire in absolutum sine novo consensu. Hæc enim videtur jam ab initio esse mens contrahentium, qui intendunt valere statim contractum, ac conditio evenerit. Excipiunt tamen matrimonium, quod ob vitanda multa incommoda novo dicunt indigere consensu : eoque magis quod ex Florentino concilio requiratur consensus de præsenti. Excipiunt etiam contractus, qui rei traditione com-

plentur : nam etsi res promissa sit, valide, etsi illicite, alteri dari potest; sed et tenetur contrahens rem æqualem, vel ejus valorem illi, cui prius promisit, tradere. Huc revocatur contractus cum modo adjuncto, velut cum onere operæ alicujus præstandæ. Hæcque conditio, seu modus non suspendit contractum, sed statim ipse perficitur, manente in altero præstandæ operæ obligatione. Si modus non impleatur, non irritatur contractus, quia modus non se habet ut conditio effectum suspendens, sed ut onus dispositioni adjectum, ad quod subeundum tenetur alter stricte, et ex justitia, sed non illico sub pœna nullitatis. Sic si quis legaverit summam, ut Missæ celebrentur, hæredes legantis non possunt rei legatæ possessionem sibi vindicare eo prætextu, quod non servetur modus; sed tantum habent jus ad augendum legatarium, ut Missas celebret, aut celebrari curet. Attamen si legans voluisset, et expresse statuisset, ut donatio nulla foret, modo non impleto, donatio hæc reipsa corrueret, statim ac modus non impleretur. Quod valde notandum : nam in causis piis specialiter statutum est, ut donatio Ecclesiæ facta sub modo, etiam ipso non servato, revocari ea non debeat, nisi in donatione fuerit expressum : in dubio autem donatio præsumitur principaliter facta propter Deum. Si contrahentes se obligent sanctione pœnæ, pœna obeunda ab eo, qui sua culpa non servat contractum, estque in mora notabili; idque ante sententiam judicis, si exigatur : ni exigatur, condonari censetur. Si in diem certum contrahatur, statim obligat contractus, executio tamen differtur : si in incertum, differtur obligatio, ut in contractu conditionato. Si fiat contractus disjunctivus cadens in res diversæ speciei, puta promitto tibi equum, vel bovem, ambæ obligationi sunt obnoxiæ, sed disjunctive pro arbitrio promittentis. Si res alterutra perit sine culpa ejus, cui promissa, altera ei obligata manet. Si res sint quidem ejusdem speciei, sed differant quoad majus, et minus, velut promitto tibi quinquaginta, vel sexaginta aureos, solum debetur quod minus est. Adest et contractus ad causam, vel finalem, vel impulsivam. Si causa, quæ finalis est, non subsistat, non valet contractus; si non subsistat tantum causa impulsiva, adhuc valet, etc. De aliis conditionibus capite sequenti.

CAPUT X.

CONDITIO AD QUOSDAM CONTRACTUS PRÆCIPUA, SOLEMNITATES : QUID DE CONTRACTU SINE SOLEMNITATIBUS. CONDITIO APPONI ALIQUANDO SOLITA JUSJURANDUM : QUID DE JUREJURANDO IRRITO CONTRACTUI ADJECTO.

Etsi in omni contractu solemnitates a jure quæsitæ, ac servandæ quæstiones nobis suppeditent aliquas, potissima tamen instituitur de conditionibus testamentorum. Quod de hisce ponemus, de aliis pro modulo suo positum censeatur. Factum est aliquando testamentum : constat jam de voluntate testatoris : de institutione hæredis etc. Constat fraude nulla ipsum circumventum : nihilominus accidit, ut desit testamento una ex requisitis ad ejus validitatem solemnitatibus, ut numerus testium; tale testamentum jure ipso est nullum : quæritur autem an etiam in conscientia, adeo ut successor ab intestato, qui et novit voluntatem testatoris, et institutionem hæredis, adire ipse queat hæreditatem. Respondemus sic : Contractus, qui jure positivo nulli declarantur etiam ob solum defectum solemnium, nulli quoque sunt in foro conscientiæ. Probatur ex eo, quod supra invicte ostendimus, dominiorum divisionem, eorumque translationem ita esse legibus obnoxiam, ut per se jam non amplius sufficiat voluntas hominis, ex. gr., testatoris, ad transferendum dominium, nisi ei voluntati accedat jus gentium publicis legibus in unaquaque republica determinatum. Absurdum sane est vel in ipso jure naturali, quod quis possit de rebus suis disponere pro eo tempore, quo non est amplius futurus inter homines, et quo proinde non amplius res dispositioni ejus obnoxiæ esse possunt. Sicut ergo, teste Augustino relato in jure, nemo possidet quod possidet nisi jure humano; ita nonnisi eodem jure rerum, quæ possidentur, dominium potest in alios transferri. Si itaque leges ad publicam securitatem conditionem aliquam pro transferendo dominio requirant, ita ut ea deficiente nolint transferri dominium, ea revera deficiente, dominium non transferetur; hocque in foro conscientiæ : siquidem conscientia vetat, ne quis jus sibi in aliquid vindicet, in quo nullum revera jus habet. Nemo insuper negaverit, quin leges publici boni causa nullos declarare queant contractus aliquos, et quidem juste,

At leges justæ vim habent in conscientia. Negari etiam nequit quin jus Canonicum quosdam in conscientia contractus irritare valeat : nam concilium Tridentinum irrita facit matrimonia clandestina. At idem in rebus suis peragere valet jus civile : nam etiam juri civili subjecti sunt homines « non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam ; » ut pote civilis potestas est ex Dei ordinatione : « et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, » ex D. Paulo. Ergo. Nec valet objicere, cessante fine legis, cessare quoque legem ; ita ut ubi constat nullam abhibitam fraudem, saltem pro conscientia valere contractum. Nam distinguendum est : cessat lex quum cessat finis legis universe, et in omnibus ; idque conceditur : cessat lex, quum cessat finis legis solum in aliquo, idque negatur. Lex, de qua agimus, spectat bonum commune, non privatum alicujus. Itaque non casus aliquis particularis inspiciendus, sed quod communiter accidit. Accidit autem communiter, ut sublata conditione a lege requisita fraus aliqua intercedat. Ergo. Non enim id tantum spectat lex, ut fraudem repellat, sed et periculum fraudis : hoc periculum semper adest, si solemnia prætermittantur, etsi in casu speciali fraus abfuerit. Itaque standum est legi. Hæc præ oculis habenda sunt : ut et ratio adducta de jure transferendi dominii ; tumque omnis solvetur objectio, quæ vel ex jure naturali, vel ex jure canonico depromi consuevit. Sed, ut omnis æquivocatio auferatur, statuimus etiam, sicut nos in hoc uno stamus, contractum in foro conscientiæ nullum esse, qui nullus sit jure positivo ob defectum solemnitatum ; ita si jura ratam quandoque habent ultimam voluntatem, licet solemnibus, vel talibus solemnibus destitutam, hanc quoque in foro conscientiæ vim suam obtinere. Quo patet responsio ad notum cap. *Quum esset* de Testam., ubi alloquens Alexander III. episcopum Ostiensem decernit valere testamentum, etiamsi numerus septem, vel quinque testium defuerit.

Accedamus hinc ad aliam quæstionem, utrum jusjurandum irrito contractui additum vim habeat obligandi, et contractum confirmandi. Præmonitum sit aliud esse quod juramentum irrito contractui adjectum obliget : aliud, quod juramentum contractum confirmet, seu ratum faciat. Fieri potest ut juramentum vi sua obliget ob reverentiam divini nominis, licet addatur contractui irrito, quem non confirmat, dum ex religione servandum est. Fieri et potest ut contractum firmet, et sic alteri jus adquiratur ex contractu, et obligatio justitiæ nascatur, vi contractus. Hinc in primo casu, obtenta relaxatione juramenti, nulla obligatio permanet : permanet in altero obligatio justitiæ erga hominem, etsi qui læsus et relaxationem obtinuerit juramenti. Hinc etiam in primo casu satisfit juramento momentanea solutione, quæ sola promissa est, et statim repeti potest quod solutum : secus in altero : in primo casu nulla datur ex juramenti obligatione actio in foro externo adversus jurantem ; secus in secundo : in eo casu obligatio juramenti non transit ad hæredes jurantis, quia est mere personalis, et orta ex virtute religionis, bene vero in isto, quia oritur ex justitia. Itaque quidquid dicant Puffendorf et Barbeiratius (1), theologorum moralium, quos ineptissime irrident, hæc sententia valde firma est, nempe : jusjurandum irrito contractui adjectum, etiam quando non eum confirmat, vi sua tamen obligat, si absque peccato potest observari. Sic porro et luculentissime D. Thomas (1) : « In juramento, quod præstatur de his, quæ per nos sunt facienda, obligatio cadit super rem, quam aliquis juramento firmavit. Tenetur enim aliquis ut faciat verum esse id quod juravit, alioquin deest veritas juramento..., Sic ergo dicendum quod quicumque jurat se aliquid facturum, obligatur ad id faciendum ad hoc, quod veritas impleatur, si tamen alii duo comites adsint, scilicet judicium, et justitia. » Inde sic : quisquis jurat, tenetur facere quod potest, ne juramento desit veritas, secus Deum adduceret ut testem falsitatis. Sed qui juravit se facturum quod sine peccato præstare potest, non aliter potest efficere, ut veritas non desit juramento, nisi præstando quod juravit se præstiturum. Ergo. Probatur etiam canonum auctoritate. Cap. *Quum contingat* 28. *de Jurejur.* Innocentius III. decernit « servanda esse juramenta sine vi, et dolo sponte præstita in talibus rebus, in quibus consensus alioquin non videtur esse obligatorius, quum in alterutrius præjudicium non redundent, nec observata vergant in dispen-

(1) Puffend. *de Jur nat.. et gent.* lib. 4. c. 2. § 6, Barbeir. in notis ad eumd. loc.

(1) 2. 2. q. 89. a. 7.

dium salutis æternæ. » Et cap. 6. ibid. Alexander III. statuit debitores, qui « de usurarum solutione juraverint, cogendos esse Domino reddere juramentum, » licet postea creditores statuat compellendos ad eas restituendas. At vero hoc plane est illud, quod ut inane, et ridiculum traducit Puffendorf, qui ait par, idemque esse nihil solvere, et quod solutum fuerit confestim repetere. Miramur tamen hominem jurisconsultum in hunc labi potuisse errorem. Nonne etenim vel ipso jure communi receptum est ne prætextu compensationis depositarum rerum quis exactione defraudetur? Id, ut notant interpretes, jura statuerunt non sine evidenti ratione; sive quod in eo contractu, qui bona fide maxime nititur, nullum prorsus apparere debeat perfidiæ vestigium; sive quod finis depositi est, ut res solius custodiæ causa deposita, deponenti, quum reposcet, omnino reddatur. Unde fit, ut qui depositam apud se tenet rem sui debitoris, nihilominus eam debitori reposcenti reddere debeat, licet confestim eam repetere velit ad debiti solutionem. Pariter qui rem vi occupavit compensationis prætextu nequit se tueri; sed restituere tenetur, quamvis deinde sit legitimo judicio repetiturus. Nec in hoc quidquam ridiculi. Ex diversis principiis res dijudicanda : una de causa debet quis solvere : alia potest repetere. Ex bona fide depositarius tenetur rem depositam reddere : si iste sit debitor, ille ex justitia eamdem rem petere potest. Sic in eo, qui usuras soluturum se juravit, viget obligatio erga Deum; et est obligatio religionis; unde solvere debet, quia, ut ponitur, solvere potest absque peccato : attamen ipse creditor ex iniqua cupiditate usuras accipiens, ac retinens tenetur restituere, ut justitiæ satisfaciat, quia inique accepit. Unde prosequitur laudatus Pontifex : « Quum usuræ solutæ fuerint, creditores ad eas restituendas sunt ecclesiastica severitate, si necesse fuerit, compellendi. » In quo nil est absurdi, quum in debitore obligatio solvendi, et in creditore obligatio restituendi ex diversis principiis procedant. Hallucinatur idcirco Puffendorf asserens « juramentum supponere obligationem antecedentem, nec proinde ullam parere sibi propriam, et peculiarem : quia quotiescumque fit juramentum obligatorium, semper aliqua res subesse intelligitur, ad quam quis se obligat, adeo ut si aliter agit, expositus maneat divinæ ultioni. Atqui hoc esset ridiculum, nisi revera illicitum esset aliter agere, et consequenter nisi quis jam esset obligatus ad id, quod jurat. » Ut presse huic argumento respondeamus, distinguimus minorem propositionem : hoc esset ridiculum nisi revera illicitum esset aliter agere, aut vi obligationis antecedentis, aut vi obligationis, quæ contrahitur ipso juramento, conceditur : solum vi obligationis antecedentis, negatur. Hic assumit Puffendorf quod maxime est in quæstione. Ut enim probet juramentum nullam parere propriam obligationem, evincere conatur omne juramentum validum supponere obligationem jam ipsi antecedentem : idque probat ex eo quod ideo est validum juramentum, quia illicitum est aliter agere, ac juratum fuerit. Sed controversia est, utrum illicitum hoc sumendum sit ex obligatione, quæ præcesserit, an ex obligatione, quæ ipso juramento contrahatur. Ille vero, quasi jam certus nullam contrahi juramento obligationem, supponit illicitum aliter agere non aliunde, nisi quia res fiebat licita vi obligationis antecedentis : unde concludit juramentum supponere quod est in quæstione, quia supponit ipse juramentum per se nullam parere obligationem. Cæterum contrahi obligationem per juramentum nos probavimus aientes teneri quemque vi ipsius juramenti facere ut verum sit quod juratum est, ne Deus adducatur in auctorem et testem falsitatis. En unde pendeat obligatio servandi juramenti; servandi, inquam, semper, etsi fieret etiam de rebus indifferentibus, de quibus votum fieri nequit. Quo alteri objectioni respondemus contendentium nullam haberi differentiam inter juramentum obligatorium, et votum. Verum est, dicimus nos cum ipsis, Deum in voto non acceptare promissiones irritas, et de rebus ad divinum cultum, et ad exercitium virtutis minime pertinentibus. Sed disparitas est in juramento, cui, ut valeat, minime opus est vim voti attribuere. Hoc debet esse de meliori bono : et si fiat de rebus mere, et ex omni circumstantia indifferentibus, non valet; at juramentum, de quo agimus, vim non sumit suam ex promissione rei; sed, ut diximus, ex invocatione divini nominis; quod quum nefas sit adhibere in testimonium falsitatis, etiam in rebus indifferentibus; ex hoc tenetur jurans reddere juramentum, etsi vovens aliunde non teneretur reddere votum. Hujusmodi est fundamentum, quo nostra

sententia nititur; cui si animadverteretur, nec objiceretur regula juris « accessorium sequi suum principale »; ita ut si contractus, ut res principalis, sit nullus, ita etiam nullum sit juramentum. Valet ea regula, quum accessorium in eodem est genere, ac principale. At quando accessorium est in alio genere positum, ipsum evadit principale in genere suo, nec debet alterum sequi. Obligatio contractus est in ordine justitiæ : obligatio juramenti in ordine religionis : hinc deficiente illa, non deficit ista, quæ pro Dei reverentia vult observari juramentum. Cui assertioni nec officit quod attulimus in adducto testimonio Innocentii III, « servanda esse juramenta sine vi, et dolo præstita, » quasi vero non sint servanda quæ vi, et dolo præstantur, etsi aliquando sine peccato servari queant. Non equidem talis est mens Pontificis. Juramenta quidem dolo præstita, quum dolus versatur circa substantiam rei, irrita esse certe constat; nam tunc deest legitimus consensus, ut vidimus supra. Sed alia est ratio in aliis juramentis sive vi, sive etiam metu extortis : quæ quum voluntaria esse non desinant, etsi vi, metu et dolo præstentur, servanda sunt, ut ex momentis allatis patet, nisi relaxatio obtineatur. Hinc cap. *Si vero* eod. tit., habetur juramentum per metum extortum servandum esse, simul tamen absolutionis beneficio locum esse. At animadvertunt in hunc locum interpretes ideo iis verbis usum ibi Pontificem, quia, quando nulla facta est injustitia ei, qui pactum, aut promissionem juramento confirmavit, neque publica necessitas in bonum commune postulat, ut juramentum relaxetur, sane, ut bene notat Cajetanus, non potest Prælatus in detrimentum ejus, in cujus favorem est præstitum, illud relaxare, quoniam injuriam illi faceret. Sed si facta esset injustitia, vult intelligi, ut supra de juramento per metum extorto, quod valere adhuc ex verbis allatis constat, etsi tunc locus fiat relaxationi. Consequitur itaque juramenta quædam quibusdam in casibus relaxari ob Ecclesia, cui etiam potestas nullas declarandi res aliquas, etsi juramento firmatas, dum certæ ab ea requisitæ conditiones non adsunt : uti novimus factum a Tridentino, a quo renunciationem novitii etiam juratam, ob defectum quarumdam conditionum, nullam declarari inspicimus in sess. 25. c. 16. *de Ref.* Relaxatio autem potest peti, quamvis se non petiturum quis juraverit, ob rationem D. Thomæ : « In juramento, inquit (1), quod quis coactus facit.... potest quis repetere in judicio quod solvit, vel Prælato denunciare, non obstante quod contrarium juravit, qua tale juramentum vergeret in deteriorem exitum : esse enim contra justitiam publicam. » Huic optimæ rationi adquiescere debet quisquis hocce in casu peti non posse relaxationem juramenti contendit. Quam sane relaxationem adnotamus etiam hic breviter duplicis esse generis, directam alteram, seu proprie dictam; alteram indirectam, et improprie dictam. Prima, utpote cadens super ipsam spiritualem obligationem, ad solam pertinet ecclesiasticam potestatem. Alia vero, quæ tantum respicit obligationem contractam ergo hominem ex stipulatione, cui accedit juramentum, aliis etiam spectat, quibus jus est condonare hanc obligationem. Spectat ei, qui facta est, et jurata promissio; qui si condonet promissionem, indirecte quoque relaxat juramentum. Spectat pariter ex De Lugo ad secularem potestatem, quæ quatenus continet voluntatem suorum subditorum, potest ex justa causa, et eorum nomine præstare id, quod ipsi præstarent. At in aliquo casu subditus aliquis relaxaret obligationem, cui accedit juramentum, hocque indirecte etiam relaxaret. Ergo etiam publica id potest aliquoties præstare potestas. Quæ si ita sunt, cur non licebit asserere, posse quandoque rempublicam irrita reddere, etsi indirecte, suorum subditorum juramenta? Non exercet ea quidem aliquam potestatem in juramentum, sed in rem subjectam juramento, quæ nimirum quum publici boni causa legum interdicto efficiatur illicita, efficitur simul inepta, in quam juramentum cadere queat. Quod contingit maxime quum res contractui subjecta præcipue et principaliter ob publicam utilitatem interdicitur; atque sic interdicitur, ut contractus sit nullus, et ejus executio sit illicita : ut accedit, e. g., in casu, quo quis juramento se obstringeret ad arma ferenda per eam civitatem, in qua hoc vetatur : tunc porro juramentum est nullum; nec promissio rei illicitæ confirmatur, quia non debet juramentum esse vinculum iniquitatis (2). Tandem statuendum

(1) 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.

(2) Vid. leg. *non dubium* 5. Cod. *de Leg.* et leg. *Juris gent.* Dig. *de Pact.*

est juramentum contractui nullo additum nullam aliam per se, præter obligationem religionis, superaddere obligationem justitiæ : quod si aliquando jura tribuunt actionem, quia accedit juramentum ad contractum, hoc evenit potius quia vel aliquam præexistere supponunt naturalem obligationem, quo casu juramento contractus hujusmodi firmatur, ut leges statuunt ; vel evenit quia jura ipsa contractum convalidant. Thesis hæc ex præjactis rationibus, et auctoritatibus dijudicanda : unde omnia in unum colligentes evincimus : 1° Contractus jure naturæ irritos per juramentum non convalescere ; nam quum lex naturæ sit necessaria, si contractum per se irritat, non desinet irritare etiam accedente juramento. 2° Contractus injuria extortos juramento non firmari : unde relaxato juramento, nulla remanet in alterum obligatio. 3° Nec firmari juramento contractum, qui lege positiva ob bonum publicum principaliter irritatur, quia id vergeret in pejorem exitum, id est in detrimentum communitatis, quo illicita redderetur ipsa rei juratæ executio. Si ob bonum tantum privatorum irritatur, tunc juxta multos contractus juramento firmatur, modo absit injustitia ex parte illius, cui juratur : quod multis exemplis ostendi posset. Sed de his jam satis.

CAP. XI.

FORMA CONTRACTUS ; UBI DE CONSENSU, ET CONSENSUI ADVERSIS ERRORE, AC DOLO ; ALIQUA DE METU.

Contractus forma duplex : externa formulas complectens, quibus contractus adstringi ac velut vestiri postulat : interna, qua contractus vis, ratio, et essentia maxime continetur, eaque in consensu posita est. De priore pro re nostra jam satis : de altera hic agendum. Quæritur autem 1. an contractus initus aut sine voluntate contrahendi, aut sine voluntate se obligandi valeat in foro conscientiæ. Casuistæ plurimi id negant, nos cum plurimis aliis adfirmamus sic : Quisquis sciens, ac volens consentit iis verbis, aut signis uti adversus alterum, quæ voluntatem et obligationem more humano significant, et complectuntur, ille revera contractum init, et obligatione adstringitur. Nam quisquis sic agit, voluntarie manifestat voluntatem contrahendi, et se obligandi. Sed qui hanc contrahendi voluntatem sic manifestat, revera contrahit ; siquidem contractus in ipsa voluntate manifestata, et acceptata consistit, atque adeo obligationem suscipit. Ergo. Deinde nonne ex communi hominum usu, ex Philosophorum decretis, et Doctorum etiam nostrorum approbatione, ex eo appellata fides est, quod fiat quod dictum est ? Ergo quisquis sciens, et prudens dicit se aliquid facturum, aut præstiturum, eoque modo dicit, quo consuevit ab hominibus ad hoc ipsum efficiendum usurpari, ita ut ex externis verbis, ac signis talis esse internus animus, non diversus dijudicari possit, hic fide ipsa sua tenetur illud facere, et præstare, quod dicit, quidquid interius cogitaverit, inefficaci sane cogitatione, utpote per externa signa aliter manifestata. At si fide tenetur, veram obligationem contrahit. Ergo.

De errore jam agimus, et dolo. Error est actus mentis falsum pro vero approbantis. Dolus, ut hic accipitur, est omnis fallacia ad circumveniendum alterum adhibita. Error, et dolus dicitur alius dare causam contractui, quo scilicet sublato contrahere quis nollet : alius dicitur incidere in contractum, quo sublato, contractus adhuc fieret. Prior est antecedens, secundus concomitans. Item error, et dolus versatur alius circa substantiam rei ; alius circa accidentia : quod clarum est. Qui est circa substantiam rei ille est, qui versatur circa materiam ; circa naturam contractus ; circa id, quod habetur pro causa principali ; circa qualitates rei, quæ tanti sunt momenti, ut rem ipsam ex communi hominum æstimatione diversam faciant, etc. Qui vero est circa accidentia, patet illum esse, qui nec materiam, nec naturam, nec causam principalem etc. inficit contractus. Ponamus jam assertiones breves nonnullas. 1° Contractus, circa cujus substantiam versatur error, et dolus, omnino est irritus. Sic ex Gratiani ratione (1) : « Consensus est duorum, vel plurium sensus in idem ; qui autem errat non sentit ; non ergo consentit, id est simul cum aliis sentit. » Idem per aliam legem, ubi dicitur « non consentire qui errat ; quid enim tam contrarium consensui est, quam error ? » Et hoc intelligendum de errore, ac dolo antecedenti, et concomitante. Nam etiam concomitans facit ut actus nec sit voluntarius, nec involuntarius : ut autem valeat contractus non satis

(1) Cap. *Quod autem* caus. 29. q. 1.

est eum non esse positive involuntarium, sed præterea requiritur ut sit voluntarius. Talis non est, ubi adest error concomitans circa rei substantiam. Ergo. 2° Simplex error cadens in rei qualitates, etiamsi det causam contractui, non ipsum infirmat, præbere tamen locum potest exceptioni, vel actioni. Nam talis error non tollit rei cognitionem; nec ergo voluntatem vere contrahendi, ut contractum requiritur; ergo et adest verus consensus. « Error qualitatis non excludit consensum, » ait Gratianus. Aliter si sit qualitas ad substantiam rei reducenda, ut si esset error in qualitate personæ, matrimonio impedimentum dirimens inferente. Competit tamen actio decepto ad contractum illum rescindendum (excepto iterum matrimonio ob indissolubilem ejus nexum). Sic ille, qui, ex. gr., emit trabem ad fulciendum tectum; hæc autem trabe consumpta, ideoque inutilis ad opus reperiatur, quamvis sit error circa qualitatem, poterit a judice petere, ut contractus rescindatur. Quum vero error causam præbens contractui, etsi versetur circa rei qualitates, ex dolo alterius processit, quæstio instituitur utrum contractus hujusmodi firmus sit, an irritus. Et quidem in foro contentioso distinguunt Jurisconsulti inter contractum bonæ fidei, et stricti juris; aiuntque illos ipso jure irritos esse in favorem decepti, qui possit, si velit, recedere; si nolit, alter teneatur stare contractui; istos autem dicunt non esse ipso jure irritos : concedi tamen decepto exceptionem doli, ne cogatur adimplere contractum, aut, si impleverit, dari ei actionem, ut damnum resarciatur, etc. Quidquid de hoc dicant alii, nos quod attinet ad forum conscientiæ dicimus, probabiliorem videri opinionem asserentium 1° contractum bonæ fidei, cui dolus causam dedit, non valere : nam sic deceptus per errorem consensit, aliter non consensurus, illo eodem cui consensit, consensum extrahente per dolum, et injustitiam. Sed ex injuria et injustitia nullum jus decipienti adquiri potest. Ergo nec jure naturæ, nec in conscientia ulla obligatio. Quod de contractu etiam stricti juris valere docent. 2° Qui tamen adhibuit dolum, manet obligatus in conscientia ad standum contractui, etiam ante sententiam judicis, modo deceptus velit. 3° Excipiendum matrimonium, inter quod, aliosque contractus magnum discrimen. 4° Hinc decipientem teneri addunt erga deceptum de damnis omnibus hujusmodi contractum consecutis. 5° At vero, si dolus adhibitus fuerit a tertio alio, altero contrahente non conscio valet tunc contractus, etsi detur exceptio adversus eum, qui dolum adhibuit.

Contractus metu initus multipliciter occurrere potest. Nam quum metus sit futuri, vel instantis periculi causa mentis trepidatio; hæc trepidatio, hicque metus vel est ab intrinseco, ut ab infirmitate; vel ab intrinseco aut necessario naturali, ut a naufragio, incendio, etc., aut libero, ut ab homine; vel juste, ut judex aliquando facit; vel injuste incutitur, ut dum fur gladio minatur mortem. Hoc supposito, dicimus, etsi aliis in casibus valeret contractus, non valere tamen nec jure naturæ in hoc, quum nempe contractus initus est per gravem metum injuste incussum, et ad extorquendum consensum illatum ab uno contrahentium. Probatur autem. In quolibet contractu debet esse æqualis ex utraque parte consensus. Atqui hæc æqualis non est : nam per injuriam extorquetur tum, quum non daretur consensus. Ergo. Deinde in contractu duo potissimum attendenda; consensus et obligatio. Verum est quidem consensum, qui est a libera voluntate, libera, inquam, libertate indifferentiæ, et a necessitate, a metu ipso non vitiari. Sed ut obligatio oriatur ex consensu, plus aliquid requiritur : libertas nimirum a coactione, et ab injuria : aliter enim quomodo esset jus, quod obligationi respondet? Fac a latrone per terrores injuste incussos extorqueri consensum promissionis centum aureorum, hic sane adest injuria erga promittentem. Atqui ex injuria jus non nascitur : nec ergo obligatio in altero : ergo invalidus contractus. Adde nemini fraudem suam patrocinari : at hic metum inferens patrocinium ex fraude sua reportaret. Observa hic vendi rem invendibilem : nam qui consentit, ideo consentit, ut liberetur ab injusta vexatione : atqui liberatio hæc vendi nequit, utpote quæ stricte jam debita est jus enim strictum quivis habet ne injuste vexetur. Demum S. Thomas vult consensum extortum per coactionem non parere obligationem : vel potius obligationem tolli propter coactionem quia ille, qui vim intulit, meretur ut ei promissum non servetur (1). Hæc sufficiant, ut omnis tollatur æquivocatio : et meminerimus jure publico constitutum, ut contractus invalidus jure naturæ,

(1) Vid. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.

teneat adhuc, et perseveret in suo esse usquedum irritetur : eodemque sive positivo inter nullos contractus reputari, si per antecedentem metum celebrentur, 1° matrimonium, ac proinde juxta multos etiam sponsalia ; 2° promissionem dotis; 3° vota solemnia; 4° jurisdictionem, aut prorogationem sic extortam ; 5° testimonium ; 6° Absolutionem a censura, aliaque apud Doctores recensita. Qua propter non temere hic a privatis agendum, postquam impletus est contractus, sed a remedia juris recurrendum : quamquam contra justitiam graviter non peccaret qui, secluco scandalo, vel alio effectu malo, propria auctoritate talem contractum rescinderet : leges namque positivæ pro foro externo præsertim in hoc procedunt ad vitandas confusiones. At vero et qui metum intulit injustum, ut supra, tenetur in conscientia restituere quidquid inde accepit, totumque insuper damnum, et interesse, quod alter inde quoque passus est.

CAPUT XII.

QUI CONTRAHERE POSSINT.

Jure naturæ contractum inire potest quisquis rationis consilio, arbitrioque pollet : nonnullis tamen jure positivo hæc contrahendi potestas aut adimitur, aut coercetur. Prima pars per se patet, ut etiam ex dictis. Quoad secundam evidens esse debet, quod si jure positivo, et pro bono publico adimitur aliquibus rerum suarum administratio adimi, vel coerceri et posse facultatem contrahendi. Hinc, si jure naturæ contrahere nequeunt infantes, furiosi, amentes, ebrii, quia consilii et arbitrii non sunt compotes ; jure positivo adimitur, aut coercetur contrahendi potestas pupillis, minoribus, filiisfamilias, uxoribus, prodigis, etc. Si autem jure positivo contrahere isti nequeunt, quid? An, si contrahant ; naturali jure, et in conscientia valebit contractus? Magnæ quæstioni responsuri præmittamus quatuor, qui obligationis naturalis effectus recenseri possunt. Primus est, ut creditori jus tribuat accipiendi et retinendi quod sibi naturaliter debitum est. Alter est in obligatione naturali accedere posse fidejussorem (1); tum etiam pignus. Tertius est naturalem obligationem impedire debiti soluti repetitionem. Quartus, obligationem naturalem, licet in foro non tribuat actionem, tribuere tamen exceptionem (1), tum etiam jus compensationis, legitime tamen semper faciendæ (2). Hisce positis dicimus 1° pupillum, vel minorem auctoritate tutoris, vel curatoris naturaliter et civiliter obligari : non tamen valet ante sententiam judicis alienatio facta immobilium, vel rerum pretiosarum, quæ commode servari possunt. Patet prima pars ex *Institutionibus* (3) : « Pupillus omne negotium recte gerit, ita tamen, ut ubi tutoris auctoritas necessaria sit adhibeatur tutor. » Et leg. 13. Dig. *de Auctorit. et consens. tutoris* : « Impuberes tutore auctore obligantur. » Altera pars probatur leg. lex 22. cod. *de Administr. tutor. vel curator.* : « Præcipimus itaque, ut hæc omnia nulli tutorum, curatorumve liceat vendere, » Et leg. 7. 11. 15, Cod. *de Præd.* : « Ejus dominium discedere non permittit Senatusconsulti auctoritas. » Hinc 1° si quid alienatum fuerit. caret civili obligatione. 2° Caret etiam naturali, quod ad id, quod pupillis repetere potest, qui est tertius effectus. 3° Si tamen pupillus, vel minor locupletior sit factus, aut dolo malo egerit, cavere debet ne restitutionem petat cum detrimento alterius. Dicimus nunc 2° pupillum vel minorem sine tutoris auctoritate, aut curatoris communi jure civiliter non obligari, alios tamen sibi posse obligare. Prima pars probatus ex *Instit.* (4) : « Nunc admonendi sumus, neque pupillum, neque pupillam ullam rem sine tutoris auctoritate alienare posse : » id ipsum alia plura habent jura. Secunda pars probatur ibidem (5) : « Si quis a pupillo sine tutoris auctoritate emerit, ex uno latere constat contractus : nam qui emit obligatus est pupillo, pupillum sibi non obligat. » Dicimus 3° : Si tamen in hoc casu etiam ditior factus sit, vel dolum commiserit, jure quoque civili obligatur. Probatur prima pars leg. *Pupillus* 5. *de Auctorit. tutoris*, qua dicitur pupillum, emendo sine tutoris auctoritate non obligari, nisi in quantum locupletior factus est. Altera pars probatur ex leg. 1. § 15.

(1) Ex leg. 1. Dig. *de Fid.*, leg. *Naturaliter* 13. Dig. *de Cond. indeb.*

(1) Leg. *Juris gentium* 7. Dig. *de Pact.* §. *Sed cum.*

(2) Leg *Etiam* 6. Dig. *de Compens.*

(3) Lib. 3. Inst. tit. 20. § 9.

(4) § *Nunc admonendi* tit. 8. lib. 2.

(5) Lib. 1. Inst. tit. 21. et leg. *Julianus* Dig. *de Actionib. empt.*

Dig. *Depositi*, quia in pupillum, apud quem sine tutoris auctoritate depositum est, actio depositi datur, si dolum commiserit, et etiam dolo non interveniente, si locupletior est factus. Hinc dicimus 4° jura ergo civilia non penitus tollere obligationem naturalem in contractibus a pupillis, et minoribus sine tutoris, aut curatoris auctoritate initis. Probatur. Obligatio ex æquitate naturali manans est ne quis ditior fiat cum alterius jactura, et ne sua sibi fraus patrocinetur. Ex dictis jura hanc fovent æquitatem. Ergo eam et agnoscunt. Plura alia adferre non juvat (1). Sed nota id agnoscere omnino jura, dum pupillorum fidejussores obligatione teneri pronunciant : non valeret autem accessoria fidejussoris obligatio, si principalis, quæ pupilli est, deficeret. Ergo quoque jura secundum obligationis naturalis effectum superius memoratum agnoscunt : suntque valde naturali juri conformia. Nil proinde solidi objici potest; nil vel ex juribus derivari, quod facili negotio non solvatur. Præcipuum est quod ex quibusbam hauritur legibus aientibus, « neque natura deberi » quod pupillus sine tutoris auctoritate promiserit. Sed huic difficultati ex leg. 41. Dig. *de Cond. indeb.* depromptæ intelligendam de infantibus interpretes ipsi, et pragmatici respondent; quo sensu intellecta, omnis evanescit difficultas : opponitur autem alia lex, quæ dicit aperte pupillum promittentem naturaliter obligari. Adde jura, quum dolus fuit ex parte pupilli, dare actionem. Adde ideo dici nec natura obligari, quia ii contractus carent tertio memorato effectu naturalis obligationis, quod repetendi facultatem dent jura; qua tamen facultate non semper, ut vidimus uti potest pupillus, sed solum quum læsus est, et sine fraude gessit etc. Hinc ut jura omnia in speciem pugnantia concilientur, et conscientiæ legibus aptentur, finis propositus semper spectandus est, qui nempe eo tendit potissimum, ut ætati, et infirmitati judicii consulatur : idcirco qui per fraudem contraxit cum pupillo sine tutoris auctoritate, uti per ludum, etc. restituere tenetur : qui vero interim utilem ei navaverit operam ut si quæ ad victum, et vestitum pertinent suppeditaverit, quandoquidem cum tutoris auctoritate, et legum approbatione id futurum fuisset, tenebitur pupillus naturali (etsi non civili) obligatione, etc.

Quod spectat nunc ad filiosfamilias, quorum varia esse posse bona supra monuimus; castrensia, quasi castrensia, profectitia, adventitia; hoc tenendum filiumfamilias quoad bona castrensia nec ipsa interveniente patris auctoritate obligari, si fuerit impubes : si pubes, etiam inscio patre, naturaliter et civiliter obligari : a quo excipiuntur immobilia et mobilia pretiosa, ad quorum alienationem decretum judicis requiritur ex legibus. Quod ad profectitia, quum ad patrem pleno jure spectent, requiritur ejus consensus, ut contrahentur. Quod ad adventitia, quorum proprietas est filii, usufructus est patris, potest filius contrahere solum in iis, quorum sibi pertinet usus fructus. Accedit hisce exceptio Senatusconsulti Macedoniani, de qua paucis. Prohibuit id Senatusconsultum mutuas pecunias dari iis, qui adhuc sunt in parentis potestate : ita ut iis, qui dederint, omnis prorsus actio denegaretur : quod ideo factum, quia sæpe filii onerati ære alieno quod in luxuriam consumebant, vitæ postea parentum insidarentur. A Macedone quodam famoso fœneratore, qui eo Senatusconsulto nominatur, et in cujus odium lata lex præsertim est, venit hujusmodi nomenclatura. Etiam locum habere in conscientia hanc legem consentiunt theologi ex eo, quod pro bono publico bona lex ista vim suam habere debet et in conscientia : ita ut vel post parentum mortem filii, vel patres habentes peculium filii ad solutionem non teneantur : quin etiam si ei privilegio renunciatum fuerit, irrita sit renunciatio, utpote non tam in bonum filiorum et parentum, quam in odium fœneratorum lata lex fuerit. Attamen quasdam exceptiones animadvertendas volunt. 1° Si filiusfamilias solvat debitum ex bonis sibi permissis, solutio erit valida, nec solutum repeti poterit. 2° Lex ea non valebit, si filius credatur sui juris, aut is sui esse juris asseruerit, ostendens hoc argumentis non levibus, velut si publicum aliquod exerceat officium. 3° Nec valebit, si filius habens bona castrensia, quasi castrensia, aut alia tacito etiam patris consensu suæ administrationi relicta, hisce contraxerit. 4° Neque valebit, si miles ipse in belli sumptus acceperit mutuum, et insumpserit. 5° Neque, si mutuum non in pecunia fuerit, de qua solum lex lata, sed in alia re, nisi in fraudem res alia daretur. 6° Neque si pecunia alio titulo

(1) Vid. leg. *Si pupillus* 21. Dig. ad leg. Falcid. leg. *In numerationibus* 44. Dig. de solut. leg. *Novatio* 1. Dig. *de Novationib.* etc.

debita, in mutui obligationem translata fuerit, nisi etiam fraus intercesserit. 7° Neque, si filiusfamilias pro alio fidejussor fuerit, nisi quoque ficta fidejussione per aliam viam voluerit sibi procurare pecuniam. 8° Neque, si is jussu, aut consensu patris accepit mutuum, aut sui juris effectus id ratum habuit ac solvere inceperit. 9° Neque, si filiofamilias in longinquo a patre degenti datum fuerit quod paterna pietas non recusasset. 10° Neque, si quod is accepit, in patris commodum conversum est. Hæc, similiaque juri naturali conformia excipiuntur. Notandum demum, si pecunia mutuo accepta extet, eodem jure teneri filiumfamilias eam creditori reddere, ut ex dictis patet.

CAPUT XIII.

MATERIA CONTRACTUS.

Materia contractus debet esse possibilis, propria, honesta. Sed quid si res contracta partim præstari potest, partim non potest? Distinguendum est; vel pactum versatur circa res contractas ut singulas, tumque valet pro parte, quæ præstari potest : vel versatur circa res contractas ut conjunctas. tumque, una deficiente, pactum non tenet. Quatenus autem materia debet esse propria, edocemur, 1° non posse accipi pecuniam, ne inferatur injuria; 2° nec posse accipi, si agatur de officio debito alteri; 3° nec posse, si agatur de re quidem gratuita ad præstandum, sed tamen tali modo præstanda : sic qui mutuatur ex pura debet liberalitate mutuari, eoque magis, si opus non est ex natura sua æstimabile, ut collatio Sacramentorum, etc.; 4° accipi posse, si sint opera supererogationis, ad quæ nullo modo quis tenetur, modo tamen immoderatum pretium non sit, atque adeo injustum quoad excessum. Tandem quatenus materia debet esse honesta, seu licita, distinguendum est pariter, quia duplici modo potest esse illicitum aliquod pactum : vel quod sit de re illicita, vel quod sit quidem de re licita per se, sed illicita ob aliquam circumstantiam. Sic si quis pasciscitur de cæde inimici patranda, contractus est illicitus ratione rei; at emptio gladii, et venditio facta est pactum licitum : e contra matrimonium est de re licita; at celebratum tempore vetito, vel cum veritis adjunctis est illicitum. Itaque hac secunda ratione initus contractus, etsi illicitus, validus esse potest, nisi circumstantia talis esset, ut propter eam lege irritaretur. Quum autem contractus est illicitus quia illicita est ipsa materia, quæritur utrum, et quomodo sit validus? Antequam respondeamus, iterum distinguendum esse censemus. Pactio de re illicita considerari potest vel ante opus impletum, vel opere adimpleto. Sint ergo pro responsione suæ quæque assertiones. 1° Pactio quævis de re illicita ipso jure nulla, et irrita est. Probatur ex eo quod si pactio de re illicita valeret, sequeretur obligari quempiam ad aliquid simul faciendum, et non faciendum : ad faciendum, ob pactum : ad non faciendum, ob peccatum. Sed hoc repugnat. Probatur item ex utroque jure. Est regula juris : « In malis promissis fidem non expedit observari; » et quidem etiamsi accesserit jusjurandum : « Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum; » et denuo : « Quæ contra jus fiunt debent utique pro infectis haberi, » etc. Alibi dicitur : « Pactum turpe nullam obligationem inducit; » alibi : « Generaliter novimus turpes stipulationes nullius esse momenti; » aliaque multa hujus generis passim. Ergo. 2° Pactum de re illicita patranda ex utraque parte turpitudinem continens, etiam post eventum, vi sua nulla obligationem parit pretii solvendi ei, qui ex pacto rem illicitam perpetravit. Probatur ex dictis : jura statuunt pactiones illicitas « pro infectis habendas, non observandas, nullius esse momenti, nullam inducere obligationem. » Ergo nec post eventum possunt obligare : aliter non essent pro infectis habendæ, etc. Porro hoc locum habet in conscientia : jura enim non nituntur solum præsumptione alicujus occultæ rei, quæ aliquando non intervenit; sed absolute declarant pacta illicita esse nulla. Hæc est lex : lex est justa; justa lex locum habet in conscientia. Ergo. Accedit eam legem fovere maxime æquitatem naturalem; at non desunt rationes aliæ, quibus qui aliter sentiunt, confutuntur. Dant adversarii stipulationem flagitiosam ante factum esse nullam. Ergo dare quoque debent talem esse post factum : quomodo enim convalescet? Turpis stipulatio nec habet formam veri contractus : nam hæc forma in legitimo consensu consistit : an hic consensus legitimus? Jus ex injuria non nasci supra vidimus : an nascetur ex injuria ut facta, si nasci nequit ex injuria ut facienda? Leges divinæ, et humanæ, quæ oderunt

turpitudinem rei faciendæ, multo magis eam oderunt, ut rei factæ.

Quid ergo contendunt adversarii? Mirum sane est maximum eorum fundamentum esse in flagitiis eorum, qui ad scelerate agendum corpora sua, vel operas locant; in quo duo spectanda inquiunt; 1° ipsam pravitatem actionis, et hanc fatentur non esse pretio æstimabilem; 2° ipsam actionis entitatem, voluptatem, utilitatem, quam alter percipit; molestiam, periculum, quod alter sensit: hæcque volunt pretio esse æstimabilia. At perperam sane, ac misere sic argumentantur. Nos enim severiori ethice edocti nescimus in rebus malis hac ratione distinguere. Si profecto abstractionis auxilio res evenit pretio æstimabilis, quatenus spectatur solum ut ens est, et ut sejuncta ab attributis, quæ illi necessario adhærent, consequitur inde absurdum maximum sacramenta etiam, resque omnes sacras pretio æstimabiles fieri, ac vendi posse, quia spectari possunt per abstractionem, ut entia. Apage tan en hæc pessima inventa. Sicut enim sacramenta vendi nequeunt, quia ipsorum entitas necessario habet adjunctam dignitatem, quæ vincit omne pretium; ita nec etiam turpis actio poterit vendi, ac ejus accipi pretium, quia ipsius entitas habet adjunctam turpitudinem, quæ est infra omne pretium. Deinde animadvertant, quæso, res non cadere sub pretium tantum, quia res sunt, sed quia præbent aliquam utilitatem. At quæ utilitas rei flagitiosæ? Num utilis, quia voluptatem suppeditat? Sed voluptas, quæ percipitur ex improba actione, et ipsa improba est: num ergo pretio æstimabilis? Verum nemo voluptati, sed actioni pretium pendit, ut scriptioni, curationi, etc. Quod argumento est non voluptatem operis, sed opus ipsum æstimari. Molestia autem, et periculum alterius non aliunde posset pretium habere suum, quam ab utilitate vel voluptate alterius etiam. At hoc jam confutatum manet. Ergo et istud. Confecta tamen res adhuc non est. Regerunt enim stipulationem cum vulgari scorto valere post factum, ut agnoscere videtur S. Thomas: multi autem Doctores agnoscunt pactam scorto mercedem deberi, nisi fraus intervenerit, aut immoderatior sit, aut qui promiserit alienandi facultatem non habeat. Tandem argumentantur ex can. *Si peccatum* caus. 22. q. 4, ubi de latrone, qui non valens solus expoliare hominem adjungat sibi socium iniquitatis, quo cum paciscatur de parte sua, at commisso facinore totum auferat, « ille, » dicitur ex Augustino, « utrobique perfidus profecto sceleratior judicandus est. » Utique sceleratior, quia socio fidem non servavit de pretio. Ergo. Respondemus nos nihilominus hisce omnibus; ad 1. quidem; S. Thomas sive q. 32. sive q. 62. hoc tantum adfirmat meretricem posse licite accipere, et retinere quod sibi datur ex turpi causa; et vicissim posse licite aliquem meretrici dare, licet ob turpem causam. Minime autem adfirmat S. Doctor ex pacto inito oriri obligationem post patratum facinus, ita ut teneatur alter vi pactionis inducentis obligationem dare quod promisit; altera vero jus habeat vi pactionis etiam exigere pretium. Hæc duo longe sane differunt. Prius autem nostræ assertioni non officit; hocque solum ait S. Thomas; posterius, quod officeret, non dicit Angelicus. Ergo adversariis non favet. Quod ad alios pertinet Doctores, mirum non est aliquos semper adesse, qui a veritatis via abscedunt. At habemus Navarrum, Medinam, aliosque graviores asserentes « opus facientis malum nullius esse valoris: non valere stipulationem, qua leno mercedem lenocinii stipulatur. » Quin etiam Alexander Alensis ait justum esse dari pretium pactum meretrici; sed « ut possit », inquit, « retrahi a peccato, et ne ulterius peccet »; non autem quod opera ejus digna sit pretio. Maxime nobis placet hic sententia Comitoli aientis pretium hujusmodi personis deberi non tanquam remunerationem, sed tanquam lucrum a legibus ipsis tributum, dum leges tollerant malum illud majoris mali vitandi causa? possunt etiam eos, qui ad hoc malum accesserint, pecunia mulctare: ideoque ad instar mulctæ possunt exigere quod pactum fuerit, illisque personis, quas tollerant, attribuere ad victum. Veniamus ad modum loquendi adhibitum a D. Augustino, qui sane dicit latronem eum « sceleratiorem », non quia fidem violaverit: nam ex eodem canone « si ad peccatum faciendum fides adhibetur, mirum si fides appellanda est »: sed ideo hoc dicit, quia ex majore scelere latro ille inducitur ad fallendum socium; nimirum ex majore improbitate, avaritia, calliditate, alienæ rei cupiditate: hinc ibidem subjungitur: « Verumtamen qualiscumque sit, si et contra ipsam fit, pejus fit; nisi quum propterea deseritur, ut ad veram fidem, legitimamque

redeatur. » Ex quo datur satis intelligi in scelerato pacto fidem proprie locum non habere etiam commisso facinore, atque adeo pactum nullum esse.

Exurgit hic alia quæstio, circa quam variæ sunt, et pleræque multum laxæ opiniones; an qui ex improbo pacto turpitudinem utrinque continente accipit aliquid, juste, ac licite retinere id possit. Quidquid dicant alii, assertio nostra hæc est : quod ex improbo pacto turpitudinem contra justitiam utrinque continente accipitur, juste ac licite retineri non posse. Probatur ex Augustino ad Macedonium. Quæsierat hic ab illo num ex religione sit quod episcopi apud judices intercedant pro reis : rationem de hoc dubitandi inter alias hanc dedit : « Nunc, ut mores nostri sunt, et sceleris pœnam cupiunt sibi homines relaxari, et id, propter quod scelus admissum est, possidere. » Augustinus respondet, « se nec dicere, nec sentire, nec decernere interveniendum esse pro aliquo, ut quod scelere abstulit, sceleris impunitate possideat : sed ut remissa injuria, quod injuriose abstulit reddat. » Jam hæc nobis optime favent. Sed inspiciamus reliqua. « Sed non ideo, » subdit, « debet judex vendere justum patrocinium, aut testis verum testimonium, quia vendit advocatus justum patrocinium, et jurisperitus verum consilium. Illi enim inter utramque partem ad examen adhibentur; isti ex una parte consistunt. Quum autem judicia, et testimonia, quæ nec justa, nec vera vendenda sunt, iniqua, et falsa venduntur, multo sceleratius utique pecunia sumitur, quia scelerate etiam quamvis a volentibus datur. » Hinc facile est sic argumentari. Non potest judex vendere justum judicium, nec testis verum testimonium; et si pecuniam acceperint, ea retineri nequit. Sed ex Aug. multo sceleratius est pecuniam iniquo judicio sumere pro iniquo judicio, falsoque testimonio. Ergo ea multo minus retineri potest. Nec regerant, etsi sceleratius ea pro injusto accipiatur, non tamen inique accipi, ut non possit retineri. Nam ex contextu hoc effugium refellitur. Agit Augustinus de pecunia, quæ « scelerate ablata non debet reddi, remissa injuria. » Ergo etc. Deinde quum fateantur omnes pecuniam non posse juste retineri, quoties datio, et acceptio pecuniæ est per se illicita, hic pronunciat Augustinus et dantem « scelerate » dare, et sumentem « sceleratius » accipere : rationem autem dat exemplo advocati, et judicis; quorum primus, non secundus vendere potest justum patrocinium, quia ille pro una parte, iste pro utraque adhibetur; hinc ille dat rem, quam dare non tenetur, ac proinde potest accipere pretium; iste dat rem, quam jam dare, ut sui officii partes expleat, tenetur; judicium enim, ut judicium, non potest esse ex natura sua uni parti addictum. Ergo injustum pro judicio, ut judicium est, et ut præscindit a justo, et injusto, ab una parte pretium accipere : sique accipiatur, retineri nequit. Damnata proinde merito est ea propositio 26. ab Alexandro VII. « Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. » Obruamus tamen omnes adversarios aliis ejusdem Augustini testimoniis clarissimis, quibus fidendum nobis esse omnino ducimus. Ibidem consequitur sic : « Ille tamen solet tamquam male sibi ablatam pecuniam repetere, qui justum judicium emit, quoniam venale esse non debuit : qui vero pro iniquo judicio dedit, vellet quidem repetere, nisi timeret, vel puderet emisse. » Quid hæc denotant? Sed insuper eadem ep. c. 6. n. 25 : « Quis tandem, » innuit, « advocatus, aut ex advocato ita vir optimus reperitur, qui suscepto suo dicat : recipe quod mihi, quum tibi male adessem, dedisti, et redde adversario tuo, quod, me agente, inique abstulisti? Et tamen quem prioris non rectæ vitæ rectissime pœnitet, hoc etiam facere debet; ut si ille, qui inique litigavit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, ejus tamen iniquitatis nolit iste habere mercedem : nisi forte restituendum est alienum, quod per furtum clanculo aufertur, et restituendum non est quod in ipso foro, ubi peccata puniuntur, decepto judice, et circumventis legibus obtinetur? Quid dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges, et judices reddi jubent? Hæc, atque hujusmodi male utique possidentur, et vellem restituerentur» etc. Præclara verba iis, quibus attinet, attente retinenda; nobis autem apertissime suadentia quidquid nunc pro assertione positum est. Quid sit consequens ipsi viderint adversarii, quibus demum sic ait Angelicus etiam Doctor (1) : « Ex injuste acquisitis per furtum, vel rapinam non potest fieri eleemosyna, sed restitutio fieri debet : injuste

(1) 2. 2. q. 32. art. 7. in conc.

vero, quæ quis per simoniam, aut subversionem justitiæ accepit, in eleemosynas elargiri tenetur : ex turpi lucro vero eleemosyna fieri potest, si velit qui adquisivit. » Sed pactum omne contra justitiam subversionem justitiæ continet. Ergo non solum lucrum expressa lege reprobatum, velut simoniacum, sed lucrum omne ex omni pacto contra justitiam quamcumque habitum retineri nequit. De aliis, quæ non sint contra justitiam, quidquid dicant alii, dicimus nunc coronidis loco, præstare ut restitutio universe præcipiatur a confessariis, tum quia dissentientibus hac super re doctoribus, ad eam forte hujusmodi homines obligantur in conscientia sive naturali, sive positivo jure; tum præsertim quod hac pœna digni sint qui ex iniquitate lucrantur, hoc quo remedio indigent, ne lucro illecti ad relabendum facile inclinentur.

CAPUT XIV.

PRÆCIPUÆ CONTRACTUUM SPECIES : ET PRIMO PROMISSIO, DONATIO, TRANSACTIO, FIDEJUSSIO, ASSECURATIO, PIGNUS.

Recolendum hic iterum contractus aliquando latiore significatione, strictiore aliquando accipi : alios autem nominatos dici, alios innominatos : quosdam consensu, quosdam verbis; nonnullos scriptura, re ipsa nonnullos perfici. Inter contractus latiore significatione recensentur ii, sive in quibus ex una tantum parte existit obligatio, ut promissio et donatio; sive in quibus fit obligationis solutio ex consensu partium, nimirum acceptilatio et transactio. Isti verbis etiam perficiuntur; et nexum habent quoque cum stipulatione, ad quam refertur fidejussio quacum affinitatem habet quamdam assecuratio; pariter ad stipulationem revocatur sponsio, ac ludus. Contractus strictiori modo accepti, et nominati etiam, qui consensu perficiuntur, sunt emptio, ac venditio ; locatio, et conductio, societas, atque mandatum. Ad quos revocantur census, emphyteusis, feudus. Contractus, qui re perficiuntur, mutuum, commodatum, depositum, pignus, quibus addunt precarium, et permutationem, cui accedit cambium. Contractus nomen tribuitur etiam ultimis voluntatibus, testamentis, donationibus causa mortis, codicillis. Adsunt et quasi contractus, etsi aliqui eorum contractus dicantur, nempe compromissum, tutela, cura, negotiorum gestio, etc. Accedamus jam ad singulos, sed brevius loquamur de minoribus ; longius de majoribus contractibus : his enim probe intellectis, facilius detegentur fraudes, quæ in alios irrepere possunt.

Et primo quidem promissio est pactio, qua quis data fide se alteri obligat ad aliquid ei gratuito præstandum. Hinc necesse est promissionem acceptari, ut valeat, sitque contractus, et obliget sub mortali, si sit de re gravi, ac ex justitia. Ut autem sic valeat, sufficit acceptatio etiam promittenti ad huc incognita. Per eam non transfertur dominium, sed solum præbetur jus in rem. Si quædam solemnia requirantur a jure, observanda sunt, ut etiam in conscientia valeat promissio : aliter poterit quidem obligare naturali obligatione, sed nullam ex ea actionem dabunt jura civilia. Hic agitur de contractu presse accepto : unde standum est juri. Causæ, quibus promittens liberatur a promissione, sunt inutilitas rei promissæ ob advenientes circumstantias, ad quam reducitur, si facta foerit noxia, impossibilis, illicita ob quasdam leges, etc., cessio promissarii, qua obligatio remittitur : injuria istius facta promittenti : sunt quoque, si res pereat sine promittentis culpa, quum ea nominatim promissa est : si commutatio personarum, aut negotiorum supervenerit talis, ut prudenter judicari possit promittentem pro hujusmodi statu obligare se noluisse : sed notandum ad hanc status commutationem rite dijudicandam illas tantum conditiones spectari debere, quæ sunt rei promissæ extrinsecæ, non quæ annexæ sunt : unde qui vovit castitatem, licet postea in adimplendo voto tentationes graves experiatur, quas si prævidisset, non vovisset, adhuc voto tenetur ; at qui pollicitus erat pecuniam, et ea ob improvisam necessitatem indiget, non tenetur. Sic de ceteris.

Donatio est actus, quo rei alicujus dominium gratuito in alium transfertur. Alia realis, quæ rei traditione; alia verbalis, quæ fit solis verbis ; alia absoluta, qua statim res transfertur in dominium alterius, ut donatio inter vivos ; alia conditionata, qua differtur translatio dominii, ut donatio causa mortis, qua donans tantum post mortem vult alterum fieri rei dominum, idque sub conditione nisi donatio revocetur ante mortem. Multa de donationibus jura statuunt : quædam præcipua adnotabimus. Quatuor

requiruntur pro validitate donationis : ut donator sit ad donandum habilis, in quo locorum consuetudines consulendæ : ut donatarius recipere non prohibeatur, nam a pupillo tutor, a novitio conventus, etc., accipere prohibentur : ut res, quæ datur, dari permittatur, eo saltem modo, quo datur, unde in fraudem creditorum donatio facta est invalida., etc.: ut demum donatio certis vestiatur formalitatibus, inter quas insinuatio, quia donationes ignotas non esse omnium interest, nisi sit donatio pecuniæ de manu ad manum facta ab iis, quibus hæc non vetatur, ut vetatur uxor erga maritum etc. Jure autem civili donatio excedens quingentos solidos, quoad excessum, invalida est, nisi insinuetur. Præterea in ditionibus invictissimi Sardiniæ Regis *dovranno altresi, oltre l'essere insinuate, pubblicarsi con decreto giudiciale all' albo Pretorio del domicilio del donante, e di quello del luogo, dove esisteranno i beni donati* (1). Revocari inter vivos donatio potest ob ingratitudinem donatarii non adeo levem : quum filii sine consensu parentum saltem tacito nubunt ; quum nascitur alia proles, aut legitimatur per matrimonium, etc. Revocatur etiam quum facta est contra officium pietatis parentibus aut liberis debitæ. Irrita est pariter omnium bonorum donatio inter vivos etc. Alia plura de donatione habentur apud Jurisconsultos.

Transactio est pactio non gratuita de re dubia. Dicitur non gratuita, quia uterque transigens ad controversiam componendam aliquid remittit de jure suo putato, seu præsumpto. Dicitur de re dubia, quia inique transigeret qui certus de alterius jure esset. Quod si dubium non ipso consensu partium inter se componitur, sed judicio arbitri, quem elegerint, dicitur compromissum. Ubi facta est transactio, non est amplius quærendus locus restitutionis in integrum, quia sponte se committentes eventui qui transigunt, de ulla læsione queri non possunt, nisi ea tam enormis fuerit, ut doli præsumendi occasio detur.

Fidejussio est contractus, quo quis alienam suscipit obligationem, adeo ut principali debitore non satisfaciente, ipse pro ea satisfacere teneatur. Hinc fidejussio, utpote contractus accessorius, non potest ultra extendi, quam ipsa principalis obligatio. Non potest pariter conveniri fidejussor antequam creditor a principali debitore solutionem debiti exegerit : nisi fidejussor juri suo renuntiaverit, vel se fidejussorem negaverit, vel principalis sit absens, ita ut conveniri non possit, aut in territorio bonis careat. Tenetur autem fidejussor ad solvendum ante sententiam judicis, sicut ipse debitor. Si multi sint fidejussores; si inter eos multos aliquis solvendo sit impar, ceteri in solidum tenentur : oportet tamen omnes conveniri a creditore, nisi huic devisionis beneficio renunciaverint. Quod si unus, aliis inconsultis, solverit, non in alios, sed in solum debitorem jus, et actionem habet, nisi se creditoris juri subrogari curaverit. Sua jura proinde habet fidejussor. 1° Agere potest in debitorem ut reddat sibi quidquid solvit, et quidquid damni passus est. 2° Cogere potest creditorem ut sibi cedat omnem actionem cum personalem, tum hypothecariam, quam in debitorem habet. 3° Non manet obligatus si creditor vel novum ineat contractum circa rem fidejussam ; vel debiti petitionem suo tempore specifice expresso neglexerit. Inquiritur autem hic an fidejussor licito possit exigere pretium a debitore pro præstanda fidejussione. Aliis negantibus ; adfirmantibus aliis, sufficiat nobis ponere tutius esse, et proborum praxi magis accommodatum, ut fidejussor, ob magnum usuræ periculum, nihil unquam exigat, nisi propter aliquod damnum vere emersurum aliquid etiam pretii convenerit. Inquiritur etiam qui fidejussores esse queant. Respondetur prohiberi solum a jure milites expeditionis tempore ; pupillos, et minores absque curatore, filiosfamilias pro lococum varietate.

Assecuratio est contractus, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligans sese ad eamdem compensandam, si pereat. Differt fidejussione, quod fidejussor obligationem accessoriam suscipiat ; assecurator autem incerti exitus periculum directe sibi assumat. Porro quum susceptio talis periculi sit pretio æstimabilis, « exigere, et recipere aliquid ut pretium periculi, non est usura, sed licitum, » ait S. Antoninus. Conditiones tamen hæ requiruntur. 1° Ut pretium exigatur juxta proportionem periculi, attenta æstimabilitate rei, quæ assecuratur. 2° Ut periculum vere subsit, saltem probabiliter. 3° Ut si res pereat, transeat in jus assecuratoris, dummodo satisfaciat assecuratorio. Si constat rem in tuto esse, non potest assecurari.

(1) Cod. Victor. lib. 5. tit. 13. § 2.

Pignus affine præcedenti contractui est et ipsum contractus, quo ad securitatem debiti res aliqua creditori traditur, post solutionem restituenda. Differt ab hypotheca, quod in hac res non tradatur, sed obligetur tantummodo : unde pignus fit in mobilibus, hypotheca fieri et potest in immobilibus. Tenetur qui accipit pignus ad illud servandum, et curandum ne pereat, aut deterius fiat ; quumque agatur de contractu utrinque utili, tenetur de culpa levi (quæ quid sit infra dicetur, ubi de restitutione), non de levissima ; multo minus vero de casu fortuito, nisi aliqua præcesserit ad hoc conventio, aut in culpabili mora restituendi fuerit. Secundo tenetur etiam non uti pignore nisi consensu oppigneratoris : fructus autem, quos ex pignore, vi ejus contractus acceperit, in sortem computare debet. Tertio tenetur ad reddendum pignus statim ac solutum fuerit debitum : nec potest ipsum vendere, nisi debitor in mora solvendi fuerit, eoque prius monito : quod si pluris vendat, quam debitum sit, excessum debet restituere debitori. Accedit hisce pactum legis commissoriæ, quod fit, quum datur pignus ea lege, ut si debitor intra statutum tempus non solvit pignus pro debito, fiat id creditoris ; aut ipsi creditori ita obligatum maneat, ut non amplius sit in potestate debitoris pignus recuperare, etsi pecuniam debitam solvere sit paratus. Pactum hoc reprobatum fuit leg. ult. cod. *de Pact. pign.* ex Constantino : « Quoniam inter alias captiones præcipue commissoriæ pignorum legis crescit asperitas, placet infirmari eam, et imposterum omnem ejus memoriam aboleri. » Et Innocentius III : « Quum igitur pactum legis commissoriæ sit in pignoribus improbatur, » etc. Eadem ferme quoad hypothecam. Sed is, qui hypothecam dat, suas quoque habet obligationes. Debet cavere, ne rem det in hypothecam, quæ non sufficiat pro multis, si adsint, solvendis debitis : nisi posteriores creditores id agnoscentes censeantur cedere juri suo. Debet deinde refundere creditori impensas, quas iste in pignoris conservatione fecerit. Nec potest rem hypothecatam vendere, nisi prius auctorem monuerit, etc. De feudo et emphyteusi jam diximus supra.

CAPUT XV.

CONTRACTUS DEPOSITI, COMMODATI, PRECARII, MANDATI, LOCATIONIS, CONDUCTIONIS, SPONSIONIS, ET LUDI.

Depositum est contractus, quo res aliqua expresse, vel tacite alterius custodiæ traditur, ut eam integram restituat. Dicitur tacite propter eos, qui ad rei custodiam tenentur ex officio, ut nautæ, caupones, etc. quando ipsis advertentibus deponitur res. Dicitur dari custodiæ causa, quia depositum secernitur a pignore. Obligatur autem depositarius ad rem servandam, et diligenter custodiendam ; ad restituendam sine mora deposcenti, nisi depositum sit quod dicitur sequestrum, aut fisco addictum, aut res furtiva, aut deposcatur ad abusum, vel perniciem publicam, aut sumptus pro rei custodia præstari recusentur. Obligatur etiam ad non utendum re deposita, nisi ex consensu vel expresso, vel præsumpto deponentis; secus valorem usus restituere debebit. At vero res deposita, si casu perit, domino perit : si culpa lata depositarii pereat, ipsi perit, et ad restituendum tenetur. Hic autem tenetur etiam (1) de culpa levi, si ob depositum aliquid sibi utilitatis, vel lucri advenerit. De culpa levissima tenebitur, si præcesserit conventio, vel mora restituendi, vel ipse sponte se ad custodiam obtulerit. Nec depositum retineri potest titulo compensationis : ita statuunt jura, a quibus tandem species depositi dicitur sequestrum, quum nempe vel auctoritate judicis, vel litigantium consensu res litigiosa committitur alteri, usquedum lite dirempta constet cui debeatur.

Commodatum est contractus, quo res, quæ usu non consumitur, ad solum usum gratuito conceditur cum conditione, ut præstituto tempore eadem numero res debeat reddi. Precarium vero est contractus, quo res utenda tamdiu conceditur, quandiu concedens voluerit : unde non in alio differt a commodato, nisi quatenus res quovis tempore repeti potest. Tenetur porro accipiens rem commodatam, ea uti tantum ad usus concessos : tenetur curam diligentem impendere in ejus conservatione, atque ad sumptus pro hac re ordinarios ; nam extraordinarii recidere debent in commodantem.

(1) Vide infra cap. 21.

Si in ejus solum commodum cedat commodatum, tenetur de culpa levissima : si par est utriusque utilitas, de culpa levi : si in solum commodum commodantis cedat, tenetur tantum commodatarius de culpa lata. Commodans tenetur rem suam non ante tempus præstitutum petere cum damno alterius, nisi æquale ipsi damnum immineat. Tenetur rei commodatæ vitium aperire, si adsit, ne illati damni sit causa. Precarium cessat ex ejus definitione quum placuerit concedenti : ejus etiam obitu : et quum alienatur in favorem alterius etc. Hæc ex juribus.

Mandatum est contractus, quo quis sibi obligationem assumit aliquid gratis agendi in commodum alterius. Hinc tenetur diligenter rem alterius gerere : nec prætergredi mandati fines : nec ullam mercedem exigere : nec occulta uti compensatione, nisi aliter constet, quod bene animadvertere debent confessarii, ut aditum præcludant occultis compensationibus. Mandans tenetur dare necessaria, et sumptus solvere. Qua culpa teneantur isti, dicetur ubi de restitutione.

Locatio et conductio est contractus onerosus, quo rei usus, vel fructus, vel personæ opera pro certo pretio, vel mercede ad tempus conceditur ab uno, ab alio accipitur. Tenetur locator efficere ut conductor re uti possit, et frui : non tenetur tamen de vi majori, ut si princeps domum locatam usurpet. Debet rei locatæ vitium aperire, sive defectus evidens sit, sive non. Cavere debet ne res, quam locat, in pravum usum, et a legibus vetitum conducatur. Minuendum pretium, si nullus, vel modicus fructus e re percipitur; et generatim consulendum æqualitati. Debet præstare necessarios sumptus rei reparandæ, et utendæ, exceptis alimentis animantis : ut et vectigalia, et alia onera rei annexa, nisi aliter conventum. Nec potest rem locatam ante tempus repetere, nisi culpa adfuerit conductoris, aut casus repentinus, ut incendium, pernicies imminens locatori etc. Conductor vero tenetur rem probe curare, et custodire : ea uti solum eo modo, quo conducta est : pretium solvere condicto tempore : nec ante præfixum tempus rem remittere, nisi ex causa legibus probata. Tenetur de dolo, culpa lata, et levi, non sua tantum, sed et sublocatariorum, et famulorum. De locatione operarum, et operariorum dicendum 1° teneri locatorem ex justitia bene operantibus stipendium elargiri : non bene operantibus non debetur integrum, nec operarius in conscientia plus exigere potest, sed pro æstimatione laboris. 2° Dum voluntati domini, quoad stipendium, se derelinquunt locatarii, tenetur dominus reddere proportionatum labori, habita ratione circumstantiarum. 3° Si non per locatarium stat, ne laboret, sed per conductorem, tenetur hic dare mercedem ac si laboraverit. Si steterit per casum fortuitum, tenetur locatarius pensionem remittere. 4° Ad hæredes transit eadem obligatio locatarii. 5° Dum vili adeo pretio se famulus locavit, dominum instar rogando, ut acceptaretur, vile pretium tenetur hic solvere, nisi dominus eo non indigens, ipsum non tam gratia sui, quam gratia ipsius, et ad magnam ejus instantiam acceptasset ; tunc enim multo vilius quod libuerit, pretium dare poterit. 6° Si dominus absque causa servum dimittat, ex causa, inquam, proveniente a parte servi, dimittatque ante condictum tempus, debet integrum ei stipendium solvere, nisi servus eo tempore servierit alteri. 7° Tempore morbi, sua non lucratur servus stipendia, nisi aliter conventum. 8° Si in locatione sui locator se notabiliter quoad mercedem deceperit, ita ut labori hæc non æquivaleat, conductor tenetur in conscientia stipendio ipsius adjicere proportionaliter ad laborem ; nisi fraus ex parte operarii interveniat, etc.

Sponsio est contractus, quo duo, vel plures de rei eventu, aut veritate concertantes invicem promittunt victori præmium. Licitum dicunt hunc contractum theologi cum suis conditionibus : ut 1° sponsio non sit de re turpi, vel legibus vetita, et odiosa; 2° sit ex laudabili proposito fine, non ex fine cupiditatis, vel vanæ gloriæ ; 3° utrique certanti eventus sit dubius, et incertus Quod si certum se unus asserat, et alter nihilominus spondere velit, cum multis dicere possumus eum hoc ipso juri suo renuntiare, tumque posse alium certare, et quod lucratus fuerit retinere : quippe videtur alius sciens, et prudens velle perdere, et consequenter donationem facere. 4° Requiritur ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo contenditur ; secus nullus est contractus.

Ludus dupliciter sumitur, 1° prout est artificiosi oblectamenti genus ad animi vires reficiendas institutum. 2° Ut est quidam contractus inter collusores, quo unus periculo

rei suæ perdendæ se exponit spe lucrandæ rei alterius similiter expositæ ; et triplex distinguitur : unus, qui fortuna, ut vocant, regitur ; alter, qui industria. Tertius, qui partim fortuna, et partim industria. Loquamur antea de ludo, ut est animi oblectamentum. Ut ludus honestus sit, et licitus, necesse est, ut animi oblatio non requiratur finaliter propter se. Sicut enim delectatio cibi, et potus propter se finaliter quæri, et amari non potest absque peccato, prout Ecclesia definivit ; ita a pari. 2° Ut prædicta oblectatio non quæratur in rebus turpibus, vel nocivis. 3° Ne totaliter gravitas animæ resolvatur. Hæc ex S. Thoma. S. Ambrosius autem ait : « Caveamus, ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi concentum quemdam bonorum operum. » Et Tullius : « Sicut queris non omnem ludendi licentiam damus, sed eam, quæ ab honestis actionibus non sit aliena, sic in ipso joco aliquid probi ingenii lumen eluceat. » 4° Ex eodem Tullio « congruat personæ, tempori, et loco, et secundum alias circumstantias debite ordinetur. » Hinc illicitus ludus cuique Christiano viro, si ex nimio affectu quæratur ; si nimia jactura temporis ; si periculo vitæ, et bonorum etc. Vel si fiat cum fraude, cum periculo rixandi, blasphemandi, maledicendi, pugnandi, murmurandi, etc. At hæc omnia cadere etiam possunt in ludum, qui et oblectamentum, et contractus esse uno, eodemque tempore potest. Jam vero, etsi licitum hunc ludum ex natura rei concedamus, illicitum tamen ex adjunctis plura faciunt : 1° Illicitum est ludere ratione personæ, si aut alienare non potest ; aut eam genus tale ludi graviter dedeceat ; 2° ratione loci, aut temporis ; 3° ratione rei quomodocumque turpis, et illicitæ ; 4° Ratione periculi non solum vitæ, sed et jacturæ immoderatæ, rixæ etc ; 5° ratione cupiditatis in lucrum avidius inhiantis. Et quidem quæritur a Theologis num ludus, qui sit solum gratia lucri captandi, sit peccatum, et quale. Graviores autem auctores id adfirmant, ac probant ex eo quod ludus natura sua non in lucrum, sed in honestam animi remissionem tendat. Sed qui in ludo lucrum intendit præcipue, et per se, non minus in culpa est, quam qui solam consectatur voluptatem in comedendo, etc. Quare etiam sequitur, si cupiditate notabilis lucri trahatur quis ad ludum, mortale peccatum ab ipso admitti, ut inquiunt theologi. Licet enim appetitio lucri ex se non sit mala, tamen quum in ludo notabile lucrum fieri nequeat sine gravi alterius damno, caritas prorsus vitare videtur, ne quis lucrum expetat cum alterius notabili damno necessario conjunctum. Nec valet dicere non esse peccatum ordinare mediam ad finem, qui utilis sit, si finis utilis est. Lucrum est finis licitus. Ergo etc. Hanc opinionem improbat S. Thomas, ubi statuit ipsammet mercaturam, « quæ est propter lucrum quærendum, quamdam turpitudinem habere, quia deservit cupiditati. » Eam quidem licitam reddit publica, vel privata utilitas : sed ludus suapte natura institutus non est, nisi ad recreandum animum, quoties, et quantum indiget recreatione : hic finis est ludi, non locorum. Ergo lucrum perturbat ordinem, et detorquet ludum a fine suo. Verum est gravi statim culpa non esse damnandum illum, qui accidentaliter, et præter consuetudinem aliquid pecuniæ etiam principaliter propter lucrum in ludo impenderet. Sed qui in consuetudine ludendi principaliter propter lucrum versantur, a gravi culpa non sunt excusandi.

Illicitum ratione cupiditatis vidimus ludum. Videamus quomodo illicitus fiat ratione personæ, et rei. Porro aleæ ludus (nimis frequens) jure civili, et ecclesiastico etiam laicis interdictus est : quanto magis clericis, religiosis etc. Nomine autem ludi hujus veniunt alii, qui fortuna etiam magis quam arte reguntur, quique in jure communiter intelliguntur sub nomine alearum. Constat hoc ex leg. 2. et 3. Dig. *de Aleat.* authent. *alearum*, Cod. *de aleat. et aleat. casu :* nec non ex can. *Episcopus* dist. 35. exque can. 79. concilii Illiberit. : « Si quis fidelis alea luserit, post annum poterit communione reconciliari. » In quæ observat, quos non supra, S. Raymundus sic : « Peccatum eorum, qui aleæ deserviunt, mortale est, quum tales pœnæ non sint imponendæ pro levi crimine. » Clericis autem ludo aleæ speciatim interdictum est can. *Clerici* 2. *de vit. et honest. Cleric.* « Ad aleas, et taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint. » Can. vero *Episcopus* dist. 35. citato, alea cum ebreitate conjungitur, et sive illi, sive isti deservientes episcopus, presbyter, diaconus damnari, seu deponi jubentur. Subdiaconus autem, vel lector, vel cantor similia faciens communione privatur. Sed concilium Tridentinum quæ alias de clericorum vita, et honestate, de aleis, etc., a summis

Pontificibus, et sacris conciliis sancita fuere, observanda constituit : quod sane indicat quantum allatæ leges in conscientia obligent, et, quacumque non obstante consuetudine, vim adhuc suam obtinere debeant. At vero perperam confugitur ad eamdem consuetudinem, quæ in hac, qua de agimus, quæstione, ut in aliis, lapis est offensionis et scandali. Consuetudo contraria non præscribit contra legem, quum lex ea a saniori multitudinis parte observari pergit. Consuetudo non præscribit contra legem, quum legislator reclamat : atqui ex Tridentino omnes antiqui, et recentes legislatores in clericos pro hac re invehuntur. Ergo quid dicendum de clerico publicis in popinis ludo incumbente, vel ei tantum præsente? Audiant hujusmodi, præter adductas auctoritates, Innocentium III. can. 16. conc. Lateran. IV. « Clerici ad aleas, et taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint; » ubi Glossa : « Hic prohibetur Clericis non tantum ludere, sed ne intersint ludo. » Et authent. *de sanct. Episc. et Cler.* : « Interdicimus sanctissimis episcopis, presbyteris, et diaconis, et subdiaconis, lectoribus, et omnibus aliis cujuslibet venerandi Collegii, aut schematis constitutis ad tabulas ludere, aut aliis ludentibus participes, aut inspectores fieri, aut ad aliquod ejusmodi spectaculorum spectandi gratia venire. » Quare optime id ipsum plura sanxere concilia Provincialia, Mediolanense, Remense, Burdigalense, Bituricense, Aquense, Mexicanum, Aquileiense, etc., pluresque vigilantiores episcopi, etc., suis in Diœcesibus etiam sub reservationis pœna sœpe innovarunt. Si rationes quæras, innumeras habes : jacturam temporis, dissipationem, neglectum proprii status, scandalum verum, spretum divinorum, imminutionem caritatis, ac multa alia, quæ hinc necessario, et heu nimis frequenter consequuntur.

Sufficiat in hisce, nec inaniter, sic immoratos non fuisse, ut tandem accedamus ad aliam quæstionem, quid dicendum de lucro ex vetito ludo acceptum? Respondemus cum S. Thoma ex quadruplici potissimum capite iniquum fieri illud lucrum, nec adeo re ineri posse, « Circa illa, » ait Angelicus Doctor (1), « quæ per aleas acquiruntur, videtur aliquid illicitum esse ex divino jure, scilicet quod aliquis lucretur ab his, qui rem suam alienare non possunt; sicuti sunt minores, et furiosi, et hujusmodi : et quod aliquis trahat alium ex cupiditate lucrandi ad ludendum; et quod fraudulenter ab eo lucretur. Et in his casibus tenetur ad restitutionem. » En jam tria illiciti hujusce lucri capita, ob quæ iccirco tenetur ad restitutionem qui lucratus est in ludo a filiofamilias, ab uxore, a Religioso majorem summam, quam quæ prudenter judicari possit liberæ ipsorum dispositioni permissam fuisse a patre viro, Prælato. Nec solum contra justitiam peccant Religiosi ludentes pro re pretio æstimabili, sed etiam contra votum paupertatis (etiamsi ludant cum confratribus) utpote a quo ipsis non permittitur jacturæ exponere, sicuti et in usus non necessarios, vel utiles, res sibi concessas : nec earum usus ipsis permittitur, nisi dependenter a licentia superioris, quæ præsumitur solum esse cum moderamine, et ad necessariam, et solam animi relaxationem, etc. Tenetur etiam restituere quisquis lucri cupiditate alium per coactionem, vel per artes coactioni æquiparandas impulit ad ludendum; qui per fraudem lucrum fecit, ad quam reducitur etiam inæqualitas ludentium propter inæqualitatem peritiæ bene notam : quamvis si major peritia incertum reddat eventum, aut admonitus alter adhuc ludere velit, restituere in hoc casu non tenebitur lucrans, si aliæ non defuerint ludo conditiones. Superest quartum caput, ob quod illicitum lucrum dicit, ubi supra, S. Thomas, qui sic : « Aliquid autem videtur esse illicitum ex jure positivo civili, quod prohibet universaliter tale lucrum. Sed quia jus civile non obligat omnes, sed eos solos, qui sunt iis legibus subjecti, et iterum per desuetudinem abrogari potest, ideo apud illos, qui sunt hujusmodi legibus obstricti, tenentur universaliter ad restitutionem qui lucrantur, nisi forte contraria consuetudo prævaleat. » Hinc 1° ubi leges vigent ludum non prohibentes modo, verum et ipsum ludi contractum irritantes, restitui debet lucrum etiam ante sententiam judicis. Hinc 2° ubi leges ipsum contractum non prorsus irritant, sed, ut Romanæ leges, decernunt solummodo victorem condemnandum ad restituendum lucrum competente actione repetitum, non videtur victor teneri ad restitutionem ante sententiam judicis. Hinc 3° ubi leges hujusmodi vigent, potest qui solvit tuta conscientia solutum legitime repetere. Hinc

(1) 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2.

4° ut res magis innotescat, accedit hisce consectariis et illud, quo dicunt communiter, retineri posse quod, sine vi, sine fraude, sine inæqualitatis, impotentiæ, aliisve hujusmodi impedimentis a legibus constitutis, ludo etiam vetito, et non irritato per leges adquisitum est. Et ratio est, quia ludi prohibitio cum quidem reddit illicitum, non tamen (ubi non invalidatur) invalidum; contractus autem ludi ex natura rei nec est invalidus ; etsi multa illicite fiunt, quæ tamen facta tenent ; ac quamvis pariter qui talis ludo aliquid perdidit, potest illud (ubi favent leges) in judicio repetere. Nec omittendum quod sæpe evenit in iis, qui ludo vetito ludunt, credita pecunia ; de quibus controvertitur an teneantur ad solvendum. Negant nonnulli 1° quia leges statuunt ut victus non cogatur solvere, 2° quia, ut diximus, cui conceditur actio ad repetendum, a fortiori conceditur exceptio ad non solvendum : talibus vero conceditur actio ad repetendum. Ergo. Sed adfirmant alii, nisi is, qui perdidit, requirat judicem pro debiti sui solutione, vel nisi alius sit patriæ suæ usus, vel lex specialis annulans talis ludi obligationem, prout est in Gallia, et in pluribus Hispaniæ locis. Ratio est, quia, ut supra etiam diximus, qui tali ludo lusit, ubi non est talis lex, vel consuetudo, valide lusit. Ergo contraxit obligationem. Et confirmatur 1° sicuti qui valide lusit, non potest ante sententiam judicis solutum repetere, nec occulta uti compensatione, ut communiter fatentur Doctores ; ita nec potest ante sententiam non solvere. Si enim ante sententiam posset non solvere, posset et solutum repetere ; eo quod alter non posset id retinere, ut pote absque jure acceptum : quomodo enim jus habet ad solutionem, si alter habet jus ad non solutionem? 2° Leges objectæ pœnales sunt : pœnam vero nemo subire tenetur nisi post sententiam. Et sicut leges illæ victo non concedunt privatam soluti repetitionem, ita nec privatam concedunt non solutionem : unde quum dicunt ; victus non cogatur solvere, subauditur « a judice » pro quanto victori in foro judiciali non concedunt actionem. Et sic patet solutio ad objectiones.

CAPUT XVI.

CONTRACTUS CAMBII, CENSUS, SOCIETATIS. DE ULTIMIS VOLUNTATIBUS.

Cambium est permutatio pecuniæ unius cum alia facta cum lucro campsoris, qui nummularius, bancarius, colibista etiam dicitur. Aliud est verum, seu reale, quod vere celebratur : aliud fictum, quod et siccum, quum permutatio fingitur. Reale dividitur in manuale, seu minutum, quo præsens pecunia de manu ad manum pro alia mutuatur : in locale, seu per litteras, quod fit in loco distanti : in temporale, seu quod Lugdunense vocant, quo nunc pecunia numeratur, ut post condictum tempus, veluti post tres aut quatuor menses, vel in futuris nundinis eadem cum lucro reddatur. Jamvero cambium reale, seu locale licitum esse constat 1° ratione officii cambiendi, quod in utilitatem aliorum impenditur etiam cum proprio periculo, et impensis, lucroque cessante, ac damno emergente etc. 2° Ratione majoris estimationis, seu valoris pecuniæ in loco, ad quem campsor eam virtualiter trajicit ; unde lucrum trajectionis exigi potest, fatentibus omnibus. 3° Sic ait (1) S. Thomas : « Ars campsoria de se est justa, et est ratio, quia illud plus, quod accipitur a campsoribus in tali permutatione monetæ, non accipitur ratione monetæ, quæ de se est invendibilis, sed ratione periculi, vel interesse, ut subveniatur salariis pensionum, domorum, ministrorumque, et laboribus, et expensis in arte necessaria, et licita, ne frustra ponant operam, et sudorem suum in re licita ad utilitatem aliorum. » Nihilominus, quia ad palliandas usuras sæpe adhibetur cambium, illicitum fit sæpenumero, et usurarium, quale dicunt esse cambium siccum, Lugdunense, etc. Et hoc quia 1. non licet campsori exigere lucrum majus eo, quod lege, aut legitima consuetudine fuerit invectum ; 2. quia retinendum semper præ oculis est sola ratione dilatæ solutionis nihil exigi posse. Nam, ut inquit D. Thomas (2), « expectatio pretii solvendi habet rationem mutui ; unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui, quod pertinet ad rationem usuræ. » Hæc generatim statuimus, qui-

(1) Op. 73. *de Usur.* c. 13.
(2) 2. 2. q. 78. a. 2. ad 7.

bus sibi consulere debent qui cambium fingunt ut usuras accipiant, quas mutuo se accipere non posse sciunt, ut evenit in cambio cum recambio, quod ita fit. Titius, ex. gr., Taurini indigens aureis mille, petit eos mutuo a Sempronio campsore. Hic recusat mutuum, et offert cambium, ex. gr., Placentiæ, ubi scit quidem non indigere Titium pecunia, nec ibi habere qui eam accipiat, vel qui reddat; sed offert ipse Sempronius suum ibi degentem Procuratorem, qui pro altero respondeat, eamdemque sibi pecuniam per recambium solvat. Sic Sempronius mille aureos a se Taurini datos Titio sub specioso titulo cambii localis, Taurini quoque recipit, sub titulo recambii, cum lucro tam cambii, quam recambii. Prorsus esse illicitum hunc contractum et speculative, et practice docent saniores theologi, quia hic non cambium, sed vere mutuum peragitur cum usura. Quod idem docent de cambio ad nundinas sic dicto quia datur pecunia restituenda in certis locis, ubi ter, aut quater in anno nundinæ celebrantur; hæcque restitutio eo major esse debet, quo longius interfuit tempus: quo in casu quum ob solam dilationem solutionis auctarium accipiatur (nec enim damnum emergens, vel lucrum cessans hic pati solent mercatores hac ipsa de causa, quum hoc faciant quoties otiosa abundant pecunia), hinc vere ait S. Antoninus (1) : « Campsor committit usuram, si principaliter intendit exercere tale mutuum, quod cambium vocat, non ut serviat, sed ut magis lucretur : quia magis per viam illam lucratur, quam per viam negotiationis; et intenti lucri ex mutuo implicito, vel explicito facit usurarium. »

Census est jus percipiendi annuam pensionem ex re, vel persona alterius utili, vel frugifera. Alius est reservativus, quando quis, translato in alterum rei suæ dominio utili ac directo, reservat sibi pensionem quotannis solvendam, seu jus ad illam : consignativus alius, quando quis, retento rei suæ dominio utili, ac directo, super eam, vel super personam suam consignat alteri jus percipiendi annuam pensionem, obligando se, vel rem suam ad eam solvendam. Reservativum esse licitum nemo negat : de consignativo est quæstio : hicque iterum dividitur in realem, quo censualista (ille nempe, qui jus sibi comparat) emit a censuario (eo nempe, qui obligationem solvendi in se suscipit) jus percipiendæ annuæ pensionis ex re fructifera, velut agro; quæ proinde res obligatur ad pensionem, ubicumque transierit : hicque contractus nunc jam licitus agnoscitur a Theologis : in personalem, qui immediate constituitur super ipsam personam obligationem sibi, ac hæredibus imponentem solvendi ex labore suo, vel etiam ex bonis suis, si habeat, certam pensionem : in mixtum, qui tam super rem, quam super personam immediate ponitur; et tales ordinarie sunt moderni census. Alius est insuper census pecuniarius, solvendus nempe in pecunia; fructuarius in fructibus; temporalis ad certum tempus; vitalitius ad vitam hominis; perpetuus in perpetuum; redimibilis ad tempus, et ad nutum cessans censualistæ, vel censuarii, vel utriusque; irredimibilis est, qui non potest redimi. Jam hic potissimum inquiritur an licitus sit census personalis. Et quidem contra eum lata est a S. Pio. V. bulla *Cum onus*, a qua eruitur «census constitui nullo modo posse nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera» etc. Ubi itaque viget hæc Constitutio, prohibitus censeri debet, et illicitus personalis hic census : nam ex Benedicto XIV, « ingenue fatentur auctores, qui sensum personalem ejus natura perspecta, ab usuræ suspicione vindicant, eum licite fieri non posse, ubi præfata Pii V. Constitutio est recepta » etc. Ergo in locis, ubi Piana hæc Constitutio non viget, licitus erit personalis census, dummodo persona, super qua constituitur, sit fructifera per industriam, vel per res suas. Multi, et certe graves id docent theologi, quorum argumenta hæc sunt præcipua. 1° Census iste approbatus est in concilio Constantiensi : a Nicolao V. in quadam extravaganti, qua Siculis concessit quod eorum personæ, perinde ac eorum bona, censu obligari possent; imo probatus est etiam in sacra Scriptura apud Esdræ cap. x. lib II, ubi filii Israel, qui fœdus cum Deo inierant, obligaverunt personas suas ad solvendam tertiam partem sicli in censum personalem pro ædificatione templi, et sacrificio sempiterno. 2° Lege et statuto imponi potest personæ obligatio solvendi quotannis determinatam quantitatem v. g. pro tributo, vel pro decima ecclesiastica, ut patet ex cap. *Apostolicæ*, et cap. *Pastoralis* etc. Potest idipsum testamento statui v. g. imponi hæredi obligatio personalis solvendi alteri annuam pensio-

(1) 3. p. tit. 8. c. 3. § *de negot.*

nem, leg. *Si legatum* Dig. *de ann. leg.* Potest denique quivis alteri donare jus annuæ pensionis super persona sua : ergo et vendi, et emi hæc ipsa per censum potest ; quia persona non minus per artem suam potest esse fructifera, quam ager, et domus : ergo etc. Idem probat usus quamplurium regnorum, in quo census isti vigent, ut in Galliis, in Belgio, etc. Nec nocet, quod dicunt, sicut in mutuo aliquid supra sortem accipi nequit, ita nec in hoc sensu, quid ad mutuum accedere videtur, et fieri usurarius contractus : nam disparitas adhuc est 1°, quia pecunia mutuo data communiter loquendo post tempus breve repeti potest, secus pecunia data ad censum. 2° Mutuans pacisci potest, ut si indigeat, reddatur statim pecunia : non sic censualista. 3° In mutuo nihil emitur, ut patet ; in censu emitur jus ad pensionem, et pecunia pro pretio data tam plene transfertur in dominium censuarii, ut possit eam nunquam restituere. Conditiones tamen exigit suas istiusmodi census, ut et realis. 1° Ex libero esse debet contrahentium consensu, et fide bona ; nec pluris vendatur, nec minoris ematur, quam valeat juxta morem loci, vel æstimationem lege taxatam etc. 2° Res, vel persona debet esse libera, ita ut nec censibus anterioribus gravata, nec aliis impedita oneribus pro censu dando sufficiat etc. 3° Res, vel persona debet esse fructifera vel in se, vel in aliquo adjuncto, vel reddere fructus idonea, ad quos jus emitur. 4° Ut si res censita pereat, vel sterilis evadat, census quoque pereat, pereatque jus pensionis in totum, vel ex parte, si res censita in totum pereat, vel ex parte ; quia naturale est ut pereunte fundamento, corruat ædificium etc. Sed adhuc animadvertendum, quod si census non sit pure realis, sed solum personalis, aut mixtus (quomodo fere nunc sensus creantur), pereunte re, quæ locum habet hypothecæ, debitorem nihilominus debere solvere juxta pacta, ex Sylvio. Hisce adde quod Martinus V. et Callixtus III. et Joannes XXII. ad hoc, ut contractus sit justus, conditiones sequentes requirunt. 1° Ut certa bona assignentur ; 2° ut pretium pro censu conventum integrum numeretur, ac persolvatur ; 3° ut venditori facultas integra relinquatur censum totum, vel ejus partes, quando placuerit, redimendi ; 4° ut venditor ad redimendum cogi nequeat ; 5° ut pereuntibus bonis censui subjectis, census pereat, ut supra. Similiter ex Pio V, ubi prohibuit census personales, declaratur 1° ut census fiat in re certa, immobili, et frugifera ex natura sua, 2° ut re pereunte, vel sterili facta, census pereat, 3° ut pretium in pecunia numeretur in ipso actu celebrationis contractus, præsente notario, et testibus, ita ut solutio fieri nequeat, anticipata, nec credita pecunia, 4° ut non fiant pacta obligantia ad casus fortuitos, vel limitantia facultatem, nec similia aliena onera adjungentia etc. Hocque ad præcavendas usuras ; quamvis tamen ex praxi constet non omnes hasce nec Romæ servari conditiones. Cæterum sensus irredimibilis, etsi jure naturæ licitus, pluribus in locis vetatur, ut in Gallia, in Belgio etc.

Contractus societatis est conventio duorum, vel plurium conferentium aliquid pretio æstimabile in quæstum, aut usum communem, et cum damno communi juxta proportionem. Justum faciunt hunc contractum hæ conditiones. 1° Negotiatio debet esse honesta ; 2° æqualitas inter socios servanda in omnibus proportionaliter ad id, quod confertur in societatem ; 3° pecunia collata in societatem subjacere debet periculo conferentis, ipsi peritura, si fortuito eam perire contingat ; 4° finita societate, et lucro proportionaliter diviso ad æqualitatem, sors, quæ extat, reddatur ei, qui contulit ; 5° pecunia vere conferatur in societatem, et negotiationem : si enim pecuniam conferens sciret nullam futuram negotiationem, non esset societas, sed mutuum, ex quo ultra sortem lucrum exigeretur usurarium. Hinc damnatur societas cum pacto ut capitale salvum sit domino ejus, lucrum vero commune. Ita Concilia plura, et ratio desumpta ex ratione ipsa nunc allata num. 3 et 5. Huic pravæ societati affinis est illa, quæ dicitur contractus trinus, de quo infra. Sed quæritur de societate illorum, quorum alter pecunias, alter operas suas collocat, quid de impensis factis pro bono societatis ab eo, qui operas ponit ? Respondetur solvendas ab omnibus sociis, nisi aliter conventum fuerit. Quid etiam de damnis ab uno sociorum perpessis, dum bono societatis incumbit ? Respondetur, si eorum remota solum causa societas est, velut si socio iter agente, res ejus dilabantur, etc., istius damnum unice esse : at si vi societatis damnum patiatur, velut si fures auferant quod de uno in alium asportat locum, quum ipse solum teneatur de culpa lata, et levi, damnum erit societatis. Quid dicendum etiam, si finita societate nullum sit lucrum, et restet

solum pecunia ab uno collata? An dividi debet inter eum, qui operas suas posuit? Respondetur negative 1° quia tantum jam perdit qui inutili negotiationi exposuit pecuniam quam qui operas; 2° quia qui pecuniam confert, majori periculo se exponit, imo duplici, et pecuniæ amittendæ, et lucri; ergo majus in casu hoc commodum sentire debet; nisi quoque aliter conventum. Quid de societate, in qua exigitur pignus pro securitate capitalis, si forte culpa alterius pereat? Respondetur licitum esse contractum, quia licitum est pariter conditiones, quæ opportuniores fuerint, addere societati : sed conditio addi potest, quam si alter sua culpa non servaverit, pecunia ei pereat. Ergo. Quid demum de societate animalium? Respondetur multa de hoc contractu tradi. Breviter dicendum hic contractum hunc licitum esse cum tribus conditionibus. 1° Ut si animalia sine accipientis dolo, vel culpa pereunt, non ipsi pereant, sed tradenti. 2° Ut accipiens animalia pascat, et accuratam lucri rationem reddat. 3° Ut in divisione proventuum servetur æqualitas cum proportione rei expositæ. Ex S. Antonino (1) nonnulla derivemus huc spectantia. « Quum quis dat rustico,» ait ille, « viginti capita, v. g., boum, vaccarum, ovium cum pacto, ut sint firma in numero, vel in pretio ipsorum in omnem eventum, si totum lucrum sit rustici, sicut est damnum, licitum est, quia idem est ac si mutuasset ei pecuniam, de qua emisset tot capita. Si autem vult partem lucri, salvo suo capitali, usura est, quia illud lucrum vult ratione mutui. Et si quis vellet hunc contractum soccidam (id est societatem) vocare, erit injusta, et obligabitur talis ad restitutionem. » Et infra : « Quum dantur oves cum isto pacto, quod ubi perirent, pro medietate pereant tradenti, et pro alia medietate recipienti, in omni casu; ubi autem non pereant, prius debeat tradens ex fructibus suum trahere capitale, et exinde sint communes, non videtur licitum ex eo quod recipiens pecora nimis gravatur. Nam ubi male fortunentur, ipse amittit duo, scilicet medietatem pretii pecorum, et laborem suæ custodiæ; tradens autem amittit unum, scilicet medietatem pretii pecorum. Ex quo igitur rusticus recipiens, seu conducens pecora, substat majori periculo, debet etiam plus participare de lucro. In societate itaque animalium, damnum procedens ex natura, pertinet ad tradentem; procedens ex culpa negligentiæ, vel dolo recipientis, pertinet ad recipientem; procedens ex fortuna, pertinet ad utrumque, quantum est ex ipso contractu. Secus est, si aliter pactum fuerit inter partes.... si pacta justa sunt, ut non gravetur magis una pars, quam altera » etc. Plura alia ad multos solvendos in hac materie casus habet S. Antoninus ibidem.

Ultimæ voluntatis nomine hic venit dispositio legitima, qua quis statuit quid de rebus suis post mortem fieri velit. Ejus species memorantur donatio causa mortis, de qua supra, et testamentum, quod definitur in jure voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit; et additur etiam a quibusdam, cum hæredis institutione, ad differentiam a reliquis aliis ultimis voluntatibus et dispositionibus. Accedit codicillus, qui dicitur minus solemnis testatorum, intestatorumque voluntas : legatum autem est delibatio hæreditatis, qua testator ex eo, quod universum hæredis foret, alicui quid collatum vult. Testamentum dividitur in scriptum, seu clausum, et nuncupativum. Clausum est illud, in quo testator scripto disponit de bonis suis coram testibus, quibus tamen non indicat quomodo disposuerit, sed declarat solum tali scripto ultimam suam voluntatem contineri, curatque ut Notarius, et septem testes in volucrum suum cum ipsius subscriptione, et ipsorum confirment. Nuncupativum est illud, quod viva voce, et sine scripto fit coram septem testibus. Hujusmodi testamentum alicubi vetitum est. Standum legibus locorum. Dividitur adhuc in olographum, quod propria scribitur testatoris manu; et solemne, quod a testatore dictatum, et a publica persona acceptum. Testari non possunt spurii, et omnes, qui rationis usu expertes sunt; vel jure naturæ, et gentium testari, ut et heredes fieri prohibentur, ut apostatæ, hæretici; et præsertim Religiosi paupertatis voto obstricti, etc. Hæredum genus triplex : alii necessarii, quorum si in testamento nulla sit mentio, irritum est jure communi : isti sunt filii legitimi, qui in legitima necessario parentibus succedunt. Quæritur autem quæ sit legitima? Respondetur, si filii non excedant numerum quatuor, esse tertiæ bonorum partis inter eos ex æquo dividendæ portionem. Si plures sint, semissis hæreditatis in æquales partes dividendæ portio, erit sin-

(1) P. 2. tit. 1. c. 7. § 39.

gulorum legitima. Alii hæredes sunt ab intestato, qui succedunt, ubi nullum est validum testamentum, ratione propinquitatis sanguinis. Alii demum sunt hæredes extranei, qui libere a testatore instituuntur. Hæres institutus tenetur adire hæreditatem tempore per leges statuto, vel per judicem, aut locorum consuetudinem. Intra tale tempus deliberare debent hæredes an acceptent hæreditatem, quam si acceptare velint, nec ne, quia forsan debita superant hæreditatem, uti possunt beneficio inventarii : aliter hæres succedit in omnia defuncti debita ; sicut aliter succedit in omnia bona. Plura similia hic a Jurisconsultis quærenda, ut et de legatis, codicillis, fideicommissis. Monendi adhuc nihilominus sunt animarum directores, ut suadeant testatori, ut si commode possit, potius in vita donet pauperibus, quam post mortem; quum id longe majoris sit meriti apud Deum, magis etiam satisfactorium; nam in morte solum datur, quod amplius retineri non potest, proinde non tam voluntarie, quam velut ex quadam necessitate. Suadendum quoque, ut testamentum fiat, vel ante morbum, vel initio morbi, quia non leviter errant, qui de eo non cogitant, nisi dum, ingravescente morbo, a cognatis, vel amicis, ad id quodammodo compelluntur; quo etiam tempore non ea prudentia disponunt de rebus suis, sicut ante morbum, vel ipsius initio. Graviter autem delinquere se sciant et in casum reservatum (ubi reservatur) incidere se meminerint executores testamentorum, si nullo detenti justo impedimento, legatorum piorum solutionem notabili tempore vel ad annum differant, etc.

CAPUT XVII.

CONTRACTUS EMPTIONIS ET VENDITIONIS. QUIBUS REBUS, QUO PRETIO PERFICIATUR ETC. DE VITIO MERCIUM. DE MONOPOLIIS.

Emptio definitur pactio de certo pretio pro merce : venditio est pactio mercis pro certo pretio : utraque autem prout est contractus, definitur contractus onerosus consensu constans de re pro certo pretio tradenda. Ex quibus verbis constat quibus conditionibus perficiatur, et quomodo ab aliis contractibus differat. Quæritur an ad substantiam contractus requiratur traditio rei. Inter varia opinantium placita, dicimus per solam venditionem, ante traditionem rei (nisi aliter jura statuant) non transferri dominium, sed solum jus ad rem : nam aliud est convenire de re tradenda cum domino ipsius : aliud est tradere ipsum dominium, ad quod necesse est accedat traditio rei, vel pretii, non tanquam pertinens ad substantiam contractus; sed tanquam effectus, et terminus extrinsecus illius. Itaque dominium rei venditæ manet penes venditorem, usque eo dum tradita fuerit emptori, cum obligatione tamen ejus tradendæ : ad emptorem vero transit jus rei recipiendæ, cum obligatione pretii tradendi, nisi solutum jam fuerit. Hinc attamen fit, periculum rei venditæ, certæ nimirum, et determinatæ, statim ad emptorem pertinere : quod sane videtur non consequi ex dictis : sed ita jura statuunt, a quibus non propterea evertitur generalis regula ex æquitate naturali profecta, rem quamlibet suo domino perire : nam quum emptio, et venditio contractus sit onerosus, obligationem ex utraque parte inducens, profecto æquitas postulare videtur, ut alter obligatione sua non solvatur, quamdiu alter suæ non deest obligationi : porro venditor obligationem contraxit rei tradendæ; nec ei obligationi deest, si res, quamdiu apud ipsum est, fortuito, nec sua culpa perit; quum ergo hic, quantum in ipso fuit, susceptæ obligationi non defuerit; emptor autem susceperit obligationem pretii solvendi, ea sane obligatione, quam præstare potest, adstrictus adhuc esse intelligitur; nisi aliter conventum fuerit, vel culpa venditoris, aut ejus mora res perierit etc. At vero ut hoc periculum spectat ad emptorem, spectat et commodum incrementi rei venditæ, necdum traditæ. Unde fructus, qui dicuntur pendentes tempore venditionis, pertinent ad emptorem : fructus autem post venditionem exorti, sed ante traditionem, et acceptum pretium, eos quoque, deductis impensis, emptoris esse probabilior opinio docet. Dicta sunt de re vendita certa, ac determinata ; nam si res vendita est ad mensuram, aut quovis simili alio modo indeterminato, ut quum quis ex aliquo acervo frumenti decem modios indeterminate contrahit, vel decem oves ex grege, tunc periculum est venditoris, adeo ut si decem modii ex acervo, vel decem oves ex grege perierint, emptor jus habeat in totidem alios : ratio est quia hujusmodi venditio revera fit sub conditione dimensionis, vel numerationis, quæ

dum facta non est, nec proinde certa effecta res vendita, nec perfecta venditio censetur. Quod ad venditionem suspensam per conditionem de futuro contingente, si res perit, conditiones pendente, damnum et venditoris : si vero crescat tantum, aut minuatur, commodum, et incommodum est emptoris : nam impleta conditione contractus fit absolutus, tumque in quocumque statu pertinet ad emptorem.

Rex omnes, seclusa lege, pretio æstimabiles vendi queunt; res etiam immobiles, et jura quævis; etiam res futuræ, et absentes. Sed est discrimen inter partum pecoris, et jactum retis. Illo enim non secuto, non tenet contractus : tenet vero, non secuta piscatione, quia in hac spes ipsa venditur. Vendi ergo nequeunt 1° quæ ratione materiæ non æstimantur, ut res sacræ supra omne pretium habendæ ; flagitia infra omne pretium. 2° Quæ ad pravum usum inserviunt communiter, ut fucus fœminis, nisi certo sciatur emptorem hic, et nunc ad bonum usum emere, ut accidit in veneno, quod communiter non licet vendere, homini tamen noto, et probatæ fidei aliquando vendere illud licet. 3° Quæ ab emptoribus adhiberi nequeunt absque peccato : idem de rebus, quæ ex natura sua, seu ex forma, et institutione ad peccati actum sunt destinatæ : sic non licet vendere idola paganis. 4° Quæ, etsi indifferentis sint usus, probabilius videtur emptorem abusurum ad peccatum : unde nec vinum licet vendere ebriosis, aut se inebriaturis : nec cibos violaturis jejunium : nec pigmenta iis, qui inservire ad lasciviam eadem faciunt. Mutuum tamen cum usura aliquando accipere licet ab eo, qui aliter dare id non vult : quo facit Sylvii regula : « nisi venditor habeat rationale motivum, ob quod possit negligere peccatum proximi.» Cæterum ex eodem non est necesse, ut scrupulose venditores inquirant de intentione emptorum ; sed ubi viderint ipsos esse tales, de quibus non habeant causam suspicandi, possunt illis vendere. Ex quo concludit venditores rerum indifferentium, paratos quibusvis vendere sive in bonum, sive in malum esse in pessimo statu, nec sacramentaliter absolvendos, nisi proponant discretionem adhibere, quoties commode, et nulla alia superveniente rationabili causa, id fieri queat. Inquiritur adhuc an liceat officia vendere : et respondetur affirmative, quum sint res pretio æstimabiles : sed debent vendi viris probis, non nimio pretio etc. ne inde occasio præbeatur se indemnem reddendi alterius damno.

Justum esse pretium rei venditæ dicitur, quum rei valorem in ordine ad usus humanos exæquat : hinc determinandum non est ex sola æstimatione venditoris, utpote qui judex esse non debet in causa propria neque ex naturali dignitate rerum venalium ; alias mus pluris esset quam panis, etc. Duplex autem est : legitimum, quod Principis lege taxatur : vulgare, quod ex communi hominum intelligentium judicio pendet. Quum vero hoc judicium non semper unum esse ex qualitate rei queat, idcirco vulgare illud pretium iterum dividitur in supremum, medium et infimum : quæ rei expositione facilius intelliguntur. Sic quum quis aliquid alicui peritæ personæ æstimandum proponit, alter autem ad decem, alter ad octo æstimet ; illud dicetur pretium supremum ; hoc infimum ; quod est inter utrumque, medium. Generalis alia regula statui hic nequit. Aliis alia proponentibus, censemus iterum ex communi prudentum sensu, et usu rei valorem pensandum esse. Standum itaque justo pretio, intra cujus limites stat semper illud supremum, infimum, medium : et iniquum est ex D. Thoma (1) pluris vendere, aut minoris emere, quam ferat justum pretium. Si qua vero lex objiciatur, qua dicatur « licere emptori, et venditori de pretio se circumvenire » ; commode intelligi potest intra latitudinem justi pretii. Si vero agatur de circumventione ultra justum pretium, dicendum est verbum « licere » accipi pro eo, quod jure civili non punitur, nec prohibetur, aut irritatur. Porro leges humanæ non puniunt læsionem intra dimidium justi pretii, quia quum multi sint imperfecti, non omnia, quæ prave fiunt, per legem humanam puniri possunt, divino tamen judicio punienda. Ceterum quum leges ob læsionem ultra dimidium justi restitutionem concedunt, totum ipsum excessum supra justum pretium restitui jubent. In pretio legitimo latitudo admittitur nulla ; quippe lege est circumscriptum, et definitum : quare nec variare illud licet. Sed hic quæritur num pretio huic subesse semper debeat res vel insigniter in bonitate excedens, vel insigniter deficiens. Respondetur rem longe deteriorem taxa non comprehendi, ex omnium confessione ; sed rem admodum

(1) 2. 2. q. 77. a. 1.

meliorem e taxa educere non licere, præsertim ob periculum scandali, aut punitionis in praxi oborturæ. Quod ad res, quæ nec legale, nec vulgare habent pretium, quo nomine veniunt gemmæ, resque cæteræ, quæ curiositate magis et genio æstimantur, adfirmandum videtur, aliis omissis, æstimationem earum non illico posse ex contrahentium judicio, et arbitrio repeti, ut nonnullis placet, ea ductis ratione, quod quum nulla necessitate quis compelli censeatur ad res ejusmodi emendas, censetur donare velle, quod alter exigit : sed potius repetendam ex communi peritorum, qui rebus student raritate insignibus, definitione. Nam cujuscumque tandem rei, quæ venalis sit, pretium aliquod esse oportet, idque non ex unius, alteriusve affectu privato et arbitrio repetere æquitatis esse videtur. Cicero ipse, etsi statuas summo artificio summaque nobilitate non permagno æstimare se ad suam rationem, et usum significet ; tamen in iis vendendis, emendisque spectari oportere demonstrat quanti venire soleant, quanti palam, et libere venire possint.

Causæ, ob quas augeri pretium, vel minui solet, istæ ferme sunt omnes : 1° mercis penuria, vel copia, ut et emptorum copia, vel paucitas ; 2° pecuniæ raritas, aut abundantia ; 3° vendendi modus. Nam quæ minutim venduntur, ob majores impensas, et laborem carius vendere licet, damni compensandi causa, quod non accidit vendentibus in grosso, ut aiunt. Si res vendatur per licitationem, tandi vendi, et emi potest, quanti citra fraudem, et subornationem obtineri, etiam infra dimidium justi alias pretii : quia in hoc pretium tunc et publica potestas, et timoratorum etiam praxis consentire videtur. At nulla fraus accedere necesse est : nam aliter restitutionis onus illico exsurgit : quod cavere præcipue tot ii debent, qui in publicis subhastationibus tot iis utuntur fallaciis, quas mundus novit. Si vero ultronee, seu quærendo emptores, quid vendatur, tunc etiam pretium minuitur, juxta adagium : merces ultroneæ vilescunt : non quidem per se, quia si adesset emptorum copia, vendi, emique deberent ac si ultroneæ non essent, prout experientia docet in tritico, aliisque ad forum per rusticos advectis : sed per accidens, ab defectum, vel paucitatem emptorum. Quanti tunc res vilescat, definiri illico nequit. Inhumanum tamen dicimus vilissimo pretio emere res pauperum, quas ipsi necessitate coacti offerunt vendendas ; et quo gravior est necessitas, eo gravius premerentur viliori pretio dato. Imo et contra justitiam hoc fieret, si emptor habens pecunias, quibus absque incommodo, et damno suo res illas justo pretio emere posset, longe minori pretio emeret, eo solo prætextu, quod ultro offeruntur, Maxime si emptor ille absque ullo suo interesse facile posset res illas aliis justo revendere pretio. Aliter dicendum, si cum suo ematur incommodo. Sed videant quibus hæc displicent, ne divitibus portas aperiant opprimendi pauperes. Hisce accensendi proprietarii fundorum, domorum, etc. qui ex eo præcise quod videant ea aliis necessaria, carius vendunt, quam alias venderent : nam ex S. Thoma (1) « non licet vendere alicui in necessitate constituto rem aliquam multo amplius quam valeat ; esset enim injusta venditio. » Similia hinc solvi queunt objecta, et enodari difficultates. 4° Causa alia conditio mercatoris officio vendendi fungentis cum periculo, expensis, labore etc. ad publicam utilitatem, dum alias negligit lucrandi occasiones. Non tamen justum pretium sive legale, sive vulgare potest excedere, quia jam eorum titulorum ratio habetur in taxatione, et æstimatione rei. Si mercator particulare damnum patiatur, non inde augenda merces, quæ auctarium admittit tantum, quum generali infortunio inducitur. At qui mercaturam non facit, et mercem sibi parum utilem, aut commodam offert ultro emere volentibus, ultroneam hujusmodi mercem minori pretio quam a mercatore, emere licebit, maxime si emens ea non habet opus, emitque ultro rogatus in gratiam vendentis. Potest tamen hujusmodi venditor tanti vendere, quanti mercator juste venderet : potest enim justum exigere pretium. 5° Communis affectus civitatis alicujus, aut populi, ut facit ad rei æstimationem, sic ad ejus valet pretium augendum, vel contra. Sed privatus affectus nil confert ad rei pretium augendum, ut probabilius doceri solet. 6° Ipsa mercis insignis bonitas vulgare illius pretium auget, ut ejusdem pravitas minuit. Adde hisce casum illum, quo venditor in gratiam emptoris, et ad magnam ejus instantiam nunc vendit, quod servaret ad tempus majoris pretii : causa hæc est augendi aliquid in pretio. Sic si rem sibi valde

(1) Q. 14. *de Malo* a. 4. ad 7.

utilem, vel necessariam quis venderet cum aliquo damno suo. Sic si merces tuæ longe sunt præstantiores iis, quæ communiter venduntur ; nisi adsit periculum abusus, et avaritiæ etc.

Quæritur utrum ob dilatam solutionem liceat pluris vendere. Respondetur 1° licere supremo pretio vulgari : non enim exceditur, 2° non licere excedere justum pretium ratione ipsius dilationis. Ratio generalis est ex D. Thoma (1) : « Hujusmodi expectatio pretii solvendi habet rationem mutui : unde quidquid ultra justum pretium pro hujusmodi expectatione exigitur, est quasi pretium mutui, quod pertinet ad rationem usuræ. » Aliter dicendum, si damnum emergens, vel lucrum cessans inde consequatur (quam exceptionem non animadvertit sane magni nominis adversarius in hac re, dum acriter adeo pro contraria sententia pugnat et nostram ideo rejicit, quia putat per eam absolute et in genere asseri quod certe non asseritur), vi cujus tituli justi justa etiam compensatio licet : at cavendum maxime ne vana excusatione id obtrudatur, ut evenire solet : et insuper præcavendum, quoties adest hic titulus, ut de eo admoneatur emptor, qui id sciens posset minori pretio ab alio emere, qui talem non haberet titulum ; in quo sane caritas elucere debet, qua fit alteri, quod sibi quis fieri vellet. Qui hic non adquiescunt mercatores, meminerint in taxa pretii legalis nullam fieri distinctionem mercium, quæ credito, ab iis, quæ numerato venduntur. Similiter in taxa pretii vulgaris nulla a prudentium mercatorum æstimatione facienda distinctio, suadendo interim sibi merces pluris non valere ratione expectatæ solutionis : numeratam pecuniam numeranda pretiosiorem non esse : tandem vix sustineri commercia posse, nisi tenerentur sæpe mercatores credito vendere eodem pretio ac si numerato venderent. En præter adductum S. Thomam (quem dum subtilius explicat pro re sua adversarius, a nobis certe non abducit) præter Concilia multa alia, quod in Mediolanensi I. S. Carolus inhibet. « Ne quis, » inquit, « rem aliquam ob dilatam solutionem carius vendat justo pretio, sive carius, quam justi alioqui pretii ratio ferat, » ut loquitur concilium Burdigalense anni 1683. Hoc profecto sufficere deberet, ut intelligeret aliter opinans perperam dixisse se « nullum reperiri sanctorum Patrum testimonium, quod hujusmodi damnarit contractus. » Dum Concilia habemus præ cæteris D. Caroli sanctionem in suo factam concilio Mediolanensi, jam id valde rem nostram firmat. At quare alieno accipitur sensu, ut et alia, illa Urbani III. responsio cap. *Consuluit*, ubi sic : « Consuluit nos tua devotio an ille in judicio animarum quasi usurarius debeat judicari negotiator, qui merces suas longe majori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogetur, quam si ei in continenti pretium resolvatur ? Verum quidquid in his casibus tenendum sit.... hujusmodi homines pro intentione lucri, quam habent (quum eis usura, et superabundantia prohibeantur in lege) judicandi sunt male agere, et ad ea, quæ taliter accepta sunt, restituenda in animarum judicio efficaciter inducendi. » Clara nobis hæc sunt nimis, quin ignoto sensu exponi ab aliis necesse sit. Nec contra est Alexander III. quem de foro exteriori agere dicunt, dum inquit : « Licet autem contractus hujusmodi ex tali forma (dilationis) non possit censeri nomine usurarum ; nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt, nisi » etc. Porro ex textu consequitur loqui Pontificem de eo, qui animo usurario carius vendit ob dilatam solutionem. Verum est autem in foro exteriori habendum hoc non esse pro usura, quia de internis in eo foro non judicatur : at, dum dicitur peccari, quodnam erit istiusmodi peccatum, nisi id, de quo agimus, et agit supra Urbanus III. ? Damus in foro exteriori non posse eam usuram probari ; at num non poterit in interiori hoc evinci, si mercator ille sensus aperiat suos ? Sed abit omne dubium (et hoc etiam, ut duximus, observare debuisset adversarius) si ex dilatione mercatori lucrum cesset, et damnum emergat (ut sæpe accidere solet), quod ideo præmonuimus supra, ut perpenderetur ab iis, qui sine exceptione hac opposita opinantur, et magna exagerant aliter secutura incommoda, quæ tamen non sequuntur. Hoc etiam sensu intellectus nec demum obstat Fagnanus cap. *In Civit. de Usur.*, a quo quod accidit in contentioso foro præcipue solum expenditur : et tamen iterum ait sic : « Ubi venditor habet intentionem fœneratitiam, et propterea majori pretio vendit, quia solutio differtur, surgit mutuum interpretativum, in quod cadit usura. » Satis hæc sunt pro re nostra.

(1) 2. 2. q. 78. a. 7.

Quæritur etiam num ratione ipsius periculi dilatam solutionem consequentis carius vendi queat. Respondetur aliam esse rationem periculi venditionem præcedentis in comparandis, transferendis, conservandis mercibus, quod in earum pretio includi solet ; aliam esse rationem venditionem crediti consequentis periculi, quod probabilius videtur non facere ut quid ultra justum pretium accipiatur. Periculum enim hoc idem esse patet ac quod est in mutuo. Caveat potius venditor per adjectionem pignoris, per fidejussionem, etc. vel non vendat. Si vero dilatio solutionis certo tempori affixæ efficiat ut venditor, qui distulisset vendere mercem in tempus, quo esset pluris valitura, ob dilationem nimiam aliquid damni pateretur quid pluris accipere posset ob rationes adductas. Econtra etiam si quis, antequam res ei tradi queat, det ejus pretium, non potest exigere, ut res vilius vendatur : nam ex S. Thoma « ista anticipatio solutionis pecuniæ habet mutui rationem, cujus quoddam pretium est, quod diminuitur de justo pretio rei emptæ. » Ita et alii. Aptentur hæ regulæ ad quæstionem etiam de venditione debitorum, aliarumque actionum : quæ si incertæ sint solutionis etc., indeque vere damnum consecuturum sit, ratione damni aliquid minui in pretio venditionis potest; non ob alias rationes. Si emptori eveniat facilis quæ difficilis venditori emptio fuisset, debet emere justo pretio : nam difficultas illa fuisset solum respectiva, et cessasset respective ad ementem : aliunde vero titulus absolute non diminuens valorem, sed respective duntaxat, solum diminuit respective ad eos, in quibus locum habet, non respective ad alios ; uti patet in titulo lucri cessantis etc. Hisce accedit quæstio num proxenetæ, aliique, quibus aliquid datur vendendum, vel emendum nomine dantis illius, si vendant supra, vel emant infra constitutum sibi pretium, id retinere sibi queant, quod supra acceperunt, vel infra non deberunt. Respondetur negative. Nam intentio esse censetur domini, ut sua res vendatur quanti poterit, et quanto minoris ematur. Merx autem vendita est venditoris domini illius, ut et illius fit res empta ab alio. Ergo res domino suo fructificare debet, ut ait adagium. Adsunt multæ aliæ id probantes rationes. Excipe, si majorem, quam mandatum sit, adhibuerit ille diligentiam : vel dominus istud plus, vel minus concesserit mandatario etc. Huic affinis est et alia quæstio : num scilicet mercator sciens brevi futuram mercis alicujus abundantiam, teneatur eam indicare, et vilius vendere. Respondetur ex Tullio in simili casu, « non aperti, non simplicis, non ingenui, non justi, non viri boni esse celare homines quid iis adsit commoditatis, et copiæ : » ita et Antipater, cui assentitus est ipse Cicero. At ex D. Thoma meliori magistro, ejusque rationibus pro hac vice discedendum non esse nobis videtur « Vitium rei, » inquit altius repetendo negotium (1), « facit rem in præsenti esse minoris valoris, quam videatur. Sed in casu præmisso in futurum res expectatur esse minoris valoris per superventum negotiatorum, qui ab emptoribus ignorantur. Unde venditor, qui vendit rem secundum pretium, quod invenit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est non exponat. Si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret, abundantioris esset virtutis, quamvis ad hoc non videatur teneri ex justitiæ debito. » Idem de aliis hujusmodi casibus sentiendum.

De vitio mercium agere jam interest, prout aperiendo a venditore : dein de monopoliis aliqua constituenda. Vitium mercis aliud est circa ejus substantiam : aliud circa quantitatem ; aliud circa qualitatem; demum aliud est manifestum, aliud occultum, aliud noxium emptori ; aliud, licet non sit noxium, deterruisset ab emendo, si cognitum : aliud, quo res non quidem ad usus inutilis, sed deterior redditur. Propriæ inde conclusiones facile erui possunt : nam generalis est illa D. Thomæ conclusio vendere, aut emere rem unam pro alia, vel non in debita mensura, ac rei qualitate illicitum esse. Hinc 1. vendens rem pro re, vitrum pro gemma, non solum injustam, sed plane nullam efficit venditionem jure ipso naturæ. Nam defuit consensus ex ementis errore circa substantiam. Sed si emptor perinde ac venditor ignorant naturam, ac pretium rei, atque ita contrahunt, ut uterque in spem veniat lucri faciendi, et in æquale periculum faciendæ jacturæ, tum si contigerit ut venditor pluris vendiderit, aut emptor minoris emerit, censent communiter justitiam haud violari. Hinc 2. si venditor interrogetur de vitiis mercis, tenetur manifestare omnia occulta, quamvis mercem nec inutilem, nec damnosam reddant : nam dolum committere

(1) 2. 2. q. 77. a. 3. ad 4.

censetur, quum interrogatus non respondet sincere. Qui proinde dolus si fuerit antecedens, venditio rescindibilis saltem est; si incidens, seu talis, ut, vitio cognito, adhuc emptor emisset, sed non tanti, tenetur venditor tantum de pretio restituere, quantum minoris alter emisset. Hinc 3. licet venditor non teneatur, generatim loquendo, monere emptorem de vitiis manifestis, quæ ultro incurrere in oculos censentur; tamen si animadvertit emptori vitium fugere, eo quod sit hæbes, parum diligens, etc., vel fidit venditori, tenetur indicare vitium etiam manifestum. Hinc 4. si mercis vitium occultum eam noxiam reddat, periculosam, vel notabiliter minus utilem ad finem emptoris, tenetur venditor, si conscius est vitii, manifestare illud emptori etiam non interroganti: alias tenebitur restituere pretium, et compensare damna, quorum ipse fuit injusta causa. Dictum est autem si vitium ei notum fuit: nam si inculpabiliter ignoravit, tenebitur quidem vitio cognito, aut contractum rescindere, aut excessum restituere, non damna alia inde secuta compensare; quum nulla adsit lata culpa, vel levis. Hinc 5, venditor non interrogatus de occulto vitio rei, quod eam nec noxiam nec notabiliter inutilem reddit, non tenetur aperire vitium illud occultum; tenetur tamen minuere pretium pro ratione vitii. Si autem præviderit rem ab emptore pluris revendendam, quam justo pretio ob latens vitium, deberet monere, quia qui exponit rem venalem, providere debet ne alii damna inde patiantur. Hinc 6. ex Sylvio peccant qui vinum aqua miscent, ac vendunt tanti ut purum. Quæstioni autem illi, qua inquiritur, an qui miscent quod res non facit minus bonas, quam quæ ab aliis venduntur, possint vendere pretio currenti, vel taxato, respondet idem auctor ejusmodi mercatores non videri obnoxios restitutioni, dummodo tamen serventur hæc duo, nempe quod istæ merces vere non fiant deteriores, quam quæ ejusdem generis passim venduntur; et quod non excedatur vulgare earum pretium: sic enim nullum damnum importari videtur: ab omni tamen peccato excusari eos non est dicendum; tum quia non sincere agunt, sed fallunt emptores, tum quia sic adulterare merces in republica est odiosum. Si autem merces ita permixtas vendant, veluti puras, pretio nimirum majore, quam vendantur aliæ, similes quidem, sed quæ merito præsumuntur esse mixtæ, et pro mixtis emuntur, manifesta est injustitia.

De monopoliis tandem statuimus, quidquid pessime effutiant nonnulli, grandis injustitiæ reatum ab illis induci. Est autem monopolium, ut ex græco vocabulo patet, solitarium quoddam vendendi genus, quo nimirum solus unus, vel plures simul, et per modum unius, merces aliquas, excluso omni alio venditore, negotiantur, ac vendunt: seu est clandestina machinatio paucorum mercatorum ex compacto inter se conspirantium, ut ipsi soli certum genus mercium vendant eo, quod ipsi constituerint, pretio. Vere monopolium ab auctoritate publica constitutum, aut a principe alicui concessum, aut aliquibus, ut ipsi soli certas merces vendant, aut alicujus efficiendi artefacti auctoritate polleant, licitum tunc est, estque proprie privilegium, quod bono publico valde consonum est, eoque tuta conscientia uti potest qui accepit illud; at vero monopolium privatorum avaritia inductum illicitum: idque quatuor præcipue modis fieri solet: 1° conspirando inter se ut minoris vendant; 2° efficiendo ut ipsi soli aliquam mercem vendant; 3° certas merces coemendo, et coacervando, ut alto pretio vendant; 4° impediendo ne aliunde merces importentur in locum, et in civitatem. Omnia ista monopolia damnantur, ut humano generi exitiosa, commerciorum æquitati, et sinceritati, ut et juri gentium, divinis, humanisque legibus adeo repugnantia, ut eorum auctores, et participes, propter enormem contra justitiam, et caritatem culpam, teneantur ad restitutionem multo majorem, ac si aliter deliquerint. Hujusce veritatis rationes adducere quid juvat, quum et Scriptura, præsertim vero Amos propheta cap. 8. et Patres, et Concilia, et Theologi sanioris doctrinæ omnes in id consentiant, ut monopolia uno ore vocent « latrocinia, diraque crudelis avaritiæ germina, nequitiæ fraudulentæ commenta, » etc. Sic et Ambrosius, et Nazianzenus, Chrysostomus, Hieronymus, alii. Nec obest quod objiciunt ex facto Josephi in Ægypto: nam ille non coacervavit rumenta, ut caritatem induceret, sicuti faciunt monopolistæ, sed « majoris dispensationis gratia: utrumque enim norat, nimirum et recte colligere, et recte annonam tribuere; quemadmodum et famem prospicere, et eminus ei obsistere, » ait idem Nazianzenus (1): sed nec carius frumentum

(1) Orat. 15.

vendidit, nisi dum absolute minor fuit ejus copia, et major inopia : nec ipse causa fuit istius inopiæ, etsi nonnisi successivo tempore frumentum distribueret; nam provida distributio sic exigebat in publicum bonum. Nec plura. Audiendi namque non sunt qui ut avaritiæ faveant, machinationes et conspirationes omnes, quibus publicam caritatem positive inducunt privati mercatores, iniquo calamo tuentur. Sed excipe eum, qui suas servat privatim merces in id usque tempus, quo vendantur carius, quia sic nulli facit injuriam, nec publicum impedit bonum. Excipe et eum, qui pretio vendit quidem per monopolium inducto, sed quod ignoret monopolium, nec ejus particeps fuerit. Licitum hoc dicimus ei, antequam monopolium ei innotuerit; at postquam innotuerit, illicitum hoc esse addimus : nam si antea excusabatur ratione ignorantiæ, qua vendebat eo pretio, quod justum videbatur, postea quam ei compertum fuit id pretium auctum esse, quia vi monopolii merces in specie tantum decreverint, quum tamen earum copia eadem maneat, sed penes eos, qui monopolium exercent, collecta fuerit, nonnisi eo pretio vendere potest, quod ratione illius copiæ justum censeatur. Nonne etenim pretium vulgare justum mercis debet illud esse, quod, seclusa omni conventione, et attenta rei vendendæ quantitate, et frequentia emptorum, resultat, non autem quod resultat ex conventione monopolii? Ergo, etc. Ad monopolium pertinet demum quod opifices conspirent, ne opus ab uno inchoatum alter perficiat; item quando artem reipublicæ necessariam, aut percommodam vel nolunt docere, vel nonnisi ea id volunt conditione, ut aliquibus tantum edoceatur. Rem conficiat hanc oraculum Spiritus sancti omnibus intimandum mercatoribus : *qui abscondit frumenta maledicetur in populis : benedictio autem super caput vendentium*, Prov. xi.

CAPUT XVIII.

Contractus mutui : ejus natura : an vere per ipsum transferatur dominium etc.

Mutuum ex eo dictum « quod ita a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat » (1) definiri absoluta definitione (imperfectis aliis prætermissis) potest « contractus re initus, quo res fungibilis datur ad abusum, ut accipientis fiat, inducta ex ejus parte obligatione tantumdem intra idem genus restituendi. » Duo hic præsertim notanda. 1° Quoniam perficitur mutuum rebus, quæ pondere, numero, et mensura constant, ut ait Justinianus, earum proprium hoc esse, ut suo usu (seu abusu, ut loquuntur Jurisconsulti, non quidem perversum rei usum intelligentes, sed distractionem, et consumptionem ; unde Boetius : « Utimur iis, quæ nobis utentibus permanent; iis vero abutimur, quæ nobis utentibus pereunt » consumantur, vel naturali consumpsione, ut patet in vino, oleo, etc., vel consumptione civili, ut patet in pecunia, quæ, ut ait Aristoteles, instituta est ad permutationem faciendam, ut ad comparandum agrum pro auro, in qua permutatione usus pecuniæ proprius consistit; ita autem consistit, ut ipso usu distrahatur, adeoque utenti elabatur, et excidat : nam qui utitur pecunia ad agrum comparandum, eam sane distrahit, atque adeo relate ad ipsam consumitur. 2°. Hinc sequitur res hujusmodi ex naturali sui conditione usum habere similem, et promiscuum, ut proinde una intra idem genus vice alterius fungi possit, et pro ea sine detrimento substitui valeat. Sic frumentum pro frumento, oleum pro oleo, modo sint ejusdem qualitatis : ex quo res illæ fungibiles vocantur; quia nempe una alterius fungitur vice : ex quo etiam fit, ut in iis non tam corpus rei spectetur, quam quantitas; quia diversum corpore frumentum, diversa corpore pecunia tantum prodest, modo sit eadem quantitate : unde numerando, metiendo res istæ dantur, ut non eodem corpore, sed aliæ similes eodem reddantur numero, pondere, mensura etc. At res aliæ, quæ usu non consumuntur, nec usum hunc promiscuum habent. Sufficiant hæc, ut natura mutui, et ejus differentia ab aliis contractibus agnoscatur. Sed nec tria prætermittenda consectaria. 1° Per mutuum rei fungibilis dominium a dante transfertur in accipientem. Nam in rebus, quæ usu consumuntur, dominium ab usu sejungi nequit : sed per mutuum transfertur jus abutendi : ergo et dominium. 2° Mutui obligationi satisfit ad æqualitatem tantum reddendo in eodem genere, quantum acceptum est. Nam quum mutuum sit contractus re initus, tota etiam mutui obligatio re contrahitur : adeoque to-

(1) *Inst.* lib. 3. tit. 15.

ta reddendi obligatio ex ipsa re data enascitur. Atqui obligationi ex re data satisfit ad æqualitatem, tantumdem reddendo in eodem genere. Ergo etc. Hujus rationis usus redibit in capite de usura. 3° Mutuum ex natura sua contractus est gratuitus, in gratiam accipientis natura comparatum. Nam quum tota obligatio accipientis ex re accepta enascatur : satisfiat autem huic obligationi tantumdem reddendo, profecto hujusmodi contractus natura sua nil confert in dantis commodum. Ergo gratuitus est, et esse debet. Ergo perperam contendit vir magni nominis jure naturæ usuram illicitam non esse, per quam gratuitum esse desinit mutuum ipsum : adversus quam opinionem plura alia infra perscribentur.

Quæstio est etiam a nonnullis pessime introducta utrum rei datæ ad mutuum transferatur dominium in accipientem. Ex dictis jam patet huic quæstioni responsio. Addimus nunc rationes alias. 1° Contractus omnis, quo dominium transferri jura decernunt, revera transferre censendus est. Atqui de mutuo hoc jura decernunt Leg. 2. ff. *de reb. credit.* : « Appellata est autem mutui datio ab eo, quod de meo tuum fiat, et ideo si non fiat tuum, non nascitur obligatio. » 2° Non potest dari jus abutendæ rei, quin detur et dominium. Nam jus abutendi est jus disponendi de re in omnem usum lege non prohibitum. Sed hoc non potest sine dominio consistere ; nam dominium definitur eodem modo jus disponendi etc. Ergo. 3° Posito jure abutendi in mutuatario, proprietas ejusdem rei inutilis esset mutuanti, qui eam sibi in specie vindicare amplius nequit ; nequit alterum ab ejus usu, consumptione, etc. impedire. Hinc quum mutuatarius rem in specie reddere non teneatur, patet rem eamdem alienatam ; secus reddenda ipsa esset, ut in commodato. 4° Actio, quæ nascitur ex mutuo, est quidem in personam, non in rem. Sed si res alienata non esset, esset actio in rem, quam vindicare sibi dominus potest, ubicumque adsit. Hinc etiam res mutuata recensetur a legibus inter bona debitoris, ita ut si casu fortuito perit, damnum sit mutuatarii, non mutuantis ; quod secus accidit in locato et commodato. Ergo non aliunde hoc est, nisi ex eo quod per mutuum vere transferatur rei dominium in accipientem. Nec valet objectio educta ex ea lege, quæ sic : « Æs alienum est, quod nos aliis debemus ; æs suum est, quod alii nobis debent ; » nam usitata loquendi consuetudine æs alienum, et æs nostrum dupliciter dicitur : uno modo ratione juris, et obligationis ; alio modo ratione proprietatis, et dominii ; priori sensu vulgo etiam dicuntur bona debentis non esse sua, sed creditorum, quia revera adstringitur is obligatione rei alienandæ, ut creditoribus satisfaciat, et creditores jus habent solutionem repetendi ex bonis debentis ; sed tamen adhuc posteriori sensu ea bona sunt in dominio debentis, qua ratione dicuntur sua. Sic aliæ solvuntur objectiones, ut et solvuntur præsertim inspiciendo finem legis : nam multæ leges hic objiciuntur, quibus inspectis constat aliam penitus a mutuo esse earum loquendi rationem Nec etiam audiendus cum tot suis iis sophismatis Salmasius, ceterique omnes, qui naturam mutui subvertere nituntur, ut usuræ patrocinentur. Sophisma, ex. gr., est illud, quo ait is in mutuo materiam contractus non esse corpus ipsum rei fungibilis, sed ipsam quantitatem, quæ reddenda est : licet autem corpus alienetur, non alienatur quantitas : nonne etenim quantitas cohæret cum ipso corpore, ac alienato corpore, ejus sane quantitatem alienari necesse est ? Nisi vero Salmasius dicat quantitatem non alienari, quia individuum tantum alienatur, non genus ipsum, in quo tantumdem est reddendum ; quod sane absurdum foret ; nam genus ipsum rerum nec in dominio est cujusquam, nec alienari, aut ad usum tradi potest : nec enim vinum ipsum emitur, aut alienatur ; sed hoc vinum, etc. Dum autem ait mutuum inter alienationis modos non numerari, sed inter obligationes, quæ re contrahuntur, non potest consequi per mutuum non fieri alienationem : nam mutuum non est quidem alienatio, sed alienationem efficit, quum individuum traditur alteri consumendum, atque adeo nusquam restituendum, sed cum obligatione tantumdem reddendi, quæ obligatio non officit alienationi corporis traditi. Falsum ait, alienationem non posse cum obligatione consistere : fit enim certe alienatio in contractu emptionis, quum emptor rem credito emptam accipit a vendente ; manet tamen in emptore obligatio pretii solvendi : sic etiam in mutuo.

Tandem perperam excogitatum est mutuum cum pacto de lucro exigendo transire in alium contractum licitum, non autem esse usuram. Probamus enim nos omni argumentorum genere mutuum hoc manere mutuum,

licet vitiatum, quod dicitur usura. Et revera contractus non potest ex una specie in aliam migrare contractus speciem, nisi contineatur sub aliquo genere, quod sit indifferens ad utramque speciem. Atqui concessio rei fungibilis ad abusum, qua natura mutui maxime continetur, non est indifferens sive ad conditionem gratuitæ concessionis, sive ad conditionem lucri exigendi, sed ex ejus natura, scilicet ex ipsa notione abusus involvit gratuitæ concessionis conditionem, ut supra probatum est. Ergo. Deinde adjecto pacto, manent adhuc partes essentiales mutui; manet materia, nempe res fungibilis; manet forma, seu modus, quo datur, nempe ad abusum; sed quandiu manent partes rei essentiales, ipsa res manet. Vitiatur utique tunc mutuum, quia res quælibet vitiatur per additionem partis naturali ejus constitutioni repugnantis. Atqui pactum de lucro adversatur naturæ mutui. Quid porro illud est, quod, fatentibus adversariis, pactum adjectum non mutat naturam mutui indigentibus præstiti; non autem mutat, dum datur divitibus? Profecto conditio personæ, et finis operantis est quid extrinsecum prorsus contractui, et sic accidentarium, ut ejus nequeat immutare naturam. Nec plura. Rite etenim hæc perpendentibus occurret quam inania sint quæque ad hæc suffulcienda excogitarunt usuræ patroni, non inter hæreticos solum, sed et inter Catholicos vel hodieque non pauci, quorum reticendum non est præcipuum hoc effugium. Scilicet inquiunt: est sane quædam magna affinitas commodatum inter et mutuum: eo res datur gratuito ad usum eadem restituenda in individuo: hoc res fungibilis datur ad abusum restituenda in genere. Sed quum detrahitur commodato conditio gratuitæ concessionis, et adjicitur pactum de lucro, propterea desinit id esse commodatum, et novus contractus oritur, scilicet locatum: ita etiam detracta e mutuo conditione gratuitæ concessionis; et adjecto pacto de lucro, non amplius consistet mutuum, sed in alium contractum migrabit. Respondemus nos captionem hanc accurata rei totius intelligentia facile solvi. Actus, quo res datur ad usum eadem reddenda, generatim spectatus duplicem potest habere determinationem, seu differentiam, et utramque licitam, et legitimam, ut vel gratis res detur ad usum, vel pacto pretio. Prout ergo illi concessioni generatim spectatæ additur una, aut altera conditio, diversa species contractus exurgit, quarum una commodati, alia locati nomine donatur. En quid sit diligenter observandum. Duo scilicet potissimum requiruntur, ut adjecta conditione contractus unius speciei in alteram transeat. Primo, ut utraque species sub actu aliquo morali tanquam genere contineantur, velut commodatum, et locatum sub concessione usus rei suæ generatim spectata; quæ proinde concessio nec includit, nec excludit alterutram ex determinationibus, seu differentiis, quibus commodatum, et locatum constituitur, sed ex æquo potest eas recipere; alterum est, oportere ut conditio adjecta non sit illicita: secus per ejus adjectionem non poterit constitui nova forma, et species veri contractus moraliter accepti: nam quum verus contractus definiatur esse consensus legitimus, profecto conventio turpis, in quam hæc definitionis pars cadere nullo modo potest, contractus moraliter accepti rationem nec habere poterit. Quod vero attinet ad mutuum, cui addatur pactum de lucro, facile comperietur utrumque illud deficere. Primo enim concessio rei fungibilis ad abusum restituendæ in eodem genere non est veluti notio quædam generica, quæ indifferenter se habeat ad duas memoratas determinationes, seu differentias; nempe ut ea concessio sit vel gratuita, vel cum pacto de lucro. Nam concessio rei fungibilis ad abusum vi sua, seu per legitimam consequentiam excludit pactum de lucro exigendo: siquidem concessio rei fungibilis ad abusum importat alienationem ejusdem rei: alienatio autem lucrum ex re alienata excludit. Ergo concessio rei fungibilis ad abusum ex natura sua gratuita est, et gratuitæ concessionis determinationem involvit. Ergo conditio de lucro exigendo ex tali concessione, utpote ipsi repugnans, non est apta illam determinare, adeoque ex ejus adjectione nova species contractus oriri non potest: sed per eam adjectionem utpote justitiæ adversam (siquidem iniquum est pro usu rei alienatæ, atque adeo non suæ velle pretium exigere) contractus idem, qui ante erat, velut monstruosa quadam accessione, vitiatur, immutata tamen ejus natura. Longius hæc disseruimus, quoniam magno nobis usui sunt, disserentibus de usura, de qua statim.

CAPUT XIX.

USURA OMNI JURE PROHIBITA : PŒNÆ IN USURARIOS LATÆ ETC.

Varii varias pro modulo tradunt definitiones usuræ, ut plurimum deficientes in eo, quod depromptæ non sint ex germanis fontibus, unde genuinam usuræ notionem depromere oportet. Omnibus inspectis, usuram definimus « quodcumque lucrum exactum, vel speratum vi mutui » : hancque dicimus jure divino prohibitam, ecclesiastico, ac naturali. Quod ad primum Levit. XXV. legimus : *Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu, et susceperis eum quasi advenam, et peregrinum, et vixerit tecum, ne accipias usuras ab eo, non amplius, quam dedisti : time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te; pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.* Observandum hic, 1. damnari eorem opinionem, qui moderatas permitti usuras contendunt per vocem eam hebraicam *Tarbith* in secunda textus parte appositam, dum in prima per vocem *Neschech* graviores usuræ, et illicitæ denotari existimant : siquidem utrumque sacra Scriptura conjungit, simulque prohibet, ut et videre est in illo Ezechielis XVIII, v. 22 : *Vir si fuerit justus, et fecerit judicium, et justitiam .. ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit... hic justus est, et vita vivet.* Et v. 10 : *Quod si genuerit filium latronem, effundentem sanguinem... ad usuram dantem, et amplius accipientem, numquid vivet? non vivet. Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, et non fecerit simile eis... usuram, et superabundantiam non acceperit, hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.* En quomodo omnis usura ut magnum damnatur crimen : ut inter probi viri characteres, quod ad usuram non dederit, connumeratur, quemadmodum et placuit Psalmographo, dum inter cætera pii hominis dona huic dat locum, quod « pecuniam suam non dedit ad usuram. » Si vero adhuc addant permissam antiquitus populo Dei usuram, non quidem a fratribus, sed ab alieno exigendam, ut ex illo Deut. XXIII. eruitur : *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno* ; allatum nunc Ezechielis locum exponens Hieronymus respondet : *Quomodo dicitur : Fratri tuo non fœnerabis, aliena autem fœnerabis? Sed vide profectum : in principio legis a fratribus tantum fœnus tollitur : in Propheta ab omnibus usura prohibetur, dicente Ezechiele : Pecuniam suam non dedit ad usuram.* Ideo hæc Hieronymi verba posuimus, ut constet generalem factam revera fuisse usuræ prohibitionem a Deo, qui sane, ait S. Thomas, non concessit Judæis accipere usuras ab extraneis, quasi hoc esset licitum ; sed eatenus permissum tantum modo, quatenus non puniretur pœna temporali. Illa fuit comparativa permissio, inquit S. Antoninus, qua permittitur minus malum, ut majus vitetur, ut et permissum est dari libellum repudii. At melius Ambrosius licitum hoc fuisse Judæis docet erga alienigenas solum, quos tanquam hostes bello poterant justo impetere : « Quis erat tunc alienigena, nisi Amorrhæus? Quis hostis? Ab illo usuram exige, cui merito nocere desideras ; cui juste inferuntur arma, huic legitime indicantur usuræ : ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere : ergo ubi jus belli, ibi etiam jus usuræ. » Perperam huic succenset textui hæreticus homo ; nam ei adstipulatur hebraica hic adhibita vox *Nichri*, quæ peculiares denotat alienigenas inter ipsos hebræos degentes : Chananæos nempe jure belli juste perimendos. Et ecce quomodo intelligendus ille locus, in cujus explanationem, et ut in antecessum quasdam solveremus objectiones hic fieri solitas, alia addidimus. Nec plura de sacris pro hac re textibus. Nam, quod consuevit e Lucæ cap. VI, v. 35. derivari ad usuræ labem ostendendam, vim nullam habere evincunt qui ad græcos codices confugientes, alium facere sensum intelligunt : nempe sonare aiunt græcas voces *mutuum date nihil desperantes* etc. Certe D. etiam Joannes Chrysostomus *in Matth.* et alibi de hoc verba faciens legit sic : « Mutuum date iis, a quibus nihil speratis » etc. Videant itaque ii, qui huic Christi sententiæ fidunt, quam infirmum proferant argumentum : quod non accidit in allatis supra e veteri testamento auctoritatibus. At quidquid de hoc sit, certum est ex eo, quod Christus legem veterem non solvere venerit, sed adimplere, per evangelium propterea majorem semper dedisse antequis adversus usuram decretis, et assertionibus firmitatem : quo fit, ut evangelium etiam ex hoc, præter cætera, intelligatur usuræ adversari. Unde nec bene loquuntur qui aiunt videri Christum appro-

basse fœnus, quum inquit Matt. XXV : *Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura*, de quo etiam Lucæ XIX. Nam ex Augustino « non undequaque datur similitudo a Scripturis. Laudatur ipsa res, sed tantum inde similitudo trahitur : non enim laudavit iniquum judicem » etc. Sub fœnoris imagine proponitur itaque hic excellentior quædam usuræ species, ut scilicet de bonis a Deo acceptis fructum cum iis ipsi restituamus. « Dicendum », ait Angelicus Doctor, « quod usura ibi metaphorice accipitur pro superexcrescentia bonorum spiritualium, quam exigit Deus volens ut in bonis acceptis ab eo semper proficiamus, quod est ad utilitatem nostram, non ejus. »

Accedamus jam ad alteram probationem, quod ecclesiatico jure vetetur usura, teste scilicet omnis Traditionis auctoritate. Porro ex Tertulliano vetatur « fœnoris redundantia, quod est usura. » Ex D. Basilio : « Fœnus est, si quidpiam ultra sortem accipiatur. » Ex S. Ambrosio : « Quodcumque sorti accedit usura est. Ex D. Hieronymo : « Usura appellatur et superabundantia quidquid illud est, si ab eo, quod dederint, plus acceperint. » Ex D. Augustino usura definitur, « si plus quam dedisti, expectas accipere. » Quod ad Concilia, Aurelianense anni 538. : « Nec de præstitis beneficiis, inquit, quidquam amplius, quam datur, speretur; » Agathense : « Usura est ubi amplius requiritur, quam datur; » Arelatense I. anni 314. : « De ministris, qui fœnerantur, placuit eos juxta formam divinitus datam a communione abstinere; » Nicænum generali anni 325.: « Quoniam multi avaritiam, et turpia lucra sectantes, oblitique scripturæ divinæ dicentis : Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, mutuum dantes centesimas exigunt, juste censuit sancta, et magna Synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens... dejiciatur e Clero. » Carthaginiense I, anni circiter 348, inquit esse « apertissimæ sanctionis divinæ scripturæ ut non liceat fœnerari, » etc. Ita et summi Pontifices. S. Leo condolet : « Non solum in constitutos in clericali officio, sed et in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, quod turpis lucri cupiditate usurariam exerceant pecuniam » etc. Alexander III. in Concilio Lateranensi III. declarat crimen usurarum utriusque testamenti paginа condemnari. Urbanus III. innuit, « Obligandos ad restitutionem eos, qui usurarie acceperunt contra ac tenendum est ex evangelio Lucæ, in quo dicitur; *Date mutuum nihil inde sperantes*, quo omnis usura, et superabundantia prohibetur. » Sic Leo X. : « Dominus noster, Luca attestante, aperto nos præcepto adstrinxit, ne ex dato mutuo quidquam ultra sortem speraremus; est enim propria usurarum interpretatio, quando videlicet ex usura rei, quæ non germinat, de nullo labore, nullo sumptu, nullo periculo lucrum, fœnusque conquiri studetur. » Alexander VII, damnavit eam propositionem : « Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. » Longius persequitur omnia Benedictus XIV. Encyclicis litteris ad Italiæ episcopos datis. Ex quibus omnibus constat 1° falli eos, qui erui e sacris Litteris, et sanctis Patribus volunt immoderatas solum illicitas esse usuras : nam omnes hic reprobantur. Etsi vero Patres vehementius arguant eos, qui a pauperibus, aut immoderate accipiunt usuras, solent tamen frequenter omnem superabundantiam damnare. 2° Calumniam esse eam, quam dicunt antiquos canones adversus clericos, non laicos esse. Nam adsunt et canones contra laicos usurarios, ut postea dicemus; et ubi clerici nominantur, multo magis peccare dicuntur, quo patet a peccato immunes non fieri laicos. Hinc 3° facile refelluntur quæ ex Patribus pro fœnore eruuntur. Aiunt Augustinum inter licitos negotiandi modos fœnus recensere, dum inquit : « Alius eligit sibi vitam negotiandi, alius vitam rusticandi, alius vitam fœnerandi, alius vitam militandi » etc. Hic porro S. Doctor non expendit an omnes ii vitæ status sint honesti; imo aliquos etiam damnat : quod ad fœneratitiam ait *in Psal.* LIV. : « Fœnus et professionem habet : fœnus et ars vocatur : corpus dicitur : corpus quasi necessarium civitati, et de professione sua vectigal impendit, usque adeo in platea est, quod saltem abscondendum erat. » Quod ad S Basilium dicimus, ubi loquitur de injusto lucro pauperibus erogando, non asserere certe non esse restituendum ei, a quo acceptum, quia peccatum non sit in illum; sed ideo hoc dicere, ut intelligatur, ubi non occurrit is, a quo acceptum, non secus ac in omni re furtiva, restituendum esse pauperibus. Nec plura. Nam satis claram mentem

Habemus Sanctorum Patrum ex iis locis, ubi ex professo insectantur usuras. At moram injiciunt quidam canones, quibus præfidunt adversarii ; et ideo pauca addenda pro eorum intellectu. Cap. *in Civitate tua* tit. *de usur.* Alexander III. declarat lucrum ex dilata solutione perceptum non esse usurarium. Respond. præter id, quod supra, quoniam agitur hic de contractu venditionis, duo spectanda esse in casu, nempe contratum ipsum, et dilationem solutionis. Si contractus tantum spectetur, in eo non est usura, quum hæc mutuo tantum insit, et in eo, quod similitudinem occulti cujusdam mutui habet : si vero dilatio solutionis spectetur, usuram quidem continet ex S. Thoma, Urbano III. etc., ut vidimus supra, sed Alexandri III. verba producta sunt sic intelligenda, ut, spectata venditione, non solutione, contractus non sit usurarius, quamquam iniquus sit, quod non servetur æqualitas. Si autem dilationem solutionis consideres, ut eum spectavit Urbanus, tum lucrum vi ejus perceptum, est usurarium, nec hoc negat Alexander, etc. Sed tres alii casus proferri solent, quibus probari videtur lucrum ex mutuo. Primus habetur can. *de usur.* quo Alexander III. etsi generatim vetet, ne Clerici pro pecunia mutuo data possessiones accipiant, e quibus fructus percipiant in sortem non computandos, excipit tamen, « nisi forte Ecclesiæ beneficium fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laici videatur. » At responsio est. loqui Pontificem de possessione ad Clerici beneficium pertinente, et a laico injuste detenta, quam si laicus det in pignus ipsi Clerico, potest ipse, si hoc modo retinendum est ipsi quod suum est, fructus ex ea possessione perceptos non computare in sortem : quo casu nulla usura intervenit in favorem Ecclesiæ, sed Clericus qua ratione valet indemnitati suæ consulit. Alter casus est can. 8. ibid. quo legitur : « Mandamus quatenus si terram ipsam titulo pignoris detinetis, et de fructibus ejus sortem recepistis, prædictam terram Clerico memorato reddatis, nisi terra ipsa de feudo sit monasterii vestri. » Respondent autem inter cætera, dominum fundi feudalis fructus fundi a vassallo in pignus accepti facere suos, dummodo vassallum ab oneribus, et servitiis ratione feudi debitis eximat ; hoc etiam intelligendo æqualitatem intercedere inter fructus fundi, et servitum, ac obsequium ratione feudi præstandum, idque fieri ex libera inter utramque partem conventione. Tertius casus habetur can. 16. *de Usur.* quo Innocentius III. declarat non esse compellendum generum ad computandos in sortem fructus possessionum, quæ sibi a socero pro numerata dote pignori sunt obligatæ : ex quo dicunt in favorem dotis, ut et supra Ecclesiæ, ac feudi usuras jure pontificio concedi : sed perperam ; nam huic etiam casui responsio est ex ipso canone, ubi addit Pontifex, « quum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda. » Non ergo hi fructus vice usurarum hic sunt, sed vice compensationis onerum, quæ gener sustinet. Inspecta itaque tot, qui opponuntur, canonum indole, nil pro usuris inde argui potest. Imo ex canonicis adversus usurarios latis pœnis, quantum damnentur usuræ, fit evidens. Quum usurarii alii publici sint, alii occulti : illi tales sint alii notorietate juris ; alii notorietate facti ; constat in publicos usurarios latam 1° esse infamiæ pœnam, ac per consequens pœnam irregularitatis ; 2° repelluntur a sacra communione ; 3° eorum oblationes non recipiuntur ; 4° ad confessionem non admittuntur, nec absolvuntur, nisi prius satisfecerint iis, quibus restituere tenentur ; 5° ecclesiastica privantur sepultura ; 6° eorum testamenta cassantur ; 7° intra menses tres expellendi sunt e terra, de qua non sunt oriundi, nec domus elocanda ; et si quis elocet, excommunicatur.

Mirum autem non est execrari adeo malum hoc usuræ, quum adeo sit ea etiam juri ipsi naturali contraria, eoque illicita, injusta, damnanda comprobetur, quidquid asserant de hoc nonnulli etiam inter Catholicos viri alias eruditi. Lucrum itaque omne ex mutuo ratione mutui acceptum injustum est, et esse debet, ob multas rationes, etiam jure naturali, maxime vero quia convellit æqualitatem justitiæ commutatricis. Nam 1° quum per mutuum, ut supra probatum est, rei mutuatæ vere transferatur dominium in accipientem, qui lucrum ex mutuo exigit vi mutui, lucrum exigit pro utilitate, quam percipit alter ex re sua, suaque industria. Sed hoc est contra justitiam commutatricem, ut etiam ab initio vidimus. 2° Duplicem exigere pro una eademque re compensationem, iniquum justitia definit, notum est injustum esse. Atqui exigitur per usuram duplex pro re mutuata compensatio. Nam exigitur prima compensatio in rei ipsius re-

stitutione : exigitur altera in lucro. Sed hoc fieri nequit; quum jam satis fiat omni inæqualitati per primam tantum compensationem : seu, quod idem est, ad æqualitatem reducantur omnia per unicam restitutionem ; quod sufficit justitiæ commutatrici. Ergo, etc. 3° Injustitiam produnt usuræ multa ejus damna. Damnum ea infert toti societati : nobilibus, mercatoribus, agricolis ; quorum omnium in una republica summa necessitas est : atqui per usuram conditiones eæ convelluntur. Ergo per usuram convellitur reipublicæ bonum. Rem ita esse inde fit evidens, quod, quum rusticorum patrimonia sæpe vis grandinis, et sterilitas agrorum evertat : mercatorum res infidæ navigationes, latronum insidiæ, decoctorum perfidia, casus denique tot inopini auferant : nobilium autem usus sæpe sit indulgere luxui, ludis etc., nihilque moderati habere soleant ; hinc fit cogi ipsos sæpissime etiam ad mutuandum pecunias, ut suis consulant rebus. Quum autem non inveniant mutuum simplex, sed usuras accipere cogantur, earum mole tandem, ac peste oppressi restituendo impares fiunt ; unde alii foro cedere, alii agros deserere, alii creditoribus derelinquere omnia, inviti quoque coguntur. Quo quid reipublicæ perniciosius sit non liquet. 4° Accedunt hisce momentis graviora etiam, ac perpendenda alia multa. Nonne, supposito commodo illo liciti lucri fœneratitii, civium otium, desidiaque fovetur maxime ; industria omnis, ac cura extinguitur ; et insuper artium studia minuuntur ? Vere sic accidit ex eo quod, quum per usuram accipere queant negotiatores lucrum quietum, sine ullo labore ; tutum, sine ullo periculo, etc. facile malunt ex tali lucro vivere, cedere artibus, agriculturæ, mercaturæ etc., quod non fieret, si per simplex mutuum adjuvarentur alii, quo imo etiam artes etc. adjuvarentur. Deinde quum fœneratorum lucrum certum sit, debitorum autem incertum, qui scilicet ex mutuata pecunia modo lucrantur, modo damna ferunt ; necesse est tandem tractu temporis divitias omnes alicujus civitatis in fœneratorum manus venire, ut et ratio, et experientia docet. Necesse est enim, ut qui fœnerando semper lucratur, eorum opes exhauriat tandem, qui fœnus pendendo vicissim modo in lucro sunt, modo in damno. Insuper qui mutuum petunt, et fœnus pendunt, vel indigentes sunt, eosque fœnus etiam moderatum opprimit, a mutuo sine fœnore valde reficiendos : vel sunt aleatores, et prodigi, iique oblata occasione pecuniæ cum fœnore accipiendæ et genio suo facilius indulgent, et patrimonia aggravant : vel denique sunt negotiatores, iique obveniente aliqua calamitate, ob fœnus solvendum, rediguntur ad incitas ; si vero lucrantur, quum partem lucri debeant fœneratoribus, mercium pretium augent, quod sane incommodum societati affert maximum. Itaque jure naturali dicenda est illicita omnis usura. Illicita quidem, ut et jure naturæ, eam agnovere esse hujusmodi gentiles ipsi philosophi ; Plato, qui dixit : « Nemini mutuum dare ad fœnus liceto ; » Aristoteles, cujus hæc verba : « Optima ratione omnibus odio est ratio fœneratrix, quod ex ipso mutuo quæstus fiat » etc. ; Seneca, a quo discimus : « Quid fœnus, et calendarium, et usura, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsita nomina ? » Nec juvat objicere in utriusque contrahentis utilitatem cadere usuram, nec justitiam, nec caritatem violare, quod utrique lucrum affert ; quod vellet quis in iisdem circumstantiis sibi fieri, etc. Nam mutua utilitas non provenit utrique eodem modo, et vi contractus. Qui mutuat lucratur vi mutui : ille, a quo quis mutuatur, lucrum accipit ex sua negotiatione, dum damnum habet ex mutuo. Non valet porro ad augendum contractus valorem, quod est contractui extrinsecum : sic dum quis aliquid vendit, non potest carius vendere, quod emptor re empta lucraturus sit, non ipse usurus : sed contractui etiam extrinsecum est lucrum perceptum per mutuatarii industriam. Hoc perpendendum maxime est, quo fit et contra justitiam commutatricem, et contra caritatem peccari per fœnus. Libenter quidem accipitur mutuum cum fœnore : at quia aliter non est quis accepturus : si gratis dari consuesceret, libentius acciperetur. Inane effugium est dicere : alter ex mea pecunia lucratur, quam non teneor ipsi mutuare, et qua non mutuata, nil lucraretur. Nam verum est non teneri ex justitia dare mutuum, sed vere tenentur qui id queunt mutuari ex caritate ; dum autem dant, dare tenentur licito modo, nec velle partem habere in lucro alterius. Pecunia, dum mutuata est, desinit esse, ut diximus, mutuantis. Ergo, si ex ea lucratur mutuatarius, ex re sua lucratur : injustum est autem ex re alterius accipere sine titulo ullam utilitatem etc. Huc redeunt responsiones ferme omnes ; sicuti huc red-

eunt ferme omnes objectiones fieri solitæ. Hæc itaque teneantur, teneantur et rationes e naturali jure eductæ, dum de gratuitate mutui loqueremur supra, atque omnis evanescet in specie tantum robusta adversariorum ratio, omnisque, si sincere agere velimus, æquivocatio auferetur.

CAPUT XX.

TITULI MUTUO ACCEDENTES, ET JUSTI LUCRI EXIGENDI CAUSAM PRÆBENTES. ALIQUID DE MONTIBUS PIETATIS. INJUSTI ALII TITULI : UT EST PERICULUM SORTIS ETC., AC ETIAM CONTRACTUS TRINUS.

Aiunt licitam usuram, quod jure civili permittatur. Sed falluntur, dum permitti eam in genere putant. Prætermissa eorum opinione, qui alias id permittere leges, alias id tollerare solum dicunt, quia sic multi affecti sunt, ut non tollerato fœnore inutile pondus auri, et argenti accumularent potius, et servarent, quam quidquam sinerent in publicum commercium venire ; illud optimo jure defendi hic potest leges humanas non usuras lucratorias permittere, sed compensatorias. Nempe jura supponunt creditori ex solutionis mora lucrum impediri, vel damnum importari, et hoc juste compensandum leges decernunt ; ne vero lites multiplicentur, ejus aut damni dati, aut intercepti lucri probationem conscientiæ permittunt. En itaque titulos, ob quos lucrum aliquod in mutuo (sed non vi mutui) accipi potest ; damnum emergens, lucrum cessans ; quibus etiam accedit pœna conventionalis. Damnum emergens est, quo res nostræ minuuntur, aut jus nostrum deterius fit : veluti si alteri do pecuniam domui meæ reficiendæ destinatam, ex quo mutuo non possum amplius locationis lucrum justum accipere : hoc titulo accedente, tenetur mutuatarius dare mihi, quod rei meæ interest. Lucrum cessans est quod mutuator facturus fuisset, nisi mutuasset ; ut si destinaveram emendo agro pecuniam meam, e quo uberes accepissem fructus. Pœna conventionalis est quæ mutuantis, et mutuatarii conventione statuitur, quam solvere debitorem oportet, nisi statuto tempore sortem reddat, ob moram et negligentiam restituendi. Legitimos autem esse hosce titulos ad percipiendum, quod interest, lucrum, inde fit palam, quoad primum, quia qui nil exigit in mutuo nisi compensationem damni, suo jure utitur, nec lucrum ex mutuo vi mutui percipit : « Ille, qui mutuum dat, » ait S. Thomas (1), « potest absque peccato in pactum deducere cum eo, qui mutuum accipit, recompensationem damni, per quod subtrahitur sibi aliquid, quod debet habere : hoc enim non est vendere usum pecuniæ, sed damnum vitare. » Hinc facile intelligitur quasdam ad hoc conditiones requiri : 1° ut damnum sit verum ; 2° ut mutuum sit causa damni ; 3° ut unica petatur compensatio damni, nil magis ; 4° ut compensatio proponatur mutuatario, et in pactum deducatur. Jam quoad secundum, nempe quoad lucrum cessans, habemus cap. *Naviganti* 19. *de Usur.* quo ab usura excusatur qui merces vendit, ut amplius, quam tunc valeant, in certo termino pro eisdem recipiat, si eas merces non erat contractus tempore venditurus ; idque quia forte solutionis tempore plus fuerant valituræ. En ergo statutum ob lucrum cessans aliquid amplius accipi posse. Accedit S. Thomas (2), qui ait : « Aliquis damnificatur dupliciter : uno modo quia aufertur ei id, quod actu habebat ; et tale damnum est semper restituendum secundum compensationem æqualis... alio modo si damnificet aliquem impediendo ne adipiscatur quod erat in via habendi. Tale damnum non oportet compensare ex æquo, quia minus est habere aliquid in virtute, quam habere actu ; tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum, et negotiorum. » Falluntur autem qui putant titulum hunc rejici ab Angelico Doctore quia, ubi supra (3), ait : « Recompensationem vero damni, quod consideratur in hoc, quod pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere, quia non debet vendere id, quod nondum habet, et potest impediri multipliciter ab habendo. » Nam hic contendi solum aut exigi non posse compensationem futuri lucri nec veri, nec verisimilis ; aut ejus lucri, quod sit verisimile, compensationem non ad æqualitatem rei metiendam esse ; non vero negat spei lucri verisimilis æstimationem fieri posse : quod colligitur ex ipsa, quam adfert, ratione, « quia non debet vendere id, quod nondum habet. » Porro quod creditor nondum habet est ipsum lucrum ; non potest ergo compensationem

(1) 2. 2, q. 78. art. 1.
(2) 2. 2. q. 62. art. 4.
(3) 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1.

exigere ad lucri sperati æqualitatem. Sed spem et probabilitatem futuri lucri jam habet, quæ est pretio æstimabilis. Propter hanc rationem spes probabilis capturæ piscium venditur juste ex jure; ex eoque etiam dejectio e tali spe damni rationem sortitur : « Damnum pati videtur, qui commodum amittit. » Ergo a pari. Sed præter adductas supra pro damno emergente, aliæ requiruntur pro hoc titulo conditiones. 1° Qui mutuat præsentem moraliter debet habere opportunitatem, simulque sinceram voluntatem pecuniæ in licitum alium quæstum conferendæ, velut ad emendum prædium, domum, etc. 2° Ratione mutui, non alia, debet ab ea spe depelli : hinc si aliam in arca pecuniam habeat præter eam, quam prudens paterfamilias suis necessitatibus asservare præsumitur, possetque ex ea pecunia redundante destinatum emere prædium, domum etc., mutuum non erit proprie causa lucri cessantis, nec titulus legitimus aderit. 3° Non mutuetur animo lucri capiendi ex mutuo, sponte desistendo a pecunia in negotia conferenda, et libentius in mutuum dando, spe, et animo lucri ex mutuo captandi. Hæc attente animadvertenda adversus consuetam mutuandi rationem, qua dicitur adesse lucrum cessans, quum vere vi mutui non adest. Tandem quoad tertium, scilicet quoad pœnam conventionalem, non repugnat æquitati naturali, ut contrahens obliget se ad aliquid solvendum, si sua culpa non præstet conditionem, quam erga alterum præstare debet ex conventione. Sincerus tamen animus esse debet; nam suspecta habetur sæpe, et quidem merito hæc pœna, quia sæpe etiam accidit, ut in fraudem tegendæ usuræ apponatur; quum mutuator non ad plectendam negligentiam mutuatarii, sed lucri percipiendi ex mutuo voluntate, ficte pœnam proponat. Hinc etiam intelligitur pœnam moderatam esse debere, qualem negligentiæ solvendi par est respondere; si autem nulla sua culpa distulerit alter, nec solvatur, nec proinde in pactum deducatur. Leges demum positivas huic conventioni non resistant oportet, quia, si resistant, standum est legibus. Nec omittendum adductas rationes favere valde montibus pietatis approbatis a concilio Lateranensi sub Leone X. ob id, quod ad « solas ministrorum expensas, et aliarum rerum ad illorum conservationem, ut præfertur, pertinentium, pro eorum indemnitate duntaxat, ultra sortem, absque lucro eorumdem montium » accessio exigitur. Quare, si omnia rite peragantur, nil adversus eos montes obmurmurari debet, per quos ex Paulo III, Julio III, Pio IV, non aliis solvi accessio conceditur, « nisi illis, qui caritatis zelo adducti, ac pro pauperum subventione, non fœnerandi animo, pecunias deponunt tempore illo, quando merces paratas, ac prædia ad emendum parata haberent, ex quorum reditu quatuor, et ultra, pro centenario percipere possent.

Gradum facimus ad illicitum illum lucri exigendi titulum a non paucis propugnatum, periculum sortis; non quidem periculum juris, sed facti. Periculum juris est quum creditor sortis periculum, pacto quodam adjecto mutuo ipsi, suscipit, atque debitorem liberat obligatione reddendæ sortis, si fortuito percat. Facti periculum est, quum qui mutuat rem suam dubiis incertisque casibus ita exponit, ut semper maneat penes debitorem obligatio ejus restituendæ. Rursus periculum facti aliud ordinarium, ortum ex eo simpliciter, quod res in alterius manum veniat; alterum extraordinarium, quod ex peculiaribus quibusdam circumstantiis emergit, velut si mutuatarius ad inopiam ita vergat, ut existimari possit deinceps cum parem restituendo non futurum; velut etiam si mutuatarius periculosam navigationem, vel negotiationem suscipiat, etc. Jamvero iterum declaramus de periculo juris non agi hic, quum periculum reprobamus. Periculum namque juris, ut per se patet, quum nempe mutuans sortis suæ periculum in se suscipit, idem ferme peragit, ac si sors ipsi debitori assecuretur. Sed pro assecuratione licite aliquid exigi potest. Ergo a pari. Periculum hoc in se suscipere est quid pretio æstimabile : si periculum hoc in se alter susciperet per assecurationem aliquid accipere posset; quidni itaque et mutuans id facere queat, dummodo omnis removeatur intentio usuraria, ad quod requiritur ut libera relinquatur mutuatario facultas assecurationem accipiendi, vel non; secus adesset fraus et usura. Hinc etiam facile exponitur celebre illud cap. *Naviganti* de usur. quo Gregorius IX. ait : « Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquod ultra sortem, usurarius est censendus. » Potest enim intelligi hoc de periculo facti : etsi autem intelligatur de periculo juris, commode referri ad eum potest,

qui non mutuatur, nisi ex conditione pretii adquirendi pro susceptione periculi, adeo ut obliget mutuatarium ad sortem accipiendam cum pacto pretii solvendi pro assecuratione, quam ipse debitor negligere maluisset. Proinde ait eum « usurarium esse censendum », ac si diceret « esse præsumendum », nisi probet periculum a se susceptum nulla intentione tegendæ usuræ, quod merito decernit Pontifex; secus mutuantes facile ad lucrum ex mutuo captandum viam sibi aperirent, dum pecunias iis tantum mutuarentur, qui eos in assecuratores eligerent : minime iccirco opus est, ut quidam fecerunt, contra omnium codicum fidem, decretali particulam « non » inserere, ut legatur « usurarius non est censendus ». Jam hisce præhabitis, quod periculum facti illicitus sit titulus lucri exigendi in mutuo, et usura per id genus mutuandi committatur, probamus sic : Quod ita cohæret mutuo, ut ab eo separari nequeat, nullam causam justi lucri exigehdi præbere potest; aliter enim semper liceret in mutuo lucrari. Atqui tale est periculum facti, quod ex ipsa mutui indole oritur semper, quum, mutuata pecunia, et ejus dominio in mutuatarium translato, ex facultate, quam hic in eam adquirit, disponendi in omnem usum, oriatur semper periculum. Ergo, etc. Neque hoc verum est tantum pro periculo ordinario ; sed etiam pro extraordinario. Nam, si bene res consideretur, apparebit ad naturam mutui non magis illud, quam hoc pertinere : ex utroque etenim pecunia vi mutui a propria custodia tranfertur in alienas manus sic, ut fieri ubique possit, ut accipiens impar solvendo fiat. Circumstantiæ itaque, ob quas inter se differunt duo hæc pericula, quid extrinsecum sunt quidem, sunt quidem aliquid non pertinens ad mutuum ; sed quod attinet ad vim ipsam mutui, tam ordinarium, quam extraordinarium subesse periculum potest; adque adeo utrumque est ei intrinsecum· Præterea si valeret ratio pro periculo extraordinario, sequeretur ex indigentibus semper exigi fœnus posse : nam pecunia indigenti credita, exponitur periculo extraordinario, cui non exponitur pecunia credita diviti. Atqui absurdum est inducere titulum, quo lucrum ab indigenti acceptum non sit usura, sit autem, accepto eo a divite. Ergo. S. idcirco Thomas indiscriminatim statuit « rationem periculi etiam circa sortem non tollere rationem usuræ in mutuo », Quod ideo est, quia, si putetur aliquod esse damnum, quod sors exponatur periculo, totum tollitur damnum, reddendo ipsammet sortem, totum tollitur quoque periculum. Num ille, cui aufertur equus, quia erat in periculo ejus auferendi, exigere restitutionem potest majorem ipsomet equo, quo restituto, damnum omne ablatum est? Sic ergo a pari. Hoc enim semper habendum præ oculis; reddita nempe sorte, omni obligationi satisfieri a mutuatario ; omnem iterum induci æqualitatem; servari perfecte justitiam, etc. Hoc animadvertere negligunt qui adhuc objiciunt periculum facti posse a mutuo separari per pignus. Ergo, concludunt, non est intrinsecum mutuo. Qui sane observare debuissent potius, id argumenti in ipsos recidere, quum et ordinarium periculum queat separari per pignus : num autem dicent pro eo aliquid lucri etiam accipi posse ? Deinde, ut intelligatur quid sit intrinsecum mutuo, vel non, ipsum simpliciter est considerandum, non quod ipsi per accidens adjicitur. Jam vero mutuo simplici, et per se spectato intrinsecum esse periculum facti supra vidimus, licet tolli ipsum possit per aliquid extrinsecum mutuo, ut est pignus mutuo ipsi adjunctum. Idem respondetur pro periculo ablato in contractu assecurationis, ut et omni simili argumento per allata principia facile solvendo ; præcipue vero illi, quod fulcitur decreto quodam S. Congr. de Prop. fide dato anno 1645. ad Missionarios Sinenses, ubi inter cætera dicitur « non esse inquietandos eos, qui ratione periculi probabiliter imminentis, prout in casu (scilicet quod qui accipit mutuatum fugiat, vel quod tardet in solvendo, vel quod necessarium sit coram judice repetere, vel propter alia hujusmodi) aliquid ultra sortem accipiunt. » Nam 1° non adeo constat, quidquid alii dicant, veritas hujus decreti. 2° Resolutio non est approbans, sed tolerans ad tempus; quia sub finem decreti habetur : « Donec Sanctitas sua, vel Sedes Apostolica aliud ordinaverit. » 3° Eadem Apostolica Sedes damnavit postea eam propositionem : « Quum numerata pecunia » etc. 4° Tandem lex Sinensium accipiendi triginta intra centum iniquissima est. Quis putaverit a S. Congregatione approbatam? Sed iterum ad rationes superiores mittimus.

Rejecto, ut injusto, hoc lucrandi titulo, a fortiori rejiciendi sunt pessimi alii, quos ad tegendam usuram cupiditas excogitavit.

1° Vanus est titulus ille, quo dicitur præsens pecunia pretiosior esse futura; seu numerata pretiosior contenditur quam numeranda : damnata est hæc propositio 41. ab Innocentio XI. in iis verbis : « Quum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.» 2° Vanus est titulus, quo mutuans obligationem sibi suscipit, non repetendæ pecuniæ usque ad certum tempus : damnata est quoque hæc propositio ab Alexandro VII., estque num. 42 : « Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus, » nam hoc inhæret mutuo, ut expectetur solutio mutui. 3° Vanus est titulus labor ordinarius in numeranda pecunia, utpote mutuandi officio pariter cohærens : ut et mœror animi ob privationem suæ pecuniæ ; qui titulus si justus esset, quo avariores essent mutuantes, eo justius exigerent lucrum. 4° Vanus demum titulus omnis quo liberalitatis gratia a mutuatario aliquid exigitur : nam et asserebat hoc propositio illa, quam proinde damnavit Innocentius P. XI : « Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum. » Quod si a mutuatario mutuanti daretur vere gratuito, et absque ullo intercedente pacto, non esset usura : sicuti et non est, si, ut mutues, exigas a mutuatario alterius debiti solutionem ; at usura est si mutues, ut alia vice alter tibi mutuetur ; sicuti et si mutues, ut amicitia ab altero erga te contrahatur : in brevi, quidquid in mutuo exigitur pretio æstimabile, inducit usuram. Hinc excusandæ non sunt viduæ, aliæque omnes miserabiles personæ, quæ dicunt non aliunde sibi suppetere ut vivant, quam pusillum peculium fœnerando. In sua hac ignorantia relinquendæ non sunt : sunt admonendæ, ut alio quovis modo licet parcius, tamen honestum lucrum sibi comparent.

De contractu trino præcipua addemus, et scitu necessaria. Quid autem sit, novimus ex Benedicto XIV, qui ait sic (1) : « Titius init contractum societatis cum Sempronio mercatori, cui mille aureos tradit, e quibus probabiliter sperat se 130. lucraturum. Sed metuens Titius ne unacum sperato lucro etiam capitale amittat, alium contractum init cum eodem Sempronio, cui condonat 60. aureos sperati lucri, ut qualiscumque sit futurus negotiationis exitus, ipsi caveat de securitate capitalis 1000. aureorum. Rursusque secum reputans Titius melius sibi fore aliquod moderatum lucrum, sed certum habere, quam pinguius, sed incertum expectare, tertium contractum cum eodem Sempronio init, quo eidem remittit alios 20. aureos sperati lucri, ut 50. residuos ei solvat, sive negotiatio bene, sive male succedat. Obstringitur itaque hisce contractibus Sempronius ad reddendum Titio intra certum tempus integram sortem, id est summam 1000. aureorum salvam, et 50. insuper aureorum incrementum. » Sic exposita natura hujus contractus, prænotamus adhuc tres hujusmodi, et divisim initos contractus cum diversis personis licitos esse. Potes enim societatem inire cum Titio, deinde cum Sempronio contractum assecurationis ; et cui adhuc voles spem futuri lucri vendere justo pretio. Difficultas est de tribus iis contractibus cum uno eodemque initis : et dicimus illicitos esse ; esse larvam usuræ ; illegitimum retinendi auctarii titulum induere, etc. Probatur autem. Contractus trinus aperte degenerat in mutuum fœneratitium. Nam qui pecuniam conferens in societatem periculum sortis, et minoris lucri rejicit in socium, nullam societatem init, verumque mutuum contrahit. Non init societatem, cujus natura est ut commune omnino sit lucrum, et damnum. Init mutuum ; nam tradit pecuniam, alienando ejus dominium cum obligatione sortis reddendæ. Sed in mutuo lucrum exigere usura est. Nec valet quod primo contractu pecunia detur in societatem : hoc nil est aliud, quam lusus ; nam statim societas adjectis pactis evertitur : et nihil refert danti pecuniam quocumque modo societas succedat : certus enim de suo lucro, non curat alterius periculum : neque curat quocumque usu consumatur pecunia : quæ omnia societatem auferunt, et relinquunt verum mutuum cum usura. Ergo etc. Adde hisce per trinum contractum omnes de usuris leges eludi posse, quum petenti mutuum respondere omnis queat : nolo dare mutuum, sed inire societatem hoc modo, ut me securum de sorte, et de lucro reddas. Hinc opinio favens contractui trino jam habita est pro minus probabili, ac rejicienda : imo pro minus tuta,

(1) De Syn. Diœc. lib. 10. c. 7.

quod sit periculosa quoad usum, ut ipsi fatentur ejus patroni. Objicientibus itaque contractum trinum, ut licet cum tribus, licere cum una persona, facile respondetur cum tribus initos tres esse diversos contractus ; cum una non esse amplius contractum societatis, ut esse deberet, sed mutuum usura palliatum ut supra. Nec mirum est, quod tria sejuncta sint licita, juncta autem illicita fiant. Amittunt enim suam naturam, aliam induunt : quod in naturalibus sæpissime accidit. Liquores duo sejuncti perlucidi sunt, et perspicui ; si confundantur, obscurescunt. Idem dic de trino contractu. Nec plura in argumento, quod nonnisi vanis effugiis facile detegendis obvolvi solet. Ex Ulpiano « societas non videtur contracta in eo, qui te non admisit socium distractationis, sed sibi certum pretium excepit.» Sixtus vero V. damnavit societates omnes usurarias, quibus capitale semper est salvum. Vides Bullam *Detestabilis* etc.

CAPUT XXI.

INJUSTITIA PER RESTITUTIONEM REPARANDA. RESTITUTIONIS IN GENERE NECESSITAS, MODUS, ORDO, CAUSÆ EXCUSANTES ETC. UBI ET DE RESTITUTIONE USURARUM.

Egimus jam satis de justitia et jure : materiæ ordo postulat, ut ad vitium illi oppositum transeamus, ejusque reparandi modum ad justitiam iterum inducendam, edoceamus. Injustitia porro, seu injuria est voluntaria juris alieni violatio : voluntaria quidem ; nam si inadvertenter quis, ac præter intentionem jus lædat alienum, injustum quidem facit, sed non injustitiam, seu injuriam proprie acceptam, ut ex Philosopho novimus, et ex D. Thoma. Si quis sciens et volens juri suo cedat, cui cedere potest, non fit ei injustitia : scienti tamen, et invalide consentienti, id est juri suo cedere non valenti, fieri potest injuria, ut probatur, quia invalidus consensus, sive invalida cessio juris perinde est ac consensus nullus, cessio nulla ; et qui taliter consentit, ac cedit, perinde est, moraliter loquendo, ac si non consentiret, nec cederet. Talis proinde vere retinet jus suum : et qui contra illud voluntarie facit, est formaliter injustus, et formaliter injuriosus. Atqui duplex adest præceptum justitiæ : alterum non inferendi injuriam : alterum reparandi eam, si illata fuerit, per restitutionem, quæ est reparatio juris violati, fitque reparatio, dum ille, cujus violatur jus, in pristinum statum restituitur. Sed restitutio non semper supponit alterius juris violationem : unde melius definiri solet « actus justitiæ commutatricis, quo alteri redditur res sua vel in se, si extet, vel in æquivalenti, si non exstet.» Necessitatem restitutionis sacræ litteræ, Patres, ratio suadet. Ezech, XIII. impio promittitur vita æterna, sub ea conditione, « si egerit pœnitentiam, et pignus restituerit, rapinamque reddiderit.» Augustinus : « Si res aliena, quum reddi potest, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur : si autem veraciter agitur, non dimittitur pecatum, nisi restituatur ablatum.» Ita alii omnes. Ratio autem evidens est, quod non restituere, dum restitui potest, est furtum continuare : « Non enim multum interest, quoad forum animæ, injuste detinere, et invadere alienum »; cap. *Sæpe* de restit. spoliat. ubi Glossa : « Pro eodem reputant jura auferre, et detinere injuste ; » et ex S. Thoma : « Quum conservare justitiam sit de necessitate salutis, consequens est quod restituere id, quod injuste ablatum est alicui, sit de necessitate salutis.» En ideo quam pessime senserit ille, cujus damnata est propositio num. 38 : « Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.» An illico facienda sit restitutio, dijudicandum ex qualitate rei restituendæ : nam si sit res injuste accepta, illico : si aliter, juxta pacta prius constituta. Sed valde peccant qui operariorum mercedes in dies differunt : nam, ex Levit. XIX, *non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.* Sic et Tob. IV, Jacob. V, etc. Hinc regula est generalis : quoties moraliter possibilis est restitutio, priusquam tales debitores absolvantur, peragenda est : atque optime confessarius cum debitore moroso se gerit, sicuti assolet cum concubinario, quem non absolvit, nisi prius concubinam ejecerit. Differri restitutio potest 1° ratione impotentiæ, 2° quum res evadit nociva ei, cui restituenda, vel alteri, quod cum grano salis intelligendum ; 3° quum restitutio fieri nequit absque gravi periculo vitæ, famæ, notabilis scandali, mortalis peccati, etc. 4° quum fieri nequit absque majori periculo rerum suarum juste adquisitarum, longe, inquam, majori, quam sit detrimentum creditoris : aliter de injuste adquisitis, etc. Sed quum ju-

sta de causa differtur, compensandum est damnum emergens, et lucrum cessans obveniens ex dilatione, si restitutio sit facienda ex delicto : aliter non aderit obligatio hujusmodi, nisi debitor fuerit culpabiliter in mora. Opportune hic dicendum culpam aliam theologicam esse, aliam juridicam : illa peccatum est aut mortale, aut veniale. Ad inducendam obligationem restitutionis ratione contractus non requiritur culpa nec theologica, nec juridica ; quod per se patet. Ad inducendam eam obligationem ratione injustæ acceptionis requiritur formalis culpa theologica contra justitiam commutatricem ; et quidem mortalis, ut obliget sub mortali ; si sit solum venialis, disputatur : at probabilius videtur eum, qui ex culpa theologica veniali proximum leviter damnificavit, sive in materia levi, teneri ad restitutionem sub veniali ; quæ communior est sententia. Sed quid, si ex veniali culpa graviter læsit? Dum dubitatur a Theologis, eligimus tutiorem partem cum S. Thoma, aliisque, et asserimus teneri ad restitutionem sub gravi ; quia hoc exigere videtur graviter læsa justitia commutativa, pluresque non contemnendæ rationes, quas omittimus. Culpa juridica est omissio debitæ diligentiæ, qua quis adstringitur ad agendum aliquid, ne sequatur damnum. Alia est « lata », alia « levis », alia « levissima ». Lata est omissio diligentiæ, quam adhibere communiter prudentes solent ; et dicitur etiam « latissima », ut est dolus manifestus, puta dum custos rei alienæ dormit, vel dormire se fingit : et « latior », estque dolus præsumptus, ut dum quis sciens, et potens impedire non impedit. Culpa « levis » est omissio diligentiæ, quam prudentiores adhibere solent. Culpa « levissima » est omissio diligentiæ, quam homines solertissimi adhibent. Quando nulla adest ex hujusmodi culpis, nulla oritur obligatio restituendi, exceptis tribus iis casibus : 1° si animal tuum alterius animal occidat, aut segetes conculcet ; 2° si mancipium tuum alterum lædat ; 3° si e domo tua aliquid in via projiciatur, et non fuerit proclamatum, et damnum transeuntibus evenerit : quæ leges ex usu non obligant ante sententiam judicis. Circa culpam hanc hæ sunt regulæ. 1. Si res in tui solius utilitatem sit commodata, et illa perierit, vel deterior facta fuerit, teneris commodanti restituere ex culpa etiam levissima ; ita leges. 2. Si contractus sit in solius dantis utilitatem, quale est depositum, accipiens tenetur solum ex culpa lata ; ita et jura. 3. Si contractus sit in utilitatem utriusque, ut est locatum, accipiens tenetur ad restitutionem ex culpa levi non ex levissima ; ita quoque leges æquitati innixæ. Uberiora jam de radicibus restitutionis.

Radices, ut vulgo appellantur, restitutionis assignari solent quatuor : injusta acceptio, injusta detentio, injusta damnificatio, ac contractus, et quasi contractus. Valde interest scire quo ex titulo teneatur quis ad restituendum, ut ex dicendis magis illucescet. Et primo quidem se offert titulus rei acceptæ, de quo multa inquiruntur, quæ ad titulum injustæ detentionis facile accommodantur. Jamvero qui bonafide hactenus possedit alienam rem, ne fiat injustus detentor, etsi non fuerit injustus acceptor, debet 1° statim atque cognoverit esse certo rem alienam, eamdem in individuo extantem domino restituere, si moraliter possit, alias quampr.mum moraliter possit. Nam res ubicumque fuerit, ex communi adagio, clamat ad dominum. Nec qui hactenus possedit, potest illius pretium a domino exigere, licet eam emerit, nisi forte eam alias domino perituram vili emerit pretio, ut eam ipsi restitueret : quo casu æquitas naturalis postulat, ut qui rem domini utiliter egit, non reportet ex beneficio damnum. Extra hunc casum, non est unde dominus teneatur ad solvendum pretium rei suæ : non enim ex contractu, non ex delicto etc. Si res bona fide a fure, ex. gr., empta jam alteri revendita fuerit, debet emptor ille, rescisso contractu, suam secundo emptori pecuniam reddere, quia venditor emptorem indemnem servare tenetur : quod si secundus hic emptor non compareat cum eadem, dicunt aliqui primum emptorem teneri erga dominum rei de eo, iñ quo factus est ditior ; sed de hoc inferius. Sic etiam bonæ fidei possessor, ex quo cognoscit se rem alienam bona fide emisse a fure, tenetur eam immediate reddere domino, etiam cum periculo amittendi pretium a se persolutum, nec potest reddere furi, a quo scit domino non restituendam. Ita Doctores, et æquitas naturalis, qua fit ut dominus rei eam repetere, ubicumque sit, queat ; et si alter damnum sentit, hoc ex domini culpa non accidit etc. Si autem bonæ fidei possessor, agnito domino, restituere culpabiliter moretur, jam erit malæ fidei possessor, ac in eum cadent quæ infra dicentur. 2° Consumpta aliena re, durante bona

fide, nihil titulo rei acceptæ restituere tenetur possessor bonæ fidei, nec enim rem habet alienam, sed si exstent rei fructus naturales, hos restituere tenetur ; si fructus sint mere industriales, non tenetur ; quod autem de fructibus naturalibus dicitur, dicendum et de fructibus civilibus. At vero num adeo certum est, ut putatur, teneri possessorem bonæ fidei ad restituendum id, quo factus est ditior ? Si Jurisconsultos audias, inquiunt non teneri : si audias morales tractatores, aiunt teneri. Profecto hac in re videtur a Jurisconsultis recedendum non esse, quia eorum etiam videtur probabilior esse opinio. Sed quid dicimus opinionem ? Quod in moralibus appellatur hic opinio, res certa habetur in civilibus, quibus et standum, dum de rerum dominio agitur, sæpe vidimus alibi. Quid itaque ? Investigandæ saltem breviter rationes, ut rei totius fundamentum agnoscatur, et pateat, num aliqua ratione, necne adducti probabiliorem saltem opinionem dicere alii queant, quod alii, nempe Jurisconsulti, pro inconcussa re defendunt. In jure statuitur quod « bonæ fidei possessor fructus consumptos suos facit (1) : » porro si suos facit, facit se eorum dominum ; dominus autem rei suæ, quam assumit, nil alteri debet. Iterum « bonæ fidei possessor fructus omnes suos facit, nec unquam restituit consumptos (2 . » Quid autem differt dicere quod quis teneatur restituere id, quo factus est ditior, ac dicere quod teneatur restituere fructus consumptos? Certe id, quo possessor bonæ fidei factus est ditior, est id, quod servavit, dum æqualem aliam rem consumeret. Sed si teneretur restituere quod servavit, teneretur restituere fructus consumptos. Non enim ludendum est in verbis. Ludunt autem in verbis qui dant « non teneri restituere fructus consumptos » ; et volunt « teneri restituere in æquivalenti, » seu in ea re, cui parcitum est. Vere rei meæ ego peperci, dum aliam cum bona fide consumerem ; sed hoc est per accidens ; nulla mea culpa id accidit. Ergo de culpa ulla puniri non debeo per restitutionem æquivalentis rei meæ. Sequentia quoque pensentur effata (3) : « Bonæ fidei possessor tantumdem juris habet ad fructus interim adquirendos, quantum si esset vere dominus. » Sed qui vere dominus est, sicut adquirere fructus potest, sic et absumere ; et ad nil tenetur erga alios pro rei suæ consumptione : hic autem possessor bonæ fidei dicitur « tantumdem juris habere, ac dominus. » Et revera quid juris hoc esset in fructus rei bona fide possessæ, si teneretur possessor alio modo eos restituere ? « Fructus nonnisi jure domini adquiruntur (1) » : dominium ex titulo præsumpto habet possessor bonæ fidei. Ergo etc. In hoc itaque stat hujusce rei fundamentum præcipuum, quod possessor bonæ fidei rem absumens, se gerit eodem modo ac dominus. At rationes etiam omnes habet, quibus se rei illius dominum putet, quum possideat bona fide, quæ quid aliud est, ut vidimus, quam existimatio mentis correspondens animo, qua sicut aliquid possidetur ut suum, ita judicatur et suum ? Si quæras titulos veri dominii, possessor bonæ fidei eos habet, præsumptos quidem, sed in rei substantia idem præstantes ac veros titulos. Si ex opposito scire velis ex qua radice restituere teneretur, non invenies eum teneri nec ex radice injustæ acceptionis, nec ex radice injustæ detentionis, nec ex damnificatione, etc. quum, ut supponitur, nec illicite, nec injuste alienum acceperit, aut retinuerit. In hæc aspexisse videtur D. Thomas, dum aiebat (2) : « Non tenetur restituere fructus consumptos, quia bona fide possedit. » At regerunt adesse etiam legem in jure (3), ubi decernitur bonæ fidei possessorem teneri ad restitutionem in eo, quo factus est locupletior. Vere hæc ibi, ut et alibi, adsunt : sed credendum est jurisconsultis explicantibus illam ut exceptionem quamdam, vel ut particularem quamdam speciem faventem solum pupillis hæredibus, quorum hæreditas ab alio adita bona fide possideretur : ut autem præcaveretur ne hæreditates, damno pupillorum, qui partes suas agere nesciunt, penitus amitterentur, cautum est juste quidem, sed pro ipsis duntaxat, earum hæreditatum possessores teneri ad restituenda omnia, etiam quo facti fuerint ditiores vel cum bona fide. Exceptio est

(1) L. 4. § 19. j. *de us.* § 35. Inst. *de rer. div.* 36. l. 25 *de usur.*

(2) L. *bonæ fidei* 48. Dig. *de adq. rer. dom.* l. 4. § *lana* Dig. *de usuc.*

(3) L. *bonæ fidei* 48. *de adq. rer. dom.*

(1) L. *Qui scit* 25. §. 1. Dig. *de usur.*

(2) 2. 2. q. 100. a. 6. ad 3. Perperam citatur autem 2. 2. q. 62. a. 6, ubi dicitur agi de eo, qui ditior est factus, quum de hac specie ibi nec verbum quidem.

(3) §. *De petit. hæred.* l. *Utrum autem :* aliæ.

isthæc favens tantum pupillis hæredibus, inquiunt Jureconsulti, quam contorto sensu ut generalem regulam, addunt, perperam intellexere morales auctores. Nec juvat effugere ad quamdam æquitatem naturalem, quam dum adstruunt alii, alii alteram quoque adstruunt certiorem, ut nemo sine sua culpa puniatur. Porro adstringere ad restituendum possessorem bonæ fidei quod factus est ditior in re sua, idem est ac punire sine culpa. Ergo.

Malæ fidei possessor, cujus generis fur est, tenetur rem ipsam restituere, si exstet; si vero non exstet, pretium æquivalens, etsi res casu fortuito perierit; quia locupletari nemo debet cum alterius injuria, et qui culpa sua induxit inæqualitatem, eam reparare tenetur, etiamsi nil inde lucri perceperit. De valore autem rei restituendæ, quæ absumpta est, consulenda est mens illius, cui ablata quocumque est modo, et pro ratione damni restituendum; ut si quis triticum furatus sit, quod dominus servaturus erat ad tempus, quod revera advenit, majoris pretii, tenetur ad restitutionem istius majoris pretii, etc. Si res periit apud furem, apud dominum æqualiter peritura, videndum an dubium hoc fuerit, vel certum, quod peritura esset apud dominum; si dubium, tenetur fur ad restituendum, quia in dubio melior est conditio innocentis : si certo peritura erat res, sed injuste, quia ab alio rapienda, non excusatur fur a restituendo, quia præveniendo alterum non desinit iste esse fur : si peritura certo erat, sed casu fortuito, adhuc adest onus restituendi, quia res rapta est, non ut domino servaretur, sed ut in proprium commodum converteretur : injusta enim acceptio injuriam semper affert domino, nec aufertur injuria ex eo, quod res peritura esset apud dominum. Videant hæc qui oppositum defendunt. Si res aliena eripiatur periculo, et postea pereat apud eripientem, non peritura apud dominum, restitutio est facienda. Si res sublata crescat, crescit domino, unde restituenda est cum incremento, etsi dominus servaturus non fuisset. Si res sublata in deteriori statu melior effecta fuerit, dein ad deteriorem iterum reversa sit, restituenda est secundum incrementum, si dominus usque ad hoc tempus servaturus fuisset eam; si aliter, aliter etiam restituenda. Hujusmodi malæ fidei possessor debet restituere fructus omnes tum naturales, cum civiles, et mixtos, qua parte naturales sunt, quia res domino fructificat; et hoc constat, etsi dominus non fuisset eos percepturus; etsi possessor non perceperit, quum percipi possent; etsi quoque ditior hic factus non fuerit. At restituendæ sunt possessori a domino impensæ, si factæ fuerint, necessariæ, et utiles; voluptariæ tunc tantum restituendæ, quum a re, in qua factæ sunt, separari possunt. Quod de possessore malæ fidei diximus, dicendum de eo, qui impedit alterum a percipiendo bono sibi obventuro, secundum regulas, de quibus supra, ubi de justitia distributrice etc. Dicendum etiam de possessore usurarum, quem constat teneri ad restitutionem omnis fœnoris accepti : nec solum rei, sed quoque omnis fructus ejus, si frugifera fuerit; omnis, inquam, fructus, quem dominus rei percepturus fuisset, deductis sumptibus necessariis, vel utilibus, ut supra. Si autem res fœnore accepta non est per se frugifera, sed sola industria usurarii fructus attulerit, non erit restituendus hujusmodi fructus; quod maxime accidit in pecunia in quæstuosam negotiationem impensa, etc. Imo ex sola usura mentali restituendi obligatio in foro animæ oritur, ut ex cap. *Consuluit* 10. *de usur.* quod proinde accidit, sive spe lucri adductus quis mutuetur, nullo etiam pacto interveniente, sive quum mutuum accipit, ut lucrum sibi ratione mutui debitum, quod ipsi tribuitur a mutuatario ex pura etiam liberalitate : si vero mutuatarius ut debitum daret quod mutuans bona fide acciperet, ut liberaliter sibi datum, non esset iste usurarius, nec manente bona fide ad restitutionem teneretur; teneretur tamen illico, ac id sciret; fieret enim possessor malæ fidei. Insuper hæres usurarii tenetur bona usuris parta restituere : et si plures sunt hæredes, ex jure communi, non in solidum, sed pro rata acceptæ hæreditatis obligantur. Onus autem id non transit ad donatarios, et legatarios particulares, nisi quum hærede non solvente, ipsa hæreditas impar est solvendo. In foro conscientiæ tamen non tenetur hæres ultra vires hæreditatis : excipitur, si hæredes inventarium non fecerint; tunc enim jura præsumunt ampliorem hæreditatem fuisse, et hæredes obligant ultra vires hæreditatis. Pauca hic addenda de possessore dubiæ fidei, quæ quid sit ab initio exposuimus; nempe possessor est dubiæ fidei et qui adquisivit rem, quam dubitabat an esset aliena; et qui postquam bona fide adquisivit eam, du-

bitare incipit an sit aliena. Circa primam certum est eum peccare mortaliter, qui rem adquirit, quam dubitat, ex. gr., an furtiva sit. At, cessante dubio, imo etiam si probabilius appareat rem esse alienam, res domino tota restituenda, vel, ignorato domino, pauperibus eroganda cum fructibus. Si e contra appareat, videtur retineri posse, dummodo adhibita sit necessaria diligentia ad reperiendum dominum, qui si appareat, reddenda illico res, et quidem gratis.

Ad aliam restitutionis radicem quod spectat, ad injustam scilicet damnificationem statuendum est teneri ad restitutionem non eos solum, qui per se, sed et qui per alios, seu tam qui positive, quam qui negative concurrunt. Concurrere autem in alterius damnum censentur ii, qui noto eo versiculo continentur :

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Sufficiat hic omnia hæc exponere, ut satis intelligantur. Verbo « jussionis » veniunt qui injustitiam fieri alicui mandant, et voluntatem mandatarii efficaciter ad id movent, unde actio magis tribuenda mandanti, quam executori; ideoque in ordine restitutionis mandans prius tenetur, quam mandatarius, contra ac pessime docebant qui propositionem hanc 38 damnandam, ut damnata est a P. Innocentio XI. evulgarunt, nempe : « qui alium movet, aut inducit ad ferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem illius damni illati. » Sive autem expresse is jusserit, sive implicite, signo aliquo, etc. tenetur ad restituendum. Si mandatum, ante executionem, retractatum fuerit, et innotuerit mandatario, deficit onus restitutionis : si retractatum, nec ad aures mandatarii pervenerit, adhuc tenetur restituere, ob rationem allatam. Si mandatarius excedit limites mandantis, in praxi difficile eximitur mandans a compensatione totius damni. Si tamen mandans aliquid licitum præciperet, ex quo nullum secuturum malum prudenter prævidetur, tum liber esset a restituendo, etsi malum sequeretur. Ad hæc principia revocantur fere omnia, quæ hic dici consueverunt. « Consilii » voce intelligitur quivis dolo, fraude, malo animo alterum movet ad damnum inferendum; qui licet auctoritative non impellat ad actionem, influit tamen in eam, et quidem sæpe magis, quam mandans non tantæ auctoritatis. Hic non evadit obligationem restituendi, etsi consuluerit actionem damnificativam ex opinione falsa, ex errore, ex ignorantia; et etiam ex eo loquendi genere, quo alteri ignavia inuritur, nisi se ulciscatur de altero; non evadit, inquam, etsi quoque consilium hoc suum revocaverit, et alter adhuc ira priori incensus fecerit malum : quum enim revocatio non auferat incitamenta, nec efficaciam consilii, hoc influere in malum illud censendum est. Aliter esset, si veris, et solidis rationibus, omni ope, et verbo curaverit alterum removere a dato consilio; nam tunc ex sola alterius pervicacia oritur malum. Excipe si consulens fuerit superior; nam tunc prius consilium vim habere coactionis censetur in jure. Quid autem dicendum, si ad avertendum majus malum quis minus malum consulat ei, qui paratus est majus malum patrare ? Respondetur, si malefactori jam parato inferre majus damnum alteri, consulatur, ut, majori illo prætermisso, inferatur minus, non teneri ad restituendum, dum majus malum aliter averti nequit : quia utiliter agitur negotium proximi; nec suadetur minus malum, ut malum, sed ut impeditivum mali majoris. Sic Augustinus etc. Si autem parato inferre uni majus malum, consulas inferre minus malum alteri, de quo malefactor non cogitabat, peccas contra justitiam, et huic restituere debes; quia consilium causa est mali istius. Ita Doctores optimi. Ad consulentes revocantur qui falsa docent; qui exempla præbent improbitatis, etsi quidam de hoc dubitent, quia dicunt hos movere imperfecte : sed id non videtur adeo semper verum : cur enim movens exemplo non moveret efficaciter, et perfecte, sicut movens consilio, quum exempla non habeant minorem, imo majorem sæpe vim movendi, quam verba ? Verum est vulgatum illud : « Verba movent, exempla trahunt. » Ergo etc. « Consensus » nomine non accipitur actus mere externus; sed pro externo favore, approbatione, conniventia, suffragio, quo unus concurrit in actum alterius moraliter influendo. Hujusce generis sunt consiliarii injusti belli; qui suffragium ferunt in senatu, collegio, capitulo ad injustam electionem indigni, vel rejectionem digni, si nempe tale suffragium influat in actionem damnificativam, quod ordinarie accidit; rarum enim est, quod dicitur, aliorum tantum suffragio, non proprio quempiam damnificatum. Hinc videre est quam periculosum sit membrum esse congregationis, cujus major pars, ut

sæpissime fit; in electionibus procedit ex affectu quærente quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, potissimum ubi agitur de promotione minus digni, neglecto digniori : in quo nec timiditas excusat, nec terrena politices etc. « Palpo » est qui laudibus, adulationibus, plausu, vel etiam conviciis, et irrisionibus aliquem ad malum patrandum irritat. Sic qui exprobrat marito, quod tolleret uxoris adulterium; quod patiatur injuriam; ita ut ira percitus iste occidat uxorem, conviciatoremve; efficax causa fit mali patrati, et tenetur restituere. Nec valet reponere quod malo animo actum hoc non fuerit, nec vindictam, aut homicidium intendisse; quia sat est exteriorem sermonem illum induxisse alterum ad malum committendum. Num ignorantia, inadvertentia, similesve circumstantiæ aliquando excusent, prudentum est judicare. Per « recursum » intelligitur receptator qui, ex. gr., domum offert suam malefactori ante executionem; vel post executionem refugium in domo sua præstat, ut ibi sive ipse, sive res furtiva, sive instrumenta maleficii recipiantur, occultentur, protegantur. Certissimum est talem teneri ad restitutionem, utpote malefactori præstantem auxilium, audaciam, commodum ad malum alteri inferendum; quales propterea sunt etiam sæpe caupones, qui res furtivas in custodiam recipiunt, et furem occultant; nisi occultetur, quum a lictoribus ad mortem quæritur; hic enim actus est caritatis nullo modo obnoxius restitutioni. « Participans » est qui aliquid prædæ percipit, aut aliquid præbet auxilii ad malum patrandum. Quare participans dicitur aut injustæ actionis, aut rei acceptæ. Prioris generis sunt, ex. gr., fabri ferrarii falsas claves fabricando, exploratores vigilantes, ut latrones secure furentur, qui scalas movent ad domos ingrediendas, qui furto sublatas res custodiunt, etc. Alii demum, qui negative cooperantur, « mutus, non obstans, non manifestans, » tenentur ad restitutionem tum solum, quum ex justitia tenentur loqui, inclamare, resistere, detegere reum. Ex justitia autem tenentur qui vel ex officio, vel ex contractu ad id sunt destinati; ut gubernatores, ministri publici, medici, chirurgi, curatores, tutores, servi, custodes, naucleri, patresfamilias, bell. duces, principes, confessarii pœnitentem ad restituendum obnoxium non obligantes, etsi parochi non sint; nisi ex inadvertentia solum hoc contingat etc. Solus caritatis titulus ad id obligans, eoque omisso, non obligat ad restitutionem. In superioribus spectandus tamen semper est usus, consuetudo, circumstantiæ, pacta, etc.

De ordine faciendæ restitutionis agere jam opus est. Itaque distinguendum inter damnificatores venit, an principaliter, an æqualiter, an inæqualiter damnum attulerint. Qui prius in damnum influit, tenetur ad restitutionem primo loco. Primo autem loco dicitur teneri qui sic obligatur, ut eo restituente cæteri sint liberi, alio autem restituente, ipse refundere teneatur. Is secundo loco teneri dicitur, quo restituente, cæteri, excepto primo, fiunt immunes, et sic de aliis. Jamvero, exstante re, primo loco domino reddenda est, vel pauperibus, ipso ignorato. 2° Quum plures æqualiter damno cooperati sunt, æqualiter reddere debent : uno deficiente, cæteri tenentur in solidum : quæ obligatio in solidum locum etiam habet in iis qui inæqualiter damno alterius cooperati sunt. 3° Cum plures cooperati sunt inæqualiter, mandans debet restituere primo loco, dein executor, postea cæteri cooperantes. 4° Aliter accidit, si quis positive, si quis negative cooperatus est : nam primum ille, tum iste tenetur reddere. 5° Si plures in diversum damnum concurrerunt, distinguendum est : vel alii aliis insciis concurrerunt, et tunc non tenentur simul in solidum : vel alii aliis incitamenta præbuerunt; et tunc iterum videndum an præbuerint per modum causæ, an solum exemplo, etc. in hocque valent regulæ superius allatæ. Circa ordinem personarum, quibus restituendum, maxime a creditoribus, qui omnibus restituere nequeunt, statuimus 1° Res aliena exstans prius reddenda est domino suo, quam solvatur aliud debitum; deinde solvendæ impulsæ pro funere, et curatione debitoris. 2° Debita ex delicto, vel titulo oneroso prius solvenda, quam debita ex titulo gratuito. Etsi vero nullus inter istos ordo jure naturæ constitutus sit, jure tamen positivo novimus solvendum primo creditoribus hypothecariis; dein inter hypothecarios videndum quinam prior sit tempore; post hypothecarios solvendum creditoribus chirographariis, et si quid supersit, aliis dividendum, nulla anterioritatis habita ratione; præterquamquod inter creditores aliqui habentur privilegiati, qui præferentiam habent : sic mulier ad dotem : sic pupillus in bonis tutorum : impensæ funeris, etc. ut infra. 3° Debita certa

prius solvenda, quam incerta. 4° Inter debita certa, sed pauperibus eroganda, istis potius quam divitibus solvi non debent, cæteris paribus; nam hic justitia anterior respicitur non personæ qualitas; nisi accidat pauperiatem unius tantam esse, ut ipsi præ aliis ex caritate virtutum regina solvendum sit, in quo, quamvis aliqui aliter dicant, plurimi tamen alii observant, quum prædictus ordo præferentiæ in solis humanis constitutionibus fundetur, potiusquam in jure aliquo naturali (exceptis saltem paucis casibus) rationabiliter intelligi, ut qui longe plus indiget, aliis non sic indigentibus præferatur; quod in extrema saltem, et gravi necessitate faciendum nemo negare deberet. Affinis hisce quæstionibus illa est, « cui » nempe restituendum, « quantum, ubi, quando, cujus impensis. » Hanc breviter expedimus, respondentes certum esse restitutionem faciendam vero rei domino, si cognoscitur, et nil obstet; si fato functus sit, restituendum hæredibus. Si a possessore malæ fidei res ablata sit, domino quoque restituenda, non ejus possessori, sed cavendum per admonitionem ne denuo exponatur is periculo faciendæ alterius restitutionis. Iterum accidit rem ordinarie reddendam ei, a quo legitimo titulo possidetur, etsi non sit rei dominus; ut quum res commodata, locata, deposita est etc. Diximus autem ordinarie, quia, si possessor nihil ex hoc patiatur damni, nihil interest uni, vel alteri fiat restitutio. Similia alia jam persecuti sumus supra. Jam de quantitate restitutionis certum est tantum restitui debere, quantum ablatum est, vel in re, vel in valore, qui si ignoratur, standum judicio prudentis viri. Circa tempus, vel terminus præfixus est in favorem debitoris, ut in mutuo, vel in favorem creditoris. Si primum, licet anticipare solutionem; si secundum, anticipari nequit, quia læderetur alterius jus. Quoad locum, sufficit ut qui rem alterius bona fide accepit, restituat eam in loco, ubi possidet illam; unde si remittat alio, ubi adest dominus, non tenetur hoc facere impensis suis: qui injuste accepit alienam rem, ubicumque est dominus, suis ibi impensis eam reddere debet, seu ubi eam dominus possessurus erat non allatam. Tandem periculo domini perit res, quam quis sine sua culpa habet, si pereat in via, commodo debitam is diligentiam adhibuerit; si malæ fidei possessor is fuerit, sibi perit, non domino: res autem debita ex contractu perit creditori, quum is ejus dominium servat; perit autem debitori, si dominium ejus in ipsum translatum jam fuerit. In æquitate naturali omnia hæc suum habent fundamentum.

Causæ a restitutione excusantes duplicis sunt generis: aliæ eam penitus auferunt; aliæ tantum differunt. Prima causa bona fides, seu ignorantia, qua inculpate quis ignorat alienam esse rem, quam possidet. Secunda causa impotentia vel physica, vel moralis, ad quam reducitur extrema necessitas debitoris, vel parentum. Tertia causa bonorum cessio coram judice, quæ, etsi in foro exteriori liberet a restitutione, in foro tamen conscientiæ solum excusat pro ratione impotentiæ: unde non dubitandum quin ii, qui bonis cedunt, solvere teneantur in utroque foro, si ad pinguiorem fortunam redierint: ipse enim externus forus fundatur in impotentia solvendi: hujus cessionis beneficio quinam gaudere queant, qui non, viderint Jurisconsulti. Quarta causa compensatio, seu, ut dicitur in jure, debiti, et crediti inter se contributio; modo debitum, et creditum sit æquale; habet vero rationem in rebus functionem recipientibus. Non est autem ea, de qua damnata est proposito 37: « Famuli, et famulæ domesticæ possunt occulto heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt. » Quinta causa compositio, qua sub certis conditionibus obtinetur a Summo Pontifice, ut debita incerta, seu bona male acquisita retineantur, dum eorum dominus ignoratur, cum onere tamen si dominus compareat, reddendi quod est residuum, etc. Sexta causa pro foro conscientiæ est si debitor æquale debitum creditoris in se transulerit, in quo locum habet compensatio: dictum est pro foro conscientiæ, quia secundum leges non procedit hoc in foro externo, nisi fiat via juris, vel simili modo. Septima causa condonatio creditoris cum suis conditionibus facta. Prima est ut condonare possit, 2ª ut condonatio non sit a jure impedita, 3ª ut libere fiat, non ex metu, ex dolo, etc. Octavam, quam addunt plures, causam consulto reliquimus ultimo loco nominandam, professionem nempe religiosam, de qua plura inquiruntur. Professio in religione facta, insolutis debitis, valida quidem est, nisi excipias monasteria, in quibus aliter vigent mores: at vero debitorem, qui habet bona, teneri ante ingressum

restituere ; nec debere omitti præceptum restituendi, ut impleatur consilium religionis, certum est, ut et certum, religiosum fieri posse qui prævidet se in monasterio æque ac in seculo creditoribus esse satisfacturum ; et qui scit nec in sæculo, nec alibi parem unquam futurum ad solvendum : pro certo quoque habetur eum, cujus incerta sunt debita, ac proinde in pia opera impendenda, posse religionem ingredi : eum autem, qui biennio, vel triennio laborando in sæculo par fieri potest ad debita solvenda, teneri differre ingressum religionis. Jam hisce positis cum multis contra multos probabiliorem amplectimur sententiam, quæ in genere dicit, eum, qui in sæculo remanens sua debita solvere potest, inique agere, dum ingrediendo religionem, sibi ponit restituendi impotentiam. Nam æquitas non patitur, ut religiosum statum quis amplectatur cum gravi damno tertii ; et jura volunt ut qui « monasterium petunt, nullo modo suscipiantur, nisi prius a ratiociniis publicis soluti fuerint. » Facienda porro mala non sunt, ut veniant bona : itaque, sicuti filius, cujus ope parentes indigent, ut religionem ingrediatur, derelinquere eos nequit, sic a pari : sicut stuprator virginis cum promissione matrimonii, tenetur eam ducere, et ab ingressu religionis abstinere, ut satisfaciat onerosæ promissioni ; sic a fortiori in casu nostro. Excipiunt plures eum, qui extra religionem non posset salutem suam operari ; qui sicut posset deserere artem animæ suæ perniciosam, etsi necessariam, ut restitueret, ita a pari : nec aliter inviti in hoc essent creditores, quam irrationabiliter, quum teneantur omnes ex caritate bona fortunæ deserere pro salute æterna proximi : verum caute hæc pensanda, quæ nil officiunt statutæ superius assertioni. Addendum demum superiorem monasterii, qui recipit religiosum debitis gravatum, debere ex monasterii bonis debita illa solvere, aut saltem permitteri, ut per opera statui suo convenientia lucretur unde debita solvat ; religiosus autem hunc, si quid absque superioris licentia creditoribus solvit, furem esse, quia ex alieno restituit : quidquid enim acquirit monachus, acquirit monasterio.

CAPUT XXII.

INJUSTITIA PER RESTITUTIONEM IN SPECIE REPARANDA : SEU RESTITUTIONIS OBLIGATIO IN BONIS ANIMÆ, CORPORIS ET FAMÆ.

Actum est usque modo de restitutione in bonis fortunæ : jam agendum de illa, quæ ad alia hominis bona reparanda conducit. Porro nemo negaverit unquam, eum, qui nocuit alteri in bonis spiritualibus, injustam valde rem egisse, proindeque teneri ad restitutionem apto modo faciendam. Hinc quæstio non procedit hoc loco an qui aliis tantum sunt scandalo ad restituendum teneantur eo sensu, quod precibus efficere debeant, ut ii, quibus scandalo fuere, Deo reconcilientur. Quæritur hic an ad aliquid aliud propius erga proximum teneantur, et quidem ex justitia. Respondetur eum, qui vi, fraude, metu alios ad peccatum induxit, aut a bono retraxit, teneri ex justitia ad damni hujus reparationem. Nam quum vis, fraus, metus injuriam alteri inferant : injuria autem omnis ex justitia reparari debeat ; ergo etc. Deinde magis teneri debet ad restituendum, qui vi, fraude, metu in bonis spiritualibus nocuit alteri, quam qui nocuit in bonis temporalibus. Atqui hic tenetur. Ergo et ille. Propria hic eruantur consectaria. Adnexa huic quæstioni est et illa : an teneatur ad restitutionem qui avocat alium ab amplectenda religione : et responderi solet distinguendo : vel legitimæ ad hoc aderant causæ, vel non : si primum, non tenetur ; si secundum, tenetur pro rata, et ex judicio prudentis viri restituere damnum, quod illatum est novitio, et religioni. Legitimæ eæ causæ sunt præsertim si videatur novitius religioni ineptus : si noverint alii ex humano quodam affectu fugere eum in religionem absque ullo vocationis spiritu ; si detectum sit industria religiosorum captum, quin sciverit is quid sit religionem profiteri, maxime ob imbecillitatem ætatis ; si longe plus boni in seculo prævideatur operari ob talenta sua posse eum, qui religionem eligit ; si parentes ejus ope in seculo indigeant ; si notum sit spiritum religionis tali in religione abesse ; seu non observari religionis statuta, et præsertim vota, ac inter cætera paupertatis votum, quod hodieque pluribus in religionibus libere nimis violatur ; si religionis status, pericula etiam repræsententur illi, qui in eam inhiat, quin nil

omnino antea noverit, ex eo quod religiosi bona tantum religionis, non incommoda ejus soleant exponere postulantibus, etc. Si, inquam, legitimæ omnes, vel aliquæ istiusmodi causæ aderint, ut abducatur quis a religione, tantum abest, ut teneatur ille ad restitutionem, quin imo bonum valde opus operatus est qui ita se gessit : explevit enim illud, quo mandavit Deus unicuique de proximo suo ; et veræ caritatis actum exercuit, quem non pauci etiam inter religiosos Sancti, ac veri religiosi commendant. Accederet huic quæstio de mercede accepta pro turpi actione ; at de hoc jam supra. Addimus tamen nonnulla sic. Quæ quis accipit ut faciat, vel omittat id, ad quod faciendum, vel omittendum jam tenetur ex justitia, restituere id debet : quia qui vendit quod suum non est, tenetur ad restitutionem ; sed qui pretium accipit pro re, quam alteri debet ex justitia, vendit quod suum non est. Ergo. Aliter esset si munus aliquod ex liberalitate offerretur etc. Adest hic exemplum inventoris alienæ rei, judicis, parochi etiam, aliorumque. Imo si solum ex caritate debet quis facere bonum proximi, aliquid autem accipiat, quamvis sine labore, sumptu, periculo id facere posset, tenetur restituere : tum quia tale opus ex communi judicio non est pretio æstimabile : tum quia quod hic datur, voluntarie non datur, sed coacte. Unde, si quid receptum, ut indicetur fur, restituendum. Si quid receptum, ut in gratiam mei apud magnatem tibi familiarem loqueris, mihi restituere debes. Aliter esset, si opus ex caritate debitum habuerit adjunctum sumptum aliquem, laborem extraordinarium, etc., nam tunc pretium aliquod, sed et moderatum, recipi potest.

Agimus secundo de restitutione ob injustitiam in bona corporis, in quæ scilicet peccatur homicidio, mutilatione, verberatione, stupro, hisque similibus. Qui hominem occidit, vel mutilat, duplex ei infert damnum : personale nempe et reale. Per illud vitam, vel membrorum usum aufert ; per istud aufert realia commoda, quæ sibi procurasset, et suis. Quoniam vero certum est damnificatorem istiusmodi, voluntarium scilicet, et culpabilem, teneri ad restituendum, inquiritur an etiam aliquid teneatur restituere pro damno personali, sive pro damno vitæ, vel membri præcise. Etsi duplex in hoc opinio vigeat, probabiliorem amplectimur eam S. Thomæ, qui partem eligit affirmativam, ubi ait (1) : « Quoniam id, quod ablatum est, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est ; puta quum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ secundum arbitrium boni viri. » Id ipsum alibi (1). Rationes sunt, quia injuria, et restitutionis obligatio sunt correlata. Dein justitia semper obligat injustum damnificatorem reddere in æquivalenti, quando res ipsa in specie reddi non potest ; item justum non est, ut a restitutione immunis sit aliquis eo quod nimium debeat etc. Sed quæstio magis procedit quoad damna realia, circa quæ clarum est teneri occisorem, vel mutilatorem restituere damna omnia in expensis curationis, lucra inde cessantia, damna emergentia sibi, et hæredibus : excipiuntur quidem ordinariæ impensæ funeris, non tamen extraordinariæ. Porro, licet aliqui velint æstimationem lucrorum cessantium faciendam esse usque ad sexagesimum ætatis annum, melius id relinquitur æstimandum judicio prudentum arbitrorum, considerata hominis occisi ætate, valetudine, robore, in agendis dexteritate, laborandi assiduitate, etc. ; nec non rerum ejus statu, modo vivendi, ac negotiandi, deductis quidem impensis, quas ad lucrandum facturus fuerat ; sed non deducta æstimatione laboris ad id impendendi, præsertim si occisus homo erat mæchanicus, qui laborare maluisset, quam lucrum vel ex parte perdere. Nam tunc æquum non est deducere æstimationem laboris, quum injuste ab eo fuerit impeditus, et alioqui mæchanico vix unquam aliquid restituendum esset, quum lucrum ipsius ut plurimum non excedat æstimationem laboris. Arbitrandum a bono viro itaque hoc est ; arbitrandum autem etiam in favorem hæredum, eorumque omnium, quos necessario occisor sustentabat ; non vero in favorem eorum, quos libere alebat, ut sunt fratres, nepotes, etc. Si nempe alebat ex operibus suis : nam si alebat ex bonis, quæ exstent, non tenetur occisor alere, etsi de cæteris damnis teneatur. Omnia expendenda, quæ in damnificationem concurrunt ; et restituendum etiam mortui creditoribus hoc sensu, quod si bona ejus non sufficiant, suffecissent autem additis defun-

(1) 2. 2. q. 62. a. 2. ad 1.
(2) In 4. dist. 15. a. 5.

cti laboribus, industriaque, tantum superaddere occisor teneatur, ut hæredes nil teneantur addere ex bonis suis; quibus hæredibus tamen loco creditorum, immo immediate etiam restituere potest; si autem istis non restituat occisor, tenentur adhuc hoc onere hæredes ipsius occisoris, etiamsi morte punitus fuerit. Post hæc inquiritur, an ad restituendum teneatur, qui consulto occidit unum pro alio, quem invincibiliter putabat esse hostem suum. Respondetur affirmative: nam semper est causa damni. Iterum quæritur an teneatur restituere qui occidit eum, qui brevi moriturus erat. Respondetur teneri pro ratione illius temporis, quo supervicturus erat, etc. Quoad cessationem hujus obligationis respondetur non cessare eum, si occisus dicat condonare hosti suo, vel homicidæ ignoscere; quia per hoc, ni addatur aliud, censetur solum remittere offensam, non damna. Nec cessat quum occisor per judicem capite plectitur, nisi hæredes ipsi condonent; quia judex satisfacit solum justitiæ vindicativæ, non alteri. Cessat autem obligatio restituendi, quum occisus consentit in sui occisionem vel expresse, vel tacite, veluti provocando ad pugnam lethalem, vel eam voluntarie admittendo; quia qui consentit in mortem, consentit et in damna mortem consequentia : qui consensus invalidus quidem est quoad mortem, non quoad cætera. Si injuste invasus excesserit moderamen inculpatæ tutelæ, juxta multos, tenetur ad totum damnum : at aliis gravioribus videtur probabilior opinio, quæ docet nec ad totum, nec ad partem teneri; quia, licet sit causa injusta damni vitæ, non damnorum tamen consequentium, eo quod ista non causet invito, sed volenti, cui non fit injuria. A fortiori non tenetur de damnis qui injustum vitæ aggressorem, servato moderamine, quod leges humanæ requirunt, ad salvandam vitam suam occidit; quia licet peccet juxta doctrinam Sanctorum, rationem tamen peccati in tali facto Sancti non constituunt in injustitia erga proximum, sed in amore inordinato vitæ suæ, et ad summum in injustitia erga Deum : vel si quam agnoscunt injustitiam erga proximum, ad summum est in ordine ad vitam ipsius, non in ordine ad damna inde secuta, utpote volenti illata. Non cessat etiam obligatio isthæc, dum quis verbis contumeliosis provocatus, contumeliosum occidit; vel occidit injustum invasorem, non vitæ, sed bursæ, vel pudicitiæ : quia hoc pari injustitia facit, ac si nitentem vi ipsi auferre pomum, vi auferret brachium. Si tamen se defendendo, invasorem occideret præter intentionem, cessaret restitutionis obligatio. Cessat iterum, quoties ex accepto vulnere jam moriturus, considerata homicidæ paupertate, damnorum realium compensationem ipsi remittit. Ast inofficiosa esset, et illicita remissio facta in damnum uxoris, liberorum, cæterorumque omnium, quos necessario ille alere debuisset. Demum nec cessat, si supremus Princeps, ex causis, concedit homicidæ veniam, et abolitionem delicti, ut capitali pœna non plectatur; quia absolvere non censetur in damnum tertii; nec naturalis id permittit æquitas, etc.

Injustitiam in bona corporis committit etiam qui per duplex illud impudicitiæ genus, stuprum scilicet, et adulterium, quod obligat ad restitutionem, in proximum peccat. Stuprum, seu defloratio virginis tripliciter accidere potest : ipsa consentiente libere, et absolute, prout censetur consentire illecta donis, commota precibus etc. : ipsa renitente, ita ut ad eam flectendam vis, minæ graves etc. interveniant : demum si stuprator promittat se eam ducturum in matrimonium. Itaque stuprator primæ speciei nihil restituere corruptæ puellæ tenetur : et hoc, dicunt omnes, quia volenti, et consentienti, et juri suo cedenti non fit injuria. Per accidens tamen aliquando cogendus a confessario ad restituendum, si nempe ipse dives, illa egena, majus aliud periculum subsit; et hoc per dotem, ad quam in foro exteriori solet ille damnari, quia vulgo præsumitur alteram seductam fuisse. Si tamen corrupta virgo sciat se nec virginem fuisse, nec reipsa fuisse seductam, tenetur stupratori refundere quidquid etiam per judicis sententiam acceperit; nisi forte amasius eam diffamaverit, quia tunc ob damnum hoc novum injuste illatum retinere potest acceptum. Parentibus autem, vel tutoribus puellæ restituere debet stuprator ob specialem iis illatam injuriam, qui jure etiam naturali custodes sunt, et depositarii integritatis puellæ ex dicto Eccli. VII : *Filiæ tibi sunt? Custodi corpus earum.* Restitutio autem hæc etiam jure mosaico sancita erat Deut. XXIII, quo probatur vere injuriam factum parentibus. Hinc quoque si ad nubendam hanc puellam parentes debeant augere dotem, auctarium hoc stupratoris impensis fieri debet. Et, si

nata proles, mulier ad triennium a partu alere debet, corruptor deinceps, donec proles sibi providere possit; imo a partu etiam, si se ad id obligaverit, aut mulier ne queat. Si exposita sit ad xenodochium impensas solvere parentes debent. In casu autem, quo per vim etc. corrupta puella fuerit, tenetur corruptor omnia ejus, et parentum compensare damna : tenetur in foro externo ad eam ducendam, et dotandam : ad quod etiam in conscientia tenetur, si corrupta matrimonium exigat : si non exigat, debet ei procurare conveniens matrimonium. Quod si illa æque nubat ac si vim passa non sit, vel religionem ingrediatur, de quadam tantum compensatione pecuniaria tenetur corruptor ob damnum revera, et injuste allatum. Promissione accedente matrimonii, implenda hæc omnino est. Licet jure naturæ, et sub conditione actus invalida sit; quia valida est jure gentium, et consensu populorum; sive vere, sive ficte facta fuerit : eoque magis tenet, quia ratione docemur nemini fraudem suam, et dolum patrocinari debere ; et promissionem alteri damnum afferentem, nisi impleatur, meliori implendam modo, quo impleri potest, etc. Excipe, si puella nolit, vel parentes : nam cedant tunc juri suo, et alium a promissione liberant : si ex matrimonio hujusmodi grave scandalum oriturum juste timeatur, vel infelices exitus, lites, discordiæ etc., si puella se finxit virginem, nobilem, etc. quum talis non esset : si illa permittit postea se ab alio seduci : si stuprator esset valde nobilis, ipsa plebeia, id non ignorans etc. Sed quid si votum castitatis in stupratore promissionem matrimonii præcesserit? Respondent petendam voti dispensationem, et nubendum, si puella hoc ignoraverit votum, et hoc quia obligatio justitiæ fundata in jure tertiæ personæ, strictam alioqui injuriam passuræ, prævalet obligationi voti simplicis, fundati in gratuita voluntate voventis. Si quis enim post votum dandi Ecclesiæ gratuitam quamdam eleemosynam centum aureorum, furatus centum aureos, restituere non posset, nisi dando illos centum aureos Ecclesiæ jam promissos, ex communi Doctorum sententia teneretur illos potius dare proximo injuste damnificato, quam Ecclesiæ : ergo ita a pari. Excipe si promissio ficta fuerit, et ut talis agnita a puella, et si etiam accesserint eæ aliæ exceptiones, de quibus supra.

Restitutio ex adulterio facienda plura nobis observanda exhibet. Vel enim certo secuta est proles vel dubitatur an ex adulterio secuta sit, vel secuta non est. Si proles secuta non est, nulla facienda restitutio, quum ignorat maritus adulterium : si non ignorat agendum est ut supra in stupro. Si secuta est proles, adulter et adultera tenentur ad restitutionem damnorum omnium inde provenientium et marito, et legitimæ proli, et hæredibus, tum in bonis patrimonialibus, tum in bonis legatis etc., in quo prudens vir omnes observabit circumstantias, et pro rata damni totius restitutionem imponet. Quod si mulier duos eodem admiserit tempore, ita ut ignoretur unde sit proles, uterque tenetur pro rata damnum illatum compensare. Si adulter vi, minis etc. uxoris alienæ consensum extorserit, tenetur de toto ; et mulier nonnisi in ejus defectum. In dubio an proles sit mariti, an adulteri, debet hic pro ratione dubii restituere, quia iniquum est, ut in casu dubii debeat unus, isque innocens totum subire onus, dum alter, et quidem reus ab eo immunis est : dein adversus adulterum est præsumptio damni, quia quum constet de actione damnificativa, præsumi potest etiam ex ea damnum consecutum esse. Adultera autem etiam tenetur ad reparanda damna eadem in maritum, et in filios legitimos sua culpa obvenientia. Hoc autem efficiet, et plus dando legitimis ex propriis bonis, quam spurio, si paraphernalia habeat; non habens, caute, et prudenter persuadere conabitur marito, ut legitimos filios pluribus instruat bonis, quam spurium etc. Poterit quoque animum filii flectere, ut suis operibus sibi provideat etc. Magna illa quæstio hic quoque proponi solet, an mulier, quæ adductis modis compensare damna non potest, teneatur revelare crimen suum? Sed, omnibus inspectis, videtur non teneri, quia revelatio hæc ordinarie fieri nequit sine magna mulieris infamia; sine magnis malis inde obventuris, usque ad mortem etiam et suam, et filii spurii, etc. Sed nec filius spurius matri se infamanti credere tenetur; aut si credat, an erit semper ita perfectus, ut propter justitiæ amorem renunciet hæreditati, quam in foro exteriori accipere, et retinere potest? Si aliter res evenire posset, caute circumstantiæ facti expendendæ sunt, antequam per imprudentiam mala suscitentur gravissima, nec reparatione aliqua auferenda. « Non expedit, » inquit S. Raymundus, « adulterium revelare marito, vel etiam

ipsi spurio.» Et tamen « propter hoc », inquit Innocentius extrav. *de Pœnit.*, « non est et pœnitentia deneganda » etc. Sed placet omnia simul exponere cum Fagnano. « Ea mulier, » inquit ille (1), « aut dives est, et habet unde satisfaciat his, ad quos bona mariti pervenirent, si ejusmodi partus non adesset; aut non habet unde satisfaciat. Primo casu aut mulier scit, vel potest verisimiliter opinari, quos hæredes maritus ab intestato, vel ex testamento habuisset, aut quibus bona sua reliquisset. Et tunc debet tantumdem eis dare de propriis bonis, quantum illi hac occasione amisissent... et quod restituendum est, poterit tradere Episcopo in pœnitentia, qui exinde satisfaciat quibus oportuerit, adeo ut ignoretur unde proveniat... Aut mulier ignorat qui sint illi, nec potest hoc probabiliter opinari; et tunc debet tantumdem pauperibus erogare... Secundo casu, id est quum mulier non habet unde satisfaciat, tunc aut habet probationes paratas partus ex adulterio suscepti, per quas posset succedentes ab intestato relevare a damno, quod ex sua occasione, et fraude illi reciperent; aut non habet. In primo casu aut potest sine periculo hanc fraudem revelare : et debet eam detegere, et de illa fidem facere : aut non potest revelare sine gravi periculo, forte quia hinc verisimiliter orirentur scandala maxima, et homicidia : et tunc conteratur, et taceat : nam in hoc casu, quum ex una parte immineat jactura rerum duntaxat; ex altera vero periculum animarum, et corporum, si revelet, quum utrumque evitare non possit, inter hæc duo mala tenetur eligere quod minus est. Taceat ergo cum damno rerum, quia illud minus malum est... Idem dicendum si ex revelatione immineat sibi, aut alteri periculum infamiæ, quia non tenetur mulier crimen suum prodere cum gravi honoris, et famæ detrimento, eo quod viris bonis metus ignominiæ major, quam mortis esse debet... In secundo casu, id est quum non habet probationes paratas, debet potius silere, quam fraudem patefacere... Sacerdos itaque super hoc consultus considerare debet qualitates personarum tam mariti, quam mulieris, et filii putativi : nam si mulier dominetur viro, et periculum ex revelatione non immineat, poterit et consulere ut fraudem patefaciat marito (non obstante sui apud ipsum diffamatione), quo consentiente, erit mulier a restitutione absoluta, quia concessum est marito de rebus suis ad libitum disponere .. nisi habeat descendentes, quibus tenetur dimittere legitimam... Si vero ex revelatione marito facienda timeat periculum (gravioris utique mali, quam sit sui ipsius apud ipsum diffamatio) tunc si melius putativus sit homo simplex, spiritualis, et timens Deum, recepto juramento a muliere, quod malitiose hoc non proponat, et a filio putativo quod secretum tenebit, revelabitur hoc filio, eique suadebitur ut intret religionem, vel ad partes remotas, seu ultramarinas se conferat, et de hæreditate nihil attingat, quibus peractis, mulier erit in tuto. Quod si filius non sit talis, nec velit matri fidem adhibere vel mulieri periculum sit revelare, tunc nullum superest remedium, nisi, ut, si proprium habeat, hæredibus satisfaciat competenter » etc., ut supra dictum est ex S. Raymundo.

Nunc de restitutione famæ, pro qua statuendum est, sive quis proximum etiam defunctum injuste diffamaverit falsum dicendo, sive verum injuste revelando, teneri ad restitutionem famæ injuste ablatæ quo meliori modo fieri potest, sicut et ad restitutionem omnium damnorum realium inde consequentium. Ita S. Thomas (1), et probatur generali regula D. Augustini : « Si res aliena, propter quam peccatum est, quum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur : si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, sed, ut dixi, quum restitui potest. » Porro si fortunæ bona restitui debent, quidni bona famæ? Maxime quum « melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ (2). » Qui itaque falsum alicui imposuit crimen, « debet ipsi restituere famam, retractando se, et hoc ita in publico, sicut publice diffamavit, » ait S. Bernardinus Senensis : et hoc clarum est; imo et fieri debet juramento vel testibus, si necesse sit ad sui mendacii memoriam auferendam : non obstante etiam quod detractor peragere id nequeat absque propriæ famæ imminutione, quia ipse est causa sui damni. Hinc si proximus per detractionem in vitæ periculum conjectus sit, debet detractor cum suæ vitæ periculo salutem alterius curare. Væ ergo testibus falsis, qui fiunt causa mortis ab innocente obeun-

(1) Ad cap. Officii de pœn. et rem.

(1) 2. 2. q. 62. a. 2. ad 2.
(2) Prov. XXII.

dæ. Omnes viæ tentandæ sunt, ut liberetur innocens falso accusatus, nede manu ipsius detractoris sanguinem innocentis Deus requirat. Quod ad eum, qui infamavit proximum propalando verum crimen, sed occultum, tenetur restituere quantum potest sine mendacio; unde dicere posset, non credendum sibi in iis, quæ dixit; nec talem habendum eum, ut dictum est, etc., vel : quando tale dixi verum putabam, sed postea falsum comperi, et similia; vel demum tacendo de priori dicto, et exhitione honoris ei, quem infamavit, commendatione virtutis, familiari cum ipso conversatione, ac laudabili testimonio, meliorem ideam de eo creando in mente aliorum. At non semper hic modus sufficiens est; nec semper est aliis præferendus; si enim ex duobus modis prioribus homines rerum peritiores facile suspicaturi sint dici hæc ad famam restituendam; idem de tertio isto modo facile pariter suspicabuntur, et insuper colligent te vel inconstantem esse, vel alias detractorem. Unde hac in re caute est procedendum, ne vel audientes magis confirmentur, vel ad rem curiosius investigandam provocentur. Et quia hominum versutia eo jam devenit, ut frequenter suspicetur dictas restituendæ famæ formulas solum vere adhiberi ad finem ejus restituendæ videndum quis ex prædictis modis hic, et nunc sit aptior ad evellendam malam de proximo opinionem.— Quod si nullus ex illis æstimetur hic, et nunc effectum habiturus, alio confugiendum, et, si alia via non occurrat, petenda a diffamato venia, et restitutionis condonatio a quo tamen per accidens excusatur superior respectu inferioris, pater respectu filii, magister respectu discipuli, vir illustris respectu plebeii, quia ex Augustino « non a vobis exigitur, ut ab eis veniam postuletis, ne apud eos quos oportet esse subjectos, dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. » Nec tamen a restitutione excusatur superior, qui inferiorem diffamavit injuste, maxime delictum imponendo; etsi enim non teneatur veniam petere, nec dicere se mentitum, debet tamen dicere se deceptum, v. g., hoc modo : deceptus hoc dixi de tali; modo mihi falsum esse constat etc. Nec solum novimus famam injuste ablatam restituendam apud immediatos auditores; sed et apud mediatos quantum fieri potest, quibus immediati auditores crimen narraverunt, nisi immediati isti auditores, in quorum prudentia, et taciturnitate detractor non leviter confidebat, id ab ipso audivissent, media stipulatione secreti. Alias enim scire poterat, vel debebat, attenta communissima ad id proclivitate hominum, et labilitate linguæ ipsorum, esse natum sequi, ut res ulterius propalaretur : seque proinde moraliter loquendo, fore causam per se alterius istius propalationis, utpote qui quasi posuerit ignem detractionis in manu eorum, quos vel sciebat, vel scire debebat obnoxios periculo ulterius incendendi bonam segetem famæ alterius. Excipe eum, qui aliquem juridice per sententiam publicam infamatum in uno loco infamat in alio, ubi tale crimen ignoratur; qui non peccat contra justitiam, etsi graviter peccet contra caritatem. Tunc enim reus per judicis sententiam omni in famam suam jure privatur pro omni loco. At, si crimen sola facti, vel famæ publicitate alicubi notorium, reveletur ubi fama illud prolatura non erat, mortaliter peccatur contra caritatem, et justitiam : et adest locus restitutioni, etc. Atque ex hisce omnibus apparet quam grave sit, quam periculosum, quam curationis difficile malum illud detractionis, cui non solum detractores, calumniatoresque omnis generis subjacent, sed et libellorum confectores, qui innocenti falsum appendunt crimen in materia morum; vel in materia doctrinæ damnata ab Ecclesia dogmata propalari tradunt. Quod vitium hodie frequentissimum frequentissimam etiam postularet restitutionem, quæ quum rarissime accidat, quid vetat concludere hinc multorum oriri perditionem sempiternam? Verum aliud adhuc majus observandum nobis est. Quum ablata fama est, et inde realia etiam damna consecuta sunt, non fama solum restituenda sed et damna hæc et detracto, et detracti hæredibus reparanda, ut omnis docet theologorum et canonistrarum auctoritas. At in hoc viri prudentis arbitrio standum magis, quam ut enucleate omnia hic exponi posse censeantur. Adsunt tandem causæ nonnullæ a restitutione famæ excusantes. 1° Justa causa, ut si quis crimen revelet, ne ipse morte puniatur, quando sine injuria detrahendi illud scivit : nam si scivit vi, fraude, etc. sibi imputare debet omne malum inde consequens sibi, etiam mortem, unde non adest causa revelandi. Causa justa est etiam, quum pro bono publico revelatur : quum revelatur pro tuendo innocente, etc. 2° Excusat impotentia physica, seu moralis. 3° Inutilitas

restitutionis. 4° Vetustas infamiæ jam in oblivionem transactæ. 5° Condonatio infamati, nisi hic condonare nequeat, ut, si esset Minister publicus etc. 6° Compensatio etiam, quum nempe alter alterum sibi detrahentem detractione jam antea commaculavit; quod certe non dicimus ex eo, quod liceat alteri alterum infamare, ut compensatio fiat; nam illicitum est hoc facere ad ultionem maxime sibi procurandam; sed hoc ideo dicimus, quod, si alter alterius crimen nesciens detexerit, possunt ambo sibi reinittere omnem famæ restituendæ obligationem; excipe, nisi eorum infamia in aliorum detrimentum vergat. Imo mutua hæc condonatio facile supponitur, quum infamia fuit æqualis. Et hæc quidem de hac quæstione dicta sufficiant; quibus etiam explicit *Tractatus de justitia et jure*: deque injustitia sive in genere, sive in specie per restitutionem reparanda.

FINIS LIBRI DECIMI.

THEOLOGIÆ MENTIS ET CORDIS

LIBER XI.

DE DEO SALVATORE ET DE FONTIBUS SALUTIS

SCILICET

SEPTEM NOVÆ LEGIS SACRAMENTIS.

PRÆLOQUIUM.

Omnes sitientes venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite absque ullo argento, et absque ulla commutatione vinum et lac, Isaiæ LV. Quantum, et quam ardenter bona sua creaturæ rationali profundere Deus optimus maximus aveat, variis quidem amoris sui significationibus testatus est; at sacramentorum institutione plane persuasit. Omnes vocat, nullum excludit, qui publicos fontes, patentesque canales, quibus cœlestis gratia jugiter defluat, aperuit. Sitientes invitat, et pro ratione sitis, pro gustuum varietate modo aquas, vinum, et lac indiscriminatim et juxta liberaliter propinat. Aquam fundit pœnitentibus, qua peccata abstergant ; lac præbet incipientibus, qui præventi in benedictionibus dulcedinis, gustantes quoniam suavis est Dominus, et memoriam suavitatis ejus eructantes incipiunt caducas peccatorum voluptates fastidire, suumque ita in Deo gaudium collocare, ut ab eo divelli grande foret illis supplicium. Vinum denique dat perfectis, ne deficientes in via, retroque respicientes, bene cœpti operis fructum vel mentis instabilitate, vel laboris tædio, vel tentationum impetu amittant.

Sed illud, quod ponderetur, nisi meus me fallit animus, dignissimum est. *Emite*, inquit, *absque ullo argento, et absque ulla commutatione*. Qui emitur quod sine argento, sine ullave commutatione comparatur ? Sane quod gratis et pro nihilo conceditur, non emitur, sed donatur. Quæ Sancti et interpretes in ejus loci lucem protulere, omnia non referam, selectiora notabo. Dici in primis potest, nos gratiam emere, quia nulli infunditur habitualis gratiæ sanctimonia, nisi multiplici piorum motuum apparatu disposito ; emitur tamen gratia sine argento, quia totus ille dispositionum conatus ab auxilio Dei moventis, sine quo nihil est in homine, nihil est innoxium, proficiscitur. « Nostrum est velle », inquit August. lib. *de bono Viduit.* cap. 27, « sed voluntas ipsa movetur, ut surgat ; et sanatur, ut valeat ; et dilatatur, ut cupiat ; et impletur, ut habeat. » Rursum emimus sine argento, quia sola bona voluntate Deus contentus est, si per ipsam non stet quin desiderium sese exerat, fundaturque in opus. Si ergo vere sitiamus, vivam illam aquam dabit nobis, ex qua qui biberit, non sitiet in æternum ; scriptum est enim : *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*, Matth. v. Unde præclare exclamat Nazianzenus orat. 40 : « O ingentem benignitatis celeritatem ! o facilem contrahendi rationem ! Hoc bonum sola voluntate

venale tibi proponitur. Sitit sitiri; cum ab eo beneficium petitur, beneficio afficitur; jucundius dat, quam alii accipiant. » Denique emitur gratia sine argento, quia in sacramentis ex meritis Christi infunditur : ergo emitur, cujus pretium est sanguis Salvatoris ; et emitur sine argento, quia propriis meritis non tribuitur, nec debetur. Hauriamus ergo aquas de fontibus Salvatoris : immensum divinæ bonitatis pelagus ad participandum expansum, quod omnibus præsto est, cum fiducia adeamus, non amaras, vel falsas hausturi maris limphas, sed lacteas divinarum mammarum undas potaturi.

Æconomia et ordo hujus tractationis.

Ubi S. Doctor D. Thomas de Deo-Homine late disputavit, et Incarnationis Dominicæ miracula ad miraculum exposuit, convenienter de sacramentis novæ legis, quæ idem Angelicus Præceptor in prologo lib. 4. *ad Annibald.*, « dominicæ incarnationis reliquias » eleganter appellavit, sermonem instituit. Congruebat enim ut post præclaras de mysteriis Christi, ac potissimum de passione ejus dissertationes, de sacramentis verba faceret, quæ totam hauriant a passione Redemptoris virtutem, quæve e latere Christi fluxisse jure merito a Patribus dicuntur. Cum enim sacramentorum tota quanta est efficacitas a meritis Christi proficiscatur, speciali quadam ratione passioni Salvatoris asseritur, quæ fuit consummatum meritorum Christi complementum. In cujus signum (observatio est S. Thom. quæst. 62. art. 5.) de latere Christi in cruce pendentis aqua fluxit et sanguis; quorum illa ad Baptismum, iste ad Eucharistiam pernitet, quæ sunt potissima religionis sacramenta. Virtus itaque passionis salutiferæ nobis susceptione sacramentorum quadantenus copulatur : et licet aliqua ante passionis sacrificium instituta inveniantur, ex ea tamen proxime futura virtutem divinitus sortita sunt, non secus ac antiqui Patres gratiæ fluenta ex agno ab origine mundi occiso, id est paternis Dei oculis præsenti, in antecessum sibi derivarunt. » In ejus cruce gloriamur, » ait S. Cyprianus *de Baptis. Christi*, « cujus virtus omnia peragit sacramenta, sine quo signo nihil est sanctum, neque aliqua consecratio meretur effectum. Hinc omnium sanctificationum exsurgit sublimitas, et profundum, et longe, lateque diffunditur plenitudo gratiarum. » Succinit Bernardus serm. *de Ablut. pedum*, et serm. *de Baptis. et Cœna,* his verbis : « Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus, et in quem peccatum non cadit ? Appropinquans enim passioni Dominus de gratia sua investire curavit suos, ut invisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. »

Ad cujus majorem lucem sciendum est, quod licet sacramenta ad gratiam significandam potissime sint instituta, quod etiam de sacramento Eucharistiæ verum est, cum non significet Christum ut in se aliquid sacrum et sanctum est, sed qua cibus est noster, mediante gratia, et ut loquitur S. Thomas, « spiritus pinguedine, » animas pascens et saginans ; attamen sacramenta christiana passionem Redemptoris speciali quadam ratione significant, cum non solum signa sint demonstrativa gratiæ præsentis, et prognostica gloriæ futuræ, sed etiam præteritæ passionis Christi rememorativa, ut S. Thomas art. 3. egregie declarat. Etenim sacramenta novæ legis gratiam non utcumque, sed ut medicinalem et sanativam significant, quæ utique ad salutem, ut ad finem; ad sanguinem Christi, qui est peccatorum medicina, ut ad causam effectricem ordinem important. Convenientissime igitur explicato opere redemptionis, traduntur pharmaca criminum, quia non esset completum Salvatoris negotium, nisi per eum darentur nobis instrumenta salutis.

Porro antequam singulares gratiæ cœlestis canales in speciali aperiat Doctor sanctus, de sacramentis generatim disserit; quia tamen sacramentorum consideratio non solum speculativa est, sed etiam moralis et pratica, non minus quam medicina, quia, sicut hæc corpus sanandum, sic illa animam instaurandam intendit; ideo methodum utriusque scientiæ accurate servavit. Speculativa universalia contemplatur : moralis et practica nisi individua minutatim expendat, omni fructu caret : illa methodo resolutionis ab infimis ad suprema, ab effectibus ad causas, a mediis ad finem assurgit; ista compositionis methodo a fine ad media, a principiis per varias conclusiones accedit ad opus. Utraque via incessit S Doctor; nam et præclaras de sacramentis veritates contemplatus est, et quid in eorum ritibus observandum sit, sigillatim exposuit, Angelis

scalæ Jacob non dissimilis, quorum alii ad Deum et superiora volabant; alii, inspectis divinis regulis, ad opus exequendum descendebant. Illi pro virili parte morem geremus. Et, quamvis materia sacramentalis ab infinitis tractatoribus versata, exhausta pene videatur; verumtamen ab ea modulo meo exponenda non deterrebor, quia doctrina S. Thomæ aurifodina est altissima et inexhausta. Levium metallorum fructus in summo est, aiebat Seneca; illa opulentissima sunt, quorum in alto latet vena assidue plenius responsura fodienti. Doctrinæ, quibus capitur vulgus, tenuem et perfusoriam habent eruditionem veri specie oblitam; S. Thomæ doctrina alta profunditas est, ab antiquis interpretibus aperta, non exhausta; et quia supra omnium discipulorum captum eminet, plura ex ea quotidie eruuntur, sin nova, certe nove. Pressis ergo ab Angelico duce vestigiis inhærentes, primum de sacramentis generatim disputabimus, quam ut ea singulatim expendamus.

PARS I.

DE SACRAMENTIS UNIVERSIM.

In multiplici acceptione nomen sacramenti a variis usurpatum est. Primo sumebatur olim pro pecunia sacro in loco deposita, sponsione apud Pontificem facta, pactoque inito, pecuniam ei perituram, qui causa tandem caderet, ea tamen lege ut ærario publico apposita in boni communis utilitatem cederet : videatur de hac acceptione Tullius oratione *pro Milone*. Secundo adhibetur in jure nomen sacramenti pro juramento, et re ipsa juramento firmata; unde sacramenta sponte facta inviolabiliter custodiri jura tam religiose præcipiunt. Tertio significat in Scripturis sacramenti nomen rem aliquam occultam et absconditam, sive mysterium, juxta illud Tob. II. : *Sacramentum Regis abscondere bonum est.* Et illud Apostoli Ephes. I : *Ut notum faceret sacramentum voluntatis suæ.* Porro per mysterium, teste Chrysostomo homil. 7 *in epist.* I. *ad Cor.*, intelligimus arcanum aliquod, quod unis amicis communicamus, quod intus occultamus, quod vulgo non efferimus, quodve explicari omnibus minime decet, qui sic ait : « Mysterium appellatur quoniam non quæ videmus intuemur, sed alia inspicimus, et alia credimus. Et quemadmodum pueri cum libros intuentur, vim litterarum minime intelligunt, neque norunt quæ occultorum sensus percipiunt; quin potius vel ipsi viro litterarum ignaro eadem usu veniunt; qui vero peritus est in litteris, atque exercitatus, multam in eis conditam vim, et integras vitas et historias reperiet : et epistola quidem accepta, litterarum expers chartam et atramentum esse putabit; at expertus et vocem audiet, et alloquetur absentem, et quodcumque voluerit, per litteras rursum significabit. Idem quoque mysterio solet accidere : infideles quidem, tametsi audiunt non tamen audire videntur : fideles vero per spiritum experientiam assecuti, reconditorum virtutem intuentur.

Denique accipitur sacramentum pro visibili rei alicujus sacræ signo; et in hac acceptione nomen illud frequentabimus, et revera coincidit cum nomine mysterii apud Græcos familiari. Per mysteria enim Græci, teste Hieremia Patriarcha Constantinopolitano cap. 1. *Censuræ*, illud intelligunt, quod in signis sub sensum cadentibus effectum habet occultum, seu signum aspectabile rerum sensibus minime spectabilium, ut quemadmodum homo ex animo invisibili, et corpore visibili constat, ita quoque mysterium ex rebus partim sub sensum cadentibus, partim oculos fugientibus coalescit. Neque valet calumnia Calvini effutientis, nomen illud esse peregrinum, et a theologis confictum : non valet, inquam, sed hærcticus

ignorantiam prodidit suam. Apostolus enim matrimonium, quo unio Christi cum Ecclesia, et Verbi divini cum humanitate significatur, *Sacramentum magnum* appellat, Eph. v. Eo etiam nomine Patres usi sunt. Cyprianus lib. 2. epist. 72 : « Esse Filii Dei possumus, si utroque sacramento nascamur, » id est Baptismate et Confirmatione. « Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum,» inquit Augustinus tract. 8. *in Joan*. Unde, licet nomen illud in Scripturis nequaquam legeretur, merito tamen adhiberetur, non secus ac nomen consubstantialitatis et incarnationis, quod tametsi a sacris Litteris non usurpatum, perveneabilis tamen traditionis usus consecravit, quia res nominibus illis significata verbo Dei expressa est. Cum ergo rem sacramenti nomine expressam habeamus, id est sacras cæremonias a Christo institutas, rem sacram, id est divinam gratiam hominem Deo consecrantem significantes teneamus : morosi est nomen illud, ad significandam quod intendimus peropportunum repudiare. Plenam porro sacramentorum notitiam habuerimus, si eorum essentiam, necessitatem, causam et effectus exponamus.

DISSERTATIO I

CAPUT I.

ESSENTIA, NECESSITAS ET CAUSÆ SACRAMENTORUM EXPLICANTUR.

Existentiam sacramentorum probaverimus, quando eorum fuerit necessitas demonstrata : suavis namque divini Numinis providentia necessaria nulla subtrahit, quæ multa assolet etiam ad ornatum et delicias effundere. Et, quamvis in scientiis existentia objecti supponatur, vel prius demonstretur, quam ejus essentia declaretur; in scientia tamen supernaturali (qualem esse theologiam alibi ostendimus) prius debet objecti supernaturalis natura describi, ut cognita ejus essentia, facilius et suavius in ejusdem existentiæ persuasionem manuducamur. Proclive enim est arcani cujusvis quamlibet naturalem ordinem excedentis existentiam credere, vel saltem non inficiari, cujus essentiam non modo non repugnare, sed convenientiis aptissimis adornari, et muniri cognoverimus.

SPECULATIO I.

Sacramentum est signum rei sacræ sanctificantis nos, constans rebus et verbis determinatis, iisque immutabilibus.

Explicatis singulis hujus speculationis partibus, essentia sacramenti, in quo sita sit, liquido clarebit : plurimarum etiam de essentia sacramentorum metaphysicarum et spinis oblitarum quæstionum, quibus moralis hæc materia a recentioribus sepitur, resolutio veluti sponte sua fluet, et præciso importunarum tricarum circuitu pellucide constabit.

In primis sacramentum dicitur signum, propter habitudinem, quam cæremonia divinitus instituta ad rem sacram importat. Illa autem habitudo non potest esse nisi signi, et non causæ, sive materialis, cum res illa in sacramento adhibita non sit subjectum sanctitatis; sive formalis, cum non sit forma sanctitatis; sive finalis, cum potius sacramentum medium sit ad efficiendam sanctitatem institutum; sive efficiens, quia in veteri lege vera erant instituta sacramenta, quæ tamen gratiam minime efficiebant. Ergo habitudo sacramenti ad rem sacram est tantum ordo et relatio signi. Accedit, quod sacramentum est essentialiter aliquid sensibile, cum sit externa veræ Religionis protestatio : si autem sacramentum non aliam ad rem sacram, quam causa habitudinem importaret, non per se peteret aliquid sensibile, cum causa instrumentalis sanctitatis æque possit esse spiritalis et invisibilis, ac corporea et sensibilis. Ergo sacramentum est signum rei sacræ.

Secundo dicitur sacramentum signum rei

sacræ sanctificantis nos, id est gratiæ habitualis. Neque enim sufficit, sicut Cano, Bellarminus et Suarez arbitrati sunt, ut sit signum cujusvis sanctitatis, puta legalis; alioquin aqua lustralis, susceptio status Ecclesiastici, aut Regularis forent sacramenta, cum conferant aliquam consecrationem, et divino cultui sanctitatem legalem longe excedenti, addicant susceptores. Unde Tridentinum sess. 7. cap. 3. approbat illam definitionem : « Sacramentum est invisibilis gratiæ visibilis forma. » Gratia autem invisibilis non est alia, quam gratia habitualis.

Tertio dicitur sacramenta constare verbis et rebus; quod de sacramentis novæ legis intelligendum præmonemus : id enim non exigit generalis sacramenti notio; siquidem sacramenta veteris legis, quæ veram sacramenti rationem obtinebant, absque verborum prolatione conficiebantur. Unde Genes. XVII. ritus Circumcisionis, et Exod. XII. cæremonia Agni Paschalis, et Levitici VIII. ordinatio Sacerdotum sine ulla verborum forma præscribuntur. Et ratio etiam id suadet, quia in sola re sensibili sine verbis ministrata salvatur et natura, et definitio sacramenti; cum quælibet res sensibilis Deo bene volente ad gratiam effundendam instituta, rem sacram, nullis adhibitus verbis, significaret. Quod autem omnia novæ legis sacramenta rebus una et verbis constent,

Probatur contra Durandum, tum ex concilio Florentino in decreto fidei affirmante, cuncta novæ legis sacramenta tribus perfici, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri verba proferentis; tum inductione per omnia sacramenta facta. In omnibus sacramentis verba et res invenire est : in Baptismo quidem mundatur fidelis lavacro aquæ in verbo vitæ, ut Ephes. V. Apostolus ait. Idem quoque manifestissimum est de Confirmatione, Eucharistia, Extrema-Unctione, et Ordine, ut palam erit cum de illis singulatim sacramentis agemus. De Pœnitentia vero et Matrimonio, in quibus major est difficultas, idem suadetur, et simul occupantur Durandi argumenta. Et primo quidem Pœnitentiam constare verbis, ex forma absolutionis a Sacerdote prolata perspicuum est, colligiturque ex illo Joan. XX : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ubi Apostolis eorumque successoribus judiciaria traditur solvendi ligandique potestas, unique verbis proferenda. Materia autem hujus sacramenti sunt actus pœnitentis confessione expressi, ut fusius, et juxta opportunius, dum de pœnitentia disseremus. Idem denique de matrimonio comprobatur; licet enim ad illud non requirantur verba simpliciter, id est ore prolata, cum matrimonium a mutis contrahi valide possit, requiritur tamen aliquid quod vices verborum gerat; quales sunt nutus, vel scripta, quibus contractus significatio perficitur : res vero hujus sacramenti sunt ipsi contrahentes corpora mutuo tradentes consensu, qui quidem consensus conjugalis prout corpus tradit, materiam subministrat; prout vero est oblati corporis acceptatio, formam præbet. Idque in omnibus relationibus mutuis clarum est, relativum a correlativo speciem sortiri, eique vicissim speciem sub diversa ratione donare : sic paternitas qua filiationem inspicit, specificatur; ut vero filiationem terminat, speciem filiationi veluti naturali restitutione largitur.

Ratio vero conveniens hujusce veritatis ex sacramentorum novæ legis præcellentia petenda est : cum enim sacramenta christiana perfectissima sint, decet ea perfectissimum significandi modum sortiri; verba autem longe perfectius et limpidius significant, quam res sensibiles, de se ad aliud quodvis extra se significandum indifferentes Et certe, nisi hoc novæ legis sacramentis privilegium asseramus, non præstabunt veteris legis sacramentis, quæ subobscura duntaxat signa erant, gratiam novi Testamenti mussitantia potius quam loquentia; eamque magis adumbrantia, quam significantia. Ergo, sicut excellentior et præstantior vis novæ legis sacramentis inest, ita nobilior eis congruit significandi modus, qui verbis rem apertius indicantibus habetur. Verba enim, ut Augustinus tradit, significandi principatum inter homines obtinuerunt.

Quarto addidimus, verba et res, quibus sacramenta constant, esse determinata et immutabilia. Quod quidem ex perenni Ecclesiæ traditione constat, quæ omnis in materia sacramentorum novitatis fuit impatiens. Et ratio hujus a priori in sequentibus fusius exponetur, quia nimirum cum instituendorum sacramentorum potestas uni Christo sit eximia, præscriptis a Salvatore materias et formas nulli licet immutare : et sicut Ecclesia nova dogmata cudere nequit, sed tradita duntaxat interpretari, ita nova sacramenta condere, novas materias et for-

mas, in quibus sacramenti essentia sita est, adinvenire sibi nunquam assumpsit, sed sacramentalia duntaxat instituere, et sacros ritus, salvis materia et forma, adornare. Certe, sicut res sensibiles a solo Deo possunt ad gratiam conferendum evehi, ita ad illum pertinet res illas seligere, quibus gratia conferatur.

Unde sequitur, graviter illum peccaturum, non solum qui verba corrumperet, sed etiam qui prætermissis consuetis Ecclesiæ Catholicæ verbis, æquivalentibus uteretur; quia gravis adeo res cuilibet arbitrio non permittitur, nec potest præceptum Ecclesiæ, cui omnes subjici par est, in re adeo momentosa citra culpam violari. Nemini tamen dubium est, quin verbis æquipollentibus valide sacramenta conficiantur, cum in omnibus linguis valide celebrentur, et tunc solum essentialis verbis mutatio contingat, cum naturalis eorum sensus pervertitur, non cum integer perseverat. Imo concedit D. Thomas, verba ex loquentis imperitia male prolata vere conficere sacramenta; quia, licet ex institutione nihil significent, ex usus tamen accommodatione ut significantia accipiuntur. Unde Papa Zacharias illius ignari Sacerdotis formam esse legitimam declaravit, qui *in nomine Patrias, et Filias, et Spirituas sanctas* baptizarat. Porro idem Pontifex advertit, verba illa continere formam, quia fuerunt ex ignorantia prolata. Unde qui callens linguam latinam advertenter sic verba proferret, non videretur practice illud intendere, quod Christus instituit, utpote sponte verba illa eligens, quibus nullam de se significandi vim inesse apprime sciret. Quare in ignaris duntaxat et balbis tolerabilis est hujusmodi forma, quia non ita verba corrumpuntur, quin dent locum usui et accommodationi intelligentium.

Idem proportione servata, de additione verborum judicium ferendum est; si enim verus sacrorum verborum usus et sensus hoc additamento non auferatur, peccaret quidem qui privata auctoritate quidpiam addere præsumeret, puta si in nomine Patris omnipotentis, et Filii sapientis, et Spiritus sancti consolantis baptizaret; sacramentum tamen valide conficeret. Si autem additio sensum vel naturalem, vel catholicum corrumperet, utique sacramentum irritum foret, et nullum, ut si quis in nomine Patris majoris, et Filii minoris, sensu Ariano, baptizaret. Si vero quidpiam aliud adjiceretur, puta in nomine B. Virginis vel Sanctorum, dicitur communiter cum S. Thoma, quod si minister quaternitatem personarum invehere intenderet, vel Baptismatis virtutem et auctoritatem Sanctis peræque ac Deo asserere non dubitaret, invalidum utique et sacrilegum baptisma celebraret: secus si ex levitate, vel devotione ea duntaxat superadderet, quia tunc essentiæ formæ nihil hujusmodi additamentis incommodaret. Quod de verborum additione diximus, de eorumdem detractione peræque dicendum, nisi quod longe facilius adjectione verborum, quam diminutione sensus salvus et integer consistit. Idem pariter de verborum transpositione et situ censendum; idemque fere judicandum de interruptione: necesse est enim ut talis sit, quæ nec proferentis intentionem, nec genuinum verborum sensum secundum moralem prudentum æstimationem auferat.

Objectis contra singulas partes militantibus occurritur, variaque dubia incidentia occupantur.

Objicies 1°, contra primam partem: sacramentum signum dici non potest, sive naturale, sive ad placitum; non quidem signum naturale: naturæ enim aquæ per se non convenit internam animi munditiam repræsentare; nec etiam ad placitum, signum enim ex instituto, sive ad placitum, non est quid reale, sed merum ens rationis, si vera est Thomistarum philosophia: quid vero absurdius, quid insulsum magis, quam sacramenta, quibus nihil in tota Religione augustius, per ens rationis, quo nihil inanius esse, vel excogitari potest, constituere?

Respondeo sacramenta esse signa ad placitum Christi instituta, nec propterea sequi, sacramenta esse mera entia rationis. Sacramentum enim, sicut omne aliud nomen concretum, duo significat, materiale et formale: puta nomen *cæcus* de materiali animal, de formali privationem visus importat: sic ergo significatum materiale nominis sacramenti est sacra cæremonia a Christo instituta; significatum vero formale est habitudo signi ad animæ sanctitatem; quæ habitudo cum ex libera Christi voluntate pendeat, quid reale esse non potest. Nec sequitur, quod suscipiens sacramentum recipiat ens rationis, quia sacramentum pro significato materiali in communi loquendi usu supponit: unde, sicut non dicitur: Cæcus est pri-

vatio, album est accidens, cathedra est figura ; sed dicitur, cæcus est homo, album est substantia, cathedra est lignum : ita non recte dicitur, sacramentum est ens rationis, cum id supponat pro materiali, quod reale, imo sensibile esse certissimum est. His adde, sacramenta ex vi institutionis eam habere significationem, quæ moraliter, nemine cogitante, perseverare censetur; sicut eodem modo vocibus semel institutis, et usu receptis vis significandi moraliter et jugiter inest. Unde qui recipit sacramentum, non recipit ens rationis, præsertim in nova lege, ubi sacramenta non significant modo, sed et gratiam efficienter infundunt.

Objicies 2° contra secundam partem : Quod constituit essentiam sacramenti, non debet aliis a sacramento esse commune ; cum juxta tritam Dialecticæ regulam, definitio omni, soliique definito conveniat. Atqui esse signum rei sacræ convenit sacrificio, quod utique ad fidelium sanctificationem ordinatur; convenit sacramentalibus, cruci, sacris imaginibus, aliisque res sacras significantibus, ipsis potissimum verbis Salvatoris, quibus peccata remittebat, et cœlestem gratiæ medicinam instillabat. Ergo non est accurata sacramenti definitio a nobis explicata.

Responsioni præmitto, sacramentum significare gratiam, non utcumque, sed practice, id est in actuali sacramenti susceptione percipiendam ; quod utriusque legis sacramentis commune est, nam etiam veteris Testamenti sacramentis rite perceptis permovebatur Deus ad gratiam non ponentibus obicem impertiendam. Unde sicut vestimentum dicitur quo vestimur, ornamentum quo ornamur; ita sacramentum dicitur quo sacramur, quove nobis aliquid sacrum intus datur, intus infunditur per Spiritum sanctum, qui in sacramentis nobis datur.

Præmitto rursum, sacramentum essentialiter esse signum sensibile, publicum, et solemne ; cum enim sacramentum debeat esse signum humanum, necesse est ut hominis naturæ accommodetur : homo autem est ita comparatus, ut nequeat ad spiritalia nisi per sensibilia manuduci ; maxime quia cum teste Augustino lib. 9. *contra Faust.* cap. 11. sacramenta sint signa, quibus in unum Religionis nomen fideles colligantur, necesse est, ut sint signa visibilia, propalam, solemniter et aspectabiliter celebrata. Debent etiam esse permanenter instituta, seu stabili et immutabili lege sancita, sicut invariabilis est Religio, in qua Christiani hujusmodi signis adunantur. Signum porro humanum, teste Augustino lib. 1 *de Doctrin. christ.*, illud est, quod præter speciem, quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire. Et hoc ita verum est, ut merito dixerit Joannes a S. Thoma contra Sotum et Vasquem, quos sequitur Joannes Baptista Gonetus, non potuisse a Deo institui sacramenta ex rebus insensibilibus ; quia, licet Deus possit actum internum et mere spiritalem ad producendam instrumentaliter gratiam evehere, ille tamen internus actus non erit sacramentum, quia non erit visibile signum, cujus visibili et patenti consortio in commune Religionis nomen homines coadunentur; nec etiam Angeli, quia sacramentum debet posse recipi ab omnibus, qui eamdem religionem profitentur; actus autem vitalis et immanens, qui non transit de subjecto in subjectum, nulla potest ratione ab aliis recipi Nec potest in illo materia, forma, et minister, quod in omnibus sacramentis essentialiter exigitur, inveniri. His præmissis,

Respondeo omnia veteris legis sacrificia non fuisse sacramenta, quia etsi gratiam vel postularent, vel a Christo donandam præsignarent, eam tamen practice minime conferebant. Fateor tamen ita interdum sacramentum et sacrificium convenire, ut eadem res sacramentum una et sacrificium esse possit, ut patet in Eucharistia, et in Agno Paschali ejus figura. Cum his tamen stat, hanc geminam sacramenti, sacrificiique rationem eidem rei materiali obvenientem formaliter et essentialiter esse diversam : sacrificium namque immediate et per se ad Dei cultum refertur, unde res oblata destruitur, et Deo auctori vitæ et necis in signum supremi dominii et supereminentis præcellentiæ immolatur. Sacramentum vero per se ad suscipientium sanctimoniam vel infundendam, vel augendam ordinatur. Quam discriminis rationem compendiose D. Thomas 1. 2. quæst. 101. art. 4. expressit, dicens : « Sacrificia ad cultum Dei, sacramenta ad sanctificandum Dei cultores referuntur. »

Ex quibus sine negotio aliis exemplis satisfit ; sacri enim ritus, religiosæ imagines, aqua benedicta, aliaque hujusmodi devotionem quidem excitare nata sunt, et aliquid sacrum repræsentant; gratiam tamen non infundunt, unde sacramentis accenseri ne-

quaquam possunt. Verba porro, et opera Servatoris, tametsi gratiam profunderent, quia virtus ex illo exibat, et si profani elegantibus verbis christiane uti liceat, quasi plenus rimarum hac, atque illac perfluebat : attamen verba illa æternæ vitæ, benefica illa opera spiritalem undique distillantia medicinam sacramenta non erant, quia non fuerant ad gratiam permanenter effundendam instituta.

Objicies 3° contra tertiam partem : Quod diximus, sacramenta constare rebus una et verbis, intellectu est perdifficile ; si enim res sensibilis et verba prolata unum intrinsece componant sacramentum, utique simul utraque esse necesse est, ut possint in compositionem venire ; et tamen in sacramento Baptismi et ablutio verba, et verba vicissim ablutionem præcedere possunt : ergo res et verba non sunt essentiales sacramenti partes.

Respondeo fatendo res sensibiles et verba rationem partium intrinsecarum iis in sacramentis obtinere, quæ in usu consistunt. Tum quia res et verba se habent tanquam materia et forma sacri illius compositi divina arte instituti, quætenus significatio, quæ in rebus sensibilibus est magis indifferens, subindeque materiæ assimilatur, verbis expresse et distincte determinatur, quæ proinde rationem et officium formæ implent. Tum quia ad rem sacram, quam impertiunt, significandam ambo concurrunt. Si enim res sensibiles in veteri lege institutæ aliquid sacrum significabant, quidni idem competet rebus sensibilibus nova in lege a Sapientia Incarnata aptissime designatis? Unde videmus Christum sacramentorum auctorem res eas elegisse, quæ rei significatæ similitudinem referrent, sicut v. g. aquæ ablutio corporis maculas abstergens, ad cordis munditiem, peccatorumque remissionem peropportune assumpta est. Quod et in aliis sacramentorum materiis clarere suis in locis declarabitur. Tum denique, quia sicut res et verba a Deo assumuntur, ut sint gratiæ concausæ ; ita et uniuntur ut unum signum efficiant, unumque integrent sacramentum.

Nec obest objectio facta, quia ut res et verba per modum materiæ et formæ in sacramentis copulentur, sufficit moralis utriusque simultas. Modo ergo non sit notabilis interpolatio, sed secundum moralem prudentum æstimationem verba rebus applicari censeantur, resultabit sin physica et realis, certe moralis compositio, quæ ad rationem signi ad placitum abunde sufficit. Adde, quod in entibus successivis, quæve in actione et usu consistunt, partes per hoc sufficienter uniuntur, quod sibi immediate succedunt : ablutio autem, et verborum prolatio sunt entia successiva, ut nulli non compertum est.

Dixi, « in sacramentis, quæ consistunt in usu », ut exciperem sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum, non in actione transeunte, sed in re permanenti situm. Unde peculiare est huic sacramento, ut materia et forma non sint intrinsecæ illius partes, nisi in fieri, quia in facto esse, dum gratia infunditur, sacramentumque sacra communione percipitur, verba dudum transierunt ; unde non possunt cum speciebus Eucharisticis ad modum partium intrinsecarum integrare sacramentum permanens ; ex eo enim, quod transiit et non est, cum eo, quod est, fieri unum, et permanenter unum, nec dici, nec intelligi potest. Nec placet, quod aiunt nonnulli, verba præterita in determinatione passiva specierum sacramentalium permanere, utpote quæ ex vi eorum remanent determinatæ et modificatæ ad Corpus et Sanguinem Christi per modum cibi et potus sensibiliter significandum. Non placet, inquam, tum quia fictitius videtur modus ullus ex verbis in speciebus relictus ; quid enim faciunt aliud consecrationis verba, quam substantiam panis in corpus Christi ex vi eorum realiter præsentis transmutare? Sane nihil speciebus accidentalibus et sensibilibus verba imprimunt, sed potius connaturale eorum subjectum subtrahunt, Deo orbitatem subjecti omnipotentia sua supplente, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Tum quia modus ille commentitius gratis concessus, non est ad constituendum sacramentum idoneus, cum sacramentum sit essentialiter signum sensibile ; modus autem ille nullo sensu percipitur, et vix ab intellectu intelligitur. Tum demum eo adhuc gratis admisso, quid inde inferre possunt adversarii, quam sacramentum Eucharistiæ in facto esse ex speciebus et modo illo componi? Sed nunquam evincent ex rebus permanentibus, et verbis dudum præteritis constare. Quamobrem ut generalis doctrina a sancto Thoma stabilita, et a Concilio Florentino firmata, asserens sacramenta cuncta novæ legis ex verbis una et rebus coalescere, vera probetur, satis est sacramentum Eucharistiæ in suo fieri, id est

in actuali materiæ consecratione, intrinsece rebus et verbis, sicut alia sacramenta, constare.

Difficilis contra ultimam partem objectio proponitur, et solvitur; magisque Sacramentorum immutabilitas stabilitur.

Objicies tandem contra ultimam partem affirmantem sacramenta novæ legis rebus et verbis perenni a Christo lege statutis, iisque immutabilibus constare. Videmus materias et formas sacramentorum reapse in Ecclesia mutari, vel certe mutationi esse obnoxias; idque in omnibus sacramentis cernere est. Etenim Ecclesia Græca in Baptismate conferendo personam ministri baptizantis, sicut Latina, non exprimit, sed hanc adhibet formam : « Baptizetur servus Dei in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ». Similiter ejusdem Ecclesiæ Græcæ usus ab Ecclesia Latina multoties comprobatus est, quo absolutio in sacramento Pœnitentiæ per formam deprecativam impenditur, ut ex Græcorum orthodoxorum Euchologiis clarissimum est. In Ordinationibus etiam Græcorum cum promovetur Sacerdos, nullus porrigitur calix cum patena, nec illa a Latinis Episcopis proferri solita forma usurpatur, quæ sic habet : « Accipe potestatem offerendi sacrificium »; sed manus duntaxat cum pallio ab Antistite Græco imponitur Diacono, cum his verbis deprecatoriis : « Divina gratia, quæ semper infirma sanat, et quæ desunt supplet, promovet N. venerabilem Diaconum in Presbyterum. Oremus igitur pro eo, ut veniat super eum gratia sanctissimi Spiritus ». Qua fere forma utuntur, dum subdiaconum ad diaconatum evehunt, nec ulla Evangeliorum traditione utuntur, sola manuum impositione contenti.

Forma quoque consecrationis Calicis longo illo verborum tractu caret, qui in Ecclesia Latina solemnis est. Denique materia sacramenti Matrimonii in ipsa Ecclesia Latina mutata est : sacrum enim Tridentinum Concilium statuit consensum partium verbis, vel aliter expressum, qui una erat olim hujus sacramenti materia, ad Matrimonium non sufficere, nisi coram Parocho et duobus testibus declaretur. Ergo fatendum omnino videtur, residere in Ecclesia mutandarum, augendarum, minuendarumve materiarum et formarum sacramentalium divinitus concessam facultatem. Alioquin, quod cogitatu horrendum est, Ecclesia Græca, etiam illa, quæ cum Latina communicat, nullos Sacerdotes, nullos Episcopos, nullos Ministros, nulla sacramenta haberet. Et quod adhuc dictu horribilius est, omnes Orientis Orthodoxi per tot sæculorum curricula ab Ecclesia Romana omnium magistra delusi essent, quippe quæ et Græcorum Catholicorum ritus, et ordinationum praxes nedum post accuratum examen probavit, sed ad eos etiam in propriis Ecclesiis servandos sub lethalis pœna criminis districte præcepit. Imo diu apud Latinos ordinandis ad diaconatum, vel presbyteratum nihil traditum, aut porrectum fuisse, sed solas manus impositas fuisse, viri eruditissimi tradunt. Præsertim si veræ sunt Joannis Morini Illustrissimæ Congregationis Oratorii ornamenti conjecturæ, quibus persuasus contendit, annis plus quam octingentis nullam in ordinandis diaconis, vel sacerdotibus instrumentorum traditionem viguisse.

Quorum omnium ratio a priori esse potest, quia Christus in cœlum ascendens reliquit Apostolos et Ecclesiæ Prælatos, in Conciliis præsertim œcumenicis congregatos, ipsumque præ ceteris Ecclesiæ Catholicæ Primatem Romanum Antistitem, suæ potestatis Vicarios; unde et amplum, et illimitatam ligandi, solvendique facultatem absque restrictione eis largitus est. Hinc Apostolus II. Cor. II : *Nam ego*, inquit, *quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi*, id est, ac si Christus ipse donasset. At Vicarius in absentia ejus, cujus vices gerit, ea potest, quæ posset supremus Dominus, si adesset. Ergo Ecclesiæ, absente Christo, in tituendorum, mutandorumve sacramentorum facultas inest. Hac de causa Sanctus Cyprianus serm. *de Lotione pedum*, dixit, Christum instituisse Eucharistiam, et in ceteris habere homines Spiritum sanctum.

Respondeo, hac difficultate victos multos Theologos in varia placita abiisse, et circa ordinationem præsertim diaconi et presbyteri, varia et pugnantia sensisse. Porro antequam ad singularia descendamus, non est contemnenda generalis eorum responsio, qui dicunt, Christum Dominum materiam et formam omnium sacramentorum veluti generice, sed non specifice determinasse. Id est, sancivit Christus ut loco materiæ adhiberetur signum aliquod sensibile ad gratiam sacramentalem significandam idoneum; et

loco formæ verba illa usurparentur, quæ effectum sacramenti opportune explicarent. Quibus autem rebus, quibusve singulatim verbis utendum foret, non præfinivit, sed Ecclesiæ suæ a Spiritu sancto regendæ judicio, et prudentiæ permisit.

Itaque ut ad singula respondeamus, licet sit diversitas materialis in forma Baptismi. Pœnitentiæ, consecrationis calicis, et ordinationis Græcorum Latinæ Ecclesiæ totidem verba non adhibentium; unitatem tamen formalem, quæ nimirum ad eumdem effectum significandum, causandumque ordinatur, utraque Ecclesia peræque retinet.

Verum quia in sacramento Ordinis major videtur esse diversitas, majorque proinde inde enascitur difficultas, ideo operosius de illo agere non erit inutile. In primis autem nemo nisi doctrinæ ecclesiasticæ prorsus ignarus negaverit, Ecclesiam ubique et semper impositionem manuum ad ordinationem diaconorum, et sacerdotum desiderasse; adeoque desiderasse, ut in antiquiorum Patrum, Conciliorumve monimentis vix, ac ne vix quidem ullum traditionis instrumentorum vestigium appareat, uniusque manuum impositionis memoria habeatur. Quin et ipsæ sacræ litteræ, dum de sacris ordinationibus sermonem habent, unius manuum impositionibus sermonem habent, unius manuum impositionis meminerunt, ut Actorum VI. et XIV. et I. Timoth. I. perspicuum est. Hujus rei gratia sacrum Tridentinum Concilium sess. 14. cap. 3. ait, « sacerdotem rite ordinari per manus impositionem ». Et sess. 23. can. 4. anathemate percellit eos, qui dicuntur per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, et frustra Episcopum dicere : *Accipite Spiritum sanctum*. Verba autem illa profert Episcopus, dum manus imponit : ergo censet sancta Synodus per manus impositionem conferri gratiam sacramentalem, juxta illud Ambrosii de dignitate Sacerdotum cap. 5 : « Homo manum imponit, et Deus largitur gratiam ». Et illud etiam D. Thom. quæst. 37. supplementi, art. 5 : « Per manus impositionem datur plenitudo gratiæ, per quam Ministri ad magna officia sint idonei, et ideo solis Diaconibus et Sacerdotibus fit manus impositio, quia eis competit dispensatio sacramentorum ».

Deinde certum est, etiam Græcos Sacerdotes per solam manuum impositionem ordinatos esse veros et legitimos Presbyteros, ut recte probat objectio : potestque confirmari, tum quia clerici Græci a schismate ad gremium Catholicæ Ecclesiæ reversi, tametsi ab Episcopis schismaticis ritu Græco ordinati, ad sacra ministeria citra ullam ordinationem, vel ordinationis iterationem admittuntur. Tum quia Romani Pontifices Leo IX, Cœlestinus III, Innocentius III, Concilium Lateranense IV, Gregorius X, Concilium Lugdunense, et tandem Concilium Florentinum, post tota accuratione examinatos annum integrum ritus Græcos, Orientalis Ecclesiæ ordinationes sola manuum impositione peractas probarunt. Quin Clemens VIII. Romæ excipiendis clericis Græcis Collegium a fundamentis insigni liberalitate erexit, ut inibi more Græco sacra fierent, et speciali Constitutione, quæ est in Bullario 34. ut Romæ Episcopus Græcus, isque Catholicus commoraretur, edixit, qui Græcos idoneos græcanico ritu ordinaret.

Ex quibus liquidum est, manus impositionem non esse nudam et accidentalem cæremoniam ; aperte namque repugnat ritu mere accidentali sacramenti essentiam constitui, et Ecclesiæ Dei ministros rite ordinari. Certe cum teste Apostolo I. Timoth. IV. et II. Timot. I. per manuum impositionem gratia conferatur, manifestum est, manuum impositionem pertinere ad essentiam sacramenti, cum sacramentum nihil aliud sit, quam ritus sacer et sensibilis, cui annexa est divinæ gratiæ promissio. Innumera proferri possent Conciliorum, Pontificum, et Patrum testimonia, quibus aperte docent, gratiam manuum impositione infundi. Narrat etiam Metaphrastes in vita Chrysostomi, quod cum Flavianus Episcopus Antiochenus Chrysostomum in presbyterum ordinaret, lapsam esse in caput Joannis columbam, dum manus ei episcopus imponeret, quo significaretur, in ea cæremonia dari Spiritum sanctum, qui in forma columbæ tunc visibiliter descenderat. Quin etiam in Ecclesia Africana, quæ Latinæ Ecclesiæ portio est, sola manuum impositione diaconi, presbyteri, et episcopi ordinabantur, ut videre est in concilio Carthaginiensi IV. a canone secundo usque ad octavum inclusive. Nec potest dici, concilium illud impositionis quidem solius meminisse, porrectionem tamen instrumentorum non exclusisse ; neque enim Patres et concilia libros rituales scripserunt, sed multa in Ecclesia fieri solita supposuerunt. Non, inquam, id dici potest : nam post-

quam concilium Carthaginiense can. 2. 3. et 4. dixit episcopum, presbyterum, et diaconum esse manuum impositione ordinandum, canone 5. et 8. de subdiacono ait : « Quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuam, et calicem vacuum ». Quasi diceret, eos, qui manus impositione ordinantur, non indigere porrectione instrumentorum, sed eos dumtaxat, quibus manus non imponuntur.

Verum cum aliunde ex praxi Ecclesiæ Catholicæ columnæ veritatis, et quæ nullum circa fidem pati potest defectum, ut S. Bernardus ait ; et ex decreto Eugenii IV. approbante sacro Florentino concilio edito constet, « Ordinis materiam esse illud, per cujus traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, et patenæ cum pane porrectionem ; diaconatus per libri Evangeliorum dationem, et formam sacerdotii esse talem : Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia, etc. » cum, inquit, id constet, ut solide Ecclesia Græca cum Latina, imo et Latina cum seipsa concilietur, necessario fatendum reor, Christum Dominum ad sacras ordinationes manuum impositionem essentialiter pertinere voluisse, tanquam materiam indispensabilem, ab utraque Ecclesia necessario adhibendam. Fatendum rursus, Christum potestatem Ecclesiæ contulisse determinandi in speciali certum, fixumque modum, quo specialis connotetur potestas ministris in singulis Ordinibus collata ; quem modum Ecclesia immutare, augere, minuere pro sua prudentia possit. Qua de causa Ecclesia Latina ritu dudum vigente, ut patet ex libello Alcuini Caroli Magni Præceptoris de Ordine Romano edito, instrumentorum traditionem ad significandam concessam ordinandis potestatem, peridoneam designavit. Quia, ut dictum est, etsi Christus formas et materias sacramentorum secundum rationem generícam, vel ut alii dicunt, formalem instituerit ; materiam tamen et formam secundum specificam, vel ut alii loquuntur, materialem minime determinavit, sed ea omnia judicio Ecclesiæ a Spiritu sancto gubernandæ permisit. Certe nisi hac necessaria distinctione uteremur, vix salvare possemus, non esse immutatam diaconatus materiam. Cum enim initio nascentis Ecclesiæ nullus esset conscriptus Evangeliorum liber, primus namque a Matthæo prodiit anno Christi 41. vel, ut aliis placet, anno 60. et aliunde notum sit plures longe ante diaconos fuisse ab Apostolis manuum impositione ordinatos, fateamur necessum est, sacramentorum specificas et materiales rationes ab Ecclesia determinandas Salvatorem reliquisse.

Ex quibus instantiæ a materia matrimonii petitæ sine negotio satisfactum manet, si addas solum, Christum contulisse Ecclesiæ suæ potestatem apponendi rei sacramentariæ conditiones, sine quibus non erit unquam peragendi sacramenti existentia. Unde, licet ad valorem matrimonii sufficeret ante Tridentinum clandestina partium consensio, jam tamen nulla est ; sicut e contra in multis casibus non sufficiebat olim mutuus partium consensus propter multa impedimenta dirimentia, quæ Lateranense et Tridentinum concilium sustulerunt. Quod exemplo sacramenti Pœnitentiæ clarere magis et illustrari potest. Etenim post collatam in ordinatione Sacerdotibus omnibus absolvendi a peccatis indefinitam potestatem, remittere tamen peccata sacerdos nequit, nisi tradita ab Episcopo jurisdictione. Nec sufficit, si dicas ideo simplicem sacerdotem non posse sibi traditam remittendi, retinendique facultatem ad praxim redigere, quia oves non habet, aut subditos, in quos receptam in ordinatione potestatem exerceat. Non sufficit, inquam, quia Parochi, ipsi etiam Episcopi, qui sola ad proprias Ecclesias addictione oves habent sibi subjectas, nequeunt tamen a casibus superioribus majoribus reservatis absolvere ; adeo verum est, collatam ex vi sacræ ordinationis remittendorum peccatorum facultatem, apposita ab Ecclesia conditione posse restringi. Etsi ergo peccata ex institutione Christi sint materia pœnitentiæ, attamen quod hæc, vel illa peccata hujus vel istius Sacerdotis judicio subjiciantur, vel ad superius tribunal referantur, Ecclesiæ Christi prudenti arbitrio et judicio relictum est.

Addidi etiam ad illum e matrimonio haud mediocriter intricatum nodum dissolvendum, matrimonium in lege gratiæ duplici dote constare, quarum una alterius basis est, et fundamentum : nam et contractus humanus est legi naturæ innixus, et ad ordinem supernaturalem divinitus evectum est. Quando ergo sacra Synodus Tridentina nonnihil circa sacramentum matrimonii immutavit, id solum immutasse jure merito censenda est, quod ad rationem contractus humani et naturalis pertinet, dum quasdam pernecessarias conditiones ad pestifera clan-

destinorum conjugiorum portenta præcavenda, contractus valori saluberrime apposuit. Si enim respublica humana, et princeps sæcularis subditorum suorum contractus certis nonnullarum conditionum metis restringere possunt, quidni concilia œcumenica populi Christiani contractibus ob commune Religionis bonum conditiones apponere poterunt? Quamobrem Tridentinum materiam a Christo præfinitam non mutavit, sed conspicuam esse justissimis de causis voluit; veritum ne sub sacramenti speciosо umbone concubinatus tecta lascivia latitaret. Contractum ergo occultum irritavit; et quia sacramentum matrimonii supponit contractum, cui innititur, annullato per solemne Ecclesiæ decretum contractu, tum invalidum effici sacramentum necesse est, quam convulso fundamento superstructum ædificium corruere, et solo adæquari.

Sed de his satis, et nisi meus me fallit animus, plusquam satis : præsertim quia inter explicandas uniuscujusque sacramenti materias et formas, de his iterum sermo redibit; eaque fortassis adjiciemus (ita me Deus bene amet) quibus obscurrissimæ difficultati non parum lucis affulgebit. Superest ut rationi a priori in contrarium oppositæ quam brevissime occurramus.

Dicendum ergo, quod, sicut creatio universi præsupponitur actioni causarum secundarum, quæ mundum nec e nihilo creare potuerunt, nec creatum distinguere, nec distinctum eo modo ornare, quo a Deo decoratus est; nec creatum, distinctum, ornatumque essentialiter immutare : ita, inquit præclare de more S. Thomas in 4. dist. 17. q. 3. art. 1. q. 3 fundatio mundi spiritualis, qui est Ecclesia a Christo condita, operationi causarum secundarum illius ordinis supernaturalis, seu Ministrorum functionibus præsupponitur. Quis autem nescit Ecclesiam Christi in fide, caritate, et sacramentis, quibus in unum Religionis nomen colligamur, divinitus esse fundatam? Quocirca nec Apostolis, nec eorum successoribus episcopis, nec episcoporum Principi Romano Antistiti, nec universæ Ecclesiæ in œcumenico concilio canonice coactæ fidem, vel sacramenta unquam, vel usquam mutare concessum est. Eamdem doctrinam his verbis egregie illustrat idem Doctor Angelicus q. 64. art. 2 ad 3. sic : « Apostoli, et eorum successores sunt Vicarii Dei quantum ad regimen Ecclesiæ constitutæ per fidem et fidei sacramenta. Unde, sicut non licet eis constituere aliam Ecclesiam, ita non licet eis tradere aliam fidem, neque instituere alia sacramenta; sed per sacramenta, quæ de latere Christi pendentis in cruce fluxerunt, dicitur esse fabricata Ecclesia Christi. »

Ad locum vero Cypriani, dicendum S. Doctorem loqui de cæremoniis et ritibus ab Ecclesia, Spiritu sancto duce, salubriter in sacramentorum celebratione institutis. Porro « illa quæ aguntur in sacramentis per homines instituta », verba sunt D. Thomæ laudati in responsione ad 1. argumentum, « non sunt de necessitate sacramenti, sed ad quamdam solennitatem, quæ adhibetur sacramentis, ad excitandam devotionem et reverentiam in his, qui sacramenta suscipiunt. Ea vero, quæ sunt de necessitate sacramenti, ab ipso Christo instituta sunt, qui est Deus et homo. Et, licet non sint omnia tradita in Scripturis, habet tamen ea Ecclesia ex familiari Apostolorum traditione, sicut Apostolus dicit 1. Cor. II : *Cætera cum venero disponam.* » Quare Apostoli nullius prorsus sacramenti auctores habendi sunt, cum et Apostolus, qui plus omnibus laboravit, apertissime contestetur I. Cor. IV : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* Dispensator autem, atque œconomus bona domini facta largitur, non facit; distribuit, non instituit; dividit, non causat.

REFLEXIO.

Sacramentum signum est : ergo præter rem, quam sensibus objicit, efficit etiam ut alterius rei notitiam capiamus. Sed cujus, sodes, rei cognitionem excitat sacramentum? Triplicis, inquit D. Thomas q. 60. art. 3. Nam et causam sanctificationis, quæ est passio Christi, et formam sanctificationis, quæ est gratia, et ultimum finem sanctificationis nostræ, quæ est vita æterna, significat, rememorativum passionis præteritæ, demonstrativum gratiæ præsentis, prognosticum vitæ futuræ. Hanc triplicem significationem ex Apostolo eruit Doctor sanctus; cum enim Rom. IV. ait Paulus : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus;* non obscure docet, idcirco baptismum signum esse dicendum, quod nos dominicæ admoneat Passionis. Cum vero Doctor Gentium subdit : *Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem; et*

quomodo Christus surrexit a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulemus; clare indigitat, baptismum præsentis esse gratiæ signum, qua novam vitam instituentes, omnia veræ pietatis officia creati in Christo Jesu in operibus bonis exequamur. Demum cum addit vir divinus : *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus*, perspicue demonstrat, baptismum futuræ gloriæ pignus esse

Hæc, lector optime, significant christiana sacramenta, et practice significant, et sensibiliter significant. Sed, amabo, quis experitur, quis videt, quis sentit? Quis credat Christianos sacramenta frequentantes in Christi morte baptizatos esse, cum illoque consepultos in mortem, qui nec per horæ quadrantem immensum passionis Christi beneficium nulla unquam oblivione delendum recolunt, nec ejus doloribus compatiuntur, nec tam obruentis, et obduratos quosvis, si recogitarent corde, emollire nati beneficii reminiscuntur; sed deliciis et voluptatibus diffluentes, non membra Crucifixi, sed discipuli cernuntur Epicuri? Certe si totus ille figeretur in corde, qui totus, et tantus, et talis, et taliter pro tantillis, et talibus fixus est in cruce, non ad illam devenisset Christianismus ferme sub cœlo totus deplorandam calamitatem, ut in plerisque Christus patiatur opprobrium, patiatur et Crucifixus maledictum.

Sed forte gratiæ præsentis, et novæ vitæ signa exhibent Christiani? O ubi estis fontes lacrymarum, ubi lacrymarum non tam undæ, quam cruores? Illine novam vitam ineunt, qui vix ac ne vix quidem sacramentis susceptis, adhuc sanguine Christi rubentes, et commissa flere desinunt, et iterum flenda committunt, per eamdemque viam, unde venerunt, redeuntes, rursum regno Herodis, id est diaboli subjiciuntur servituti? Scio equidem quam gratiam conferunt sacramenta, reconditam esse et invisibilem, Spiritu sancto intus lucente, intus radiante, intus coruscante; sed illud etiam nullam latere arbitror mediocriter eruditum, gratiam in operibus relucere bonis, internam cordis sanctimoniam in opera fundi, iisque ostendi atque probari. « Habet omnis amor vim suam » (et est virtus ordo amoris), « nec potest vacare amor in anima amantis », ait August. *in Psalm.* CXXI.

Quomodo tandem pignus et arrham gloriæ futuræ suscepisse credendi sunt, qui terrenis inhiant, terrena sapiunt, quæ super terram sunt quærunt, quos occupant cupiditates, quos inflammat libido, avaritia stimulat, luxus effœminat, luxuria decolorat, sternit ambitio, exsiccat invidia, et negotiorum sæcularium immensa cura sollicitat? Illorumne conversatio in cœlis est, qui non cogitant, velle quod non decet, miserrimum esse; nec tam miserum decet adipisci quod male volunt, quam adipisci velle quod non oportet, cum juxta Augustinum libro *de Vita beata* : « Plus mali pravitas voluntatis afferat, quam fortuna cujuscumque boni. » Ausculta, quæso, Christiane, Ambrosium serm. 58 : « Quantum possumus, cum Dei adjutorio laboremus, ut nomen christianum non sit falsum in nobis, nec in nobis christiana sacramenta patiantur injuriam. »

SPECULATIO II.

Post peccatum necessaria sunt homini lapso Sacramenta, quæ nulla in statu innocentiæ extiterunt.

Prior pars præclaris D. Thomæ rationibus paululum illustratis comprobatur : prima petitur ex conditione humanæ naturæ. Providentia divina attingens a fine ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter, unicuique naturæ consulit secundum consentaneum conditioni ipsius modum. At conditio hominis postulat, ut in spiritualia et intelligibilia per corporalia et sensibilia manuducatur; nam, ut ait Dionysius cap. 1. *Cœlestis hierarch.* : « Impossibile est nobis (potentia ordinaria, et naturis rerum sese accommodante) lucere divinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumvelatum. » Ergo convenienter divina Sapientia humano generi auxilia salutis contulit sub visibilibus sensibilium signorum sacramentis. « Medicamentum », inquit Gregorius Theologus orat. *de Baptismate*, « partim corporale, partim spirituale aptissime convenit in eos ægrotos, quorum natura corpore et spiritu continetur. » « Si incorporeus esses », addit os Chrysostomi aureum homilia 62. *in Matthæum*, « incorporea dona tibi Deus nuda tradidisset : sed quoniam anima corpori conserta est, in rebus sensibilibus intelligibilia tibi præbet. »

Nec obest si dicas, excitationem corporalem non ad modum, sed, teste Apostolo, ad modicum valere Christianis, viris spirituali-

bus, in spiritu ambulantibus, veris adoratoribus Patrem in spiritu et veritate adorantibus. Non obest, inquam, quia exercitatio per usum sacramentorum adhibita non est mere corporalis, sed quadantenus spiritalis, tum propter donorum spiritalium significationem, tum propter eorumdem causalitatem, ad quam unam efficiendam sunt instituta; tum propter suave divinorum experimentum, quod impertiunt; tum propter puri cordis castimoniam, quam exigunt, suos ut effectus suscipientibus infundant. Non enim prosunt, sed officiunt sacramenta, nisi fuerint in spiritu et veritate suscepta; sola enim littera, solus externus ritus occidit, spiritus autem vivificat; nam et ipsa sacratissima et vivifica Christi in Eucharistia realiter præsentis caro non prodest quidquam, nisi spiritus pietatis et fidei per charitatem operantis intersit; est enim mors malis, et vita bonis, et paris sumptionis dispar plane exitus. Unde Dionysius cap. 5. *Eccles. Hier.* medium ait tenere locum Ecclesiam inter veteris Testamenti legalem, et Paradisi cœlestem sanctitatem : « Cum sit media, inquit, societate quadam extrema sibi vindicat, cum cœlesti quidem communes habens spirituales contemplationes; cum legali vero signa, quæ sensum movent, quorum etiam varietate distinguitur, et per ea pie, præclareque ad Deum deducitur. » Illo enim discrimine status Christianorum inter Judæos, ac Beatos interjectus est, ut Christum Beati possideant nullis figuris, nullis velaminibus obtectum. Judæi contra non ipsum Christum habuerunt, sed Christi tantum figuras, atque velamina : Christiani vero Christum quidem in Eucharistia vere ac realiter possident, sed adhuc sub figuris et velaminibus huic statui consentaneis occultum. « Tria », inquit eleganter Eucherius, « sibi Deus tabernacula fecit : Synagogam, quæ umbras habuit sine veritate; Ecclesiam, quæ veritatem et umbras habet; cœlum, ubi nullæ sunt umbræ, sed nuda veritas. »

Secundam rationem desumit Doctor Angelicus ex statu hominis post peccatum. Etenim homo peccando a divinis et spiritalibus, incommutabilibusque bonis abscedens, nefanda perversitate rebus sese corporalibus per affectum subdidit, visibilium speciosa voluptate inescatus. Ergo conveniens fuit, ut corporalium rerum usu in Deum, a quo recesserat, rediret, et morbo lapsis sacramentorum sensibilium medicina adhiberetur. Probatur consequentia; tum quia ibi debet medicinæ salutare remedium apponi, ubi patitur morbum infirmus; et corporalibus subinde personari, qui fuerat corporalibus infirmatus. Tum, quia si mere spiritalia ægroto homini nude proponerentur, nec essent corporeis ullis vestita tegumentis, non posset æger animus corporalibus nimium deditus, divinis et cœlestibus, ad quæ factus et natus est, applicari. Tum quia sicut homo perverso corporalium usu adversus Deum indigne superbiens contra Omnipotentem roboratus est; ita æquum est, ut tanta vilissimæ creaturæ præsumptio humilietur, edometur, comprimatur; ut cognoscat homo se corporalibus subditum, quorum ab initio donatus fuerat principatu. Dum enim sensibilibus elementis subjici cogimur, Deo obtemperare compellimur, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis serviremus. Hanc rationem a recentiori theologo, a Clero Gallicano tam impense laudato, sic expressam alicubi me olim legisse memini : « Sicut Deus, inquit, cum rerum omnium abundantiam, vitamque felicissimam tribuisset Adamo, omnia deinde in unum pomum conclusit, a quo tota illa magnificentia, felicitasque penderet, ut humilitas, fidesque primi hominis in illa rerum præstantia probaretur : sic cum gratiarum redundantiam, copiosamque redemptionem nobis sua morte profudisset, eas gratias, eamque redemptionem in res per se minimas, et natura sua despicabiles recondidit, ut eam ab illarum parvitate, dejecta mentium nostrarum altitudine, petere ac mendicare cogamur, naturæ nostræ repugnantiam fidei obeditione domantes. »

Tertiam rationem depromit S. Doctor ex studio et inclinatione humanæ naturæ, quæ circa corporalia occupari amat, sicut non nisi per corpus agit, et in corpore vivit. Ergo convenienter ei corporalia sacramentorum exercitia proponuntur; tum ut in illis salubriter occupetur, et mentem in latentium mysteriorum meditatione exerceat, dum manus et oculi in sacramentorum et sacramentalium, aliorumque eis affinium celebratione versantur. Tum ne homini durum esset, si totaliter a corporalibus actibus abstraheretur. Etsi enim homo Christianus et spiritualis meliori sui parte, id est mente vivere debeat, spiritalibus tamen et mere internis exercitiis indesinentem operam da-

re nec potest semper, nec expedit sæpe. Neque enim Christianismus spirituum religio est, sed hominum e spiritu una et carne concretorum. Tum denique quia his salutiferis exercitiis præservatur homo a noxiis operibus, vanisque superstitionibus, in quæ post primigenii peccati labem admodum proclivis est. « Morem ergo Deus nobis gessit », inquit Dominicus Soto in 4. distinct. 1. quæst. 2. art. 2, « ut sacramentorum varietate oblectati ad nostram comparandam salutem essemus propensiores. Delectat enim nos nunc basilicas exstruere, mox sacrificia celebrare, deinde orare, et nonnunquam hymnos, cantusque intonare divinos. Aliis incumbit sacramenta ministrare, atque alios expedit suscipere; per quæ quidem virtutum munera a cunctis idolorum servitutibus distrahimur. Id quod in illis neophytis novi orbis experimento comperitur. Mirum enim in modum in istiusmodi cæremoniis exhilarantur, per quas a sua idololatria semoventur. »

Quartum rationem affert S. Præceptor in argumento *Sed contra*, ceteris nihilo minus eruditam. Ad humanam salutem necessarium est, homines in unum veræ Religionis nomen adunari; hoc enim exigit Ecclesiæ visibilis et aspectabilis sacrum commercium, et suavis fratrum in Christo societas; bonum quippe et jucundum est habitare fratres in unum; hoc exigit fides, quam in hominum conspectu propalam profiteri, et notam facere tenemur; hoc postulat charitas, quæ tunc maxime inflammatur, cum nos arctissimis ritibus colligatos, et unius corporis membra ex sacramentorum communione effectos esse recordamur; hoc exigit cæterarum virtutum christianus apparatus, quæ tunc libentius in opera funduntur, quando in ejusdem communionis participes beneficia effundunt sua. Atqui in nullum communis Religionis nomen, seu verum, seu falsum coadunari homines solent, vel possunt, nisi in aliquo externorum rituum consortio. Ergo sacramenta sunt ad humanam salutem, ad Religionum characteristicam differentiam, ad fidelium communionem pernecessaria, et salubriter instituta. « In nullum Religionis nomen homines coadunantur, nisi aliquo signaculorum, aut sacramentorum visibilium consortio », inquit August. lib. 19 *cont. Faust.* cap. 11. Et S. Cyprian. seu auctor tractatus de resurrectione Christi, inter opera ejus : « Ex diversis, inquit, familiis una fit domus, una fit tribus; significantia et res significata, res et signa, virtus invisibilis et visibilia sacramenta sic faciunt unum corpus, sicut caro et spiritus; et quod videtur, et nomine, et virtute Christi corpus censetur. »

Dices : In lege naturæ et Mosaica nulla erant sacramenta, nec erant necessaria, quia tunc unis actibus interioribus homines justificabantur, et parvuli ob fidem parentum gratiam recipiebant, uti Magnus Gregorius lib. 4. *Moral.* c. 2. docet. Ergo absolute post peccatum necessaria non sunt homini lapso sacramenta.

Respondeo indubitatum esse, ante adventum Christi necessaria fuisse, et de facto aliqua extitisse sacramenta : ita enim diserte id docent Patres, ut nullo possint subterfugio luculentissima eorum testimonia eludi. « Credendum non est », inquit Augustinus lib. 5. *cont. Julianum*, cap. 9, « ante datam circumcisionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat Mediatoris fides in carne venturi, nullo sacramento eos opitulatos esse parvulis suis, quamvis quid illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura latere voluerit. » Ubi S. Doctor et circumcisionem fuisse sacramentum tempore legis Mosaicæ, quo circumcisio vigebat, et alia insuper fuisse in lege naturæ sacramenta, tametsi nobis ignota, perspicue docet. Idque deprompserat ex S. Cypriano lib. *de cardinalibus Christi operibus*, ubi beatus Martyr hæc scripsit : « Sane originale peccatum, quod a primis parentibus in totam hujus generis successionem defluxit, omni tempore aliquibus remediis oportuit expiare. » D. etiam Thomas hic art. 3. absolute affirmat, ante Christi adventum necesse fuisse quædam sacramenta institui, quibus homo et fidem suam de Christo venturo profiteretur, et internam sanctitatem, ac gratiæ divinæ perfusionem adipisceretur. Quæ profecto rationes pro omnibus hominis lapsi statibus per æque militant. Et certe, si ex lege Mosaica sacramentum aliquod pro mulieribus circumcisionis incapacibus, et pro parvulis ante octavum diem mortem obeuntibus institutum est, quidni in lege naturæ providisse Deum generalia ad salutem instrumenta confitebimur, qui vult omnes salvos facere, ex eaque voluntate omnibus media

in finem salutis promoventia, tam naturalia, quam gratuita communiter proponit, ut non semel S. Thomas asseruit.

Ad argumentum ergo dicendum, et actus interiores adultorum, et fidem parentum parvulis opilantem sensibili aliquo signo in lege naturæ declarari solitam esse. « Probabile est, inquit D. Thom. quæst. 70. art. 4. ad 2, quod parentes fideles pro parvulis natis, et maxime in periculo existentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam signaculum fidei) sicut adulti pro seipsis preces et sacrificia offerebant. » Quam ob rem ad remittendum peccatum originale et actuale vera erant in lege naturæ sacramenta. « Ante legem scriptam, ait S. Doctor in 4, dist. 1. q. 1. art. 2. quæst. 3. ad 2, erant quædam sacramenta necessitatis, sicut illud fidei sacramentum, quod ordinabatur ad deletionem peccati originalis, et similiter pœnitentia, quæ ordinabatur ad deletionem actualis. »

Instabis : In lege naturæ nulla erant determinata sacramenta, ut fatetur D. Thomas art. 3. ad 2. : « Quia, inquit, ante legem non fuit determinate præfixum homini, quibus sacramentis uteretur. » Atqui sacramenta constant rebus determinatis. Ergo in lege naturæ nulla erant sacramenta.

Respondeo sacramenta fuisse determinata in lege Christi, et lege Mosaica. In lege quidem Christi, in qua septem agnoscimus sacramenta sigillatim postea exponenda. In lege etiam Mosis, in qua Baptismo Circumcisio, Eucharistiæ Agnus Paschalis, Pœnitentiæ variæ expiationes et purificationes respondebant : Circumcisione in statu colendi Deum homines constituebantur ; Agno Paschali ea quæ ad divinum cultum pertinent consumebantur ; expiatoriis purificationibus divini cultus exercendi impedimenta removebantur. Nulla tamen Confirmationi, vel Extremæ-Unctioni, vel Matrimonio sacramenta in veteri lege respondebant, quia tunc nondum erat plenitudo gratiæ Confirmatione præsignata, nondum patebat aditus regni cœlorum, ad quod introducit Extrema-unctio ; nondum conjuncta erat vel humanitas cum Verbo, vel Christus cum Ecclesia, cujus unionis Matrimonium signum est.

Porro in lege naturæ nulla erant signa determinata a Deo per Scripturas nondum acceptas; interiori tamen Dei ad suum cultum fideles permoventis instinctu determinabantur. « Sicut in statu legis, inquit D. Thomas quæst. 69, art. 5. ad 3. homines nulla lege exterius data, sed solo interiori instinctu movebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori instinctu determinabantur eis, quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum uterentur. » Quare non erat tunc in facultate hominum positum sacramenta instituere, nec arbitrio eorum permissum res sensibiles eligere ; sed ad ea assumenda interioris instinctus legem externam supplentis afflatu determinabantur. Quare non est absolute dicendum cum nonnullo recentiore, sacramenta legis naturæ in mero hominum relicta esse arbitrio ; quia id repugnat mox laudatis S. Thomæ verbis, quibus affinia sunt quæ habet 1. 2. quæst. 103. art. 1. his verbis : « Quia ante legem fuerunt quidam viri præcipui prophetico spiritu pollentes, credendum est, quod ex instinctu divino, quasi ex quadam privata lege inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deum, qui et conveniens esset interiori cultui, et etiam congrueret ad significandum Christi mysteria. » Ergo non uni hominum arbitratui permissum erat quæcumque velint in sacramenta assumere, sed interiori Dei motu præscribebatur earum rerum electio, quibus divinam gratiam obtinerent. Cujus rei vestigia invenire est Job ultimo, ubi Deus amicis Job dixit : « Sumite vobis septem tauros, et septem arietes, et ite ad servum meum Job, et offerte holocaustum pro vobis. » Genesis etiam 14 eatenus Melchisedech dicitur Sacerdos Dei altissimi, quia res in sacrificium offerendas, panem scilicet et vinum, Deus præfixerat. Quæ utique determinatio semel nota ita fideles obligabat, ut non possent aliis ullis rebus in sacramentis uti. Et ratio ex dictis perspicua est, quia sacramenta sunt practica gratiæ signa, sanctificationem animarum ex opere operato active vel passive producentia. Passive, inquam, id est Deo ad eorum præsentiam gratiam infundente, et hujusmodi erant veteris legis sacramenta : active vero, id est ad sanctitatem per modum physici instrumenti ad gratiam efficiendam concurrendo ; quod eximium sacramentorum novæ legis privilegium est. Atqui practica gratiæ signa, cœlestesque sanctificationis canales solus ille determinat convenienter, qui cum sit auctor gratiæ et sanctitatis, illam potest alicui signo alligare.

Atque ex his quædam Patrum testimonia interpretari, et D. Thomam cum seipso conciliare facile possumus. Cum enim Gregorius Magnus lib. 4. Moral. cap. 2. et Bernardus epist. 77. hoc egisse aiunt apud veteres fidem pro parvulis, quod valet apud nos aqua Baptismatis ; et infantulis solam profuisse, imo sufficisse fidem : cum S. Thomas in geminis commentariis in quartum Sententiarum, dist. 1. q. 2. formaliter asseverat, probabilius esse, « quod parvulis sufficiebat sola fides in solo motu interiori, sine exteriori signo » ; cum, inquam, ea sacri isti Doctores scripserunt, eatenus internis tantum motibus contentos fuisse dicendum est, quatenus ordinarie nullum erat fixum in Republica Fidelium signum solenni protestatione celebratum, et apud omnes fideles idem, quo ab infidelibus populus Dei secerneretur. Sed non excluserunt externa signa ab interiori moventis Dei instinctu inspirata. Nec opus est dicere, commentariorum in Sententias testimonia ita S. Thomam retractasse, quæ facili interpretamento in concordiam vocari sine negotio possunt.

Quid de statu innocentiæ.

Posterior speculationis pars negans ulla in statu innocentiæ extitisse sacramenta, unis probari conjecturis potest ; in iis enim, quæ ex Dei voluntate pendent, et in Scripturis, vel perenni Ecclesiæ traditione non patent, vix aliquid definiri certum potest. Motiva porro nostræ assertionis sunt ; tum quia non est admodum verisimile, Deum augustissima sacramentorum mysteria perenni lege sancire, quæ nulli essent usui futura : in quem vero sacramenta usum redigenda, quemve fructum paritura fuissent in tempore brevibus augustissimi temporis horis concluso, haud satis apparet. Tum quia in illa perfectissimi status felicitate, et Deo ratio, et rationi appetitus, et appetitui caro pacifica conspiratione subdebantur : ergo in illa tam sublimi mereque spiritali conditione non indigebat homo corporeis illis sensibilium sacramentorum adjumentis, quibus lapsus ad spiritalia manuducitur, quia in eo jam statu degit, in quo prius quod animale, deinde quod spiritale est, invenitur.

Dices, rationibus illis probari quidem, nulla de facto ob brevissimi temporis angustias instituta fuisse in statu integritatis sacramenta ; sed non evinci, statu illo perseverante, nulla fuisse instituenda sacramenta, vel ad remedium peccatorum actualium, si contigissent ; vel in commune communis Religionis vinculum, si nullum subintraturum fuisset peccatum.

Respondeo, ad veritatem nostræ speculationis satis esse, nulla de facto in statu innocentiæ instituta fuisse sacramenta ; an autem in statibus illis conditionatis extitura fuissent, quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit ? Præsertim cum virtus divina nullis alligata sacramentorum formulis, innumeris sine fine modis in thesauris sapientiæ et omnipotentiæ suæ reconditis possit creaturam et lapsam reparare, et stantem perficere, et perfectam cumulare. Nolimus ergo altum sapere, nolimus esse apertum quod Deus voluit esse occultum. Itane quod ad status possibiles, vel ad summum conditionate futuros, et nunquam reapse extituros pertinent, humanarum ratiuncularum conjecturis dimetiemur ? Itane divina consilia humanis sunt judiciis definienda, vel ad cogitationes hominum timidas, incertasque providentias exigenda ? Absit, absurdum est, nec satis infinitæ Majestati consentaneum.

Certe si quid facturus esset Deus, ex iis conjicere velimus quæ fecit, probabilius apparebit, nulla extitura in statu permansuræ integritatis sacramenta. Cum enim videamus sacros omnes tum Mosaicæ, tum Evangelicæ legis sacramentorum ritus in unam spiritalium a peccato inflictorum vulnerum medicinam veluti in scopum collineare, cum perspicuum sit Baptismum ad restituendam gratiæ extinctæ vitam, Pœnitentiam ad delenda propriæ voluntatis delicta, Confirmationem et Extremam-Unctionem ad infirmitates ex peccati nefanda strage relictas persanandas, viresque vel debiles, vel convalescentes roborandas ; Eucharistiam ad continuas concupiscentiæ animum depascentis jacturas cœlesti cibo resarciendas ; Matrimonium ad frænandum venerearum libidinum æstum, Ordinem ad efformandos animarum errantium et infirmarum rectores et medicos : cum, inquam illa cernamus, aliis de causis in statu innocentiæ duraturæ sacramenta designare, comminisci est, divinare est, Prophetam agere est, non Theologum.

Accedit præclarum illum rationum instructum a D. Thoma apparatum, quibus sacra-

mentorum necessitatem stabilivit, cessare prorsus in statu perennis innocentiæ. Eatenus enim sacramentorum necessitatem in hoc misero statu agnoscimus, ut homo per sensibilia erudiatur, sensibilibus nimis addictus; ut dependentia a corporalibus humilietur, corporalibus nimium abusus; ut a pravis operibus, sacrilegisque superstitionibus salubri exercitio præservetur, in vana et noxia nimis propensus. At in statu permansuræ innocentiæ, nec sensibilibus eruditi eguisset, suavissima et præcellenti divinorum contemplatione infra visionem beatam summa refectus; nec corporalibus subjici decuisset, corporalia utentis modestia adhibens; nec sacramentorum exercitiis debuisset occupari, quibus sese a noxiis operibus temperaret, cum ex suppositione permansuræ intregitatis nulla vanarum superstitionum objectionum objectacula occurrissent.

Sed instabis cum Suare oppositum sentiente : Præter rationes ex D. Thoma a nobis pro stabilienda sacramentorum necessitate depromptas, alias adjici nihil vetat, quæ in statu innocentiæ locum peræque haberent. Primum etenim sacramenta nedum ad primam gratiam conferendam, sed ad eam etiam augendam sunt instituta, ut patet in sacramentis vivorum, quæ primam gratiam per se supponunt. At in statu innocentiæ gratia nova quotidie crementa suscipere potuisset. Ergo convenienter in eo statu permansuro instituta fuissent sacramenta.

Deinde : In omni statu necessaria sunt signa cultum divinum publice contestantia; at signa illa sacramenta sunt, quibus in unum Religionis nomen colligimur : ergo sicut durante illo statu perennis et aspectabilis fuisset Religio, Religionisque professio; ita et publica sacramenta extitissent.

Respondeo consilia divina perperam humanis nos congruentiis dimetiri; quia, licet omne illud, quod Deus vult, congruum esse videtur, cum oppositum ejus, quod nostro judicio congruum est, aliis de causis sæpe patentibus, sæpe latentibus congruentius esse possit. Et ratio radicalis hujus observandæ veritatis est, quia, ut docet D. Thomas, sicut scientia Dei, ita et voluntas a rebus creatis minime mensurantur, sed sunt causæ rerum ; unde non ideo Deus aliquid vult, quia rei congruentiis allicitur, sed potius ideo congruum est, quia indefectibili Dei voluntati omnia ex infinitæ sapientiæ regulis operanti consonum est.

Itaque sicut Adamo non peccante Verbum minime incarnatum fuisse Patres post Scripturas testantur, quia licet multæ a nobis proferri possint hujus adventus, etiam non existente peccato, convenientiæ; attamen quia præcipuus et unus Incarnationis finis sacra in traditione expressus, una est a peccato redemptio; ideo sepositis humanarum rationum quamlibet speciosis verisimilitudinibus, Verbum Adamo non peccante incarnatum non fuisse incunctanter asserimus; ita in proposito, quia sacramenta per se sunt spiritales morborum animi medicinæ, sublata ægritudine, non essent necessaria spiritalis pharmaca sanitatis, nec ex vi præsentis decreti essent pro statu integritatis ullatenus instituta, quia non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

Nec oppositæ convenientiæ urgent, quæ eo ipso quod convenientiæ sunt, urgentes esse non possunt. Ad primam dico, sacramenta etiam vivorum ad gratiam, vel regenerativam, vel sanativam adaugendam esse instituta; gratiæ vero justitiæ originalis augmento non fuisse necessaria, quia aliunde gratia integritatis actuum fervore et frequentia nova abunde crementa suscepisset, sicut si status viæ Angelorum productior fuisset et diuturnior, iteratis casti amoris actibus absque ullo sacramentorum adminiculo novos sibi gratiæ gradus cœlestes Spiritus ascivissent. Connaturalius enim eodem modo augetur gratia, quo infunditur. Sicut ergo gratia Angelis et Protoparentibus, semotis cæremoniarum ritibus, per unam Sanctorum actuum ab auxilio Dei proficiscentium dispositionem infusa est; ita et eodem modo adaucta fuisset.

Ad secundam respondeo, ad externam cultus divini professionem, solemnemque protestationem necessaria esse in omni statu sacrificia ; sed illa quoque sine sacramentis sufficere in statu sano absque sacramentorum remediis uni infirmitati opportunis, veridice contendimus. Satis enim, superque publicis sacrificiorum ritibus in unum Religionis nomen felices illibati status homines fuissent colligati; satis ad celebrandum debitum Deo cultum, profitendumque supremum Creatoris dominium, institutis rite hostiis conspirassent. Quamvis enim sacrificiis purgentur peccata, si patrata inveniant; ad

ea tamen adstergenda per se minime referuntur, sed ad unum Dei cultum solenni sacrarum cæremoniarum professione, et augustiori pompa celebrandum ex natura sua collimant. Unde juxta D. Thomam 2. 2. *quæst.* 85. *art.* 1. sacrificia sunt de jure naturali; quod utique jus ab æterna lege derivatum, et cordibus hominum signato divini vultus lumine satum culpam quamlibet antecedit.

Urgebis : Matrimonium quod in natura integra viguisset, verum extitisset status illius sacramentum : verba enim Apostoli Ephes. v. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo et in Ecclesia*, Patres ad matrimonium Protoparentum extendunt, unde conjugium illud unionem Christi cum Ecclesia præsignasse deducunt. Unde Tertullian. : « Quodcumque », inquit, « limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus ». Ergo male omnia sacramenta a statu innocentiæ eliminamus.

Respondeo cum D. Thom. quæst. 61. art. 2. ad 3. matrimonium fuisse in statu innocentiæ institutum, non secundum quod est sacramentum, sed quatenus est officium naturæ et speciei propagandæ necessarium; ex consequenti tamen aliquid circa Christum et Ecclesiam futurum significasse, sicut et cætera omnia, quæ in figura veteribus, teste Apostolo, contingebant. Absit tamen ut dicamus, omnes Christi figuras et allegorias vera sacramenta extitisse. Accedit hoc argumento nihil effici pro statu condionatæ innocentiæ indesinenter permansuræ; tunc enim Christi cum Ecclesia unionem in illo statu minime futuram significare matrimonium minime potuisset. Ergo in statu innocentiæ innumeris privilegiis decorato non necessaria, sed supervacua, et parum consentanea fuissent externorum rituum sacramenta. Tunc enim, ut loquuntur Patres, erant Protoparentes Angeli terreni, virtutum velamine ante prævaricationem operti, pudicitia armati, temperantia compositi, claritate splendidi; ipsos misericordia custodiebat, docebat veritas, regebat justitia, pax imperturbata fovebat, nisi se tot bonis propria malitia ex adipe tot gratiarum, obstetricante superbia, prodeunte orbassent. Videsis Nazianzenum orat. 42, ubi primum hominem vocat « alterum Angelum, mixtum adoratorem, visibilis creaturæ spectatorem, mystam intelligibilem, eorum quæ in terra sunt Regem terrenum pariter ac cœlestem. »

REFLEXIO.

Sicut in omnibus vitæ Christi mysteriis miscentur humana divinis, et in rebus visibilibus invisibilia exercentur negotia, quia « Christus », inquit Chrysol. serm. 50. « si in suis mansisset virtutibus, commune cum hominibus nihil haberet; et si non implesset carnis ordinem, carnis in illo esset otiosa susceptio » : ita in omnibus, quæ in nos effundit, beneficiis ita sua temperat dona, ut dum vilitatem nostram supra modum evehit, una nostræ consulat humilitati, sine qua et bona illa subtraheret, quæ donavit. Unde, sicut placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes, et in ligno crucis evacuare chirographum decreti, quod erat contra nos, ac per despicabilem carnis assumptæ passionem et mortem nos transfere in gloriam filiorum Dei : sic sensibilibus elementis voluit nobis cœlestia charismata impertiri, ut ex una parte gratiarum aquas in fontibus Salvatoris facile haurire. mus, et ex alia ne tot bonorum beatissima copia elati, gratiarum profluvio obicem poneremus ingrati.

Ne mirare, lector, si minimis et abjectis rebus nos subjecerit, cum tota fortitudo nostra sit infirmitatis propriæ in veritate cognitio, et in humilitate confessio, atque ut *ad Ctesiphontem* ait Hieronymus : « Hæc una vitæ præsentis perfectio est, ut te infirmum et imperfectum agnoscas. » Infirma mundi elegit Deus, fortia confusurus, ut nihil nostris meritis tribuamus, ut totos nos Deo permittamus; quia, etsi nihil nos, omnia tamen Deus potest, qui his vilibus tot mirabilia operatur. Ergo, si cogitas sacramentorum uberes fructus percipere, si aves Christiani ædificii fabricam erigere, de fundamento prius cogita humilitatis, sit in medio tui humiliatio tua; alioquin nullo poterit pacto in anima tua virtutum structura consurgere, nisi prius jacta fuerint veræ humilitatis solida firmamenta, quæ perfectionis valeant culmina sustinere. Et certe in una suæ infirmitatis notitia firmitatem inveniet Christianus, postquam infirmitati crucis, et despicabilium elementorum signis totam christianæ vitæ fortitudinem alligavit Christus, dicente Augustino tract. 15. *in*

Joan.: « Fortitudo Christi te creavit, infirmitas te recreavit ; fortitudo Christi fecit ut quod non erat esset, infirmitas Christi fecit ut quod erat non periret ».

Alium ex stabilita veritate fructum elicere et reportare est. Si pro omni statu sacramenta Deus immensa liberalitate instituit, si in nova potissimum lege fontes aquæ vitalis ubique aperuit, hanc profusam divinæ bonitatis largitatem pietatis et misericordiæ officiis imitari licet et prorsus decet. Tunc tuam durus, tam Christo eris ingratus, ut nihil Salvatori velis rependere, nec illi quod superest, digneris dare, qui tibi et omnibus dona sua dedit et seipsum? Sed Christum, inquies, non video, cujus largitati bonorum meorum effusione respondeam. An nescis in pauperibus esse Christum? Audi Augustinum serm. 25. et 27. *de Verbis Domini* : « Da petenti, ut possis accipere; tribue pauperi, si non vis stammis exuri; da in terra Christo, quod tibi reddat in cœlo. Ne quis vestrum dicat : O beati qui Christum suscipere in propriam domum meruerunt! Noli dolere, noli murmurare, quia temporibus illis natus es, quando jam Dominum non vides in carne ; non tibi abstulit istam dignationem. Cum uni, inquit, ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. » Cur ergo tam morosus, tam difficilis pauperibus, illum contemnis, qui, ut idem August. serm. 145. *de Tempore*, dixit : « Unde dares dedit, qui teipsum, qui dares, dedit; qui tibi Christum, cui dares, dedit, qui tibi diceret : Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ecce ut des, pascit, et esurit propter te ; donat, et eget : quando donat, vis accipere ; quando eget, non vis dare : eget Christus, quando eget pauper. »

Sed numquid, addis, utar rebus, quas possidere me Deus voluit? « Utere », inquit Cyprianus lib. *de Opere et Eleemosynis*, et alibi, « sed ad res salutares; utere, sed ad bonas artes; utere, sed ad illa quæ Deus præcepit », ad illa quæ ubique, in sacramentorum potissimum institutione quam liberaliter ostendit; utere magis ad retinenda, quam ad augenda peccata ; utere, ut quo amplior fuerit bonorum copia, eo major sit bonorum operum impensa. Sed timeo, replicas, ne patrimonium mihi forte deficiat, si operari ex eo largiter cœperim. Modicæ fidei, quare dubitasti? « Nescis, miser », inquit laudatus Cyprianus, « quia dum times, ne res familiaris deficiat, vita ipsa et salus deficit ; et dum ne quid de re minuas attendis, non respicis quod ipse minuaris, amator magis mammonæ, quam animæ tuæ, et dum times, ne patrimonium tuum pro te perdas, ipse pro patrimonio tuo peris. Patrimonium Deo creditum nec Respublica eripit, nec fiscus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit : in tuto hæreditas ponitur, quæ Deo custode servatur. » Non timet agricola perdere quod in terram projectum multiplici fœnore sibi recurrente anno restituitur. An nescis, quod Spiritu sancto attestante, Proverb. XIX : *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis?* Quia ut Gregorius Magnus lib. 8. *Registri*, epist. 20. et Magnus item Leo serm. 6. *de Jejunio decimi mensis*, cap. 2. interpretantur, quidquid tribuitur pauperibus, si subtili consideratione pensetur, non est donum, sed mutuum; quia quod datur, multiplicato sine dubio fructu recipitur. Unde qui pecunias amat, et multiplicare opes suas immodicis optat augmentis, hoc potius sanctum fœnus exerceat, et hac usurarum arte ditescat, ut non hominum laborantium captet necessitates, nec per dolosa officia in laqueos incidat insolubilium debitorum ; sed illius sit creditor, illius fœnerator, qui dixit : *Date et dabitur vobis*. Consulis, audito, in posterum, o homo, nec in crastinum fortassis victure ; sed, si consulis, bene consule ; et qui studes terreno magis quam cœlesti patrimonio filios ditare tuos, illi assigna facultates tuas, qui tibi non habenti dedit, si eas effunderis abundantius largiturus : fac ille sit liberis tuis tutor, ille curator, ille contra omnes injurias sæculares divina Majestate protector; quia dum non præparas filiis tuis Dei Patris auxilium, docesque eos patrimonium plus amare quam Christum, et illos perdis, et teipsum; illos quibus delinquendi materiam præbes; teipsum, qui non nisi multis cum ærumnis, multisque peccatis opes cumulas perituras.

Ergo ne dubites dare pauperi de bonis Dei. Imitare Deum omnibus providentem, dantem escam omni carni, qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum, qui omnibus gratiam exhibet, omnibus publica sacramenta instituit. Et si non te flectit calamitosi pauperies, moveat te Christi rogantis instantia, qui sibi datum conclamat, quod in manu pauperis fuerit seminatum. Præclare Cyprianus libro me-

morato : « Quid potuit nobis majus », inquit, « Christus edicere? Quomodo magis potuit justitiæ ac misericordiæ nostræ opera provocare, quam quod præstari sibi dixit quidquid egenti præstatur et pauperi? Ut qui respectu fratris in Ecclesia non movetur, vel Christi contemplatione moveatur; et qui non cogitat in labore atque in egestate conservum, vel Dominum cogitet in illo ipso quem despicit constitutum. »

SPECULATIO III.

Sacramentorum causa præcipua Christus est, instrumentalis homo Christi minister.

De causa sacramentorum agit S. Thomas quæst. 64. De ea tamen impræsentiarum disserimus, tum ut brevitati studeamus; tum quia ad sacramentorum existentiam, de qua initio agendum est, pertinet notitia causæ sacramenta instituentis, et ministrantis.

Prima pars non nisi auctoritate Conciliorum et Patrum probari efficaciter potest, cum sit quæsitio de facto, et res ex mera Dei voluntate dependens. Eam autem docet Tridentinum sess. 7. can. 1. his verbis : « Si quis dixerit, omnia sacramenta novæ legis non fuisse a Christo Jesu Domino nostro instituta, anathema sit. » Nec potest explicari factum Concilium de mediata institutione, quatenus instituendorum sacramentorum Ecclesiæ contulerit facultatem : non, non, inquam, id dici potest; quia idem similiter sacra Synodus asserere potuisset de cæremoniis et sacramentalibus ab Ecclesia potestate sibi a Christo facta institutis, cujus oppositum tradit sess. 21. cap. 1. docens Christum Ecclesiæ facultatem contulisse augendi vel immutandi in celebratione sacramentorum, pro necessitate temporum, salva eorum substantia. Accedit controversiam inter auctores potissimum de Extrema-Unctione et Confirmatione existere, affirmantibus Magistro Sententiarum, Alensi, D. Bonaventura, et Hugone a S. Victore, Extremam-Unctionem a D. Jacobo fuisse institutam, sicut Confirmationem a Concilio Meldensi; et tamen sancta Synodus sess. 14. cap. 1. docet, Extremam-Unctionem a Christo Domino fuisse institutam, et a D. Jacobo duntaxat promulgatam. Hac de causa Apostolus I. Cor. IV. se, aliosque Coapostolos *ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei* appellat. A Patribus hanc passim veritatem assumantibus supersedeo, hoc uno Ambrosii lib. 4. *de Sacram.* cap. 4. apertissime testimonio contentus : « Auctor sacramentorum quis est, nisi Dominus Jesus? »

Non est etiam necessarium rationum congruentium momentis hanc veritatem confirmare, cum ex dictis de immutabili sacramentorum substantia Ecclesiæ judicio et arbitrio non commissa, satis superque liqueat, solum Christum sacramenta instituisse, suprema quidem auctoritate tanquam Deum, cui effectum sacramentorum principalem producere eximium est; instrumentali, sed præcellenti actione tanquam hominem, non quidem per solam sacramentorum applicationem, (sic enim esse instrumentum sacramentorum puris hominibus commune est), sed per singularem excellentiam quadruplici privilegio decoratam : nam et Christus nobis suis actibus gratiam sacramentalem meruit; et in nomine ejus sacramenta administrantur; et ipse sacramenta instituit, signaque salutaria elegit, quibus vim sanctificandi impertivit; et denique licet gratiam et sanctitatem per illa veluti totidem canales diffundat, non est tamen illis alligata virtus Salvatoris, cui omnis data est in cœlo et in terra potestas; sed pro suo arbitratu potest aliis, aliisque modis fluenta gratiæ diffundere, et hominum peccatis indulgere.

Hujusce veritatis signum a posteriori habemus, quod materia et forma sacramentorum nulli sunt ecclesiasticæ Hierarchiæ Principi suppositæ, sed in sacris litteris, et vel perenni traditione determinatas accepimus, et acceptas immutabiliter retinemus. Nec alicui in lege naturæ, vel Mosis, vel gratiæ scimus instituendorum sacramentorum collatam esse potestatem. Ergo hanc eximiam sacramentorum instituendorum facultatem uni Christo Deus reservavit, ut sicut illum unicum Redemptorem agnoscimus, sic ad ipsum tanquam ad unum animarum medicum, et salutis auctorem confugiamus. Certe si Corinthii, Apostolo teste, et objurgante, scissuram charitatis experiebantur, dum alii, Ego sum Pauli, dicebant; alii, Ego Cephæ, quia ab illis fuerant baptizati : quanto magis, quantoque promptius illa discordiarum semina protulissent, si Apostolos agnovissent sacramentorum institutores? « Potuit Jesus Christus », inquit Augustinus tract. 8. *in Joan.* « si vellet tradere potestatem alicui servo suo, ut daret

baptismum tanquam vice sua, et transferret a se baptizandi potestatem. Hic noluit ideo, ut in illo spes esset baptizatorum, a quo se baptizatos agnoscerent. »

Unde non sunt audiendi Hæretici novatores, existimantes parum referre, quibus verbis utantur ministri, quod credant non esse consecratoria, sed duntaxat concionatoria; hoc est ad instructionem duntaxat recipientis, non ad illi sanctitatem instillandam ordinata. Verum hic error et toti traditioni, quam libenter homines superbissimi floccifaciunt, et sacræ Scripturæ, cui uni se adhærere mentiuntur, apertissime contradicit. Nam Matth. ultimo, nedum docere omnes gentes Apostolis Veritas imperavit, sed etiam sacra verba selegit, dum dixit : *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Quæ verba non esse mere concionatoria, inde manifeste colligitur, quod pueri, quibus baptisma conferri potest et solet, instructioni suscipiendæ sunt impares. Quod vero nonnulli fingunt, pueros Christianos præmaturo rationis usu in celebratione baptismatis donari, commentum est anilibus fabulis vel somniantium exerrationibus accensendum ; præsertim cum pueri, ut observat Augustinus epist. 57. non raro reclament, renitantur, reluctentur.

Quæres, an saltem instituendorum sacramentorum facultatem potuerit Deus puro homini impartiri.

Respondeo affirmanter, contra Scotum, Durandum, et Vasquem. Probatur ex D. Thoma quæst. 64. art. 3. Potestas instituendi sacramenta est facultas eligendi signa illa, ad quorum præsentiam et applicationem gratia conferatur; ea enim dumtaxat rationi dicitur Christus ut homo instituendorum sacramentorum excellenti potestate fuisse donatus. Atqui hanc potestatem puræ communicari creaturæ nihil vetat, quia non invenit vel arguit facultas illa infinitatem ; si enim esse physicum gratiæ, et sanctificationis instrumentum finitam creaturæ divinitus evectæ facultatem non excedit; ita nec eorumdem seligendorum signorum potestas limitatam creaturæ superat potestatem, cum et humanitati Salvatoris fuerit concessa. Ergo nulla repugnantia apparet in hoc, quod Deus puræ creaturæ largiatur tantam gratiæ plenitudinem, ut aliis gratiam saltem de congruo promereatur; ut ad ejus invocationem, seu in nomine ejus quædam signa sanctificentur, et sanctificata ministrentur; ut ad eorum signorum præsentiam suscipientibus gratia infundatur; ut pro illius creaturæ arbitrio, actu externo vel interno, applicatione vel imperio ad sacramenti effectum gratia efficiatur.

Sed dices : Ad sacramenti institutionem non sufficit mera et frigida signi delectio, quæ homini in statu naturæ ante legem competebat; sed exigitur etiam vis imprimendi signis illis efficacem producendæ gratiæ potestatem. Atqui hanc vim rebus sensibilibus solus Deus impertiri quit, qui solus habet in sua potestate gratiam ; solus enim ille instrumentorum gratiæ potest esse institutor, qui est gratiæ auctor. Ergo nulli creaturæ ad unionem hypostaticam non evectæ convenire potest arbitraria instituendorum sacramentorum potestas.

Respondeo ad instituenda sacramenta satis superque sufficere, habere a Deo homine instrumentalem producendæ gratiæ virtutem, et delegatam designandorum signorum potestatem, sive signa illa gratiam effective producant, sive non ; hoc enim perinde esse in sacramentis veteris legis patet. Certe si rex proregi vel legato liberandi captivos, et signa instituendi, ad quorum exhibitionem libertate donentur, facultatem prærogativo jure largiri quit, quanto magis id Deus potest, qui omnia potest ? Nec sequitur, in lege naturæ sacramenta instituisse homines, quorum optioni instinctu interiori præventæ signorum externorum designatio committebatur : non, inquam, id sequitur ; tum quia cæremoniarum determinatio non est sacramenti institutio, sed divinæ institutionis applicatio ; tum quia illius status homines nec aliis gratiam promerebantur, nec ad eorum invocationem gratia diffundebatur, nec eam poterant actu interno vel externo, imperio vel applicatione ad libitum largiri : unde illis potestas excellentiæ minime conveniebat, ratione cujus sacramentorum institutores dici possent.

Instabis : Ergo nihil Christo ratione unionis hypostaticæ asserimus eximium, quod non possit puris creaturis esse commune. Nego sequelam : quia collata puro homini instituendorum sacramentorum facultas longe potestate Christi futura esset inferior, tum quia non titulo connaturalitatis, sicut Christo, sed citra omne meritum et debitum conveniret ; tum quia gratiam per sacra-

menta collatam non de condigno, vel saltem de rigore justitiæ, sicut Christus, sed de congruo dumtaxat pura creatura promeretur.

Causa ministerialis sacramentorum.

Secunda speculationis pars, asserens ordinarium sacramentorum ministrum esse hominem, expositione magis quam longa probatione eget. Sane cum sacramenta rebus et verbis sensibilibus constent, illos dumtaxat congruit esse sacramentorum ministros, qui sensibiliter et vitaliter loqui possunt. Rursum cum solis viatoribus sacramenta recipere concessum sit, illa etiam ministrare solis est viatoribus peculiare, cum sacramenta sint solius Ecclesiæ Militantis signa, quibus in unum Religionis nomen fideles adunantur, et quasi unum corpus coagmentantur, visibilique vinculo connectuntur. Ergo licet Angeli possint esse extraordinarii sacramentorum ministri, cum virtus divina nulli signo, nulli sit alligata ministro, licet id a fortiori de hominibus comprehensoribus sit verum, propter characterem, quem indelebilem æternum retinent; solis tamen hominibus, iisque viatoribus proprium est sacramenta ordinarie ministrare, tametsi ex speciali dispensatione Angelos et Episcopos ordinasse, et Eucharistiam distribuisse, et templa consecrasse variis historiæ Ecclesiasticæ monimentis proditum sit.

Denique cum sacramenta ex Christi institutione pendeant, quæ solis Scripturis, vel apostolicis traditionibus innotescere potest, illis solis sacramenta ministrare convenit, quos Christus alloquutus est, vel quos traditio agnoscit idoneos sacramentorum ministros. Atqui Christus in institutione sacramentorum solos est homines alloquutus; ex traditione vero constat solos homines esse sacramentorum dispensatores, hancque potestatem esse consecratorum hominum prærogativam : unde nec mulieres ordinari, nec ordinare possunt, solumque baptismum in casu extremæ necessitatis, absente, vel impotente ministro destinato, conficere possunt. Ergo soli homines viatores sunt ordinarii sacramentorum ministri.

REFLEXIO.

Sacramentorum auctor Christus est, homo minister. Ergo quicumque tanto ministerio dignaris, vide quid sis, vide cujus sis, vide quid agas. Agnosce dignitatem, perpende ministerium tuum, et quod tractas imitare. Sane sicut Christi instrumentum es, ut alios sanctifices, ita divinam in te Christi sanctimoniam quadantenus æmulari, et pro virili parte exprimere teneris, ut non sola potestate, sed etiam sanctitate Vice-Christus jure dicaris. Etsi enim mali ministri, quoniam non sua, sed Christi virtute sacramenta conficiunt, sacramentorum efficientiam iniquitate non impediant, si se Ecclesiæ intentioni conforment, et suscipientes posito obice fontium Salvatoris fluxum non impediant; cum disertissime Apostolus dicat I. Cor. VI : *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit : neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Quibus clarissime Doctor Gentium significavit, nihil vitii ministrorum culpa suscipientibus contrahi, quemadmodum arboribus nihil eorum obest improbitas, aut immunditia, quarum semina sordente manu sata, aut impura rigata sunt.

Quamvis, inquam, hæc ita sint; attamen nisi ministri, et animata Servatoris instrumenta, quam fundunt, sanctitatem sectentur, pureque ad sacramenta ministranda accedant; sed si posthabita morum integritate, et vitæ munditia, sacramenta polluto corde conficiunt, in nefandum illos sacrilegium incurrere, ministerium inhonorare, et Deum ipsum iniquitatibus suis facere servire nemo inficias it. Attendant ergo Sacerdotes, se ministerio quidem suo infinitam quadantenus dignitatem tenere, sed ad eximiam sanctitatem teneri. « Nihil est in hoc sæculo excellentius Sacerdotibus », ait Ambrosius lib. 1. *de Dignit. Sacerdot.* cap. 1. « Si quod sumus professione, actione potius quam nomine demonstremus, ut nomen congruat actioni, actio respondeat nomini; ne sit honor sublimis, et vita deformis; ne sit deifica professio, et illicita actio. » Et S. Chrysostom. lib. 13. *de Sacerdotio*, postquam dignitatem Sacerdotalem attonitus suspexit, et supra omne creatum merito extulit, sic infert : « Idcirco necesse est Sacerdotem sic esse purum, ut si in cœlis ipsis collocatus inter illas cœlestes virtutes medius staret : terribilia namque, atque horrifica sunt quæ administrat. » Quam eamdem conclusionem deducit idem os aureum hom. 60. *ad popul. Antioch.* his elegantibus verbis : « Quo igitur non oportet esse puriorem tali fruentem sacrificio? Quo

solari radio non splendidiorem manum carnem hanc dividentem, os, quod spiritali igne repletur, linguam quæ tremendo nimis sanguine rubescit? » Si iis qui terram incolunt, atque in ea versantur, ea quæ in cœlis sunt, tractare commissum est, quidni in cœlestibus conversabuntur, et mente cœlum ascendent, quorum virtute cœlum in terram descendit? Si sacerdotibus datum est, ut potestatem illam habeant, quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis voluit esse communem, quidni Angelicam ducent vitam, qua oneri Angelicis humeris formidando ferendo pares sint? Sed de his fortassis alibi.

CAPUT II.

DE EFFICACIA SACRAMENTORUM NOVÆ LEGIS, DE EORUMQUE EFFECTIBUS, NECNON DE CONDITIONIBUS, UT SUOS SORTIANTUR EFFECTUS, TUM EX PARTE MINISTRI, TUM EX PARTE SUSCIPIENTIS NECESSARIIS.

Si unumquodque ex suis effectibus cognoscitur, quia causa similem perfectionis suæ imaginem effectibus imprimit quantum potest, quid, et qualia sint novæ Legis sacramenta, tametsi ex dictis capite superiori possit esse perspicuum, ex eorum tamen virtute et effectibus amplius, et veluti in speculo clarebit. Licet enim aliqua fuerint olim signa ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata, ut aliquid significatione sua admonerent, cujusmodi fuerunt legis purificationes, panis azymus, et alia permulta, quæ ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant : attamen alia Deus instituit, quæ non significandi modo, sed efficiendi etiam vim haberent. Et in hoc posteriorum signorum genere numeranda esse novæ legis sacramenta, ex sequentibus liquido apparuerit, si prius nonnulla, quæ apud omnes in confesso sunt, præmittamus.

Tria magni momenti fundamenta jaciuntur.

Primum principium : Sacramenta gratiam ex opere operato efficiunt.

Præmoneo primo, certum esse contra hæreticos nostri temporis, sacramenta novæ Legis nedum fidem, qua gratia producatur, excitare, sed eam etiam ex opere operato, id est propria et infinita vi efficere. Definita est hæc veritas Catholica in Florentino decreto unionis, ubi dicitur, hoc veteris legis sacramenta a nostris differre, *quod illa non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam figurabant : hæc vero nostra et continent gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt.* Idem tradit Tridentinum sess. 7. can. 6. hac definitione : *Si quis dixerit sacramenta novæ Legis non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ, vel justitiæ, et notæ quædam christianæ professionis, quibus homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.* Et canone 8 : *Si quis dixerit per ipsa novæ Legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.* Scripturarum, Patrumque testimonia in sequentibus referemus, dum physicam sacracramentorum gratiæ causalitatem ex iisdem confirmabimus.

Ratio vero est : sacramenta conferunt gratiam parvulis, in quibus nulla potest excitari fides. Et certe si ad solam excitandam, et veluti refricandam fidem sacramenta adhiberentur, minime opus foret omnes, et singulos baptizare, sed baptismo unius alii astantes una fidei excitatione fructum perciperent sacramenti ; quod perpetuæ traditioni, et non interruptæ Ecclesiarum omnium praxi plane repugnat.

Fatemur quidem, sacramenta in adultis exigere et fidei Christianæ motum, et aliarum virtutum apparatum, ut quibus plena sunt, gratiarum charismata diffundant, et etiam juxta sanctiorem suscipientis dispositionem, quæ opus operantis dicitur, uberiores pariant fructus. Verum ex propria virtute sibi divinitus ex meritis Christi data specialem largiri, et efficere gratiam constantissimum est. Alioquin frustra ad frequentem sacramentorum usum nos Sancti præclarissimis scriptis, Prælati sanctionibus iteratis, Pastores quotidianis hortamentis excitarent, si nihil ex eis speciale reportaremus. Et tamen non solum Patres, non solum sacra Concilia, sed Pastorum et Prædicatorum una vox monere non cessat, ut sacramentis ad communem omnium salutem a Christo clementissime institutis pie, religioseque utamur ; si tamen sumus ita comparati, ut nec peccatis mortalibus obnoxii, nec ergo venialia affecti simus.

His de causis tam sæpe, et nunquam satis sacramentorum dignitatem et fructum auribus fidelium inculcant, ut ad eorum frequentiam exstimulentur; quia, inquiunt, et veridice quidem, ideo sacramenta a Domino Servatore nostro, a quo nihil nisi salutiferum proficisci potest, instituta sunt, ut cum gaudio haurire aquas de publicis Salvatoris fontibus valeamus. Hinc, addunt quam piissime, sacramentis rite ministratis, riteque susceptis, Spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen præsto est, ut omnes animæ facultates suavissimi hospitis effusionibus expandamus. Hinc rectores animarum præceptis Patrum salutaribus moniti, et tam divina institutione formati (quales hoc sæculo nequam, Domino Deo benedicente, plures cernere, plures desiderare est) commissas sibi oves docent, christiana sacramenta admirabili, et certa curandarum animarum virtute prædita esse, per eaque immensas Dominicæ passsionis divitias derivari, si nos ad pietatem exercentes pure ad sacramenta accedamus. Ergo ringant licet Calvinistæ hæretici totius pietatis eversores, Ecclesiæ Catholicæ, et vere fidelium communis sensus, communis et notio est, gratiam quidem a Christo capite, sed per sacramentorum canales veluti æquæductus profluere. « Totum Christianum ædificium », inquit præclare Catechismus Romanus part. 2. titulo *de Sacram.* num. 31. « firmissimo quidem lapidis angularis fundamento innititur : verum nisi verbi Dei prædicatione et sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere verendum est, ne magna ex parte labefactatum concidat. Ut enim per sacramenta in vitam suscipimur : ita hoc veluti pabulo alimur, conservamur, augemur. »

Nec obest illud Augustini tract. 80. *in Joan.* « Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, et cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur » Non obest, inquam, quia ut S. Thomas quæst. 60. art. 7. interpretatur : « Verbum operatur in sacramentis, non quia dicitur, id est non secundum exteriorem sonum vocis ; sed quia creditur, id est secundum sensum verborum, qui fide tenetur. » Unde idem Pater sui interpretes epist. 23. sic habet : « Non scriptum est, Nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium, vel ministrantium fide ; sed, Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto. » « Quæ est tanta virtus aquæ », inquit loco ipso in objectione relato, id est tract. 80. *in Joan.* « ut corpus tangat, et cor abluat? »

Scio nostros Reformatos, si Superis placet, admodum spiritales, contendere his elementis, præsertim vero Romanæ Ecclesiæ, quam detestantur, rituum varietate indutis averti animum a Deo ; sed non advertunt viri morosissimi, hoc sensibilium elementorum, multiplicisque cæremoniæ apparatu homines facilius, suavius, et connaturalius in divina manuduci, ipsosque angelicam invisibilium spirituum vitam ambientes in brutorum animantium insensibilitatem degenerare. Cernant, si nondum mentis oculum nefanda hæresis occæcavit, ita esse natura comparatum, ut ad intelligibilia et spiritalia, non nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, hominibus e corpore, animoque concretis aspirare non liceat. Unde ut quæ occulta Dei virtute efficiuntur, facilius intelligeremus, divina providentia dispositum sapientissime est, ut arcana illa virtus aliquibus sub sensum cadentibus signis declaretur, ut luculentis Dionysii et Chrysostomi sententiis speculatione 2. exposuimus.

Secundum principium : Sacramentorum alia primam, alia secundam gratiam efficiunt.

Præmoneo secundo, sacramentorum alia ad primam gratiam producendam, alia ad secundam efficiendam per se ordinari. Illam porro dicimus primam gratiam, qua primum anima perfunditur ; secundam appellamus, quæ animæ jam sanctificatæ advenit, et præexistentem gratiam adauget. Ratio est, quia ex institutione Christi, a qua virtus, quam per se habent sacramenta, proficiscitur, solum Baptisma ad remittendum gratia regenerativa peccatum originale, sola pœnitentia ad delenda per gratiam sanativam peccata actualia per se referuntur : alia vero vitam spiritualem supponunt, quam roborent, ut Confirmatio ; quam alant, et spiritaliter impinguent, ut divina Eucharistia ; quam muniant vel propagent, ut in Ordine et Matrimonio ; quam in ultimo conflictu protegant et conservent, ut in Extrema Unctione : idcirco duo priora sacramenta mortuorum, quinque posteriora sacramenta vivorum communi Theologorum consensu nuncupatur.

Pro solutione infinitarum instantiarum habeto præ oculis, quod quia sacramenta

omnia sunt instrumenta Passionis Redemptoris, quæ ad remittenda peccata, infundendamque primam quamlibet gratiam per se refertur ; ideo aliquando contingit, sacramenta vivorum primam gratiam producere. « Cum quis est in peccato mortali, » inquit D. Thomas quæst. 79. art. 3., « cujus conscientiam et affectum non habet, forte enim primo non fuit sufficienter contritus, sed devote, et reverenter accedens, consequetur per hoc sacramentum (Eucharistiæ) gratiam caritatis, quæ contritionem perficit, et remissionem peccati. » Contingit etiam sacramenta mortuorum non primam gratiam producere, sed productam augere, ut cum quis nulla mortali labe inquinatus ad pœnitentiæ tribunal mortalia præterita, vel venialia duntaxat accusaturus accedit, gratiam quidem per se resuscitantem, et primæ gratiæ productricem percipit ; sed quia subjectum vivum invenit, vitam fovet, non largitur. Quorum omnium radix est, quia sacramenta ut sunt Christi instrumenta, eam gratiam producere nata sunt, ad quam causa præcipua Christus Dominus ea applicare juxta subjecti dispositionem constituit, sive illa gratia prima sit, sive secunda. Cum quibus tamen stat, sacramenta quæque ad gratiam peculiarem producendam suavi Dei providentia destinari, eorumque nonnulla primam, cætera secundam, juxta solitum agendi modum producere. Quæ si penetrantius inspexeris, Magistrum Nunno existimantem, quælibet sacramenta ex ratione Communi Sacramenti quamcumque gratiam posse producere, sive primam, sive secundam, tametsi ad unam ex illis ex ratione propria sint ordinarie designata ; illum, inquam, auctorem cum aliis Thomistis facile conciliabis, inter quos vix in rei veritate contentio est, nisi de nomine.

Dices cum Cardinali De Lugo opinante sacramenta mortuorum nunquam producere primam gratiam : Sacramenta vivorum ad augendam, roborandam, reficiendam, vel muniendam, fovendamque primam gratiam ex institutione Christi ordinantur. Nam Confirmatio et Eucharistia se habent in ordine supernaturali, sicut potentia augmentativa et nutritiva in ordine naturali ; unde sicut hæ potentiæ vitam naturalem præsupponunt, ita hæc sacramenta vitam supernaturalem sacramentis mortuorum impertitam. Ergo sacramenta mortuorum nunquam etiam per accidens primam gratiam communicant, sicut nec cibus, quamlibet exquisitus, vitam mortuo restituere potest.

Respondeo sacramenta vivorum ex propria ratione ad gratiam semel collatam augendam, ornandam, perficiendamque referri ; nihilominus tamen omnia primam gratiam posse conferre, quia omnia peræquæ sunt instrumenta passionis Christi, qui est fons et causa omnis gratiæ. Ex quibus patet discrimen, quod inter potentias illas naturales, cibumque mortuo appositum ex una parte, et sacramenta novæ Legis ex alia intercedit ; quia priora illa ex virtute naturali quidquid possunt operantur ; instrumenta vero non nisi ut ab agente præcipuo permota operantur : unde nihil mirum si causa principalis instrumenta diversimode applicet, modo ad primam gratiam producendam, modo ad illam pro diversa subjecti dispositione augendam. Unde D. Thomas quæst. 89. art. 3. omnes illas instantias, aliasque sine fine pullulantes vere, et compendiose occupaturus, agens de Eucharistia dixit : « Virtus hujus sacramenti potest considerari dupliciter ; uno modo secundum se (id est secundum rationem sacramenti, et medicinæ spiritalis) et sic hoc sacramentum habet virtutem ad remittendum quæcumque peccata ex passione Christi, quæ est fons et causa remissionis peccatorum. Alio modo potest considerari per comparationem ad eum, qui recipit, prout in eo invenitur, vel non invenitur impedimentum percipiendi hujus sacramenti effectum. » Deinde vero ait, quod licet ille, qui accedit cum conscientia peccati mortalis, non possit perceptione Eucharistiæ recipere remissionem peccatorum, quia non potest spiritaliter nutriri qui vult spiritaliter mori ; attamen qui ad hoc sacramentum devote et reverenter accedens sine conscientia peccati mortalis vitalem cibum percipit, « consequetur per hoc sacramentum gratiam caritatis, quæ contritionem perficiet, et remissionem peccati. »

Tertium principium : Character est trium sacramentorum effectus secundarius.

Præmoneo tertio, quod præter primarium et per se intentum sacramentorum effectum, gratiam scilicet sanctificantem, quam significant, tria sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem, et Ordinem secundarium effectum producere, videlicet

characterem. Ita expresse definitur in Concilio Florentino *in decreto unionis*, his verbis : « Inter hæc sacramenta, tria sunt, Baptismus, Confirmatio, et Ordo, quæ characterem, id est spiritale quoddam signum a cæteris distinctivum imprimunt in anima indelebile ; unde in eadem persona non reiterantur : reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, et reiterationem accipiunt. » Idem docet Tridentinum sess. 7. can. 9. « Si quis dixerit, » inquit, « in tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spiritale, et indelebile, unde et iterari non possunt, anathema sit. » Ipse etiam Scripturarum loquendi modus non parum huic assertioni favet. Cum enim Apostolus 1. Cor. xi. ait : *Unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus spiritus in cordibus nostris ;* voce illa, *signavit*, non obscure characterem descripsit, cujus aliquid signare et notare proprium est. Eamdem veritatem docent Patres : Dionysius cap. 2. *Ecclesias. Hierarch.* ubi ait, hominem baptizatum perfici « communicatorem divinorum per characterem. » Cyrillus præfat. *in Catecheses*, appellat Baptisma « signaculum sanctum et indelebile. » Idem fuse, et luculenter tradit Basilius orat. 13. verbis postea referendis. Denique omissis aliis, Augustinus non solum characteris sæpe meminit, sed illum etiam a gratia et caritate distinguit tract. 1. *in Joan.* « Si baptizatus, inquit, caritatem non habet, habet tamen characterem impositum, sed desertor vagatur. »

Ratio vero est, quia tria præfata sacramenta iterari nequaquam possunt, ut ex continenti Ecclesiæ Christianæ traditione liquet, nec inficiantur moderni hæretici, tametsi sint characteris inimici. Ergo manifesto argumento est, iis sacramentis insigne aliquod inamissibile in animam imprimi, quod deleri nequaquam potest, sed ei perpetuo inhæret, ratione cujus nulla iteratione opus sit, quantumcumque post acceptum Baptisma, Confirmationem, vel Ordinem, Christianismo, vel sacræ Unctioni, vel Ordini nefanda apostasia renuntietur. Et certe si triplex hoc sacramentum non secus ac cætera unam gratiam sanctificantem efficeret, sicut per infidelitatem, apostasiam, aliaque scelera gratiam illam homines amittunt ; ita ad eam resarciendam ea iterum sacramenta suscipere necesse foret, sicut propter eamdem rationem Pœnitentia et Eucharistia denuo recipiuntur, vel ad restaurandam perditam gratiæ vitam, vel ad eam novis crementis et fomentis perficiendam. Ergo signum est, triplici illo sacramento aliquid imprimi, quod nulla potest litura deleri, nullo quamlibet immani flagitio expungi, nulla iteratione augeri vel perfici.

Nec satis est, si ad intentionem, institutionem, vel præceptum Christi ea iterari prohibentis recurras : non, inquam, satis est ; tum quia hæc intentio, hæc institutio, hocve præceptum nullibi Scripturarum legitur, sed sola traditione dignoscitur, ex qua etiam admittendum esse characterem peræque constat : tum quia illius Christi intentionis et præcepti nullum aliud rationabile fundamentum afferri potest. Denique congruentia S. Thomæ optima est ; si enim in republica, in senatu, in exercitu, in familia regis, et magnatum, quibusdam insignibus et tesseris distinguuntur qui variis ministeriis deputantur ; ut præsides, duces, senatores, ephebi, aliique ; idem quoque in spiritali Christi regno fieri convenientissimum est, eo duntaxat discrimine, quod in humanis sola reipublicæ, vel Principis designatione nihil in ministrum imprimente officia committuntur : at vero in regno Ecclesiæ, ministris electis gratiam et characterem Deus realiter imprimit, quia non est sterilis, vel otiosa est divina electio, sed una dicit et facit ; benedicit, et bonum fundit ; amat, et objectum amoris sui creat, ut nimirum sacri ministri his internis virtutibus perfusi et distincti, sua munia et suavius, et promptius, et firmius obeant.

Sed dices : Cur triplici illi duntaxat sacramento characterem, producere eximium est? Numquid etiam per cætera sacramur, et sacerdotii Christi participes efficimur, qui propterea a Principe Apostolorum « gens sancta, regale sacerdotium » nominamur?

Respondeo, iis duntaxat sacramentis imprimi characterem, quibus perficitur anima in his, quæ pertinent ad cultum divinum secundum ritum Christianæ vitæ ; et designantur ministri familiæ Christi, vel per modum recipientis, vel per modum agentis divina. Sic ergo in Baptismo imprimitur character, seu nota Christianismi, quo fidelis ab infideli discretus jus habet ad alia quævis sacramenta suo tempore suscipienda. In Confirmatione etiam character, seu

tessera militi Christiano imprimitur, quo eam potestatem nanciscimur, quæ ad fidem publice et intrepide adversus religionis hostes profitendam necessaria est : qua nota spiritaliter in vita Christiana provecti, ab infirmis et imbellibus, de quibus dicitur, « quasi modo geniti infantes, » secernuntur. Denique in sacra Ordinatione initiandis character confertur; quo a Christiana plebe Ministri Christi distinguuntur, daturque potestas cum ad sacras functiones implendas, tum ad sacramenta aliis ex officio ministranda.

Instabis : Eucharistia maxime pertinet ad cultum divinum : ergo si character iis sacramentis imprimatur, quibus in ordine ad cultum divinum animus perficitur, in Eucharistia character vel potissime imprimetur.

Respondeo fatendo Eucharistiam non solum ad cultum divinum maxime pertinere, sed in ipsa etiam, quatenus Ecclesiæ sacrificium est, totum Religionis cultum situm esse ; cum enim in eo Christus se, et totam Ecclesiam ardentissima caritate tanquam amoris holocaustum Deo Patri offerat et consecret, nullus potest excogitari cultus augustior, quam quo Christus Deus et homo adorator est, qui Patrem tantum colit, quantum colendus est. Sed non propterea per Eucharistiam imprimitur character : « Quia, » inquit D. Thomas quæst. 63. art. 6., « per hoc sacramentum non ordinatur homo ad aliquid ulterius agendum vel recipiendum in sacramentis, cum potius sit finis et consummatio omnium sacramentorum. Continet tamen in seipso Christum, in quo non est character, sed tota sacerdotii plenitudo. »

Hoc triplici præstructo principio, ad totam hanc de virtute et effectibus sacramentorum doctrinam plenius intelligendam necessario tria supersunt explicanda. Primum, quid sint effectus sacramenti, quid nimirum gratia sacramentalis importet, quid character impressus ? Licet enim ab omnibus sacramentis gratiam produci, a tribus etiam characterem imprimi Catholici omnes adversus Calvinistarum omnia pessundantium impietatem confiteantur ; quid sit tamen gratia sacramentalis, quid character, varie explicant Theologi. Secundo difficultas est, quomodo sacramenta novæ Legis sint gemini illius effectus causæ instrumentales, num physicæ, num morales ? Tertio inquirendum, quot et quæ desiderentur, tum ex parte ministri, cum ex parte suscipientis conditiones, ut suos sacramenta sortiantur effectus.

SPECULATIO I.

Primarius Sacramentorum effectus est gratia sacramentalis aliquid intrinsecum gratiæ habituali adjiciens. Secundarius vero est character, seu potestas spiritalis in intellectu indelebiliter recepta ad divina recipienda, vel peragenda.

Prima pars posita est ad explicandum primarium sacramentorum effectum, in quo nimirum sita sit gratia sacramentalis ; eamque docent Nunno et Joannes a S. Thoma adversus quosdam recentiores, a quibus stat P. Gonetus.

Probatur. Sicut omnibus sacramentis commune est gratiam perducere, vel productam augere, si tamen nullum positum obicem inveniant ; ita singulis sacramentis singularis, et eximia gratia respondet : tum quia cum sacramenta illud producant quod significant, singulares esse eorum effectus constare debet, cum distinctas esse eorum significationes clareat : tum quia frustra adhiberetur præclara illa sacramentorum varietas, nisi diversos fines proximos respicerent, ad diversosque effectus producendos instituerentur : tum demum, quia ille, qui fervidis amoris, et pœnitentiæ actibus extra sacramentum justificatur, gratiam sacramentalem non recipit, tametsi gratia sanctificante, virtutibus infusis, et donis Spiritus sancti circumamicta adornetur. Signum ergo est luculentum, gratiam sacramentalem aliquid gratiæ habituali communiter dictæ adjicere, ne frustra velimus esse sacramenta instituta. Atqui illud quod addit gratia sacramentalis, id quod dictum est importat nimirum modum intrinsecum gratiam habitualem interno addimento perficientem, et ad quosdam speciales actus gratiam determinantem : tum quia, ut ait D. Thomas art. 2. ad 3, « ratio sacramentalis gratiæ se habet ad gratiam communiter dictam, sicut ratio speciei ad genus; » speciei, inquam, sin perfectæ et completæ, certe incompletæ et modalis, eo pacto, quo modi majoris intentionis specie distinguuntur, quo actio et passio, quo appetitus sensitivus in homine, et in bruto, quo Petrus sedens, et Petrus stans, quo tabula rotunda,

et tabula quadrata, calor ignis, et calor animalis; lux solis, et lux candelæ in ordine ad diversos effectus producendos, aliaque innumera secernuntur. Speciem autem sive completam, sive modalem aliquod internum additamentum importare, in confesso est apud omnes. Tum quia quidquid aliud a sacramentis effici dicamus, si intrinsecum non sit, erit tantum denominatio extrinseca, vel aliqua moralis relatio : hoc autem si semel admittamus, vix ac ne vix quidem evincemus sacramenta novæ Legis veteribus antecellere, cum etiam ex vi ordinationis, vel electionis veteris Testamenti Sacerdotes ad sua ex officio peragenda ministeria deputarentur ; imo nihil præstabunt humanis officiis Christi familiæ dignitates, si nihil internum specialiter habeant Christiani milites, seu propugnatores fidei, et sacrorum administri. Quin vix contra Durandum efficiemus, characterem non in sola externa denominatione consistere, si effectus principalis sacramenti in denominatione, vel connotatione moralis situs sit. Tum denique, quia gratia sacramentalis ordinatur ad diversos effectus operandos, diversosque defectus reparandos : ergo speciale aliquid importat distinctum a gratia communiter dicta ; novus enim effectus sin novam causam, certe novam in causa virtutem, et modum agendi præexigit.

Ut hæc materia summe utilis, et juxta necessaria profundius intelligatur, suavius gustetur, et ad praxim in receptione sacramentorum non sine fructu redigatur, considerandus est uniuscujusque sacramenti finis. Ad cujus claritatem præ oculis habendæ sunt rationes illæ, quas Theologi post D. Thomam ad septenum sacramentorum numerum convenienter suadendum adhibent. Homini, inquiunt, ad videndum, vitamque servandam et fovendam quinque necessaria sunt ; ad speciem vero propagandam et populum in republica pacifice gubernandum duo alia desiderantur : debet nimirum homo in lucem edi, natus augeri, et cibis convenientibus ali ; si vero in morbum incidat, sanari, et inter superstites morbi reliquias refici. Et quia homo animal sociale est, debet etiam pro salubri reipublicæ emolumento, Magistratuum regimine et auctoritate bonum commune administrari, et legitima sobolis propagatione humano generi consuli. Hæc eadem homini spiritali, et novæ in Christo creaturæ necessaria sunt, ad eaque conferenda totidem sacramenta instituta sunt. Nam Baptismus spiritalem nativitatem et regenerationem impertit ; Confirmatio in Christo renatum auget et roborat ; Eucharistia alit et sustinet ; Pœnitentia infirmum sanat ; debilem munit extrema Unctio ; Christianæ vero Reipublicæ ministros functiones sacras obeuntes Ordo suppeditat ; et filios ad Dei cultum, et Christiani populi conservationem procreat et educat Matrimonium ; unde Christiano nihil eorum, quæ cum ad vitam privatam, tum ad publica munia laudabiliter implenda requiruntur, deest. Idem plane videre est, si sacramenta considerentur ut sunt spiritales medicinæ in remedium peccati ordinatæ. Nam Baptismus mortuum peccato animum vivificat ; Confirmatio trepidum virtute ex alto induit, viribus munit, et auget ; Eucharistia innatam labendi pronitatem cibi vetiti nefario esu immensum auctam retinet, ne in arcta salutis via fluente, fallenteque vestigio in inferos præcipites agamur ; Pœnitentia peccato actuali post Baptismum patrato medetur ; Extrema Unctio reliquias peccatorum per pœnitentiam haud sufficienter sublatas, aut negligentia, vel ignorantia remanentes exstirpat ; Ordo dissolutæ multitudinis confusioni consulit ; Matrimonium concupiscentiæ frænum, et mortalitatis nostræ remedium est.

Ex his perspicue apparet, quisnam sit proprius, et characteristicus cujuslibet sacramenti finis, quisnam specialis gratiæ sacramentalis modus. Etenim gratia baptismalis est vis quædam gratiæ superaddita ad novam vitam instituendam, eique se conformandum, cujus filii facti sumus. Gratia Confirmationis robur addit internum ad fidem etiam cum vitæ discrimine alacriter profitendam. Gratia Eucharistiæ ex propria ratione interna suavitate, spiritus pinguedine, victrici delectatione animum implet. Gratia Pœnitentiæ spiritum compunctionis ingenerat, et peccati horrorem inspirat. Gratia Extremæ Unctionis vim habet eximiam, tum ad mitigandos corporis infirmi dolores, tum ad languores animi spiritalibus lenimentis instaurandos, tum ad ultimos astuti tentatoris conatus exsuperandos. Gratia Ordinis singularem sacris ministris virtutem indit ad sacras functiones sancte et religiose obeundas, ad eamque vitæ castimoniam Ecclesiæ ministris tantopere necessariam obtinendam. Gratia Matrimonii vir-

tutem addit salutarem, quæ et ad frænandam libidinem, et ad familiæ tranquillitatem, et ad prolis pie educandæ propagationem non parum confert. Hujus multiformis gratiæ et fontibus Salvatoris jugiter manantis meminit Tertullianus lib. *de Resurr. carnis*, his verbis : « Corpus abluitur, ut anima emaculetur ; caro ungitur, ut anima consecretur ; caro manus impositione obumbratur, ut anima spiritu illuminetur ; caro corpore Christi et sanguine vescitur, ut anima Deo saginetur ». Hanc porro specialem emaculationem, consecrationem, illuminationem, spiritalemque saginam diversis modis intrinsecis subobscure explicamus, quia, ut recte S. Thomas quæst. 27. *de Verit.*, art. 1. ad 12. ait, « defectus peccati, contra quos sacramenta instituuntur, latentes sunt, unde sacramentorum effectus proprium nomen non habent. »

Dices : Nonne sufficit gratiam sacramentalem superaddere jus ad auxilia ex vi suscepti sacramenti a Deo obtinenda, prout sese necessitas, et occasio in ordine ad finem sacramenti obtinendum obtulerint ? Ergo non est necessarium aliquod intrinsecum additamentum gratiæ communiter dictæ per sacramentalem adjectum.

Respondeo, fateri nos ultro quidem, rite suscipientibus sacramenta, nonnulla specialia auxilia a Dei misericordia concedi. Sicut enim Salvator noster cum nobis peccatorum veniam, cœlestem gratiam, et divini Spiritus effusionem pollicitus est, quædam signa oculis et sensibus subjecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus ; atque adeo fidelem in promissis futurum certo crederemus : ita in receptione sacramentorum, dum per illa gratiam fundit, una auxilia illa conferre misericorditer consuevit, sine quibus specialem sacramenti finem nequaquam consequeremur. An autem rite suscipientes habeant jus ad illa auxilia, non ausim dicere : tum quia auxilia gratiæ, donum præsertim perseverantiæ, quibuscumque dantur, misericorditer dantur ; quibus autem non dantur, ex justitia non dantur, in pœnam præcedentis peccati, saltem originalis. Tum quia nullum potest esse in creaturis jus vel meritum in ordine ad auxilia divina ; quia ut ex D. Thoma in dissertatione de merito diximus, auxilia gratiæ se tenent ex parte principii meriti, et sunt effectus gratuitæ Dei voluntatis ; unde non possunt cadere sub meritum, non minus quam prima gratia sanctificans.

Sed utut sit de hoc, vel illud jus, in quo adversarii gratiam sacramentalem constituunt, est aliquid intrinsecum, vel denominatio tantum extrinseca. Primum est id quod propugnamus, modo enim concedatur gratiam sacramentalem reale aliquid importare, quod non habet gratia communiter dicta, contenti sumus. Secundum vero dici non potest, tum propter rationes supra allatas, tum quia per gratiam sacramentalem homo permanenter, et ad libitum operatur : ergo aliquid permanens includit illa gratia, quo homo quando voluerit, utatur : auxilia autem Dei non sunt aliquid permanens, nec illa ita habemus ad manum, ut ea ad libitum advocemus, quamvis eis semel datis liberrime utamur. Tum quia gratia sacramentalis procedit effective a sacramentis, cum sit specificus sacramentorum effectus ; auxilia autem Dei non efficiuntur a sacramentis. Hæc omnia paucis expressit S. Thomas art. 2. quæst. 62. dicens : « Gratia sacramentalis datur in remedium quoad præterita peccata, quæ transeunt actu, et remanent reatu ». Vult ergo gratiam sacramentalem aliquid permanens importare, quo reatui permanenti permanens remedium apponatur.

Instabis : D. Thomas art. 2. inquirens quid gratia sacramentalis habituali superaddat, respondet addere « quoddam auxilium divinum ad consequendum sacramenti finem necessarium ». Ergo nihil gratiæ intrinsecum per sacramenta additur.

Respondeo auxilium illud supponere aliquid intrinsecum sanans et reparans defectus peccati, ad cujus exigentiam concedatur ; nec apud S. Doctorem novum est, ut bene observat Joan. a S. Thoma, ut auxilii nomine aliquid habituale et permanens intelligatur : nam 1. 2. quæst. 109. art. 7 docet, « requiri auxilium gratiæ ad hoc, quod homo resurgat et quantum ad habituale donum, et quantum ad interiorem Dei motionem. » Per auxilium ergo intelligit vigorem permanenter auxiliantem, specialis effectus productivum. Unde quæst. 72. art. 7. ad 2. ait idem Doctor Sanctus, quod « gratia sacramentalis addit super gratiam gratum facientem aliquid effectivum specialis effectus, ad quod ordinatur sacramentum. »

Urgebis : Internum illud additamentum,

sive habitus, sive modus esse dicatur, nec ad sanctificandum hominem exigitur, cum ille sit connaturalis gratiæ communiter dictæ effectus ; nec ad exercendas christianæ vitæ operationes desideratur, cum ille sit infusarum virtutum effectus, quarum beata copia Christianus in justificatione ditatur. Ergo supervacaneus est modus ullus gratiæ communiter dictæ superadditus.

Respondeo internum illud additamentum esse impressionem quamdam, et permanentem confortationem ex passione Christi derivatam, et per sacramenta productam, quo Christianus intrinsece et permanenter ad opera vitæ Christianæ roboratur eo modo, quo lux, prout a sole vim specialem sortitur in ordine ad speciales effectus, quam non habet lux ab astris et igne proficiscens. Quorum omnium radix tradita est, quia operationes distinctæ connaturaliter efficiendæ distinctum principium, vel distinctam ejusdem principii virtutem præsupponunt ; unde gratia sacramentalis, quæ ad diversos effectus efficiendos, diversosque defectus reparandos ordinatur, aliquid permanens omnino importat, alioquin frustra multiplicabuntur sacramenta, cum gratia communiter dicta virtutibus infusis stipata in unoquoque sacramento habeatur. Unde ad operationes Christianas veluti ex officio, et tamquam membrum Christi eliciendas, interno dono per sacramenta collato permanenter opus est, ratione cujus ipsa auxilia specialia specialem habeant proportionem cum gratia, quæ confertur in uno potius, quam in alio sacramento.

Quid sit character a tribus sacramentis impressus ?

Secunda pars naturam characteris, et perfectam ejusdem distinctionem tradit, simulque varias antiquorum, et recentiorum sententias explodit, ut singularum expositione particularum apparebit. Supponit autem hæc definitio contra Durandum, characterem esse aliquid reale. Et certe nihil præstabunt ministeria novæ Legis antiquis, si realem characterem quædam sacramenta non imprimant suscipientibus. Etenim ex vi ordinationis Sacerdotes veteris Legis ad ministeria sua ex officio peragenda deputabantur. Imo characterem et potestatem per illum collatam humanorum officiorum dignitatibus et muneribus non antecellere, ac proinde nihil indelebile imprimere, sed externam dumtaxat, et denominativam potestatem conferre similem illi, quam habet Judex vel Consul ex institutione Regis facultatem illam valentis pro arbitrio mutare, augere, ampliare, restringere, vel penitus solo verbo vel litteris patentibus auferre, et absque ulla intrinseca personæ mutatione abolere. Ergo improbabilis est Durandi sententia existimantis, characterem non nisi denominationem extrinsecam esse, et habitudinem rationis in illa fundatam ; sed potius dicendum omnino est, characterem esse signaculum quoddam, quod ut ait Ambrosius lib. 7. *de Spiritu sancto*, cap. 6, « fit non solum per speciem visibilem » (sicut olim fiebat in Judæis, qui, ut ait Chrysost. hom. 2. *in epist. ad Ephes.*, « obsignati erant circumcisione, quemadmodum pecudes »), « sed veritate in corde. » Non enim minus fœcunda est divina electio, quam amor : sicut ergo amor divinus objectum dilectionis suæ non supponit, sed facit, infundens et creans bonitatem in rebus, sic divina electio sacramentorum dispensatores non invenit, sed efficit, inditque potestatem ad sacra ministeria peragenda, juxta illud ab Apostolo II. Cor. II. pronuntiatum : *Idoneos nos fecit ministros novi Testamenti.* Hoc præmisso exponendæ sunt una et probandæ singulæ præfatæ characteris definitionis particulæ.

In primis character dicitur potestas spiritalis ad divina vel agenda, vel suscipienda : puta character Ordinis confert initiato potestatem exercendarum actionum hierarchicarum, puta consecrandæ Eucharistiæ, vel absolvendi a peccatis. Character Baptismatis ad cætera quæque Christi sacramenta recipienda habilem hominem efficit : character Confirmationis ad fidem ex officio propugnandam potestatem confert ; per characterem enim a triplici sacramento impressum nihil aliud hactenus quispiam intellexit, quispiam intelligit, quispiam intelligere potest ; idque negare est Christianæ religionis rudimenta inficiari, et de vocibus inanissima contentione altercari. Ergo cum character sit ejusmodi potestas, necessario ad illam qualitatis speciem reduci debet, quæ principium productivum definitur ; principium, inquam, vel activum, vel passivum, quia utrumque ad eamdem speciem revocatur. Atqui tale principium est potentia, seu potestas, ut ex terminorum penetratione patet. Ergo ad potentiam reducitur character, et potestas spiritalis agendorum, vel recipien-

dorum divinorum merito nominatur, qua homo actionum christianarum, vel hierarchicarum instrumentum constituitur.

Confirmatur penetrantius, et omnes P. Suaris oppositum sentientis, et a D. Thoma in hac parte advertenter recedentis instantiæ occupantur. Juxta solitam divinæ providentiæ œconomiam et proprium Dei auctoris supernaturalis agendi modum, solet illud intercedere discrimen inter ministros a Deo constitutos, et eos, quos humana eligit auctoritas, quod hæc idoneos ad implendas commissi muneris partes non facit, sed supponit. At vero Deus Optimus Maximus, cujus voluntas est causa rerum, eligendo ministrum ad munia præsertim christiana et hierarchica obeunda, nullam in eo impositi ministerii exercendi facultatem supponit, sed confert, benedicens simul et benefaciens ; aptans in omni opere bono, et idoneos instituens ministros novi Testamenti. Ergo dum characterem imprimit, non moralem dumtaxat, quali etiam humanorum officiorum administri non carent, sed physicam et realem indit potestatem sacrorum vel effectricem, vel certe susceptricem. Ergo character est divinorum agendorum, vel patiendorum potestas spiritalis, ut in priore definitionis particula asseruimus.

Secundo diximus, characterem esse potestatem in intellectu receptam, et probatur. Actus, ad quem ordinatur character, est actus intellectus; cultus enim divinus, in quem collimat omnis singulorum characterum potestas, est quædam fidei protestatio, ac proinde illius facultatis actus est, in qua fides ipsa recipitur, quam utique in intellectu subjectari nemo ambigit. Ergo character in intellectu recipitur ; intellectu, inquam, non speculativo, sed practico, qui cum cæteras potentias imperio moveat, in illo etiam debet collocari character, qui ad ea, quæ circa divinum agenda sunt, ac proinde in operationem totus quantus proclivis est.

Tertia demum particula diximus, characterem in intellectu indelebiliter recipi, ita ut post hanc vitam nedum in Beatis ad ornatum, sed in damnatis quoque ad confusionem perseveret. Et quidem in Beatis perseverare characterem, per se claret ; character namque est spiritalis consecratio, quæ tamdiu manere solet, quamdiu res consecrata perseverat, sicut calix integer et impollutus nunquam amittit consecrationem. At beatitudine non solum non amittitur integritas, sed plenius, et omnimodis consummatur: ergo in cœlo sacrum illud signaculum perseverat, quo Deus ministros suos adornavit.

De damnatis idem quoque, tametsi non eodem modo, probatur. Si semel receptus in intellectu character destrueretur, vel id contingeret immissione alicujus contrarii, vel merito perversæ vitæ, quam impii duxerunt ; vel destructione subjecti, quo pereunte nequit subsistere. Atqui nihil horum contingit ; potestas namque spiritalis nullum agnoscit, sentitque contrarium : demerita etiam illum non convellunt, alioquin in hac vita patratis nefandis saltem sceleribus, puta apostasia, vel blasphemia, aut certe atheismo, character deleretur, unde hujusmodi impii iterum baptizari, iterum confirmari, iterum ordinari deberent; quod Apostolicis traditionibus, et catholicæ Ecclesiæ praxi prorsus repugnat. Denique nunquam desinit characteris subjectum, cum semper maneat intellectus immortalis. Ergo indelebiliter character in intellectu recipitur ; neque enim Deus formas ullas destruere, vel conservativum earum concursum suspendere, nisi ad alicujus causæ secundæ exigentiam consuevit.

Sed cur, inquies, remanebit potentia characteris in inferno, nullum actum per totam, quam late patet, æternitatem exercitura ; ibi enim nullus Deo cultus exhibetur, nulla hierarchica functio celebratur, nullus denique ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ergo sicut fide privantur damnati, ut alibi diximus, ita et charactere justis de causis ob patrata flagitia orbantur.

Respondeo, quod sicut potentia augmentativa, generativa, aliæque vires non censentur in alia vita inanes, quia etsi nullum in actum sint prorupturæ, id non ex defectu virtutis proficiscitur, sed ex statu immobili, cui hujusmodi operationes minime consentaneæ sunt : ita character semel impressus, tametsi nullam functionem eliciturus, frustra non conservatur, quia semper exigit natura sua permanere, ut Christianos et ministros ab aliis interstinguat ; Beatos quidem ad gloriam, reprobos in opprobrium sempiternum. Nec est simile de fide, quæ cum piæ voluntatis motionem exigat, in eis permanere non potest, quibus pietas omnis repugnat.

Derivatis quibusdam corrollariis prædicta characteris definitio magis stabilitur, et Angelici Doctoris sententia a Recentiorum instantiis vindicatur.

Ex dictis quædam breviter colligemus corollaria, et adversus stabilitam S. Thomæ sententiam objectiones fieri solitas, Deo bene vertente, facili negotio refellemus.

Sequitur ergo primo contra Scotum, characterem non esse relationem. Tum quia potestas non est relatio. Tum quia ad relationem non datur per se motus, id est, nulla ad illum directe actio terminatur : tria autem sacramenta memorata per se characterem producunt. Tum quia nullum dari potest distinctum a potestate stabilita relationis hujusce fundamentum; non gratia vel fides, quæ possunt permanente charactere deperire ; non anima vel facultas naturalis, quæ sæpe charactere caret; non susceptio sacramenti, quia transeunte sacramenti susceptione character perseverat. Tum demum, quia relatio non est activa, character autem est divinorum agendorum, vel patiendorum principium. Nec obest quod character a Patribus dicatur signum, quod relationem ad rem significatam importat : non obest, inquam; quia signum accipiunt pro sigillo impresso, eo modo, quo sigillum ceræ, vel alibi insculptum dicitur signum; quo cicatrix impressa in circumcisione Judæis, dicitur signum ; et quo ea quibus ab aliis discernimur et internoscimur, signa appellare consuevimus.

Sequitur secundo, characterem non reduci ad secundam speciem qualitatis, seu habitum, uti Suarez existimavit. Tum quia character ad potentiam revocatur, ut ostensum est : ergo non est habitus tum quia habitus actibus intenditur, et contrariis destruitur : character autem nec actibus ullis augetur, nec ulla impietate deletur. Tum quia, ut discurrit S. Thomas quæst. 63. art. 2. nullus habitus est, qui sit ad bonum, et malum indifferens ; nam habitu virtutis nullus male utitur, et habitu vitii nullus bene. At character ad utrumque se habet, eo etenim quidam bene utuntur, alii vero male ; unde character utrumque permittit, modo ad religiosum cultum, modo ad sacrilegum concurrens; sicut intellectus modo verum, modo falsum attingit ; et voluntas modo bonum, modo perversum objectum prosequitur. Ergo character non est habitus, sive bonus, sive malus, id est in opus bonum per se determinatus. sed utriusque capax, utriusque ad modum potentiæ productivus. Quamvis enim character, sicut et omnis potentia, bonum objectum habeat, scilicet cultum divinum ; subjectum tamen indeterminatum relinquit, quod charactere bene, vel male uti potest ; sicut prophetia, et donis gratis datis in bonum objectum proclivibus male uti potest, qui eis ornatur, ut patet in Balaam, Caipha, et aliis, quos se nesciturum Veritas testata est.

Dices cum Suare : Nulli trium characterum, quos Catholica agnoscit Ecclesia, convenire potest ratio potentiæ. Non quidem characteri Baptismatis, cui si quæ potentiæ ratio conveniret, maxime ratio potentiæ passivæ cæterorum sacramentorum, ut fatentur ii, qui ad potentiam illum revocent. Atqui character Baptismi non est potentia receptiva aliorum sacramentorum, seu gratiæ vel characteris ab aliis sacramentis producti ; si enim character ipse Baptismi absque præcedentis characteris apparatu recipitur, quidni similiter alii characteres in potentia animæ obedientiali recipi poterunt absque prævia baptismalis characteris dispositione? Non convenit etiam ratio potentiæ characteri Confirmationis ; etenim potentia dat simpliciter posse, sicut habitus facilitatem et suavitatem operandi ingenerat : character autem Confirmationis, nec ad Ordines suscipiendos est simpliciter necessarius, cum non confirmatus valide ad Ordines promoveatur; nec ad profitendam publice fidem desideratur, cum non confirmatus interno religionis et virtutum infusarum adjumento, Dei præsertim auxilio roboratus, pro fide fortiter pugnare possit. Idem quoque de charactere Ordinis demonstratu facile est; Ordinis enim character non secum invehit, sed operandi facultatem supponit ; character v. g. Acolyto impressus, non confert candelabri deferendi, vel urceolorum ministrandorum potestatem ; character Sacerdotalis verborum proferendorum non ingenerat facultatem : neque enim supra verba, ut sunt quidam sonus, requiritur aliud præter motionem instrumentariam, quam Deus verbis prolatis, sicut cæteris sacramentis transeunter infundit. Ergo character non potest ad illam qualitatis speciem, quæ dicitur potentia, revocari.

Respondeo his argumentis ita persuasum fuisse Suarem, ut crediderit nullam eis, vel probabilem solutionem posse adhiberi ; pro

sua tamen in D. Thomam reverentia addere, se invitum a S. Doctoris sententia discessisse, indissolubilium vi et veritate argumentorum coactum. Verum hæc omnia ex dictis soluta et occupata manent, et eruditi Theologi pace dixerim, quantamquantam eorum argumentorum difficultatem ex christianorum characterum dignitate et majestate haud satis attenta proficisci ; de characteribus enim illis tam divinis nimis humane et philosophice, nec ad illam eorum tam sublimem, quam sacri Doctores efformarunt, ideam satis consentanee P. Suarem disputasse.

Unde ad ea, quæ contra potentiam characteris Baptismi opponit, respondeo necessario fatendum esse, characterem Baptismatis esse potentiam aliorum sacramentorum receptivam, cum nullum, nisi eo præhabito, valide suscipi queat. Et quamvis non improbabiliter dici possit, characterem illum fundamentalem esse subjectum, quo alii characteres recipiuntur, sicut media quantitate cætera accidentia subjecto inhærent ; id tamen ad rationem potentiæ passivæ minime necessarium est ; ejus enim solum est reddere subjectum capax formæ ulterioris, vel actus, ad quem forma recipienda ordinatur. Sicut mollities licet sigilli figuram non recipiat, quia tamen ceram reddit ad recipiendum sigillum idoneam, ab Aristotele cap. *de Qualitate*, sub specie potentiæ passivæ collocatur. Et cum dicitur ipsum Baptismi characterem immediate recipi in subjecto absque prævii characteris dispositione, verum dicitur ; sed male inde colligitur, idem esse de aliis existimandum. Lapis namque fundamentalis aliis substernitur, sed nulli ipse innititur : et similiter Baptismus, quia est novæ creaturæ nativitas, nihil aliud in ordine supernaturali supponit, tametsi ipse cæteris præsupponatur.

Id etiam, quod contra potentiam characteris Confirmationis objicitur, nihilo magis urget. Actus enim protestationis fidei non potest ex officio, nisi a confirmato proficisci. Nec ad hanc fidei confessionem sola sufficit externa deputatio, qua semel admissa, tota corruat characterum necessitas, tota christianæ familiæ spiritalis œconomia labatur necesse est. Non sufficiunt etiam internarum virtutum et gratiæ prævenientis adjumenta, quia jam sequeretur characterem nedum non esse potentiam, ut contendit adversarius, sed nec habitibus esse accensendum ; frustra enim admittitur characteris Confirmationis habitus specialis, si intrepida militis Christiani pugna et victoria ab internis virtutum, et auxiliorum opitulationibus derivetur. Dicendum ergo, religionem et fortitudinem infusas multa in Dei honorem posse agere, multa et pro causa Dei pati : verum quos actus bonos eliciunt, sub determinata proprii objecti honesti ratione respiciunt ; at vero character eosdem actus sub universaliori ratione attingit, prout nimirum fidem propugnant, et adversantibus Christianismi impetibus resistunt ; neque hanc pugnam sub determinata honestati ratione respicit miles Christi, sed sub ratione ampliori indifferenti ad bonum et malum ex parte subjecti ; character enim effectus productionem respicit, non secundum convenientiam, vel disconvenientiam subjecti, sed ut agenti præcipuo, cujus instrumentum est, inserviat, In summa, religio respicit cultum divinum sancte faciendum, character eumdem cultum valide exercendum intendit : nam fortis pro fide conflictus vana gloria inquinatus, non a virtute infusa, bene tamen a charactere procedere potest. Idque potest familiari exemplo illustrari : quilibet in casu necessitatis invadentem Regni hostem arcere potest et debet, nemo tamen ex officio adversus eum arma capescit, nisi miles, vel dux, qui nomen dedit et conscriptus est : ita similiter licet adversus communes hostes omnis homo miles sit, ex officio tamen soli confirmati ad fidem tutandam et glorificandum nomen Domini nostri Jesu Christi, despectis injuriarum et laborum incommodis armantur, soli vincunt, soli triumphant.

His adde, virtutes infusas multa quidem præclara in Dei cultum efficere, eis tamen non alligari potestatem hostibus efficaciter resistendi, eosdem confundendi, de iisque triumphum reportandi. At vero sacro illo charactere instructi, induti virtute ex alto, veluti scuto circumdati, armisque cum defensivis, tum offensivis muniti in spirituale fidei certamen descendunt, et repetitis ictibus ac petitionibus hostes religionis sustinent intrepide, aggrediuntur generose, et tandem conficiunt fortunate. Quod Apostolorum exemplo claret ; illi enim ante passionem Domini, vel sub ipsam passionis horam adeo infirmi, remissique fuerunt, ut Domino comprehenso statim se in fugam conjecerint ; Petrus vero Apostolorum Princeps, et Ecclesiæ Petra postea designandus, qui

egregiam animi magnitudinem a virtutibus infusis inspiratam paullo ante præ se tulerat, unius mulierculæ voce perterritus se discipulum Christi semel, iterum, et tertio negaverit, et post ipsam quoque resurrectionis gloriam omnes propter metum Judæorum inclusi domi se continuerint. At vero post acceptum in die Pentecosets Confirmationis robur gratiam scilicet et characterem, non modo antequam teneritatem et mollitiem evacuarunt, sed adversus coeuntes mundi, et diaboli impetus facti robustiores, commissum sibi Evangelium non in sola Judæorum regione, sed in universo quam latissime patet orbe interrite prædicarunt, et impavide disseminarunt, nihil sibi felicius accidere posse existimantes, quam si digni haberentur, qui pro nomine Jesu contumeliam, vincula, tormenta, mortem, aliaque omnia paterentur, a quibus antea tantopere abhorrebant. Idem in clarissimo Martyrum nostrorum triumpho enituit, qui inter verbera, feras, ignes, et omnem excogitabilem carnificinem stabant non solum fortiter, sed etiam alacriter : unde, hoc quæso, unde hoc? Non faciebat hoc stupor, sed amor religionis a charactere insitus ; non amittebatur sensus, sed virtute Confirmationis submittebatur ; nec deerat dolor, sed charactere impresso superabatur.

Ad id denique, quod contra Ordinis characteris potentiam objicitur, dico characteres Ordinum inferiorum esse potentias passivas respectu Ordinum superiorum, maxime Ordinis Sacerdotalis, pro quo tanquam principaliori significato supponit character Ordinis. Nec obest, quod iste possit per saltum, haud susceptis inferioribus Ordinibus, suscipi : non obest, inquam, quia sic promotus Ordinem majorem non jure suscipit, sed usurpat ; est autem character potentia jure, et rite suscipiendi et patiendi divina. Adde characteres Ordinum inferiorum non incommode dici posse potentias activas exercendi actus proprios, puta deferendi candelabri, ministrandorum urceolorum, cantandi Evangelii : quæ quidem munia non debent physice dumtaxat et materialiter accipi (ut modo nimium humano accipit arguens), sed ut ordinem ad Eucharistiam important, qua habitudine carent eædem actiones ab aliis minime promotis elicitæ. Sicut licet quilibet doctoris pileum, marescalli radium aut bacillum, senatoris insigne materialiter et physice gestare possit, eas tamen tesseras nemo nisi doctor, marescallus, vel senator respective ex officio defert : ita pariter sacras functiones exercere nullus quit, nisi charactere insignitus, et divinis consecratus. Maxime quia nonnullæ functiones characteris Sacerdotalis (pro quo potissimum supponit Ordinis character) a nullo, quam a Sacerdote exerceri queunt : solis namque charactere sacerdotali signatis peccata remittere, gratiam producere, panem in corpus Christi transubstantiatione commutare, et divinis ministeriis ex officio fungi licet. Licet enim possit Deus quamlibet creaturam ad hujuscemodi effectus instrumentaliter producendos assumere, ad illos tamen connaturalem coaptationem et proportionem solus character habet, sicut solus calamus aptatus ad scribendum idoneus est.

Sequitur tertio, characterem non recipi in essentia animæ. Probatur contra Suarem et Vasquem. Character est spiritalis potestas ad agendum vel patiendum divina ordinata: ergo in potentia illa recipitur, quam ad agendum, vel recipiendum idoneam reddit. « Sicut essentia animæ », inquit D. Thomas q. 63. art. 4. ad 2., « per quam est naturalis vita hominis, perficitur per gratiam, qua anima spiritualiter vivit; ita potentia naturalis animæ perficitur per spiritualem potentiam quæ est character ». Et licet potentia naturalis in essentia animæ recipi debeat, a qua per modum proprietatis dimanat, potentia tamen supernaturalis desuper adveniens, in potentiis residet, quas perficit.

Sequitur quarto, characterem non inesse voluntati, uti posuit Scotus. Probatur. Habitus voluntatis ad studiose, vel vitiose vivendum inclinant ; cum enim voluntas sit potentia boni, malique moralis capax, ad bonum vel malum vasta illa capacitas et indifferens amplitudo habitibus determinatur. Neque enim admitti ulla ratione potest (quod tamen probabile censet esse P. Suarez) dari in voluntate posse habitum ad bonum, malumve indifferentem, cum habitus proprium sit latam potentiæ indifferentiam determinare, ideoque habeat objectum potentiæ objecto minus universale, istiusque latitudinem contrahens : quomodo autem quod indifferens est voluntatis indifferentiam restringet, et in bono, malove determinatam firmabit et figet? Adde quod habitus ullus non nisi actibus generari potest. Cum ergo nullus dari possit indifferens in individuo actus,

nihil est, quo habitus indifferens generetur. Hoc autem supposito clarum est, characterem non posse in voluntate recipi, quia cum ex se sit ad bonum, malumque actum indifferens, nec per se curet ut actus sancte et pie, sed valide etiam a ministro sacrilego exerceatur, in illa profecto facultate non recipitur, quæ non nisi qualitatibus determinate bonis, vel determinate malis informatur.

Dices : Character est dispositio ad gratiam et sanctitatem : ergo, sicut gratia et sanctitas vel in essentia animæ, vel in voluntate insunt, ita character in alterutro recipitur.

Respondeo fatendo, characterem esse dispositionem ad gratiam et sanctitatem, non quidem illam, quæ a sacramento illo producitur, a quo et character imprimitur ; sed ad illam, quæ vel in aliis sacramentis recipitur, vel in exercitio sacrarum functionum datur vel augetur. Probatum enim et certum mihi semper fuit (quod a Christi ministris observari pervelim) in exercitio operationum a charactere imperatarum, sive in ministerio divini cultus ex officio exerciti, novam gratiam infundi, nova saltem auxilia conferri, si ea, qua par est, religione fiant. Veridice namque D. Thomas quæst. 63, art. 4. ad 1. inquit : « Character directe et propinque disponit animam ad ea, quæ sunt divini cultus, exequenda : et quia hæc idonee non fiunt sine auxilio gratiæ, quia ut dicitur Joan. IV. eos qui adorant Deum, in spiritu et veritate adorare oportet, ex consequenti divina largitas recipientibus characterem (vel illum recte exercentibus) largitur gratiam, per quam digne impleant ea, ad quæ deputantur. »

Sed non bene inde colligitur, characterem non secus ac gratiam vel charitatem in essentia animæ, vel voluntate recipi oportere. Neque enim necesse est, ut dispositio eidem subjecto proximo insit, in quo illud residet, ad quod disponit, nisi tum cum illud idem, quod erat antea dispositio, fit deinde perfectio ; sicut calor qui erat dispositio ad ignem ignis perfectio evadit : secus vero est quando dispositio et perfectio differunt; nam operatio sensibilis est dispositio ad intellectualem, nec tamen in intellectu recipitur ; et actus fidei ad amorem disponit, nec tamen in voluntate, sicut amor, recipitur. Non est ergo opus, ut character ad gratiam et sanctitatem disponens ibi immediate insit, ubi gratia et sanctitas inveniuntur ; sed cum ad fidei protestationem ordinetur, illi facultati inest, in qua est fides, ut sacros ritus ordinet, et functiones Christianæ familiæ valide exerceat.

Sequitur ultimo, primarium sacramentorum effectum esse gratiam, secundarium vero characterem. Cum enim novæ legis sacramenta sint quædam spiritalia pharmaca ad persanandos animi morbos per se instituta, unde et definiuntur signa gratiæ sanctificantis nos ; plane relinquitur, sanitatem animæ, quam gratia largitur, primarium esse, et per se intentum sacramentorum effectum.

Dices ex D. Thom. art. 4. character disponit immediate ad cultum divinum, qui cum non bene sine Dei gratia exerceatur, ideo ex consequenti Deus largitur gratiam. Quod autem ex consequenti datur, non primarius, sed secundarius effectus jure merito censetur. Et ratio est, quia ille effectus est potior, qui ad finem intentum simpliciter necessarius est, quive a causa semper producitur ; sicut illa proprietas præcipua reputatur, quæ essentiam semper comitatur ; ille vero effectus minus præcipuus habetur, qui ad finem obtinendum non simpliciter, sed ad melius desideratur ; quive interdum ab agente prætermittitur. Atqui character est ad finem trium sacramentorum simpliciter necessarius : finis namque Baptismatis est reddere hominem ad sacramenta novæ Legis suscipienda idoneum; finis Confirmationis est hominem in defensione fidei impavidum reddere; finis Ordinis est sacram conficere Eucharistiam, aliasque actiones hierarchicas exercere, ad quæ omnia character simpliciter necessarius est, gratia vero non nisi ad melius, id est ad sancta illa sancte obeunda desideratur. Character etiam semper ab illis sacramentis, non obstante quocumque obice, imprimitur, secus vero gratia. Ergo character est trium præfatorum sacramentorum finis primarius.

Respondeo hæc argumenta finem characteris cum fine sacramenti confundere ; licet enim primarius characteris finis sit cultus divinus ex officio valide peragendus (quod unum loco adducto intendit S. Doctor) falsum tamen est, eumdem esse sacramenti finem principalem. Unde primum intentus Baptismatis finis est novam in Christo efficere creaturam, et a peccato primigenio mundatam in divinam filiationem evehere ;

sed finis characteris baptismalis est Christianum ad divina agenda et recipienda idoneum efficere. Finis Confirmationis est invictum gratiæ cœlestis robur impertire, quo renatus spiritaliter auctus persequutionis furores interrito et christiano animo valeat sustinere : finis vero characteris Confirmationis est actus protestationis fidei dirigere, hostes aggredi, aggredientes confundere, et de confusis triumphare. Denique finis sacramenti Ordinis est gratiam illam impertiri, quæ ad sancta sancte tractanda requiritur, finis vero characteris Ordinis est sacras functiones rite et valide exercere. Ad id quod dicitur, effectum illum esse potiorem, qui semper producitur; respondeo perpetuum effectum non semper esse principalem : arbor enim semper folia, non semper fructus utique potiores producit; imo potissimus effectus sæpe non prodit, quia quo perfectior est, eo magis exquisitum prærequirit dispositionum, quæ sæpe desunt, apparatum.

REFLEXIO.

Postquam audivimus, ab unoquoque sacramento specialem promanare gratiam, a tribus imprimi ineffabilis virtutis characterem, cur ad excusandas excusationes in peccatis de gratia conquerimur, cujus multiformi, beataque copia nedum ad necessitatem, sed ad delicias in tot sacramentis abundamus. An nobis deesse Deum causabimur, cui cum nobis peccatorum veniam, cœlestemque divini Spiritus effusionem pollicitus est, quædam signa oculis et sensibus subjecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque adeo fidelem in promissis futurum certissime crederemus. Quis similis tui in fortibus, Domine ; quis in auxiliando similis tui? Magnificus plane in sanctitate, qui tot modis, tot sacramentis ad nos venis, pulsasque ad ostium, ut lapsos erigas, infirmos sanes, errantes corrigas, debiles adjuves, trepidos confirmes, perfectos pascas, certantes defendas, victores tandem perpetua visionis corona muneraturus. Magnificus, inquam, qui animæ desideranti te totus festinus, totus festivus occurris, cœlesti rore circumfusus, unguentis optimis delibutus, ut animam recrees fatigatam, reficias esurientem, aridam impingues, terrenorum oblitam, suique immemorem, memoria facias abundantiæ suavitatis tuæ eructare. Magnificus, inquam, in sanctitate, qui omnibus omnia factus, et parvulis vitam, et adultis robur, et fortibus cibum, et pœnitentibus veniam, et languentibus medicinam, et populis ministros, et conjugibus libidinis frænum tam effuse septem sacramentis impendis. Vere omnia habemus in Christo, et omnia in nobis Christus. Si vulneramur, medicus est ; si febribus æstuamus, fons est ; si gravamur iniquitate, redemptio est ; si egemus auxilio, virtus est ; si mortem metuimus, vita est ; si tenebras fugimus, lux est ; si ad cœlum tendimus, via est, si falli nolumus, veritas est; si beari cupimus, vita est sempiterna.

Quomodo ergo tot gratiarum varietate instructi, tot muniti præsidiis, tot cœlestibus imbribus ad abluendos ac vegetandos animos irrorati, ut nulla sit ætas, nullus status, nulla infirmitas, cui non suum sacramentum paratum sit ; quomodo, inquam, nec divina sapimus, nec in via spiritus proficimus, jejuni, aridi, languidi, relapsi, assimilati terræ desertæ, inviæ, et inaquosæ, vel montibus illis maledictis, in quos neque ros, neque pluvia defluebat? Unde hoc, unde inter tot fluenta siccitas animi ; unde inter tot lumina tenebræ tantæ? Ne mirare, quia, ut Gregorius et Bernardus tradunt, nauseat super cibo mannæ levissimo, qui cepas Ægypti concupiscit ; et præoccupatum sæcularibus desideriis animum sacramentorum delectatio sancta declinat. Misceri non possunt vana veris, æterna caducis, spiritalia carnalibus, summa imis, ut pariter sapiamus quæ sursum sunt, et quæ super terram. Sane sicut non consolatur Christi infantia parvulos, non consolantur Christi lacrymæ cachinnantes, non consolantur panni ejus ambulantes in stolis, non consolantur stabulum et præsepe amantes primas cathedras ; ita nihil haurit e fontibus Salvatoris, qui purum, solidum, et profundum vas recipiendis sacris fluentis non parat. « Ubi crapulam ructantis », inquit Bernardus, « inter pocula senserit Christus, vina sua dulciore super mel, et favum menti propinare non dignatur. Ubi curiosa ciborum diversitas, ubi divitis supellectilis discolorum varietas oculos pariter pascit et ventrem, cœlestis panis jejunam deserit mentem ». Hæc circa gratiam sacramentalem meditari licet : de charactere verbum unum aut alterum subjicio.

Hortabatur olim Basilius orat. 13. catechumenos, ut Baptismum sine mora recipe-

rent, hac vivida oratione : « Quarum, nostrarum, an adversarii, partium sis, nemo te noverit, nisi signatum sit super te lumen vultus divini ; nisi characterem in te agnoscat Angelus, quomodo per te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit ? Quomodo, inquam, dices : Dei sum, signa non ostendens ? An ignoras, quemadmodum signatas domos in Ægypto exterminator præteriit, in non signatis vero primogenita peremit ? Thesaurus non obsignatus furibus facile patebit : ovis item absque nota insidiis protinus est obnoxia ». Verum proh dolor ! signaculum illud divinum, religionis insigne, tesseram gloriæ nostræ turpissimis scelerum maculis infuscamus, obscuramus, inhonoramus ; et quod magis mirum, nec minus verum est, vexillum militiæ nostræ, Christianismi characterem et nomen non erubescunt modo, sed despiciunt et calcant hujus sæculi Christiani, adeoque frontem durant, ut criminibus, quibus dejectiores fieri deberent, procacius superbiant. O Christiani, hæccine flagitia facere nos ? Hæc nos admittere indigna nomine nostro ? Nihilne in familia Christi tam sacrum, quod sacrilegium non inveniat ? Si sapimus tandem, consideremus characterem, recogitemus pactum, conditionem attendamus, militiam noscamus : characterem, quo signati sumus ; pactum, quod spopondimus ; conditionem, ad quam accessimus ; militiam, cui nomen dedimus. Quos miramur omnes Sancti, hoc charactere instructi mundum et infernum despexerunt, hoc omnes pacto pugnaverunt, hac omnes conditione vicerunt, hac militia omnes triumpharunt.

SPECULATIO II.

Sacramenta novæ Legis sunt causæ instrumentales, nedum moraliter, sed et physice gratiam efficientes.

Hanc sacramentorum novæ Legis eximiam prærogativam plures post Vasquem recentiores inficiati sunt, arbitrati sacramenta esse quidem causas gratiæ, sed morales duntaxat, quatenus iis applicatis, riteque susceptis, Deus ad gratiam non ponentibus obicem infundendum permovetur ; vel quatenus merita Salvatoris et pretiosi sanguinis ejus vim continent. Sicut enim nummus aureus, vel argenteus ex Principis institutione venditæ mercis valorem moraliter continet ; ita Christo disponente, virtus, quæ ex copiosa redemptione manavit, hoc est gratia salutaris, quam nobis in ara crucis promeruit, per sacramenta veluti numismata nobis quadantenus venditur, et quasi per alveum quemdam in nos jugiter derivatur.

Sed licet hæc vera sint, neque enim negandum est, sacramenta ut Christo subordinata gratiæ pretium continere, atque esse sacras apothecas, et pyxides Christi meritis plenissimas, unde remedia ad animarum salutem vel recuperandam, vel tuendam præsto sunt, ad quarum etiam præsentiam effundit Deus gratiarum profluvia. Hæc, inquam, vere dicuntur, sed non satis ; nam præter concursum moralem, physicum etiam esse sacramentis novæ legis asserendum.

Probatur primo ex D. Thoma, qui expresse hanc prærogativam sacramentis novæ Legis vindicavit. Nam quæst. 62. art. 2. docet et probat, sacramenta esse causas instrumentales, per quas Deus, qui est caussa principalis, gratiam operatur, sicut securis est instrumentum, quo artifex lectum efficit. Verba S. Doctoris sunt hæc : « Duplex est causa agens ; principalis, et instrumentalis. Principalis quidem operatur per virtutem suæ formæ, cui assimilatur effectus, sicut ignis suo calore calefacit. Et hoc modo nihil potest causare gratiam, nisi Deus.... Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solum per motum, quo movetur a principali agente ; unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti ; sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quæ est in mente artificis. Et hoc modo sacramenta novæ Legis causant gratiam. »

Et paullo ante post relatam eorum opinionem, qui sacramenta gratiam duntaxat moraliter causare asserebant, non aliquid operando, sed quia Deus sacramentis adhibitis gratiam operatur, sicut, inquiebant, denarius plumbeus, quem aliquis afferens ex regis ordinatione centum libras recipit, est causa moralis solutionis illius : post relatam, inquam, hujusmodi sententiam subdit S. Doctor : « Sed si quis recte consideret, iste modus non transcendit rationem signi. Nam denarius plumbeus non est nisi quoddam signum regiæ ordinationis de hoc, quod pecunia recipiatur ab isto. Secundum hoc igitur sacramenta novæ Legis nihil plus essent, quam signa gratiæ ; cum tamen ex multis Sanctorum auctoritatibus habeatur, quod

sacramenta novæ Legis non solum significant, sed causant gratiam. » Quam doctrinam loculentissime tradiderat, et omnia adversariorum subterfugia occuparat idem S. Doctor in 4. dist. 1 quæst. 1. art. 4. quæstiuncula 1. ubi refert, aliquos opinatos in tantum causalitatem sacramentis conveniret quatenus increata virtus sacramentis assistit per quamdam Dei ordinationem, et quasi pactionem ; sic enim ordinavit, et quasi pepigit Deus (aiebant), ut qui sacramenta suscipit, a Deo gratiam recipiat : quæ est apertissima Neotericorum doctrina. « At illa ordinatio », inquit S. Præceptor, « sive pactio, nihil dat eis de ratione causæ, sed solum de ratione signi. » Non poterat Doctor accurantissimus luculentiora verba seligere, quibus nostram sententiam significaret.

Ratio fundamentalis hujus asserti non est alia præter eam, quam laudatus insinuat D. Thomas, quamve sacra Concilia, Florentinum et Tridentinum, illud in *Decreto unionis*, istud sess. 7. can. 6. et 8 tradiderunt. Sacramenta novæ Legis vere causant gratiam, atque specialiori modo quam causarint veteris Legis sacramenta ; hæc enim est communis Patrum vox. « Sicut ipse Spiritus », inquit Augustinus epist. 25, « ita aqua nostræ regenerationis est causa. » « Dictum est » (verba sunt Chrysostomi homil. 25. expendentis illud Servatoris, *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto*) « producat aqua reptile animæ viventis : ex quo autem Jordanis alveum ingressus est Christus, non amplius reptilia animalium viventium, sed animas rationales et spirituales aqua producit. » Hinc præclare Magnus Leo serm. 4. et 5. *de Nativit.* comparat Baptismum Mariæ utero virginali ; et sicut in isto Christus physice conceptus, ex eoque physice natus est ; ita in illo renascitur Christianus : « Omni homini renascenti aqua Baptismatis », inquit, « instar est uteri virginalis, eodem spiritu replente fontem, qui replevit et Virginem : ut peccatum quod ibi evacuavit sacra conceptio, hic solvat ablutio ; virtus Altissimi, quæ fecit ut Maria pareret Salvatorem, facit ut regeneret unda credentem. » Denique Patrum, Conciliorumque una sententia est illud inter utriusque Legis sacramenta interesse discrimen, quod gratiam ab antiquis significatam nova producunt : « Illud plane constat », inquit post Patres *Catechismus Romanus* part. 2. titulo de *Sacramentis*, num. 27, « excellentiorem et præstantiorem vim sacramentis novæ Legis inesse, quam olim veteris Legis sacramenta habuerunt : quæ cum infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ ; quare ut signa tantum earum rerum, quæ mysteriis nostris perficienda essent, instituta sunt. At vero sacramenta novæ Legis ex Christi latere manantia emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi ; atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur. »

Atqui si sacramenta novæ Legis non causant physice gratiam, sacramenta non dicentur simpliciter causa gratiæ, subindeque semper improprie Patres, et sacræ Synodi loquuti sunt. Nullum etiam intercedit discrimen antiqua inter et nova sacramenta ; nam etiam in veteri Lege sacramentis Judaico ritu celebratis movebatur Deus ad gratiam promissam impertiendam ; illis quoque assistebat Deus, ut gratiam in eorum usu conferret, per illaque ex Dei pacto merita mortis Christi venturi applicabantur. Ergo nihil discriminis inter utraque sacramenta intererit, proindeque sacramenta nostra, non secus ac vetera, dici peræque poterunt infirma, egenaque elementa, si quam significant gratiam, Christi sanguinis virtute minime operentur. Unde si Christiana cum Judaicis conferamus, inveniemus nostra nec esse virtute efficaciora, nec utilitate uberiora, nec sanctitate augustiora, si unam fortassis excipias Eucharistiam, ob realem Salvatoris præsentiam. Quia nimirum tota nostrorum sacramentorum causalitas non excedet rationem signi, cum illis non competat causalitas ratione actus moralis, puta meriti, satisfactionis, auctorationis ; sed tantum ratione actus moralis, puta pacti, aut promissionis Christi, eo modo quo chirographum vel sigillum est, supposita Regis institutione, signum regiæ voluntatis.

Confirmatur hæc ratio, cum a priori, tum a posteriori. A priori quidem : concursus physicus gratiam instrumentaliter producens non est impossibilis : si enim non repugnat ignem corporeum virtute Dei producere effectum spiritalem, scilicet verum dæmonibus et animabus damnatis impressum ; quidni poterit creatura a Deo mota spiritalem gratiæ effectum in animam immittere, ut serviat divinæ bonitati, sicut ignis servit justitiæ ? Numquid utrumque attributum peræque potens est, peræque potest instru-

menta eligere quibuscum operetur? Aliunde vero admissa hujusmodi causalitate cum omni proprietate, explicantur crebra Patrum et Conciliorum loca, quæ invertere, vel violentis expositionibus intorquere Theologis religioni esse debet ; optime etiam intelligitur differentia sacramentorum utriusque legis, et quomodo nova veteribus antecellunt; salvatur etiam justa proportio et conformitas in instrumentis salutis, ut sicut sacrosancta benedicti Redemptoris humanitas, quæ divinitate uncta divinitatis est instrumentum conjunctum ; sicut, inquam, illa humanitas est omnium gratiarum et miraculorum causa physica, ut libro de Deo. Homine operosius demonstravimus; ita sacramenta, quæ sunt separata Christi instrumenta, Christo tamen subordinata, hunc physicum operandi modum imitentur. Cum, inquam, hæc ita sint, ut ex solutione objectorum magis magisque clarebit, non potest physicus causandi modus Christianis sacramentis rationabiliter denegari.

A posteriori vero idem colligere est ex quibusdam sacramentis, sacramentorumve formis, quæ vix, ac ne vix quidem sine physico gratiæ influxu explicari minime possunt. Ad veritatem formæ sacramenti Pœnitentiæ v. g. requiritur ut Sacerdos vere et realiter nomine Christi peccata dimittat, cum dicat: « Ego te absolvo. » Non potest autem nomine Christi vere peccata dimittere, nisi gratiam peccati remissivam physice producat: si enim Sacerdos per illa verba Deum tantum permoveat ut gratiam producat, forma illa contra torrentem Theologorum, et naturalem verborum sensum non erit judicialis, sed deprecatoria. Idem non minus ex verbis colligitur consecrationis, ad quorum veritatem plane requiritur, ut ad panis vinique conversionem physice concurrant. Cum enim verba illa in persona Christi proferantur, ut ait D. Thomas quæst. 78. art. 4. opus est, ut sicut Christus mirabilem illam transsubstantiationem physice operatus est, ita verba in persona ejus prolata eodem modo concurrant. Placet Angelici Doctoris verba in medium proferre, quia nostræ omnino sententiæ confirmandæ sunt peropportuna. « Quidam dixerunt, inquit, nullam virtutem creatam esse, nec in prædictis verbis (formæ scilicet Eucharisticæ) ad transsubstantiationem faciendam, nec etiam in aliis sacramentorum formis, vel etiam in ipsis sacramentis ad inducendos sacramentorum effectus. Quod sicut supra habitum est, et dictis Sanctorum repugnat, et derogat dignitati sacramentorum novæ Legis. Unde cum hoc sacramentum sit præ cæteris dignius, consequens est, quod in verbis formalibus hujus sacramenti sit quædam virtus creata ad conversionem hujus sacramenti faciendam ; instrumentalis tamen, sicut et in aliis sacramentis. Cum enim hæc verba ex persona Christi proferantur, ex ejus mandato consequuntur virtutem instrumentalem a Christo. »

Proponuntur, et solvuntur objecta.

Objicies primo : Causalitas physica gratiæ productiva est impossibilis ; de ratione enim instrumenti est, ut dispositive operetur ad effectum principalis agentis inducendum, habeatque actionem propriam et præviam, quæ elevationem instrumenti saltem natura præcedat : ex quo principio probat S. Thomas 1. p. q. 43, art. 5. nullam creaturam posse esse instrumentum creationis. Atqui non potest quidquam materiale, quale est omne sacramentum, aliquam actionem propriam exercere, quæ disponat ad gratiæ productionem : tum quia absolute repugnat rem mere corpoream effectum mere spiritualem in subjectum mere spiritale producere, alioquin posset proprii objecti metas et sphæræ suæ ambitum transilire : tum quia res coporea, quamlibet evecta, nequit animæ immediate uniri ; et tamen instrumentum physicum esse debet cum passo, in quod agit, immediate conjunctum : tum demum, quia inexplicabilis, et inintelligibilis est illa actio prævia animam ad gratiæ receptionem disponens. Ergo sacramenta novæ Legis gratiam physice non efficiunt.

Respondeo fatendo etiam, instrumenta divinæ virtutis habere semper actionem propriam et præviam, qua actionem agentis præcipui participare queant, alioquin forent mea vehicula, et media delativa actionis agentis, cui non coagerent, sed mere passive deservirent. Illud porro discrimen inter instrumenta Dei et causarum secundarum intercedit, quod causæ creatæ ea instrumenta assumant, quæ habeant actionem propriam, non utcumque, sed cum effectu producendo coaptatam ; sicut scriba ad exarandos characteres non assumit hastam, sed calamum : Deus autem supremus et omnipotens artifex, quolibet potest etiam

disparato instrumento uti, quin et in speciem contrarium interdum adhibet, ut cum appositione luti cæcum illuminavit, cum dat nivem sicut lanam, et nebulam sicut cinerem spargit, cumque aquam igne consumpsit. Quam mirabilem Dei virtutem Sapiens cap. XVI. miratur in his verbis : « Quod mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat ; vindex est enim orbis justorum. Quodam enim tempore mansuetabatur ignis, ne comburerentur quæ ad impios missa erant animalia : et quodam tempore in aqua supra virtutem ignis exardescebat undique. Nix autem et glacies sustinebant vim ignis, et non tabescebant. Hic autem iterum ut nutrirentur justi, etiam suæ virtutis oblitus est. Creatura enim tibi factori deserviens exardescit in tormentum adversus injustos, et lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt. » Quod et capite ultimo, quatuor ultimis versibus suspicere non cessat. Itaque quolibet ad quodlibet uti quidem potest Omnipotens, sed necessarium est tamen, ut illud instrumentum, quod eligit, actionem propriam exerat, ut per eam in ratione agentis causæ primæ subordinetur. Quæ actio propria ex vi motionis a Deo receptæ subjectum, in quo præcipuus effectus recipitur, contractu virtutis attingit. Quomodo autem cum his stet, creaturam non posse esse instrumentum creationis, diffuse satis expositum est tom. 1. lib. 4. dissert. 1. cap. 2. specul. 3.

Ex his facile patet responsio ad singula ; singulis enim sacramentis actionem propriam assignare est : aqua, v. g., Baptismatis corpus abluit, ut cor mundet; Sacerdos verba profert, ut animam sanet ; sacra Unctio corpus linit, ut animum roboret. Et, licet nulla causa extra adæquatam virtutis suæ sphæram ferri possit, si operatur tanquam causa principalis ; bene tamen si agit ad modum instrumenti. Et ratio disparitatis est, quia virtus principalis ab objecto et termino adæquato speciem sortitur : unde, si eos limites prætergrediatur, jam destruitur species, nec eadem remanet virtus principalis. At vero instrumentum, qua instrumentum est, nullo peculiari termino præscribitur, nec alios agnoscit limites quam quos habet agens præcipuum, cum non in sua, sed in agentis principalis virtute operetur. Quia ergo Deus, cujus virtus nullis metis circumscribitur, potest et corporalia, et spiritalia producere, instrumenta quoque Dei ad effectus illos quamlibet instrumentorum vim excedentes, evehi certissime possunt. Hac de causa Deus et igne torquet spiritus nequam, et lavacro aquæ mundat animas sordidas

Ad id, quod dicitur, instrumentum debere esse cum passo immediate conjunctum, responderi in primis potest, sufficere ut instrumentum sit composito conjunctum, tametsi parti, cui immediate imprimit effectum, non immediate uniatur ; sicque sacramenta tangendo corpus abluere animam. Secundo magis profunde, et fortassis magis vere dici potest, quod, licet immediatus ille contractus instrumentis causarum secundarum sit necessarius, in instrumentis tamen divinæ virtutis minime desideratur. Nam humanitas Salvatoris in cœlo existens gratiam in nos producit, quos tamen non contractu suppositi, sed virtutis duntaxat et causalitatis contingit. Quorum omnium ratio est, quia Deus, cujus instrumenta sunt sacramenta, est immensus ; ac proinde, licet subjecto distanti non addit causa instrumentalis, adest tamen principalis, in cujus solius virtute operatur : unde et Deus instrumenti absentiam supplet, ejusque actionem in passum quamlibet dissitum trajicit. Quod si hæc causalitas intellectu vel explicatu difficilis appareat, non est tamen propterea hæc eximia prærogativa a Patribus asserta deneganda sacramentis, quam Sancti summe extollunt et mirantur ; mirari autem nisi res difficiles nemo prudens solet. Sane præclarum Augustini ingenium mirabundum non exclamasset tract. 80. *in Joan.* : « Quæ est tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, et cor abluat ! » nisi magnum aliquid, et reconditum in sacramentis inesse existimasset. Nam, ut ait Seneca, « magno nihil magnum, parvo nihil parvum ». Quia nimirum amplum, sublimeque ingenium facile despicit, quod mediocre attonitum suspicit. Hanc magni Augustini justissimam admirationem ponderans *Catechismus Romanus* supra laudatus, sic habet : « Quo pacto tanta res, et tum mirabilis per sacramentum efficiatur, ut quemadmodum S. Augustini sententia celebratum est, aqua corpus tangat, et cor abluat, id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea vi præditam esse, ut penetrare ad animam queat : at fidei lumine agnoscimus, Omnipotentis Dei virtu-

tem sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt. »

Instabis : Productio gratiæ, aut est creatio, uti pluribus placet, aut est creatione perfectior, ut docet D. Thomas 1. 2. quæst. 113. art. 9, sed nulla creatura potest esse instrumentum creationis. Ergo nec productionis gratiæ.

Respondeo, impotentiam creaturæ ad creandum etiam instrumentaliter oriri ex eo, quod creatio nullum supponit subjectum, circa quod instrumentalis actio occupetur : at justificatio supponit potentiam obedientialem animæ, ex qua educat gratiam ; unde ad istam potest creatura assumi, et divinitus applicari.

Urgebis : Quando producitur gratia sacramenti, jam sacramentum non est, puta forma Baptismi non adest, sed præteriit, quando producitur gratia Baptismalis. Sed quod non est, physice operari non potest, cum operari sequatur esse, et sine existentia res sit in statu meræ possibilitatis, in quo nihil fit. Ergo impossibile est, sacramenta ad gratiam physice producendam concurrere.

Respondeo sacramentum producere gratiam quando in facto esse est ultimo completum. Quia eum sacramenta nostra producant quod significant, tunc effectum duntaxat producunt, quando ejus productionem significant : non significant autem sacramentorum formæ, nisi cum ultimum prolatæ sunt. « Verba, quibus fit consecratio », inquit S. Thom. quæst. 87. art. 4. ad 3, « sacramentaliter operantur. Unde vis conversiva, quæ est in formis horum sacramentorum, consequitur significationem, quæ in prolatione ultimæ dictionis terminatur. Et ideo in ultimo instanti prolationis verborum prædicta verba consequuntur hanc virtutem, in ordine tamen ad præcedentia. » In ultimo ergo instanti terminativo sacramentum virtutem gratiæ productricem divinitus recipit, gratiamque divinitus producit. Nec propterea frustra adhibetur antecedens vel rerum, vel verborum apparatus; tum quia sacramenta et producunt et significant, et ad significationem saltem conferunt quæcumque productionem antevertunt. Tum maxime, quia ut sacramentum in ultimo sui esse producat, debuerunt cætera præcessisse; non enim esset ultimum instans, nisi priora fluxissent : quare, licet non debeant tunc esse, debuerunt tamen extitisse, quia non est quidpiam ultimum, nisi in ordine ad præcedentia.

Insistes : Ut sacramenta physice gratiam producant, debent in actu primo perfici, ut in actum secundum prorumpant; quod enim est intrinsece impotens ad producendum effectum excedentem, semper impotens remanebit, nisi intrinsece perficiatur. Atqui nihil potest assignari, quo sacramentum intrinsece roboretur, fiatque potens producere effectus supernaturale; tum quia quidquid tandem receperit, vel est spiritale, vel corporeum : primum nequit recipi in subjecto corporeo, secundum vero ad efficiendum effectum spiritalem nihil juvaret. Tum quia virtus illa corroborans, vel in toto, vel in parte sacramenti reciperetur; non in toto, quia cum sacramentum sit ens successivum, illa virtus adveniens transiret de subjecto in subjectum ; neque enim virtus indivisibilis secari potest, ut in diversis sacramenti partibus distribuatur; non in parte sacramenti, quia totius entis successivi partes etiam successivæ sunt. Ergo sacramenta physice gratiam non producunt.

Respondeo, varia esse theologorum placita in eo designando, per quod instrumenta divinæ virtutis evehuntur. In primis aliqui cum P. Suare existimant virtutem, qua res creatæ in ratione instrumenti divini constituuntur, esse quamdam potentiam obedientialem activam, creaturis omnibus ingenitam, ratione cujus possit Deus absque ullius virtutis additamento quolibet ad quodlibet uti. Verum hanc potentiam obedientialem veteribus omnibus ignoratam, tanquam novum et repugnans inventum pluribus explosimus, dum de visione beata, a quibus cum cruce et fastidio lectoris iterandis abstinendum est.

Secundo Capreolus, Paludanus, aliique antiquiores Thomistæ bene videntes non posse sacramenta constitui divinæ virtutis instrumenta absque alicujus accessione virtutis, volunt illud supperadditum, cujus adjectione sacramenta idoneæ gratiarum causæ constituuntur, esse qualitatem supernaturalem, quam vialem satis energice appellant, quia sacramentis non nisi transeunter communicatur, nec est tam accidens subjecti quod complet, quam termini, in quem collimat. Hisque non improbabilibus rationum momentis permoventur. Primo : quod sacramentum gratiæ complete productivum

efficit, nequit esse una agentis præcipui applicatio, cum hæc actum primum in actum secundum reducendum supponat : ergo in aliqua qualitate motioni actuali præsupposita virtus illa completiva sita est. Ad hæc : effectus sacramenti non solum modum agendi, sed etiam facultatem sacramenti exsuperat : ergo non solum motione applicante, sed qualitate etiam elevante opus est. Unde, licet præmotio physica, quam ad singulos causarum secundarum actus desiderant S. Thomæ discipuli, non foret qualitas, sed motio; attamen de virtute sacramenta complente dici idem nequaquam posset; quia præmotio illa supponit causam secundam vel virtute naturali, vel certe auxilio sufficiente completam. At vero instrumentum mere sensibile, quod in sacramentum eligitur, et in causam effectus spiritalis et supernaturalis aptatur, nihil in se habet, quo effectum, ad quem assumitur, producere queat : ergo, sicut ut agat motione applicante eget, ita ut possit agere qualitatem postulat, qua viribus instruatur.

Tertio Cajetanus, Dominicus Soto, aliique recentiores non pauci sola motione contenti sunt, sacramentum una elevante ut possit, et applicante ut agat; iisque rationibus verisimilibus innituntur. Motio divina, utpote divinæ virtutis expressio, virtutem operandi si non invenit, semper invehit, ut patet in auxilio actuali supernaturali, quo permotæ humanæ facultates actus eliciunt salutares, priusquam aut gratia habituali, vel beata virtutem infusarum copia animus instruatur. Ergo eo ipso, quod sacramenta ad gratiam producendam moventur, illius producendæ virtutem continuo recipiunt. Præterea: si sacramenta qualitatis ullius additamento eveherentur, jam non instrumenta gratiarum, sed etiam causæ principales evaderent, utpote instructa virtute permanenti miraculorum operatrice; quæ tamen virtus toti D. Thomæ doctrinæ adversatur, eamque ex professo reprobat S. Doctor 2. 2. quæst. 178. art. 1. ad 1.

Utut sit de probabilitate utriusque sententiæ, quam lectoris judicio permittimus; et quidquid tandem illud sit, quo sacramenta constituuntur, illud porro certum haberi debet, virtutem illam, vel motionem sacramentis divinitus impressam, esse spiritalem, quia cum ad terminum spiritalem, gratiam scilicet producendam, tendat, termino potius quam subjecto conformari eam necesse est.

Persistes adhuc : Accidens corporeum nequit etiam transeuntur in subjecto spiritali recipi : ergo nec accidens spiritali in subjecto corporeo etiam transeunter inhærere.

Respondeo discrimen esse toto cœlo diversum : tum quia virtus corporea, utpote extensa, supponit partes in subjecto, quod informat; et licet possit ab actuali extensione sejungi, non tamen a radicali divelli, quam proinde suo in subjecto præsupponit. At vero accidens spirituale potest esse totum in toto, et totum in qualibet parte; unde non exigit subjectum indivisibile, et spirituale, sicut ipsum est. Idque manifesto animæ rationalis exemplo claret, quæ tametsi spiritalis, et indivisibilis sit, corpus tamen organicum varias in partes extensum informat. Tum quia natura inferior per elevationem ad superiorem non destruitur, sed perficitur; natura vero superior per dejectionem ad inferiorem depressa destruitur, ideo subjectum corporeum forma spiritali adornatum perfectione cumulatur : si vero subjectum spiritali accidenti corporeo informaretur, a sua perfectione decideret; cum enim recipere sit quoddam pati, et informare quoddam agere, ut Aristoteles ait; unde et forma dicitur actus, nihil indignius, et juxta repugnantius esse potest, quam subjectum spiritale actuari, subindeque perfici forma corporea. Certe id non minus implicare dixerim, quam si assererem, aurum accessione plumbi vel luti clarescere, et prodigum evangelicum nobilitatis sibi gradum ascivisse, quando a paterna domo ad porcos profectus est.

Quibusdam inconvenientibus obviam itur.

Objiciunt secundo adversarii quædam inconvenientia, quæ ex physicæ sacramentorum causalitatis assertione consequi, et sponte fluere videntur. Primum est : quædam sacramenta gratiam non nisi moraliter producunt, ut negare saltem nemo potest, cum sacramenta recedente fictione suum effectum pariunt, quem tunc physice efficere nequeunt; quod enim non est, physice influere non potest, nec motionem agentis præcipui recipere valet; existentia namque ad agendum vel recipiendum est indispensabiliter requisita, nec præteritum si non

sit, magis operari potest quam futurum antequam sit. Ergo idem de omnibus novæ legis sacramentis uniformiter asserendum est, et inconveniens est distinctum eis agendi modum tribuere, cum omnia peræque ex meritis Christi operentur, omnia sint peræque instrumenta gratiæ, omnia peræque novæ legis sacramenta, omnia peræque et antiquæ legis sacramentis distincta, eisque præstantiora. Et tamen eximiæ illæ prærogativarum dotes, quas illis vindicare satagimus, non obtinent ut semper physice operentur : ergo id nunquam exigunt, cum sine illo physico influxu aliquo in casu velimus nolimus asserta illis præcellentia salvetur.

Secundum inconveniens est, quia sequeretur sacramenta alio modo justificationis gratiam efficere, quam efficiant mors et resurrectio Redemptoris ; quæ cum jam præterierint, non possunt nisi moraliter in nostram sanctificationem influere. Consequens autem est inconveniens, cum tota sacramentorum vis ex passione Christi proficiscatur, nec causent gratiam salutarem, nisi quia merita tam pretiosæ mortis continent.

Tertium inconveniens hujusmodi est : physicus sacramentorum influxus parum videtur Patrum loquendi modo consentaneus; quid enim crebrius apud Patres legimus inculcatum, quam non homines, vel creaturam ullam, sed solum Deum dare Spiritum sanctum, solum Deum operari intrinsecus gratiæ beneficium, solum Deum solvere vincula culpæ? D. etiam Thomas non magis physicæ illi causalitati favet. « Ejus solius est immutare legem, et cursum naturæ impositum, » inquit in 3. dist. 16. quæst. 1. art. 3. « qui naturam instituit et ordinavit, quod solus Deus facit. Et ideo nec aliqua virtus corporis, nec spiritualis aut animæ, aut Angeli, nec etiam animæ Christi potuit ad immutationem legis naturæ impositæ divinitus, nisi per modum orationis et intercessionis. » Quin et 3 p. quæst. 62. art. 4. ad 1. ait, quod in sacramento recipitur virtus spiritalis, « sicut in ipsa voce sensibile est quædam vis spiritualis ad excitandum intellectum hominis, in quantum procedit a conceptione mentis. Et hoc modo vis spiritualis est in sacramentis, in quantum ordinantur a Deo ad effectum spiritualem. » Patet autem vim spiritalem in voce existentem ad intellectum hominis excitandum non nisi moralem esse.

Respondeo ad primum inconveniens, sacramenta ficte suscepta recedente fictione gratiam moraliter dumtaxat efficere, saltem si in aliqua virtute relicta non permanent. Etenim sacramenta eo modo producunt gratiam, quo sunt : sacramenta autem præterita jam non sunt, sed moraliter solum perseverant. Præclaras enim illas dotes, quas illis eximias asseruimus, non nisi sacramentis existentibus vindicavimus. Certe sicut merita Christi causæ dumtaxat morales fuerunt gratiæ antiquis Patribus Christo nondum nato impensæ, physicæ tamen causæ fuerunt et sunt omnis gratiæ a Christo nato effusæ : sic etiam sacramentis Christi instrumentis non existentibus alius convenit gratiæ producendæ modus ab eo quo existentibus asseritur. Dixi, « si in aliqua virtute relicta non permaneant ; » quia non est improbabile, sacramenta illa, quæ etiam ficte accedentibus characterem imprimunt, gratiam medio charactere operari, ad rationem enim agentis physici satis est, ut in aliqua virtute a se relicta permaneat, ut innumeris e physica asportatis exemplis, confirmare in promptu esset.

Ad secundum inconveniens dicimus, sacramenta non nobiliori modo gratiam efficere, quam passio, vel resurrectio Salvatoris ; sed negamus passioni et resurrectioni Christi moralem dumtaxat gratiæ producendæ vim asseri debere ; oppositum namque expresse tradit S. Thomas 3. p. quæst. 48. art. 16. quia licet Passio Servatoris præterierit, remanent tamen in corpore glorioso fixuræ clavorum, et stigmata redemptionis ; quibus pietatis monumentis non solum Patrem orat et exorat hominum Mediator, sed etiam redemptis gratiam veluti perennibus canalibus physice et jugiter influit. Videsis dicta superiori libro, dissert. 10. cap. 1. specul. 2. et dissert. 11. cap. 2. specul. 3.

Ad tertium inconveniens e Sanctorum locis petitum, dicendum, nihil aliud velle Patres, quam Deum esse causam gratiæ principalem. Cum enim solus Deus homines justos efficiat, ejusque proprium sit in corda et mentes illabi, solus etiam simpliciter dicitur causa justitiæ et sanctitatis. Cum quibus stat, sacramenta a Deo ipso per Christum instituta esse, ut gratiam virtute divinitus indita operentur. Solus ergo Deus dicitur auctor salutis, cujus unius omnipo-

tentissima virtute fit res tanta, tamque mirabilis, ut aqua cor tangat, et cor abluat. Cum enim nulla res sensibilis suapte natura ea vi prædita sit, ut penetrare ad animam queat, merito Patres illud tam grande miraculum in solam omnipotentis virtutem refundunt, cujus una potestate efficitur, ut res sensibiles id producant, quod sua vi præstare minime possunt.

Ad testimonia D. Thomæ respondeo, S. Doctorem priori loco negare solum ullam creaturam esse causam immutationis miraculosæ principalem physicam ; posse tamen dari moralem, quæ gratiam orando et intercedendo impetret, non inficiari : addit enim solutione ad 4. humanitatem Christi non quidem virtute propria, sed virtute divinitatis (quod est esse physicum instrumentum) immutare naturæ cursum. In posteriori vero loco nobis minime adversatur. Licet enim virtus significativa vocis non sit aliquid physicum, sed morale, ex hominum beneplacito pendens ; vis tamen, quam supposita vocis significatione habent voces, immittendi species suas in sensum auditoris, et per eas loquentis conceptionem in audientem transfundendi, physica est et realis : unde similiter sacramenta ex Christi institutione gratiam moraliter significant : sed ea supposita significatam gratiam physice ad modum instrumenti producunt, sicut voces significativæ semel prolatæ et vim auditivam immissione specierum immutant, et audientis animum physice excitant.

REFLEXIO.

Si juxta Magnum Gregorium, facta et miracula Christi habebant linguam suam, quia cum Christus verbum sit, etiam factum verbi verbum nobis factum est, ita similiter dicere possumus : quia Christus Deus est, et Deus actus purus, quidquid gessit, quidquid pertulit, quidquid instituit, activum est, et nisi obicem invenerit, continuo operatur. Quid ergo causæ est, quod Christi verbis, vivis illis quidem, et efficacibus, et teste Apostolo Hebr. IV. penetrabilioribus omni gladio ancipiti, et pertingentibus usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, minime ciemur, et sacramentorum jugiter manantium activitatem minime experimur ? Cedo, mi theologe, unde hoc ? Cur lignum plantatum secus decursus aquarum fructum non dat in tempore suo ? Cur tot præsidiis vallati ab irrumpentibus hostibus quotidie vincimur, quotidie prosternimur ? Cur inter tot cœlestium opum gazas non modo non ditescimus, sed miseri semper sumus et miserabiles, et nudi, et egeni ? Quotidie lavari, et nunquam mundari ? Quotidie comedere, et nunquam saturari, sed marcescere, tabescere, et tandem deficere ? Ubi est sacramentorum causalitas causalissima ? (phrasis est Bernardi) ubi physicus sacramentorum influxus ? Gratiæ effectus, ut docet idem Pater serm. 7. *in Cantica*, nedum agnoscimus, sed experimur ; quia mox ut gratia venerit, expergefacit dormitantem, movet otiantem, mollit obduratum, sanat et infirmum. Incipit quoque evellere et destruere, ædificare et plantare, rigare arida, colere senticosa, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, necnon mittere aspera in vias planas. Si his effectibus in Christianis relucentibus probanda esset causalitas sacramentorum, desperatam causam susceperimus.

« Ne mirare tamen, » inquid Gregorius Magnus *in* I. *Reg*. lib. 1. cap. 1. « si negligentes comedunt, et saturari non possunt ; quia, licet sacramentum ore percipiunt, virtute sacramenti non replentur : a virtute ergo sacramenti jejunant, quia repleti fuerunt ; salutis quippe fructum non percipiunt, quia ea, quibus se repleverunt, flagitia portant in mente. Non saturantur ergo nisi famelici, qui a vitiis perfecte jejunantes, divina sacramenta percipiunt in plenitudine virtutis. » Quamlibet ad efficiendum proclivia sint sacramenta, virtute Christi plena sibi, superplena nobis ; nihil tamen in te operatura confidas, si otio torpeas, si a virtutum strenuo exercitio languida dejectione discedas, si negligis inchoare bona, aut incepta perficere fastidis. Non dormientibus promittitur regnum cœlorum, nec in otiantes influit virtus sacramentorum. Ubi Psalm. XVII. nos legimus : *Cum sancto santus eris, et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris ;* alia lectio sic Prophetam alloquentem Deum inducit : *Cum benigno benignus eris, cum liberali liberalis eris, cum sincero et candido sincere et candide agis, et cum perverso perverse agis.* Uno verbo, talem se Deus exhibet, quales non invenit : qua mensura mensi fuerimus, eadem remetitur et nobis ; et copiosissime operantur sacramenta, si cooperantes inveniant.

Physicum etiam sacramentorum operandi modum imitantur, qui egenti proximo non moralibus duntaxat, sed physicis opitulationibus succurrunt. Videre est multos in speciem pios, in recitandis orationibus liberales, in dandis consiliis affabiles, in consolandis afflictis teneros : sed ex pumice potius undas extundes, quam ex marsupio etiam pleno nummum sublevandæ alienæ calamitati extrahas. Quam frontem habes petendo ad patrem tuum, qui non agnoscis fratrem tuum ? Epicurei asserebant Deum otiosum et inexercitium, et, ut ita dicam, neminem humanis rebus : at Christiani Deum actum purum adorant, cujus oculi in pauperem respiciunt, ut sit illi cura de omnibus. More ergo Dei *caritatis ingenium bonum* (sic vocatur ab Apostolo II. Cor. VIII.) non diligit verbo, neque lingua, sed opere et veritate, Deique activitatem jugiter æmulatur : ut sicut misericordia Dei, teste Bernardo serm. *de Annunt.* non cessat, nec Deo dat silentium, sed pio quodam susurro paterna pulsans viscera, jugiter clamat : « Numquid obliviscetur misereri Deus, aut continebit in ira misericordias suas » : ita et Christiania filiorum Dei caritas exhibitione operis probetur. Hac efficaci et reali bonorum communione sacramentorum efficientiam, et Auctoris sacramentorum Dei beneficientiam exprimemus. « Si misericordis appellatio Deum decet, ad quid aliud te sermo hortatur, nisi ut Deus fias, tanquam formatus et insignitus propria nota Deitatis? » inquit Gregorius Nyssemus lib *de Beatitudinibus*. Nec minus eleganter Gregorius Nazianzenus orat. *de Pauperum amore* : « Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. »

Sæpe data et accepta occasione, christiane lector, te ad opera misericordiæ extimulare soleo, quia cum ratione status mei voluntariam paupertatem profitentis eleemosynis peccata mea redimere non possim, id mihi unum superest, si aliis amorem pauperum inspirare Deo bene favente studeam, quibus nisi unis subvenire votis mea non sinit conditio. Sinas, amabo, ut iterum, et iterum te moneam, nihil esse dignius, quam ut homo sit sui imitator Auctoris ; nihil fœcundo pauperum agro uberius, qui cito reddit donantibus fructum. Ergo, si vis esse mercator optimus, fœnerator egregius, da quod non potes retinere, ut recipias quod non poteris amittere ; da modicum, ut recipias centuplum ; da temporalem possessionem, ut consequaris hæreditatem æternam : da terram, ut accipias regnum ; da micam, ut accipias totum. Si sapis, si tibi consulis et saluti, da quod accipias, sparge quod colligas, sere quod metas : da pauperi, ut detur tibi, quia quidquid pauperi dederis, tu habebis : quod pauperi non dederis, alter habebit. Denique facito ut pecuniæ tuæ sint quadantenus sacramenta : sicut enim vilibus elementorum signis gratiam Deus efficit salutarem, sic de calice aquæ frigidæ monet Dominus, ut in nomine suo præbeatur ; quia hæc, quæ per se sunt vilia, fides efficit pretiosa. Aqua Baptismatis sacramentum est, quia corpus tangens cor abluit, at nonne de eleemosyna pariter dictum est : « Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum ? » Sacramentis alligavit Christus gratiam, eleemosynis gloriam Christus annexuit, cum paratum a constitutione mundi regnum non nisi pascentibus esurientes, potantibus sitientes, operientibus nudos sit largiturus.

SPECULATIO III.

Ut sacramenta suos sortiantur effectus, multa tum ex parte Ministri, cum ex parte suscipientis desiderantur. Expenduntur singulæ conditiones.

Diximus supra in fine speculationis 3. cap. quisnam sit ordinarius Sacramentorum minister : sed quia multa desiderant theologi, ut sacramenta valide, liciteque celebrentur, operæ pretium est quas singulas exigunt conditiones distincte exponere, et quæ apud omnes Catholicos in confesso sunt. aperte dilucideque declarare.

Prima conditio : Intentio faciendi et recipiendi quod fit in Ecclesia.

Concors Catholicorum omnium sententia est, ad valorem et efficaciam sacramentorum tam in ministro conferente, quam in persona sacramenta recipiente intentionem faciendi quod facit Ecclesia, vel recipiendi quod fit in Ecclesia respective desiderari. Ita enim concilia œcumenica Florentinum et Tridentinum dissertatione sequenti referenda clarissime definiverunt. Et certe cum Sacramenti sive collatio, sive susceptio sit actio humana, nequit sine vera intentione consistere.

Sed quia de hoc operosior inquisitio dissertatione proxime futura instituetur, illud solum impræsentiarum supponimus, teneri cum recipientem, tum conferentem sacramenta intentioni sese Christi et Ecclesiæ conformare, nec debere utrumque sacramentum peragere velle, sed etiam sacramenti fructum et conferendo impertire, et sacramentum recipiendo percipere; a qua intentione sine grandi sacrilegio nemo recedere, et multo minus ei intrinsecus repugnare potest : unde uterque in corde sentire debet quod profert in ore ; eaque tenetur velle peragere aut participare, quæ verba significant. Et quamvis propter humanam infirmitatem id actu semper velle, semperque intendere nequeat sive ministrans, sive suscipiens, quia sæpe cor nostrum derelinquit nos, illa tamen intentio Christi intentioni conformis virtualiter perseverare debet, eo modo, quo perseverat in illo, qui susceptum propter Deum iter aggreditur; in progressu tamen de Deo non semper cogitat, nec subinde Deum actu intendit : virtualiter tamen propter Deum viam prosequitur, quia ex prioris intentionis non retractatæ virtute procedit.

Quare neque minister, neque susceptor habituali debent intentione esse contenti, quæ cum nihil influat in opus, vix intentionis nomen, quod quamdam mentis attentionem, et advertentis animi studium sonat, meretur. Non debet etiam interpretativa intentio ministro sufficiens existimari, quia hæc intentio non est, sed esset, si agens adverteret ; unde in ebrio et in dormiente, qui tamen sacramenta valide non conficiunt, invenitur. Et quamvis hæc intentio interpretativa ad peccatum, atque etiam ad validam sacramenti susceptionem satis sit, non tamen ad ejusdem administrationem sufficit. Et ratio discriminis est, quia sacramenti administratio per modum actionis humanæ, et Ecclesiasticæ exerceri, subindeque actu, vel virtute intendi debet : sola autem intentio interpretativa, quam habent dormiens, vel ebrius, non facit actum illum esse humanum, et libera applicatione exercitum. At vero peccatum ut inficiat animum, non debet necessario intendi per modum actionis, sed per modum objecti, a quo voluntas malitiam haurit, quomodocumque tandem illud amet, vel sit amare disposita ; unde qui est ita comparatus, ut libenter peccaret, si sciret ibi esse peccatum, continuo peccati reus efficitur. Similiter recipiens sacramentum mere passive se habet (si unum pœnitentiæ sacramentum excipias, in quo actus pœnitentiæ sunt sacramenti materia necessaria) : unde modo non ponat sacramento obicem positivum, et sit aliunde ita dispositus, ut sacramentum recipere vellet, si ministraretur, non requiritur per se alius actus : ideoque Baptisma dormienti cathecumeno Baptismi alioquin studioso collatum, nunquam iteravit Ecclesia, et parvulis proprio actu carentibus quotidie confertur. Et in hoc sensu dixit Innocentius III. cap. *Majores* : « Tunc characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non invenit obsistentem ». Quia nimirum in voto Baptismi antea concepto sufficiens intentio moraliter et interpretative perseverat. Cum quibus tamen stat recipientem vigilem intentionem recipiendi quod fit in Ecclesia habere oportere, quia humano modo sacramentum non recipit, nisi qui recipere consentit. Unde adultus receptioni Baptismi aperte et expresse contradicens nihil recipit ; passum enim, quod non est inanime, sed rationale, humano modo recipere debet quod ei ab Ecclesia datur.

Si autem quæras, quid dicendum sit de intentione conditionata, irritetne sacramentum, vel ejus effectum suspendat ?

Respondeo intentionem conditionatam posse esse de præsenti, et includere conditionem ipsum sacramentum concernentem, ut si quis dicat : « Si non est baptizatus, ego te baptizo ». Et tunc intentio conditionata non irritat sacramentum, sed cavet ne iteretur. Unde hujusmodi forma in sacramentis dubiis characterem præsertim imprimentibus adhibetur, quia, sicut ea recipere necessarium, ita ea iterare nefarium est.

Si vero conditio sit de futuro, semper irritat sacramentum ; ut si quis pœnitentem ea lege absolveret, ut post octo dies illatum damnum resarciret, quo reparato suspensa absolutio suum sortiretur effectum. Quia nimirum nunquam conficitur sacramentum, nisi simul materia, forma, et intentio concurrant. Patet vero, quod quando apponitur conditio de futuro, intentio non actu præsens est, sed suspenditur.

Si autem conditio sit de præsenti, includatque aliquid, quod ipsum sacramentum non concernit, ut cum Episcopus initio ordinationes declarat ad Ordines nolle se excommunicatum promovere ; sicut etiam cum

quidam Episcopus abhinc aliquot annis propalam significavit, se non intendere ullum Jansenistam, si quis adesset, ordinare (in qua ordinatione sacro Diaconatus Ordine ipse initiatus sum) : in illis, inquam, casibus difficultas est, utrum excommunicatus, vel in recensita ordinatione Jansenista occultus ad Ordines promoverentur? Nam ex una parte noluit excommunicatum occultum iterum ordinari, sed ab ordinum susceptorum muniis obeundis manere suspensum; et aliunde intentio Episcopi, quæ essentialiter ad ordinationis valorem desideratur, illum aperte exclusit. Crediderim tamen hanc Episcopus protestationem esse tantum comminatoriam, et ad incutiendum terrorem salutarem præmitti : postquam vero non apparet Episcopo ullum ibi adesse excommunicatum, ullum in ordinatione nostra fuisse Jansenianum, quinque propositionum assertorem, tenetur Prælatus habere intentionum absolutam, et eam reapse habet hoc ipso, quod formam absolutam profert : et ideo jura hoc supponentia nolunt sacram ordinationem iterari.

Secunda conditio : Fides. Tertia conditio : Sanctimonia, sine quibus illicita quidem sacramenta, valida sunt tamen.

Certum est etiam, sacramenta illicite sive conferri, sive suscipi, si fides christiana et catholica desit; et sacrilege etiam sacramenta ministrare, vel eorum participem fieri, qui ad ea cum conscientia peccati mortalis vera pœnitentia non expiati accedit. Ratio est manifesta; illicite enim, et injuriose sacramenta tractat, qui eorum effectum, ad quem instituta potissimum sunt, impedit. At qui recipit sacramenta a ministro hæretico, vel ipse hæretica pravitate deceptus, vel perversa peccandi voluntate inquinatus, gratiæ potissimo sacramentorum effectui obicem ponit. Ergo illicita est sacramentorum sive collatio, sive susceptio a fide et sanctitate deserta.

Hinc, Exodi XIV, Levit. XIX. et Isaiæ LVIII, sanctitas et munditia, quæ sine fide et gratia haberi nullo modo possunt, ministris et Sacerdotibus tam accurate præcipitur; quod a fortiori de ministris novi Testamenti egena solum elementa non ministrantibus dicendum est. Hinc Patres tam serio monent, malos bonorum sacramentorum ministros seipsos dumtaxat lædere, et sacramenta cum obsint indigne tranctantibus prodesse tamen per eos digne sumentibus. Meminerint ergo Pastores, meminerint quivis sacramentorum ministri, sacramenta divinam quidem virtutem, quæ in illis inest, nunquam amittere; at impure ministrantibus æternam perniciem et mortem afferre tamen : sancta enim, quod semel, atque iterum, ac sæpius admonere oportet, sancte et religiose tractanda sunt.

Ut autem tanti momenti veritas sacrorum ministrorum cordibus penitius insigatur, animadvertant quæso sacrarum rerum tractatores, se publicos esse Christi ministros, cujus sicut potestate vigent, ita ejus referre sanctitatem obligantur, ne illi, cujus vices gerunt, injurii sint; unde et illis, Levit. XIX, injungitur : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Videant imitari se debere quod tractant, et sicut sacramenta unam sanctitatem, ad quam efficiendam instituta sunt, redolent; ita caveant, ne polluta manu contrectent, quæ nonnisi profunda veneratione, et sacro quodam reverentiæ horrore agenda sunt. Reminiscantur consecrationis suæ, in qua specialem, et sacramentalem eis gratiam benignissimus Dominus impertivit, ut ea, qua par est religione muniis postea sacris perfungantur : quam gratiam frustatur et extinguit peccator, qui divinis se mysteriis sordido animo celebrandis temeritate super diabolicam audaciore (dæmones enim credunt, et contremiscunt) ingerit. Certe si tanta est divini Numinis Majestas, ut homini peccatis contaminato non ferat, aut sinat Deus de divinis texere sermonem, dicente Propheta Regio Psal. XL: *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam?* quantum, quam immane ingentis sacrilegii scelus putandum est ab eo patrari, qui sibi multorum scelerum conscius, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, atque aliis porrigere et ministrare vereatur? Cum præsertim apud Dionysium scriptum sit, « Malis symbola » (ita enim sacramenta appellat cap. 2. *Ecclesiast. hierarchiæ*), « ne contingere quidem permissum esse. » Sed ne orationis impetu in reflexionem præmature abripiamur, eo, unde paulum, et fortassis non incommode digressi sumus, redeamus.

Secunda pars, quæ asserit fidem et sanctimoniam ad licitam sacramentorum ministrationem tantopere necessariam, ad eo-

rum tamen valorem, et integritatem non essentialiter desiderari, magnopere fuit olim tertio Ecclesiæ sæculo agitata propter Agrippinum Carthaginiensem Episcopum, D. Cyprianum, aliosque perplures Africæ Episcopos, qui baptizatos ab hæreticis rebaptizandos esse mordicus defendebant; necnon propter Donatistas, qui sacramenta a malis ministris, et peccati mortalis consciis celebrata nulla esse posuerunt. Qui error non solum in Tridentino sess. 7. can. 4 et 12. proscriptus est, his verbis : « Si quis dixerit (ait priori loco S. Synodus) Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum, anathema sit. » « Si quis dixerit (inquit posteriori loco) ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere, aut conferre sacramentum, anathema sit. » Sed etiam in antiquioribus Conciliis damnatus est, in quibus, ut docet Augustinus lib. *de Baptismo*, sententia gloriosi Martyris Cypriani, quam cum aliis Africanis coepiscopis in synodo provinciali docuerat, baptizatos nimirum ab hereticis esse iterum baptizandos, penitus extincta fuit. Unde etiam postea Patres Constantienses quartum Wiclefi articulum condemnarunt, in quo sic habebatur : « Si Episcopus, vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit, non consecrat, non baptisat. »

Ratio vero fundamentalis hujus orthodoxæ veritatis a Tridentino insinuata est, quia a Sacerdote in hæresim lapso, vel criminibus lethalibus polluto possunt omnia sacramento essentialia adhiberi : ergo tunc verum conficiet sacramentum. Neque enim propter hæresim, vel impietatem conficiendorum sacramentorum potèstatem, quæ in caractere indelebili sita est, amisit. Hanc rationem perpetuo confirmat Augustinus, quia Ecclesiæ sacramenta vim a Christo sacramentorum auctore, non a meritis hominum consequuntur : ergo per ministri infidelitatem, vel iniquitatem nequaquam impeditur divinæ profusio bonitatis; cum instrumentum agentis præcipui virtute agat, possitque proinde quam non habet, transfundere bonitatem. Unde sicut impertinens est curationi ægroti, utrum medicus sanus sit, an æger; impertinens culturæ agri aut vineæ, num agricola probus sit, an improbus; modo tamen et ille opportuna remedia, et iste optima semina excultæ et idoneæ terræ mandet : ita effectui sacramentorum impertinens est fides, vel sanctitas ministri, ea modo, quæ Christus instituit, serio apponat. « Quid ibi facit malus minister », inquit Augustinus tract. 5. *in Joan.*, « ubi bonus est Dominus? non contaminatur donum Christi, quia per illum (ministrum malum) purus fluvius transit, et venit ad fertilem terram. Per lapideum canalem transit aqua ad aerolas, in canali lapideo nihil generans; sed tamen in hortis plurimum fructum affert. » Sicut ergo nihil refert, ut ait Augustinus lib. 3. *contra Cresconium*, an lotis vel illotis manibus semen jaciatur, ut fructum ferat; nihil refert luminis solis aut lucernæ, quod per cœnosa diffundatur, ut splendeat; nihil refert, inquit Nazianzenus orat. 40., an sigillum sit ferreum vel aureum, ut in cera figuram imprimat suam; nihil refert utrum fistula, per quam transit medicina, argentea sit, vel plumbea, aut lutea : ita nihilo magis refert, quod Deus per bonum vel malum ministrum, per bonum vel meliorem gratiæ suæ dona largiatur, cum etiam malis et improbis gratias gratis datas liberalissime impertiri Deum certissimum sit. Quare sicut cerea fax (comparatio est Nicolai Papæ ad consulta Bulgarorum) sibi quidem detrimentum præstat accensa, aliis tamen, unde sibi damnum accerset, gratissimum lucis commodum affundit; sic malus minister pollutis manibus sacramenta porrigens, eo sibi opere nocumento est, quod aliis eximio est emolumento. Ergo nihil a ministri impietate timendum est, « quoniam », inquit Augustinus lib. 5. *de Baptismo* cap. 29, « sive Judæus, sive Paulus baptizet, Christus peccatum lavat, absolvit, et delet ».

Nec te moveat plurium antiquiorum Episcoporum, et regionalium Synodorum oppositum decernentium auctoritas. Fateor enim diu initio nascentis, vel adolescentis Ecclesiæ magna animorum contentione, atque etiam incondito zelo disputatum fuisse, valeret ne Baptisma ab infidelibus collatum. Nam et in Africano concilio præsidente Agrippino Carthaginiensis Civitatis Episcopo, necnon in aliis tribus Synodis Africanis a Cypriano coactis, et in pleniore etiam Africæ et Numidiæ Concilio decretum est, nullum esse prorsus Baptisma ab hæreticis collatum; quia sicut unus Deus, et una fides, ita unum tantum esse Baptisma, quod ni-

mirum a solis Catholicis celebratur, credendum esse dicebant. Fateor etiam eximium Doctorem Cyprianum, accepto Stephani Papæ tunc Ecclesiæ Catholicæ clavo astantis rescripto, Africanorum Conventuum sanctiones Apostolica primæ Sedis auctoritate reprobantis, contra Pontificias litteras plenam querelarum epistolam septuagesimam quartam ad Pompeium scripsisse, in eaque solitæ moderationis, et debitæ in Apostolicum thronum observantiæ limites (quæ hominum etiam sanctorum infirmitas est) transilivisse :

Hæc, inquam, fateor ; sed quid aliud inde deducitur, quam homines et cæspitare sæpe, et interdum labi, ut et Concilia, quibus Romanus Antistes refragatur, nullius esse auctoritatis ? Quantum vero ad personam Cypriani attinet, dico bonam fidem, et indivulsam cum Romana Ecclesia consensionem et communionem, ipsum ab hæresi formali excusasse ; moderationis vero prætergressos limites fuso sanguine expiasse. « Martyrem Cyprianum », inquit Augustinus a D. Thoma art. 9. ad 2. relatus, « qui apud hæreticos, vel schismaticos datum Baptismum nolebat cognoscere, tanta merita usque ad triumphum martyrii sequuta sunt, ut caritatis, qua excellebat, luce obumbratio illa fugaretur ; et si quid purgandum erat, passionis falce tolleretur ». « Unde ? » inquit epist. 48. « Nisi quia hærens in diffusione vitis, radicem non deseruit unitatis. » Unde lib. unic. *de Baptismo, contra Petilianum*, cap. 14. ait, quod Cyprianus cum Stephano « in Catholicæ unitatis communione perstiterit ».

Hinc etiam patere potest, quanti referat, utrum quis bona, vel mala fide operetur, ut a labe hæresis in sola pertinacia sitæ, innoxius sit. Ob illam enim bonam fidem, nec Cyprianus pristina sanctitate excidit ; nec Cardinalis Ludovicus Alemannus Arelatensis Archiepiscopus, qui Eugenio IV. obstitit, et Antipapam in Ecclesiam bona fide, recta intentione, ejus temporis prudentum consilio, nulloque humano ductus affectu obtrusit, ab illa sanctimonia recessit, ob quam post obitum non pauca miracula edere meruit. Similibus permoti rationibus S. Vincentius Ferrerius, S. etiam Petrus Luxemburgus Petri de Luna partes schismaticas rationibus sibi probatissimis persuasi, citra ullum eximiæ sanctitatis detrimentum sectati sunt, et sub schismatico Pontifice nihil schismatis habuerunt. Unde et priorem viris Apostolicis Ecclesia Catholica accensere non desiit, secundus vero Avenione apud PP. Cœlestinos jacens innumerabilibus fulget miraculis, et tanquam tutelaris Civitatis Patronus cum incredibili populi concursu religiosissime colitur. Et longe ante Paschasius Ecclesiæ Romanæ diaconus, qui Laurentii schisma bona fide et sincera intentione foverat, non amisit illam sanctimoniam singularem, quæ post obitum viri Dei miraculorum gloria illustrata est, quamvis ebibiti erroris, et foti schismatis pœnas in Purgatorio, ut S. Gregorius in dialogis refert, tulerit. Quod de Cypriano dixi, de Magno etiam Basilio intelligendum velim, qui epist. canonica *ad Amphilochium*, can. 1. hæreticorum nullum esse baptismum, sed omnino iterandum affirmat. Quin et can. 47. in eam propendet sententiam, ut censeat schismaticos esse rebaptizandos, reque ipsa se solitum esse rebaptizare fatetur, optans ut cæteri quoque idem præstarent, utque id Episcoporum Concilio statueretur. Quamvis enim Patres sectari gloriemur, in illorum tamen commentaria (quæ humana infirmitas est) errores interdum irrepere non inficiamur.

Dices : Soli Ecclesiæ collata est conferendorum sacramentorum potestas, quia illi soli Christus sacramentorum auctor indissolubili unione copulatur : ergo extra Ecclesiam per membra a Christi familia, proindeque a Christo sejuncta, nulla valide conferri possunt sacramenta.

Respondeo, soli Ecclesiæ datum esse et valide, et cum fructu conferre posse sacramenta, quæ extra Ecclesiam hæretici valide, sed sine fructu, qui gratia est, peragunt. Maxime quia Hæretici ab Ecclesia recedentes characterem, quem in Ecclesia indelebilem receperunt, sua apostasia non amittunt : quamvis ad conferendum baptismum nullus sit character necessarius, quia sicut ejus materia est omnis aqua, ita ejus minister est omnis homo intendens facere quod facit Ecclesia, Deo ita propter baptismi necessitatem suavissime disponente, ut dum de baptismo agemus, amplius constabit. Vere ergo dicunt aliqui Patres, baptismum ab hæreticis collatum sanctificationem minime conferre, non sanare, sed polluere libere illum, et citra necessitatis indispensabilis articulum suscipientes, quia gratiam, ad quam conferendam per se institutus est, non impertit :

non enim recte ad ea dispositus, sed fictus accedit, qui contra Dei præcepta extra Ecclesiam salutem quærit. Quod autem hæretici non sint membra Christi, nihil vetat ; quia sat est eos esse instrumenta, quibus causa præcipua Christus ad characterem imprimendum utitur : sicut etiam per improbos Prophetas vera interdum oracula fundit, et per homines iniquos miracula patrat. Extra Ecclesiam ergo rata sunt sacramenta, sed propter hæreticam, vel schismaticam communionem nihil prosunt. Sacramentum enim ab effectu sacramenti in liberatione a peccato et rectitudine cordis consistente, omnino distinguendum est. Quod ergo effectus sacramentorum ab hæreticis haberi non possit, non probat invalida esse apud eos sacramenta ; sicut Scripturas eos habere negandum non est, propterea quod verus apud eos non exstet Scripturarum sensus, sed perversissimus intellectus. Aliquo tamen sensu recte dicitur, vera non esse apud hæreticos sacramenta, quia verum illud appellari assolet quod operationem habet naturæ suæ consentaneam ; et quia ea carent sacramenta in communione hæretica peracta, veris hæreticos carere sacramentis a nonnullis Doctoribus dici potuit. Quo autem sensu ordinationes ab hæreticis factæ irritæ dicantur, in dissertatione de sacramento Ordinis amplius elucidabitur. Ex quibus omnibus, quæ in contrarium adduci possunt argumentis, a Patrum præsertim auctoritate petitis, absque negotio occurres.

Corollaria derivantur.

Ex dictis sequitur primo, intra Ecclesiam per malos ministros non solum vera sacramenta peragi, sed etiam eosdem sacramenti effectus conferri, qui per bonos ministros habentur. Quia sacramenta ex opere operato, non ex meritis ministri effectum suum producunt per virtutem ab uno Salvatore manantem : ergo non minorem gratiam a malo, quam a bono, vela minus bono, quam a meliori sacramenta suscipientes bene dispositi obtinent, ne spem ponant in homine, nec dicant, *Ego sum Pauli, ergo vero Cephæ :* sed illud verum probetur : *Neque qui plantat aliquid est, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Potest quidem bonus minister, sicut et boni fideles queunt recipienti sacramenta pios motus precibus et lacrymis suis impetrare, qua de causa monet S. Thomas 3. p. quæst. 32. art. 6. utilius esse Missam boni, quam mali Sacerdotis audire, quia offerentis et sacramenta ministrantis devotio aliquam gratiam a Deo pro circumstantibus exorare potest ; sed hæc gratia non est sacramentalis, sed accessoria, quæ potest etiam a quovis pio fideli minime ministrante impetrari.

Sequitur secundo, Ministros speciali consecratione ad conficienda sacramenta destinatos, qui et ministri solemnitatis dicuntur, non posse sine sacrilegio sacramenta in statu peccati mortalis peragere. Patet hoc corollarium ex dictis : cum enim ostenderimus, illicitam esse sacramentorum sive ministrationem, sive receptionem a fide et sanctimonia desertam, manifestum est ministros cum peccato mortali sacramenta solemniter celebrantes in reverentiæ Deo debitæ læsæ, et contaminationis rei sacræ reatum incurrere. Quod corollarium intelligendum dixi de ministro solemnitatis, ut excíperem cum D. Thoma ministrum necessitatis, qui urgente charitatis præcepto extreme indigenti subvenit, vel Corpus Christi in terram projectum colligit ; qui tunc an sit paratus, non debet attendere, sed periclitanti succurrere, et Christi reverentiæ consulere. Quam tamen exceptionem ita arctari velim, ut si minister ille necessitatis temporis angustiis minime prematur, nec ullum sit in mora periculum, teneatur sancta sancte tractare et Christi sese sanctitati conformare, et divina ministeria reverenter peragere, quia, ut veridice scripsit S. Thomas in 4. dist. 42. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 3. ad 2, « hoc est de jure naturali, ut homo sancta sancte pertractet ». Certe sicut ordinarius regis famulus et domesticus eo debet vestium ornatu indui, qui regium deceat comitatum et obsequium ; ab eo tamen apparatu excusatur qui in urgenti necessitate regi cadenti, vel ægrotanti ex improviso assumitur ; si tamen tempus suppetat regi etiam ægrotanti, citra contemptum regiæ Majestatis non servit, qui ad ejus obsequium sordibus fœtens, et immundus accedit.

Scio Cajetanum, et aliquos recentiores docere, non sufficere ad peccatum mortale, ut minister ex officio ministret, nisi tale ministerium exerceat, quod sit actio sacramentalis, id est confectiva sacramenti. Unde inferunt aliqui, quod qui sacramentum jam confectum ministrat, puta qui Eucharistiæ consecratas species distribuit, in mortale

non incurrit ; cum tunc non adsit actio sacramentalis, sed mera sacramenti peracti applicatio. Ex quo etiam deducunt, Diaconum, vel Subdiaconum, et multo minus inferiores Clericos, necnon Concionatores verbi Dei, non peccare mortaliter, dum officia sua exercent, quia nulla ibi actio sacramentalis intervenit. Sed ut ut sit de speculativa horum consectariorum probabilitate, crediderim tamen ingens esse periculum, et majorem temeritatem, tam augusta sacrarum rerum mysteria fœda manu sumere, contrectare, atque aliis porrigere. Certe qui altam, ut par est, de nostris mysteriis et hierarchicis functionibus ideam formaverit, et non minorem reverentiæ sensum erga illa expertus fuerit, ad altaria, vel alia quævis sacra munia pollutus non se obtrudet, ad quæ etiam nihil sibi conscius, nisi tremebundus et sacro horrore perfusus non accedit. « Non est dubium, » inquit doctus a Domino S. Thomas art. 5, « quin mali exhibentes se ministros Dei et Ecclesiæ in dispensatione sacramentorum non peccent ». Et in dicta dist. 24 : « Quidquid homo, quod sibi competit ex ordine, facit indigne, quod justum est, injuste exequitur, ac per hoc mortaliter peccat. » Et Gregorius XI. cap. *Quæsitum*, titulo *de Temp. ordin.*, de Sacerdotibus et Clericis agens : « Si non pœnituerint, inquit, monendi sunt, et sub interminatione divini judicii obtestandi, ut in testimonium suæ damnationis in susceptis Ordinibus non ministrent ». Extollunt Patres Centurionis humilitatem atque modestiam, qui Christum domo excipere non est ausus, indignum se esse contestans ; qui tamen fide per dilectionem operante plenus totum meruit impetrare quod petiit ; unde ad domum ejus « non perrexit Dominus, sed perrexit Domini medicina ; non visitavit ægros Salvator, sed visitavit sanitas Salvatoris », ut scite dixit Ambrosius serm. 26. *in Dedicat.* Si Baptista post angelicam in humano corpore vitam peractam nec levi famine maculatam contremuit, et non ausus est tangere sanctum Dei verticem ; si Sanctissimi viri eo nomine ab Eucharistia interdum abstinent, ne frequentiore usu, quo majora quæque vilescunt, debita divinissimo Sacramento veneratio sensim remittatur et languescat, et ne ex quotidiano esu ad inadvertentiam defluant ; quid de illis dicendum est, qui tremenda Angelis mysteria et ministeria cum conscientia peccati mortalis contrectare et exercere præsumunt ?

Sequitur tertio, licitum esse a ministro tolerato sacramenta recipere. Quia, ut ait D. Thomas quæst. 64. art. 6. ad 2, « ille, qui ad sacramenta accedit, suscipit sacramenta a ministro Ecclesiæ, non in quantum est talis persona, sed in quantum est minister Ecclesiæ : et ideo quamdiu ab Ecclesia toleratur in ministerio, ille, qui ab eo suscepit sacramentum, non communicat peccato ejus, sed communicat Ecclesiæ, quæ eum tanquam ministrum exhibet. Si vero ab Ecclesia non toleratur (puta cum degradatur, vel excommunicatur, vel suspenditur) peccat qui ab eo accipit sacramentum, quia communicat peccato ipsius. » Quamvis autem hæc absolute vera sint, quia multo magis urgente necessitate licet petere emolumentum spiritale ab eo, qui illud ex officio largiri tenetur, quam in necessitate petere mutuum ab usurario, qui tamen sine peccato non fœneratur, quod tamen citra culpam fieri posse docet D. Thomas 2. 2. quæst. 78. art. 4, attamen ex lege caritatis tenemur alios ministros, sicut et alios fœnerantes adire, si absque gravi incommodo fieri possit. Etenim verus Dei amans et injuriam Dei, et peccatum proximi in omnibus semper et ubique pro virili parte etiam cum aliquo suo incommodo impedire conatur, nisi forte vel ratione vitandi majoris mali, puta scandali ; vel inobedientiæ Prælatis suis et Pastoribus ordinariis debitæ, vel ob alia adjuncta, moderante christiana prudentia, non negligentia, jure suo uti, et officio satisfacere compellatur. Porro per ministros toleratos juxta Extravagantem Martini V. in Concilio Constantiensi editam, ii intelliguntur, qui non sunt manifesti et noti Clericorum percussores, vel qui ob alia crimina non sunt publice, specialiter, et expresse denuntiati. Unus tamen excipitur articulus mortis, in quo etiam a Sacerdote hæretico notorio licet sacramenta recipere, qui propterea in illa necessitate, ut docet sacrum Tridentinum Concilium sess. 14. cap. 7., potest quoslibet pœnitentes a quibuslibet peccatis et censuris absolvere ; sicut etiam ab hæretico, et quocumque infideli licite petitur ut baptizet parvulum animam agentem, si nullus fortassis præter eum formam baptismatis norit.

REFLEXIO.

Si juxta vulgatum Philosophorum pronuntiatum, ab objectis specificentur, et veluti appendantur potentiæ ; si mensura dignitatis istarum, illorum est dignitudo ; vide quam divinum sit ministrorum Ecclesiæ officium, quamve eminens divinitus illis collata potestas, quæ in rebus adeo sacris, augustis, et divinis conficiendis, contrectandisque tota versatur. Quanta porro eorum debeat esse vitæ castimonia, qui ad ea ministranda semper debent esse accincti, quæ exerceri sine sacrilegio non possunt nemo non videt. Hinc tantam SS. Patres et sacra Concilia in Clericis et Sacerdotibus sanctimoniam desiderant. Hinc quæ in ore laicorum nugæ sunt, in ore Sacerdotum blasphemias esse Bernardus pronuntiavit ; talibusque aperire linguam indignum esse credidit, quæ verbo Dei et Christi corpore et sanguine consecratur. Hinc Concilium Carthaginiense IV. can. 60. decernit, « Clericum scurrilem et turpibus verbis jocularem ab officio removendum ». Hinc eadem sacra Synodus, cui inter alia primæ magnitudinis sidera interfuit Augustinus, statuit, ut « ex pœnitentibus Clericus quamvis bonus non ordinetur : si per ignorantiam Episcopi factum sit, deponatur a Clero, quia ordinationis tempore non prodidit se fuisse pœnitentem. »

Cernebant nimirum affuso sibi Spiritus sancti, in quo erant congregati, lumine SS. Patres, quam eximium sanctitatis gradum postulet Clericalis Ordinis decor, cujus tessera una est innocentia, una est sanctimonia. Hinc viri sanctissimi, quos Dei gratia impleverat, suoque amore succenderat, divinissimorum mysteriorum justo sacroque horrore perculsi, a divinis agendis aut tractandis identidem supersedebant, quo animum jejuniis, gemitibus, orationibus, majorique pietatis studio et cultu interim ea intercapedine componerent et compararent, ut in vita SS. Bonaventuræ, Ignatii, et Bartholomæi a Martyribus legere est, cujus etiam præclara reverentiæ exempla in vitis Patrum, et alibi omnibus obvia concurrunt.

Quid dixissent, amabo, Sancti illo Ecclesiastico spiritu pleni de ministris illis, qui post ingentia scelera et scelerum monstra, in luto adhuc hærentes tremenda mysteria tractant quam familiariter? Siricius Papa epist. *ad Himerum Tarraconensem Episcopum*, cap. 14. ait : « Illud quoque par fuit nos providere, ut sicut pœnitentiam agere non conceditur cuiquam Clericorum, (loquitur de pœnitentia a sacris canonibus criminibus, seu peccatis mortalibus præscripta, supponens vitam Clericorum ita ab illis esse immunem, ut pœnitentia pro illis imponenda non egeant ; nam pœnitentiam pro venialibus, quæ innocentes omnes decet, non excludit) « ita post pœnitudinem ac reconciliationem nulli unquam liceat laicorum Clericaratus honorem adipisci ». Quod ex Apostolica traditione descendere, secundum quod scriptum est, *Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro eo ?* testatur Magnus Leo epist. 92. Quodnam, quæso, judicium de iis tulisent supremi illi, summique Antistites, qui nulla peracta de gravissimis peccatis pœnitentia, non se arcent ab altaribus, sacrisque muniis obeundis ?

Sed quid, sodes, cogitassent de illa indiscreta Clericorum assumptione, et cita manuum impositione, qua boni malique ad sanctos Ordines non tam eliguntur, quam acervantur : de cœno ab altaria, de muneribus sæcularibus ad officia Angelicis humeris formidanda, nulla Dei vocatione, unis humanis favoribus evehuntur ? Numquid sapientiores sumus Patribus nostris, qui unam ad sacra ministeria dispositionem cordis, et morum illibatam munditiam necessariam arbitrati sunt ? Sed forte sumus Seraphico viro Francisco vel lumine divino perfusiores, vel zelo ardentiores, qui tamen sacerdotalem gradum constanter detrectavit, quia illum in se vir humillimus non agnoscebat vitæ candorem, qui sibi fuerat ab Angelo sub aquæ pellucidæ symbolo præmonstratus ? An ignoramus illud ab Ambrosio in quodam sermone litteris commendatum : « Ex inordinata et indisciplinata multitudine Sacerdotum hodie datur contemptui Redemptoris nostri venerabile sacramentum. »

Quid existimassent de illis ministris suæ dignitati injuriis, status sui, et quas tractant rerum majestatis oblitis, qui, ut fuse prosequitur Hugo Victorinus, legem Dei nec sciunt, nec discunt ; qui a comessationibus, lautis conviviis, et insanis ludis non cessant ; qui terrenis inhiantes unis sese sæculi negotiis implicant, quibus soli de Ecclesia contemptibiles debuerant operam dare ; qui sunt in plateis, vel hortis assidui in Ecclesia rari, tardi ad investigandum peccata sibi

commissi gregis, parati ad quærendum vestigia leporis; ad congregandos canes aut equos peræque propensi, atque ad arcendos pauperes; qui falconi libentius panem porrigunt, quam egeno, pluresque ambiunt mensæ, quam Missæ habere socios, vel ministros; quorum thalamus est Ecclesia ornatior, mensa altari nitidior, siphus calice pretiosior, vestis casula pulchrior, subtilior subucula, quam alba, et quod horribile dictu est, elaboratius et excultius interdum stabulum,[1] quam templum? Quis crederet, nisi videret, tot ministros Christi adeo a status sui sanctimonia potuisse desciscere, et ad tantam inertiam devenire? Quis crederet adeo obscurari potuisse aurum, mutari colorem optimum, et dispergi lapides Sanctuarii in capite omnium platearum? Unica, nisi me mea fallat sententia, tantæ prolapsionis origo est eorum. quæ contrectant, vel ignoratio, vel inconsideratio : unde tremenda mysteria usu quotidiano facta illis vilia nullam incutiunt ministrantibus reverentiam. Hæc autem dicta velim adversum ministros statum suum cæteris omnibus immensum præstantem morum dedecore obscurantes. Absit enim ut ponam in cœlum os meum, absit ut in illos invehar, a quibus Christianus factus sum, vel divinam conditionem nulli, nisi Deo inferiorem rem privatorum ministrorum improbitatis censura deprimam; quin potius profunda, quam Dei benignitas visceribus meis inservit in Ecclesiæ ministros, reverentia illas in eos criminationes a me extorsit, qui gradum vitiis proculcant suum, quem tamen etiam in hoc sæculo nequam innumerabiles alios juxta præceptum Apostoli honorificare, et illud, quod tractant, imitari incredibili gaudio cernimus et gratulamur.

DISSERTATIO II

AD PRÆCEDENTEM APPENDIX.

De intentione Ministri operosius inquiritur. Ubi ostenditur sacramenta serio, et prudenter cum materia et forma debitis peracta, nulla Ministri intentionem suam retinere volentis malitia annullari.

De intentione Ministri breviter speculatione ultima præcedentis dissertationis loquuti, prolixiorem pro rei gravitate tractationem in hanc specialem appendicem rejecimus ut summi momenti quæstionem et enucleatius discutere, et profundius ingenio pervadere, et accuratius definire valeremus. Unde a solita in capita et varias speculationes dissectione abstinebimus, ut in hac sola speculanda omnes animi nervos contendamus, eaque tibi (lector optime) exponamus, qui viris doctissimis et piissimis tutissima et certissima visa sunt. Alios enim, præsertim Ecclesiastica doctrina instructiores, hac in difficultate audire maluerim, quam quidpiam proprio judicio definire.

§ I.

Quod de intentione Ministri apud omnes Catholicos in confesso est, præmittitur; in quo dissentiant, dilucide proponitur.

Lutheri dogma proscribunt omnes theologi, qui res et verba a ministro jocante. irridente et sine intentione faciendi quod facit Ecclesia operante, ad valorem et integritatem sacramenti sufficere arbitratus est. Qui error et a Florentina Synodo decreto de Armenorum unione cum Latinis, et a Tridentina sess. 7. can. 11. verbis luculentissimis proscriptus est. « Omnia sacramenta », inquit Florentimum, « tribus perficiuntur,

videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum ». Succinit Tridentinum sess. 7. *de Sacramentis in genere*, can. 11 : « Si quis dixerit», inquit, « in ministris dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit. »

Ratio vero hujus orthodoxæ veritatis supra insinuata est, et sic iterum proponitur. Administratio sacramentorum est actio humana, non casu et temere, sed humano modo exercenda : nulla autem est, vel esse potest actio humana sine intentione eam serio efficiendi ; quam quidem demonstrat se non habere, qui rem joco, ludo, vel derisorie, aut contumeliose facit. Ergo ad valorem sacramenti requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia, seu ritum illum serio peragendi, qui in Ecclesia sanctus et religiosus habetur. Et certe cum Christus Dominus homines delegerit, qui sacramenta in Ecclesia ministrarent, voluit etiam, ut iidem homines sacramenta cum ratione, judicio, et voluntate celebrarent. Unde plane requiritur, ut minister sit rationis compos, ut sciat illum in religione Christiana religiosum haberi, ut modo serio et per modum ministerii materiam adhibeat, verbaque proferat : quod non facit v. g. Sacerdos, qui sacrum Evangelium legens in refectorio panibus instructo verba consecrationis profert ; nec ille, qui joci causa vas aquæ e fenestra in prætereuntem cathecumenum effundit, verbaque interim mimice profert.

De his nemo Catholicus ambigit. Sed difficultas gravissima, et juxta utilissima est, utrum ad valorem sacramenti sufficiat intentio faciendi ritum illum externum, quem religiosum apud Christianos haberi minister probe scit ; ex qua intentione verba serio proferat, et res ab Ecclesia præscriptas adhibeat, sollicitus ne quidquam necessarium ab Ecclesia existimatum prætermittat : sed ita tamen, ut malitia sua vel retineat intentionem faciendi quod Christus intendit, vel etiam positive nolit intentioni Christi, vel Ecclesiæ conformari.

Evasit hæc difficultas celebrior propter casus non ita pridem magno rumore sparsos de quibusdam scelestis Sacerdotibus, eo impietatis prolapsis, ut nullum sacramentum neque conficere, neque conferre, sed suscipientes diris potius devovere se occulta intentione voluisse declararint. Incredibile est, et narratu difficile, quantum inde Ecclesiæ Catholicæ incommodare hæretici adnisi sint, quibus de Sacerdotum lapsibus non parum sibi plaudere solemne est. Hac de causa momentosam istam difficultatem a modernis theologis satis perfunctorie pertractatam si accurata indagine excuterem diligenter, operæ pretium me facturum putavi.

Prior ergo in hacce difficultate sententia statuit, ad valorem sacramenti non sufficere solam intentionem faciendi serio ritum externum, sed requiri insuper intentionem faciendi et perficiendi, quod Christus per sacramentum intendit esse faciendum, seu intentionem faciendi ritum illum ut sacramentalem, id est sicut Christus eum instituere decrevit, referendo illum ad finem institutionis, et volendo illum, quia institutum et prout institutum ; ita ut si minister malitia sua intentionem illam retineat, sacramentum sit irritum et inane, quantumvis minister serio operari velit, et reapse operetur. Ita plures theologi recentiores, cum nostrates, tum extranei.

Posterior sententia est gravissimorum, et juxta doctissimorum Theologorum, tam antiquorum, quam modernorum, sacræ præsertim Parisiensis facultatis Doctorum, et publicorum apud Sorbonam Professorum, qui mordicus docent, eam in ministro sufficere intentionem, qua ritum illum, qui in Ecclesia religiosus habetur, serio et attente peragere vult, tametsi ritum illum intus impietate irrideat, vel infidelitate detestetur : unde inferunt, sacramentum a ministro prudenti serio, et servatis diligenter servandis peractum, nulla ministrantis malitia, nulla occulta intentionis retentione, vel corruptione impediri ; imo nec ejus faciendi quod facit Ecclesia intentionem deperire, quia qui deliberate et serio, sciens et prudens facit quod faciendum Ecclesia præcipit, utique vult facere quod facit Ecclesia, cum illud revera volens faciat ; unde nulla occultæ voluntatis intentione, vel intentionis retentione sacramentum invalidum reddere potest.

§. II.

Ad valorem sacramenti sufficere intentionem serio peragendi externi ritus, qui Christianis religiosus est, eaque stante nulla ministri intentionis retentione, vel perversitate sacramentum irritari, incunctanter asserendum est.

Proferuntur Theologi longe præstantissimi hujus assertionis sectatores, et primum antiquiores.

Hæc secunda sententia non solum tuta et ab iterandorum sacramentorum characterem imprimentium periculo aliena, sed unica vera, unica certa; salvo meliori judicio, mihi videtur. Ne autem in re gravissima, qualis est sacramentaria, novitatis aut singularitatis insimuler, antequam auctoritatum et rationum momenta, quibus hæc nostra assertio innititur, proferamus in medium, juvat ad morosorum retundendos aculeos, vel potius vitilitigationes paululum dejiciendas, ostendere, sententiam hanc non solum ante Tridentini tempora, sed hac etiam ætate plures omni exceptione meliores habere defensores. Præclaram ergo illam Theolcgorum catervam in aciem producamus, ut palam sit hanc assertionem numeroso omnium Ordinum comitatu septam esse.

In primis hanc sententiam docuit Magister Sententiarum in 4. dist. littera C, ubi tradit, malitiosam contrahentis matrimonium intentionem sacramenti valorem non impedire, si dolus et violentia absint. « Si contrahentes », inquit, «consentiant mente, et non exprimant verbis, vel aliis notis signis, nec talis consensus efficit matrimonium: si autem verbis explicant, qnod tamen corde non volunt, si non sit coactio ibi, vel dolus, obligatio illa verborum quibus consentiunt, dicentes : accipio te in virum, et ego te in uxorem, matrimonium facit. » Si ergo ad integritatem matrimonii verba serio et libere prolata, dolo tamen et vi cessante, sufficiant, quantumvis voluntas interius renitatur, et nubere nolit nec intendat, profecto juxta Magistrum ad sacramentorum integritatem ea intentio sufficit, ex qua ritum externum a Christo et Ecclesia præfinitum quis serio facere vult et intendit; intendit vero quoties ex deliberatione illum libere exercet.

Idem docuit Petrus Paludanus ex Ordine Prædicatorum ad Patriarchatum Hierosolymitanum ob ingentia merita assumptus. Nam in 4. dist. 6. quæst. 2. proposita opinione asserente malitiosam intentionis retentionem vim sacramentis eripere, subdit : « His non obstantibus potest sustineri opinio, quod sola verborum expressio sufficiat, » modo illa expressio, ut postea addit, sit *congrua*, id est serio et advertenter a ministro prolata. Et rationem assignat, quia minister tantummodo instrumentum est, et veluti nuntius et procurator Christi : ad effectum autem instrumenti, nuntii, et procuratoris sufficit sincera, et recta agentis præcipui et Domini intentio : sicut servus legitime vendit, et dominium rei transfert, si dominus vendere velit, et servus verba congrua serio, etsi præter et contra intentionem proferat; similiter, inquit, cum quis per interpretem peccata sua Sacerdoti pandit, licet interpres intus sacramentum illudere intendat, si tamen pœnitens sincere peccata sua declarare velit. et dispositus sit, beneficium absolutionis consequetur. Quod tamen exemplum non omnino congruit, nam etsi interpres exterius luderet et jocaretur, modo tamen peccata vere recitaret, id pœnitenti sufficeret, quia iste non exigit interpretem serio agentem, sed clare exponentem peccata sua. Sed utut sit de illius exempli vi, satis est eo simili mentem suam Paludanum dilucide explicasse : denique sicut cum aliquis, inquit, per nuntium, vel procuratorem matrimonium contrahere intendit, verum peragitur matrimonium, si congrua a procuratore intus licet repugnante verba proferantur; sic, etc.

Confirmat id ipsum vir doctissimus in solutionibus argumentorum. Tum quia minister se habet sicut qui applicat ignem ad stupam, quam utique comburet quidquid in contrarium applicans velit : quia virtus ignis semel applicata ab applicante non pendet. Ergo, quia sacramentorum virtus a solo Christo proficiscitur, semel applicatis illis divinæ gratiæ aquæductibus, verbisque prolatis, nulla applicantis occulte intentionem retinentis malitia sacramentorum profluvium impeditur. Tum quia sicut ad hoc, quod medicina sanet, sufficit quod illa ipsa, quæ sanativa est, adhibeatur, et natura infirmi cooperetur, quamvis pharmacopola applicatis velit occidere, vel certe non intendat sanare; ita sacrorum pharmacorum vis maligna ministri intentione minime suspenditur. Tum quia, licet minister impius interius

ludere, et illudere malitiose velit, Ecclesia tamen, cujus se vicarium serio exhibet, per eum decipere, vel suscipientes frustrari non intendit. Unde « si Minister diceret (verba sunt Petri de Palude, quæ observentur dignissima) quod intendebat ludere, non baptizare, ei credendum non esset ad rebaptizandum; sicut non creditur ei, qui verba matrimonii protulit, si dicat, quod non intendebat. Imo ipsemet qui certus est (se tam perversam habuisse intentionem), rebaptizare non debet, quia verus Baptismus fuit : et si rebaptizaret, puniendus esset. »

Astipulatur Angelus de Clavasio, seu Auctor Summæ Angelicæ verbo *Baptismus*, cap. 5. §. 7, ubi ait, quod licet minister credat Baptismum esse « deceptionem et truffam » (verba sunt ejus) effectum suum habet Baptismus tamen, modo non intendat solum lavare, sed velit serio facere ritum illum, quem fieri ab Ecclesia scit, et quem suscipiens petit.

Subscribit Sylvester Juris Canonici peritia nulli fortassis secundus, in *Summa*, verbo *Baptismus*, titulo 3, ubi adductis variis pro hac sententia auctoribus, sic cum D. Thoma, quem refert, concludit : « Minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ, cujus est minister : in verbis autem, quæ proferuntur, exprimitur intentio Ecllesiæ, quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri et recipientis sacramentum. » Favet etiam asserto noster Chrysostomus Javellus part. 5. *Philosophiæ Christianæ* tract. 2. *de Baptismo* cap. 6. in fine.

§ III.

Referuntur Theologi, qui eamdem sententiam a tempore Concilii Tridentini ex professo propugnavere.

Eamdem quoque sententiam aperte docuerunt clarissimi Theologi, qui a tempore Concilii Tridentini de hac quæstione disseruerunt.

In primis pro hac assertione fortiter decertavit in ipso Concilio Tridentino Ambrosius Catharinus ex Dominicana familia primum ad Episcopatum Minorensem, deinde ad Archiepiscopatum Compsæ provectus, qui uno post anno librum de hacce materia scripsit, ubi Concilium una secum sentire, et ejus decreta juxta suam ipsius sententiam intelligi oportere testis oculatus, et cui credatur dignissimus asseverat. Quo potissimum permoveretur motivum postea referemus.

Catharino suffragatur Alphonsus Salmeron, qui cum concilio Tridentino a Summo Pontifice ob eximiam eruditionem jussus interfuerit, ejusdem sacræ Synodi mentem apprime calluit, illique religioni fuisset ab œcumenici Concilii fide et mente vel latum unguem in re gravissima discedere. Sic autem habet libro 1. Commentariorum super Paulinas Epistolas 3. part. disput. 2 : « Advertendum duplicem poni intentionem ministri conferentis sacramentum ; alteram quidem publicam, et Ecclesiæ ipsius, cujus ministerio perfungitur, quicumque ille sit qui sacramentum dispensat. Hæc autem intentio satis exprimitur in ipsis sacramentorum formis, ut Ego te absolvo, Ego te baptizo, Hoc est corpus meum. Intendit enim Ecclesia Catholica, sicut et Christus, sacramentorum auctor per hujusmodi verba baptizare, et absolvere, et panem in Christi corpus convertere. Hæc autem intentio inseparabilis est ab ipsis verbis, si integre, ut debent, proferantur : et ideo ministri solliciti esse debent, ut formam ipsam integre pronuntient, nec illam aliquo verbo contrario vitient, quo sic perficiant sacramentum, et sacramenti effectum digne accedentibus conferant. Altera vero intentio privata est, et particularis ipsius ministri, qui aut nihil credit eorum quæ facit, aut derisorie (intrinsecus semper) facit, aut contrariam habet intentionem non conferendi sacramenta, aut eorum effectus, etiamsi sacramentum in forma Ecclesiæ consueta administret. Hæc intentio privata etsi necessaria sit, ne minister peccet, ut conformetur intentioni Ecclesiæ, tamen tam fortis et efficax non est, ut vitiare sacramentum possit. » Hanc sententiam tam luculentis verbis expressam decem ibi argumentis confirmat, et illustrat.

Eamdem quoque sententiam exerte docuit Joannes Viguerius Dominicanus, Theologiæ apud Tolosanos Professor, et ipse Tolosanus, e contermino Tolosæ oppido Granata, non ex Granatensi Hispaniarum Civitate, uti Possevinus nominum æquivocatione deceptus existimavit, oriundus. Sic autem scribit libro suo institutionum capite 16. *de Sacramentis in genere* : « Notandum, quod duplex est intentio Ecclesiæ : prima est, quod materia et forma applicetur ; secunda,

quod per illam applicationem conferatur gratia et alii effectus. Prima intentio recta sufficit in ministro, qui est instrumentum animatum ; per eam enim se subjicit principali agenti. Sicut servus, qui ex præcepto domini sui tradit aliquid alicui, habet voluntatem tradendi quod dominus jubet, licet non habeat intentionem transferendi dominium rei traditæ, quia sufficit quod illa intentio sit in domino. » Quæ verba adeo perspicua nulla ponderatione egent.

Succinit Guillelmus Estius Academiæ Duacensis eximia magis eruditione quam Cancellarii dignitate decus. Sic enim habet in 4. distinct. 1. §. 23 : « Neque sufficit intentio operis, ut est opus qualecumque ; nam hoc modo nusquam deesse potest illi actioni intentio ad veritatem sacramenti necessaria, etiamsi ludo aut joco, vel etiam derisorie, imo et contumeliose ageretur, dummodo foret actio humana. Sed requiritur et sufficit intentio vel explicita et actualis, vel saltem implicita, sive virtualis faciendi quod Christus instituit, et Ecclesia facit. » Unde cum magistro infert : « Et proinde eum qui tantum joculariter, aut mimice aliquem immergit, etiam prolatis sacramenti verbis, non verum Baptisma conferre. » Explicans vero quid sit intentio faciendi quod facit Ecclesia, subdit : « Ea porro dicitur intentio faciendi quod facit Ecclesia, qua quis intendit actionem, non ut est actio profana, aut vulgaris, vel etiam mimica, aut derisoria ; sed ut est singularis quædam actio, quæ in Ecclesia, id est apud Christianos, solemni more fieri conspicitur. Cum hac autem intentione manifestum est consistere erroneam ac perversam opinionem, non tantum de ipso sacramento, ejusve effectu ; verum etiam de Christo et Ecclesia, et quibuscumque fidei articulis. » Deinde vero præmissa distinctione intentionis generalis faciendi quod fit in Ecclesia ; et particularis, quam habet perversus minister, sic concludit : « Non enim quia particulari intentione exclusum vult sacramenti effectum, idcirco revera excluditur, quia divino operi vim suam adimere non potest, quidquid demum sit, quod in particulari intendit, modo ea adsint omnia, quæ ex institutione divina requiruntur ; quomodo et medicamentum aliquod efficax curabit ægrotum, qualiscumque fuerit medici porrigentis intentio. » Fateor tamen eumdem Estium §. 24. sequenti, et dist. 4. §. 10. et 11. subobscure hanc difficultatem, præsertim dum Augustinum interpretatur, exposuisse. Verum allatis verbis germanam nostram sententiam declaravit.

Hanc eamdem sententiam ex professo sustinet, et duodecim argumentis confirmat Scribonius Ordinis Minorum S. Francisci Recollectorum theologus insignis in sua *Theosimia* disput. 1. *de Sacramentis in genere* quæst. 7., ubi sic fatur : « Duplex potest in ministro sacramenta conferente esse intentio : una speculativa in intimis ejus præcordiis residens, de qua nullum prorsus signum, nullumque exterius vestigium apparet, et de hoc non judicat Ecclesia ; alia ad actum redacta, et in actum externum prosiliens. Silentio itaque prætermitto illam internam in intimis medullis delitescentem, quia prodesse, nec obesse posse reor, nisi aliter Ecclesia Catholica decreverit ; sed sufficere illam practicam ad opus externum procedentem.

Idem tenet Zacharias Pasqualigus Clericus Regularis disp. 72. sect. 4, ubi sic habet : « Dicendum est, sufficere intentionem quæ moveat ministrum ad proferenda verba supra determinatam materiam, quam adhibeat simul cum ritu Ecclesiæ ; et in hoc salvari intentionem faciendi quod facit Ecclesia ; ita ut stante tali intentione, etiamsi adesset intentio ministri non conficiendi sacramentum, adhuc conficeret. » Quod assertum quinque eo loci munit argumentis, et oppositæ sententiæ argumentis optime satisfacit.

Denique omissis aliis, eximii Sorbonici Doctores ad consulta eorum respondentes, qui se baptizatos, aut ordinatos aiebant ab illis Catholicis Ministris, qui nullam sibi conferendorum sacramentorum voluntatem fuisse declaraverant, intrepide dixerunt, sacramenta hæc non esse de integro repetenda, nec etiam sub conditione iteranda, quia nulla intentionis occulta retentione sacramenta serio a prudentibus peracta ullatenus impediri potuerunt. Quin non ita pridem in thesibus publice apud Sorbonam, alibique Parisiis propugnatis, hanc positionem defenderunt bacchalaurei eruditi : « Intentionis defectus irritum sacramentum facit, et quidem si quis non intendat facere quoad ritum externum, quod facit Ecclesia. »

Dominus etiam Sanbovius regius in Sorbona professor, et præstantissimæ eruditionis fama doctis omnibus notus, in publicis

prælectionibus docuit, dummodo minister velit ponere rem exteriorem sacram, quidquid tandem contrarium habeat in animo, valere ex mente S. Thomæ sacramentum : nec intentionem faciendi quod facit Ecclesia includere voluntatem in ministro faciendi sacramentum ut sic, quia multi valide sacramentum Baptismi administrant etiamsi nesciant quid sit sacramentum, aut quod Baptismus sit sacramentum; quamvis sciant esse quemdam ritum, qui Christianis religiosus est.

Dominus quoque Antonius Arnaldus, vir Ecclesiasticæ doctrinæ, si quis alius, abundantia refertissimus, toti Orbi Christiano ob præclara opera spectabilis, et nominatim propter aureum de perpetuitate fidei circa Eucharistiam opus, quo Calvinismum profligavit, et totam Religionem Catholicam sibi promeruit, eidem sententiæ assensus fuit. Rogatus enim an iteranda essent sacramenta ab impio quodam Ecclesiæ ministro collata, qui sibi conficiendorum sacramentorum animum omnino defuisse asseruerat, ritibus tamen externis serio, prudenterque servatis indubitanter respondit, omnino id fieri minime oportere. Quia nimirum voluntate, quam sibi defuisse aiebat, vim sacramentis ab ipso collatis eripere non potuit. Posito enim impium Sacerdotem nihil in rebus ob oculos positis, et ab aliis ministris fieri solitis omisisse vel adjecisse, unde possit contraria significari voluntas, sed potius eumdem Ecclesiasticis ornamentis indutum, tum cæremonias omnes extrinsecus observasse, tum verba necessaria protulisse, nihil ut scurrilitatis aut mimici joci visum sit; hoc, inquam, posito, nihil ad valorem sacramenti, quantaquanta fuerit interior animi repugnantia, desideratur. Etenim considerandum est, inquiebat præfatus Doctor, primum Sacerdotem esse dumtaxat ministrum, sacrorum rituum exequutorem, Christum vero per ipsum baptizare, quia, teste Apostolo : *Hic est qui baptizat.* Deinde ministri voluntatem idcirco necessariam esse, quia cum homines a Christo in ministros electi sint, certe rationis compotes et modo humano operantes esse præcepit, ut quid agendum sit judicio discernant, et voluntate deliberata quod agendum est peragant. Quare, licet perversa voluntate conficere sacramenta nolint, si tamen volentes quod facit Ecclesia faciunt, illud ipsum, quod fit ab Ecclesia, sibi faciendum proponunt, eo ipso quod illud exequuntur, quod sciunt in Ecclesia religiosum haberi et sacrum. Ita etiam alii quamplures Doctores Parisienses, et Theologiæ omnium Ordinum Professores apertissime senserunt, et docuerunt.

§ IV.

Eadem sententia Patrum auctoritate, S. Augustini præsertim clarissimis testificationibus stabilitur.

Quamvis inter referendos hujus nostræ sententiæ auctores fundamenta, quibus innititur, attigerimus; placet tamen ea paulo diffusius in toto suo splendore expendere, et quam gravibus rationibus permoti sint aperire.

Primum igitur hujus sententiæ motivum petitur ab auctoritate SS. Patrum. Favet enim in primis nostræ sententiæ Chrysostomus homil. 85. *in Joan.*, ubi generatim docet, ministri voluntatis perversitatem valori sacramenti officere non posse, nec esse cur metuamus tum, cum vel ab improbissimis Sacerdotibus quæ administrant, sacramenta accipimus, si qua decet dispositione accedamus : « Quia Sacerdos », inquit, « linguam et manus præbet : neque enim justum est propter alii malitiam ad salutem nostram accedentes offendi. » Offenderentur autem vehementer accedentes, in eosque damnum desperatum et irreparabile conferretur, si intentionis retentione, quæ nonnisi a malitia proficiscitur, vis sacramentis eriperetur. Ergo quotiescumque qui pie ad Sacerdotes linguam et manus serio et citra omnem joci, et derisionis speciem præbentes accedunt, nusquam offenduntur, nunquam sacramentis, sacramentorumve fructibus secundum Chrysostomum defraudantur.

Eamdem sententiam clarius et singularius docuit S. Augustinus lib. 7. *de Baptismo* cap. 53, ubi Baptisma cum interna sive dantis, sive recipientis simulatione administratum, majorum, a quibus id fuerat definitum, auctoritate permotus, prohibet iterari, sed simulatos deinde detectos, vel Ecclesiæ censuris puniendos, vel pœnitentia sanandos esse pronuntiat.

Id plenius, apertiusque clarebit, si totum Augustini caput pensiculate, articulatim, distincteque discutiamus, et quas singulas

de Baptismo inibi proponit, resolvitque quæstiones, singulatim expendamus.

Quærit Doctor Sanctissimus : « 1° Utrum approbandum sit Baptisma, quod ab eo, qui non accepit, accipitur, si forte curiositate aliqua didicit quemadmodum dandum sit? »

« 2° Utrum nihil intersit, quo animo accipiat ille cui datur, cum simulatione, an sine simulatione ? »

« 3° Si cum simulatione, utrum fallens sicut in Ecclesia, vel in ea quæ putatur Ecclesia ; an jocans, sicut in mimo ? » In qua quæstione duas involvit ; aliter enim confert, suscipitque Baptismum « fallens in Ecclesia vera, vel putata » ; aliter « jocans », sicut contingit « in mimo »

« 4° Quid sit sceleratius, in Ecclesia fallaciter accipere, an in hæresi vel schismate sine fallacia, id est animo non simulato ? »

5° Quid sit item sceleratius, « utrum in hæresi fallaciter (accipere) an in mimo cum fide, si quisquam inter agendum repentina pietate moveatur? » Comparat Augustinus in hac quinta quæstione Baptismum a mimo repente mutato cum fide susceptum, cum Baptismo hæretici fallaciter, et cum simulatione in sua secta hæretica suscipientis ; non vero cum Baptismo Catholici in sua communione, sed fallaciter et animo simulato suscepto ; quia fallaciter et animo simulato recipere, sive in Catholica Religione, sive in secta hæretica, perinde valere existimavit, unde immediate subnectit : «Quanquam talem » (fallaciter in hæresi accipientem) « si etiam illi conferamus, qui in ipsa Catholica fallaciter accipit, mirum si dubitatur quis cui præferendus sit. Quid enim prosit animus veraciter dantis fallaciter accipienti, » (sive in Catholica, sive in hæresi) « non video. »

6° Ulterius pergit, et punctum, quam versamus, difficultatis attingit de valore Baptismatis fallaciter collati, fallaciterque suscepti Baptismi, in quo conferendo, et recipiendo omnes religiosi ritus accurate servantur ; sed tamen sive ministrans, sive suscipiens interius reluctatur, nec sacramentum dare vel accipere intendit ; et ideo dicitur fallaci, et simulato animo uterque, vel alteruter agere. Sic ergo inquirit Augustinus : « Cum et tradens, et accipiens fallaciter agunt in ipsa unitate Catholica, utrum hoc magis Baptisma sit acceptandum, an illud, quod in mimo datur, si quis existat fideliter subito accipiens commotus ; an quantum ad ipsos quidem attinet homines, plurimum distet, utrum credentem in mimo, et irridentem in Ecclesia, ad ipsius autem sacramenti integritatem nihil intersit ? »

His quæstionibus ut satisfaciat Augustinus, principium ponit sibi suoque tempore in Ecclesia indubitatum, nimirum nihil interesse ad integritatem Baptismi in Ecclesia dati et suscepti, utrum fallaciter, an veraciter sive detur, sive recipiatur : quod idem est ac si diceret, malignam sive ministri, sive recipientis intus latentem simulationem sacramenti integritati nihil officere. Ex quo principio, quod indubium supponit, infert non videre se, cur non integrum sit extra Ecclesiam susceptum Baptisma, si tamen ille, qui accipit, cum fide et pietate subito mutatus accedit. En verba Augustini : « Si enim nihil interest ad integritatem sacramenti in ipsa Catholica, utrum id aliqui fallaciter, an veraciter agant, cum tamen hoc idem utrique agant » (vides quomodo supponat Augustinus id quod in controversiam vocant recentiores, nihil nempe interesse ad integritatem sacramenti internum veraciter, aut fallaciter agendi animum, modo idem exterius peræque serio, peræque prudenter agant) « cur extra intersit non video, quando ille qui accipit, non simulatione palliatus, sed Religione mutatus est. »

Et, ut sententiam illam confirmet, quæ vult Baptismum in mimo initio jocante, et deinde repente mutato esse validum, in quam propendebat Augustinus, tametsi fatebatur, nondum esse ab Ecclesia definitam : ut, inquam, illam sententiam adhuc dubiam et indecisam confirmet, probetque Baptisma in membro ultimo sexti casus, id est extra Ecclesiam cum fide repentina susceptum non minus esse integrum, quam sit Baptisma in primo membro illius casus, id est intra Ecclesiam simulatione susceptum, unum assumit tanquam indubitatum et constans, ut aliud minus certum, sed sibi verisimile inferat ; assumit nimirum Baptismum in Ecclesia animo simulate datum vel susceptum esse validum, idque ab omnibus receptum supponit, ut inde concludat, Baptismum in mimo initio jocante, sed subita pietate commoto, esse etiam integrum, ait enim : « An plus valent ad confirmandum sacramentum illi veraces, inter quos agitur, quam ad frustrandum illi fallaces, a quibus agitur, et in quibus agitur? Et tamen si postea prodatur » (id est, si occulta dantis, vel recipientis fal-

lacia detegatur) « nemo repetit, sed aut excommunicatione punitur illa simulatio, » (sive dantis, sive recipientis), « aut pœnitendo sanatur. » Ergo Augustini tempore, Augustino ipso teste, Baptisma simulato sive dantis, sive recipientis animo peractum a nemine in Ecclesia Catholica repetebatur. Repeti autem debuisset tantæ necessitatis sacramentum, si perversa retinentis, vel corrumpentis intentionem simulatione nullum evasisset. Quin addit, ideo Baptismum in Ecclesia vera, vel putata etiam cum interna simulatione datum, vel receptum esse validum, et a nemine suo tempore in Ecclesia repeti, quia veritas habebatur « præteritis Majorum temporibus definita », de qua nullus suo tempore Catholicus dubitabat, ait namque : « Sicut jam præteritis Majorum statutis non dubito etiam illos habere Baptismum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est : Ex nobis exierunt. »

Ex suppositione ergo certæ veritatis primi illius membri procedit Augustinus ad difficultatem alterius membri enodandam, quid nimirum dicendum sit de illo, qui Baptismum *jocans* suscipit, sicut contingit *in mimo* extra Ecclesiam repente mutato? Cui ut respondeat, præmittit pro sua ingenita modestia Doctor humillimus, tutum sibi esse in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in catholico regionali concilio cœpta, nullo plenario concilio terminata fuerit ; quia id solum fiducia securæ vocis audet asserere, « quod in gubernatione Domini Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi universalis Ecclesiæ consensione roboratum est. » Quo præmisso subdit, si Concilio illi plenario, ubi talium rerum quæstio versaretur, interesset, et quid ipse sentiret, ad dicendum urgeretur, se in illam propendere sententiam, declaraturum, nulla ministri simulantis malitia sacramentum fideliter suscipientibus deperire. Verba Augustini sunt hæc : « Verumtamen si quis forte me in eo Concilio constitutum, ubi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, urgeret ut dicerem, quid ipse sentirem, si eodem modo affectus essem, quo eram cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos Baptismum, qui ubicumque, et a quibuscumque illud verbis evangelicis consecratum sine sua simulatione, et cum aliqua fide accepissent. »

Quæ ultima verba perperam illi interpretantur, qui tria ad Baptismi integritatem desiderasse Augustinum volunt, verba nimirum evangelica, nullam in suscipiente simulationem ; et aliquam in isto fidem. Etenim Augustinus eo loci manifeste loquitur de mimo initio jocante, repentina tamen deinde pietate commoto, de quo in quinto supra posito casu, et in secundo membro sexti casus inquisiverat. De aliis vero non loquitur, neque his tribus conditionibus alligavit Augustinus valorem Baptismatis, qui ubique Baptismi veritatem a fide esse independentem exerte docuit et inculcavit; unde casum duntaxat mimi resolvit, qui initio comœdiæ jocandi animum ludicrum, consiliumque suscepit, repentina tamen pietate commotus baptismum accipit, « non simulatione palliatus, sed religione mutatus. »

In illam porro de mimo pietate repentina mutato sententiam nondum definitam, nec proinde certam, ex altera « Majorum statutis » definita, et apud omnes suo tempore certa eundum sibi putavit Augustinus, ratus quia, si intra Ecclesiam suscipientis fallacia sacramenti integritati nihil interest, cur intererit quando ille qui accipit, non simulatione palliatus, sed religione mutatus est? Ex uno ergo certo, rato, et constanti principio, atque Majorum statutis determinato nondum certum, nondumque determinatum consectarium derivare voluit. Illud porro principium certum in Ecclesia tempore Augustini sine ulla dubitatione receptum istud est : integrum esse Baptisma, etiamsi qui in Ecclesia sive dat, sive accipit, « fallens, fallaciter, cum simulatione » occulta totum peragat; unde deinde retecta fallacia Baptismus a nemine repetitur, sed fallaces vel excommunicatione puniuntur, vel pœnitentia sanantur.

Hæc Augustini verba sole ipso clariora adeo perspicua visa sunt Cardinali Bellarmino, ut viro sincero et erudito nihil aliud respondendum occurrerit, quam Augustinum fluctuantem ita scripsisse de re, quæ plenario Concilio nondum definita, cum nunc in plenariis Florentina et Tridentina Synodis decisa sit. Sed tanti viri venia dixerim, Augustini mentem penitius eum non pervasisse. Etsi enim aliqua ibi Augustinus dubius proposuerit, dubiusque resolverit, unum tamen, quod nimirum impræsentia-

rum statuimus, indubitanter asseveravit. Incunctanter enim affirmavit, imo et supposuit tanquam « præteritis Majorum statutis » determinatum, « nihil interesse ad integritatem sacramenti, utrum id aliqui fallaciter, an veraciter agant ». Quod et ad Baptismum in Ecclesia putata, seu in hæresi collatum, extendendum indubie existimavit. « Non dubito, inquit, etiam illos habere Baptismum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse Ecclesia. »

Duo tamen sunt casus, in quibus dubius hæsit et pendulus Augustini animus. Primus an integer sit Baptismus illius, qui initio jocans repentina deinde pietate mutatur; quamvis enim in asserendam illi Baptismati integritatem propenderet, seque affectum, ut ipse ait, sentiret; dubitare tamen se satis ostendit, eo ipso quod id a nullo concilio regionali, vel plenario fatetur esse decisum, et aliorum se non detrectare consilia, quorum fortassis in Concilio sententias sequi mallet.

Alter est casus, quem resolvere noluit Augustinus, quemve circa finem illius capitis his verbis proponit : « Ubi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille qui id accipit, ita crederet, sed totum ludicre, et mimice, et joculariter ageretur, utrum approbandus esset Baptismus, qui sic daretur, divinum judicium per alicujus revelationis oraculum concordi oratione, et impensis supplici devotione gemitibus implorandum esse censerem. » Et hæc sunt dubia illa tempore Augustini insoluta, quæ Florentina primum, Tridentina deinde Synodus fusis ad Deum precibus determinavere. Hoc unum fuisse Tridentini consilium aperte indicant verba illa sess. 14. cap. 6. et can. 9, ubi declarat sacramentum non perfici, « si Sacerdoti animus serio agendi desit; nec eum esse nisi salutis suæ negligentissimum, qui Sacerdotem joco se absolventem cognosceret, et non alium serio agentem sedulo requireret. » Et ita bene vidit in sua historia concilii Tridentini Cardinalis Pallavicinus postea referendus.

Augustini mentem multo minus assequuti sunt, qui dicunt Augustinum per fallaces illos eos intelligere, qui ad sacramentum non se præparant, sed ad illud in statu peccati mortalis accedunt, quos etiam fictas jam appellare theologi solent, non fictione sacramenti, sed præparationis. Verum huic effugio totus Augustiniani capitis textus evidentissime contradicit, valde ut mirandum sit, tam extortam expositionem Estio et Sylvio probari potuisse. Etenim in primis planum est eo loci nunquam in aliquo ex sex casibus relatis inquisivisse Augustinum, utrum qui cum conscientia peccati accedit ad sacramentum, valide illud accipiat? Unde ut responsiones Augustini propositis sibi a seipso quæstionibus respondeant, patet responsionem ejus non esse de illa fictione intelligendam, quam habent qui in statu peccati ad sacramentum accedunt. Unde nullus Theologus ex eo capite argumenta deprompsit, ad probandum, fictionem peccati sacramenti integritati non officere. Deinde ita clare loquitur Augustinus, ut interprete non egeat; per fallaces enim, ut ipsemet exponit, intelligit agentes « cum simulatione, animo simulato, » quos etiam vocat « irridentes in Ecclesia », id est agentes intentione simulata et derisoria. Id etiam evidentissimum est ex eo, quod in quæstione quarta supra posita supponit, posse Baptismum « in hæresi vel schismate » suscipi « sine fallacia »; et in toto capite supponit, in Ecclesia putata posse esse « fallaces et veraces ». Ergo manifestissime non loquitur de fallacia præparationis, sed sacramenti, cum certum sit, in hæresi non posse conferri, nec ab adulto suscipi Baptisma sine fallacia præparationis, id est sine statu gratiæ, in quo non sunt qui fide carent; nec possint esse veraces veracitate sanctæ dispositionis. Ergo per fallaces oppositos illis veracibus in hæresi etiam baptizantibus intelligit eos, qui exterius quod agit Ecclesia, faciunt, sed interius agere nolunt, in quo vera fallacia, vera simulatio sita est. Plura adderem, nisi pigeret in re clarissima, et quam sola Augustini lectio indicabit, immorari; nec eam responsionem ab Augustini textu evidenter abhorrentem retulissem confutandam, nisi in præfatis Theologis alias eruditis invenissem.

§ V.

Eadem sententia auctoritate Summorum Pontificum et Conciliorum munitur. Mens Tridentini diligenter expensa.

Eamdem nostram sententiam non minus perspicue tradiderunt Summi Ecclesiæ Catholicæ Antistites, et sacra Concilia. In primis internam suscipientis intentionis reten-

tionem, et occultam voluntatis etiam repugnantiam non officere sacramenti veritati, declaravit Adrianus I. epist. 8. quæ habetur tom. 2. *Conciliorum Galliæ*, ubi determinat Saxones vere sacramentum suscepisse Baptismatis, « etsi foris tantum, non intus consenserant. » Id est, quia externum forinsecus ritum libere susceperant, tametsi intrinsecus Baptismi susceptioni reluctari sint, quod est ad Baptismum cum retentione intentionis, et animo simulato accedere ; ille enim simulat qui aliquid exterius facit, cui intus non consentit.

Idem luculente tradidit doctissimus Pontifex Innocentius III. 3. part. Decretal. tit. 42. cap. *Majores*, ubi, licet declaret oportere et teneri accedentem ad sacramenta, velle sacros ritus sincere recipere, aut certe nullum in se contrariæ voluntatis obicem ponere ; nihilominus tamen affirmat, retentam suscipientis intentionem non posse impressionem impedire characteris, si modo sacramentum suscipiens, cum possit exterius resistere, non resistat. Verba Innocentii sunt hæc : « Is qui terroribus, atque suppliciis violenter attrahitur, et ne detrimentum capiat, Baptismi suscipit sacramentum, talis, sicut et is qui ficte ad sacramentum accedit, et characterem suscipit christianitatis impressum, et ipse tanquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, cogendus est ad observantiam fidei Christianæ. »

Unde sic formatur argumentum : Non minus requiritur intentio in adulto suscipiente Baptismum, quam in ministro illum perficiente, ut fatentur adversarii, quia non minus debent humano modo sacramenta recipi, quam conferri. Unde D. Thomas quæst. 68. art. 6. ad 2. ait, « quod si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus ». Et Augustinus lib. 24. *contra Donatistas* cap. 24. cum dixisset, valere parvulis Baptismum, cum alii pro eis respondent, quia, ipsi respondere non possunt, subjunxit tamen : « At si pro eo qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. » Atqui retenta interior voluntas suscipientis non impedit quominus velit facere forinsecus quod facit Ecclesia, recipiatve characterem ; quia licet invitus coactusque recipiat, subindeque intus nolit, vult tamen urgente metu ritum externum, qui Christianis religiosus est, recipere, tametsi nec sacramentum credat, nec ejus collationi interius consentiat. Ergo similiter retenta ministri ficte conferentis intentio invalidum non facit sacramentum, tametsi coactus, subindeque intus repugnans, intus non intendens, quod detestatur, sacramentum conferre. Quod a fortiori verum est de eo ministro vel Prælato, qui considerationibus humanis inductus, vel commodis concupiscentiam illicientibus inescatus, ritus christianos sibi invisos, et a se intus derisos peragit ; cum ea quæ a concupiscentia proficiscuntur, multo magis voluntaria, quam ea quæ metus extorquet, censeantur, ut postea ponderabimus.

Illud ipsum tradit Concilium Toletanum IV expresse decernens eos christianam fidem tenere oportere, qui jampridem ad Christianitatem invite susceptam coacti sunt ; sicut factum est, inquit, temporibus Sisebuti, « quia jam constat eos sacramentis divinis associatos Baptismi characterem suscepisse, et chrismate unctos esse, et corporis Domini extitisse participes ». Ergo omnia modo exterius quæ Ecclesia facit, serio adhibeantur nulla ministri, vel recipientis intentionis retentione, vel perversitate sacramentum evacuatur.

Idem colligitur ex Concilio Rhotomagensi non multo post sacrum Tridentinum, præside Cardinali Carolo Borbonio, anno 1581. celebrato, ubi mos eorum reprehenditur et interdicitur, qui dubitantes de valore Baptismi a Calvinistis collati, « eo quod non haberent intentionem baptizandi in remissionem peccatorum », ab illis hæreticis baptizatos iterum sub conditione baptizabant hujusque reprehensionis et prohibitionis rationem proposito nostro peropportunam subnectit : « Quia constabat Calvinistas in cœtu publico baptizare in forma verborum, et materia a Christo instituta, nec de hoc facto ambigi poterat ». Id quod deinde totidem verbis confirmavit concilium Aquense anno 1585. coactum. Ergo censent concilia ad valorem Baptismatis, qualiscumque tandem fuerit privata ministrantis intentio, satis esse, si constet ministrum publice in forma verborum, et in materia a Christo instituta baptizasse.

Id etiam ex sacro Tridentino concilio non obscure deduco, et quia ejus auctoritatem nobis opportune importune objiciunt adversarii, non abs re erit, si sanctæ Synodi germanam mentem paulo diligentius indagemus. Ex eo enim, quod Tridentinum sess. 7. can. 11. verbis supra memoratis definiat,

ad valorem sacramenti præter materiam et formam requiri ministri intentionem faciendi quod facit Ecclesia, inferre conantur adversarii, quod sicut Ecclesia intendit facere cæremoniam sacram, et ritum illum exercere, ut est actio quædam formaliter sacramentalis, si minister malitia sua intentionem illam retineat, vel oppositam habeat, invalide conficiet sacramentum. Etenim, inquiunt, per intentionem intelligit aliquid distinctum ab applicatione materiæ et verborum prolatione : materia autem non potest applicari, nec possunt verba proferri sine intentione faciendi ritum externum, cum in illis ritus externus situs sit ; et actus exterior advertenter elicitus cum voluntate eliciendi illum, non ponat in numero, sed pro eodem reputetur. Ergo præter intentionem faciendi actum externum, illumque foris peragendi, desiderat Sacrum Concilium intentionem faciendi actum illum, ut est sacramentalis, seu exigit interiorem voluntatem faciendi quod Christus et Ecclesia faciendum per sacramenta intenderunt.

Verum quam sophistica, quam a Concilii Tridentini mente aliena sit hæc argumentatio, paucis demonstrandum suscipio. In primis si valeret hæc argumentatio, probaret etiam, ad valorem sacramenti desiderari intentionem sanctificandi homines, et effectus sacramenti producendi ; sicut enim, ut adversariorum argumento utar, Ecclesia intendit facere cæremoniam sacram, ut est actio quædam sacramentalis productiva gratiæ, et aliorum effectuum supernaturalium ; si minister malitia sua intentionem illam retineat, vel oppositam habeat, invalidum efficiet sacramentum, utpote non habens intentionem faciendi quod intendit Ecclesia, nec interiorem voluntatem faciendi quod Christus et Ecclesia faciendum per sacramenta intenderunt. Et tamen fatentur adversarii, non requiri ad valorem sacramenti intentionem conferendi, vel recipiendi effectum sacramenti, cum ea careat is qui sine necessitate ab hæretico sacramentum sacrilege suscipit, et tamen valide suscipit. Ergo per intentionem faciendi quod facit Ecclesia a Tridentino desideratam, male intelligunt adversarii voluntatem efficiendi actionem ut sacramentalem id efficientem, quod Christus et Ecclesia faciendum intenderunt.

Quare ad præcludendam æquivocationem, et radicem deceptionis detegendam, adverte adversarios confundere id quod facit Ecclesia cum eo quod intendit Ecclesia. Quod facit Ecclesia est ritus externus sacer in certa materia et forma ; quod intendit Ecclesia, est hominum sanctificatio, ad quam signa illa sunt instituta. Ad valorem ergo sacramenti requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia, indubitatum apud Catholicos est, et de fide certum asserimus ; sed illam habere eum contendimus, qui quod facit Ecclesia, serio et libere facit : non enim deliberate serio ageret ritum illum, nisi illum serio sibi faciendum proponeret, seu quod idem est, facere intenderet. Cæterum ad valorem sacramenti non requiritur ea in ministro intentio, quam Christus et Ecclesia habent ; quia in Christo et Ecclesia semper recta et immaculata est ; in ministro sæpe corrupta. Diligenter ergo, et accurate observanda sunt verba Concilii ; non enim dixit, in ministro ad integritatem sacramenti desiderari intentionem conformantem se intentioni Christi et Ecclesiæ, et sibi proponentem quod sibi Ecclesia proponit ; sæpe enim utriusque diversissima intentio est : sed necessariam esse ait intentionem faciendi quod facit Ecclesia, id est talem intentionem, ex qua id efficaciter et accurate agere velit quod Ecclesia facit : et hanc intentionem non habere non potest, qui deliberate facit quod fieri in Ecclesia videt, sive illud infidelitate non credat, sive impietate intus irrideat, sive malitia effectu suo privare intendat.

Unde etiam vehementer falluntur illi, qui dicunt, intentionem faciendi ritus externi qui Christianis religiosus est, non distingui ab applicatione materiæ, et verborum prolatione, in quibus ritus ille situs est : unde, inquiunt, non potest materia applicari, nec verba proferri sine intentione faciendi ritum externum in hujusmodi rebus et verbis positum : et tamen Tridentinum præter applicationem et verborum prolationem, requirit intentionem. Falluntur, inquam, vehementer ; cum manifestissimum sit materiam posse diversimodis applicari, formam diversimodis proferri ; aliter enim applicat materiam et verba profert, qui modo jocoso, mimico, ludicro, et derisorio applicat et profert ; aliter qui accurate et serio, et tanquam ex officio quod gerit, ea adhibet et ministrat : prior non intendit facere quod facit Ecclesia, sed tale quid repræsentare duntaxat, ut fit in pictura vel theatro ; posterior

vero intendit facere quod facit Ecclesia, cum revera illud libere prudens faciat, nec quidquam eorum quæ in Ecclesia fieri scit, prætermittat.

Ne autem quis existimet voluntariam esse nostram Tridentini intelligentiam, quam tamen verba ipsa satis indicant, nolo alium Tridentini interpretem, quam Tridentinum mentem suam non obscure aperiens sess. 14. cap. 6. et can. 9, ubi declarat sacramentum non perfici, « si sacerdoti animus serio agendi desit ; nec eum esse nisi salutis suæ negligentissimum, qui sacerdotem joco se absolventem cognosceret, et non alium serio agentem sedulo requireret ». Ergo per intentionem faciendi quod facit Ecclesia intelligit S. Synodus « animum serio agendi », qui deest « cum sacerdos joco absolvens cognoscitur ». Ergo ad validi sacramenti integritatem satis esse S. Synodus arbitrata est, si ministrum serio operari extrinsecus appareat ; tumque duntaxat jocandi animum sacramenti integritati officere, cum jocularis et ludicrus ministri agentis modus est recipientibus conspicuus.

Id bene vidit Cardinalis Pallavicinus in sua *concilii Tridentini Historia* part. 2. lib. 12. cap. 10. Ponderans enim præfata Tridentini verba, sic scripsit : « Ex hisce postremis verbis » (quæ nimirum mox retulimus) « conjicere potest quisquis ea legerit, haud esse expunctam sententiam Catharini, aliorumque theologorum opinantium sacramento, quo ratum sit, sufficere in ministro voluntatem serio agendi, et obesse tantummodo jocum, quem sacramentum suscipiens cognoscere possit ». Ita ex Italico idiomate P. Joan. Baptista Giattinus Panormitanus latine reddidit.

§. VI.

Eadem assertio perspicuis S. Thomæ testimoniis confirmatur.

Plura possent in hanc nostram confirmandam sententiam Angelici Doctoris S. Thomæ clarissima ex utroque in sententias scripto testimonia proferri ; sed rem totam conficit locus iste 3, p. quæst. 64. art. 8. ad 2, ubi versans illam difficultatem, quomodo stante necessitate ministri, possit haberi securitas, et scrupulus omnis ac sollicitudo ex suscipientis animo revelli, cum semper dubitare merito possit, num minister veram habuerit perficiendi sacramenti voluntatem ; hanc, inquam, inquieti animi anxietatem pacare volens Doctor sanctus, sic scribit : « Dicendum quod circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod requiritur mentalis intentio in ministro, quæ si desit, non perficitur sacramentum : sed hunc defectum in pueris, qui non habent intentionem accedendi ad sacramentum, supplet Christus qui interius baptizat ; in adultis autem qui intendunt sacramentum suscipere, supplet illum defectum fides et devotio. Sed hoc satis posset dici, quantum ad ultimum effectum, qui est justificatio a peccatis ; sed quantum ad effectum, qui est res et sacramentum, scilicet quantum ad characterem, non videtur quod per devotionem accedentis possit suppleri ; quia character nunquam imprimitur, nisi per sacramentum. Et ideo alii melius dicunt, quod minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ, cujus est minister : in verbis autem, quæ profert, exprimitur intentio Ecclesiæ, quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri, vel recipientis sacramentum ».

Hæc verba videntur sole clariora, nec ullis possunt effugiorum metaphysicorum nebulis obscurari. Etenim S. Præceptor volens eorum paci et securitati consulere, qui dubitare possunt de occulta impii ministri intentionis retentione, non fuit contentus dicere, ad evellendas illas animi sollicitudines, sufficere humanam, et moralem certitudinem, quæ apud homines tamdiu habetur, quamdiu contrarium non constat, (quæ tamen perpetua, et una est auctorum adversæ sententiæ responsio) ; sed positive eorum opinionem explodit, qui mentalem intentionem se conformantem intentioni Ecclesiæ, validum ut sit sacramentum, desiderant : sed eos melius dicere ait, qui volunt sufficere, si ritus serio peragatur, et verba illa proferantur, quibus intentio Ecclesiæ exprimatur ; qui, aut bene explicat art. 10. corrupta ministrantis intentio incorruptam Ecclesiæ intentionem interrumpere non potest. « Perversa intentio (verba sunt ejus) pervertit opus intendentis, non autem opus alterius ; et ideo ex perversa intentione ministri pervertitur id, quod agit in sacramentis, in quantum est opus ejus, non est in quantum est opus Christi, cujus est minister. Et est simile, si minister alicujus hominis prava intentione deferret pauperibus eleemosynam,

quam dominus recta intentione mandaret.» Et, quamvis in illo articulo 10. loquatur S. Thomas de rectitudine intentionis quantum ad sacramenti usum, qua caret, qui sacramentum peragit, ut peccet; ea tamen protulimus verba, quia ad explicandam articuli 8. doctrinam peridonea sunt : maxime quia eodem articulo agit etiam de perversitate intentionis neceessariæ ad valorem, quæ tunc solum tollit veritatem sacramenti, ut ibidem ait, « cum aliquis intendit derisorie aliquid agere; et talis perversitas tollit veritatem sacramenti, præcipue quando suam intentionem exterius manifestat.»

Sentit ergo S. Doctor, tunc solum annullari sacramentum, quando minister non serio, sed derisorie agit; sicut contingit, cum quis ducens puerum ad balnea, ipsumque animi gratia immergens, nihilque de baptismo conferendo cogitans, verba formæ jocando proferret : vel dum juvenis, ut interdum jocando fieri solet, ancillæ puellæ, cum qua familiariter convivit, recreationis gratia etiam præsente vel connivente parocho dicit : « Accipio te in meam », et illa vicissim respondet, « Accipio te in meum». Tunc, et in aliis similibus casibus intentio agendi derisorie ex modo agendi, et, ut aiunt in actu exercito satis nota pervertit, annullatque sacramenti veritatem. At vero qui utut minister requisitus agit, et prudens agit, ac serio, quantumvis malitia sua derisorie agere velit, hoc ipso, quod serio, et non derisorie agit, serio agere vult; non enim serio liber agit, qui serio agere non vult, cum opus externum liberum a voluntate deliberata proficiscatur.

Neque dicas hac D. Thomæ quæst. 64. art. 8. ad 2. doctrinam in speciem nobis faventem intelligendam esse juxta ea, quæ in corpore articuli ex professo statuit, ubi docet ad veritatem sacramenti in ministro intentionem faciendi quod facit Ecclesia, desiderari. Non, inquam, id dicas, sed potius cum ad corpus articuli appelles, ad corpus articuli libenter ibimus, ubi nostram sententiam clare ostendit; sic enim loquitur : « Quando aliquid se habet ad multa, oportet quod per aliquid determinetur ad unum, si illud effici debeat. Ea vero, quæ in sacramentis aguntur, possunt diversimodis agi, sicut ablutio aquæ, quæ sit in baptismo, potest ordinari et ad munditiem corporalem, et ad sanitatem corporalem, et ad ludum, et ad multa alia hujusmodi; et ideo oportet quod determinetur ad unum, id ad sacramentalem effectum per intentionem abluentis. Et hæc intentio exprimitur per verba, quæ in sacramentis dicuntur.» Vides Angelici Doctoris constantiam et doctrinæ consonantiam : nam quia ablutio in actu exercito, et in modo agendi astantibus satis conspicuo potest referri, et de facto refertur modo ad lotionem meram, modo ad sanitatem, modo ad ludum, ut fit in comœdia, requiritur intentio, quæ serio ablutio illa ad sacrum ritum determinetur; quæ intentio per verba serio prolata, quæ in administrandis sacramentis dicuntur, innotescit. Ergo sufficit intentio per verba serio prolata expressa, quidquid aliud perversus minister intus velit, intus molliatur, intus intendat.

Id confirmat responsione ad primum ex discrimine, quod instrumenta inanimata inter et rationalia intercedit, in eoque positum esse ait, quod licet priora sola agentis præcipui motione effectum producant, posteriora tamen non nisi se movendo illum efficere queunt, nec se movere possunt, nisi ex præintenti finis amore. « Instrumentum inanimatum (verba sunt ejus) non habet aliquam intentionem respectu effectus, sed loco intentionis est motus, quo movetur a principali agente. Sed instrumentum animatum, sicut est minister, non solum movetur, sed etiam quodammodo movet seipsum, in quantum sua voluntate movet membra ad operandum. Et ideo requiritur ejus intentio, qua se subjiciat principali agenti, ut scilicet intendat facere quod facit Christus et Ecclesia.» Atqui minister dum serio et accurate ritum externum servat, et verba sacramentalia libere et diligenter profert, agit ut instrumentum animatum, se movet, subjicit se principali agenti solam ministri liberam et seriam applicationem moventem membra ad operandum sacrum ritum præcipienti; intendit facere quod facit Ecclesia, cum illud revera faciat, et prudens faciat, et ex officio requisitus faciat. Ergo qualiscumque aliunde sit illius occulta intentionis perversitas, sacramentum peraget : nec illius fructu suscipiens, modo devote accedat, carebit.

Idem etiam colligo ex iis, quæ supra quæst. 60. art. 7. ad 3. tradit, quamvis locum illum nobis adversarii opponant; ita eo loci habet : « Ille qui corrupte verba sacramentalia profert, si hoc ex industria facit, non videtur intendere facere quod facit Ecclesia, et ita non videtur perfici sacramen-

tum.» Qui locus quomodo faveat adversariis, ægre probabit, qui evacuatis præjudiciis rem perpenderit. Etenim qui corrupte verba formæ prudens profert, si hoc ex industria facit, manifeste ludit, et ludum suum exterius manifestat. Ergo non intendit facere quod facit Ecclesia, qui libere aliud facit. quam faciat Ecclesia. Ergo qui e contra verba incorrupte profert, facere intendit quod facit Ecclesia, cum reipsa quod Ecclesia facit, ipse serio et accurate faciat.

Major apparet difficultas in eo, quod S. Doctor quæst. 68. art. 7. ad 2. docet, quatenus ait : « Quod si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus : si tamen hoc non constaret, esset dicendum, Si non es baptizatus, ego te baptizo.» Atqui, ut supra dicebamus, non minus requiritur in ministrante intentio perficiendi sacramentum, quam in suscipiente intentio illud recipiendi. Ergo in casu quo minister baptizans intentionem retineret suam, baptisma foret saltem sub conditione iterandum.

Verum ex dictis facillime explicatur, interprete S. Thoma, ille D. Thomæ locus ; quid enim certius, quam in suscipiente desiderari intentionem ? Unde peræque certum est, adultum vera intentione carentem esse rebaptizandum, ut contingit quando baptizatus ignorat ritum illum in Ecclesia religiosum haberi ; vel quando oppositam intentionem aperte et forinsecus demonstrat, aut certe ex modo agendi in actu exercito extrinsecus subindicat. Quin potius inde instauro argumentum : rebaptizandus est adultus, quando illi deest intentio suscipiendi sacramentum : ergo e contra non est rebaptizandus quando habet intentionem suscipiendi sacramentum: atqui qui libere accedit ad sacramentum, sacramque cæremoniam serio recipit, habet intentionem sacramentum recipiendi ; non enim illud libere reciperet, nisi recipere intenderet. Ergo qui serio et libere ad sacramentum accedit, quidquid intus sua perversitate prætendat, verum accipit sacramentum, nec est rebaptizandus.

Confirmatur efficaciter, et mens Angelici Doctoris planius elucidatur. Ex D. Thoma, qui vi propulsi ad sacramentum Baptismatis accedunt, in quibus dubio procul non est Christi intentioni sese conformans intentio, tamen si perversam intentionem non exerant, sed serio sacrum ritum sibi notum accipiant, non quidem rem, fructumque sacramenti, sacramentum tamen revera accipiunt. « Si sit coactio sufficiens (inquit D. Thomas in 4. dist. 6. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 3.) ita quod principium sit ex toto extra, nihil conferente vim passo, ut cum aliquis reclamans immergitur violenter, tunc talis nec sacramentum suscipit, nec rem sacramenti : si autem sit coactio inducens, sicut minis vel flagellis, ita quod baptizatus potius eligat baptismum suscipere, quam talia pati, tunc suscipit sacramentum, non rem sacramenti.» Idem repetit in 4. *ad Annibaldum*, dist. 6. quæst. unica art. 2. quæstiunc. 2. Ex quibus sic instauratur ratio pro nostra sententia.

Si nulla suscipientis occulte intentionem suam retinentis malitia obstare potest, quominus sacramentum revera suscipiat, qui cum possit exterius obsistere, non tamen resistit (nam qui vi, et flagellorum aliorumve suppliciorum uno metu adactus ad baptismum accedit, procul dubio suam intentionem retinet, cum baptismum sola temporalis periculi declinandi gratia intus invitus, intus reluctans recipiat) ; si, inquam, intentionis retentio non impedit quominus suscipiens vi ad baptismum impulsus sufficienter intendat quod facit Ecclesia, sibi fieri ; quomodo minister, qui vel vi, vel commodis, vel promissis, vel considerationibus humanis et politicis serviens ritum sacrum serio peragit, perversa occultæ intentionis voluntate sacramenti valorem evacuabit, et ad nihilum rediget ? cum juxta certissimam Aristotelis, et D. Thomæ sententiam ab omnibus receptam, a nobisque, dum de actibus humanis ageremus, demonstratam, quæ a concupiscentia procedunt longe magis voluntaria iis sint, quæ ad extorquente metu proficiscuntur.

Neque dices eumdem S. Præceptorem q. 68. art. 7. exigere sinceram id suscipiente, et non simulatam intentionem : non itaque id dicas, ibi enim manifeste loquitur D. Thomas de intentione ad rem, effectumque præcipuum sacramenti, gratiam scilicet recipiendam necessaria, ut ex ratione, quam in corpore articuli profert, perspicuum est, sic enim discurrit : « Respondeo dicendum, quod per baptismum aliquis moritur veteri vitæ peccati, et incipit quamdam vitæ novitatem... Et ideo sicut ad hoc, quod homo moriatur veteri vitæ, requiritur secundum Augustinum in habente usum liberi arbitrii, voluntas, qua eum veteris vitæ pœniteat ; ita re-

quiritur voluntas, qua intendat vitæ novitatem, cujus principium est ipsa susceptio sacramenti ; et ideo ex parte baptizati requiritur voluntas, seu intentio suscipiendi sacramentum.» Si autem eo loci de intentione ad integritatem sacramenti necessaria loqueretur, nisi prorsus efficeret, cum secundum omnes omnino theologos baptismus ficta præparatione, subindeque sine veteris vitæ pœnitentia, sine vitæ novitate susceptus, integer, validusque censeatur. Ergo manifeste ibi de intentione ad baptismi gratiam percipiendam S. Doctor sermonem habet. Quod non minus aperte in responsione ad primum declarat his verbis : « In justificatione, quæ fit per baptismum, non est passio coacta, sed voluntaria : et ideo requiritur intentio recipiendi id, quod ei datur.» Justificatio autem, quæ fit per baptismum, nihil aliud profecto est, quam gratia, et sanctitas, quam Deus baptizato rite parato largitur, quæve potissimus est baptismi, et omnium sacramentorum effectus.

§ VII.

Multiplici rationum momento eadem sententia suadetur.

Quia sacri Doctores, a quorum auctoritate hactenus argumentati sumus, non nisi gravissimis permoti rationibus hanc sententiam docuerunt, plures etiam inter eorum verba proferenda et ponderanda rationes attigimus quibus satis, superque demonstrata videtur hæc assertio : operæ tamen pretium visum est aliquot efficaciores seligere rationes, quibus docilis, ni fallor, animus persuadebitur.

Prima ratio, a valore Baptismi ab infidelibus collati.

Primum igitur argumentor ab uno principio apud omnes omnino Catholicos recepto, in hunc modum : Nullus dubitat, quin baptismus valide possit ab infidelibus, hæreticis nimirum, Judæis, et Ethnicis celebrari, ut cum Ecclesia speculatione ultima dissertationis superioris monstravimus. Atqui infideles illi, saltem Judæi et pagani, licet possint velle peragere ritus illos, quos vident in Christianismo peragi, nunquam tamen habent voluntatem conformandi se intentioni Christi : quomodo enim Judæus, qui nec sacramentum esse baptismum credit, sed sacrilegam superstitionem, nec Christum potuisse instituere sacramenta putat, censetque Ecclesiam esse congregationem impietatis, et baptismum supra corporis meram lotionem non addere nisi ludibrium, potest expressam, formalem, vel virtualem faciendi quod fecit Christus, et intendit Ecclesia intentionem habere? Intentio enim est actus efficax voluntatis ex amore finis in mediorum electionem prorumpens : quomodo ergo efficaciter potest intendere sacramentum conferre, et ex illa voluntate ad opus externum se accingere, qui sacramentum non agnoscit, sed pernegat? Certe cum voluntas sit potentia cæca ductum prælucentis rationis sequens, sicut incognita velle nequit, ita ea, quibus non assentitur intellectus, non potest efficaciter velle, cum firmitas voluntatis uni judicii assensus firmitati innixa sit. Unde constans est, infidelem illum nihil aliud prorsus intendere, nec in sensu composito suæ infidelitatis posse intendere, quam ritum illum externum celebrare, quem scit apud Christianos haberi religiosum et sacrum. Ergo de ministro in speciem Catholico, et in Ecclesia Catholica celebrante, quamlibet intrinsecus impius, intrinsecus infidelis, intrinsecus lupus rapax et mysteriorum derisor, imo et atheus sit, sine dubio dicendum est, validum sacramentum conficere, quod rogatus serio peragit, et vi potestatis et officii, quod exercet, libere facit, quantumvis intentionem suam retinere vel iniquitate, vel interiori infidelitate moliatur.

Quare hinc duæ sunt repugnantes in pravo illo ministro voluntates ; nam et cordis perversitate non vult, vel non vellet facere quod facit Ecclesia, et Christus instituit; et tamen mentitur iniquitas sibi : nam ut tempori, rebusque suis serviat, id facere vult, quod facit Ecclesia, cum illud revera faciat, et nihil faciendorum serio et accurate non observat. Hujus duplicis secum pugnantis voluntatis exemplum cernere est in iis, quæ fiunt ex metu ; puta cum mercator ingruente tempestate, quas amat retinere merces, eas projicere vult ne pereat. Idem etiam in peccatoribus illis claret, qui Deum offendere se nolle, sed uni luxuriæ indulgere velle se aiunt ; et tamen Deum offendere hoc ipso volunt, quod scelera, quibus Deus offenditur, libere perpetrant. Ita in proposito perversus ille minister intentionem retinens suam, et non vult facere quod facit Ecclesia

velletque sacramenti fructum a suscipiente non percipi; et tamen revera velle convincitur hoc ipso, quod ea, quæ Christus instituit, libere, subindeque voluntarie facit. Unde non minus sibi contradicit, quam sibi repugnaret ille artifex, qui materiam et formam entis artificialis libere applicaret, et nollet tamen opus artificiale inde consurgere; quamve sibi Medicus ille adversaretur qui congruam et salutiferam adhibere vellet medicinam, ægrotum tamen non sanari averet, sed occidi. Certe cum facta meliori modo declarent animum, quam verba, ut jura omnia clamant, et ex se patet, quia factum liberum non potest esse sine voluntate faciendi; manifeste relinquitur, eum intentionem faciendi quod facit Ecclesia, sufficientem habere, qui reapse facit quod facit Ecclesia, facit prudens, facit requisitus, facit ex eo, quo in Republica Christiana perfungitur officio.

Secunda ratio, ab institutione Christi.

Cum Christus sacramentorum valorem independenter a ministri intentionis perversitate instituere potuerit, sicut independenter ab ejus sanctitate et fide ea valida secundum omnes esse voluit, efficaciter assertionem nostram probaverimus, si institutionem Christi nostræ favere sententiæ ostendamus. Id autem sic ostendimus : Christus Dominus sacramenta humano modo in Republica Christiana peragenda esse instituit, cum Christianismus non Angelorum, sed hominum cœtus sit : ergo eo modo voluit sacra ministeria peragi, quo ministeria ordinaria in Rebuspublicis valide exerceri solemne est, ut Christiana societas visibilis, et Hierarchia aspectabilis, firma, securaque consisteret. Atqui in Republica bene ordinata ad valorem actuum, contractuum, processuum, functionumque judicarum, sicut non sufficit actio ludicre aut joculariter facta, ita sufficiens omnino est actio serio cum formulis solitis a Reipublicæ designato ministro confecta. V. g., cum notarius tabulam ludicre conficit, vel eo fine instrumentum delineat, ut tyronem quomodo instituenda sit tabula doceat, utique nihil validum efficit, quia ut Reipublicæ administer non agit. At vero si rogatus a partibus, prudens et sciens quod rogatur, instrumentum exaret, quamvis deinde retentam intentionem suam reclamet, validum actum effecit tamen, quia illum ut Reipublicæ vicibus fungens serio operatus est. Judex similiter, qui joculariter in mensa inter cachinnos et pocula sententiam ediceret, nihil prorsus efficeret. At vero dum sedens pro tribunali, cunctis auscultantibus, voce gravi, vultu et habitu magistrali serio sententiam pronuntiat, validum decretum efficit, quidquid interius privata voluntate et intentione concupiscat.

Ergo similiter in Republica Christiana, licet qui sacramenta joculariter perageret, ministrum Ecclesiæ non ageret, sed mimum subindeque nihil efficere, sed facientes irrisorie imitaretur, vel potius effingeret, et ementiretur; attamen dum serio quæ Christus instituit et Ecclesia facit, operatur, tunc ut minister Ecclesiæ agit, subindeque integrum sacramentum conficit hoc ipso, quod in officio illo constitutus et postulatus facit, et aliter se agere nec significat, nec ex modo agendi apparet; cum postulantis intentionem sequi illum in moralibus necesse sit, quisquis ei volens obsequitur; et in humanis (quibus ecclesiastica munia superstructa sunt) ille semper ut minister, et ex officio agere censeatur, qui quæ muneris sui sunt, serio implet, quidquid ille alio spectans cogitet, et quæcumque tandem illum intentio pulset. Quod supra exemplis servorum heri nomine serio, sed reluctante voluntate vendentium, et procuratoris Regis absentis nomine contractum invito licet animo ineuntis, et omnibus humanæ vitæ officiis explicuimus.

Id etiam amplius illustrat quidam recentior Theologus exemplo Aman, qui licet Mardochæum humili illo obsequio, ad quod Regis imperio adactus est, honore afficere non intenderet, revera tamen intentio Regis Mardochæum honorare volentis, repugnante Amani intentione, minime deperibat. Nec potest dici hoc ideo esse, quia hæc honoris signa, utpote speculativa, non egebant intentione, qua vim significandi obtinerent : non, inquam, potest id dici; etenim externa illa honoris exhibitio tam ad jocum et irrisionem, quam ad cultum et observantiam referri poterat, nec nisi ex intentione serio agentis et reverentiam in actu exercito significantis dignosci, determinarique poterat. Sed quia Mardochæus hanc reverentiam Amano serio, et ut minister Regis deferebat, etiamsi contrarium ipse vellet, ipse sentiret, non poterat honorem a Rege intentum non impendere. Ergo similiter Sacerdos, quidquid intus prava sua intentione pervelit, si

tamen illud exterius serio peragit, quod scit a se ministri nomine requiri, intentionem Christi et Ecclesiæ perversitate occulta non impedit, nisi internam simulationem in opus externum fundat.

Tertia ratio, a consuetudine Ecclesiæ.

Consuetudo Ecclesiæ Catholicæ, ut docet D. Thomas, est in omnibus æmulanda ; unde illud Augustini lib. 2. *de Baptismo* cap. 9. : « Consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum, et hæc sola opponebatur inducere volentibus novitatem. » Et lib. 7. cap. 53. : « Id solum secura voce asserere tutum est, quod in gubernatione Domini Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi universalis Ecclesiæ consensione roboratum est. » Atqui nunquam talis fuit in Ecclesia Catholica consuetudo, ut iterum sacris Baptismatis fontibus intingerentur fideles ob unam ministri occultam intentionis retentionem, vel malignæ intintis intus conceptæ, nec foris patentis perversitatem, modo tam minister, quam initiatus serio et prudenter egerit quidquid in Ecclesia Christi fieri solet.

Sæpe quidem a summis Pontificibus, et sacris Conciliis statutum est, Baptismata dubia et suspecta iterari oportere, qualia esse dixerunt, quorum non inveniebantur notissimi testes, ut patet ex Concilio Carthaginiensi V. cap. 6. Zacharias etiam Papa epist. 11. ad Bonifacium, quæ habetur tom. 1. *Conciliorum*, decrevit Baptismum illis repetendum esse, qui ab hæreticis non baptizantibus in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti eum accepissent. Denique omni ætate diligenter et accurate quæsitum est, utrum congrua materia, solitaque forma adhibita fuerit, ejusque rei testes haberentur locupletes ? At de occulta intentione malitiose retenta a ministris alioquin serio et prudenter agentibus, nunquam et nusquam inquisiverunt Ecclesiæ Antistites, vel sacra Concilia, quamvis gravissimas de illa impiorum ministrorum perversa retentioni dubitandi rationes habuerint. Cum enim constet, multos esse ministros sceleratos, qui mysteria Religionis intus odio prosequuntur, parum proinde de intentione curantes, gravis subest recteque fundata suspicio parum illos de intentione semper habenda, omittenda, vel retinenda esse sollicitos ; imo monstro simile foret, si non hanc impietatem suam usu sæpissime frequentarent, cum nullo fidei, vel pietatis obice a retinenda intentione prohibeantur. Et tamen nunquam Ecclesiæ Præsules sciscitati sunt, nunquam sciscitandum Concilia præcepere, utrum constaret de non retenta illa intentione ; nunquam venit in suspicionem eorum intentio, qui et sacramenta, et religionem nedum irrident, sed etiam execrantur. Quin potius quibusdam de valore Baptismi a modernis hæreticis a fide defectionem non raro impietatis accessione cumulantibus collati subdubitantibus, et Baptismum sub conditione iterandum censentibus, omni iteratione interdixerunt concili aprovincialia supra laudata ; quia sufficit, inquiunt, hæreticos in cœtu publico cum formulis a Christo institutis, et in Ecclesia usitatis baptizasse.

Ergo juxta mores Ecclesiæ sacramenta illa valida censenda sunt, quæ serio a ministris, materiebus et formis usitatis, servandis servatis peracta sunt, tametsi retentione aut perversitate intentionis sacramenta irrita facere, et ad nihilum redigere malitiose voluerint. Ac proinde floccifaciendæ sunt illæ perversorum ministrorum declarationes, qui post peractos serio ritus in illis officiis, quibus in Republica Christiana perfungebantur, postea nihil se conficere voluisse dictitant. Ex consuetudine enim Ecclesiæ manifestissime liquet, nunquam ad valorem sacramentorum aliam intentionem, sicut nec aliam fidem, quæ intentionem dirigat, Ecclesiæ Præsules desiderasse, præter illam Ecclesiæ, quæ facto ipso serio peracto, et verbis formæ prudenter pronuntiatis continetur.

Hac de causa olim Patres in controversia Donatistarum asserentium nullum esse collatum extra Ecclesiam baptismum, de debita ministri intentione nihil disputarunt, an scilicet adfuerit, vel abfuerit, id solum curantes, ut materia et forma observari solita rite et serio fuerit ab infidelibus, quidquid tandem intendentibus, applicata. Hac etiam de causa Romani Antistites interrogati, an baptizati a paganis vel Judæis essent rebaptizandi, responderunt non esse repetendum baptisma, si adhibita esset aqua naturalis, et servata forma Ecclesiæ usu consecrata, de occulta ministri intentione nihil solliciti. Hæc pariter de causa non solent fideles perquirere ministros sanctissimos, in quibus nulla hærere potest suspicio, ne per malitiam sacramenta evacuent ; sed ad omnes indiscriminatim pro

pueris baptizandis, pro clericis ordinandis confugiunt, rati per malos ministros serio, et ex officio operantes bona perfici sacramenta, privatamque eorum malitiam illis quidem officere, suscipientibus tamen nihil gratiæ detrahere. Hac denique de causa ob similem aliquam ministrorum declarationem in tota quam late patet Ecclesiastica historia nunquam legitur aliquem alicubi jussu Prælatorum iterum baptizatum, iterum ordinatum, vel connubium aliquod fuisse dissolutum.

Ultima ratio ab inconvenientibus.

Denique argumentor ab infinitis, et immedicabilibus oppositæ sententiæ inconvenientibus. Si perversa intentionis occultæ retentione perverti, irritarique sacramenta possent, misera plane, et miseranda foret Christiani populi conditio. Supponamus enim (quod non ita pridem in Galliis accidisse multi dicunt) Sacerdotem curæ animarum præfectum, et populosæ civitatis Pastorem in pueris baptizandis, pœnitentibus absolvendis, fidelibus divino Eucharistiæ cibo pascendis intentionis occulta retentione nolle sacramenta intus peragere, quæ tamen serio administrat; si vera est adversariorum sententia, et innumeri pueri decedentes post susceptum baptismum Deo æternum carebunt, et nullus peccator absolvetur, et nullus fidelis cibo cœlesti reficietur : denique, quod horrendum dictu est, et ex adversa sententia necessario, consequitur tamen, nulla erunt in ipla Ecclesia Christiana et Catholica sacramenta. Et cum id possit per ministrorum improbitatem contingere, dubii semper erimus et penduli, utrum tandem ex animo necne Sacerdotes nobis sacramenta contulerint.

At enim, inquies, casus est de raro contingentibus. Id ego libenter crediderim, libentius optarim, et utinam res ita sit, utinam his corruptissimis temporibus nullus metuendi locus esse videatur, nimis illi frequenter casus ne accidant. Verum enim vero etsi factum rarum esse concedamus, et ita rarum, ut unoquoque sæculo semel tantum accidat, non deerit tamen justa anxietatis, et sollicitudinis causa. Etenim ab illo impio Sacerdote intentionem suam retinente et corrumpente poterit puer ille baptizari, qui Presbyter, et decursu temporis Episcopus evadat; qui amplæ diœcesi præpositus diuturno annorum curriculo maximam Sacerdotum partem Ordinibus initiet, et totum paulatim Clerum renovet; quid inde? Illud sane deplorandum, nulla in amplo protensæ diœcesis tractu sacramenta peragi, neminem baptizari, neminem absolvi, neminem sacra Eucharistia pasci, neminem ordinari; sacramenta quippe sine Sacerdotibus non celebrantur, nec fiunt sine vero Episcopo Sacerdotes, nec verus potest esse Episcopus, qui non fuerit baptizatus.

Supplebit, inquies rursum, sua providentia Deus; succurretque periclitanti Ecclesiæ mediis opportunis, qui rebus etiam quotidianis insolita, et insperata remedia parat. O dictum bene! Si ad providentiam Dei recurrendum dicis, cur non potius dixerim providisse Deum, ne id unquam ministrorum malitia posset obvenire? Cum certum sit, quod sicut Christus noluit ut sacramentorum valor a ministri sanctimonia penderet, ita potuit instituere, ut nulla ministri intentionem retinentis iniquitate sacramentum annullaretur, ut sic et magis virtus sua splenderet, et melius fidelium paci consuleretur, et infinita mala præcluderentur, quæ alioquin ministrorum improbitate fuerint exortura.

His bene addit Salmeron, quod si perversi ministri intentione retenta sacramenti valor evanescit, liberum erit dubitare de omnibus, qui baptizantur, vel absolvuntur, vel qui sanctissimum Christi corpus in Eucharistia adorant et recipiunt, num vere baptizati, vere absoluti, vere Christi corpore refecti sint, et an rite consecratam hostiam venerentur; quin et an ulli sint diaconi, presbyteri, episcopi, atque ita de tota ecclesiastica hierarchia, atque adeo de tota Ecclesia dubitare cogeretur. « Per hanc ergo doctrinam (verba sunt Salmeronis, quæ notentur dignissima) redderetur nobis Ecclesia invisibilis, imaginaria, et mathematica, et misera Christiani populi conditio; quia Christianus propter defectum intentionis ministri nunquam certus esse potest de baptismo, absolutione, et ordinatione. Atque hac ratione in infinitum posset procedi, et omnia essent in dubium revocanda, et Academici omnes, et nutantes redderentur. »

Ergo adversa sententia tam incommoda, tam molestissimæ sollicitudinis plena non videtur suavi Christi sacramentorum auctoris providentiæ consentanea. Maxime quia per illam non solum fidelium paci, non solum

Ecclesiasticæ Hierarchiæ ordini et tranquillitati, sed etiam familiarum et conjugiorum quieti turbatio gravissima imminet. Cum enim in sacramento matrimonii partes contrahentes sint ministri, si intentionis privata retentio sacramentum annullet, dubia erunt quamplurima matrimonia. Nam alterutram partium, et interdum utramque parentum, quibus reluctari non audent, imperio contrahere matrimonium notum est, de quarum proinde sincera intentione dubitare sine temeritate possumus. Imo adolescens, ut parentibus morem gerat, cum ea contrahens, quam non amat, si adversa opinione imbutus intentionem retineat, aliudque in pectore claudat, quam lingua promat, poterit deinde fugere, et alibi cum alia valide matrimonio jungi : quo semel admisso (non admitti vero non potest, si vera est adversariorum doctrina) omnia susque deque miscebuntur, et iterandorum matrimoniorum nullus erit finis. Et tamen nunquam, vel nusquam hactenus in Ecclesia sub cœlo tota ob unam intentionis retentionem ullum prorsus matrimonium dissolutum est, vel sub conditione iteratum. Et quidem ita Christum Dominum instituisse sensit Ecclesia, ut valida esse tum sacramenta quævis censeremus, cum a ministris prudentibus serio peracta esse constat.

§ VIII.

Convelluntur oppositæ sententiæ fundamenta.

Non desunt, ut verum fatear, plures cum nostrates, tum aliarum Scholarum Theologi existimantes, ad valorem sacramenti non sufficere intentionem ritus externi, qui Christianis religiosus est; sed requiri insuper intentionem intus se intentioni Christi conformantem, ita ut si minister malitia sua intentionem illam retineat, quantumvis advertenter et serio operetur, sacramentum inane reddetur et nullum. Ad triplicem porro classem suas probationes reducunt. Nituntur enim primum auctoritate Conciliorum Florentini et Tridentini sæpe memorata, deinde nonnullis S. Thomæ locis suam fulcire sententiam satagunt, demum quibusdam petitis a ratione argumentis permoventur. Verum quia mentem Conciliorum aperte, ni fallor, nobis non adversari demonstramus D. etiam Thomas, quam nobis faveat evicimus, nec quidquam afferunt adversarii quod non occupaverimus ; reliquum est, ut rationes, quibus innituntur, refellamus.

Objicies ergo : Ex ipsa sacramentorum institutione colligendum videtur, intentionem eam in ministro requiri, quæ sacrum ritum sacramentaliter perficere velit. Etenim cum Salvator Joan. xx. Apostolis, eorumque successoribus remittendorum peccatorum contulit potestatem, judices illos constituit, et proferendæ sententiæ eis auctoritatem contulit. Atqui offensam non remittit, qui eam remittere non vult; et sententia a judice sine interiori intentione prolata invalida est. Ergo ad valorem sacramenti non sufficit in ministro intentio faciendi ritum externum, nisi adsit intentio sacramentum juxta Christi voluntatem celebrandi.

Confirmatur : In institutione Eucharistiæ ministris præcepit Christus, ut illam in sui commemorationem peragerent; non possunt autem in Christi commemorationem agere, qui sine intentione conformante se intentioni Christi Missam celebrant. Ad perficiendum etiam Extremæ Unctionis sacramentum præcipit Jacobus cap. v. inducere Presbyteros Ecclesiæ, qui orent super infirmum : sine intentione autem præfata nequit ulla oratio fundi, nec potest pro aliquo quis orare, quod non desiderat; nec desiderare, quod non intendit ? Denique matrimonium sine partium consensu invalidum esse omnes fatentur ; at consentire quomodo potest, qui initum matrimonium non intendit. Ergo ad sacramentorum veritatem desideratur in ministro intentio, qua se Christi et Ecclesiæ intentioni sincere conformet.

Respondeo his rationibus juvari magis sententiam nostram, quam infirmari. Etenim sententia judicis sedentis pro tribunali serio prolata rata habetur, et valida est, quidquid judex interius moliatur, aut intendat; et velle absolvere reum ille convincitur, qui quamvis interius reluctetur, absolutoriam tamen sententiam serio profert, maxime si judex sit superioris judicis instrumentum, ut contingit in sacramentis, cujus auctoritate sententiam proferre duntaxat habeat ; nec alia de causa subalterni judicis voluntas desideretur, quam ut quid agendum sit, judicio discernat, et voluntate deliberata, quæ sine vera intentione esse non potest, quod agendum est peragat. In Christi etiam commemorationem facit, qui quod

a Christo institutum est, libere serioque observat, non enim voluntarie faceret quod faciendum Christus imperavit, nisi illud sibi faciendum proponeret, seu, quod idem est, vere intenderet. Nomine etiam Ecclesiæ super infirmum orat, qui orationes ab Ecclesia præscriptas advertenter et attente fundit. Matrimonium etiam ratum habetur, quod verbis consensum clare exprimentibus et libere prolatis celebratum est, quamlibet partes intrinsecus renitantur, ut tam multis toto dissertationis decursu monstratum est. Unde in hoc hallucinantur adversarii, quod intentionem faciendi quod facit Ecclesia, et faciendum Christus jussit, cum intentione se conformante intentioni Christi et Ecclesiæ confundunt; quod duplicem in perverso ministro secum pugnantem intentionem non discernunt; et quod supponunt negare nos, non exigi intentionem faciendi quod facit Ecclesia, quam tamen ita a ministro serio operante individuam esse censemus, ut intentionem faciendi quod facit Ecclesia non habere eum non posse contendamus, qui quod facit Ecclesia libere facit; nec illam suam intentionem necessitate suppositionis necessariam posse privatam aliam perversæ voluntatis intentionem extinguere.

Sed dices : Si sacramenta non sunt iteranda, quantumvis minister dicat se intentionem retinuisse suam, poterit quis hac doctrina persuasus intentionem suam in sacramentorum administratione retinere. Ergo nostra doctrina non est tuta, quippe quæ ad impietatem aditum pandit, et ad sacrilegia viam sternit.

Respondeo id minime sequi, nec periculum illud ex nostra doctrina, sed potius ex adversa imminere. Etenim vel minister est probus et pius, vel improbus et impius. Si probus, intentionem ex ea retinere suam prohibebitur, quod sciat ministrum Christi et Ecclesiæ intentioni sese minime conformantem gravissime peccare, cum boni dispensatoris munus sit fidelem Domino operam præstare, nec aliud animo privatim intendere, quam quod Domino cordis scrutatori gratum et acceptum esse cognoverit. Si vero minister improbus fuerit profecto de retinenda intentione non cogitabit, qui persuasum habuerit perversa illa intentionis retentione nullatenus sacramentum impeditum, vel frustratum iri. Sin contra crediderit, intentionis retentione posse se suscipienti, qui sibi fortassis hostis est, officere, ad retinendam intentionem suam, propriis ut cupiditatibus serviat, facilius tentabitur, et proclivius allicietur, qui hoc uno tandem modo non mediocrem poterit de inimico vindictam sumere. In hoc ergo theologorum opinantium conflictu utrinque pro lege pugnatur, hinc ut conciliis intentionem præcipientibus ministri pareant, illinc ut iisdem conciliis baptismum iterari prohibentibus obsequantur; hinc baptismi necessitas, istinc urget periculum sacrilegii. Sed illud porro temperamentum tutius, salvo meliori judicio, videtur, quo fit ut ministri intentionem nunquam retinere suam, vel de ea retinenda non cogitare convincantur; boni, ne in peccatum incidant; mali, in vanum ne laborent. Et hoc unum, nisi meus me fallit animus, emolumentum ex hac nostra sententia elicimus et reportamus.

Instabis : Sæpe diximus, et in dissertatione de probabilitate omni genere argumentorum demonstravimus in moralibus, in re potissimum sacramentaria, non ab hominum opinationibus, sed ab una Christi institutione pendente, sectanda esse tutiora, et a peccandi periculo remotiora. Atqui opposita sententia est tutior, et a peccandi periculo remotior qui eam sequitur; non enim peccat qui intentioni Christi se conformat. Ergo opposita sententia nostræ est anteponenda.

Respondeo hoc argumentum mera æquivocatione laborare, eodemque vitio infici, ac si in favorem Donatistarum sic quispiam argumentaretur : In moralibus, et in re maxime sacramentaria sectanda sunt tutiora, et a peccandi periculo remotiora. Atqui sententia Donatistarum asserentium ad sacramenti integritatem fidem et sanctimoniam desiderari, est tutior, et a peccandi periculo remotior qui eam sequitur : non enim peccat qui cum fide et sanctitate sacramenta ministrat. Ergo sententia Donatistarum est anteponenda. Viden' similis formæ sophisma, et quod in nos adversarii telum intorquent, in ipsos manifeste retorqueri.

Dicendum ergo, oppositam sententiam non solum non esse tutam, sed etiam certo peccandi periculo esse obnoxiam. Ad cujus evidentiam considerandum est, duo ab opposita sententia affirmari; non solum enim ait teneri ministros in omni intentione sua Christi sese et Ecclesiæ intentioni conformare, sed ita teneri addit, ut si malitia sua intentionem retinere suam nitantur, sacramentum irritum faciant, quod proinde est

de integro repetendum. Quatenus dicit teneri ex præcepto ministros nihil privatim intendere, quod non sit intentioni Christi consentaneum, verum utique dicit, sed nihil singulare tradit; de hoc enim nulla est, aut fuit unquam inter theologos vel Christianos controversia : quatenus vero addit, non solum ad id ministros ex præcepto obligari, sed etiam illi præcepto intus repugnantes sacramenta annullare, ac proinde baptizatos ab eis iterum baptizandos, ordinatos iterum ordinandos, absolutos iterum absolvendos; singulare quidem aliquid affert illa sententia, sed illud a peccato immune, et ab iteratorum sacramentorum sacrilegio remotius esse, nemo, qui terminos penetraverit, affirmaverit. Ab hoc vero periculo remotissima est nostra sententia, quæ intentione faciendi quod facit Ecclesia, rebus et verbis solitis serio adhibitis sufficienter expressa contenta est, illud Cypriani, vel auctoris sermonis *de Ablutione pedum*, præ oculis habens : « Baptismum repeti Ecclesiasticæ prohibent regulæ, et semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere; quia contumelia esset Spiritus sancti, si evacuari posset quod ille sanctificat; vel alia sanctificatio emendaret, quod semel ille statuit et confirmat. »

REFLEXIO.

Hunc in primis ex hactenus dictis fructum, lector optime, reportes pervelim, ut a censoriis severitatis notis orthodoxis catholicissimorum doctorum sententiis inurendis, et a carpendorum aliorum pruritu nonnullis tam inique familiari abstineas. Hujus salutaris moniti alibi traditi, hic recolendi occasionem libens nanciscor ob intolerandas quorumdam hac in controversia recentiorum censuras, quibus hactenus confirmatam sententiam, tot auctoritatum et rationum momentis munitam plectunt, quam ut erroneam, vel certe ut temerariam non satis sobrie, et vix statum quæstionis pervadentes, tamen proscribunt. Ob illud arrogatæ sibi alios damnandi potestatis, soli Ecclesiæ Catholicæ eximiæ, vitium, cum quidam recentior theologus, turbis inter fideles ob quemdam nefarium sacerdotem, qui nullum se sacramentum conficere velle declararat, excitatis consulturus, hanc nostram sententiam sibi longe verissimam exposuisset, et discipulos docuisset; in ipsum continuo semidoctorum vulgus insurgere, clamitare, queritari, vociferari assertionem novam ex impuris Lutheri cineribus apud Catholicos suscitari. Qui quantum in Ecclesiastica doctrina peregrini sint satis monstrarunt, nec præ oculis habuerunt præclaram illam Augustini sententiam, quam nobis lib. *de Unitate Ecclesiæ*, cap. 5. Doctor sanctissimus reliquit, et his verbis expressit : « Nemo est turpi nota insigniendus, nisi prius manifestissimis documentis probetur, ad eum merito notam illam pertinere. » Certe si non ferendæ temeritatis reus est, qui tantum hoc crimen, quale hæresis est, in alterum sine probationum « manifestissimis documentis » confert; nemo non videt quam comprimenda illa audacia sit, quæ sententiam a viris Catholicis ante et post concilium Tridentinum traditam, auctoritatibus Patrum, gravissimorumque theologorum omni exceptione melioribus judiciis, et rationum momentis ad demonstrationis evidentiam accedentibus munitam, hæreticam confidenter appellant. In ferendis ergo judiciis purus esto, lector, et integer, atque a præjudicatis, vel olim non satis fortassis attente ebibitis opinationibus exutus, ut purius veritas patescat et certius. Et hic sit primus hujus dissertationis fructus.

Alterum ex hac etiam dissertatione fructum elicere est. Solliciti sunt nonnulli, et superstiosa ferme anxietate exeduntur, ne perversorum ministrorum retenta intentione sacramentis illis vacui sint, quibus in facie Ecclesiæ omnibus servandis serio riteque servantis initiati sunt; et in vacuum gratiam sacramenti receperint, eamque ad nihilum vitæ suæ pravitate redegerint, non formidant, et trepidantes ubi non est timor, hic ubi opus est, non verentur, illic ubi nihil opus est, ibi verentur. De suscepto Baptismo anxii sunt, de ostendendo operibus bonis baptismo parvipendunt.

Et sane attenta baptismi dignitate, plenitudine, affectum suo infra loco ordine referendorum beatissima copia, quis crederet hujus corruptissimi ævi Christianos esse baptizatos, in quibus nullus baptismatis fructus apparet? Manet quidem in illis character, quia nulla criminum, flagitiorumque litura deleri potest; at certe non nisi ad augendum illorum crimen, ad augendam eorum infelicitatem manet. Nam quo major est Baptismi gratia, quo major de suscepto baptismo securitas, quo celsior

divini, in quem assumpti sunt, status est dignitas, quo fœcundior primi sacramenti ubertas, eo detestabilior est Christianus, qui violata baptismi sanctitate infra infideles se dejicit, et peccatorum granditate et frequentia in statum decidit longe miseriorem, quam sit Turcarum aut infidelium conditio.

Christianismus est status innocentiæ et sanctitatis in baptismo largissime a Deo diffusæ, et a baptizatis promissæ : et quid aliud sunt Christiani nostri, quam totius iniquitatis et nequitiæ professores, in opprobrium sacramentorum nati, et sponsionis et fidei fractores nefandissimi? Nam mala incessabiliter malis addunt, peccata peccatis cumulant, et apponentes iniquitatem super iniquitatem, ex eis nominis celebritatem captant, quæ celari, et sempiterno, si fieri posset, silentio obrui oporteret. Hic jam est cursus rerum, hæc inducta apud pseudochristianos lex, ut honesti, honestaque jaceant. Tempora periculosa non instant, sed exstant, quibus vitiis nomen virtutis imponitur, et fraude, circumventione, et iniquitate inundante super terram, fornicationis culpa festiva jocantis animi licentia dictitatur ; adulterium, quod in gravissimis sceleribus semper fuit, fortunatioris loco sortis habetur; simulatio et fallacia virtus aulica existimatur, impietas ingenii firmitati, juramentum et blasphemiarum audacia venustati sermonis, præstigiæ et mendacia negotiandi peritiæ, comessationes vitæ honestati, perpetui ludi insania urbanitati, impunitatis licentia effrænis felicitati, usuræ et simoniæ artes prudentiæ adscribi, imputarique solent.

De christianitatis suscepto charactere veremur, de extincta Christianismi sanctitate nihil trepidamus. Per baptismum deletur peccatum originale, et tamen omnes naturæ corruptæ fæces, omnes primigenii peccati sordes in Christianorum operibus gravissime olent. « Per baptismum, » inquit Augustinus lib. 1. *de Pecc. mer.* cap. 21 « id agitur, ut evacuetur caro peccati : evacuatur autem, non ut concupiscentia innata repente absumatur, et non sit ; sed ne obsit renato, quæ inerat nato. Nam, si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pervenerit, ibi habet cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo superet, si non in vacuum gratiam ejus susceperit. » Et baptizatos cernimus implentes carnem peccatis, et in plerisque renatis concupiscentia fœdior apparet, quam in multis natis ; nec ibi habent cum qua pugnent, sed cui obediant ; nec tantum cui obsequantur, sed quam præveniant sæpe voluntate deteriores, quam fuerant naturæ corruptione.

Per baptismum et sacramenta Christum induimus, et ita formatur in nobis Christus, ut in veris Christianis viva Christi species refulgeat : at quomodo novum hominem induunt, qui nullos Christi mores imitantur? Recordare, lector, quod baptismus sepultura est, qua mundo mortui cum Christo veluti sepeliuntur, dicente Apostolo Rom. VI : *Consepulti sumus ei per baptismum in mortem.* Ergo vita mortui, vita nobis sepulti ducenda est. Sepultus separatur a societate, nullum habet cum viventibus commercium. Ergo baptizatus damnandis operibus debet omnino non vivere, nec cum peccatoribus fœdera iniquitatis inire. Sepultis nulla spes est redeundi ad sæculi vitam : ergo baptizatus cum mundo et maximis mundi inimicitiam gerere capitalem, immortalem, implacabilem, et citra omnem restituendæ et integrandæ amicitiæ expectationem obligatur. Sepultus est in loco oblivionis, juxta illud Psalm. LXXXVII : *Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terra oblivionis?* Ergo baptizatus, tametsi recogitare debeat annos suos in amaritudine animæ suæ, omnium tamen peccandi incentivorum delere memoriam debet, ne iterum labatur in scelera, sed quæ retro sunt obliviscens, et ad anteriora extendens semetipsum, illam vulgarem, sed egregiam Hieronymi præ oculis habeat sententiam : « Felix qui non considerat quid heri fecerit, sed quid hodie faciat, ut quotidie proficiat. » De suscepto ergo baptismo securi, de extincta baptismi gratia simus anxii, ut in timore et tremore salutem operantes, illa sedulo caveamus, quæ sacramentorum usum merito faciunt esse suspectum. Id experiri connitamur, quod de se epist. 2. *ad Donatum*, narrat Cyprianus his verbis : « Ergo postquam undæ genitalis auxilio superioris ævi labe detersa in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit ; postquam cœlitus Spiritu sancto in novum me hominem nativitas secunda reparavit, mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod prius difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur, ut esset, agnoscere terre-

num fuisse quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viveret. » Satagamus ergo, sicut vocationem nostram, ita baptismum per bona opera certum facere, nimirum morte criminum, vita virtutum : ut, sicut fuimus in prima nativitate polluti, ita simus secunda mundati, in prima captivi, secunda libera, in prima terreni, secunda cœlestes ; per illam filii iræ, per istam filii gratiæ ; et quod prius fuerat deponentes, corporis licet manente compage, veterem hominem animo ac mente mutemus.

DISSERTATIO III

De Sacramentis singulatim : et primum de Baptismate.

Septem Sacramentorum a Christo Servatore ad nostram sanctificationem institutorum speciales convenientias inter explicandam gratiam sacramentalem cuivis sacramento propriam et characteristicam, superiori dissertatione tradidimus, cum eam juxta proportionem et analogiam vitæ corporalis et civilis ad spiritalem interpretati sumus : ut, sicut in productione carnis prius generatur proles, postea augetur, deinde alimentis fota reficitur, et saginata invalescit, remediis deinceps in infirmitate curatur, et languor ex infirmitate relictus linimentis, aliisque solatiis depellitur : ita nova in Christo creatura Baptismo regeneratur, Confirmatione adolescit et munitur, Eucharistia pascitur, medelam invenit in Pœnitentia, in Extrema Unctione vigorem. Rursum quia homo est animal civile, consuetudinis et societatis amans, duo postulat, sine quibus Respublica sive politica, sive Christiana, felicem et florentem perennitatem asciscere nequaquam potest ; propagationem nimirum speciei, et multitudinis regimen : horum priori Matrimonii, quo genus humanum renovatur et perennat, beneficio ; posteriori sacrarum Ordinationum ritu et ministrorum hierarchia provisum est.

Convenienter igitur, ut cum Salomone Proverbiorum IX. loquar, *Sapientia* (id est Christus sapientia Patris) *ædificavit sibi domum* (id est Ecclesiam, quam est usque ad consummationem sæculi inculturus), et *excidit columnas septem*, id est septem sacramenta, quibus Ecclesiam munivit et instruxit. Hæc sunt planetæ septem, quibus Ecclesiæ cœlum adornatum gratiarum fluenta plenissima in animos irrigandos, vegetandosque derivat. Hæc sunt oculi septem super lapidem unum, ut verbis Zachariæ cap. III. utar, quibus Deus Ecclesiæ lapidi angulari innixæ necessitates prospiciens aufert iniquitatem terræ, ut ibidem dicitur. Hæc sunt septem lucernæ, de quibus allegorice Exodi XXV. dictum est : *Facies et lucernas septem, et pones eas super candelabrum, ut luceant ex adverso.* Illis enim tota illustratur Ecclesia. Hæc sunt stellæ septem, quas Joannes in dextera Christi venerabundus vidit Apocalyp. I : *Et habebat*, inquit, *in dextera sua septem stellas.* Quibus Salvatoris benefica manus radios lucis, et fœcunditatis influxus jugiter fundit. Hæc sunt septem lampades ardentes, quas idem Joannes vidit ante thronum : *Et septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.* Illis enim fidelium accendit lumen sensibus, infundit amorem cordibus, et septem Spiritus sancti donorum beatissimam copiam largitur. Hæc denique sunt septem crines Samsonis, in quibus tota erat sita fortitudo ejus, ut habetur Judicum XVI : *Vocavit tonsorem*, inquit sacer textus de Dalila, *et rasit septem crines ejus, et cœpit abigere eum, et a se repellere : statim enim ab eo fortitudo discessit.* In septem siquidem sacramentis omnes Ecclesiæ nervi, vires omnes consistunt, quibus vel infrequenti usu sublatis, vel sacrilega conscientia susceptis, statim a fidelibus spiritalis fortitudo discedit. Sed in his hærere amplius non vacat, quia magis illa clarebunt postquam singulorum sacramentorum naturam et dotes explicue-

rimus. Illud tamen minime prætermittendum est, septenarium numerum perpetuo Ecclesiæ usu retentum, et a concilio Florentino in decreto Armenis tradito, nec non Tridentino sess. 7. cap. 1. definitum, Lutheranos primum, Calvinianos deinde Christi Ecclesiæ, et totius pietatis hostes convellere nisos esse, quorum sophismatis sine negotio occurres, si advertas primum, quod, licet numerus formalis sacramentorum in Scripturis non exprimatur, satis est tamen, quod res numeratas, unde concluditur numerus, indigitent. Secundo verissimum est quod aiunt Patres, Christum paucissima instituisse sacramenta : tum quia comparatione veterum cæremoniarum et sacrificiorum nullo certo numero comprehensorum pauca, imo et paucissima septem sacramenta dicuntur. Tum quia nec omnia omnibus conferuntur, et quorumdam semel susceptorum alia nunquam, alia raro iterantur.

CAPUT I.

QUÆ DE BAPTISMO APUD OMNES IN CONFESSO SUNT, STATUUNTUR.

Ab illo sacramento primordia merito sumimus, quo in vita spiritali generari, et in Christo nasci datum est, quod est Christianæ vitæ janua, per quam in novæ vitæ societatem ingressi, Evangelii præceptis obligamur. Hinc Dionysius baptismum « principium sanctissimorum mandatorum » appellavit. Hinc etiam Augustinus tract. 11. *in Joannem* præclare scripsit : « Duæ sunt nativitates, una de terra, alia de cœlo ; una de carne, alia de spiritu : una de mortalitate, alia de æternitate ; una de masculo et fœmina, alia de Deo et Ecclesia : illa facit filios carnis, hæc spiritus ; illa filios mortis, hæc resurrectionis ; illa filios sæculi, hæc filios Dei ; illa filios iræ, hæc filios misericordiæ : ac per hoc illa peccato originali obligatos, ista omni vinculo peccati liberatos. »

Porro quia in tam augustarum rerum, qualia sunt sacramenta, tractatione operæ pretium est, quæ de illis unanimis Ecclesiæ Catholicæ consensus tradit, a dubiis scholæ controversiis sejungere, ne rebus gravissimis pondus subtilium permixtione detrahamus, hoc capite quæ apud omnes certa sunt, supponemus ; sequenti, si quæ sunt, scholasticas difficultates decisuri.

SPECULATIO I.

Baptismatis essentia, existentia, et forma, necnon minister, atque subjectum exponuntur.

Essentia baptismatis ex ejus definitione et variis illius nominibus, quibus a Patribus insignitum est, innotescet.

Definitio et nomina Baptismi.

Est autem hæc legitima Baptismi definitio : « Baptismus est externa corporis ablutio facta sub præscripta verborum forma a Christo instituta, interiorem animæ a peccato liberationem, et spiritalem regenerationem causans. » Dicitur « externa », quia sacramenta sunt signa sensibilia et aspectabilia. Dicitur « ablutio », quia, ut ait D. Thomas, sacramenta hominem in sui applicatione sanctificant, aqua vero nonnisi ablutione applicatur. Cæteras particulas intelliges, si ea recolas, quæ de sacramentis generatim ostensa sunt, ea nimirum materia et forma constare, illorum auctorem esse Christum, et cuilibet proprium respondere effectum, sigillatim deinceps exponendum.

Essentiam hujus sacramenti melius intellexerit, qui nomina, quibus a Patribus et Doctoribus insignitum est, perpenderit. In primis appellatur Baptismus a Græco βαπτω, vel βαπτιζω, id est immergo, quia in Baptismo aqua aspergimur. Imo in primitiva Ecclesia etsi Baptismus per aspersionem et effusionem aquæ interdum celebrabatur, ut plurimum tamen immersione ministrabatur, quod hujusmodi cæremonia figura sepulturæ Christi expressius significaretur. Qui usus tempore S. Thomæ erat familiaris, uti testatur S. Doctor quæst. 66. art. 7. his verbis : « Quamvis tutius sit per modum immersionis baptizare, quia hoc habet communior usus ; potest tamen fieri Baptismus per modum aspersionis, vel etiam per modum effusionis. » Quia, ut addit responsione ad 1, « ea, quæ sunt per accidens, non variant substantiam rei. Per se autem requiritur ad Baptismum corporalis ablutio per aquam, unde et Baptismus lavacrum nominatur secundum illud Ephesiorum v : *Mundans eam lavacro aquæ, in verbo vitæ.* Sed quod fiat ablutio hoc, vel illo modo, accedit Baptismo, et ideo talis diversitas non tollit unitatem Baptismi. » Viget etiam modo in Ec-

clesia Orientali immersio, unde quia totos infantes in aquam mergunt, eam calefacere solent. Attamen Ecclesia Catholica sola ablutionis aspersione et perfusione, nec sine Spiritus sancti afflatu, contenta est, tum propter ministri debilitatem, qui baptizandum, præsertim adultum sustinere vix posset; tum ob tenerrimorum parvulorum salutem, quibus posset ex trina immersione imminere periculum. Et certe cum Actorum VII et VIII. nunc tria millia, nunc quinque millia hominum uno die Apostolos baptizasse dicatur, non est verisimile tantam multitudinem immergi potuisse. Uniuscujusque tamen Ecclesiæ, qui jam obtinuit, ritus religiose retinendus, nec privata auctoritate mutandus est. Hinc Gregorius Magnus lib. 1. epist. 41, sic habet : « De trina mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis, quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. » Videatur Cyprianus libro 4. epist. 4. ubi ait : « Nec quemquam movere debet, quod aspergi, vel perfundi videntur ægri, cum gratiam divinam consequuntur (qui propterea Clinici, id est in lectulis baptizati olim dicebantur), quando Scriptura sacra per Ezechiam Prophetam loquatur, et dicat : *Et aspergam super vos aquam mundam.* Unde apparet aspersionem quoque aquæ instar lavacri salutaris obtinere; et quando hæc in Ecclesia fiunt, ubi sit et dantis et accipientis fides integra, stare omnia, et consummari, ac perfici posse, majestate Domini, et fidei veritate. »

Appellatur etiam Baptismus « regeneratio ». Ad Titum III : *Per suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum.* Ubi alludit ad verba Salvatoris : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, ut habetur Joan. III. Quia per Baptismum filii hominum filii Dei evadunt, et primam gratiam recipiunt, qui peccato originali sordebant. Unde Augustinus libro 3. *de Symbolo*, cap. 10. hæc ait : « Innovat hominem, qui fecit hominem; donat delicta, qui non quærit merita, prævenit gratia etiam ipsam infantiam, ut sint liberi per Christum liberati, qui a diabolo in Adam tenebantur ante captivi. » Et Chrysostomus hom. *ad Baptizandos* : « Et ob quam, inquis, causam si lavacrum nobis omnia peccata dimittit, non lavacrum remissionis dicitur, nec lavacrum purificationis, sed lavacrum regenerationis? Quia non nobis simpliciter peccata dimittit, nec simpliciter nos puros a delictis ostendit, sed tanquam denuo generatos efficit. Nam denuo nos condit et efficit, non de terra componens iterum, sed ex alio elemento aquarum naturæ nos procreans. Non enim vas simpliciter purgat, sed integrum iterum constat. » Quia nimirum ad pristinam gratiam et divinæ naturæ imaginem protoparentis peccato amissam Baptismo reformamur, quemadmodum artifex, quia materiæ alicujus perditam formam restituit, regenerare, ac reformare imaginem dicitur.

Vocatur præterea Baptismus ab Apostolo Hebr. VI et X. sacramentum illuminationis. *Impossibile est*, inquit priori loco, *eos qui semel illuminati sunt, et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam. Rememoramini pristinos dies* (addit posteriori loco) *in quibus illuminati magnum certamen habuistis passionem*, tempus inibi significans, quod fuerant baptizati. Quia nimirum in hoc sacramento habitus supernaturalis fidei infunditur, qua nemo cœlestium veritatum luce illustratur; ideoque Baptisma « sacramentum fidei » ab Ambrosio lib. 1. *de Spiritu sancto*, cap. 3, et ab Augustino epist. 23, et a Tridentino sess. 6. cap. 7. dicitur. Hinc Basilius oratione, qua adhortatur ad Baptismum, sic fatur : « Neque corpus non respirans, neque anima conditorem non cognoscens, fieri potest ut illud vivat, hoc consistat. Quippe Dei ignoratio mors est animæ; qui vero non baptizatus est, non illuminatus est : absque luce autem neque oculus quæ sua sunt, videre potest, neque anima speculationem assumere valet. » Et ante ipsum Dionysius cap. 3. *Ecclesiasticæ Hierarch.* scripsit : « Sic etiam sacrosanctum divinæ generationis sacramentum, quoniam homines primi luminis participes facit, principiumque est omnium divinarum illustrationum, ex eo, quod efficitur, vero illustrationis nomine celebratur. Etsi enim commune est omnium etiam cæterorum mysteriorum, quæ Pontificem attingunt, eos, qui initiantur, sacri luminis participes facere; attamen hoc mihi primum videndi munus concessit, ejusque lumine, quod principatum tenet, ad alia sacramenta videnda illustror. »

Nominatur etiam ab aliis generale Christianorum « sigillum », seu « signaculum », ut videre est apud Damascenum lib. 4. cap.

10, quo publica fidei protestatione ab infidelibus discernimur, ita ut nemo quantumvis omnia Christianæ Religionis dogmata corde teneat et credat, inter fideles tamen non computetur, nisi hoc fuerit solemni signo initiatus. Unde cathecumeni, quamlibet sincero corde articulos fidei crederent, et ore etiam Symbolum recitarent, nunquam tamen, teste Augustino lib. 8. *Confess.* cap. 2. et tract. 11. *in Joannem*, in numero fidelium habiti sunt, quamvis parvulos nec per se corde credere, nec ore profiteri fidem valentes fidelibus suis semper Ecclesia accensuerit. Hinc Augustinus epist. 28. Baptismum « sacramentum Christianæ societatis » appellavit.

Denique ab aliis Baptismus « custodia », seu « præsidium » nominatur, quia per ipsum ad familiam Christi pertinentes specialiori divini numinis providentia, tanquam cives sanctorum et domestici Dei gubernantur. Vel etiam quia per Baptismum datur nobis Spiritus sanctus, qui quod Christus nobis acquisivit, custodit in nobis, juxta illud præclarum Augustini serm. 1. *feriæ* 2. *Pentecostes* : « Venit Vicarius Redemptoris Spiritus sanctus, ut beneficia, quæ Salvator Dominus inchoavit, Spiritus sancti virtute consummet ; et quod ille redemit, iste sanctificet ; quod ille acquisivit, iste custodiat.»

Sunt et alia nomina, quæ Baptismus sortitur, apud veteres obvia, quibus tanti sacramenti virtus et præstantia adversus eos, qui sacramentis omnem internæ sanctificationis vim adimunt, nudamque significationem asserunt, exprimitur. Nec mirum esse debet, uti Nazianzenus oratione in sanctum lavacrum observat, si Baptismus tot nominibus designetur, cum Christus in ipso tam mira operans, multis ac diversis nominibus appelletur. Unde, ut ibidem ait, hoc sacramentum « *donum* dicitur, quia iis, qui nihil prius contulerunt, datur *Baptismus*, quia peccatum in aqua sepelitur. *Unctio*, quia sacer et regius ; hujusmodi enim ea erant, quæ ungebantur. *Illuminatio* porro, quia splendor et claritas. *Indumentum*, quia ignominiæ nostræ velamen est. *Lavacrum*, quia abluit. *Sigillum*, quia conservatio est. » Tot ergo donatur Baptisma nominibus, quod tot mirabilia paucis aquæ guttis, et nonnullis verbulis divina virtute operatur, quæ fidem tametsi non superent, admirationem tamen cient et rapiunt. Unde præclare Tertullianus lib. *de Baptismo*, dixit : « Qualia decet esse opera Domini, nisi super omnem admirationem? Mirandum sane quod sine pompa, sine apparatu, sine sumptu in aqua demissus, inter pauca verba tinctus, inde exsilit innocentior. Ne mireris propterea hæc simplicia, quasi vana ; hæc magnifica, quasi impossibilia ; quia alias denegas Deo proprietates suas, simplicitatem et potestatem. » Cui consonat illud Augustini, in alia tamen materie usurpatum : « Sed nova sunt, sed insolita sunt, sed contra naturæ cursum notissimum sunt ; quia magna, quia divina, et eo magis vera, certa, firma. »

Existentia et institutio Baptismi.

Existentia Baptismatis ex institutione Christi demonstrabitur ; non enim potest illud in Ecclesia non existere, quod est ad hominum sanctificationem a Christo permanenter institutum. Quamvis autem Baptismum a Christo institutum fuisse, clarissima novi Testamenti testimonia significent, de tempore tamen institutionis ambigunt theologi. Quorum alii tunc institutum fuisse Baptisma censent, quando Dominus Joan. III. Nicodemo dixit : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Alii institutionem in illud tempus rejiciunt, quo Christus in cœlum ascensurus discipulis dixit. Matth. XXVIII : *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.*

Sed longe probabilior est opinio S. Thomæ quæst. 66. art. 2. docentis Baptismum fuisse ante Christi mortem institutum, eo videlicet die, quo a Joanne in Jordane Salvator impleturus omnem justitiam baptizatus est. Ita enim colligitur ex illo Joan. III : *Post hæc venit Jesus, et discipuli ejus in Judæam, et illic demorabatur cum eis, et baptizabat*, per manus scilicet discipulorum, ut habetur cap. IV. sequenti, his verbis : *Quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus.* Quod intelligi non potest cum Alensi, de Baptismo Joannis. Tum quia discipuli Joannis adversus illud Christi Baptisma admurmurantes, apud Joannem conquesti sunt ; quod utique non fecissent, sed potius gaudere debuissent, nec fuisset locus invidiæ sed lætitiæ, si Baptismum Joannis Christi discipuli administrassent. Tum ipsemet Baptista non semel suum inter et Christi Baptismum discrimen instituit, quod suus erat tantum dispositio ad Christianum ; unde

discipulis conquerentibus dixit : *Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum, illum oportet crescere, me autem minui.* Crescit autem Christus et ejus fides per filiorum spiritalem in Baptismo procreationem. Unde certum est, ante passionem Christum suo Baptismate baptizasse, ut docet August. lib. *de unit. Ecclesiæ*, cap. 21. et tract. 5. *in Joan.* et lib. 3. *de Anima et origine*, cap. 9. epist. 108, et alibi. Tum quia ordo conveniens exigebat, ut prius Apostoli Christiani Baptismatis lavacro mundarentur, quam ut sacerdotes et episcopi consecrarentur ; quos tamen ante passionem fuisse in sacrorum ministros institutos certissimum est. Unde prius discipulos baptizarat, qui etiam ad eorum pedes lavandos postea se dimisit.

Id ipsum videtur Patribus magis consonum ; sacri enim Doctores communiter asserunt Christum in Jordane contactu suæ mundissimæ carnis aquas sanctificasse : « Baptizatus est Dominus, » inquit Ambrosius lib. 2. *in Luc. cap. ultimo*, « non mundari volens, sed mundare aquas, ut ablutæ per carnem Christi, quæ peccatum non cognovit, baptismatis jus haberent. » Et Augustinus serm. 1. *Dominicæ infra octavam Epiphaniæ*, seu 36. *de Tempore :* « Quale baptisma, ubi purior est fonte ille, qui mergitur ; ubi dum susceptum aqua diluit, non sordibus inficitur, sed benedictionibus honoratur ! Quale baptisma, inquam, in quo purgantur potius fluenta, quam purgant! Novo enim sanctificationis genere Christum non tam lavit unda, quam lota est. Ex quo enim Salvator in aqua se mersit, ex eo omnium gurgitum tractus, cunctorumque fontium venas mysterio baptismatis consecravit, et quisquis ibi in nomine Domini baptizari voluerit, non tam illum mundi aqua diluit, quam Christi unda purificat : Salvator autem ideo baptizari voluit, ut non sibi munditiam acquireret, sed ut nobis fluenta mundaret. » Unde et tunc Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit, et vox Patris audita est, ut simul cum materia, et forma in nomine Trinitatis proferenda designaretur. Unde Augustinus lib. *de mirabilibus Scripturæ* cap. 5. ait apparuisse columbam, et cœlum apertum fuisse, « ut baptismi sacramentum quid valeret, ostenderet. » Non quod vim aliquam insitam regenerativam omnibus aquis contulerit ; sed quia Baptismi institutione eas ad regenerandos homines ordinaverit, et ordinatione illa consecraverit, ut ait S. Maximus hom. 1. *Epiphaniæ :* « Sicut relatu paternæ traditionis instruimur, ferunt hodie Christum Dominum nostrum suscepto a Joanne baptismate, consecrasse fluenta Jordanis, suumque simul purificasse Baptismum. »

Ratio etiam S. Thomæ optima est. Tunc enim videtur aliquod sacramentum institutum, quando virtutem suos producendi effectus accepit : hanc autem virtutem habere cœpit Baptisma, quando Christus est baptizatus ; tum quia juxta Patres, tunc aqua in materiam Baptismi designata, et veluti consecrata est. « Ex quo Christus acquis immergitur », inquit Augustinus serm. 36, « ex eo omnium peccata abluit aqua ». Tum quia cum Christus Baptismum ante passionem instituerit, nec aliud possit institutionis ante passionem tempus convenientius designari, relinquitur eo die Baptismum fuisse institutum.

Fateor tamen tunc adhibendi Baptismatis necessitatem minime indictam fuisse. Tum quia circumcisionis usus usque ad passionem duraturus erat ; nam toto tempore passionem antecedente, testibus Hieronymo et Augustino, legalia nec mortifera erant, nec mortua, cum ipse Christus leproso præceperit secundum legem Mosis adire Sacerdotem, et Agnum paschalem in ultima cœna ipsemet immolaverit. Non vero congruebat homines duplici sacramento ad eamdem primam gratiam conferendam, idemque primigenium peccatum delendum gravari. Unde in una duntaxat Christi passione figuralia omnia sacramenta terminata sunt, quibus Baptismus, et alia novæ legis sacramenta successerunt. Tum quia per Baptismum configuratur nova creatura passioni et resurrectioni Christi, in quantum peccato mortuus homo novam incipit viam justitiæ, juxta illud Apostoli Rom. VI : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus.* Ubi Chrysostomus hom. 10. ait : « Quid est in morte ? Scilicet ut nos ipsi cum illo moriamur. Crux est nobis Baptisma. Quod Christo crux et sepulcrum, hoc etiam Baptismus nobis fuit. Ille carni mortuus et sepultus est, nos peccato. » Et ideo oportuit Christum prius pati, priusque resurgere, quam ut hominibus necessitas se morti et resurrectioni Redemptoris configurandi, præceptumque imponeretur. Nam per Baptismum non solum peccato mori dicimur, sed etiam sepeliri, et resur-

gere, juxta illud Apostoli Coloss. II : *Consepulti Baptisma ei, in quo et resurrexistis.*

Nec obest, quod ante passionem dixerit Dominus Nicodemo Joan. III : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Non obest, inquam : tum quia, ut art. 2. ad 3. ait S. Thomas, « hoc magis videtur ad futurum respicere, quam ad præsens tempus ». Tum quia, ut docet Bernardus epist. 77, tunc privata erat Baptismatis et legis novæ explicatio, cujus postea præceptum et generalis obligatio imponi debebant. Unde verba illa appellat præceptum vitæ, cœleste edictum, novi mysterii decretum, etsi adhuc secretum ; legem prolatam, etsi nondum promulgatam. Quia, ut dictum est, in sola passione Christi omnes legales cæremoniæ extinctæ sunt, quemadmodum etiam in ejus morte velum templi scissum est. Hinc Magnus Leo sermone 7. *de Pass.* hæc profert : « Traxisti, Domine, omnia ad te, quoniam scisso templi velo, sancta sanctorum ab indignis Pontificibus recesserunt, ut figura in veritatem, prophetia in manifestationem, et lex Evangelium verteretur, ut quod in uno Judææ templo obumbratis significationibus tegebatur, aperto sacramento universarum nationum devotio celebraret ». Unde non magis verbis illis ad Nicodemum Christus Baptismum instituit, quam cum discipulis et turbis Judæorum dixit : *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Unde epist. 4. cap. 3. idem S. Leo docet, post resurrectionem Dominum tradidisse discipulis formam, et omnes ad Baptismum obligandi potestatem. « De quo utique eos etiam ante passionem potuisset instruere, nisi proprie voluisset intelligi regenerationis gratiam ex sua resurrectione cœpisse ». Et cap. 6. ejusdem epistolæ, dicit Christum tunc regenerationis potentiam sanxisse, quando de latere ipsius profluerunt sanguis redemptionis, et aqua Baptismatis. Non quod tunc solum Baptisma institutum sit, sed quia eo tempore comparatum est meritum consummatum, et persolutum pretium, ex quo Baptismus, et cætera sacramenta virtutem sortiuntur. Qua de causa dixit Augustinus tract. 15. *in Joan.* de latere Christi sacramenta Ecclesiæ fluxisse. Itaque post passionem et resurrectionem Christi, extincta lege Mosaica, Baptismi et novæ Legis obligatio cœpit. Translato enim sacerdotio, ut dicitur Hebr. VII, necesse est, ut legis translatio fiat. Tunc, ut laudatus Magnus Leo prosequitur, umbræ cesserunt corpori, antiqua observantia novo exclusa est sacramento, hostia in hostiam transiit, sanguine sanguis ablatus est, et legalis festivitas, dum mutata, impleta. Quia nimirum in sacrificio mortis Redemptoris, et Agni immaculati sacerdotium Aaron in Christum translatum est, unde Hebr. IX. dicitur : *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa.*

Dices primo : Judæus audita Christi doctrina, visisque stupendis ejus miraculis tenebatur Christi se legi mancipare, et effici Christianus : sed sine Baptismo id non poterat, cum Baptismus sit primus religionis illius ingressus, prima ad salutem via. Ergo ante passionem Christi Baptismi suscipiendi lex obligabat. Maxime quia ethnicus, qui ad Christum nondum passum convertebatur, in remedium peccati originalis non circumcidi debebat, sed baptizari.

Respondeo, omissis variis solutionibus, toto illo temporis interstitio Judæum, vel Gentilem ad Christum conversum debuisse Christo obtemperare, et divinis ejus consiliis morem gerere : quia, cum ipse sit sacramentorum auctor, et gratiam justificationis absque illis instrumentis nondum institutis vel indictis conferre possit (sicut Magdalenæ peccata sine pœnitentiæ sacramento remisit) ideo sincera præceptorum ejus observantia a fide Christi profecta Christiani facti fuissent, et, ut verius crediderim, Baptismo etiam abluti fuissent, sicut plures a Christo per discipulos fuisse baptizatos legimus Joan. III. Et Apostolos ante passionem fuisse Baptismate ablutos, est veritati conformius, ut colligit Augustinus ex illo Joan. XIII : *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet.* Lotus autem erat Petrus, quia jam Baptismo Christi erat ante baptizatus. Addit idem Pater epist. 173. non esse verisimile, Christum voluisse Eucharistiam non baptizatis distribuere.

Dices secundo : Post resurrectionem Christi Apostoli circumcisionem, et alios legales ritus frequentarunt, ut ex actibus Apostolorum liquet, et ipse Apostolus legis gratiæ tantopere studiosus, quippe Petrum Eccle-

siæ Principem circa legalia nimis sollicitum in faciem resistens reprehenderat, Timotheum Actorum XVI. ipse circumcidit. Princeps etiam Apostolorum, approbante sacro Coapostolorum concilio, afflante Spiritu sancto, legalia quædam, abstinentiam nimirum a suffocato, sanguine et ab immolatis simulacrorum retinuit, et mandavit. Ergo non statim a passione et Resurrectione Christi urgere cœpit Baptismatis obligatio; quippe quæ non erat ante prædicationem Evangelii sufficienter promulgata, nec promulgari debuerat, nisi completis Religionis Christi mysteriis, Ascensione nimirum, et missione Spiritus sancti, sacro die Pentecostes peracta.

Respondeo, quod sicut homines mortui aliquantulum servantur, ut honorificentius sepeliantur; ita legalia, quæ antiqui pie et fideliter observabant, Apostoli omnibus omnia facti, ut omnes salvos facerent, aliquandiu retinuerunt; tum ne Judæos paternarum traditionum æmulatores exasperarent; tum ne Judæorum ritus ex se abominabilis crederetur, si non secus ac Gentilium cæremoniæ, subito abigeretur : « Nam Gentilitatis ritus », inquit S. Thomas 1. 2. q. 103. art. 4. ad 1, « repudiabatur tanquam omnino illicitus, et a Deo semper prohibitus. Ritus autem legis cessabat tanquam impletus per Christi passionem, utpote a Deo in figuram Christi institutus. Non autem peccavit Petrus (addit ad 2.) in hoc, quod ad tempus legalia observabat (quæ etiam Paulus observavit; qua autem fronte, ut Hieronymus ait, qua audacia Paulus in faciem resistens Petrum reprehenderet, quod ipse commiserat, dum Timotheum circumcidit, dum nudipedalia exercuit de cæremoniis Judæorum, dum caput rasit, dum obtulit sacrificia, et hostias immolavit, ne scandalizarentur qui ex Judæis erant); sed peccabat in hoc, quod circa legalium observantiam nimiam diligentiam adhibebat, ne scandalizaret Judæos; ita quod ex hoc sequeretur Gentilium scandalum ». Abstinentias porro præfatas retinuerunt ad tempus Apostoli, « non ad observandum cæremonias legis », inquit ibidem S. Thomas ad 3, « sed ad hoc, quod posset coalescere unio Gentilium et Judæorum simul habitantium. Judæis enim propter antiquam consuetudinem sanguis et suffocatum erant abominabilia; comestio autem immolatorum simulacris poterat in Judæis aggenerare circa Gentiles suspicionem reditus ad idololatriam : et ideo ista fuerunt prohibita pro tempore illo, in quo de novo oportebat convenire in unum Gentiles et Judæos. Procedente autem tempore, cessante causa, cessavit effectus, manifestata Evangelicæ doctrinæ veritate, in qua Dominus docet, quod nihil quod per os intrat, coinquinat hominem, ut dicitur Matth. XV, et quod nihil est rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, ut I. Timoth. IV. dicitur. Fornicatio autem prohibetur specialiter, quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum ». Quod vero dicitur, legem Baptismi non fuisse sufficienter a Christi resurrectionis tempore promulgatam, probat quidem excusatos fuisse eos, qui illius juris positivi ignorantia ad Baptismum suscipiendum non accedebant; sed non convincit ejus legis conscios fuisse a Baptismate recipiendo immunes. Nec debuit expectari mysteriorum omnium Christi complementum, sicut jam non expectatur judicii Christi, quod omnium functionum ejus coronis est, et consummatio. Cum præsertim ea tunc consummata essent mysteria, unde totam haurit Baptismus efficacitatem, dicente D. Thoma 1. 2. quæst. 103. art. 3. ad 2 : « Mysterium redemptionis humani generis completum fuit in passione Christi; unde tunc Dominus dixit, *Consummatum est*, ut habetur Joan. XIX. Et ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia, quasi jam veritate eorum consummata. In cujus signum in passione Christi velum templi legitur esse scissum, Matth. XXVII. Et ideo ante passionem Christi, Christo prædicante, et miracula faciente, currebant simul Lex et Evangelium; quia jam mysterium Christi erat inchoatum, sed nondum consummatum. Et propter hoc mandavit Christus Dominus ante passionem leproso, ut legales cæremonias observaret. » Quæ verba S. Doctoris de passione ut completa per resurrectionem, juxta superius dicta, intelligenda esse arbitramur, secundum illud Augustini a D. Thoma art. 4. memoratum, et ex lib. 19. *contra Faustum*, cap. 16. excerptum : « Christus jam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodam modo personabant; sed annuntiatur, quod natus sit, passus sit, resurrexerit; quod hæc sacramenta, quæ a Christianis aguntur, jam personant ».

Remota Baptismatis materia est aqua naturalis, proxima vero ablutio.

Prior pars infinitis posset Scripturarum, Conciliorum et Patrum testimoniis comprobari ; sed quid egemus testibus ad eam veritatem confirmandam, quam traditio perennis, et communis Ecclesiæ sensus, ac praxis manifestant? Convenienter porro hæc materia a Christo Domino electa est; tum quia, cum Baptismus sit omnibus maxime necessarius, ea congrue materia constare debuit, quæ nunquam, et nullibi non præsto est; quæve ubique, et ab omnibus absque negotio potest inveniri. Tum quia, cum ad abstergendas corporis sordes aqua sit peridonea, præclare effectum Baptismi, cujus est veteris hominis iniquamenta mundare, designare nata est. Et, licet hanc spiritalem mundandorum animorum virtutem aqua natura sua non habeat, eam tamen divinitus obtinet, ut his egregiis verbis docet Magnus Leo serm. 5. *de Nativit.* : « Originem, quam sumpsit in utero Virginis, posuit in fonte Baptismatis : et obumbratio Spiritus sancti, quæ fecit ut Maria pareret, eadem facit ut aqua regeneret. » Et serm. 4 : « Omni homini renascenti aqua Baptismatis instar est uteri virginalis, eodem spiritu replente fontem, qui replevit et Virginem ; ut peccatum, quod ibi evacuavit sacra conceptio, hic solvat ablutio. » Ultra progreditur Augustinus, dum sermone 36. *de tempore*, sic scribit : « Pene majori munere, quam Maria, unda ditata est. Illa enim sibi tantum meruit castitatem, ista nobis contulit sanctificationem, illa meruit, ne peccaret; ista, ut peccata purgaret : illa propria delicta a se repudiat, ista insuper Dei gratiam aliena condonat : illi est collata virginitas, isti est donata fœcunditas : illa unum procreavit, et pura est ; ista generavit plures, et virgo est: illa præter Christum nescit alium filium, ista cum Christo mater est populorum. » Alias congruentias reflexione proxima referemus.

Diximus autem, aquam illam debere esse naturalem, ut docet Tridentinum sess. 4. can. 1., et, ut ait D. Thomas, simplicem, id est, elementarem, nec ita mixtam, ut solvatur ejus natura et species. Unde omnes aquæ artificiales, seu humores et succi e floribus aut plantis eliquati ; aquæ etiam adeo liquoribus aliis perfusæ, ut hujusmodi mixtione corrumpantur; aquæi etiam humores, ut sudor, saliva, lacrymæ, non sunt idonea Baptismi materia. Sed circa hæc legendi sunt Theologi Morales, et Manualia Clericorum, necnon D. Thomas art. 4. et ad argumenta.

Posterior pars affirmans, ablutionem esse proximam hujus sacramenti materiam, suadetur. Applicatio materiæ remotæ a forma statim determinatæ est materia proxima sacramenti : ablutione autem applicatur aqua, quæ est remota hujus sacramenti materia a verbis abluentis ministri determinata. Ergo ablutio proxima est Baptismi materia. Accedit, quod cum sacramentum Baptismi non in aliquo permanente, sed in usu et actione aliqua successiva et fluente consistat, nulla potius, vel opportunius assignari quit, quam ipsa ablutio, quæ et actionem baptizantis, et passionem significat baptizati. Unde ad eam motus aliquis successivus, et continuus requiritur, ratione cujus corpus vere ablui dicatur. Quare proprie ablutus minime diceretur, qui unam aquæ guttulam in extremitate digiti reciperet. Hinc sequitur, in glacie, nive, grandine, non valere Baptismum ; quia licet hæc juxta plures philosophos ab aqua essentialiter non differant ; quia tamen non fluunt, non sunt ad abluendum idonea donec liquefiant. An autem ablutio debeat esse immersio, vel aspersio, supra expositum est inter explicandum nomen Baptismi. Et præ oculis habendum est, quod, licet traditiones divinæ ab Apostolis tanquam Christi ministris traditæ nulla possint auctoritate mutari ; ea tamen, quæ Apostoli, tanquam Pastores et Præfecti Ecclesiarum constituerunt, summus Ecclesiæ Pastor, si justa causa intercesserit, mitigare, et mutare concessa sib divinitus auctoritate potest. De hac traditionum differentia alibi satis dictum est.

Porro pulchre observat Catechismus Romanus part. 2. titulo *de Baptismo*, n. 6. materiam Baptismi, aquæ nimirum ablutionem variis esse et figuris, et Prophetarum oraculis præsignatam. Diluvium enim, quo mundus purgatus est, quando nimirum omnis caro corruperat viam suam, et tota humani cordis cogitatio intenta erat ad malum, hujus aquæ figuram, et similitudinem gessisse, Apostolorum Princeps in priori sua epistola significat. Maris etiam rubri transitum hujus aquæ salutaris typum fuisse Apostolus I. Cor. x. ostendit. In Naam Syri ablutione, quæ IV. Regum v. commemorantur. et in probaticæ piscinæ vi, hujus nostri Baptismatis mysteriorum symbolum extitisse nemo non judicabit. Non est etiam dubium,

quin Baptismum Christianorum non prænuntiarit et Isaias, dum omnes sitientes venire ad aquas cap. LV. tam liberaliter invitavit; et Ezechiel, dum cap. XLVII. aquas e templo egredientes in spiritu vidit; et Zacharias, dum fontem patentem domui David paratum in ablutionem peccatoris et menstruatæ cap. XIII. præmonstravit.

Sed dices : Si aqua abluens sit Christiani Baptismatis materia, cur Matth. v. fit oppositio inter Baptismum Joannis, et Baptismum Christi, quod ille esset in aqua, iste in spiritu et igne? Cur etiam Stephanus II. in rescripto *ad Monachos Britannici Monasterii*, cap. 11. ait : « Si in vino quis propterea quod aquam non inveniebat, omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa; infantes sic permaneant in Baptismo. »

Respondeo hanc ideo positam fuisse inter Baptismus Joannis et Christi differentiam, quia Baptismum Joannis erat tantum in aqua non in spiritu ; Baptismus autem Christi est in spiritu, non quod spiritus materia ejus sit, sed quia a Spiritu sancto totam haurit efficacitatem, ut spiritum humanum sanctificet. Additur autem, « et igne, » vel ut significaretur copiosa illa Spiritus in Apostolos effusio in die Pentecostes futura, quando Spiritus sanctus in Apostolos in linguis igneis descendit ; vel ut indicaretur cordis contribulati pœnitentia, qua animus expurgatur, juxta illud Chrysostomi, seu auctoris *Operis imperfecti* hom. 3. *in Matth.* : « Tentationis, et tribulationis baptismum igni comparat ; comburit enim carnem, et eam coquit, ut nec cito concupiscat, nec germinet concupiscentias. » Unde patet, quam graviter aberrarint Seleuciani, qui referentibus SS. Augustino et Epiphanio opere de hæresibus, baptizandos adurebant, cum ignem illum de elementari nunquam Patres, nunquam Ecclesiæ Pastores intellexerint. Ad rescriptum Stephani respondeo, vel non esse authenticum, vel inepte constructum, unde sic debet legi : « Nulla ei ascribitur culpa, si sic infantes permaneant. » Non quod Baptismum tanquam validum approbarit Pontifex, sed excusari voluerit a peccato, vel excommunicatione presbyterum, qui in illo periculo extremo, nulla inventa aqua, vinum per simplicitatem adhibuerat.

Instabis cum Calvino, aquam etiam metaphorice intelligente de mortificatione aut tribulatione, quomodo accipitur in illo versu Psalmi LXVIII : *Intraverunt aquæ usque ad animam meam :* vel de gratia Spiritus sancti, quæ aquæ Joan. IV. in Christi cum Samaritana colloquio comparatur : Non est major ratio, cur aqua quam ignis metaphorice intelligantur : sed ignis metaphorice accipitur in illo loco Matth. III : *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni.* Ergo etiam cum dicitur Joan III : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei,* aqua metaphorice accipitur.

Respondeo non minus esse impium Calvini interpretamentum, quam antiquum Seleucianorum errorem, utpote peræque a traditione Ecclesiæ ab Apostolis derivata, et in plenariis conciliis firmata alienum. Nam SS. Patres aquam elementarem, veram et naturalem, tanquam a Christo præceptam semper adhibuerunt ; ignem vero vel de linguis igneis in Apostolos delapsis, vel de proprietatibus Spiritus sancti, qui instar ignis concupiscentiam adurit, caritatem accendit, mentem illustrat; vel de purgatione in extremo judicio futura, semper interpretati sunt, et quidem ad ipsam Scripturam consentanee. Nam, ut bene observat Estius in 4. dist. 3. § 7. in loco Matthæi ignis postponitur Spiritui sancto, *ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni :* in loco vero Joannis aqua præponitur, *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto ;* ut daretur intelligi, ignis vocabulum adjunctum id, quod antecedit, determinare, et proprietatem Spiritus sancti designare; aquam vero priori loco nominatam, non proprietatem Spiritus sancti, sed puræ aquæ naturam significare. Cujus signum est, quod Christus facto doctrinam probans, et veluti interpretans, post illum cum Nicodemo habitum sermonem, in Judæam in aqua baptizaturus digressus est.

Legitima Baptismi forma est hæc : Ergo te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Ad tam constantem suadendam veritatem nihil opus est auctoritatum momenta, quæ ubique prostant, producere in medium ; sed satis erit S. Thomæ convenientiam, quam profert art. 5. declarare. Valde congruit, ut causa Baptismi in ejus forma exprimatur, non solum ministerialis, quæ sacramentum perficit ; sed etiam principalis, a qua tota verborum virtus sacramentalis derivatur ;

forma autem præfata et ministrum exprimit, cum dicitur, *Ego te baptizo*; et causam præcipuam designat, cum dicitur, *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Quæ ratio optime quidem declarat, quam congrue verba illa omnia Salvator desiderarit; sed non propterea concludit, in omnibus sacramentorum formis causarum sacramenti mentionem fieri debere. Quamvis etiam addi possit, id ad formam Baptismi speciali quadam ratione exigi, quia cum Baptisma sit omnium sacramentorum janua, et totius vitæ spiritalis basis et fundamentum, nihil justius est, quam ut in exordio salutis Auctorem salutis agnoscamus, in ejusque fidem, amorem, et gratiarum actionem effundamur, a quo creati in Christo Jesu novum esse recipimus, et divinæ consortes facti naturæ, a Patre per Filium in Spiritu sancto regeneramur.

Sed operæ pretium est singulas particulas interpretari. Particula *Ego* ministrum indicat, quamvis ly *ego* non sit de essentia; Ecclesia enim Catholica ritum formæ Græcorum approbat, in quo ministri persona explicite non significatur. Est autem forma Græcorum hujusmodi : « Baptizatur (non baptizetur, ut plerique Latinorum existimant in Græco enim habetur βαπτιζεται, non βαπτιζεσται, id est, baptizatur, non vero baptizetur) servus Dei in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. » Unde idem est utriusque Ecclesiæ sensus, qui æque per activum, atque per passivum exprimitur. Utuntur porro Græci hoc modo loquendi, quia non defuerunt in Oriente, nec deinde in Africa hæretici, qui seipsos primarios Baptismi et sacramentorum auctores superbissime constituebant. Contra illos agit Augustinus lib. 50. *Homiliarum* hom. 23. eosque modestia et humilitate Salvatoris confundit, qui Magdalenæ dixit, *Dimittuntur ei peccata multa;* nec virtutem dimittendorum peccatorum sibi licet eximiam verborum fastu suæ potestati asseruit. « Medicus bonus, » inquit, « ægros non solum præsentes sanabat, sed et futuros etiam prævidebat : futuri erant homines, qui dicerent, Ego peccata dimitto; Ego justifico; Ego sano quemcumque baptizo. » Quæ superbia tempore etiam Apostolorum fundamenta et semina jecerat in illis, quorum alii se se baptizatos a Paulo, alii a Petro, alii ab Apollo gloriabantur, quos Paulus I Cor. I. reprehendit. Hinc Chrysostomus hom. 1. *in Acta Apostolorum*, ponderans illud Salvatoris, *Vos autem baptizamini* ait : « Non dixit Christus : Vos vero ego baptizo in Spiritu sancto, seu, *Baptizamini :* nos docens, ut modeste de nobis sentiamus. » Et homilia 8. *in Joannem*, eam extollit Christi modestiam his verbis : « Intuere modum loquendi Christi ab omni jactatione, et ostentatione alienum. Non enim dixit, Sanum te feci; sed, *Sanus factus es, jam noli peccare.* Neque dixit, Ne te puniam : sed, *Ne deterius tibi aliquid contingat.* In neutro personam ponens, et ostendens sanitatem prius tribuendam esse gratiæ, quam meritis. » Ad conterendam igitur illam in Oriente exortam hæreticorum præsumptionem modus loquendi passivus invaluit; et quia Latini de principali sacramentorum Auctore Christo orthodoxe semper senserunt, ideo, activum loquendi modum semper retinuerunt. Multa enim pro ratione temporum, locorum, et personarum prudens Ecclesia Mater constituit, quæ cessantibus illis circumstantiis non curat. Sic tempore Ignatii Martyris ob errorem Manichæorum sabbatho in honorem Dei conditoris jejunantium, jejunio sabbathi fidelibus interdixit. Sic propter eosdem Manichæos speciem vini in Eucharistia non conficientes, ne veritatem mortis Christi fateri cogerentur, utriusque speciei usum omnibus fidelibus indixit Magnus Leo serm. 4. *de Quadragesima;* quem tamen non esse omnibus fidelibus necessarium, œcumenica concilia declararunt.

Particula vero *baptizo* necessario debet exprimi, quia significat actum baptizandi more christiano; cum enim ablutio hominis in aqua variis de causis fieri possit, oportet ut verbis formæ ad quid fiat determinetur. Particula vero *Te* personam exprimit baptizandam; cum enim Baptismi sacramentum in usu et applicatione materiæ consistat, congruit subjectum, cui applicatur, exprimi. Particulæ *in nomine* virtutem divinam toti Trinitati communem significant; et ideo dicitur *in nomine*, non « in nominibus », quia in nomine idem est, ac in auctoritate et virtute, quæ una et eadem tribus convenit personis; maxime quia in hoc sacramento fidei debemus essentiæ unitatem sincere, et solenniter profiteri. Denique exprimuntur nomina *Patris et Filii et Spiritus sancti*. Cujus congruentiam affert S. Thomas ad 7. Quia sicut aqua assumpta est ad Baptismum, quia ejus usus ad abluendum communior est; ita ad tres Trinitatis perso-

nas designandas illa nomina adhibentur, quibus personæ divinæ communius et significantius exprimuntur.

Unde communiter rejicitur sententia Cajetani existimantis, valide posse conferri Baptisma « in nomine Genitoris, et Geniti, et ab utroque Procedentis ; » expresse S. Thomæ contradicentis, qui loco ultimum citato ait, quod « in aliis verbis non perficitur sacramentum. » In quibus aliis verbis ea complexus est, quæ Cajetanus valida esse arbitratus est, ut patet ex argumento, ad quod respondet, in quo verba illa recensentur. Nec valet glossa Cajetani dicentis, non perfici licite sacramentum : hæc quippe glossa textum destruit : licet enim peccaret qui insolitis verbis uteretur, attamen si valide ageret, utique perficeret sacramentum. Nec existimandum est, hæc vocabula esse synonyma ; tum quia nomen Geniti latius patet nomine Filii ; subindeque nomen Genitoris nomine Patris : in nobis enim generantur vermes, qui non sunt filii. Tum quia in divinis nomina Patris et Filii significant relationes, quibus personæ constituuntur ; nomina vero Genitoris et Geniti actus significant notionales, qui sunt relationum et divinarum hypostaseon fundamenta. Eadem ratione non valeret Baptisma si nomini Patris, et Filii et Spiritus sancti sufficeremus nomen ingeniti, imaginis, vel splendoris, et doni.

Hinc etiam contra eumdem Cajetanum infertur, Baptismum in nomine solius Trinitatis, aut Christi collatum, esse invalidum. Id enim colligitur, tum ex perpetua Ecclesiæ consuetudine in omnibus æmulanda ; tum ex institutione Christi singulas personas distinctissime exprimentis ; tum ex capite *in Synodo, de consecrat.* dist. 4, ubi Zacharias Papa definit : « Qui vel unam de Trinitate personam in Baptismo non nominaret, illud Baptisma esse verum non posset. » At qui baptizaret in nomine Trinitatis, nullam singulatim personam nominaret ; qui vero in nomine solius Christi baptizaret, duas non nominaret : ergo verum Baptisma ex mente illius Pontificis non conficeret. Idem patet ex capite, *Si revera*, ubi Pelagius Papa declarat, baptizatos in nomine solius Domini (id est Christi, ut patet ex contextu) esse in ordinaria forma iterum baptizandos. Et ratio S. Thomæ est persuadens, quia, sicut ad sacramentum requiritur forma sensibilis, ita et forma conspicua distincta, et aperta : unde non sufficit expressio solius Trinitatis tres personas implicite involventis, sed dearticulata exigitur singularum appellatio personarum, sensibilibus, conspicuis, et communibus nominibus expressarum.

Nec obest, quod Actorum VIII. in nomine Jesu Christi dicantur viri et mulieres baptizati : non obest, inquam, tum quia, ut ait S. Thomas q. 66. art. 6. ad 1. ex speciali Christi dispensantis revelatione Apostoli in primis nascentis Ecclesiæ cunis in nomine Christi baptizare potuerunt, ut nomen illud, in quo nos oportet omnes salvos fieri, quodve erat Gentibus et Judæis invisum et exosum, honorificum et gloriosum evaderet per hoc, quod ad ejus invocationem Spiritus sanctus baptizatis daretur. Tum quia, ut Cypriano epist. 74. placet, eatenus Apostoli in nomine Domini Jesu baptizabant, quatenus venerabile illud nomen in forma Baptismi honoris gratia exprimebant, dicendo : *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii ejus Jesu Christi, et Spiritus sancti.* Tum etiam quia, ut Catechismus Romanus part. 2. tit. *de Baptis.* n. 16. ex Ambrosio et Basilio tradit, certum non est Apostolos in nomine solius Christi baptizasse, sed ideo in nomine Christi baptizasse dicuntur, ut illis verbis significaretur, Apostolos non Joannis, sed Christi Baptisma ministrasse ; tametsi a communi, usitataque forma præcepto Christi trium personarum nomina exprimente non discederent. Quo etiam loquendi genere Paulus Galat. III. usus videtur, dum dixit : *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis ;* significans eos Baptismum a Christo institutum suscepisse, sed formam ab ipso Christo præscriptam non excludens. Videsis Melchiorem Cano lib. 6 *de Locis* cap. 8 ad 7, ubi erudite observat, quod cum Scriptura dicit aliquid in Christi nomine fuisse gestum, non continuo sequitur, sub conceptis unius Christi verbis rem gestam, administratamque fuisse : in Scripturis enim id in alicujus nomine fit, quod ejus auctoritate perficitur, ut variis posset exemplis illustrari. Unde non est necesse sentire, Apostolos præceptorum Christi tenaces solitam formam immutasse ; nam et hodie nos vere in Christi nomine, hoc est ejus loco, vi, et auctoritate Baptisma conficimus, tametsi formam consuetam adhibeamus. Denique hujus non leve signum est, quod Actorum XIX. Paulus nonnullos, qui se Christianos profitebantur, interrogavit, *An Spiritum sanctum accepissent ?* Illisque respondentibus : *Neque si Spiritus san-*

ctus est, audivimus; replicavit Apostolus : *In quo ergo baptizati estis ?* Hac replica innuens, non solere quemquam, nisi cum expressione trium personarum baptizari; alioquin si nomine duntaxat Christi baptizati fuissent, potuerant nomen Spiritus sancti non audivisse. Quamvis etiam dici possit, replicam a Baptismo petitam urgere potuisse Apostolum, quia non conferebatur Baptismi sacramentum, nisi prælibato præcipuorum Religionis mysteriorum catechismo, subindeque præmissa trium personarum explicatione.

Instabis : Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum postulantium, quid esset agendum de illis, qui a quodam Judæo baptizati fuerant, respondit, ut *de Consecrat.* dist. 4. cap. *A quodam Judæo*, refertur : « Hi profecto, si in nomine sanctæ Trinitatis, vel tantum in nomine Christi (sicut in Actibus Apostolorum legitur) baptizati sunt; unum quippe, idemque est, ut S. ait Ambrosius, rebaptizari non debent. » Ergo potest conferri Baptismus in solo nomine Christi.

Respondeo, omissa solutione Soti et Sylvii, dicentium, Nicolaum I. tanquam privatum Doctorem ad consulta respondisse, suamque peculiarem falsam sententiam exposuisse, cujus oppositam alii deinde Pontifices in conciliis œcumenicis tradiderunt : omissa, inquam; quia incredibile est tantum Pontificem, etiam ut privatum Doctorem Baptismi essentialem formam ignorasse, et in re tam perspicua a fidelibus Christi interrogatum tantopere cespitasse, dicendum esse, Nicolaum eodem modo exponendum esse, quo Ambrosium, ad quem se refert, interpretamur. Nunquam autem ea Ambrosii mens fuit, ut in Baptismi forma solius Christi nomen exprimi satis fuerit, alioquin cum de Spiritu sancto idem dicat, valere nimirum Baptisma in nomine ipsius, approbaret etiam Baptismum in solius Spiritus sancti nomine collatum; quod hactenus in nullius theologi mentem venit. Perspicua ergo Ambrosii lib. 1. *de Spiritu sancto* cap. 2. mens hæc est, quod in sacro textu nomen Christi Domini, vel nomen Jesu non excludit, quin Baptismus in aliarum quoque personarum nomine sit collatus ; nam in libro de Sacramentis cap. 7. refert ad singulas immersiones solitum fuisse suo tempore interrogari cathecumenum : « Credis in Patrem? » in prima ; in secunda vero : « Credis in Filium? » in tertia : « Credis in Spiritum sanctum? » Maxime quia non ibi intendit S. Ambrosius agere de forma Baptismi, sed propositum unum ejus est, quod ubicumque aliqua operatio in Scripturis alicui personarum asseritur, reliquæ non excludantur, sed intelligi debeant, perinde ac si de aliis expressa mentio fieret : unde cum in notissima Baptismi forma personæ singulæ exprimantur, infert in locis illis Actorum, solius Christi mentione alias personas minime excludi. Similiter ergo Nicolaus ad sensum Ambrosii explicandus est, nomen scilicet Christi, vel Trinitatis non excludere trium personarum expressionem, cum manifestum videatur formam in nomine solius Christi (etiamsi tempore Apostolorum viguisse dicatur) non potuisse adhuc suo tempore permanere; nec valeat summus Pontifex in formis sacramentorum a Christo immobiliter institutis dispensare. Declarat ergo Baptismum illum a Judæo collatum, esse ratum, si in nomine Christi, id est si christianum Baptisma conficere intenderit, et non baptisma aliquod Judaicum; quod utique intendit, si in nomine, seu auctoritate Christi, vel Trinitatis, adhibita tamen forma consueta, baptizare voluit.

Minister Baptismi.

Licet minister extraordinarius sit quælibet utriusque humani sexus persona, ut ministrum ubique obvium, sicut materiam maxime communem habeat tantæ necessitatis, imminente præsertim in mora periculo, sacramentum; attamen minister ordinarius, seu ex officio baptizans, solus est Sacerdos, qui cum in Republica Christiana polleat auctoritate, non solum circa corpus Christi naturale in Eucharistiæ venerabili sacramento conficiendum, sed etiam in mysticum Ecclesiæ corpus, ejusque membra, qui sunt fideles, ad Sacerdotem etiam pertinet alios in Christi familiam inducere, recipere, et incorporare. Diaconus tamen ex commissione solemniter baptizare quit; ut enim ex Actorum capite 8. liquet, Philippus Diaconus ab Apostolis ab baptizandum et prædicandum missus est; et inter Diaconorum munia Antistes in eorum ordinatione facultatem baptizandi recenset. Non tamen sine episcopi aut sacerdotis concessu hoc sacramentum solemniter celebrare præsumet; quia sicut de corpore Christi in Eucharistia, ita nec de corpore ejus mystico debet se ci-

tra licentiam ingerere, sed eorum jussa expectare qui cum ad Eucharistiam consecrandam tum ad Ecclesiam regendam instituti sunt, et ordinariam ex vi sui characteris potestatem receperunt. In administrandis quippe sacramentis unitatis et pacis, pacem servari maxime congrui, id est tranquillitatem Ordinis, et hierarchicam dependentiam conservari.

Licet autem in casu necessitatis quilibet idoneus sit hujus sacramenti minister, et a tam necessarii sacramenti administratione nemo etiam infidelis excludatur; quia, ut dixi, sicut ex parte materiæ sufficit quæcumque aqua, ita sufficit ex parte ministri quicumque homo, divina benignitate ita disponente: attamen non ita promiscue omnibus administratio illa permissa est, quin in concursu plurium ordo servandus non sit, præcipiente Apostolo, ut omnia in nobis ordinate fiant. Unde in præsentia sacerdotis, vel clerici laicus a Baptismo conferendo abstinet, et mulierem coram viro baptizare non decet, nisi forte vir non sit Baptismi conficiendi peritus, vel puer eo loci sit, ubi non possit a viro, et multo minus a Clerico contrectari, puta quando nondum est ex materno utero omnino egressus. Alioquin Presbyteri omnino advocandi sunt, quibus in persona discipulorum dictum est. Matth. XVIII: *Baptizantes eos in nomine Patris*, etc. Nam, sicut ait glossa Bedæ *in c.* X. *Lucæ*, «sicut in Apostolis est forma Episcoporum, sic in septuaginta duobus est forma Presbyterorum.»

Porro cum dixi, unumquemque in necessitatis articulo posse esse validum Baptismi administrum, non ita id velim intelligas, ut possit etiam quis in extremæ necessitatis casu seipsum baptizare. Nam forma a Christo instituta, et in Ecclesia Catholica semper retenta, ministrum a suscipiente distinguit. Et sane, sicut in generatione naturali nullus est sibi existendi causa, nullus suæ generationis auctor, ita nullus in supernaturali regeneratione seipsum in Christo innovare potest. Nec tamen homo distincto ministro orbus remedio propterea carebit, quia Baptismo flaminis, amore et pœnitentia cum voto sacramenti conjunctis novam asciscere sibi vitam, et æternam cum Dei auxilio comparare salutem potest.

Illud etiam observandum est, quod cum antiqui Patres, Tertullianus lib. *de Baptismo* Hieronymus dialogo *adversus Luciferian.* docent Sacerdotem non posse sine commissione Episcopi solemniter baptizare, vel loquuntur de Baptismo qui certis anni diebus solemni cæremonia consueverat in primitiva Ecclesia ab Episcopo celebrari, puta in vigilia Paschatis, vel Pentecostes: vel volunt quemcumque Presbyterum Episcopo suo volenti baptizare cedere debere, eique deferre, et præsentem honorare: cum quibus stat baptizandi provinciam inferioribus Sacerdotibus in Ecclesia semper esse relictam, cum Episcopi majoribus Ecclesiæ negotiis, orationi præsertim, studio, et prædicationi sedulam navare operam debeant. Unde Paulus I Cor. I: *Non misit*, inquit, *me Christus baptizare, sed evangelizare.* Et Apostoli, quibus Episcopi succedunt, Actor VI profitentur: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei. Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus.* Vel certe loquuntur de simplici Sacerdote secundum præcisam suam ordinationem considerato, quia licet in ea baptizandi receperit potestatem, ut eam tamen ad praxim reducat, jurisdictione eget ab Episcopo, vel illo, cui Episcopus commiserit, qualis est Parochus, sibi concessa, Ecclesiast cas enim functiones et sacramentorum solemnes administrationes soli Pastores exercendi ordinariam habent facultatem. Nec propterea sequitur, Baptismum sine hujusmodi data jurisdictione esse irritum, sed tantum illicitum, quia jurisdictio ad baptizandum non ad valorem sacramenti, sed ad servandam ordinatam ministrorum hierarchiam desideratur. Nec est simile de sacramento pœnitentiæ, quod sine jurisdictione invalidum esse suo loco demonstrabimus; qui Pœnitentiæ sacramentum per modum judicii in subditos exercetur, nec habet subditos qui jurisdictione caret: at Baptismus non confertur subditis, cum ille, qui baptizatur, sit ante Baptismum extra Ecclesiam: usurpat tamen jus alienum, qui ex altera parochia oriundum sine licentia baptizat, quia hoc jus proprio Parocho, ut omnia ordinate fierent, Ecclesia impertivit: validum tamen est Baptisma ubicumque, et a quocumque acceptum fuerit: « Unde non potest dici non datum, quamvis recte dici possit illicite datum, ut ait Aug. lib. 2. *contra epist. Parmeniani.*

Dices: Nemo dat quod non habet: sed infidelis non habet Baptismi characterem: ergo illum aliis dare nequit, subindeque Baptismi minister esse non potest.

Respondeo, neminem dare posse per mo-

dum causæ principalis, quod non habet, cum causa præcipua effectum sibi similem producere connitatur : sed aliquid per modum causæ instrumentalis dare potes qui non habet ; unde, sicut aqua potest esse instrumentum gratiæ, quam non habet ; ita infidelis instrumentum characteris, quo caret ; nam nudum in illo ministerio opus sufficit, quia Christus est qui baptizat, ut dicitur Joan. I.

Dices rursus : Canone 47. Apostolorum dicitur, discernendos esse veros Sacerdotes a falsis, eosque rebaptizandos, quos falsi Sacerdotes baptizarunt : ergo minister Baptismi non est omnis homo.

Respondeo canonem illum (si tamen Apostolicus sit, nec sit ab aliquo corruptore in Apostolicos obtrusus) intelligendum esse de illis, qui se Sacerdotes ementiuntur, ut mysteria Christianorum irrideant, et ea instar fabulæ repræsentent ; quorum proinde Baptismus defectu intentionis serio faciendi quod facit Ecclesia, nullus factus omnino iterandus est. Verius tamen est, canones Apostolicos fuisse ab hæreticis depravatos sicut et libros constitutionum Apostolicarum S. Clementis Romani, in quorum 6. cap. 15. præcipitur rebaptizari eos, qui sunt ab hæreticis baptizati, propterea quod hæretici non sunt Sacerdotes. Sed adulteros esse eos libros inde argumento manifestum est, quod Philippus, qui Actorum VIII. Simonem Magum baptizasse dicitur, Apostolus asseratur quod apertissimum mendacium est.

Quæres, utrum possint plures ministri eumdem baptizare.

Respondeo, non posse plures ministros eumdem partialiter baptizare, sive dividatur materia a forma, ita ut unus abluat, et alter verba proferat ; sive dividatur intentio, ratione cujus unusquisque partialiter duntaxat concurrere intendat, sicut duo trahentes navim eam partialiter movent. Ratio est, quia licet possint absolute plures eumdem baptizare applicando aquam, et simul pronuntiando formam, modo tamen quisque non intendat effectum sacramenti dividere ; sicut plures Sacerdotes possunt simul celebrare, et reapse eamdem hostiam simul in die ordinationis consecrant : attamen non posse plures modo dicto partialiter baptizare ex ipsa Baptismi forma colligitur, ad cujus veritatem requiritur, ut qui eam profert, revera baptizet et abluat, totumque effectum Baptismi conferat, cum verba efficiant quod significant. Atqui si Baptismus partialiter aliquo ex dictis modis conferatur, in veritate non potest dicere, *Ego te baptizo*, qui non abluit ; nec totum Baptismi effectum confert, qui partialiter baptizare intendit. Ergo hujusmodi baptisma irritum foret et nullum. Et ita docet D. Thomas q. 66. art. 5. ad 4. ibi : « Si convenirent duo, quorum unus esset mutus, qui non posset proferre verba ; et alius carens manibus, qui non posset exercere actum, non possent ambo simul baptizare, uno dicente verba, et alio exercente actum. »

Id ipsum optime elucidat quæst. 67. art. 5. ibi : « Considerandum est, » inquit in corpore articuli, « quod ex tali forma, Te baptizamus, exprimitur talis intentio, quod plures conveniant ad unum Baptismum conferendum. Quod quidem videtur esse contra rationem ministerii ; homo enim non baptizat nisi ut minister Christi, et vicem ejus gerens. Unde, sicut unus est Christus, ita unum oportet esse ministrum, qui Christum repræsentet. Propter quod signanter Apostolus dicit Ephes. IV : *Unus Dominus, una fides unum Baptisma.* Si vero uterque diceret : Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ; uterque exprimeret suam intentionem, quasi ipse singulariter Baptismum conferret. Quod posset contingere in eo casu, in quo contentiose uterque aliquem baptizare conaretur : et tunc manifestum est, quod ille, qui prius verba proferret, daret Baptismi sacramentum ; alius vero quantumcumque jus baptizandi haberet, nihil faceret ; et si verba pronuntiare præsumeret, esset puniendus tanquam rebaptizator. Si autem omnino simul ambo verba proferrent, et hominem immergerent, aut aspergerent, essent puniendi de inordinato modo baptizandi, et non de iteratione baptismi ; quia uterque intenderet non baptizatum baptizare, et uterque quantum est in se baptizaret. Nec traderent aliud, et aliud sacramentum ; sed Christus, qui est unus interius baptizans, unum sacramentum per utrumque conferret. »

Idem confirmat Angelicus Doctor responsione ad 3 : « Integritas Baptismi, » inquit, « consistit in forma verborum, et in usu materiæ. Et ideo neque ille, qui tantum verba profert, baptizat ; neque ille, qui immergit. Et ideo si unus verba proferat, et alius im-

mergat nulla forma verborum poterit esse conveniens. Neque enim poterit dici, Ego te baptizo, cum ipse non immergat, et per consequens non baptizet ; neque etiam poterit dici, Nos te baptizamus, cum neuter baptizet. Si enim duo sint, quorum unus unam partem libri scribat, et alius aliam, non est propria loquutio, Nos scripsimus librum istum, sed synecdochica, in quantum totum ponitur pro parte. » Quibus clarissimis testimoniis sententiam nostram S. Thomas et aperte docuit, et invicte probavit, ut mirum plane sit, oppositum a Cajetano tradi sine manifesta S. Doctoris desertione potuisse.

Dices cum Cajetano : Optime usurpari potest forma ista, « Nos te baptizamus, » a duobus hominibus, quorum alter mutus, alter mancus sit ; non quidem prout baptizare idem est ac abluere, sed prout idem est ac integrum Baptismi sacramentum conferre. Licet enim neuter eo in casu sacramentum seorsim perficiat, uterque tamen illud conjunctim efficit : sicut duo judices, quorum neuter sine altero sententiam ferre potest, eam proferentes, vere dicunt, Nos te judicamus. Et ratio est, quia ubi invenitur materia, forma, et minister, ibi verum sacramentum reperitur : hæc autem tria concurrunt, quando plures baptizant ; nam et aquæ ablutio, et verborum prolatio, et minister abluens et proferens non desunt ; quid ergo deest, quando duo partialiter agentes uni totaliter agenti æquivalent? Quid vetat a duobus ex parte fieri, quod ab uno totum peragi solet ? Cum non repugnet sacramentorum institutioni, ut duo ministri per modum unius sacramenti causæ adhibeantur, ut in sacramento pœnitentiæ, et clarius in sacramento matrimonii perspicuum est.

Respondeo, verba formæ Baptismi significare actionem illam externam, ablutionem nimirum, a proferente proficisci ; unde si non abluit ille qui verba profert, fallax est, subindeque nullum efficit sacramentum. Ex quibus patet ad rationem responsio ; in illo namque casu, neque esset forma verax, deque materia a proferente applicata, neque unitas ministri requisita. Exemplum autem judicum ratione nihilo melius est. Judices enim veridice aiunt : « Nos te judicamus, » cum uterque judicium protulerit, tametsi unicus sententiam intimet. At minister qui dici : « Ego te baptizo, » dum alter abluit, verum non profert, sed reapse mentitur. Exempla etiam matrimonii et pœnitentiæ non sunt urgentiora ; quia primum per modum contractus pluralitatem essentialiter requirentis celebratur ; secundum per modum judicii, actionem rei, et judicis sententiam omnino postulantis, perficitur.

Instabis : Plures ministri solitam simul formam proferentes, et una abluentes, validum conficiunt Baptisma, ut docet D. Thomas supra memoratus, et nos etiam confessi sumus atque exemplo Sacerdotum eamdem hostiam in die ordinationis consecrantium confirmavimus. Ergo pluralitas ministrorum veritati formæ per se non adversatur.

Respondeo tunc solum pluralitatem ministrorum sacramentum annullare, cum veritatem formæ destruunt ; quando autem plures ministri per modum causæ totalis formam proferunt, et materiam applicant, tunc veritas formæ subsistit, quia quilibet baptizat ut unus, et per accidens duntaxat, et materialiter pluralitas invenitur. At vero in casu Cajetani pluralitas se habet per se, et ex vi formæ significatur aliquid falsum, nempe ablutio, quam proferens dicit se facere, et revera non facit. Nec tamen in nostro casu sunt plura Baptismata, etiamsi ablutio in duabus partibus non contiguis, media non abluta, fiat, quia unicum sacramentum per plures ministros Christus tunc efficit ; unitas quippe Baptismi non a partium ablutarum, sed a suppositi baptizat, unitate, sicut Baptismatum diversitas a personarum baptizatarum distinctione desumitur, ut cum per unicam formam plures intinguntur. Nec est inconveniens eumdem effectum a pluribus instrumentis totalibus proficisci, quia non ab eis per se pendet effectus, sed ab una causa principali, quæ pro suo arbitratu unum, vel plura potest instrumenta assumere. Unde virtutes et actiones instrumentariæ materialiter tunc diversæ, formaliter in ratione sacramenti uniuntur, propter ejusdem significationis, ejusdemque effectus unitatem, uniusque characteris impressionem.

Subjectum, et necessitas Baptismi.

Utrumque connectimus, quia unum ab alio tractatione divelli nequaquam posse statim clarebit. Dicendum ergo, quod sicut omnis creatura constans corpore et anima rationali est subjectum capax Baptismi, ita ad illud percipiendum necessitate medii tene-

tur. Expresse enim dicitur Joan. III : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Quibus clarissimis verbis quatuor hæreticorum errores Veritas confudit. Primo Anabaptistarum, negantium pueris Baptismum esse conferendum. Secundo Pelagianorum, credentium Baptismum ad remissionem peccati originalis minime esse necessarium, sed solum ad consecutionem regni cœlorum ; qua in re pugnantia hæretici loquebantur, quia si pueri nullum habent ingressus regni cœlorum impedimentum (non haberent porro, si nulla primigenii peccati labe inficerentur) profecto ad consequendum regnum cœlorum nequaquam erit illis Baptisma necessarium. Tertio Wiclefi blasphemantis, nullatenus Baptisma esse necessarium ; quia, inquiebat, puer tametsi non baptizatus, si tamen prædestinatus sit, consequetur certo vitam æternam. Non advertens vir hæreseos tenebris occæcatus, eo ipso puerum prædestinationis signo notari clarissimo, quod cum Baptismo, antequam malitia mutet intellectum ejus, discedit. Quarto Calvini impie pronuntiantis Baptismum fidelium infantibus minime esse necessarium, quod credat omnes in utero materno sanctificari. Quibus omnibus opponit Mater Ecclesia splendissimum Servatoris oraculum paulo ante memoratum. Ratio etiam S. Thomæ est supposita fide persuadens : quia nullus nisi per Salvatorem Christum Jesum salutem consequi potest. Christo autem nemo nisi per Baptisma unitur et incorporatur, fitque membrum corporis ejus, quod est Ecclesia : ergo Baptisma ommibus est ad salutem omnino necessarium.

Nec valet argumentum Anabaptistarum, ex illo Matth. XXVIII. petitum : *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos.* Ubi Christus iis Baptismum conferri præcipit, qui suam fuerint legem docti : parvuli autem ante discretionis usum christiana nequeunt doctrina imbui. Non valet, inquam, quia gentibus et adultis omnibus præmissa doctrina conferendum est Baptisma, ut prius erudiantur qui propria voluntate in familiam Christi ascribuntur ; propterea tamen parvulos eo loci Salvator non exclusit, qui tanto amore dicebat Matth. XIX : *Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum.* Certe, si circumcisio, quæ figura Baptismi fuit, pueris octavo die solemni ritu applicabatur, et gratiam conferebat, quidni Baptisma novæ legis proderit infantibus ? Anne in lege gratiæ minus erit copiosa redemptio ? Denique si per Adami peccatum pueri ex origine noxam contrahunt, quidni per Christum gratiam consequi poterunt ? cum teste Apostolo Coloss. II : *Si unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ accipientes in vitam regnabunt per unum Jesum Christum* ? Unde in concilio Milevitano sub Innocentio I. can. 2. sic pronunciatur : « Placuit ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, anathema sit. » Hinc Bernardus adversus quosdam, qui se Apostolicos dicebant, et verius Apostaticos dicendos, invehit serm. 66. *in Cant.* : « Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quia baptizamus infantes. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis sui, fratris sui, et talis fratris (Christi) clamat ad Deum de terra ? Astat, et clamat nihilominus Mater Ecclesia. Quid tamen infans ? Nonne et ipse tibi videtur inhiare, de fontibus Salvatoris vociferari ad Deum, suisque vagitibus clamitare : *Domine, vim patior, responde pro me.* Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia parvuli, clamat infirmitas addicti. Nemo mihi dicat, quia non habet fidem, cui Mater (Ecclesia) impendit suam. »

Instabis : Si tanta foret Baptismi necessitas, nullatenus deberet Baptisma differri, sed statim natis confestim conferri. Atqui Ecclesia Baptismum nedum pueris, sed etiam adultis sæpe differt, et in primitiva Ecclesia magis differebatur. Ergo necessitas Baptismi non est absoluta, et indispensabilis.

Respondeo Ecclesiam fideles magnopere hortari, ut pueros quamprimum sine periculo fieri potest, ad Ecclesiam solemnibus cæremoniis baptizandos deferant ; quia cum pueris nulla extra Baptismum salutis comparandæ ratio relicta sit, gravi sine dubio culpa sese obstringunt, qui eos diutius sacramenti remedio privant, quam necessitas postulet ; cum præsertim tenerrimæ ætati infinita vitæ pericula impendeant. Aliter tamen erga adultos et rationis usu præditos se gerit Ecclesia ; quia isti ad Baptismum nedum invitandi, sed etiam apparandi sunt, ut novam vitam post Baptismi regenerationem ineant. Nec illa dilatio periculum, quod pueris imminet, conjunctum habet, cum

Baptismi votum et sincera male actæ vitæ pœnitentia satis futura sint ad justificationem et gloriam, si repentino casu a salutiferis aquis impediantur. Et deinde emolumenta ex discreta adultorum Baptismatis dilatione enata, justum et sanctum probant esse Ecclesiæ morem. Explorandum enim est, num adultus fuco, an vero animo accedat; non enim omni spiritui credendum est, sed probandi spiritus, si ex Deo sunt. Deinde in vitæ Christianæ institutionibus prius erudiendus est catechumenus, quam illi nomen detur; si tamen nullum vitæ periculum instet. Denique baptizandi adulti non solum probandi sunt, num sponte sua, et libenti animo Baptismum suspiciant; sed etiam novæ vitæ inita ratione, et disciplina quamdam in fide stabilitatem, in pœnitentia veritatem, in bonorum operum praxi constantiam demonstrare Ecclesiæ debent; quæ propterea adultis Baptismum citra mortis periculum differe consuevit, et olim duo tempora, Paschæ scilicet, et Pentecostes præscribebat, in quibus tantum citra mortis periculum ministrandum erat sacrum Baptisma, ut epist. 1. *Siricii Papæ*, epist. 4 *S. Leonis*, et variis capitulis dist. 4. *de Consecratione*, claret: rata nihil Baptismi gratiæ adeo repugnare, quam nullum peccandi finem facere; cum alioquin Baptismi fructum non sint recepturi, sed impio sacrilegio sacramentum polluturi, qui Christum non induunt, qui secundum carnem, non secundum spiritum militant, quibusque in vitiis et peccatis perseverare propositum est. Nam Paulus ad Rom. cap. VI. scribens, docet omnino ei, qui baptizatur, moriendum esse peccato; monetque ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viventes. Et princeps Apostolorum probe sciens, non solum baptizandis fidem, sed sinceram etiam cordis pœnitentiam desiderari, magnæ illi multitudini, quæ ab illo quid faciendum esset, petiverat, respondit Actor. II: *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.* Et cap. III: *Pœnitemini, et convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Nec obest auctoritas Ambrosii vel Ambrosiastri in commentario *ad Romanos* dicentis omnia gratis in Baptismo condonari, nullumque luctum requiri. Non, inquam, obest; hoc enim intelligitur de luctu, qui in pœnalibus operibus a pœnitentibus post absolutionem percipiendus est; catechumenis quippe baptizatis etsi desideretur pœnitentia Baptismum antecedens, nulla tamen imponitur pœnitentia; quippe qui ab omni culpa, et reatu pœnæ etiam temporalis liberati per Baptismum sunt, ut docet D. Thomas q. 68. art. 5. et 6. Non est etiam multum curandus commentarius ille in Paulum Ambrosii nomine inscriptus, sed ab Hilario hæretico Luciferiano elaboratus.

Quare Baptismus olim a Christianis duplici de causa differebatur, nimirum vel animo licentiori vitæ, mundanisque deliciis, quas post Baptismum severius interdictas sciebant, liberius et securius indulgendi; vel ut totum interstitium ad animum omni piorum opere exercendum, præparandumque conferretur. Prior causa semper Ecclesiæ fuit invisa, et a Patribus vehementer reprehensa, ut patet ex Nazianzeno orat. 40, Chrysostomo hom. 1. *in Acta*, et concilio Neocæsareensi can. 12, ubi Baptismum in mortem differentes, ut interim licentius viverent, et tunc simul et semel ab omnibus culpis et pœnis eximerentur, ordinari vetat, si supervixerint. Posterior Ecclesiæ probata, et Sanctis omnibus ordinarie necessaria visa est. Dico ordinarie, quia tantus poterat esse catechumeni fervor; tam visibilis et sensibilis Spiritus sancti operatio in illo interdum potuit relucere, ut Baptismi differendi nullam adesse necessitatem Pastores clarissime perviderent. Sed casus rarissimi non sunt regulæ, ad quas sanandarum animarum ars exigenda sit. Prior causa ab incuria, tempore et duritie et animorum gravissima peste proficiscebatur: posterior a spiritu pietatis et prudentiæ, quo Pastores regi, et pœnitentes ciieri debent, enascebatur. Porro Baptismus agnita vera suscipientis dispositione, non debet differri, quia cum sit Religionis exordium, natura sua postulat, ut quamprimum suspiciatur, unde multo minus differri debet, quam confessio vel absolutio; quia non ad solam remissionem peccatorum, sicut pœnitentia, institutum est, sed etiam ut homo charactere Christi insigniatur, ut Ecclesiæ incorporetur, ut sit aliorum sacramentorum capax, conveniatque cum aliis Christianis in ejusdem fidei professione, et in eorumdem communione sacramentorum. Cum quo tamen stat, debere adulti Baptisma suscipientis debitam dispositionem agnosci et probari; quia, ut bene S. Thomas art 4. q. 68. dixit, « nullus habens voluntatem peccandi potest simul a

peccato mundari, ad quod ordinatur baptisma. » Unde Augustinus toto libro de fide et operibus eos refellit, qui volebant omnes promiscue ad Baptismum admitti, eo quod populus Israel prius transivit per mare Rubrum, et postea legem, qua disceret quemadmodum viveret, accepit. Quibus respondens cap. 11. ait : « Ipsam ab Ægyptiis separationem (quæ transitum antecessit) significare discessionem a peccatis, quam baptizati profitentur. » Et quamvis *Actor.* VIII. referatur quod eunuchus statim ac dixit, *Credo filium Dei esse Jesum Christum*, baptizatus est : respondet tamen Augustinus cap. 9 : « Quemadmodum Scriptura in eo quod ait, *Baptizavit eum Philippus*, intelligi voluit impleta omnia, quæ licet in Scripturis gratia brevitatis omittantur, tamen serie traditionis scimus implenda (qui sunt sacri ritus, vel interrogationes, et instructiones ab Ecclesia frequentatæ) ; pari modo in eo quod scriptum est, evangelizasse Philippum spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, et illa in catechismo dicta esse, quæ ad vitam, moresque pertinent ejus, qui credit in Dominum Jesum. »

Urgebis : Sicut Joannis III. dicitur, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. ita Joan. VI. dicitur, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis*. Atqui ex posteriori loco non colligimus omnes etiam parvulos ad recipiendam sacramentaliter Eucharistiam teneri. Ergo perperam ex priori colligimus, teneri omnes omnino ad Baptisma suscipiendum.

Respondeo, non dixisse Christum, « nisi quis manducaverit, » sed *nisi manducaveritis* ; dixisse tamen, *nisi quis renatus fuerit*, innuens sermonem suum de Eucharistia ad adultos, talis manducationis solos capaces dirigi ; dictum vero de Baptismo omnes, nemine excepto, complecti. Et ratio discrimi nis est, quia Eucharistia datur per modum cibi : cibus vero iis duntaxat necessarius est, in quibus aliquid deperditur ; pueri autem, qui actuali peccato nihil deperdunt, cibo illo non egent. Cibus etiam ille divinus requirit in manducante probationem, quam tantopere I. Cor. XI. inculcat Apostolus, cujus tamen pueri incapaces sunt : at vero Baptismus est spiritalis regeneratio, et novæ vitæ initium, cujus omnes etiam infantes capaces sunt. Unde universalius intelligendum est quod de Baptismo, quam quod de Eucharistia Veritas pronunciavit. Quamvis ergo in adultis requiratur præparatio ; in parvulis tamen sufficit quod non reperiatur obex contrariæ voluntatis. « Parvulus, » inquit Augustinus epist. 23, « etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit, unde sacramentum ejus salubriter percipit. »

Insistes : Si omnibus omnino necessarium foret Baptisma, multi parvuli, puta intra uterum maternum mortem obeuntes, unico carerent ad salutem medio, subindeque æternum perirent. Consequens non videtur consentaneum misericordiæ illius, qui vult omnes salvos facere, et neminem vult perire. Non est etiam copiosæ novæ legis redemptioni congruum ; si enim olim ante promulgatam circumcisionem fides parentum, teste Magno Gregorio lib. 4. *Moral.* cap. 2. parvulis satis erat, cur augustiorem factam salutis viam, imposita lege Baptismi, asseremus ? Quidni præstabit parvulis votum parentum, quod præstat adultis votum Baptismi, et omnibus martyrium ? Ergo hæc Christi lex exceptiones patitur, nec omnibus omnino necessarium est Baptismatis sacramentum.

Respondeo, nullum plane a Baptismo suscipiendo, et ab illa lege, *nisi quis renatus fuerit*, etc. esse immunem. « Utique nullum excipit, » inquit Ambrosius lib. 2. *de Abraham* cap. ultimo ; « non infantem, non aliqua præventum necessitate. » « Noli credere, » addit August. lib. 3. *de Anima* cap. 9, « noli docere, infantes, antequam baptizentur, morte præventos pervenire posse ad originalem indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus. » Et lib. 1. *de peccatorum meritis* cap. 27 : « Quoniam, » inquit, « de ovibus ejus esse non incipiunt, parvuli, nisi per Baptismum, profecto si hoc non accipiunt, peribunt. » Quod et alii Patres, et universa traditio docent, significatque illa Ecclesiæ Matris sollicitudo ab Baptismum parvulis procurandum, quam etiam Pelagius, tametsi peccatum originale inficiaretur, nunquam negare ausus est, quia videbat esse constantem universalis Ecclesiæ observationem. Nec propterea via salutis arctata est, vel fidei virtus imminuta ; quia ubique propagata Christiana Religione, fons salutis omnibus apertus est : aqua omnibus obvia, et ministe omnis homo est, etiam infidelis : regnum etiam cœlorum olim ante Christum occlusum, pueruli baptizatis patet. Quod au-

tem aliqui parvuli sine Baptismo moriantur, ad justa, sed inscrutabilia Dei judicia referendum, et in primi peccati granditatem rejiciendum esse, millioes docet Augustinus. Quod vero adulti voto Baptismi, vel parvuli martyrio salvari sine actuali Baptismate possint, docent Patres et Ecclesiæ traditio, quæ verba illa, *nisi quis renatus fuerit*, de re, vel de voto disjunctive interpretatur. Exceptio etiam martyrii habetur ex Scriptura et Patribus, uti capite sequenti ostendemus. Generales autem Scripturæ assertiones sine Ecclesia, vel Patribus inflectere, vel excipere non debemus. Ut enim alibi diximus, cum Deus legem generalem edit, omnes exceptiones removet, nisi eam ipsemet exprimat : unde qui contendit aliquem ab hac lege esse immunem, huic probandæ hujus exceptionis onus incumbit. Cum ergo nullus Scripturæ, vel Patrum proferri possit locus, quo puerorum non baptizatorum extra martyrii singularem casum salus astruatur, omnis exceptio a rationibus et convenientiis humanis petita sine ulla majori inquisitione repellenda et damnanda est, et qui eam adhibent, manifesto adulteratæ divinæ legis crimine eo ipso tenentur, quod eam unis convenientiis nixam esse fatentur. Hinc Augustinus lib. 3. *de peccatorum meritis* cap. 23 : « Nulla, » inquit, « ex arbitrio nostro salus æterna præter Baptismum Christi promittatur infantibus, quam non promittit Scriptura divina humanis omnibus rationibus præferenda. » Unde nullatenus probandus est Gabrielis Biel, Cajetani, et Joannis Gersonis zelus non secundum scientiam conceptus, qui existimaverunt parvulos in maternis uteris existentes, vel natos in aquæ penuria morientes, fide et precibus parentum, aliorumque fidelium, adhibito præsertim crucis, vel alterius piæ cæremoniæ cum invocatione Trinitatis signo, salvari posse. Hæc enim sententia universæ traditioni repugnat, quæ semper ad occulta Dei judicia, tametsi justissima, retulit quod parvulorum alius ad Baptismum accedat et salvetur, alius non perveniat et pereat, etiamsi salutem ejus parentes summ.. rere exoptent, et quantum in ipsis est, omni sollicitudine procurent. « Quisquis dixerit, » inquit Augustinus epist. 28, « quod in Christo vivificabuntur etiam purvuli, qui sine sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profecto et contra Apostolicam prædicationem venit, et totam condemnat Ecclesiam, ubi propterea cum baptizandi parvulis festinatur et curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo vivificari omnino non posse. » Nec obest, filios fidelium appelari ab Apostolo I Cor VII. *Sanctos*. Non obest inquam : sancti enim dicuntur, non quod tales nascantur, sed fiant, et ad sanctitatem vocentur, et Baptismo sanctificentur, sine quo tamen nec sanctitatem, nec salutem consequuntur : unde carmine *de Ingratis* ait Prosper, multos sanctis genitoribus ortos nullo salvari studio potuisse suorum.

Persistes : Hæc omnia recte quidem probant, Baptismum parvulis imminente mortis periculo esse conferendum, sed citra tale periculum eis ministrandum non persuadent, cum potius Baptismum in adultam ætatem differri magis expediat, ut baptizati Baptismi mysteria melius intelligant, pro seipsis respondeant, percepti sacramenti, et sponsionis factæ meminisse possint, fiantque Christiani, dum discere, doceri, et nosse Christum possunt : et ita videtur sensisse Nazianzenum orat. 40. *in Sanctum Baptisma*, ubi triennium expectari, aut aliquanto brevius, aut longius temporis spatium præstare docet.

Respondeo his omnibus humanæ prudentiæ consiliis sanctæ Matris Ecclesiæ sensum et usum anteponendum esse, et periculum jacturæ salutis, in quam incidere potest puer repentina morte raptus, fructu ex dilatione Baptismi expectato minime compensari ; cum cæteroquin parvulis, cum adoleverint, catechismi eruditio, qua quid promiserint, cui fidem dederint, cui renunciaverint, qua gratia dignati fuerint docebuntur, non defutura sit, sed ab Ecclesiæ ministris, parentibus et præceptoribus procuranda. Unde illud differre tutum non est, quod ad salutem unice et indispensabiliter necessarium est. Quapropter propter inopinatos et repentinos periculorum impetus, quique nulla ope atque auxilio propulsari possunt, lavacro communiri parvulos conducibilius est. Unde Nazianzenis privatum consilium nunquam recepit Ecclesia, cujus ipse periculum ibidem satis agnovit. Nec dicas, hinc sequi parvulos, cum adoleverint, non posse ad vitam christiane instituendam compelli, utpote quam propria voluntate non spoponderint. Ne, inquam, hæc dicas ; cogi enim ad fidem, moresque christianos sine ipsorum injuria parvuli possunt, qui Ecclesiæ cum ratione parentum, tum ratione suscepti Ba-

ptismatis subditi sunt, et felici necessitate ad id, quod in eorum maximam utilitatem cedit, adiguntur : sicut olim pueri Judæorum ad legem Moysis, tametsi in infantili ætate circumcisi fuissent, absque ulla excusatione tenebantur. Unde Tridendinum sess. 7. cap. 14. sic decidit : « Si quis dixerit, hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt ; et ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiæ aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant ; anathema sit. »

Sed dices : Unde habemus, adultis repentina morte sublatis, votum Baptismi ad salutem sufficere, ut gratis exceptionem illam non apposuisse videamur ? Respondeo hanc exceptionem clare haberi in conciliis et Patribus. Concilium enim Tridentinum sess. 6. cap. 4. docet justificationem esse translationem ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ et adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum Dominum nostrum : « Quæ quidem translatio post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non potest. » Id ipsum luculenter tradiderat Ambrosius *de obitu Valentiniani*, aliquantulum ante medium, his verbis : « Quis me consolabitur, a quo alii appetunt consolationis officium ? Quoniam quem in Evangelio eram generaturus amisi, sed ille non amisit gratiam, quam poposcit.... Audio vos dolere, quod non acceperit sacramenta Baptismatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis est, nisi voluntas, nisi petitio ? Atqui etiam dudum hoc voti habuit, et proxime se baptizari a me velle significavit : non habet ergo gratiam, quam desideravit? Non habet quam poposcit? Certe quia poposcit, accepit. » Et ratio etiam est, quia per desiderium Baptismi a fide per dilectionem operante proficiscens, homo interius sanctificatur a Deo, cujus virtus nullis est visibilibus sacramentis alligata : sanctitas autem est dispositio sufficiens ad salutem. Sed de his plenius capite sequenti, agentes de divisione Baptismatis in Baptismum fluminis, flaminis, et sanguinis, disseremus. De necessitate porro intentionis ad suscipiendum Baptismum in catechumeno necessaria, satis patet ex iis, quæ superiori dissertatione de intentione ad valorem sacramentorum necessaria latissime dicta sunt.

REFLEXIO.

Sacris undis abluimur, mundati lavacro aquæ in verbo vitæ. Ergo, si scire aves, lector Christiane, num gratiam Baptismo collatam servaveris, vel perditam pœnitentia recuperaveris, ex his aquæ proprietatibus et notis conjicito. Primum aqua ex montibus, locisque excelsis in ima fluit, juxta illud Davidicum Psal. CVII : *Qui emittis fontes in convallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ*. Non dissimili modo gratia ab excelso Deo in corda humilium descendit, qui humilia respicit, suscitat a terra inopem, et de stercore elevat pauperem. « Cum humilitate vallem facite, » ait Augustinus serm. 20. *de verb. Apostoli*, « imbrem suscipite ; depressa implentur, alta siccantur : gratia pluvia est. » Et certe, cum baptizatos mortuos, et in Christo consepultos appellet Apostolus, hujusmodi superbia non decet. Gratiam ergo ille habet Baptismi, qui fodit in se fundamentum humilitatis, ut perveniat ad fastigium charitatis ; illeque solus capit celsitudinem Dei, qui prius induit humilitatem Christi. Ergo non minus quam ingratitudo superbia est ventus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, « fluenta gratiarum. » Secundo aqua corpus lavat et mundat, ac sordes abstergit : gratia pariter Baptismatis maculas abluit animarum. Ezechiel. XXV : *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*. Ergo si putre membrum es, quod erescari mereatur ; si sis distortum, de quo erubescatur ; nisi sis pulchrum, aptum, et sanum ; nisi hæreas corpori, vivens Deo de Deo ; si potius sordentibus formis, imaginibusque terrenis vitiorum et cupiditatum consuetudine inculcatis ita obducaris, ut jam nihil loci in mente tua divinarum rerum cogitationi relinquatur, pectus vero tuum in terra usque adeo defixum, atque immersum sit, ut paulum illud attollere, atque in cœlum erigere non valeas, profecto a gratia Baptismi desertus es ; unda enim cœlestis in cœlum salit, unde promanat : nam et aquæ eo altius resiliunt, quo demissius ad ima prolapsæ sunt, et ad locum, unde exeunt flumina revertuntur. Hinc Hugo Victorinus lib. 2. *de sacramentis* part. 6. cap. 14. hæc

profert : « In solo elemento aquæ sacramentum Baptismi consecrari institutum est, quia hæc solam plenam habet ac perfectam mundationem. Alii liquores omnes aqua purificantur, et si quid alio quolibet liquore tactum fuerit, aqua abluitur, ut emundetur ; propterea in sola aqua sacramentum emundationis consistit. » Tertio aqua refrigerat, et caloris ardores attemperat ; sic Baptismi gratia passionum æstus, et concupiscentiæ flammas sin extinguit plane, ita certe moderatur et castigat, ut rationem in consensum flagitii non pertrahant. « Quemadmodum aqua, » inquit Catechismus Rom. titulo *de Baptismo* n. 10, « refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restringitur. » Ergo, si concupiscentia in te non minuitur, sed augetur ; si fœdissimarum cupiditatum visco miserandum in modum irretitus, et passionum igne ambustus, in iisdem semper delictorum sordibus hæreas ; si motiones illas auxiliantis Dei gratiæ non experiaris, quibus Spiritus sanctus, quem Ecclesia « dulce refrigerium » appellat, cupiditatem sedat, mentem illuminat, voluntatem accendit, pietatem inspirat, et salutares cœlestium negotiorum cogitationes immittit, sine dubio gratiam Baptismi in vacuum recepisti, quoniam in te non concupiscentia refrigescit, sed una caritas elanguescit. Quarto aqua omnia fœcundat, ex ea enim et reptilia terræ, et volucres aeris eduxit Creator, ut patet Genes. I. Per eam tota natura ardoribus, vel algoribus in sterilitatem contracta, reviviscens se exerit, et pristinum induit habitum fœcunditatis, dicente Scriptura Psal. CXLVI : *Qui operit cœlum nubibus, et parat terræ pluviam ; qui producit in montibus fœnum, et herbam servituti hominum.* Baptismi pariter gratia irrigatus Christiani animus fit hortus amœnissimus florum et fructuum beatissima copia feracissimus. Si ergo sincera et certa Deo placendi voluntas re et effectu in te perspicitur ; si humilitas clareat in conversione, stabilitas in fide, in factis justitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina ; si injuriam facere potens, eam non solum toleras, sed bonum pro malo retribuis, vincens in bono malum ; si cum fratribus pacem tenes, si Deum toto corde diligis, toto odio mundum prosequeris ; si amas in Christo quod pater est, si times quod Deus est ; si nihil illi præponis, qui nec nobis quidquam præposuit ; si caritati ejus inseparabiliter adhæres, cruci ejus fortiter ac fidenter assistens, calamitates et ærumnas prompto animo et christiana fortitudine toleres, Baptismi te gratia perfusum in Domino confide : si contra parum allaboras, ut vitam tuam ad Evangelii normam dirigas, ut te verum Christi discipulum factis probes, ut angustam cœli viam ingrediaris, ut a mundi corruptelis, illecebrisque te expedias, dubio procul tam ab gratia Baptismi, quam fides ab infidelitate, vel a die nox differt, discedis. Quinto aqua sedat sitim, quæ est appetitus frigidi et humidi : ita non impari modo Baptismi gratia omnia cordis nostri desideria, quibus frustra terrenis bonis satisfacere adnisi fueramus, cœlestibus implet, juxta illud Servatoris, Joannis IV : *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Quia nimirum gratia est summi boni consortium, et participatio felicissima, qua omnis noster appetitus impletur. Si ergo carnalibus desideriis totus adhuc plenus, tui ipsius amore abundas, et sæculo mirandum in modum astrictus sis, atque artissimo fœdere inmaniter deditus ; si interrogans te quid ames, Babylonis te civem amor tui, et terrena desideria demonstrant ; si terrena caritate malorum omnium radice cum cœlesti caritate bonorum omnium regina et fonte velut adversa fronte confligas ; si avaritiæ, superbiæ, incontinentiæ desideriis, et aliorum vitiorum proluvie ex amore proprio tanquam ex proprio fonte proficiscente, tanquam ex germana radice pullulante æstuas, profecto habens Christianismi speciem, virtutem ejus et gratiam abnegasti. Tibi ita comparato, ita amore mundi ebrio, ita sæculi fascinatione undique occupato, non tibi promitto satiandam unquam beatitatis sitim a Deo, qui, ut ait Scriptura, replet solum in bonis desiderium tuum. Et quomodo hominibus promitterem, quod non promisit Deus ? Quomodo serpentem illum malignum imitarer, qui Deo mortem protoparentibus vetitæ arboris fructum decerpentibus denunciante, non morituros eos impudentissime spopondit ! Audi Gregor. lib. 2. *in I. Reg.* « Non saturantur nisi famelici, et a vitiis perfecte jejunantes. » Audi Evangelium Matth. XIII. *sollicitudines sæculi istius, et fallaciam divitiarum*, id est quidquid anxii homines in hoc mundo quasi innocenter consectantur, damnans.

SPECULATIO II.

Varii Baptismi effectus ordine recensentur.

Ex quo aquæ a Spiritu Dei, qui initio mundi ferebatur super eas, fœcundatæ sunt, innumeri ex eis effectus profecti sunt, unde merito dixit Tertullianus lib. *de Baptis.* cap. 3 : « Quot prodigia naturæ, quot privilegia gratiæ, quot solemnia disciplinæ, figuræ, præstructiones, precationes, religionem aquæ ordinaverunt ? » Non minus in nova lege aquæ contactu mundissimæ, et juxta efficacissimæ carnis virgineæ Salvatoris ubertatem eam sortitæ sunt, quam sancti Patres in superioribus relati Deiparæ semper Virginis fœcunditati et compararunt, et quadantenus prætulerunt. Patebit id enumeratione præcipuorum ejus effectuum, quos sacra Baptismatis unda producit.

Primus effectus est remissio omnis omnino peccati, tum originalis, cum actualis. Per Baptismum enim Christianus fit novus homo creatus in Christo Jesu : si autem aliquid de vetustate peccati post susceptum Baptisma permaneret, non fieret nova creatura, sed vetus adhuc fermentum, vetus adhuc homo subsisteret, nec spiritalis creatio omnia renovans, et ex mero nihilo subjectum producens obveniret. Hinc S. Prosper epist. *ad Demetriadem ;* « Aliud est, » inquit, « quod visibiliter agitur, aliud quod invisibiliter celebratur : nec idem est in sacramento forma, quod virtus ; cum forma humani ministerii exhibeatur obsequio, virtus autem per divini operis præstetur effectum. Ad cujus utique potentiam referendum est, quod cum homo exterior abluitur, mutatur interior, et fit nova creatura de veteri ; vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur, et in corpus Christi convertitur caro peccati. » Unde sacrum Tridentinum concilium sess. 5. can. 5. peccata in Baptismo non abradi tantum definit, sed prorsus etiam tolli, et radicitus evelli ; ita ut in renatis nihil oderit Deus, nihilque damnationis sit his, qui sunt in Christo Jesu, qui vere cum Christo consepulti sunt per Baptisma in mortem, qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exeuntes, et novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt.

Quam doctrinam sacra Synodus ex Scripturis et Apostolica traditione deprompsit. Nam de Baptismo ab Ezechiele cap. XXXVI. prænuntiatum est : *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Apostolus etiam I. Cor. VI. post longam peccatorum enumerationem subjecit : *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis.* Quibus consone Augustinus lib. 1. *de Peccat. merit. et remissione* cap. 5. scripsit : « Generante carne tantum contrahitur peccatum originale : regenerante autem spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio. » Et S. Hieronymus epist. 83 : « Omnia, » inquit, « in Baptismate condonata sunt crimina. » Cujus etiam veritatis expressam figuram intueri licet in historia Naam Syri leprosi, qui ut IV. Reg. IX. refertur, cum septies aqua Jordanis se abluisset, ita a lepra mundatus est, ut ejus caro caro pueri videretur.

Nec obest, quod suscepto Baptismate concupiscentia vel fomes ad agonem renatis relinquatur. Non obest, inquam, quia concupiscentia, tametsi a peccato sit, ad peccatumque inclinet, unde et interdum peccatum nominatur, reapse tamen a peccati natura longe abest, si voluntatis consensum conjunctum non habet, vel illius in reprimendis cupiditatis motibus negligentiam. Igitur per Baptismum *rejiciuntur in profundum maris omnia peccata nostra*, ut prædixerat capite VII. Michæas, ut sicut Ægyptii in mari obruti sunt, ita in Baptismo immersa et extincta intelligantur omnia peccata. « Qui ergo dicit, » ait Magnus Gregorius lib. 9. epist. 39, « peccata in Baptismate funditus non dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos. » Et Bernardus serm. 39 *in Cantica :* « Ibi populus eductus de Ægypto, hic homo de sæculo : ibi prosternitur Pharao, hic diabolus : ibi subvertuntur currus Pharaonis, hic carnalia et sæcularia desideria, quæ militant adversus animam, subruuntur : illi in fluctibus, isti in fletibus : marini illi, amari isti. » In hoc ergo sacramento dat nobis Deus cor novum, et spiritum novum ; cor mundum creat in nobis, et spiritum primi peccati granditate amissum innovat in visceribus nostris. « Considerandum, » inquit Hieronymus *in cap.* XXXVI. *Ezechielis*, « quod cor novum et spiritus novus detur per aspersionem et effusionem aquæ. » Hinc Ambrosius præfatione in Psalm. CXVIII docet « in Baptismo statim fieri plenam purgationem. » Quam etiam Augustinus in *Enchirid*, cap. 64, « magnam

indulgentiam » appellat. « in qua solvatur omnis reatus et ingeneratus et additus. » Unde lib. 14 *de Trinitate* cap. 17. sic concludit : « In Baptismo fit renovatio remissione omnium peccatorum ; neque enim vel unum quantulumcumque remanet, quod non remittatur. »

Secundus Baptismi effectus est totius pœnæ peccatis debitæ plena relaxatio. Nam per Baptismum ita copiose communicatur virtus passionis, ut per ipsum, teste Apostolo, Christo commori, et consepeliri dicamur. Unde D. Thomas quæst. 69. art. 2. hanc mirabilem consequentiam intulit : « Ex quo patet, quod omni baptizato communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus, ac mortuus esset. Et ideo ille, qui baptizatur, liberatur a reatu totius pœnæ sibi debitæ pro peccatis, ac si ipse sufficienter satisfecisset pro peccatis suis. » Quorum verborum sensus est, eodem modo remitti pœnam baptizatis, ac si in Christo, et cum Christo mortui fuissent, et mortem Hominis-Dei in se pertulissent, Deoque illam pro peccatis obtulissent. Ad cujus reconditæ doctrinæ (qua Baptismus ita attolitur, ut evehi altius non possit) claritatem considerandum est, intimam esse caput nostrum Christum inter et membra mystica seu fideles unionem, ratione cujus quæ ad Ecclesiam et viva ejus membra spectant, sibi Christus tanquam propria asserat. Sic Psalm. XXI. delicta fidelium facit sua Redemptor amantissimus : *Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Longe a salute mea verba delictorum meorum.* Hinc Paulo Ecclesiam insequenti dixit Actor. IX. *Saule, Saule, quid me persequeris?* Ratione ejusdem ineffabilis communionis, quæ ad Christum caput spectant, fidelibus etiam membris ejus attribuuntur, præsertim vero passio et mors, quam non pro se, sed pro membris suis benignissimus Servator toleravit. Quia ergo per Baptismum potissime virtus nobis applicatur passionis, consepulti enim ei sumus per Baptismum in mortem; hinc fit eodem nos plane modo per Baptismum consequi remissionem totius culpæ ac pœnæ, ac si cum Christo mortui fuissemus, divino ejus cruori immersi, lavantes stolas nostras, et candidas eas facientes in sanguine Agni.

Dicunt philosophi, quod corruptio unius est generatio alterius; sed ita tamen respondet genitum corrupto, ut proportio quædam et consonantia serventur; ex corruptione quippe frumenti non lolium germinat, sed frumentum; quia agens quod corruptione unius aliud generare intendit, simile sibi efficere nititur quantum potest. Ergo ex corruptione et morte Hominis-Dei, qua non virginea quidem caro corrupta fuit, sed unio animæ cum corpore dissoluta, generantur filii tali mortuo digni, id est parvi Dii, juxta illud Psal. XIII : *Ego dixi, Dii estis;* id est novæ creaturæ, divinam naturam gratiæ perfusione participantes, juxta illud II. Petr. I : *Magna et pretiosa nobis donavit, ut divinæ simus consortes naturæ;* id est parvi Christi, juxta tenerrimam illam Magni Apostoli vocem Gal. IV : *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus;* id est, tandem filii Dei, juxta illud dicipuli amoris oraculum I. Joan. III : *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus.* Rursum quia juxta probabiliorem Aristotelis et S. Thomæ sententiam, in generatione substantiali fit totalis usque ad materiam primam resolutio, ita ut nihil prorsus, materia nuda excepta, maneat in genito, quod erat in corrupto : sic in generatione ista spiritali, nihil prorsus veteris hominis perseverat, sed generantur filii adoptionis absque ruga ulla et macula, et absque omni prorsus, pœnæ reatu. Unde, ut docet D. Thomas quæst. 68. art. 5. nulla adultis post immania quæque scelera baptizatis imponitur pœnitentia, quæ passioni et morti Redemptoris foret injuria; illi enim baptizati incorporantur, et pretiosi sanguinis pretium sin totaliter, certe sibi totum ebibunt ad salutem.

Dices : In primitiva Ecclesia Gentilibus et Judæis ad fidem conversis, aliisque catechumenis longa jejunia, orationes, eleemosynas, aliaque pietatis officia indicere solemne erat, antequam aquis Baptismatis mundarentur. Ergo signum est, totam peccatis debitam pœnam minime condonari, alioquin frustra imposita fuisset tot dierum pœnitentia.

Respondeo ritu illo salutari, non tam peccatorum satisfactionem proximo Baptismate obtinendam præcipue inspexisse Ecclesiam, quam filios piam Matrem admonere voluisse, tam grandem esse Baptismatis dignitatem, ad cujus susceptionem desiderabatur jejuniorum, orationum, aliorumque piorum officiorum eximius apparatus. Tum intelligere eos volebat Ecclesia, qualis futura esse deberet veri Christiani mundo mortui vita,

quæ et a peccatoribus, et ab innocentibus postulat pœnitentiam, qua illi peccata luant, isti peccata præcaveant, et ingentem meritorum copiam cum Dei gratia sibi asciscant. Tum ad concitandum in eorum animis verum, internumque animi dolorem ex peccatis ante Baptismum patratis conceptum, et ad gratiam Baptismi recipiendam, declarante sacro Tridentino sess. 6. cap. 6. omnino necessarium : sicut enim juxta Bernardum humiliatio humilitatem parit, sic externis pœnitentiæ officiis ad internum mœrorem via sternitur ac munitur.

Dices rursus : Si per Baptismum omnis peccato debita pœna condonaretur, deberent etiam per ipsum omnes vitæ hujus pœnalitates auferri, deberent baptizati ab omnibus hujus vitæ miseriis liberari, atque in illum optatissimum beatitatis gradum, in quo protoparens conditus fuerat, sacræ ablutionis virtute transferri ; non enim est major ratio, cur tollat omnem pœnam peccato debitam, et non tollat pœnalitates, quæ ex peccato profectæ sunt. Consequens autem est contra experientiam quotidianam, qua in corpore mortis hujus gemere etiam renatos compertum est. Ergo per Baptismum non omnis remittitur pœnæ reatus.

Respondeo præsentis vitæ ærumnas et labores, aliasque, quas pœnalitates vocant, per Baptismum in hoc sæculo non auferri, sed ejus virtute in futura vita ablatum iri, quando mortale hoc induet immortalitatem, quando quod seminatum est in corruptione, surget in incorruptione ; quod seminatum est in ignobilitate, surget in gloria ; quod seminatum est in infirmitate, surget in virtute. Nec sane decuit ita nos reparari, ne propriæ miseriæ obliti naturæ vigori tribueremus quod a gratia sperandum est. Accedit non debere per Baptismum Christianos ab illis calamitatibus liberari, quibus Caput nostrum Christus obnoxius fuit, quem oportuit pati, et ita intrare in gloriam suam ; sed potius congruebat, ut in ærumnis illis plenam segetem et materiam virtutis haberemus, ex qua deinde ampliora gloriæ præmia consequeremur. Nam Christo compatientes conregnaturos quoque certissimum est ; et bonum certamen certantes, cursum consummantes, fidem servantes immensum manere gloriæ pondus, eisque repositam esse coronam justitiæ, fides catholica verissime docet. Ergo ad Baptismum accedentes non præsentis vitæ commoda, caduca illa quidem et incerta, sed futuræ vitæ præmia, vera illa et æterna sperent et consectentur. Interim Domini nostri Jesu Christi morti insiti, et similitudini mortis ejus complantati, Crucifixum ducem læti sequantur, crucem libenter ferant, in hujusque ærumnosæ vitæ stadio seipsos exerceant, ut in acie invicti stantes, nullis laboribus fatigentur, nullis adversitatum moliminibus concutiantur, nullis demum periculis, aut objectaculis retardentur, quominus ad supernæ vocationis bravium omni studio sine intermissione contendant. Præclare Augustinus in *Enchir.* cap. 66. « Grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium : ut etiam parvulos videamus post lavacrum regenerationis diversorum malorum afflictione cruciari ; ut intelligamus totum quod salutaribus agitur sacramentis, magis ad spem futurorum bonorum, quam ad retentionem, vel adeptionem præsentium pertinere. » Maxime quia renovatio, quam per Baptismum obtinemus, secundum spiritum est, non secundum carnem, juxta illud Apostoli Rom. VIII : *Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vivit, propter justificationem.*

Tertius Baptismi effectus est infusio gratiæ seu divinæ illius qualitatis in anima inhærentis, qua divinæ efficimur consortes naturæ, Deoque grati efficimur. Neque enim per Baptismum eripimur solum a potestate tenebrarum, sed etiam transferimur in regnum Christi, et adoptionem filiorum Dei, atque hæreditatem vitæ æternæ. Hac de causa vocatur Baptismus regeneratio, renovatio, justificatio, sanctificatio, juxta illud Tit. III : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus sancti.* Et I. Cor. VI : *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis.* Hinc Chrysost. hom. *ad Neophytos*, cujus meminit August. lib. 7. *contra Julian.* cap. 6 : « Benedictus, inquit, qui fecit mirabilia solus, qui fecit universa, et convertit universa. Ecce libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paulo ante captivi ; et cives Ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore ; et justitiæ in sorte versantur, qui fuerunt in confusione peccati. Non enim tantum sunt liberi, sed et sancti ; non tantum sancti, sed et justi ; non solum justi, sed et filii ; non solum filii, sed et hæredes ; non solum hæredes, sed et fratres Christi ; nec tantum fratres Christi, sed

et cohæredes, sed et membra ; non tantum membra, sed et templum ; non tantum templum, sed et organa Spiritus. Vides quod sint Baptismatis largitates. Et nonnulli deputant cœlestem gratiam in peccatorum tantum remissione consistere : nos autem honores computavimus decem. »

Quartus effectus est infusio virtutum gratiam comitantium, quibus ad Christianæ vitæ officia inclinamur. Hanc virtutum beatissimam copiam indicat Apostolus ad Titum III, dum testatur, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritum sanctum *effundi in nos abunde*. Et certe, si in catechumenis tantus aliquando fidei, charitatis et aliarum virtutum fervor appareat, ut pro Deo et fratribus animam ponere suam sint parati ; si Spiritus sanctus domicilium sibi præparans, tanta catechumenis dona effundit, quantum credendus est secum afferre gratiarum, cum jam venit ad inhabitandum, atque domum sibi a se paratam ingreditur. Venit profecto innumerabilis honestas per manus illius, et omnia bona pariter cum illo. Hinc Prosper lib. *de vocat. Gent.* cap. 18. ait : « Originem veræ justitiæ in regenerationis sacramento positam esse, ut ubi homo renascitur, ibi etiam ipsarum virtutum veritas oriatur. » Ratio etiam est clara, quia virtutes infusæ sunt proprietates a gratia indivulsæ, ut in tractatione de virtutibus ex professo demonstravimus, ibique Patrum. et Concilii præsertim Viennensis nitentissima testimonia produximus. Ergo, sicut gratia, ita et virtutes per Baptismum infunduntur.

Nec obest, quod in baptizatis difficultas ad bonum, et pronitas ad malum inveniatur : ergo Baptismo non ingeneratur suavis illa facilitas, quæ genuinus est virtutum fructus. Respondetur enim, superstitem illam difficultatem recti in justificatis permanentem probare quidem virtutes illas nondum in actus prorupisse suos, et frequenti exercitio moras nondum corporis peccati animam aggravantis rupisse ; sed minime efficere, non fuisse nobis ministrata arma salutis, quibus et concupiscentiæ impetus sustinere, et illos etiam impugnare valeamus. Datur ergo nobis in justificatione ensis spiritualis, sed veluti in vagina hæret ; nostrum est distringere, eoque vitia jugulare. Sed de his satis loco de virtutibus memorato. Addit etiam S. Thomas quæst. 69. art. 4. ad 3. quod, sicut « per Baptismum diminuitur concupiscentia, ut non dominetur, ita etiam diminuitur difficultas ad bonum, et pronitas ad malum, ne homo ab his superetur. » Hinc Augustinus lib. de *Peccatorum meritis* cap. 19 : « Nec grandibus, » inquit, « id præstatur, nisi forte miraculo omnipotentissimi Creatoris, ut lex peccati, quæ inest in membris, repugnans legi mentis, penitus extinguatur, et non sit ; sed ut quidquid malum ab homine factum, dictum, cogitatum est, cum eidem concupiscentiæ subjecta mente serviret, totum aboleatur, ac veluti factum non fuerit, habeatur ; ipsa vero soluto reatus vinculo maneat in certamine. »

Ex illa gratiæ, et virtutum infusione, qua novus homo Christo incorporatur, et divini luminis abundantia, et uberrima bonorum operum fœcunditas derivantur, ut docet D. Thomas art. 5. qui est quintus Baptismi effectus, « Per Baptismum, » inquit, « aliquis incorporatur Christo quasi membrum ipsius. Sicut autem a capite naturali derivantur ad membra sensus et motus : ita a capite spirituali, quod est Christus, derivatur ad membra ejus sensus spiritualis, qui est per gratiæ instinctum ; unde Joan. I. dicitur : *Vidimus eum plenum gratiæ et veritatis, et de plenitudine ejus omnes accepimus.* » Sane sicut ad veterem hominem pertinet non solum peccatum, verum etiam ignorantia et tenebræ ; ita ad novum non tantum sanctificatio per gratiam, sed etiam illuminatio per fidem attinet. Hinc, ut supra a nobis observatum fuit, Baptismus apud Patres sacramenti illuminationis nomen sortitum est. Hinc etiam Apostolus rememorari nos pristinos dies, in quibus illuminati sumus Hebr. VI. monet. Et ad Coloss. I : *De tenebris*, inquit, *nos vocavit in admirabile lumen suum.* Et ad Ephes. I : *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate.* Hinc Augustinus docet cæcum natum typum esse generis humani primi peccati prævaricatione occæcati ; et, sicut cæcus ille, tametsi prius a Christo inunctus, non prius tamen lumen recepit, quam in natatoria Siloe lavaretur ; ita catechumenus fidei lumine, vel certe luminis illius abundantia prius non perfunditur, quam sacris Baptismatis undis intingatur. Quod lumen eam demum fidem esse ait, quæ caritatem conjunctam habet. Quia abjicere opera tenebrarum, induere arma lucis, in luce ambulare, opera lucis efficere, Scripturæ sacræ variis in locis præcipiunt. Unde infert Joannes cap. I. suæ primæ : *Tenebræ transierunt, et verum lu-*

men jam lucet. Qui dicit se in luce esse, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. Quod si odium tenebræ sunt, profecto Christianorum lux charitas est, vel certe fides per dilectionem operans.

Sextus Baptismi effectus est animi pax, et sacra tranquillitas, quæ exsuperat omnem sensum, unde bona, pacata, et suavis conscientiæ requies proficiscitur, quam Princeps Apostolorum cap. III. suæ primæ epistolæ, *conscientiæ bonæ interrogationem ad Deum* appellat; quia qui vere regeneratus est, accedit ad Deum *de corde puro et conscientia bona*, ut dicitur I. Tim. I. Et, quamvis cum Petro Luc. V. humilitatis conscius dicat: *Exi a me, Domine, qu a peccator sum*; cum Centurione indignum se divina familiaritate profiteatur, cum muliere illa evangelica sanguinis fluxum patiente retro accedat fimbriam vestimenti timens, et tremens attingere contentus; cum celebri, et ubicumque prædicatum fuerit Evangelium, celebranda peccatrice et pœnitente pedes osculetur, ac lacrymis riget, ratus cum Bernardo serm. *de Magdalena*, difficillimum profecto et præsumptuosum saltum esse, a vestigiis ad verticem Domini transvolare; immensa tamen Christi dignatione præventus, et pene obrutus, post lavatos compunctionis unguento Christi pedes, post missos legatos pro suis doloribus lacrymas, ut Ecclesiæ Romanæ scripta ad Cyprianum epistola loquitur, jam familiaris effectus os Domini tremendum cum Sponsa osculatur, et cum pœnitente multum diligente caput ungit, cum de collatis virtutibus virtutum largitori gratias cumulat, et post pœnitentiæ luctum ad castos transilit amplexus, a mœrore transit ad pacem. Cujus exemplum in Augustino habemus, qui lib. 9. *Confess.* cap. 4. de seipso nondum renato ita scribit: « Fides me securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per Baptismum tunc remissa nondum erant. » De seipso tamen jam regenerato addit: « Et baptizati sumus, et fugit a nobis sollicitudo vitæ præteritæ, » utpote animæ beatam serenitatem non sine ingenti spiritus consolatione consequutis.

Septimus Baptismi effectus est januæ cœlestis apertio, quæ propter peccatum prius erat interclusa; non quod janua cœlorum fidelibus statim atque baptizati sunt, reseretur; sed quia opportuno tempore beatam vitam consequuturi sunt, cujus pignus in Baptismate acceperunt, quo omne impedimentum obstans ne homines in cœlum ingredi possint, tollitur, aliunde impedimento, quod se tenet ex parte naturæ, sublato per Christum, qui baptizatus incorporatur. Hinc Nazianzenus orat. 40. « Regni cœlestis clavem » Baptismum appellat. Hinc Glossa Bedæ in illud Lucæ III: *Apertum est cœlum*, ait: « Opposita quondam noxiis romphæa extinguitur ignea, dum frigentibus aquis caro innoxia tingitur. Virtus hic Baptismatis ostenditur, de quo quisque cum egreditur, regni cœlestis ei janua reseratur. » Et Matth. III: « Post acceptum Baptisma cœlestis regni aditum patefactum monstravit, ac flammeum gladium, quo Cherub custos, excluso primo Adam paradisum intercluserat, secundus Adam in Baptismo extingui manifestavit. » Et Marci I: « Quod post Baptisma cœlos apertos vidit, nostri utique gratia factum est, quibus per lavacrum undæ regeneratri is janua panditur regni cœlestis, quæ peccantibus quondam Protoplastis, ac paradiso ejectis, toti generi humano interpositis Cherubim et flammeo gladio) clausa est. Extinguitur namque flamma hæc unicuique fidelium, dum aquis vitalibus tingitur, adeo ut si percepta fidei sacramenta puro corde et corpore servaverit, statim solutus carne regna posset intrare cœlestia. » Hinc etiam Augustinus lib. *de Nuptiis et Concupiscentia*, sic accipiendum docet quod ait Apostolus: *Christus dilexit Ecclesiam, et semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet sibi ipse gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi.* Sic, inquam, accipiendum docet, ut omnia prorsus hominum mala christiani lavacri sanctitate tollantur, quo mundat Ecclesiam suam Christus, ut eam sibi non in isto sæculo, sed in futuro non habentem maculam exhibeat.... Et lib. 6. *cont. Julian.* sic exarat: « Gratia perfecte hominem novum facit, quandoquidem et ad corporis immortalitatem, plenamque felicitatem ipsa perducit.... Sed ad illam quoque perfectionem, quæ speratur, eodem Baptismate, quod hic accipitur, pervenitur. » Et cap. 18. sic: « Baptisma totius fit causa sanitatis, per quod et incipitur omnis novitas, et impletur. » Quorum, aliorumve Augustini testimoniorum sensus non ille est, quem moderni hæretici impie comminiscuntur, ut voluerit S. Pater sola Baptismi recordatione omnia per fidem

remitti peccata, et januam cœli lapsis sine pœnitentia aperiri. Numquam enim hujusmodi sententiis intendit Doctor sanctissimus pœnitentiæ necessitatem, sacerdotis absolutionem, aut claves Ecclesiæ excludere, sed Baptismum toti vitæ christianæ utilem esse voluit cum de parvulo baptizato, qui ætatis accessu propria actione malus futurus est, epist. 23. disertissime dicat: « Tunc propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, sed alia curatione sanentur. » Baptismo ergo et totius vitæ sanctimonia, et cœlorum ingressus eo modo asseruntur, quo nativitati, et his quæ a parentibus nascentes accipimus, robur et virilis perfectionis complementum tribuitur, et acceptum refertur, quamvis nec sine aliis adminiculis conservetur illæsum, nec reparetur læsum. Cum enim per Baptismum prima vita collata sit, nisi Baptismus præcedat, nullus eorum sperandus est fructus, quæ postea adhibentur, juxta illud ejusdem Augustini lib. 1. *de Nuptiis* c. 33: « Quid prodesset, vel ante Baptismum pœnitentia, nisi Baptismus sequeretur; vel postea, nisi præcederet? »

Sed contra hunc effectum objici multorum potest Patrum auctoritas, qui Christianos Clinicos, id est in lectum usque mortis Baptismum procrastinantes, evitaturos quidem illos supplicia aiunt, gloriam tamen minime assecuturos; ita enim indicat Nazianzenus orat. 26. et in oratione, qua ad Baptismum adhortatur, et Basilius in adhortatione ad Baptismum, circa finem, et Nyssenus in exhortatione ad eos qui tardant Baptismum, ubi homines futuræ vitæ in tres classes distinguit: prima est « dignorum et justorum, » secunda eorum, « qui nec honore, nec supplicio afficientur; » tertia eorum, « qui peccatorum pœnas luunt; » additque homines funeri proximos Baptismum suscipientes in secundi ordinis numero reponi. Verum hæc Sanctorum dicta significant solum mox baptizatos acceptum Baptismi talentum nulla spiritali negotiatione cumulantes minimo felicitatis gradu esse donandos, non vero illam gloriam assequuturos, quæ strenue certantibus et emeritis, et veteranis militibus per modum mercedis debetur.

Octavus Baptismi effectus est character, de quo satis superque dissertatione superiori sermonem habuimus. Imprimitur itaque per Baptismum spiritualis quædam potestas ad ea participanda, quæ toti fidelium populo sunt communia, qua veluti quadam tessera civis Ecclesiæ ab infidelibus discernitur, et jure christianæ civitatis donatur, omnium illius commodorum et privilegiorum particeps factus. Quæ quidem nota ita indelebilis est, ut nullo scelere, nulla defectione, nullis inferni flammis obliterari possit; sicut, inquit Augustinus lib. 2. *cont. epist. Parmeniani* cap. 13, regale signum monetæ impressum etiam inter hostes, et peregrinos, et a Rege remotissimos, illam etiam contra Regem adhibentes permanet. Hac de causa Baptismus iterari nequit: tum quia character baptismalis nulla unquam malitia delendus, Baptismi iteratione non eget; tum quia Christianus ea characteris obsignatione indelebili Deo æternum consecratus manet, res vero Deo semel consecrata, cum ex ipsa consecrationis natura perpetuo talis maneat, iterata consecratione non eget; tum quia, sicut naturali virtute semel tantum generamur, et in lucem edimur, ita unica est spiritalis regeneratio: « Quomodo uterus non potest repeti, » ait Augustinus tract. 11. *in Joan.*, « sic nec Baptismus; » tum quia per Baptismum similitudini mortis Christi complantamur, in morte ipsius baptizati, consepulti cum illo per Baptismum in mortem, ut sicut Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus, ut patet Rom. VI. At *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*, ut ibidem ait Apostolus, et Princeps Apostolorum cap. III. suæ I: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est.* Ergo semel tantum Christo per Baptismum commori, consepeliri, conresurgere datum est. Hinc Apostolus Heb. VI. ait impossibile esse eos, qui semel illuminati sunt, id est Baptismate suscepto ad fidei lumen vocati, ad pœnitentiam renovari, id est iterum baptizari, rursum sibi crucifigentes Baptismi iteratione Filium Dei. Denique Baptisma in remedium peccati originalis primo, et per se institutum est: ergo, sicut peccatum originale deletum semel nunquam revocatur, ita ex perpetua Ecclesiæ traditione unanimi Patrum et conciliorum consensione firmata, non nisi sacrilege Baptismus iteratur; quin nec si itiretur, Baptismus est, sed impia ablutio, sicut hostiæ consecratæ nova consecratio, non sacrificium Altaris, sed nefandum est sacrilegium.

Et, quamvis post sollicitam diligentis examinis discussionem, quando incertum est,

an aliquis sit baptizatus, possit Baptismus ministrari, qui forte alias collatus est quia ut Magnus Leo epist. 92. ait : « Si nulla exstant indicia inter propinquos aut familiares, nulla inter clericos aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse doceantur ; agendum est ut renascantur, ne manifeste pereant. In quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, ut videatur iteratum. » Cui consonat illud Innocentii III. *extra de Præsbytero non baptizato* cap. *Veniens* : « Non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum ; nec male de Sacramento sentitur, cum illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. » Attamen ex Alexandri III. *extra de Baptismo et ejus effectu*, decreto, Baptismus tunc non absolute, sed sub conditione ministrandus est. Et, quamvis eo sapientissimo consilio iterationi provisum sit, non tamen propterea ob quamcumque levem in contrarium suspicionem debet hæc conditionata administratio frequentari : « Ne dum speciem quandam cautionis tenemus, » inquit epist. 37. Magnus Leo, « in damnum regenerandarum incidamus animarum. » Hinc Catechismus Romanus titul. *de Baptis. num.* 56. serio monet Baptismum sub conditione, magna esse cum cautela ministrandum ; quia tunc solum conceditur, quando re diligenter perquisita, dubium justum relinquitur, an Baptismus susceptus fuerit : alioquin nunquam fas est Baptismum cum adjunctione, seu conditione alicui ministrare : tum ne Baptismi institutioni repugnemus, si subjecto incapaci adhiberi tentatur ; tum ne contra reverentiam Sacramenti agamus, quasi semel datum esset insufficiens ; tum ne Baptismi significationi adversemur, qua Christo semel tantum pro nobis mortuo commori perhibemur. Et præ oculis habenda est solida illa Innocentii III. supra laudati maxima : « De illo, qui natus ex Christianis parentibus, et inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter præsumitur quod fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium probetur. » Unde scrupulus Sylvii quæst. 66. art. 3. quæsito 3. existimantis baptizatos quoscumque ab hæreticis nostri temporis esse sub conditione baptizandos, minime probatur, cui ex dictis de sacramentis in communi, ubi de conditionibus ad integritatem sacramenti necessariis actum est, satis superque satisfactum manet.

Dices : Si Baptismus tot effectibus fœtus et fœcundus sit, vel eos omnibus baptizatis peræque infundit, vel inæqualiter : non potest autem dici effectus illos esse æquales, cum ad oculum videamus in quibusdam baptizatis nedum adultis, sed etiam parvulis ampliorem renitere virtutum gratiam ; quosdam enim puerulos videre est ad omnia pietatis officia comparatos et veluti fictos, alios vero cernimus indocilis ingenii, indolis intractabilis, ad malumque pronos ab adolescentia. Ergo non tot gratiarum rivi, quales descripsimus, a Baptismi sacro fonte derivantur.

Respondeo ex D. Thoma q. 69. art. 8. Baptismum non solum characterem, qui cum sit potentia, augmenti vel inæqualitatis incapax est, in omnibus æqualem producere, sed etiam spiritalis vitæ per gratiam novitatem æqualem in omnibus efficere, qui æqualiter se habent ad Baptismum. Unde, quia omnes pueri æqualiter se habent ad Baptismum, utpote qui non in fide propria, sed Ecclesiæ baptizantur, omnes æqualem in Baptismo percipere effectum necesse est. Adulti vero, inquit, quia per propriam fidem ad Baptismum accedunt, non æqualiter se habent ad Baptismum ; quidam enim cum majori, quidam cum minori devotione accedunt ; et ideo quidam plus, quidam minus de gratia novitatis accipiunt : sicut etiam ab eodem igne accipit plus caloris, qui plus ei appropinquat ; licet ignis, quantum est de se, æqualiter ad omnes suum calorem effundat. Unde non mirum, ut in responsione ad 2. observat, si in adultis major, vel minor gratia pro suscipientis inæquali devotione refulgeat. Maxime quia æqualem gratiam in Baptismo perceptam non æqualiter omnes liberi arbitrii cooperatione colunt ; sed unus studiosius in ea proficit, alius per negligentiam gratiæ Dei deest. Nec obest major illa ingenii intractabilis pervicacia in quibusdam parvulis, qui non sunt sortiti animam bonam, erumpens ; quia ex diversa corporis et temperamenti dispositione, ad quam persanandam Baptisma institutum non est, proficiscitur. Unde S. Thomas concupiscentiæ extinctionem, vel majorem mitigationem sicut et corporis sanitatem e Baptismate interdum secutas, effectus per accidens appellat ; quia illos divina virtus in hoc sacramen-

to miraculose operatur. Et tales effectus non solum in parvulis, sed nec etiam in adultis, etiam cum æquali devotione accedentibus, æqualiter suscipiuntur, sed secundum divinæ ordinem providentiæ dispensantur. Unde Baptismus eum effectum, ad quem producendum est institutus, in omnibus æqualiter accedentibus æqualem habet. Hinc Cyprianus lib. 4. epist. 4. docet quod, sicut manna ab omnibus æqualiter, videlicet ad mensuram gomor, colligebatur, ut patet Exodi XVI, ita Baptismi indulgentia est cœlestis gratia, quæ per Baptismum datur, æqualiter omnibus dividitur, « Plane eadem gratia spiritualis, » inquit, « quæ æqualiter in Baptismo a credentibus sumitur, in conversatione atque actu nostro pôstmodum vel minuitur, vel augetur; ut in Evangelio dominicum semen æqualiter seminatur, sed pro varietate terræ aliud absumitur, aliud in multiformem copiam vel tricesimi, vel sexagesimi, vel centesimi numeri fructu exuberante cumulatur. » Hinc etiam Augustinus libro 3. *contra Cresconium* cap. 6 : « Per ministros dispares, inquit, Dei munus æquale est, quia non illorum, sed ejus est. » Quod et alibi persæpe inculcat.

Scio Estium eorum non improbare sententiam, qui docent, quod sicut quis propria devotione Deo magis appropinquat, ideoque plus gratiæ percipit; ita etiam aliena devotione, velut dum sanctiores pro uno magis quam pro alio orant, majoris etiam gratiæ unus præ alio particeps fit. Nihil enim prohibet quominus alicui auctior a Deo gratia conferatur propter merita vel orationem alterius, etiamsi ipse actuali devotione ad talem effectum non concurrat; quandoquidem et prima gratia conversionis, seu bonæ voluntatis simili modo datur etiam aversis et male operantibus. Scio etiam alios opinari, majorem gratiam parvulis interdum ratione prædestinationis conferri.

Sed utraque opinio a S. Thomæ mente, uti vidimus, aliena est; parum etiam veritati videtur consentanea, et in re gravi alias que Scriptura et Patribus conjecturis nimium indulgens. Etenim cum Deus prædestinat ad gloriam beneficiorum omnium finem media etiam ordinaria ad illum finem assequendum juxta solitum providentiæ suæ cursum præparat : Baptismus autem, vel aliud quodvis legis novæ sacramentum non est medium ordinarium ad auctiorem gratiam sine auctiori recipientis dispositione habendam; unde, sicut ratione prædestinationis non salvatur parvulus sine sacramento vel martyrio; ita nec cum sacramento majorem gratiam accipit, qui æqualem dispositionem affert : alioquin si conjecturis agendum est, dicam etiam, extra sacramentum ratione et intuitu prædestinationis inæqualem gratiam inæqualiter merentibus conferri. Nec ad hoc producendum baptismalis gratiæ incrementum juvant ministrorum, vel astantium preces : si enim id semel concedatur, noxia erit Patrum doctrina una voce dicentium, per malos ministros nihil sacramentorum effectibus deperire; falsum erit Baptismum effectus suos vi operis, ut aiunt, operati efficere, nec ullam contingere effectus varietatem, nisi varius sit suscipientis apparatus; falsa denique erit illa communi theologorum calculo probata sententia, gratiam habitualem justum aliis non aliter promereri, nisi quatenus bonum quemdam animi motum precibus suis impetrat, quo afflatus ille, pro quo orat, pias suscipit de sua conversione, vel profectu ampliore cogitationes, cujus pueros incapaces esse per se notum est.

REFLEXIO.

« Ostende fidem tuam ex operibus, » ostende Baptismum ex effectis. Unum Baptismi effectum, characterem nimirum, Christiani retinent, quem amittere iniquitate sua non possunt; cæteros Baptismi effectus, quos tamen lavacro aquæ effundi abunde Apostolus testatus est, in illis desideramus, in quibus nulla splendet gratiæ sanctificantis non virtutum vigor, non pietatis sensus, non cœlestis luminis radii, non vitæ interioris motus percipiuntur. A fructibus eorum, ab effectibus ordine recensitis cognoscet eos. Pietatis illi quidem speciem habent, Christiani nomen et ritus; virtutem autem abnegant, quia sinceram et certam Deo placendi voluntatem non habent, qua se prædictos opinantur, cum veræ pietatis viam et notionem perspectam non habeant. Gratia Baptismi recte effectu perspicitur. Effectus, inquo, non verba sunt, sed opera, sed religiosus Dei cultus sed accurata divinæ voluntatis observantia, sed fidelis cœlestium mandatorum obedientia. Quicumque ergo baptizatus es, ad temetipsum retrorsum recurre, ut Magni Gregorii verbis utar; Baptismi gratiam nunquam habeas, exquire, nec tamen cito credas quidquid animus sine operis attestatione responderit : gratiam Baptismi latentem operibus

sanctis demonstra, otiosam operibus excita, virum te nominis tui, id est Christianum Christi imitatione proba : alioquin tibi gratia Baptismi te præditum affirmanti ut assentiar, nihilo magis adduci possim, quam ut Dei verbo fidem, sanctis Patribus assensum derogem, non uno aut altero loco, sed ubivis, sed passim, sed universa sacrorum librorum mole contestantibus, Christiani hominis pietatem sanctorum operum fructu dimeteri nos oportere. Lege, si placet, sacros codices, et ad libri aperturam invenies, solos illos beatos esse censendos, quorum in lege Domini voluntas, qui ambulant in lege Domini, qui mandata custodiunt nimis, qui ea toto corde exquirunt, qui in via mandatorum delectantur sicut omnibus divitiis, qui in mandatis exercentur, quorum meditatio mandata Dei, quorum consilium justificationes ejus; qui adorant Patrem in spiritu et veritate, qui non diligunt verbo, neque lingua, sed opere et veritate, qui, sicut Christus ambulavit, et ipsi ambulant, et alia in idem passim obvia invenies.

Sæpe sæpius hæc cogitatio accepta ab eximio concionatore P. le Jeune, dicto *Cæco*, qui a multis annis oculis orbus prædicare non destitit, et beatas aures meas reor, quibus virum adeo apostolicum audire datum est, animum pulsat. Christianismus, inquiebat, religio est, cujus fundator Christus, cujus propagatores Apostoli, cujus regula Evangelium, cujus vota promissiones in Baptismo nuncupatæ, cujus præpositus generalis Summus Pontifex, hujus vero assistentes sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales ; cujus provinciales episcopi, cujus proximi superiores et rectores parochi, cujus cæremoniæ Sacramenta, cujus capitula concilia et synodi, cujus tessera caritas Dei et proximi. Quam augusta religio eo auctore sancta, iis legibus munita, iis Superioribus gubernata, iis cæremoniis illustris ! Quam deplorandi Lutheranorum et Calvinistarum sors ab iis omnibus Religionis notis deserta ! Porro Christianismus religio est : ergo Christiani Religiosi sunt ; s. Religiosi sunt : ergo ad regulam a fundatore nostro Christo latam mores exigere suos tenentur, quam divinus Legislator prius exequi voluit, quam verbo promulgare, vel a discipulis suis scriptis Evangelicis tradi passus sit ; cœpit enim facere et docere. Hac de causa communem vitam instituit ; hominis in morem vivere voluit Deus homo, quo accommodatam, et tam variis diversorum statuum et ordinum hominibus vitæ formam ineffabili caritatis suæ omnibus omnia factæ dignatione præberet. Si Christiani Religiosi sunt, profecto Christianismi desertores censendi sunt irreligiosam vitam agentes : ascriptitii duntaxat et titulo tenus Christiani appellandi sunt, qui latam a Christo regulam non custodiunt, qui ab Evangelio perversis moribus deflexerunt, qui ad Baptismi votorum præstationem se redigi non sinunt ; uno verbo, qui ambulare sicut Christus ambulavit, non satagunt. O tempora, o mores, o Christianæ Religionis damnandam oblivionem, et proculcationem ! Solam in Monachis et Regularibus reformationem, et ad pristinæ fundatorum suorum regula restitutionem probamus, Christianorum Christi Religionis possessorum instaurationem non modo non ferunt hujus sæculi Christiani ; sed si qui sunt, qui Christianorum instaurandorum morum cogitationem suscipiunt, statim eos accusant novitatis, heterodoxiæ, Lutheranismi, Jansenismi, et cujus non ? Ubinam gentium sumus ? Quo tandem devenimus ? Illosne solos Christianæ Religionis amantes dicemus, qui Christianas regulas consuetudine et tempore antiquari, probabilitate enervari, distinctionibus eludi opinantur ? Illine Antichristiani soli credendi sunt, qui ad Evangelica instituta et mores exigunt suos, et alios exigere docent ; qui arctam cœli viam ex Evangelii præcepto incedentes, manifestas Evangelii corruptelas, Romanæ et Catholicæ Ecclesiæ decretorum depravationes, disciplinæ eversiones, sacræ hierarchiæ disturbationes clausis oculis non suscipiunt, non probant, non laudant, quasi theologi hoc corruptis Christianis pro servitio Jehoant, conari manibus, pedibus, dum lenimenta cupiditatibus quærant ; noctesque et dies capitis periculum adire, dum prosint laxitati ? Absit, absit prorsus ; indignum est Christianæ Religionis sanctimonia et majestate. Solus ille novator, solus Antichristianus, solus etiam Antichristus censendus est, qui Christum negat ; Christum vero negat qui a Christo, Christique Ecclesia vel hæresis perversitate, vel morum iniquitate recedit. Opportune Augustinus tract. 3. in I. Joan cap. II. expendens illud Discipuli amoris : *Quicumque negat quod Jesus non est Christus, ipse est Antichristus*, sic ait : « Jam ergo quæramus, quis neget, et non attendamus ad linguam, sed ad facta. Si enim om-

nes interrogantur, omnes uno ore confitentur Jesum esse Christum. Quiescat paululum lingua, vitam interroga. Si invenerimus hoc, si ipsa Scriptura nobis dixerit, quia negatio non tantum lingua fit, sed et factis; certe invenimus multos Antichristos, qui ore profitentur Christum, et qui moribus dissentiunt a Christo. Quisquis factis negat Christum, Antichristus est. Non audio quid sonet, sed video quid vivat. Opera loquuntur, et verba requirimus. »

SPECULATIO III.

Sacræ Baptismi cæremoniæ, variique ritus ordine exponuntur.

Tametsi cæremoniæ in Baptismi celebratione ab Ecclesia Catholica divinitus inspirata adhibitæ sacramenti naturam non attingant, subindeque iis omissis validum sit, integrumque sacramentum; illicite tamen ministraret, qui citra urgentis et moræ impatientis necessitatis articulum iis prætermissis sacramentum illud perageret. Et certe tanta est Ecclesiasticarum cæremoniarum rite, pie et graviter observatarum utilitas, tanta sanctitas et majestas, ut sicut Deo auctore sacramenta instituta sunt, ita eodem inspiratore sacros illos ritus ab Ecclesia præscriptos esse credendum sit, quibus res eximiæ in sacramentis latentes velut ob oculos ponuntur, et Christianæ Religionis sanctimoniam fidelium mentibus altius imprimunt; ut deinceps animus ad divina per hujusmodi ritus manuductus, atque ad sublimium mysteriorum cogitationem erectus, ad fidem, spem, caritatem, divinorumque venerationem, quæ præcipua solidæ pietatis argumenta sunt, interius concitetur. Unde merito sacra Tridentina synodus sess. 6. can. 13. definivit in hunc modum : « Si quis dixerit, receptos et approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit. » Id in Baptismatis longe augustissimis cæremoniis amplius clarebit, quarum aliæ Baptismum antecedunt, aliæ comitantur, aliæ consequuntur.

Prima cæremonia est aquæ consecratio. Solet enim Ecclesia in vigilia Paschatis et Pentecostes fontes baptismales solemniter benedicere, et magna religione ad baptizandum consecrare. Quo in ritu Spiritum sanctum invocat, ut aquas arcana sui numinis virtute fœcundet, quo sanctificatione concepta, ab immaculato sacri fontis utero in novam renata creaturam progenies cœlestis emergat; ut procul omnis spiritus immundus abscedat, procul tota nequitia diabolicæ fraudis absistat; ut malignus spiritus nihil hic loci habeat, nec insidiando circumvolet, nec latendo subrepat, nec insidiando corrumpat. Quamvis enim Christus Dominus tactu suæ mundissimæ carnis aquas in Jordane sanctificarit, undarum tamen purificationem Ecclesia postulare non desinit; quia etiam illa, quæ Deus gratis et liberaliter dat, libenter etiam precibus nostris impertitur : sicut enim prædestinationem ad preces Sanctorum exequitur ita effectus sacramentorum orationibus Ecclesiæ largitur. Hac ergo de causa Deum orat Ecclesia, ut aquas simplices benedicat, quo præter naturalem emundationem, quam lavandis natæ sunt adhibere corporibus, sint etiam purificandis mentibus efficaces.

Secunda cæremonia est statio ad fores Ecclesiæ. Non enim domum Dei ingredi debent, qui nondum sunt cives Sanctorum, et domestici Dei; sed tamdiu debent ab ejus introitu prohiberi, quamdiu sub peccati jugo tenentur, quo per sacramentum depulso, in Dei familiam excipiantur.

Tertia cæremonia est Catechismus, quo præcipua Christianæ Religionis capita exponuntur. Cum enim Baptismus sit Christianæ Fidei sacramentum, necesse est ut Baptismate initiandus fidei veritates imbuat, ac proinde de illis erudiatur, ut sciat cujus gratiæ in Baptismo fit particeps, et cui jam debitor fiat deinceps. Et, licet pueri usu rationis carentes doctrinæ capaces non sint, tamen ut ex Augustino docet S. Thomas, sicut mater Ecclesia accommodat pueris baptizandis aliorum pedes, ut veniant, et aliorum cor, ut credant : ita etiam eis aliorum aures, ut audiant, accommodat; aliorum etiam intellectum, ut per alios instruantur.

Quarta cæremonia est patrini respondentis, et de sacro fonte levaturi præsentia. Ex antiquissima enim consuetudine patrini adhiberi solent, qui olim sponsores, susceptores, et fidejussores vocabantur, baptizandorum patres spirituales futuri, quorum opera pueri in Christo semel generati, et in familiam Ecclesiæ aptati educantur, ac christianæ

vitæ sanctissimis institutis erudiuntur. Cum enim Prælati, ipsi etiam populosarum parœciarum Rectores infinitis occupationibus sæpe distenti, his singularibus officiis vix ac ne vix quidem, ea saltem, qua par est, accuratione sedulo vacare possint, convenienter aliquis eligitur, qui vice nutritii spiritalis et pædagogi fungens, novitium et tyronem in fide ad omnem christianæ vitæ rationem instituat, ut paulatim in Christo adolescat, donec tandem vir perfectus juvante Domino evadat.

Unde patrini meminisse debent, se hac potissimum lege obstringi, ut spiritales filios teneriori caritatis affectu prosequantur, eos sibi perpetuo commendatos habeant, Ecclesiæ nomine doceant, et data sibi auctoritate paterne corrigant; sua enim interesse sibi persuadere debent, ut spiritales filii tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse spoponderunt. Quapropter non solum filios spirituales suos symbolum fidei Catholicæ, Orationem Dominicam, Decalogi præcepta, aliaque Christianæ Religionis rudimenta vulgari et aperto idiomate docere debent; sed eos etiam sedulis adhortationibus commonere, ut mundi nequitiæ, pompis, et vanitatibus renuntient, justitiam diligant, caritatem teneant, ad Evangelii sacram regulam mores suos exigant, Ecclesiam Catholicam ament, Prælatos venerentur, divinis obsequiis, sacrisque Concionibus, Parochorum præsertim, per hebdomadam Christiani officii summam ad populum edicentium, instructionibus intersint; denique sanctimoniam sectentur, sine qua nemo videbit Deum. Sed his temporibus patrini solo nomine contenti sunt, nec considerant eum, qui se alterius pædagogum et custodem professus est, minime pati debere, illum esse desertum, quem semel in fidem, et cliente. lam suam recepit, illum si præsidio suo egere intellexerit. Et, quamvis ab ea cura liberi sint, cum filios a parentibus diligenter ad fidem et pietatem egregie informari sciunt; si tamen parentum incuriam vel ignorantiam perspectam habent, filiorum spiritualium saluti pro virili curam impendere tenentur, memores illius S. Thomæ q. 67. art. 8. sententiæ : « Unusquisque obligatur ad exequendum officium, quod accepit. Dictum est autem, quod ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pædagogi; et ideo obligatur ad habendam curam de illo. »

Quinta cæremonia est exorcismus, seu adjuratio, qua dæmon compellitur ut exeat, quo humanæ salutis nefarius hostis expellitur, ne salutem hominis impediat, qui omnes vellet suæ perditionis socios, suæ pœnæ participes. Fideli etiam datur intelligi, non esse sibi solum colluctationem adversus carnem, sed etiam adversus potestates tenebrarum harum; et adversarium nostrum diabolum, tanquam leonem rugientem circuire semper, et quem devoret quærere : in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum communis hostis et passione Christi contritus, et Ecclesiæ precationibus infirmatus nulli nocere possit nisi volenti. Quam quidem dæmonis per exorcismum expulsionem significat exsufflatio, qua potestas diaboli repressa et coercita ostenditur, ne procuranda per Baptismum hominis salus quoquo modo impediatur. De hoc ritu sermonem habet Augustinus lib. 1. *de peccatorum Meritis*, cap. 34 : « Quid in parvulo, » inquit, « agit exorcismus meus, si in familia diaboli non tenetur? » Et lib. 1. *de Symb.* cap. 1 : « Ideo parvuli exsufflantur et exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines. » Videatur S. Pater lib. 2. *de Nuptiis et Concup.* cap. 29, ubi hunc ritum « antiquissimam traditionem » appellat, ex qua etiam probat, peccatum originale in parvulis. Hinc lib. 2. cap. 18. ait : « Accusat (Pelagius) Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua ubique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exsufflantur, nisi ut ab eis princeps mundi mittatur foras. Tanquam ipse (addit lib. 6. *cont. Jul.* cap. 2), a toto orbe exsufflandus esses, si huic exsufflationi, qua princeps mundi etiam a parvulis ejicitur foras, contradicere voluisses. » Hac etiam de re Cœlestinus I. in epistola *ad Episcopos Galliæ*, cap. 12. sic scribit : « Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit; non otioso contemplemur intuitu, cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quam exorcismis et exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur; ut tunc vere appareat, quomodo princeps mundi hujus mittatur foras, et quomodo prius alligetur foris, et deinceps vasa ejus diripiantur in possessionem translata victoris, qui captivam ducit captivitatem, et dat

dona hominibus. » Hujus etiam cæremoniæ meminerunt Tertull. lib. *de Idololatria*, Dionysius lib. *de Ecclesiast. Hierarch.* cap. 2, Ambrosius lib. *de Sacramentis, et de initiandis*, Cyrillus Hierosolymitanus catech. 1, Cyprianus lib. 4. epist. 7, ubi docet, quod, sicut olim Pharao per Moysen et Aaron ante transitum maris rubri repressus quidem fuit aliquantulum, sed non nisi post transitum maris rubri penitus oppressus, et in aquis demersus, ac suffocatus fuit : sic diaboli potestas ante Baptismum nonnihil exorcismis coercetur, sed profligatur omnino per Baptismum, qui nisi sequatur, diabolus antiquo jure totum hominem possidet.

Sexta cæremonia est salis appositio, qua significatur baptizandum fidei doctrina, et sapientiæ discretione esse imbuendum, ut a peccatorum putredine liberetur, saporem bonorum operum percipiat, et divinæ sapientiæ pabulo reficiatur et delectetur ; quatenus baptizandus sit semper spiritu fervens, spe gaudens, et sermo omnis ejus sit sale conditus.

Septima cæremonia est benedictio, qua puero Sacerdos manus imponit, ejusque frontem, oculos, pectus, humeros, et aures crucis nota obsignat : tum ut cacodæmon ab illis partibus ejiciatur ; tum ut sensus ad præcepta divina excipienda, intelligenda, atque servanda aperiantur ; tum ut totam Christianorum vitam in cruce et perpetuo martyrio sitam esse significet.

Octava cæremonia est linitio, qua aures et nares saliva perfunduntur : ut quemadmodum cæcus Evangelicus luto a terra et saliva confecto lumen recuperavit, sic intelligamus eam sacræ ablutionis vim esse, ut menti ad divina perspicienda lumen afferat. Hinc Ambrosius lib. 1. *de Sacramentis*, cap. 1. repetita Evangelica historia, ubi dicitur *Epheta*, quod est adaperire, ait : « Ideo tibi Sacerdos aures tetigit, ut aperirentur aures tuæ ad sermonem ; nares, ut bonum odorem percipias pietatis æternæ, ut cum Apostolo dicas, Christi bonus odor sumus ; et sit in te fidei, devotionisque plena fragrantia. »

Nona cæremonia est baptizandi professio, qua qui nomen Christo daturus est, attestatur se sathanæ operibus, et pompis ejus abrenuntiare ; frustra enim jugo se subjiceret Christianæ legis, qui mundi et diaboli non excuteret servitutem. Deinde ad ipsum Baptismi fontem consistens fidem confitetur, quia fides est salutis exordium, et sperandarum substantia rerum. Postea expressam aperit suscipiendi Baptismatis voluntatem, quia neminem nisi voluntarium militem, si liquet de corde puro et sincero servientem Imperator noster admittit.

Decima cæremonia est inunctio chrismatis, qua Sacerdos baptizati summum verticem chrismate oblinit, ut intelligat baptizatus se Christianum esse, et Christo (a chrismate, seu unctione sic dicto) conjunctum esse. Christo porro nemo conjungitur, nisi qui Christi moribus, pro ut valet, coæquatur. Hac etiam unctione significatur jugis Christi suavitas, qua victricis gratiæ delectatione omnis præceptorum difficultas mollitur : cui enim sapientia Christus dulcescit, mundi gloria, vel carnis voluptatibus non abducitur ; cui veritas Christus lucescit, spiritu mendacii et erroris non seducitur ; quem virtus Dei Christus confortat, nullis adversitatibus fatigatur. Recte ergo capiti Christiano ungitur, cui collectis suavitas instillatur, cui nomen Christi Jesu lucet prædicatum, quem pascit recogitatum, quem lenit et ungit invocatum : ejus quippe gratiæ condimentum amarorem pœnitentiæ abstergit, exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, vegetat bonos mores, castas fovet affectiones. Hinc ait hic Hilarius : « Quid jugo Christi suavius ? Quid onere levius ? Probabilem fieri, scelere abstinere, bonum velle, amare omnes, odisse malum, æterna consequi, præsentibus non capi, nolle inferre alteri quod sibi perpeti sit molestum. »

Undecima cæremonia est candidæ vestis amictus, quo baptizatus induitur, ut et peccatorum omnium ablutio, et innocentiæ restitutio, et immaculatæ in posterum vitæ ducendæ obligatio, et futuræ resurrectionis gloria baptizatis promissa significentur. Nullus enim habitabit in tabernaculo Dei, nec requiescet in monte sancto ejus, nisi innocens manibus et mundo corde. Hinc discipulis parvulorum non ætatem vel inscitiam, sed innocentiam Salvator præcepit : *Nisi*, inquit Matth. VIII, *efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.* « Non præcipitur, » inquit Hieronymus lib. 3. comment. *in Matth.* cap. 28, « ut ætatem habeant parvulorum, sed ut innocentiam ; et quod illi per annos possident, hi possideant per industriam, ut malitia, non sapientia parvuli sint. Sicut iste parvulus (cujus vobis exemplum tribuo) non perseverat in iracun-

dia, non læsus meminit, non videns pulchram mulierem delectatur, non aliud cogitat, et aliud loquitur : sic et vos nisi talem habueritis innocentiam et animi puritatem, non poteritis regnum cœlorum intrare. » Hinc idem Salvator Matth. XI. dicit : *Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. Ubi Chrysostomus hom 39 : « Non dixit, Stultis revelasti, sed *parvulis* ; ac per omnia nos docet statum superbiæ omnino esse fugiendum ac simplicitatem æmulandam » Hujusmodi ergo amictu animi sinceritas et innocentia designatur, quam sancti Patres mirum in modum extollunt. Nihil, inquiunt, divius viro simplici sua puritate contento : nihil illo beatius, qui sicut nihil habet in mundo, quod appetat, sic nihil est, quod de mundo pertimescat. Quia mali nihil aliis valet vel facit, nihil etiam est, quod ab aliis pati formidet. Simplicitas et ingenui candor animi divinam habet cum arte artem, qua Dei cor vulneret, et homines demeretur. Quod si pati innocenti contingit, inter ipsa tormenta fruitur conscientiæ bono, qui ubique illæsa est, ubique secura innocentia ; dum tentatur, proficit ; dum humiliatur, erigitur ; si pugnat, vincit ; si occidit, coronatur. Quam amanda virtus, quæ in servitute libera est, in periculo tuta, in custodia læta, quæ ipsis etiam persequentibus amabilis !

Denique cereus in manu baptizati accensus traditur, et nomen illi ab aliquo Sancto desumptum imponitur. Accenditur quidem cereus, ut Christianus virginibus illis fatuis non sit similis, quæ extincta lampade, id est caritatis flamma, a janua sponsi repulsæ sunt ; sed potius bonorum operum luce et calore virtutes in se foveat, et in aliis ædificet, juxta illud Matth. V : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* Nomen vero alicujus Sancti in Ecclesia celebrati imponitur, tum ut ad ejus imitationem Christianus stimuletur, tum ut eum patronum habeat, qui sibi adjutoria ad officium Christianum implendum a Deo impetret. Unde in variis synodis ne imponerentur Gentilium nomina interdictum est, nisi forte iis viri aliqui sancti insigniti sint. Quare eorum probare morem ægre possum, qui nomen Sancti in Baptismate sibi ab Ecclesia impositum repudiant, in illis præsertim religiosis institutis nomen familiæ sæcularis retinentibus, in quibus nonnulli male feriati Superiores nomen suum ambitiosius propagare affectantes nescio qua cacoethe, et arrogata sibi Adami olim tradita potestate, Religionis candidatis, quos induunt, suscepto in Baptismate nomen auferunt, ut suo eos nuncupent. Quodnam istud pietatis genus paternum sæculi nomen servans, et consecrati inter Baptismatis vivificas aquas nominis oblivisceus, quod præcipuo amori esse debet et veneratioui ? Certe in illis monasteriis, in quibus ut majorem abdicationem præ se ferant, omne, quo in sæculo vocati sunt, nomen deponunt, probari id possit (quamvis illustrissimo Archiepiscopo auctore satius esset familiæ aliquo nomine donatam in Baptismate nomenclaturam retinere) : certe in illis, qui patrio nomine retento pretiosum ab Ecclesia nomen designatum abjiciunt, nec probare possum, nec ferri debet. Addentur, si placet, baptismali nomini alia ad libitum vel devotionem ; sed traditum ab Ecclesia Matre nomen ne floccifaciamus : sit nobis earum pignus illud maternæ Ecclesiæ pietatis ; illius potissimum intercessionibus confidamus, cujus nos clientelæ Ecclesia commisit, quem nobis dedit amicum, tutorem, et patrem, cui bona nostra commisit, et ejus mandavit fidei. Credito mihi, lector, Sanctum illum ne deseras, cui animam tuam, atque omnem vitam Ecclesia credidit, et ille in fidem suam recepit. Quod ab Ecclesia accepisti, acceptum serva. Unum hoc scio, Sanctum illum patrociniis suis meritum esse ut memor esses, sui, ne abs te illum segregares.

REFLEXIO.

Baptismi cæremonias longiuscule exposuimus, quia hujus sæculi Christianos adeo ignavos cernere est, ut quid in Baptismo gestum sit, cui nomen dederint, qui spoponderint, quibus conditionibus in Christi familiam cooptati sint, nec sciant, nec scire aveant, nec scire cogitent. Cæremonias sacras adhibet Ecclesia divinitus inspirata, ut sancta sancte tractentur, ut mysteria Religionis honore majori habeantur, ut mens in Deum dirigatur, intellectus exerceatur, memoria divinarum rerum imaginibus impleatur, affectus inflammetur. Hæc intendit Ecclesia, et in filiis non obtinet, quia non est qui recogitet corde, qui consideret vota, quæ Domino coram omni populo ejus reddidit in

atriis domus Domini, cum ad fores Ecclesiæ diaboli, mundique pompis renuntiavit ; nec velit reddere Domino vota sua, quæ per sponsores distinxerunt labia sua.

Laudabilis plane, et omni acceptione dignus piorum illorum Christianorum mos, qui singulis annis anniversario sui Baptismatis die renovantur spiritu mentis suæ, et ea corde recolunt, et de integro repetunt, quæ in Baptismate promiserunt. Ad implenda christiana officia, non nova quidem sese obligatione adstringunt, sed antiquæ, qua obstricti sunt, reminiscuntur : eam novo fervore concipiunt sinceram Deo vero serviendi voluntatem, conceptam confirmant ; et memoriam abundantiæ divinæ suavitatis in seipsos per Baptismum abunde effusæ eructantes, ita se voluntate comparant, ut si nondum essent per Baptismi vota Deo ligati (unde et Religio nomen accepit), si nondum fluxis sæculi pompis renuntiassent, Deo se totos devoverent, mille præ Dei amore mundis vale dicerent. Hic moriger esto, Christiane lector, et felici votorum Baptismi necessitate te in meliora compelle, et cave ne quid aliquando eorum resumas, quæ renuntians abjecisti.

Sed proh dolor ! Nemo attendit quid promiserit, quibus abrenuntiaverit, cui militiæ nomen dederit, cui se regulæ addixerit, quibus se subjecerit institutis. An nescimus, quod Deus non irridetur, eique displicet stulta promissio. Ergo postquam novum hominem induisti, cur in novitate vitæ ambulare non satagis? Cur expoliatam veterem tunicam iterum induis? Teipsum Deo dedisti, et datum revocas, et dedisse te pœnitet, et teipsum Deo furaris? Deo, inquam, cujus, ut ait Scriptura, *diligens est judicium, et odio habens rapinam in holocausto?* Adeone te ignavum probas? Adeone porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum, ut neque te Christi amor, neque tui pudor commoveat, neque commoneat, ut serves fidem? « Nullum sacrilegii crimen reperitur deterius, » inquit Bernardus epist. 353, « quam in voluntate semel oblata Deo te accipere potestatem. » Si fidem homini datam fallere est nefas, quanto magis quam Deo ipsi ante aras publica testificatione, hominibus atque Angelis spectantibus, dederis? Sane infideli deterior est, qui Christianæ professioni, cui solemni sacramento caput devovit, vitæ et morum testimonium negat. Qua ergo fronte Christiani adumbratum et inane nomen geris, qui fœdus divinissimum, pactionemque sanctissimam cum ipso in Baptismate initam dissolvisti ac fregisti, Christum pedibus obtrivisti, in crucem rursus per temetipsum sustulisti, sanguinem ejus polluisti, spiritui gratiæ contumeliam fecisti? Quam bene Ambrosius lib. *de Initiandis*, cap. 2. ait : « Ingressus es regenerationis sacrarium, repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renuntiasti diabolo et operibus ejus, mundo et luxuriæ ejus, ac voluptatibus. Tenetur vox tua non in tumulo mortuorum, sed in libro viventium. Præsentibus Angelis loquutus es : non est fallere, non est negare. »

CAPUT II.

GRAVIORES DE BAPTISMATE DIFFICULTATES RESOLVUNTUR.

Emensis iis, quæ vel apud omnes certa, vel certe determinatu faciliora sunt, id sedulo agendum superest, ut tres difficultates satis impeditas illas quidem expediamus. Prima est circa divisionem Baptismatis in Baptismum fluminis, flaminis, et sanguinis. Secunda, an, et quomodo Baptismus ficte susceptus suum recedente fictione sortiatur effectum. Tertia circa pueros infidelium, an nimirum sint invitis parentibus baptizandi.

SPECULATIO I.

Optima est divisio Baptismatis in Baptismum fluminis, flaminis, et sanguinis. Martyrium pro Christo perpessum gratiam ex opere operato producit. Porro Martyres non sunt, qui contagiosa lue afflictis hominibus inservientes eo in obsequio mortem obeunt.

Prima pars est communis theologorum assertio tria Baptismata distinguentium. Baptismus fluminis est ordinarium Baptismi sacramentum in aqua sub trita verborum forma peractum, de quo toto capite superiori sermonem habuimus. Baptismus flaminis est sinceræ contritionis, et veræ conversionis motus a Spiritu sancto afflante immissus, a perfecto Dei amore profectus, et a Baptismi aquæ voto indivulsus, de quo Matth. III. dicitur : *Ille baptizabit vos Spiritu sancto.* Baptismus sanguinis est mors pro Christo tolerata, seu martyrium, in quo proprio sanguine pro Christo fuso fidelis ablui-

tur antequam præ temporis angustiis vivificis Baptismi undis regeneretur. Appellatur autem Baptismus, propter illud Marci x : *Potestis bibere calicem, quem ego bibo; aut Baptismo, quo ego baptizor, baptizari?* et illud Lucæ xii : *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usquedum perficiatur!* Hinc Augustinus lib. 4. *contra Donatistas*, cap. 22. ita docet : « Baptismi vicem aliquando implere passionem, de latrone illo, cui dictum est, *Hodie mecum eris in paradiso*, Beatus Cyprianus non leve documentum assumpsit. Quod etiam atque etiam considerans, invenio non tantum passionem pro nomine Christi id, quod Baptismo deerat, posse supplere; sed etiam fidem, conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium Baptismi in angustiis temporum succurri non potest. »

Et certe valde congruit, ut qui animam pro Christo ponit, eam non perdat, sed magis servet atque sanctificet, dicente Veritate Matth. xiv : *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Unde de Martyribus dicitur Apocalyp. xvii : *Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni.* Congruit etiam, ut qui ad Deum sincere, perfecteque convertitur, qui eum totis viribus quærit, qui omnia media a Christo instituta, si possibile sibi sit, assumere paratus est, sic Deum casto amore diligens, eique *in spiritu judicii, et in spiritu ardoris*, ut loquitur cap. iv. Isaias, placere avens, a Deo etiam diligatur, subindeque gratia sanctificante perfundatur, cum scriptum sit Proverb. viii : *Ego diligentes me diligo.* Et sane cum innumeris Scripturæ locis credentibus, invocantibus, diligentibus, fide petentibus, spe quærentibus, caritate pulsantibus salutem Deus spoponderit, et cor contritum et humiliatum se non despecturum promiserit; his promissis legis naturalis æquitati innixis non derogat illud : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non potest introire in regnum Dei.* Cum etiam post hanc latam de Baptismi necessitate legem dicat Apostolus Rom. i : *Omnis qui credit in illum non confundetur; et omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Hinc Actorum x, Cornelius vir justus et timens Deum, aliique antequam baptizarentur, Spiritu sancto repleti sunt. Hinc Ambrosius in fine speculationis 1. capitis præcedentis memoratus, Valentinianum voto Baptismi salvatum docuit. Hinc Bernardus epist. 77. ponderans illud Salvatoris : *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur*, advertit Christum non addidisse, *qui baptizatus non fuerit*, quo significaretur absque Baptismo re suscepto posse quempiam Baptismi voto in necessitate salvari; quia quod volumus, pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas. Hinc denique Tridentinum sess. 6. cap. 4. declarat, « post Evangelium promulgatum, sine lavacro regenerationis, aut ejus voto, neminem justificari. » Et sess. 7. canone 4. anathemate ferit dicentem, « sine eis (Sacramentis) aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci. » Et sess. 14. docet, « etsi contritionem aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc sacramentum (pœnitentiæ) actu suscipiatur; ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse ascribendam. »

Quod si aliquando Patres nunquam, nisi suscepto Baptismo, dimitti peccata asseverare leguntur, sermonem eos habere credendum est, non de eo, quod in necessitate Baptismi copiam excludente contingit, sed de eo, quod ordinarie et regulariter fit. Vel certe de eis loquuntur, qui data opportunitate Baptismum recipere negligunt, vel contemnunt, illudque in finem vitæ, quo liberius vitiis indulgeant, rejiciunt. Unde Augustinus lib. 4. *de baptismo*, cap. 21 : « Tunc, inquit, impletur invincibiliter confessio fidei, cum mysterium Baptismi, non contemptus Religionis, sed articulus necessitatis excludit. » Et cap. 25 : « Conversio cordis potest quidem inesse non percepto Baptismo; sed contempto Baptismo, non potest : nec ullo modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur. »

Volunt ergo Patres, Baptismum flaminis semper esse ad salutem necessarium, non solum quia negligi non debet, aut contemni (sic enim Confirmatio, et alia sacramenta sunt necessaria, quorum tamen non tanta, quanta Baptismi necessitas est); sed quia cum haberi potest, omnino suscipi; cum haberi non potest, omnino desiderari debet, divina misericordia propter quærentis fidem, et desiderantis caritatem in necessitate, quod ex parte sacramenti deest, supplente. Quod sic expressit Bernardus supra laudatus : « Si quis voluerit, et petierit baptizari,

sed mortis præoccupatus articulo forte obtinere nequiverit, dum non desit fides recta, spes pia, caritas sincera, huic ego ob solam aquam, si defuerit, nequaquam omnino possum desperare salutem, nec vacuam credere fidem, nec confundere spem, nec excidere caritatem, tanquam si aquam non contemptus, sed sola, ut dixi, prohibeat impossibilitas. » Et adductis Ambrosii et Augustini testimoniis, subnectit : « Ab his duabus columnis difficile avellor, credens et ipse sola fide (per dilectionem operante, ut patet ex contextu) hominem posse salvari cum desiderio percipiendi Baptismum ; si tamen pio adimplendi desiderio mors anticipans, seu alia quæcumque vis invincibiliter obviarit. » Quibus omnibus consentiens Innocentius III. cap. *Debitum*, titulo *de Baptismo*, sic de Judæo non vere baptizato pronuntiat : « Si continuo decessisset, ad patriam protinus evolasset propter sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum. » D. etiam Thomas hanc veram sententiam perspicue docet quæst. 68. art. 2. his verbis : « Sacramentum Baptismi dupliciter potest alicui deesse ; uno modo et re, et voto ; quod contingit illis, qui nec baptizantur, nec baptizari volunt ; quod manifeste ad contemptum sacramenti pertinet, quantum ad illos, qui habent usum liberi arbitrii. Et ideo hi, quibus hoc modo deest Baptismus, salutem consequi non possunt, quia nec sacramentaliter, nec mentaliter Christo incorporantur, per quem solum est salus. Alio modo potest sacramentum Baptismi alicui deesse re, sed non voto ; sicut cum aliquis baptizari desiderat, sed aliquo casu prævenitur morte antequam Baptismum suscipiat. Et talis sine Baptismo actuali salutem consequi potest propter desiderium Baptismi, quod procedit ex fide per dilectionem operante, per quam Deus interius hominem sanctificat, cujus potentia sacramentis visibilibus non alligatur. »

Dices : Expresse, et diserte dixit Salvator Joan. III : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non potest introire in regnum Dei.* Ergo gratis ab illa tam generali regula quempiam excipimus, et solo Baptismi voto salvari posse contendimus. « Utique nullum excipit (Christus), » inquit Ambrosius lib. 2. *de Abraham*, cap. 11, « non infantem, non aliqua præventum necessitate. » Hinc tam crebro Augustinus, quod aliquis ab aliqua necessitate erui non possit, in qua positus baptizari fonte Baptismatis non potest, ad inscrutabilia Dei judicia refert. Unde etiam in celebri *ad Honoratum* epistola 180, quantum detrimenti in persequutionis tempore fuga Pastoris inferat, expendit ; quia absente ministro non poterunt intingi catechumeni, atque adeo nec salvari. « An ne cogitamus (verba sunt ejus) cum ad istorum periculorum pervenitur extrema, nec est potestas ulla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab utroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem, et sacramentorum confectionem et erogationem ? Ubi sunt ministri desunt, quantum exitium sequitur eos, qui de isto sæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati ? Quantus est etiam luctus fidelium suorum qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebunt ?» Timeret autem Augustinus, ubi non esset timor, si sacramenti voto sacramenti non re suscepti posset effectus obtineri. Hinc concilium Bracarense I. can. 35. oblationes et sacrificia pro catechumenis absque Baptismo e vita migrantibus prohibet. Quod et Chrysostomus hom. 3. *in epist. ad Philipp.* docet. Quia, inquit hmo. 24. *in Joan.*, catechumenum perire necesse est, si quo casu sine Baptismo hinc migret, etiamsi innumera bona fecisset. Ergo ad consequenda Baptismatis effecta, unum non sufficit Baptismi votum.

Respondeo legis a Salvatore latæ optimum interpretem esse Ecclesiæ Catholicæ morem a traditione profectum. Et quia verba illa, *nisi quis renatus fuerit ex aqua*, etc. Ecclesia traditioni innixa, et clarissimis Patrum testimoniis freta de Baptismo in re, vel in voto suscepto interpretatur, sic intelligendum est illud Christi oraculum, ut nulla possit homini salus obvenire, nisi Baptismum vel reapse adultus suscipiat, vel sincerum habeat illius suscipiendi propositum ; cum cæteroquin sacræ Litteræ attestentur, quod *omnis, qui petit, accipit*, Matth. VII ; quod *omnis, qui vivit et credit in me* (id est Christum) *non morietur in æternum*, Joan. XII ; quod *nullus speravit in Domino, et confusus est*, Eccl. II ; quod *Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, et non imputabit eis quod minus sanctificati sunt*, II. Paralip. III. *Quoniam non est confusio confidentibus in te*, ut Danielis III. dicebant tres pueri, dolentes quod extra Jerusalem positi iis

essent sacrificiis destituti, quibus divinam misericordiam exorarent.

Patres porro memorati, vel de parvulis loquuntur, vel certe de iis, qui Baptismum negligunt suscipiendum. Absentiam vero Pastorum idcirco tantopere exaggerat Augustinus, quia vitæ æternæ subsidia, quantum in eis est, fidelibus subtrahit. Maxime quia juxta veridicam gravissimorum theologorum infra stabiliendam doctrinam, non semper habent catechumeni rarum illum perfectæ caritatis gradum, qui valeat sine sacramento justificationis gratiam promereri, quam tamen imperfectiore dilectione præparatis Baptismus, aliaque sacramenta conferrent. Manis ergo non solum sed aliis, sed etiam sacramentorum fructibus absentia Pastorum populi defraudantur. Hinc sacrosancta Tridentina synodus sess. 23. cap. 7. *de Reformatione*, animarum Rectorum in residendo negligentiam tam graviter reprehendit; quia cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus cura animarum commissa est, oves agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbi quo divini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, et in cætera munia pastoralia incumbere, quæ omnia ab iis nequaquam præstari, et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt, ingentis criminis rei sunt, qui a sibi commisso grege abscedunt. Concilium porro Bracarense, et ipse Chrysostomus pro catechumenis illis offerri sacrificia interdicunt, qui sua culpa Baptismi undis regenerati non sunt; quod præcipue de illis intelligendum est, qui Baptismum in provectiorem ætatem, suis interim ut cupiditatibus se dederent, rejiciebant.

Instabis : Si Baptismum aquæ Baptismi votum, seu Baptismus flaminis suppleret, plenum Baptismi effectum, integram videlicet culpæ, pœnæque remissionem sine Baptismo re suscepto consequeremur, subindeque nulla nobis superesset pro patratis sceleribus in alio sæculo pœna luenda, sed continuo sic decedentes ad cœlestem patriam protinus evolaremus, ut cum Innocentio III. paulo ante dictum est. Consequens autem est falsum, et S. Thomæ repugnans; quæstione enim 68. art. 2. ad 2. sic diserte loquitur : « Si quis cathecumenus sit habens desiderium Baptismi, talis decedens non statim pervenit ad vitam æternam, sed patietur pœnam pro peccatis præteritis; ipse tamen salvus erit sic quasi per ignem, ut dicitur. I. Cor. III. » Unde Ambrosius in obitu Valentiniani : « Pio, » inquit, « requiem ejus poscamus affectu. Animam piam nostris oblationibus prosequamur. » Ergo Baptismum aquæ non supplet Baptismus flaminis.

Respondeo, quod, licet voto Baptismi a fide et caritate proficiscente justificationis gratiam quis consequi possit, non tamen eam bonorum copiam recipit, qua ille, qui Baptismi actualis fit particeps, in sacro fonte ditatur. Etenim qui cum fide et caritate ad Baptismum justificati accedunt, et novo auctioris gratiæ incremento ex sacramenti operato opere manante, et concupiscentiæ amplius coercitæ debilitatione, et plena temporalis pœnæ indulgentia, et majori remissorum peccatorum securitate, majore proinde tranquillitate, conscientiæ serenitate, denique sacra Christianismi tessera, seu baptismali charactere, quem nemo nisi Baptismo re suscepto consequitur, cumulantur. His pro coronide adjicitur externa in Christi familiam cooptatio, civitatis Sanctorum jus, et sacræ Religionis privilegiorum consortium. Quibus omnibus prærogativis catechumeni nondum sacro lavacro initiati excidunt, quamlibet viva Christi membra fide per dilectionem operante effecti sint, quamlibet etiam pietatis ardore succensi interdum in patriam protinus evolent, ut de illo Judæo Baptismi desiderio flagrante laudatus Innocentius pie existimavit.

Urgebis : Ergo Baptismus flaminis perperam Baptismi nomine insignitur, si quos omnes sacra unda impertit, effectus non supplet.

Respondeo, quod cum potissimus Baptismi effectus sit peccatorum remissio, et animi renovatio, merito Baptismi votum a fide et caritate profectum Baptismi nomine donatur, quo effectus a Baptismo produci per se natus obtinetur, præsertim cum non nisi Baptismi intuitu habeatur.

Baptismus sanguinis operosius commendatur.

Secunda pars, quæ affirmat martyrium ex opere operato pro Christo passum justificare, probatur ratione D. Thomæ q. 66. art. 13. Eatenus Baptismus aquæ gratiam ex

opere operato confert, quia virtutem haurit ex passione Christi, cui Baptismus nos configurat; et quia Spiritus sanctus sacramentum ad gratiam producendam movet. Atqui hæ duæ causæ « excellentissimæ », ut ait eo loci S. Thomas, operantur in Baptismo sanguinis, nam in Baptismo fluminis passio Christi per quamdam figuralem repræsentationem operatur; in Baptismo flaminis per quamdam hominis desiderantis affectionem; at vero in Baptismo sanguinis per operis imitationem. Quid enim est martyr pro Christo patiens, quam Christi morientis ducta pictura, et animatum simulacrum? Similiter virtus Spiritus sancti in lavacro per latentem virtutem, in Baptismo pœnitentiæ per contriti et humiliati cordis commotionem, at in Baptismo sanguinis per potissimæ dilectionis immissum fervorem operatur, juxta illud Joan. xv : *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Ergo Baptismus sanguinis gratiam ex opere operato confert. Hinc quæst. 87. art. 1. ad 2. concludit Doctor sanctus : « Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi, et ideo purgat ab omni culpa et veniali et mortali, nisi actualiter voluntatem peccato invenerit inhærentem. » Et 2. 2. quæst. 124. art. 1. ad 1. ait : « Effusio sanguinis propter Christum vicem gerit Baptismatis; unde, sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalem meritum Christi operatur ad gloriam obtinendam, ita et in occisis propter Christum meritum martyrii Christi operatur ad palmam martyrii consequendam. »

Favet huic assertioni communis Ecclesiæ Catholicæ sensus, quæ sanctorum Innocentium martyrium religiose colit, quos inter multi procul dubio incircumcisi mactati sunt; et licet omnes circumcisos fuisse daremus (quod in illis cruenti temporis angustiis incredibile est) eorum tamen solemnia non propter gratiam in circumcisione perceptam, sed ob unum pro Christo sanguinem fusum Ecclesia sancta instituit. « Quam beata ætas (inquit Augustinus serm. 9. *de Sanctis*) nondum opportuna vulneri, et jam idonea passioni ! Quam feliciter nati, quibus in primo nascendi limine æterna vita obviam venit ! Incurrunt quidem inter ipsa primordia, et acceptæ lucis periculum, et finem salutis; sed de ipso protinus fine capiunt principia æternitatis. » « Contulit martyrium laudem (addit Chrysostomus hom. 3. *in varios Matth. locos*) quibus negaverat natura sermonem. O beata lactentium gloria, quibus pro Christo contigit dedicare martyria ! Experiuntur tempore uno nativitatem et mortem, ingressum et exitum, principium et occasum : ut ipsis posset contingere tempore uno, et ingredi mundum, et dedicare martyrio cœlum. Mercantur pœna martyrium, gloriam sanguine comparant, vitam æternam temporali morte commutant. » « Ille, » subjungit Bernardus serm. *de Innocentibus*, « pro Christo trucidatos infantes dubitet inter martyres coronari, qui regeneratos in Christo non credit inter adoptivos filios numerari : alioqui quomodo coævos sibi pueros puer ille, qui natus est nobis, non contra nos, pateretur occidi? Quod utique solo nutu poterat prohibere, nisi melius aliquid eis provideret : ut quemadmodum cæteris infantibus tunc quidem circumcisio, nunc vero Baptismus sine ullo propriæ voluntatis usu sufficit ad salutem; sic nihilominus pro eo susceptum martyrium illis proficeret ad sanctitatem. » Similia habet Augustinus serm. 66. *de Diversis* : « Ille de vestra corona dubitabit in passione pro Christo, qui etiam parvulis Baptismum prodesse non æstimat Christi. Non habebatis ætatem, qua in passurum Christum crederetis; sed habebatis carnem, in qua pro Christo passionem sustineretis. » Sentit ergo Ecclesia, sentiunt docti a Domino sancti Patres, mortem pro Christi causa latam justificationis gratiam sic obeuntibus vi sua, quod idem est ac ex opere operato, impertiri.

Nec dici potest, id quidem in parvulis propriæ voluntatis usu carentibus habere locum, secus in adultis, qui cum propriæ voluntatis sint domini, non ex opere operante, sed ex opere operantis justificationem martyrio consequuntur. Non, inquam, id dici potest; quia quod in adultis propriæ voluntatis motus desideretur, non impedit quominus martyrium gratiam ex opere operato in adultis peræque atque in parvulis producat : sicut, licet Baptismus in adultis sanctarum dispositionum, pœnitentiæ, et amoris Deum justitiæ fontem diligere incipientis apparatum requirat; attamen tum Baptismus, tum pœnitentiæ sacramentum gratiam ex opere operato omnibus suscipientibus impertit. Et ratio est manifesta, quia quod vi propria in parvulos nulla dispositione paratos gratiam fundit, a fortiori gratiam in adultis dispositis, eamque pro ra-

tione dispositionis ampliorem largitur : neque enim recipientis dispositio agentis vim elevat, sed allicit et invitat. Ergo, si martyrium pro Christo toleratum gratiam justificationis infantibus etiam in utero matris occisis impendit, non minus, sed multo magis eam adultis divina charitate succensis confert. Absit enim, absit prorsus illa injustitia, ut tum martyrium minus potens, minusque efficax sit, cum fide, spe, charitate, fortitudine, aliarumque virtutum satellitio instructum et ornatum Deo magis placet, quodve Cyprianus in præfatione tractatus *de exhortatione ad Martyres*, Baptismo aquæ his elegantibus verbis præfert : « Nos qui Domino permittente primum Baptisma credentibus dedimus, ad aliud quoque singulos præparemus, insinuantes et docentes, hoc esse Baptisma (martyrii) in gratia majus, in potestate sublimius, in honore pretiosius : Baptisma, in quo Angeli baptizant ; Baptisma, in quo Deus, et Christus ejus exultant ; Baptisma. post quod nemo jam peccat ; Baptisma, quod fidei nostræ incrementa consummat ; Baptisma, quod nos de mundo recedentes statim Deo copulat. In aqua Baptismi accipitur peccatorum remissio, in sanguine corona virtutum. »

Non est ergo quod parvulis pro Christo mactatis concedimus, intrepidis athletis voluntariam mortem constantia impavida ferentibus denegandum, quos Patres miris præconiis evehunt. Et merito ; quid enim illis Christi testibus illustrius, qui Fidei Catholicæ suo sanguine subscripserunt, in quibus charitas Christi diabolum vicit et mundum ? Omnibus ergo laudibus prædicandi sunt fortissimi milites, et totis vocis, scriptorumque præconiis invicti eorum pectoris robur extollendum est, qui intuentes Christi vulnera, sua non senserunt, et Redemptoris pro ipsis patientis exemplo animum erigentes, redditi sunt ad tolerandum fortiores ; qui inter pressuras stantes, in tormentis tripudiantes, toto licet lacero corpore, et rimante latera ac sulcante membra ferro, triumpharunt ; qui sacrum e carne sua ebullire cruorem non modo fortiter, sed et alacriter circumspexerunt. Ubi ergo tunc animæ vestræ, o Martyres interriti ? In tuto sane, nempe in foraminibus petræ, in visceribus Jesu, in latere Christi, in vulneribus Salvatoris : ex petra fortitudo vestra potens ad bibendum calicem Domini ; petra autem erat Christus. Nihil ergo mirum, si exules a corpore, dolores non sentiatis corporis ; si intrepidos facit non stupor, sed Christi virtus et amor submittens sensum, non extinguens non dolorem evacuans, sed infusa victrici delectatione devincens. Quam speciosa Martyrum nostrorum gloria triumphi, quibus supplicia cesserunt, quos ad hoc diu laniena gravior incessit, non ut stantes prosterneret, sed ut finem doloribus, quem productiora tormenta non dabant, darent coronæ. Quam acceptum, quam Deo dignum spectaculum, ubi cernere est pugiles invincibiles voce libera, mente incorrupta, virtute divina telis quidem sæcularibus nudos, sed armis fidei ardenti armatos, et pulsatis, laniatisque membris pulsantes ac laniantes ungulas superantes ! « Inexpugnabilem fidem, » inquit eloquens et nihilo minus elegans Cyprianus lib. 6. epist. 2, « superare non potuit sæviens diu plaga repetita ; quamvis, rupta compage viscerum, torquentur in servis Dei jam non membra, sed vulnera. Fluebat sanguis, qui incendium persecutionis extinqueret, qui flammas et ignes gehennæ glorioso cruore sopiret. Quam lætus illic Christus fuit, quam libens in talibus servis suis et pugnavit, et vicit ! »

Nec homines solum usque ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem tolerarunt, sed etiam heroinæ mulieres fortissimis fortiores ad imitationem Capitis sui flagella non timuerunt, sustinuerunt irrisiones, et tot Deo de se obtulere sacrificia, quod ante mortem pro Christo supplicia pertulere : ex utroque namque sexu militiæ suæ cuneos instruxit, aciesque composuit Rex exercituum Christus, ut mirabiliter in viris, mirabilius triumpharet in fœminis. Ostenditur sane in illis divina virtus operata, qua et titillantia carnis incentiva perdomuerunt, et illata sibi horrifica pœnarum tormenta calcarunt. Quam novum, quam divinum, quam stupendum pugnæ genus, in quo virgo fortis in bello, lorica præmunita fidei, armis patientiæ ac geminæ caritatis accincta pro duobus castris stabat una bellatrix ; hinc pudicitiæ clausuram, illinc impressum sponsi sui charactere fidei signaculum defensura ! Totum corporis cruorem fundebant unum pudoris sanguinem retinentes, ut illo fidei subscriberent, isto inter oblata voluptatis illicita castitatis verecundia rubesceret, habereturque in una hostia duplex martyrium, pudoris et religionis. Intuere Agnetes, Agathas, Dorotheas, Margaritas, in quarum corpusculis

nullus fuit vulneri locus; quæ, ut Ambrosii verbis utar, stridentium gravibus tractibus catenarum, nunc furentis tyranni militibus totum offerebant corpus, nunc inter ignes virgineas Christo manus expandebant, et in ipsis sacrilegis focis victoris Domini trophæum signabant; nunc ferratis colla manusque ambas nexibus una animi retenta libertate inferebant; nunc ad supplicii locum lætæ successu, gradu festinæ, et totæ festivæ procedebant; nunc vitæ fere prodigæ, quam fere nondum hauserant, jam quasi perfunctæ donabant; nunc post exaratum variis pœnis corpus, post confossa multiplici exquisitorum suppliciorum membra, non deserebant pugnam, sed acrius iterabant; nunc inter orationes, et hymnos cervicem adeo alacres inflectebant, tantaque tranquillitate offerebant lictori, ut miro modo putaremus illis patientibus alias torqueri, easque vegetare supplicia, non extinguere. Intuere Apolloniam, et Pelagiam Antiochenam cum sororibus et matre; quarum illa in ignem, quem paraverant carnifices, majori Spiritus sancti flamma, et speciali afflatu intus accensa sponte prosiluit, istæ vero, ut Augustinus lib. 1. *de Civit.* cap. 26. refert, ut insectatores suæ pudicitiæ devitarent, se in fluxium dejecerunt; et, ut venuste ait Ambrosius lib. 3. *de Virginibus*,, consertæ manibus tanquam choros ducerent, in medium progressæ sunt alveum. Si virtus Christi fecit ut torti, tortæque mulieres essent tortoribus fortiores, prosternerentque diabolum, qui per fœminarum prostraverat virum, eadem illis gratiam justificationis, eximiam illam quidem et eminentem infudit. Hinc Augustinus *in Psalm.* LXVII. Martyribus applicat illud, *Principes Juda, Duces eorum : Principes Zabulon, Principes Nephtali ;* docens Martyres in Ecclesia tenere principatum, et horum nominum mysterium eis apprime congruere, quia Juda confessionem, Zabulon habitaculum fortitudinis, Nephtali dilatationem in sacra lingua significat; et sic sub jungit : « Quæ omnia nomina verissimos nobis insinuant Principes Ecclesiarum, dignos ducatu, dignos imitatione, dignos honoribus. Martyres namque in Ecclesiis locum summum tenent, atque apice sanctæ dignitatis excellunt. Jam vero in martyrio prima confessio, et pro illa quidquid accidit, tolerandi assumitur fortitudo; deinde post omnia tolerata finitis angustiis latitudo consequitur in præmio. Principes ergo Juda, Principes Zabulon, Principes Nephtali, Principes confessionis, fortitudinis, latitudinis, Principes fidei et caritatis. » Hinc etiam D. Thomas 2. 2. citata art. 3. docet martyrium inter cæteros actus humanos esse perfectius secundum suum genus, quasi maximæ charitatis signum; quia tanto magis ostenditur aliquis aliquam rem amare, quanto pro ea rem magis amatam contemnit, et rem magis odiosam eligit pati. Manifestum est autem, quod inter omnia alia bona præsentis vitæ, maxime amat homo ipsam vitam, et e contrario maxime odit ipsam mortem, et præcipue cum doloribus corporalium tormentorum obeundam, quorum metu etiam bruta animalia a maximis voluptatibus abstrahuntur, ut libro octogintatrium quæstionum quæst. 36. docet laudatus Augustinus.

Sed objicies generalem illam regulam Salvatoris sæpius memoratam : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non potest introire in regnum Dei.* Ergo perperam ab illa Martyres eximimus.

Respondeo regulam illam exceptione martyrii non elevari, sed amplius stabiliri, cum juxta tritum effatum, exceptio firmet regulam. Illa porro exceptio immobile in traditione et Patrum consensione fundamentum habet, qui de illo Martyrum privilegio nunquam dubitarunt. Eam etiam non obscure indicat Scriptura, nam, ut ait Augustinus lib. 13. *de Civit.* cap. 7. « quicumque etiam non percepto regenerationis lavacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte Baptismatis. Qui enim dixit, *Nisi qui renatus fuerit ex aqua et spiritu, non intrabit in regnum cœlorum*, alia sententia istos fecit exceptos, ubi non minus generaliter dixit : *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo, qui in cœlis est.* Et alio loco : *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Hinc est, quod scriptum est : *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Quid enim pretiosius quam mors, per quam fit ut etiam delicta omnia dimittantur, et merita cumulatius augeantur? Neque enim tanti sunt meriti, qui cum mortem differre non possent, baptizati sunt, delictisque omnibus peccatis ex hac vita migrarunt; quanti sunt hi, qui mortem differre cum possent, ideo non distulerunt, quia maluerunt Christum confitendo finire hanc vitam, quam cum negando

ad ejus Baptismum pervenire.» Et certe, si ab illa Salvatoris regula excipiuntur, qui sincere ad Deum Baptismo pœnitentiæ conversi, a desiderato Baptismo necessitate aliqua excluduntur, ut superiori parte ostensum fuit; quanto magis id de illis sentiendum est, quorum tam recta est in Deum fides, tam ardens dilectionis fervor, ut pro ea etiam mortem oppetant? Unde Basilius lib. *de Spiritu sancto* cap. 16: « Si quidem, » inquit, « in certamine pro pietate suscepto per veritatem, et non per imitationem (ut fit in Baptismo fluminis) mortem pro Christo sustinent, nihil indigent symbolis aquæ ad salutem, eo quod in proprio sanguine baptizati sunt.»

Instabis: Si tanta est virtus martyrii, ut tantumdem, vel plus etiam per se valeat, quam sacri fontis lavacrum, sicut ex relatis Patrum elogiis constare diximus, non tenebitur Martyr Baptismum aquæ desiderare, cui passio pro Baptismo deputatur; cum etiam Patres illis duntaxat sufficere in articulo necessitatis Baptismatis aquæ votum asseverent, quibus sine sua culpa aqua deest; vel qui nolentes negare Christum, antequam baptizarentur, occisi sunt: non enim Sancti Patres martyrii exceptionem tam studiose adhibuissent, si martyrium sine voto Baptismi non idem quod præstat Baptismus, conferret; non dicerent martyrium esse Baptismi genus ipso lavacro excellentius; non assereret Cyprianus epistola *ad Jubaianum*, Martyres gloriosissimo et maximo sanguinis Baptismo baptizari, de quo Dominus in Evangelio dicebat, habere se alio Baptismo baptizari; id etiam exemplo parvulorum non confirmarent, quibus absque Baptismi voto martyrium salutem affert, cum de eis dicat Chrysologus serm. 122. quod « coronam rapiant ignorantes »; et Bernardus serm. *de Innocentibus* observat, quod sicut in Stephano fuit martyrii opus et voluntas, in Joanne sola voluntas; ita in sanctis Innocentibus solum opus, quod tamen ad sanctitatem satis fuit. Unde concludit: « Sit Stephanus apud homines martyr, cujus voluntaria passio evidenter apparuit: sit Joannes apud Angelos martyr, quibus tanquam spiritualibus creaturis spiritualia devotionis signa certius innotuerunt. Hi (pueri pro Christo occisi) sunt plane martyres tui, Deus, ut in quibus nec homo, nec Angelus meritum invenit, singularis gratiæ tuæ prærogativa evidentius commendetur.» Sane si martyribus necessarium esset Baptismi votum, Baptismus sanguinis non esset specialis, sed in Baptismo flaminis includeretur; nec ei aliquid eximium assereretur, quod non aliis præclaris heroicarum virtutum operibus, quæ tamen sine Baptismi voto non justificant, attribuatur. Consequens autem est falsum, alioquin ad præceptum Baptismatis implendum martyres non tenerentur, cum tamen ex Tridentino sess. 6. cap. 4. nulli post Evangelium promulgatum justificatio possit sine lavacro regenerationis, aut ejus voto obvenire. Hinc Cyprianus lib. 3. epist. 2. lapsos prius reconciliari vult, quam ut ad martyrium in persecutione prodirent. Ergo martyrium ex opere operato gratiam justificationis non infundit.

Respondeo, quod, licet martyrium propria vi, et ex opere operato gratiam impertiat, quatenus culpam et omnis pœnæ reatum tollit, et in parvulis sine actu, et in adultis debite præparatis; non propterea tamen adimplendorum præceptorum, vel adhibendorum mediorum a Christo præscriptorum obligationem aufert, cum martyrium non sit medium ad tollendum peccatum per se institutum, sed potius remissum peccatum, hominemque Deo amicum, atque ex ejus amore supplicia tolerantem supponat. Unde instante licet martyrio tenetur catechumenus Baptismum, baptizatus relapsus confessionem præmittere, et uterque vera se contritione præparare, quæ, ut ait Tridentinum sess. 14. cap. 4, fuit quovis tempore necessaria ad impetrandam veniam peccatorum. Unde graviter peccarent parentes, qui parvulos suos propterea baptizari non curarent, quia instare martyrium noscerent, cum et S. Romanus statim pro Christo occidendus S. Laurentium his verbis solicitarit: « Festina me baptizare ». Graviter etiam peccarent adulti, nihilque eis martyrium prodesset, qui peccati mortalis conscii sinceræ contritionis motu Deo reconciliari negligerent. Et certe si passio pro Christo suscepta in schismatico aut hæretico peccatum hæresis aut schismatis non remittit, nisi prius homo Ecclesiæ Catholicæ fuerit aggregatus; ita in Catholico peccatore peccata sine pœnitentia martyrium non remittit, cum non minus peccatoribus pœnitentia, quam fides omnibus sit necessaria. Nuda ergo subeundæ pro Christo mortis voluntas sine formali, vel certe virtuali pœnitentia a spe veniæ et sincera Dei dilectione

profecta nequaquam sufficeret, cum multi sint, qui mori mallent quam fidei Orthodoxæ renuntiare, qui variis tamen mortalibus peccatis affecti et addicti sunt. Hinc Apostolus I. Cor. XIII : *Si tradidero*, inquit, *corpus meum, ita ut ardeam ; caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Hinc etiam S. Thomas quæst. 66. art. 12. ad 2 : « Effusio sanguinis, » inquit, « non habet rationem Baptismi, si sit sine caritate. » Ille autem profecto sine charitate est, qui post patrata scelera nec sincere dolet, nec ullum castæ dilectionis actum exercet. Cum tunc potissimum præceptum dilectionis instante morte urgeat, quod ante mortem implendum omnino est; non enim Deum in termino videbit, qui ipsum in via non dilexit, cum visio, quæ est tota merces, uni respondeat dilectioni.

Unde nullatenus eorum recentiorum, quibus etiam Gonetus subscripsit, recens doctrina probari potest, quæ tenet præceptum dilectionis per se quidem obligare, præsertim in articulo mortis ; ab ea tamen obligatione per accidens liberari, qui pro Christo, Christique fidei defensione vitam profundit, vel qui motu attritionis sine dilectione concepti Baptismum, vel sacramentum mortuorum reciperet. Hanc enim doctrinam, quæ meo quidem judicio totam novæ legis puritatem evertit, dum dilectionem, qua una lex gratiæ continetur, ad nihilum redigit ; hanc, inquam, doctrinam Apostolus et S. Thomas laudati manifeste refellunt, cum inane martyrium esse attestentur, quod non a caritate profectum fuerit. Nec responderi potest, Apostolum, et Beatum Thomam de charitate illa esse locutos, non quæ antecedit, sed quæ martyrium consequitur; quia illam passio pro Christo secum invehit, unde martyr sine charitate nunquam decedit. Hanc enim S. Doctor responsionem prævidit et occupavit 2. 2. quæst. 124. art. 2. ad 2 : « Dicendum, » inquit, « quod ad actum martyrii inclinat quidem charitas, sicut primum et principale motivum per modum virtutis imperantis ; fortitudo autem sicut motivum proprium per modum virtutis elicientis. Et inde est, quod martyrium est actus charitatis ut imperantis ; fortitudinis autem ut elicientis : inde etiam est, quod utramque virtutem manifestat. Quod autem sit meritorium, hoc habet ex charitate, sicut et quilibet virtutis actus; et ideo sine charitate non valet. » Charitas autem, quæ « inclinat ad actum martyrii », quæ est martyrii « primum et principale motivum », quæ ad martyrium ciet « per modum virtutis imperantis », quam « martyrium manifestat », a qua habet martyrium « quod sit meritorium, sicut et quilibet virtutis actus, » manifestissime martyrium antecedit, non illud consequitur.

Urgebis : Martyrium non est sacramentum, ut expresse docet D. Thomas quæst. 66. art. 11. ad 2, alioqui plus quam septem sacramenta forent. Ergo non æquum est illi asserere, quod sacramentis novæ legis eximium est. Neque enim virtutum actibus (qualis est fortitudo, cujus actus martyrium est) ea ascribenda est singularis sacramentorum prærogativa, ut gratiam ex opere operato conferant, vel contritionis perfectioris defectum suppleant, nisi quatenus caritate informantur.

Respondeo certum esse, martyrium non esse sacramentum, nec subinde signum practicum et instrumentum physicum gratiæ. Tum propter rationem insinuatam ex septeno sacramentorum numero petitam : neque enim, uti Major opinatus est, idem est de Baptismatibus sicut de Ordinibus, qui sub uno Ordinis sacramento tanquam diversæ species continentur; quia martyrium in lege veteri gratiam ex opere operato conferebat pro fide vel lege divina occumbentibus, quales fuerunt Machabæi, quorum martyrium Ecclesia kalendis Augusti veneratur, et sanctis Innocentibus, nondum instituto a Christo Baptismate, gratiam vi sua martyrium obtinuit. Tum quia assignare nunquam poterit Major, ubinam, vel quandonam tale fuerit sacramentum institutum, quænam ejus materia sit, quæ forma, quisve constitutus minister, cum illud soli tyranni, soli tortores contra legem Dei armati peragant. Cum his tamen stat, ex vi solius martyrii gratiam plenissimam conferri, omne peccatum remitti, omnemque pœnam donari, juxta illud Innocentii III. cap. *Cum Marthæ*, de celebratione Missarum : « Injuriam facit martyri, qui orat pro martyre. » Et illud Augustini tract. 84. *in Joannem :* « Injuria est pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendare. » Quam plenariam remissionem martyrium non ex sola meritorum dispositione, sed vi sua infallibiliter confert, cum in sanctis Confessoribus intensior possit charitatis fervor inveniri, qui tamen pœnæ temporali obnoxii manent.

« Baptismus sanguinis, » inquit D. Thomas in 4. dist. 4. quæst. 3. art. 4. ad 1, « non habet hoc (scilicet liberationem a culpa et pœna, de qua ibi loquitur) tantum ex opere operantis; neque quantum ad pœnam, qua aliquis martyrium explet, quam contingit non esse sufficientem ad satisfaciendum pro peccato; neque quantum ad devotionem justæ voluntatis, quia contingit quod voluntate majori charitate informata aliquis sine martyrio non potest ab omni pœna liberari; sed hoc habet ex imitatione passionis Christi, unde de Martyribus dicitur Apocalypsis v : *Laverunt stolas suas in sanguine Agni.* »

Insistes : Non potest designari tempus, in quo Baptismus sanguinis gratiam ex opere operato producat; nam quandiu vivit martyr, nondum est martyrium, nondumque proinde gratiam producit; post mortem vero non est tempus conferendæ gratiæ idoneum, sed gloriæ et mercedi retribuendæ destinatum cum jam non sit amplius via, sed terminus. Ergo Baptismus sanguinis gratiam ex opere operato non obtinet.

Respondeo gratiæ plenitudinem martyrio conferri solitam, in instanti separationis animæ a corpore infundi; tunc enim videtur martyrium perfici, cum vi cruciatuum anima a corpore discedit. Neque hic subtilius, et magis philosophice inquirendum est illud ultimum martyrii momentum, utrum sit primum non esse hominis, vel ultimum esse illius; satis enim est instans dissolutionis, et separationis animæ a corpore Deo esse pernotum. Potest etiam dici, gratiam eo in agonis christiani instanti conferri, in quo quamvis physice non sit actu consecuta mors, cursus tamen vitæ et martyrii certamen moraliter consummatur, ob inevitabilem mortis jamjam impendentis necessitatem. Quod si contingat martyrem accepto vulnere lethali aliquamdiu esse superstitem, tunc martyrii gratiam obtinebit, quando ex vi illati vulneris vitam cum morte commutabit. Sic B. Marcelli Papæ die 16. Januarii; S. Sylverii Papæ die 16. Junii; S. Martini Papæ die 12. Novembris martyrium ab Ecclesia celebratur, qui variis laboribus et ærumnis confecti decesserunt. Unde D. Thomas quæst. 97. supplementi art. 6. ad 7 : « Dicendum, » inquit, « quod si aliquis propter fidem vulnus mortale accipiat, et supervivat, non est dubium, quin aureolam mereatur; sicut de B. Cecilia patet, quæ triduo supervixit; et de multis Martyribus, qui in carcere sunt defuncti... aliquibus vulneribus longe ante susceptis, sicut patet de Marcello Papa. Qualitercumque igitur afflictio propter Christum illata usque ad mortem continuetur (sive mors inde sequatur, sive non) aliquis martyr efficitur, et aureolam meretur. » Ad quod tamen requiritur, ut martyr post accepta vulnera superstes in dilectione Dei perseveret, a qua si peccato mortali excidat, in vanum lethiferas pro Christo pertulit passiones. Neque enim certum mihi videtur, quod quidam opinantur, hominem post accepta vulnera per se lethalia dono confirmationis in gratia infallibiliter instrui et communiri. Tum quia novis oraculis ab humanis conjecturis specioso pietatis obtentu recondita gratiæ privilegia recentiores illi dimetiuntur, qui qua ratione id faciant, gravis theologus unis scripturis, vel traditioni innixus haud satis intelligit. Tum quia de quibusdam Christianis legimus post devicta tormenta vitiis victos fuisse; et quos damnis tyranni non fregerunt, otio et voluptate corrupisse. Tum quia S. Thomas loco mox relato fatetur, in illis, qui gravibus pro Christo vulneribus confossi sunt, talem posse contingere negligentiam, « quæ culpam mortalem inducat, quæ et auream aufert, et aureolam. »

Mors in obsequio peste contactorum oppetita non habet strictam martyrii rationem.

Tertia pars, quæ affirmat, non esse proprie martyres, qui peste laborantibus inservientes eo in obsequio decedunt, non est posita ad elevandum, deprimendumque illud eximiæ charitatis et christianæ patientiæ opus nullis unquam satis laudibus æquandum; sed ad refellendam Theophili Raynaudi novitatem, Romæ præmissa accurata oblongi examinis sub Urbano VIII. et Innocentio X. indagine damnatam, qua novum martyrii per pestem genus ante hæc tempora in Ecclesia inauditum invehere molitus est.

Probatur primo nostra sententia simulque convellitur Theophili commentum a novitate hujusmodi assertionis. Illud genus stricti martyrii non est astruendum, quod Ecclesia nunquam agnovit, quod universa Patrum ignoravit antiquitas; nam, ut ait Lirinensis, id solum tenendum, credendumque est, quidquid universaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognoverimus; quidquid

vero ab aliquo deinceps uno præter omnes, vel contra omnes Sanctos novum et inauditum subinduci senserimus, id non ad religionem, sed ad tentationem intelligendum est pertinere : nec debemus illi humani ingenii libidini indulgere, quæ contenta non est tradita semel et antiquitus recepta credendi regula, sed nova ac nova in dies quærit, semperque aliquid gestit Religioni addere, mutare, detrahere. « Catholicorum, » inquit, « hoc fere proprium, deposita sanctorum Patrum, et commissa servare, damnare prophanas novitates ; et, sicut dixit, et iterum dixit Apostolus, *si quis annunciaverit præterquam quod acceptum est, anathematizare.* » Et, quamvis argumentum ab auctoritate negativa in rebus philosophicis non sit admodum, et semper efficax ; in his tamen, quæ ad Ecclesiæ dogmata, ad disciplinam ecclesiasticam, ad rem sacramentariam pertinent, argumentum ab auctoritate negativa et alto Patrum silentio nervosum est et invincibile, quod Patres ad retundendas hæreticorum ebullientes novitates perpetuo frequentarunt. Atqui martyrii per pestem prisci Doctores non meminerunt, ut fatetur Theophilus part. 3. cap. 6. Neque Ecclesia hactenus unquam agnovit quadruplex Baptismatis genus, nempe fluminis, flaminis, sanguinis, et pestis, seu mortis naturalis vi contagionis, vel malignæ ab aere haustæ qualitatis ; cujus tamen martyrii, et specialis Baptismatis, si verum esset, non deberet profundum esse silentium, vel non expressa mentio, cum ad rem sacramentariam usu perfrequentem pertineat. Ergo non est admittendum strictum per pestem martyrii genus. Maxime quia, ut bene ponderat Thomas Hurtado, Patres non solum illius martyrii generis non meminerunt, sed etiam ex professo refutarunt. Etenim Cyprianus libro de mortalitate, quosdam Christianos pestem fugientes, et obsequium languentium ea ratione detrectantes, quia vitam martyrio subeundo reservabant, nec præmatura morte volebant martyrio privari, refellit S. Pater non ex eo, quod mors in obsequio illo oppetita martyrium æquet aut superet, ut Theophilus arbitratur, quod tamen in promptu necessario occurrisset, si morti ex peste martyrium assereretur, sed ex eo excusationem illam confutat, quod « non est in nostra potestate, sed in dignatione martyrium ; nec possumus nos dicere perdidisse, quod nescimus an mereamur accipere. »

Probatur secundo a priori : verum martyrium, ut docet D. Thomas 2. 2. q. 124. art. 1, est actus virtutis, quo aliquis contra persequentium impetus firmiter in justitia et veritate permanet. Unde infert ad 1 : « Martyrium consistit in debita sustinentia passionum injuste inflictarum. » Hinc art. 1. ad martyrium rationem certaminis et prælii spiritalis, ex Cypriano desiderat. Manifestum est, » inquit, « quod in martyrio homo firmiter confirmatur in bono virtutis, dum fidem et justitiam non deserit propter imminentia pericula mortis, quæ etiam in quodam certamine particulari a persecutoribus imminent ; et propter hoc de martyribus legit Ecclesia : *Fortes facti sunt in bello.* » Et rationem affert art. 4. et 5. Quia martyr dicitur quasi testis fidei christianæ, corporalibus suis passionibus, et fuso sanguine testimonium perhibens oppugnatæ veritati, juxta illud Isidori lib. 7. *Etymologiarum* cap. 11 : « Martyres græce, testes latine dicuntur ; quia propter testimonium Christi passiones sustinuerunt, et usque ad mortem pro veritate certaverunt. » Atqui pii illi Christiani, qui grassante lue languentibus inserviunt, quamlibet eximium caritatis operæ pretium demonstrent, mortem tamen violentam a tyranno veritatem, aut justitiam persequente non patiuntur, sed potius ultroneæ morti sponte se offerunt, non ut justitiam oppugnatam aspectabili certamine defendant, sed ut infirmis opitulentur, et charitatem exerceant ; ea tamen cautela se gerunt, ut ad avertendam mortem præsidia quærant et remedia opportuniora parent, quam etiam persæpe his subsidiis declinant : quod in vero martyrio totum contra accidit ; invictus enim Christi athleta a tyranno vocatus, nudus, inermis, et contra mortem nullo remedio paratus accedit, et in defensionem oppugnatæ veritatis aut justitiæ persequutoris sustinet impetum, et cumulatæ fortitudinis actum elicit, quæ in tolerando malo magis eminet, quam si in hostem aggrediendo irruamus. Ergo non datur strictum per pestem martyrium, in qua non infertur mors in odium fidei, aut virtutis, cum tunc nullus sit qui fidem impugnet, qui justitiam persequatur, aut a charitate arceat, quam potius Deus et Ecclesia Pastoribus præcipit, ad quam alios invitat, et omnes sic inservientes commendat.

Confirmatur, et omnes Theophili rationes occupantur. Ad verum, strictumque marty-

rium non sufficit pœna, vel tolerata mors, juxta illud celebre Augustini effatum, « Martyrem non facit pœna, sed causa. » Qua de re plenius epist. 50. sic habet : « Dominus cum latronibus crucifixus est, sed quos pœna jungebat, causa separabat. Ideo in Psalmo vox illa intelligenda est verum martyrium, *Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta.* Non dixit, Discerne pœnam, sed discerne causam meam ; potest enim esse impiorum similis pœna, sed dissimilis martyrum causa. » Et epist. 48 : « Tres cruces in loco uno erant, in una latro liberandus, in alia latro damnandus, in media Christus alterum damnaturus, alterum liberaturus : quid similius istis crucibus, quid dissimilius istis pendentibus ? » Rursum non quæcumque causa, etiam pia, non quæcumque mors in exercitio alicujus boni, aut prosequutione virtutis maturata ad martyrium sufficit, sed omnino requiritur ut mors in odium fidei, veritatis, aut virtutis, quam Christi miles intrepide tutatur, inferatur ; alioquin verus erit martyr, qui in suscepta propter Deum peregrinatione febri correptus occumbit, vel post luctuosum naufragium undis submergitur : martyr erit, qui vigiliis, jejuniis, et aliis laboriosi pœnitentiæ Baptismatis fructibus vitam contraheret, et in annos cogeret pauciores ; martyr esset prædicator ob exantlatos concionum labores infirmatus et mortuus; martyr esset S. Casimirus mori malens, quam virginalis candoris jacturam facere ; martyr eximius Verbi Dei præco Ambrosius Sansedonius a Clemente VIII. Martyrologio Romano die 22. Martii ascriptus, qui dum quadragesimalibus diebus Senis in fœneratores ardentissimo zelo percitus vehementissime inveheretur, rupta semel et iterum pectoris vena, sanguis tali impetu, tantaque copia effluxit, ut morti viam indeclinabilem patefecerit. Denique martyr esset Episcopus in visitatione diœcesis præ ardore solis in morbum lethalem incidens ; martyr Chartusianus esu carnium etiam in ægritudine repudiato vitam producere nolens ; martyr quilibet infirmus oblatas ad propellendum morbum magicas incantationes execratus. Atqui illi omnes non nisi lato modo, analogice, et quadam duntaxat imitatione martyres sunt, et illis omnibus martyrium asserere perinde est, ut lepide alicubi ait noster Vincentius Baronius, ac si quis vellet omni liquori ad abluendum idoneo, præsertim vero majori pietatis obtentu, omni sacræ unctioni vim Baptismatis aquæ ascribere, quod temeritatis et hæresis labe non careret. Ergo mors in obsequio infirmorum oppetita ab stricta martyrii ratione decedit.

Probatur secundo a posteriori ex effectibus veri martyrii. Verum martyrium easdem habet dotes, iisdemque singularibus prærogativis donatur, quæ sunt Baptismo fluminis eximiæ, ut superiori parte fuse demonstratum est ; ac proinde Baptismus sanguinis tria præstat cum Baptismo communia, justificationem ex opere operato, remissionem omnis culpæ et pœnæ, exemptionem a necessitate precum et suffragiorum Ecclesiæ, quibus quartum addit sibi singulare, nempe aureolam perfectissime victoriæ ob honestissimam, et gloriosissimam virtutis, aut veritatis defensionem de tyrannis reportatæ debitam. Atqui hæc præclara privilegia nunquam credidit Ecclesia per pestem in obsequio infirmorum obeuntibus esse communia : nam nec sic morientes martyribus accenset, nec pro illis preces et sacrificium altaris offert, ac proinde non omnem infallibiliter, et ex opere operato remissam pœnam supponit. Remitti etiam illis ex opere operato omnem culpam, non sentire Ecclesiam, inde patet, quod puerulo in utero matris cum matre in obsequio illo immortua decedenti peccatum originale remitti nunquam sensit, nunquam docuit ; et tamen dum mater per Christum occiditur, puer materno sanguine baptizatur, accipitque tum lucis æternæ usuram, cum ne in lucem temporalem prodeat, præmatura, sed felici morte impeditur. Ergo morientes in obsequio peste laborantium, insigne licet charitatis opus exerceant, quod præcipui apud Deum pretii est, non sunt tamen in album martyrum referendi.

Objicies : Ille est vere martyr, qui pro Christi nomine ærumnas suffert, et mortem tandem obit : sed ille pro Christi nomine moritur, qui motivo præstantissimæ virtutis vitam suam in obsequio peste laborantium impavidus profundit; tunc enim, ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. 124. art. 3, ille Deum magis se amare significat, cum pro illo rem magis amatam, scilicet vitam, floccifacit : et rem magis odiosam, scilicet terribilium terribilissimum, mortem lubens obit, cum scriptum sit Joan. xv : *Majorem caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Hinc art. 5. sic docet : « Cujuslibet martyrii causa est fidei veritas : sed ad

fidei veritatem non solum pertinet ipsa credulitas cordis, sed etiam exterior protestatio ; quæ quidem fit non solum per verba, quibus aliquis fidem se habere ostendit, secundum illud Jacobi II : *Ego ostendam tibi ex operibus fidem meam ;* unde de quibusdam dicitur ad Titum I : *Confitentur se nosse Deum factis autem negant.* Et ideo omnium virtutum opera secundum quod referuntur in Deum, sunt quædam protestationes fidei, per quam nobis innotescit, quod Deus hujusmodi opera a nobis requirit, et nos pro eis remunerat : et secundum hoc possunt esse martyrii causa. » Ergo qui grassante lue infirmis inservit, et inserviendo immoritur, martyrii palmam adipiscitur.

Respondeo, ex dictis patere satis, non quamcumque mortem quavis causa oppetitam strictum constituere martyrium, quod ex usu Ecclesiæ, et totius antiquitatis sensu mortem violentam significat, in odium virtutis et veritatis illatam. D. autem Thomas locis objectis id unum intendit, non solum fidei orthodoxæ propugnandæ causa, sed etiam in omnis generis virtutum praxi contingere posse martyrium, cum ab illarum exercitio tyrannus minis, et morte intentata nititur amovere. In cujus confirmationem exemplum affert B. Joannis Baptistæ, « qui non pro neganda fide, sed pro reprehensione adulterii mortem sustinuit. » Fateor equidem, mortem illam pulcherrimam eo in officio oppetitam actum esse heroicæ fortitudinis, et nunquam satis commendandæ charitatis ; sed cum in odium fidei, vel virtutis oppugnatæ a tyranno, et ab moriente propugnatæ non accidat, a stricta martyrii ratione deficit. Unde idem S. Thomas 2. 2. q. 123. art. 5. comparat hujusmodi mortem illi, quæ ob pium negotium itinerantibus a naufragio, vel a latronibus marsupium commodius expilaturis obvenit. Verba S. Doctoris sunt hæc : « Circa pericula cujuscumque alterius mortis fortis bene se habet. Præsertim quia cujuscumque mortis homo potest periculum subire propter virtutem ; puta cum aliquis non refugit amico infirmanti obsequi propter timorem mortiferæ infectionis ; vel cum non refugit itinerari ad aliquod pium negotium prosequendum, propter timorem naufragii, vel latronum. »

Instabis : Tantum abest, mortem in obsequio peste laborantium oppetitam idcirco a vero martyrio excludi, quod tyrannus desit, desit, et oppugnatio veritatis, quod potius martyrium per pestem inde amplius videatur inclarescere ; tum quia similitudinem mortis Christi propius refert, qui sponte animam suam posuit ; tum quia hoc videtur martyrium per pestem cæteris antecellere, quod purius sit et defæcatius, utpote nihil malitiæ tyrannorum aut carnificum admixtum habens : ergo martyrium per pestem non solum a perfecta martyrii ratione non desciscit, sed etiam martyrio fusi sanguinis præstat.

Respondeo martyrium sanguinis longe expressius martyrium, et passionem Redemptoris morte a peste in obsequio languentium illata referre ; quamvis enim Christus sponte sua posuerit animam suam, violenta tamen fuit tam dira corporis Salvatoris afflictio, sin spiritui prompto, certe carni infirmæ ; fuit etiam in odium veritatis et doctrinæ Christianæ Christus iniquissime occisus : unde perfectissimus martyr et martyrum archetypus, et dux ipse fuit. Nec illius mortem vel martyrii gloriam obscuravit judicum, vel tortorum crudelis malitia, sed potius inter tot furentium hostium impetus eo magis inclaruit, quo patientia solet inter acerbiora nitere supplicia. Quod vero Sancti martyres ad ultroneam mortem non se sponte obtulerint, nihil eorum gloriæ detrahit, vel minus voluntarium fuisse eorum sacrificium evincit. Non enim ex timiditate, vel tepore persecutionem de civitate in civitatem fugiebant, sed præceptis Servatoris ut obtemperarent, et christianæ prudentiæ regulas custodirent. Ut enim alibi ex Patribus retulimus, non oportet se ultro objicere persequutori, tum ut infirmitati et humilitati consulentes gratiam ferendi generose martyrii a Deo præstolemur ; tum ne tyrannum ad sævitiam propellentes illi gravissime peccandi ansam tribuamus. De multis tamen martyribus legimus ad tyrannum eos sponte sua, fidei in discrimen vocatæ defendendæ, vel confirmandorum debilium et nutantium necessitate motos interrite accessisse, alios vero in ipsa supplicia non sine speciali Dei instinctu irruisse, non humanitus deceptos, sed divinitus jussos, sicut de Samsone credit Augustinus. Et, quamvis hæc facta singularia non sint in consequentiam trahenda, nec facile de nutu Dei sit præsumendum ; cum tamen Deus in aliquibus Sanctis conspicue, et sine ullis ambagibus intus præcepit, nemo obedientiam in crimen vocaverit, nemo obsequium religionis accusaverit.

Fateor ergo ad meritum martyrii requiri prorsus spontaneam et liberam voluntatem, quia, ut ex Patribus dicitur in *Decretis*, causa 22. quæst. 6, « Ad bonum quisque inutiliter cogitur, cum servitia coacta Deus asperi netur. » Hinc Gregorius lib. 9. *Moral.* cap. 22. sic fatur : « Tunc solum Deo vera obsequia reddimus, cum ei ex amore servimus. » Et August. lib. *de adulterinis Conjugiis* cap. 14. sic : « Ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cum liceret non impendere, tamen libera caritate causa dilectionis impendimus. » Martyribus tamen liberum propriæ voluntatis affectuum non deesse sic explicat D. Thomas q. 97. supplementi art. 6. ad 2. ibi : « Dicendum, quod martyrio non debetur aliquod præmium, secundum hoc, quod ab exteriori infligitur; sed secundum hoc, quod voluntarie sustinetur ; quia non meremur nisi per ea, quæ sunt in nobis. Et quanto id quod aliquis sustinet voluntarie, est difficilius et magis natum voluntati repugnare, tanto voluntas, quæ propter Christum illud sustinet, ostenditur firmius fixa in Christo et ideo ei excellentius præmium debetur. »

Objicies secundo : In Martyrologio Romano die 28. Februarii recolitur memoria sanctorum Presbyterorum, Diaconorum, et aliorum plurimorum, qui tempore Valeriani Imperatoris, cum pestis sævissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes libentissime mortem oppetiere, « quos velut Martyres religiosa piorum fides venerari consuevit. » Sentit ergo Ecclesia, illos esse Martyribus accensendos, qui in ministerio peste laborantium mortem oppetunt. Hinc, ut refert Cardinalis Baronius in Notis ad illum diem, ex Eusebio lib. 7. *Historiæ* cap. 16. et 17, S. Dionysius Alexandrinus de illorum Sanctorum morte loquens ait : « Istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem et robustam fidem suscipiebatur, nihil a martyrii splendore abesse videtur. » Si mors in obsequio infirmorum grassante lue suscepta nihil a martyrii splendore differt : ergo martyres sunt, qui mortem illam ex charitate et fide robusta obeunt.

Respondeo Sanctos illos per analogiam et similitudinem dici martyres, unde et « velut martyres » eos religiosa pietas veneratur ; quia, licet in eis non fuerit causa, quæ facit martyres, nulla eos in odium fidei vel virtutis lacessiverit persecutio, fuit tamen fides, pietas, et constantia martyrum, quæ quoad meritum præmii essentialis nihil a martyrii splendore abesse videntur ; splendor namque martyrii a virtutibus in illo agone certatim nitentibus proficiscitur. Per extensionem ergo et imitationem constantiæ martyrum dicuntur martyres, eo modo quo veri Christiani vita ad Evangelii amussim exacta « martyrium » a Patribus dicitur ; quo Religiosi mundo morientes, et pœnitentia corpus macerantes dicuntur « martyres », ut reflexione sequenti expendemus ; denique eo modo, quo Ecclesia in officio omnium Sanctorum de sanctis Confessoribus lectione 6. ait : « Et, licet persecutorum non sensissent gladium, tamen per vitæ meritum martyrio non privantur. »

Stricti martyrii aureola decorari, et Baptismo sanguinis pretiosissimo baptizari non omnibus datum est ; omnibus tamen martyrum æmulari patientiam atque constantiam præcipitur, quibus Christiana vita agenda est, quæ si secundum Evangelium ducatur, crux est atque martyrium. Auditis ergo præclaris impavidorum martyrum victoriis atque triumphis, ad amorem Conditoris corda nostra accendi, ad fortiter agendum uberius excitari, ad certandi laborem avidius inflammari nos necesse est, ratos quod si compatimur, et conregnabimus ; quod non sunt condignæ passiones ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, et quod momentaneum et leve hoc nostræ tribulationis æternum gloriæ pondus operatur in cœlis. « Quamvis occasio persecutionis desit, » inquit Magnus Gregorius homil. 3. *in Evangelia*, « habet tamen et pax nostra martyrium suum, quia, etsi carnis colla ferro non subjicimus, spiritali tamen gladio carnalia desideria trucidamus. »

Martyres ergo hoc sensu possunt esse Clerici et Sacerdotes, qui ad immaculatas sacrorum canonum normas vitam exigentes suam, carnem adversus spiritum concupiscentem virginali castitate domant, in carne præter carnem vivunt, et seipsos propter regnum cœlorum castrantes, præcellentis victoriæ corona donabuntur, juxta illud Augustini lib. *de sancta Virginitate* cap. 25 : « Quid tergiversaris, impia cæcitas ? Quid serenitati veritatis nebulas tuæ perversitatis offundis ? Quid in tanta Scripturarum luce tenebras, unde insidieris, inquiris ! Quid temporalem tantummodo utilitatem promittis continentibus Sanctis ? Quid regnum cœlorum, propter quod seipsos castraverunt

sancti spadones, in hac tantum vita intelligendum esse contendis? Nonem, inquit, æternum dabo eis. Quid quæris amplius? Æternum hoc nomen quidquid illud est, spadonibus Dei promissum, quod utique gloriam quamdam propriam, excellentemque significat, non erit commune cum multis, quamvis in eodem regno, et in eadem domo constitutis. Nam ideo fortassis et nomen dictum est, quod eos, quibus datur, distinguit a cæteris. » Martyr itaque est continens : quod ita verum credidit Tertullianus, ut dicere non dubitarit : « Majus est vivere cum castitate, quam mori pro castitate. » Quanto enim plura sunt, quæ impugnant pudicitiam, tanto victoris majora sunt præmia. Continens autem non erit otio torpens, deliciis indulgens, vanitatum amans et cupediarum, fortunas obliguriens, mulierum frequentans coronas.

Martyres sunt boni Episcopi, qui Ecclesiæ, cujus sponsi sunt, amore flagrantes, et forma gregis facti, vitam suam juxta Tridentini et Concilii Carthaginiensis IV. decreta componentes, modesta suppellectili, et mensa ac frugali victu contenti, humilitatis, misericordiæ, eleemosynarum, cæterarumque virtutum, quæ sunt veluti quoddam perpetuum prædicandi genus, insignibus suo se divino muneri ita conformes ostendunt, eaque vivendi disciplina fulgent, quæ merito omnium in se oculos convertat. Martyres sunt sacri Antistites, qui nullis illecebris emolliuntur, nullis Curiæ favoribus inflectuntur, nullis adversis perturbantur, nullis extolluntur secundis, et quasi vento quodam nulla variarum rerum mutatione circumferuntur. Martyres sunt, si pro veritate sibi concredita tutanda nullos defugiunt labores, nullos timent persequentium furores. Nam, ut bene dixit Augustinus, « Martyr testis interpretatur. Quicumque ergo pro veritate testimonium dederit, quidquid pro testimonio veritatis pertulerit, totum ei Dominus pro martyrio computabit. »

Martyres sunt infirmi christiana patientia ægritudines lubenter perferentes, qui subjecti doloribus judicium Dei laudant, vexati ægritudinibus mala tolerant, et forti intentione ad Deum directi, quidquid hac in vita sibi amarum contingit, dulce æstimant, omne, quod affligit, requiem putant, et omnis adversitatis impetus æquanimiter portant. « Sine ferro et flammis martyres esse possumus, » inquit Magnus Gregorius in *Dialogis*, « si patientiam in animo veraciter conservamus. » Hinc Chrysostomus hom. 1. *in cap.* I. II. *ad Corinth.* Martyrum omnium sibi Jobum patientia comparasse coronas attestatur. *Martyres innumeros Job unus æquat.* Hinc etiam Jacobus cap. I. *Patientia*, inquit, *opus perfectum habet;* quia cujus patientia vinci non potest, ille perfectus esse probatur; et ideo possidere animas suas patientes dicuntur Luc XXI, quia radix omnium, custosque virtutum patientia est, ut Magnus Gregorius hom. 35. *in Evangelia* interpretatur. Quid enim excelsius, aut magnificentius esse potest, quam exercere mentem, affici carnem libenter ferre, gaudere eam in servitutem redigi, ut rationis obediat imperio, ut Evangelii consiliis obtemperet, ut impigre in adeundis laboribus, propositum animi voluntas exequatur.

Martyres sunt pœnitentes patrata scelera voluntaria satisfactione luentes, qui in medio sæculi æstu, et postremæ ætatis præsenti corruptela sæculares omnes insanias falsas, ac cupiditates ex animo repudiant, se Christo totos dedunt, nullaque re alia magis quam vitæ christianæ ac pœnitentis dejectione delectantur; qui peccati mortalis granditate infinita permoti sanctam justitiam fallaci misericordiæ anteponunt, vulneribus suis præpoperam, brevem ac fluxam medicinam non quærunt, sed judicem Deum gemitibus et lacrymis, orationibus, jejuniis, eleemosynis, voluptatum contemptu, secessione, silentio, supervacaneorum conventuum fuga, atque omni piorum operum genere placare solliciti sunt; qui salutis suæ structuram solide fulcire cogitantes, naturæ motus et impetus divini Spiritus robore domant, dignis pœnitentiæ fructibus a peccatorum sordibus se expurgare student, et hominibus, qui sese sæculi tricis ac fluctibus implicuere, sinceræ conversionis exemplum ac formam exhibent. Denique qui crucem Christi, non ut Christus innocens, sed ut latro pœnitens sustinent, qui propterea a Patribus Martyribus accensetur. « Latro ille, » inquit Augustinus lib. *de anima et ejus origine*, cap. 9, « non ante crucem Domini sectator, sed in cruce confessor, a Cypriano sancto inter Martyres computatur, qui suo sanguine baptizantur. Tanto namque pondere appensum est, tantumque valuit apud eum, qui hæc novit appendere, quod confessus est Dominum crucifixum, quantum si fuisset pro Domino crucifixus. Inventa est i

eo mensura Martyris, qui tunc in Christum credidit, quando defecerunt qui futuri erant Martyres. »

Martyres sunt boni conjugati, et ipsi in sæculo nobiles et divites, qui paupertate spiritus divitias et mundi pompas floccifacientes, viam latam, quæ ad interitum ducit, declinant, matrimonii licito et honesto usui permixtam luxuria fœditatem, familiarum corruptelam, sæcularium hominum libidinem, omnium ordinum proluviem, mercatorum in rebus contrahendis perfidiam, simulationem, et usurarum fraudulentiam, Ecclesiasticarum rerum sacrilegam distractionem et simoniacam hæresim solis jam hebetibus illicitam execrantur, et juxta Apostolicum præceptum, lacrymis ac gemitibus prosequuntur ; qui in carne viventes, et non secundum carnem militantes, utentes hoc mundo tanquam non utentes, laboriosum pœnitentiæ Baptisma, quod jejuniis, orationibus, eleemosynis, aliisque pietatis operibus continetur, frequentant ; qui probe scientes amicitiam mundi cum Deo inimicitiam esse, atque inimicum Dei constitui quicumque mundi amicus esse voluerit, negotiorum mundanorum nimiam sollicitudinem, acquirendarum divitiarum cupiditatem, deliciarum, voluptatumque studium amputare, et radicitus exstirpare nituntur, ut quantum intemperanti lætitia exultaverint, tantum salutari tristitia tabescant, voluntariis laboribus anteacte vitæ voluptates justa ratione pensantes. Hos sic cum sæculo in sæculo certantes, sic amicitiam mundi in mundi usura stirpitus eruentes, sic in mediis divitiis et honoribus se inter mundana commoda, et Christum non partientes ; hos, inquam, martyres merito dixerim, quia juxta auream Augustini serm. 13. *de verbis Domini*, cap. 6. sententiam : « Magnæ virtutis est cum felicitate luctari ; magna felicitas est a felicitate non vinci. » Hinc tam paucos videmus secunda fortuna modeste et christiane uti. « Facilius inveneris, » inquit Bernardus lib. 2. *de Consid.* cap. 12, « qui sapientiam retinuerint contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdiderint. Honores mutant mores, non utique in meliores, sed sæpius in deteriores. » Quod et ipse Gentilis Seneca vidit : « Nimia, » inquit, « eo quo superfluunt, nocent : sic segetem nimia sternit ubertas ; sic rami onere franguntur ; sic ad maturitatem non pervenit nimia fœcunditas. » Martyres ergo sunt, qui carnem cum concupiscentiis crucifigunt. « Nemo dicat, » inquit Augustinus serm. 150. *de Tem.* cap. 1., « quod temporibus nostris Martyrum certamina esse non possint : habet enim et pax nostra martyres suos ; nam iracundiam mitigare, libidinem fugere, avaritiam contemnere, superbiam humiliare pars magna martyrii est. »

Martyres denique sunt boni Religiosi, quibus mundus crucifixus est, et illi mundo. Qui enim Deo et cruci Christi tribus paupertatis, castitatis, et obedientiæ votis confixus est nihil eorum, quæ in mundo sunt, habens, mundo utique moritur, et sibi, ut Deo de Deo vivat. *Quidquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*, ut I. Joan. II. dicitur. Hanc porro triplicem concupiscentiam triplex votorum funiculus, qui difficile rumpitur, frænat ; concupiscentiam quippe oculorum, seu avaritiam, et rerum temporalium cupidinem evellit paupertas ; concupiscentiam carnis castitas domat ; superbiam vitæ obedientia dejicit. Hinc Damascenus *historiæ Balaam* cap. 12. Religiosos mundo mortuos, Martyrum præmium obtenturos affirmat. Hinc Bernardus tract. *de Præcepto et Dispensat.* cap. 23. sic habet : « Audire vultis a me, unde inter cætera pœnitentiæ instituta monasterialis disciplina meruerit hanc prærogativam, ut secundum Baptisma nuncupetur ? Arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens universis vitæ humanæ generibus hujusmodi conversatio professores et amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit ; imo divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar Baptismi ; et quasi denique baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursus Christum induimus, complantati denuo similitudini mortis ejus. Sed et quomodo in Baptismo eruimur de potestate tenebrarum, et in regnum transferimur claritatis æternæ ; ita et in sancti hujus secunda regeneratione propositi, de tenebris æque non unius originalis, sed multorum actualium delictorum in lumen virtutum evadimus. » Nihil illustrius in Religiosæ vitæ commendationem dici potest.

Porro intelligitur hæc tam insignis prærogativa de Religiosis votorum veluti gladio mactatis, qui facti sunt sicut oves occisionis.

Martyres ergo monachi illi non sunt, qui oblito nomine suo per curias, per vicos, per plateas cursitant, quorum oculi omne sublime vident, pedes omne forum circumeunt, linguæ in omnibus consiliis audiuntur; qui sub habitu regulari, quod humilitatis solet esse insigne, superbiam pascentes, de honoribus litigant et gradibus, Prælatorum Ecclesiæ divinum jugum etiam in regimine animarum a cervicibus suis excutiunt, obliti, ut ait Bernardus, Abbatem super Fratrum duntaxat transgressiones, non super Patrum constitui traditiones; vitiorum quidem ultorem, sed cultorem mandatorum. « Cum detestabilis sit ubique superbia, » inquit Petrus Blesensis epist. 90, « detestabilior est, in professione humilitatis : quod enim ærugo in ferro est, quod in veste tinea, quod fel in lacte, quod venenum in melle, hoc est superbia in habitu monachali. » Martyres non sunt, qui non parant aures auditui, linguam voci, pedes itineri, manus operi, nec se totos intus colligunt, ut mandatum peragant imperantis ; qui hoc unum faciunt, quod volunt, hoc volunt, quod cupiditati consentaneum norunt ; legitimi superioris nihil plus exigentis, quam promiserunt, nec ultra extensi, nec citra se contrahentis mandata despiciunt, frivolis appellationibus eludunt, mendicatis favoribus ad nihilum redigunt. Martyres non sunt divitiarum amantes, vel honorum avidi, de quibus Cyprianus, vel quivis alius auctor libri *de operibus Christi cardinalibus*, in prologo : « Unde hæc sitis divitiarum miseris pectoribus assidet, et ambitionis salsugo bibulam animam occupat, ut per fas et nefas ad loca superiora etiam de lateribus eremi nonnulli se ingerant, anheli prodeant, discurrant ad judices, blandiantur mediatoribus, conducant auxiliarios, et modis omnibus elaborent, ut sedeant cum principibus. »

SPECULATIO II.

Baptisma parvulis Infidelium collatum validum quidem est, at illicitum tamen.

Primam partem de valore, seu integritate Baptismi parvulis infidelium, parentibus eorum repugnantibus, collati, supponit D. Thomas quæst. 63. art. 10, dum ait, periculosum esse baptizare pueros illos, quia de facili ad infidelitatem redirent, propter naturalem affectum ad parentes. Qui reditus ad infidelitatem manifeste supponit pueros illos in fidelium numerum fuisse suscepto sacramenti charactere aggregatos, et fide infusa una cum gratia sacrarum undarum lavacro instructos. Et, quamvis S. Doctor q. 68. art. 9. ad 1. dicat. in parvulis requiri intentionem, non per actum proprium, sed eorum, a quibus offeruntur, actibus explicatam, id tamen nostræ huic doctrinæ minime adversatur ; quia ab aliis possunt, quam a parentibus, ad Baptismum suscipiendum offerri.

Probatur ratione contra Durandum : Voluntas parentum non est pars essentialis Baptismi, sed meræ conditionis locum et vim obtinet, passum ad agens, baptizandum ad baptizantem admoventis ; quæ conditio suppleri omnino potest per accessum agentis ad passum, baptizantis ad baptizandum. « Generatio spiritualis, » inquit D. Thomas quæst. 68. art. 9. ad 1. et 2, « quæ fit per Baptismum, est quodam modo similis nativitati carnali, quantum ad hoc, quod pueri in maternis uteris constituti, non per seipsos nutrimentum accipiunt, sed ex nutrimento matris sustentantur : ita etiam pueri nondum usum rationis habentes, quasi in utero matris Ecclesiæ constituti, non per seipsos, sed per actum Ecclesiæ salutem suscipiunt. Unde Augustinus dicit in libro *de Peccatorum meritis et remissione* : Mater Ecclesia os maternum parvulis præbet, ut sacris mysteriis imbuantur ; quia nondum possunt corde proprio credere ad justitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem... Sicut Augustinus scribens Bonifacio dicit : « In Ecclesia Sal-
« vatoris pueri per alios credunt, sicut ex
« aliis, quæ in Baptismo remittuntur, pec-
« cata traxerunt. Nec impeditur eorum salus, si parentes sint infideles, quia, sicut Augustinus dicit, offeruntur parvuli ad percipiendam spiritualem gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus (quamvis et ab ipsis, si ipsi boni fideles sunt) quam ab universa societate Sanctorum, atque fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelliguntur, quibus placet quod offeruntur, et quorum caritate ad communionem S. Spiritus adjunguntur. Infidelitas autem propriorum parentum, etiamsi eos post Baptismum dæmoniorum sacrificiis imbuere conentur, pueris non nocet ; quia, ut Augustinus ibidem dicit, puer generatus per aliorum voluntatem, deinceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi, ubi nulla

sua voluntate consentit...Fides autem unius, imo totius Ecclesiæ, parvulo prodest per operationem Spiritus sancti, qui unit Ecclesiam et bona unius alteri communicat. » Ergo Baptisma collatum parvulis infidelium, reluctantibus licet parentibus, validum et integrum est.

Secunda pars, quæ asserit illicitum esse infidelium pueros reclamantibus, invitisque parentibus baptizare, intelligitur de pueris Judæorum et Gentilium, non de pueris hæreticorum aut schismaticorum, qui ratione suscepti Baptismatis Ecclesiæ subditi cum sint, eis possunt, sine injuria pueri eripi, et Baptismi fonte intingi. Sic autem intellecta ostenditur primo quia hoc nunquam in usu Ecclesia Catholica habuit, ut Judæorum vel Gentilium filii invitis parentibus baptizarentur. Licet enim retroactis temporibus multi extiterint principes et imperatores Catholici orbem terrarum suprema ditione tenentes, et Sanctorum Episcoporum propagandi Christi nominis zelo nulli secundorum amicissimi, qualis fuit Constantinus S. Sylvestri familiaris ; qualis et Theodosius, cui Ambrosius præcipuo amori fuit et venerationi : nunquam tamen piissimi illi Principes de baptizandis infidelium præfatorum, repugnantibus parentibus, liberis consilium susceperunt. Quia nimirum viri sanctis cœlestis luminis abundantia perfusi, nunquam hoc a Principibus Christianis, apud quos gratia et auctoritate singulari valebant, postularunt, quod utique nullatenus prætermisissent, si rationi consentaneum, et divinæ voluntati conforme judicassent. Ergo contra Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem hactenus observatam pueri Judæorum et Gentilium invitis parentibus illicite baptizarentur. Nam, ut ait D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 12, « consuetudo Ecclesiæ semper est in omnibus æmulanda : quia et ipsa doctrina Catholicorum Doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet. Unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam auctoritati Augustini, vel Hieronymi, vel cujuscumque Doctoris. Hoc autem Ecclesiæ usus nunquam habuit, quod Judæorum filii invitis parentibus baptizarentur. » Quam inconcussam fidei regulam ex Augustino variis locis, sed nominatim lib. 4. *de Baptismo contra Donatistas*, cap. 24. deprompsit S. Thomas ; sic enim habet Augustinus : « Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis iustitutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. »

Ratio vero, cui hæc Ecclesiæ consuetudo innixa est, sub hac forma proponitur : Illicitum illud merito censendum est, quod justitiæ naturali repugnat, et ex quo animabus detrimentum imminet ; legis enim naturalis institutiones non destruit Christianismus, sed perficit ; nec animorum nocumento, sed omnium saluti providere satagit. Atqui pueros infidelium, parentibus repugnantibus, baptizare, cum naturali æquitati, tum animarum saluti adversatur, quin et ipsi Fidei ex Baptismate illo coacto detrimentum non mediocre immineret. Repugnat quidem violentia illa justitiæ naturali : cum enim filius sit naturaliter aliquid patris, æquitatis naturalis legi omnibus implantatæ jura violarentur, si pueri ante usum rationis a cura parentum, et patria potestate subtraherentur, vel de eis aliquid invitis naturalibus dominis, nimirum parentibus disponeretur. Ergo, sicut non licet alia fortunæ bona vel hæreditate obtenta, vel labore parta per vim auferre, multo magis liberorum usum et dominium sanguinis necessitudine, intima conjunctione, et propriæ substantiæ derivato consortio possessum, quove nullum parentes propius attingit, abripere nefas est. Immineret etiam ex hujusmodi violento Baptismate saluti puerorum periculum, et Religioni Christianæ non mediocre detrimentum ; proclive enim esset pueros rationis usus postmodum compotes ad deserendam Christianam Religionem nescienter initam, et genitoribus exosam nativo erga parentes affectu induci : quod nec sine apostatarum damno graviori, nec sine fidelium scandalo, nec sine Religionis dehonestamento obveniret. Ergo pueros invitis parentibus baptizare non minus iniquum censendum est, quam si adultus, quod detestatur, Baptisma suscipere cogeretur.

Hanc tamen generalem doctrinam in quibusdam casibus limitandam censeo ; primo enim si altero parentum in infidelitate permanente, alter ad fidem converteretur, posset filius de consensu unius altero renitente baptizari, modo tamen nullum subversionis periculum a contradicente immineret, nisi forte illi discrimini auctoritate Principis, vel Reipublicæ, aut aliis opportunis mediis posset occurri. Cum enim consensus ille ab eo præbeatur, qui jus habet in puerum, et alioquin in maximam pueri utilitatem cedat, non censetur juri naturæ adversum, quod

et unius partis juri, et prolis saluti consulatur.

Secundo possunt etiam pueri infidelium ad Christianos delati et venditi baptizari. Quia parentibus ultro se patria potestate privantibus nulla flt injuria : nec ullum impendet fidei detrimentum, quia remoti a parentibus pueruli, ab eorumque dominio, cura, et convictu sejuncti, parentibus debitum amorem transferunt in altores, a quibus sin esse, certe bene esse, et conservatæ vitæ beneficium, quod continuæ productionis loco est, jugiter recipiunt. Idem non improbabiliter extendunt aliqui ad pueros etiam injuria a parentibus separatos, et remotissimarum regionum intervallis dissitos; quia, cum nulla reditus ad patriam supersit spes, eo exilio civiliter mortui censentur. Crediderim tamen, quod si parentes possent consuli, vel ad illos parvuli remitti, alterutrum lege naturalis æquitatis omnium antiquissima faciendum foret : quia quod injuria ablatum est, non potest sine injuria retineri, nec separatio injuriosa paternum auferre jus potest.

Tertio verosimillima est Dominici Soto, et Francisci Silvii sententia, existimantium puerulos desperatæ sanitatis posse clam insciis, invitisque parentibus baptizari. Tunc enim nullum fidei scandalum immineret; nec injuria parentibus infidelibus irrogaretur, si puer animam agens, et jamjam moriturus illorum impietati subtraheretur, a quorum cura et dominio statim est morte separandus. Et ita se gessisse S. Ludovicum Bertrandum, non ita pridem in album Sanctorum a Clemente X. relatum, in ejus vita narratur.

Quarto, licet asserere non ausim cum Durando, Martines a Prado, Sylvio, et Goneto, filios mancipiorum infidelium posse invitis parentibus baptizari, cum contrarium verius visum sit S. Thomæ hic art. 10. ad. 2, et 2. 2. q. 18. art. 12. ad 2, quia servitus civilis non excludit ordinem juris naturalis et patriæ potestatis; servitus autem mancipiorum, quantumvis pœnalis sit, ipsa tamen civilis est, qua naturalis servitus filii ad patrem antiquior est, cum præsertim loquatur S. Thomas de Judæis, qui vera sunt Principum Christianorum mancipia, quorum propterea res possunt accipere Domini temporales tanquam suas, ut docet Innocentius III. *extra de Judæis et Sarracenis*, cap. *Etsi Judæi;* quia reprobati a Domino, in cujus mortem nequiter conspirarunt, illorum servi facti sunt, quos Christi mors liberos, illos servos effecit. Et certe, si infideles adulti, quamvis mancipia sint et servi pœnales, ad fidem tamen cogi non debent, ut docet D. Thomas 2, 2. citata, art. 8, et traditur in decretis dist. 45. cap. *de Judæis*, ex concilio Toletano IV. can. 56. his verbis : « De Judæis præcipit S. Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferri, ut sit integra forma justitiæ. » Quod et docet Magnus Gregorius lib. 11. epist. 15, ubi vult eos liberam habere celebrandi suas festivitates licentiam, nec ad veram fidem asperitatibus, sed blandimentis adduci statuit : et Alexander III. cap. *Consuluit*, et Clemens III. cap. *Sicut*, extra. *de Judæis, et Sarracenis*. Ita nec eorum filii debent contradicentibus parentibus baptizari, « quia puer, » inquit ibi S. Thomas, « a parentibus non distinguitur secundum corpus, quamdiu in matris utero continetur; postmodum vero postquam ab utero egreditur, antequam usum liberi arbitrii habeat, continetur sub parentum cura sicut sub quodam spirituali utero. » Nec est simile de pueris a parentibus venditis, quos posse baptizari in secunda exceptione diximus, quia tunc parentes patria se potestate ultro spoliant, et volenti non fit injuria : hic vero parentes contradicere et repugnare supponimus. Dominium etiam humanum, quod quis habet in mancipia, non se extendit ad supernaturalia, sed intra commodi temporalis limites sistit, imo nec jus naturale extinguere potest; unde, licet mancipiorum domini ea vendere et donare possint, non tamen possunt mancipiis filiis præcipere, ut parentes inhonorent, verberent, vel alia id genus faciant, a quibus natura in ipsis brutis abhorreret. Quamvis, inquam, his permotus rationum momentis id affirmare non ausim, probabile tamen videtur temperamentum Cajetani existimantis pueros illos non posse quidem quamdiu sub cura parentum relinquuntur, invitis parentibus, baptizari; sed, sicut possunt ratione dominii filios illos heris aliis vendere vel donare, ita posse eos in regionem longinquam transferre, ubi a parentum convictu et blanditiis semoti, periculum non imminet, ne in infidelitatem filialis amoris pondere retrahantur.

Objicies pro Scoto oppositum nostræ assertionis sentiente : Homo ex lege caritatis debet, vel certe potest extremo alicujus pe-

riculo subvenire : ergo potest Princeps filios infidelibus auferre, eosque Baptismate ab æternæ damnationis manifesto periculo liberare. Certe si parentes ita essent occæcati, et corde duri, ut vellent filios extreme ægrotantes sine remedio perire, nonne crudeliter filii parentibus relinquerentur, et misericorditer eriperentur? Quanto ergo potius saluti animæ absque Baptismate dubio procul damnandæ consulendum est, et reclamantibus licet cæcis parentibus succurrendum? Nec illis ulla irrogatur injuria, qui jure suo tam perverse abutuntur. Jus etiam naturæ filios parentibus cum tanto filiorum detrimento non subjicit; sicut enim caritas, ita jus omne incipit a seipso. Maxime quia homo magis est Dei, a quo habet animam, quam patris carnalis, a quo habet corpus, a quo nec corpus haberet, nisi patri Deus et generandi virtutem contulisset, et cum generante concurrisset. Ergo nulla fit injuria, sed justitia servatur, dum pueri Judæorum, aliorumque infidelium carnalibus parentibus auferuntur, et Deo per Baptismum consecrantur, et veluti restituuntur.

Respondeo, quod, licet Deus sit omnium Dominus, ejusque proinde voluntas sit invitis, et renitentibus omnibus inferioribus executioni mandanda; attamen quia Deus omnia suaviter disponit, nec jus divinum ad ordinem gratiæ pertinens destruit jus naturale gentium, ideo non vult Deus, ut contra naturalem ordinem pueri infidelium invitis parentibus baptizentur. Quod autem inde sequatur puerorum æterna damnatio, per accidens est, et infortunium, quod ut impediatur, non debet æquitatis naturalis rectitudo violari; non enim sunt facienda mala, ut veniant bona, vel alia mala tollantur. Debet etiam humanum dominium divinum regimen, a quo derivatur, imitari; unde, sicut Deus, tametsi omnipotens et summe bonus, mala tamen quædam in universo permittit; ne eis sublatis bona majora tollantur; ita in humano regimine Princeps more Dei recte mala aliqua dissimulando tolerat, ne vel bona impediantur, vel mala deteriora sequantur. Qua de causa dixit Augustinus lib. 2. de ordine, c. 4. « Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.» Similiter ergo et si infideles pueros in infidelitate educantes peccent, tolerari tamen possunt et debent; tum ne naturali patriæ potestatis omni lege positiva, omni Principum auctoritate antiquioris jure priventur; tum ad filiorum scandalum, et relapsum præcavendum, qui cito in infidelitatem recideriant, quam non nisi inscii deseruerant: tum propter dissidia et jurgia vitanda, fugiendumque modum regendi tyrannicum, a quo semper Ecclesia abhorruit, quæ more Dei volentibus, consentientibus, et non invitis amat principari: et ideo lex Christi lex libertatis dicitur, quia cor devincit, et neminem in suorum professorum numerum, nisi voluntarium ascribi vult, qui divinis jussis sponte obtemperans, æternam salutem consequatur: lex autem gratiæ et amoris vis omnis, et injuriæ impatiens est, et inimica.

Exemplum autem patris nolentis ægroto filio subveniri, dissimile est; quia tunc pater rationis naturalis lumini omnibus inseminato adversatur, contra quod prævalere jus paternum non potest, sed ei concedat necesse est. Quod vero puer baptizari debeat ut salvetur, tametsi verum sit, infideli tamen patri non constat, imo falsum esse credit, quamdiu ebibita infidelitate imbuitur: unde non debet jure patriæ potestatis Evangelio antiquiori privari, si ipse nolit, sicut adultus quacumque servitute mancipium sit, non potest vi ad Baptismum compelli, quamvis certissime sit sine Baptismo periturus. Quocirca Apostoli non vi et armis fidem obtruserunt, sed mundum veritate vicerunt, mansuetudine et caritate Christi jugo subjecerunt. « Peragrarunt universum orbem, » inquit Chrysostomus serm. 3. *Pentecostes*, « oves simul cum lupis; et vulneratæ a bestiis non sunt oves; sed magis lupi ad ovium mansuetudinem conversi. »

Denique cum dicitur hominem esse magis Dei, quam patris, verum est; sed, sicut Deus adultum reliquit in manu consilii sui, ita pueros in manu parentum, dicente D. Thoma 2. 2. citato loco, ad 5; « Provideri pueris infidelium de sacramentis salutis pertinet ad parentes eorum. » Unde, sicut non possumus hominem bonis suis interdum abutentem, ex eisque moraliter peccandi et fidei dilatandæ obsistendi occasionem nanciscentem rebus illis spoliare, eas ut in obsequium Dei, vel pia opera expendamus: ita multo minus possumus parentes privare filiis, qui sunt prima et præcipua eorum bona. Neque enim Principum, aut Rerumpublicarum suprema licet jurisdictio ad omnia punienda vel coercenda peccata se extendit, sed ea duntaxat, quæ contra communem

pacem, honestatem et tranquillitatem, vel Regni statuta grassantur.

Instabis : Dum puer rationis usu vigere incipit, quamlibet patriæ potestati subjectus sit, quamlibet ei obtemperare teneatur, potest tamen in iis, quæ sunt juris divini, vel naturalis, sibi invitis et reluctantibus parentibus providere, et a perniciosa eorum cura sese submovere. Ergo quamlibet intercedant patriæ potestatis jura, potest quilibet, maxime vero Princeps, vel Respublica, puerorum saluti extreme periclitanti consulere, et e parentum jure suo abutentium manibus eripere.

Respondeo, certum esse pueros rationis usu præditos, cum sui esse incipiant libertate voluntatis actuum suorum dominæ, posse et teneri Deo vocanti et præcipienti obedire ; quia, etsi amandus est generator, præponendus est Creator ; unde et tunc valet celebre illud Hieronymi pronuntiatum : « Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem ; solum pietatis genus est, hac in re esse crudelem. » Et generaliter quotiescumque subordinatorum dominorum variæ sibique oppositæ concurrunt voluntates, major potestas minori præferenda est. Nam, ut dicitur Actor. v, *Obediendum Deo magis, quam hominibus*. Hinc Augustinus serm. 6. *de verbis Domini*, cap. 8 : « Quid si illud jubeat potestas humana, inquit, quod non debeas facere ? Hic sane contemne potestatem, timendo potestatem. Ipsos humanarum rerum gradus adverte. Si aliquid jusserit Procurator, nonne faciendum est ? Tamen si contra Proconsulem jubeat, non utique contemnis potestatem, sed eligis majori servire ; nec hinc debet minor irasci, si major prælata est. Rursus si aliquid ipse Proconsul jubeat, et aliud jubeat Imperator, numquid dubitatur ipso contempto, illi esse serviendum ? Ergo si aliud Imperator, et aliud Deus, quid judicatis ? Solve tributum, esto mihi in obsequium. Recte ; sed non in idolio : in idolio prohibet. Quis prohibet ? Major potestas. Da veniam. Tu carcerem, ille gehennam minatur. » Quam sanctissimam regulam compendiose complexus est Isidorus Pelusiota lib. 4. epist. 102. his verbis : « Cedere oportet magistratui (et idem dicito de parentibus) omnibus in rebus, in quibus neque pietati, neque virtuti ullum affertur detrimentum. » Et Chrysostomus hom. 71. *in Matth.* hæc habet : «Cum audis reddenda esse heris quæ sua sunt, illa solum dici non dubites, quæ pietati, ac religioni nihil officiunt : nam quod fidei, aut virtuti obest, non Cæsaris. sed diaboli tributum est.» Ex quo principio resolvit Augustinus occurrentem non raro illam quæstionem, quid subdito tum faciendum sit, cum de mandato Dei dubitatur, et interim præceptum Principis, vel legitimi superioris urget ? Ad quam sic respondet Augustinus lib. 22. *contra Faustum*, cap. 75 : « Vir justus si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, civicæ partis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est ; vel utrum sit, certum non est. Ita ut fortassis reum faciat Regem iniquitas imperantis, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi. » Et ratio est, quia Deus jussis Prælatorum obedire clare præcipit. Quando ergo constat, jubere Prælatum, nisi pari certitudine Deum prohibere constet. Præfecto jubenti parendum est, ne sit periculum Deo non obediendi, qui Prælatis obediendum perspicue imperavit : unde divino præcepto magis certo postponenda est divina prohibitio minus certa. Si ergo contra divinum præceptum conspicuum, apertumque sit, Principi obsistendum, Deo parendum est, « cujus jussu homines nascuntur, cujusque jussu Reges constituuntur, » ut dixit Irenæus lib. 5. cap. 24.

Sed ex his non bene infertur, pueros infidelium invitis esse parentibus baptizandos ; quia Deus, licet omnibus ad se per Christianismum venire jubeat, nunquam tamen Prælatis nolentes ad id propellere jussit ; nunquam hac in parte patriam in liberos rationis non compotes potestatem violare imperavit ; nullis violentiis propagari imperium suum supernaturale voluit, qui corda postulat, et voluntaria lubentis animi, et hilaris datoris sacrificia diligit ; qui propterea inermes, et a subsidiis humanis nudos et desertos homines seminandi Evangelii gratia elegit, nulla in jus naturæ et humanæ libertatis irruptione facta ; ut Christianismi gloria supra alias quasvis sectas, Mahumetismum præsertim, sola vi in mundum obtrusum emineret. Videsis, quæ alias de triumpho fidei Christianæ integra dissertatione tomo 2. commendato observavimus. Quamobrem sicut parentes usu membrorum, vel aliis naturæ et fortunæ bonis ob unam infi-

delitatem spoliare nefas est ; ita et propriis eos orbare liberis jure naturæ omni lege positiva antiquiori iniquum est.

Urgebis : Ideo Principes, vel Respublica pueros nequeunt parentibus baptizandos eripere, quia regalis, et politica potestas ad mera naturalia, non ad supernaturalia protenditur ; unde intra naturalis honestatis, vel civilis œconomiæ limites, quos transilire nequit, continetur. Atqui similiter patria potestas est mere naturalis : ergo neque ista ad supernaturalia filiis prohibenda dilatatur.

Respondeo, paternum quidem jus esse naturale, nec ad supernaturalia extendi ; sed non debere etiam ab ordine supernaturali extingui, cum gratia naturam non destruat, sed adornet et perficiat. Probat ergo solum argumentatio illa, parentum jus non posse filios adultos ad supernaturalia vocatos impedire, quia filius jure naturali paterno antiquiori Deo etiam auctori supernaturali semel noto obedire debet. At vero Respublica nullum in patriam potestatem omni politica vetustiorem jus habet aut imperium, nisi forte ea parentes adversus politicum regni bonum abutantur.

Insistes : Si parentibus repugnantibus filii ut baptizentur eripi nequeunt, neque etiam tutoribus, quibus filiorum cura a parentibus morientibus commissa est, auferri poterunt. Consequens autem non videtur verum, cum in filios illos non sit major tutorum, quam Reipublicæ potestas. Ergo absolute Principes regali potestate sua possunt filios invitis parentibus baptizandos tradere.

Respondeo, omissa solutione Sylvii existimantis idem esse de tutoribus atque parentibus judicium ; quia, inquit, cum tutores paternæ succedant potestati, de filiis utroque parente orbatis non licet invitis tutoribus quidquam disponere : omissa, inquam, hac solutione, probabilius dicendum videri, filios parentibus orbos magis ad Rempublicam, cujus sunt membra, quam ad tutores, quorum clientelæ a parentibus commissi sunt, pertinere. Unde Respublica alios eis potest tutores in fide et pietate educaturos sufficere, nisi immineant illa scandali, subversionis, et relapsus pericula supra memorata, quæ præcavere necesse est ; et in humano regimine, non tam quid liceat, quam quid expediat, vel deceat, pervidendum est. Unde patet, zelum pietatis secundum scientiam non habere illos, qui Anabaptistarum, vel Judæorum pueros parentibus etiam orbatos, munusculis ad se pellectos clam, furtimque baptizant, qui deinceps apud parentes, cognatos, vel tutores infideles reversuri sunt. Num vel pueri illi in hæresi, vel Judaismo permanebunt, vel ad Catholicam Religionem aliquando rerum convertentur ; si primum, nihil ipsis proficiet Baptisma effectu suo imbuenda infidelitate frustrandum ; si secundum, iterabitur non sine injuria sacramenti Baptisma ignoratum ; quia ut alibi ex Patribus diximus, non censetur in foro exteriori iteratum, quod factum esse a Pastoribus legitimis nescitur.

Persistes cum Estio in 4. dist. 6. §. 2. in oppositam sententiam propensiori : Quamvis filii sint jure naturæ curæ parentum subditi, patria tamen in illos potestate abuti non possunt ; qui proinde abusus, si contingat, a superiori potestate, puta regali, corrigi potest et debet. Atqui parentes nolentes filios baptizari patria potestate abutuntur : neque enim potestas illa illis jus dat filios male et perverse instituendi ; si enim non dat jus impediendi salutem temporalem, si non dat jus artes illicitas docendi ; quomodo dabit jus impediendi salutem æternam, et illos falsa religione omnibus artibus deteriori docendi ? Ergo illata a parentibus spiritalis longe gravissima injuria poterit a suprema potestate, collato Baptismate, et segregatis a cura parentum puerulis vindicari.

Respondeo, abutentes jure naturali contra debitum justitiæ naturalis aut politicæ æconomiæ, posse superiori potestate corrigi et castigari, sed nolentes juri supernaturali, cui infideles non subduntur, obtemperare, a potestate humana cogi non possunt, id præsertim suavi Dei providentia vetante, cujus voluntas perpetuo Ecclesiæ usu comperta est. Certe, si hoc argumentum aliquid efficeret, probaret etiam infideles vita, membris suis, et bonis terrenis in peccatis suis citra prodigalitatem, vel manifestam injustitiam tamen abutentes, posse ob unam infidelitatem occidi, mutilari, rebusque omnibus spoliari, quod Christianæ mansuetudini apertissime repugnat. Abutuntur ergo parentes infideles patria potestate, sicut et vita sua ; sed abusus ille juri naturæ, quo privari sine injustia non possunt, innititur.

REFLEXIO.

Voluntarie sacrificabo tibi, Psalm. LIII.

Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine, Psalm. CXVIII. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater*, Rom. VIII. Nullam neque adultis, nec parvulis violentiam inferri vult Deus; castam filiorum libertatem quærit, ut ait Hilarius lib. 9. *de Trinit.*, « Nescit Deus aliud aliquando, quam dilectio esse, neque aliud, quam pater esse. » Libertatem nobis obtinuit Christus: nam, sicut ejus opprobria nostrum abstulere opprobrium, sicut vulneribus ejus sanati sumus, ejus sepultura resurreximus, ejus ad inferos descensione ad cœlos ascendimus; ita nos vincula ejus fecerunt liberos, et corona spinea capitis ejus diadema regni adepti sumus. Libertatem ergo tanto labore partam non cogere vult, sed sponte sibi servire noster præcipit Imperator. Illi itaque ultro obsequamur, cui servire regnare est, cui non servire servitus est. Levantes puras manus, corde ad Christum sincero feramur, quia, ut dixit Augustinus *in Psalm.* LXXXV, « ibi non putrescit cor, si levetur ad Deum. Frumentum si haberes in inferioribus, ne putresceret, levares ad superiora: frumento tuo quæris mutare locum, et cor permittis in terra putrescere? Frumentum levares in superiora, cor leva in cœlum. » Stantes in terra in cœlum animi libertate protendamur; quia quocumque cor se converterit in terrenis rebus, servitutis amaritudinem inveniet; unde dulcescat libertas, non habebit, nisi se ad Deum levaverit.

Tria opera, et tres mixturas, quæ fecit omnipotens illa Majestas in assumptione nostræ carnis miratur Bernardus serm. 3. *in vigilia Nativitatis;* eaque ita singulariter mirabilia, ita mirabiliter dixit esse singularia, ut talia nec facta fuisse, nec facienda esse amplius existimaverit super terram; cum nimirum conjuncta sunt Deus et homo, mater et virgo, fides et cor humanum: sed nihilo inferior, vel minus mirabilis, vel singularis mixtura illa ab Incarnatione etiam profecta censenda est, qua servitus Dei cum humani cordis libertate copulatur. Sed enim sicut ineffabili Incarnationis commercio ita se Domini contraxit Majestas, ut quod melius habebat, videlicet seipsum limo, conjungeret, et in persona una sibi invicem unirentur Deus et limus, Majestas et infirmitas, tanta vilitas et sublimitas tanta; nihil enim Deo sublimius, nihil vilius limo; et tamen tanta dignatione descendit Deus in limum, tanta dignitate limus ascendit ad Deum, ut quidquid in eo Deus fecit, limus fecisse credatur; quidquid limus pertulit, Deus in illo pertulisse dicatur tam ineffabili, quam incomprehensibili sacramento: ita ejusdem Incarnationis beneficio Christus de nobis sibi habuit carnem, de se nobis salutem; de nobis sibi mortem, de se nobis vitam; de nobis sibi contumelias, de se nobis honores; de nobis sibi tentationem, de se nobis victoriam; de nobis sibi servitutem, de se nobis libertatem, qua vitiorum vincula dirumpimus, mundum vincimus, diabolum olim captivantem superamus.

Agnoscamus igitur nostram in liberatore nostro libertatem, quia tunc vere liberi erimus, si nos filius hominis liberaverit: tunc sponte viam mandatorum ejus curremus, quia lumine suo nos deducet tanquam veritas, et per se ducet tanquam via, et ad se ducet tanquam vita: tunc in odorem unguentorum ejus procedemus, quia, ut alicubi dixit Augustinus, omni homini ad Deum converso mutatur libertas, mutatur delectatio, mutantur delitiæ; non enim subtrahuntur, sed mutantur.

Omnes proinde etiam Judæos et infideles ad Christum alliciamus. Nolimus dicere, nunquid ecce tales homines Deus correcturus est tam malos, tam perverse obduratos? Nolimus desperare; quem rogemus attendamus, non pro quibus rogamus: si nos terret morbi magnitudo, consoletur nos cœlestis Medici fortitudo, quia, ut dixit Augustinus *in Psalm.* LVIII. conc. 2, « omnipotenti Medico nihil est insanabile. » Invitentur ergo ad nuptias et boni, et mali, ut impleantur nuptiæ recumbentium; sed nulla infidelibus Ecclesiæ per Baptismum nondum subjectis violentia inferatur, quia, etsi servorum est invitare, Domini tamen est separare, et Patris est ad Christum venientes trahere.

Porro si damnanda est infidelium invitorum, et Baptismo filiorum suorum suscipiendo contradicentium cæcitas; quanta, quæso, Christianorum, et quam gravis iniquitas est, qui postquam ad Baptismum a parentibus volentibus susceptum, et ab ipsismet vitæ Christianæ externa professione firmatum accesserunt, vitæ Christianæ officia non nisi repugnantes ineunt? Infelici peccati libertati ut serviant, dæmonibus solvunt vectigalia, dum vaga instabilitate de vitio rotantur in vitium, et plus torquentur

cupiditatum tyrannide, quam martyres torti sint sanguinis effusione. Non considerant tum demum se vera libertate potituros, cum Christo servierint, scriptum est enim : *Ubi spiritus Domini, ibi libertas.* Et iterum : *Vir obediens loquetur victorias.* Prima libertas est carere criminibus, qua Sancti etiam in carcere reclusi spoliari non possunt, juxta illud Tertulliani : « Etsi corpus includatur, omnia spiritui patent ; nihil crux sentit in nervo, dum animus est in cœlo. » Libertatem sibi promittunt velamen malitiæ habentes, cum sint ipsi servi corruptionis, et intra se tot dominos habeant, quot passiones, quæ non dant requiem neque die, neque nocte ; quæ imperant, sed sine misericordia ; quæ mandant, sed sine discretione ; quæ conregnant, sed cum dissensione ; quæ in ipsis de ipsis certant, cujus potissimum esse videantur. Requiem quærunt immemores quod non est pax impiis, dicit Dominus ; quodve nulla quies est, nisi quam ratio composuit. Sui esse appetunt, nec vident quod nemo suus fieri potest, qui non prius sic Dei fiat, ut omnia cum Deo aut velit, aut nolit, juxta illud Cassiodori ad Deum loquentis : « Tunc ero meus, cum fuero tuus. » Implere satagunt appetitum, et semper esuriunt ; quod illicitum est, semper bibunt, et incessanter sitiunt. Quid illa falsæ libertatis, et veræ servitutis exactione inclementius, ubi solutum semper repetitur, innovata cum cruciatibus repetitione ?

Ergo lubenter solvamus quod solemniter promisimus ; illi ultro obsequamur, qui nos dixit non servos, sed amicos. Præ oculis habeamus Christi victoriam libertatem esse, quæ omnes gratiæ vindicat, nullum adstringit injuriæ : quia quos Christus alligat, liberat ; quos adstringit, solvit ; et infusa victricis delectationis suavitate, dulce subito fit carere suavitatibus nugarum, et quas amittere metus fuerat, amisisse gaudium est. Præclare Augustinus *in Psalm.* XCIX : « Libera servitus est apud Dominum ; libera servitus, ubi non necessitas, sed caritas servit. Servum te caritas fecit, quia liberum te veritas fecit : simul es et servus et liber ; servus, quia factus es ; liber, quia amaris a Deo, a quo factus es : imo etiam inde liber, quia amas Deum. » Ea itaque, quæ in Baptismate promisimus, tota liberæ voluntatis propensione reddamus, memores minus grave esse Baptismo suscipiendo reniti, quam susceptum contradicentibus divinæ legis moribus inhonorare, dicente Ambrosio *in Psalm.* CXVIII. n. 39 : « Qui non habet calorem fidei, tolerabilius illi fuerit fidem non accepisse, quam neglexisse. »

SPECULATIO III.

Remota per pœnitentiam fictione Baptismus eamdem gratiam, ejusdemque gratiæ gradum baptizato confert, quem reapse contulisset, si subjectum minime fictum invenisset.

Ne de vocibus, ut fieri quandoque solet, disputatio impræsentiarum instituatur, accurate in ipso limine termini exponendi prius sunt, quam ut assertionem istam suis momentis stabiliamus. Itaque per Baptismum ficte susceptum non intelligunt theologi Baptismum simulata et ludicra irrisione collatum vel receptum, non habentibus ministro et suscipiente intentionem faciendi quod facit Ecclesia ; tunc namque evidens est non solum Baptismum nullum sortiri effectum, sed nec Baptismi essentiam continere, ad cujus integritatem intentio faciendi quod facit Ecclesia cum in ministrante, tum in baptizato omnino desiderari ex dictis superiori dissertatione relinquitur demonstratum.

Per Baptisma ergo ficte susceptum illud intelligendum venit, in quo quidem omnia ad sacramenti essentiam pertinentia reperiuntur, et materia debita, et forma solita, et intentio serio expressa ; sed tamen per sacrilegam suscipientis peccati mortalis conscii, nec vera contritione pœnitentis voluntatem nullum sortitur effectum. Quæ fictio, ut docet S. Thomas q. 69. art. 9, quatuor modis contingit : in primis si accedens ad lavacrum, et quod facit Ecclesia facere intendens, hæretica tamen pravitate imbutus credit Baptismum non esse sacramentum, sed inanem ritum ab Ecclesia humanitus institutum : et tunc fictio ex fidei defectu proficiscitur.

Secundo accidit fictio per contemptum sacramenti ; solis namque humilibus Deus dat gratiam, superbis autem, et organorum illorum sacrorum in speciem vilium contemptoribus nedum nihil largitur, sed resistit. Porro ille Baptismum contemnere censendus est, qui vel interius quas Christus instituit sensibiles cæremonias uti viles despicatur, vel de illis exterius non loquitur

reverenter, sed de augustis mysteriis jocatur. Adeo enim veneranda sunt hæc instrumenta salutis, ut continuo blasphemi habendi sint, et magnæ impietatis rei peragendi, qui vel illa luserint, vel de illis minus reverenter fuerint allocuti. Neque enim irrideri a quoquam possunt, quin irrisæ Religionis, irrisi Christi sacramentorum auctoris hujusmodi nefarius aspernator invidiam subeat. Quod hic obiter libenter dixerim propter quorumdam hujus sæculi hominum (qui se spiritus fortes vocant, cum sint debilissimæ entitatis tamen) occallentis animi duritiem, qui res sanctas jocis, salibus, et ludis in contemptum adducunt; qui quod impiæ, et scurrilis dicacitatis proprium est, in res sacras dicta jaciunt, infinitam animi, linguæque licentiam ingenii firmitati, de mysteriis ludendi audaciam venustati et lepori sermonis ascribere imputareque non erubescunt. Verum si oculis illi essent christianis instructi, cito perviderent Christianæ legis sacramenta amore esse et veneratione dignissima, amorem ipsis conciliare pulcherrimam et aptissimam eorum convenientiam sanandis humanis morbis accommodatissimam; venerationem vero in ipsa conferre eximiarum rerum sub ipsis latentium majestatem. Sed ad propositum, unde paupulum digressa oratio est, revertamur.

Tertio contingit fictio, quando in celebratione Baptismatis non servantur Ecclesiæ ritus, qui licet non sint necessarii necessitate sacramenti, necessarii tamen sunt necessitate præcepti, quod transgredi nefas est. Quamvis enim Deus Ecclesiæ non tradiderit instituendorum sacramentorum facultatem, ei tamen præscribendorum rituum, qui sacramentalia dicuntur, contulit auctoritatem, cui fideles omnes, nisi articulus extremæ necessitatis eos prætermittere compellat ea, qua par est reverentia, morem gerere tenentur.

Quarto denique contingit fictio, cum aliquis peccati mortalis nullo sufficienti dolore expiati reus ad recipienda sacramenta accedit. Ex quibus intelligitur, quam deploranda sit eorum sors, qui sacramenta sine sincera contritione, quæ a lacrymis, rugitibus, gemitibus, protractis jejuniis, largis eleemosynis, novæ vitæ inita ratione relapsus in peccata lethalia abhorrente indivulsa est, sacramenta frequentant, qui post perditissimos mores, dummodo actus contritionis formulam per se religiosam illam quidem in manuali pietatis exscriptam ore recitaverint, vel superficio cogitationis apprehenderint, ad sacramenta veniunt in peccata propediem reversuri, cum tamen nec medullitus mutati, nec in novas creaturas conversi sint, sed meras voces et inanes cogitationes, vel ad summum lacrymulas doctas mentiri attulerint. Soli ergo ad sacramentum sine fictione accedunt, qui sincero voluntatis pondere, veluti dulci quadam, atque abdita violentia ita in Deum rapiuntur, ut ei inservire, ei morem gerere, ejus voluntatibus obsequi, ejus injuriis vehementius, quam suis dolere student; qui ita intimo quodam sensu comparati sunt, ut a rebus caducis et mortalibus abstracti, cœlestibus addicti sint, vanam et fallacem sæculi gloriam, et insanias falsas pro nihilo ducant, Dei offensum in nos animum supra mortem pertimescant, occasionem quamlibet unde ad peccatum aditus patet, cautissime effugiant, res, parentes, honorum gradus abdicare potius quam a Christo discedere proponant, et propositum operum testificatione quam sincerum sit demonstrent: alioquin frustra actum in nobis amoris et contritionis inesse comminiscimur, frustra ad sacramenta currimus, si solis vocibus, aut vanis sponsionibus, vel etiam nonnullis animi commotionibus contenti, factis perspicuis, pœnitentiæ solidis fructibus, veris vitæ emendatæ argumentis sinceram cordis pœnitentiam non probemus, nec digna afflictionis austeritate delere nitamur quod loquendo confitemur. Sed de his alibi, Deo bene opitulante, operosius.

His prælibatis asserimus eum, qui post susceptum ficte aliquo quadruplicis hujus fictionis genere sacramentum vera pœnitentia cietur, non solum sacrilegæ fictionis a Deo veniam impetrare, sed etiam Baptismi fructum, gratiam nimirum regenerativam, obtinere. Et ratio est, quia, licet ficta sacramentorum susceptio quocumque ex quatuor enumeratis modo contingens mala sit, et ingens sacrilegium; ipsa tamen sacramenta sancta sunt, utpote merita Christi virtualiter continentia, manentque in acceptatione divina, cujus proinde voluntatem movent ad eorum effectum ex meritis Redemptoris sublato obice conferendum: quamvis enim opus mortuum reviviscere non possit, quod nunquam vixit, ac proinde sacrilega Baptismi susceptio vivificari nunquam possit; merita tamen Salvatoris, a quibus totam hauriunt

sacramenta virtutem, semper vivunt, et vitam in sacramento homini tribuunt per pœnitentiam resurgenti. Quod egregio exemplo illustrat S. Thomas quæst. 69. art. 10. Sicut, cum aliquid generatur, simul cum forma recipit effectum formæ, nisi aliquid impediens intercedat, quo tamen remoto forma generata effectuum suorum complementum assequetur, v. g., cum corpus grave generatur, movetur continuo deorsum, nisi cursum obex aliquis præpediat aut remoretur, quo semoto statim deorsum sponte sua propellitur : ita similiter dum quis per Baptimum in Ecclesia generatur, charactere obsignatur, quo Christianismo abscribitur ; effectum tamen Baptismi principalem, qui est gratia animam renovans, fictione impeditus non recipit : at eo sceleratæ fictionis objectaculo per pœnitentiam ablato, suum omnem sortietur Baptisma effectum, cum non minus sit efficax supernaturalis Baptismi regeneratio, quam naturæ generantis actio ; et universum quævis causa effectum producere nata, si posito obice aliquo impediatur, eo deinde submoto, suo non frustratur effectu.

Quam doctrinam non ex propria mente peperit Angelicus Doctor, non cogitata sua, vel propria decreta voluntarie obtrusit, nec in re a mera Dei voluntate pendente quidquam de suo pronuntiavit, sed assertionem illam e Patrum traditione deprompsit, non ut Magister, sed ut discipulus semper locutus, cui nihil aliud unquam consilii fuit, quam ut sanctissimorum illorum Doctorum, et qui instar omnium est, magni Augustini, quem universa semper suspexit Ecclesia, mentem exponeret, unde Doctoris communis nomen meritissime adeptus est. Sed de his alibi, multa enim sæpe laudandi Angelici Præceptoris nostri gratia dicimus. Porro hanc nostram sententiam docuit Augustinus lib. 1. *contra Donatistas* cap. 1. his verbis : « In illo, qui fictus accesserat, fit ut non denuo baptizetur, sed ipsa pia correctione, et vera confessione purgatur, quod non posset sine Baptismo ; ut quod antea datum est, tunc valere incipiat ad salutem, cum illa fictio veraci confessione recesserit. » Rursum Augustinus lib. 3. *contra Donatistas* cap. 13. loquens de Baptismo in hæresi, vel schismate accepto, sic habet : « Tunc incipit valere idem Baptismus ad dimittenda peccata, cum ad Ecclesiæ pacem venerint, non ut jam dimissa non retineantur, neque ut ille Baptismus quasi alienus, aut alius improbetur, ut alter tradatur ; sed ut ibidem ipse, qui propter discordiam foris operabatur mortem, propter pacem intus operetur salutem. » Et lib. 6. cap. 25. sic : « Deus ipse sanctificat sacramentum suum, ut homini sive antequam baptizetur, sive cum baptizatur, sive postea quandoque ad se veraciter converso id ipsum valeat ad salutem, quod ad perniciem nisi converteretur valeret. »

Id ipsum confirmari potest ex illo Joan. III : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non introibit in regnum cœlorum.* Ex quo loco sic formatur argumentum : Nemo potest intrare regnum cœlorum nisi gratia regenerativa, et peccati originalis remissiva perfundatur, ut eo loci Veritas attestatur. Atqui gratia regenerativa, et peccati originalis remissiva est proprius et charasteristicus Baptismatis effectus, ut docent Augustinus in *Enchirid.* cap. 64, concilium Florentinum *in decreto Armenorum*, et Tridentinum sess. 6. cap. 3. affirmans translationem a statu, in quo homo nascitur filius primi Adam, in statum gratiæ fieri non posse sine lavacro regenerationis, aut ejus voto : patet vero Baptismum vere, licet ficte et indigne susceptum, nec repeti, nec tunc habere locum votum illius : ergo gratia regenerativa, et peccati originalis remissiva, quæ ficto converso in justificatione tribuitur, virtute Baptismi quadantenus reviviscentis confertur, cum hujusmodi supernaturalis nativitatis effectus nunquam ab Ecclesia, nunquam a Patribus aliis sacramentis assertus inveniatur.

Dices in favorem Scoti oppositum sentientis : D. August. lib. 1. *contra Donatistas* cap. 12. in sacramentum reconciliationis rejicit effectum Baptismi, aitque tum prodesse homini ficte baptizato Baptismum ad remissionem peccatorum, « quando reconciliatus unitati sacrilegio dissensionis exuitur. » Et lib. 7. *contra Donatistas* cap. 53. sic loquitur : « Si postea prodatur (fallacia ministri serio agentis, sed intentionem intrinsecus corrumpentis) nemo repetit (Baptismum), sed aut excommunicando punitur, aut pœnitendo sanatur. » Ergo effectum Baptismi ficte suscepti uni pœnitentiæ S. Doctor abscribit.

Respondeo certissimum esse, tunc solum ficto et indigno prodesse Baptisma, cum Deo per pœnitentiam reconciliatur, et sincera

conversione sanatur, quod solum iis locis Augustinus intendit; sed id non impedit quominus tunc homini per pœnitentiam disposito, et positum obicem auferenti Baptismus suum et proprium impertiat effectum. Maxime quia ipsa fictionis culpa, et peccata fictum Baptismum sequentia una debent pœnitentia deleri; unde tunc utrique Baptismatis et pœnitentiæ sacramento datur locus. Ex quibus objecta Augustini testimonia cum his, quæ pro nostra assertione protulimus, facili negotio conciliabis.

Instabis : Ut Baptismus recedente fictione suum produceret effectum, deberet peccatum originale, et alia actualia Baptismum antecedentia delere : sed id non præstat Baptisma, sed id una efficit pœnitentia, quæ per eam quam justificato infundit gratiam, non solum actualia quævis peccata, sed etiam originale remittit : tum quia non potest unum peccatum lethale sine aliis condonari; tum quia minima quævis gratia sanctificans est omni cum peccato mortifero prorsus insociabilis. Ergo Baptismus ficte susceptus, remoto licet per pœnitentiam peccati obice, suum non sortitur effectum.

Respondeo fatendo, gratiam per veram pœnitentiam obtineri, sed non soli pœnitentiæ, qua lapsus resurgit, respondere; quia et sanativa peccatorum actualium per sacramentum pœnitentiæ, et regenerativa in vi suscepti Baptismatis confertur. Omnis quidem gratia cuilibet peccato lethali adversatur, sed unicuique sacramento suam respondere gratiam sacramentalem, dum de sacramentis generatim ageremus, satis ostendimus.

Urgebis : Gratia per pœnitentiam obtenta, utpote omnis peccati mortalis impatiens, peccatum originale, saltem indirecte, remittit : ergo ad illud remittendum frustra requirimus Baptismi effectum ; peccatum enim semel remissum, sive per accidens, sive per se, sive directe, sive indirecte, sive aliquo tandem modo remittatur, nulla amplius remissione eget. Maxime quia gratia ex vi contritionis collata prius natura infunditur, quam gratia Baptismi; si tamen resurgit, conferri potest, cum Baptismus in nullum possit prorumpere effectum, nisi prius fictio gratia per pœnitentiam impetrata auferatur. Ergo prius supponitur remissum peccatum originale, et quodvis aliud gratia pœnitentiæ, quam illud possit delere Baptismus.

Respondeo, quodlibet sacramentum mortuorum gratiam per se remissivam peccati producere, tamen peccatum non semper remittat, dum non invenit remittendum, ut patet in ipso Pœnitentiæ sacramento, quod, licet peccata perfecto dolore remissa quandoque inveniat, suo tamen effectu non fraudatur; quia gratiam peccati remissivam, et peccatum si adesset remissuram largitur. Ita non dissimiliter Baptismus remota per pœnitentiam fictione gratiam regenerativam, et peccati originalis destructionem producit, tametsi fortassis peccatum illud gratia pœnitentiæ indirecte deletum inveniat. Accedit, quod cum in eodem instanti reali pœnitentia et Baptismus operentur, tametsi quædam naturæ proprietas intercedat, melius est cuique sacramento proprium suum assignare effectum, vel dicere mutuam tunc in diverso genere causæ contingere prioritatem; ita ut in genere causæ materialis et dispositivæ pœnitentia impedimenta removens, et subjectum apparans antecedat, et Baptismus in genere causæ efficientis productione gratiæ regenerativæ præveniat. « Ad Baptismi effectum consequendum (inquit S. Thomas quæst. 69. art. 10. ad 2.) concurrit Baptismus et pœnitentia : sed Baptismus sicut causa per se agens, pœnitentia sicut causa per accidens, id est removens prohibens. » Itaque gratia ab utroque sacramento eodem reali momento proficiscitur, sed secundum diversas rationes tamen; ut regenerativa est, a Baptismo; ut sanativa, a pœnitentia dimanat, mutuo sese juvantibus sacramentis, neutroque independenter ab alio operante, sed suum effectum sibi invicem permittente.

Insistes : Quod amplius non existit, sed desiit, in nullum potest effectum realem prosilire, cum existentia sit conditio ad operandum eesentialiter et indispensabiliter desiderata. Atqui Baptismus ficte susceptus præteriit : ergo fictione per pœnitentiam deinde sublata nullum potest producere effectum.

Respondeo sacramenta realiter transacta moraliter in acceptione divina permanere : unde, sicut passione Christi, tametsi futura, permovebatur Deus ad gratiam antiquis Patribus ex meritis Christi prævisis conferendam; ita præterito sacramento, et meritis Christi in illo inclusis cietur misericordia Dei ad Baptismi effectum semoto impedimento concedendum. Accedit, Baptisma in se præteritum, in suo tamen effectu reali,

charactere nimirum, præsens persistere; qui character ad producendum principalem Baptismi effectum divinitus elevatur : « Cum fictio non auferat characterem (inquit D. Thomas in 4. dist. 4. quæst. 3. art. 2. quæstiuncula 3.) recedente fictione, quæ effectum characteris impediebat, character qui est præsens in anima incipit habere effectum suum; et ita Baptismus recedente fictione effectum suum consequitur. »

Persistes : Si recedente fictione Baptismus suum sortiretur effectum, per gratiam Baptismi remitterentur omnia omnino peccata, etiam Baptismum subsequentia; gratia enim Baptismi quæcumque invenit peccata delet, quia cum hominem totum transmutet et removet in novam creaturam, omnem etiam peccati maculam huic perfectæ innovationi obstantem funditus delet. Consequens autem est falsum. Concilia enim et Patres peccata post Baptismum commissa una deleri pœnitentia affirmant. Ergo recedente fictione effectus Baptismi non habetur.

Respondeo peccata post Baptismum commisssa uno pœnitentiæ sacramento sin re, certe voto suscepto posse remitti : sicut enim peccata ante Baptismum commissa, et ipsum Baptismum comitantia solo Baptismate remitti possunt, quia non cadunt sub jurisdictionem et claves Ecclesiæ, quæ in sola baptizati hominis peccata jus habet; unde dixit D. Thomas in 4. dist. 69. art. 10. ad 2 : « Fictio non removetur per Baptismum, sed per pœnitentiam subsequentem, qua remota Baptismus aufert culpam et reatum omnium peccatorum præcedentium Baptismum, et etiam simul existentium cum ipso. » Ita peccata Baptismum ficte susceptum sequentia, cum Ecclesiæ clavibus subjecta sint, uno Pœnitentiæ sacramento remitti possunt. Unde ibidem ad 3. ait S. Doctor : « Effectus Baptismi non est tollere peccata futura, sed præsentia, vel præterita; et ideo recedente fictione, peccata sequentia remittuntur quidem, sed per Pœnitentiam, non per Baptismum; unde non remittuntur quantum ad totum reatum, sicut peccata præcedentia Baptismum. »

Ad argumentum ergo dicendum, quod, licet gratia baptismalis spiritaliter renatum innovet, suam tamen habet limitatam activitatis sphæram, suos agendi fines, non secus ac quodvis tribunal suam habet præscriptam jurisdictionis regionem : nullum enim sacramentum remittendorum futurorum peccatorum virtutem habet, cum sit medicina præteriti duntaxat, vel præsentis vulneris, et morbi curativa, licet ea adversum futuras ægritudines quadam veluti provisione præmuniamur. Unde Baptismus omnem culpam perfectæ innovationi obstantem, fictione recedente, propria partim virtute, partim virtute simul concurrentis pœnitentiæ delet.

Obsistes adhuc : Si Baptismus ficte susceptus suum recedente fictione effectum sortiretur, id etiam aliis sacramentis conveniret, cum sit par de omnibus ratio. Atqui non constat alia quæcumque sacramenta ficte suscepta suum recedente fictione sortiri effectum, ut patet ex multiplici theologorum hoc in puncto varie opinantium conflictu. Ergo neque Baptisma ficte susceptum effectum suum semoto obice obtinere potest.

Respondeo quod, licet ex Patribus fundamentum tantummodo habeamus asserendi solum Baptismum ficte susceptum recedente fictione effectum suum operari; probabiliter tamen et S. Thomæ consone dici posse, sacramenta characterem imprimentia ficte suscepta fictione recedente suum habere effectum. Tum quia ratio D. Thomæ pro illis et solis sacramentis peræque militat; sic enim habet q. 69. art. 10 : « Cum aliquid generatur, simul cum forma recipit effectum formæ, nisi sit aliquid impediens, quo remoto forma rei generatæ perficit suum effectum; sicut simul cum corpus grave generatur, movetur deorsum, nisi sit aliquid prohibens, quo remoto statim incipit moveri deorsum. Et similiter quando aliquis baptizatur, accipit characterem quasi formam, et consequitur proprium effectum, qui est gratia remittens omnia peccata : impeditur autem quandoque per fictionem, unde oportet, quod remota ea per pœnitentiam Baptismus statim consequatur suum effectum. » Atqui similiter in Confirmatione, et Ordine imprimitur character quasi forma quædam; quæ forma consequitur effectum impedimento remoto. Ergo sacramenta characterem imprimentia effectum gratiæ amoto peccati obice operantur. Tum quia ex D. Thoma in 5. dist. 4. quæst. 3. art. 2, ideo Eucharistia ficte suscepta suum non sortitur recedente fictione effectum, quia nullum characterem imprimit : « In Eucharistia, » inquit, « non imprimitur character, cujus virtute possit aliquis virtutem sacramenti recipere, fictione recedente. » Ergo e contra sacramenta effectiva characteris, « cujus virtute potest

aliquis virtutem sacramenti recipere, » suum semoto peccati objectaculo effectum sunt productura. Tum demum, quia convenientissimum est, ut sacramenta, quæ iterari nunquam possunt propter indelebilitatem characteris, quem imprimunt, fictione remota suum effectum producant, ne illo milites Christi, et Ecclesiæ ministri semper careant. Quæ ratio, tametsi probabilis, non cogit tamen : nam Matrimonium, et Extrema unctio, licet absolute possint iterari, attamen nec vivente altero conjuge matrimonium repetitur, nec durante eadem infirmitate Extrema unctio redintegratur. Nec sequitur, hominem matrimonii indissolubili vinculo junctum perpetuo cariturum fructu matrimonii, ut et infirmum gratia in mortis agone tantopere necessaria. Non inquam, id sequitur ; quia licet recedente fictione gratiam non operentur matrimonium, vel Extrema unctio, quia nec in se, nec in charactere derivato permanent ; credibile tamen est, auxilia actualia ad sacramentorum fines ordinata tollentibus fictionem, et pie deinde viventibus divinitus indulgeri.

De aliis autem sacramentis nulla Patrum, nulla D. Thomæ auctoritate fretus affirmare ausim, effectus illa suos recedente fictione operatura. Et certe, si divinæ Eucharistiæ sacramentorum præstantissimo et efficacissimo effectum illum S. Thomas Eucharistiæ devotissimus verbis paulo ante relatis convenire inficiatur, non videtur rationabilis eorum exceptio, qui hoc privilegium Eucharistiæ sacramentorum Auctore plenæ, et sacramentorum omnium fini denegantes, illud aliis omnibus sacramentis characterem non imprimentibus, ascitis quibusdam conjecturis, quibus nimium indulgent, ordine omnino præpostero, et minime probanda depretiatione adscribunt.

Neque dicas cum quodam recentiore, D. Thom. in 4. dist. 17. quæst. 3. art. 4. et habetur q. 9. supplementi art. 1. docere, quod « confessio potest etiam esse in eo, qui non est contritus ; quia potest peccata sua pandere sacerdoti, et clavibus Ecclesiæ se subjicere : et, quamvis hinc non percipiat absolutionis fructum, tamen recedente fictione percipere incipiet, sicut etiam in aliis sacramentis est : unde non tenetur iterare confessionem qui fictus accedit, sed tenetur postmodum fictionem suam confiteri. » Non, inquam, id dicas, tum quia idem ibi docet D. Thomas de sacramento Pœnitentiæ, quod « de aliis sacramentis, » et tamen adversarius Eucharistiam excipit. Tum quia Pœnitentia non est divinissimo Eucharistiæ sacramento efficacior, quæ tamen suum non confert recedente fictione effectum. Tum quia verba illa supplementi e commentariis in quartum librum *Sententiarum*, a S. Thoma adhuc juniore scripta, ab eodem S. Doctore in *Summa Theologica* exposita sunt, ut dum de confessione informi in materia de pœnitentia. Deo bene vertente, dicemus. Et certe evidentissimum est, verba illa sancti Præceptoris aliquo interpretamento ex eodem D. Thoma deprompto temperari oportere : alioquin si prout sonant et ab adversariis nude et superficie tenus intelliguntur acciperentur, sequeretur plane confessionem sacrilegam, id est sine contritione et novæ vitæ sincero proposito peractam non esse iterandam, sed suum recedente fictione effectum operaturam esse : quod et universæ S. Thomæ doctrinæ, et communi theologorum sententiæ, atque ipsis Catholicæ pietatis sensibus repugnat. Sed de his loco citato operosius.

REFLEXIO.

Fictionem Baptismo non apponunt Christiani, quia per ætatem dum baptizantur non possunt ; at in aliis, quæ adulti frequentant sacramentis, fictionem timeo ; fallaciam pertimesco. Habent multi sacramenta creberrime adeuntes nomen quod vivunt, et reapse mortui sunt tamen. Ergo ficti sunt, fallaces sunt: hypocritæ sunt, et simulata pietate in duplicem incurrunt iniquitatem. Faciunt qui hujusmodi sunt, sibi de virtute vitium, mendacium de veritate, de mercede stipendium, de remissione peccatum. « Ipsi nos falsa opinione fallimus, » inquit Salvianus lib. 4. *de Providentia*, « existimantes scilicet quia Christiani esse dicamur, quod opitulari nobis inter mala quæ agimus nomen bonum possit, cum Spiritus sanctus nec fidem quidem dicat hominibus Christianis sine operibus posse prodesse. Et utique multo plus est fidem habere quam nomen, quia nomen est vocabulum hominis, fides autem fructus est mentis : et tamen hunc ipsum fidei fructum infructuosum Apostolus sine operibus bonis esse testatur, dicens : *Fides sine operibus mortua est.* »

Fidei religionisque sinceritatem ostendunt opera ; actus boni non fictæ pietatis testes

sunt. « Christianus, » ait idem Pater, « nisi opera bona fecerit, fidem suam penitus approbare non possit : ac per hoc quod probare non valeat quia sit, sic omnino habendum est quasi non sit. » Opus ergo suum probet homo, quia operi debemus credere, non opinioni ; veritati, non instabili voluntati. Frustra legem bonam, frustra sacramenta bona colimus, si mali cultores sumus. *Quin potius*, addit idem Pater, *nec cultores, si mali, quia cultor dici non potest malus cultor : neque enim colit, qui rem sanctam non sancte colit.* Ergo fictionem nostram lex ipsa, religio ipsa, sacramenta ipsa accusant quæ colimus. Væ autem nobis ingredientibus terram duabus viis, quando et Dei est quod exhibemus, et mundi quod quærimus. Quid tandem est vita nostra si ita comparati sumus, nisi quædam visio phantasmatis, uti a Magno Gregorio alicubi observatum est, quæ hic ostendit in imagine, quod non habet in veritate?

An tantam istorum hominum turbam tribunal pœnitentiæ et tremendum Altare frequentantium sincere, et non ficte agere dicemus, qui magnum se fecisse arbitrantur, si honestum flagitiis nomen obtendant? An tot fœneratores, qui turpissimas usuras omni ratione interpolantes, ut hominibus, ita et Deo se fucum probabilitatis colore oblitum facturos existimant? An tot avaros adamante duriores, viros divitiarum, terrenorum captivos, servos opum, qui nec peccata eleemosynis redimunt, nec clamores exaudiunt pauperum, nec ullo fraternarum miseriarum sensu cientur; quos ad superbiam facultates ad luxum copia, ad impietatem abundantia, ad cæcitatem auri splendor, ad contemptum Dei amor sui, ad ruinam sublimitas rapit? An tot Clericos, qui sæpe patenti, sæpius occulta cupiditate inflammati, patrimonio pauperum pinguescere, polygamia sacerdotiorum eminere amant, et sexcentis fraudibus ac technis sacrilegam, palliatam tamen sacrorum nundinationem instituunt? An tot laxatæ disciplinæ Regulares, sub habitu pietatis et pœnitentiæ nudam virtutibus animam circumferentes, qui nec tenent Ordinem, nec tenentur ab Ordine ; quorum oculi omne sublime vident, quorum pedes omne forum circumeunt, quorum linguæ in omnibus audiuntur consiliis, quorum tricæ omnibus se immiscent negotiis ; et obliti reddere Deo vota sua, quæ distinxerunt labia sua, monasteria in locutoria, laborem in otium, pœnitentiam in delitias convertunt? An tot Prælatos, qui sine vocatione, sine peritia, sine grandi pietate, terrenorum spe commodorum, et humanorum præsidio solo favorum regimen animarum Angelicis humeris formidandum ultro invadunt, rapiunt, furantur? An tot fœminas, quæ cum innumeris criminibus per pigmenta, gestus, et motus suos occasionem præbere gestiant, nihilominus se innocentes haberi, devotæ etiam appellari volunt, quæ ad hoc fere se natas putant, ut vel alienis oculis placeant, vel propriis vanitatibus serviant? Fucosa isthæc omnia sunt, adumbrata sunt, et insaniæ falsæ. Hujusmodi fingentium pœnitentia, « non pœnitentia, sed simulatio pœnitentiæ » dicenda est, inquit Gregorius VII. epist. lib. 7. epist. 10. vel, ut alii Patres locuntur, « larva pœnitentiæ, theatralis pœnitentia. « Confessiones eorum non confessiones, sed colloquia, sed garritus appellandæ sunt : « Qui enim ore, non corde confitetur, non confitetur, sed loquitur, » inquit Nicolaus I. in epist. *ad Regem Salomonem.* Illorum communiones non communiones, sed sacrilegia censenda sunt. Nam « qui scelerate vivunt in Ecclesia, inquit S. Isidorus lib. 1. *Sentent.* cap. 24. « et communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nihil ad emundationem sibi proficere. »

Hujusmodi fictiones sepulcrorum dealbatorum, intusque sordibus atque omni spurcitia plenorum acriter insequitur Bernardus serm. 2. *de Assumpt.* longiusculis quidem verbis, sed præclarioribus et utilioribus quam ut omittantur. « Neque ingressum ejus (Salvatoris) exterioris potest conversationis tenuis superficies sustinere ; quoniam omnia penetrat, et in intimis cordibus ejus habitatio est. Quod si nequaquam spiritus disciplinæ subditum manifeste peccatis corpus inhabitat, fictum utique non modo declinat, sed et effugit, atque elongatur ab eo. An vero aliud est quam filio, si peccata superficie tenus radas, non intrinsecus eradices? Certus esto, quoniam pullulabit uberius, et emundatam, sed vacantem domum cum nequioribus septem, qui ejectus fuerat hostis malignus intrabit. Reversus enim ad vomitum canis odibilis erit multo plus quam ante, et filius gehennæ multipliciter, qui post indulgentiam delictorum in easdem denuo sordes inciderit, ut sus lota in volutabro luti. Vis videre mundatam, ornatam, et va-

cantem domum ? Hominem intuere qui confessus est et deseruit manifesta peccata præcedentia ad judicium, et nunc solas movet manus ad opera mandatorum, corde penitus arido, dictus consuetudine quadam, plane quasi vitula Ephraim docta diligere triturам. Exteriorum videlicet, quæ ad modicum valent, nec unum iota præterit ; sed camelum glutit, dum culicem liquat. In corde enim servus est propriæ voluntatis, cultor avaritiæ, gloriæ cupidus, ambitionis amator, aut hæc omnia, aut singula quæque intus vitia fovens, et mentitur iniquitas sibi ; sed Deus non irridetur. Videas enim interdum sic palliatum hominem, ut seducat etiam semetipsum, penitus non attendens vermem qui interiora depascitur. Manet enim superficies, et salva sibi omnia arbitratur. *Comederunt*, ait Propheta, *alieni robur ejus, et ignoravit.* Et dicit, quia dives sum, et nullius egeo ; cum sit pauper, et miser, et miserabilis. Nam et inventa occasione ebullire saniem, quæ latebat in ulcere ; et excisam, non exstirpatam arborem in silvam pullulare videas densiorem. »

Ex hac præclara Doctoris Melliflui oratione vides, eo periculosiores esse animarum morbos quo magis intestini atque occulti sunt, parumque prodesse externa quædam pietatis munia, quia et fictam esse virtutem illam, cui nulla fides adhibenda sit, quæ occultam cupiditatis lumen animam depascentem exstirpare non nititur. Si ergo scire aveas, quid ad abigendas hujusmodi fictiones opus sit facto, quæ crudeli arte virtutem truncant mucrone et umbone virtutum ; quæ de remediis creant morbos, conficiunt de medicina languorem, sanctitatem vertunt in crimen, placationem faciunt reatum ; quæ faciunt de virtute vitium, mendacium de veritate, de vanitate stipendium, de propitiatione discrimen, generant de remissione peccatum, audi prælaudatum Patrem : « Quod periculum si volumus declinare, securim ponamus necesse est ad radices arborum, non ad ramos. » Id est perversum quo implicamur nostri amorem, sæculique cupiditatem serio exstirpare nitamur, nec solos ramulos, id est externa duntaxat vitia amputemus ; quia semper, quoad truncus manserit, putata pullulabunt uberius, et nova semper fertilitate luxuriabunt. Alioquin habentes speciem pietatis, virtutem ejus abnegabimus.

APPENDIX UNICA

Ad dissertationem superiorem de Circumcisione.

Occasione sacramenti Baptismi disputant aliqui de Baptismo Joannis Baptistæ, quem Chrysologus serm. 91. vocat « legis et gratiæ fibulam » : D. Thomas 3. p. quæst. 30. art. 1. et 2, « terminum legis, et principium Evangelii » ; alii vero « utriusque Testamenti confinium. » Unde Tertullianus lib. 4. *cont. Marcionem* : « Limitem quemdam agnoscamus Joannem constitutum inter vetera et nova : ad quem desineret Judaismus, et a quo inciperet Christianismus. » Verum quia de illo breviter quidem, satis tamen superiori dissert. 9. cap. 1. in principio actum est plura adjicere necessarium non est.

Disputant etiam theologi cum S. Thoma q. 70. de Circumcisione, quæ fuit veteris legis tessera, et Baptismi novæ legis figura : quibus ut morem geram, paucula de ipsa notare operæ pretium duxi.

Convenientiæ Circumcisionis.

Sciendum igitur primo, tribus potissimum de causis circumcisionem institutam fuisse. Prima, ut per eam solemnis exhiberetur fidei protestatio ; per eam namque Judæi in unum religionis nomen colligabantur, ejusdemque fidei professores in unum Dei cultum conspirabant. Et hac causa, ut docet S. Thomas, circumcisio erat figura Baptismi, quo Christiani in ejusdem Fidei profes-

sionem et societatem colliguntur. Hæc institutæ circumcisionis causa indicatur Genesis XVII : *Hoc est pactum meum, quod observabitis inter me et vos, et semen tuum post te. Circumcidetur ex vobis omne masculinum, et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit signum fœderis inter me, et vos.* Secunda, ut esset nota quædam sensibilis, et aperta, qua Judæi a cæteris populis veluti charactere aspectabili discernerentur. In quo circumcisio discrepabat a Baptismate, quod non uni singulari genti, vel populo, sed omnibus omnino nationibus exhibetur ; quia in se continet perfectionem salutis, ad quam Deus omnes homines vocat, secundum illud I Timoth. II : *Qui vult omnes homines salvos fieri.* At vero « circumcisio, » inquit D. Thomas quæst. 70. art. 2. ad 3, « non continebat perfectionem salutis, sed figurabat ipsam ut futuram per Christum ex Judæorum populo nasciturum. Et ideo illi soli populo data est circumcisio. » Tertia institutæ circumcisionis causa afferri potest, ut per eam peccatum originale remitteretur, et ideo, ut recte observat S. Doctor art. 3. ad 1 : « Circumcisio convenienter fiebat in membro generationis : primo quidem, quia signum erat fidei, qua Abraham credidit Christum ex suo semine nasciturum. Secundo, quia erat in remedium peccati originalis, quod per actum generationis traducitur. Tertio, quia ordinabatur ad imminutionem carnalis concupiscentiæ, quæ præcipue in membris illis viget, propter abundantiam delectationis venereorum. » Et hæc videtur prima et præcipua institutionis circumcisionis causa. Cum enim circumcisio esset primum legis Mosaicæ sacramentum, quod propterea parvulis conferabatur, ad primam gratiam, atque adeo peccati originalis remissivam referebatur ; sacramentum quippe est essentialiter rei sacræ signum ad hominum sanctificationem institutum, subindeque ad peccata gratiæ infusione remittenda potissimum ordinatum.

Circumcisio quando instituta.

Sciendum secundo, circumcisionem non fuisse immediate post lapsum Protoparentis institutam, sed duntaxat circa tempus Abrahæ : unde dicitur Genesis XVII : *Dixit Deus ad Abraham : Infans octo dierum circumcidetur in vobis ; omne masculinum in generationibus vestris, tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur.* Conveniens hujus ratio est, quia cum Adam plenissima esset divinorum notitia instructus, eaque posteros suos imbueret, non indigebat tunc temporis genus humanum determinatis fidei signis, Religionisque tesseris, quibus fideles ab infidelibus secernerentur ; sed unusquisque ea signa ad libitum eligebat, quibus suum in Deum cultum, fidemque protestaretur. At vero circa tempora Abrahæ adeo fides defecerat, adeo mentibus hominum offusæ erant ignorantiæ tenebræ, ut plurimi in idololatriam superstitionum omnium, et aberrationum longe turpissimam prolaberentur.

In illa autem fidei jactura, et rationis obscuratione tanta erat appetitus corruptio, ut spiritalis hominum animus in carnem conversus esse videretur ; omnis quippe caro corruperat viam suam super terram, ut dicitur Genes. VI. Unde nefanda illa contra naturam peccata prodibant, horrendaque flagitia, quæ non crimina appellat Tertullianus, sed monstra, et immanes præposterarum libidinum furias in corpora, in sexus, ultra jura naturæ, in quorum vindictam pluvia ignis ambustæ sunt famosæ civitates. Convenienter igitur tunc sacramentum circumcisionis institutum est, cum fideles extinctam ferme Religionem profiterentur, cumve carnalem concupiscentiam in omne obscœnitatum genus diffluentem veluti cauterio cohiberi necessum erat.

Effectus Circumcisionis.

Sciendum tertio, dissensionem esse inter theologos, an, et quando circumcisio peccata remitteret, gratiamque conferret. Et quidem non est immorandum in refellenda Magistri sententiarum opinione, qui existimavit circumcisionem ad solam peccati originalis remissionem, non vero ad gratiam conferendam fuisse institutam. Non est etiam in eorum placito confutando immorandum, qui comminiscebantur in circumcisione conferri gratiam quoad effectus privativos, quasi solam removeret culpam ; sed non quoad effectus positivos justitiæ et sanctitatis. Non, inquam, in iis antiquatis sententiis refutandis immorari opus est, quippe quæ ab omni verisimilitudinis specie desertæ sunt. Repugnat enim peccatum sine gratia remitti, maxime vero originale, quod est essentialiter privatio gratiæ. Implicat etiam gratiam non communicatis suis effectibus

formalibus, quæ ipsamet gratia sunt, communicari.

Unde etiam S. Doctor art. refellit sententiam, quæ sibi juniori placuerat, affirmantem in circumcisione conferri gratiam, « quantum ad aliquem effectum positivum, qui est facere dignum vita æterna ; sed non quantum ad omnes, quia non sufficiebat reprimere concupiscentiam fomitis, nec ad implendum mandata legis. Sed diligenter consideranti (addit S. Præceptor) apparet hoc non esse verum ; quia minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ, et vitare omne peccatum mortale, quod committitur in transgressione mandatorum legis. Minima enim caritas plus diligit Deum, quam cupiditas milia auri et argenti. »

Ex quibus ultimis verbis, præter earum sententiarum refutationem, illud obiter colligito, inquam, paucis vera caritas inveniatur. Si enim « minima caritas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auri et argenti ; » quod inveniemus qui in Deum vehementiori studio, quam mundani in millia auri et argenti ferantur ? Cum omnes ferme quæ sua sunt quærant, non quæ Jesu Christi ; non communia propriis, sed propria communibus anteponant, et, ut ingemuit Jeremias Christianus Salvianus, in comparatione aliorum solus Deus vilis sit. Quam graviter falluntur, qui continuo amoris divini motus animis suis illapsos credunt, simul atque superficie cogitationis actus amoris elicere sibi videntur ! Verus Dei amor in voluntate versatur, quæ sincero impetu in Deum propendet. Suum quisque excutiat animum, et si eam in corde non sentit in Deum affectionem, quam avarus in divitias experitur ; si sicut ipse nullos defugit labores, ut res augeat, illis auctis delectatur, illis amissis acerbe dolet, carum præsentia capitur, absentia languet : ita ipse intimo quodam sensu quæ Dei sunt concupiscit, illius possidendi una spe delectatur, illius injuriis tabescit, est quod Dei amore duci confidat ; si secus, meram glaciem gerit, nondumque vel minimam charitatem comparavit, frustraque vel prolatis quibusdam actuum formulis, vel susceptis quibusdam cogitationibus actus amoris edidisse sibi gratulabitur. Sed de his alibi. Nunc difficultas superest, quomodo hanc gratiam circumcisio conferret, num ex opere operato, num ex opere operantis ? Pro cujus resolutione videamus.

Gratiam quomodo circumcisio conferebat.

Sciendum quarto, circumcisionem, aliaque veteris legis sacramenta gratiam ex opere duntaxat operantis contulisse. Hac enim de causa Apostolus Galat. IV. sacramenta antiquæ legis vocat *infirma et egena elementa ;* et de circumcisione nominatim I. Cor. VII. ait : *Circumcisio nihil est.* Hinc Augustinus *in Psalm.* CIII : « Sacramenta, » inquit, « non sunt eadem ; nam alia sunt dantia salutem, ut nostra ; alia promittentia Salvatorem, ut antiqua. » Basilius etiam lib. *de Spiritu sancto* cap. 4 : « Quid confers, » inquit, « lavacra cum lavacris, quæ solam nominis appellationem habent communem ; rerum vero tanta est differentia, quanta inter somnia, et veritatem ; inter umbras, et imagines, et ea quæ revera sunt ? »

Id ipsum clare docuit S. Thomas art. 4 : « In circumcisione, inquit, confertur gratia quantum ad omnes gratiæ effectus ; aliter tamen quam in Baptismo. Nam in Baptismo confertur gratia virtute ipsius Baptismi, quam habet in quantum est instrumentum passionis Christi jam perfectæ : in circumcisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circumcisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cujus circumcisio erat signum. » Si autem « ex virtute fidei, » manifeste ex opere operantis gratiam conferebat. Et paulo post addit : « Justitia erat ex fide significata, non ex circumcisione significante. » Et ad 2 : « Sicut ante institutionem circumcisionis sola fides Christi futuri justificabat tam pueros, quam adultos ; ita etiam et circumcisione data. » Et supra quæst. 62. art. 6. de omnibus legis veteris sacramentis sic generatim pronunciat : « Sacramenta veteris legis non habebant in se aliquam virtutem, qua operarentur ad conferendam gratiam justificantem ; sed solum significabant fidem, per quam justificabantur. »

Rationem vero assignat D. Thomas loco ultimum citato. Quia sacramenta nihil operantur, nec olim operabantur, nisi ex virtute passionis Redemptoris, a qua omnis gratia et salus proficiscitur. Passio autem Christi duobus modis in animam influere potest : primo per fidem duntaxat internam, quo pacto minime opus est ut actu existat, quia finis, tametsi nondum sit, per sui tamen intentionem et amorem agere potest. Secundo passio Christi agere potest per usum exte-

riorum rerum, seu per sacramenta ; et hoc modo debet esse existens vel in se, vel in aliquo saltem effectu, ut instrumentalem sacramentis virtutem efficienter communicet. Atqui tempore antiquæ legis passio Christi nondum existebat. Ergo per solam passionis Christi venturi fidem poterant antiqui in circumcisione justificari.

Sed audiamus S. Præceptorem : « Non potest dici, quod sacramenta veteris legis conferrent gratiam justificantem per seipsa, id est propria virtute ; quia sic non fuisset necessaria Passio Christi, secundum illud Galat. II : *Si ex lege est justitia, Christus gratis mortuus est.* Sed nec potest dici, quod ex passione Christi haberent virtutem conferendi gratiam justificantem. Sicut enim ex prædictis patet, virtus passionis Christi copulatur nobis per fidem et sacramenta ; differenter tamen : nam continuatio, quæ est per fidem, fit per actum animæ ; continua autem, quæ est per sacramenta, fit per usum exteriorum rerum : nihil autem prohibet id quod est posterius tempore, antequam sit, movere secundum quod præcedit in actu animæ ; sicut finis, qui est posterior tempore, movet agentem secundum quod est apprehensus, et desideratus ab ipso. Sed illud quod nondum est in rerum natura, non movet secundum usum exteriorum rerum : unde causa efficiens non potest esse posterior in esse ordine durationis, sicut causa finalis. Sic ergo manifestum est, quod a passione Christi, quæ est causa humanæ justificationis, convenienter derivatur virtus justificativa ad sacramenta novæ legis, non autem ad sacramenta veteris legis ; et tamen per fidem passionis Christi justificabantur antiqui Patres, sicut et nos. Sacramenta autem veteris legis erant quædam fidei illius protestationes, in quantum significabant passionem Christi, et effectus ejus. Sic ergo patet, quod sacramenta veteris legis non habebant in se aliquam virtutem, qua operarentur, ad conferendam gratiam justificantem ; sed solum significabant fidem, per quam justificabantur. » Quod autem justificat ex opere operato, operatur ad conferendam gratiam justificantem, nec solum significat fidem, per quam homines ex opere operantis justificentur.

Dices cum Soto et Cabrera oppositum sentientibus. Parvuli in antiqua lege, sine ullo actu, sine ullo merito, ac proinde sine ullo operantis opere in circumcisione justificabantur, nec sine illa gratiam obtinebant, cum Genesis XVII. scriptum sit : *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo.* Ergo circumcisio conferebat gratiam ex opere operato, saltem passive, cum ad ejus positionem Deus gratiam conferret absque ullo merito, vel dispositione parvulorum, qui ob defectum libertatis, vel usus rationis ad gratiam se disponere, eamque promereri non poterant.

Respondeo cum D. Thoma articulo 4. parvulos in veteri lege in circumcisione justificatos fuisse per actus fidei Christi venturi, non a se, sed a parentibus, vel circumcidentibus elicitos. « In Baptismo, » inquit, « confertur gratia ex virtute ipsius Baptismi, quam habet in quantum est instrumentum passionis Christi jam perfectæ ; in circumcisione autem conferebatur gratia non ex virtute circumcisionis, sed virtute fidei passionis Christi, cujus signum erat circumcisio ; ita scilicet, quod homo, qui accipiebat circumcisionem, profitebatur se suscipere talem fidem, vel adultus pro se, vel alius pro parvulis. Unde Apostolus dicit Roman. IV. quod Abraham accepit signum circumcisionis, signaculum justitiæ fidei ; quia scilicet justitia erat ex fide significata, non ex circumcisione significante. » Itaque circumcisio gratiam significabat, et ideo erat sacramentum : sed eam non nisi ex fide dandam significabat ; fide, inquam, vel propria in adultis, vel aliena in parvulis.

Instabis : Circumcisio, aliaque veteris legis sacramenta, non utcumque, sed practice gratiam significabant : at de ratione signi practici gratiæ est, ut illam ex opere operato, saltem moraliter conferat, seu ut ad ejus præsentiam gratia non ponenti obicem conferatur. Ergo circumcisio gratiam ex opere operato saltem parvulis conferebat.

Respondeo cum eodem D. Thoma, quod circumcisio, aliaque sacramenta « non operabantur ad gratiam justificantem conferendam, sed solum significabant fidem, per quam justificabantur. » Eatenus ergo erant signa præctica, quia erant solemnes fidei protestationes, ob quam ex meritis Christi venturi gratia conferebatur. Illud enim eximium est sacramentorum novæ legis privilegium a Patribus et conciliis assertum, ut gratiam ex opere operato communicent, id est non solum suscipientis dispositioni, sed etiam virtuti propriæ a passione Christi,

quæ est opus jam operatum, derivatæ correspondentem : gratia autem suscipientibus veteris legis sacramenta, uni fidei et dispositioni, sicut in lege naturæ ante legem Moysis, respondebat. Nam, ut supra laudatus S. Thomas dixit, « sicut ante institutionem circumcisionis sola fides Christi futuri justificabat tam pueros, quam adultos ; ita etiam et circumcisione data. » Manifestum est autem, sacramenta ante legem Moysis non nisi ex opere operantis justificasse.

Urgebis : Sacramenta utriusque legis univoce in ratione sacramentorum conveniunt, tametsi vetera essent figura novorum : quia, licet figura, et figuratum univoce non conveniant quando figura ad solam rem figuratam significandam, repræsentandamque refertur ; secus tamen si figura ad aliud principaliter ordinetur, ad quod significandum figuratum ipsum refertur. Sicut, licet imago hominis, et homo univoce convenire non possint; imago tamen hominis a priori imagine expressa cum ista univoce convenit, quia peræque ad repræsentandum hominem est instituta. Atqui antiquæ Legis sacramenta non in sola novorum præsignatione sistebant, sed ad significandam etiam collatam actu animæ sanctitatem, non secus ac nostra referebantur. Ergo sicut nostra, ita et antiqua gratiam ex opere operato conferebant.

Respondeo tot, et tantis privilegiis sacramenta nostra præstare antiquis, ut analogam duntaxat inter utraque convenientiam cognoverit D. Thomas in 4. dist. 1. art. 1. quæst. 3. ad 9. his verbis : « Sacramentum analogice dividitur per sacramenta novæ, et veteris legis ; sicut sanum in habens sanitatem, et significans illam. » Etenim non solum nostra sacramenta expressius, frequentius, et efficacius gratiam significant, sed eam etiam ex opere operato per se producunt, quam antiqua non nisi ex vi dispositionis suscipientium conferri significabant. Et, quamvis vetera sacramenta gratiam mere speculative, sicut imaginum proprium est, non repræsentarent, sed eam actu conferri significarent ; quia tamen ea ex vi propria non efficiebant, sed unius suscipientium fidei intuitu dari significabant, ideo aliter collatamgratiam significabant, quam nostra significent. Maxime quia cum lex Evangelica non solum scripturas chartis, membranisque mandatas, vel externorum rituum apparatum, sed potissime internum vivificantis gratiæ spiritum in cordibus exaratum includat, hinc est, quod novæ Legis sacramenta, quæ sunt hujus interioris religionis columnæ, fulcimenta, et adjumenta, non solum signi exterioris rationem sibi vindicant, sed etiam spiritum, sicut lex Christi, intus agunt, intus ex virtute Redemptoris operantur. « Caro » enim « abluitur (inquit Tertullianus lib. *de Resurrect. carnis*), ut anima emaculetur ; caro ungitur, ut anima consecretur ; caro manus impositione obumbratur, ut anima spiritu illuminetur ; caro corpore, et sanguine Christi vescitur, ut anima Deo saginetur. »

REFLEXIO.

A circumcisionis carnis onere Mosis lege indicto per Baptismum Dei gratia immunes facti, ad aliam longe nobiliorem, concupiscentiæ nimirum, et vitiorum circumcisionem astringimur, qua parvulos nostros, id est pravos affectus, qui soli nostri sunt, tenemus, et ad petram, qui Christus est, allidimus.*Non enim qui in manifesto Judæus est*, inquit Apost. Rom. II, *neque quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Judæus est, et circumcisio cordis in spiritu, non littera : cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est*. Et I. Cor. VII : *Circumcisio nihil est, et præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei.* Et Gal. V : *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium ; sed fides, quæ per caritatem operatur.* Et cap. VI : *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.*

Circumcisioni itaque carnis successit alia longe præstantior, nimirum reformatio passionum, compositio morum, resecatio superfluorum, propriæ repressio voluntatis. Hinc idem divinus Apostolus Rom. VIII : *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu : si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus.... Ergo fratres debitores sumus, non carni, ut secundum carnem vivamus ; si enim secundum carnem vixeritis, moriemini ; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.*

Grandem sane, sed spiritalem circumcisionem nobis ille imposuit, qui non ad pacem utique carnalem, sed gladium mittendum se venisse ait ; qui a diebus Joannis Baptistæ

regnum cœlorum vim pati, et violentos rapere illud prædicavit; qui discipulos suos abnegare semetipsos, crucem suam tollere, et Crucifixum sequi admonuit; qui universi etiam orbis lucrum et possessionem pro nihilo putanda, ubi animæ salus agatur, serio edixit.

Nonne grandis illa Circumcisio censenda est, quam verbis ter in Evangelio repetitis imposuit, præcepitque omnem peccati, ruinæ et perditionis, quamlibet charissimam occasionem amputandam esse ? *Si oculus tuus dexter*, inquit Matth. v, *scandalizat te, erue eum, et projice abs te : expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, et projice abs te : expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.* Quod et cap XVIII. et Marci IX, ubi idem de pede amputando præscribitur, iteratur : *Si spes tuus te scandalizat, amputa illum : bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis.* Ex omnibus corporis partibus eas potissimum Veritas selegit, quæ ad omnes vitæ functiones usum maxime frequentem habent, quarumve jacturam acerbissime ferre homines assolent; ea ut pro regno cœlorum resecanda, amputanda, et penitus circumcidenda significaret, quæ maxime utilia, chara, et necessaria esse videbuntur. « Et si, » inquit os Chrysostomi aureum hom. 17. *in Matth.*, « tantum aliquem diligas, ut eo dextri oculi utaris vice; aut ita tibi quempiam esse utilem putes, ut eum dextræ manus ducas loco; et hi tamen animæ tuæ fortassis incommodent, etiam istos a te abscinde. Et quidem vim sermonis observa. Non enim dixit, a talium societate discede; sed maximam separationem indicans : *Erue*, inquit, *ac projice abs te.* »

Non ergo Circumcisionem omnem abstulit Christus, sed mutavit. Judaicam prohibuit, spiritalem baptizatis imposuit. *In quo*, inquit Apost. Coloss. II, *et circumcisi estis Circumcisione non manu facta in exspoliatione corporis carnis; sed in Circumcisione Christi, consepulti ei in Baptismo*, etc. *Mortificate ergo membra vestra*, addit cap. III. sequenti, *quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est idolorum servitus.... Nunc autem deponite et vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro*, et cætera, quæ in fonte leges huic instituto peropportuna.

DISSERTATIO IV

De Sacramento Confirmationis.

Roborandis renatis fonte Baptismatis, teneris illis quidem, et delicatis, atque ad propugnandam Christi fidem, cœlestemque vitam agendam innumeris in hac vita, quæ est militia super terram, obsitam foris pugnis, intus timoribus, adhibetur sacramentum Confirmationis. Sicut enim genuit nos Deus verbo vitæ in lavacro regenerationis; ita, teste Apostolo II. Corint. I, *Confirmat nos Deus*, per sacramentum nimirum Confirmationis, quod propterea a Dionysio cap. 4. *Ecclesiast. Hierarch.* appellatur « perfectrix unctio, et consummatio, » qua ad testificandum fidem adversus infideles, ad vivendum ex fide adversus tentationes munimur, et sacri unguenti perfusione consecramur. Convenienter igitur post Baptismum de Confirmatione ordine doctrinæ, et consecutione materiæ disserimus. Porro in hac disputatione, quæ apud Catholicos certa, et explorata sunt, prælibabimus, graviores si quæ sunt difficultates deinceps more nostro expedituri.

CAPUT I.

CATHOLICA DE CONFIRMATIONE DOGMATA PRÆMITTUNTUR ET STABILIUNTUR.

Calvinistæ et Lutherani, hæreticorum omnium post hominum memoriam sacrorum rituum infensissimi, sacramento Confirmationis non pepercerunt, quod inventum esse pure humanum, a Romanis Pontificibus excogitatum, in Scripturis nullibi memoratum, Patribus trium priorum sæculorum ignoratum per summam ignorantiam, et majorem impietatem effutierunt. Sed quid mirum, si hæretici illi post eversum Christianismum, post gratiam, et virtutes, quibus Christiani sumus, ad nihilum redactas; post Ecclesiasticam Christianorum, qua regimur, hierarchiam susdeque mixtam; post sacratissima templa et altaria, quo Christiani conveniunt, deturbata; post diruta monasteria, quo ad agendam pœnitentiam confugimus, ipsi Confirmationis sacramento bellum indixerint? Non debuerunt sane post ejuratam Christi fidem sacramentum Christianitatis non abjicere : cum enim Christianus dicatur a chrismate, sicut Christus ab unctione (qua humanitas fuit divinitate uncta, juxta illud Propheticum simul et Apostolicum : *Unxit te Deus oleo lætitiæ præ consortibus tuis*), non potuerunt sacræ, et christianæ unctionis sacramentum retinere, qui Christi legem, et Ecclesiam conculcare infandis moliminibus conati sunt. Quantum autem hoc in puncto, sicut in cæteris suis erroribus, a sacris Litteris, ad quas solas provocant; atque a perenni traditione, qua omnes hæreses semper truncatæ, semper truncandæ sunt, defecerint, in sequentibus clarebit.

SPECULATIO I.

Confirmatio est verum novæ legis sacramentum, cujus essentiam præclara illi a Patribus asserta nomina declarant.

Prima pars, qua existentia sacramenti Confirmationis adversus Novatores statuitur, colligitur ex Scripturis sacris. Ephes. I : *In quo* (scilicet Christo) *et credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Et cap. IV : *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.* Dicimur autem per Confirmationem signari *Spiritu promissionis*, quia Dominus pollicitus est se missurum Spiritum sanctum, ut patet Joan. XIV. XV. et XVI. Dicuntur vero fideles, quos alloquitur Apostolus, signati *in die redemptionis*, id est in die Baptismi, in quo baptizati a peccati servitute redempti et liberati simul ab Apostolis confirmabantur. Hæc autem signatio sine unctione non fiebat, ut idem Apostolus innuit II. Cor. I; *qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus in cordibus nostris*, per manus scilicet Antistitum : nam de sacramento Confirmationis verba illa Ambrosius lib. *de Iis qui initiantur* cap. 7. interpretatur : « Repete, » inquit, « quia accepisti signaculum spirituale, spiritum sapientiæ et intellectus, spiritum consilii atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris, et serva quod accepisti. Signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus, et dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti. » Ita etiam ex Chrysostomo locum illum intellexit Œcumenius : « Qui in veteri Testamento, inquit, ungebantur, aut Sacerdotes erant, aut Prophetæ, aut Reges. Et nunc, inquit Apostolus, ungimur, ut Reges quidem efficiamur, principatum super affectiones habentes. » Hanc etiam unctionem subindicat Discipulus amoris cap. II. suæ I : *Sed vos unctionem habetis* (internam ab externa proficiscentem, vel externam interiora pervadentem) *a sancto, et nostis omnia.* Verba enim illa de Confirmatione interpretatur Cyrillus catechesi 3. necnon Athanasius epist. *ad Serapionem*, his verbis : « Chrisma dicitur spiritus, et sigillum est, cum Joannes scribat : *Unctio quam accepistis ab eo manet in vobis.* Et in Isaia item scriptum est : *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me.* »

Eadem etiam veritas orthodoxa colligitur ex gestis Apostolorum, quos passim per impositionem manuum baptizatis contulisse Spiritum sanctum Acta Apostolorum testantur. *Oraverunt pro ipsis*, ut dicitur cap. VIII, *ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu : tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum.* Quod et repetitur cap. XIX. Nondum venerat per Baptismum Spiritus sanctus, non quod illum baptizati cum gratia et caritate a Spiritu sancto indivisa non receperint, sed quia illam Spiritus sancti plenitudinem, et donorum ejus beatissi-

mam copiam in Confirmatione conferri solitam minime acceperant. Ex quibus sic formatur argumentum : Signum sensibilis gratiæ sanctificantis nos divinitus institutum est verum novæ legis sacramentum ; cui enim convenit definitio, convenit et definitum, ut docent dialectici. Atqui hæc manuum impositio ab Apostolis frequentata erat sensibile signum, ut patet : erat etiam signum divinitus institutum. Tum quia eo ritu non essent passim usi Apostoli, nisi fuisset a Christo institutus. Tum quia Apostolorum superabat potestatem cæremonias instituere, quibus Spiritus sanctus certo et infallibiliter conferretur. Erat etiam signum gratiæ sanctificantis ; non enim confertur Spiritus sanctus, nisi simul per eum charitas diffundatur in cordibus nostris. Maxime quia gratiæ gratis datæ non omnibus conferebantur ; neque enim omnes Prophetæ sunt, neque omnes loquuntur linguis, ut dicitur I. Cor. XII. Et tamen Spiritus sanctus iis omnibus conferebatur, quibus manus imponebantur : unde per talem impositionem gratia sanctificans non ponentibus obicem dabatur. Unde Princeps Apostolorum Actor. III. probat ipsum eumdem spiritum, quem acceperant Apostoli, omnibus dandum esse fidelibus, et effundendum super omnem carnem ; quia quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit. Quæ sane prophetia sublato Confirmationis sacramento minime adimpleretur, sicut in Apostolis per solum Baptismum minime adimpleta est, cum eam non minus de omnibus Christi fidelibus, quam de Apostolis doctus a Domino Petrus interpretatus sit. Ergo ex Scripturis Confirmatio est verum et speciale novæ legis sacramentum a Baptismate et Eucharistia, quæ duo duntaxat sacramenta hæretici admittunt, distinctum.

Eadem quoque veritas ex traditione apertissime habetur, ex qua constat ritum illum ad dandum Spiritum sanctum divinitus institutum et ab Apostolis usurpatum, non solo Apostolorum tempore, ut somniant hæretici, viguisse, sed semper in Ecclesia perdurasse. Etenim Cyprianus epist. 73. relata illa ab Apostolis adhibita manuum impositione effundente Spiritum sanctum, ait : « Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offerantur, et per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, et signaculo Dominico consignentur. » Quid luculentius, et ad conterenda hæreticorum affirmantium Confirmationem esse cæremoniam a Romanis episcopis confictam, mendacia efficacius, nisi forte locus iste Augustini lib. 15. *de Trinit.* cap. 26 : « Orabant Apostoli, ut Spiritus sanctus in eos veniret, quibus manus imponebant ; quem morem in suis præpositis seu episcopis etiam nunc servat Ecclesia. »

Ejusdem sacramenti apertissimam mentionem fecerunt Dionysius cap. 2. et 4. *Ecclesiasticæ Hierarch.* : « Baptizatum », inquit, « indutum alba veste ad Pontificem ducunt : ille divino ac deifico prorsus unguento virum signat. Est aliud sacramentum, quod præceptores nostri unguenti mysterium nominant. » Et S. Clemens Romanus epist. 4 : « Omnibus », inquit, « festinandum est, sine mora renasci Deo, et demum ab Episcopo consignari, id est septiformem gratiam Spiritus sancti percipere : cum alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui hoc sacramentum prætermiserit, ut a Beato Petro accepimus, et cæteri Apostoli præcipiente Domino docuerunt. » Et ut Urbanus Papa in epist. sua cap. 7 : « Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur. » Et Cornelius Papa epist. *ab Fabium Antiochenum*, quam refert Eusebius lib. 6. cap. 35. loquens de Novato : « Neque », inquit, « Domini sigillo ab Episcopo consignatus fuit, quo quidem neutiquam potitus, quomodo, quæso, Spiritum sanctum adeptus est? » Et Melchiades Papa et Martyr in epistola *ad Episcopos Hispaniæ* : « Quod nunc », inquit, « in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populos donavit universis. »

Exstat etiam eadem assertio in omnibus Patrum utriusque Ecclesiæ monimentis. Tertullianus enim lib. *de Resurrect. carnis* cap. 8, quæ in Confirmationis ritu tria observat Ecclesia, unctionem, signaculum, et manuum impositionem, aperte distinguit : « Caro », inquit, « ungitur, ut anima consecretur : caro signatur, ut anima muniatur : caro manus impositione obumbratur, ut anima Spiritu illuminetur. » Et Cyprianus præter locum memoratum, ubi de Confirmatione pluribus agit, insuper ipse, vel quis alius auctor tract. *de Unctione chrismatis* num. 3 : « Non hæc », inquit, « medendis corporibus

est unctio instituta; quia sanctificatis elementis jam non propria natura, sed virtus divina potentius operatur, et adest veritas signo, et virtus sacramento, ut et ipsis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat. » Et Hieronymus contra Luciferianos sic Orthodoxum loquentem inducit : « Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos qui longe in minoribus urbibus per presbyteros et diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem Spiritus sancti manum impositurus excurrat... Quod si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero Baptismate tribui? Disce hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit. » Et Ambrosius lib. 7. *de Spiritu sancto* cap. 6 : « Signati a Spiritu sumus : sicut enim in Christo morimur, ut renascamur, ita etiam spiritu signamur, ut splendorem atque imaginem ejus et gratiam tenere possimus; quod est utique spirituale signaculum. Nam, etsi Spiritu signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cœlestis effigiem. »

Et Augustinus tum loco ante citato, tum tom. 2. *contra litt. Petiliani* cap. 204, ubi agnoscit « in unguento sacramentum Chrismatis, quod in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus. » Tum lib. 5. *de Baptismo* cap. 20 : « Si quod dictum est, Deus peccatores non audit, ad hoc valet ut per peccatorem sacramenta non celebrentur, quomodo audit homicidam, vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponuntur? » Et tract. 6. *in primam epist. Joan.*, ubi etiam cavillum nostrorum hæreticorum aientium impositionem illam cessasse, quia cessarunt dona linguarum et prophetiæ, quæ tempore Apostolorum Deus impertiebat, explodit, quem ait « a perverso corde, quale est in hæreticis », proficisci. Quasi vero ad solas gratias gratis datas, et non magis ad gratiam sanctificantem infundendam necessarius sit Spiritus sanctus? Quasi vero fideles Spiritus sancti virtute minus modo cum ad profitendam fidem adversum hæreticos, tum ad vivendum ex fide egeant? Quasi Ecclesiæ divino Spiritus sancti afflatu in regendis populis, in condendis decretis, in dubiis decidendis, in controversiis determinandis, in regulis fidei proponendis, declarandis, illustrandis opus non sit? Denique Isidorus Hispalensis lib. 2. *de Ecclesiasticis officiis* cap. 26 : « Sed quoniam », inquit, « post Baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos. » A Patribus posteriorum sæculorum recensendis abstineo, cum ipsi hæretici veritate coacti ipsos et Confirmationis sacramentum exerte docuisse, et religiose administrasse fateantur. Et sane hoc in puncto ita liquida est omnium ætatum Ecclesiæ consensio, ut pauca sint fidei dogmata, quæ tam luculenta, constantique testium serie probare liceat : ita ut hic difficile erratu esset, nisi errorem, quem nihil extrinsecus offerebat, Calvinistæ a seipsis atque ab interioribus animi in sacra quæque furentis tenebris deprompsissent.

Idem Confirmationis sacramentum apud Patres Græcos legere est. Nam præter laudatum Dionysium, eamdem fidem expressit Cyrillus Hierosolym. catech. 3 : « Unguento quidem visibili corpus inungitur, sancto vero ac vivifico Spiritu anima sanctificatur. » Videri etiam potest Origenes hom. 9. *in Leviticum;* Damascenus lib. 4. *de fide Orthodoxa* cap. 10. ubi ait : « Apostolis datum Spiritum sanctum in forma ignis, nobis per oleum. » OEcumenius *in cap.* VI. *ad Hebr.* et alii. Unde, si quod aliud sacramentum aperta habet ex Scripturis et Traditione testimonia, Confirmatio vel maxime duplici illi Fidei fundamento innititur. Unde merito Tridentinum sess. 7. *de Confirmat.* can. 1. sic pronuntiat : « Si quis dixerit Confirmationem baptizatorum otiosam cæremoniam, et non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse quam catechesin quamdam, qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit. » Et can. 2 : « Si quis dixerit injurios esse Spiritui sancto, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit. »

Ratio autem, seu convenientia S. Thomæ præclara est : Sacramentum novæ legis est visibile gratiæ invisibilis signum ad nostram sanctificationem institutum. Apparet autem in Confirmatione exhiberi signa visibilia, tum ex parte materiæ, scilicet chrismatis; tum ex parte formæ ab Episcopo prolatæ. Illa autem signa esse ad nostram sanctificationem instituta inde suadetur, quod sacra-

menta novæ legis ad speciales gratiæ effectus referuntur, ita ut unumquodque singularem gratiæ effectum producere natum sit. In vita autem spirituali post regenerationem in Baptismo novis creaturis collatam superest spiritale augmentum, quo aliquis vires et perfectam Christianæ vitæ ætatem acquirat, in qua perfectas Christiani hominis actiones edere queat. Hunc autem specialem effectum tribuit Confirmatio, qua geniti in Christo evadunt viri, plenum animi robur assumunt, atque unguntur ad pugnam, ut evacuatis quæ erant parvuli, sint in fide stabiles, in confessione intrepidi, et in opere efficaces. Quæ eleganter Melchiades Papa in præfata *ad Episcopos Hispaniæ* scripta epistola his verbis prosequitur : « In Baptismate homo ad militiam recipitur, et in Confirmatione confirmatur ad pugnam. In fonte Baptismatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat. In Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum ad pugnam confirmamur. In Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur. Regeneratio per se salvat in pace Baptismum recipientes ; Confirmatio armat atque instruit ad agones. »

Dices : In Baptismo infunditur gratia, communicantur virtutes, ipseque datur Spiritus sanctus, quibus animus spiritali firmitudine satis superque roboratur. In Eucharistia quoque vires spiritales accrescunt, non secus ac corporis vigor cibo potuque reficitur. Ergo supervacaneum est Confirmationis sacramentum, non enim sunt multiplicanda entia sine necessitate ; et frustra sit per plura quod potest fieri per pauciora.

Respondeo in Baptismo infundi gratiam et virtutes ad innocentiam, in Confirmatione ad pugnam, in Eucharistia ad spiritus delicias, et, ut ait Tertullianus, ad mentis saginam. Itaque in Baptismo confertur plenitudo justitiæ, in Confirmatione plenitudo fortitudinis, in Encharistia plenitudo devotionis : in Baptismo nova creatura regeneratur, in Confirmatione augetur, in Eucharistia spiritaliter impinguatur. Gratia enim sanctificans in omnibus sacramentis conceditur, sed in unoquoque sacramento specialis. Sicut ergo non est superflua Eucharistia, tametsi gratia et virtutum comitatus baptizatum instruant, ita nec supervacanea est Confirmatio ; sed horum distinctione sacramentorum multiformis gratiæ Dei effectus clarescunt. Et, sicut in naturalibus non multiplicantur entia sine necessitate, nec frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora, quando varietas et multitudo ad decorem confert universi, cum in mundi conditione tria operum genera agnoscamus, scilicet opus creationis, distinctionis, et ornatus : ita in ordine gratiæ frustra non multiplicantur sacramenta, quibus et varii gratiæ effectus, et divina munificentia amans nos non solum ad necessitatem, sed etiam ad delicias splendent. Et, sicut in militia humana miles non solum cibo potuque firmatur, sed armis quoque munitur ad pugnam ; ita in vita Christiana fidelis non solum Eucharistia pascitur, sed etiam Confirmatione armatur. Alias hæreticorum argutias in sequentibus commodius et opportunius elidemus.

Sacramenti Confirmationis essentia.

Cum nomen sit veluti essentiæ notamen, non potest melius Confirmationis sacramenti essentia declarari, quam si varia ei a Patribus asserta nomina proferamus et exponamus. In primis hoc sacramentum appellatur « Confirmatio, » quia nisi peccati obex sacramenti efficientiam impediat, baptizatus novo virtutis robore firmatur, atque adeo perfectus Christi miles efficitur : ita ut qui gratiam hujus sacramenti receperit, nullo pœnarum suppliciorumque terriculamento, nullo mortis periculo, nullo metu, nulla spe, promissis nullis ab impavida veræ fidei confessione deterreatur. Et hoc est quod aiebat S. Melchiades : « In Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam. »

Secundo appellatur a S. Clemente epist. 4 : « Consignatio » ; a S. Cypriano epist. 73, « Signaculum Dominicum » ; a S. Augustino lib. 2. *contra Petilianum*, « Sacramentum Chrismatis », a Dionysio, aliisque Patribus, « Sacramentum unctionis » ; et « Unguentum sanctificum et Deificum. » Quia nimirum in hoc sacramento baptizatus in fronte ungitur, et crucis nota signatur ; et quidem convenientissime. Nam, ut ait D. Thomas quæst. 72. art. 9, in hoc sacramento accipit homo Spiritum sanctum ad robur spiritalis pugnæ, ut fortiter etiam inter adversarios fidei Christianam veritatem profiteatur. Unde convenienter ungitur chrismate, et signatur signo crucis, sicut miles signo ducis in fronte : tum quia pars illa corporis cæteris eminet, et om-

nibus patet; signo autem ducis militiæ nostræ Christi in aspectabili parte insigniri debemus : tum quia a libera et constanti Christi nominis confessione vel timore deterremur, vel verecundia retardamur. Utriusque autem passionis signa in fronte apparent, et propter imaginationis propinquitatem, et propter hoc, quod spiritus a corde directe ad frontem ascendunt, « verecundati rubescunt, timentes autem pallescunt », ut dicitur in 4. *Ethic.* Ideo ergo in fronte ungitur et signatur homo, ut neque propter timorem, neque propter erubescentiam nomen Christi confiteri prætermittat, et ab intacta Religionis defensione non impediatur.

Appellatur tertio Confirmatio a S. Thoma art. 1. ad 2. et 4, « Sacramentum plenitudinis gratiæ » quod propterea non præfiguratum fuisse ait in veteri Testamento, quia nihil ad perfectum adduxit Lex, ut dicitur Hebr. VII. Ratio vero hujus nominis est, quia in hoc sacramento gratia divina abundantissime per Spiritum sanctum diffunditur; unde solemni religionis Catholicæ ritu hactenus servatum est, ut in die Pentecostes hoc sacramentum præcipue administraretur, quod hoc maxime die Apostoli Spiritus sancti charismatibus impleti, ejusque virtute roborati et confirmati sint. Cujus etiam signum ex ipsa materia habetur; nam in Baptismate materia est pura et simplex aqua, quia ad vitam spiritalem simpliciter consequendam sacramentum hoc institutum est : at vero in Confirmatione materia est ex oleo, balsamoque composita, quia in hoc sacramento multiformis Dei gratia et Spiritus sancti donorum beatissima copia infunditur. Cujus plenitudinis signum est pax, quæ confirmato a Pontifice tribuitur : nam, ut recte docet Catechismus Romanus part. 2. tit. *de Confirmat.* num. 20. Pax confirmato datur, ut intelligat se gratiæ cœlestis plenitudinem, et pacem quæ exsuperat omnem sensum, consequutum esse. Et certe nisi plenitudinem illam baptizatus in Confirmatione reciperet, in illa teneritate et quasi mollitie spiritalis infantiæ permaneret; nec adversus omnes carnis, mundi, diabolique impetus decertare; nec fidem interrite adversus eos qui ex adverso sunt sustinere, nec nominis Domini nostri Jesu Christi gloriam propagare facile posset, ut exemplo Apostolorum ipsorum ante Confirmationem infirmorum, remissorum, et præ timore latitantium, post Confirmationem vero invictorum, in tribulationeque et passionibus gaudentium perspicuum est.

Denique appellatur hoc sacramentum « Manuum impositio », quod nomen apud Patres frequentissimum est. Ad cujus evidentiam considerandum est, juxta Scripturas et Patres quadruplicem esse manuum impositionem. Prima est curativa ad sanandos corporis morbos instituta, juxta illud Marci ultimo : *Super ægros manus imponent, et bene habebunt.* Christus etiam et varios languores persanavit, et multa miracula sacrarum contractu manuum suarum edidit. Secunda manuum impositio est consecratrix, seu ordinativa, qua sacrorum ministri constituuntur, de qua dicitur I. Timot. IV : *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyterii.* Et iterum 1. Timoth. V : *Nemini cito manus imposueris.* Tertia est reconciliatrix, qua pœnitentes ad gratiam absolutionis admittebantur, de qua meminerunt concilium Carthaginiense 4. can. 8, Arausicanum 1. can. 3, Agathense can. 11. et August. lib. 3. *de Baptismo* cap. 16. his verbis : « Manus impositio non sicut Baptisma repeti non potest; quid enim est aliud quam oratio super hominem ? » Quarta demum est confirmativa, qua Spiritus sancti plenitudinem longe quam in Baptismo majorem Apostoli largiebantur, juxta illud Act. VIII : *Tunc imponebant manus super eos, et accipiebant Spiritum sanctum.* » Dicitur autem hoc sacramentum manuum impositio propter rationes postea referendas, et hæc una impræsentiarum sufficiet, quia Confirmatio frontis inunctione per manus Episcopi confertur, quod sine manus impositione fieri nequit.

REFLEXIO.

Si Christum militiæ nostræ Ducem unxit Deus oleo lætitiæ et exultationis præ participibus ejus, quia adversus mundum et cacodæmonem luctaturus advenerat, de quibus et gloriosissimam victoriam reportavit: nam « exspolians principatus et potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. » Ita plane Christianus toto vitæ curriculo exercendus ad pugnam, miles in Confirmatione perungitur. Ergo augustum Christiani nomen frustra ille sortitur, qui Christum certantem, vincentem, triumphantem pro virili non imitatur. Quid pro-

dest vocari quod non sumus, et nomen nobis usurpare gloriosum, quod morum degenerantium pravitate inhonoramus? Si nos Christianos vocari delectat, ne abrogemus illustris tituli decorem per indignorum actuum inutilitatem.

Ne crede, pie lector, postextinctos tyrannos, post mortuos Nerones, Diocletianos, Maximianos, nullam tibi certandi superesse rationem. An nescis totam Christiani hominis vitam, si secundum Evangelium vivat, crucem esse atque martyrium ? Disce ex Augustino serm. 250. *de Tempore*, quod « habet et pax martyres suos; nam libidinem fugere pars magna martyrii est. » Si non insurgunt extranei, non desunt tamen multo graviores hostes domestici, diversarum quoque prælia cupiditatum, studiorumque conflictus, quibus quasi quibusdam terræ motibus quatitur mobilis animi nutantis affectus. « In te ex ipso est flagellum tuum, » inquit August. *in Psalm.* LXXV. « Sic vindicatur in rebellem contra Deum, ut ipse sit sibi bellum, qui pacem noluit habere cum Deo. » Certe vir nominis tui non es, nec Christiani unctique officia imples, nisi quotidie cum peccato pugnes; quia, ut alicubi Chrysostomus scripsit, « Quidquid fecit Christus, ut destrueret peccatum fecit : ita debet facere Christianus, cujus nullus hostis est præter peccatum. »

In Confirmationis sacramento militiæ Christianæ nomen damus, ex eoque gratiam roboris accipimus, ut nullo pœnarum, supplicioruмque terriculamento a veritatis confessione deterreamur. Ungimur, ut in spiritali certamine viriliter et intrepide dimicemus. In fronte signamur, ut Evangelii doctrinam, et Crucifixi humilitatem mundo exosam non erubescamus. Quis ergo sibi persuadeat hujus ævi Christianos esse confirmatos, qui non ad pugnam vel ad labores se natos credunt, sed ad otium, quo spiritalium usus armorum dediscitur, nutritur pusillanimitas, vires fatiscunt, obrepit inertia, et unis spurcitiis animus occupatur ? Itane illos milites Christi appellabimus, quos animi torpor gravat, quos deterrent prælia cum jubentur, quive deliciis diffluentes, in voluptatibus fluidi ac immersi, enervesque jacent ? Illine athletarum nomine digni, quibus frugalitas pœna, vigiliæ supplicium, pietas tortura est ? Num generosi bellatores censendi sunt, qui nihil putant posse fieri quicquam quod facere non lubet, atque ex effœminatæ infirmitatis suæ præjudiciis de virtute sententiam ferentes, durum et intolerandum definiunt quidquid difficultatis umbram præ se fert, nec leges Dei obligare nisi ubi libeat, ac sine incommodo fieri possit ? Denique quis credat eos unctos et in fronte animi magnitudinis sede esse signatos, qui Evangelium quasi pudendum foret, erubescunt, quos pudet non esse cum malis malos, quos metus frangit, potestas humana flectit, prosperitas attollit, adversitas mergit ?

SPECULATIO II.

Materia et forma sacramenti Confirmationis exponuntur.

Cum materia sacramentorum sint certæ, et determinatæ res in sacramentorum usu adhibitæ; forma vero sint verba a ministro prolata, videndum est quænam sint res in hoc sacramento necessario applicandæ, quænam verba a ministro Confirmationis proferenda.

Materia remota sacramenti Confirmationis, sacrum Chrisma.

Communior theologorum sententia fert, materiam remotam sacramenti Confirmationis esse essentialiter et indispensabiliter Chrisma, seu oleum olivarum admixtum balsamo, et ab Episcopo benedictum. Quamvis enim id negent Cajetanus, Navarrus, Soto, et alii existimantes solum oleum per se ad materiam hujus sacramenti desiderari, balsamum vero ex præcepto duntaxat Ecclesiastico permisceri, sicut vino aqua in sacramento Eucharistiæ admiscetur : nostra tamen sententia expresse traditur in Florentino decreto Eugenii, sic definiente : « Secundum sacramentum est Confirmatio, cujus materia est Chrisma confectum ex oleo et balsamo per Episcopum benedicto. » Ubi Summus Pontifex sacro approbante concilio ad materiam Confirmationis peræque balsamum atque oleum desiderat. Idem longe ante docuerat Fabianus Pontifex epist. 2. *ad Episcopos Orientis*, ubi Apostolos Chrismatis confectionem a Domino accepisse, nobisque reliquisse testatur. Dionysius etiam cap. 4. *Eccles. Hier.* sic habet : « Dicimus igitur unguenti confectionem esse collectionem quamdam suaviter spirantium materia-

rum, quæ in se magnam vim et copiam fragrantium qualitatum contineat. » Quod idem Basilius *in Psal.* CXXXII. repetens ait : « Chrisma ex variis condimentis constare. Verum nullum illorum separatim tantam emittebat fragrantiam, sed mixtura illorum, et inunctio maximam reddebat odoris redolentiam. » Quod et docuit S. Clemens lib. 8. *Constitut. Apostolic.* cap. 44. necnon II. et III. concilium Carthaginiense. Et aperte D. Cyprianus tract. *de unct. Chrismatis*, ait : « Hodie sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum Regiæ et Sacerdotalis gloriæ exprimit dignitatem. Oleo enim, quod lumini alimentum subministrat, et vires corporis, si perunctum illo fuerit, auget cœlestis gratiæ largitate, nitor conscientiæ et ardor caritatis indicantur. » Et Magnus Gregorius in illud Cant. I : *Botrus Cypri in vineis Engaddi*, ait : « In Engaddi balsamum gignitur, quo cum oleo Pontificali benedictione Chrisma efficitur. »

Congruentiam affert D, Thomas art. 2. suo more egregiam, quia per Confirmationem datur plenitudo Spiritus sancti ad robur, quæ plenitudo oleo convenienter significatur; unde Christus qui Spiritu sancto plenissimus fuit, dicitur *unctus oleo lætitiæ*. Cum enim oleum pingue sit, ac facile diffluat, gratiæ perfusionem, quæ per Spiritum sanctum a Christo capite in membra viva redundat, atque effunditur sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron; quod descendit in oram vestimenti ejus, sicut ros Hermon qui descendit in montem Sion, convenientissime adumbrat. Balsamum vero, quod suavissimum odorem spirat, bonæ vitæ ex legibus et præscripto Dei sancte et religiose traductæ effusum suavissimum exemplum exprimit, ita ut confirmati illud Apostolicum veridice proferre possint : *Christi bonus odor sumus*. Balsamum etiam præter odoris fragrantiam incorruptionem etiam præstat, nec sinit quidquam putrescere, quod a se fuerit circumlitum. Quod ad Confirmationis virtutem significandam valde accommodatum est, cum constet vere confirmatos incorruptum retinere tum de fide, tum de moribus sensum. Ergo chrisma convenientissima est sacramenti Confirmationis materia.

Mens etiam S. Doctoris ex responsione ad 4. perspicue claret; ibi enim unum e potissimis adversæ sententiæ fundamentis subvertit, in hoc consistens, quod verum balsamum non nisi cum ingenti difficultate invenitur, et vix purum ad nos defertur : ad quod non respondet balsamum essentialiter non exigi, quod tamen respondere proclive erat, si vera foret Cajetani sententia; sed ait hoc sacramentum non esse tantæ necessitatis quantæ est Baptismus, unde hujus materia communior esse debet, inventuque facilior; sufficit vero quod materia Confirmationis facile possit ad omnia terrarum loca deportari.

Denique requiri olei, balsamique permixtionem, ipsa Confirmationis, forma satis superque indicat : *Confirmo te*, inquit Pontifex, *chrismate salutis*. Ergo ad ejus veritatem requiritur chrisma, seu unguentum ex permixtis oleo, balsamoque confectum. Nec verum est quod ait Cajetanus, chrisma unctionem duntaxat significare, cui oleum sufficit : nam juxta communem hujus vocis acceptionem ab Ecclesiæ Patribus et Episcopis frequentatam, chrisma pro oleo balsamoque permixtis usurpatur.

Quod vero chrisma debeat esse ab Episcopo benedictum, egregie declarat D. Thomas art. 3. Quia cum tota sacramentorum sanctificatio a Christo derivetur, illis sacramentorum materiis non est absolute necessaria benedictio vel consecratio, quas Christus suo contactu sacravit : idcirco nec aqua, quam tactu mundissimæ carnis in Baptismo suo sanctificavit, nec panis, nec vinum, quibus in ultima sua cœna benedixit, nova indigent essentialiter benedictione, quæ ad solemnitatem duntaxat, non ad necessitatem tribuitur. At vero illæ materiæ, quas Christus usu vel tactu non consecravit, nova procul dubio indigent benedictione, ut divinis functionibus et ministeriis addicantur et consecrentur. Atqui Christus Dominus sive chrisma, sive oleum sanctum infirmorum nullo usu, nulla tractatione sacravit. Ergo antea quam materiæ illæ ad usum sacramentorum adhibeantur, necesse est ut sanctis et religiosis precationibus ac benedictionibus consecrentur ab Episcopo, qui, ut ait D. Thomas ad 3, « in Ecclesia gerit personam Christi. » Accedit materiam sacramenti perfectionis ab eo debere præparari, qui est in statu perfectionis acquisitæ, quive ad alios omnes perficiendos institutus est, qualis est unus Episcopus. Denique materiæ Confirmationis confectio ad illum convenientissime pertinet, qui est ejusdem sacramenti ordinarius minister constitutus.

Dices 1. Apostoli, ut habetur in actis Apostolorum, per solam manuum impositionem Spiritum sanctum virtute divina conferebant, atque sacramentum Confirmationis conficiebant, nec legimus eos unquam chrismate usos ; unde passim Patres Confirmationem « manuum impositionem » appellant. Ergo chrisma non est necessaria Confirmationis materia. Propter hoc argumentum P. Jacobus Sirmundus censuit chrisma, nec unctionem ullam esse de effentia Confirmationis, sed cæremoniam accidentalem manuum impositioni, quam solam essentialem esse ait ; cæremoniam, inquam, ab Ecclesia ad ornatum adjectam, de præcepto quidem servandam, sed in quam tamen dispensatio Ecclesiæ et summi Pontificis cadere possit. Verum hæc assertio et sua novitate parum tuta, et utriusque Ecclesiæ Orientalis et Occidentalis traditioni minus consentanea est. In re autem sacramentaria, si novitatum aditum aperiamus, atque hanc nostra obtrudendi licentiam assumamus, spreta theologorum omnium consensione, repudiato communi Ecclesiæ sensu, fractaque et dejecta Majorum nostrorum ab antiquissimis sæculis perenni doctrina et auctoritate, frustra de religionis decretis et Ecclesiæ institutis laborabimus.

Aliter ergo respondeo, quod quia Confirmatio ad plenitudinem gratiæ conferendam ordinatur, si quandoque modo insolito et extraordinario gratia infunderetur, tunc sacramentum Confirmationis iis conferri minime opus esset, quibus res sacramenti sine sacramento conferretur. Sic Christus eximia potestate excellentiæ nulli sacramento alligatæ Apostolis plenitudinem gratiæ, Magdalenæ plenitudinem indulgentiæ absque sacramentalibus materiebus aut formis contulit. Et quia similiter ad preces Apostolorum, ad eorumque manuum impositionem, descendebat aspectabiliter Spiritus sancti plenitudo, ideo tum non erat sensibilis sacramentorum materia necessaria, cum effectus Confirmationis sine sacramentali Confirmatione conferebatur, sensibilia sacramentorum signa patentibus prodigiis et miraculis supplentibus. Adde falso dici, in Actis Apostolorum per solam manus impositionem Apostolos Spiritum sanctum dedisse. Dicitur quidem eos manuum impositione Spiritum sanctum dedisse, sola dedisse non dicitur : sicut in Scripturis fide justitiam parari quidem dicitur, sola parari non dicitur, ut garriunt totius pietatis et bonorum operum hostes Calviniani. Neque ullum afferri potest Scripturæ vel Patrum testimonium, quo affirmetur *sola* manuum impositione dari Spiritum sanctum, chrismate non dari ab Episcopo adhibito. Dictum est ergo impositione manuum dari Spiritum sanctum, at non sola : sicut dum dicitur aqua deleri peccata, non excluditur verbum, quo accedente ad elementum fit sacramentum.

Cæterum quando Apostoli tanquam sacrorum Antistites Confirmationem administrabant, tunc chrisma et formam idoneam adhibebant. Nam, ut cap. 4. *Ecclesiast. Hierarch.* Dionysius ait, « Est quædam perfectiva operatio, quam duces nostri (id est Apostoli, quorum ipse discipulus fuit) chrismatis hostiam nominant. » Idem etiam colligitur ex epist. Fabiani supra laudata. Nec obest quod chrismatis nulla habeatur in Scripturis mentio : non obest, inquam, quia, ut optime ait D. Thomas art. 4. ad 1, « multa servabant Apostoli in sacramentorum collatione, quæ in Scripturis communiter propositis non sunt tradita. Unde Dionysius dicit in fine *Ecclesiasticæ Hierarchiæ :* « Con« summativas invocationes, id est verba « quibus perficiuntur sacramenta, non est « justum Scripturas interpretantibus, neque « mysticum earum, aut in ipsas operatas ex « Deo virtutes ex occulto ad commune ad« ducere ; sed nostra sacra traditio sine « pompa, id est occulte eas edocet. Unde et « Apostolus dicit loquens de celebratione « Eucharistiæ I. Cor. XI : *Cætera cum venero* « *disponam.* »

Quod vero Patres non raro Confirmationem manuum impositionem appellant, nihil assertionis nostræ veritati officit ; nam variis eam aliis nominibus, et seorsim unctione et chrismate insignire solent, ut speculatione præcedenti demonstravimus. Ex quo constat Patres chrisma a Confirmationis sacramento non exclusisse, et illud æque saltem ac manus impositionem ad hoc sacramentum adjunxisse ; unde utramque non sejungunt, etiam dum utramvis seorsim nominant. Id magis manifestum erit ex iis Patrum, Pontificumque decretis, quibus chrismandi in fronte potestas solis Episcopis eximia asseritur, quæ suo postea loco referemus. Testantur etiam Patres sacro chrismate præberi Spiritus sancti invisibilem unctionem. « Datur Spiritus sanctus, » inquit Ambrosius lib. *de sacram.* cap. 3, « per

chrismatis unctionem. » Et Pacianus serm. *de Baptismo* : « Chrismate Spiritus sanctus superinfunditur. » Et Chrysost. hom. 1. *in epist. ad Rom.* : « Præcipuum in unctione est Spiritus : ideo enim oleum assumitur. » Et Theodoret. *in cap.* 1. *Cant.* : « Spiritualis unguenti chrismate inuncti, sub ea visibili unguenti specie Sanctissimi spiritus gratiam percipiunt. » Et August. tract. 3. *in epist. Joan.* : « Unctionis sacramentum est virtus ipsa invisibilis ; unctio invisibilis Spiritus sanctus, unctio invisibilis caritas est. » Si autem chrismatis unctio ad sacramentum essentialiter non pertineret, per eam non daretur Spiritus sanctus. Alia Patrum testimonia in decursu dissertationis invenies, ubi leges Confirmationem ab Augustino et Paciano « sacramentum chrismatis, et chrisma Spiritus sancti sacramentum appellari. Cæteri denique Patres ita Confirmationem in chrismate posuerunt, ut vix manuum impositionis meminerint. Confirmationem porro manuum impositionem interdum aliqui appellant, tum quod gratiam illam confert, quam impositio Apostolicarum manuum in Actibus memorata in baptizatos producebat, eique ut docent Patres respondet : tum quod dum Episcopus chrismate frontem inungit et cruce obsignat, eo ipso manus imponere intelligitur, ut postea dicemus. Nam etiam Paulus Hebr. II. hoc sacramentum manus impositionem vocat : et II. Cor. I. illud in unctione consignationeque constituit.

Accedit, quod, licet sola manuum impositione tanquam Confirmationis materia Apostoli ex speciali dispensatione semper usi essent, male tamen inde colligeretur chrismatis unctionem ad sacramenti Confirmationis materiam minime pertinere, quia ut de sacramentis in genere late exposuimus, Christus materias formasque sacramentorum in genere instituit, id est res illas adhiberi, verbaque proferri præcepit, quibus sacramentorum natura vel effectus significaretur ; eas tamen in speciali et in individuo minime præscripsit, sed earum designandarum facultatem Ecclesiæ Catholicæ divinitus inspiratæ et continenti Dei protectione gubernatæ fecit. Unde pro diversitate temporum et Ecclesiarum variæ materialiter res adhibitæ esse leguntur, in eamdem tamen significationem conspirantes. Nec tamen uniuscujusque ministri vel peculiaris Ecclesiæ arbitrio permissum est materias et formas ab Ecclesia Catholica acceptas immutare, quia Christus eas tantum voluit esse materias, formasque sacramentorum, quæ essent ad significandum idoneæ, et ab Ecclesia universali probatæ. Sed hac responsione alioquin legitima impræsentiarum opus non est, cum materiam Confirmationis perpetua Patrum traditio ita in chrismate posuit, ut oppositam assertionem hæresibus accenseant Soto, Suarez, Bellarminus, aliique theologi. Vide etiam reflexione sequenti.

Sacramenti Confirmationis materia proxima, Chrismatis ad modum crucis inunctio.

Quæ actenus diximus de materia remota sacramenti Confirmationis vera sunt. Cæterum materia proxima hujus sacramenti dicitur chrismatio, seu inunctio chrismatis in fronte baptizati instar crucis facta. Materia enim proxima est materiæ remotæ applicatio, sicut ablutio est materia Baptismi proxima, quia per eam aqua, quæ materia remota est, catechumenus aspergitur. Patet autem Episcopum sacrum chrisma unctione applicare : ergo chrismatis unctio materia sacramenti est Confirmationis proxima, antiquæ Apostolorum manuum impositioni Actorum libro non semel memoratæ correspondens. Cum enim per sacras Antistitis manus frons baptizati oblinatur, nunquam chrismatio sine manuum impositione contingit. Ratio autem quare ungatur frons, superiori speculatione assignata est, eamque compendiose exprimit Cyrillus Hierosolymit. catech. 3 : « Ut eum abstergat a nobis pudorem (cujus frons sedes est) quem primus homo transgressor perpetuo circumferebat, simulque efficiat ut possimus vultu non velato gloriam Domini intueri. »

Neque enim existimandum est, tunc sacramentalem manuum impositionem Episcopum adhibere, quando levi alapa in maxilla confirmatum cædit. Tum quia tunc sacramentum peractum est, et unctio completa. Tum quia nulla tunc contingit formæ prolatio ; applicatio autem materiæ non solet a formæ enuntiatione separari. Tum quia, ut bene notavit supra laudatus Catechismus Romanus, hæc percussio cæremonia duntaxat est, qua unctus et confirmatus Christi miles salubriter admonetur, ut meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia adversa invicto animo pro Christi fide toleranda. Itaque propter chrismatis unctionem Confirmatio manuum im-

positio aliquando dicitur, quia nimirum sacrum chrisma nihil gratiæ confert, nisi manibus Episcopi applicetur. Quare frustra laboravit P. Jacobus Sirmundus in congerendis locis, ubi Spiritus sanctus manus impositione dari dicitur; id enim verissimum est; sed manus tunc imponit Episcopus, cum baptizati frontem chrismate inungit, ita ut chrismando manus imponat, et manus imponendo chrismet, juxta illud Innocentii III. extra *de Consuetudine* : « Sacramentum Confirmationis chrismando renatos soli debent Episcopi per manus impositionem conferre ». Et extra *de sacra Unctione* : « Per frontis chrismationem manus impositio designatur ». Quia nimirum hæ duæ actiones in unam coalescunt, sicut trina immersio in unam deinde aspersionem contracta est.

Quod autem præfata unctio ad modum crucis debeat adhiberi, ex eo patet, quod id exigit veritas formæ : *Signo te signo crucis.* Cujus ritus meminit Tertullianus *de resurrectione carnis* cap. 8. dum ait : « Non perficiuntur sacramenta Christianorum nisi signo crucis.» Convenientia vero est multiplex. Cruce enim obsignatur Christianus, tum ut significetur totum Christiani robur et virtutem ab infirmitate crucis proficisci, juxta illud Magni Leonis alibi relatum : « Crux omnium fons benedictionum, per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobio, vita de morte.» Crux Christi, ut alicubi dixit Augustinus, nobis totius causa beatitudinis est. Hæc nos a cæcitate liberavit erroris; hæc a tenebris reddidit luci : hæc debellatos reddidit quieti, hæc alienos Deo conjunxit. Hæc discordiæ amputatio est; hæc pacis firmamentum ; hæc bonorum omnium abundans largitio. Vere sub scapulis tuis obumbrasti nobis, Domine Jesu, ut cum Bernardo loquar : nam sub Crucifixi scapulis quatuor nobis beneficia conferuntur : sub his enim abscondimur : sub his ab incursu accipitrum et milvorum protegimur, quæ sunt aereæ potestates ; sub his umbraculum salubre nos refrigerat, et nimium concupiscentiæ ardorem repellit; sub his quoque alimur et fovemur. His virtutum gemmis quatuor cornua crucis ornantur. Tum ut fidelibus innotescat Christianum militem in cruce debere gloriari, nec eam erubescere, quæ Judæis scandalum fuit, Gentibus stultitia. Quod enim grande est ludibrium impiis, ut docent Patres, grande est mysterium piis ; et unde Philosophus erubuit, ibi Apostolus thesaurum reperit ; quod illi visum est stultitia, Apostolo factum est sapientia et gloria. Et certe nihil adeo grave est vel probrosum, quod non æquanimiter tolerare gloriemur, si Christi passio ad memoriam reducatur. Tum demum ut erecto crucis vexillo Christianus miles ad certamina concitetur. « Hoc sacramentum, » inquit D. Thomas art. 4. ad 3, « non solum ordinatur ad. hoc, quod homo sanctificetur in seipso, sed exponitur cuidam pugnæ exteriori ; et ideo non solum fit mentio de interiori sanctificatione, cum dicitur : Confirmo te chrismate salutis; sed etiam consignatur homo exterius quasi vexillo crucis ad pugnam spiritualem ; quod significatur cum dicitur, Consigno te signo crucis.»

Forma Confirmationis hæc est : Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Hanc formam consuetudo Catholicæ Ecclesiæ ab Apostolis derivata traditione perpetuo retinuit, et in conciliis œcumenicis probavit, unde de ea nemo nisi hæreticus dubitare potest. Cum enim Dominus, Matth. XVIII, fidelibus suis promiserit, quod ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine ipsius ibi ipse in medio eorum futurus est ; firmiter tenendum est constitutiones Ecclesiæ in Spiritu sancto præsertim congregatæ, ut in Conciliis contingit, sapientia Christi et lumine divino falli vel fallere nescio dirigi : atque adeo consuetudini Ecclesiæ universalis in conciliis firmatæ sese opponere, est ponere in cœlum os suum, et antiquitatis lumen impurissimis novitatis tenebris infuscare moliri. Quod dico propter miseros et miserabiles hujus temporis hæreticos, formas sacramentorum antequam ipsi ex erebo nascérentur, ebullirentque profanæ eorum novitates, usurpari solitas irridentes et illudentes. Sed mirum non est, nefarios religionis desertores sacramenta, quibus religio constat, ludibrio habere et subsannare : sed quam ridendus, vel potius dolendus gemendusque sit eorum risus, nemo Catholicus non videt. Etenim qui veram Religionem adulterare et novam comminisci nituntur, iis ludibriis, eaque irrisione digni sunt, quam Deus Proverb. I. minatur : *In interitu vestro ridebo, et subsannabo.* Ergo irridendi merito sunt, quos odit et despicit Deus; irridendi sunt qui reformatores Ec-

clesiæ haberi et audire volunt, et tamen veræ Religionis elementa nesciunt; irridendi sunt qui spiritu hæretico turgentes, errorum suorum et spiritus privati illusiones pro fidei dogmatis venditant, quique hanc sibi auctoritatem impudentissime arrogant, ut per seipsos restaurandam Ecclesiæ doctrinam effutiant. Attendant ergo Lutherani et Calviniani Catholicæ Ecclesiæ sacramentorum irrisores, se magis irridendos præbere. Nam, ut ex Patribus a quodam præclarissime dictum est : Ut amore et veneratione digna veritas, sic contemptu et odio dignum est mendacium. Amorem divinæ veritati conciliat eximia pulchritudo, venerationem augusta majestas. Contra horrorem propria erroris impietas, risum erroris comes absurditas parit. Hæc semper virorum sanctitate et sapientia ecclesiastica præstantium adversus veritatem et errorem affectio fuit. Veritatem illi amant, veritatem verentur, totaque illorum sapientia timore et amore continetur, quorum ille initium, iste sapientiæ finis. Iidem in errorem duplici item incitantur animi motu, hinc odio, inde contemptu: nec modo impiorum improbitatem robore coercent, sed illorum etiam stultitiam ab errore indivulsam salibus et jocis exagitant. Ergo sola hæreticorum nostrorum novitatum impietas horrenda, diligenda vero Ecclesiæ veritatis antiquitas; sola errorum ipsorum comes absurditas ridenda, reverenda antiquisssimæ veritatis majestas. Unde etiamsi hæreticorum hac in parte argumenta non solveremus (sunt autem solutu facillima), sed ea duntaxat dubia efficeremus, eos tamen vicissemus. Nam in dubia argumentorum contentione superaret Ecclesiæ auctoritas, cui quoquo se inclinet, omnia ingenia falces submittere oportet, ejusque non tantum edicta, sed etiam nutus revereri, privatisque quibusvis cogitationibus et conjecturis potiores habere, si Christiana sunt mente.

Sed eo, unde digressa est, revertatur oratio, et forma Confirmationis Catholicis omnibus pervenerabilis convenientiam demonstremus. Illa forma est conveniens, quæ quidquid ad sacramenti essentiam pertinet, apertissime declarat. Atqui prætata forma ad significandam Confirmationis naturam peridonea est : cum enim sacramenti Confirmationis proprium sit gratiæ plenitudinem ad robur spiritualis pugnæ infundere, forma illa peropportuna censenda est, quæ et gratiæ plenitudinem infusam exprimit, et militiæ spiritalis officium, necessitatemque denuntiat. Plenitudinem quidem gratiæ verba illa declarant, « Confirmo te Chrismate salutis »; unctio namque externa interioris gratiæ infusam copiam repræsentat : pugnæ autem spiritalis incumbens munus verbis illis, « Signo te signo crucis, » effertur, quibus signum Imperatoris nostri Christianis militibus imprimitur, sicut et in pugna humana milites Ducum tesseris insigniuntur sub eorumque vexillis militant. Denique causa spiritalis roboris abundantiam impertiens verbis illis indicatur, *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ;* Christianæ enim fortitudinis principium est Deus ut auctor supernaturalis, subindeque ut Trinus.

Ad hanc formam respexisse videtur Apostolus II. Cor. his verbis : *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christum, et unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* In primis hoc sacramento confirmantur a Deo Patre in Christum id est in fide erga Christum, quam intrepide tutamur, et ad quam mores fideliter exigimus. In hoc etiam sacramento imprimit militibus suis insignia sua Princeps noster Christus, cujus cruce pugnamus, vincimus, triumphamus, coronamur. Infunditur etiam Spiritus sanctus, pignus et donum notionale, infirma cordis et corporis virtute firmans perpetim. Pater milites spiritales eligit, Filius acceptat, Spiritus sanctus instruit et firmat. « Signavit te Deus Pater, inquit Ambrosius lib. *de iis, qui initiantur* cap. 7, « confirmavit te Christus Dominus, et dedit pignus Spiritus in cordibus tuis. » A Patre ergo milites vocamur, a Christo militiæ ascribimur, sed a Spiritu sancto armamur, juxta illud Cyrilli Hierosolymitani catech. 3 : « Ut Salvator post Baptismum et Spiritus sancti adventum egressus in prælium devicit adversarium; sic et vos post sacrum Baptisma et Chrysma mysticum induti armi sanctis Spiritus adversus oppositam potestatem consistitis, et præliamini dicentes : Omnia possum in eo, qui me confortat Christo. » Verba ergo illa « Confirmo te, signo te, » Spiritus sancti effusam plenitudinem significant : ideo namque Confirmatione fortes efficimur, quia Spiritu sancto roboramur. Nam Christus in cœlum ascensurus, cum Spiritum sanctum Apostolis polliceretur, hoc eodem virtutis nomine Spiritum sanctum expressit, Luc. XXIV : *Sedete*, inquit, *in civitate quoadusque*

induamini virtute ex alto. Nihil ergo mirum, si quo orationis genere Spiritum sanctum Christus promisit, eodem Ecclesia promissum dari significet. Spiritus etiam sanctus nomine signaculi aptissime designatur, ut ex verbis Apostoli Ephes. I. clarissimum est.

Dices : Ecclesia Orientalis in administratione sacramenti Confirmationis alia utitur forma, hac nimirum : « Signaculum doni Spiritus sancti, » subaudi est, quod necessario subintelligitur, quodve phrasis græca elegantiæ gratia sæpe prætermittit. Hujus autem formæ meminit secunda synodus œcumenica, seu concilium Constantinopolitanum I. canone 7 : « Eos signantes, » inquit, dicimus : Signaculum donationis Spiritus sancti. » Ergo forma a nobis allata non est legitima.

Respondeo hanc Græcæ Ecclesiæ formam a Latina non nisi materialiter differre, et eamdem formalem significationem obtinere. Nam, cum Christus formas tantum sacramentorum in genere instituerit, delectum vero verborum Ecclesiæ et sacris Conciliis permiserit, sufficit ut forma ab Ecclesia Græca usurpari solita ad effectum sacramenti designandum apta sit, et in conciliis probata, et Ecclesiæ Hierarchæ Romani Antistitis auctoritate firmata sit. At forma præfata Græcorum hujusmodi est ; nam et effectum sacramenti Confirmationis, characterem nimirum, et gratiam indicant verba illa, « signaculum doni. » Causa etiam gratiæ confirmatricis non tacetur, cum additur « Spiritus sancti »; cui specialiter hominum sanctificatio ascribitur. Illa etiam forma traditur in secundo Concilio generali relato : summi quoque Pontifices Innocentius III. et IV, Gregorius X. in concilio Lugdunensi, Eugenius IV. in Florentino formam Græcorum minime reprehenderunt. Clemens etiam VIII. in constitutione sua pro instructione Græcorum edita, quæ habetur in Bullario typis edito, prohibiturus quibusdam presbyteris Græcorum in quibusdam Italiæ partibus commorantium, ne amplius sacramentum Confirmationis administrarent, prohibuit etiam ne verba memorata proferrent. Ergo existimavit verba illa esse sacramentalia, et non tantum cæremonialia ; utriusque enim Ecclesiæ cæremonias retinendas Ecclesia semper voluit, sed confundi sacramentorum formas neutiquam probavit. Verba ergo illa sapientissimus Pontifex, et de gratia tam bene meritus, amplius meriturus si diutius vixisset, resecanda, judicavit, utpote ad sacramentum Confirmationis a Baptismo distinctum pertinentia. Posse autem materialem diversitatem in sacramentorum formis et materiebus, stante eadem significatione tamen, advenire sæpe diximus, et ex perpetua Ecclesiarum disciplina pro ratione temporum interdum varia constantissimum est.

REFLEXIO.

In Confirmatione ungimur et signamur, ut vitrici gratiæ cœlestis delectatione, et immissio virtutis supernæ robore leve fiat, quod grave erat, nec fingat laborem in præcepto, qui præventus in benedictionibus dulcedinis, et divinorum repletus delectationibus præceptorum, dilatato per amorem veluti oleum effusum corde, viam mandatorum currit, quæ sursum sunt sapit, non quæ super terram. Hinc Patres Confirmationem unctione et consignatione semper definiunt, ut vidimus, quibus adde illud Isidori lib. 6. *Etymol.* : « Sunt sacramenta Baptismus et Chrisma, corpus et sanguis : sicut in Baptismo peccatorum remissio datur, ita per unctionem sanctificatio spiritus adhibetur. » Et illud Arnobii *in Psalm.* LXXXII : « Ecclesia sanctuarium Dei est, ubi mysteriorum sunt reposita sacramenta, ubi caro cœlestis, ubi sanguis, ubi Chrismatis virtus, ubi fons perennis est, et lex divina. » Et illud Bedæ hom. *in Octavam Epiph.* : « Post acceptum undæ regeneratricis lavacrum per unctionem sacri Chrismatis gratia Spiritus sancti signamur. » Ungimur, inquam, et signamur, quia « signo Christi, inquit Augustinus lib. 16. *contra Faustum* cap 14, « ad omnia perferenda paratior debet esse Christianus. » Atque ut permaneamus in ea fide stabiles, addit Magnus Leo serm. 4. *Nativit.*, quam confessi sumus, « et in qua renati per aquam et Spiritum sanctum accepimus Chrisma salutis, et signaculum vitæ æternæ. » Hinc cruce signamur, ne labores defugiamus, Evangelium erubescamus et crucem, quæ fidelibus non est opprobrium, sed triumphus. « Usque adeo, » inquit Augustinus *Psalm.* XXX et CXLI, « de cruce non erubesco, ut non in occulto loco habeam, sed in fronte portem, tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobria Christianus erubescat. »

At quis dicat hujus sæculi Christianos milites esse, quos torpor, otium, voluptatum-

que fluxus languidos efficit et enervatos? Volunt illi quidem, ut præclare Magnus Gregorius lib. 7. *Moral.* cap. 17. prosequitur, esse humiles, sed sine despectu tamen; esse contenti propriis, sed sine necessitate; esse casti, sed sine maceratione corporis; esse patientes sed sine contumeliis; esse pœnitentes, sed sine labore et lacrymis volunt. Cumque adipisci virtutes vel virtutum nomen et laudem quærunt, et labores virtutum fugiunt, quid aliud, quam exhibere belli certamina in campo nesciunt, et triumphare in urbibus de bello concupiscunt? Nec attendunt quod regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.

Itane Christi milites dicendi illi ignavi sunt, quos Ducis exemplum sequi pudet, quos verbulum movet, quos leve corporis incommodum deterret, et malorum exemplum pertrahit et traducit? Ad negligentiam vitæ eos negligentium vita persuadet; ad damnum propriæ salutis alienis ducuntur erroribus; alienum delictum, quod ut opprobrium respicere debuerant, sibi in exemplum proponunt, nec attendunt quod illis nihil in tremendo Imperatoris sui judicio proderit torpentium atque inertium multitudo, ubi singulorum gesta judicabuntur, et bene meritis æternarum distribuentur præmia coronarum.

Sunt quidem in Christi castris milites nonnulli et pugiles alacres et intrepidi, qui ad omnia christianæ militiæ et vitæ exercitia non solum ambulant, sed et currunt, imo potius volant; ut eis et vigiliæ breves, et pœnitentia dulcis, et labores non solum tolerabiles, sed amabiles etiam et conditi videantur : sed et innumeri, proh dolor! sunt, qui corde arido et languente ad officia sua nec amore alliciunfur, nec promissis pertrahuntur, nec minis compelluntur. Laborant interim miseri et miserabiles, in via iniquitatis lassantur. Sub onere aut opprimuntur, aut succumbunt, et infernum, cujus incolæ aliquando rerum futuri sunt, in antecessum prægustantes, nunquam respirant in luce miserationum Domini, nec in libertatem spiritus unquam perveniunt, quæ sola facit jugum suave et onus leve. Sunt et alii non ita quidem criminosi, ut sceleribus sese dedant impiorum, sed voluntas eorum nondum purgata nec bonum sic vult sicut novit, sed a propria concupiscentia abstracta graviter et illecta, amat in carne sua terrenas consolatiunculas, et delicatorum more militum, ea quærit in campo certaminis commoda, quæ domi reliquerat; formidat pulverem, solis timet ardores, et pugnæ molestias; in delicias anhelat, quas strenuus miles non interrumpit modo, sed penitus rumpit.

Eia ergo! miles Christi apprehende arma et scutum : revera cum inceperis, tristitia implebit cor tuum; sed si perseveraveris, tristitia tua convertetur in gaudium. Quia Deo donante purgabitur affectus, voluntas renovabitur, vel potius nova creabitur : ut omnino quæ primo difficilia, imo impossibilia videbantur, cum multa percurrantur dulcedine et aviditate. Sume armaturam fidei, ut mundi persequentis insidias dignoscas et debelles; persequentis, inquam, et palam sæviendo, et ficte, fraudulenterque blandiendo, plusque nocentis dum seducit illudendo, juxta illud Augustini epist. 144 : « Mundus periculosior est blandus, quam molestus; et magis cavendus, cum se illicit diligi, quam cum admonet, cogitque contemni. » Esto fortis in bello, quia nedum tibi adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes tenebrarum harum colluctatio est. Quid vero tu trepidas, quem Ecclesiæ militantis unanimitas armata circummunit, cui Angeli assistunt a latere, quem Dux belli Christus præit suos animans ad victoriam, et dicens tibi : *Confide, ego vici mundum.* Si Christus pro te, quis contra te?

SPECULATIO III.

Quæ de Confirmatione faciliora supersunt, exponuntur.

Tria supersunt ad sacramenti Confirmationis cumulatam notitiam; cum enim res per causas, effectusque diluci depatescat, ad plenam hujus sacramenti naturam investigandam reliquum est ut examinemus et causam ejus instrumentalem (principalem enim supponunt omnes esse Deum sacramentorum omnium et fluentis ab eis gratiæ auctorem), et causam materialem seu subjectum, cui imprimi potest et debet, et effectus, qui ab eo sacramento proficiscuntur.

Circa primum supponunt omnes Catholici, ordinarium Confirmationis ministrum esse Episcopum; dissentiunt tamen de ministro extraordinario, num scilicet simplex Sacerdos, accedente Summi Pontificis dispensatione, possit sacramentum hoc ex commissione ministrare. Verum quia mate-

ries hæc accuratiorem postulat indaginem, eam in caput sequens latiori calamo pertractandam rejicimus.

Subjectum Confirmationis.

Circa subjectum Confirmationis sciendum est, tria ad recipiendam Confirmationem in subjecto desiderari. Primum enim exigitur Baptimus. Etenim Baptisma est sacramentorum janua, per quam proinde in Ecclesiam intrare prius necesse est, quam aliorum Ecclesiæ beneficiorum possit quis particeps fieri. Et sane roborari et augeri spiritaliter nemo potest, qui nondum est in Christo natus. Ergo Baptisma essentialiter Confirmationi substernitur. Unde dist. 5. *de Consecrat.* refertur istud Urbani Papæ decretum : « Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum debent Spiritum sanctum post Baptismum accipere. » Ut, sicut in Fonte plenitudinem accepimus ad innocentiam, ita in Confirmatione augmentum et robur accipiamus ad pugnam.

Secundo in suscipiente convenienter desideratur ætas discretionis; quamvis enim omnis baptizatorum ætas et sexus militiæ Christianæ statim post Baptismum ascribi possit, solos tamen adultos esse confirmandos a Deo gubernata censet Ecclesia : tum ut se fide, pietate, aliisque virtutum exercitationibus ad uberes hujus sacramenti fructus percipiendos fideles disponant; unde minus expedit Confirmationem pueris antequam rationis usum habuerint administrare. Quare, si annus duodecimus non expectabitur, septimus certe præveniri non debet. Confirmatio enim eo potissimum fine instituta est, ut ejus virtute instructi et parati inveniamur, cum nobis pro Christi fide pugnandum est ; ad quod sane pugnæ genus pueros ratione carentes nemo aptos esse judicaverit. Non me latet Confirmationem in primis Ecclesiæ sæculis pueris una cum Baptismo conferri solitam. Sed alia erat eorum temporum ratio, tum ob Episcoporum raritatem, tum ob præsentem et sæpe urgentem persecutionis impetum, qui etiam pueros incessebat, quibus præsto non fuisset sacramentum Confirmationis, nisi illud cum Baptismate recepissent.

Si autem scire aveas, cur confirmatis ut et baptizatis patrini laudabili et religiosa consuetudine designentur? Respondebo ideo esse, quia sicut baptizatus de novo natus conservatore eget et instructore, a quo vitæ Christianæ legibus, et institutis imbuatur; ita novi milites eruditore indigent, a quo modum certaminis doceantur. In Confirmatione autem homo miles constituitur : indiget ergo monitore et palæstrita, cujus arte et consilio dimicationem subeat, armis Christianis apprime et cum solertia utatur, discatque quibus ictibus ac petitionibus, se salvo, conficere adversarios possit. Tenera namque et inerudita tyronis Christiani in Christo renati virtus nondum altas adepta radices alterius debet fulcimento sustineri, qui et ad pugnam stimulet, et in pugna acuat, inflammetque, et cadentem erigat, et titubantem firmet, et vincenti gratuletur, non ad inanem gloriam, sed ad Imperatoris nostri Dei honorem, Ecclesiæ exaltationem, et victoris animos augendos.

Tertio ad Confirmationem licite et cum fructu recipiendam requiritur status gratiæ. Etsi enim sacramenti istius integritas, in quo materia non sunt actus recipientis sicut in pœnitentia, nec a recipientis, ut nec a conferentis sanctitate non pendeat, et modo materia idonea cum verbis consuetis ex officio et serio, atque adeo cum intentione faciendi quod facit Ecclesia adhibeatur, character Confirmationis imprimatur ; gratia tamen sacramenti, seu plenitudo donorum Spiritus sancti, quibus ad pugnam instruimur et ad victoriam, minime infunditur ; sed potius posito peccati objectaculo et tanto sacramento irrogata injuria, grande sacrilegium perpetratur. Absit vero ut vitæ spiritalis plenitudinem consequatur qui non vivit, sed mortuus est; vel augmentum gratiæ obtineat qui a gratia desertus est, quam ipse deseruit; incrementum enim supernaturale esse supernaturale omnine supponat necesse est.

Effectus Confirmationis duplex.

Circa effectus Confirmationis, suppositis iis, quæ de sacramentis generatim dicta sunt, pauca observanda supersunt. In primis certum est hoc sacramento gratiam cœlestem in animam infundi et augeri, et Spiritum sanctum specialiori modo militis Christiani cor donorum suorum beatissima copia implere. Unde Dionysius cap. 4. *Eccles. Hierarch.* : « Adventum Spiritus sancti, inquit, consummans unguenti inunctio largitur. » Unde D. Thomas q. 72. art. 1 et 7,

« perfectam ætatem vitæ spiritualis, » hoc sacramento obtineri ait, qua « pleni Christiani », ut dixit Urbanus Papa, invenimur. Hinc spiritale oritur animi robur, quo munimur ad pugnam : « Caro » enim « signatur », ut alibi laudatus Tertullianus dixit, « ut et anima muniatur. » « Ideo nos unxit,» inquit August. tract. 33. *in Joan.*, « quia luctatores contra diabolum fecit. » « Armis Spiritus Dei, » addit Petrus Venerabilis, « per illam unctionem contra sathanæ, mundique bella munimur. »

Alter hujus Sacramenti effectus est character indelebilis, unde hoc sacramentum iterari nequaquam sine sacrilegio potest, etiamsi a peccatore, vel ab hæretico Episcopo collatum sit. Nec mirum esse debet, si Patres illi, qui baptizatos ab hæreticis iterum baptizandos per errorem nondum ab Ecclesia definita controversia dixerunt, similiter circa Confirmationis sacramentum impegerint, rati eos non posse Spiritus sancti gratiam aliis impertire, a qua ipsi excidissent. Sed de his in superioribus dissertationibus satis superque diximus, ubi ostendimus characterem nullo unquam crimine deleri ; quia si minimam potentiarum, quæ sunt in anima, et una cum quibus nos natura procreavit, destruere nequaquam possumus, multo minus insculptas a Deo characterum potestates per regenerationem vel Confirmationem insertas ad nihilum redigere peccator potest, tametsi eas criminum tenebris infuscare queat. Unde Paulus eodem modo loquitur de Baptismo, atque de Confirmatione, Hebr. cap. VII : *Quapropter*, inquit, *relicto initio Christi ad perfectionem feramur, non rursum fundamentum jacientes pœnitentiæ a mortuis operibus, et fidei ad Deum, Baptismatum, doctrinæ, impositionis quoque manuum.* Ubi fideles ad perfectionem hortatur, quia non est amplius Baptismi et Confirmationis fundamentum jaciendum. Cujus rationem addit : *Impossibile est enim eos, qui semel illuminati sunt, et gustaverunt donum cœleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, rursus renovari ad pœnitentiam.* Id est, quia non potest interari Baptisma, nec manus impositio. Per illam enim manus impositionem Paulum intellexisse Confirmationem Chrysostomus et Theophylactus locum illum Apostolicum interpretantes docuerunt. Et Cyrillus Hierosolymit. in fine *Procatecheseos :* « Det, » inquit, « vobis Deus Spiritus sancti signaculum indelebile in sempiternum. »

Sed dices : Multis conciliorum et Patrum decretis constitutum est, ut hæretici ad Ecclesiam redeuntes chrismate inungerentur : sed incredibile est omnes illorum temporum hæreticos non fuisse a suis Episcopis confirmatos : ergo sacramentum Confirmationis iterandum, subindeque indelebilem non imprimere characterem concilia et Patres existimaverunt. Probatur major propositio, tum ex Concilio II. generali, seu Constantinopolitano I. can. 7 his verbis : « Eos, qui rectæ fidei adjiciuntur, et parti eorum, qui ex hæreticis salvantur, recipimus secundum subjectum hic tenorem et consuetudinem ; Arianos videlicet, et Macedonianos et Sabbatianos et Novatianos, qui se puros et sinistros vocant ; et Quartadecimanos, scilicet Tetraditas, et Apolinaristas, dantes quidem libellos, et omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit ut sancta Dei Catholica et Apostolica Ecclesia, recipimus obsignandos, sive ungendos primum sancto chrismate et frontem, et oculos, et nares, et os, et aures, et eos signantes dicimus : Signaculum donationis Spiritus sancti. » Idem antea sanxerat concilium Laodicenum, cap. 7 : « Hæreticos Novatianos, Photinianos, Quartadecimanos, seu quos ipsi vocant Fideles Conversos, non prius esse recipiendos decernimus, quam omnem hæresim, potissimum eam, qua erant infecti, anathematizaverint : tum demum ab ipsis dictos Fideles mysteria fidei edoctos, sanctoque chrismate inunctos ad sacratissimæ Communionis mysterium participandum admittendos. » Quod idem statuit concilium Arelatense I. can. 8, et Arelatense II. cap. 17. de Arianis et Bonasiacis. Tum ex concilio Arausicano I. can. 2. his verbis : « Hæreticos in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderent, si desit Episcopus, a Presbyteris cum chrismate et benedictione consignari placet. » Tum ex summis Pontificibus Leone et Gregorio Magnis : ille enim epist. 35. ait, baptizatum ab hæreticis non esse rebaptizandum, sed ei hoc esse conferendum, quod ei defuit, ut per Episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur. Iste vero lib. 9. epist. 61. ejusdem consuetudinis mentionem facit. « Arianos, » inquit, « per impositionem manus Occidens, per unctionem vero sancti chrismatis ad ingressum sanctæ Ecclesiæ

Oriens reformat. » Quod idem videre est in epistola 3. Eusebii Papæ.

Respondeo concilia illa antiqua, et Patres velle Confirmationem ab hæreticis ad Ecclesiam redeuntibus recipi, quia fuerat ab illis omissa; unde antequam ad sacram Communionem admitterentur Confirmationis chrismate inungebantur, ut testatur Basilius Magnus epist. *ad Amphiloch.* can. 1 : « Omni ratione statuàtur, inquit, ut qui illorum cum Baptismate (de solo Baptismate mentionem agit, quia solum Baptisma hæretici acceperant) ad Ecclesiam se adjungunt, chrismentur scilicet a fidelibus, et sic ad mysteria Eucharistiæ accedant. » Et Euchologium Patriarchale ab Arcudio lib. 2. cap. 7. relatum formam orationis pro hæretica converso fundendæ refert, quæ sic habet : « Et dignum fac eum, qui recipiat signaculum divini unguenti, et pretiosi corporis et sanguinis tui particeps fiat. » Loqui autem concilia illa de hæreticis non confirmatis, patet; quia nominatim loquuntur de Novatianis, qui, ut refert Theodoretus lib. 5. *de Hæretic. fabulis*, Confirmationem minime præbebant. « Iis, » inquit, « qui ab ipsis Novatianis haptizantur, unguentum sacrum non exhibent. Quocirca eos, qui ex hac hæresi cum Ecclesiæ corpore se consociant, omni laude digni Patres ungi jusserunt. » Idem docet Pacianus epist. 3, quod etiam indicat Leo verbis relatis, aiens, hæreticos non esse rebaptizandos, sed hoc eis esse conferendum, quod ibi deficit, ut per episcopalem manus impositionem virtutem Spiritus sancti consequantur.

Gregorius autem Magnus loquitur de reconciliatrice manuum impositione in Ecclesia Occidentali, et de unctione pariter reconciliatrice in Ecclesia Orientali frequentata, qua hæretici ad Ecclesiæ gremium recipiebantur. Ut enim ait Eusebius Papa epist. 3: « Hæreticos omnes quicumque Dei gratia convertuntur, et in sanctæ Trinitatis nomine credentes baptizati sunt, Romanæ Ecclesiæ regulam tenentes, per manus impositionem reconciliari præcipimus. » Qua responsione commodius et verius plures ex adductis auctoritatibus interpretari est. Non enim loquuntur Pontifices, vel sacra concilia de chrismatione vel manuum impositione confirmativa, neophytis in Ecclesia tribui solita, sed de chrismatione, benedictione, et impositione ad reconciliandum hæreticos instituta. Cujus argumentum est, quia eam omnibus promiscue ab hæresi redeuntibus Patres dari jusserunt, nihil inter eos discriminis asserentes qui episcopalem Confirmationem ab Episcopis accepissent, et eos, qui non essent illa signati. Unde hæc chrismatio, hæc manuum impositio erat mera cæremonia ad sacramentum Confirmationis nihil pertinens, ab Episcopo tamen ordinarie fieri solita, quia ab hæresi, imo et a pœnitentia redeuntes a solo Episcopo admittebantur, nec eos poterat simplex Sacerdos nisi in extremo vitæ discrimine reconciliare. Hinc Magnus Leo epist. 79. cap. 6 : « His vero, » inquit, « qui ad iterandum Baptisma vel metu coacti sunt, vel errore traducti, imo et se contra Catholicæ fidei sacramentum egisse cognoscunt, ea custodienda est moderatio, qua in societatem nostram non nisi per pœnitentiæ remedium, et per benedictionem Episcopalis manus communionis recipiant unitatem. »

Falsum autem omnino est, quod existimavit Jacobus Sirmundus, concilium Arausicanum simplicibus Sacerdotibus hæreticorum in fronte chrismandorum facultatem in extremo vitæ periculo fecisse. Nam in ultimo concilii illius canone statuitur : « Ut si quis Episcopus per infirmitatem, debilitatemve aliquam in hebetudinem sensus insiderit, aut officium oris amiserit, ea, quæ non nisi per episcopos geruntur, non sub præsentia sua presbyteros agere permittat, sed evocet Episcopum, cui hoc, quod in Ecclesia agendum fuerit, imponat. » Manifestum est autem frontis chrismationem muneris esse Episcopalis : ergo nihil ab eo concilio alienus esse potest, quam ut chrismationem episcopalem presbyteris tribuerit. Ex quibus etiam magis intelliguntur quæ celebri canone primo postea referendo et exponendo Patres Arausicani dixerunt. Hinc etiam P. Suarez 3. p. quæst. 72. art. 11. disp. 36, sect. 1 et 3. ex illo canone 2, Arausicano probat fuisse olim consuetudinem conversos hæreticos chrismate ungendi, quia canon ille non potest intelligi de sacramento Confirmationis, alioquin non fuisset limitandum ad solos hæreticos, sed majori ratione extendendum ad omnes fideles in mortis discrimine positos, quando non adest Episcopus, qui eos confirmet. Ideo ergo concilium Arausicanum de hæreticis specialiter loquitur, quia non agit de sacramento Confirmationis, sed de reconciliatione solemni, qua olim hæretici ab hæresi re-

versi in Ecclesiæ gremium recipiebantur. De eadem unctione cæremoniali loquitur Innocentius I. epist. 1. cap. 6, ubi docet energumenos, si nequeant ad Episcopum adduci, posse a presbytero auctoritate et licentia episcopi consignari. Manifeste enim loquitur de cæremonia olim usurpata, qua soli Episcopi ad expellendos dæmones utebantur; sacramentum enim Confirmationis nunquam liberandis energumenis fuit per se applicatum.

CONSECTARIUM UNICUM.

Confirmationem iterari indelebilis Confirmationis character non patitur.

Ex his omnibus manifeste liquet quam falsus sit Græcorum schismaticorum Confirmationem iterari posse arbitrantium, et reapse iterantium error. Quem longe ante confutarat os Chrysostomi aureum hom. 3. *in II. ad Corinth.* : « Quemadmodum, inquit, nota quædam militibus, ita fidelibus quoque Spiritus imponitur. Quo fit ut si ordinem deserueris, omnibus perspicuus fias. (Apparebit enim character in animabus Christianorum Christum Ducem deserentium, et æternis suppliciis addictorum in opprobium sempiternum.) Judæi enim signaculi loco circumcisionem habebant, nos autem pignus Spiritus sancti. » Consentit Nazianzenus in adhortat. *ad sacrum lavacrum*, loquens de charactere : « Hoc, » inquit, « et viventi tibi maximum est tutamentum; ovis enim, quæ sigillo insignita est, non facile patet insidiis; quæ vero signata non est, facile a furibus capitur. Et vita functo res est accommoda, quæ sepulturam comitetur. » Censet ergo characterem post mortem minime deperire, sed in æternum manere. Et sane si juxta Patres Baptisma novæ legis non est iterabile, sicut repetebantur vetera antiquæ legis Baptismata, quia hæc animarum maculas non eluebant, quas Baptismus omnino abstergit; similiter etiam non est iteranda confirmativa novæ legis unctio, qua infunditur tota Spiritus sancti plenitudo. Adde quod quemadmodum ad imprimendum characterem voluntas non requiritur suscipientis, sacramentum modo Confirmationis recipere velit : ita nec per contrariam voluntatis perversitatem susceptus semel character obliterari nequaquam potest. Si servus domini se subjiciens potestati, a domino servitutis sigillo consignari patiatur, frustra servitutis tesseram retractatione voluntatis delere connitetur : ita impressam divinitus per verum Episcopum Christianæ militiæ notam nulla iniquitas, nulla infidelitas, nulla Apostasia delere unquam potest. Denique omnia argumenta, quæ probant Baptismi et Ordinum characteres esse indelebiles, vel nihil efficiunt, vel characterem etiam Confirmationis nulla peccati vel hæresis litura posse expungi clarissime persuadent. Unde chrismationem episcopalem iteratam impiam et sacrilegam Ecclesia semper habuit. Qua de causa Prudentius Confirmationem « unguentum regale et chrisma perenne », in *Psych.* vocat. Et auctor sermonis *de lotione pedum*, apud Cyprianum : « Nemo, » inquit, « sacro oleo lita iterum linit et consecrat. » Et Optatus lib. 7. in fine : « Seduxistis homines, rebaptizastis, iterum unxistis. Proh dolor ! Non sine morte vestra exterminastis quod fuerat de nomine Christi confectum. »

REFLEXIO.

Fidelibus rationis compotibus et ætatem discretionis adeptis Confirmationis sacramentum pia præbet mater Ecclesia, ut fidem, quam per alios professi sunt, per se ipsos approbent, ratam habeant, atque solemniter profiteantur. Quidni ratione in suscipiente opus sit, quando, ut ait Chrisostomus homil. 5. *in cap.* I. *epist.* II. *ad Cor.* a divino Spiritu ungimur et signamur in Prophetas, Sacerdotes, et Reges? « Hæc hominum genera », inquit, olim ungebantur : at nos non unam tantum, sed tres istas dignitates præstantiore conditione nunc obtinemus. Nam et regno potituri sumus, et cum victimæ loco corpora nostra offerimus, sacerdotes efficimur. *Exhibete enim*, inquit, *membra vestra hostiam viventem, placentem Deo.* Atque insuper Prophetæ constituimur; quæ enim oculus non vidit, nec auris audivit, ea nobis patefacta sunt. » Ambrosius etiam lib. *de Initiandis* : « Omnes », inquit, « in regnum Dei, et in sacerdotium ungimur gratia spiritali. » Et Magnus Leo in *annivers. Assumpt.* : « Omnes », inquit, « Christo regeneratos crucis signum effecit reges; sancti vero Spiritus unctio efficit sacerdotes. » Quale, quam magnificum Confirmatorum certamen, in quo milites, reges sunt, si peccata vincant, et vitia interimant! Quam reli-

giosum, in quo milites sacerdotes sunt corpus sacrificantes, et suavissimam fidei hostiam Deo offerentes in odorem suavitatis! Quam securum, in quo milites Prophetæ sunt pericula prænoscentes, prævidentes insidias, et destinatum sibi bravium præ oculis habentes! « Signabantur olim Israelitæ », inquit idem Pater, « sed circumcisione, sicut oves et bruta. » At nos Spiritu signamur : ergo rationis usu opus est, ut eum in spiritu et veritate adoremus, ut opera carnis spiritu mortificemus, ut spiritu ambulemus, denique ut spirituales simus, quia spiritus est qui vivificat; et qui spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

Hac de causa Confirmatio signaculum, Græce σφραγίς vocatur, non solum quia per eam charactere insignimur, et divino sigillo muniti in divinam tutelam recipimur, et veluti res sacra divinis obsequiis mancipamur; sed quia etiam quæ in Baptismo spopondimus iterato protestamur et consignamus, contestantes non modo nos in Deum credere, sed et Christi fidem coram aliis sine rubore profiteri vel le gloriari. Quanta ergo est Christianorum ignavia, qui fidem in Baptismate susceptam, in Confirmatione ratam, firmamque habitam degeneri conversatione inhonorant, et quod voce spectantibus Angelis, Deoque suscipiente promisere, factis erubescere, infringere, rescindere, violare solent?

Ostende fidem, Christiane, ostende Confirmationem tuam ex operibus tuis. Ille duntaxat, ille se confirmatum demonstrat, ille Christiani militis nomen jure obtinet, qui naturæ infirmitatem et dæmonum hostilitates fidei et gratiæ vigore exsuperans, interritus adversum omnia vitia decertat; qui invictus ad labores, fortis ad pericula, immobilis adversus prospera, idem est animo, nec rerum mutationibus minuitur depressus, vel augetur exaltatus; nec ut parvulus fluctuat omni circumlatus vento doctrinæ; sed perfectus semper manens et infractus, in fide fundatur, in caritate radicatur. Ille unctus, ille in fronte signatus jure merito dicendus est, qui ad veritatem retinendam, propugnandamque vires omnes suas, conatusque confert; qui vinculis sæculi exsolutus, uni Deo serviens, unum Deum, et quæ Christi sunt in animo habens, nihil de mundo sperat, nihil in mundo timet; et per bonam et malam famam a dextris et a sinistris insidiantem Christi miles gradiens nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur, nec divitiis tumet, nec paupertate confunditur, sed mente impavida læta simul contemnit et tristia. « Fortitudo justorum », inquit Magnus Gregor. lib. 8. *Moralium*, « est carnem vincere, propriis voluntatibus contraire, delectationem vitæ præsentis extinguere, hujus mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, adversitatis metum in corde superare. »

CAPUT II.

GRAVIORES DE CONFIRMATIONE DIFFICULTATES EXPEDIUNTUR.

Emensis iis, quæ de Confirmatione apud omnes Orthodoxos explorata sunt, ea indaganda supersunt, quæ apud theologos dubia magisque difficilia habentur, quæ ad tria facile revocantur, institutionem scilicet, necessitatem et ministrum Confirmationis.

SPECULATIO I.

Sacramentum Confirmationis Christus Dominus in die ultimæ cœnæ instituit.

Christum Dominum esse sacramenti Confirmationis auctorem, sicut et cæterorum sacramentorum institutorem, definivit Tridentinum concilium sess. 6. *de sacramentis in genere*, can. 1 : « Si quis dixerit », inquit S. Synodus, « sacramenta novæ legis non fuisse omnia a Jesu Christo Domino nostro instituta; aut esse plura, vel pauciora quam septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, et Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem, non esse vere et proprie sacramentum, anathema sit. » Testatur etiam S. Fabianus epist. 2. Christum Dominum ritum et verba, quibus in Confirmationis administratione Catholica utitur Ecclesia, statuisse et præcepisse. Neque ad id confirmandum aliis rationibus opus est, quam quibus agentes de sacramentis in genere demonstravimus, instituere sacramenta ad singularem Christi potestatem excellentiæ pertinere : ut, sicut fundatio Ecclesiæ, ita et sacramentorum, quibus Ecclesia innititur, institutio Christo Religionis nostræ auctori eximia sit.

Quare de solo institutionis tempore diffi-

cultas superest, quæ cum ex Scripturis resolvi dilucide non possit, in varia placita Doctores abierunt. Alii enim, quos sequitur Canisius, opinantur Christum hoc sacramentum instituisse quando manus pueris a parentibus oblatis, Marc. x, et Matth. xix. imponebat. Alii censent Christum Dominum sacramentum Confirmationis post resurrectionem instituisse, vel cum discipulis, Joan. xx. dixit : *Accipite Spiritum sanctum :* vel cum alia sacramenta, de quibus in Evangelio memoria prætermittitur, Ecclesiæ reliquit. Tunc enim, ut ait sacer textus, *loquebatur* Christus *de regno Dei :* per regnum autem Dei, ut ait Gregorius, præsens Ecclesia in sacro eloquio intelligitur, de cujus proinde regimine, hierarchia, sacramentis, aliisque necessariis institutis Christus cum Discipulis sermonem habebat.

At verosimilior ea sententia est, quam in speculatione proposuimus, nimirum hoc sacramentum fuisse in die Cœnæ a Servatore institutum. Hujus enim facti locupletem testem habemus S. Pontificem Fabianum epist. 2. *ad Episcopos Orientales.* Cum enim accepisset Fabianus nonnullos episcopos, non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere, sed duos vel tres annos confectionem sancti chrismatis semel actam conservare, quoniam vel balsamum per singulos annos non poterant reperire, vel putabant non esse necesse singulis annis chrisma conficere, dum confecti copia chrismatis abundabat ; cum, inquam, hæc accepisset Fabianus, morem illum verbis his correxit : « Errant qui talia excogitant, et mente vesana potius, quam recta sentientes hæc dicunt. In illa enim die Dominus Jesus postquam cœnavit cum discipulis suis, et lavit eorum pedes (sicut a sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) chrisma conficere docuit. Ipsa enim lavatio pedum nostrum significat Baptismum, quoniam sancti chrismatis unctione perficitur, et confirmatur. Sicut igitur ipsius diei solemnitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, et de anno in annum renovanda, et vetus chrisma in sanctis Ecclesiis cremandum. Ista a sanctis Apostolis, et a successoribus eorum accepimus, vobisque tenenda mandamus. Hæc sancta Romana Ecclesia et Antiochena a tempore Apostolorum custodit. Hæc Hierosolymorum et Ephesinorum tenet, in quibus Apostoli præsidentes hæc docuerunt, et vetus chrisma incendi, et non amplius quam uno anno uti permiserunt. »

Ex quibus sic formatur argumentum : Ea, quæ ex instituentis Christi voluntate pendent, aliter nobis innotescere non possunt, quam ex Scriptura vel Traditione : conjecturis enim vel convenientiis hac in parte indulgere theologi non est. Atqui tempus institutionis Confirmationis ex Scripturis aperte non elicitur ; ex Traditione autem, testante Fabiano, constat Christum in die cœnæ Apostolos chrisma conficere docuisse, quæ est idonea et necessaria Confirmationis materia. Ergo, sicut tunc Christus Baptisma instituit, non quando Apostolos baptizare populos docuit, vel baptisma promisit, sed quando materiam Baptismatis designavit, et tactu suæ mundissimæ carnis in Jordane consecravit : ita tunc Confirmationem instituit, quando chrisma conficere docuit. Unde Ecclesia Catholica eam sententiam approbans, sacrum chrisma eo die conficere consuevit, in perpetuum institutionis Servatoris monimentum.

Dices : Non minus est efficax manuum Christi impositio, quam Apostolorum, cum omnis Apostolorum virtus a Christo derivetur. Atqui Apostoli impositione manuum conferebant Spiritum sanctum et confirmabant. Ergo tunc Christus sacramentum Confirmationis præbuit, cum manus parvulis imposuit. Confirmatio enim, teste Augustino lib. 3. *de Baptismo* cap. 16, nihil est aliud quam manus imposito et oratio super hominem : Christus vero et sæpe manus imposuit, et super homines oravit ante diem cœnæ : ergo ante diem illum sacramentum Confirmationis instituit. Et ita docuit concilium Senonense in decretis Fidei cap. 10.

Respondeo quod, ut capite præcedenti diximus, multiplex est manus impositio, nec omnis est confirmativa, sed alia curativa, qua infirmis sanitas restituitur ; alia consecrativa, qua homines in Ecclesiæ ministros instituuntur ; alia item reconciliativa et deprecativa, in receptione hæreticorum, excommunicatorum, et peccatorum publicorum usurpari olim solita, qua dicebatur dari Spiritus sanctus, vel quia illum per orationem episcopi impetrabant, vel vere conversis dari significabant. Impositio autem super parvulos a Christo adhibita, auctoribus Hieronymo et Anselmo, erat tantum cu-

ratio et liberatio a laguoribus, vel specialis benedictio. Cum enim parvuli illi nondum essent baptizati, nondum erant etiam ad sacramentum Confirmationis recipiendum idonei. Nec obest auctoritas concilii Senonensis hac in parte non recepti, nec a Sede Apostolica approbati. Parvulis ergo illis, aliisque hominibus, quibus Christus manus imponebat, non plenitudo Spiritus sancti, sed vel sanitas, vel alia beneficia conferebantur. Plenitudinem namque Spiritus sancti ante Ascensionem Christus non effudit, juxta illud Joan. XVII : *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.* Augustinus autem per manus impositionem non ibi intelligit confirmativam, sed reconciliativam et deprecativam modo dicto.

Instabis : Si Spiritus sancti confirmativa plenitudo non nisi post Ascensionem Christi data est : ergo non in die cœnæ sacramentum illud Christus instituit.

Respondeo cum D. Thoma quæst. 72. art. 1. ad 1. quod Christus instituit hoc sacramentum non exhibendo, sed promittendo, secundum illud Joan. XVI : *Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos.* Et hoc ideo, quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus sancti, quæ non erat danda ante Christi Resurrectionem et Ascensionem, secundum illud Joan. XVII : *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.* Fateor ergo effectum Confirmationis non nisi post Christi Ascensionem fuisse collatum, juxta illud Melchiadis Papæ epist. *ad Episcopos Hispaniæ* : « Ad hoc profuit Apostolis adventus Spiritus sancti, quia ante descensum sancti Spiritus usque ad negationem Apostoli deterrentur, post visitationem vero ejus usque ad martyrium obtentu salutis armantur. Igitur secundum hoc per Christum redimitur, per sanctum vero Spiritum dono sapientiæ illuminamur, ædificamur, erudimur, confirmamur. » Effectum ergo Confirmationis Apostoli in die Pentecostes receperunt. Cum quibus stat, Christum ante mortem sacramentum instituisse; neque enim neeesse est, ut sacramentum mox suum sortiatur effectum, atque instituum est, ejusque præscripta materia, et natura definita. Ex quibus etiam patet, tunc non fuisse sacramentum Confirmationis institutum, quando Apostolis Christus insuflavit, dicens : *Accipite Spiritum sanctum.* Tunc enim non ad confirmandos innocentes Spiritum sanctum Apostoli recepere, sed ad reconciliandos peccatores, eorumque remittenda peccata. Unde Veritas subjunxit : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

REFLEXIO.

Apposite eodem die divinissimum Eucharistiæ cibum, et una Confirmationis sacramentum instituisse Christum arbitramur, ut fortitudo fidei, quam Confirmatio munit, caritatis ab Eucharistia profectæ suavitate roboretur. Cito namque deficit fides, eam nisi suffulciat victrix delectatio caritatis. Intrepidus ergo in arenam descendat oportet miles Christianus armis in Confirmatione instructus : cœlesti annona in Eucharistia munitus. Sed quis, inquies, et tyrannorum efferos motus frangere, et longe periculosiorem antiqui concupiscentiæ ulceris pruritum ferre queat ? Confide, quia duplex gratia subvenit, altera qua armis offensivis et defensivis instrueris ad pugnam altera qua alimentis nutriris ad delicias : illis præliaturus, istis carnis illecebras puriori suavitate repressurus : et, ut securus sis, duplicis sacramenti investituram habes. Duo enim bina illa sacramenta operantur in nobis, altero hostes prosternimus foris, isto titillantis cupidatis illicia, percepta majoris spiritus voluptate, intus calcamus.

Paravit benignissimus Dominus noster in conspectu nostro et armamentarium Confirmationis, et cœlestem Eucharistiæ mensam adversus eos qui tribulant nos. Qui sunt qui tribulant nos? Nonne furentium infidelium impetus, et pravæ veteris hominis cupiditates? Quid ergo trepidas? En hinc Confirmationis circumdaris scuto, ne timeas a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano. En illinc calix Domini quam præclarus est, seu, ut legit Ambrosius *in Psalm.* XXXV : « Poculum illud inebrians quam validum est, » vel ut habet textus Græcus, *quam potens, quam forte*, κρατιστον. Quibus videlicet et forinsecus vibrata in te tela retundas ; et efferatam membrorum legem mansuetam reddas. Ibi abscondita est fortitudo Salvatoris, et sub vilibus sacramentorum involucris quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

Quando sederis ut comedas cum Principe, ut monet Spiritus sanctus Proverb. XXIII, *dili-*

genter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam, et statue cultrum gutturi tuo, sciens quod oportet talia te præparare. Id est, cum ad sacram Eucharistiam accedis, et quæ in ultima Cœna Christus instituit mente revolvis, attende quæ apposita sunt ante faciem tuam. Recole arma quæ in Confirmatione aptavit, recordare cibi quem porrexit : et statue cultrum gutturi tuo, apprehende nimirum arma et scutum, galeam et loricam fidei assume ut pugnes, cœlesti epulo utere ne deficias. Et continuo carnem pro carne tortoribus impavidus objice ; pro carne Christi carnem tuam ; pro sancta et divinitate uncta sanctificatam ; pro casta castigatam, et castificatam. Sanguinem quoque pro sanguine fundere paratus esto, pro fuso in ara crucis effusum in rubore confessionis ; et si desunt tyranni, pro sanguine corporis Christi funde sanguinem cordis tui, lacrymas scilicet compunctionis, compressionis, et devotionis. Pellem etiam pro pelle, sicut Job ait, patientiam nimirum et imitationem mansuetudinis Agni incontaminati repende. Quid enim pro te aut tibi facere potuit Deus cordis tui, quam ut et arma tribueret ad tutamen, et carnem suam daret ad spiritus tui saginam? Vade ergo, et tu fac similiter. Armis Confirmationis junge vigorem cooperationis, et ut Christo cibo pascaris ipsum dilectione pasce. Pulchre Bernardus expendens illud Cantic. II : *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia.* « An pascens? Ita puto ; nihilominus pascitur ipse. Et quidem scis quibus libenter vescitur? Profectibus nostris. Etenim gaudium Domini fortitudo nostra. Ita ergo et cum pascit pascitur, et pascitur cum pascit ; simul nos suo gaudio spirituali reficiens, et de nostro æque spirituali profectu gaudens. Cibus ejus pœnitentia mea ; et cibus ejus salus mea ; cibus ejus ego ipse. An non cinerem tanquam panem manducat? Ego autem quia peccator sum, cinis sum, ut manducer ab eo. Mandor cum arguor ; glutior, cum instituor ; decoquor, cum immutor ; digeror, cum transformor ; unior, cum conformor. » Hos profectus repende, ut duplicis sacramenti institutioni respondeas.

SPECULATIO II.

Ad integram Christiani perfectionem necessarium est Confirmationis sacramentum.

Ita docent Patres supra laudati asserentes necessariam esse Confirmationem, « ut pleni Christiani inveniamur. » Hinc Cyprianus epist. 70 : « Ungi quoque necesse est eum qui baptizatus est, ut accepto chrismate esse unctus Dei, et habere in se gratiam Dei possit. » Et concil. Laodicenum cap. 48 : « Oportet baptizatos post Baptismum chrismatis quoque cœlestis et regni Christi participes fieri. » Ita etiam tradit D. Thomas 3. p. quæst. 72. art. 1. ad 2. Cum enim ibi affirmat Confirmationem esse « sacramentum plenitudinis gratiæ », procul dubio integra Christiani perfectio absque eo sacramento obtineri nequaquam potest. Et, quamvis Confirmationem non absolute necessariam ad salutem esse fateatur, docet tamen ad 3. eam *cooperari ad perfectionem salutis, et hoc modo esse de necessitate salutis.* Unde art. 8. ad 4. infert sacramentum hoc moribundis conferendum esse, *ut in resurrectione perfecti appareant.* Quod confirmat S. Doctor auctoritate Hugonis Victorini lib. 2. *de Sacram.* part. 7. cap. 3. ubi ait : *Omnino periculosum esse, si ab hac vita sine Confirmatione migrare contingeret ; non quia damnaretur, nisi forte propter contemptum, sed quia detrimentum perfectionis pateretur.*

Nec obest, quod idem Hugo Victorinus docere videatur, unctionem verticalem baptizatis præberi solitam, ad sacramentum Confirmationis supplendum institutam esse. Non enim dixit Hugo cæremoniam illam Confirmationis sacramentum supplere, sed institutam esse ut ostendatur, quanta sit sacramenti hujus ad salutem necessitas. Verba Victorini sunt hæc : *Propter eos qui articulo mortis præveniuntur, instituta est illa, qua sacerdos baptizatum statim in vertice linit, sacri chrismatis unctio : ut in hoc ipso ostendatur, quantum sacramentum istud necessarium sit ad salutem, cum tam sollicite universis cavetur, ne sine ipso ab hac vita subtrahantur.* Instituta ergo est hæc cæremonia non ut sacramenti Confirmationis necessitatem imminuat, sed potius ad declarandum, significandumque quantum sit Confirmationis sacramentum necessarium, cujus imitationem et adumbrationem in Baptismo præcepit Ecclesia, ne baptizati ejus saltem vestigio careant, qui per mortis imminentis et opprimentis angustias adventum Episcopi expectare, et tanto sacramento potiri non potuerunt.

Ratio vero est : non solum sacramentum Confirmationis est omnibus rite illud susci-

pientibus utilissimum, utpote a Cristo, cujus sapientiæ non est numerus, institutum; sed etiam perfectioni Christianæ obtinendæ esse necessarium ex ipsa natura et characteristica Confirmationis ratione convincitur. Cum enim per hoc sacramentum promoveatur homo spiritualis in perfectam gratiæ ætatem, si natura intendit ut omnis puer adolescat et fiat vir; quanto magis Deus, cujus perfecta sunt opera, intendit ut Christianus ad divini status sui in Baptismate inchoati perfectionem provehatur. Ergo ut novus homo in Christo renatus spiritalem christianæ vitæ perfectionem adipiscatur, necesse est ut ad sacramentum Confirmationis, ad ejusque gratiam recipiendam data occasione accedat. Etenim cum Christiano nulli sint certi præfiniti limites perfectionis, sed quomodo lux solis orientis procedit et crescit usque in perfectum diem; sic Christianus seipso major et auctior in horis singulis et momentis fieri debet, quia in via Dei non progredi, regredi est. Unde dixit Salvator Matth. 5. *Estote perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est.* Quod utique ad omnibus observari voluit, juxta illud Marci alibi memoratum: *Quod vobis dico, omnibus dico.* Profecto vias cumulandæ gratiæ debet omnis pro virili ingredi Christianus, atque omnes ejus augendæ modos sibi propositos captare. At in Confirmatione gratia amplificatur et crescit, quippe quæ ad eam augendam et perficiendam est instituta. Ergo divinum illud augendæ Christianæ perfectionis medium divinitus pro omnibus institutum nec negligere sine culpa potest, et arripere oblatum necessario tenetur Christianus.

Deinde: Christianus ad profitendam etiam coram tyrannis fidem, debellandos Christiani nominis hostes, fortiterque adversus vitia pugnandum tenetur. Ergo non potest sine culpa sacramentum spiritale animi robur impertiens negligere, et suis viribus plus æquo credens Spiritus sancti armis non instructus in arenam descendere, pugnæque spiritalis longe gravissima discrimina inermis subire. Ergo quia in Confirmatione Christianus efficitur miles et armatur, sacramentum illud, si se occasio offert, tenetur accipere, quo vires ad ea agenda, ferendaque adipiscetur, quæ ad pugnam spiritalem adversus tot hostes sustinendam desiderantur; ut deposita infantis teneritudine, hoc consummativo chrismate contra omnes carnis, mundi, et diaboli impetus robustior evadat. Soli ergo a suscipienda Confirmatione eximantur, qui spiritale Christi robur ad vitam christiane ducendam necessarium esse non censent. At quis ita censere sincere potest, nisi vel suæ infirmitatis oblitus, vel Pelagiani erroris tumore elatus, vel in via Dei proficiendi necessitatis ignarus?

Nec illi christianæ perfectionis ætati repugnat ætas puerilis, quia, ut egregie ait D. Thomas art. 8. in corp. et ad 2, anima ad quam pertinet et spiritalis nativitas, et spiritualis ætatis perfectio, immortalis est; et sicut tempore senectutis spiritalem nativitatem consequi potest, ut alias Veritas docuit Nicodemum aientem et quærentem: *Quomodo potest homo nasci cum sit senex, aut iterato in ventrem matris introire?* ita tempore juventutis vel pueritiæ perfectam gratiæ ætatem nullis annis alligatam consequi Deo adjuvante valet. Unde dicitur Sapient. IV: *Senectus venerabilis est, non diuturna, neque numero annorum computata.* Inde est quod multi in puerili ætate beneficio roboris et vigoris in Confirmatione per Spiritum sanctum percepti, pro Christo non solum fortiter, sed alacriter etiam interriti certaverunt. Et sane in Christi militiam quomodo non ascriberentur pueri, in quam sexus etiam fœmineus admittitur? Nam, ut ex Chrysostomo ait D. Thomas ad 3, « in mundanis agonibus ætatis, ac formæ, generisque dignitas requiritur; et ideo servis, ac mulieribus, et senibus, ac pueris ad eos aditus denegatur. In cœlestibus autem omni personæ, et ætati, ac sexui indiscreta facultate stadium patet. »

Cum ergo is sit Confirmationis fructus, instruere ad pugnam, consolari ad pœnam, firmare ad coronam; quicumque et generose pugnare, et pœnas pro Christo libenter ferre, et feliciter coronari avet (avere autem debet omnis bonus Christianus) sacramento Confirmationis muniri debet. Nulla ergo ætas, nullus sexus ab hoc sacramento suscipiendo eximitur; quia apud Deum omnis militat. Hinc et pueri et fœminæ animo virili majore spiritualem militiam gesserunt; ut quidam etiam tum pueri, tum puellæ interiori hominis per Confirmationem aucti virtute viros in agonibus martyrii et æquarint, et interdum superaverint. Id miratus est B. Ambrosius in martyrio B. Agnetis tredecim annorum natæ, in cujus corpusculo præ multitudine plagarum nullus erat vulneri locus: sed quæ non habuit quo fer-

rum reciperet, habuit quo ferrum vinceret; nondum idonea pœnæ, jam erat matura victoriæ; certare difficilis, facilis coronari; magisterium virtutis implens, quæ præjudicium vehebat ætatis; vitæ suæ prodiga, quam nondum hauserat, jam quasi perfuncta donabat, ut divinitatis testis existeret, quæ adhuc arbitra sui per ætatem esse non poterat. Suspicit idem Pater in illa Agnetis immaculata hostia duplex martyrium, pudoris et religionis: sed quis non miretur in una Martyre duplicem triumphum, ætatis tenellæ, et sexus infirmi de tormentis, deque blanditiis victoriam geminam reportantis? Unde hoc? Unde, quæso? Ex Confirmationis necessario sacramento, cujus donorum beatissima copia et puer augescit, et mulier virili fortitudine roboratur.

Hinc mater Ecclesia tanti sacramenti compendiorum longe amplissimorum conscia tantopere dolet Confirmationem a multis prætermitti; a quibusdam Episcopis vel negligi, vel certe perfunctorie præberi; a paucis copiosissimæ illius gratiæ fructus percipi; ab aliis imparatis præpostera festinatione suscipi; ab aliis vero cunctatione negligentia plenissima differri. Memini me abhinc annis circiter viginti quinque sacro Confirmationis chrismate a viro Dei Alano de Soliniac episcopo Cadurcensi puerum inunctum esse: sed mirabile dictu est, quanta accuratione vir ille Apostolicus et alter Carolus Borromæus redivivus pueros et alios quosvis ad hoc sacramentum cum fructu percipiendum orationibus, quæternis per singulos dies prædicationibus lingua vernacula (ut rustici et servi, et mulierculæ infimæ erudirentur) prolatis, quas et ipse sua concione coronavit, diligentique peccatorum confessione pararit et composuerit. Probe enim noverat sanctissimus Antistes (sic eum appellare liceat, cujus sanctitatem miraculis etiam in tumulo editis Deus prædicat, salva tamen in decreta Pontificia, Urbani præsertim VIII. reverentia, id dixerim) peroptare Ecclesiam et votis omnibus concupiscere sacramentum ab omnibus pie suscipi, quod pro omnibus ad robur Deus instituit, ut in filiis per Baptismum regeneratis perfecta Christiani hominis forma absolvatur. Sciebat proclive esse Christianos et cæspitare sæpe, et frequenter labi, nisi hujus sacramenti magnis virtutum exercitationibus et apparatu suscepti virtute firmentur. Sciebat observasse Patres tam cito a susceptо Baptismate in nefandum simoniæ flagitium esse prolapsum Simonem Magum, quia sacramentum non acceperat Confirmationis, quod Philippus, a quo fuerat Baptismi undis ablutus, diaconus duntaxat cum esset, manus confirmativas non imposuisset. De quo videsis Epiphanium hæresi 21. et Chrysostomum in cap. VIII. *Actuum Apostolorum*. Ergo ad perfectionem christianam, cui acquirendæ omnes Christiani seriam navare operam tenentur, necessarium est Confirmationis sacramentum. Major porro illius sacramenti suscipiendi necessitas urget, cum vel persecutorum vis, vel tentationum graviorum impetus incessit. Tunc enim adultos ad Confirmationis sacramentum obligatum iri, nemo jure inficias ierit: quando enim periclitatur salus, media a Christo instituta tenemur eligere, quibus in tuto esse possimus. At juxta Patres supra recensitos, Confirmatio armat et instruit ad agones mundi hujus superandos: ergo qui tale medium, si commode possit haberi, negligit, similis erit militi deponenti galeam et scutum, armaque a duce sibi oblata abjicienti, nudum corpus hostium petitionibus objecturo.

Dices: D. Thomas in 4. dist. 7. quæst. 7. art. 1. quæst. 2. ad 1. et 3. docet plenitudinem gratiæ duplicem distingui, aliam quoad sufficientiam, quæ datur in Baptismate, et hominem ad bene operandum « perficit quantum ad sufficientiam salutis »; aliam quoad abundantiam, quæ datur in Confirmatione, ut Christianus miles Christi evadat. Ergo sine Confirmatione possunt homines esse sufficienter pleni Christiani, sufficienter etiam ad hostibus resistendum instructi.

Respondeo eatenus velle D. Thomam per Baptismum dari plenitudinem sufficientiæ, ut ostendat gratiam baptismalem non esse irritam et inanem, sed satis plenam et instructam ad salutem et pueris, et adultis (quibus Confirmatio conferri non potest) obtinendam. Pueros enim baptizatos sine Confirmatione decedentes beatos semper Ecclesia credidit, necnon adultos in gratia baptismali vel pœnitentiæ defunctos, quibus confirmantis Episcopi copia defuit. At vero ad christianæ fortitudinis plenitudinem, expugnandis hostibus animi, propugnandæque fidei desideratam, non esse necessariam plenitudinem gratiæ Confirmationis, nun-

quam dixit S. Thomas. Sic enim eo ipso qui objicitur loco scribit Doctor Angelicus : « Est plenitudo gratiæ sufficiens ad salutem, et hæc datur in Baptismo ; et est plenitudo gratiæ ad fortiter resistendum, et hæc datur in Confirmatione ; et sine hac potest esse salus. In Baptismo datur gratia, quæ a peccato mundat, et ad bene operandum perficit, quantum ad sufficientiam salutis. » Quamvis ergo absolute possit haberi salus sine Confirmatione ab his qui in gratia baptismali mortem oppetunt ; plenitudo tamen gratiæ ad pugnam spiritalem necessariæ sine Confirmatione haberi nequaquam potest, qua proinde carens irrumpentium hostium oppugnationibus cedet, et in spiritali fidei vel virtutis conflictu succumbet ; nisi saltem Confirmationis voto vires spiritalis roboris sacramento Confirmationis annexi consequatur : sincerum autem Confirmationis votum in eo non est, qui sacramentum illud vel recipere negligit, vel oblatam suscipiendi illius occasionem non nanciscitur, vel dolorem e tanti sacramenti orbitate non capit. Ita autem intelligendum esse sanctum Thomam non ex ipso solum loci *Sententiarum* memorati contextu patet, sed magis claret splendidissimo *Summæ Theologicæ* lumine, quo omnes Academiæ Catholicæ illustrantur et docentur, ubi nostram doctrinam clarissimis verbis superius productis tradit. Et certe si verum esset quod intendit objectio, plenitudinem talem per Baptismum conferri, ut sola baptismalis gratia sufficeret, non esset adultis necessarium divinæ Eucharistiæ sacramentum, quod nullus Catholicus dixit. Non est tanta tamen Confirmationis atque Baptismatis necessitas, quia sine Baptismi lavacro moriens puer salvari nulla ratione potest, qui tamen Baptismi undis instinctus sine Confirmatione, sicut et sine Eucharistia salutem consequetur æternam. Et ideo dixit D. Thomas 3. p. quæst. 65. art. 4. Confirmationem non esse necessariam simpliciter, quia absolute sine ea finis vitæ æternæ haberi potest, et sæpe habetur ; esse tamen necessariam secundum quid sicut enim sine equo infirmus iter conficere nequit, ita nec sine Confirmationis armis Christianus pro Christo militare. Unde omni studio ad illam se accingere debet, dum sibi a Dei misericordia per Ecclesiam offertur ; calamitatemque dolere suam, si tanto subsidio, tanto solatio, tantoque sacramento simili illi gratiæ dono, quod Apostoli, fidelesque omnes in die Pentecostes divinitus acceperunt, denique beneficio includente Spiritum sanctum cum eadem donorum, munerumque suorum ubertate, quibus initio Ecclesiæ in fideles diffluebat, orbari se contingat.

Instabis : Nullibi præceptum exstat per se fideles ad Confirmationem suscipiendam obligans ; neque enim Scripturæ, concilia, aut Patres illius meminerunt, nec Ecclesia ulla lege fideles ad id astringit, vel tempus determinat, quo sacramentum illud suscipere teneamur, sed ad fortitudinem animi asciscendam sufficiunt alia media passim obvia. Ergo signum est, Confirmationis sacramentum ad melius duntaxat esse necessarium ad quod fideles minime obligantur, cum non desint alia media quibus augeri, perficique potest gratia Christiani.

Respondeo eodem præcepto Confirmationem imperari, quo fidem constanter propugnare, et adversus spiritales hostes fortiter dimicare, et media ad pugnam spiritalem christiane ineundam necessaria assumere jubemur. Quamvis autem Deus per media generalia specialem Confirmationis effectum robur nimirum spiritale, singulari et extraordinaria benignitate supplere possit, imo et sine ullo prorsus medio sola Dei misericordia quadam eximia, quæ nulli medio a se instituto alligata est ; ordinarie tamen et vulgo non habetur effectus Confirmationis absque sacramento, sin re, certe voto suscepto. Nam, ut ait D. Thomas 3. p. quæst. 72. art. 6. ad 1, « sicut nullus consequitur effectum Baptismi sine Baptismi voto ; ita nullus consequitur effectum Confirmationis sine voto ipsius. » Potest quidem, v. g., oratione, Eucharistiæ pio usu robur spiritale obtineri, et sæpe obtinetur ; sed media illa generalia proprium, et ad hunc finem per se institutum medium non excludunt, amovent, aut delent. Nam, sicut specialia media non efficiunt quin generalibus etiam opus sit, veluti arboris bonæ virtus non impedit quominus solis et syderum motus et efficentia necessaria sit frugibus procreandis : sic generalium mediorum necessitas vel opportunitas specialium mediorum necessitatem nequaquam de medio tollit, sed fovet et perficit. Unde neque orare, nec Eucharistiam frequentare satis erit, si media ad fortiter pugnandum divinitus instituta, nobisque oblata respuamus. Quin etiam justissimo Dei judicio quæ petimus sæpe non impetra-

mus, quia illa negligimus vel omittimus quæ Deus ad id quod petimus assequendum instituerat. Hinc sæpe tot orationes, tot communiones, tot eleemosynæ, tot jejunia irrita et in casum fusa, quia specialia a Deo instituta media non usurpamus, impleturque illud Jacobi IV : *Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis.* At particulare ac proprium obtinendæ gratiæ medium, qua tentationibus et persecutionibus occurramus, est sacramentum Confirmationis, ut nemo ambigit. Ergo, sicut inanis est nostratium Calvinistarum argumentatio, qua inferre ineptissime conantur, satisfactiones nostras non esse necessarias, quia Christi morientis satisfactio est remissionis peccatorum causa generalis ; qui sane cavillus illi non dissimilis est, quo diceres, non opus esse seminibus, stirpibus, plantis, arboribus, agricultura, quia sol omnia generat : ita nihilo melior est hic discursus : varia in Ecclesia occurrunt ad fortitudinem animi accersendam media : ergo non est necessarium Confirmationis sacramentum ad illam ingenerandam per se institutum.

Confirmationis necessitatem, ejusque præceptum agnovit Joan. Gerson tom. 2. in compendio *de Sacrament.* col. 78 : « Dici potest, » inquit, « quod uno modo loquendi Confirmatio necessaria est, alio modo non. Necessitas enim duplex invenitur; quædam absoluta, et quædam conditionata. Dicitur necessitas conditionata, id est secundum quid, ut si homo non debeat debilitari, necesse est bene comedere : et isto modo dici potest, quod Confirmatio ad salutem est necessaria. Nam ad hoc quod debeat vita spiritualis, et salus in Baptismo adepta robuste contra hostes spirituales custodiri, necesse habet hoc sacramento confirmari et confortari. Unde dicit Hugo de S. Victore, quid prodest si per Baptismum a lapsu erigeris, nisi etiam per Confirmationem ad standum confirmeris? Non quia sine Confirmatione non valet Baptismus ad salutem, quia hoc falsum est, sed quia frequenter in pugna spirituali ex debilitate virtutis spiritualis accideret etiam facilitas cadendi, et proinde damnatio, nisi esset Confirmatio. » Est ergo necessaria, auctore Gersone, Confirmatio necessitate præcepti affirmativi, quod ut vulgo dicitur, semper obligat, non ad semper; id est tum obligat, cum ejus obtemperatio in nostra potestate sita est; ne nimirum simus impares quotidiano, periculoso, et infestissimo tot hostium certamini, in quo de peccati victoria et æterna salute decernitur.

Idem Confirmationis præceptum clarissimi theologi Toletus et Bellarminus Cardinales, aliique non pauci admisere, rati quod si ingentium bonorum temporalium dissoluta profusio grande peccatum est, quamvis hominem non ideo enectura fames, sed aliqua solummodo rei familiaris angustia constrictura videatur : a fortiori magnorum bonorum spiritualium, ipsiusque Spiritus sancti plenitudinis neglectus grave crimen jure merito censetur. Soli qui de hoc Confirmationis præcepto dubitare cœperunt, recentiores sunt, qui nostra pene memoria vixerunt, et relicta antecessorum omnium semita in hoc ingenii atque arbitrii humani diverticulum una probabilitate duce abierunt.

REFLEXIO.

Non negaverit, nisi meus me fallit animus, Confirmationis necessitatem, qui propriæ infirmitatis pondus senserit, qui quam necessaria patientia sit agnoverit, et quam rara sit avis in terris; qui pro veritate defendenda pati lucrum putet, ab eaque propugnanda nec minis, nec promissis, nec terroribus, nec blanditiis dimoveatur.

Miratur, gratulatur, applaudit B. Cyprianus tract. *de Lapsis*, gloriosis Christi nominis Confessoribus, qui persequutionis urgentis ferociam turbulentam stabili congressione frangentes, parati ad patientiam carceris, armati ad tolerantiam mortis, repugnarant fortiter sæculo, spectaculum gloriosum præbuerant Deo, exemplo fuerant fratribus sequuturis. Verum felicis pugnæ gloriosum exitum, et illam eximiam animi magnitudinem, quam non præscripta exilia, non destinata tormenta, non rei familiaris damna, non corporis supplicia terruerunt, a sacramentis Confirmationis et Eucharistiæ profecta esse S. Pater observat. « Sanctificata, » inquit, « ora cœlestibus cibis, post corpus et sanguinem Domini profana contagia et idolorum reliquias respuerunt. Frons cum signo Dei pura diaboli coronam ferre non potuit, coronæ se Domini reservavit. »

Sed aliud magis mirandum, nisi mavis deflendum, lugendum, lamentandum occurrit, quod Christianos tot munimentis instructos quævis fere tentatio prosternat, nec tentatio modo aut persecutio, sed pax etiam ipsa corrumpit, et jacentem fidem, ac pene

dixerim dormientem enervat. Quin etiam non expectant aliqui tentationes, ipsi peccata quærunt quibus se dedunt; ultro ad pericula currunt, sponte ad vitiorum incentiva properant ante aciem victi, sine ulla congressione prostrati. Unde hoc, quæso, unde hoc? Lacrymis magis quam verbis opus esset ad exprimendum dolorem illum, quo Christianismi plaga deflenda est, et populi Dei lamentanda jactura. Quis enim sic durus ac ferreus, ut ejusdem Cypriani verbis utar; quis sic fraternæ caritatis oblitus, qui inter suorum multiformes ruinas, et lugubres ac multo squallore deformes reliquias constitutos, siccos oculos tenere prævaleat, nec erumpente statim fletu, prius gemitus suos lacrymis quam voce, scriptisque depromat?

Si tamen veram tantæ Christianorum vecordiæ scire aveas causam, eam ab eodem Cypriano tractatu illo laudato disce, ubi sic præclarissime fatur : « Dissimulanda, Fratres, veritas non est, nec vulneris nostri materia et causa retinenda. Decepit multos patrimonii sui amor cæcus; nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ velut compedes ligaverunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illæ catenæ, quibus et virtus retardata est, et fides pressa, et mens vincta, et anima præclusa : ut serpenti terram secundum Dei sententiam devoranti præda et cibus fierent, qui terrestribus cupiditatibus inhærerent.

« Et idcirco Dominus bonorum magister, et præmonens et consulens in futurum : *Si vis*, inquit, *perfectus esse, vade, vende omnia tua, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlis, et veni sequere me.* Si hoc divites facerent, per divitias suas non perirent; thesaurum in cœlo reponentes, hostem nunc et expugnatorem domesticum non haberent. Esset in cœlo cor, et animus, et sensus, si thesaurus esset in cœlo. Nec vinci a sæculo posset, qui unde vinceretur in sæculo non haberet. Sequeretur Dominum solutus et liber, ut Apostoli, et sub Apostolis multi, et nonnulli sæpe fecerunt, qui et rebus suis et parentibus derelictis, individuis Christo nexibus adhæserunt. Sequi autem Christum quomodo possunt, qui patrimonii vinculo detinentur? Aut quomodo cœlum petunt, et ad sublimia et alta conscendunt, qui terrenis cupiditatibus degravantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur; census sui servi, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines Apostolus denotat dicens : *Qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem et muscipulam, et desideria multa inutilia et nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem et in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragaverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis.* »

En Christianorum tepiditatis, infirmitatisque genuinam radicem, cui securis admovenda est. Frange cupiditatem, accende caritatem, Christo uni indivulse adhæresce, et continuo Confirmationis invictum robur experiere. Hoc præsidio suffultus quid times, cur trepidas? Quasi plus ad impugnandum possint inimicorum conamina, quam ad protegendum valeat divina tutela. Christianus Evangelium tenens, et Christi præcepta custodiens occidi potest, non potest vinci. An nescis quod, ut ait Cyprianus epist. 55, « neque qui audit, sed qui facit convicium miser est : nec qui a fratre vapulat, sed qui fratrem cædit, in lege peccator est : et cum nocentes innocentibus injuriam faciunt, illi patiuntur injuriam qui facere se credunt. » Frustra contra te improbi festinabunt, quasi contra virtutem tibi desuper datam festinatione prævaleant. Non nocent animi hostes nisi timentibus, quia adversarios si resistimus vincimus. Nulla tibi, si pro te veritas stet, causa timendi subest; quia vinci licet videaris ab hominibus opprimentibus, victorem te illa tandem efficiet, quæ vinci nequaquam potest. Quia, ut August. epist. 174. et enarrat. *in Psal.* LXI. et Prosper sentent. 20. dicunt : « Bonum est a veritate vinci. Non bonum hominis est hominem vincere, sed bonum est homini, ut eum veritas vincat invitum. Nam ipsa vincat necesse est, sive negantem, sive confitentem. Vana est iniquitas; nihil est iniquitas : potens non est nisi justitia. Occultari potest ad tempus veritas, vinci non potest. Florere potest ad tempus iniquitas, permanere non potest. » Uno verbo, miles Christi, ut Cyprianus epist. 56. ait, præceptis ejus et monitis ejus eruditus non expavescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam.

SPECULATIO III.

Ordinarius Confirmationis minister, et jure divino institutus est episcopus. Illam tamen ex dispensatione summi Pontificis simplex sacerdos extraordinarie urgenti de causa ministrare potest.

Ita expresse definivit Tridentinum sess. 7. can. 3 : « Si quis dixerit, » inquit, « sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit. » Quod antea in conciliis Florentino et Constantiensi, atque in multis Pontificum decretis fuerat determinatum. « Omnes fideles, » inquit Urbanus I. in epist. *ad omnes Christianos*, « per manus impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur. » Idque satis aperte ex Scripturis colligitur. Etenim Actorum VIII. refertur Christianos ab aliis præterquam ab Apostolis baptizatos Apostolorum absentium adventum fuisse præstolatos, ut ab ipsis manuum impositione acciperent Spiritum sanctum. Ad quod respexisse videtur tum Eusebius Papa epist. 3. *ad Episcopos Thusciæ*, tum Innocentius IV. in epistola *ad Episcopum Tusculanum* sanctæ Sedis in regno Cypri Legatum. « Manus impositionis sacramentum (inquit prior) magna veneratione tenendum est, quod ab alia perfici » (saltem ut a ministris ordinariis, num tanquam ministris extraordinariis, statim decidemus) « non potest nisi a Summis Sacerdotibus : nec tempore Apostolorum ab aliis quam ab ipsis Apostolis legitur aut scitur peractum esse. Soli episcopi (inquit posterior) consignent chrismate in frontibus baptizatos, quia ejus unctio non debet nisi per Episcopum fieri; quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt episcopi, per manus impositionem, quam Confirmatio, vel frontis chrismatio repræsentat, Spiritum sanctum tribuisse leguntur. »

Convenientia autem est : tum quia cum per sacramentum Confirmationis formentur et instituantur milites Christi, conveniens est ut Episcopus qui est militiæ Christianæ dux, et in sua quisque diœcesi Christi Imperatoris nostri vices gerit, in militiam christianam quos voluerit ascribat. Tum quia cum renata in Fonte Baptismatis nova creatura ad christianæ perfectionis augmentum in hoc sacramento promoveatur, consentaneum est ut ille perfectionis sacramentum ministret, qui ad statum acquisitæ perfectionis solis Episcopis eximium provectus est. Quam rationem illustrat S. Thomas art. 11, quia sacramentum Confirmationis est ultima sacramenti Baptismi consummatio : « Ita scilicet, » inquit, « quod per Baptismum ædificatur homo in domum spiritualem, et conscribitur quasi quædam spiritualis epistola ; sed per sacramentum Confirmationis, quasi domus ædificata dedicatur in templum Spiritus sancti, et quasi epistola signatur signo crucis. » Sed in quolibet opere ultima consummatio superiori artifici reservatur ; sicut in exstruendo ædificio præparant quidem materiam, dolant lapides, erudiunt ligna cæmenta conficiunt inferiores ministri ; operis tamen absolutio et domus ædificatæ forma ab architecto efficitur : epistolæ etiam a secretariis delineatæ sola Principis syngraphe subscribuntur. Ergo similiter fideles, qui sunt quoddam opus divinum et Dei Templum juxta illud II. Cor. III : *Dei ædificatio estis ;* quique sunt epistola interior, juxta illud : *Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus. Epistola estis Christi ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, nan in tabulis lapides, sed in tabulis cordis carnalibus*, ut dicitur II. Cor. III ; ab aliis ministris in Baptismo præparantur, sed a summis Sacerdotibus, qui Episcopi sunt, in Confirmatione perficiuntur tamen.

Dices : sacramentum Baptismi perfectius est sacramento Confirmationis, cum per Baptismum plena fiat remissio peccatorum, omnisque deleatur etiam pœnæ reatus ; quæ indulgentiæ copiosissima plenitudo soli Baptismo eximia est. Ergo ratio S. Thomæ falso innititur fundamento, sacramentum nimirum perfectius a ministro excellentiori conferri oportere.

Respondeo S. Thomam non dixisse Confirmationem esse sacramentum Baptismo perfectius, sed Confirmationem esse ultimam perfectionem et consummationem Baptismi; unde confirmatus ab Urbano Papa supra laudato « Plenus Christianus » nominatur. Ultima autem rei perfectio a suprema petit arte conferri, sive complementum illud sit re illa quam complet perfectius, sive non. Addi etiam ex eodem S. Doctore art. 11. ad 2. potest, sacramentum Baptismi esse quidem efficacius, subindeque perfectius Confirmatione quantum ad remotionem mali,

quia cum sit spiritalis generatio, est mutatio de non esse ad esse, et productio novæ creaturæ, subindeque nihilum peccati malorum omnium summi removet : attamen sacramentum Confirmationis efficacius est, atque adeo perfectius ad proficiendum in bono, quia est quoddam spirituale augmentum ab esse imperfecto ad perfectum procedens, quo nata in Christo creatura parvula adhuc et tenella adolescit, et evacuatis quæ erant parvuli, virilem, atque adeo perfectam nanciscitur ætatem : unde ejus sacramenti administratio Episcopo perfectiori, digniorique ministro veluti perfectionis christianæ coronidi reservatur.

Instabis cum Photio pseudopatriarcha Constantinopolitano, schismatis Ecclesiæ Græcæ antesignano, a duodecim Romanis Antistitibus, atque ab octavo concilio generali sub Adriano II. damnato : Unde venit hæc lex, ut solis Pontificibus confirmandi officium eximium sit? Quisnam hujus legis conditor? Quis Apostolorum, quis Patrum, quæve Synodorum eam sancivit? Quorumnam Doctorum calculo probata? Si Sacerdos baptizare potest, quidni poterit confirmare, ut conferat custodiam et sigillum illius puritatis, cujus ipse est instrumentum? Si conficere corpus et sanguinem Christi Domini, longeque nobilissimum sacramentum peragere, quidni confirmatrices manus imponere potest? Ergo, ut Sacerdos sit minister integer, non dimidiatus et ad prophanum laicorum statum dejectus, ut baptizare, ita confirmare ordinarie potest.

Respondeo occasionem stomachati Photii, et in illa epistola bilem adversus Ecclesiam Romanam effundentis inde esse exortam, quod cum Constantinopolitanis Patriarchis solemne sit Chrisma a se confectum, in varias deinde Ecclesias episcopis et presbyteris eo baptizatos consignaturis mittere, consuetudini illi morem gerens Photius ad Bulgarorum gentem recenter ad Christi fidem conversam unguentum a se consecratum misit, quo Presbyteri Græci baptizatos confirmarent. Hanc Confirmationem Legati Nicolai I. in Bulgariam auctoritate Apostolica missi reprobarunt; et populos iterum confirmarunt; tum quod unguentum esset a Photio suspenso a divinis consecratum : tum quod foret a Photianis presbyteris peræque suspensis, ut testatur Adrianus epistola ad Patriarcham Ignatium, in cujus Sedem obtrusus erat Photius, administratum. Indignari et furere Photius, atque ad damnandum Ecclesiæ Hierarcham concilium congregare. Hanc suspensionis suæ et præsbyterorum suorum rationem Photius prætermisit, utque ostenderet confirmatos a suis presbyteris non debuisse iterum confirmari, conatus est ostendere presbyterum legitimum esse Confirmationis ministrum, nullaque proinde suspensione eorum Confirmationem irritam, invalidamque fuisse. Ad illius ergo rationes.

Dicendum hanc legem solis Pontificibus officium confirmandi potestatem eximiam asserentem in Actibus Apostolorum exstare, ubi cap. VIII. et XIX. Petrus et Joannes missi referuntur, ut a Philippo Diacono baptizatis manus imponerent, et Spiritum sanctum tanquam instrumenta divinæ virtutis impertirent. « Quare, » inquit Chrysostomus hom. 18. *in Acta Apostolorum*, « baptizati a Philippo non accepissent Spiritum sanctum? Vel quia Philippus non dederat » (prima est Chrysostomi responsio, sed a sua sententia aliena, uti mox patebit) « hac re forsan honorans Apostolos. Vel quia » (secunda est ad mentem Chrysostomi responsio) « hujusmodi donum Philippus non habebat; erat enim ex septem illis. Id quod magis dicendum videtur. Unde mea sententia hic Philippus unus ex septem erat, secundus a Stephano, ideo et baptizans Spiritum sanctum non dabat, neque enim facultatem habebat. Hoc enim donum solis duodecim Apostolis » (ac proinde solis Episcopis Apostolorum successoribus) « datum erat. Virtutem quidem acceperant faciendi signa, non autem dandi aliis Spiritum sanctum. Hoc erat peculiare Apostolis : unde et præcipuos » (id est Episcopos) « et non alios videmus hoc facere. »

Nec est simile de Baptismi et Eucharistiæ administratione sacerdotibus communi, quia Confirmatio est sacramentum militiæ christianæ, in quam conscribere ad ducem exercitus spectat. Certe si valeret hoc Photianum sophisma, posset etiam simplex sacerdos sacros Ordines conferre, Chrisma consecrare, cum possit Eucharistiæ sacramentum longe præstantissimum peragere. Si tanta esset, tamque individua Baptismatis cum Confirmatione connexio, ut ille idem qui baptizat mox confirmare teneretur, cum in articulo necessitatis non solum clericus quivis, sed laicus etiam baptizare queat, poterit itidem confirmare.

Urgebis : in multis conciliorum et Ponti-

ficum decretis præcipitur ut presbyteri absente Episcopo, vel ab eo præsente jussi baptizatos chrismate ungant, ut videre est in concilio Toletano I. cap. 20. et in epistola 1. Innocentii I. Ergo Episcopus non est ordinarius Confirmationis minister.

Respondeo presbyteros solere eos, quos baptizant, unctione cæremoniali, non sacramentali oblinire, ut dum de Baptismo notatum est. Et quamvis aliqui recentiores novitatum amantes, et in Ecclesiastica doctrina peregrini scribere non dubitarint chrismationem in Baptismo a sacerdote peractam, ad supplendam non solum significationem Episcopalis chrismatis, sed etiam effectum esse institutam, succedere Confirmationi, gratiam roboris spiritualis ex opere operato efficere; attamen hæc tam profana novitas in nullius adhuc Patris vel theologi mentem venit, a nemine est unquam in controversiam deducta, unde indigna profecto est quæ refutetur. Jaceat enim christiana Religio necesse est, nihil in ea tutum, nihil firmum, nihil sanctum, si pro cujuslibet arbitratu res exploratissimas, intimis nedum theologorum, sed fidelium etiam animis infixas quietasque hactenus et tranquillas sollicitare et infringere liceat. Et certe non potest verus Christianus, si Deum amat, si Spiritum sanctum, qui est amor personalis, diligit, ob sacramentum Spiritus sancti hac inaudita et portentosa novitate ad nihilum redactum non graviter ingemiscere. Non potest theologus in doctrina Ecclesiæ non omnino peregrinus et hospes tantam inscitiam sacramentalia cum sacramentis miscentem, nisi indignabundus, tolerare. Si unctio verticalis esset Confirmationis sacramenti, ejusque effectus supplementum, omitteretur a Presbyteris qui baptizant præsentibus episcopis Confirmationem continuo collaturis; inane enim est supplementum, cum res adest, ad quam supplendam est institutum. Et tamen Innocentius relatus in objectione præcepit presbyteros, seu absente, seu præsente Episcopo baptizatos sacro chrismate inungere, etsi sint a præsente Episcopo confirmandi. Verba Innocentii sunt hæc: « Presbyteris seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. » Ergo toto cœlo distinctæ sunt hæ unctiones. Absit ergo, absit prorsus, ut præstantissimi sacramenti vicem per meras cæremonias, tametsi utiles et sancte ab Ecclesia institutas, impleri posse putemus. Absit ut sacramentalium operationes, quæ vi precum Ecclesiæ juxta eas usurpantium affectiones valent, diuturno, stabili, et copioso Confirmationis effectui comparentur, quo miles Christi fortis efficitur et invictus ad tentationum et persecutionum incursus strenue tolerandos, expugnandos Infideles, dæmonumque conatus confringendos. In hoc enim sacramento totus Spiritus sanctus cum suis donis et copiis omnibus effunditur; unde illi cæremonialem unctionem æquiparare, non est tam cæremonias venerandas exhibere, quam sacramentis contemptum creare dum eorum operationes cæremoniis suppleri posse docetur: sacramentalia enim ad sacramentorum amplitudinem evehere, et sacramenta ad sacramentalium tenuitatem deturbare, utraque est pariter extinguere. Sane cum cæremoniæ decorandis sacramentis, et in nostram venerationem adducendis sint institutæ, earum naturam pervertit qui eas in sacramentorum depretiationem invitas trahit.

Insistes: In concilio Arausicano I. can. 2. dicitur necessariam esse quidem chrismationem, tamen satis esse semel in Baptismate chrismari: si vero in Baptismate chrismatus quis non fuerit, admoneatur Episcopus; nam sufficit una benedictio. Ergo minister Baptismatis idem est et Confirmationis, verticalisque chrismatio a Sacerdote facta eam supplet, quæ ab Episcopo confirmante sit.

Respondeo verba concilii Arausicani haud fideliter referri, nec mirum; est enim illius canonis editio tam varia, tam obscura et depravata, ut ad disputationem certam adhiberi vix ac ne vix quidem possit. Sic canonem illum refert Binius tom. 1. *Concil.* part. 2: « Nullus ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debet progredi, quia inter nos placuit semel in Baptismate chrismare. De eo autem, qui in Baptismate quacumque necessitate faciente non chrismatus fuerit, in Confirmatione Sacerdos commonebitur. Nam inter nos chrismatis ipsius non nisi una benedictio est. Non ut præjudicans quicquam dico, sed ut necessaria habeatur chrismatio repetita. » Paulo aliter refert Gratianus, et Antonius Augustinus archiepiscopus Tarraconensis, aliter etiam Pater Fronto Ducæus, aliter

quoque P. Sirmundus in suis *Conciliis Gallicis*. Sed utut sit, aliter referuntur verba Arausicani canonis in objectione atque extent in Conciliorum exemplaribus. Ex quibus patet ibi esse sermonem de duplici chrismatione, baptismali nimirum, quæ est cæremonialis ; quam si aliqua necessitate omissa fuerit, ante alteram nempe Episcopalem chrismationem expleri vult. Unde « si quacumque necessitate faciente baptizatus chrismatus non fuerit » (verticali chrismatione) « in Confirmatione Sacerdos, » id est Episcopus, « commonebitur ; » illam enim verticalem chrismationem Episcopus non præbet, quia « chrismatis ipsius » (scilicet Episcopi) « non nisi una benedictio est ; » et ideo priorem, seu verticalem, a presbyteris vel diaconis præbendam remittit, ne duplicem chrismationem præbeat Episcopus, contra Ecclesiæ consuetudinem. Nam Episcopum in solemni Baptismo nunquam olim baptizatorum verticem more presbyterorum unxisse, patet ex omnibus decretis, quæ de ea unctione habentur, quibus ea semper chrismatio solis presbyteris tribuitur, et ab episcopali separatur. Unde etiam Pontificale Romanum præscribit Antistitem episcopali ritu baptizantem nullum adhibere unctionem verticalem, sed mox ab effusa baptizato aqua ad frontis unctionem procedere. Rationem vero dat concilium cur debeat moneri Episcopus si baptizatus chrismatus non fuerit; ut ad sacerdotem chrismandus remittatur, quia non ut præjudicans cuiquam (vel ut alii legunt « quicquam ») « dico » (alii legunt « non ut præjudicantes quicquam dicimus ; » sed idem est sensus, sive decretum ab omnibus Patribus feratur, sive ab uno quopiam suo nomine proponatur sententia aliorum assensu probata, vel probanda). « Sed ut necessaria habeatur repetita chrismatio. » Id est, ideo baptizatum a sacerdote non chrismatum chrismandum volumus antequam a sacerdote summo, id est Episcopo, confirmetur, ne ulli chrismationi præjudicium inferamus, quia utramque necessariam esse arbitramur. Quare concilio Arausicano non aliud propositum fuit, quam chrismationem baptismalem præcipere ; et ideo statuit ne Episcopus quemquam confirmet, qui in Baptismate a ministris non sit chrismatus. Sicut si nunc quis Episcopo confirmandus offeratur, quem sine solemnibus Ecclesiæ cæremoniis, ut interdum contingit, baptizatum constet, Episcopus eum parochum cæremonias completurum remissurus est. Distinguenda ergo ex plana hujus concilii mente est duplex chrismatio, baptismalis una omnibus baptizatis a presbyteris præbenda ; episcopalis altera priorem supponens, et longe uberiorem et diviniorem efficacitatem habens. Dixi episcopos in solemni Baptismatis ritu nunquam baptizatorum verticem ungere, vel unxisse olim : nam cæteroquin episcopos privatim presbyterorum instar, non solemniter ac ritu episcopali baptizantes, adhibere chrismationem verticalem videmus, Vel « non ut præjudicantes quicquam dicimus », id est, non quod omissio unctionis verticalis baptizatorum saluti, vel Episcopi Confirmationi præjudicium inferat, sed ut duplex chrismatio observetur, ita observandum decernimus.

Sed cur, inquies, Episcopi in solemni Baptismo, in quo personam episcopalem sustinent, chrismationem baptismalem non adhibent, sed sacris undis aspersum mox in fronte oblinunt? Cur prætereunt cæremoniam salubriter et religiose institutam? Quid incommodi est ut duplici chrismatione baptizatum inungant?

Respondeo episcopos solemniter baptizantes baptizatum mox a se confirmandum non ungere chrismate verticali, quia chrismatio verticalis a presbyteris fieri solita non solum ad consecrandum baptizatum est instituta, sed etiam in symbolum subjectionis ministrorum et fidelium erga Episcopum immediatum totius diœceseos pastorem. Cum enim chrisma illud sit ab Episcopo consecratum, et ad presbyteros missum, dum baptizatos chrismate inungunt, profitentur et se, et baptizatos ab Episcopo potissimum pendere, et primariam sacramentorum, et nominatim Baptismi peragendorum potestatem in Episcopo residere, a quo in alios derivatur. Cum ergo Episcopus solemniter baptizat, unctionem verticalem suæ symbolum potestatis prætermittit, longe uberiorem et efficaciorem in Confirmatione collaturus. Et ideo recte dixit canon Arausicanus : « Chrismatis ipsius » (id est Episcopi) « non nisi una benedictio est. » Quæ verba si hunc sensum redderent, ut vellent Arausicani Patres, unica tantum opus esse chrismatione, sive in Baptismo, sive in Confirmatione præbenda, ut existimavit Jacobus Sirmundus, adeo ut ex mente Arausicanorum Patrum tunc demum Episcopus monendus sit ut baptizatum chrismet,

cum is prohibente necessitate chrismari non potuit a ministro ; si, inquam, hoc admittatur ; ergo chrismatio episcopalis erit tantum supplementum chrismationis presbyterorum : ergo ordinarium chrismandi munus Episcopis adimetur, presbyteris asseretur, qui est proprius Photii error ; quin magis erit necessaria ministrorum, quam Episcoporum chrismatio, cum isti non nisi per accidens, et in supplementum chrismare debeant; quod catholicus horret et refugit sensus. Et certe quomodo dicere potuerunt Arausicani PP., quod « inter quoslibet chrismatis ipsius una benedictio est, vel in Baptismo, vel in Confirmatione ; cum aperte constaret plures tum in aliis, cum in Ecclesia Romana cæterarum Matre et Magistra fuisse chrismationes inter se diversas multo ante concilium Arausione coactum frequentatas? Tam putidum, tam insigne mendacium non scripsissent Patres in Spiritu sancto, Spiritu veritatis congregati. Denique quomodo cum tanta sui Ordinis, id est episcopalis obscuratione, et sacramenti Confirmationis extinctione sanctissimi Episcopi definire potuerunt, repetitam chrismationem « non esse præjudicantem », seu nocentem, sed tantum non necessariam, cum iterari Confirmationem characterem imprimentem sacrilegium sit totius Ecclesiæ traditioni adversum, ut supra demonstratum est? Quomodo scribere potuerunt chrismationem Episcopalem permittit presbyteris, et tamen ejusdem iterationem simul innoxiam, et non præjudicantem declarari? Si ita esset, non episcoporum concilium in Spiritu sancto celebratum, sed hominum in episcopalem Ordinem et in sacrosanctum Spiritus sancti Sacramentum conspirantium cœtus merito diceretur.

Dices demum : Presbyteri Græci passim Confirmationis sacramentum administrant; neque enim iste mos in orientalem Ecclesiam recens irrepsit, vel post schisma incepit ; et tamen nunquam illum Ecclesia Romana reprehendit, vel erroris insimulavit. Ergo non soli episcopi sunt ordinarii Confirmationis ministri. Petit hoc argumentum, ut inquiramus an presbyteri possint esse extraordinarii Confirmationis ministri, atque ut ad secundam speculationis partem stabiliendam procedamus.

Presbyteri ex Apostolicæ Sedis facta sibi facultate possunt esse extraordinarii Confirmationis ministri.

Secunda pars asserens ex speciali primæ Sedis indulto posse presbyteros esse extraordinarios Confirmationis ministros, videtur concilio Florentino in decreto Eugenii conformior, ubi sic habetur : « Legitur aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili et urgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis sacramentum. » Ubi sacrum concilium non solum eam dispensationem factam recenset, sed eam etiam approbat, et ex rationabili causa processisse testatur. Quod idem satis insinuat concilium Senonense in decretis morum, cap. 38 : « Si qui sint, qui contendant sibi competere facultatem confirmandi ex privilegio, volumus quod cum primum fuerint requisiti, de privilegio fidem facere teneantur. » Ubi concilium confirmandi facultatem presbyteris posse concedi non negat, sed privilegium, quo hujusmodi facultas detur, ostendi, exhiberique præcipit. Quamvis, ut verum fatear, hujus concilii a Sede Apostolica minime confirmati auctoritas non sit urgens. Id etiam aperte docet S. Thomas quæst. 72. art.... ad 1. his verbis : « Papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis, ex qua potest quædam, quæ sunt superiorum Ordinum, committere quibusdam inferioribus, sicut quibusdam presbyteris concedit conferre minores Ordines, quod pertinet ad potestatem Episcopalem. Et ex hac plenitudine potestatis concessit B. Gregorius Papa, quod simplices sacerdotes hoc sacramentum conferrent, quandiu scandalum tolleretur. » Quæ dispensatio supponit Episcopum esse ministrum Confirmationis ordinarium ; potestas enim delegata et extraordinaria propriam et ordinariam non tollit, sed supponit. Licet ergo ex commissione et dispensatione summi Pontificis possit in articulis magnæ necessitatis et penuriæ episcoporum simplex sacerdos sacramentum Confirmationis conferre ; hoc tamen non impedit, sed magis statuit solum Episcopum esse ordinarium Confirmationis ministrum. Quod aliquando concessum legitur, ne quis baptizatorum saluberrima Confirmationis gratia privetur, si eum, ut humanæ ferunt res, contingat repentinam, atque immaturam mortem obire.

Illud etiam conatur Arcadius colligere ex

Dionysio cap. 5. *Ecclesiasticæ Hierarchiæ*, ubi sic scribit : « Etsi enim a sacerdotibus quædam ex symbolis veneratione dignis perficiuntur, verum nunquam deificam generationem » id est Baptismum) « Sacerdos sine divino unguento peraget. Nec divinæ Communionis sacramenta perficiet, antequam symbola communicativa in divinum altare imposuerit. Quin ne Sacerdos quidem erit ipse nisi Pontificiis perfectionibus « (id est consecrationibus) « ad id delectus fuerit. Itaque divina institutio sacram hierarchicorum Ordinum cæremoniam, divinique unguenti confectionem, atque sanctam altaris consecrationem divinorum Pontificum efficacibus facultatibus singulari munere attribuit. » Ubi Dionysius ait Baptismum nunquam sine unguento peragi, alludens ad legem communem et præscriptum Ecclesiæ orientalis, in cujus more positum erat, ut tria sacramenta, Baptismi, Confirmationis, et Eucharistiæ simul neophytis conferrentur ; et ideo confirmandi facultas presbyteris ex commissione data erat, quia omnes baptizatos ubique locorum episcopi commode confirmare non poterant. Consecratio tamen unguenti, altarium, et ipsorum sacerdotum ipsis episcopis reservabatur, nec fuit unquam simplicibus concessa sacerdotibus. Unde nihil Pontificiæ potestati derogabatur, quæ, ut ait, omnes hierarchicas actiones penetrat et pervadit, quatenus nulla possunt exerceri mysteria, nisi præsupposita Episcopi aliqua consecratione ; quia nec Sacerdos celebrat sine altari ab Episcopo consecrato, nec confirmat sine chrismate ab Episcopo confecto, nec ipse sacerdos existit, nisi prius fuerit ab Episcopo consecratus. Unde hæc verba ponderans S. Maximus in suis ad Dionysium scholiis, ait : « Nota quia neque sanctificare, neque perficere unguentum est presbyterorum, quos hic sacerdotes » (Dionysius) « appellat. At neque altare consecrare ad eos spectat, ut super illud offerant : denique neque alios ordinare. Hæc enim solus Pontifex efficit, sine quibus presbyter neque baptizabit, neque offeret sacrificium. Sed in iis quæ ante ab Episcopo sunt perfecta et consummata sacra munera exercebit. » Id est ungere potest sacerdos unguento ab Episcopo prius consecrato.

Fateor tamen hæc testimonia parum esse urgentia : tum quia Pachimeres Dionysii Paraphrastes ab eodem Arcudio relatus unctionem ad Episcopum refert, his verbis : « Deinde velut si quispiam objecisset, quomodo Baptismus per sacerdotes administratur : neque Baptismum, inquit, presbyter absolvit ; opus enim erit Pontifice, qui baptizatum chrismate inungat. Quippe hic antiquus mos fuit. » Tum quia de unctione cæremoniali in vertice vel pectore facta facili negotio interpretari Dionysium possumus ; cum enim asserat presbyterum nunquam sine unguento baptizare, loquitur de ministerio ordinario : ergo si de unctione confirmativa sermonem haberet Dionysius, sacerdos simplex esset ordinarius Confirmationis minister, quod falsissimum est. Sacerdos ergo sine unguento ab Episcopo confecto non baptizat, ut se ab episcopis primariis sacramentorum ministris pendere ostendat. Tum quia Hieronymus in dialogo adversus Luciferianos eodem modo loquitur atque Dionysius, affirmans non posse Presbyterum sine unguento baptizare : et tamen ille idem Hieronymus inibi docet solitos esse Episcopos excurrere ut Confirmationem præbeant : ergo ex eo quod Dionysus ait, sacerdotes sine unguento Baptismum non peragere, non necessario inde colligitur ipsum de unctione confirmativa fuisse loquutum. Quod si contendas Dionysium non posse de unctione cæremoniali explicari, quia Græci verticem inungere non solent, responderi poterit, vel tum temporis presbyteros aliam corporis partem, puta pectus, inunxisse ; vel certe ideo presbyteros nunquam sine unguento Baptismum peregisse, quia aqua Baptismi per infusionem unguenti consecrabatur, ut testatur idem Dionysius cap. 2. *Ecclesiast. Hierarch.* : « Ipse Pontifex, » inquit, ad matrem adoptionis » (id est ad sacrum Fontem) « accedit, ejusque aquam sacris invocationibus consecrans, et eam trina unguenti vim maximam habentis purificandi, per modum crucis effusione perficiens. »

Deinde cum concilium Florentinum superius laudatum affirmet aliquando tantum ex rationabili et urgente admodum causa confirmandi facultatem simplicibus presbyteris esse indultam, non est verisimile presbyteros omnes per totam quam late patet Ecclesiam orientalem unctionem confirmativam præbuisse. Denique si ab initio Ecclesiæ presbyteri inungerent neophytorum frontes, ut hodie Græci faciunt, faciendumque urgebant adversus Nicolaum Papam, utique morem illum opposuisset Nicolao Photius, eoque validissimo telo legatos Nicolai petivis-

set : et tamen Nicolaus Pontifex epist. 70. ad objectiones Photianas universe respondet : « Aut falsa sunt quæ nobis impingere moliuntur ; aut certe jam a prisco tempore sine cujusquam contradictione in Ecclesia Romana, imo in tota occidentali parte custodita. Et cum floruerint etiam apud ipsos magni doctores Ecclesiæ, nullus tamen eorum de iis reprehensionem fecit, nisi hi, qui non zelo justitiæ fervidi, sed zelo invidiæ perculsi Ecclesiæ lacerare traditiones anhelant.... Et quod agere majores eorum minime præsumpserunt, isti etiam quæ antiquitus Romana suscepit cum numerosis hanc sequentibus Ecclesiis generaliter accusare et blasphemare ore polluto minime timuerunt. » Ergo mos confirmativam unctionem usurpandi, Nicolao Papa auctore, non fuit apud Græcos perpetuus, sed potius a testimoniis divinis, a traditionibus paternis, et ab ipsorum Ecclesiæ Græcæ Doctorum usibus et sensibus abhorrens. Quod etiam ex supra laudatis Magni Chrysostomi verbis clarissime liquet.

Fortius pro hac sententia argumentum eruitur ex his Magni Gregorii lib. 3. epist. 26. *ad Januarium episcopum Calaritanum* verbis : « Pervenit ad nos quosdam scandalizatos fuisse, quod Presbyteros chrismate tangere in fronte eos qui baptizati sunt prohibuimus. Et nos quidem secundum usum veteris Ecclesiæ nostræ fecimus. Sed si omnino de hac re aliqui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. » Ubi pespicue de chrismatione confirmativa in fronte fieri solita solis episcopis tanquam ministris ordinariis eximia loquitur, eamque in absentia episcoporum ad gravem fidelium contristationem præcavendam a simplicibus sacerdotibus posse præberi, sanctissimus Pontifex indulsit. Dicere autem cum Durando in 4. dist. 7. quæst. 4, hac in re Magnum errasse Gregorium, et Apostolicæ suæ potestatis plenitudine fuisse abusum, cum tanti Pontificis Ecclesiasticæ disciplinæ callentissimi et juxta zelantissimi inhonestamento ferri non potest. Improbabile etiam est quod alii dicunt, Sacerdotes illos fuisse episcopos, licet unus eorum Episcopi nomen retineret, qui in alios jurisdictionem, et regulariter baptizatos confirmandi potestatem haberet ; vel certe presbyteros illos ad episcopatum a Gregorio fuisse provectos : utrumque enim patet esse a veritate alienum ; tum quia etsi initio nascentis Ecclesiæ omnes presbyteri propter ministrorum penuriam forent fortassis Episcopi, de quo nihil impræsentiarum asserimus, tempore tamen Gregorii propagata jam Ecclesia Christiana multi erant presbyteri ad episcopalem dignitatem non provecti, ut ex eo patet quod Eusebius et Innocentius Pontifices Gregorii antecessores Confirmationem et frontis inunctionem a presbyteris non præberi, sed solis Episcopis reservari constituerunt. Ergo plures presbyteros ad Pontificiam dignitatem non assumptos fuisse supponebant. Tum quia si omnes presbyteri fuissent tum temporis Episcopi, vel ad episcopatum ea S. Gregorii concessione evecti, non eguissent Gregorii dispensatione et indulto speciali ut confirmarent, cum confirmandi potestas sit Episcopis tanquam ministris ordinariis annexa, nec sit potestas jurisdictionis, sed ordinis, ab Episcopo etiam excommunicato valide, tametsi illicite peracta. Tum demum, quia aperte reclamant verba Gregorii ; cum enim eam licentiam concedat, « ubi episcopi desunt, » supponit plane presbyteros illos Sardiniæ, quibus in fronte chrismandi facultatem facit, nec episcopos fuisse, nec ad Episcopatum ex vi suæ concessionis assumptos.

Verosimilior est Estii, et aliorum interpretatio aientium Gregorium non de episcopali, sed de cæremoniali et rituali tantum presbyterorum chrysmatione fuisse locutum, eamdemque quam antea in pectore fieri jusserat, quæve modo in vertice fit, in fronte ad instantiam fidelium fieri indulgere. Itaque, inquiunt, non sacramento, sed membro duntaxat erat diversa chrismatio. Sicut enim non omnes presbyterorum manus impositiones ejusdem generis et efficaciæ erant cum iis, quas usurpabant episcopi, sic neque illæ frontis chrismationes. Quare, inquit celebris Petrus Aurelius, in hujusmodi indulgentia nihil statuit, nihilque concedit S. Gregorius superiorum Romanorum Pontificum decretis repugnans, in quibus toties presbyteris, imo chorepiscopis interdicitur frontis chrismatio, quasi a Scripturis, Patribus, canonibusque aliena. Illi enim Pontifices Gregorii prædecessores de chrismatione episcopali, quæ est proxima Confirmationis sacramenti materia, loquebantur : Gregorius vero non de illa agit, sed de cæremonia chrismandi in Baptismo, ab Ecclesia Romana in alias deinde Occidentis Ecclesias

transfusa, quam in hoc solum de benignitate Apostolica mitissimus Pontifex immutat, quod quæ in fronte nunquam erat facta, eam in fronte, sed ritualiter duntaxat fieri concedat. Quanta autem animi repugnantia id Gregorius indulserit, claret : tum quia scribit ritum illum veteri Ecclesiæ consuetudini repugnare : tum quia morem illum abrogare pro virili conatus fuerat, ut Calaritanos ad veterem Ecclesiæ consuetudinem revocaret. Eis tamen fugiendi tantum scandali causa cæremoniam mutare concedit, ne regnum illud, in quo grandis erat Ecclesiasticæ disciplinæ perturbatio, et major morum corruptio, et maxima infidelium vis, cæremoniæ obtentu ab Ecclesiæ unitate fœdissimo schismate discinderetur. Unde vir Apostolicus nec minus Petri in Ecclesiam amoris quam Sedis successor, de suorum severitate decretorum remittere, et Calaratinorum imbecillitati sese attemperare maluit, ac frontis chrismationem solius membri mutatione concedere, quam dilectissimos in Christo filios nimia tristitia obruere. Id confirmant aliqui, quia in pervetustis originalibus non legitur « baptizatos », sed « baptizandos », cujus lectionis fit mentio apud Gratianum dist. 95. cap. 1. in margine : Baptizandis autem dum baptizantur non nisi unctio cæremonialis præbetur.

Probabilis sane solutio, qua id saltem convincitur, frontis chrismationem presbyteris et ab Ecclesiæ Romanæ Antistitibus semper fuisse prohibitam, et prohibitionem illam a Gregorio fuisse renovatam, et non nisi ægro animo ad tempus et in absentia episcoporum fuisse toleratam. Duo tamen difficultatem ingerunt. Primum est, quia si Gregorius cæremoniam tantum mutari concessit, cur tam stricte præcepit, ut nisi in absentia vel penuria Episcopi ritus ille adhiberetur ; cæremonia enim etsi ritu diversa, modo pia sit, sive in præsentia, sive in absentia Episcopi perinde fieri potest; neque enim eædem sunt omnes Ecclesiarum cæremoniæ. Unde idem Gregorius lib. 12. epist. 31. Augustino Anglorum Episcopo Ecclesiæ Gallicanæ ritus a Romanis sola cæremonia diversos alioquin licitos amplecti suadet, et in recentem Anglorum Ecclesiam transferre : « Non enim pro locis res, » inquit, « sed pro bonis rebus loca nobis amanda sunt. » Ergo si ritualis frontis chrismatio in absentia Episcopi tolerari potuit, etiam in præsentia illius : ergo supponere videtur se concedere facultatem præbendi chrismationem illam, quæ propter absentiam Episcopi haberi non potest, quæ est confirmativa. Altera difficultas est, quia cum concilium Florentinum supra memoratum testetur aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem simplices sacerdotes sacramentum Confirmationis ex rationabili et urgenti causa administrasse, ad illam Gregorii dispensationem allusisse videtur; cum nullibi legatur aperta facta dispensatio, si Gregorius confirmandi potestatem verbis illis non impertivit Sardiniæ sacerdotibus. Referunt aliqui plura Pontificia diplomata, quibus Romani Pontifices simplicibus sacerdotibus confirmandi facultatem fecisse dicuntur. Verum quia ea videre in fonte non potuimus, nec in publico Ecclesiæ bullario circumferuntur, ex eis efficax argumentum depromi non arbitramur, præsertim quia Innocentius III. parochis Constantinopolitanis, ne amplius sacramentum Confirmationis conferrent, prohibuit; collatum vero nullum esse pronunciavit, ut ex ejus litteris ad Lucium vicarium suum missis patet. Cui astipulatur Gregorius IX. lib. 1. *Decretalium* tit. 4. *de Consuetudine;* necnon Innocentius IV. in litteris ad Episcopum Tusculanum Apostolicæ Sedis in regno Cypri Legatum; et Clemens VIII, in brevi instructione super ritibus Græcorum.

Proponuntur adversæ sententiæ fundamenta, quibus ei non mediocris probabilitas conciliatur.

Non desunt tamen gravissima argumenta, quibus ita Episcoporum propriam esse confirmandi potestatem probari potest, ut nullo casu, nullaque accedente dispensatione id sacerdotibus simplicibus committi possit.

Potissimum fundamentum petitur ab auctoritate ; Eusebius enim Papa epist. 2. *ad Episcopos Tusciæ et Campaniæ* declarat Confirmationis sacramentum « ab aliis perfici non posse, nisi a summis Sacerdotibus : nam si aliter præsumptum fuit, irritum habeatur et vacuum, nec inter ecclesiastica unquam reputabitur sacramenta. » Damasus etiam epist. *ad Episcopos Numidiæ :* « Quod eis » (scilicet chrorepiscopis inter simplices sacerdotes præcipuis) « non licet sacerdotes consecrare, nec diaconos, aut subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec ungere aut sacrare, nec ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare.... Quod solis Apostolis eorum-

que successoribus proprii sit officii tradere Spiritum sanctum, liber Actuum Apostolorum docet, præsertim cum nullus est septuaginta Discipulis, quorum isti » (chorepiscopi) « in Ecclesia speciem gerunt, legatur donum sancti spiritus per manus impositionem tradidisse. Hæc ergo, quia omni carent ratione, nullus deinceps usurpet aut consentiat sacerdotum, qui noluerit a nostro sacerdotali collegio separari. »

Et Innocentius I. epist. 1. *ad Decent.* cap. 3. loquens de chrismatione frontis, ait : « Pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel Spiritum Paracletum tradant, non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verum et lectio Actuum Apostolorum. Nam presbyteris chrismate baptizatos ungere licet, non tamen frontem ex eodem oleo signare; quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. » Et Magnus Leo epist. 88 : « Nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare Presbyteris et chorepiscopis liceat. Quæ omnia solis deberi summis Pontificibus auctoritate canonum præcipitur. » Et Gelasius epist *ad Episcopos Lucan.* : « Presbyteros ultra modum suum tendere prohibemus, nec episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere : non conficiendi chrismatis, non consignationis Pontificalis adhibendæ sibimet arripere facultatem. » Idem docet Joannes III. epist. *ad Episcopos Galliæ et Germaniæ.* Idem sanciunt concilia, Hispasense II. cap. 7, Toletanum VIII. cap. 7, Parisiense sub Ludovico et Loth., Meldense cap. 44, Vormatiense cap. 8, Metiense cap. 5, ut nihil sit perpetua Majorum traditione testatius. Videri etiam potest Ratramnus Corbeiensis lib. 4. *contra opposita Græcorum*, ubi Nicolai ætate diluens Græcorum objecta, quæ Nicolaus refellenda in Gallia miserat, ait : « Nunc ad illud veniamus quod objicitur, quia penes Romanos baptizatorum frontes Presbyteri non liniunt. Ut hoc fiat et apud Romanos, et apud omnes Occidentales, tam ex Evangelio, quam ex Apostolorum Actis constat esse assumptum. Constat namque Spiritus sancti gratiam per unctionem frontis ex chrismate ab episcopis donari : quod nulli præter episcopos esse concessum, Evangelica testatur auctoritas. »

Respondent communiter auctores nostræ sententiæ, Pontifices et Patres in conciliis de ordinario Confirmationis ministro fuisse locutos, quem solum constat esse Episcopum ; cum quibus stat sacerdotem posse esse sacramenti Confirmationis ex commissione et dispensatione summi Pontificis ministrum delegatum. Verum contra hanc responsionem multipliciter instari potest, et simul Estii sententia roborari.

Argumentantur 1. et simul hanc responsionem impugnant, quia Innocentius III. cap. 4. *de Consuetudine*, decernit, ut fideles prius careant sacramento Confirmationis, quam ut a presbyteris illud accipiant. Nullus autem est rationabiliter dispensandi locus, quam mortis imminentis articulus, in quo etiam omnes reservationes cessant. Ergo si posset summus Pontifex simplicibus Sacerdotibus confirmandi facultatem facere, eam tum maxime impertire deberet, cum ob impendentem mortem fidelis non potest ab absente Episcopo confirmari. Et tamen Innocentius satius esse ait sine Confirmationis sacramento mortem oppetere, quam illud a simplici sacerdote etiam in ultimo vitæ discrimine accipere. Ergo existimabat Innocentius, confirmandi potestatem episcopis eximiam nullo casu posse simplicibus sacerdotibus communicari.

Argumentantur 2°. Eodem modo præfati Pontifices, præfataque concilia loquuntur de administratione Confirmationis atque de confectione et consecratione chrismatis, ut patet ex relatis Damasi et Magni Leonis verbis ; unde, si simplex sacerdos et Apostolicæ Sedis dispensatione potest confirmare, chrisma etiam consecrare facile poterit ; si enim Ecclesiæ Capitis potestatis plenitudo unum concedere potest, aliud etiam longe minoris momenti poterit indulgere ; majus vero est confirmare, et plenitudinem donorum Spiritus sancti effundere, quam materiam Confirmationis benedictionibus præparare et consecrare. Atqui ex perenni Ecclesiæ usu, cui nec ipsi Græci schismatici et Photiano errore imbuti contradicunt, solus Episcopus chrisma conficere valide potest, nec idonea unquam habita est Confirmationis materia, nisi solum chrisma ab Episcopo benedictum, ut concilium Florentinum declaravit. Ergo confirmandi potestas episcopali Ordini essentialiter annexa est.

Respondeo ad 1° : Innocentium IV. Presbyterorum illorum præsumptionem coercere voluisse, qui grandi abusu Pontificalis et confirmativæ signationis adhibendæ potestatem sibi arrogabant, et ut loquitur Gelasius, arripiebant. Quæ consuetudo antiquis et per-

petuis Ecclesiæ Catholicæ moribus repugnans ut cohiberetur, statuit Innocentius satius esse Confirmationis re susceptæ sacramento carere, quam talem potestatem omnibus indiscriminatim, et pro quovis tempore sacerdotibus impertire.

Ad. 2. respondeo, quod, cum nunquam legatur simplici sacerdoti conficiendi chrismatis facta facultas, sed semper in utraque Ecclesia interdicta, ut patet tum ex Pontificum paulo ante memoratis decretis ; tum ex Canone *Presbyter* 26. quæst. 6, ubi præcipitur : « Presbyter chrisma nunquam conficiat ; » tum ex cap. 2. concilii Vormatiensis sic statuentis : « Chrisma conficere nullus præter Episcopum præsumat ; » argumento est conficiendi chrismatis potestatem nullo casu, nulla auctoritate simplici sacerdoti posse concedi. Et sane congruit, ut materia sacramentorum, quæ ab ipso Christo non fuit consecrata (consecravit autem Christus tactu suæ mundissimæ carnis aquas in Baptismate suo, et materiam Eucharistiæ in ultima cœna) ab episcopis Christi personam in ecclesiis suis gerentibus consecretur. Nec obest, quod consecratio chrismatis sit ministerium ipsa chrismatis confirmativa inunctione longe inferius ; nam etiam minus est altaria sacrare et ministros ordinare, quam corpus Christi in Eucharistia conficere ; et tamen hoc posterius Sacerdos potest, priora efficere non potest. Nec in his, quæ a divina institutione pendent, vel ad hierarchicam œconomiam conservandam sunt instituta, valet argumentum a majori ad minus, sed a voluntate Dei in Scripturis vel Ecclesiæ traditione nobis significata.

Instabis : Episcopus est Confirmationis minister jure divino institutus : ergo confirmandi facultatem nequit Papa simplici sacerdoti committere. Probatur consequentia : potestas illa simplici sacerdoti facta, vel juri divino, vel humano duntaxat inniteretur. Non juri divino ; Papa enim non est juris divini distributor vel auctor. Non juri humano, alioquin divina confirmandorum Christianorum facultas esset mere humana, et legum humanarum varietati et vicissitudini obnoxia. Ecclesia autem sive Capitis visibilis sui auctoritate, sive conciliorum etiam œcumenicorum potestate jus divinum immutare, et sacramenta condere minime valet : essentiæ enim sacramentorum, ad quas materia, forma, et minister desiderantur, immobiles sunt, nec Ecclesiæ quicquam in hujusmodi alterandis juribus concessum est. Ergo, si Episcopus sit Confirmationis jure divino minister institutus, in nullum alium potest talis facultas dilatari.

Respondeo ex Christi institutione Episcopum esse ordinarium Confirmationis ministrum, sed ex eadem etiam Christi voluntate simplicem Sacerdotem posse esse Confirmationis, summo Pontifice gravi de causa annuente, ministrum delegatum ; sicut ex Christi institutione Episcopus potestate ordinaria a peccatis absolvere potest ; sacerdos vero peccata duntaxat remittere potest, si ab Episcopo jurisdictionem obtineat. Neque in his alia ratio quærenda est, quam Christi instituentis beneplacitum nobis ex traditione et Ecclesiæ Catholicæ a Spiritu sancto gubernatæ usu notum. Quamobrem in hujusmodi indulgentia Papa jus divinum non mutat, sed tantum declarat simplicem sacerdotem in tali urgentis necessitatis casu, ex sua tamen commissione confirmare, idque esse voluntati et Christi sacramentorum auctoris institutioni consentaneum.

Urgebis : Potestas confirmandi est potestas Ordinis, et non jurisdictionis ; unde Confirmatio ab Episcopo exauctorato et censuris ecclesiasticis irretito, imo et in hæresim lapso valida est, tametsi illicite ministretur : potestas vero remittendi peccata præter Ordinem sacerdotalem jurisdictionem exigit, unde absolutio a sacerdote excommunicato impensa, nedum illicita, sed invalida etiam est et nulla. Ergo Confirmationis collatio effective et per se a charactere Episcopali proficiscitur. Ergo irrita est Confirmatio a quovis non Episcopo collata.

Confirmatur. Dum Episcopus confirmat, vel id præstat ratione potestatis suo Ordini et characteri annexa, vel ratione jurisdictionis, qua universæ diœcesi principatur. Non ratione jurisdictionis ; tum quia Episcopus jurisdictione sua Ecclesiæ censuris orbatus valide confirmat ; tum quia jurisdictionem suam potest Episcopus in alios derivare, et de facto eam vicariis generalibus impertit, subindeque posset aliis sacerdotibus confirmandi, sicut et a casibus reservatis absolvendi facultatem concedere, quod in Ecclesia inusitatum et inauditum est. Ergo non confirmat Episcopus nisi ratione potestatis Ordinis, seu characteri suo divinitus alligatæ : ergo quicumque eo charactere episcopali carebit, in vanum confirmabit. Quod usqueadeo verum est, ut ipse

Papa electus, et in Episcopum nondum consecratus, tametsi primam et maximam habeat in totam Christi Ecclesiam auctoritatem et jurisdictionem, ipse tamen confirmare alios non potest defectu characteris episcopalis. Ergo confirmandi facultas est essentialiter characteri episcopali annexa.

Confirmatur rursum : si confirmandi vis non sit characteri episcopali essentialiter alligata, sed possit presbytero, dispensante summo Pontifice, committi, poterit etiam et diacono ac clerico cuivis indulgeri : si enim Confirmatio per se non procedat a charactere episcopali, peræque poterit a sacerdote et diacono baptizantibus præberi, et tantum per accidens ab Episcopo procederet.

Respondeo hoc in argumento præcipuum oppositæ sententiæ a ratione momentum, et summam difficultatis (et difficultas ipsa, ut fateor, summa est) contineri. Dicendum ergo, confirmandi facultatem esse potestatem Ordinis episcopalis quidem tanquam ministri ordinarii; presbyteralis vero, sed cum connotatione et dependentia a dispensatione summi Ecclesiæ Hierarchæ. Quare nec jurisdictio sufficit ad confirmandum, ut patet in summo Pontifice electo et nondum in Episcopum consecrato; nec solus sufficit character presbyteralis, sed vel character episcopalis solus desideratur, vel presbyteralis ex dispensatione summi Pontificis. Sicut a simili ad remittenda peccata non sufficit jurisdictio, quam ex vi electionis habet diaconus Cardinalis in summum Pontificem electus, nec ordo presbyteralis, quem habet simplex sacerdos ab Episcopo non approbatus. Effective ergo procedit Confirmatio a charactere, sive episcopali ordinarie, sive presbyterali, supposita summi Pontificis licentia. Ex quibus patet ad primam et secundam Confirmationem : Episcopus enim confirmat ut minister Ordinarius ratione characteris sui episcopalis, Sacerdos vero ratione characteris presbyteralis, supposita summi Antistitis indulgentia. Unde hujusmodi facultatem nec suis vicariis Episcopus largiri, nec diaconis vel laicis summus Pontifex impertire potest. Ratio vero cur Episcopi presbyteris confirmandi potestatem, aut Romanus Pontifex diaconis committere non possint, sitque Romano Pontifici id sacerdotibus concedere jure divino reservatum, ex perpetua Ecclesiæ traditione optimo divinæ institutionis interprete prærogativam illam summo Pontifici asserente deprimitur : nunquam enim talem facultatem concessisse, vel concedere potuisse alios a Romano Antistite legimus. Et sane conveniens est, ut ea, quæ totius Ecclesiæ regimen concernunt, qualia maxime sunt quæ ad ritus sacramentorum spectant, universali Ecclesiæ Præsidi, vel conciliis œcumenicis speciali jure attribuantur, ut ea determinent, quæ Christus singulatim non præscripsit, sed Ecclesiæ judicio permisit. Et, quamvis quidquid Pontifex summus in universo orbe potest, id etiam Episcopo in sua diœcesi concessum sit, quia Episcopus est diœceseos Pastor ordinarius, sicut Papa totius orbis Christiani : id tamen intelligendum est de his quæ pertinent tum ad potestatem Ordinis, tum ad regimen spiritale ovium ; non vero de iis quæ ad universam Christi familiam pertinent, qualia sunt designatio materiæ et ministri sacramentorum, concilii œcumenici congregatio, majorum causarum judicium, controversiarum Fidei decidendarum primaria potestas, in quibus omnibus plura potest Ecclesiæ universæ Caput, quam singularum diœceseon Episcopi.

REFLEXIO.

Merito S. Pacianus serm. *de Baptismo,* Confirmationem « Antistitis sacramentum » appellat, quo magis demonstret unctionem illam Episcopi propriam esse. Si Episcopi sit robur infundere, infirmos confirmare, vacillantes fulcire, imperfectis perfectionis formam et archetypum verbis factisque præbere, qualis, quæso, ipsius Antistitis vigor fidei, charitatis fervor, veritatis amor et zelus sit oporteat, ut quod dat, ipse habeat, nemo non videt. Lætatur quidem sancta Mater Ecclesia se etiam in hoc sæculo nequam eximiis clarere episcopis, quos fides integra, religio devota, operum misericordia, morum disciplina commendant. Quam læta, quam gaudens, quam beata intuetur viros illos Apostolicos, qui inconcussis præceptorum cœlestium radicibus nixi, et Evangelicis traditionibus roborati nihil veritatis defensioni præponunt, fidei integritatem et morum castimoniam tenaces retinent, prædicant intrepidi, et propter illam justitiam persecutionem pati non detrectant. Quam illi absunt a quorumdam pseudopastorum moribus depravatis, qui, ut ait Cyprianus tract. *de Lapsis*, cum hortamento esse illos oporteat cæteris et exemplo, divina procura-

tione contempta, procuratores rerum sæcularium fiunt; derelicta cathedra, plebe deserta per alienas provincias oberrant; esurientibus in Ecclesia fratribus subvenire non cogitant, sed insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus, augendis honoribus, pinguioribus sacerdotiis obtinendis incumbunt.

Felices diœceses, fortunati populi talibus illustrati luminibus, tantis muniti præsidiis, tot exemplis animati! Quam bonum, et quam jucundum, sed melius profecto et jucundius, si frequentius, videre pastores in gregis sui vulnere vulneratos, cum singulis episcopale pectus suum copulantes, mœroris et funeris fidelium pondera luctuosa participant, cum plangentibus plangunt, cum deflentibus deflent, cum jacentibus jacere se credunt. Jaculis grassantis inimici dum percutitur populus, sua simul membra percuti sentiunt; sævientes in populos gladii per boni Episcopi viscera transeunt; nec potest pastoris animus liber et immunis esse a malis, quæ oves incessunt. In prostratis fratribus et Antistitem prosternit affectus.

Illud præ oculis semper habent, qui coram Deo ambulant veri Præsules, quod Cyprianus epist. 55. scriptum reliquit: « Si ita res est, ut nequissimorum timeatur audacia, et quod mali jure atque æquitate non possunt, temeritate ac desperatione perficiant, actum est de episcopatus vigore, et de Ecclesiæ gubernandæ sublimi ac divina potestate: nec Christiani ultra aut durare, aut esse jam possumus, si ad hoc ventum est, ut perditorum minas atque insidias pertimescamus. Omnes, quorum pectora et mentes diabolus insedit, venenatam rabiem suam quotidie furiosa voce testantur: non tamen idcirco cedendum est, quia minantur; aut ideo adversarius et inimicus major est Christo, quia tantum sibi vendicat et assumit in sæculo. Manere apud nos debet, frater carissime, fidei robur immobile; et stabilis, atque inconcussa virtus contra omnes incursus atque impetus oblatrantium fluctuum velut petræ objacentis fortitudine et mole debet obsistere. Nec interest unde Episcopo aut terror, aut periculum veniat, qui terroribus et periculis vivit obnoxius; et tamen fit de ipsis terroribus ac periculis gloriosus. Nihil interest quis tradat aut sæviat, cum Deus tradi permittat, quos disponit coronari. » Vide Nazianzenum orat. 20. *circa medium*.

FINIS TOMI TERTII.

INDEX

DISSERTATIONUM, CAPITUM, SPECULATIONUM ET REFLEXIONUM

QUÆ IN HOC TERTIO TOMO CONTINENTUR.

LIBER NONUS

De Dec-Homine seu de Mysterio Incarnationis.

Præloquium. pag. 1

OEconomia hujus Tractationis. 2

DISSERTATIO PRÆAMBULA.

COMMENDATIO VERI MESSIÆ.

Caput I. Possibilitas Incarnationis adversus Gentes, et Judæos demonstratur. *ibid.*

Specul. I. Tam excelsum et sublime est Incarnationis mysterium, ut illius possibilitatem ratio humana nec demonstrare, nec suspicari possit ante fidem. 3

Reflexio. 4

Specul. II. Possibilitas Incarnationis per fidem semel detecta, potest cum adversus Gentes, tum adversus Judæos evidenter defendi. *ibid.*

Reflexio. 7

Specul. III. Nihil indecorum in Incarnationis mysterio, sed innumeræ convenientiæ effusissime collucent, et certatim conspirant. 8

Dominica Incarnatio fuit etiam maxime conveniens humano generi. 10

Quod Incarnatio fuerit conveniens Universo. 12

Reflexio. *ibid.*

Caput II. Existentia, et adventus Messiæ adversus Judæos demonstratur. 13

Specul. I. Existentia Incarnationis jam peractæ potest evidenter suaderi Judæis, ita ut sint inexcusabiles. *ibid.*

Refelluntur excusationes Judæorum. 15

Reflexio. 16

Specul. II. Exhibetur tragœdia Judaicæ calamitatis. *ibid.*

Reflexio, et apostrophe ad Judæos. 18

Specul. III. Instauratur ratio ex his pœnis. 19

Reflexio. 20

DISSERTATIO II.

DE NECESSITATE, ET CAUSIS DOMINICÆ INCARNATIONIS.

Caput I. An, et quomodo Incarnatio necessaria fuerit. 21

Specul. I. Opus Incarnationis fuit absolute, et simpliciter Deo liberum. *ibid.*

Reflexio. 22

Specul. II. Ad condignam satisfactionem pro peccato mortali fuit simpliciter necessaria Incarnatio, nec pro eo potuit purus homo satisfacere. 23

Reflexio. 26

Specul. III. Non fuit necessaria Incarnatio ad condigne satisfaciendum pro peccato veniali, pro quo potest homo justus satisfacere. 27

Reflexio. 28

Caput II. De causis Incarnationis. 29

Specul. I. Unicum Incarnationis motivum fuit redemptio generis humani : unde Adamo non peccante Verbum minime incarnatum esset. *ibid.*
Reflexio. 32
Specul. II. Solutis objectis, mirificatur Dei misericordia, et expediuntur quædam difficultates appendices. *ibid.*
Reflexio. 35
Specul. III. Solus Deus fuit causa efficiens Incarnationis, nec ab ulla creatura causari potuit unio hypostatica, vel principaliter, vel instrumentaliter. 36
Reflexio. 37

DISSERTATIO III.

DE ESSENTIA INCARNATIONIS.

Caput I. In quo consistat unio hypotastica. 38
Specul. I. Actio unitiva humanitatis cum Verbo fuit simul productiva humanitatis, et creativa animæ : ex vi ejus nullus est productus nexus medius. 40
Rejicitur nexus medius. 41
Consectaria deducta. 43
Reflexio. 44
Specul. II. Humanitas Christi per se primo ad subsistentiam relativam Verbi, secundario vero ad existentiam divinam assumpta est. 45
In Christo est unica existentia. 46
Reflexio. 48
Specul. III. Tam intima est Verbum inter et humanitatem unio, ut quæ de Deo dicuntur, de homine possint enuntiari, et vice versa, vera idiomatum communicatione. *ibid.*
Reflexio. 51
Caput II. De causis intrinsecis Incarnationis. *ibid.*
Specul. I. Prælibantur nonnullæ difficultates de possibili circa unionem hypostaticam. 52
Reflexio. 57
Specul. II. Sola persona Filii convenienter assumpsit : sola natura humana convenienter assumpta est. 58
Reflexio. 60
Specul. III. Verbum divinum assumpsit sibi humanitatis omnes partes, et præcipue sanguinem, nonnullos etiam defectus corporis, et animæ. 61
Quinam defectus assumpti ? 63
Reflexio. 65

DISSERTATIO IV.

DE PRÆDESTINATIONE, ET GRATIA CHRISTI.

Caput I. De eximia Christi prædestinatione. 66
Specul. I. Christus ut homo ; seu ratione humanæ naturæ prædestinatus est ad filiationem Dei naturalem. *ibid.*
Reflexio. 68
Specul. II. Prædestinatio Christi est ita gratuita, ut Incarnatio non potuerit cadere sub merito Christi, nec Sanctorum ; aliter tamen, et aliter. 69
Consectaria momentosa. 70
Reflexio. 72
Specul. III. Prædestinatio Christi usque adeo causa est nostræ prædestinationis, ut merita Christi sint causa nostræ prædestinationis. 73
Reflexio. 75
Caput II. Privilegia gratiæ Christi. 76
Specul. I. In Christo est gratia et sanctitas substantialis a Divinitate, et a subsistentia divini Verbi formaliter proveniens. *ibid.*
Reflexio. 78
Specul. II. Anima Christi fuit insuper gratia habituali decorata. 79
Reflexio. 82
Specul. III. In Christo est gratia capitalis, de cujus plenitudine omnes accipiunt, exceptis infidelibus, et damnatis : Angeli quoque gratiam, vel gloriam essentialem ab eo non derivarunt. 83
Reflexio. 89

DISSERTATIO V.

DE VIRTUTIBUS, MERITO, ET SATISFACTIONE CHRISTI.

Caput I. De Christi virtutum omnium, et donorum comitatu. 90
Specul. I. Fuerunt in Christo omnes virtutes morales per se infusæ, ipsi non repugnantes, omnes etiam per se acquisibiles ordinis naturalis. *ibid.*
Reflexio. 92
Specul. II. Virtutes morales per se acquisibiles fuerunt in Christo propriis actibus in primo instanti comparatæ, non vero per accidens infusæ. *ibid.*

Reflexio. 93
Specul. III. In Christo pariter fuerunt tum omnes gratiæ gratis datæ, tum septem dona Spiritus sancti. *ibid.*
Reflexio. 95
Caput II. De profluentia meriti, et satisfactionis Christi. 96
Specul. I. Christus meruit sibi gloriam corporis, gratiam vero vel gloriam essentialem mereri non potuit : nobis autem omnes prædestinationis effectus. *ibid.*
Reflexio. 99
Specul. II. Opera Christi non solum ex extrinseca Dei acceptatione, sed etiam ex intrinseco pretio infiniti valoris erant, tum ad merendum, tum ad satisfaciendum. *ibid.*
Reflexio. 101
Specul. III. Satisfactio Christi Domini fuit actus strictæ et rigorosæ Justitiæ. 102
Omnes justitiæ conditiones ex rigida ratione juris in satisfactione Christi servatæ. 104
Reflexio. 108

DISSERTATIO VI.

DE DOTIBUS INTELLECTUI, ET VOLUNTATI CHRISTI EXIMIIS.

Cap. I. Privilegia triplicis scientiæ Christi 109
Specul. I. Intellectus humanus Christi fuit a primo conceptionis momento scientia beata illustratus, qua omnia præterita, præsentia, et futura dignoscebat. 110
Reflexio. 112
Specul. II. Fuit etiam scientia indita in Christo quatuor prærogativis donata. 113
Reflexio. 118
Specul. III. In Christo fuit scientia acquisita, quam propriis actibus successive comparavit. 119
Reflexio. 121
Caput II. De voluntate, et libertate Christi, libertatisque cum impeccabilitate concordia. 122
Specul. I. In Christo Domino non solum non fuit peccatum, sed etiam fuisse, contradictionem implicat. 124
Reflexio. 128
Specul. II. Non obstante Christi impeccabilitate, voluntas Christi libera erat etiam in observatione præceptorum a Patre sibi impositorum. *ibid.*
Reflexio. 130
Specul. III. Eadem concordia solutione objectionum firmatur, et illustratur. 131
Reflexio. 137

LIBER DECIMUS

De Deo conversante, seu de œconomia vitæ, mortis et gloriæ Redemptoris.

Præloquium. 139

DISSERTATIO I.

DE SPECIALIBUS CHRISTI ATTRIBUTIS, ET OFFICIIS.

Caput I. Varia Christi erga Patrem officia discutiuntur. 140
Specul. I. Christo, ut homini, convenit esse servum subjectum Patri. *ibid.*
Reflexio. 142
Specul. II. Christus non potest dici Filius Dei adoptivus secundum humanam naturam, sed est simpliciter filius naturalis. *ibid.*
Reflexio. 145.
Specul. III. Christus est noster advocatus, mediator, et sacerdos in æternum. *ibid.*
Eminentia sacerdotii Christi. 146
Reflexio. 148
Caput II. De triplici, quod Christo debemus, obsequio. 149
Specul. I. Christo debetur latriæ cultus, et adoratio. *ibid.*
Reflexio. 151
Specul. II. Sacris Christi et Sanctorum imaginibus relativus cultus debetur, et reli-

giose exhibetur. 152
Per modum objectionum variæ appendices difficultates explanantur. 155
Reflexio. 161
Specul. III. Christo debemus amorem, debemus et imitationem. 162
Reflexio. 165

DISSERTATIO II.

DE INFANTIA SALVATORIS.

Caput I. De his, quæ pertinent ad conceptionem Christi. 166
Specul. I. Convenientissima fuit materia conceptionis corporis Christi : convenienter etiam genealogia ejus descripta. *ibid.*
Reflexio. 168
Specul. II. Conceptio corporis Christi convenienter Spiritui sancto tribuitur. 169
Reflexio. 170
Specul. III. Multa miracula in illa Verbi Incarnati conceptione nitent. 171
Reflexio. 174
Caput II. De Nativitate Christi. 175
Specul. I. Christo Domino attribuenda est Nativitas temporalis. *ibid.*
Reflexio. 176
Specul. II. Describuntur Christi nascentis circumstantiæ. *ibid.*
Quæres quot et quales fuerint illi Magi ? 179
Quæres rursum, unde oriundi erant illi Magi? *ibid.*
Quæres demum, quid, et qualis fuerit stella Magis apparens ? *ibid.*
Reflexio. *ibid.*
Spec. III. Legales cæremoniæ convenientissime in puero Jesu observatæ sunt. 180
Reflexio. 183

DISSERTATIO III.

DE CONVERSATIONE CHRISTI.

Caput I. De Baptismo, modo vivendi, et tentatione Christi. 184
Spec. I. Convenientissime Christus baptizatus est Baptismo Joannis. 185
Reflexio. 187
Spec. II. Modus vivendi et conversandi, quem tenuit Christus convenientissimus fuit. 188
Reflexio. 190
Specul. III. Repræsentantur convenientiæ et circumstantiæ tentationis Christi. *ibid.*
Reflexio. 192
Caput II. De doctrina et prædicatione Christi. *ibid.*
Spec. I. Christus sua publica doctrina veris Prædicatoribus typum dedit. *ibid.*
Reflexio. 194
Specul. II. Christus doctrinam suam scriptis non commendavit, et quidem convenientissime. 195
Reflexio. *ibid.*
Specul. III. Occasione nullius a Christo exarati libri, Apologia pro Auctoribus Cyriacis, seu Dominicanis adversus Petrum a Valleclausa adornatur. 196
Reflexio. 205

DISSERTATIO IV.

DE PASSIONE ET MORTE CHRISTI.

Caput I. Excessus, et causa Passionis, et Mortis Christi. 207
Spec. I. Quadruplex excessus in Passione Christi, nimirum tristitiæ, abjectionis, doloris, et amoris. *ibid.*
Primus excessus. *ibid.*
Secundus excessus. 208
Tertius excessus. 209
Quartus excessus. 210
Reflexio. 211
Specul. II. Longitudo, latitudo, sublimitas, et profundum in quatuor causis operis redemptionis nitent. 212
Latitudo caritatis. 213
Longitudo causalitatis. 214
Reflexio. 217
Specul. III. Prosecutio ejusdem materiei: Sublimitas, et profundum Passionis Christi exponuntur. *ibid.*
Reflexio. 220
Caput II. Circumstantiæ, et fructus passionis, et mortis Redemptoris. 221
Specul. I. Septem circumstantiæ concomitantes passionem Christi ponderantur. 222
Reflexio. 225
Specul. II. Prosecutio ejusdem materiei. 226
Reflexio. 228
Specul. III. Expenduntur circumstantiæ mortem Christi consequentes. 229
Reflexio. 233

DISSERTATIO V.

DE EXALTATIONE CHRISTI.

Caput I. Gloria Resurrectionis, et triumphus Ascensionis Christi. 235
Specul. I. Resurrectio Christi fuit necessaria. 236
Reflexio. 238
Specul. II. Resurrectionis Christi gloria, manifestatio, efficacitas exponuntur. 239
Reflexio. 242
Specul. III. Admirabilis Ascensionis Christi necessitas, et gloria exponuntur. 243
Reflexio. 246
Caput II. De potentia et miraculis Christi. 247
Specul. I. Humanitati assumptæ non quidem omnipotentia, sed excellentissima potestas collata est. *ibid.*
Reflexio. 249
Specul. II. Miraculorum Christi gloria expansa virtus ejus thaumaturga declaratur. *ibid.*
Reflexio. 254
Specul. III. Humanitas Christi est instrumentum physicum miraculorum, et cujusvis gratiæ. *ibid.*
Reflexio. 257

DISSERTATIO VI.

MARIALOGIA, SEU DE INCOMPARABILIBUS DEIPARÆ MARIÆ VIRGINIS DOTIBUS.

Caput I. Privilegia naturæ, gratiæ, et gloriæ eximia Mariæ. 260
Specul. I. Perstringuntur naturales Mariæ perfectiones. *ibid.*
Reflexio. 262
Specul. II. Duodecim Mariæ gratiarum prærogativæ proponuntur, et suadentur. 263
Reflexio. 268
Specul. III. Immensum Marianæ gloriæ, et felicitatis pondus. 269
Reflexio. 273
Caput II. Maternitatis Dei veritas defenditur, eminentia suspicitur, virginitas celebratur. 274
Specul. I. Hæreticum est negare, Beatam Virginem esse Matrem Dei. *ibid.*
Reflexio. 276
Specul. II. Quindecim prærogativæ Matris Dei. 277
Reflexio. 288
Specul. III. Illibata Deiparæ Virginitas propugnatur, et illustratur. 289
Reflexio. 295
Elogium Christi Salvatoris. 298
Elogium Mariæ Deiparæ. 301

AD LIBRUM DECIMUM

Appendix seu brevis de peccatis Tractatio.

Præloquium. 303

DISSERTATIO I.

DE VITIIS, ET PECCATIS GENERATIM.

Caput I. Peccatorum contrarietas, deformitas, et malitia exponuntur. 304
Specul. I. Vitii, seu peccati habitualis horrores, et contrarietates repræsentantur. *ibid.*
Prima vitii hostilitas. 305
Secunda vitiorum hostilitas. 306
Tertia vitiorum hostilitas. 307
Reflexio. 309
Specul. II. Peccati actualis, tum commissionis, cum omissionis malitia, et deformitas describuntur. 310
Malitia peccati commissionis. *ibid.*
Malitia peccati omissionis. 311
Quæres, quandonam incipiat malitia omissionis, quandonam consummetur? 313
Quæres rursum, an peccatum omissionis, et commissionis distinguantur? 314
Reflexio. 315
Specul. III. Specifica peccatorum distinctio,

necnon eorum inæqualitas potissimum ex objecto petenda est, et deinde ex circumstantiis. 316
Reflexio. 321
Caput II. De variis, et specialibus peccatorum divisionibus. 322
Specul. I. Peccatorum multiplex divisio sub brevitate transcurritur. *ibid.*
Reflexio. 325
Specul. II. Divisio peccati in mortale, et veniale operosius explicatur. Verum utriusque discrimen est, quod mortale repugnat Dei gratiæ et amicitiæ, quam veniale compatitur. 326
Reflexio. 332
Specul. III. Præfiniuntur regulæ, quibus peccatum mortale a veniali discernatur. 333
Reflexio. 337

DISSERTATIO II.

DE CAUSIS PECCATORUM.

Caput I. De internis peccatorum causis. 338
Specul. I. Non solum voluntati, sed etiam appetitui sensitivo, imo et rationi inesse peccatum, nedum quoad materiale, sed etiam quoad formale, probabilius est. 339
Prima pars de appetitu sensitivo. *ibid.*
Altera pars de ratione. 343
Reflexio. *ibid.*
Specul. II. Ad peccatum etiam concurrunt ex parte intellectus ignorantia, ex parte appetitus passiones, ex parte voluntatis malitia. 344
Reflexio. 348
Specul. III. Nullum unquam contingit in voluntate peccatum absque prævio intellectus defectu. 349
Reflexio. 350
Caput II. De externis peccatorum causis. 351
Specul. I. Nullus Catholicus peccatum originale negare potest, quod in omnes et singulos intrinsece transfunditur. *ibid.*
Reflexio. 355
Specul. II. Septem corollaria ex præjactis fundamentis derivantur. 356
Reflexio. 359
Specul. III. Peccatum originis de formali privationem justitiæ ; de materiali vero concupiscentiam importat. *ibid.*
Reflexio. 363

DISSERTATIO III.

PECCATI EFFECTUS RECENSENTUR.

Primus peccati effectus : Diminutio inclinationis naturalis ad bonum. 364
Secundus peccati effectus : Ignorantia mentis. 365
Tertius peccati effectus : Malitia voluntatis. 366
Quartus peccati effectus : Libido, et amor sensibilis voluptatis in parte concupiscibili. *ibid.*
Quintus peccati effectus : Difficultas recti, et torpor appetitus irascibilis. 368
Sextus peccati effectus : Mors, et aliæ vitæ hujus ærumnæ. 369
Septimus peccati effectus : Macula, et turpitudo animæ peccantis. 371
Octavus peccati effectus : Infamia. 375
Nonus peccati effectus : Nova peccata. *ibid.*
Decimus peccati effectus : Reatus pœnæ. 377
Reflexio. *ibid.*

APPENDIX ALTERA.

DISSERTATIO SEU TRACTATUS DE JUSTITIA ET JURE.

Cap. I. Justitiæ, ac juris definitio, eorumque divisiones. 380
II. Quæ justitia pariat restituendi obligationem, et quando. 381
III. Cui justitiæ opponatur acceptio personarum, et quale peccatum sit. 382
IV. Juris ad commutatricem justitiam spectantis præcipuæ species, ac divisiones. 385
V. Dominii natura, subjectum, et fundamentum : ubi de dominio vitæ, famæ, alterius hominis. 387
VI. Dominium Bonorum Ecclesiasticorum : et quæ bona Ecclesiastica. 391
VII. Modi adquirendi dominii : ubi de dominio in res inventas etc. 398
VIII. Modus præcipuus adquirendi dominii per præscriptionem. 402
IX. Modus usitatior adquirandi dominii per Contractum : quid Contractus in gene-

re ; quæ ejus divisiones, et conditiones, etc. 404
X. Conditio ad quosdam Contractus præcipua Solemnitates : quid de Contractu sine solemnitatibus. Conditio apponi aliquando solita Jusjurandum : quid de jurejurando irrito Contractui adjecto. 407
XI. Forma Contractus ; ubi de consensu, et consensui adversis errore, ac dolo ; aliqua de metu. 411
XII. Qui contrahere possint. 413
XIII. Materia Contractus. 415
XIV. Præcipuæ Contractuum species : et primo promissio, donatio, transactio, fidejussio, assecuratio, pignus. 418
XV. Contractus depositi, commodati, precarii mandati, locationis, conductionis, sponsionis, et ludi. 420
XVI. Contractus cambii, census, societatis. De ultimus voluntatibus. 424
XVII. Contractus emptionis, et venditionis. Quibus rebus, quo pretio perficiatur etc. De vitio mercium. De monopoliis. 428
XVIII. Contractus mutui : ejus natura : an vere per ipsum transferatur dominium etc. 434
XIX. Usura omni jure prohibita : pœnæ in usurarios latæ etc. 437
XX. Tituli mutuo accedentes, et justi lucri exigendi causam præbentes. Aliquid de montibus Pietatis. Injusti alii tituli : ut est periculum sortis etc., ac etiam Contractus trinus. 441
XXI. Injustitia per restitutionem reparanda, Restitutionis in genere necessitas, modus ordo, causæ excusantes etc. Ubi et de restitutione usurarum. 445
XXII. Injustitia per restitutionem in specie paranda : seu restitutionis obligatio in bonis animæ corporis, et famæ. 452

LIBER UNDECIMUS

De Deo Salvatore, et de Fontibus Salutis, scilicet septem novæ legis Sacramentis.

Præloquium. 459

Œconomia et ordo hujus tractationis. 460

PARS I.

DE SACRAMENTIS UNIVERSIM.

DISSERTATIO I.

Caput I. Essentia necessitas, et causæ Sacramentorum explicantur. 462
Specul. I. Sacramentum est signum rei sacræ sanctificantis nos, constans rebus et verbis determinatis, iisque immutabilibus. *ibid.*
Objectis contra singulas partes militantibus occurritur, variaque dubia incidentia occupantur. 464
Difficilis contra ultimam partem objectio proponitur, et solvitur ; magisque sacramentorum immutabilitas stabilitur. 467
Reflexio. 470
Specul. II. Post peccatum necessaria sunt homini lapso Sacramenta, quæ nulla in statu innocentiæ extiterunt. 471
Quid de statu innocentiæ. 475
Reflexio. 477
Specul. III. Sacramentorum causa præcipua Christus est, instrumentalis homo Christi minister. 479
Quæres an saltem instituendorum sacramentorum facultatem potuerit Deus puro homini impartiri. 480
Causa ministerialis sacramentorum. 481
Reflexio. *ibid.*
Caput II. De efficacia Sacramentorum novæ legis, de eorumque effectibus, necnon de conditionibus, ut suos sortiantur effectus, cum ex parte ministri, tum ex parte suscipientis necessariis. 482
Tria magni momenti fundamenta jaciuntur.
Primum principium : Sacramenta gratiam ex opere operato efficiunt. *ibid.*
Secundum principium : Sacramentorum

alia primam, alia secundam gratiam efficiunt. 483
Tertium principium : Character est trium sacramentorum effectus secundarius. 484
Specul. I. Primarius Sacramentorum effectus est gratia sacramentalis aliquid intrinsecum gratiæ habituali adjiciens. Secundarius vero est character, seu potestas spiritalis in intellectu indelebiliter recepta ad divina recipienda, vel peragenda. 486
Quid sit character a tribus sacramentis impressus? 489
Derivatis quibusdam corollariis prædicta characteris definitio magis stabilitur, et Angelici Doctoris sententia a Recentiorum instantiis vindicatur. 491
Reflexio. 495
Specul. II. Sacramenta novæ Legis sunt causæ instrumentales, nedum moraliter, sed et physice gratiam efficientes. 496
Proponuntur, et solvuntur objecta. 498
Quibusdam inconvenientibus obviamitur. 501
Reflexio. 503
Specul III. Ut sacramenta suos sortiantur effectus, multa tum ex parte ministri, cum ex parte suscipientis desiderantur. Expenduntur singulæ conditiones. 504
Prima conditio : Intentio aciendi et recipiendi quod fit in Ecclesia. *ibid.*
Secunda conditio : Fides. Tertia conditio : Sanctimonia, sine quibus illicita quidem sacramenta, valida sunt tamen. 506
Corollaria derivantur. 509
Reflexio. 511

DISSERTATIO II.

Ad præcedentem Appendix.

DE INTENTIONE MINISTRI OPEROSIUS INQUIRITUR. UBI OSTENDITUR SACRAMENTA SERIO, ET PRUDENTER CUM MATERIA ET FORMA DEBITIS PERACTA, NULLA MINISTRI INTENTIONEM SUAM RETINERE VOLENTIS MALITIA ANNULARI.

§. 1. Quod de intentione ministri apud omnes Catholicos in confesso est præmittitur; in quo dissentiant, dilucide proponitur. 512
§. 2. Ad valorem sacramenti sufficere intentionem serio peragendi externi ritus, qui Christianis religiosus est, eaque stante nulla ministri intentionis retentione, vel perversitate sacramentum irritari incunctanter asserendum est.
Proferuntur theologi longe præstantissimi hujus assertionis sectatores, et primum antiquiores. 514
§. 3. Referuntur theologi, qui eamdem sententiam a tempore concilii Tridentini ex professo propugnavere. 515
§. 4. Eadem sententia Patrum auctoritate, S. Augustini præsertim clarissimis testificationibus stabilitur. 517
§. 5. Eadem sententia auctoritate summorum Pontificum et conciliorum munitur. Mens Tridentini diligenter expensa. 520
§. 6. Eadem assertio perspicuis S. Thomæ testimoniis confirmatur. 523
§. 7. Multiplici rationum momento eadem sententia suadetur. 526
Prima ratio, a valore Baptismi ab infidelibus collati. *ibid.*
Secunda ratio, ab institutione Christi. 527
Tertia ratio, a consuetudine Ecclesiæ. 528
Ultima ratio, ab inconvenientibus. 529
§. 8. Convelluntur oppositæ sententiæ fundamenta. 530
Reflexio. 532

DISSERTATIO III.

DE SACRAMENTIS SINGULATIM : ET PRIMUM DE BAPTISMATE.

Caput I. Quæ de Baptismo apud omnes in confesso sunt, statuuntur. 535
Specul. I. Baptismatis essentia, existentia, et forma, necnon minister, atque subjectum exponuntur. *ibid.*
Definitio et nomina Baptismi. *ibid.*
Existentia et institutio Baptismi. 537
Remota Baptismatis materia est aqua naturalis, proxima vero ablutio. 541
Legitima Baptismi forma est hæc : Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. 542
Minister Baptismi. 545
Quæres, utrum possint plures ministri eumdem baptizare. 547
Subjectum, et necessitas Baptismi. 548
Reflexio. 553
Specul. II. Varii Baptismi effectus ordine recensentur. 555

Reflexio. 562
Specul. III. Sacræ Baptismi cæremoniæ, variique ritus ordine exponuntur. 564
Reflexio. 567
Caput II. Graviores de Baptismate difficultates resolvuntur. 568
Specul. I. Optima est divisio Baptismatis in Baptismum fluminis, flaminis, et sanguinis. Martyrium pro Christo perpessum gratiam ex opere operato producit. Porro Martyres non sunt, qui contagiosa lue afflictis hominibus inservientes eo in obsequio mortem obeunt. *ibid.*
Baptismus sanguinis operosius commendatur. 571
Mors in obsequio peste contactorum oppetita non habet strictam martyrii rationem. 577
Reflexio. 581
Specul. II. Baptisma parvulis Infidelium collatum validum quidem est; at illicitum tamen. 584
Reflexio. 589
Specul. III. Remota per pœnitentiam fictione Baptismus eamdem gratiam, ejusdemque gratiæ gradum baptizato confert, quem reapse contulisset, si subjectum minime fictum invenisset. 591
Reflexio. 596

APPENDIX UNICA.

AD DISSERTATIONEM SUPERIOREM DE CIRCUMCISIONE.

Conveniantiæ Circumcisionis. 598
Circumcisio quando instituta. 599
Effectus Circumcisionis. *ibid.*
Gratiam quomodo Circumcisio conferebat. 600
Reflexio. 602

DISSERTATIO IV.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

Caput I. Catholica de Confirmatione dogmata præmittuntur, et stabiliuntur. 604
Specul. I. Confirmatio est verum novæ legis sacramentum, cujus essentiam præclara illi a Patribus asserta nomina declarant. *ibid.*
Sacramenti Confirmationis essentia. 607
Reflexio. 608
Specul. II. Materia et forma sacramenti Confirmationis exponuntur. 609
Materia remota sacramenti Confirmationis sacrum Chrisma. *ibid.*
Sacramenti Confirmationis materia proxima, Chrismatis ad modum crucis inunctio. 612
Forma Confirmationis hæc est : Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. 613
Reflexio. 615
Specul. III. Quæ de Confirmatione faciliora supersunt, exponuntur. 616
Subjectum Confirmationis. 617
Effectus Confirmationis duplex. *ibid.*
Consectarium unicum. Confirmationem iterari indelebilis Confirmationis character non patitur. 620
Reflexio. *ibid.*
Caput II. Graviores de Confirmatione difficultates expediuntur. 621
Specul. I. Sacramentum Confirmationis Christus Dominus in die ultimæ cœnæ instituit. *ibid.*
Reflexio. 623
Specul. II. Ad integram Christiani perfectionem necessarium est Confirmationis sacramentum. 624
Reflexio 628
Specul. III. Ordinarius Confirmationis Minister, et jure divino institutus est Episcopus. Illam tamen ex dispensatione Summi Pontificis simplex Sacerdos extraordinarie urgenti de caussa ministrare potest. 630
Presbyteri ex Apostolicæ Sedis facta sibi facultate possunt esse extraordinarii Confirmationis Ministri. 634
Proponuntur adversæ sententiæ fundamenta, quibus ei non mediocris probabilitas conciliatur. 637
Reflexio. 640

FINIS.

Atrebati. — Ex typis A. Planque et Sociorum.

208.8
C 767
8788
CONTENSON, E.
AUTHOR
Theo. Mentis et Cordis III
TITLE
DATE LOANED
BORROWER'S NAME
ROOM NUMBER
Cunn
[redacted]